REVERENDI PA-TRIS DOMINICI SO-to Segouienſis Theologi, ordinis Prædicato-rum, In Dialecticam Ariſtotelis Commentarij.

ÆDITIO POSTREMA, NVNC RECENS SEDVLO recognita, ac mendis compluribus, quàm maximè fieri potuit, accuratiſsimè repurgata.

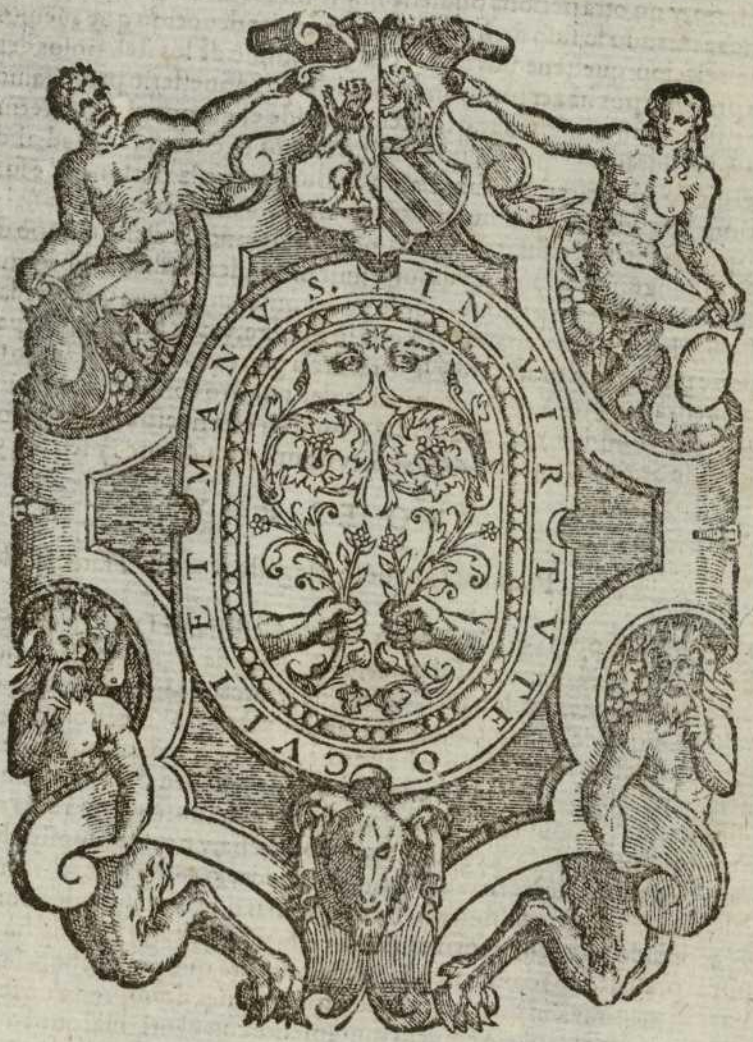

SALMANTICAE,
In ædibus Dominici à Portonarijs S. C. M. Typógraphi.
M. D. LXXI.
CVM PRIVILEGIO.
Eſta taſſado en Reales.

EL REY.

POR quanto por parte de vos Fray Iuan de Salinas, Prouincial de la orden de Sãcto Domingo, en la Prouincia de Castilla, nos ha sido fecha relacion que nos dimos licencia y facultad a Fray Domingo de Soto, hijo professo del Monesterio de Sant Pablo dela ciudad de Burgos, Maestro en sancta Theologia, y Cathedratico que fue de la Vniuersidad de Salamanca, ya defunto para que por cierto tiempo, el y no otra persona pudiesse imprimir, o vender los libros de Iustitia & Iure, y el Quarto de las Sentencias, y otras obras con q̃ cada pliego de molde de la dicha impression vendiesse a cierto precio y no mas, y despues a pedimiẽto y supplicació del Prior Frayles y Conuento del Monesterio de Sant Pablo de Burgos por cedula nra, fecha a veynte y siete de Mayo, del año passado, de mil y quinientos y sesenta y vno prorogamos el termino contenido en la dicha licencia, por otros cinco años mas, segun mas largo en las dichas cedulas se contiene, y q̃ del dicho tiempo resta poco por passar, supplicando nos que teniendo consideracion a que el dicho Fray Domingo era como dicho es hijo y professo enel dicho Monesterio de Burgos, mandassemos prorogar el dicho termino por mas tiempo, para que el dicho Prior, Frayles y Conuento del dicho Monesterio, y no otra persona pudiesse imprimir los dichos libros y obras, o como la nuestra merced fuesse. Y nos acatando lo suso dicho y por la particular deuocion que auemos al dicho Monesterio, y por la buena relacion que tenemos de la vida y exemplo de los Religiosos del lo auemos tenido por bien. Y por la presente por hazer bien y limosna al dicho Monesterio prorogamos y alargamos el dicho termino de los dichos cinco años mas, q̃ se cuenten desde el dia que el dicho termino se cumplio, o cumpliere en adelante, durante el qual dicho termino damos licencia y facultad al dicho Prior, Frayles, y Conuento del dicho Monesterio de sant Pablo de Burgos, o a la persona que su poder ouiere, para que puedan imprimir y vender en estos nuestros Reynos los dichos libros y obras, al precio, o segun y como esta mandado por las dichas cedulas. Y mandamos que durante el dicho tiempo de los dicho cinco años desta prorogació, ninguna persona pueda imprimir ni vender los dichos libros, sino el dicho Prior, Frayles, y Conuento, o la persona, o personas que su poder ouieren, so pena que pierdan la impression que hiziere, o vendiere, y los moldes y aparejos cõ que lo hiziere, y mas incurrays en pena de diez mil marauedis, la tercia parte para el que lo acusare, y la otra tercia parte, para el Iuez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para nuestra camara. Y mandamos a los del nuestro consejo y a otras justicias y juezes qualesquier que guarden y cumplan y fagan guardar y cumplir esta nuestra cedula, y lo en ella contenido. Fecha en el Bosque de Segouia, a quatro de Octubre de mil y quinientos y sesenta y seys años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad. Francisco de Erasso.

DON Philippe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, delas dos Sicilias de Hierusalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorca de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, đ Corcega, de Murcia, de Iaen, delos Algarbes, đ Algezira, de Gibraltar, Duque de Milan, Conde de Flandes, y de Tirol. &c. Por quanto por parte de vos Andrea de Portonarijs nuestro Impressor nos ha sido hecha relacion que vos auiades imprimido muchas vezes con licencia y approbacion que para ello os fue dada por los del nuestro consejo las Summulas y Logica, y Philosophia que compuso Fray Domingo de Soto defunto y agora auia necessidad de tonarlos a imprimir en cumplimiento de la pregmatica por nos hecha, y nos fue supplicado os mandassemos dar licencia para que los podiessedes tornar a imprimir y vender, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Consejo se hizieron las diligencias que la pregmatica por nos nueuamẽte hecha dispone, y fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta en la dicha razon, y nos tuuimoslo por bien. Y por la presente vos damos licẽcia y facultad para que podays imprimir el dicho libro sin que por ello caygays ni incurrays en pena alguna, con que despues de impresso no se pueda vender ni venda sin que primero se trayga al nuestro consejo juntamente con el original que en el se vio que va rubricado del Licẽciado Luys Hurtado nuestro corrector de libros y firmado al cabo de Pedro del Marmol nuestro Scriuano de Camara y de los que residen en el nuestro consejo para que se vea si la impression esta conforme al original, y se os de licencia para lo poder vender, y se tasse el precio que por cada volumen houieredes de hauer, so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha pregmatica, y leyes de nros reynos. Dada en Madrid, a doze dias del mes de Março, de mil y quinientos y sesenta y seys años.

El Licenciado Diego Despinosa.	El Licenciado Menchaca.	El Doctor Velasco.	El Licenciado Virbiesca.	El Doctor Durango.	El Licenciado Fuen Mayor.

Yo Pedro del Marmol Escriuano de Camara de su Catholica Magestad la fize escriuir por su mandado con acuerdo de los de su Consejo.

ILLVSTRISSIMO, AC Reuerendiſsimo. D.D. Ioanni à Toleto, Cardinali Burgenſi, ex ordine Prædicatorum aſſumpto, ſuus Frater Dominicus Soto. S.

INTER ALIA QVAE DE Chryſippo illo Tharſenſi, Stoicorum ſecundùm Zenonem principe cõmemorant, Præſul ampliſsime, vel id in eius laudibus ponũt, ꝙ Dialecticarum conſiderationum volumen, anno ætatis quadrageſimo cœptum, non ante octogeſimum abſolutum exhibuerit. Nam cùm ſeculum illud maiores non tuliſſet diſciplinas, quibus ſua mortales ſtudia fœliciùs collocarent, dignam tunc temporis æſtimabant Dialecticam, de qua nemo niſi homo & acutiſsimus, & in omni præterea Philoſophia verſatus ſcriberet. Ego verò nullam mihi, acceſsionem aut dignitatis aut laudis factum iri ſpero, ꝙ poſt duodecim, Theologiam legendo, exactos annos, in tanta bonarum literarum fruge, hoc demũ ætatis Dialecticam ſeriò reuiſerim, tractauerim, ædiderim. Verũ enimuerò cùm annis ſuperioribus, dum Summularũ ludum Dialecticæ tyronibus dabam, hos ſubinde fuerim Ariſtotelis Commentarios pollicitus, non potui promiſsi non habere rationem: atq, adeò dignum duxi de ſtatis mihi ſtudijs horas aliquot tandem ſuccidere, quibus meam aſtrictam fidem liberarem. Nec verò eſt ꝙ me ſuſcepti conſilij pigeat: ſi id modò præſtitero, quod in animo conſtitui. Etenim cum magna fuerit hiſce retrò annis ſcriptorum frequentia, tamen (quod ſalua eorum exiſtimatione & autoritate dixerim) alium fortè ſcribendi ſtylum pro ſua eruditione tenere potuiſſent, quo Dialecticæ ſtudioſis multò fuiſſet meliùs conſultum. Nihil enim quicquam negotij ſuſcepiſſe videntur, quàm S. Thomæ, Scoti, & nominalium placita, & id quidem abſque luce, ſine examine,

citraque delectum recenſere. Vt modò illa ſubticeam, quæ S. Thomæ & Scoto falsò frequentiſsima impingunt. Neque ad interrogata certi quicquam reſpondent: ſed tunc præceptoris munere perfunctos ſe eſſe iudicant, cum miſeros diſcipulos in hoc opinionum triuio ambiguos, hęrentesq; relinquunt. Quanimirum mentis oculis offuſa caligine, nihil aliud quâm veritatis lumen eripiunt. Adde quòd monſtrorum turbam, quę ſuis cuiuſque locis agitata mitiora fuiſſent, in ipſum ſtatim veſtibulum proferunt: quibus qui Dialecticam adire cupiũt, ingreſſu arceantur. Abſit hæc dixerim Patrone Reuerendiſsime, vt de cuiuſpiam honore detractum iri velim: ſed quo meum conſilium & inſtitutum exponam. Statui nanque pro ingenio & exiguitate mea Ariſtotelem, cum primis hac tempeſtate iacentem atque neglectum, ſcholis reſtituere: mox ad quæſita Dialectica certum aliquid, quanto poſſem lucidiùs, reſpondere: quod adoleſcentes, dum non meliora probauerint, tenere interim poſsint. Et quando integrum non fuit à quæſtionibus illis, quas de mediis Metaphyſicis depromũt, penitus abſtinere, quòd proximum fuit, quàm licuit rariſsimas, ſubmouimus: atque adeò, quem rei difficultas ferebat, ſtylo digeſsimus. Præclarè mecum actum ducerem Illuſtriſsime Domine, ſi labor hic noſter, cùm inclytæ, ſuoque iure & meritò toto iam orbe celebratæ, quæ me à puero inſtituit Complutenſi Academię, tùm celeberrimæ huic noſtræ, omnique ſcientiarum gente florentiſsimæ Salmanticenſi, cuius publicum ſtipendium mereo, tum etiam ſacro ordini noſtro probaretur:

nam tunc non cenſeretur indignus,
qui tuo fuiſſet nomini de-
dicatus. Vale.

Commentarij Fratris Dominici Soto Segobiensis, ordinis Prædicatorum, artium ac sacræ Theologiæ Professoris, in Dialecticam Aristotelis.

QAESTIO PRIMA PROOEMIALIS,

C. J. idus Martij Vtrùm Logica sit scientia necessaria. Anno. 1574.

COmmẽtarios in Dialecticam Aristotelis auspicantes, nihil aliud, quam operæ pretium facturi sumus, si quæstiões illas introductorias, quas proœmiales appellant, in ipso statim aditu præmiserimus. An nam qui ex quatuor illis quæstionibus, quas, authore Aristotele secundo Poste. de vna qualibet repercontamur, ea videlicet prima est, vt inquit super Porphyriũ Boetius, An res sit. Verum enim vero cum in numero scientiarum nihil debeat esse aut diminutum aut redundans: idem est quærere, an talis scientia sit quod quærere, an sit necessaria? Atque adeo prima quæstio quæ in hoc proœmio se se nobis offert, ea nimirum est, vtrum Dialectica sit scientia necessaria. Nempe vt intelligam⁹ qua necessitate, aut commoditate fuerit Dialectica à Philosophis excogitata. Nam quòd non fuerit necessaria, sunt argumenta non nulla. ¶ Primum, aut Dialectica est necessaria propter se: aut propter alias scientias. Non propter se. Quia Dialectica non est cognitio rerum diuinarum, aut humanarum: naturalium, aut moralium: quæ scientiæ sunt necessariæ propter se, aut propter officia vitæ. Quare Aristoteles. 1. Metaph. tex. 15. (vt exponit Commetator) non vocat eam, scientiam, sed modum sciendi. At quòd non sit necessaria propter alias scientias, arguitur. Nam id præsertim esset: quia docet definire, diuidere, & argumẽtari in alijs scientijs, ac denique inter verum & falsum discernere: sed hæc omnia quæuis sciẽtia docet in propria materia (tradit enim Theologia. v. g. proprias definitiones & rationes de diuinis: & Philosophia de naturalibus: & reliquæ suo modo) ergo in hunc vsum non est necessaria alia specialis scientia. Et confirmatur hæc ratio. Si ad Dialecticam pertineret verum à falso discernere, tunc ad Dialecticos deferendum esset, vt de omnibus rebus tum diuinis tum humanis iudicarent: & non ad Theologos, Iurisconsultos, Philosophos naturales: quod tamẽ absurdum est dictu. ¶ Secundo arguitur. Experientia compertum est, illustres viros scientijs alijs fuisse præditos sine adminiculo Dialecticæ: tum Iurisconsultos (qui cum nihil faciant Dialecticam, habent nihilominus peritiam iuris) tum maximè nonnullos ex doctoribus sacris, qui nõ videntur admodum Dialecticæ diligentes, cum tamen scientias omnes alias redoleant: vt sunt Ambrosius, qui canebat, à Logica Augustini libera nos Domine: Gregorius, Bernardus, alijq; id genus. Imo vero ante Platonẽ & Zenonem qui fuisse dicuntur inuentores Dialecticæ, fuerunt illi septẽ sapientes, quos Græcia iactat sine Dialectica: ergo Dialectica non est necessaria propter alias scientias. ¶ Confirmatur. Si Logica esset necessaria ad acquirendas scientias, tunc cum ipsa Logica sit scientia, vt quæstione sequenti constabit, fieret vt neq; ipsam possemus acquirere sine alia Logica: atq; adeo procedendum esset in infinitum. ¶ Tertio arguitur, vna pars Dialecticæ est sophistica & cauillatoria: quam tradit Aristo. in libris Elencho. Vbi technas permultas docet, modosq; fallendi in disputatione: sed Sophistæ, & diuinis literis damnantur & humanis. Qui enim sophistice loquitur, odibilis est. Ecclesiast. 37. Et Socrates quem sapientissimum ipse pronuntiauit Appollo, Gorgiam cæteroſq; id genus Sophistas ludibrio habuit, vt ex Platone colligit Cicero lib. 2. de finibus: ergo Dialectica pernicioſa est, tantum abest vt sit necessaria. ¶ Quarto & postremo arguitur q. Logica non sit ante alias scientias necessaria: Docet Aristot. primo Physi. tex. 2. Hanc nobis natura insitam esse viam, vt à notioribus nobis & facilioribus exordiamur. Et 5. Metaphysi. tex. 1. In doctrinis (inquit) inchoãdum est vnde quis facilius discat. Dialectica vero difficillima est, vtpote quæ circa recondita opera intellectus versetur: ergo non est ab illa inchoandum: atque adeo neque est ante alias scientias necessaria. ¶ At vero in contrariũ est authoritas Arist. 1. Topi. cap. 2. vbi docet Dialecticã esse vtilem ad tria: nempe ad exercitatiões, ad colloquia, & ad eas, quæ secundum Philosophiam sunt, disciplinas.

Circa quæstionem hanc, nè ignorantia nominum (quod ait Aristo. 1. Elencho.) faciat nos hallucinari, prænotandum est primum omnium iuxta doctrinam ipsius. 1. Poste. tex. 2. quid nominis logicæ, atque Dialecticæ. Logica nomen est Latine receptum (quod meminit Isidorus libr. 2. Etymol.) à logos Græce: quod inter alia multa, & sermonem significat, & rationem, vnde Logica idem pollet quòd scientia sermocinalis, seu, scientia rationalis. Et differũt huiusmodi sciẽtiæ ratione obiecti & finis. Nam finis scientiæ sermocinalis est proprietas sermonis: vt rectè, ornatè, aut figuratè loqui: qualis est finis Grammaticæ, Rhetoricæ & Poesis: quæ proinde sunt scientiæ sermocinales: atque adeo comprehenduntur nomine Logicæ. Sed finis rationalis scientiæ est intelligere: qualis est finis Dialecticæ: quæ licet tractet de vocibus, id tamen tractat, quatenus sunt signa conceptuum: vt docet Auicena prima parte Logicæ capit. 3. At verò, quia finis etiam Rhetoricæ & Poesis, propter sermonem, est opus rationis, vtpote persuadere veritatem conjecturis & repræsentatiõibus, fit vt vtraq; itidem numeretur inter scientias rationales. Vnde in illa antiquissima diuisione Philosophiæ in Physicam. i. naturalem: Ethicam. i. moralem: Logicam. i. rationalem, sub tertio membro comprehenduntur Rhetorica, Poesis &

Dialectica: vt notat Hierony. Homil. 1. super Cantica. Et ideo S. Tho. in principio statim posteriorum distinguit Poeticā Rhetoricā & Logicā tanq; tria opera rationis.

Differen. inter Logicā, Rhetoricā, & Poesim.

Et quanquàm posset quæstio præsens tractari de Logica, hoc modo generaliter dicta: tamen ad nostrū propositum solum pertinet Logica: vt distinguitur contra Rhetoricā & Poesim. Quæ differunt dupliciter: Primo ratione finis & materiæ. Finis in Logica, vt docet illic S. Tho. est facere vel certam scientiam ex necessarijs & vniuersalibus, vt in lib. Poster. vel fidem saltem humanam seu opinionem, vt in libris Topic. Sed Rhetorica non necesse habet generare semper, vel opinionem: sed satis est si suspicionem faciat: & id de rebus particularibus: vt si Milo occidit Clodium, &c. quæ proinde vtitur coniecturis in particulari. Poesis vero generat & amorem virtutis & odium vitiorum, per modum repræsentationis: veluti cibus ostensus generat, vel appetitum sui vel horrorem. ¶ Secundo differunt ex modo procedendi. Nam Dialectica, vt docet Arist. 1. principio Rhetoricæ, est compendiosior, Rhetorica vero extensior. Quod enim Dialectica breuissimo syllogismo tribus terminis concludit, id Rhetorica pluribus verbis explicat & amplificat. Ob idque & Aristo. illic & Zeno, q̄ Cicero. 2. libro de Legibus commemorat, Dialecticam comparabant pugno constricto, Rhetoricam vero extensæ palmæ. Atque adeo Varro, Est (inquit) Dialectica ad differendas res acutior, Rhetorica vero ad illa quæ inniti tur docenda, facundior. ¶ Secundo notandum est, q̄ dialectica proprie dicta: non enim extenditur quantum Logica, imo est pars ipsius. Diuiditur enim Logica (vt author est Cicero in lib. Topico.) in Dialecticam & Topicam: vt Dialectica sit illa pars Logicæ quæ est iudicatiua: Topica vero ea, quæ est inuentiua. Prima pars tradit in libris Priorum & Posteriorum: vbi docetur quem admodum de vnaquaq; re iudicandum sit per resolutionem in sua principia necessaria: iudicium nanque proprie non sumitur nisi de necessarijs: vt docet S. Thom. in principio Posteri. Altera traditur in libro Topicorum: vbi docentur loci & sedes argumentorum: vt vnusquisque abundet mediis ad persuadendum quancunque veritatem: per locum à definitione, à diuisione, à genere, &c. Quanquam in alia significatione distinguatur syllogismus Dialecticus à demonstratiuo: vt demonstratiuus sit qui procedit ex necessarijs, Dialecticus qui procedit ex probabilibus. At vero iam Doctores promiscuè vtuntur vtroque nomine: vt idem sit Logica & Dialectica. Et ita nos vtimur in proposito. ¶ Est ergo Dialectica, seu Logica, vt definit Isidor. 2. lib. Etymologiarum: scientia definiendi, inquirendi, & differendi: quæ docet disputando quemadmodum vera & falsa dijudicentur. Et de hac quærimus an sit necessaria? ¶ Postremo circa eundem titulum quæstionis notandum, quod necessarium (vt author est Aristote. 5. Metaph. text. 6.) multis modis dicitur secundum numerum causarum. Dicitur enim aliquid necessarium ab intrinseco ratione causæ formalis aut materialis: vt necesse est hominem esse risibilem ratione formæ: & esse mortalem ratione materiæ. Secundo ab extrinseco: aut ratione causæ efficientis, quod alio nomine dicitur violentum: vt necesse est sagittam sursum proiectam ascendere: est item necessarium ratione finis: idque dupliciter, aut simpliciter: puta fine quo non potest quis consequi finem: vt cibus necessarius est ad vitam: aut solum ad bonum & commodum esse finis: quod aliàs dicitur vtile: vt equus necessarius est ad iter.

Igitur ad quęstionem respondetur quatuor conclusionibus. Prima conclusio. Dialectica est quodammodo hominibus necessaria primo modo: quasi à propria forma, & hominis natura dimanans, Probatur. Dialectica est ars disserendi ac ratiocinādi, vt modo dicebamus: sed homo inter vniuersas creaturas proprie est rationalis: vtpote cui natiuum sit, progressu quodam ac discursu rerum veritates perquisitare, & ex notis ad ignota procedere: vt visa. v.g. eclypsi causam quærere: ergo Dialectica est homini naturalis. Vnde Albertus in prologo Prædica. Logica (inquit) à natura incipit, sed arte perficitur. Et Victorinus. Potentia facit habilem, ars vero facilem, vsusque potentem. Et Aristote. 1. Rhetorico. ait Dialecticam naturalem esse, quam omnes etiam illiterati participant, sed illa est ad artem reducenda. Quocirca angelis qui non indigent discursu ad cognoscendum (ea saltem quæ naturaliter cognoscunt) nō est Logica necessaria respectu illorum. Conclus. 1.

¶ Secunda conclusio. Dialect. est ad alias scientias conquirendas necessaria: & (vt inquit Albertus super Porphyrium ca. 3.) nō solum est vtilis vt facilius acquirantur: sed simpliciter necessaria. Probatur. Modus perquirendi scientias est per definitiones rerum, per diuisiones ac discursus: sed dialectica est ars quæ docet definire, diuidere & argumentari: ergo dialectica est necessaria ad alias scientias: rationem hanc manifestat egregie. S. Thom. in princ. statim Poste. Hominum, inquit, genus arte & rationibus viuit, vt author est Aristo. 1. Meta. capi. 1. quo differt homo à cæteris animantibus, quæ cum ratione non vigeant, nulla ducuntur arte, sed solum naturali instinctu agūtur: ob idque homines ad diuersa opificia diuersas artes excogitarunt, vt sculptoriam, ferrariam &c. At vero intellectus & ratio non solum ordinat exteriora opera, verumetiam disponit suos proprios conceptus in formam definitionis, syllogismi, &c. ergo adhoc necessaria fuit ars quæ dicitur Dialectica. Conclus. 2.

¶ Secundo probatur hæc conclusio antiquissima authorit. Philosophorum qui necessitate adducti Dialecticam excogitarunt. Nam, vt notat Aristot. 1. Poster. & refert Cice. 1. libr. Academicarum quæstionum, fuerunt ante Platonem, Democrates, Anaxagoras, Empedocles & alij in ea opinione, vt nihil possit ab hominibus sciri. Vnde illa vox Socratis, vnum hoc scio, me nihil scire. Et Archisilas & illud quoque negabat se scire. In quam certè opinio. inciderant ex incuria & ignorantia Dialectic. quæ via est inquirendi scientias: cuius vis nondum erat illorum tempore cognita, vt meminit Aristotel. 1. Metaphy. textu. 8. & libr. 13. capit. 4. Quanquàm & rerum etiam mutabilitatem in causa esse putabant, vt nihil de illis posset scire. Ob idque Plato, Aristotel. & postea Zeno Stoicorum princeps Dialecticam vel inuenerunt, vel saltem ad perfectum perduxerunt: qua homines possent cæteras scientias adiri. Vnde Diogenes Laertius, quanuis libr. 1. de vitis Philosophorum dixerat à quodam alio antiquissimo Zenone Eleate nonnullum Dialecticam sumpsisse exordium, tamen libr. 3. de vita Platonis: Ex tribus illis (inquit) partibus Philosophiæ Physica antiqua fuit: accessit Socrates & adiecit Ethicam, tertiam Plato Dialecticam addidit. Et libr. 7. de Vita Zenonis Stoici: Tanti (inquit) faciebant Stoici Dialecti. vt solos Dialecticos appellarent sapientes. Et Isidorus libr. 2. Etymolog. capit. 24. Physicam (inquit) Thales Milesius vnus ex septem sapientibus primus apud Græcos perscrutatus est: Ethicam Socrates instituit, sed Logicam Plato subiunxit. Veruntamen (vt ipse illic testatur capit. 22.) quanquàm primi Philosophi in

ſuis dictionibus Dialecticam habuerint, tamen Ariſtote. fuit qui illam in artem redegit, & ad regulas certas produxit, quod. 2. Elencho. capit. 9. inſinuatur. Nempe ante ſuam ætatem non fuiſſe artem dialecticæ eam præſertim quæ verſatur circa ſyllogiſmos, ſed ipſe (inquit) Ariſtote. labore multo excogitauit. & Cicero libr. 1. Acade. quæſtionum dicit tempore Socratis omnia illos philoſophos dubitare nihil affirmare: ſed tunc facta eſt ars diſſerendi quam minimè probabat Socrates. Atque hinc abijt in vſum vt reor, artem ſyllogiſmorum quæ in libris Priorum, Poſter. & Topico. Elenchorum traditur, appellari artem nouam, quod eam Ariſtotel. inuenerit. Artem vero prædicamentorum & Perihermenias, vocari veterem, vt adnotauimus in principio prædicamentorum. Tametſi totius dialecticæ in vniuerſum princeps fuerit Ariſtotel. vt teſtatur Cicer. in libr. Topico. quia omnes eius partes in lucidam artem reuocauit. ¶ Tertio probatur concluſio. Nam quotquot antiqui philoſophi in errores inciderunt, ex ignorantia dialecticæ lapſi ſunt. Primo Epicurus: quia nimirum fuit contemptor dialecticæ, in errores incidit grauiſsimos vt adnotat Cicero. 2. libr. de finibus, & Boetius ſuper Porphyrium. Enimuero, quia definire neſciebat quid eſſet ſummum bonum: illud in in voluptatibus conſtituebat. Et Ariſtotel. primo Phyſico. Philoſophos illos antiquos, tam abſurdè errantes circa principia rerum naturalium, cunctos ſubnotat ignorantiæ logicæ. Quia enim inquit, æquiuoca diſtinguere neſciebant, ſæpe in æquiuocis laborabant. ¶ Et re vera ſi rem ad hæreticos qui fuerunt in eccleſia deducere lubet, compertum erit ex ignorantia dialecticæ paſsim hallucinatos fuiſſe. Quare dialectica, vt cæteræ artes liberales, admodum eſt in eccleſia neceſſaria. Vnde. 37. diſtinct. capit. de quibuſdam ab Eugenio papa in ſynodo cautum eſt, vt epiſcopi curam & diligentiam habeant vt magiſtri & Doctores conſtituantur, qui ſtudia literarũ, liberaliumq; artium dogmata aſsiduè doceant. ¶ Vltimo tandem probatur concluſ. Tunc vnamquanq; rem ſcire putamus (vt inquit Ariſtotel. primo Phyſico.) cum cauſam in principia rei cognoſcimus: ſed cognoſcere rẽ per cauſam nemo poteſt ſine Dialectic. quippe quæ docet concluſiones in ſua principia reſoluere: ergo ſine dialectica nullus eſt verè ſciens, neque eſt aliqua vera ſcientia. ¶ Quo fit vt qui hac tempeſtate iuri vtrique ſtudent, certe (quod ſine cuiuſpiam iniuria dixerim) veram ſcientiam non habent, ſed meram fidem quam adhibent dictis doctorum. Non enim res per cauſas & principia comprobant, ſed ſola authoritate tenent. Vnde in longiſsimo tempore nihil niſi turbam opinionum comparant: cum tamen antiqui Iuriſconſulti non authoritatibus ſolum, ſed rationibus agebant. Vnde eleganter Cicero. de claris Oratoribus, Seruium Sulpitium vniuerſis Iuriſconſultis illius temporis anteponit. Qui tamen, inquit, nunquam ad tantam iuris ſcientiam peruenisſet, niſi Dialecticam didiciſſet: quæ docet rem vniuerſam diſtribuere in partes, latentem explicare definiendo, obſcuram explanare interpretando, ambiguam primum videre, dein de diſtinguere: poſtremo habere regulam qua vera & falſa iudicentur: & quæ, quibus propoſitis, eſſent: quæque non eſſent conſequentia. Et inferius & alibi ſæpe dicit ſine Dialectica iuſtam eloquentiam quæ iuriſconſultis neceſſaria eſt neminem conſequi poſſe. Et Plato. 7. libr. de repu. dicit ad omnes ſcientias & artes neceſſariam eſſe Dialecticam atque adeo ad ipſam diuinam ſummi boni contemplationem. Et Auguſtinus libro. 2. de ordine, capit. 13. diſciplina, inquit, diſciplinarum quam Dialecticam vocant: hæc docet docere: hæc docet diſcere: in hac ſe ipſa ratio demonſtrat, atque aperit quæ ſit, quid velit, quid valeat: ſcit ſcire: ſola ſcientes facere poteſt. Vnde ſcientia, inquit, argumentandi, diuidendi, definiendi, non ab hominibus pro arbitrio inſtituta eſt ſed in rerum ratione comperta eſt. ¶ Eſt ergo Dialectica, vt dictum eſt, ſimpliciter neceſſaria. Sed poſt quam ſtudium literarum in quæſtu eſſe cœpit, Dialectica contemnitur quæ non eſt de pane lucrando. Et illa ſtudia ſequuntur iuuenes, vt inquit Cato, in quibus maiora præmia poſita ſunt: non tam veram ſcientiam quàm vulgi opinionem aucupantes. ¶ Tertia concluſio, Ars Sophiſtica eſt etiam vtilis, dummodo ſit ad mediocritatem. ¶ Probatur, Non ſolum opus eſt Philoſophum eſſe inſtructum ad docendum veritatem: ſed neceſſe eſt eſſe armatum aduerſus eos qui fallacijs & cauillis veritatem adulterant & impugnant: hoc vero præſtat ars Sophiſtica: ergo eſt vtilis. Quemadmodum enim Scorpio non commiſcetur theriacæ propter ſanos, ſed vt illis ſit medicina qui morſu Scorpionis affliguntur, ita ars Sophiſtica eſt nobis aduerſus Sophiſtas & hæreticos neceſſaria. Vnde Cicero libro primo de finibus: bona pars, inquit, Dialecticæ eſt quæ captioſa diſſoluere ambiguaque diſtinguere oſtendit. Et ſecundo de diuinatione, pars inquit ſapientis eſt fallax argumentum diſſoluere & ſoritis reſiſtere. Soritas vocant Græci captioſum & multiplex genus argumentandi. ¶ Et confirma. exemplo Auguſt. qui quanto prius Gentilis Dialectica ſua plus nocuit eccleſiæ, quando cantabatur à Logica Auguſtini libera nos Domine, tantum poſtea Chriſtianus eadem arte plus profuit aduerſus hæreticos. Vnde pro crimine obijciebant illi, quòd eſſet Dialecticus. A quo ipſe ſe purgat libr. primo contra Creſconium Grammaticum. cap. tertio. vbi miris modis extollit dialecticam: aſſerens Apoſtolos etiam fuiſſe Dialecticos, cum ſæpe diſputauerint aduerſus Gentiles: imo & Chriſtum ipſum Saluatorem noſtrum qui ſæpe diſputauit aduerſus Iudæos. ¶ Secundo, Vtilis eſt ars Sophiſtica ad exercendum & exacuendum ingenia iuuenum, vt ſciant in omnium materia prompte diſputare. Sed tamen hoc eſt in perniciem hominum nimium immorari in huiuſmodi. Quemadmodum enim Reubarbum certo pondere vtile eſt ad ſanitatem, ſed ſi multum ſumpſeris, enecat: ita Dialectica eouſque vtilis eſt, quantum eſt neceſſaria ad alias ſcientias adeundas. Vnde Seneca lib. 13. epiſto. 89. Artes, inquit, liberales eatenus vtiles ſunt, ſi ingenium præparent, non detineant. Tandiu illis immorandum eſt, quandiu nihil animus agere poteſt maius. Vnde quantum proſunt per ipſas tranſeuntibus, nocent circa ipſas immorantibus. ¶ Vltima concluſio, Dialectica eſt primum diſcenda ante alias ſcientias. De hac concluſione fuit controuerſia apud antiquiſsimos Philoſophos, vt refert Laertius libr. ſeptimo. Panætius enim & alij dicebant à Phyſica inchoandum eſſe: Dioges vero ab Ethica. Sed academici, Stoici, Peripatetici conſentiunt â Logica eſſe incipiendum, poſt Grammaticam. ¶ Et probatur concluſio. Modus ſciendi prærequiritur ad acquiſitionem ſcientiarum, ſicut ars requiritur ad conſtructionem domus (abſurdum enim eſt, vt citatum eſt apud Ariſtotel. ſecundo Metaphyſi. Simul quærere ſcientiam & modum ſciendi) ſed Dialectica tradit modum ſciendi, vt illic dicit Commentator: ergo ipſa prærequiritur ante alias ſcientias. ¶ Secundo arguitur, quòd non ſit incipiendum ab Ethica vel Phyſica. Nam prudentia quæ prærequiritur ad Philoſophiam moralem: & pariter principia Philoſophiæ naturalis, nõ poſſunt haberi niſi per experientiam, vt author eſt Ariſtotel. primo & ſexto Ethicorum, iuuenes autem in bre-

Ars Logica noua & vetus.

Concluſ.

Concluſio.

ui tempore non possunt experientiam habere rerum. Ex quo illic colligit Aristotel. iuuenem non esse idoneum auditorem Philosophiæ moralis aut naturalis: sed possunt, inquit, esse Mathematici. Dialectica enim, & Mathematicæ scientiæ non requirunt experientiam: quia abstrahunt à materia. Et ideo ab his inchoandum est studium scientiarum. ¶ Vnde Sanctus Thomas opusc. 70. super Boetium de Trini. quæst. 5. arti. primo. dicit antiquissimum ordinem scientiarum eum esse, vt prius iuuenis discat Dialecticam, deinde Mathematicas scientias: quæ sunt aditus & via ad philosophiam moralem & naturalem. Et inde, vt refert Hugo de Sancto Victo. 3. libr. Didasc. capit. tertio. ex septem artibus liberalibus, Grammatica, Logica & Rhetorica nomen habent, vt dicantur trium. Geometria vero Arithmetica, Perspectiua, & Musica dicuntur quadriuium, id est, trina & quaterna via ad alias scientias. ¶ Boni consulite, si quæstionem hanc (quæ facies est libri) latius forsan deduxerimus quam pro ratione rudium iuuenum fuerat necessarium. Libuit nanque iacentem hac ætate dialecticam pro sua dignitate & antiquitate hisce rationibus erigere: & aduersus contemptores suis viribus asserere, suisque dotibus perornare. Quãdo quidem antiquitas philosophorum Mercurio suo, quem Deum sapientiæ coluit, vel de Dialectica præcipuos honores detulit, angues manibus apprehendentem eius effigiem depingebant, eique dracones sacrificabant: quod implexa per Dialecticam extricaret, & terrificam argumentorum vim facile dissolueret.

Ad primum argumentum re

spondetur, quòd dialectica quodammodo est per se naturalis: vt diximus. Nam & si nullæ essent aliæ scientiæ, posset quis formare syllogismos in modo & figura ex terminis non significatiuis, vt facit Aristote. in libris priorum. Sed tamen necessaria non est, nisi propter alias scientias, in quibus traditur cognitio rerum. Et quanquam aliæ scientiæ ministrent peculiarem materiam & peculiares terminos circa sua cuiusque obiecta. Dialectica tamen est quæ docet inde constituere definitiones & syllogismos atque adeo ex notis ad ignota procedere. Sicut ars sartoria non facit pannum aut sericum, sed ex illis facit vestem. ¶ Et per hoc respondetur ad confirmationem, quòd non pertinet ad Dialecticam iudicare de omnibus rebus. Sed ad alias scientias quæ versantur circa diuersas materias rerum. ¶ Ad secundum argumentum negatur quenquam acquirere posse scientiam veram sine Dialectica. Et sancti doctores omnes fuerunt dialectici. Nec iurisconsulti, vt dictum est, antiquitus sine Dialectica adibant studium iuris. Nec qui modo sunt habent sine illa nisi meram fidem. ¶ Et quod attinet ad antiquos Philosophos, quanquam non habebant artem logicæ perfectam, habebant tamen naturaliter imperfectum modum arguendi & definiendi. ¶ Ad confirmationem autem respondetur, quòd cum primo inuenta fuit, per naturalem instinctum ratiocinandi inuenta fuit ipsamet ars ratiocinandi: & maximè: quia semper in genere humano mansit aliquod semen Dialecticæ & cæterarum scientiarum, quæcunque infusæ fuerunt primo parenti: & modo postquam inuenta est, ipsa sibi seruit: non enim docet solum disputare in alijs scientijs, sed in seipsa. Quare non est processus in infinitum. ¶ Ad tertium respondet ipse Augustinus, 2. de doctri. Christia. cap. 31. quod sophisticè loqui intentione decipiendi, hoc odibile est & damnatum. Eccles. 37. Sed callere artem Dialecticam ad declarandum scripturam & ad obuiandum callosis hæreticis: id plurimum valet in sacris literis. Verum est tamen quòd Socrates vt argutum est, postquam ad Philosophiam moralem sese contulit non tanti faciebat Dialecticam. Cuius subinde studiosissimus discipulus Seneca, vt patet libr. 6. epist. 49. & 50. non adeo multum fauet dialecticæ, tametsi negare non possit quominus Philosophis prospicienda sit & a limine salutanda. ¶ Vltimum argumentum est Sanct. Thom. opusc. 70. super Boetium quæst. 6. artic. 1. Ad quod respondet, q à facilioribus semper inchoandum est, nisi necessitas nos aliquando compellat à loco difficili exordium sumere. At dialectica non est initium scientiarum quia facilior, sed quia tradit modum acquirendi alias scientias.

Ad confir.

Ad secũdã.

Ad tertiam.

Ad posterum.

Quæstio secũda Proœmialis.

Vtrùm Logica sit scientia.

QVæstio secunda iuxta ordinem citatum Aristo. pertinet ad quod quid est, videlicet an Logica sit scientia. ¶ Et arguitur pro parte negatiua. Primo ex parte obiecti, vnde habitus sortiuntur suas species. Logica, vt videbimus quæst. 5. est de entibus rationis (versatur enim circa genus & speciem & alia huiusmodi: quæ solum habet esse per operationem intellectus) at ens rationis non est ens simpliciter, sed secundum quid: ergo logica non est simpliciter scientia, sed secundum quid. ¶ Secundo arguitur: Scientia secundum Arist. 1. Poster. text. 5. & 6. Ethic. c. 6. Solum est de necessarijs & perpetuis: Logica est de syllogismo & de cæteris operibus intellectus factibilibus à nobis: quæ sunt entia contingentia & temporalia: ergo non est scientia. ¶ Et confirmat hæc ratio. Scientia, vt illic habetur procedit ex necessarijs per demonstrationem: sed Logica sæpe procedit ex probabilibus, vt in libris Topico. multasque subinde habet opiniones: vt vtrum res prædicentur, an termini: ergo logica non est scientia, sed opinio. ¶ Tertio arguitur. Omnis scientia versatur circa aliquod speciale subiectum: sed logica est scientia communis vt Aristotel. docet. 1. Posterio. text. 27. & 4. Metaphysi. text. 5. vtpote quæ versatur circa omnem materiam omnium scientiarum: ergo non est scientia. ¶ Quarto Aristote. secundo Metaphysi. text. 15. distinguit inter scientiam & modum sciendi: sed logica est modus sciendi, vt illic exponit Cõmentator: ergo logica non est scientia. ¶ Et confirma. Quia si logica esset scientia sequeretur processus in infinitum. Nam tunc vel requiritur alia logica tanquàm modus sciendi ad acquirendum logicam, vel non. Si non ergo aliqua scientia potest haberi sine præuio modo sciendi. Si sic, quæro de alia logica priori an sit scientia necne. Si est scientia: ergo requirit aliam priorem: & sic est processus in infinitum. Si non: ergo deueniendum est ad aliquã logicam quæ nõ est scientia, sed modus sciendi. ¶ Quinto, logica est ars definiendi & argumentandi, vt dictum est: sed ars & scientia sunt habitus specie diuersi, vt author est Aristotel. sexto Ethicorum, lectura tertia. ergo Logica non est scientia. ¶ Postremo arguitur. Saltem pars logicæ sophistica nullo modo est scientia: vt Aristotel. tradit primo Rhetori. & quarto Metaphysi. text. 5. vbi dicit, quod sophista apparet Philosophus: sed non est: ergo non tota logica est scientia. ¶ In contrarium est quòd vt supra dicebamus, cum omnes Philosophi

losophi antiqui, tum maximè Peripatetici distribuunt Philosophiam in physicam, Ethicam & Logicam, velut in tria genera scientiarum.

Circa quæstionem hanc, iuniores Logici sexcentas fingunt distinctiones. Primo dicunt logicam bifariam accipi: vno modo pro Logica naturali: quæ est habitus animæ, seu anima ipsa habilis suaptè natura ad arguendum & ratiocinandum: alio modo pro logica artificiali: quæ est habitus acquisitus. Et primo modo non est scientia, sed secundo modo. ¶ At vero hoc est pro libito abuti terminis. Nam inclinatio naturalis, sicut simpliciter non est scientia, ita neque simpliciter est Logica. Verum est quod secundum antiquos, vt author est Sanctus Thom. 1.2. quæstio. 51. artic. 1. est in intellectu quidam habitus naturalis, quo cognoscimus principia per se nota: siue distinguatur à potentia, siue non: sed tamen ille nullo modo habet nomen scientiæ: & per consequens, nec nomen logicæ aut Philosophiæ: sed dicitur intellectus, qui est inchoatio scientiarum. Ergo non accipitur Logica propriè nisi pro habitu superaddito potentiæ, acquisito, vel a Deo infuso. ¶ Secundo logicam artificialem dicunt vno modo accipi pro habitu simplici vnius conclusionis: alio modo pro aggregato ex omnibus simul. Et primo modo est scientia partialis, & secundo modo scientia totalis. Sed tamen hæc alia quæstio distincta est: an videlicet logica sit vnicus habitus omnium conclusionum: an collectio plurium. Modo non quærimus nisi an sit scientia: postea videbimus an sit vna vel plures. ¶ Tertio distinguunt, quod logica vno modo accipitur pro habitu propositionum logicalium acquisito per demonstrationem, & isto modo est scientia: alio modo pro habitu tali acquisito solum per rationem probabilem: & sic non est scientia, sed opinio. ¶ At vero isti adeo sunt amatores claritatis, vt quo clarè loquantur, nihil respondeant. Tantundem enim dicunt in hac distinctione, ac si dicerent, quod logica quæ est scientia est scientia: & illa quæ est opinio, nō est scientia. ¶ Alij distinguunt, quod vno modo accipitur logica pro assensu actuali: alio modo pro habituali. ¶ Sed hoc est nomina confundere. Nam logica, sicut scientia propriè non accipitur, nisi pro habitu. Assensus enim nō dicitur scientia: sed actus, vel consideratio scientiæ, vt loquitur Aristotel. primo Posteriorum. ¶ Sed quid? Gualterus quidam accipit Logicam, pro isto conceptu, logica: qui vniuersaliter prædicatur de omnibus habitibus logicalibus. At quis dixerit illum conceptum esse logicam, magis quàm hoc nomen, homo, esse hominem? ¶ Libuit has omnes distinctiones istorum in mediū proferre, vt admonerem acceptiones non esse pro libito multiplicandas. Sed ex propria significantia terminorum, vel ex vsu philosophorum accipiendas.

Vnde in titulo quæstionis accipitur logica, vt superiori quæstione declarauimus, pro habitu definiendi, diuidendi & argumentandi, qui versatur circa opera intellectus: quæ sunt propositio, syllogismus, &c. Et de hoc quærimus an simpliciter sit scientia sicut philosophia naturalis, aut astrologia, aut alia id genus scientiarum. ¶ Vbi notandum est secundo, quod scire est rem perfectè cognoscere: quod authore Aristot. primo Poster. text. 5. est rem per demonstrationem intelligere. Atque adeo scientia est habitus generans assensum necessarium & euidentem per demonstrationem, vt illic amplius explicabimus: nam hic non esset locus exactè tractandi quid sit scientia. ¶ Tertio notandum, quòd præsens hæc quæstio, An logica sit scientia, antiqua fuit inter philosophos: quam tractat Auicenna in principio Dialecticæ & Boetius super Porphyrium sub his terminis, sit ne logica verè pars philosophiæ, an solum instrumentum scientiarum. ¶ Et inter iuniores Aegidius Romanus quæst. prima. super librum Poster. negat logicam esse scientiam, adductus argumento nostro quarto & eius confirmatione. Cui post subscripsit Petrus Niger. 11 quæstio. sui clypei, motus argumento nostro primo. Sed tamen communis opinio Auicennæ, Boetij & omnium, vt ipse Petrus Niger confitetur, est quod logica est scientia. ¶ At vero distinguitur duplex logica. Nam alia est docens & alia vtens. Logica docens est habitus, qui docet naturam. v.g. definitionis, demonstrationis, syllogismi probabilis atque Sophistici, cæteraque id genus veritates. Logica vtens est habitus quo vtitur quicunque in alijs scientijs ad definiendum, demonstrandum, ad arguendum probabiliter atque sophisticè. Distinctio est antiquorum qua vtitur Sanct. Thom. quarto Metaphy. lectu. quarta. & Scotus quæst. prima. super librum Posterio. & quæst. prima. Elencho. vbi tractat hanc quæstionem. ¶ Et quantum ego conijcio non sunt distincti habitus, sed idem habitus sub diuersis considerationibus est docens & vtens: sicut idem est malleus quem docet facere faber ferrarius, & quo vtitur faber lignarius. Accipitur enim hic logica vtens, passiuè, id est, qua vtuntur tractatores aliarum scientiarum: vnde significantius forsan diceremus logicam posse dupliciter considerari, scilicet, in quantum est docens: & inquantum est vtens. v.g. ille habitus s. Barbara, est euidens consequentia: in quantum demonstratur in logica per illa principia dicì de omni, est logica docens: sed inquantum illo vtitur Geometra vt formet consequentiam in Barbara, est logica vtens.

Logica docens & vtens.

His præhabitis, Respondetur ad quæstionem duabus conclusionibus. Prima. Logica inquantum docet est verè & propriè scientia: & vt egregie dicit Scotus prima quæst. Elencho. non solum pars illa demonstratiua, verum etiam pars Topica & Sophistica. ¶ Et quo ambæ simul perspicacius probentur. Secunda conclusio est. Logica inquantum vtens non est scientia, sed modus sciendi & instrumentum scietiarum. Ambæ conclusiones sunt Sanct. Thom. quarto Metaph. lectu. quarta. ¶ Probatur prima conclusio: Logica est habitus generans assensum necessarium & euidentem per demonstrationem: ergo (per definitionem) est scientia. Probatur antecedens. Logica (Verbi gratia) demonstrat euidenter: syllogismus demonstratiuus generat scientiam: hoc modo: omnis syllogismus procedens ex necessarijs generat scientiam: sed syllogismus demonstratiuus est huiusmodi: ergo. Eadem ratione demonstrat, ꝙ syllogismus dialecticus procedens ex probabilibus generat opinionē, & quod syllogismus sophisticus procedens ex apparentibus fallit apparenter. Tam necessaria enim & euidens conclusio logicalis est quod syllogismus dialecticus facit opinionem, & quod sophisticus facit apparentiā, q̄ ꝙ demonstratiuus generat scientiam, & hoc est præcipuè hic adnotandum, vt intelligas quomodo logica quo ad omnes suas partes est verè scientia. Pari arte demonstrat in libris Topico. quando valeat argumentatio à genere, a diuisione, & per alios itidem locos: & in libris Periher. demonstrat contradictionis alteram partem esse veram, alteram vero falsam, & quemadmodum valeat argumentatio per conuersionem. &c. Item

1. Concluſ.

2. Concluſ.

Scire & scientia.

in prædicamentis quemadmodum substantia non possit inesse subiecto: & in alijs item operibus demonstrat, quemadmodum teneat aut fallat argumẽtatio in amplationibus, appellationibus &c. quo fit vt dialectica docens sit scientia. ¶Mox probatur. Secunda conclusio: vsus dialecticæ in alijs scientijs non semper generat sciẽtiam: ergo vsus non est scientia: probatur antecedens. Si philosophus naturalis aut moralis faciat syllogismum dialeticũ ex probabilib⁹, aut si ex singularibus solis quæ experimur inducat vniuersalem, non generabit scientiam, sed opinionem: & si faciat sophisma, nõ generabit opinionem, sed apparentiam. Qualem facit sophisma illud ꝙ quidam obiecit Diogeni: quòd ego sum tu non es: sed ego sum homo: ergo tu nõ es homo. Cui argute Diogenes, recte (inquit) colligis: sed a me incipe. Sensus ergo illius quòd logica docens est scientia, logica vero vtens non est scientia, est hic: Habitus dialecticæ demonstrat naturas argumentationum aliorumque operum rationis, tamen vsus omnium argumentationum quarum naturam demonstratiuè tradit logica, non semper generat scientiam. ¶Has conclusiones pretendit Auicenna in principio Dialeticæ, dicens vanam esse quæstionem, An logica sit pars philosophiæ. Nam quatenus considerat de natura conceptuum quæ est quædam natura rerum, est verè philosophia: sicut philosophia naturalis aut moralis. Sed quatenus vsus eius accommodatur ad omnes scientias, est instrumentum scientiarum. Idem dicit Boetius super Porphyrium editione secunda: nempe quòd logica est simul, & pars philosophiæ & instrumentum eius: sicut membra sunt & partes corporis & instrumenta eius. Et Cicero libr. 5. Tusc. q. sequitur (inquit) tertia pars philosophiæ quæ per omnes partes sapientiæ manat & fundit: quæ rem definit consequentia dispertit, sequentia adiungit, perfecta concludit vera & falsa dijudicat: differendi ratio & scientia: ex qua, cum summa vtilitas existit ad res ponderandas, tum maxime ingenua delectatio, & digna sapientia.

Ad primum argumeatũ.

Ad primũ argumẽtum quod

est Petri Nigri negatur consequentia. Nam ad hoc quòd aliqua sit simpliciter scientia non requiritur quòd obiectum eius sit simpliciter ens: sed satis est quòd sit de re necessaria, & sub ratione vniuersali, vt. 1. Poste. videbimus: modo tam necessaria est quæcunque propositio logicalis. v. g. quod demonstratio generat scientiam, quàm hominem esse risibilem: & adeo vniuersalis. Vnde quanquàm ens rationis non sit simpliciter ens, de illo est simpliciter scientia (licet cognitio eius & definitio non sit ex parte obiecti tam perfecta quàm cognitio entis realis.) Nam aliàs eodem argumento probaretur, scientias mathematicas non esse simpliciter scientias: quæ tractant de accidente, putà de quantitate: quia accidens secundum Aristot. non est ens sed entis ens: cum tamen illas appellet Arist. 1. Post. certissimas scientias: quòd si arguas, quòd cum ens rationis non habeat verum esse, omnino non potest mouere intellectum: quia mouere est vere agere: & ideo de illo non potest esse scientia. Respondetur quòd cum ens rationis sola ratione differat ab indiuiduis realibus, habet in ipsis verum esse, & ideo indiuidua mouent intellectum ad faciendum intentiones rationis: vt viso Petro & Paulo cognosco aliquam rationem esse illis communem: & inde consequitur intentio speciei. ¶Ad secundum argumẽtum respondetur quòd scientia est de aliquo dupliciter: vno modo simpliciter, tanq̃ de obiecto formali: alio modo secundario de illis rebus in quibus reperitur obiectum formale. v. g. philosophia naturalis tractat principaliter de homine in communi, demonstrando, quòd est risibilis, quòd est mortalis, & cæteras veritates, quæ sunt perpetuæ, etiam si homines sint corruptibiles. Sed secundario tractat de Petro & de Ioanne qui sunt corruptibiles. Eodem modo logica tractat de rõnibus cõibus: putà ꝙ demonstratio gẽrat scientiã, ꝙ definitio constat ex genere & differentia: quæ sunt perpetuæ veritatis. Sed secundario tractat de hac vel de illa materiali definitione, quæ est res corruptibilis: & hoc non obstat rationi scientiæ. Ad confir. non negamus esse multas veritates dialecticas, de quibus solum habetur opinio. Nã hoc habet quæcunque scientia naturalis quæ tractat de rebus mutabilibus, vt habeat admixtas multas opiniones. At non propterea est distinguenda alia logica quæ sit opinio: & alia quæ sit scientia: sicut non distinguimus aliam philosophiam naturalem quæ sit opinio: & aliam quæ sit scientia. Sed satis est, vt logica sit scientia, quod quantum ad partes principales generet assensum euidentem: eo præsertim quòd non est necessarium omnes scientias esse in eodem gradu certitudinis & euidentiæ. Aristot. enim Philosophiam moralem vocat scientiam: & tamen. 1. Ethic. dicit non exigendam esse rationem in illa, sicut in mathematicis. Et. 1. Poste. vocat Mathematicas, scientias certissimas: insinuans aliàs esse proprie scientias, quanuis non sint adeo certæ. Sed de hoc aliàs. ¶Ad tertium iam respõsum est quòd logica docens versatur circa aliquod speciale obiectum, vt videbimus. q. 5. tractat. n. de entibus rationis: sed vsus eius diffunditur per omnes scientias. Ad quartum quod est argumentum Aegidij itidem respõsum est, quòd nihil vetat logicam simul esse scientiam inquantum docet, modum autẽ sciendi, quãtum ad vsum. ¶Ad formam confirmationis, quam Aegidius magni facit, negatur ille processus in infinitum. Nam logica, vt superiori quæstione dicebamus simul est scientia & modus sciendi respectu sui. Docet enim definire, diuidere & argumentari, non solum in alijs scientijs, sed in logica. ¶Sed si quæras de prima conclusione logicali quomodo probatur, vtrum per aliam logicam, respondetur quod deueniendum est ad aliquod principium per se notum in terminis lumine naturali: & ad aliquam consequentiam per se euidentem, quæ non indiget priori scientia: vt sunt forsan quatuor modi euidentes primæ figuræ, quos Aristot. non probat per consequentias euidentiores, sed declarat per illos terminos dici de omni & dici de nullo, vt posuimus lib. 5. Summularum, cap. 1. V. g. si quæratur quare consequentia in Darij bona est. s. omnis homo disputat, Petrus est homo &c. probat. Arist. per dici de omni hoc modo: Si aliquid prædicatur de subiecto vniuersaliter sumpto, illud prædicatur de quocunque subsumpto sub illo: sed hoc contingit in consequentia de Darij: ergo Darij est bona consequentia. Sed si proteruus negaret consequentiam Aristot. quæ etiam est in Darij, certè Aristot. non adduxisset aliam probationem: sed sicut maior supponitur tanquam definitio propositionis vniuersalis, ita & consequentia supponitur tanquam euidens ex terminis. ¶Ad quintum respondetur quod quanquàm logica sit ars: quia docet construere definitiones, syllogismos &c. nihilominus est scientia. Nam Aristot. 6. Ethic. non separat artem a ratione scientiæ, nisi illam quæ est de re factibili: quales sunt mechanicæ: quia non solum sunt de rebus corruptibilibus, sed nec procedunt rationibus necessarijs. Variatur enim ratio domificandi pro loco & tempore: sicut variantur formæ vestium & aliorum artificiorum.

Sed lo-

Sed logica est de rationibus perpetuis & inuariabilibus: & ideo simul est ars artium & scientia scientiarum. Nam cum omnes scientiæ artes ratione procedant, & logica tractet de operibus rationis, sit vt viam aperiat ad omnes scientias & artes: sicut scientiæ Mathematicæ veræ scientiæ sunt: vt Geometria & Arithmetica: sed numerantur inter septem artes: quia docent metiri & numerare, vt refert S. Thomas opus. 70. quæst. 5. arti. 1. & 12. qõ. 57. artic. 3. ad tertium. ¶Ad vltimum argumentum respondetur quòd nomen sophistæ secundum vnam acceptionem honorificum est. Tantum enim valet, sicut sapiens vel præceptor: sed secundum aliam scientia sophistica est quæ apparet scientia & non est scientia. Et de hac iam diximus, quòd vsus eius non generat scientiam, sed fallit: sed tamen logica quæ tradit artem sophisticã, est verè scientia: quia demonstrat necessario, quod per illam artem quis possit facere argumenta apparentia: sicut ars Alchymiæ si esset, esset vera ars faciendi aurum apparens, licet non verum.

Tertia quæstio Proœmialis.

Vtrùm logica sit vna scientia.

QVæstioni præcedenti de quidditate logicæ appendet tertia de eius vnitate. Et arguitur, quòd non sit vna scientia. Primo logica habet multas partes: vt puta, aliam de prædicamentis, aliam de propositione: & aliam de demonstratione, quæ omnes specie differunt: ergo sunt multæ logicæ. ¶Secundo arguitur. Non est vnicus simplex habitus omnium conclusionum logicalium: ergo non est vna logica. Consequentia est nota: quia vt supra dictum est, scientia est habitus. Et probatur antecedens. Primo: Actus assentiendi sunt in logica specie diuersi: vt. v. g. quòd demonstratio generat scientiam, quod prædicamenta sunt decem: ergo generant diuersos habitus. Secundo: Experientia constat successu temporis & longo studio multarum conclusionum logicam acquiri: ergo acquisito primo habitu circa primam conclusionem restat acquirendus alter circa secundam & alius circa tertiam, vt sic per accumulationem habituum crescat scientia. ¶Tertio. Ad principale arguitur: Si idem esset habitus omnium conclusionum, sequeretur, quòd acquisito primo habitu circa primam conclusionem, non acquirerentur alij circa alias, sed illa postea extenderet ad omnes: hoc tamen est falsum, ergo opinio illa est falsa. Sequelam authores opinionis concedunt. Et probatur minor. Tunc sequeretur, quòd quam primum Petrus. v.g. disceret primam conclusionem, acquireret totam logicam: quod est contra experientiam. Et probatur consequentia. Sit Petrus v.g. qui didicit solam primam conclusionem logicæ, & Paulus qui didicit oẽs. Et arguitur sic: Habitus Petri & habitus Pauli sunt eiusdem speciei secundum hanc opinionem: & habitus Pauli inclinat ad omnes conclusiones, & est vera logica: ergo & habitus Petri. ¶Quarto arguitur. Stat Paulum logicum obliuiſci multarum conclusionum, manente habitu circa alias: ergo nõ est idem habitus omnium. ¶Quinto arguitur. Stat Petrum habere verum habitum logicæ circa aliquas conclusiones, & simul habere errorem circa alias: ergo non est idem habitus scientiæ circa omnes: alias scientia & error essent simul circa eandem conclusionem: quod est impossibile. ¶Et vltimo arguitur. In logica sunt aliquæ propositiones scitæ per demonstrationem, & aliæ quarum solum est opinio per rationes probabiles: ergo saltem circa hæc duo genera propositionum non est idem habitus. ¶In contrarium est, quòd Aristo. 1. Poste. text. 43. dicit eam esse vnam scientiam quæ est vnius generis: & logica, vt videbimus quæstione vltima, versatur circa vnicum obiectum: puta ens rationis, ergo.

Quęstio hęc duplicem habet sensum. Primus (qui pertinet ad Dialecticam & tangitur in primo argumento) est, vtrum logica quæ plures continet libros diuersarum materiarum, sit vna scientia specie, sicut Geometria: an sint potius plures logicæ, sicut plures mathematicæ. Secundus sensus (qui pertinet ad Metaphysicam & tangitur in reliquis argumentis) est, vtrum habitus omnium cõclusionum logicalium sit vna simplex qualitas inclinans communiter ad assensum omnium: an potius singularum conclusionum sint singuli habitus, ita vt logica sic collectio multorum habituum. ¶Et quantum ad primum articulum de primo sensu nulla certè deberet esse inter doctores controuersia. Omnes enim fateri tenentur esse vnam scientiam. ¶Vbi non fuerit ab re partitionem scientiarum obiter & perfunctoriè adnotare. Habitus intellectuales, quantum ego ex Aristotel. colligere possum (præter alias diuisiones) qua dupliciter secari possunt. Primo differunt genere, ratione medij quo procedunt. Quemadmodum. 1. Posterio. text. 44. distinguit Aristotel. inter scientiam & opinionem, quòd illa sit habitus certus & clarus procedens per demonstrationem: & hæc sit habitus formidolosus & obscurus, procedens per rationem probabilem. Et medio modo se habet fides: quæ generat assensum certum, sed obscurum. ¶Secundo distinguuntur habitus ex parte subiecti inquantum sunt virtutes intellectus: perficientes ipsum secundum diuersos gradus. Quemadmodum distinguuntur. 6. Ethicorum capit. 3. quinque virtutes intellectus, scilicet ars, scientia, prudentia, sapientia, & intellectus. ¶Tertio distinguuntur scientiæ etiam genere ex parte finis. Quemadmodum. 2. Metaphysi. text. 3. distinguit Aristote. inter scientiam practicam, cuius finis est opus: & speculatiuam, cuius finis est veritas. ¶Quarto quod ad rem pertinet distinguuntur scientiæ tam speculatiuæ quam practicæ ex parte obiecti (secantur enim scientiæ, sicut res: vt habetur. 3. de anima. text. 38.) & inde sortiuntur species. Vnde generali diuisione antiqui philosophi & Stoici, vt supra diximus, partiebantur Philosophiam in Physicam, Ethicam, & Logicam. At singula membra, vt notat Albertus super Porphyrium, subsecantur in plures species. Et ideo Aristote. 8. Metaphysicorum. text. 2. subsecat Physicam generaliter dictam in Physicam specialiter dictam, & Mathematicam, & Theologiam, seu Metaphysicam. Quam diuisionem sequitur Boetius secundo capit. de Trinitate. ¶Sed est notandum in præsentiarum (vt docet Sanctus Thomas opusculo. 70. quæstione de diuisione scientiæ. art. 1.) quòd hæc distinctio scientiarum sumitur sicut distinctio potentiarum. Enimuero non quæuis distinctio obiectorum requirit distinctas potentias. Omnes enim species coloris eadem potentia visiua percipiuntur, sicut omnes species soni eodem auditu. Sed distinguuntur potentiæ sensitiuæ penes diuersas rationes formales sensibilis, inquantum est sensibile. Vt color qui multiplicat species

cat species per lumen requirit vnam potentiam: & sonus qui multiplicat species per motum, aliam potentiã & sic de singulis obiectis. Eodem modo in scientijs: quia ratio scibilis est vt sciatur in vniuersali per abstractionem à materia sensibili, distinguuntur scientiæ penes maiorem aut minorem abstractionem à materia. Nam Physica tractat de his quæ dependent à materia secundum esse & secundum considerationem. Tractat enim de animalibus & de plantis, quatenus sunt in tali materia. s. in carnibus & ligno. Mathematicæ vero tractãt de his quæ dependent à materia secundum esse, sed secundum considerationem abstrahuntur à materia sensibili. Tractãt enim de angulis & figuris, non inquantum sunt in ligno vel in ære, sed absolutè. Metaphysica demum tractat de his quæ non dependent à materia nec secũdum esse, nec secundum considerationem: putà de ente, cuius ratio saluatur extra materiam in Deo & in angelis. ¶ Atqui, sunt quatuor scientiæ Mathematicæ: Geometria de quãtitate continua: Arithmetica de quantitate discreta (quę sunt species mensuræ diuersæ:) Astrologia, quæ est mixta ex Geometria & Physica: Musica, quæ est mixta ex Arithmetica & Physica. ¶ Item Ethica generaliter dicta diuiditur in Monasticã, quæ est de moribus vnius hominis: oeconomicam, de regimine vnius domus: & Politicam, de regimine ciuitatis aut regni: & ad hanc reducitur ius ciuile: nam leges per Philosophiam moralem statutæ sunt. ¶ Ac demum logica generaliter dicta diuiditur in Grammaticam, Logicam & Rhetoricam: quarum diuersitatem explicuimus quæst. 1. Et hæc est diuisio scientiarum speculatiuarum. ¶ Eodem modo scientię practicæ, quæ dicuntur artes mechanicæ, diuiduntur in septem: Quæ sunt, lanificium, armatura, nauigatio (quæ pertinent extrinsecus ad corpus) Agricultura, Venatio, Medicina, Theatrica (quæ pertinent intrinsecus ad nutritionem & valetudinem corporis.) Vnde versus, La-

Septem artes liberales

na, nemus, miles, nauigatio, rus, medicina: His theatrum socia: sunt hæc mechanica dicta. ¶ Atque adeo, quatuor mathematicæ cum tribus rationalibus, vocantur artes liberales: quia versantur circa opera animæ & rationis. Quales sunt numerari, metiri, ratiocinari. Sed septẽ mechanicæ dicuntur seruiles: quia pertinent ad corpus quod respectu animæ est seruus: anima vero respectu corporis est dña & libera, vt meminit S. Thomas. 1. 2. q. 57. articul. 3. ad tertium. Et hæc est partitio scientiarum naturalium. Supra istas est Theologia nostra Christianorum: scientia super naturalis & reuelata. Vnde deductũ est ius Canonicum: quemadmodum ex philosophia morali ius ciuile.

Ad rem igitur huius primi articuli vt redeamus:

Nominales ad primum sensum quæstionis respondent esse plures Logicas, plures Philosophias naturales, plures scientias Geometriæ. In summa quot sunt obiecta materialia & particularia in Logica, tot multiplicant actus totque asserunt esse Logicas. Et eadem ratione in virtutibus moralibus, aliam dicũt esse abstinentiam circa carnes, & aliam circa pisces, & aliam circa vinum: sed isti sermones profecto indigni sunt qui inscholis doceantur, vt pote quos extra scholas non auderemus proferre: & maximè quod Aristot. docet quomodo euitentur, etiam si concedamus ꝙ circa quam libet conclusionem generetur habitus distinctus ab habitu alterius. ¶ Et ideo respondetur ad primum sensum quæstionis hac conclusione. Quantuncunque admittantur in eadem scientia plures esse habitus partiales, nihilominus simpliciter absolute est vna logica, patet apud Arist. 5. Meta. text. 7. vbi docet quòd vnum dicitur multipliciter, atque adeo potest aliqua res esse vna simpliciter in vno genere & plures in alio. Quemadmodum exercitus est plura in prædicamento substantiæ: putà plures homines: & tamen in prædicamento quantitatis est simpliciter vnus numerus. Et domus est plura in prædicamento substantiæ, putà plura ligna, plures lapides: & tamen est vna domus in prædicamento qualitatis: & ita visus quanuis constaret ex partibus differentibus, nihilominus esset vna potentia. Eadem ratione quanuis logica esset plures entitates, est nihilominus simpliciter vna scientia propter vnicam rationem obiecti, imo profecto eadẽ ratione dicendus est vnus habitus: nam habitus est genus ad scientiam. ¶ Et secundo probatur: quia quemadmodum domus ex genere suo non habet ꝙ constet ex pluribus rebus: sed licet esset vnum ens simplex, esset domus: ita logica non habet ex se ꝙ constet ex pluribus rebus, & ideo est vna scientia. Et hoc modo satis est dialectico scire ꝙ logica est vna scientia. ¶ Vnde ad primum argumentum quæstionis respondetur, quod quanquam logica habeat diuersas partes, nihilominus tractat de illis sub eadem ratione formali obiecti: quemadmodum scientia vnica de homine, tractat de capite cæteris eius membris ac proprietatibus sub eadem ratione.

In secundo articulo, Circa se

cundum sensum Methaphysicum quæstionis an videlicet dialectica sit vna simplex qualitas, non solum inter S. Thomam & alios: verum & inter Thomistas ipsos est dissensio opinionum. Sed vt manifestum sit in quo stat differentia, notandum est primo ꝙ ad scientiam duo requiruntur: vnum ex parte obiecti: vt putà species intelligibiles in memoria: quæ sunt similitudines obiectorum: atque adeo sunt causa notitiarum apprehensiuarum. Alterum requiritur ex parte potentiæ: quod est virtus & habilitas illius, inclinans ad assensus iudicatiuos. Et inter Thomistas aliqui putant scientiam esse collectionem illarum specierum: alij vero scientiam esse habitum qui se tenet ex parte potẽtiæ: propterea ꝙ S. Thomas varie videtur loqui de hoc in diuersis locis. Adeo vt Capreolus in prologo sententiarum. q. 3. sub dubio reliquerit quid senserit S. Thom. Nam in quæstionibus de veritate. q. 10. arti. 2. & in alijs locis, quos poteris illic videre apud Capre. dicit ꝙ ordinatio specierum in intellectu possibili est habitus scientiæ. Sed. 1. 2. q. 54. ar. 4. ad tertium argumentum dicit, ꝙ qui primo acquisiuit habitum imperfectum circa primam conclusionem vnius scientiæ, postea per demonstrationes aliarum conclusionum non acquirit nouum habitum, sed primus efficitur perfectior. Vbi intendit, habitum scientiæ esse simplicem qualitatẽ. Vnde Capre. ad quæstionem præsentem respondet sub distinctione, ꝙ si habitus scientiæ accipiatur pro speciebus, tunc non est simplex qualitas, sed collectio pluriũ: nam singulorum obiectorum sunt singulæ species. Si vero accipiatur pro habilitate potentiæ & virtute ad iudicandum, tunc logica & quæuis alia scientia est vna simplex qualitas.

Sed tamen, vt existimo, sentẽ

tia S. Thomæ clara est. Et ideo ad quæstionẽ respondetur tribus cõclusionibus. ¶ Prima ad intelligendum opinionẽ. S. Thomæ & aliorum. Scientia proprie solum accipitur pro habitu qui se tenet ex parte potentiæ ad iudicandum. Et ita loquuntur omnes doctores cuiuscunque viæ. Nec S. Thomas potuit sentire oppositum. Nam

1. Cõclusio

scire

positum. Nam scire idem est quod iudicare, & per species non iudicamus, sed per assensum vel dissensum. Vnde S. Thomas nusquam collectionem specierum vocat scientiam, sed vocat eas, habitum scientiæ, hoc est habitum qui est inchoatio scientiæ: in quātum notitiæ apprehensiuę prærequiruntur ante productionem assensus. Et ita exponit Caie. 1 2. loco citato. Et hoc videtur mihi sentire S. Tho. 3. sen. dist. 14. q. 1. ar. 1. q. 2. Vbi dicit ꝙ habitus intellectiuæ partis perficitur ex lumine & specie intelligibili illorum quæ per speciem cognoscuntur. Vbi lumen vocat habitum illum & virtutem intellectus. Ita vt nomen scientia, supponat pro habitu & habilitate potētiæ, cōnotādo collectionē specierum obiectorum.

3. Cōclusio. Secunda cōclusio. Logica & quæcunque scientia specialis est in via S. Thom. vnica simplex qualitas. Nec hoc potest cadere in dubium consideranti dicta. Sanct. Tho. 1 2. loco citato. &. q. 54. art. 4. vbi expresse dicit, quod habitus scientiæ est simplex qualitas, & alia multa quæ illic citat Caie. Et hæc cōclusio fuit Henrici, quol. 9. & omnium antiquorum ante tē pus Scoti. Et in hoc est differentia inter antiquos & modernos. Nam quantum ad species intelligibiles, omnes conueniunt quod singularum conclusionum & obiectorum sunt singulæ species. Et sunt quam plurima argumēta pro hac sententia antiquorum. ¶ Primum. Ex communi modo loquendi. Logica est vna scientia, ergo est vnus habitus (ab specie ad genus) & per consequens est vna qualitas: quia sicut scientia est species habitus, ita habitus est species qualitatis. ¶ Et confir. Quia alias cōcedendum esset quod ego habeo plures logicas: puta vnam de prædicamentis, aliam de syllogismis: & eadem ratione plures physicas: vnam de homine, & aliam de equo: quod absurdum est dictu. ¶ Secundo est argumentum Sanct. Thomæ loco citato. Habitus est perfectio potentiæ & eius virtus: ergo est proportionabilis potentię: sed est vna potentia respectu omnium obiectorum, quę conueniunt in vna ratione: vt vnus visus respectu omnium specierum coloris: ergo est vnicus simplex habitus respectu omnium conclusionum, quæ conueniunt in vna ratione scibilis. Et hæc est sententia Aristo. 2. de anima. text. 33. distinguentis eodem modo potentias & habitus per obiecta. ¶ Tertio arguitur. Postquam ignis productum habet vnum gradum caloris, non producit alium distinctum in eodem subiecto: quia omnes sunt eiusdem speciei, sed intendit priorem: at omnes conclusiones eiusdem scientiæ, sunt eiusdem speciei: quia conueniunt in eadem ratione scibilis: ergo acquisito habitu circa primam conclusionem, non acquiruntur alij circa alias, sed ille postea intenditur: atque adeo extenditur ad omnes ¶ Quarto, habitus infusi sunt simplices qualitates respectu omnium obiectorum eiusdem rationis: vt vnica fides, vnica iustitia: quod authores etiam alterius opinionis concedunt, ergo & habitus acquisiti. Nam differentia quam illi conātur assignare: vt putà quod aliud est de habitu infuso a Deo, & aliud de illo qui acquiritur a nobis, certe mere gratis assignatur. Nam Deus confert perfectionem supernaturaliter: secundum modum naturalem. Vnde si non acquireremus vnicum habitum omnium articulorum, re vera nec Deus infunderet vnicum habitum, sed plures. Quemadmodum. Adæ tales scientias infudit Deus, quales ipse acquisiuisset. ¶ Et confirm. Quia virtutes acquisitæ morales, sunt simplices habitus. Quis enim dixerit plures esse habitus iustitiæ commutatiuæ in me, alium ad emendum frumentum, & alium ad vendendum oleum: & aliam esse temperantiam ad comedendum lenticulam, & aliam ad bibendum aquam? Certe est ridiculum. Ergo eadem ratione, est vnicus habitus scientiæ. ¶ Tertia conclusio. 4. Cōclusio. Quanquam hæc opinio antiquorum sit verisimilior, vt argumenta probant, nihilominus opinio Scoti & nominalium est vtcunque probabilis. Scotus enim & Gregorius, quæstio. 3. prolog. sent. & fere moderni tenent quod singularum conclusionum, sunt singuli habitus, & collectio omnium quæ conueniunt in vna ratione, scibilis est vna scientia. Et potest hoc concedi, sicut nos concedimus quod collectio plurium specierum est vnicus habitus qui est inchoatio scientiæ, dummodo concedatur quod licet sint plures qualitates est simpliciter vna scientia, & vnus habitus. Itaque sicut scientia est nomen collectiuum, ita & habitus postquam est genus sciētiæ, sicut vnus, licet constet ex pluribus qualitatibus. Argumenta huius opinionis sunt illa quæ supra fecimus. Ad quæ tamen antiqui probe respondent.

Ad primum argumentum respōsum est in priori articulo. Ad secundum negatur antecedens. Et da primam probationem negatur cōsequētia. Non enim sequitur si sunt diuersi assensus actuales, quod generent diuersos habitus. Eodē modo probares ꝙ diuersi assensus numero eiusdem conclusionis generarent diuersos habitus. Hæc est enim natura habitus & potentiæ, ꝙ vnicus habitus producat multos actus circa idē obiectum formale, sicut vnus visus producit plures visiones colorum. ¶ Et ad secundam probationem negatur ꝙ successu temporis generētur noui habitus. Sed est notādum pro hoc & sequentibus argumentis ꝙ acquisito primo habitu circa primam conclusionem, non acquiruntur noui per studium aliarum cōclusionum eiusdem scientiæ: sed tamen acquiruntur nouę species circa obiecta aliarum conclusionum. Et primus habitus perficitur nō solum quia intenditur, sed quia extendit ad alias conclusiones. Per hoc enim ꝙ exit in actus circa nouas conclusiones, acquirit nouos respectus. Non dico nouas entitates distinctas. Sed per hoc quod actuatur per species nouarum conclusionum, perficitur vt inclinet in potentia propinqua ad assensus illarum: quos non poterat antea producere, in potentia propinqua. Et hoc sentit S. Thom. 1 2. quæst. 52. ar. 2. quando dicit quod scientia augetur per additionem. Intelligitur enim per additionem specierum, & per extensionem & perfectionem habitus. ¶ Vnde ad tertium argumētum. Cōceditur quod postquā Petrus acquisiuit habitum circa primam conclusionem, non acquirit postea alios circa alias. Sed negatur inde sequi, esse iam tunc Logicum. Et cum arguitur. Habitus Pauli qui scit omnes conclusiones, est eiusdē speciei cum habitu Petri. Sed habitus Pauli inclinat ad omnes: ergo & habitus Petri, negatur consequentia: si loquaris de inclinatione in potentia propinqua. Nam licet sint eiusdem speciei, non tamen sunt æque perfecti, nec Petrus habet tot species quot Paulus. Quemadmodum Petrus puer eiusdem speciei est cum Petro viro, tamen non potest in potentia propinqua generare quousque sit perfectus vir. Solum enim sequitur quod si habitus Petri est eiusdem speciei cum habitu Pauli, potest in assensum eiusdem speciei. Nam assensus primæ conclusionis est eiusdem rationis scibilis cum assensibus omnium aliarum: & poterit in omnes, quando fuerit perfectus. ¶ Et per hoc soluuntur quartum & quintum argumentum. Nam licet idem habitus Pauli inclinet ad omnes conclusiones, possunt tamen perdi

species

ſpecies aliquarum, manentibus ſpeciebus reſpectu aliarum. Et iam ille habitus non inclinabit in potentia propinqua ad illas concluſiones: & per cõſequens erit obliuio illarum. Et eadem ratione poteſt eſſe error circa aliquas concluſiones: manẽte ſcientia circa alias. ¶ Ad ſextum argumentum concedimus quod non eſt idem habitus qui inclinat ad aſſenſum ſcientificum & ad aſſenſum opinatiuum: ſed ſunt diſtincti habitus. ¶ Sunt qui multiplicant hic omnes difficultates de habitibus: putà quomodo generentur & corrumpantur, quomodo inclinẽt. Sed nunc non erat his locus.

Quæstio quarta procœmialis. Vtrum Logica ſit ſcientia ſpeculatiua.

POſtquam circa ſubſtantiã Dialecticæ cõſtituimus eſſe ſcientiã, atque adeo vnã ſcientiã, videre ſequi᷑ qualis ſit, practica ne aut ſpeculatiua. Et arguit᷑, ꝙ non ſit ſpeculatiua: ſed practica. Dialectica eſt ars quæ refertur inter artes liberales: imo dicitur ars artium: vt meminit Petrus Hiſpanus. Sed ars omnis eſt practica: nam practica ſcientia eſt quę habet opus pro fine, & ars idem eſt ꝙ ſcientia operatiua, vt definit Ariſt. 6 Ethic. c. 4. ergo Dialectica eſt ſcientia practica. ¶ Secundo arguitur. Finis Dialecticæ, vt ſupra diximus, eſt conſtituere ſyllogiſmos, & alias argumentationes: & ideo dicitur Dialectica, i. d. ſputatiua ſcientia, & ab Ariſtote. vocatur modus ſciendi. Sed argumentationes ſunt opera quædam perinde ac cætera artificialia (ars enim eſt conſtruere ſyllogiſmum in Barbara ſicuti cõſtruere domũ) ergo Logica eſt ſcientia practica. ¶ Et cõfir. ex. S. Tho. in prologo Poſte. Quemadmodum (inquit) neceſſario fuit ars ædificatoria aut fabrilis circa ea quæ ratio de operibus manuum ratiocinatur, ita neceſſaria fuit ars quę ſit directiua actuum rationis, vt in illis homo facile & ſine errore procedat, qualis eſt ars Logica: vbi inſinuat Logicam eſſe artem & pari ratione, qua ars ædificatoria & fabrilis. ¶ Tertio arguit᷑: medicina dicitur practica quatenus moderatur humores & actiones corporis: & ſcientiæ morales dicuntur practicæ & actiuæ, quia ordinãt opera noſtra quæ procedunt à voluntate, vt videlicet ſtudioſe fiant: ergo eadem ratione Logica erit practica, quandoquidem ordinat opera intellectus. ¶ In cõtrarium eſt ſententia Ariſt. 3. de anima tex. 49. Vbi ait, intellectus practicus differt ab ſpeculatiuo fine: nam practicus eſt qui propter aliquid ratiocinatur, id eſt, ꝓpter opus: Logica vero non ratiocinatur propter aliquod opus diſtinctum à ratiocinatione. Sed propter ipſum ratiocinari, ergo eſt ſpeculatiua. Quod teſtatur etiam Auguſt. 8. de ciui. Dei. ca. 4.

Diſtinctio inter ſciẽtiam practicam & ſpeculatiuam à fine ſumenda eſt, quod ſpeculatiua ſit ſolum propter veritatem cognoſcendam, practica vero ſit propter opus: vt modo citauimus ex Ariſt. ꝙ expreſsius repetit. 2. met. tex. 3. vbi ait, ꝙ finis contemplatiuæ ſcientiæ eſt veritas: actiuæ aũt opus: idem enim ſonat ſcientia practica ꝙ ſcientia actiua: à pratto verbo Græco ꝙ eſt facio. ¶ Sed varie loquuntur doctores in hac parte de ſcientijs practicis & ſpeculatiuis: cum tñ veritas facile cõſtet, ſi res oculatius inſpiciatur. Vnde cum ſciẽtia ab obiecto & fine habeat vt ſit practica: duo ſunt neceſſaria vt ſcientia ſit practica. Primum, ꝙ ſit de obiecto operabili à nobis: nam cum ſcientia practica ſit operatiua ſui obiecti, ſit vt de rebus naturalibus non poſsimus nos habere ſcientiam practicam. Vt ſcientia de cælis, de plantis, animalibus, &c. non poteſt eſſe practica, ſcientia vero Dei eminenter cõtinet ſpeculatiuã, & practicam, vnica. n. ſimpliciſsima ſcientia infinitas res naturales & cognoſcit & facit. ¶ Secundo requiritur, ꝙ finis eius ſit operari. i. ꝙ ſit ꝓxima regula ipſius operis, & tractet de re operabili, modo operabili: vt docet S. Tho. de veritate. q. 14. ar. 4. ¶ Vbi notãdum ꝙ in ſcietijs duplex eſt finis, alius eſt finis ſcientis: & alius eſt finis ſcientię. Finis ſcientis eſt quem homo cõſtituit ſibi, qñ addiſcit ſciẽtiam: & iſte nõ ſufficit, vt ſciẽtia dicatur practica aut ſpeculatiua: quia extrinſecus ſe habet ad ſcientiã. Sed finis ſcientiæ eſt ille quę habet ſcientia ex ſua rõe intrinſeca, à quo ſubinde ſciẽtia habet, vt ſit practica vel ſpeculatiua. Exẽpli gratia: põt quis ſtudere ſcientiã de anima: vt intelligat quomodo eſt perpetua & capax beatitudinis, &c. vt inde alliciatur ad bene viuendum. Sciẽtia illa certe eſt mere ſpeculatiua, tametſi finis ſciẽtis ſit opus: quia ſcientia hæc non docet operari, ſed eſt mera ſpeculatio. Item poteſt quis de domo ſtudere ſcientiam ſpeculatiuam, putà quæ procedit per demonſtrationem & reſolutionem in prima principia: vt puta quid ſit domus, quibus partibus conſtet, quis finis eius, &c, & illa certe eſt ſpeculatiua: quanuis ſit de re operabili à nobis, quia nõ tractat de illa re modo operabili, ſed ſpeculatiuo. Attamẽ ſcientia quæ tractat de domo, qũo fiat domus. i. quomodo ſint dolãda ligna, parãdi lapides, cõſtruẽdi parietes eſt practica, quia tractat de re operabili, modo operabili: vnde licet quis diſcat hanc ſcientiã non intentione operandi, eſt practica: quia finis ſcientiæ eſt conſiderandus & nõ finis ſcientis. ¶ At cõtra hanc doctrinam videtur eſſe S. Tho. prima. p. q. 14 ar. 16. vbi ponit tripliciter cõtingere ſcientiam eſſe ſpeculatiuam. Primo ex parte rei ſcitæ: putà quando eſt de re non operabili, & hanc dicit ſimpliciter eſſe ſpeculatiuam. Secundo ex parte modi: vt putà ſi ædificator conſideret domum, definiendo, & diuidendo, quia illa licet ſit de re operabili, non procedit modo operabili. Et tertio ex parte finis, vt ſi ædificator conſideret domum modo operabili: putà qualiter ſit domus conſtruenda, non tamen intentione operandi. Et ſubiungit ꝙ ſcientia ſpeculatiua ex parte modi, eſt partim practica. ſ. ex parte obiecti: & illa quæ eſt ſpeculatiua ex parte finis, eſt practica ex parte obiecti, & ex parte modi, vbi expreſſe S. Tho. in tertio mõ dicit, ꝙ finis ſciẽtis facit quodammodo ſcientiã ſpeculatiuã. Et in ſecũdo modo dicit, ꝙ obiectum operabile facit ſcientiam quodã modo practicã, quanquã ex parte modi ſit ſpeculatiua. ¶ Quam ſnìam Gregorius in prologo. qõ. 4. multis redarguit, nempe quod finis ſcientis variet qualitatem ſcientiæ. Et quanuis multi ex noſtris verba hæc S. Tho. vt iacent tueantur, ſunt tñ cum grano ſalis intelligenda. Primum. S. Thom. non intendit ſcientiam ex fine ſcientis eſſe per ſe aut practicam, aut ſpeculatiuam, ſed quodammodo per accidens. Et propterea id ſolum concedit peculiariter ſcientiæ Dei: hac ratione, quia Deus nõ habet duas ſcientias de rebus, aliam practicam aliam ſpeculatiuam, ſicut nos habemus: ſed per ſcientiam infinitam & ſpeculatiuam eminẽter cognoſcit res & creat. Atque adeo ibi non poteſt diſtingui inter ſcientiam practicam, & ſpeculatiuam ex natura intrinſeca ipſius ſcien-

Duplex finis, ſciẽtię

tiæ,

tiæ, sed per diuersos respectus Dei ad res. Itavt in quantum se ipsum cognoscit scientia sua est speculatiua: quia ipse non est factibilis: inquantum vero cognoscit res extra, quas nunquam est facturus, est practica scientia ex parte obiecti: cum sit factibile, & speculatiua ex parte finis. Sed respectu illarum quas facturus est, est practica ex parte finis: quanuis etiam eminenter sit speculatiua. At vero in scientijs creatis nostris vbi ex intrinseca ratione scientia suapte natura est practica aut speculatiua, nunquam reor Sanct. Thom. hanc distinctionem admitteret, sed vt citatum est de veritate. q. 14. scientia ex intrinseca eius ratione habet quod sit aut practica aut speculatiua. ¶ Et primo: quia scientia quanuis habeat obiectum operabile si modo procedit speculatiuo, sit simpliciter speculatiua, sic ego probo. Illa scientia est solum speculationis gratia, nec docet operari, ergo nullo modo est operatiua, & per consequens nec practica, quod idem est. ¶ Secundo arguitur. Per accidens est illi quod obiectum sit operabile aut naturale: ergo inde non habet quod sit practica. v. g. si scientia rosæ qua cognoscimus naturam rosæ est modo speculatiua, eadem ratione quanuis rosa esset factibilis nobis, esset speculatiua. Et si Deus impartiretur nobis facultatem faciendi rosam aut res alias naturales, alias scientias deberet nobis infundere quibus sciremus facere: nam quas modo habemus non sufficerent: ergo eadem ratione scientia similis de domo qua solum cognoscimus naturam domus, est prorsus speculatiua. Accidit enim huiusmodi scientijs obiectum esse operabile, nec ne. ¶ Et confir. Geometria quam ego habeo de triangulis & alijs figuris est speculatiua: vt ab omnibus est receptissimum: tamen est de re operabilia nobis, potest enim homo figuras lineare: ergo eadem ratione scientia de domo potest esse speculatiua. ¶ Mox probatur quod à solo fine scientis scientia nõ dicitur absolute speculatiua aut practica. ¶ Huiusmodi enim conditiones conueniunt scientiæ suapte natura: sed tamen fines isti scientis de per accidens contingunt illis ex conditione subiecti: & dato oppositio concedendum esset quod scientia in diuite, qui non intendit operari, esset speculatiua: & in paupere, qui intenderet operari, esset practica: imo in eodem, modo esset speculatiua modo practica, inde solum quod mutaret propositũ. ¶ Colligamus ergo differentiam inter speculatiuam & practicam quam constituit Sanct. Thom. 1. Ethic. q. 3. scilicet, quod speculatiua procedit modo resolutiuo: tractat enim de naturis rerum, resoluendo vsque ad prima principia, practica vero procedit modo cõpositiuo, docet enim inducere formam in materiam. Vt ædificatoria docet dolare ligna, quadrare lapides, construere parietes, &c. Quare practica operando potissimum acquirit. ¶ Ex quo tandem sequitur contra Scotum. 4. q. prologi, quod Theologia non est practica, nam speculatiue considerat naturam Dei, licet eiusmodi cognitio alliciat ad operandum.

Secundo (quia lubet omnes

practicas scientias in summa attingere) notandum est, quod cum actio alia sit immanens: quæ proprie sortitur nomen actionis, vt intelligere, amare, loqui, comedere, &c. alia vero sit transiens in exteram materiam, vt scribere, ædificare, quæ proprie dicitur factio (diuisio est Arist. 6. metap. tex. 16.) sit subinde, vt scientia practica diuidatur in actiuam, quę actiones nostras dirigit, vt studiose fiant, & meritorie, vt dicunt, & in factiuam, quæ versatur circa extera opificia, vt habetur apud Arist. 6. meta. text. 1. Et eadem prorsus diuisio est qua. 6. Ethic. distinguit habitum practicum in artem & prudentiam: dicens, quod ars est habitus verus cum ratione factiuus: prudẽtia vero habitus verus cum ratiõe actiuus. ¶ Vbi adnotandum est, quod scientia aliqua vel virtus practica: bifariã potest opus dirigere, videlicet, aut quantum ad facultatem operis, aut quantum ad vsum. Vt docet S. Th. i. 2. q. 56. ar. 1. Ars est quę facit facultate operis prudentia vero quæ facit bonũ vsum. Exempli gratia. Ars pictoris facit facultatem: vt quando pictor voluerit, imaginem exhibeat perfectam: an vero studeat sit illa ars, & pingendũ mõ sit, necne, hoc facit prudentia. Eadẽ ratione virtus moralis, vt docet Arist. 6. Ethic. ca. 12. facit rectam intentionem finis vt abstinendum esse, pugnãdum esse, &c. Sed quando & quo modo, hoc facit prudentia. Quare prudentia proxime versatur circa electionẽ voluntatis. ¶ Hinc patet scientias morales, vt Ethica, & Politica, non esse adeo practicas, vt sunt ars & prudentia: quia obiectum philosophiæ moralis, quod est studiose agere, non fit potissimum ab ipsa scientia: sed à virtutibus moralibus: vt temperantia facit temperate comedere, & fortitudo strenue pugnare: & ideo potest Philosophus esse malus homo. Sed sunt scientiæ quodammodo practicæ: quia ostendẽtes naturã virtutum, quodãmodo nos docent operari, & habent idem obiectum quod est obiectum virtutis. Obidque eiusmodi scientias morales, authore Arist. 2. Ethico. consideramus, non contemplationis tantum gratia, sed vt boni efficiamur.

Facultas operis & vsus eius.

Tertio tandem notandũ est:

vt nihil huius quæstionis prætereamus, ꝙ actio illa quæ per scientiam quanuis practicam dirigitur, Græca voce appellatur à doctoribus praxis. Est enim praxis idem ꝙ actus, & proprius conuenit actioni manenti: sed accipitur iam pro quocunque obiecto scientiæ praticæ, siue actio fuerit immanens, siue factio transiens. Atqui iudicio meo plus operæ consumunt doctores in inquisitione praxis quã opus esset. Scotus in prolog. sen. q. vlti. Praxis, inquit, est actus alterius potentiæ quam intellectus, naturaliter posterior intellectione, natus elici cõformiter ratiõi rectæ, vt sit rectus: vbi ansam dedit huic disputationi. Nã Occham & Grego. & reliqui in vltima quæstione prologi arguunt primo ꝙ operatio etiam intellectus potest esse praxis: nam praxis est operatio quæ est obiectum scientiæ practicæ: sed & põt homo per prudentiam dirigere vsum contemplationis, puta quando studẽdum est & quas scientias expedit discere: ergo nõ est necesse, vt praxis semper sit operatio alterius potẽtiæ, quã intellectus. ¶ Item arguunt ꝙ non requiratur, tale operationem esse cõformem rationi rectæ. Nã praxis æque dicitur de operatione mala atque bona. Sed missa disputatione Theologorum, hoc satis est in præsentiarũ adnotare primum ꝙ quãtum elicit ex Arist. praxis, quãuis generali nomine posset dici de quacunq; operatione, tñ proprie solum dicit operatio libera, quam in nostra potestate est, bene aut male fieri, siue quantũ ad vsum, siue quãtum ad facultatem operis: ꝙ autẽ sola operatio alterius potentiæ quã intellectus, puta voluntatis, aut potentiæ executiuæ debeat dici praxis, hoc Scotus solum probat illo cõmuni dicto, intellectus extensione fit practicus. Sed intellectus, inquit Scotus, nõ extenditur nisi in ordines ad alias potẽtias: ergo praxis primo est operatio voluntatis, quam dirigit intellectus, & inde operatio exterior quæ procedit a voluntate. Sed contra Scotum est in primis quod illa authoritas non est Aristot. quare male citatur in margine. 3. de anima, tex. 49. quia ibi non habetur, nisi quod intellectus practicus differt ab speculatiuo fine,

no fine,sed(vt ait Gregorius)est dictum commune. Et Sanct.Thom.2.quæst.de veri.ar.8.non citat illo modo illud verbst,sed dicit q̃ sciẽtia speculatiua,per extẽsionẽ ad opus fit practica:ponit exemplum,sicut si quis studeret medicinam nõ vteretur illa,esset speculatiua de per accidens ex parte finis scientis: sed si postea mutaret intentionem & practicaret illam,fieret practica.Sed tamẽ alia ratione,magis certe apparenti,potest probari quod operatio intellectus proprie non est praxis.Nam praxis distinguitur contra speculationem,& quæcunque operatio intellectus est speculatio: quare licet reguletur à prudentia,& propterea dicatur quoddammodo praxis, tamen proprijssime non est praxis sed speculatio:& si hac ratiõe vsus esset Scotus,fecisset forte credibilem suã opinionem. ¶ Et quantum ad secundum,vt aliqua operatio sit praxis, non requiritur quod sit bona operatio & conformis rationi rectę:nam etiam mala operatio est praxis mala.Sed ad hoc quod sit praxis recta requiritur quod sit conformis rationi rectæ. ¶ Et hæc est doctrina Aristotel.6.Ethic.cap.2.Vnde operatio quæ non potest esse recta, vt odium Dei,est nihilominus praxis. Obid que in definitione praxis non debet poni rectum, nec vitiosum.

Ad quæstionẽ ergo fere Nominales moderni respondent, quod Logica est scientia practica: quia docet construere syllogismos & alias ratiocinationes. Quam putant esse opinionem commentatoris.2.Meta.quia vocat illam modum sciendi.Nihilominus respondetur tribus conclusionibus.Prima.Logica simpliciter & absolute est scientia speculatiua Probatur primo,quia licet tractet de syllogismis & alijs ratiocinationibus,quæ sunt res operabiles a nobis, tamen nõ tractat de illis modo operabili, quod vt dictum est, requiritur ad scientiam practicam, sed tractat de illis speculatiuo & resolutorio modo, puta contemplando naturam prædicamentorum, propositionum,syllogismorũ, & cuiusuis entis rationis,& hoc contemplatur per resolutionem in sua prima principia.Itaque proprie tractat de illis ac si essent quædam res naturales, nec a nobis factibiles:ergo est scientia speculatiua.Sed quia illa sunt opera facillima,fit vt cognita eius natura facile fabricentur à nobis. ¶ Secundo probatur conclusio.Esto,Dialectica tractaret de istis operibus modo operabili, ita quod finis eius esset operari,nihilominus esset speculatiua:quia ipsamet opera quæ dirigit sunt speculationes. Scientia enim dicitur speculatiua vel practica ab obiecto:sed obiectum Dialecticæ est speculari, ergo ipsa est speculatiua.Itaque latet fallacia, si quis inferat aliquam scientiã esse practicam,propterea quod dirigit ad opus,quando opus ipsum est speculatiuum. Enimuero licet ars ædificandi sit practica:tamen ars & modus sciendi & speculandi certe non est nisi speculatiua. Quam rationem existimo commendandam.Quod si quis arguat contra hãc conclusionem.Potest quis ratiocinationes & alia opera intellectus male construere: primo quantum ad vsum potest illa fabricari tempore indebito, & deficientibus alijs circunstantijs,vt opus sit malum moraliter:&secundo quantum ad facultatem operis,quia nescit illa fabricari:ergo aliqua ars requiritur ad hoc. ¶ Ad primum respondetur, quod prudentia est quæ facit rectum vsum moraliter Dialecticæ, & omnium scientiarum, & omnium artium,vt supra diximus. ¶ Sed pro secunda parte argumenti,est secunda conclusio.Dialectica & omnes artes liberales dicuntur quoddammodo artes,per quandam similitudinem ad artes mechanicas. Conclusio est Sanct.Thomæ.1.2.quæstio.57.articul.3. Habent enim similitudinem artium in hoc, quod ordinant ad recte intelligendum, aut recte operandum. Sed deficiunt à vera ratione artis: quia versantur circa opera ipsius animæ:ideo dicuntur artes liberales, ad differentiam artium mechanicarum,quæ dicuntur seruiles:nam mechanicæ sunt propter necessitatem corporis, liberales vero propter delectationem animæ:& corpus subditur animæ vt seruus domino:sed deficere à vera ratione artis,non est simpliciter defectus, sed potius perfectio: quia artes liberales sunt quodammodo mediæ inter sciẽtias pure speculatiuas & artes: nam scientia speculatiua est,quæ est speculationis gratia, ars cuius finis est exterius operari:ars vero liberalis,quæ est propter opus animæ. ¶ At vero non omnes artes liberales sunt in eodẽ gradu,quare sit tertia conclusio. Dialectica inter artes liberales vicinius accedit ad scientiam speculatiuam: quia finis eius est speculatio, puta ratiocinari: mox Rhetorica, cuius finis est persuadere & ornate proferre argumenta: deinde Grammatica. Aliæ vero quatuor Mathematicæ proprius inclinant ad artes Mechanicas: nam versant circa opera exteriora: sed nihilominus sunt opera quæ pertinent ad delectationem animæ,& non ad necessitatem corporis: quare intra lineã sunt artium liberalium. Verum est tamen quod solent distingui in speculatiuas & practicas, qualiter non distinguuntur artes rationales.Vt sit Arithmetica speculatiua,quæ considerat naturas numerorum. Practica vero quæ docet numeros multiplicare,partiri, &c. Et eadem ratione musica & perspectiua & Geometria. Tametsi hæc quatenus docet in materia exteriori formam inducere,mechanica est. Ars enim ædium struendarum Geometria quædam est.

1.Cõclusio.

2.Cõclusio.

3.Cõclusio.

Ad primum ergo argumentum principale satis responsum est: solum enim probat Dialecticam esse quodammodo artem: non tamen proinde cadit à ratione speculatiuæ scientiæ. Et pari modo respondetur ad secundum, nempe non subsequi si ars construendi domos sit practica. Dialecticam subinde esse practicam. Ars enim quæ tradit modum sciendi,speculatiua est sicut scientia ipsa. ¶ Quod si quis arguat,tunc consequi habitum practicum itidem esse speculatiuum: nam assensus & iudicium, quod elicitur ab habitu practico, est vere actus & consideratio scientiæ. Respondetur,q̃ ratio scientiæ practicæ non sumitur ex actu intellectus, quem proxime elicit, sed ex opificio exteriori quod dirigit. Et in Dialectica non est nisi scire: & ideo dicitur modus sciendi, & non modus pingendi aut ædificandi, &c. ¶ Et ad confirmationem respondetur, quod Sanct.Thomas vocat Dialecticam artem, eo modo quem ipse docuit.1.2.vt dictum est in secunda conclusione. ¶ Ad tertium. Quantum ad medicinam respondetur: quod aliqua est Theorica, quæ tractat naturas herbarum,& complexionis humanæ. Alia vero practica, quæ applicat medicinas. Et merito dicitur practica, siquidem versatur circa vtilitatem corporis. Sed quod ad morales scientias attinet, iam dictum est esse quodam modo practicas, non quidem adeò vt artes: quia non versantur circa extera opificia, sed circa actiones morales, nec hac ratione sunt practicæ sicut prudentia, vt expositum est secundo notabili.

Quæstio

Quæstio quinta Proœmialis. Vtrùm subiectum Dialecticę sit ens rationis.

POst quatuor superiores quæstiones de necessitate, quid dicte, vnitate, & qualitate Dialecticæ, super est postremo subiectum eius inuestigare. Et arguitur, ꝙ subiectum dialecticæ non sit ens rationis. Primo Dialectica vt author est Arist. 1. Poste. text. 27. non est circa determinatum subiectum, sed circa omnes scientias diffunditur: ergo quæstio supponit falsum. ¶Secũdo. Nulla scientia quærit de suo subiecto an sit, & qd sit, sed id supponit vt docet Arist. 1. poste. text. 2. Sed in in logica disputatur an sit & quid sit ens rationis: ergo illud non est subiectum logicæ. ¶Tertio. Subiectum scientiæ perinde atque obiectum potentiæ debet esse illi adæquatum, ita vt nec obiectũ excedat scientiam, neque excedatur ab ea: vt color à solo visu percipitur, & visus ad solum colorem terminatur, sed ens rationis non est hoc modo adæquatum logicæ: ergo nec est eius subiectum. Probatur minor. Grammatica & Rethorica tractant de ente rationis, putà de genere & specie, & per consequens ens rationis extra limites logicæ diffunditur. Et rursus logica tractat de conceptibus formalibus, putà de propositione, de syllogismo: quæ quanuis sint opera fabricata à ratione, nihilominus sunt realia entia de prædicamento qualitatis, perinde vt domus & reliqua opificia: ergo & Logica non solum tractat de ente rationis, & per consequẽs nõ est eius subiectum. ¶Quarto arguitur. Subiectum scientiæ continet eminenter omnes veritates illius scientiæ, vt pote cum sit illarum causa, sicuti homo, quod est subiectum scientiæ hominis, continet risibilitatem, cæteraſque passiones quæ de illo demonstrantur: sed ens rationis, cum non sit verum ens, nullius potest esse causa, & per consequens nec continere veritates scientiæ: ergo nullius scientiæ potest esse subiectũ. ¶Quinto & postremo arguitur. Logica & Dialectica, vt dictũ est pro eodem accipiuntur: sed obiectum Dialecticæ est argumentatio: vnde Dialectica idem sonat, quod disputatoria scientia, & propter argumentationem tractat de prædicamentis & enuntiatione, quibus constat argumentatio: ergo argumentatio est subiectum logicæ, & non ens rationis. ¶In contrarium est Arist. 4. Meta. tex. 5. vbi dicit, logicam tractare de omni re in vniuersum, quemadmodum metaphysica, quod verum non esset, vt illic S. Tho. adnotauit, nisi quia tractat de ente rationis, quod rebus vniuersis potest conuenire.

Subiectũ scientiæ duplex est,

putà, subiectum inhæsionis, quòd est intellectus, de quo nihil ad rem præsentem: Et subiectum attributionis, quod modo vestigare pergimus. Vbi primo notandum hos tres terminos, subiectum, obiectum, & materiam scientiæ eandem rem significare diuersis rationibus. Vt quantitas continua est subiectum, obiectum, & materia geometriæ. Atqui, vt commenta quæ hic figuntur missa faciamus, subiectum dicitur respectu passionum quæ demonstrantur in scientia: demonstrat enim Geometria de quantitate continua suas proprias passiones. Atque adeo quantitas continua cuius propriæ passiones insunt, subijcitur omnibus in prædicatione. Obiectum vero dicitur per ordinem ad habitum scientiæ: quia id quod scimus per geometriam, est quantitas continua, eiusque passiones atque figuræ. Sicut enim per visum videmus colorem: ita per hoc iudicium, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, intelligimus naturam trianguli. Quare significantius dicitur obiectum, quàm subiectum. Sed materia appellatur, vt nonnulli volunt quia est primum fundamentum quod supponitur in scientia: quippe cum omnis scientia supponat suum subiectum esse. Aut forte materia nuncupatur eadem ratione qua est obiectum: nam obiectum & materia virtutis idem sunt, vt author est S. Tho. 1. 2. q. 55. art. 4. Delectabilia enim tactus & obiectum sunt & materia temperantiæ. Verum est tamen diuersas esse opiniones in hac parte Nominalium atque Realium, & quantum ad subiectum & quantum ad obiectum. Nominales. n. opinantur subiectum scientiæ esse terminum ipsum, qui est subiectum propositionis, vt subiectum Geometriæ esse illum terminum, quantitas continua: Reales vero asserunt esse rem significatam. Enimuero quanuis consentiant omnes cum Arist. 1. Elen. quod terminis vtimur vice rerum. Dissentiunt tamen quid nam præcipue subijciatur aut prædicetur, res ne, an terminus. De quo statim super prologum Porphyrij disputabimus. ¶Secunda inter eos controuersia est de obiecto. Nominales enim præter Gregorium, affirmant obiectum scientiæ esse propositionem ipsam. Reales vero dicunt potissimum esse rem significatam. Nam iudicium huius, homo est resibilis, non sistit in propositione, sed per ipsam fertur in rẽ, quæ est, hominem esse risibilẽ: quibus consentit Gregorius, differt tamen quòd putat significatũ propositiõis, puta hominem esse risibilem, distingui à significatis extremorum, & esse prope nihil, cum tamen in rei veritate sola ratione distinguatur. Sed quia disputatio hæc proprium locũ habet in primo Poste. vbi Arist. meminit de obiecto scientiæ, supersedendum nobis est vsque ad illum locum. ¶At qui in præsentia satis est si supponamus, rem extra significatam, esse obiectum principale scientiæ: nam finis principaliter intentus in scientia est notitia rei, & propositio accipitur loco rei, & est medium ad cognoscendum rem. Nec obstat propositionem esse obiectum proximum & immediatum, rem verò remotum, sicut obiectum proximum infirmi est medicina, principale vero est sanitas. Quærimus ergo hic subiectum, putà rem cuius cognitio principaliter intenditur in Logica: ¶Pro cuius notitia secundo notandum est, tres esse conditiones requisitas vt quippiam sit obiectum scientiæ, quarum meminit S. Thom. in prologo senten. ar. 4. quæ insinuatæ sunt inter arguendũm. ¶Prima. Quæcunque sunt in scientia continentur sub eius subiecto, atque adeo subiectum debet omnia compræhendere, tanquam prædicatum vniuersale respectu omnium. Quicquid. n. tractatur in Geometria, aut est quantitas continua, aut pertinens ad quantitatem. Et inde dicitur subiectum attributionis, quippe cui omnia attribuuntur. ¶Secunda conditio. Cognitio subiecti principaliter intenditur in scientia: vniuersa. n. quæ tractantur in Geometria eo tendunt, vt habeatur perfecta cognitio quantitatis continuæ & specierũ eius. ¶Tertia conditio. Per subiectum distinguitur scientia ab alijs scietijs, & inde sumit speciem. Per hoc enim Geometria differt ab Arithmetica quia prima tractat de quãtitate continua, secunda vero de discreta. Addit Scotus quartam in prologo. q. 3. videlicet quòd subiectum debet continere omnes veritates scientiæ. Quam nos in calce quæstionis explicabimus.

Quantum ad secundũ termi-

Ens rationis.

num quæstionis attinet, quia statim super prologum Porphyrii presius explicaturi sumus huiusmodi entia rationis, supponatur modo, quòd non loquimur nunc de ente rationis vt genitiuus accipiatur effectiue & subiectiue, quales sunt conceptus formales quos intellectus in seipso efficit & producit. Illa.n. simpliciter non dicuntur entia rationis: quia sunt veræ qualitates realiter in hærentes subiecto. Sed accipitur ens rationis, vt est conditio in rebus, quæ conuenit illis solum ex operatione intellectꝰ. Enimuero quanuis omnes res sint singulares, tamen ex hoc quòd intellectus cognoscit hominem conceptu communi abstrahendo à conditionibus singularibus, res ipsa fic concepta sit species, & si concipiatur conceptu magis vniuersali, animal fit genus, & illa natura sic abstracta, vel respectus potius quem habet ad conceptum abstrahentem, dicitur conceptus obiectiualis, & ens rationis: quia non habet esse distinctum à singularibus nisi per operationem intellectus, & si concipiatur ea ratione qua est commune pluribus differentibus numero, est species: & si vt commune pluribus differentibus specie est genus. Quanuis sunt alia entia rationis in ipsis vocibus, inquantum sunt signa ad placitum significantia: nam ly homo ex natura rei non habet, vt sit nomen, sed ex operatione intellectus imponentis, & sic resultant intentiones, propositiones, syllogismi. &c. quæ sunt entia rationis. Et in hoc sensu quærimus vtrum ens rationis. i. aliquid cõe & vniuersale ad omnia entia ratiõis, sit subiectũ in Logica.

Subiectum logicæ duplex.

His præiactis de hac quęstione, tot sunt opiniones quot capita. Nominales partim opinantur subiectum logicæ esse terminũ, partim esse ly terminus, partim illum terminũ argumẽtatio. Albertus dicit esse argumẽtationem, putâ rem ipsam quę est argumentatio, quem multi sequuntur. Alij vero esse syllogismum. ¶ Sed vt hæc perspicua fiant, adhuc notato cum S. Tho. 5. metap. lect. 6. quòd subiectum scientiæ vno modo accipitur pro illo, quod adæquate continet vniuersitatem omnium quæ tractantur in scientia, quod ab aliquibus dicitur subiectum adæquationis: sicut ens est subiectum metaphysicæ. Alio modo accipitur pro illo de quo est principalis intentio, quod potest vocari obiectũ precipuum & quodammodo finale, veluti, substantia, est principale obiectum metaphysicæ. ¶ Vnde secundum

2. Cõclusio.

hoc respondetur ad quæstionem duabus conclusionibus. Prima. Subiectum attributionis adæquatum logicæ est ens rationis. Conclusio est S. Tho. 4. met. lect. 4. & opus. 42. quod est de natura generis. capitu. 4. & alibi sæpe. Imo conclusio est Arist. ibidem text. 5. Vbi ait, quod metaphysicus & dialecticus tractant de omni ente. s. Metaphisicus de ente reali, & Dialecticus de ente rationis, quòd potest conuenire omni enti reali. Omne.n. ens cognosci potest, sub ratione generis, speciei &c. Et hoc est quod dicit Auicenna. 1. Met. quòd logica est de secundis intentionibus, adiunctis primis. Sed probatur ratione sumpta ex prima conditione. Illud est subiectum logicæ, sub quo continentur omnia quæ tractantur in logica, & sub cuius ratione considerantur: sed ens rationis est huiusmodi: ergo &c. maior ab omnibus est receptissima: nam subiectum se habet ad scientiam, sicut obiectum ad potentiam, vt author est S. Tho. in. 1. p. q. 1. art. 7. v. g. quemadmodum quicquid videmus, vt putà, Rosa, Nix, Coruus &c. est coloratum, nec videtur, nisi sub ratiõe colorati, & ideo color est obiectũ visus, ita in scientia v. g. Theologiæ, Deus est subiectum: quia quicquid ibi tractatur, consideratur vt Deus aut in ordine ad Deum, sed quod ens rationis sit huiusmodi in logica, probatur: quia dialecticus nihil tractat nisi de genere & specie, de propositione, syllogysmo &c. quæ omnia sunt entia rationis, vt expositum est. Quo fit vt nominales, quanuis daremus illis, vt terminus esset subiectum, & non res significata nullo modo debent dicere, quod terminus sit subiectum logicæ: sed terminus secundæ intentionis. Tractat.n. dialecticus, de illis terminis genus & species &c. ea ratione qua sunt termini secundæ intentionis. Sed re vera dicere quòd terminus est subiectum, & non res significata per terminum, est contra Arist. dicentem, quòd Dialecticus tractat de omni ente, sicut metaphysicus. Secundo probatur ratione sumpta ex tertia cõditione. Subiectum scientiæ est illud à quo scientia sortitur speciem, & per quod distinguitur ab alijs: sed ens rationis in Logica est huiusmodi, ergo minor probatur. Per hoc. n. logica differt ab alijs scientijs: quia tractat de ente rationis de quo nulla alia tractat, & inde sortitur speciem: inde.n. dicitur & est scientia rationalis. Actus. n. sortiuntur speciem & ab obiecto & a fine. Et hinc sumunt aliqui ex nostri argumentum contra nominales, quod secundum illos non diceretur hæc scientia rationalis: nam terminus qui secundum illos est subiectum, aut ly argumentatio non est ens rationis. Sed certe ens reale. Respondere tamen possunt quod est rationalis a fine. s. ab operibus intellectus qui dirigit & docet, definire, diuidere, & argumentari, & hic est sensus verborum S. Thom. in prologo primi Poste. vbi dicit, quod logica nõ est sciẽtia rõnalis, eo solum quòd sit secundum rationem: nam isto modo ars fabrilis, & domificatoria essent rationales. Sed quia dirigit opera quæ ratio in seipsa fabricatur. ¶ Tertio arguitur aduersus Nominales ex communi animi conceptione. Nam certe nullus liberæ mentis concepit subiectum. v. g. Theologiæ esse illum terminum Deus, aut subiectum Physicæ illum terminum ens naturale aut ens mobile: sed certè subiectum est Deus, & ipsum ens naturale, cuius cognitio in tali scientia intenditur. Et ita loquuntur homines. Hæc scientia est de cælo, hæc de plantis, hæc de quantitate &c. Et eadem ratione logica non est de illo termino argumentatio, aut syllogismus, aut terminus secundæ intentionis, sed de specie, syllogismo &c. atque adeo de ente rationis in communi, vt sit suppositio simplex. ¶ Secunda conclusio. Subiectum principale logicæ. i. quod inter entia rationis principaliter intenditur in logica, est argumẽtatio, seu ratiocinatio, vt inquit Alfraganus: & forsan in hoc sensu Albertus dicit in prologo Prædicabilium argumentationem esse subiectum in logica: probatur ex secunda conditione subiecti. Nam quanquam intentio dialectici sit cognoscere entia rationis, putà, genus & species &c. non tamen consistit illic, sed illa tractat vt inde conficiat argumentationem. Est enim dialectica modus procedendi ex notis ad ignota, qđ fit p argumentationem. De alijs vero vt de noie, propositione &c. tractat tanquam de partibus argumentationis, & de genere & differentia, vt sunt partes definitionis, quæ est medium in demonstratione: quemadmodum scientia de homine tractat de eius partibus. ¶ Sed hinc multi argumentum sumunt, ꝙ non argumentatio, sed syllogismus, qui est in genere argumentationis præcipuus sit subiectum logicæ. ¶ His tamen respondemus quod intentio per se logicæ non est nisi verum inquirere, siue id sit p syllogismum, siue per quodcunq; aliud genus argumentationis: nam tam proprium est logici ex probabilibus probabilem facere conclusionem, quam ex necessarijs ostendere necessariam. Sed accidit quod inter argumentationes præemineat syllogismus, & inter syllogismos potissima sit demonstratio. Et si ratio illorum valeret, non

ret,non syllogiſmus,ſed certè demonſtratio deberet eſſe ſubiectum logicæ.Eſt ergo ſubiectum logicę præcipuum argumentatio.Sed in libris Priorum,ſubiectum eſt ſyllogiſmus,& in libris Poſteriorum:ſcire,aut demonſtratio.

Supereſt paucis expedire, An

ſubiectum ſcientiæ debeat continere veritates illius ſciẽtiæ,vt opinio fert Scoti loco citato:quam Occham & nominales multis impugnant in prologo ſententiarum. Primo.Veritates,quæ demonſtrantur in ſcientia de ſubiecto,ſunt paſsiones eius,vt riſibile de homine:at huiuſmodi paſsiones,inquiunt,non diſtinguuntur a ſubiecto: nihil enim aliud eſt hominem eſſe riſibilem, quàm homo: quod ſi non diſtinguuntur ab illo non continentur in illo:nam inter continens & contentum, debet eſſe diſtinctio.Alia huiuſmodi faciunt argumenta, & certè nullius momenti.Sententiam ergo Scoti ſic intelligito, ſicut res ſe habet ad eſſe,ita ad cognoſci:ex natura autem ſpeciei dimanant propria accidentia ipſius. Conſequitur enim ad naturam hominis, quòd ſit riſibilis, admiratiuus &c. ſiue ſit diſtinctio realis,ſiue non,ſicut in Deo,vbi nulla eſt diſtinctio,niſi rationis,eſſentiam diuinã conſequitur,quòd ſit miſericors,omnipotens &c.quo fit,vt qui haberet notitiam hominis perfectam, qualis exprimitur per definitionem,inde facile cognoſceret propria accidentia ipſius.Nam in notitia ſubiecti virtualiter continetur notitia paſsionum eius,ſicut effectus virtualiter continetur in cauſa,nec opus eſt preſſius iſta emungere. ¶Eſt tamen vnum argumentum ad rem contra Scotum.Nam ex eius opinione ſequeretur, quod nulla poſſet eſſe ſcientia de ſubiecto generico : ſed quotquot ſunt ſpecies ſpecialiſſimæ,tot deberent eſſe ſcientiæ.Probatur ſequela. Scientia.v.g.de animali debet tractare de omnibus ſpeciebus & de paſſionibus earum,aliàs ſcientia imperfectè tractaret de illo genere,ſed tamen veritates ſpecierum, non cõtinentur actu in genere,ſed potentia,vt videbimus apud Porphyrium.Non enim ad naturam animalis conſequitur riſibilitas,cum genus ſit indifferens ad plures ſpecies, alias natura animalis contineret actu rationale & irrationale,quæ ſunt oppoſita.Quod ſi concedatur hoc corollarium,tunc non eſſet vna Geometria de quantitate,ſed alia de linea,& alia de ſuperficie,& alia de triangulo, & alia de hexagono,quod dictu eſſet abſurdum. Dicendum ergo vt annotat Caie.in prima par.q.1.art.7.quòd ſatis eſt ſubiecto alicuius ſcientiæ quòd ipſum vel eius ſpecies contineant actu veritates illius ſcientię,dum modo ſcientia omnia tractet ſub vna ratione,ſiue illa ſit ſpecifica, ſiue ſit generica.

Sententia Scoti.

Ad primum argumentum re

ſpondetur ex ipſis verbis Ariſtot.citatis.4.met. Ait enim quod dialectica non eſt de aliquo determinato ſubiecto. i.particulari,ſicut Geometria,ita eſt de quantitate quod non tractat de ſubſtantia, quia Dialectica tractat de entibus,quæ omnibus rebus in vniuerſum contingunt. Et idem repetit.1.Elenc.capitu.11. non tamen negat, quin omnia entia rationis conueniant in vnica ratione formali obiecti quod ſit ſubiectum Dialecticæ, quemadmodũ ens eſt obiectum metap. ¶Ad ſecundum reſpondetur quòd Dialectica, inquantum dialectica, non quærit an ſit ens rationis,& an diſtinguatur a rebus. Imo quæſtiones iſtæ ſunt Metaphyſicæ, licèt inſerantur in logicam. Sed logica incipit à Meta.ens rationis eſſe.& tractat quo modo huiuſmodi entia rationis ſubijciantur & prædicentur.Et hoc demonſtrare paſsiones de ſuo proprio ſubiecto,quod eſt munus cuiuſque ſcientiæ. ¶Ad tertium reſpondetur,quod ſi logica acciperetur ſecundum totam latitudinem,vt nomen ſonat, tunc comprehenderet etiam Grammaticam,& Rethoricam,vt diximus.q.1.& ſic nõ plus ſe extenderet ens rationis in ſua vniuerſitate quam logica:ſi tamen logica accipiatur vt diſtinguitur contra Grammaticam & Rhetoricam, tunc diſtinguendum eſt ens rationis. Aliud enim eſt, quòd habet fundamentum in re,putà quando ex natura ſua conuenit rebus id vnde intellectus abſtrahit tales intentiones. ſ.eſſe hominis,eſſe animalis &c.vnde abſtrahitur ratio generis & ſpeciei. Et de iſtis tractat logica,tanquam de ſubiecto adæquato illius.Aliud eſt ens rationis quod conuenit vocibus, non ex natura rei:ſed ex impoſitione,vt nomen, participium &c.Et de iſtis tractat Grammatica. Quod ſi Dialectica tractat de conceptibus formalibus,putà de propoſitione & ſyllogiſmo,id tractat in quantum ſunt ſigna rerum, in quibus ſunt fundamentaliter ſimiles proprietates. Nam in rebus ipſis eſt:animal rationale eſſe riſibile & hominem eſſe animal rationale,& inde ſubſequitur hominem eſſe riſibilem,& ſic quodammodo propoſitiones & ſyllogiſmi ſunt in rebus.ſ.obiectiue:quare omnia tractat logica in ordine ad ens rationis. Et per hoc differt à Philoſophia naturali:quæ tractat de conceptibus & vocibus, quatenus ſunt entia naturalia:putà an ſint ſubſtantiæ,vel qualitates,an ſunt ſpirituales,an vero corporales,permanentes, an ſucceſsiuæ &c. ¶Ad quartum reſpondetur quod quamuis entia rationis non habeant eſſe reale (quatenus ſunt rationis) nihilominus habent ſuas proprietates,quæ ſuo modo conſequuntur naturas illorum. Vt ex hoc quòd animal eſt genus,conſequitur, vt ſit prædicabile de pluribus differentibus ſpecie,atque adeo vt cum differentia conſtituat ſpeciem. ¶Ad poſtremum argumentum reſponſum eſt per ſecundam concluſionem. Et hæc de proœmialibus quæſtionibus, quas diſputati ſumus,nõ ſolum pro tyrunculis, ſed reſpectum etiam proiectiorum nonnullum habuimus.

Prologus Porphyrij.

Commentarij Fratris Dominici Soto Segobienſis, ordinis Prædicatorum, artium ac ſacræ Theologiæ Profeſſoris, in librum Prædicabilium Porphyrij.

TItulus libelli huius in codice Græco duo hæc tantum habet verba. Porphyrion eiſagoge, id eſt, Porphyrij introductio. Nonnulli vero latini addunt, Introductio ad categorias, id eſt, ad prædicamenta Ariſtote. Sed nihil fortaſſe eſt addendum titulo Græco: nam vt patet in prologo ipſius Porphy. opuſculum iſtud non ſolum ad prædicamenta: ſed ad totam logicam, imo ad omnem Philoſophiam eſt introductorium, conducit enim & ad definitiones, & ad diuiſiones, & ad demonſtrationes, qui ſunt in omni ſcientia modi ſciendi. Vnde vt Ammonius annotauit, antonomatice, & ſine aliqua additione introductio inſcribitur, vel (quod ex verbis Porphyrij colligitur) Introductio ad Dialecticã. ¶ Porphyrius. Porphyrius (vt refert Suidas) philoſophus fuit Platonicus, natione Tyrius (vnde dictus eſt ſenex Tyrius) temporibus Aureliani & Diocletiani Imperatorũ, nempe ſub anno Domini. 280. Hic cum vero eſſet Chriſtianus, iram aduerſus quoſdam Chriſtianos non ferens, à quibus in Cæſarea Paleſtinæ cæſus fuerat, Chriſtianiſmum deſeruit per furorem, vt habetur libr. 7. Hiſtoriæ tripertitæ. Vnde inter alia plurima opera, quindecim libros aduerſus Chriſtianam religionem euomuit. Atqui cum ſtipendia faceret Philoſophiæ in Sicilia, libellum hunc de quinque vocibus Chriſaorio nuncupauit, quem nobilem tunc temporis (inter alios) diſcipulum inſtituebat. ¶ Chryſaorius. Chryſaorius, ſi græcum nomen eſt, idem pollet quod latine auratum gerens enſem. Attamen vt conijcio, non eſt id nomẽ græcum, ſed certè latinum cognomen, à Chryſa fluuio apud Syracuſas: fuit enim Chryſaorius iuuenis Siculus. Quod ſi Phrix forte fuerit, dictus eſt à Phryſa ciuitate Phrigiæ. ¶ Inter latinos interpretes Ioannẽ Argyropylum dignum æſtimauimus quem eligeremus: nam quanuis Boetius author re vera ſit non contemnendus, tamen traductio eius vulgata ſubobſcurior eſt, & forſan quæ phraſim Græcam non tam ad verbum latine reddat, quã Argyropili. Qui vt natione græcus, & latine egregie doctus, græcam proprietatem latiniſimè exhibuit. Adnotauimus vero vbicunque inter ambas tranſlationes differre comperimus.

Trãſlatio Ioãnis Argyropili.

PROLOGVS.

QVM neceſſarium ſit, Chryſaori, & ad Ariſtotelis prædicamentorum doctrinam, quidnã genus, quid differẽtia, quid ſpecies, quid proprium, & quid accidens ſit cognoſcere: cunq; & ad definitiones etiam aſsignandas ac omninò ad diuiſiones demonſtrationeſq; conficiendas, vtilis horum ſit contemplatio: breuius enitar tibi ea quæ apud maiores noſtros de his ipſis ſunt, tradere: quaſi ingreſſum quendam tibi ad hæc omnia demonſtrando. Atque altioribus quidem quæſtionibus abſtinebo: faciliores autem ſic afferam, qualiter nunc quidem tibi ac commodatas eſſe coniecto. Protinûs igitur genera quidem & ſpecies in rerũ natura ſint necne, an in ipſis nudiſq; conceptibus collocẽtur: & ſi corpora ſint, an expertia corporis: & vtrũ ſeparabilia ſint, an in ipſis ſenſilibus rebus & circa eas ſubſiſtant, dicere nunc omittam: quippe cùm altiſsima ſit talis tractatio, & alia maiore indigeat perſcrutatione. Vt de ipſis verò cæteriſq; propoſitis magis differendi modo veteres, horumque maximè Peripatetici tractauere, recenſere nunc atq; oſtendere tibi conabor.

CApitulũ hoc primum Proœmiũ eſt libri, quo Porphyrius idoneum præparat auditorem, dum attentum eum reddit & docilem atque beneuolum. Atqui in duos textus ſecatur. Hunc enim in modũ in animo nobis eſt capitula ſingularia, & Porphyrij & Ariſto. partiri. In priori author captat attentionem, & in altero docilitatem: atque adeo in vtroq; beneuolentiã. ¶ Attentum facit Porphyrius diſcipulum proponendo intentionem & vtilitatem operis: ait enim ſe dicturum de quinque vniuerſalibus, quorum cognitio apprime eſt ad philoſophiam neceſſaria. Vbi notato q̃ quemadmodum illi non poſſunt recta ire qui quo neſciunt proficiſcuntur, ita nec poteſt diſcipulus attente audire, niſi intentionem dicentis præcognouerit: nec rurſus animum ad audiendum adhibebit niſi aliquid emolumenti inde ſperauerit: alias enim impigreſcit, medioq; in curſu ſuccumbit. Quocirca, Ariſto. lib. 3. & Cicero lib. 1. Rhetoricæ, inde (aiunt) maximè attentionem captari audientis, ſi quis de rebus magnis, aut nouis, aut inuſitatis ſe dicturum pollicetur. Et ideo Porphyrius ad quatuor inquit neceſſaria eſt vniuerſalium cognitio. Videlicet ad notitiam prædicamentorum, ad definitionum aſsignationẽ, ad vſum deniq; diuidendi & demonſtrandi. In quibus ſumma dialecticæ conſiſtit. Ad prædicamenta quidem neceſſaria eſt iſta cognitio: quia prædicamentum nil aliud eſt quam prædicabilium ordinatio, vbi ſuperiora genera per ſuas cuiuſque differentias diſtribuuntur ad diuerſas ſpecies, & cuicunq; ſpeciei inſunt propria accidentia, & præterea alia accidentia communia. ¶ Sed ad aſsignationem definitionum neceſſaria eſt eadem cognitio: nam definitio ſpeciei quidditatiua conſtat ex genere &

Attentio.

re & differentia, in definitione vero descriptiua ponitur propria passio, accidentia vero cõmunia non intrant definitionem. ¶ Ad vsum item diuidendi cõducit hmõi cognitio: nam refert quomodo genus diuidas: sane qđ non est diuidendum nisi per drias quæ finitæ sunt, vt animalium aliud rõnale, aliud irrationale. At per species, vtpote quæ certo numero nõ cõprehendant, nõ põt genus diuidi, vt inquit Plato: nunq̃ enim absolueret diuisio. ¶ At denique vtilis est dicta cognitio ad demõstrationem, vbi medium est definitio constans ex genere & differentia, propria passio de specie demõstrat. ¶ At vero in dubium Necessariũ. reuocant expositores, quomodo accipiat hic necessariũ: nã quadrupliciter accipi põt, vt docet Arist. 5. Met. text. 6. iuxta quatuor gña causarum. Et hic non accipit necessarium nisi in ordine ad finem, vt sermo ipse Porphyrij manifestat: ait em̃. Cum sit necessarium ad prædicamentorum doctrinã. &c. Sed dubium est an sit simpliciter necessaria cognitio vniuersalium, ita vt sine illa haberi non possit notitia prædicamentorum. Nã Albertus dicit esse simpliciter necessariã: Boetius vero negat, sed solum ait esse vtilem: quia ante æditionem prædicabilium erãt homines philosophi & dialectici. ¶ Est tñ facilis responsio duabus cõclusionibus. Aut em̃ est quæstio de necessitate cognitionis vniuersaliũ, & hmõi cognitio est simpliciter necessaria. Impossibile enim esset ordinare prædicamentum, nisi cognoscerem°, quid cui subijciatur, & de quo prædicet, & quomodo genus descendat per differentias in suas species. Aut est quæstio de necessitãte huius opusculi Porphyrij, & in hoc sensu respondetur non esse simpliciter necessarium hoc opusculum, quanq̃ sit vtile, vt facilior sit aditus ad prædicamenta, & ad totam logicã. Quod ꝓbatur quia posset quis facile sine isto opusculo in ipso libro prædicamentorum intelligere naturã generis & aliorum vniuersaliũ, vt erat vsus logicorum ante Porphyrium. Et re vera si fuisset simpliciter necessarius hic liber, nõ fuisset ab Arist. sub silentio neglectus. Imo vero potuissemus sine opera perfidi istius hostis Christi Philosophiam adire. ¶ Hic colligitur ly, necessarium, in textu accipi pro necessario simpliciter, vt docte notauit Ammonius. Non enim ait, Cum sit necessarius hic liber, sed cum sit necessarium nosse. &c.

Docilitas. Mox de generibus, &c. Hic est textus secundus, vbi Porphyrius reddit discipulum docilem, dum explicat quemadmodum de vniuersalibus sit in logica disputandum. Ait enim abstinendum esse à quæstionibus Metaphysicis & disputãdas esse quæstiões logicas. ¶ Vbi notato primo tria esse quæ discipulos deterret & pigros efficiũt. Quæ sunt, plixitas, aduersus quem dixerat Porphyrius compendiosam & breuem facturum esse traditionem. Item obscuritas contra quã promiserat procedendum esse velut introductionis modo, videlicet simpliciter præcipiendo non disputãdo. Item ꝓfunditas sententiarum: & ideo dixerat ab altioribus qõnibus sese abstinere, simpliciora vero mediocriter cõiectare. Explicat ergo mõ quæ sunt illç altiores qõnes. ¶ Vbi scđo notato, qꝺ disputatio de natura vniuersaliũ, vbi nã sint, & quæ res sit, an videlicet sint à singularibus separata, est disputatio physica & Metaphysica, cuius est abditissimas rerum causas perscrutari, ob idq; dicuntur qõnes altissimę, quia sunt profundissimæ. Sed consideratio vniuersalium quaten° sunt sibi inuicem prædicabilia & subijcibilia, ea pertinet ad logicum. Vñ Aui. in plo. logicæ. Quemadmodum, inquit, artifex domus non habet cõsiderare naturã partium nempe an calida sint ligna, an vero frigida: fructifera, an sterilia (qđ pertinet ad philosophum) sed tñ, sint ne mollia aut dura, recta aut curua, qđ ad artem suã refert: ita logicus de vniuersalibus tantummõ haber tractare quatenus prædicant aut subijciuntur, & hoc est qđ ait Porphyrius: Quemadmodum antiqui magis differendi modo tractauere. Vbi animaduertendum est in græco haberi logicoteron, quod sonat & magis probabiliter (vt vertit Boetius) & magis logice: quod Argyropylus vertit, magis differendi modo. Quod significantius explicat intentionem Porphyrij, cuius sensus est, quod non vult tractare de vniuersalibus metaphysicæ: sed logicæ. ¶ At dum pollicetur imitaturum se Peripateticos dubium est, Peripatetici. an intelligat Aristotelicos, an vero Platonicos. Videtur enim intelligere Aristotelicos. Primo, quia vulgus solos Aristotelicos vocat iam Peripateticos, à peripatein, qđ est ambulare. Item quia hunc libellum potissimum ad introductionem prædicamentorum Arist. composuit. Sed ex alia parte censet Ammonius quod intelligat Platonicos: nam Plato fuit primus qui deambulans cœpit docere. Vnde omnes Platonici dicebantur primo Peripatetici. Sed defuncto Platone Xenocrati cõtingit Academia, quæ erat gymnasium Platonis. Arist. vero docebat in Lycæo, quare illi dicebantur Peripatetici ex Academia, hi vero Peripatetici ex Lycæo. Sed postea discipuli Xenocratis propter nobilitatem Academiæ Platonis tenuerunt nomen à loco: & dicti sunt Academici: discipuli vero Aristo. propter ignobilitatem loci solum nomẽ actionis seruauerunt, & dicti sunt Peripatetici. Et quod Porphyrius sequatur Platonicos patet: nam fuit ipse Platonicus, atque adeo in hoc opusculo in multis sequitur verbã Platonis. ¶ In vtroque textu procemij captat beneuo Beneuolentia. lentiam auditoris, in priori quidem cum pollicetur vtile fore opusculum hoc: in secundo vero, cum pollicetur nõ fore difficile. Ex vtroque enim discipuli efficiuntur beneuoli magistro.

Quæstio prima super Prologum Porphyrij.

Vtrũ vniuersalia ĩ solo sint intellectu, an verò sint in rebus.

SI integrum nobis fuisset (quẽadmodum nos admonet Porphyrius) de vniuersalibus in dialectica quæstiones tantum dialecticas disputare, nihil hic de vniuersalium existẽtia meminisse fuisset opus. At vero, quia res dialectica eo hac tempestate processit, vt dialecticis satis iam nequaquam facere possimus, nisi metaphysicarum quæstionum à quibus Porphyrius abstinet, nonnihil attingamus, operępretium duximus inde rem exordiri. Est autem biuium materia hæc, vnde Nominales atque Reales in diuersas sectas abierunt. Cuius dissidij id in causa fuit, quod cum vniuersalia vt. 1. Meta. ca. 2. author est Arist. eo ꝙ remotissima sint à sensibus, cognitu sint difficillima. Reales naturas eorum plus nimio perscrutantes, rem fecerunt obscuram: Nominales vero, quò Realium anfractus fugerent omnia ad nomina reuocarunt. Vnde cum duæ sint partes scientiæ, altera, vt rem intelligas, altera vt credas, rem vtrique fecerunt difficilem: illi quidem ad intelligendum, hi vero ad credendum. Quocirca qui inter nominales nati fu- Dissidium Nomina. & Realium.

mus, interque Reales nutriti, tentabimus pro captu nostro materiam tractare, vt neque in re difficili adeo multa cõmoueamus, quæ caliginem augeãt: nec rursus, quo perspicacius loquamur, veritatem deseram⁹. Veritas eñ quocunque fuerit abscondita, persequenda est, nec propter difficultatem abneganda. Neque adeo necessarium existimo tres vias hic distinguere quod quidam ex Nominalibus, ciuis noster, his temporibus introduxit, cum inter S. Thomam & Scot. vt videbimus vno & forte altero loco, & quidem parum admodum differat. ¶ Tres quæstiones Metahysicas insinuat Porphy. quas Aristo. 7. Met. tex. 45. & infra disputat aduersus Platonem, videlicet an vniuersalia sint à singularibus separata? Quãuis in versione Boetij videantur esse quatuor, vt secunda sit, an subsistant. 1. an sint substantiæ. Quarum sensum primo vt exponamus, notãdum est, ꝙ quadruplex est vniuersale, puta in essendo, in causando, in prædicãdo, & in repræsentãdo. Vniuersale in essendo, est qđ per se realiter subsistit separatum à singularibus: vniuersale in causando, est id qđ est causa vniuersalis a materia separatum, vt sunt intelligentiæ, de quibus Arist. 1. & 2. Met. tractat: vniuersale in prædicãdo, est id qđ formaliter prædicatur de in diuiduis: vniuersale in repræsentãdo, est species intelligibilis aut cõceptus intellectus. Vnde quæstio præsens nec est de vniuersali in causando, nec de vniuersali in repræsentãdo: quia certissimum est, & illud esse in rebus, & hoc formaliter in intellectu: sed est quæstio, vtrum vniuersale in prædicando, sit vniuersale separatum in essendo, vt dicebat Plato, vel solum sit obiectiuè in intellectu. Et qa in intellectu obiectiuè sunt tam entia realia, vt Deus & creatura, quã fictitia, vt chimæra, quæritur an vniuersalia sint entia primi generis: putà existentia in rerum natura, an vero sint solum obiectiuè in intellectu existentia, vt chimæra. ¶ Sed sciendum est hic ꝙ in Græco proponitur quæstio sub his verbis. An vniuersalia sint in rerum natura, an vero in solis nudis intellectibus, aut conceptibus (vt vertit Argyropylus.) Sed Boetius addit in solis, nudis, purisque. Sub quibus verbis Albertus, quem fere cõmentatores neoterici sequuntur, putat latere mysterium: vt Solus, dicatur intellectus noster, qui in principio suæ creationis est tanquam tabula rasa: nudus vero appellatur intellectus angelicus, qui est separatus a materia: sed purus, sit intellectus diuinus, qui est purus actus, vbi nihil est mixtum potentiæ. Et forsan hoc addidit Boetius alludendo ad opinionem Platonis, qui dicebat vniuersalia separata esse obiectiue in intellectu diuino. Tametsi ego nullum suspicor hic latere mysterium: quia puris, nõ est Græce: & nudis, solum est exaggeratio prioris particulæ, solis, vt sensus sit huiusmodi, An vniuersalia nullo modo sint in rerum natura, sed sint in solo meroq; intellectu, nec aliud esse habeant quàm cognosci. ¶ Hinc lucidè constat sensum huius quęstionis apud Nominales longè esse ab intentione Porphyrij. Putant enim hanc quæstionem esse, vtrum vniuersalia sint in rebus, an potius sint cõceptus illi formales, homo, animal, quæ sunt subiectiuè in intellectu: cum tamen Porphyrius nihil meminerit conceptuum, sed quærit an habeant esse reale. an vero esse cognitum: nam apud antiquos esse in intellectu, idem est, quod esse obiectum intellectus.

Vniuersale quadrupliciter accipitur.

Quæstio ergo est: Vtrùm his

conceptibus, homo, animal, respondeat in rebus aliquod obiectum vniuersale. Et arguitur ꝙ non. Primo Aristot. 1. Poste. tex. 35. valeant, inquit, species, quia cantilenæ sunt. Et tex. 35. vniuersale (ait) nihil est præter singularia, quod ex professo probat. 6. Metap. text. 57. aduersus Platonem: ergo vniuersale nullum esse habet extra intellectum. ¶ Secundo arguitur ratione. Quicquid est in mundo est singulare: ergo nihil est vniuersale. Probatur antecedens primo inductione. Deus, angeli, & hæc omnia sensibilia aut sunt singulares substantiæ, aut accidentia singularia. Item rõne, quia quicqd est præter Deum aut à Deo creatum est, aut à causis naturalibus genitum: sed generatio (& pari ratione creatio) sunt circa singularia, vt. 1. Meta. c. 1. & libr. 7. text. 27. & alibi sæpe docet Aristo. ergo nihil est in rebus præter singularia. ¶ Tertio & principaliter arguitur, Argumento Aristot. contra Platonem. 7. Meta. tex. 45. Vniuersale est illud quod natum est esse in multis: sed vna res non potest esse in multis, vt idem color non potest inesse pluribus subiectis distinctis, & multo minus vna substantialis natura pluribus suppositis: ergo vniuersale non est in rebus. ¶ Postremo arguitur si vniuersalia solum ponantur subiectiuè in intellectu, vt sint ipsi conceptus vniuersales, quemadmodum opinio fert Nominalium, tunc Logica lucidè & perspicuè procedit: si vero ponatur in rebus ad modum Realium, tunc caliginem multam offundunt miseris dialecticis: ergo non sunt portenta illa (vt aiunt) vllo modo admittenda. ¶ In contrarium est, ꝙ scientiæ reales sunt de rebus naturalibus: Mathematicæ, de quantitate, &c. Sed scientia non est nisi de vniuersalibus vt docet Aristot. 1. Posterio. text. 11. & secũdo de anima. text. 60. ergo vniuersalia sunt in rebus.

Quæstio hęc ab antiquissimis

Philosophis originem trahit. Tres fuerunt de vniuersalibus antiquæ opiniones, duæ per extremum oppositæ, & media Aristote. Quibus quarta addenda est nunc Nominalium, tametsi parum differat à prima. Heraclitus & Cratillus (vt refert Aristote. 4. Metaph. tex. 22.) nil putabant esse in rerum natura præter sensibilia quæ videbãt, quæ cum experirentur esse in cõtinuo motu & fluxu, nullamq; subinde habere certitudinem, colligebant nullam posse haberi scientiam de rebus: nam scientia debet esse certissima, atque adeo de rebus perpetuis. In qua opinione fertur & Epicurus fuisse. Hæc opinio manifestè falsa est. Primo quia sensualium est hominum, nihil percipere, nisi quod est ante oculos, nec quicquam intellectu supra sensibilia perscrutari. Secundo, quia negare scientiæ esse rerum, est hominum prorsus irrationabilium: nã cum appetitus hominis naturalis, vt habetur in prologo Metaphysic. sit ad scientias propensissimus, nõ est dicendum illum esse frustra: Deus enim & natura nihil agunt frustra. ¶ Horum occasione Plato (vt. 1. Metaphys. tex. 5. refert Aristot.) in aliud extremum inclinauit: asserens enim scientias esse rerum aduersus Heraclitum, concedensq; scientiam esse non posse de indiuiduis, quæ corruptibilia sunt, cepit inuestigare vniuersalia, quæ essent perpetua. Qua ratione ductus, posuit Ideas specierum realiter separatas à singularibus, vt Aristote. frequentissime ipsum impugnat. ¶ At opinio Platonis, si ita censebat, vt Aristoteles refert, multo minus habebat probabilitatis, quàm opinio Heraclti. Ponebat enim hominem vniuersalem realiter separatum a singularibus hominibus, quem dicebat non dependere à loco, nec à tempore, nec a materia, per cuius participationem homines fiebant particulares: sicuti per impressionem vnius sigilli in multis ceris efficiuntur sigillationes multæ. Itaque putabat Plato quod quemadmodum intellectus concipit, ita se habent & res ipsæ. Vt sicuti conceptus singularis Petri alius est a conceptu communi hominis, ita humanitas esset res separata à Petro.

Quatuor opiniones de vniuersalibus.

Petro. Sed re vera hoc intellectus capere non potest, vt. 7. Metaphysico. id late probat Aristoteles. Primo non est intelligibile quin homo ille esset vna res singularis in essendo quemadmodum aliæ creaturæ, & per consequens homo ille communis deberet esse materialis, in loco, & tempore, &c. ¶Item intelligibile non est quomodo ille vnus homo esset in pluribus simul, ita vt singuli essent ille vniuersalis: erat enim sententia Platonis quod in his prædicationibus, Petrus est homo, Paulus est homo, ille idem homo prædicatur essentialiter de suis indiuiduis. Sed arguitur sic: Nihil prædicatur essentialiter de aliquo, nisi ei realiter insit, vt si Petrus est homo, res significata per prædicatum inest realiter rei significatæ per subiectum: si ergo illa humanitas separata est à Petro & Paulo, esse non potest, vt realiter prædicetur de illis. Argumentum est Aristote. 10. Metaphysi. text. 46. & Auic. 5. Meta. Adeo opinio Platonis apparet impossibilis, vt fuerint nonnulli suspicati Aristo. id imposuisse Platoni. Et certe Augusti. qui fuit Platonicus, lib. 83. quæstio. q. 46. dicit, quasi interpretans Platonem, Ideas non esse nisi rationes in mente Creatoris, nec esse distinctas ab essentia diuina, sed essentiam Dei esse Ideam omnium rerum: quia est quodam modo omnia, atque adeo deus se intuës vt exemplar, res extra producit. Quæ est concors sententia Theologorum. Nec solus Christianus August. sed Seneca vbique Platonicus libro. 8. epistola. 66. dicit quod Deus exemplaria rerum intra se habet quas Plato Ideas vocat. Atqui S. Thom. lib. 4. de reg. princ. c. 4. ait Aristo. multa imposuisse philosophis. At vero credito est difficillimum, Aristo. tempore ipso Platonis eiusque discipulis viuentibus rem tam absurdam imposuisse Platoni, nisi Plato dixisset. ¶Tertia est opinio Nominalium. Occham in sua logica. c. 14. & infra, quem inceptorem huius viæ Nominales venerantur, negat vniuersale & in rebus. Cuius sententia explicatur hoc modo, singulare dupliciter accipitur. Vno modo pro singulari in essendo, & est illud quod in se est indiuisum, ab alijsque distinctum, vt Petrus & quæcunque res mundi, alio modo pro singulari in significãdo, & est terminus vnum significãs, vt nomen Petrus. Et contrario modo vniuersale, accipitur vno modo pro vniuersali in re, & est natura quam Reales autumant communem esse pluribus: & alio modo pro vniuersali in significando, & est nomen significans plura diuisim. Tunc ad quæstionem respondetur duabus conclu. Prima, nullum est vniuersale a parte rei, imo omnis res mundi est singularis. Secunda, Multa sunt vniuersalia in repræsentando, vt isti conceptus, homo animal, substantia. Vnde Buridanus in principio prædicabilium: vniuersale (inquit) est terminus qui ex modo suæ significationis natus est supponnere pro pluribus vniuoce & diuisim.

Sententia Aristot. (vt ex locis doctrinæ suæ quã plurimis manifeste colligitur) in medio posita est inter opinionem Heracliti, & Epicuri, & opinionem Platonis. Cuius sententia consistit in tribus cõclusionibus, ex quibus elicitur. 4. qua, respondebimus ad quæstionem præsentem. Prima conclusio. Quicquid est in mundo est realiter indiuiduum & singulare. Conclusio hæc probata est secundo argumento principali, & ijs quæ adiecta sunt aduersus Platonem quam identidem Aristo. 7. Meta. & alijs multis locis aduersus eum stabilit. ¶Secunda, vniuersalia nihilominus sunt in rebus de quibus prædicantur. Atqui cum hic sit introitus ad vniuersalia, notandum est duplicem esse conceptum: alius est formalis, qui est qualitas potentiæ cognoscitiuæ, qua res formaliter cognoscimus: & alius est conceptus obiectiuus, qui est formale obiectum immediate significatum per conceptum formalem, puta per notitiam. Punctus ergo cõtrouersiæ inter Nominales & Reales est, quod secũdum Nominales huic conceptui mentali, homo, nullus conceptus obiectiuus respondet in rebus præter singulares homines quos (vt aiunt) immediate significat: Reales vero dicunt illam notitiam non significare homines singulares, sed rationem communem hominis, & illa est conceptus obiectiuus, quem conceptus formalis immediate significat. At singulares homines sunt significata mediata & materialia: quia conueniunt in illa ratione quæ est formale significatum. Et in fine quæstionis videbimus, quam sit inter eos minima differentia. Probatur iam conclusionem esse veram, & ex mente Aristote. Primo, satis deberet esse communis animus concipiendi hominum, qui maximum pondus habet in Dialectica. Quãdo enim enuntiamus aut audimus, omnes homines esse eiusdem speciei, cunctaque animalia esse eiusdem generis quid aliud significamus, aut concipimus, quã quod omnes homines conueniunt in vna ratione specifica hominis, & omnia animalia in vna ratione generica animalis? quam re vera intelligimus esse in rebus. Atqui quando dicimus, hoc animal esse in insula frequentissimum (indicato elephãte) hæc herba nascitur in horto meo, certe non loquimur de singulari indiuiduo, sed de specie in communi. Et eadem ratione concedimus naturam non intendere conseruare singularia, sed speciem. ¶At arguitur secũdo. In his prædicationibus, Petrus est homo, Paulus est homo, termini accipiuntur pro rebus, & vt author est Aristot. 1. Elench. capit. 1. vbi ait, quod termini accipiuntur pro rebus, & quod accidit in nominibus, id in rebus quoque arbitramur accidere: ergo sicut subiectum singulare accipitur pro re singulari, ità prædicatum vniuersale accipitur pro ratione aliqua vniuersali, quæ communis est Petro & Paulo. Respondent negando consequentiam: sed dicunt terminum qui est prædicatum, prædicari de termino qui est subiectum, tamen in rebus nullam rationem communem prædicari de Petro. Sed profecto hoc probat argumentum, quod sicut subiectum accipitur pro Petro, ita prædicatum quod est nomen vniuersale accipitur pro aliqua ratione vniuersali quæ est in Petro & Paulo. At vero de hoc in prologo prædicamentorum. 4. ca. Vbi manifestabimus nomina prædicari instrumentaliter tanquam signa, & res principaliter. ¶Tertio arguitur. Definitio, puta animal rationale, explicat quidditatem hominis, non Petri sõlius aut Pauli, sed rationis & naturæ communis hominis: ergo in rebus est vniuersale. Respondent Nominales definitum illius definitionis esse illum terminum homo, qui accipitur immediate pro rebus singularibus. Hoc tamen nullatenus satisfacit, nam non negamus definitum propinquum esse illud nomen: sed requirimus definitum principale. Putà rem pro qua definitur illud nomen. Et arguitur sic: Definitio non est indiuidui, sed speciei, & vniuersalis, vt expresse ait Aristoteles. 7. Metaphysicorum, tex. 37. &. 53. ergo animal rationale non definit homines singulares, sed hominem in communi, pro quo accipitur illud nomen, homo. ¶Et confirmatur. Quando audimus reubarbum esse purgatiuum choleræ, certe non concipimus illud nomen esse purgatiuum, sed herbam, non hanc aut illam sed genus quoddam herbæ: & cum enuntiamus, hominem esse speciem præstantissimam animalium, profecto non significamus hominem singularem, sed naturã hominis in communi.

¶Quarto arguitur, Scientia est de rebus, & non est de

1. Cõclusio

2. Cõclusio

Conceptus for. & obie. ctiuus.

singularibus: ergo est de vniuersalibus, quæ sunt à parte rei. Maior est de se manifesta, nec Nominales ipsi negare possunt, habemus enim scientiam de cælis, de plantis, de elementis, &c. Vnde fides & scientia diuina est de Deo: nam de eo habemus nunc scientiam obscuram, cuius visionem habebimus in patria: & breuiter scientiæ ideo dicuntur naturales, quia sunt de rebus naturalibus. Sed negant Nominales minorem, imo dicunt, quod obiectum proximum scientiarum est propositio obiectum vero remotum sunt res singulares. In cõtrarium tamen est 1. Porphyrius. c. de specie, vbi ait ꝙ de singularibus non est scientia: & Arist. 1. Poste. text. 11. &. 2. de anima, tex. 60. vbi ait, ꝙ non est scientia nisi de vniuersalibus. Nec valet glossa, ꝙ sit de propositionibus vniuersalibus: nam præpositio de, non designat propositiones quibus mediãtibus cognoscimus res, sed potius designat res de quibus habemus scientiam. Quærenti nanq; de quo est Geometria, non respondebis de propositionibus, sed de astris, neque respõdebis, ꝙ est de hoc aut illo astro, sed de astris in vniuersali. ¶ Et confir. 1. Obiectum potentiæ est vniuersale in re vt obiectum visus est color, non hic aut ille, sed in vniuersali: ergo vniuersale est in rebus: nam hic nõ possunt dicere quod vniuersalis propositio est obiectum visus. ¶ Et cõfirmatur. 2. quia hac ratione, vt inquit Paulus Venetus, opinio Nominalium incidit in opinionem Heraclíti & Epicuri: nam eo quod illi negabant vniuersalia in rebus, negabant subinde aliquam esse scientiam, quia videbant quod scientia deberet esse de rebus incorruptibilibus. ¶ Quinto comprobatur conclusio authoritatibus Arist. quãplurimis, quæ nisi de vniuersalibus quę sunt in rebus, glossari nõ pñt. Ait em. 1. Poste. tex. 5. vniuersalia esse a sensu remotissima & notiora esse quã particularia: quod explicans tex. 39. ait vniuersale rõnẽ cognosci, sicut singulare cognoscitur sensu. Vbi manifestè loquitur de rebus vniuersalibus & non de propositionibus: cõparat em vniuersalia, ad singularia, qũ illa sint abstracta à materia, atq; adeo solo intellectu cognita: hæc vero cognoscunt sensibus, & tex. 11. ait vniuersalia esse necessaria. Quod nõ põt tñ intelligi secundæ intentionaliter de propositiõibus, quippe cum ait esse necessaria, qa ex necessitate insunt rebus. Et tex. 35. ait vniuersalia esse magis entia, quã particularia: & tex. 43. vniuersalia non sunt, inquit, hic & nunc, sed semper & vbiq;. Vbi manifestè comparat res vniuersales ad res singulares: qa hõ aut animal in vniuersali abstrahit ab hic & nunc. Et. 2. de anima, text. 68. eadem inquit natura diaphanei tatis est in aere & aqua. Et. 7. Met. tex. 51. expresse ait, ꝙ ratio cõis animalis eadem est in omnibus speciebus. (Et quo in summa dicã) tex. 57. cõcludit aduersus Platonem ꝙ vniuersalia nõ sunt à rebus separata, sed sunt in singularibus, & 10. Met. tex. 6. ꝓpterea dicit hoiem vniuersalem nõ esse separatum, vt dicebat Plato, qa vniuersale debet esse in ipsis singularibus de quibus prædicat. Egregie facit ad rem illud. 10. Meta. text. 2. ꝙ prima species in vnoquoq; genere est aliarum mensura, vt hõ in genere animalium, qũ nõ põt intelligi de individuis quæ sunt æqualiter perfecta. Et illud. 1. Met. c. 1. medicus nõ curat hoiem in vniuersali sed Calliã, & Socr. Re vera nemo qui fuerit in Arist. versatus, negare põt vniuersalia in rebus. Vnde Burleus qui in Summul. fuit noialis, & Paulus Venetus, egregius Gregorij Ariminensis discipulus, postq; Aristo. legerunt non potuerunt non asserere vniuersalia ad modum realium. Et Paulus contrariã opinionem nõ vocat noialium, sed Occhã istarum quã dicit esse Heraclíti & Epicuri. ¶ Postremum tãdem argumentum est aduersus nominales: ꝙ nihil ad mentem Porphyrij respondent in hac quæstione: non enim Porphyrius reuocauit in dubium an vniuersalia in significando essent in intellectu subiun ctiuè (quod nemo negare potuit) sed an vniuersalia in prædicando essent obiectiuè solum in intellectu, an vero aliquo modo haberent esse in rebus. Et ideo subiunxit an subsistant essentq; corporea, an vero incorporea.

Tertia conclusio, vniuersalia

3. Cõclus. non distinguuntur à suis singularibus realiter, sed solum ratione. Hæc conclusio & ex superioribus palã sequit. Et adhuc cõfirmatur rõne, quę ex Arist. aduersus Platonem colligitur. Vniuersale est vnum in multis & de multis. 1. Poste. tex. 25. & lib. 2. tex. 27. &. 7. Meta. tex. 45. putà in multis singularib⁹. Sed si vniuersale esset realiter separatum à singularibus (vt dicebat Plato) nõ posset prædicari de illis, vt inqt illic Arist. sicut em Petrus non est albus nisi per albedinem q̃ est in illo, ita nec est hõ, nisi ꝓ naturã hois q̃ est in illo: ergo vniuersale est in singularibus. Rursus ratio hois scãm esse materiale qđ habet in Petro non põt esse in Paulo: qa in Petro est facta hæc per cõditiones singulares, quæ repugnãt Paulo: ergo non habet ꝙ sit vniuersalis vel cõis nisi per abstractionem intellectus à cõditionibus singularibus cuiuscunq; indiuidui: abstrahi vero per intellectum, nihil aliud est pro nunc, q̃ conci pi conceptu cõmuni. Itaque hõ ipse singularis quatenus est obiectum huius conceptus vniuersalis, homo, dicitur vniuersale. Et dicitur rõ cõmunis, & natura hois, & hoc est, vniuersale distingui ratione à singularibus. Hoc significat Arist. 1. de anima. 8. vbi ait vniuersale aial, aut nihil est, aut posterius est. Enimuero cum Plato dixisset vniuersalia esse perpetua ante productionem singularium. Arist. contradicens, ait vniuersalia in actu esse posteriora singularibus à quibus abstrahitur intentio vniuersalis. Quod exponens Commentator, intellectus, inquit, est qui facit vniuersalitatem in rebus. Dixit, quod intellectus facit vniuersalitatem non in se, sed in rebus. Atqui sententia hæc est quam Arist. plurimis in locis concludit aduersus Platonem, vt. 1. Poste. tex. 35. & tex. 38. &. 3. Meta. tex. 10. & lib. 7. tex. 51. & text. 57. vbi ait, vniuersale nihil est præter singularia. Quod est dicere: Non realiter, sed sola ratione distinguitur à singularibus.

¶ Anima aduertite q̃ sit minima differentia inter Reales & Nominales. Enimuero quod Noiales dicunt conceptum illum, hõ, & quencunq; vniuersale abstrahi à cõuenientia essentiali reperta in rebus, Reales dicunt, conceptum illum formale significare rõnem illam cõem à qua formaẽ talis cõceptus, neq; aliã cõfingunt naturã cõem. Illi inquã q Arist. & veritatem penetrãt. Quãobrẽ nõ deberent negare & Arist. & vniuersalem modum loquendi philosophorum. ¶ Est ergo. 4. cõclusio qua rñdet ad qõnem. Vniuersalia sunt in rebus, sed vniuersalitas est obiectiuè in intellectu. Cõclusio est S. Tho. 1. p. q. 85. arti. 2. & alibi frequenter, vbi distinguit, ꝙ vniuersale duo dicit s. naturã ipsam seu rõnem cõem, & præterea intentiõem intellectus, à qua denominatur vniuersale. Primum vocatur subtractum seu materiale significatum, & secundum vocatur formale seu per se significatum. Primum est in rebus, secundum est obiectiuè in intellectu. Quod est dicere, res ipsæ singulares in essendo, quatenus sunt obiecta horum conceptuum, homo, animal, & similium, sunt vniuersalia. Quare vniuersale nunquam est a rebus separatum, sed solum per intellectũ. Exẽplum est illic accommodatissimum S. Tho. de vsu qui videt colorem pomi sine eius odore. Et si quęratur, vbi sit color qui videtur sine odore manifestum est inquit, quod color qui videtur non est nisi in pomo, sed tamen quod sit sine odo

Dria Nomi na. & Rea.

4. Cõclus.

reper

reperceptus, hoc accidit ei ex parte visus, inquantum in visu est similitudo coloris & non odoris.

Per hæc quæ dicta sunt, facilis

est responsio ad alias quæstiones Porphyrij. Est nanque secunda quæstio in versione Boetij: an vniuersalia sint substantiæ? Quam Arist. 5. Meta. text. 45. negatiue determinat aduersus Platonem: vnde Occham in sua Logica. c. 7. suam munit opinionem, vbi ex eo quod vniuersalia non sunt substantiæ secundum Arist. infert quod sunt accidentia, & per consequens q̃ soli termini sunt vniuersalia. ¶ Nihilominus respondetur quod sensus quæstionis est vtrum vniuersalia, ea ratione qua vniuersalia, i. inquãtum a singularibus separata, sint substantiæ. In quo sensu determinat Arist. partem negatiuam. Enimuero, si homo vniuersalis esset realiter separatus, vt dicebat Plato, tunc neque esset prima substantia (alias non esset vniuersale) neque esset secunda substantia: quia cum non esset realiter in indiuiduis, non prædicaretur de illis quiditatiue. Si vero vniuersalia sola ratione separentur a singularibus (vt est rei veritas) tunc fundamentaliter vniuersalia primi prædicamenti sunt substantiæ: sed vniuersalia accidentium non sunt substantiæ. At vero ratio vniuersalitatis in omnibus prædicamentis est ens rationis, quod accidit rebus per operationem intellectus, vt conclusione. 4. expositum est. Qua de causa vniuersalia primi prædicamenti non dicuntur simpliciter substantiæ, sed secundum quid, secundæ substantiæ, vt asserit illic stagirita Arist. tex. 46. & in prædicamentis. c. 5. perspicacius monstrabitur.

Tertia quæstio apud Porphyrium

est, an vniuersalia sint corporea? Ad quam Nominales respondent, quod sicut aliqua vniuersalia sunt accidentia, vt termini mentales, alia vero substantiæ, vt termini vocales & scripti (qui sunt aer vel atramentum) ita illi sunt vniuersalia incorporea, isti vero sunt corporea. At profecto nihil responsio hæc ad mentem attinet Porphyrij: quippe qui nunquam de terminis dubitasset an essent corporei, nec ne. Sed neq; reales videntur mihi rem omnes punctim attingere. Multiplicat enim Albertus & qui eum sequuntur distinctiones plurimas corporum nihil ad rem conducentes. ¶ Tripliciter ergo apud Aristot. accipitur corpus, vno modo, tanquã genus subalternum prædicamenti substantiæ, & alio modo tanquam genus prædicamenti quantitatis. Sed tertio modo accipitur a philosophis pro eo quod pendet à materia sensibili & tempore & loco. Vt sunt indiuidua corruptibilia. Vnde si vniuersalia accipiantur materialiter pro substracto, seu significato materiali tunc aliqua vniuersalia sunt corporea, vt homo, & reliquæ corruptibiles substantiæ: alia vero sunt incorporea vt intelligentiæ: atque alia sunt accidentia corporea, vt color, sapor. &c. aliaque incorporea vt scientia, habitus, & similia. Si vero vniuersalia accipiantur formaliter, puta secundum rationem qua sunt a singularibus abstracta, omnia in vniuersum sunt incorporea. Probatur, quia hac ratione abstrahunt à materia & conditionibus singularibus. Homo nanque, non dicit nisi animal rationale abstrahẽdo, ab hoc & ab illo corpore. ¶ Hanc ob rem enuntiat Arist. 1. poste. text. 25. q̃ vniuersalia non sunt corruptibilia de per se, sed incorruptibilia, & text. 43. dicit quod vniuersale non est hic aut nunc sed semper. Qua de causa scientia solum est de vniuersalibus, tanquam de rebus perpetuis: quod repetit. 2. de anima. tex. 60. Sunt verum tamen corruptibilia de per accidẽs ratione indiuiduorum in quibus sunt.

Corpus tripliciter.

Vniuersalia incorru.

Etenim aliquid produci, est incipere esse, & corrumpi, est desinere esse. Idcirco species humana quamuis sit perpetua quantum ad connexionem prædicatorum essentialium (quod est dicere ab æterno est necessarium hominẽ esse animal rationale) nihilominus natura humana nõ habuit esse actuale, nisi in creatione rerum, puta in Adam: & eodem modo, nunc corruptis hominibus, corrumperentur species: quia perderent esse, licet semper maneret verum, hominem esse animal. Nam vt. 2. lib. Summu. expositum est, illa propositio non dicit existentiam rerum, sed necessariam connexionem extremorum. Atque adeo hæc est doctrina Arist. 1. met. c. 11. vbi ait, quod vniuersalia per se non generantur, sed indiuidua: hõ enim nõ generat hominem sed Calliam, & Socratem. Quæ doctrina maxime est memoriæ commendanda ad intelligentiam, cum aliorum plurium apud Aristo. tum præsertim doctrinæ Poster. ¶ Vltima quæstio Porphyrij ordine optimo subsequitur hanc tertiam. Dato enim vniuersalia esse incorporea, merito dubitatur, sintne adeo incorporea vt intelligentiæ, vel tanquam Ideæ Platonis. ad quod ex dictis facile respondetur non esse eo modo incorporea, tanquã subsistentia extra corpora, sed sunt sola ratione abstracta ab indiuiduis. ¶ Ex his tandem colligitur: sensus illius distinctionis vniuersalis, in vniuersale ante rem, in re, & post rem. Vniuersale ante rem est vniuersale existes ante singularia, q̃ nullum est tale nisi secundum Platonem aduersus quem Arist. protulit illa verba. 1. de anima tex. 8. vniuersale aut nihil est, aut posterius est (inde enim sumpta est hæc distinctio). Vnde S. Tho. 2. part. Talia ratione appellauit species angelorum vniuersale ante rem: videlicet quia non sumuntur a rebus. Vniuersale in re est natura fundamentaliter existens in rebus: sed vniuersale post rem sunt species intelligibiles a singularibus abstractæ, aut (quod conformius est Aristo.) natura vt actu abstracta. Possunt vniuersalia vt abstrahibilia sunt, quodam modo appellari vniuersalia ante rem: non quod existant ante singularia, sed quia sunt perpetuæ veritatis, admodum iam nunc expositum.

Vniuersalia triplex.

Ad primum igitur argumentum

principale ante oppositum quęstionis respondetur, quod Aristo. illic loquitur de Ideis Platonis. Vbi obiter adnotauerim, non esse legẽdum, gaudeant species (quod multos alias graues expositores fefellit) existimantes verbum esse dictum propter excellentiam idearum, quod debent gaudere cum sint separatæ: non enim laudat illic Arist. sed cõdemnat Ideas. Et causa deceptionis fuit, quod verbum græcum, chæreto, vtrúque significat. s. gaudeãt, & valeant: sed tamen illic legendum est valeant, vt est illud Comici, valeant qui inter nos dissidium curant: quia mõstra, inqt, aut cãtilenæ. i. figmenta sunt, & si sunt nõ pertinent ad propositum vniuersalium: quia cum nõ sint in rebus, nõ predicant de illis. Idcirco non negat. Arist. vniuersalia quæ sola rõne distinguũtur, ab indiuiduis, sed illa Platonis. ¶ Ad secundum rñdetur q̃ quamuis omnes res mundi sint singulares nihilominꝰ p̃ operationem intellectus fiunt vniuersales. ¶ Ad tertiu respondet. quod quãquam res q̃ sit realiter vna non sit in pluribus, tamẽ rõ hominis q̃ sit vna p̃ abstractionẽ intellectꝰ est realiter in pluribus. Militat tamẽ argñ cõtra Scotum ponentẽ vnitatem specificam realem sine operatione intellectus, vt. q. 2. statim videbimus. ¶ Ad postremum respondetur q̃ quamuis opinio Nominalium esset lucida & clara, ipsi iudicent an sit tam conformis & Aristo. & modo loquẽdi philosophorum, & cõi animo cõcipiendi. Quanquam sit vera non est: profecto nec clara censeri debet.

Quæstio secunda.

Vtrùm in rebus ante operationem intellectus sit vniuersale, vnum in pluribus.

ARguitur à parte affirmatiua. Vniuersale est id quod natum est esse in pluribus. 7. Meta. text. 45. &. 1. Periherm. c. 5. sed circunscripto omni actu intellect⁹ res de se est apta nata esse in pluribus, ergo vniuersale absque operatione intellectus habet vnitatem in rebus. Probatur minor, quia naturā habere aptitudinem ad plura, nihil aliud est quàm, ꝙ sibi nō repugnet suapte natura esse in pluribus: sed talis est natura humana & quęcunque alia specifica: ante operationem intellectus, quia natura est id quod exprimit definitio, definitioni vero non repugnat esse in pluribus, cum nō determinetur magis ad hoc quam ad illud indiuiduum: ergo. ¶ Secundo vniuersale secundum esse quod habet reale ante operationem intellectus prædicatur de pluribus: nam secluſa operatione intellectus, Petrus est homo, & Paulus est homo: vnde Porphyrius cap. de specie, participatione (inquit) speciei, plures homines sunt vnus homo: ergo in rebus est vnitas specifica rerum, ante operationem intellectus. ¶ Tertio arguitur: vniuersale sub ratione vniuersalis est obiectum intellectus. 3. de aīa. tex. 10. &. 11. sed obiectum præcedit actum potentiæ, cum intellectus ab obiecto moueatur ad intelligendum: ergo ante omnem actum intellectus est vniuersale.

In superiori quęstione disputauimus controuersiam inter Nominales atque Reales, in hac examinabimus, si qua est differentia inter Scholā Scoti & S. Tho. Et solet differentia constitui in duobus punctis. Alterum videbimus quæstiōe sequenti: primum interim est quod Sco. 7. Met. lect. 16. &. 2. sent. dist. 3. q. 1. censet esse vnitatem specificam minorem vnitate numerali ex natura rerum præter operationem intellectus. Sed S. Tho. de ente & essentia. c. 4. opuscu. 55. &. 1. p. q. 85. & vbique negat esse aliquam vnitatem specificam nisi solum per operatiōem intellectus. Ad cuius intelligentiam memento vniuersale idem esse quod vnum in pluribus. ¶ Est ergo conclusio Scoti: Naturā humana ex natura sua absque operatione intellectus habet quod sit vna in pluribus: quia esse vnam est esse de se indifferentem ad plura, & hoc habet ex se. Quòd probat argumentis quæ supra proposuimus, alijsque pluribus eodem pede currentibus. ¶ Conclusio vero S. Thom. est hæc: Naturæ & essentiæ speciei (& à fortiori naturæ generis) secundum suam propriam rationem absolute consideratæ, neque conuenit esse vniuersalem, nec esse particularem, sed vtrunque conuenit ei de per accidens. ſ. primum per abstractionem intellectus, & secundum per indiuiduationē in singulari. Probatur, primo: Si naturæ per se conueniret esse vniuersalem, tunc vbicunque esset, esset vniuersalis: nam authore Arist. 1. Poste. quod per se cuipiam conuenit, semper conuenit: & per consequens cuicunque cō ueniret per se natura, conueniret pariter esse vniuersale, atque adeo Petrus, cui per se conuenit natura humana esset vniuersalis, & esset species (sicut rationale eo, quòd per se conuenit humanitati, per se conuenit Petro) consequens tamen est falsum vt statim quæstione proxima monstrabimus: ergo. &c. ¶ Et secundo arg. Si per se humanitati & secundum propriam rationem cōueniret vniuersalitas tunc repugnaret illi esse singulare, siue per se siue per accidens: sicut repugnat ei esse irrationale, eo ꝙ per se conuenit ei rōnalitas, consequens est falsum: ga in Petro contracta est singularis: ergo intentum. Similibus rationibus probatur, quòd naturæ secundum propriam rationem non conuenit esse indiuiduam: quia tunc vbicunque esset, esset indiuidua, quod est falsum, quia abstracta per intellectum non est indiuidua. Item quia tunc repugnaret illic esse vniuersalem etiam de per accidens, quod est falsum: quia quādo abstrahitur, est vniuersalis. Hoc ergo est animaduertendum ad intelligentiam prædicabilium & prædicamentorum, quod naturæ, siue specifica sit siue generica, de per se solum conueniunt sua prædicata essentialia aut propria vt homini esse animal, esse substantiam, esse risibilem. &c. At respectus ad plura (quod est esse vniuersale) conuenit de peraccidens per abstractionem intellectus, & esse indiuidua de per accidens ratiōe materiæ signatæ, aut si aliud est principium indiuiduationis. Atque adeo ratione vtriusque conueniunt ei accidentalia prædicata vt putà, ratione prioris, esse speciem aut genus: & ratione posterioris esse calidum, esse coloratum. &c. quę accidentia non conueniunt homini, nisi ratione indiuidui, cui primo insunt: ob idq; dicitur prima substantia. i. primum subiectum.

Scotus.

S. Thomas.

Hęc amplius corroborantur responsionibus argumentorum Scoti. Vnde ad primum respondetur quod natura ante ordinem ad intellectum secundum propriam rationem est indifferens negatiuè ad plura. i. de se non est determinata ad aliquod indiuiduum: hoc tamen non sufficit ad rationem vniuersalis, sed requiritur, quòd positiuè sit indifferens. i. quòd habeat respectum & ordinem ad sua indiuidua, & hoc non conuenit naturæ secundum suam propriā rationem sed per abstractionem vt modo probatum est. Est ergo falla cia in argu. à negatiua ad affirmatiuam cum arguitur, de se est indifferens. i. de se non est determinata, ad vnum: ergo de se est indifferens. i. de se habet ordinem ad plura. Acsi argueret hō p se nō est albus: ergo præ se est non albus: est em̄ natura de se negatiue indifferens & ad esse vniuersale & ad esse indiuiduum. ¶ Et hæc est snīa exp̄ssa Auic. 5. Meta. c. 5. dicentis, equinitas est tm̄ equinitas, nec ex se vna nec plures, nec vniuersalis, nec particularis. Rndet Scotus, ꝙ ex se non est vna vnitate numerali, nec plures numero, sed nihilominus est vna vnitate specifica. At profecto apud rem cōsiderantem, cōcesso ꝙ de se nō est in pluribus, manifestè sequit̄ ꝙ de se non est species cōis: nā species est quæ prædicatur de pluribus differentibus numero. ¶ Ad scām rndetur, ꝙ quāuis vniuersalia scām propriā & absolutā rōnem prædicentur de in diuiduis, nihilominus rō vniuersalitatis cōuenit eis per abstractionem intellectus. Sed ad tertium statim rndebimus. ¶ Colligitur ergo, ꝙ humanitas secundum esse reale quod habet non est vna, sed eius vnitas est vnitas ratiōis, nec est vnitas realis in rebus, nisi numeralis. Atq; hanc differentiam constituit Damascenus libr. 2. ca. 11. inter essentiam diuinam & creatam, quòd illa vna & eadem numero est realiter in tribus personis: sed essentia creata non est vna nisi vnitate rationis.

Ratio vniuersalis.

Vnitas specifica.

At verò aliter arguitur, ꝙ vniuersalia sint in rebus absque operatione intellectus, ex cōmuni mō cōcipiendi qui plurimum habet pōderis in dialectica. Circunscripta quacunque intellectus operatione

tione concedimus species esse multas animalium, multa que substantiarum & accidentium genera: quòd primũ enim Deus creauit mundum, nullo intellectu abstrahente vniuersalia, verũ fuit: creatas esse rerum species & genera, verumque semper fuit dicere, omnes homines esse eiusdem speciei, omniaque animalia esse eiusdem generis: ergo absque intellectus negotio vniuersalia sunt in rebus. Mirũ nanque esset profecto, quod dormientibus hominibus non essent species rerum. Nec iuuat recursus ad intellectum diuinum, qui semper abstrahit vniuersalia: nam & si per impossibile conseruaret res non cognoscendo eas, essent nihilominus species & genera. ¶ Et confirmatur: quia homines esse eiusdem speciei, nihil aliud est quam quòd Petrus sit homo & Paulus sit homo: & animalia esse eiusdem generis, nihil aliud est, quam quòd homo sit animal, & equus sit animal. ¶ Respõdebit quis forte, quòd vniuersale pro substracto est quidem in rebus ante operationem intellectus: sed tamen intentio vniuersalitatis est solum per operationem intellectus. Responsio tamen non satisfacit, contendit enim argumentum, ꝙ absque operatione intellectus res, & sint & simpliciter dicãtur species & genera. ¶ Propter argumẽtum hoc Paulus Venetus nobilis author affirmat, vniuersalia esse in rebus præter operationem intellectus. At vero existimo, ni fallor, respondedum esse duabus cõclusionibus. Quæ licet nouitatem præse ferant, haud tamẽ scio, an inter illa recipientur, quæ noua placere solent. ¶ Prima conclusio. Res non est vniuersale in actu, nisi quando actu abstrahitur species intelligibilis a phantasmatibus. Probatur: Esse vniuersale in actu, est esse intelligibile in actu (quia vniuersale est obiectum intellectus) sed res nõ est intelligibile in actu, nisi quãdo actu abstrahitur eius species, vt patet tertio de anima tit. 8. vbi docet Aristot. ꝙ per speciem intelligibilem abstractam per intellectum agentem, & receptam in intellectu possibili, intellectus possibilis fit intellectus in actu, & obiectum fit intelligibile in actu, ideſt, in actu primo ad producendum intellectionem, ergo res non est vniuersale in actu, nisi per actualem abstractionem. ¶ Vnde ad tertium argumentũ Scoti principale conceditur, ꝙ vniuersale est obiectum intellectus sed quando infertur, ergo vniuersale præcedit operationem intellectus, distinguitur cõsequens: si enim intelligitur de vniuersali in actu, & de operatione intellectus possibilis, putà de intellectione, conceditur cõsequentia: nam antequã vniuersale intelligatur, est factum vniuersale in actu ab intellectu agente per abstractionem speciei intelligibilis: si vero intelligatur ꝙ vniuersale in actu debet præcedere abstractionem intellectus agentis, negatur cõsequentia, imo hoc est vnum officium intellectus agentis facere vniuersale in actu, ꝙ sit obiectum intellectus possibilis. ¶ Qua propter licet hactenus dicebamus rem esse vniuersalẽ in quantũ obijcitur cõceptui vniuersali, proprius tamẽ dicitur ꝙ sit vniuersalis in actu quatenus relucet in speciebus intelligibilibus abstractis a phãtasmatibus ante intellectionẽ. ¶ Secunda cõclusio. Res nihilominus ante quãcunque operationem intellectus sunt simpliciter species & genera, & ita sine addito sunt appellanda. Existimo conclusionem satis esse ex cõmuni modo concipiendi demonstratam. Itaque licet sine operatione intellectus non sint vniuersalia in actu, tamen sufficit vt sint species & genera ꝙ Petrus, v. g. sit homo, & Paulus sit homo, & homo sit animal & equus sit animal. Hoc enim sufficit vt res dicantur esse eiusdem speciei aut eiusdẽ generis, quod profecto est verũ oĩ negotio intellectus cessante. Et manifestatur adhuc cõclusio. Vniuersale enim est obiectum intellectus, vt dictum est, nihilominus non tãtum est obiectũ quãdo actu mouet, sed quia est motiuũ intellectus, sicuti color nõ solum dicitur obiectum visus quando actu mouet visum: ergo eadem ratione nõ solum dicuntur esse species aut genera, quãdo actu abstrahuntur, sed quia sunt abstrahibiles. ¶ Et. 2. probatur. Cæcitas secundum Arist. 5. meta text. 14. est ens rationis & tamen homo (ꝙ Caie. in principio de ente & essentia docte cõcedit) simpliciter est cęcus sine operatione intellectus, licet cæcitas non actu sit ens, nisi per operationem intellectus: item nemẽ propõ, syllogismus, &c. sunt nomina secundæ intentionis. Et tamen manifestum est quod voces sunt nomina entia quã do non actualiter cognoscunt nec immutãt potentiam. ¶ Forsan non tã proprie conceditur sub his verbis. Absq; operatiõe intellectus, sunt vniuersalia, ꝙ si dicas sunt species & genera, nã vniuersale videtur designare quod species & genera actu habeant intentiones vniuersalitatis: sed adhoc quod sit species sufficit quod sit fundamẽtũ vniuersalitatis. ¶ Ex hoc sequitur quod hæc prædicatio, homo est vniuersale in actu, non solum est accidentalis, sed contingens: istæ vero homo est species, animal est genus, forte sunt prædicationes proprij: veluti istæ, color est obiectum visus, ens est obiectum intellectus, quæ pariter dicunt ordinem ad potentiam cognoscitiuam. ¶ Quod si quis arguat hoc incidere in opinionem Scoti, resp. 1. quod tanto melius: & præter eas semper restat differentia qđ Scotus existimat in rebus ex natura sua ĩne ordine ad intellectum esse vniuersalia, quia sunt de se indĩa: sed tñ nos cõtra opinamur rebus nõ cõuenire esse vniuersalia nisi per ordine ad intellectũ: nã cũ species aut genus dicãt vnitatẽ in pluribus, natura humana non est actu vna nisi actu abstrahatur, nec est simpliciter species nisi quia in potẽtia est abstrahibilis per intellectũ a singularibus. Quocirca in subsequentibus semper loquemur de vniuersalibus in actu, dicentes ꝙ species & genera fiut per abstractionem intellectus: nam fieri est fieri in actu.

Vniuersale in actu.

Quæstio tertia.

Vtrùm nomina secundarũ intentionũ vniuersaliũ supponãt personaliter pro singularibus indiuiduis.

QVæstiones duę antecedẽtes fuerũt meta. de vniuersalib⁹ hęc vero est Dialectica, quãli. 1. &. 2. Sumularũ, quãtũ Sũmulistis necessariũ erat, tetigimus: sed nunc quæctioribus discipulis pressius examinabimus. Et arguitur ꝙ huiusmodi noĩa supponãt personaliter ꝓ singularib⁹, vt sit verũ dicere, Petrus est species Petrus est genus. &c. Primo vniuersalia vt dictũ est secundũ Arist. nihil sunt præter singularia, sed sunt prorsus idẽ realiter cũ illis: ergo noĩa vniuersaliũ supponũt ꝓ singularibus: vt bene sequatur, homo est species, Petrus est homo, ergo Petrus est species. ¶ Secũdo arguitur. Vniuersale nihil aliud est, quã res ipsa singularis inquãtũ est obiectũ speciei vniuersalis, aut vniuersalis cõceptus sed hoc nihil aliud videtur esse quã ꝙ Petrus in quãtũ homo est species, & in quãtũ aĩal est genus: ergo Petr⁹ simpliciter est species & genus, à reduplicatiua ad suã præiacẽtem. ¶ Et. 3. arguit. species (inquit Porphyrius) est ꝙ prædicaĩ de pluribus differẽtibus numero: sed prædicationes rerũ fiunt mediantibus noĩbus: ergo nomẽ speciei ꝓdicatur de indiuiduis vt verũ sit dicere, Petrus est spes. ¶ In con-

contrarium est hæc eadem authoritas Porphyrij. Nam species est, quòd prædicatur de pluribus differentibus numero: & genus, quod prædicatur de pluribus differentibus specie. Sed Petrus nec prædicatur de pluribus differentibus specie: ergo Petrus nec species nec genus.

Quæstio hæc præcedens in

telligenti facilis est. Quæ duos habebit articulos: primus versabitur in expositione terminorum, alter vero modú explicabit loquendi de vniuersalibus. Primo pro intellectione terminorú notãdum est, quòd intentio aliter accipitur apud philosophos morales. s. pro actu voluntatis re spectu finis, & aliter hic apud dialecticos: nam hic intentio seu attentio significat quemcunque conceptú intellectus, quotendit res. Vnde prima intentio, est primus conceptus qui habetur de re, putà quo in rebus cognoscimus ea quæ ex natura sua eis conueniunt, aut accidut: vt hi cõceptus, Petrus, homo, albus, & similes. Et. 2. intentio est secundus conceptus qui habetur de re. Et dicitur secundus, quia supponit priorem. v. g. postquam intellectus cõcipit hominem reflectitur supra re cognitã. Et videns, q̃ talis natura, sic abstracta, conuenit pluribus numero, formatillum cõceptum species, quo significatur illa proprietas in re quæ est conuenire pluribus. Atque ille dicitur secunda intentio. Itaque hæc notitia comparatiua secunda non facit vniuersale, imo supponit esse vniuersale, iam abstractum, in quantum cognitum conceptu vniuersali, sed intellectus per talem notitiam comparatiuam cognoscés illam proprietatem rei, attribuit illi nomen speciei, sicut cognoscens Petrum habere albedinem imponit illi nomẽ album, Doctrina est Sancti Thom. opusc. 48. art. 1. & in hoc decipiuntur qui putãt per notitiam comparatiuã fieri vniuersale, vt statim videbimus. ¶ Eadẽ arte, postquã intellectus format hanc propositionẽ, homo est animal, reflectitur super res significatas, & cognoscés animal prę dicari de homine, & hominẽ subijci, imponit alteri nomẽ prædicati, & alteri nomen subiecti: & pari ratione imponit alia nomina secundarú intentionu quæ cõueniunt rebus. ¶ At quia res sæpe nominamus nominibus conceptuum (sicut statuam appellamus artem) fit vt res ipsas nuncupemus intentiones. Ita vt intentio accipiatur dupliciter. Vno modo formaliter pro conceptu, & alio modo obiectiue, & hoc modo accipitur in prẽsentiarũ. ¶ Est igitur prima intentio id quod primo cõcipitur de re, id est, quod conuenit rei de se sine respectu ad operationem intellectus. Et secunda intentio est id quod secundo concipitur de re, ideſt, proprietas quæ consequitur in re per operationẽ intellectus. ¶ Atqui nomẽ primæ intentionis est id quod significat primam intentionem, ideſt, proprietatem primi generis, vt homo, animal: & nomen secundę intentionis est, id quod significat seu cõnotat secundam intentionem, ideſt proprietatẽ secundi generis, vt species genus: sicut ly album dicitur nomẽ albedinis. ¶ Ex quo sequitur primo, q̃ si intentio accipiatur formaliter, vtraque est ens reale: vt putà subiectiuè & realiter existens in intellectu: si vero accipiatur obiectiue, prima intentio est ens reale, sed secũda intentio est ens rationis. ¶ Sequitur Secundo, q̃ prima intentio non est relatio. Nam natura animalis, & quæcunque res mundi, est prima intentio, quanquam de nominatur sic per respectum ad intellectũ quia est primum cognitum: sed secunda intentio est relatio rationis. ¶ Sequitur tertio, quod secunda intentio nõ est relatio qua vniuersale refertur ad intellectum, sed qua refertur ad sua inferiora, respectu quorum dicitur species & genus: & ad quæ comparatur per intellectum cuius fundamentum remotum est res ipsa, & fundamentum propinquum est cognitio qua res abstrahitur à singularibus. ¶ Sequitur quarto: quòd ens rationis non est effectus directe intentus ab intellectu in genere causæ efficientis: sicut conceptus formalis qui est subiectiue in intellectu, aut sicut opificium exterius quod arte producitur ab illo: sed est illud quod producitur aut consequitur ad operationem intellectus. Ex hoc enim quòd intellectus abstrahit speciem intelligibilem aut formal conceptum vniuersalem, qui sunt effectus directe intenti, consequitur in re illa nominatio vniuersalis. Et ideo dicitur ens diminutum, non tamen est vera fictio sicut chimæra, propterea quòd habet fundamentum in re, quod est ratio hominis, aut ratio animalis, &c. Vnde cum tria sint entia rationis vt colligitur ex Sancto Thom. de veritate, q. 21. arti 5. pura negatio, & priuatio, & relatio. Negationi nullum prorsus fundamentum correspondet in re, sed est ens fictum ab intellectu vt chimæra: priuatio vero, vt cęcitas, est quidem ens rationis: quia priuatio entis realis, putà visus: sed tamen habet vtrunque fundamentum in re. s. remotum, quod est animal, & propinquum, quod est aptitudo ad videndum. Sed vniuersalitas, quæ est relatio rationis, medio modo se habet: nam habet in re fundamẽtum remotum, putà naturam denominatam, sed fundamentum proximum est cognitio, quia abstrahitur per intellectum.

Ens rationis triplex.

Duo restant hic dubia. Vnum

de illo quod hactenus frequẽter diximus, nempe vniuersale fieri per abstractionem. Sunt enim hoc tempore qui putant intentionẽ vniuersalitatis non resultare in re, nisi per notitiam cõparatiuam qua intellectus. v. g. cõparat hominem, aut animal ad sua inferiora, quod putant esse opinionẽ. S. Tho. At vero profecto nec apud Aristo. nec apud S. Tho. potest esse dubiũ quo minus vniuersale fiat per abstractionẽ. ¶ Primũ, fieri aliquid vniuersale est, id fieri cõmune, & in differens, ideſt, habens se æqualiter ad plura, sed esse sic cõmune nil aliud est quam esse denudatũ à cõditionibus singularibus, per quas cõtractum erat & singulare: denudatur autem per abstractionem: ergo. ¶ Et confir. quia sicut natura per cõtradictionem in hac materia & sub his conditionibus singularibus determinatur & indiuiduatur: ita per oppositam abstractionem fit actu indeterminata, & per consequens vniuersalis. ¶ Et secundo arguitur, Authoritate Aristo. 2. physi. tex. 18. dicentis quod abstrahentiũ non est medacium. Vbi S. Th. & glossatores dicũt quòd intellectus per abstractionem separat vniuersale à singularibus. Atqui re vera abstrahere vniuersale à particularibus idem prorsus est quod facere vniuersale: etenim quemadmodum Plato asserebat vniuersale esse separatum realiter ab indiuiduis, ita ratione illud separare est facere vniuersale. ¶ Sed tamen multo minus dubium est hanc esse sententiam. Sãt. Thom. etiam in locis ipsis quos isti citant in contrarium: nam prima part. quæstio. 85. arti. 1. ad. 1. argumẽtum dicit quòd abstrahere contingit dupliciter, vno modo per modum cõpositionis aut diuisionis: & isto modo abstrahere rem ab alio, à quo non est separata esset falsum, vt si quis diceret colorem non esse in pomo. Alio modo contingit abstrahere per modũ simplicitatis, sicut cum intelligimus vnũ nihil considerando de alio (quam abstractionẽ Scot. alio noie vocat pręcisiuã) vt cu quis cõsiderat colorẽ, nihil cõsiderãdo de pomo, & hęc abstractio potest fieri sine mendacio. Et hoc modo (inquit) abstrahit intellectus vniuersale à particulari. Et statim articulo

Prima & secũda intẽtio

Abstractio dupliex.

culo secundo ad secundum : Quod humanitas:(inquit) apprehendatur sine indiuidualibus conditionibus, quòd est ipsum abstrahi,ad quod sequitur intentio vniuersalitatis,accidit humanitati secundum quòd percipiatur ab intellectu in quo est similitudo naturæ speciei,& non indiuidualiũ principiorum. Ecce nihil dicit de comparatione,sed quod per hoc quòd res abstrahit est vniuersalis. Et opus. 55. expresse dicit, quòd natura quæ singularis erat efficitur vniuersalis,per actionem intellectus de purantis ipsam à conditionibus quæ sunt hic,& nunc. ¶ Falluntur tamen isti,bona venia bonorum aliàs autorum dixerim(vel ego fallor) quia statim infra dicit S. Tho. q. species non est vniuersalis ex hoc quod est in anima, sed ex hoc quòd comparatur ad multa singularia. Inde inferunt quòd requiritur notitia comparatiua. Quod tamen minimè sequitur,quia illic loquitur de specie quæ est subiectiue in intellectu & illam dicit esse vniuersalem: quia comparatur. Non tamen per hoc intelligit actualem comparationem intellectus:nam certè species illa abstracta sine eo quod cognoscatur ab intellectu est vniuersalis,sed per comparationem intelligit(vt ipse statim subiungit) vniformem rationem quam de se habet ad omnia quæ repræsentat. Eodem modo, res ipsa relucens in illa specie habet vniformem rationem ad omnia indiuidua, & per consequens est vniuersalis. Expresse hoc dicit S. Tho. opus. 42. cap. 5. natura (inquit) vniuersalis propter vniformitatem rationis, quæ fit per remotionem à materialibus conditionibus, est vnum in multis. Non ergo habet vniformem rationem per notitiam comparatiuam sed per abstractionem. Et idem dicit. 1. p. q. 85. art. 3. ad primum & ad quartum.

¶ Dubium ergo secundum est

Vtrum per abstractionem speciei vniuersalis, aut quando res cognoscitur conceptu vniuersali, aliquid pullulet in re,à qua denominetur genus aut species. Scot. enim ita videtur docere,saltem Scotistæ ita interpretantur auctorem. Ait enim in. 1. di. 23. quòd ens rationis causatur per operationem intellectus. Et quia dicit,causatur:putant nescio quid pullulare in re, quod vocant genereitatem aut specieitatem. Et. q. 13. idem videtur docere,nempe quod per cognitionem producitur res in esse cognito. Et in predicabilibus. q. 9. expresse dicit, quòd vniuersalitas est obiectiue in intellectu & subiectiue in re. ¶ At vero quicquid sit de auctoribus,statuitur hic conclusio negatiua. Ens rationis quod est vniuersalitas,nullum esse subiectiuum habet in reb', sed solum est obiectiue in intellectu. Hoc est dicere vniuersalitas(quam vocant genereitatem aut specietatem) est sola denominatio ab extrinseco,nec aliqd pullulat in re à qua res denominatur vniuersalis : sed dicitur genus quia est obque speciei intelligibilis,aut huius conceptus vniuersalis,animal est species quatenus est obiectum illius conceptus, homo. Quemadmodum ego dicor subditus ab intrinseco quia habeo prælatum:neque relatio qua ego referor ad prælatum est aliquid distinctum à me. Et forsan Scotus non vult aliud quando dicit vniuersalitatem esse in re,nisi quòd res denominatur vniuersalis. Nam 4. senten. distin. 1. q. 2. dicit vniuersale esse ens diminutũ,quod habet solum esse obiectiuũ in anima. ¶ Hæc conclusio non aliter probatur,nisi quia sicut est sensualis hominis nihil credere,nisi quod est ante pedes, vt Heraclitus:ita & vani est hominis credere in scientijs, nisi quod ratio aut fides catholica persuadet,maximè in multiplicatione rerum,& profecto uulla ratio persuadet, vt intellectus per cognitionem aliquid producat in rebus (ait eñ Arist. 3. de anima. tex. 2. intelligere esse quoddã pati) sed sicut res dicitur cognita quia obijcitur cognitioni ita denominaꝛ genus aut species in actu:quia obijcitur huic aut illi cognitioni. ¶ Hæc est sententia Sancti Thom. opus. 48. tracta. 2. ca. 1. vbi ait rem esse in anima tripliciter. Vno modo sicut effectus in causa:vt domus est in mente artificis. Alio modo subiectiue,vt scientia. Et tertio modo obiectiue, vt ens rationis. Et infra. Ens rationis, quod est ens in anima, non est res,sed intentio cui nihil extra animam correspondet, nisi pro fundamento remoto. Quod si quæratur (inquit) vbi est subiectiue,respondetur,quod nusquam,sed est in intellectu solum obiectiue,alias esset ens reale. Hæc ille idem repetit opuscu. 56. & 1. senten. distin. 2. articulo. 3. Appellatio.

¶ Articulus secũdus huius quæstionis est de modo loquendi per nomina vniuersalium, cuius cognitio quam plurimum est necessaria, non solum Dialecticis,sed in vniuersum cuiuscunque scientiæ professoribus: quippe ex cuius ignorantia & in philosophia & in theologia multi paralogizantur. Est ergo animaduertẽdum,quòd de vniuersalibus contingit sermo, aut per nomina primæ intentionis, aut per nomina secundæ intentionis. Per nomina quidem primæ intentionis tribus modis:nempe enuntiando, aut concretum de concreto, aut abstractum de abstracto, aut abstractum de concreto. Quorum omnium exempla in his quatuor nominibus satis patebunt,uidelicet Socrates,homo,animal,& rationale.

¶ Primum membrum facillimum est, manifestum enim est has prædicationes, homo est animal,homo est rationalis,& similes esse formaliter veras. Nam superiora formaliter & quidditatiuus prædicantur de suis inferioribus:& omnia de suo subiecto. ¶ Secundum ergo membrorum est,vtrum istæ sint concedendæ, humanitas est animalitas,humanitas est rationalitas,rationalitas est animalitas. Neque debent barbara hæc nomina censeri: quia non possunt à Philosophis rerum naturæ,quatenus sunt formæ suppositorum,alijs nominibus significantius nuncupari,quibus proinde usus fuit Boetius, & alij graues Latini. Atqui in his abstractis est alterum punctum quo Scotus differt ab omnibus alijs realibus:negat enim illas prædicationes in abstracto. 1. sent. dist. 2. q. 7. &. d. 5. q. 1. Cuius ratio est quia animalitas(inquit) & rationalitas,& humanitas,differunt formaliter. ¶ Ad cuius intelligentiam breuiter notato,apud S. Tho. imo apud omnes Philosophos ante Scotum, tantum esse duas distinctiones,puta rationis & realem. Distinctio rationis est inter ea quæ sola operatione intellectus distinguuntur, vt quando dicimus Petrum esse eundem sibi,amicum sibi,aut amicum sibi distinguimus Petrum a se ipso sola ratione:quia loquimur de illo tanquam de duobus:distinctio vero realis est inter ea quæ circunscripta operatione intellectus re ipsa distinguũtur:vt Petrus, & Paulus, quanuis hæc habeat multas species:nam alia distinguuntur essentialiter & specifice,vt homo,vt equus : alia solo numero,vt Petrus & Paulus:alia genere, vt substantia & qualitas,vt latius explicabimus in prædicamentis. capitu. 4. Scotus vero scrutatus est distinctionem mediam, quæ nec est rationis nec omnino realis,quam vocat formalem. Vt primo distinguit inter distinctionem rationis & distinctionem ex naturâ rei. Et distinctionum ex natura rei apud ipsum,alia est realis,aliaque formalis. Distinctio realis est inter illa quæ distinguuntur tanquam duæ res, vt homo & lapis, sed distinctio formalis est inter ea quæ sunt vna res,nihilominus aliquid est de essentia & diffini- Distinctio realis & formalis.

diffinitione quidditatiua vnius, quod nō est de essentia alterius. Ad propositum descendendo dicit, ꝙ humanitas & animalitas non distinguuntur sicut duæ res, imo humanitas est res, quæ est animalitas: sed tamen quia in definitione humanitatis includitur rationalitas, quæ non includitur in definitione animalitatis, propterea distinguuntur formaliter, & non solum ratione per operationem intellectus. Itaque hæc est falsa humanitas est animalitas, quæ facit sensum formalem, sed hæc est vera humanitas est res quæ est animalitas, quę facit sensum identicum. Et eadem ratione, hæc est falsa, rationalitas est sensualitas: & fortiori hæc rationalitas est animalitas. Similia dicit distin. 8. q. 4. de attributis diuinis, quod ad præsentē non pertinet disputationem. ¶ At vero S. Thom. vt colligitur ex de ente & essentia. cap. 3. & ex alijs locis censet, quòd sola ratione distinguuntur, humanitas, animalitas, & rationalitas. Ait enim quod compositio humanitatis ex animalitate & rationalitate, licet quodammodo (vt infra videbimus) sit similis compositioni materiæ & formę non tamen est omnino sicut compositio physica Petri ex materia & forma; alias (inquit) animal non prædicaretur de homine, sicut materia non prædicatur de Petro: sed est compositio ex re confuse intellecta: & ex eadem re determinate intellecta, quòd est dicere, animalitas dicit naturam sensitiuam; in confuso, ideſt, non determinādo quòd sit hæc aut illa, rationalitas verò dicit naturam sensitiuam determinatam per formam rationalem & hæc est eadem humanitas, & ideo in Petro nullo modo reperitur animalitas nisi eadem illa quæ est humanitas, quare humanitas, & rationalitas solo intellectu differunt. Et quia distinctio solius rationis non sufficit falsificare propositionem, istæ omnes prædicationes sunt formaliter veræ, humanitas est animalitas, humanitas est rationalitas, rationalitas est animalitas. ¶ In cuius persuasionem arguitur, Primo: Tot sunt & non plura distinctionum genera, quot sunt distinctiones rerum: sed Aristo. 5. meta. tex. 14. & lib. 6. text. 6. non ponit nisi duo genera entium, puta entia rationis & entia realia, ergo neque sunt plures distinctiones quam rationis & realis. Et confir. quia re vera vt nomen sonat, distinctio ex natura rei, idem est quòd distinctio realis: & ideo si qua est distinctio præter operationem intellectus, ea est appellanda realis. Cum ergo humanitas & animalitas non distinguantur realiter, fit vt sola distinguātur ratione. ¶ Sed arguitur ad rem, quòd humanitas & animalitas non distinguantur ex natura rei, absque operatione intellectus: nam id maxime esset propter rationem Scoti, quia aliquid includitur in definitione hominis quod non includitur in definitione animalis, sed tunc eadem ratione, homo, in concreto distingueretur formaliter ab animali, quòd asserere nemo potest, cū homo formaliter, & quidditatiue sit animal. Discipuli Scoti hoc victi argumento concedunt, ꝙ quanuis homo distinguatur formaliter ab animali, & humanitas ab animalitate, nihilominus animal non distinguitur formaliter ab homine neque animalitas ab humanitate: quia superius nihil includit quòd non includatur in inferiori. ¶ Sed profecto hoc est testimonium, quòd definitio sua est mere gratis conficta: nam distinctio formalis debet esse mutua: quare si animalitas non distinguitur ab humanitate, profecto neque humanitas ab animalitate. ¶ Est præterea argumentum, quòd cū huiusmodi Metaphysicæ distinctiones sint obscuræ & creditu difficiles, non sunt plures in scholas admittendæ quàm illæ quas ratio conuicerit. ¶ Concludimus ergo quòd illa prædicata in abstracto formaliter prædicantur de se inuicem sicut in concreto. Vnde ad argu. Scoti respondetur, quòd quanuis humanitas distinctè & determinatè aliquid includat, quòd determinate non includit animalitas, tamen animalitas confuse & indeterminatè includit totum quòd humanitas: dicit enim naturam sensitiuam quamcunque, & nulla est talis in re nisi illa animalitas quæ est in homine & ipsa est humanitas: & animalitas quæ est in equo & ipsa est equinitas: nam eadem est anima, à qua homo est sensibilis, & à qua est rationalis. ¶ Adducit Scot. illud Auicēnæ. 5. Metaphysicæ. equinitas est tantum equinitas. Sed respondetur quod quanuis Auicenna non habeat tantam authoritatem in vniuersalibus quantam in singularibus: quia medicus non curat hominem in vniuersali sed Socratem: nihilominus non vult negare quòd equinitas sit animalitas, sed id solum intendit quòd equinitas de se nec est vniuersalis nec individua, sed solum conueniunt illa prædicata essentialia, puta quòd sit equinitas & animalitas. &c.

Tertium membrum in nominibus primæ intentionis est, quando abstractum prædicatur de concreto, vt homo est humanitas, & de hac Reales omnes conueniunt esse falsam. Et fateor non esse hoc facile creditu, hic vel maxime, qui non sunt in Aristo. prisciſque philosophis versati: quia manifestum est humanitatem non distingui ab homine, sicut à corpore distinguitur color, quia humanitas est essentia hominis. Sed negant illam solum propter diuersum modum significandi terminorum: quia abstractum significat humanitatem per modum formæ, & concretum significat homnié per modū habentis formā, & per consequens humanitas significat humanitatem quodammodo ad modum partis, & homo ad modum totius. Atqui inter sapientes potius conceditur quòd homo habet humanitatem, quam quòd homo sit humanitas: & Aristotel. 2. de anima. text. 24. dicit, quòd humanitas nō net, nec ambulat sed homo. Propter hos modos loquendi antiqui negabant illas propositiones. Et quia illa est falsa secluſa operatione intellectus, dicebant quòd humanitas distinguitur ab homine. Et S. Tho. & omnes quotquot illum præcesserunt, vocant illam distinctionem realem, vt patet prima. p. q. 3. ar. 3. & alibi frequenter. Scotus vero vocat suo nomine distinctionē formalem. Et forsan in hoc puncto particulariter disputatio est de nomine. Nō enim concedendum est distingui tanquam rem & rem: quia homo & humanitas non sunt duæ res: imo in sensu identico prædicatio est vera, vt si dicas, homo est res quæ est humanitas. Scilicet distinguuntur (dicunt) tanquam includens & inclusum: quia homo videlicet dicit suppositum, & suppositum dicit id quod habet humanitatem, in hac materia cum his accidentibus: quæ quidem in humanitatis ratione non includuntur. Qui quidem modus loquendi potiſsimum necessarius est in materia incarnationis, à qua vix nos possumus extricare, quomodo Christus assumpsit humanitatem & non suppositum, nisi negando suppositum esse naturam. Sed de hoc in prædicamento quantitatis & reliquis sequentibus ampliorem faciemus sermonem: quomodo videlicet abstracta prędicentur de concreto.

Supereſt secunda pars de terminis secundæ intentionis. Et quidem de prædicatione abstractorum, & de se mutuo, & de cōcretis, nulla est difficultas, ista enim est disparata, specieitas est genereitas, seu intētio speciei est intētio generis: quia sut diuersę intē-

tiones

tiones:& pariter istæ, genus est genereitas, & species est specieitas, ad modum istarum, albedo est sapor, albu est albedo. ¶ Restat ergo vt dicamus de nominibus secundæ intentionis in concreto, quemadmodum prædicetur de nominibus primæ intentionis, vt dicendo, homo est species, animal est genus. &c. quod est principaliter intentum in hac quæstione. Et quidem secundum Nominales nulla est quæstio, sane qui dicunt in his prædicationibus homo est species, animal est genus, subiecta materialiter supponere. Atque adeo in syllogismis: homo est species, Petrus est homo, ergo Petrus est species: item animal est genus, homo est animal: ergo homo est genus, medium tenere æquiuoce. ¶ Sed tamen quia hoc iam impugnatum est, nec modus concipiendi est illa nomina, homo animal esse speciem & genus, sed res ipsas: ad quæstionem respõdetur duabus conclusionibus. Prima. Nomen secundæ intentionis vniuersalis nõ supponit pro indiuiduo: sed pro sola natura cui conuenit illa intentio, vt hoc nomen, species non supponit pro Petro sed pro homine in vniuersali. ¶ Ad probationem huius conclusionis notanda est hęc regula. Nomen secundæ intentionis quodcunque positũ in vno extremo appellat proprium conceptum alterius extremi super suum proprium significatũ: vt in hanc propositione, homo est species, prædicatum appellat conceptum vniuersalem: homo ad suum significatum, quod est dicere, facit vt subiectum supponat pro homine, in quantum concipitur illo conceptu vniuersali, homo. Ratio regulę manifeste colligitur ex his quæ supra adnotauimus: nam nomen secundæ intentionis non conuenit rei. nisi in quantum substat illi intentioni: & res non substat intentioni, nisi inquantum est obiectum conceptus: vt res quæ est homo est species, inquantum obijcitur isti conceptui. homo, per quem abstrahitur à singularibus. Quo fit vt prædicatum faciat subiectum supponere simpliciter. Suppositio enim simplex, vt dictum est secundo libro Summul. est suppositio termini pro suo primario significato: primarium autem significatum de ly, homo, est homo in quãtum abstrabitur à conditionibus singularibus, quòd nihil aliud est quam homo inquantum concipitur illo cõceptu vniuersali: ergo de primo ad vltimum, nomen supponere simpliciter est supponere pro suo significato, cum appellatione proprij conceptus. Dixerim subiectum supponere simpliciter: nam prædicatum, species, personaliter supponit, cum supponat pro suis suppositis, in his, homo, est species, equus est species. ¶ Probatur ergo conclusio. Sensus huius propositionis Petrus est species, est, q. Petrus quatenus concipitur illo conceptu singulari, Petrus est species, sed hic est falsus: ergo nomen species non supponit pro Petro. Eadem ratione nec illud nomen supponit pro genere, neque nomen generis pro specie nec pro indiuiduo: quia propter appellationem subiecti omnes istæ sunt falsę, animal est species, homo est genus, Petrus est genus. ¶ Secunda conclusio. Nomen secundæ intẽtionis indiuidui nec supponit pro specie nec pro genere. Exempli gratia: Hæc nomina indiuiduum, singulare, prima substantia, sunt nomina secundæ intentionis: quia significant indiuiduum ea ratione qua est subiectum omnium prædicatorum, tam essentialium quã accidentaliũ: & ideo appellat proprium conceptum alterius extremi, sicut nomina vniuersalium. Nullum ergo istorum supponit pro specie aut genere. Sensus enim huius, homo est indiuiduum, aut singulare, est q. homo inquantum concipitur illo conceptu, homo, est indiuiduum. Et eadem ratione hæc est falsa, animal est substantia. Eadem arte loquendum in alijs nominibus secundæ intentionis, quæ faciunt eandem appellationem. Vt quando dicitur, color est obiectum ad æquatum visus, ens subiectum Metaphysicæ, sensus est de colore aut ente in vniuersali. Quare subiectum in his locutionibus supponit simpliciter.

Ad primum argumentum in

contrarium respondetur quòd causa ob quam negamus nomen speciei supponere pro indiuiduo, non est, quia species ex natura rei distinguatur ab indiuiduo, sed quia ex defectu appellationis non sequitur, homo est species Petrus est homo, ergo Petrus est species. Nec sequitur negatiue, Petrus non est species, Petrus est homo: ergo homo non est species: nam vtrobique variatur appellatio subiecti. Nomina enim hæc secundæ intentionis eodem modo appellant in negatiuis sicut in affirmatiuis. Appellatio. ¶ Sed arguitur contra hoc. Primo. Sequeretur consequentiam hanc, eadem ratione non valere, homo est animal rationale, Petrus est homo: ergo Petrus est animal rationale: quia cum diffinitio explicet naturam speciei, videtur quòd appellet sicut nomen speciei. Respondetur negando sequelam. Imo syllogismus est bonus: quia illa definitio, animal rationale, constat ex nominibus primæ intentionis, & ideo non appellat, sed subiectum supponit personaliter. ¶ Secundo arguitur. Homo est species: ergo omnis homo est species: rursus, Omnis homo est species: ergo Petrus est species. Prima consequentia tenet: quia in materia naturali indefinita æquipollet vniuersali, & secunda per descensum. ¶ Respondetur consequentiam primam non valere, subiectum enim in antecedenti supponit simpliciter, & in consequenti personaliter: nam signum vniuersale distribuens subiectum pro suis indiuiduis impedit appellationem prædicati: at vero signum confusionis impedit appellationem: imo subiectum huius, tamen homo & species animalis rationalis supponit simpliciter. Et exponenda est hoc modo, homo est species animalis rationalis, & nulla alia ab hac est species rationalis. ¶ Tertio arguitur. Sequeretur illam propositionem, homo est species, non posse conuerti: quia maxime conuerteretur in hanc species est homo: sed hic prædicatum videtur supponere personaliter, nam subiectum non videtur appellare supra prædicatum. ¶ Hic posset quis forsan dicere, conuersionem hanc non valere. Et ratio posset adduci quia prædicatum est sicut forma subiecti, & ideo potest ipsum qualificare. Non tamẽ vice versa, subiectum quòd est vt materia, potest qualificare prædicatum. Vnde concedimus, quòd homo est pictus, quia prędicatum alienat subiectum, sed negamus quòd homo pictus sit homo, & concedimus quòd homo est nomen vocale, quia prædicatum facit subiectum stare materialiter: sed tamen negamus quòd nomen vocale est homo. ¶ Nihilominus tamen censeo has regulas non esse tam exacte intelligendas, sed consulendæ sunt potius aures. Et tamen ita verũ sonat: species est homo, sicut homo est species. Concedimus enim hanc, pulchra species animalis est equus. Infimum genus viuentium est planta & similes. Et ideo consulto diximus in regula, quòd nomen secundæ intentionis appellat supra alterum extremum, siue subiectum sit siue prędicatum. ¶ Quarto tandem arguitur. Sequeretur q. sub subiecto illius, homo est species, nullus posset fieri descensus, quin variaretur appellatio. Respondetur q. potest fieri per singularia vaga supponentia itidem simpliciter, vt hic homo est species. Cuius sensus sit: Hic homo quatenus concipitur illo conceptu vniuersali: homo est species: nam frequenter singulare vagũ supponit

simpliciter

simpliciter pro specie: vt quando dicimus, hoc animal gignitur in India, demonstrato Camelo, hæc herba crescit in horto meo. Sensus est de specie huius animalis aut herbæ. ¶ Ad secundum principale negatur illa consequentia. Homo est species: ergo Petrus in quātū homo, est species, quia si ly in quantum facit sensum reduplicatiuum præiacens est falsa, vt ibi probatum est. Si vero accipiatur specificatiue, forte consequentia valet & consequens est verum, vt pote cuius sensus sit. Petrus in quantum cōcipitur conceptu vniuersali, homo, est species. Tametsi potest consequentia negari. ¶ Ad tertium demum principale respōdetur, ꝙ vniuersalia. s. genus. & species, prædicantur de suis indiuiduis: non tamen inquantum substāt secundis intentionibus, sed secundum suas proprias rationes quas habent in rebus. Quare non prædicantur per nomina secundæ intentionis, sed per nomina primæ intentionis: vt Petrus est homo, Paulus est homo, equus est animal, &c. non tamen Petrus est species, &c. vt. q. proxima statim videbitur.

¶ Quęstio quarta. Vtrùm subiectum huius libri sit vniuersale.

POST quęstiones tres præambulas ad materiam prędicabilium & prædicamentorum, ad librum specialiter prædicabilium descendentes quærimus subiectum eius. Et arguitur ꝙ non sit vniuersale. Logica, vt ostendimus quæstione vltima Procœmiali, distinguitur ab alijs scientijs, ꝙ Logica est rationalis scientia tractās de entibus rationis: aliæ vero sunt reales, quæ tractant de rebus existentibus absque ratione intellectus: sed scientiæ reales tractant de vniuersali, nam scientiæ, vt visum est, non sunt nisi de vniuersalibus: ergo Logica non tractat de vniuersalibus, & per consequens, nec eius subiectum est vniuersale. ¶ Secundo arguitur, Subiectū scientiæ est illud cuius propriæ passiones demonstantur in tali scientia: sed vniuersalem nullam potest habere propriam passionem: ergo non est subiectum scientiæ. Probatur minor: quia proprium conuertitur cum suo subiecto. vt risibile cum homine, sed proprium non conuertitur cum vniuersali: nam vniuersale est genus ad quinque prædicabilia, & per consequens est superius ad propriū, quod est prædicabile. ¶ Et tertio arguitur. Porphyrius proponit hic se dicturum de quinque prędicabilibus: sed vniuersale non complectitur omnia prædicabilia, ergo non est subiectum huius libri. Probatur. Deus est prædicabile, nam prædicatur de tribus personis: & tamen non est vniuersale cum sit singulare sicut Petrus: ergo. ¶ Sed in contrarium est quod vna scientia (qualis est hæc) versatur circa vnum formale obiectum vt supra diximus: sed Porphyrius proponit agere de quinque vniuersalibus: ergo subiectum huius libri est vniuersale, quod habet vnicam rationem formalem ad illa quinque.

Quęstio hęc mota est, vt cum tam logica, quam scientia realis, circa vniuersalia versen

Vniuersale dupliciter.

tur, intelligamus, qua ratione Logica differt ab alijs. Vbi notant Dialectici quòd vniuersale accipitur tripliciter: vno modo pro substracto. Alio modo pro per se significato, ideſt, pro vniuersalitate. Et tertio modo pro aggregato ex vtroque. Sed re vera improprijssime accipitur tertio modo. Sicuti enim album non accipitur pro aggregato ex Petro & albedine, quòd est ens per accidens: ita nec vniuersale accipitur pro aggregato ex natura & vniuersalitate. Imo nec secundo modo accipitur proprie vniuersale: enimuero sicut albedo non est album sed forma albi: ita secunda intentio obiectiua de qua loquimur non est vniuersale, sed est vniuersalitas, quæ impropriętas multos neotericorum in errorem coniecit. Et ideo si proprie loquendum est, vniuersale accipitur dupliciter. Vno modo pro substracto, ideſt, pro natura secundum se absolute considerata. Et secundo modo accipitur pro eadem natura in quantum est sub secunda intentione, & de nominatur ab illa. Ita distinguit S. Thom. vbique, & expresse secundo de anima lecti. 12. Sicut album (inquit) vno modo accipitur pro eo cui accidit albedo secundum se, alio modo pro eo vt subest albedini, ita vniuersale. Natura dicitur substractum: quia substernitur secundæ intentioni & de nominatur ab illa: sed intentio dicitur per se significatum: quia quòd nomen concretum per se significat est forma, sicut album de formali significat albedinem: sed apud nominales illud appellant significatum materiale, & hoc significatum formale. Atqui substractum significamus multis nominibus. Dicitur enim humanitas, animalitas, equinitas, &c. quia dialectici abstrahunt à concretis, homo animal. &c. Appellant etiam quidditas & natura, vt dicit S. Thom. de ente & essentia capi. 1. Et magis latine appellatur ratio hominis, ratio animalis, ratio equi. &c. Id enim quod significat definitio, appellatur ratio speciei seu definiti.

Substract. & per se sig.

His suppositis respōdetur ad quæstionem tribus conclusionibus. Prima, Scientiæ reales tractant de vniuersalibus secundum se consideratis non vt substant secundis intentionibus, ideſt, Tractant de proprietatibus & conditionibus rerum quæ conueniunt illis absque operatione intellectus, atque adeo tractant de illis quatenus significantur nominibus primæ intentionis. Secunda conclusio. Logica tractat de vniuersalibus quatenus substant secundis intentionibus. Id est, Tractat de conditionibus vniuersalium quæ conueniunt eis per abstractionem intellectus, puta quatenus significantur nominibus secundæ intentionis, aut saltem in ordine ad intellectus operationem vt in Prolo. prædicamentorum videbimus. Exempli gratia, de homine considerat philosophus naturalis principia quibus constat, & proprias eius passiones, vtpote quatenus mortalis &c. Et Philosophus moralis tractat de homine quatenus deliberate tendit in finem: sed Dialecticus id solum speculatur quatenus prędicatur de pluribus differentibus numero qualiter in Prædicamento ordinatur. &c. Quod si adhuc instes, Scientia realis tractat de vniuersali inquantum vniuersale: quia scientia est de vniuersalibus (vt sæpe reptimus) & Logica tractat de vniuersali in quantum vniuersale: ergo nulla potest constitui differentia inter logicam & alias scientias. Hoc argumentum multos male torquet, non attendentes æquiuocationem reduplicationis harum propositionum. Nam in priori intelligitur, ꝙ scientiæ omnes tractant de rebus inquantum abstrahunt à singularibus. In quo nec logica differt ab alijs. Quia sicut philosophus non tractat de hoc, aut illo mobili: sed in communi de ente mobili: ita neque logica tractat de hac aut illa specie, aut de hoc aut de illo genere, sed de specie & de genere in communi. Sed quando dicimus ꝙ Logica tractat de vniuersali in quantum vniuersale, intelligitur in quantum substat secundæ intentioni, puta generis vel speciei. ¶ Vnde constat quomodo logica diffunditur

Conclu. 1.

Conclu. 2.

funditur p omnia entia sicut Metaphysica. Quemadmodum enim subiectum Metaphysicæ est ens, atque adeo munus eius est constituere definitiones omnium rerum, ita subiectum logicæ est ens rationis, quod omni enti cõ uenire potest: in vniuersis enim rebus est inuenire genus & speciem & prædicatum, &c. ¶ Ex his colligitur tertia Conclu. 3. Subiectum prædicabi. conclusio. Subiectum huius libri est vniuersale quod habet rationem communem & genericam ad quinque vniuersalia. Vnde subiectum huius libri est inferius ad subiectum logicæ. Nam subiectum logicæ est ens rationis, ꝙ est commune ad syllogismum, propositionem, prædicatum, subiectum vniuersale, &c. Et subiectum huius libri est vna species entis communis. ¶ Sed est argumentum aduersus hanc conclusionem, Alia est ratio vniuersalis, & alia prædicabilis, vt docet Sanct. Thom. opus. 48. cap. 1. Nam vniuersale est quia inest pluribus, prædicabile autem quia prædicatur & enunciatur de pluribus. Vnde esse prędicabile est passio vniuersalis, vt risibile est passio hominis. Eo enim quod ratio hominis inest pluribus hominibus, conuenit humanitati prædicari in concreto de pluribus. Sed Porphyrius tractat hic de vniuersalibus secundum rationem prędicabilis: vt patet in definitionibus generis & aliorum prædicabilium: ergo non vniuersale, sed prædicabile est hic subiectum. ¶ Respondetur quòd conuenientius dicitur subiectum esse vniuersale quã prædicabile: sicut subiectum scientiæ de homine non est risibile, sed homo, de quo demõstratur passio risibilitatis. Tradit enim hic liber notitiam vniuersalis, demonstrãdo propriam passionẽ eius quæ est prædicari, tametsi Porphyrius definiat vniuersalia per proprias passiones quæ sunt nobis notiores. Nec est solicitus an proprie sint definitiones quidditatiuæ. ¶ At vero nominales in suis nominibus persistentes dicunt subiectum huius libri esse hoc nomen vniuersale, aut nomen prædicabile, quod est genus ad illa quinque nomina, genus species, differentia, proprium, accidens, quæ sola sunt apud illos vniuersalia, sed hoc non est iam modo quod nouis rationibus impugnemus. ¶ Ad primum argumentum satis responsum est, quod scientiæ omnes tractant de vniuersali inquantum vniuersale, idest, inquantum abstractum à singularibus. Logica vero tractat de vniuersali inquantum vniuersale, idest, inquantum substernitur & substat secundæ intentioni vniuersalitatis. ¶ Ad secundum respondetur quod vniuersalia habent suas proprias passiones: vt species, prædicari de pluribus differentibus numero: & genus de pluribus differentibus specie in eo quod quid, & quælibet earum conuertitur cum suo subiecto. Et ad consequẽtiam sophisticam, Vniuersale, est genus ad proprium: ergo est superius ad illud, & per consequens non conuertitur cum sua propria passione. Respondetur nihil valere: quia proprium capitur æquiuoce. In antecedenti nanq; proprium supponit simpliciter pro eo quod est quartum prædicabile: in consequenti vero supponit personaliter ꝙ propria passione vniuersalis, ac si argueretur species & proprium non conuertuntur, putà secundum & quartum prædicabile: ergo species & sua propria passio non conuertuntur. ¶ Ad tertium respondetur, quod Deus non est vniuersale, imo est singulare, atque adeo neque est prædicabile proprie de pluribus: nam personæ diuinæ non sunt proprie plura, quia nec sunt differentia specie, nec proprie distincta numero, sed sunt vnus Deus numero, quanuis sunt tres personæ: quod altioris est negotij disputare. Quare non ponitur in prædicamento (vt videbimus in prædicamentis) sed est illic hoc singulare mysterium, quod vna essentia numero sit in tribus personis.

Quæstio quinta.

Vtrûm tantùm sunt quinque Prædicabilia.

QVæstio est de ratione numeri prædicabiliũ. Et arguitur quòd sint pauciora quam quinque. Prædicabile & prędicatum, vt nomina præ se ferũt idem pollent: sed tantum sunt quatuor prædicata secundum Aristo. 1. topi. cap. 4. ergo tantũ sunt quatuor prædicabilia. ¶ Secundo aliqua istorum vniuersalium in idẽ recidunt: ergo non sunt quinque. Probatur antecedens, nam hęc est vera, genus est species. Sunt enim omnia prę dicabilia species respectu illi⁹ generis, vniuersale, vt quę stione proxima dicebamus. Item quia multa accidentia sunt genera & species, vt albedo est species & color gen⁹. ¶ Tertio arguitur, quod sint plura quàm quinq;. Prędicabile & prædicamentum idem videntur significare: sed sunt decem prædicamenta, ergo decẽ prædicabilia. ¶ Et confir. Definitio est vnum prædicatum: apud Aris. 1. Topi. prædicatur enim quidditatiuè de definito, & tamẽ nõ comprehenditur sub aliquo illorum, quæ assignantur à Porphyrio. Item ens est vniuersale, vt pote quod prædicatur in quid de rebus vniuersis, & tamen non cõtinetur sub aliquo corũ quinque: quia maxime esset genus, quod in prædicamentis apparebit esse falsum: ergo sunt plura quàm quinque. ¶ In contrariũ est authoritas Porphyrij.

Ad numerum venãdum prę-

Prædicatio directa.

dicabilium necessaria est prædicationum notitia. Atqui prædicatio apud Dialecticos idem generaliter significat quod enunciatio, vt idem sit prædicatio, quod oratio verum vel falsum significans. Et est triplex prædicatio, putà identica, disparata, & medio modo se habens. s. nec idẽtica nec disparata, sed extremorũ differentium, quæ sibi tamen mutuo conuenire possunt. ¶ Prædicatio identica est prædicatio in qua prædicatur idẽ de eodem, vt homo est homo. Idem inquã aut synonymum: nam vt in. 1. lib. Summu. dictum est, Synonyma sunt nomina diuersæ vocis & eiusdẽ significationis, vt gladius ensis. Séd in præsentiarũ idẽ est iudicium de prædicatione vbi prædicat synonymũ de synonymo & de prædicatione identica. ¶ Prædicatio disparata est illa in qua prædicatur disparatum de disparato, vt homo est lapis: Exemplum affirmatiuarũ intellige in negatiuis. Est enim identica, homo non est homo: & disparata, subst̃ãtia non est qualitas, quã uis illa sit falsa & hæc vera. ¶ Prædicatio nec idẽtica nec disparata, alia est directa alia indirecta. Prædicatio directa (aiunt dialectici huius tẽporis) est illa in qua prædicatur superius de inferiori, vt homo est animal: vel cõnotatiuum de absoluto, vt homo est albus: vel æque connotatiuum de æquo cõnotatiuo, vt album est masculum, nisi subiectum sit superius prædicato: nam coloratum est album, est indirecta. Et nescio quas alias particulas pro libito accumulant, certe præter artem diffiniendi. Nam profecto oratio hæc potius est diuisio specierũ directæ prædicationis quã definitio explicãs eius naturam. Non enim docet propter quid, homo est animal, est directa: & animal est homo, est indirecta. ¶ Notãdũ est ergo, ꝙ prędicatũ est illud qđ se habet vt forma, & subiectu id quod se habet vt materia. Et hoc sonãt illa nomina, subiectum, prædicatum, vt album est prædicatum Petri, quia albedo est forma Petri, Petrus autem non est prædicatũ alibi

sed potius subiectum quod recipit illam formam. Etenim ex modo essendi rerum, sequitur modus prædicandi. 5. Meta. t. 14. Eadem ratione quia superius est forma inferioris. 2. Phy si. t. 28. &. 5. Metha. t. 2. fit, vt homo sit prædicatum Petri, quia dicit rationem hominis quæ est in Petro, Petrus vero est subiectum respectu hominis: & quanuis Petrus & homo, vt supra dictum est, sola ratione distinguantur, nihilominus ita nos docet Aristot. 2. Phy. loqui. ¶ Est ergo prædicatio directa illa, in qua id quod se habet vt forma enunciatur de suo subiecto indirecta est illa, in qua illud quod suapte natura se habet vt subiectum enunciatur de sua forma. Quod est dicere. Id quod sua natura est prædicatum, seruat situm prædicati, & id quod est subiectum, seruat situm subiecti situs enim prædicati est post copulam, & situs subiecti, ante copula. Exempli gratia. Petrus est albus, est prædicatio directa: quia album, cum significet formam Petri, & per consequens suapte natura sit prædicatum eius, enunciatur de illo: sed album est Petrus, est indirecta: quia id quod ex natura sua est subiectum enunciatur de prædicato. Eadem ratione vbi prędicatur superius de inferiori, est directa prædicatio: vt Petrus est homo, homo est animal, & conuertentes earum sunt indirectæ: quia superius semper est vt forma quæ recipitur in inferiori tanquam in subiecto. Recipitur inquam, metaphysicæ: quia superius contrahit ad esse inferioris, vt dicemus in subsequetibus.

Prædicatio triplex.

Sed nunquid hæc est prædicatio directa, hoc animal est homo? videtur enim quod non: nam cum hæc indefinita, puta, animal est homo, sit indirecta, videtur quod etiam singularis eius sit indirecta. Ex alia vero parte videtur quod sit indirecta: quia quanuis homo non se habet vt forma respectu animalis, tamen habet se vt forma respectu huius indiuidui demonstrati. Respondetur quod propositiones subiectorum singularium debent regulari esse directas, aut indirectas ex parte suppositi, & non ex parte significati formalis nominis modificati signo singulari. Et ideo illa est directa si demonstretur homo, siue dicas, hoc animal, siue hæc substantia: si vero demonstretur equus, est disparata. Quare eadem indefinita, cum sit indirecta, habet alias singulares directas, & alias disparatas. ¶ At vero propositionum eorundem extremorum communium si affirmatiua est directa, & negatiua erit directa: & si indefinita est directa vniuersalis, & exponibilis erit directa. Vt omnes istę sunt directæ, homo est animal, nullus homo est animal, tantum homo est animal. Atque adeo conuertentes earum in directæ sunt. Si vero sit prædicatio directa vbi vnum accidens prædicatur de alio, tunc conuertens eius est pariter directa. Vtraque enim est directa, album est dulce, dulce est album. Nec possumus certam dare regulam ad cognoscendum quæ propositio sit directa præter definitionem datam: puta si res significata per prædicatum se habeat vt forma substantialis vel accidentalis, respectu subiecti. Quare hæc, animal est rationale est indirecta: quia prędicatum est inferius subiecto: sed si dicas animal est rationale vel irrationale, est directa. ¶ Ex dictis sequitur quod sola prædicatio directa est simpliciter & absolute prædicatio. Aliæ vero sunt secundum quid prædicationes: nam idem respectu sui, sicut non est forma, ita nec prædicatum. Et multo minus nominum disparatorum vnum est prædicatum alterius. Nec prædicatio indirecta, vt animal est homo, est simpliciter prædicatio, sed indirecta prædicatio. Vnde Porphyr. capit. de specie: Aequa inquit de æquis prædicari oportet, aut maiora de minoribus, vt hinnibile de equo, aut animal de homine: minora vero de maioribus minime. Nec enim dices animal esse hominem. ¶ Prędicatio directa diuiditur in essentialem (quæ in quidditatiuam rursus, & non quidditatiuam subsecatur) & accidentalem quæ in prædicationem proprij subdiuitur, & prædicationem accidentis. De quibus suo cuiusque loco dicturi sumus.

His annotatis, respondetur ad quæstionem vnica conclusione. Tantum sunt quinque prædicabilia, puta genus, species, differentia, proprium, & accidens. Sufficientiam hanc duabus rationibus venamur. Primo, proportione sumpta à composito naturali. Quinque enim sunt in composito naturali. s. compositum, materia, forma, proprium quod competit ratione formæ, & accidentia, quæ accidunt ratione materiæ indiuidui: homini ratione formæ competit esse risibile: sed ratione materialium conditionum accidit esse album aut nigrum, &c. Ad hunc modum in compositione metaph. est compositum, puta species, materia. s. genus, & forma, quo est differentia & proprium & accidens, constat enim species ex genere & differentia, tanquam ex materia & forma. In qua intentione fundatur versaturque ars tota prædicabilium. ¶ Secundo sumitur hic numerus prædicabilium per diuersos modos prædicandi, qui non possunt esse, nisi tantum quinque. Prędicatum enim quodcũque aut prædicatur de aliquo essentialiter, aut accidentaliter. Si essentialiter, aut quidditatiue, aut non quidditatiue. Si quidditatiue, aut de pluribus differentibus numero, & illud est species: aut de pluribꝰ differentibus specie, & illud est genus: si non quidditatiue, illud est diferentia. Si vero accidentialiter, aut est accidens proprium, aut est accidens commune. Ex his tandem sequitur quod prædicatio directa pluribus modis contingit, quam his quinque: numerus enim prædicabilium non est secundum numerum directarum prædicationum, sed secundum respectum prædicatorum simplicium ad primam substantiam. Quare istæ sunt prædicationes directæ, homo est animal rationale, substantia est ens, Christus est Deus: & multæ aliæ quæ non sunt prædicationes alicuius prædicabilis, vt infra videbimus.

Ad primũ argumentũ respõdetur, quod alia est prædicatorum ratio primo Topico. & alia prædicabilium: nam prædicata sumuntur respectu speciei cuiuscunque prædicamenti, eo quod prædicata sunt quæ constituũt propositiones terminabiles per artem Dialecticam quæ propterea debet esse de subiecto communi. Quare non ponitur species inter prædicata, sed definitio quanuis non sit simplex, sed complexum prædicatum: quia definitio est prædicatum speciei, non tamen ipsa species est prædicatum sui. Et ideo ponit quatuor prædicata, quæ sunt definitio (quam vocat terminum) genus, proprium & accidens: hæc enim sunt quæ directe prædicantur de specie. Non connumerat illic differentiam: vel quia intelligitur nomine proprij: vel quia eadem est fere prædicatio differentiæ & definitionis. Prædicamenta vero distinguntur penes diuersas habitudines accidentium ad substantia, quæ sunt nouę habitudines quæ cum substantiã faciunt decem prædicamenta. Sed tamen prædicabilia sumuntur per diuersos modos prædicatorum simplicium respectu indiuidui qui sunt quinque: & ideo inter prædicabilia computatur species, & excluditur definitio, & differentia distinguitur a proprio. Et per hoc respondetur ad tertium principale & ad primã confirmationem. ¶ Ad secundum respondetur ꝙ nunquam idem est genus & species respectu eiusdem: nihil tamen

hil tamen obstat ꝙ idem sit genus respectu vnius, & species respectu alterius. Vt animal est genus respectu hominis & species respectu corporis. Et ideo nihil vetat quod genus sit species illius generis, vniuersale. ¶ Ad secundã confir. tertij argumenti conceditur, ꝙ ens nõ est aliquod horum quinq; prædicabilium: quia non est genus, vt videbimus in prædicamentis: sed disputatio est de nomine, an sit dicendum vniuersale, & forsan melius appellabitur prædicatum transcendens: sed de hoc in prædicamentis cap. 4.

DE GENERE.

Caput. I.

IDENTVR itaq; neq; genus, neque species dici simpliciter. Dicitur enim genᵒ, & aliquorum hominũ aggregatio, qui quidẽ ad vnũ quidpiã & inter se habent respectũ, qua significatione Heraclidarũ dicitur genus: quod quidem ex respectu, qui est ab vno. i. Hercule, & multitudine eorũ qui inter se eam habẽt cõiunctionẽ, quæ ab illo profluxit, sic est nuncupatum, vt ab alijs generibus sit seiunctũ. ¶ Dicitur & alio modo genus vniuscuiusq; principium ortus, tam ab eo qui genuit, q̃ à loco in quo est quispiã ortus. Sic enim Orestem quidem à Tãtalo. Hylum aũt ab Hercule dicimus genus habere: & rursus Pindarũ quidem Thebanum genere, Platonem aũt Athenienſem dicimus esse: patria nanque principiũ est generationis cuiusque, perinde ac pater. Hoc autem significatum vsurpatius esse videtur: Heraclidæ nanque dicũtur, qui genere descendũt ab Hercule: & Cecropidæ, qui à Cecrope, & horum quoque propinqui. Atque priùs sanè genus, generis cuiusque principium dicitur: posteà verò multitudo eorũ qui ab vno principio, ceu Hercule, profluxerunt: quod quidem à cæteris seiungentes ac separantes, totum aggregatũ Heraclidarum diximus genus. ¶ Alio modo dicitur genus, id sub quo species collocantur: acceptã fortasse similitudine à prioribus vocabuli eius significatis. Nam & principium quoddam eorum, quæ sub se habet genus, tale est: & præterea videtur multitudinem omnem amplecti, quam, scilicet, infra se continet.

Genus de quo hic. Text. ij. ¶ His igitur tribus modis dicit genus. De tertio verò genere philosophorum est sermo, quod & describẽtes sic assignarunt: Genus id esse dicẽtes, quod de pluribus specie differẽtibus hoc ipso quid est prædicatur, vt animal. Eorum enim quæ de pluribus prædicant, alia de vno solo dicuntur, vt indiuidua, veluti Socrates & iste, & istud: alia de pluribus prædicantur, vt gña, species, differentiæ, propria, & accidentia cõiter, sed non cuiquam propriè. Atque genus est (exempli causa) animal: species, homo: differentia, rationale: propriũ, risibile: accidens, album, nigrum, sedere. Genus igitur ab hisce quidem, quæ de vno solo dicuntur hoc sanè differt, ꝙ ipsum de pluribus prædicatur. Ab his aũt quæ de pluribus prædicantur, hisce differre videtur. Aspice quidem, qđ species etsi de pluribus prædicatur, nõ tñ de pluribus specie, sed pluribus differẽtibus numero prædicatur: homo nãque qui quidem est species, de Socrate & Platone dicitur, qui non specie sed numero differunt. At animal quod est genus, de bocie, equo, atque homine prædicatur, quę & specie, non autẽ numero solo differunt. A proprio verò, quod proprium quidem de vna specie cuius est propriũ, & de indiuiduis hisce quæ sunt sub illa specie prædicatur: vt risibile, de homine solo, & de singulis hominibus dicitur. Genᵃ autem non de vna specie, sed de pluribus differentibusque prędicatur. A differentia quoque communibusque accidẽtibus genus differt: etẽm differentiæ cõiaq; accidẽtia, quãq̃ de pluribus ac differẽtibus specie dicũtur: non tñ ita vt qd sit quidq; sed vt quale quidque sit innuãt, dicuntur. Rogitãtibus enim quidnam illud sit, de quo hæc dicuntur, genus respondemus: differentias & accidentia non respondemus: non enim de subiectis illa in quid, sed magis in quale quid dicuntur. Interroganti nanque, quale quid est hõ, rõnale dicimus: & quale quid est coruus, nigrũ dicimus. Quorum rõnale quidẽ est differentia, nigrum autem accidens. Sed cũ quid est homo interrogamus, animal respõdemus, quodquidem hominis genus est. Genus igitur, quod de pluribus quidem prædicatur, ab indiuiduis, quę de vno solo dicũtur, differt. quod vero de pluribus prædicatur species differentibus, ab ijs quæ vt species propriave dicuntur differt. Deniq; qđ quid quidque sit dicit, à differentijs, vulgoq; accidentibus differt: quorum vnumquodque non quid sit, sed quale sit, quomodove id de quo dicitur habeat, dicunt. Nihil igitur vero generis intellectu plus minusve memorata generis descriptio habet.

Genus trifariã accipi.

Genus à cæteris quodiferat.

In summa quid genus ab alijs differat.

Remisso prologo, subsequitur iã nunc tractatus, qui varie à doctoribus diuiditur. Alij em̃ partiuntur tractatum hunc in libros duos, vt vnus sit de singulis prædicabilibus: alter vero de cõparatione quæ inuicem cõferuntur. Alij ex genere & specie, quę correlatiuè dicuntur, cnostituunt vnum capitulum. Nos vero, quibus translatio Ioannis Argyropyli semel placuit, eius subinde partitionem sequimur: apud quem liber hic vnicus est per sex capitula distributus. In quinque prioribus explorantur singula vniuersalia, & in postremo cõ ferun-

Ordo.

feruntur ad se inuicem omnia. Ordo procedendi, is est, vt prædicata essentialia præcedant, & inter essentialia præferantur quidditatiua, & inter quidditatiua anteponatur genus: sicut inter accidentalia antecedit proprium.

¶ Quod si quis existimet exordium potius sumendum fuisse ab specie, vt pote quæ est perfectior: tum quia addit supra genus perfectionem differentiæ, tum quia principaliter intenditur à natura, respondetur quod melius inchoatum est à genere: cum quia est pars speciei, tum quia est vniuersalius ac proinde notius nobis, quos ordines docuit Aris. 1. Phys. tex. 1. in progressu scientiarum obseruari. ¶ Et capitulum hoc continet duas partes, in priori explicatur quid nominis: puta quid nomen, genus in præsentia significat. Et in posteriori definitur quid rei puta quid sit res ipsa significata, neque partes singulas propter facilitatem in plures secuimus textus. Et Porphyrius in hoc ca. fere imitatur Aristo. 5. Meta. text. 33. vbi tractat de genere: & ideo explicat quid nominis, veluti Aristo. per analogiam inter genus Dialecticum: & genus in genealogijs secundum vsum vulgatum inter homines. ¶ Ait ergo neque genus neque species simpliciter dici. Coniungit genus cum specie, quia sunt correlatiua. Sed genus tripliciter dicitur. Primo genus accipitur pro collectione multorum habitudinem habentium & inter se & ad vnum primum: vt Heraclidarum collectio dicitur genus, propter politiam & leges easdem quibus omnes tenẽtur: & quia ab vno Hercule descendunt. Boetius tamen exemplum quod in Græco est, Heraclidarum, transtulit Romanorum, & quia ille Romanus erat, & quia exemplum notius est nobis. Hac significatione, Aeneas apud Virgilium. in. 1. Italos vocauit genus Iouis: Italiam quæro patriam, & genus ab Ioue summo. Quo fit vt si qua esset multitudo sine ordine confusa, nõ diceretur hoc modo genus. Quinimo addit Porphy. non esse genus nisi collectionem quæ ab alijs generationibus distinguitur, vt si quis hominum collectionem appellaret genus Adamitarum. i. ab Adam descendentium, non loqueretur ad mentem Porphyrij: quia genus hoc omnibus est generalissimum. Quo verbo insinuauit decem genera prædicamentalia esse distincta, & primo diuersa: atque adeo ens quod est generale omnibus prædicamentis, non esse genus ad illa, vt videbimus in prædicamentis. c. 4. Tametsi Arist. posuit exemplum de genere humano, quod eo solum vocauit genus, quia continua generatione succedit in eãdem speciem.

Dicitur & alio modo genus

principium generationis cuiusque quod habet à patre vel à patria, vt Orestes habet genus, id est, generationem à Tantalo, qui fuit Atauus eius: & Hylus ab Hercule, qui fuit eius pater: & Plato ab Athenis, & Pindarus à Thebis. Et Virgiliana Dido in. 4. Aeneam inquit genus esse Deorum. Vbi animaduertendum quod non accipitur hic principium pro patre aut patria: sed pro initio natiuitatis, seu prima generatione, quam quis trahit à patre vel patria: non enim inquit Porphyrius quod Tantalus sit genus Orestis: sed quia genus est initium quod Orestes trahit à Tantalo. Arist. 5. Met. vnde hæc desumpsit Porphyrius, dicit quod & à matre nonnunquam dicitur genus, vt Pleiades quæ (vt est in fabulis) Atlantis fuere filiæ, dicuntur Pleiades à Pleione matre. ¶ Nec fuit mens Porphy. omnes hic congerere acceptiones generis: nam genus aliter præterea accipitur apud Grammaticos, vt accidit nomini & verbo, & aliter apud Rethores quibus sunt tria genera causarum. s. demonstratiuum, deliberatiuum & iudiciale, sed de illis tantum acceptionibus mememinit, cum quibus genus dialecticum habet similitudinem. Est enim obseruandum in huiusmodi acceptionibus ne plures multiplicentur, quam quæ ad rem pertinent. Comparat tamen has duas inuicem acceptiones: nam dicit hanc secundam esse & magis vsitatam, & ordine priorem, quam sit prima. Magis, inquam: est vsitata, quia propius accedit ad significationem nominis: genus enim idem sonat quod generatio: quare vsitatius accipitur pro initio ipso natiuitatis multorum, quã pro eorum collectione. Collectio enim significantius appellatur cognatio. Et inde sequitur secundum, putà quod nomen generis à significatione, qua significat initium natiuitatis, deriuatum est ad significandum collectionem & cognationem inde descendentium. Et ideo tam Aristot. quam Porphy. illam ponunt in primo loco, non quod sit in rei veritate ppria sed quia minus ppria debet priori loco collocari, vt inde descendatur ad propriam, quæ intendit, acceptionem. ¶ Subiungit tandem Porphyr. tertiã acceptionẽ. s. quod genus est cui supponit species, vt animal cui supponitur homo. Ad similitudinem duarum primarum acceptionum: nam sicut genus secundo modo est initium multorum, ita genus hoc modo, puta animal, est initium multarum specierum: continet enim in potentia differentias plurimas per quarum singulas contrahitur ad constitutionem singularum specierum. Et inde sequitur quod contineat sub se collectionem multarum specierum ad similitudinem primæ acceptionis: in confuso enim animal significat hominem, leonem &c. Et ideo annotauit Porphyr. quod prima acceptio deriuatur à secunda, vt ostenderet quomodo genus ex hoc quod est initium cõstitutiuum specierum, habet vt complecta tur in sua significatione species plures.

Tex. ij. ¶ His igitur tribus modis.

Hęc est secunda pars principalis tex. in qua Porphy. explicat definitionem quid rei putà, quid est genus. Ait enim: quod sola tertia acceptio est qua Phi. vtuntur: nam aliæ acceptiones ad hystoricos potius pertinent. Vnde genus (inquit) est quod de pluribus specie differentibus hoc ipso quid est prædicatur, vt animal. Exponit rationem huius definitionis conferendo genus ad reliqua prædicabilia. In quo plura verba forte prodigit, quam pro re clarissima fuissent necessaria. Summa est hæc. Eorum quę prædicantur, alia de vno solo prædicantur: vt indiuidua, veluti Socrates: & alia prædicantur de pluribus. Differt ergo genus ab indiuiduis, in hoc quod prædicatur de pluribus, in quo tamen conuenit cum cæteris omnibus prædicabilibus. Sed tamen eorum quę de pluribus prædicantur, alia prædicantur solum de pluribus differentibus numero alia de pluribus differentibus specie. Idcirco in hoc quod est prædicari de pluribus differentibus specie, differt genus ab specie & proprio, quæ solum prædicantur de pluribus differentibus numero, vt tam homo, quam risibile: conuenit tamen in hoc cum differentia & accidenti. Horum autem quæ prædicantur de pluribus differentibus specie, genus solum prædicatur in eo quod quid, reliqua vero in eo quod quale: putà differentia in eo quod quale essentiale, & accidẽs in eo quod quale accidentale. Vnde in finem colligit, quod cum illa sit bona definitio, quæ explicet naturam definiti, illudque separat & destinguit à quocunque alio, definitio illa signata sit bona. Habet enim tres particulas. s. prædicaride pluribus, per quod differt à singularibus: differentibus specie per quod differt ab specie & proprio: in eo quod quid, per quod differt à differentia & accidẽti. Quare nihil continet superfluum aut diminutum. ¶ Circa literam

Nota.

hanc

hanc ſolum poteſt quis dubitare, quomodo indiuiduum cõnumeretur inter prædicabilia ſeu prædicamenta: quia non prædicatur niſi de ſe ſolo: & tamen idem reſpectu ſui (vt ſupra adnotauimus) non eſt proprie prædicamentum: quia nihil ſe habet vt forma reſpectu ſui: hoc tamen in cap. de Specie, vbi conſtituitur definitio indiuidui explicabitur.

Quæſtio vnica.

Vtrũ definitio gñris ſit bona.

AParte negatiua arguitur primo: Definitio illa nõ conuenit definito: ergo nõ eſt bona, ꝓbatur antecedens. Definitum eſt ſecunda intentio gñris: nam libellus iſte, vt dictum eſt. q. 4. prologi, eſt de ſecundis intentionibus vniuerſalium: & tñ definitio Porphyrij non cõuenit ſecundæ intentioni, ſed naturæ ſubtractæ tali intẽtioni: nõ em̃ gñalitas aut ly genus prædicatur de ſpeciebus vt dicamus, hõ eſt genereitas, aut equus eſt genus, ſed aĩal prædicaſ de illis hiſce prædicatiõibua, homo eſt aĩal, equus eſt animal: ergo definitio non conuenit definito. ¶ Secundo arguiſ: Genus nõ prædicatur quidditatiuè de ſpeciebus: ergo definitio non eſt bona. Probatur antecedens: primo, quia genus eſt pars definitionis ſpeciei: pars vero nõ prædicatur de toto, nõ enim hõ eſt ſua materia. Præterea, quia ſi prædicaretur quidditatiuè, id maximè eſſet, quia eſt pars quidditatiuæ definitiõis: ſed hoc nõ ſufficit, quia & differentia eſt itidem pars eius, & principalior, quia ſe habet vt forma, tñ non prædicatur quidditatiuè. ¶ Et confir. Ens prædicatur in quid de omni re, & tñ non eſt genus, vt ait Porphy. ca. 2. ¶ Tertio arguitur: Non omne genus prædicaſ de pluribus differenti bus ſpecie: ergo definitio non conuertitur cum definito. Probatur antecedens: Senſibile, eſt genus ad rationale & irrationale: apparet nanq; inter differentias poſſe etiam conſtitui prædicationes generis: putà rationale eſt ſenſibile, hinnibile eſt ſenſibile &c. tamen differentiæ vltimæ non differunt ſpecie: quia differre ſpecie ſecundum Ariſtot. 5. Meta. tex. 12. eſt differre definitione: & tamen vltimæ differentiæ non habent definitionem: quia ſunt cõceptus ſimplices, & non compoſiti Metaphyſicæ: ergo. ¶ Quarto & poſtremo arguitur: Si definitio eſſet bona, ſequeretur ꝙ vniuerſale eſſet genus ad quinque prædicabilia: quia eſt ſuperius quidditatiuè ad omnia: conſequens tamen eſt falſum: quia alias ſequeretur cõfuſio horum vniuerſalium, putà ꝙ genus, & pariter dria & proprium eſſent ſpecies, nã ſunt omnia ſpecies vniuerſalis.

Duo ſunt huius queſtionis articuli. Primus circa primum argñ eſt, de definito huius definitionis: alter, circa alia tria definitionis expoſite. A primo Nominales facile ſe expediunt dicẽtes, definitum propinquum illius definitiõis eſſe illud nomen genus qđ eſt cõmune adhæc noĩa, putà animal, color, figura &c. quæ apud ipſos ſunt genera atque adeo ſunt definita remota. Horum quidem primum nos etiã concedimus, putà definitum propinquum eſſe illud nomen genus, qa eſt nomen & ſignum quo mediante res definitur: ſecundum tñ negatur apud Reales, quia vt ſupra viſum eſt, illi termini nõ ſunt gña ſed nomina generica. Quærimus ergo hic definitum principale ꝓ quo ſupponat illud nomen, genus, quod ſupra diximus eſſe in rebus. Et manifeſtum eſt illud eſſe conceptum obiectiualem, putà ſignificatum formale illius nominis, genus: ſicuti definitum principale huius definitionis, animal rõnale, eſt ſignificatum formale huius nominis, hõ, putà homo in cõi. ¶ Sed ſecundo meminiſſe opus eſt ex ſuperioribus ꝙ hoc nomen, genus, de materiali & de ſubtracto ſignificat naturã illam ſeu rõnem cõem animalis aut coloris &c. de formali vero connotat ſcđam intentionem, qua res illa denoĩatur genus, quæ habet eſſe ꝓ operatione intellectus. ¶ Eſt ergo dubium, nunqd definiaſ natura pro ſubtracto, an vero ſcđa intentio: nã de aggregato ex vtroq; dubitari nõ põt, cum nõ ſit vnum ens, magis quã aggregatum ex corpore & albedine. ¶ Atqui doctores quidã huius tpis, qui negotium ſuſceperunt recitandi potius, q̃ aut exponendi aut examinãdi opiniões, putant diuerſas eſſe hic opiniones Realium. Vnde dicunt ſcđm Scot. hiſce definitionibus vniuerſalium definiri ſcđas intentiones: ſed ſcđm S. Tho. definiri cõceptum obiectiuum ꝓ ſubtracto. Ex quo inferunt ꝙ ſcđm Scot. genus & eius definitio accipiunt, & ſupponunt ꝓ ſecunda intentiõe, vt ſit ſenſus, ſcđa intẽtio eſt genus & prædicatur de pluribus &c. ¶ Nihilominus rñdetur duabus cõcluſionibus. Prima, definitum formale & principale huius definitionis eſt ſcđa intentio, nec de hoc inter Reales eſt aliqua dria. Probatur. Definitio, ſicuti ſcientia, non eſt de particularibus: ergo nõ definitur hic hoc aut illud genus, putà animal, aut color, ſed genus in cõi, ſed nihil eſt cõmune oĩbus generibus diuerſorum prædicamentorum, niſi ſcđa intentio gñris: ergo illa definitur. ¶ Et cõfirmatur ex ipſa forma definitiõis quæ datur per noĩa ſecundæ intentionis: putà prædicari de pluribus, qua oſtendiſ ꝙ ſicut definitum ꝓpinquum eſt illud nomen genus, ita definitum principale & forma le eſt ſcđa intẽtio quæ eſt ſignificatum formale huius nominis, & definita remotiſſima & materialia ſunt, aĩal, color &c. quæ ſubſtant illi ſecundę intentioni. ¶ Secundo, Declaratur & manifeſtè probatur cõcluſio: Quando nomen accidẽtis in cõcreto definitur, ſignificatum formale eſt qđ illic definitur rõne cuius definitio cõuenit ſignificato materiali. v. g. qñ enuntiamus, album eſſe diſgregatiuum viſus, definitur illic albedo rõne cuius cõuenit ni ui diſgregare viſum, ſed genus eſt nomen cõnotatiuum: ergo illa definitione definitur ſcđa intentia quæ eſt eius ſignificatum formale, rõne cuius cõuenit naturis prædicari de pluribus, animal em̃ prædicaſ de pluribus inquã tũ abſtrahitur per intellectum à rõnibus ſpecierũ, quę eſt intentio gñis. ¶ Secunda cõcluſio: Neq; genus neq; eius definitio vllo modo accipiunt, aut ſupponunt ꝓ ſecunda intentiõe. Probatur manifeſtè. Nam qñ definitur, album eſſe diſgregatiuum viſus, licet definiatur illic albedo, nõ tñ definitur tanq̃ id qđ diſgregat, ſed tanq̃ ratio diſgregandi: & ideo neq; eius definitio in concreto ſupponit ꝓ niue, quæ rõne albedinis diſgregat viſum: ergo eadem rõne quãuis definitione gñis definitur ſecunda intentio, non tñ tanq̃ id quod prædicatur, ſed tanq̃ ratio qua gña prædicãtur: & ideo nõ ſupponit ꝓ illa, ſed denominatiuè ſupponit ꝓ re ipſa pro qua ſuppouit genus, putà, pro animali, pro colore &c. Atqui hoc profecto (vt bona venia dixerim) opinionem Realium facit odioſam & in intelligibilem, cum iſti cœperunt dicere ꝙ genus ſupponit ꝓ ſecunda intentione: & ꝙ ſecunda intentio prædicatur de pluribus differẽtibus ſpecie, quod luce clãrius falſum eſt. Nec Scotus vnquã hoc ſomniauit, vt patet in ſuis vniuerſalibus. q. 14. Sed qa Scotus illic dicit definitione generis definiri ſcđam intentionem, malè intulerunt iſti ꝙ genus & eius definitio ſupponit pro ſecunda intentione. ¶ Vnde ad primum argñ principale conceditur definitum formale definitionis eſſe ſcđam intentionem: & qñ

assumitur: quod definitio non conuenit secundæ intentioni distinguitur, aut per conuenire intelligitur explicare eius naturam, negatur: sed si per cõuenire intelligatur ꝙ definitio prædicetur de secunda intentione, conceditur: volo dicere, quod id quod prædicatur de pluribus differentibus specie, est animal, aut color &c. scilicet hoc habent inquãtum substant secundę intentioni generis cuius natura explicatur in alia definitione. Itaque vt in summa dicam: definiri secundam intentionem, est definiri res inquantum substant secundæ intentioni. Et hæc est doctrina Scoti loco citato, & S. Tho. de ente & essentia, capit. 4. & quicunque aliud dixerit non est audiendus in schola Arist. Hoc autem in definitionibus cæterorum vniuersalium eodem modo est intelligendum.

Articulus secundus versabitur

in expositione definitionis, quæ duas cõtinet particulas. 2. &. 3. argumento impugnatas: Prima est, Prædicari in quid: secunda est, de differentibus specie. Ad primi articuli euidentiam exponendum est hic quid sit prædicatio quidditatiua. Vbi Buridanus (cui Nominales subscribunt vniuersi) ait, quod prędicatio directa essentialis est prædicatio duorum terminorum, quorum neuter cõnotat extrinsece super reliquum, nisi cõnotatio prædicati fuerit superior ad cõnotationem subiecti. Prædicatio vero quidditatiua est prædicatio directa duorum terminorum de se inuicem, quorum neuter connotat extrinsece vel intrinsece, nisi cõnotatio prędicati fuerit superior ad connotationem subiecti. Predicatio autem accidentalis est prædicatio directa duorum terminorum, quorum vnus connotat extrinsece supra reliquum, & connotatio prædicati non est superior ad connotationem subiecti. Exempli gratia, homo est rationalis, est essentialis, qa prędicatum non connotat extrinsece: sed tamen nõ est quidditatiua, quia prædicatũ cõnotat intrinsece: hæc vero, hõ est aĩal, est quidditatiua: qa nullum extremorum connotat neque intrinsece neq; extrinsece: sed ista, hõ est albus est accidentalis: quia prædicatum connotat extrinsece: Addit secunda particula oĩbus definitiõibus, qa hæc prædicatio, album est coloratum, non est accidentalis quãuis extrema cõnotent accidens extrinsecum subiecto, putà sorti sed est essentialis & quidditatiua: quia connotatio prędicati est superior ad connotationẽ subiecti, nam color est genus albedinis. ¶ At vero definitiones istæ profecto manifestant, quam sit cõtra naturã rerũ negare vniuersale in rebus: nam reuera prędicari essentialiter & prędicari quidditatiue, vt nomen palam clamat, nihil aliud est quã prędicatum, significare essentiã & quidditatem subiecti: quare non potest conuenire terminis, nisi in ordine ad res. ¶ Igitur ex illa superiori diuisione prędicationis, in directam & indirectã, prætermissa prędicatiõe indirecta quã diximus nõ esse prædicationẽ nisi secundũ quid, prædicatio directa diuiditur in prædicationem

prædicatio essentialis.

essentialem & accidentalem. ¶ Prædicatio essentialis est prædicatio, cuius prædicatum est de essentia subiecti: vt Petrus est homo, Petrus est rationalis: accidentalis vero est prædicatto cuius prædicatum est accidens subiecti: vt Petrus est albus, Petrus est niger. ¶ Prędicatio vero essẽtialis, alia est quidditatiua alia non quidditatiua. Prędicatio quidditatiua est prędicatio cuius prædicatũ dicit qd est subiectum: & aliqd prędicatum prædicari in quid, est prędicari in prędicatione quę dicit quid est subiectũ: & ita intelliguntur illa verba scdm trãslationẽ Boetij. Genus prædicatur in eo qđ quid. i. in ea oratione seu ratiõe, quæ dicit quid est subm: quod Argyropylus vertit, hoc ipso quid est prędicat. i. genus prędicatur hac ipsa ratione, qua subiectum est quid. Explicat hoc Porphy. ab effectu: id enim prædicatur in quid, per qđ congrue respõdetur ad quæstionẽ, quid est subiectum: vt quęrenti quid est homo, respondetur quod est animal, non autem quod est albus. Eadem sunt verba Arist. 1. Topic. capi. 4. vnde & definitionem, & exemplum ad literam desumpsit Porphyr. &. 1. Poste. text. 9. dicit quod ea prædicata insunt per se quæ insunt eo ipso quid est subiectum, vt animal inest homini. Pensato quemadmodum apud Arist. qualitas prædicationis non debet explicari per connotationes terminorum, sed per res significatas: illud enim nomen animal, nec est de quidditate neque de essentia huius nominis, homo, sed ratio significata per ly, animal, est de essentia hominis: vnde (ut in prologo prædicamentorum videbimus) in hac oratione, homo est animal, non solum nomen, de nomine, sed illa ratio significata per prædicatum, prædicatur principaliter de homine: & de illo prædicato loquimur, quando dicimus prædicatum esse de essentia subiecti: imo propterea termini prædicantur essentialiter tanquam signa, quæ significant illa prædicata essentialia. Eadem ratione, album est coloratum, est prædicatio essentialis & quidditatiua: quia prædicatum est de quidditate subiecti perinde atque in hac, albedo est color, nam prædicatio concretorum æstimanda est penes significata formalia. Quare non opus est alia particula pro prædicatione quidditatiua prædicamenti substantiæ, & alia pro prædicatione quidditatiua prædicamenti accidentis. ¶ Prædicatio accidentalis est cuius prædicatum est accidens subiecti, vt corpus est coloratum: nam quanuis coloratum sit de quidditate albi, tamen vtrumque est accidens corporis.

At secundò notãdum est pro

materia eiusdem secundi argumenti, quod abstratio est duplex, alia qua vniuersale abstrahitur a suis inferioribus vt ratio hominis abstrahitur à conditionibus singularũ, & ratio animalis a rationibus specierum. Alia est abstractio qua forma abstrahitur à subiecto, vt albedo abstrahitur ab albo, & humanitas ab homine. Prima potest vocari abstractio vniuersalis, & secunda formalis. Et ideo natura generis aut speciei potest accipi vt significatur in abstracto, vel vt significatur in concreto. Et primo modo nec est genus nec species: illa ratione quam quæstione tertia prologi adduximus, videlicet, quia non prædicatur de suppposito: istæ enim sunt falsæ, homo est humanitas, homo est animalitas. Doctrina est S. Thom. de ente & essentia, cap. 4. &. Aui. 5. Met. c. 6. dicentis, quod rationalitas non est differentia sed differentiæ principium. Et eadem ratione humanitas non est species nec animalitas est genus, sed est principium. i. forma, qua animal est animal. Nec intelligas aliud mysterium nisi quod propter modum significandi, animal non est animalitas. Quocirca naturæ in abstracto dicuntur quidem natura generis, & natura speciei, nõ tamen sunt genera nec species. ¶ At qui tertio notandum, quod animal vt intelligatur in concreto accipitur vno modo cum præcisione omnium aliorum. Id est, vt significat naturam sensitiuam quatenus abstractam à rationalitate, sicut abstraheres albedinem à dulcedine lactis: & tunc non est de essentia rationalitatis sed rationalitas addit supra illam nouum gradum. Et isto modo accipitur, quando dicimus quod genus nec est de essentia differentiæ, nec differentia de essentia generis: & Arist. 4. Topi. c. 2. dicit quod differentia nõ participat genꝰ. Sed hoc mõ non prædicat de hoie, qa habet se quodammodo sicut pars illius. Alio modo accipit (vt eadem quæstione diximus) vt significat formaliter naturam sensitiuam

Abstractio duplex.

sitiuam nihil præscindendo sed in confuso significando, abstrahendo abstractione vniuersalis omnem naturã sensitiuam, quæ in homine est humanitas, & in equo equinitas &c. & isto modo est genus. ¶ Per hæc palam fit sensus verborum Arist. 8. Met. tex. 9. & tex. 15. quæ cap. de differentia refert Porphy. s. genus sumit a materia, differentia vero a forma: non enim est sensus ꝙ genus significet solam materiam compositi, & differentia solam formam, vt loco citato & alibi sæpe exponit S. Tho. Sed intelligitur, ꝙ id a quo sumitur ratio generis habet se vt materia respectu illius a quo sumitur ratio differentiæ, vt natura sensitiua habet se vt materia respectu naturę rationalis: determinatur enim esse sensitiuum per rationale ad esse hominis. Et eodem modo natura viuentis per sensitiuam determinatur ad esse animalis, & natura corporis determinatur per animatum ad esse viuentis: ad modum quo in cõposito naturali materia determinatur per formam, ad esse huius aut illius speciei. ¶ Ex his patet solutio secundi argumenti. Negatur enim, quod genus sit pars speciei omnino sicut materia est pars compositi: sed dicitur pars, quia natura quam significat contrahitur per differentiam: nihilominus in confuso genus significat totum quod est in specie & indiuiduo: & ideo formaliter prædicatur de omnibus inferioribus vsq; ad indiuiduũ. Et pariter differentia, putà rationale, in cõfuso significat & genus & totum compositum ex genere & differentia: & ideo rationale itidem prædicatur de animali & de homine. ¶ Sed restat tunc secunda pars argumeti, cur differentia non prædicatur quidditatiuè postquam est pars essentialis definitionis quidditatiuæ. Arguitur enim sic, Definitio prędicatur quidditatiuè de specie, vt homo est animal rationale: ergo vtraque pars prædicatur quidditatiuè de eadem specie. ¶ Respondetur, ꝙ propter hoc argumentum Arist. concedit. 7. Topic. capi. 4. ꝙ differentia prædicatur etiam quidditatiuè. Nihilominus. 4. Topic. capi. 6. & 5. Meta. tex. 19. dicit ꝙ differentia significat qualitatem & prædicatur in eo quod quale. Et ratio est, quia differẽtia est actus & forma generis, & quicquid se habet vt forma, quodammodo dicitur qualitas, & id quod se habet vt materia, habet se vt quid respectu subiecti: sed differentia est qualitas substantialis. Et sumitur hoc ex similitudine ex artificialibus: si enim quæratur qd est scamnum, respondetur ꝙ est lignum: sed si quæratur quale lignum, respondetur, ꝙ est lignum sic figuratum. Eadem proportione si quæratur quid est homo, respondetur ꝙ est animal: si quæratur quale animal, respondetur ꝙ est rationale. ¶ Ad confirmationem ampla est responsio in prædicamentis. capi. 4. vbi demonstratur quibus rationibus ens nõ est genus nec propriè prædicatur in quid de creaturis. ¶ Circa materiam tertij argumenti notandum est ex Arist. 5. Meta. tex. 12. ꝙ aliqua differre specie nihil aliud est q̃ differre definitione. Cuius ratio est (vt ait illic S. Tho. lect. 6.) quia nihil definitur nisi species: indiuiduum enim, vt. c. sequenti videbitur, non habet propriam definitionem quidditatiuam. Nec genus generalissimum definitur tali definitione vt in prædicamentis. c. 4. videbimus. Et genera subalterna non definiuntur inquantum genera, sed inquantum sunt species: nam viuens sensibile, non est definitio animalis inquantum est genus hominis, sed inquantum est species viuentis, quod per sensibile contrahitur ad esse animalis. ¶ Ex quo sequitur, quod in definitione generis non accipitur species pro specie specialissima, sed indifferenter pro specialissima & pro subalterna: corpus enim est genus, quia prædicatur de corpore animato & inanimato inquãtum differunt specie: nam quanuis prædicetur etiam de homine & equo, illud est mediatè. ¶ Sequitur secundo (in quo multi decipiutur) quod nullum genus prædicatur de pluribus differentibus genere: quia illa genera quæ cõtinentur sub eodem prædicamento non differunt genere, sed specie. i. definitione. Vnde illa solum differunt genere (vt illic inquit Arist.) quæ differunt prædicamenti figura. i. quibus nullum genus est commune, vt sunt decem generalissima. ¶ Secundo notandum est, ꝙ secundum Nominales definientes prædicationes essentiales per connotationes terminorum subsequenter concedunt, ꝙ differentia superior est genus differentiæ inferioris, & ita constituunt rectam lineam, rationale, sensibile, animatum &c. Imo Albertus quodammodo etiam concedit ꝙ sensibile prædicatur quidditatiuè de rationali, & Boetius concedit ꝙ animal prædicatur de rationali sicut de homine. ¶ Nihilominus existimo ꝙ nulla differentia prædicatur de alia quidditatiuè, sed quodãmodo essentialiter mediatè. Probatur. Nam rationale (vt videbimus in prædicamentis. ca. 4.) non cõstat ex genere & differentia, sed est simplex conceptus obiectiuus cõtrahens animal adesse hominis. Aliàs si rationale constaret ex genere & differentia, rursus illa secunda differetia constaret ex alio genere & alia differentia, & sic esset processus in infinitum. Et ideo differentia non habet definitionem quidditatiuam, & per consequens propriè non differt specie ab alia differẽtia: sed est id quo species differt ab alia specie. Attamen differentia superior putà sensibile, est de essentia animalis, & animal de essentia hominis, de cuius essentia est etiã rationale. Et ideo sensibile quodammodo mediatè prædicatur essentialiter de rationali, sed impropriè diceretur prædicatio alicuius prædicabilis. Vnde ad tertium argumentum negatur ꝙ sensibile prædicetur quidditatiue de rationali. Quinimo sola illa prædicata quæ cõstituũtur in recta linea prædicantur quidditatiuè: differentiæ vero quæ ponuntur ad latus prædicantur solum essentialiter, non de se inuicem, sed de prædicatis quæ ponuntur in recta linea. Quare hæc nomina materia, forma, punctum, vnitas, angulus, non sunt species de quibus aliquod genus prædicetur quidditatiuè: quia materia non est substantia, sed pars substantiæ: & cætera non sunt quantitates, sed punctum est principium quantitatis continuæ, & vnitas, quantitatis discretæ, & angulus, figuræ.

Genus sumitur a materia.

Ad quartum demum argum.

Conceditur ꝙ vniuersale est genus ad quinq; prædicabilia: quemadmodum enim animal, dicit vnã communem rationem ad omnia animalia, & genus dicit vnã rationẽ cõem ad quinque prædicabilia, quæ est esse in pluribus ac proinde prædicari de pluribus, abstrahendo ab hoc quod est prędicari essentialiter vel accidentaliter, in qd, vel in quale, de differentibus specie aut de differentibus numero. Sed est differentia, ꝙ rõne animalis est prima intentio & conueniens primis intentionibus. i. est proprietas conueniens rebus ex naturã rei: sed ratio generis est secunda intentio accidentaliter attributa primis intentionibus. Intentio vero vniuersalitatis, est secunda intentio conueniens itidem secundis intentionibus tanquam genus suis speciebus. Vnde sicut, homo est species animalis: ita & genus, & quodcunque prædicabile, est species vniuersalis. Et sicut in hac homo est species, subiectum supponit simpliciter: ita & in hac, genus est species, subiectum non supponit pro hoc vel illo genere, sed pro genere in communi. ¶ Haud nescio esse, qui credant vniuersale non esse genus, quia æquiuoce dicitur de vniuersalibus prædicamenti substantiæ & vniuersalibus prædicamenti accidentis, sicut ens dicitur de illis prædicamentis æqui-

tis æquiuoce,nihilominus existimo in contrarium quòd hæc nomina,vniuersale,genus species &c. vniuoce prædicantur de omnibus vniuersalibus. Nam quanuis accidentia non sint per se,sicut substantia nihilominus genera accidentium eodem modo prædicantur de suis inferioribus,quo gña substantiæ,de suis. ¶Vnde ad argumẽtum quod id sese statim offert:Genus & species sunt distincta prædicabilia:ergo genus non est species, & per consequens illa est falsa genus est species vniuersalis. Respondetur quod amphibologia inde exoritur ꝙ hæc nomina secundæ intentiõis,non solum attribuuntur rebus primæ intentionis,sed etiam ipsis secundis intentiõibus, vt modo dicebamus. Enimuero sicuti homo, aut leo est species animalis:ita genus & alia prædicabilia sunt species vniuersalis. Et ideo in hac prædicatione, genus est species,potest vtrunque extremum accipi simpliciter, & tunc,illa est falsa,quia non est eadem intentio generis & speciei,& ideo nihil inquantum genus est species. Et in hoc sensu genus & species sunt distincta prędicabilia. Potest secundo accipi ꝓpositio,vt subiectum supponat simpliciter,& prædicatum personaliter: & hic sensus est verus. Est enim id dicere,ꝙ genus est quædam species contenta sub vniuersali. Nominales aiunt,ꝙ si vtrunque extremum supponat materialiter illa est falsa:si vero subiectum supponat materialiter & prędicatum personaliter, est vera. ¶Postremo posset hic quispiam interrogare an definitio generis sit propriè quidditatiua. Scot.q.15. de vniuersalibus putat esse quidditatiuam definitionẽ: nempe in qua prædicari de pluribus,est genus quod contrahitur per alias duas particulas. s. de pluribus differentibus specie,in eo quod quid,tanꝙ per proprias differentias. ¶Et parum profecto refert an dicatur quidditatiua definitio necne:tametsi significantius loqueretur, qui diceret hanc definitionem explicare proprietatem & passionem generis,quàm quidditatem. Etenim natura vniuersalis est esse in pluribus.i.habere vniformẽ rationem ad plura,quod habet per abstractionem intellectus:& inde fluit tanquàm passio,prædicari de pluribus: sicut ex natura hominis fluit risibile. Quare potius est descriptiua definitio,sicut si homo definiretur per risibile. Voluit enim definire genus Porphyrius per proprietatem nobis notam:definitio tamen quidditatiua esset: Genus est vniuersale,quod est in pluribus differentibus specie per vniformem rationẽ ad eorum quidditatem. Cætera quæ de genere possunt hic in dubium venire, in prædicamentis & maximè in.c.4.&.5.aptius disputabimus.

DE SPECIE.

CAP. II.

SPECIE S autẽ dicitur quidem, & de vniuscuiusque forma:qua significatione dici solet, præstantissimam formam dignam esse imperio. Dicitur autem & de eo, quod sub assignato genere collocatur:qua significatione hominem quidem speciem animalis dicere consueuimus,quod quidem est genus: album autẽ speciem coloris,& triangulum figurę speciem, simili modo significat.

Text. ij. ¶Quod si genus assignantes,mentionem fecimus speciei,genus id esse dicentes, qđ de pluribus differentibus specie, hoc ipso quid est prædicatur:& nũc id esse dicimus spẽm, qđ sub assignato genere collocatur, sciendum est, cùm & genus alicuius sit genus, & species alicuius sit species,alterũ alterius, vtrunq; vtriusque definitionibus adhibere necesse esse.

Textus. iij. ¶Assignant igitur speciem & hoc modo:Species est id quod subijcitur generi,& de quo genus hoc ipso quid est prædicatur.Insuper hoc etiam pacto,species est id, quod de pluribus differentibus numero, hoc ipso quid est prædicatur. Verùm hæc quidem assignatio ipsius,erit infimæ speciei, & quæ tantummodò species est:cæteræ verò & hisce competent, quæ non infimæ sunt.

Text. iiij. ¶Atq; id quod dicimus, hoc pacto fuerit manifestum.In vnoquoq; prædicamẽto sunt quædã summa genera, & quædã infimæ spẽs: & inter hæc media quædã sunt, quæ gña eadẽ spẽsque dicunt. Est autẽ id quidẽ summũ genus,supra quod nullũ oĩnò genus trascẽdit: infima verò species ea,sub qua nulla ꝓrsus alia spẽs collocaꝛ. At inter hæc, summũ inquam genus,speciẽq; infimã,sunt alia quæ gña sunt eadẽ speciesq; non eiusdẽ tñ,sed diuersorũ respectu. Explicet aũt id quod diximus vno in prædicamẽto dilucidũq; fiat,hoc pacto. Substãtia est quoddam & ipsa genus,vt patet: atque sub ipsa quidem est corpus,sub corpore verò est animatum corpus, sub quo animal cadit. Sub quo rursus animal particeps ratiõis est, sub qđ homo cadit:sub hũc Socrates,Plato, singuliq; homines collocantur. Horum igitur substãtia quidem genus summum, maximeq; patẽs est, solumque genus: Homo verò species ima, & species solùm. At corpus species quidẽ est substantiæ,genus autem corporis animati: Animatum vero corpus, species quidem est corporis, genus autem animalis: rursus animal, species quidem est animati,genus autem animalis participis rationis. Homo verò species quidem est animalis participis rationis, genus autem hominum singulorum non est,sed species solùm. Atque omnino id omne quod est ante indiuidua & de ipsis sine vllo medio prædicatur, species erit duntaxat.& nullo modo generis rationem subibit. Vt igitur substantia, quia supremũ est,præterea quod nihil est ante ipsam, genus est summum,vti diximꝰ: sic & homo, quia species est sub qua nulla species prorsus, nec quicquam eorũ quæ diuidi in species possunt sed indiuiduorum (indiuiduum enim Socrates,& Plato,atque hoc album est) species erit

profe-

Arbor vniuerſalium.

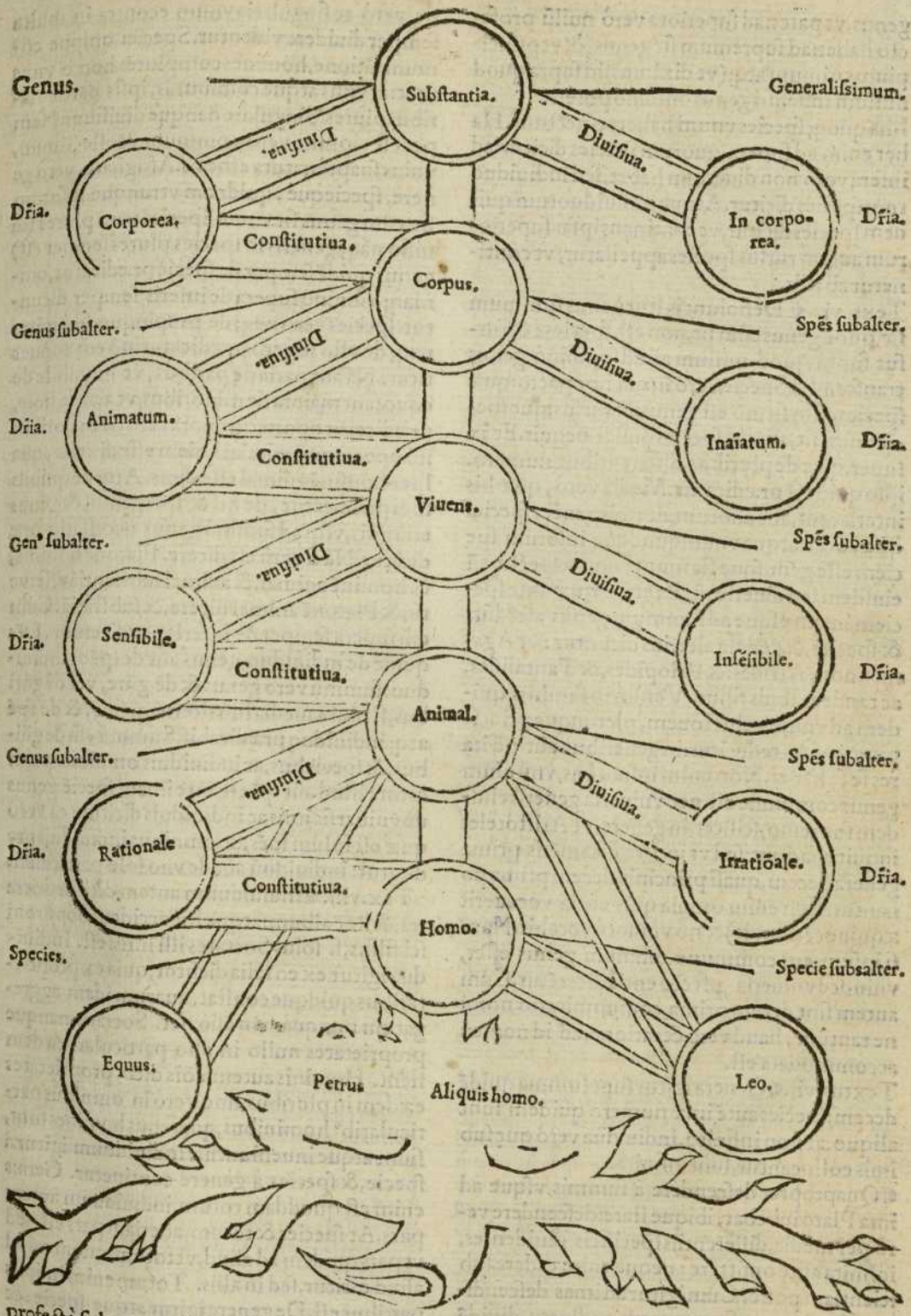

profectò ſolum, ac vltima ſpecies, ſpecialiſsimaque ſpecies, vt diximus. Media verò ſpecies eorum quidē erunt, quæ ſunt ante ipſa: genera autem eorum, quæ ſub ipſa ſunt collocata.

Tex. v. ¶ Quare hæc quidē duos habēt reſpectus, vnum ad ea quæ antecedunt, quo ſpecies: alterum ad ſequentia, quo genera illorum eſſe dicuntur. Extrema verò vnum habent duntaxat: ſummum enim genus ad ea quidem, quæ ſunt ſub ſe collocata reſpectū habet: eſt enim

genus,vt patet:ad ſuperiora verò nullũ profectò habet:ad ſupremum ſit genus, & vt principium primum atq; (vt diximus) id ſupra quod nullum inueniri genus omnino poteſt.

Ima quoq; ſpecies vnum habet reſpectum. Habet enim ad ſupera, quorum ſpecies dicitur:ad infera verò non diuerſum habet,ſed indiuiduorum ſpecies dicitur. Atque indiuiduorum quidem ſpecies dicitur, vt continens ipſa: ſuperiorum autem rurſus ſpecies appellatur, vt continetur ab illis.

Text. vj. ¶ Definiunt igitur genus ſummum ſic,quòd genus cùm ſit,non eſt ſpecies: & rurſus ſuprà quod nullum aliud omninò genus tranſcendit. Speciẽ verò imam hoc pacto:quæ ſpecies cùm ſit,nõ eſt genus:& rurſus,quę ſpecies cùm ſit,alias in ſpecies diuidi nequit. Et in ſuper,quæ de pluribus differentibus numero, ipſo quid eſt prædicatur. Media verò, quæ his interiacent,alia aliorum alternis genera ſpecieſ que vocãt:atque vnumquodque ipſorum ſpeciem eſſe genuſque ſtatuunt, non reſpectu tñ eiuſdem ſed diuerſorũ. Ea enim quæ ante ſpeciem imam vſque ad ſummum genus aſcẽdũt, & ſpecies,& genera alterius dicuntur: vt Agamennon, Atrides:& Pelopides,& Tantalides, ac tandem Iouis filius. Verùm in familijs quidem ad vnum velut Iouem, plerunque principium ipſum reducitur:in generibus aũt nõ ita res ſe ſe habet. Non enim ipſum ens,vnũ oĩum genus commune eſt,nec vniuerſa generis eiuſdem ſupremo,ſcilicet,in genere,vt Ariſtoteles inquit euadunt:ſed vt in Prædicamẽtis prima genera decem,quaſi principia decem prima ponantur. Et ſi enim omnia quis entia vocauerit æquiuocè (inquit)& nõ vniuocè vocabit. Nam ſi ipſum ens commune omnium genus eſſet, vniuocè vniuerſa ꝓfectò entia dicerẽtur. Cùm autem ſint decem prima,communicatio nomine tantùm, haud vero & ratione,ad id nomen accommodata eſt.

Textus.vij. ¶ Genera igitur ſunt ſumma quidẽ decem: ſpecies autẽ imæ numero quidem ſunt aliquo,at non infinito. Indiuidua verò quę ſub imis collocantur,ſunt infinita.

¶ Quapropter deſcendere à ſummis vſque ad ima Plato iubebat, ibique ſtare: deſcendere verò per media,differentijs ſpecificis diuidentes, infinita autẽ omittere: neque enim cadere ſub ſcientiam poſſe. Cùm igitur ad imas deſcendimus ſpecies:tranſire per multitudinem diuidẽdo neceſſe eſt:at cùm ad ſumma aſcendim⁹ genera, in vnum multitudinẽ ipſam colligamus oportet. Species enim in vnam naturam multa congregat,& magis id etiam genus. Particularia verò ac ſingularia vnum econtra in multa ſemper diuidere videntur. Speciei quippe cõmunicatione,homines complures homo vnus ſunt:at vnus atque communis, ipſis particularibus plures. Singulare nanque diuiſiuum ſemper eſt: ipſum vero commune, collectiuum, vnius ſuaptè natura efficax. Aſsignato verò genere, ſpecieque, quidnam vtrunque ipſorum ſit,cùm genus ſit vnum,ſpecies verò plures (diuiſio nãq; generis in ſpecies plures ſemper eſt) genus quidẽ ſemper de ſpecie prædicatur,omniaq; omninò ſupera de inferis ſemper dicuntur:ſpecies verò neq; de propinquo ſibi gñre, neq; de vllo ſupero prædicatur:nõ em̃ conuertitur. Nã aut paria de paribus, vt hinnibile de equo:aut maiora de minoribus,vt aĩal de hoĩe, prædicetur oportet:minora verò de maioribus nõ oportet:nõ em̃ aĩal hoĩem eſſe dixeris, qualiter hominẽ animal eſſe dicas. Atq; de quibus ſpẽs prædicatur, de his & ſpẽi genus, & genus etiã gñis, vſq; ad ſummũ genus neceſſariò prædicatur. Nã ſi verũ eſt dicere. Platonẽ hominẽ, & hominẽ animal, & animal ſubſtantiã eſſe:verũ,& Platonẽ animal dicere,& ſubſtãtiã. Cùm em̃ ſupera ſemper de inferis prædicentur, ſpẽs quidẽ de indiuiduo, genus aũt de ſpẽ ac indiuiduo:ſummũ verò genus & de gñre, vel de gñribus, ſi plura media ſubalternaq; ſint, & de ſpẽ atq; indiuiduo prædicabit. Summũ em̃ de gñibus, & ſpeciebus,ac indiuiduis omnibus prędicatur: illud aũt qđ eſt ante imam ſpeciẽ genus de vniuerſis imis ac indiuiduis dicitur: ea verò quæ eſt ſolùm ſpẽs,de omnibus indiuiduis prędicatur: indiuiduũ aũt de vno ſolo particulari.

Tex.viij. ¶ Indiuiduum autem dicitur Socrates,& hoc album:atque hic accidens Sophronifci filius,ſi ſolus Socrates illi filius eſt. Indiuidua igitur ex eo talia dicũtur,quia ex proprietatibus quidque conſtat,quarum idem aggregatum nunquàm in alio fiet. Socratis nanque proprietates nullo in alio particulari eædem fient. Hominis autem cõis dico, proprietates eædem in pluribus,imò verò in omnibus particularib⁹ hominibus,quatenus homines ſunt, fiunt atque inueniuntur. Indiuiduum igitur à ſpecie,& ſpecies à genere continetur. Genus enim eſt quoddam totum,indiuiduum autem pars. At ſpecies & totum,ac etiam pars eſt: ſed vt pars quidem ad aliud,vt totum autem nõ ad aliud dicitur,ſed in alijs. Totum enim in ipſis partibus eſt. De genere igitur atque ſpecie, & quidnam ſit ſummum genus, & quid ima ſpecies, & quæ ſint eadem genera ſpecieſve, quæ prętereà ſint indiuidua, & quot modis genus ſpecieſque dicantur, ſatis iam explicauimus.

Alio

ALio ordine enumera- uit in prologo Porphyrius uniuersalia, aliumque seruat in eorum tractatu: dum illic differentiam collocauit ante speciem, hic vero speciem anteponit differentiæ. Quod non casu, sed consulto fecit. Ordo enim naturalis erat, vt de differentia priusquam de specie diceretur: constat enim species ex genere & differetia, tanquam materia & forma, & rectus ordo scientiarum est, vt cognitio totius à cognitionibus partium proficiscatur. Quemadmodum Aristote. primo Physicorum cognitionem rei naturalis ab his (quibus res naturalis constat) principijs exorditur. At vero, quia species & genus relatiuè inuicem dicuntur, & relatiua simul sunt cognitione, necessarium duxit Porphyrius, post genus proximè de specie dicere: vtpote, quod alterum per alterum mutuo definiatur. Quanuis & aliam rationem adijciat Auicen. putà, quod species actu contineat intra se genus, differentia vero sit extra essentiam generis: sicut materia est de essentia compositi, non tamen de essentia formæ: & ideo species est propinquior generi, q̃ differentia. Et potest tertia ratio accumulari: quia prædicatio speciei cum sit quidditatiua, nobilior est, quã prædicatio differentiæ, quæ prædicatur in eo quod quale. ¶ Tria sunt membra huius capitis. In primo statuuntur & acceptiones & definitiones speciei: in altero disponitur series & arbor prædicabilium, in qua vnum est supremum genus, aliud infima species, atque alia in medio genera subalterna. In tertio denique & postremo membro definitur indiuiduum, quod est subiectum prædicatorum omnium. Prima pars continet tres textus: secunda quatuor: vltima vero vnicum, atque adeo in toto capite sunt textus octo.

Text. 19. Species autem dici-

tur &c. Quemadmodum fecit Porphyrius superiori capite, ita hic non connumerat omnes acceptiones speciei (accipitur enim & apud Grammaticos, pro specie primitiua & derиuatiua: & apud Dialecticos, pro speciebus cognoscitiuis, aut sensuum, aut intellectus) sed eius tantum acceptionis realis & vulgaris meminit, cuius similitudine accipitur species secundum Dialecticos. Species ergo accipitur dupliciter, vno modo vt significat intentiõem primam: alio modo vt est nomen secundæ intentionis. Quod dicunt, primæ intentionaliter, & secundę intetionaliter. Primo modo accipitur pro vniuscuiusq; rei forma. i. pro forma à qua res dicitur formosa & speciosa, vt est illud, Speciosus forma præ filijs hominum: & illud, Formosum pastor &c. Sed circa exemplum tex. literę ad notandũ est, q̃ litera Græca sic habet, proton eidos axiõ tyrannidos. i. prima species digna est imperio. Boetius vero quem Albertus & ferè doctores sequuntur, non dixit, prima, sed Priami, vel quia in aliquo exemplari Græco ita reperit: vel vt ad infelicitatem Priami alluderet, qui cum esset forma præstantissimus, atque adeo dignus censeretur imperio, iniqua tamen fortuna regno cecidit Troianorum. Commentator vero legit, vt litera Græca iacet, prima species, quanuis mendosi codices habeant, primi species. At vero Argyropylus significantius forte transtulerit præstantissima species: nam proton, id etiam significat, quod præstantissimum. Dicitur autẽ præstantissima hominis species imperio digna: tum quia vt ex Arist. 2. de anima &. 1. Rhetoricorum colligitur, lineamenta corporis, internæ virtutis animi indicia sunt: tum etiam quia & corporis præstantia permultum commendat virtutem principis, & cuiusuis magistratus: est enim (vt ait poeta) Gratior & pulchro veniens in corpore virtus. ¶ Secundo modo accipitur species vt est nomen secundæ intentionis. Et est illud quod ponitur sub assignato genere. Sub assignato genere. i. sub genere quod superiori capite definitum est. Aut sub assignato. i. sub certo & determinato genere, ad denotãdum quòd non sub singulis generibus sunt species singulæ, sed sub vno certo genere continentur multæ species: sunt enim homo & equus &c. species animalis. Tex. 2. ¶ In secundo text. excusat se statim Porphyrius, quod non debeat sibi vitio dari, si cum genus definierit per speciem, iam modo speciem vicissim definiat per genus: vbi videtur circulo vti contra artem definiendi: respondet enim, quod cum genera & species dicantur correlatiuè, animal enim est genus hominis, atque homo species animalis, necessarium est naturam generis exponi per ordinem ad speciem, & naturam speciei explicari per ordinem ad genus. Vbi quæstio disputanda foret, vtrum vnum relatiuum debeat definiri per reliquum: sed quæstio hæc reponenda est vsque ad prædicamentum relationis: vbi ait Aristo. q̃ si quis vnum correlatiuorum definire scit, simul scit & alterum. Nunc autem supponendum interim est, q̃ cum res sicut se habent ad esse, ita se habeant vt cognoscantur. 2. Meta. text. 4. & esse relatiui sit esse ad aliud (esse enim patrem nihil aliud est quam habere habitudinem ad filium) fit vt conditio & proprietas vnius relatiui non explicetur nisi per suum correlatiuum: pater enim est ille qui habet filium, & filius ille, qui habet patrem, sicuti eadem est via a Thebis ad Athenas, & ab Athenis ad Thebas. An vero illa sit propria definitio, illic disputabitur. Hoc tamen hic admonuerim, q̃ forsan correlatiuum posset perspicacius exponi non per aliud formaliter, sed per fundamentum alterius. Vt si dicas pater est animal quod genuit sibi simile in substantia, & filius est animal quod à sibi simili genitum est, atque adeo genus est vniuersale, quod alteri vniuersali suppositum est: species vero vniuersale quod sub alio positum est. ¶ Et dicitur species hoc secundo modo ad similitudinem speciei realiter: nã quemadmodum forma & pulchritudo rei est eius perfectio, & per illam perficitur informitas materiæ: ita cum genus dicat quid confusum, & in potentia ad plures species, per differentiam actuatur ad perficiẽdam speciem. Sicut enim æs (iuquit Boetius) accepta forma transit in statuam, ita genus accepta differentia transit in speciem &c. Vnde Vulgares Latini prius imposuerunt nomen ad significandum formam & pulchritudinem cuiusque rei, & inde philosophi, & dialectici transtulerunt nomen ad significãdum speciem quæ est sub genere. Tex. 3. ¶ Assignãt igitur speciem. Subsequenter in. 3. tex. Porphyrius assignat duas definitiones speciei: non enim sunt tres, vt expositores plurimi censent: sed certè, vt inquit Auicenna, tantum sunt duæ. Vna quæ definit speciem per respectum ad superius genus, & alia quæ definit speciẽ per habitudinem ad inferiora indiuidua. Prima definitio est, species est id quod subijcitr generi, & de quo genus hoc ipso quid est prædicatur: secunda nanque particula est prioris expositio. Altera definitio est, Species est quod de pluribus differentibus numero hoc ipso quid est prædicatur. Vbi notandum est primo q̃ genus, inquantum genus non dicit nisi vnicam habitudinem putà ad inferiora de quibus prædicatur, sicut neque indiuiduum dicit, nisi vnicã habitudinem ad superiora, quibus subijcitur. Species vero, inquantum species, dicit duas habitudines: scilicet subijci generi & prædicari de indiuiduo. Est enim homo, species animalis, & species Petri, & ideo vtroque modo definitur. Sed tamen species non habet, vt

Definitiões speciei.

sit vnum

sit vnum quinque vniuersalium per respectum ad genus sed per respectum ad individua: esse enim vniuersale non est subijci, sed predicari. Vbi idque dignior acceptio speciei est qua comparatur ad individua, & secundum hanc acceptionem impositum est ei primo nomen speciei. Et ideo acceptio speciei respectu generis præcedit in textu tanquam imperfectior & minus propria. ¶ Vnde subiungit Porphy. quod definitio prior conuenit speciei in vniuersum, siue sit specialissima, siue subalterna: posterior vero tantum conuenit speciei specialissimæ, quæ simpliciter dicitur species: nam species quæ sunt genera, non dicuntur simpliciter species: sed species subalternæ. Desinit.

Tex. 4. Atq; id quod dicimus

Hæc est secunda pars text. in qua diffuse admodum disponitur series & arbor prædicabilium, quæ generaliter in tria distinguuntur: puta supremum genus quod dicut generalissimum: infimam speciem, quam dicunt specialissimam: & media, quæ sunt species & genera subalterna. Atque licet arbor hæc quocunque prædicamento ordinari posset, explicatur tamen in prædicamento substantiæ quod est omnium dignissimum. ¶ Vbi adnotandum est primo, quod apud Porphyri. sex. sunt vniuersalia in rectalinea disposita, puta, substantia, corpus, corpus animatum, animal, animal rationale, homo, sub quo ponuntur individua, Petrus, Paulus, &c. & quidem corp° animatum, & animal rationale, potius habet formam definitionum quam specierum aut generu, verū tamen no minū inopia in causa est, vt corpus animatū, accipiatur vice nominis simplicis & absoluti, quod sit genus omniū viuentium, puta animaliu & plantarum: loco cuius nos substituimus viuens, vt gerat vicem nominis absoluti. Itidem, animal rationale positum est à Porphy. loco nominis simplicis & absoluti, ꝙ sit genus hominum corporumque cælestiu & supracælestium substātiarum. Fuit enim Porphy. (vt in prologo adnotauimus) Stoicus magis & Platonicus, qua Arist. atque adeo in illo fuit errore Stoicorum, vt crederet cælos esse animalia, eo quod a seipsis videntur moueri, quod proprium est animalium: idque ansam dedit poetis, vt astra confingerent esse viuentes deos. Fuit itidem in alio errore, puta deos & substantias supracælestes esse animalia rationalia, vt refert Apule. li. de deo Socratis, vbi dæmones (inquit) sunt animalia corpore aerea, mente rationalia. Et ideo opinatus est, animal rationale, esse genus, quod contractum per mortale, constituit definitionem hominis: contractum vero per immortale, constituit definitionem supra cælestium substantiarum. Illos tamen errores non solum Christiana fides, sed Aristote. 12. metaphy. elidit, asserens cælos non habere animas informantes, sed assistrices intelligentias à quibus mouentur: item substantias supracælestes non esse corporea animalia & sensualia sed substantias pure intellectuales, quas subinde intelligentias nuncupauit. Obidque nos nullum posuimus medium genus inter animal & hominem, sed animal rationale, est definitio hominis: atque adeo tantum sunt quinque vniuersalia in linea recta. Ea vero quæ hinc inde circunstant sunt differentiæ. ¶ Igitur substantia est genus corporis, nullius tamen est species: corpus vero, species substantiæ: sed genus viuentis. ita deinceps vnum quodque medium est genus inferioris & species superioris, vsque ad homo, quod tam respectu superioris animalis, quam respectu inferiorum individuorum est species, & nullo modo genus: differentiæ vero quæ ad latera adscribuntur sunt diuisiuæ generis superioris & constitutiuæ specierum inferiorum. vt, corporeum, diuidens substantiam, definit corpus: est enim corpus substātia corporea: & ita deinceps, vt patet in figura. Homo vero (neque aliqua specialissima species) non diuidetur formaliter per inferiores differentias, sed materialiter per principia individuationis, vt in prædicamentis manifestabitur. ¶ Est præterea notandum, quod catena hæc & arbor prædicabiliū nonsolum in nominibus consistit (vt Nominalium fert opinio) nec in solis rebus, vt quidam Realissimi opinantur, sed est in rebus principaliter & fundamentaliter & in nominibus tanquam insignis: quemadmodū enim se habent vniuersalia obiectiua, ita & vniuersalia in repræsentando, vt admonere sæpe solemus. ¶ Sumitur ratione huius arboris hoc modo. Cū homines conueniant essentialiter inter se & differant à cæteris animalibus, cōsideratur in homine ratio communis solis hominibus quæ dicitur humanitas: & cum animalia omnia cōueniant essentialiter inter se & differant à plantis consideratur vna ratio generica cōmunis omnibus animalibus quæ dicitur animalitas, & super illā consideratur ratio viuentium quæ est cōmunis animalibus & plantis: & superior ratio corporis & suprema ratio substantiæ. Atque adeo totidē correspondent in intellectu conceptus formales absoluti. Arbor vniuersalium.

¶ Id præterea hic adnotauerim quod hæc vniuersalia, quorum fundamenta sunt in rebus, non sunt nuncupāda vniuersalia in essendo (vt quidā appellant) nam vniuersale in essendo designat, id ꝙ secundum esse reale est separatum, vt erat in opinione Platonis: vniuersalia autem Arist. solum sunt vniuersalia, per abstractionem intellectus: quare non sunt nuncupāda, nisi vniuersalia obiecti ua, aut vniuersalia abstracta, ad differentiam vniuersaliū quæ sunt in voce, aut scripto, quæ dicūtur vniuersalia in repræsentādo. Tex. 5. ¶ Quare hæc quidē, &c. Infert corollariū Porphy. ꝙ singula intermediorū duos habent respectus dū sunt species superiorū: inferiorum vero genera: sed extrema nō habent nisi vnū dūtaxat respectū: substātia enim ita est genus, vt sit nullo modo species: hō vero ita est species, vt neutiquā sit genus: est enim homo & species animalis, & species Petri & Pauli. Adde si libet ꝙ quemadmodū substātia est supremū genus & homo infima species, ita corpus est suprema species, puta supra qā nulla est species: atq; animal infimū gen°, vtpote sub quo nullum est genus. Quare licet tria sint quodammodo media, tamen viuens est simpliciter mediū: nempe ꝙ habet supra se non solum genus sed speciē, quale est corpus: & sub se nō solu specie, sed etiam genus, quale est animal. ¶ Hinc innotescit quare illa inter media dicātur species aut genera subalterna: nō enim dicitur animal spes subalterna: quia ponitur sub alia specie, sicut ꝓpositio particularis dicit subalternari vniuersali: sed dicutur subalterna, quia subalternatim & vicissim mō sunt genera modo species, vt animal est species quatenus subijcitur viuēti, & genus quatenus prædicatur de homine. Tex. 6. ¶ In tex. 6. qui incipit. Definiunt igitur, &c. colligit subinde Porphy. duas definitiones generalissimi & tres definitiones specialissimi, quæ ex dictis elucescunt. Comparat tamen filum hoc & seriem generum & specierum dialecticorum ad progeniem in familijs. Vt Agamemnon sit loco hominis, & eius pater Atreus, loco animalis: deinde auus eius Pelops loco viuentis, præterea proauus Tantalus, loco corporis: at denique atauus Iupiter, loco substantiæ. Et quanuis Iupiter non fuit primum genus Agamemnonis, fuit enim Iupiter filius Saturni, neposque Coelij, Ophyonisq; ne pronepos: tamen aut quia Iupiter Deus fuit, propter eius reuerentiam ponitur tanquam primum genus: aut quia Saturnum regno deturbauit & pepulit, non fit mentio Saturni. ¶ Subiungit

iungit tamen ꝙ non quemadmodum in familijs, ita est in generibus apud philosophos: nã in familijs omnia reducuntur ad vnum primum Iouem, in generibus autem non omnia reducuntur ad vnum: quia maximè reducerentur ad ens, quod tamen est falsum: imo, ens, non est vniuocum genus ad omnia prædicamenta: sed sunt decẽ prima genera, atque adeo primo diuersa, vt in prædicamentis. c. 4. videbimus tex. 7. ¶ In tex. 7. qui incipit, Genera igitur sunt summa, subnectit continuo Porphy. tria dicta notanda. Primum, genera sunt decem (scilicet generalissima) species vero plures sunt, quam sub numero comprehendi possunt, sunt tamen numero finito: sed individua sunt infinita: qua propter diuidere genera licet vsque ad infimas species, speciem tamen per individua diuidere (authore Platone) nec est scientiæ, nec artis. Quare scientiæ non sunt nisi de vniuersalibus, quæ sunt perpetua & eiusdem rationis in omnibus individuis. De individuis autem non est scientia: tum quia corruptibilia, tum quia ratio propria vnius individui nõ est eadem in alia: & ideo per scientias abstractiuas nõ possumus percipere qualis sit & individuorũ qualitas & dispositio, sed id percipimus experientia. ¶ Secundum dictum: cum descendimus à generibus ad species, id facimus per diuisiones multiplicando species, vt substantiam diuidimus in corporeum & incorporeum, & corpus in animatum & inanimatum, & ita deinceps. Et quodlibet illorum eadẽ ratione subsecatur sed cum à speciebus ad genera ascendimus, colligimus multitudinem: homo enim vnam plurium individuorum essentiam continet: genus vero vnã plurium specierum colligit rationem. Quare plures homines participatione speciei sunt vnus homo. i. vnicam rationem & essentiam habent inquantum sunt homines. Et eadem ratione participatione generis plures species sunt vnum animal, id est, inquãtum homo & equus sunt animalia, eandem rationem participant. Quare singulare semper est diuisiuum, vniuersale vero collectiuum. Considerandum est hic tamen ꝙ non affirmatur hic plures homines esse simpliciter vnum hominem: nam simpliciter vnus homo intelligitur vnus numero, sed plures homines sunt vnus homo cum addito. i. vnus homo in specie. ¶ Tertium dictum est, ꝙ cum diuisio generis sit semper in plures species, fit vt superiora de omnibus inferioribus prædicentur aut æqualis de æqualibus, inferiora vero de superioribus minimè prædicãtur: si eñ Petrus est homo & homo est animal & animal viuẽs &c. fit vt & Petrus sit homo, & sit animal, & sit viuens, vsque ad substantiam: & si homo & rationale, & risibile cõuertuntur, tunc omnis homo est rationalis & omnis homo est risibilis & econuerso, præterq̃ ꝙ istæ sunt prædicationes directæ, conuertentes vero indirectæ: sed tamen Petrus non prædicatur de homine nec homo de animali, & sic ascendendo: non solum quia inferiora non prædicantur de superioribus directè nec vniuersaliter (est enim indirecta hæc, animal est homo, & falsa hæc omne animal est homo) sed certè mens Porphyrij est, ꝙ simpliciter inferius non prædicatur de superiori: nam quanq̃ sit vera propositio, animal est homo: tamen homo simpliciter non censetur prædicatum animalis: quia non est forma eius. Quare prædicari indirectè est prædicari secundum quid, vt supra dictum est. Cõcludit tñ Porphy. ꝙ individuum de vno solo, putà de seipso prædicatur.

Individuum aũt dicitur. Hæc est tertia & postrema pars textus qua continetur definitio individui. Vbi primo Porphy. tria commemorat individuorum genera, putà individuum determinatum, seu nominatum, quod est nomen proprium, vt Socrates: alterum individuum vagum seu confusum: quod circunscribitur communi nomine cum pronomine demonstratiuo, vt hoc album, hoc veniens quod sparsim vagatur per omnia singularia, dum non hoc determinatè significat, sed confusè vniuersa, quare nunc accipitur pro vno, nunc pro alio, secundum ꝙ hoc, aut illud demonstratur: & tertium est individuum ex suppositione seu circumlocutum, vt Sophronisci filius, supposito Socratem fuisse vnicum Sophronisci filium. Quare hæc non sunt tria in diuidua re distincta, sed sunt tria nomina quæ eidem Socrati conuenire possunt. ¶ Secundo subiungit Porphyr. definitionem individui quod est illud cuius aggregatũ seu collectio proprietatum non potest in alio fieri, vt collectio proprietatum quæ sunt in Socrate, nunquã erunt in Platone, ad differentiam speciei, putà communis hominis, cuius essentia & definitio eadem conuenit omnibus individuis. Vbi considerandum est quemadmodum Porphyrius in rebus ipsis ponit speciem, & non tantum in nominibus. Proprietates autem individui sunt numero septem, quas his versibus explicant: Forma, figura locus, tempus, cum nomine, sanguis, Patria, sunt septem quæ non habet vnus & alter. Forma, id est qualitas, vt color & complexio: nam forma substantialis potius pertinet ad speciem: figura, vt lineamenta & corporis habitudo: locus & tempus, putà hic & nunc, quæ potissima sunt accidentia individuationis, vt esse natum sub tali climate, taliq̃ respectu cæli, atque tali tempore anni. Nomen & sanguis, putà esse genitum his aut illis parentibus & oriundum esse ex tali patria. Hæc autem accidentia præsertim conueniunt individuo substãtiæ: nam individua accidentium non individuantur nisi ratione singularis substantiæ in qua recipiuntur, vt videbimus in prædicamento substantiæ. ¶ Tertio Porphyrius colligit, quod individuum continetur à specie, & species à genere: nam genus est quoddam totum, individuum autem est pars, species vero est totum & pars: pars quidem quatenus continetur sub genere: & totum, quatenus continet individua. ¶ Quod si quis arguat speciem potius esse totum respectu generis quam genus respectu speciei, quando quidem species constat ex genere & differentia tanquam ex materia & forma. Respondetur duplex esse totum apud dialecticos. s. totum actuale, & totum potentiale: totum actuale est quod actu in sua quidditate plures continet partes essentiales: totum potentiale est quod sub se plures continet partes subiectiuas: primum dicitur totum definibile quod resoluitur in partes compositiuas, alterum dicitur totum vniuersale quod diuiditur in partes subiectiuas. Primo modo species est totum respectu generis, & secundo modo genus est totum respectu speciei: & quia opusculum hoc est de vniuersalibus, simpliciter Porphyr. enuntiauit genus esse totum: quia videlicet est totum in prædicando.

Indiuiduũ.

Totum duplex.

Quæstio vnica.

Vtrùm textꝰ Porphyrij de specie sit in vniuersum verus.

Parte negatiua arguitur. Primo, quod genus & species non dicantur relatiuè. Relatiua authore Aristotele in Prædicamento relationis, sunt simul natura: sed genus prius est quam species: nam vt Aristo.

vt Aristotel. docet in post prædicamẽtis, prius esse quod non conuertitur subsistendi consequentia, & tamen non sequitur, si animal est homo est: ergo genus & species nõ se habent relatiuè. ¶Et confirmatur. Si genus & species essent relatiua ponerentur in solo prædicamento ad aliquid quod est falsum, cum in vnoquoque prædicamento genera sint & species. ¶Secundo arguitur contra definitionem. Numerus est species solum quantitatis: ergo in solo prædicamento quantitatis reperiuntur aliqua differentia numero; sed species in quocunque inuenitur prędicamento: ergo species non debet definiri per prædicari de pluribus differetibus numero ¶Et confirmatur primo. Definitio Porphyrij neque omni conuenit neque soli speciei: nam sol, luna, & similia sunt species quæ tamen non prædicantur de pluribus differentibus numero, & Deus è cõuerso videtur prædicari de pluribus differentibus numero, puta de tribus personis, & tamen nõ est species, sed res singularissima: ergo. ¶Et secundo id confirmatur. Genus prædicatur de pluribus differentibus numero, putà de Petro & Paulo, imo cum prædicatur de homine & equo, prædicatur de pluribus differentibus numero: nam secundum Arist. 5. Metaphy. text. 12. ea quæ specie differunt, à forciori differũt numero: ergo falsum dicit Porphyri. illam definitionem soli speciei specialissimę cõuenire. ¶Mox contra secundam partem textus arguitur tertio, quod genera sub alterna inepte dicantur media. Medium est quod participat vtrunque extremũ, & per consequens de neutro prædicatur, vt medius color nec de albo nec de nigro prædicatur: sed tamen genus totum prædicatur de inferioribus, & de illo prædicãtur superiora: ergo genera illa non dicuntur media.

¶Quarto arguitur. Arbor prædicabilium supponit genera illa & species vt iacent sibi esse immediata: sed hoc est falsum: ergo arbor supponit falsum. Probatur minor. A quacunque essentiali conuenientia abstrahibilis est cõceptus communis qui sit, aut species aut genus propriũ eorum quę sic conueniunt: sed inter hominem. v. g. & elephantem, & equum, videtur quædam esse conuenientia essentialis, qualis non est inter hominem & leporem: ergo aliquod genus proprium est harum trium specierum, puta. a. quod est superius ad hominem & inferius ad animal: eadem ratione inter hominem & elephantem est aliqua conuenientia, quæ non est inter hominem & equum & sic dabitur genus. b. inferius ad. a. superius ad hominẽ, atque simili arte excogitari potest media species inter hominem & elephantem, & ita in infinitum, quo fit vt nullum sit genus immediatum hominis. ¶Et confirmatur. Genus non prædicatur de indiuiduo: ergo male dicitur in calce septimi textus, quod genus prædicatur de quibus prædicatur species. Probatur antecedens. Si prædicaretur de illis maxime prædicaretur prædicatione generis: sed istæ prædicationes, Petrus est animal, Paulus est animal, non apparent prædicationes generis, cum in his non prædicetur genus de pluribus differentibus specie. ¶Quinto aduersus tertiam partem text. argu. In diuidua singularium non cadunt sub scientia, quia sunt infinita, vt ex mente Platonis dixerat supra Porphyrius: ergo nec possunt definiri: eiusdem enim obiecti est definitio atque scientia. ¶Sexto & postremo arguitur. Definitio indiuidui nec conuenit indiuiduo vago, nec indiuiduo ex suppositione, neque indiuiduo determinato, ergo non est bona. Probatur antecedens singulari vago, vt hic homo hoc album, non repugnat prædicari de pluribus, si plura successiuè demõstrentur & multo minus repugnat singulari ex suppositione, vt si plures essent Sophronisci filij: ergo hæc non sunt simpliciter indiuidua. Secunda pars probatur. Indiuiduum determinatum de nullo prorsus prædicatur: ergo per contrarium extremũ definitio non conuenit ei, quia in vltimis verbis superioris text. indiuiduũ dicitur esse id quod de vno solo particulari prædicatur. Probatur antecedens: nam si prædicaretur maxime de seipso: sed vt supra diximus nihil prædicatur de seipso, quia prædicatum est veluti forma subiecti & nihil est forma sui. Quod confirmatur authoritate Arist. cap. de substantia dicentis, quod à prima substãtia nulla est prædicatio.

Hic non opus est alia conclusione, præterquam quod dicta Porphyrij sane intellecta recte habent. Vnde ad primum argumentum respondetur quod genus & species, si accipiãtur personaliter pro subtractis secudũ se intellectis, non sunt relatiua, & hoc probat argumentum. Ratio enim animalis, est prior ratiõe hominis: quia potest esse animal sine homine & nõe conuerso: imo in eodem supposito embryo prius viuit vita animalis quam vita hominis. Nec hoc mõ genus & species sunt in vno certo prædicamento, sed in singulis sunt genera propria & species. Alio modo accipiuntur genus & species formaliter: vt supponunt simpliciter pro natura in communi subtracta intentioni generis, & hoc modo genus & species relatiuè se habent: est enim animal genus hominis, & homo species animalis. Caue nunquam concedas genus aut speciem accipi pro intentionibus, quod iam modo tanquam falsissimum condenatum est. ¶Ad confirmationem respõdebitur in prædicamentis. c. 4. vbi videbimus an ponantur in vno certo prædicamento. ¶Secundum argumentum petit expositionẽ definitionis, quæ partim ex definitione generis innotescit: definitur enim hic secunda intentio speciei, sicut illic secunda intentio generis: non quod species aut eius definitio accipiatur pro secunda intentione, sed vtrunque denominatiuè supponit pro homine & cæteris speciebus, quibus conuenit prædicari de pluribus ratione secundæ intentionis, id est, in quantum abstrahuntur à conditionibus singularibus. Item illic expositum est quid est prædicari in quid. ¶Est tamen differentia, quod genus prædicatur in quid: quia est pars quidditatiuæ definitionis speciei: species vero, quia dicit totam quidditatem indiuiduorum de quibus prædicatur. ¶At circa materiam argumenti notandum est, quod Aristotel. 5. metaphy. tex. 12. vbi dicit ea differre specie quæ differunt definitione, subiungit, ea differre numero quæ differunt ex parte materiæ, id est, quibus non est vna materia. Vnde differentia specifica & numerica differunt, quod illa est formalis, hæc vero, materialis: homo enim & equus per formam differunt specie, sed formæ plurium equorum solum differunt numero, quia sũt in diuersis materijs. Atqui diuisio materialis dicitur numerica: quia vt. 4. Topic. cap. 6. Et. 3. Physic. textu. 68. docet Aristotel. numerus augetur ex diuisione continui. Quæ diuisio est materialis, quia fit ratione quantitatis & materiæ: & ideo quæcunque differunt tamen modo ratione materiæ, dicuntur differre numero. Et præterea, quia per solam numerationem indiuiduorum augetur numerus: duo enim homines, quanuis non sunt nisi vna species, sunt duo: & duo homines & tres equi, quanuis non sint nisi duæ species, sunt simpliciter quinque: & vnus homo, quanuis habeat plures partes & plura accidentia, non est nisi vnum. ¶Vnde ad argumentum respondetur, quod quanuis numerus formaliter acceptus, id est, in quãtum abstrahitur à rebus numeratis, puta hominibus, lapidibus, &c. sit species prędicamenti

Differentia specifica & numerica.

dicamenti quantitatis, vt illic videbimus, nihilominus numerus materialiter acceptus pro rebus numeratis, reperitur in quocunque prædicamento: & ideo in quocunque est species, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero. ¶ Confirmatio prima insinuat vnum adnotatione dignum: videlicet quod genus suapte natura plures postulat species, species vero potest in vno individuo conseruari. Quæ sententia est Arist. 4. Topico. c. 3. & Boetij lib. de diuisionibus, & Sanct. Tho. 1. sent. d. 19. q. 4. art. 2. Et ratio est, quia genus non dicit totam essentiam speciei, sed contrahitur per duas oppositas differentias: nihil enim contrariatur nisi quod de se est indeterminatum ad plura species vero, quia dicit totam essentiam indiuidui, non contrahitur per oppositas differentias, sed multiplicatur ad multiplicationem indiuiduorum ratione huius aut illius materiæ: qua propter Auicenna, species, inquit, potius dicitur multiplicari quã diuidi. Idcirco de per accidens est quòd species sit in vno vel pluribus indiuiduis: quãdo enim indiuidua sunt corruptibilia, tunc est in pluribus, quia species non potest conseruari in vno, sed quando sunt incorruptibilia, vt, sol, naturaliter conseruatur in vno. Dixerim naturaliter quia supranaturaliter potest animal cõseruari in vna specie si Deus corrumperet alias. ¶ Ad aliam partẽ de Deo respondetur, quòd Deus non est species, vt latius videbimus in prædicamento substantiæ: sed interim respondetur quod in definitione speciei intelligitur genus definiti. s. species est vniuersale quod prædicatur, &c. Essentia diuina non est vniuersale, quod sit communicabile per definitionem & diuisionem: non enim est alia numero essentia Deitatis in patre & alia in filio: sicut in hominibus multiplicatur essentia hominis, sed eadem singularissima est in omnibus. Et præterea personę diuinæ non proprie differunt numero, vt docet Sanct. Thom. 1. parte. q. 30. quia idem numero Deus est pater, filius, & spiritus sanctus: sed hoc altioris est negotij. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, quòd definitio speciei debet intelligi cum duplici præscisione hoc modo: species est vniuersale quòd tantum prædicatur de pluribus solo numero differentibus: & genus quanuis prædicatur de Petro & Paulo solo numero differentibus, non tantum prædicatur de illis, sed de homine & de equo quæ non differunt solo numero. Ponitur vniuersale tãquam genus ad excludendum definitionem ꝙ non est species, quia non est simplex vniuersale. Et eadem ratione excluditur individuum, quod quanuis ponitur sub assignato genere, non est species.

Ad tertium argumentum respondetur, ꝙ medium multis modis accipitur. s. mathematice pro eo quod æqualiter distat ab extremis: & physice, pro eo qđ virtualiter participat vtrunq; extremum, vt est medius color: & moraliter, pro eo in quo consistit virtus: & quarto modo logice qđ Aristo. vocat positione medium. 1. prædicatione: & isto modo accipitur in ꝓposito qđ est medium in recta linea inter superius & inferi⁹. Quocirca nõ participat vtrunque extremum, sed participat superius & participatur ab inferiori: vt animal participat corpus, qđ ponitur in eius definitione: & participatur ab hoie, cuius definitionem ingreditur. Quo fit vt huiusmodi medium, sit mediũ in demõstratiõe: demõstrat̃ em̃ corpus de hoie per medium aial. Videlicet omne animal est corpus, oĩs hõ est aial· ergo omnis hõ est corpus. ¶ Quarto argumento cõuincuntur, ferè Noĩales concedere eius cõclusionem: nempe ꝙ nullum sit genus immediatum ad hoiem: sed ꝙ inter quaslibet duas species põt signari species media: atq; adeo genus, qđ tñ cõuenit pfectiori: & illi mediæ. ¶ Cõtra hoc tñ in primis authoritas Arist. 8. Met. tex. 10. vbi ait, ꝙ resolutio definitiõis speciei nõ ꝓcedit in infinitum, sed resoluitur in genus & dr̃iam: & rursus (inquit) genus diuiditur in aliud genus, & ita ascendendo vsque ad gñalissimum. &. 6. Top. c. 3. dicit vitiosam esse definitiõem: quæ nõ datur per genus ꝓximum. ¶ Et secundo rõne arguit. Non est necessariũ ꝙ inter quaslibet duas aut tres species, sit essentialis cõuenientia, quæ nõ sit inter alias, ergo rõ illorum supponit falsum. Volo in antecedenti dicere ꝙ forte inter oia aialia, saltem ꝓfecta nulla est essentialis cõuenientia quã esse sensitiuum, qđ est cõuenire in gñre animalis. Itaque quãuis species elephantis proximè accedat ad speciem hominis, nõ est ꝓpterea, ꝙ aliqua sit cõuenientia essentialis inter hominem & elephantẽ, quæ non sit inter omnia animalia: sed qa species, vt inquit Aristo. 8. Met. tex. 10. sunt sicut numeri inæqualiter perfecti: at quãuis quaternarius propius accedat ad quinarium q̃ ternarius, tñ qua ternarius & quinarius non cõueniũt nisi in rõne numeri in qua omnes numeri cõueniunt: & ita hõ & elephas non conueniunt nisi in rõne animalis, præterquam ꝙ rõ animalis est perfectior in elephãte quam in cane. Quinimo quãuis Deus posset creare speciem mediam inter hominem & elephantem, forsan nõ posset facere ꝙ cõueniret cum homine in alia cõuenientia essentiali, q̃ in rõne animalis & sic nõ posset facere ꝙ cõueniret cum homine essentialiter & nõ cum alijs animalibus. ¶ Et ꝓpterea arg. Eadem rõne qua inter hominem & equum fingitur cõuenientia essentialis, quæ non cõplectitur omnia animalia, admittenda est conuenientia essentialis inter omnia animalia & perfectissimã plantã: quæ nõ cõprehederet omnes plãtas: qđ ꝓfecto admittere nõ esset philosophicum. Vnde ad argm̃ concesso, à quacunque conuenientia essentiali posse abstrahi cõceptum absolutum, negatur minor, videlicet inter quaslibet species posse dari conuenientiam essentialem, quæ non extendatur ad omnes species illius generis: imo animal est genus proximum & immediatum hominis & omnium animalium quod per suas cuiusque differentias immediatè contrahitur ad cõstitutionem omnium specierum. De differentijs quæ in arboris lateribus collocantur sequenti capite dicturi sumus. ¶ Sed subiecimus quarto argumento confirmationem illam, eo quod nonnulli ex Nominalibus gratis torquentur, metuentes concedere animal & quodcunque superius genus prædicari de indiuiduo prædicatione generis, cum id expresse asserat Porphyrius, videlicet, ꝙ id quod est genus speciei est genus indiuiduorum. Vnde ad confirmationem respondetur, quòd quanuis ad hoc vt vniuersale sit genus, requiratur, quòd sit prædicabile de pluribus differentibus specie, tamen adhoc quod prædicetur prædicatione generis, non requiritur, ꝙ in illa prædicetur de pluribus differentibus specie: (imo in vna prædicatione non potest prædicari de pluribus) sed satis est ꝙ prædicatum sit genus ad subiectum.

Ad quintum argumentũ euidentius respondebitur in cap. de substantia, inter exponendum definitionem primæ substantiæ. Interim tamen respondetur, ꝙ si indiuiduum accipiatur primæ intentionaliter pro re ipsa, puta pro Socrate secundum esse reale & absolutum quod habet, tunc nõ est definibile, vt argm̃ probat: si vero nomen indiuidui accipiatur scđæ intentiõaliter, tunc est definibile & definitur hic à Porphyrio. ¶ Vbi notãdum, ꝙ scđm Noĩales definitũ ꝓximũ est ille trus indiuiduũ: sed definita principalia sunt noĩa singularia, Pe-

ria, Petrus, Paulus &c. Nã sicut soli termini apud Nominales sunt vniuersalia, ita secundæ intentionaliter (vt loquitur Porphyr.) soli termini sunt indiuidua. At re vera definitio Porphyr. manifestè intelligitur de rebus, cum ait, indiuiduum esse cuius collectio proprietatum nunquã eadem in alio erit: quæ quidem definitio nullatenus potest attribuit terminis: quis enim dicat, indiuiduum est terminus cuius collectio proprietatum nunquam eadem in alio erit? Et ideo attendendum est quemadmodú nomen generis aut speciei supponit pro re inquantum subijcitur secundæ intentioni, quæ est esse in pluribus & prędicari de pluribus: ita hoc nomen indiuiduum, supponit pro re singulari connotando ꝙ non est amplius diuisibilis in inferiora quidditatiuè, & sub hac ratione definitur in proposito. Vnde ad formam argumenti respondetur, quod definitum est hic secunda intentio, quæ est cõmunis omnibus indiuiduis, vt ait S. Tho. q. 9. de poten. artic. 2. 1. Non ꝙ secunda intentio sit indiuiduum sed ad sensum supra expositum, putâ, ꝙ res singulares quatenus subsunt secundæ intentioni, quæ est carere inferioribus de quibus prædicentur, definiuntur. ¶ Sed restat hic dubitatio duplex. Prima, quia definitio Porphy. non datur per terminos secundæ intentionis, sed per terminos primæ intentionis quæ conueniunt rei ex natura sua, putà habere collectionem accidentium. Et. 2. quia definitio solum videtur conuenire indiuiduo prædicamenti substantiæ, cum tamen in alijs prædicamentis sint indiuidua sicut vniuersalia. Vt hoc album, hæc albedo. ¶ Ad primam respondetur, quod proxime ante definitionem prædixerat, indiuiduum esse, quod de vno solo prædicatur. i. non de pluribus inferioribus, quo expresserat naturam indiuidui, quatenus substat secundæ intentioni: & ideo subiungit secundam definitionem indiuidui secundum esse reale: nam ex hoc quod res est realiter indiuidua, ratione conditionum materialium, habet vt non prædicetur de pluribus: quia secundum modum essendi est mudus prædicandi. ¶ Ad secundam. Conceditur, ꝙ etiam in accidentibus sunt indiuidua, nihilominus accidentia non indiuiduantur nisi ratione primæ substantiæ in qua recipiuntur, vt in. c. de substantia videbimus. Et ideo assignauit solum definitionem indiuidui prædicamenti substantiæ. Quomodo autem differat inter singulare, indiuiduum, & suppositum seu prima substantia, quæ omnia sunt nomina secundæ intentiõis, loco citato videbimus. ¶ Ad sextum tandem argumentum respondetur: concedendo ꝙ singulare ex suppositione, nõ est simpliciter singulare: vt probat argumentum: nam huic nomini Sophronisci filius, ex modo suæ significationis non repugnat supponere pro pluribus. Imo filius Dei non est nomen singulare: quia repugnantiam supponendi pro pluribus, non habet ex significationis forma, sed ex natura rei (sicut sol est nomen commune specificum) quanuis ex accommodatione vsus accipitur loco nominis proprij Christi Seruatoris nostri. Atque hac ratione mentio facta est hic huiusmodi singularium ex suppositione: quia frequenter accipiantur loco nominis proprij. Eadem ratione concedimus ꝙ singulare vagum, hoc album, non est tam propriè singulare, quàm singulare determinatum: quia potest accipi pro pluribus demonstratis, sed nihilominus apud philosophos accipitur pro singulari designato. Imo (quod memoria reseruandum est) apud Aristote. (vt est videre de substantia & vbiq́ue) singulare vagum non exprimitur per nomen demonstratiuum, sed per signum particulare, vt, quidam homo, quoddam album, accipiendo pro vnoquolibet homine. ¶ At vero de singulari determinato, vt, Socrates, controuersia est an pro priè dicatur prædicari de se ipso. Boetius enim sustinet partem affirmatiuam: Commentator vero negatiuam: ratio Boetij est, quia Petrus est Petrus, est non solum vera, sed naturalissima prædicatio: nihil enim Petro tam naturaliter conuenire potest quam esse Petrum: sed ratio Cõmentatoris est quam supra diximus, quia prædicatum se habet vt forma respectu subiecti: & vbi non est aliqua distinctio saltem in modo significandi, nõ potest idem esse prædicatum sui. ¶ Hanc controuersiam dirimit hic Caietanus, distinguens quod alia est prædicatio naturalis: putà cuius prædicatum naturaliter conuenit subiecto: & tali prædicatione idem prædicatur de se ipso. Alia est prædicatio artificialis: nempe quæ inuenta est ꝓpter artem rãtiocinandi. s. ad manifestandum aliquid ignotum, & in hac necesse est prædicatum aliquo mõ differre à subiecto, vt habeat formam propositionis dubitabilis: & tali prædicatione non prędicatur idem de seipso. ¶ At vero, quanuis forsan de nomine sit disputatio, certè prædicatio identica non est simpliciter prædicatio propter rationem dictam: qua de causa Aristo. c. de substantia, vniuersaliter dicit, quod à prima substantia nulla est prædicatio. Vnde Porphy. quando dixit ꝙ indiuiduum de vno solo prædicatur, aut accipit impropriè, aut illud intelligit (vt dicit Commentator) de singulari accidentis: vt si dicas, Petrus est hoc album. Et hæc videtur intentio Arist. qui. 1. Periher. c. 5. dixit, ꝙ singulare non prædicatur de multis, id est, permittitur ꝙ aliquod singulare, putà accidentis, prædicetur de vno solo (. s. de prima substantia) sed in prædicamentis indiuiduum substantiæ, simpliciter negauit posse de aliquo prædicari.

DE DIFFERENTIA.

CAP. III.

DIFFERENTIA VERO & communiter, & propriè, & ꝓprijssimè dicatur. Differre nanq; quippiã cõmuniter dicitur, cùm diuersitate aliqua quouis modo aut à se ipso, aut alio differt. A Platone nanque Socrates diuersitate aliqua, atque à seipso puero vir factus, & agente non agens differt. Et semper hæc differentia in ijs est sanè diuersitatibus, quæ consistunt in hisce, quæ cum interrogamus quo modo res sese habet, assignari reddiq; solent. Propriè verò aliqua differre dicuntur, cùm inseparabili differunt accidenti. Et inseparabile quidem accidẽs est, vt cæruleus oculorum color, vt simitas, vt cicatrix callo ex vulnere inducto. At proprijssimè quippiam à quopiam differre dicitur, cùm specifica differẽtia differt: qualiter ab equis homines specifica rationalis differentia differunt. Text. 2. ¶ Omnis igitur in vniuersum differentia, diuersum alicui adiuncta facit: sed communiter quidem & propriè differentiæ, diuersum per accidens faciunt: proprijssimæ vero diuersum

sum per se, quidem & aliud dicitur. Differentiæ igitur quæ diuersum per accidens faciunt, tantum differentiæ: quæ verò aliud ac diuersum per se, differentiæ specificæ nuncupantur. Animali nanque differentia rationalis adiuncta, aliud sanè ac animalis speciē facit: motus autem additus, diuersum à quiescēte tantūmodo fecit: hæc igitur aliud, illa diuersum tātū fecit. Differentijs igitur hisce quę faciunt aliud, diuisiones generū in species fiūt, & definitiōes etiā assignantur, quæ quidem ex genere talibusve differentijs cōstāt: cęteris verò diuersitates per accidens tantùm emergunt, eius quo de qualiter sese habet interrogatur. Tex. 3. ¶Rursus igitur à principio differentiam diuidentes, differētiarum alias separabiles alias inseparabiles dicimus esse. Moueri nāq; atq; quiescere, & valere ac ægrotare, & quæ sunt similis generis, separabilia sunt: aquilinum autem esse vel simū, & rationale & irrationabile, inseparabilia sunt. Tex. 4. ¶Inseparabilium rursus alias per se, alias per accidens esse. Rationale nanq; & mortale, & susceptiuū esse sciētiæ, per se homini cōpetunt: at aquilinum esse, vel simum, per accidēs, & nō per se cōpetit. Quę igitur per se cōpetunt in substantię ratione sumuntur, & aliud faciūt: quę verò per accidēs cōpetunt, nec in substātię ratione sumūtur, nec aliud faciunt: sed per accidēs diuersum. Et hæ quidem, quę per se competūt, nec intēdi nec remitti volūt: quę verò per accidens, & si inseparabiles sunt intensionem, remissionē ve suscipiunt. Neq; enim genus magis minusve de eo cuius est genus dicitur: neq; generis differētię, quibus in species genera diuiduntur. Hæ nanq; sunt, quæ cuiusq; rationē cōficiunt. At vniuscuiusque ratio vna est, eadēq; nec intensionem nec remissionem vllam suscipiens. Simū enim esse aut coloratū, intenditur atq; remittitur. Tex. 5. ¶Cùm igitur species differentiarum tres ita appareāt, & earum alię sint inseparabiles alię separabiles: & inseparabiliū quædam aliæ per se alię per accidens: differētiarum per se rursus, aliæ sunt per quas in species diuidimus genera: aliæ per quas ea quæ sunt diuisa constituūtur. Veluti differentiæ per se animalis hæ sūt omnes, animatum, sensitiuum, rationale ac irrationale, & mortale ac immortale: atq; animati quidem & sensitiui differentię, cōstitutiuæ sunt substātiæ animalis. Est enim animal, substātia animata sensitiua. Mortale verò ac immortale, rationale ac irrationale, animalis sunt differētię diuisiuæ. Per has enim in species genera diuiduntur. Verū hę quę sunt generum diuisiuæ, constitutiuę sunt specierum: nam animal per rationale ac irrationale, & per mortale rursus ac immortale diuiditur: sed immortalis quidem rationalisve differentiæ, constitutiuæ sunt hoīs: rationalis verò ac immortalis, Deorum: irrationalis autem atque mortalis, animalium expertium rationis. Sic & substantiæ supremæ, animatum atque inanimatum, sensitiuum atque insensitiuum differentię cùm sint, animatum & sensitiuū vnà cū substantia sumptæ animal confecere: animatum atque insensitiuum, plantam. Cū igitur eædem differentię partim constitutiuæ sint, partim diuisiuæ, vniuersæ specificę nuncupantur. Atq; opùs est maximè ad generum diuisiones, & ad definitiōes conficiendas. Sed non illis alijs, quas separabiles esse aut inseparabiles diximꝰ. Tex. 6. ¶Has itaq; definientes, differentiam inquiūt eam esse, qua species genus excedit. Homo nanq; supra animal rationale mortaleq; habet. Animal enim neq; nihil istorū est (vnde enim differentias species haberent?) neque omnes oppositas habet: idem enim oppositarum nimirùm haberet. Sed vt censent, potentia quidem omnes eas differentias habet quæ sub se sunt, actu autem nullam. Atque hoc pacto neque ex non entibus fit, neque circa idem oppositas simul erūt. Tex. 7. ¶Definiunt autem ipsas & hoc pacto. Differentia est id quod de pluribus & differētibus specie, hoc ipso quale quid est prædicatur. Rationale enim & mortale de homine hoc ipso quale quid est homo, sed non hoc ipso quid est prædicatur. Nam si interrogabimur quid est homo? accōmodatè dicimus, animal. At si quale animal est interrogabimur? rationale mortaleque accōmodatissimè respondebimus. Nam cùm res è materia formaque constet, aut ex talibus quæ instar illarum sint, vt statua ex ære quidem, vt ex materia cōstat: ex figura autem vt ex forma: sic & homo communis, qui quidem est species, ex genere differentiaque constat, similitudinem rationis sub entibus cū materia atque forma totum autē hoc animal rationale mortale, est homo, vt istis est statua. Tex. 8. ¶Describunt tales differētias & hoc modo. Differentia est id quod suapte natura ea quæ sunt sub eodem genere, separat. Rationale enim atque irratiōale, equum & hominem quæ sub eodem, vt patet, genere, quod quidem est animal, collocātur, separat. Tex. 9. ¶Insuper & hoc modo assignāt, Differētia est id, quo singula differūt. Homo enim & equꝰ genere quidē non differūt, & nos enim animalia sumus, & ea quæ sunt expertia rōnis: sed additū rōnale, nos ab illis seiunxit. Dij quoq;, & nos rōnis participes sumus: sed mortale adiunctum, nos ab illis distinxit. Tex. 10. ¶Exactius aūt ea, quæ ad

differentia pertinent pertractantes, differentiã inquiũt non quoduis eorum esse, quæ separãt ea, quæ sub eodem genere collocantur: sed id quòd ad substantiam rationemque confert, & quod pars eius est rei cuius differentia dicitur esse. Nõ enim aptum ad nauigandum esse, hominis est differentia, & si eius proprium est. Dicere nanque possumus animalium alia esse apta, alia non esse apta adnauigandum, hominem à cæteris seiungentes. Et aptum esse ad nauigandum, ab substantiam sanè non confert neque pars est ipsius, sed aptitudo solum. Propterea quòd non est tale, quales sunt hæ differentię, quas specificas appellamus. Eruntigitur eæ speciæ differentiæ, quæ diuersam faciũt speciem, et quæ in ratione sumuntur. Atque de differentia quidem hæc satis sint dicta.

DE differentia (vt ait Boetius) non opus est quærere, cur statim post speciem collocetur: quãdo quidem in dubium reuocatũ est, an debuisset speciem antecedere. Est enim differentia pars essentialis speciei: quam subinde Arist. 5. met. text. 19. appellat primã qualitatem substantiæ, & ob id quod absque dubio in ordine disputationis præferenda est proprio & accidenti, quæ sunt qualitates accidentales. ¶ Caput hoc in duo scinditur membra, in priori sunt quinque diuisiones differentiæ, & totidem in altero definitiones: quapropter primum membrum habet quinque textus totidem quæ secundum. In primo textu est prima diuisio differentiæ quæ explicat acceptiones varias huius nominis. Dicitur differentia communiter, propriè, & proprijssime. Boetius transfert, magis proprie, sed Græce est, idieciata, ꝙ est proprijssime. Vbi notandum est (vt dicit Auicena). ꝙ non sumuntur acceptiones istæ sicut illæ generis & speciei: etenim illic diuidebatur vox in diuersas significationes simpliciter æquiuocas: nam prius vulgus imposuerat genus ad significandum collectionem aut seriem familiæ, & inde philosophi transtulerunt nomen ad significandum genus secundæ intentionis. Hæc vero non est prorsus æquiuoca significatio, sed potiꝰ analogica. Quẽ admodum enim rationalitate differt homo ab equo, ita similitudine nasi differt homo ab alio qui habet aquilum nasum. Et motu differt ambulãs a sedente, licet nõ sit perfecta similitudo: vnde omnes tres significationes spectant ad dialecticum. Et proprijssima differentia est membrũ principale quod simpliciter dicitur differentia, aliæ vero secundum quid, quanuis quo ad nos prius occurrant sensui differentiæ communis & propria. Idcirco, hic nõ loquimur de dria vt in materia exponibilũ. Illic nãque solũ docet, quid sit duo inter se quomodocũque differre ꝙ est vnũ non esse aliud, hic vero appellatur differentia, id per ꝙ vnum extremũ differt ab alio. ¶ Atqui dicitur communiter differentia: primum quia est accidens neutri extremorum proprium, sed vtrique commune. i. qđ vtrique vicissim accidere potest: vt ambulatio qua nunc Petrus ambulans differt a sedente Paulo, & postmodum Paulus ambulans potest differre à Petro sedente. Et præterea quia vulgus communiter appellat illam differentiam rerũ quam sensu percipit. Et potest hac differentia nõ solũ vnum ab alio, sed idem a seipso differre. Vt exẽplo in textu patet. ¶ Differẽtia vero proprie est accidẽs inseparabile quo vnũ differt ab alio. Vt nasi curuitas, et ruleus oculorum color. Boetius vertit, cæsitas, ꝙ quidã codices mendose habẽt, cæcitas, cũ tamẽ Græcè sit, glaucotes. i. glaucꝰ oculorum color qui appellatur cæsius aut ceruleus. Et ideo dicitur propriè differentia, non quod simpliciter & absolute sit dicenda differẽtia, vt statim dicemus, sed quia est accidens proprium. Nec ponit exemplum proprij specifici quale est risibile: quia non loquitur de differentia, qua species inter se differunt, sed quia differũt indiuidua sub eadem specie: qualis est oculorũ color, & cicatrix cum callo fuerit indurata, & facta inseparabilis: quod Boetius transfert, cum occalluerit, quæ sunt indiuiduorum stigmata & notæ quibus dignoscũt. Proprijssime differentia est id, quo vnum essentialiter & specie differt ab alio. Vt rationale. Text. 2. ¶ In secũdo text. qui incipit, omnis igitur, &c. annectitur diuisio secunda quæ est veluti superioris expositio. Ait ergo Porphyr. quod omnis differentia, putà trium illarum facit diuersum, differentia vero communiter & proprie facit diuersum per accidens, differentia vero proprijssima facit diuersum per se atque adeo facit aliud, ideſt, aliam essentiam. ¶ Boetius transfert, omnis facit alteratum, sed propria alteratum solum, & proprijssima aliud, quæ trãslatio multis fuit in causa fingendi quod alteratum vno modo accipitur generaliter pro quacunque diuersitate siue essentiali siue accidentali: nempe vt saluarent: Quomodo differentia proprijssima faciendo aliud, faciat alteratum, cũ tamẽ profecto alteratũ nõ dicat nisi driã accidentalẽ, & aliud essentialẽ. Dicendum ergo, ꝙ alteratũ nec est tã latinum quãm diuersum, nec exacte explicat phrasim Græcã & mentẽ Porphy. quã tamẽ egregie explicãt verba Argyropili: nam diuersum, est superius ad diuersum per accidens & diuersum per se, & ideo omnis differentia facit diuersum: aliæ quidem, diuersum per se quod est facere aliud. ¶ Subiungit Porphy. duas proprietates harum differentiarũ. Prima spectat ad nomen: quia differentiæ per se nuncupantur differentiæ specificæ. i. specierum constitutiuæ: sed differentiæ per accidens dicuntur tãtummodo driæ. Tantũmodo inquã non ꝙ differẽtia per accidens sit simpliciter & absolute dria (ꝙ & Albertus adnotauit) sed ꝙ differẽtia per accidens non habet aliud peculiare nomẽ, quo nominetur: quẽadmodũ aliæ nũcupantur differẽtiæ specificæ, quæ quidẽ simpliciter & absolute sunt appellãdæ differẽtiæ. Altera proprietas attinet ad rẽ: videlicet quod differentiæ proprijssimæ facientes aliud, sunt quibus & diuiduntur genera, & species definiuntur. Vnde illud palam fit quod in prologo dixit Porphyrius: has vel introductiones permultum conducere ad definitiones & diuisiones: nempe vt sciamus quibus differentijs sit, & genus diuidendum & definitiones specierum constituendæ. Text. 3. ¶ In tex. 3. qui incipit, rursus igitur, subiungitur tertia diuisio differentiæ: nam alia est differentia separabilis aliaque inseparabilis. Et consulto Porphyr. ait, rursus a principio differentiam diuidentes, acsi dicat quod hac diuisione non subdiuiditur aliquod membrum superiorum diuisionum, sed diuiditur differentia in communi sicut in superioribus. Enimuero sicuti diuisio secunda priori membro comprehendit duo membra primæ diuisionis, & secundo comprehendit tertium membrum: ita hæc tertia, priori membro includit primum primæ diuisionis, & secũdo includit secundum & tertium. Communis enim & ꝓpria dria faciũt diuersum p accidẽs. Vt moueri

& simul

& simum esse: & proprijssima, facit aliud, sed tñ tota differentia communiter dicta est accidens separabile. Differentia vero proprie & differentia proprijssime dicunt qualitates inseparabiles, vt simitas, & rationalitas. Text. 4. ¶ In text. 4. qui incipit, inseparabilium rursus, subdiuiditur secundum membrum tertiæ diuisionis quarta diuisione. Nam differentiarum inseparabilium, alia in est per se, vt differentia proprijssima, qualis est rationale: alia ineſt per accidens, vt oculorum cæcitas, curuitas nasi, quæ sunt propriæ differentiæ. Differentia illa conuenit per se in præsentiarum quæ est de essentia rei. Et illa conuenit per accidens quæ est extra essentiam quanuis sit inseparabile accidens. Quo fit inquit Porphy. vt differentia per accidens intensionem suscipiat & secundum magis & minus prædicetur. est enim homo magis aut minus aquilus, aut cæsius. Dria verò per se non intensionem admittit nec remissionem, sed quemadmodum, genus, æqualiter semper prædicatur. Nemo enim est magis minus ve rationalis. Text. 5. ¶ In text. 5. qui incipit, cum igitur, &c. ponitur diuisio quinta qua subdiuiditur secundum membrum quartæ diuisionis. Differentiarum enim (inquit) aliæ sunt per quas genera diuidimus, atque aliæ per quas constituimus species. ¶ Hic adnotandum est, quod diuisio hæc potest esse aut diuisio rerum aut rationum tantum. Quod est dicere. Possunt membra huius diuisionis insinuare diuersas differentias: aut solum rationes diuersas eiusdem differentiæ, quæ diuersis rationibus est diuisiua & constitutiua. Et vtriusque sensus subiungit Porphyrius exempla. Eiusdem enim generis subalterni, aliæ sunt differentiæ constitutiuæ, aliç diuisiuæ. v. g. corporis differentia constitutiua est corporeum, est enim corpus substantia corporea: diuisiuæ vero eius sunt animatum & inanimatum. Et viuentis differentia constitutiua est animatum, diuisiuæ vero sunt sensibile, & insensibile: atque ado animalis constitutiua differentia est, sensibile, diuisiuæ vero rationale & irrationale: ita vt quod cunque istorum generum inquantum est species: habet vnam differentiam constitutiuam quæ est secum conuertibilis, quatenus vero est genus, habet duas diuisiuas inferiores se. At vero si eandem concipias differentiam, tunc in ordine ad superius genus erit diuisiua, & in ordine ad inferiorem speciem erit constitutiua, vt in superiori arbore vniuersalium ad oculum patet, vt rationale est differẽtia diuisiua animalis, & cõstitutiua speciei. ¶ Quo fit vt quemadmodum dictum est de specie, nempe q̃ habet duos respectus. s. ad genus & ad indiuiduum, & respectu vtriusque est species, ita dicendum est de differentia: nihilominus (inquit Porphy.) huiusmodi differentiæ simpliciter nuncupantur specificæ: quippe quæ de nominantur à digniori actu qui est constituere speciem, eo enim differentia diuidit genus vt constituit speciem: & si constituit genus subalternum non constituit illud, nisi in quantum est species. Text. 6. ¶ Has itaque definientes. Hæc est secunda pars principalis textus, qua quinque connumerat Porphy. definitiones differentiæ. Vbi animaduertendum est, tres esse actus differentiæ. s. diuidere genus, constituere speciem, distinguere & diuidere speciem alijs speciebus eiusdem generis. Prima definitio explicat quomodo ratione differentiæ species differat à genere: secunda quomodo differentia prædicetur de specie: tertia, quomodo diuidat genus: quarta quomodo cõstituat speciem. ¶ Prima definitio est. Differentia est qua species genus excedit. Boetius vertit, qua species abundat à genere. Attamen, vt phrasim Græcam ad literam seruaret, fecit Latinam orationem æquiuocam (quod quidem vitium frequẽtissimum est apud Boetium) cum enim phrasis Græca non cõsonat Latinæ, id in causa est, vt versio quæ Græcam literam syllabatim obseruat Boetij sit, & obscuratissima, & frequẽtissime amphibologica. Ait enim quod homo ab animali plus habet rationale: quod aliqui expositores ita intelligunt. s. homo effectiue recipit ab animali differentiam, & tamen non est ille sensus: sed quod homo excedit animal per rationale: sicut compositum excedit materiam per formam. ¶ Respondet mox Porphyrius tacitæ rationi quam quis posset obijcere: videtur enim quod genus contineat differentiam eandem quam species continet, ac per consequens non excedat genus per differentiam. Probatur antecedens. Primo quia genus (vt dictum est superiori. capit.) est totum respectu specierum: totum autẽ continet suas partes. Quod si genus continet speciem continet subinde differentiam constituentem speciem. Secundo quia si differentiam non continetur sub genere, tunc sequeretur quod species haberet differentiam ex nihilo: quia si homo ab animali non habeat vt sit rationalis, non videtur vnde id habeat. Sed responsio Porphyr. consistit in hoc. Cum species, vt dictum est constet ex genere & differentia veluti ex materia & forma, explicatur eius compositio per similitudinem generationis rei naturalis, vt quem admodum res naturalis, putà ignis, neque fit ex nihilo, neque ex igne in actu, sed ex medio, putà, ex materia ligni quæ est in potentia ad ignem, vt docet Arist. 1. Physi. ita differentia per quam cõstituitur species neque deriuatur ex nihilo, neque ex rationali in actu, sed ex animali, quod in potentia continet omnes differentias specierum: & hoc est quod dicit Porphy. s. animal. neque nihil horum putà, differentiarum, habet: quia si non haberet illas nec in actu nec in potentia, tunc species vnde illas haberet? Quasi dicat nullo modo haberet, quia ex nihilo nihil fit nec rursus animal continet actu differentias, quia tunc opposita includeret in sua essentia, putà rationale, & irrationale, quod est impossibile, sequitur ergo vt contineat illas solum in potentia quemadmodum materia est in potentia ad plures formas. Tex. 7. ¶ In tex. septimo qui incipit definiunt autem &c. subditur secunda definitio differentiæ, qua definitur in ordine ad species de quibus predicatur, & secundum quam est tertium prę dicabile, nam in ordine ad genus sicut species non est prædicabile, ita nec differentia. Differentia (inquit) est quod prædicatur de pluribus differentibus specie in eo quod quale. Itaque differentia secundum Porphyr. conuenit cum genere in prædicari de pluribus differentibus specie, & differt ab illo in prædicari quale. Quare definitio hæc non conuenit vltimis differentijs conuertibilibus cum suis speciebus: cuius rationem infra examinabimus. ¶ Exponit autem illam particulam, putà prædicari in eo quod quale, duplici medio. Primo à signo: qa interrogantibus, quid est homo, respondemus quod est animal: sed quærentibus, quale animal, respondemus quod est rationale. Et secundo id patefacit similitudine artificiali: genus enim in constitutione speciei habet se instar materię: Differentia vero instar formæ, vbi nota quemadmodum speciem vocat hominem communem. In his vero quæ constant ex materia & forma, materia dicit quidditatem, & forma qualitatem, vt si quæratur quid est statua respondetur quod est, æs: sed si interrogetur, quale æs, respondetur, æs taliter figuratum. Posuit exemplum in artificialibus, quæ præsto sunt sensibus & rem opportunius exponunt. Text. 8. ¶ In text. 8. qui incipit, Describunt tales differentias, assignatur tertia definitio. s. differentia est id quod suapte natura separat ea quæ sunt sub eodem genere, vt rationale distinguit inter hominem & bruta,

bruta,quæ ſunt ſub animali:& mortale inter nos & Deũ: (perſiſtit enim in ſecta Stoicorum,quod nos & dij ſumus rationales) Græce eſt,angeli,ſed idem pollet in præſentiarum. Definitio hæc datur ſecundum primum actum differentiæ, qui eſt diuidere genus. Ait,ſeparat ea quæ ſub eodem genere ſunt,& non dicit,diuidit genus. Forte (vt ait Albertus) quia diuiſio generis non eſt ſicut diuiſio compoſiti in partes:non enim diuiditur animal in partes quo ad eſſentiam, ſicut diuideretur eius definitio, in corpus animatum & ſenſitiuum: ſed diuiditur diuiſione explicante eius confuſionem & poteſtatem, vt tota ratio animalis ſit in homine & tota in equo:& ideo hac diuiſio ne potius diuiduntur & ſeparantur eo quæ ſunt ſub genere quam genus ipſum. Dicitur,ea quę ſunt ſub eodem gñre,quia rationale non diuidit hominem ab albedine, ſed ab equo qui eſt ſub eodẽ genere ſub quo eſt homo. Tex. 9. ¶In text. 9. qui incipit, Inſuper & hoc modo,&c. addit ur quarta definitio ſecundum tertium actum differentiæ,putà,differentia eſt id qua differunt à ſe ſingula. Vt rationale eſt qua homo differt ab equo. Et accipitur hic differe proprie vt diſtinguitur contra alios modos alietatis,vt ſtatim dicturi ſumus. Tex. 10. ¶In tex. 10. qui incipit,Exactius autem,&c. cõcluditur quinta & poſtrema definitio differentiæ quam aſſerit Porphyr. exactius explicare rationem differentiæ. Nam in cæteris definitionibus,ſemper eſt aliquid ſubintelligẽdum: non enim omne illud in quo ſpecies excedit genus eſt eius differentia: nec omne illud quod diuidit ea quæ ſub genere continentur: neque omne illud quo differunt a ſe ſingula, niſi intelligeretur,illud quod eſt de eſſentia rei: nam riſibile & aptum ad nauigandum & alia quæ ſunt propria accidentia hominis,non habent rationem differentiæ, tamet ſi per illa ſpecies excedat genus & quodammodo diuidatur genus: vt ſi dicas,animalium aliud aptum ad nauigandum aliud ineptum. Ratio ergo propriæ differentię eſt, quod ſit conſtitutiua eſſentiæ:& inde appellantur ſpecificæ. Ita quod differentia,vt rationale,diuidit genus determinando ipſum ad eſſe ſubſtantiæ ſpeciei:& facit differre hominem ab equo conſtituendo eſſentialiter ſpeciem humanam quod non conuenit propriæ paſſioni,imo riſibile præſupponit eſſentiam iam conſtitutam.

Quæſtio vnica.
Vtrùm textus differentiæ ſit in vniuerſum verus.

APparte negatiua arguitur,Primo cõtra primam diuiſionem. Plato vir factus non differt a ſeipſo iuuene ſolum differẽtia communi, ergo exemplum Porphy. non eſt aptum. Probatur antecedens. Plato ſenex eſt alius ab ipſo iuuene: nam conſtat ex noua materia quæ per nutritionem fuit prorſus commutata. ¶Secundo arguitur contra ſecundam diuiſionem. Non eſt hoc proprium differentię propriſsimę,putà facere aliud ergo male dicit Porphy. quod ſola differentia propriſsima facit aliud. Probatur antecededs. Vnum indiuiduum eſt aliud ab indiuiduo eiuſdem ſpeciei,vt Petrus eſt alius à Paulo,& tamen non differunt propriſsima differentia nam talis non eſt niſi ſpecifica: ergo non ſola differentia propriſsima facit aliud. ¶Contra tertiam diuiſionem arguitur tertio. Differentiæ propriæ quales ſunt, aquilum & ſimum,non fluunt ex principijs intrinſecis ſpeciei, ſed indiuidui: quia non conueniunt omni ſpeciei: ergo non ſunt inſeparabiles. Probatur conſequentia: quia ſolum proprium,quod procedit ex eſſentia rei eſt inſeparabile. ¶Et confir. ſi differentia propria eſt inſeparabile accidẽs,tunc omnis talis eſt per ſe,quia proprium per ſe prædicatur de ſuo ſubiecto: vt auctor eſt Ariſto. 1. Poſt. text. 9. ergo male in quarta diuiſione diuiditur differentia inſeparabilis in per ſe,& per accidens. ¶Et confirmatur ſecundo. Propria paſſio non ſuſcipit magis & minus, poſt quam fluit ex eſſentia rei: ergo male dicit Porphy. quod differentia propria qualis eſt propria paſsio ſuſcipit magis& minus. ¶Tertio confirmatur. Vnus homo eſt magis aptus ad ſcientias & ad ratiocinandum, quam alius: ſed rationale dicit ratiocinationem: ergo vnus homo eſt magis rationalis quam alius,& per conſequens differentia proprijſsima ſuſcipit magis & minus. ¶Quarto contra ſecundam concluſionem arguitur. Differentiæ priuatiuæ,vt inanimatum,irrationale,& ſimiler,ſunt diuiſiuæ generis, & tamen non ſunt conſtitutiuæ inferioris ſpeciei: ergo male inſinuat Porphyrius omnem differẽtiam, ſuperius genus diuidentem,conſtituere inferiorem ſpeciem. Probatur minor. Differentia conſtituit ſpeciem addendo nouum gradum perfectionis generi, vt ſupra dictum eſt: ſed priuatio non dicit perfectionem aliquam: ergo differentiæ priuatiuæ non ſunt conſtitutiuæ ſpeciei. ¶Ad ſecundam partem text. deſcendendo,arguitur quinto contra primam definitionem. Genus continet in ſe differẽtias inferiores actu ergo male aſſeritur ſpeciem excedere genus per differentiam. Probatur antecedens primum: quia genus continet ſpeciem ſicut forma vniuerſalis continet particulares,& ſpecies continet differentiam ſicut totum partem: ergo de primo ad vltimum,genus continet differentiam: & ſecundo quia natura, v. g. animalis (vt ſupradictum eſt) non reperitur realiter,ni contracta ad eſſe hominis vel equi,&c. ſed natura animalis eſt quæ in homine continet actu rationalitatem: quia non eſt aliud quam humanitas (vt in capit. de genere dictum eſt) & eadem ratione animalitas quæ eſt in equo, continet actu hinnibilitatem,ergo. quod ſi dicas,animal inquantum per intellectum abſtrahitur à rationibus ſpecierum, non continere differentias actu: tunc ſequitur, quod nec continet illas in potentia, quia profecto non nõ videtur quomodo animal habeat poteſtatem, vt inde fluat rationalitas: quia nec eſt cauſa efficiens illius nec formalis,nec finalis,nec materialis. ¶Sexto cõtra ſecundam definitionem arguitur. Differentia non omnis prædicatur de pluribus differentibus ſpecie: ergo definitio mala. Probatur antecedens. In omni genere deſcendendum eſt ad vltimam differentiam, quæ ſit conuertibilis cum ſpecie, vt eſt expreſſa ſententia Ariſt. & Commen. 7. meta. text. 43. vnde Boetius libr. de diuiſionibus dicit quod niſi eſſet penuria nominum, nulla definitio haberet plures quam duos terminos. Putà genus & differentiam conuertibilem cum ſpecie, & manifeſte patet de rationali quod conuertitur cum homine. Et confir. Si differentia prædicaretur in quale,id maxime eſſet,quia ſe habet vt forma eſſentialis contrahens genus: ſed eadem ratione genus ipſum & quodcunque ſuperius prædicaretur in quale de ſuo inferiori: nam ſuperius ſe habet vt forma reſpectu quidditatis inferioris vt habetur. 2. Phyſico. text. 28. qua propter docetur in prædicamentis ſecundam ſubſtantiam ſignificare,quale quid: ſed ſuperiora nihilominus prædicantur in quid de ſuis inferioribus: ergo differentia non prædicatur in quale de ſpecie. ¶Septimo contra quartam definitionem arguitur. Non eſt

proprium

proprium differentiæ vt per eam differant à se singula: ergo illa definitio non est bona. Probatur antecedēs. Generalissima differunt inter se, non tamen differunt per differentias, cum non habeant commune genus: & indiuidua eiusdem speciei differunt, & non per differentias: imo differentiæ ipsæ differunt, & non per alias differentias: nam si rationalitas differret ab hinnibilitate p aliam differentiam, tunc quæreretur de illa secunda differētia per quid differret: & sic esset processus in infinitum.

Ad quæstionem respōdetur,

Capitulum hoc in vniuersum esse verum: vnde ad primum argumentum longa requireretur responsio, nisi super Petrum Hispanum in de quantitate propositionis, & potissimum æditione prima latissimè explicuissem, quē admodum idem Petrus qui fuit puer est postea iuuenis, & postea senex: non quidem tanta identitate quanta angelus, aut cælum, aut reliqua corruptibilia: at vero quāta sufficit vt simpliciter dicatur idem. Et oppositum repugnat nō solum Arist. 4. Met. tex. 22. & 39. Sed sacræ scripturæ apud Iob vbi ait, quem visurus sum ego ipse & nō alius, & rursus circundabor pelle mea. &c. Nec esset securus infide resurrectionis, qui negaret eundem hominē resurrecturum qui mortuus est, & in eodē corpore, quanuis ex tanta materia quanta materia nutritionis in homine sene corrupta est parum sit resumpturus. Respondetur ergo ad argumentum sicut tunc, negando quod Petrus senex sit alius quam iuuenis: imo (vt ait Porphyr.) solum differunt accidentaliter. Et ad probationem in cōtrarium respondetur, quod quanuis tota materia quam ego habui ante. 30. annos fuerit corrupta, nihilominus, quia in quocunque articulo temporis fuit imperceptibiliter variata, sum ego ille qui fui heri, & heri qui per heri fueram: & ita procedendo de primo ad vltimum sum ille qui fui puer, alias non esset verum quod ego sum baptizatus. ¶ Et ad communem replicam, quid si modo reproduceretur alia materia quam habui ante. 30. annos & informaretur hac anima mea, videt quod ille esset alius postquam haberet omnino aliam materiam. Respondemus tunc quod ille esset alius, & hoc videtur docere Arist. 4. Meta. tex. 39. vbi ait, quod si igni paulatim apponantur ligna, idem augetur: sed si omnia simul tollerentur & simul apponerentur alia noua, esset alius ignis: nihilominus forsan melius respondebitur, quod ille non esset tam idem mecum quam ego sum ille qui fui in illa materia, propter repentinam mutationem tantæ materiæ: & nihilominus simpliciter ille de nouo productus & ego essemus idem. Et ratio est, quia ego in resurrectione idem resurgam qui modo sum, & forsan nullam particulam materiæ quam modo habeo habebo tunc: sed aliam forsan quam habui alio tempore. Imo cum materiæ cadauerum fuerint tam multis modis transmutatæ, satis est si vnusquilibet in resurrectiōe habeat particulam totius materiæ quam habuit viuens. ¶ Ad secundum argumentum respondetur: quod sola differentia proprijssima vt inquit Porphyr. est illa quæ facit aliud, saltem, inter illa quæ sunt in eodem prædicamento. Et ratio est quia differentia proprijssima cōstituit essentiam: risibile vero aut aquilum, & à fortiori alia accidentia aduenium essentiæ constitutæ. Et ideo negatur quod Petrus sit aliud à Paulo, quod certe est notandum etiam in Theologia, ne ab hæreticis decipiamur: nam, aliud apud Philosophos dicit differentiam in essentia: & quia species dicit totam essentiam indiuiduorum, propterea Petrus, & Paulus, vt sunt eiusdem speciei, ita sunt eiusdē essentiæ. Atqui quanti hoc referat adnotare, hoc proferam exemplo: venit mihi hisce diebus in manus liber quidam Arrianus, quippe qui negabat Patrem & Filium eandem habere essentiam numero, eundemq; esse numero Deum: paucis deinceps interiectis folijs concedebat, Filium esse eiusdem essentiæ cum Patre. Poterat hoc quidem hominem dialecticæ ignarum fallere, qui existimaret retractionem esse hanc superioris hæresis, cum tamen virus sub verbis lateret. Nam concedebat Filium esse eiusdem essentiæ, sicut ego sum eiusdem essentiæ cum patre meo, omnia enim indiuidua eiusdem speciei sunt eiusdem essentiæ: & ideo generatio eorum est vniuoca. Non ergo satis est concedere filium Dei esse eiusdem essentiæ cum Patre, nisi addas, eiusdem numero, & esse eundem Deum numero: nam & in nobis concedit Porphyr. quod plures homines sunt vnus homo secundum speciem & essentiam. Hæc ergo adduxerim, quibus manifestarem, quod Petrus non est aliud à Paulo, sed est alius homo: nam alius homo dicit alium numero, sed aliud, substantiuè dicit aliud in specie. Est etiam, aliud, indiuiduum si ly, aliud, accipiatur adiectiuè. ¶ Ad tertium respondetur. Quod non solum accidentia propria speciei sunt inseparabilia, sed etiam accidentia propria indiuidui: nam sicuti risibile eo quod fluit ab essentia dimoueri non potest ab homine, ita oculorum color, aut dispositio: nam si quæ ex peculiari indiuidui complexione dimanat, est sicuti character eius indelebilis, & quodammodo inseparabilis, vt cap. sequen. explicabimus. ¶ Ad primam confirmationem respondetur: quod per se inesse subiecto, accipit in præsentiarum strictè primo modo perfectatis, pro eo quod est de essentia subiecti. Atqui dicitur differentia per se, & ratiōe speciei, quia est de eius essentia, & ratione generis, quia per se illud diuidit: non enim animal per se bene diuiditur si dicas, aliud album, aliud nigrum, sed si dicas, aliud rationale, aliud irrationale: nam genus per se diuidi, est per se contrahi ad constitutionem speciei. Proprium autem inest per se secundo modo perfectatis. ¶ Ad secundam confirma. Albertus & Paulus respondent, quod propria passio qualis est, risibile, suscipit magis & minus: ita, ꝙ vnus homo est magis admiratiuus apriorq; ad ridendum quàm alius, atque adeo risibilior, quod profecto non facilè crediderim: imo hanc mihi videor videre differentiā inter accidens proprium speciei, & accidēs quod est proprium indiuidui: quòd accidens primum nec est intensibile nec remisibile, accidens vero secundum est intensibile & remisibile, nam sicuti ex eo, quòd essentia rei est inuariabilis, fit vt rationale nō suscipiat magis & minus, eadem ratione neque risibile, quod fluit ex eadem essentia suscipit magis & minus: tam risibilis enim fuit Cato qui fertur nunquam risisse, quam Philomenes, cui (authore Valerio) vis risus immoderati vitam hausit. Veruntamen accidentia propria indiuidui, quia dimanant ex cō plexiōe indiuidui suscipiente magis & minus, suscipiunt & ipsa magis & minus, vt homo sit magis cæsius alio, aut magis aquilus. Vnde ad confirmationem respondetur: ꝙ Porphyrius inter differentias proprias nunquam meminit propriæ passionis speciei (quæ pertinet ad quartum prædicabile) sed solum accidentium propriorum indiuidui quæ pertinent ad quintum prædicabile. Intelligit enim (vt annotauimus in textu) per differentiam propriam, accidentia inseparabilia, quibus indiuidua differunt sub eadem specie: vt differentijs proprijssimis reseruaret, separare vnam speciem ab alia. ¶ Et per hoc respōdetur ad tertiam confirmationem, quod vnus homo potest esse magis promptus ad ratiocinandum & ad disciplinas quàm alius, & promptior ad ridendum, non quidem, quòd sit magis ratiōalis aut magis risibilis, sed pro-

Risibile nō intenditur.

pter indiuidualem complexionem corporis qua videlicet habet carnes magis molles, vt ait Aristo. 2. de anima, aut organa aptiora, aut est sanguineus aut cholericus. &c. Et hoc modo Gilbertus concedit, quod animal animantius est quam planta: quia perfectius viuit. ¶ Quod si quis arguat, quòd disgregatiuum visus est differentia albedinis, & tamen suscipit magis & minus. Respondetur, quòd differentia essentialis accidentis non plus suscipit magis & minus, quàm differentia substantiæ: etenim sicut vnus homo non est magis homo quàm alius, ita nec vna albedo est magis albedo quàm alia: sed subiectum est magis aut minus album propter intentionem albedinis in illo. At disgregatiuum visus non est differentia essentialis albedinis, vt meminit S. Tho. opusc. 42. ca. 19. sed quia differentiæ accidentium sunt nobis ignotæ, explicamus illas per effectus: imo disgregare visum, nō est effectus albedinis sed lucis: at quia inter colores albedo præcipuè recipit lucem, ideo dicitur disgregare visum. Et ob id, quòd intēsior est, magis est disgregatiua. ¶ Ad quartum argumentum respondet Boetius negando, ꝙ differentiæ priuatiuæ non constituant speciem: vnde dicitur, quòd quanuis mera negatio, vt non esse rationale, nullam dicit perfectionem: tamen priuatio vt, irrationale, dicit perfectionem equi. Auicenna vero & Albertus negant differentias priuatiuas constituere speciem propter rationem argumenti, quibus profecto libentius ego subscriberem. Non enim video quomodo irrationale dicat perfectionem constitutiuam speciei: quare ly, brutum, cum connotet carentiam rationis, nec est genus nec differentia. ¶ Et arguitur primo contra Boetium: quia secundum eum, animal, non est immediatū genus equi, sed animal irrationale: idcirco definitio equi non esset, animal hinnibile, sed animal irrationale hinnibile quod non facilè crediderim: imo credo quòd animal est immediatum genus ad multas species animalium, sicuti ad hominem: non enim est maior ratio, quòd animal immediatè contrahat ad esse hominis, quàm ad esse equi. Vnde ad argumentum respondetur, quod illæ differentiæ priuatiuæ ponuntur loco positiuarum, quæ nobis sunt ignotæ: ait enim Arist. 6. Topic. c. 3. quòd genus quodlibet diuidendum est per duas differentias oppositas. Cuius ratio est duplex. Prima, quia differentiæ rerum plurimæ nobis sunt ignotæ. Secunda: quia quanuis essent notæ, non possent certo numero comprehendi, quia sunt innumeræ, vt Porphy. ca. superiori meminit: quare si dicerес, animalium aliud rationale, aliud hinnibile, aliud mugibile &c. hauriri non posset tota continentia generis. ¶ Atqui differentia priuatiua aliquando ponitur loco vnius positiuæ tam ample sicut est illa priuatiua: vt cum diuiditur substantia per corporeum & incorporeum, incorporeum ponitur loco spiritualis, aut intellectualis, quæ facit per se vnum genus distinctum contra corpus. Aliquando vero non ponitur loco vnius, sed loco plurium, vt irrationale non sungitur vice vnius differentiæ positiuæ quæ constituat genus commune omnium irrationalium: sed loco plurimarum differētiarum, putà hinnibilis, latrabilis &c. Non negamus esse plurima genera subalterna sub animali vt canis forsan est vnum genus commune ad plures species canum: & ceruus forsan est genus ad plures species ceruorum: & armentum ad plures species armentorum. Sed dico primo, quòd non est vnum genus commune omnium irrationalium: & præterea, ꝙ sicut animal est immediatum genus ad speciem humanam, ita forsan est immediatum genus multarum specierum brutorum. ¶ Quintum argumentum pertinet iam ad secundam partem textus quæstionis. Ad quod respondetur cum Porph. ꝙ genus non continet differentiā actu, sed potestate: nam continere illam actu est continere tanq; partem suæ definitionis & quidditatis: & vt responsum est, animal inquantum abstrahitur ab hac & illa ratione specifica, non includit in sua definitione, rationale aut irrationale sed tantum, sensitiuum, quanuis in re nulla detur realiter animalitas quæ non includat actu rationale aut irrationale. Vnde ad argumentum concedit-tur, ꝙ genus sicut confuse continet speciem, ita & differentiā: nihilominus species determinatè continet dr̄iam, quam genus determinatè non cōtinet. ¶ Sed ad plenio rem intelligentiā restat dubium, quomō genus cōtineat dr̄ias potestate aut potentia: nam cōtinere, dicit aliquod genus causæ: an ergo contineat in genere causæ efficientis an formalis, Albertus dicit ꝙ continet in genere causæ formalis, sicut cōfusum continet determinatum: & est opinio Comment. 5. Meta. cōm. 15. Dicendum est tñ, ꝙ genus, aut comparatur ad differentiam, aut ad speciem: si ad differentiam, tunc continet in genere causæ materialis, ad similitudinem rei artificialis: sicut enim scānum non fit ex quacunque materia: quia materia eius non est butyrum sed lignum: ita rationale non informat quodcunque genus immediatè, sed animal. Quod antiqui dicebant, differentiam educi de potentia generis, sicut formam compositi de potentia materiæ. Si vero compararetur ad speciem, tunc cōtinet illam in genere causæ formalis, sicut sphera maior in cœlis continet minorem. Et potest quodammodo accōmodari similitudo continui: sicut enim in continuo sunt plurima in potentia, quæ per diuisionem eius fiunt entia in actu, ita sub cōfusione animalis continentur plures species, quæ per diuisionē differentiarum constituuntur in actu. Et propterea antiqui non solum dicebant genus continere differentias in potentia, quæ designat meram passionem, sed potestate: quasi ꝙ genus proferat de se differentias. Qua præterea de causa, decem generalissima dicuntur decem rerum principia, quasi quæ omnia inferiora sub se contineant, & à generalissimis omnia inferiora dimanent. ¶ Sextum argumentum est in hac materia præcipuū: ad quod Albertus dat quinque solutiones, quas prolixum esset hic ad longum recitare. Tres sunt quæ ad rem faciunt. Et prima, quam ego vehementer suspicor fuisse intentionē Porphy. est, ꝙ fortè in eius opinione nulla erat simplex vltima differentia conuertibilis cum specie specialissima, sed omnes censebat esse communes ad plures species. Vltimam vero differentiam putabat esse compositā ex pluribus simplicibus, vt patet in eius exēplo, vbi ait, quòd rationale, commune est nobis & dijs: & mortale commune est nobis & brutis: sed, rationale mortale, cōplet vltimam differentiam hominis. Quam opinionem sequitur Burlæus. At vero siue hæc fuerit mens Porphyrij siue non, est tamen & contra Aristo: & contra veritatē vt argumentum comprobat. ¶ Secunda responsio est, ꝙ Porphy. solum intendit definire differentias specierum subalternarum, eo ꝙ differentiæ vltimæ sunt nobis ignotæ sicut species ipsæ: differētiæ vero subalternæ sunt magis notæ. Quæ quidem responsio (quanuis Albertus dicat eam esse irridendam, quia tunc definitio non conueniret omni contento sub definito) tamen profecto forsan non est adeo risu digna: quin etiam videtur esse Aristotelis secundo Post tex. 17. vbi ait, quod differentia superior est quam species: qđ S. Tho. exponēs ait, rōne esse, quia dr̄iæ vltimæ sunt nobis ignotæ. Nihilominus, postq; in rei veritate est aliqua vltima differentia simplex, exponenda est definitio, vt etiā illā cōprehendat. ¶ Vltima ergo expositio Alberti est, ꝙ differentia habet tres actus. s. diuidere

● Disgregatiuum,

Differentia priuatiua,

Genus continet dr̄ias

diuidere genus, constituere speciem, & in his consistit ratio dfię: habet aliud quod est cóstituere vltimã speciem: & hoc de per accidens est ad rationem differentiæ: & ideo in definitione solũ duo priora debuerunt explicari. Sed profecto solutio non abunde facit: nam sicut de ratione differentiæ non est constituere speciem specialissimam: ita nec constituere speciem subalternam: sed solum de ratione eius est constituere speciem abstrahendo ab hac & ab illa: ergo definitio debuit assignari communis & indifferens ad vtranque differentiam. ¶ Respondetur ergo, vt ait dominus Caietañ. exponendo Albertũ, quod definitio debet intelligi negatiue. ſ. differentia est cui inquantum differentia est non repugnat prædicari de pluribus differentibus specie & ita est quod rationale, quatenus est differentia, id non repugnat, sed inquantum constituit speciem vltimam. Et ratio definiendi hoc modo fuit, quod sicuti species debet definiri per respectum indiuidua: ite & differentia (quemadmodum & genus) debet definiri in ordine ad speciem cuius est pars. Et cum differentia inquantum differentia non conuertatur cum specie specialissima, sicut proprium, debuit definiri per indifferentiam ad prædicari de pluribus speciebus: & hac ratione definitio comprehendit tam differentias subalternas quam specialissimas. Quade causa (vt conijtio) Aristotel. 1. Topi. c. 4. inter prædicata non meminit differentiæ sed solius definitionis: quia videlicet vltima differentia prædicatur de specie sicut definitio essentialiter & conuertibiliter. ¶ Pro materia primæ confirmationis notandum, quod omnia vniuersaliter prędicata dicũt quod dammodo qualitatem respectu subiecti, eo quod se habet vt forma respectu illius, vt colligitur ex Aristot. secundo physi. text. 28. diuersimode tamen: nam accidens dicit qualitatem accidentalem separabilem: proprium vero, qualitatem accidentalem, sed separabilem: & de his manifestum est quomodo prædicetur in quale. At vero genus & differentia quia vtrunque est prædicatum speciei vtrunque dicit qualitatem, modis tamen diuersis. Nam differentia respectu generis habet se sicut actus determinans & informans illud, & omnis actus qui se habet vt determinans, prædicatur in quale. Hoc em̃ est qđ quærimus, interrogantes, homo quale animal sit. i. qualiter sit formatum. Genus vero respectu differentiæ habet se sicut materia determinabilis, respectu vero speciei de qua prædicatur quidditatiue, habet se vt forma: non quidem sicut actus determinans rationem speciei, sed sicut quidditas totaliter determinata. Et ideo Aristo. secunda substantias dicit significare quale quid. i. quale per quod respondetur ad quæstionem, quid est. Et ideo prædicantur quidditatiue vt. c. etiam de genere diximus. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, quod differentia accipiendo primæ intentionaliter pro substracto secundum esse absolutum quod habet in rebus (vt rationale) non est definibilis, vt probat argumentum: sed tamen accipiendo nomen differentiæ secundæ intentionaliter pro re inquantum substat secundæ intentioni, quæ est prædicari de pluribus &c. definitur hic à Porphyrio: vnde definitum est secunda intentio ad sensum supra expositum: non quod secunda intentio sit differentia, sed quod definitur res inquantum substat secundæ intentioni. Nominales dicunt quod definitur ly differentia quæ supponit pro illis terminis, rationale, hinnibile &c. ¶ Ad septimum argumentum latius patebit responsio in prædicamẽ. c. 4. sed interim negatur quod non sit proprium differentiæ vt per illam res differant. Vbi notandum, quod quanuis omnes res quarum vna realiter non est alia, vulgari sermone dicantur differre, nihilominus tamẽ propriè res differre est idem ad diuersa ferre: & ideo propriè solum conuenit speciebus contentis sub eodem genere, ad quas genus idem per diuersas differentias distrahitur: generalissima vero vt loco citato explicabimus, non differunt, sed sunt primo diuersa. Et indiuidua eiusdem speciei non propriè differunt, sed sunt materialiter diuisa: quia differentia dicit essentialem distinctionem. Quare personæ diuinæ non prepriæ differunt, sed sunt personaliter distinctæ: & differentiæ ipsæ non differunt, sed sunt rationes differendi, putà quibus species differunt: sicuti albedo non est alba, sed albi forma.

In quale.

Definitur secunda intentio.

DE PROPRIO. CAP. IIII.

PRoprium autem quatuor diuiditur modis. Nam propriũ est id, quod soli cuipiam accidit speciei, etsi non omni: vt hominiaccidit mederi, aut metiri. Et id item, quod vniuersæ accidit speciei, & si non soli: vt hominẽ bipedẽ esse. Et etiã id ꝙ soli accidit, & omni, & quãdoque: vt omni homini in senectute canescere. Quartum autem est id, in quod omnia conuenerunt, vt soli, & omni, sẽperque accidat, quale est risibile, respectu hominis. Nam homo, etsi non semper ridet, risibilis tamen dicitur: non ex eo, quia semper rideat, sed quia aptus est ad ridendum. Hoc autem ipsi semper est insitum: quemadmodum & equo ipsum hinnibile. Hęc verè propria inquiũt esse, quia in his ipsis fit & conuersio. Si est enim homo, est risibile, & si est risibile est etiam homo.

CVm species vt in superioribus adnotauimus, totum quoddam sit metaphysicum, ex genere & differentia tanquam ex materia & forma compositum: ordo debitus est, vt post tria hæc quarto loco succedat proprium: nomen enim ipsum manifestat cur sit accidenti præferendum. Proprium nanque est illud quod essentiam rei proxime sequitur, tanquam id quod ex principijs essentialibus fluit: accidens vero est, quod aliunde extrinsece competit. Atqui capitulum hoc quartum breuius est quàm vt partitione aliqua opus habeat. ¶ Narrat hic Porphy. quatuor acceptiones proprij: & id solum quod est proprium quarto modo, est simpliciter & proprijssime proprium, cætera vero sunt propria secundum quid. Vnde acceptiones istæ non sunt sicut illæ generis & speciei: putà primæ aut secundæ intentionaliter, sed sicut acceptiones differentiæ omnes intelliguntur secundæ intentionaliter. Siue enim proprium accipiatur quarto, siue alijs modis, est acceptio dialectica. Ob idque licet proprium aliter accipiatur secundum Grammaticos: quando distinguunt nomen in ꝓprium & appellatiuum, aut quãdo distinguunt significationẽ in impropriam & propriam: & aliter in philosophia morali quando dicunt, res iure gentium esse appropriatas & religiosos non habere proprium: tamen

huiusmodi acceptiones nihil ad rem pertinent. ¶Sed est præterea sciendum, quod Aristo. 1. Top. c. 4. aliter definit proprium, neque refert nisi tantum tres acceptiones proprij. Ait enim, Proprium est quod non indicat quid est esse rei, soli autem inest & conuersim prædicatur. Prima particula excludit vltimam differentiam a ratione proprij, & secunda excludit accidentia communia. Subiungit autem, quod si quid aliud est proprium quod non soli inest, aut quod non semper inest, erit proprium secundum quid puta proprium ad aliquid, aut proprium quando bipes, quod non conuenit soli dicitur propriū ad aliquid: quia non distinguit simpliciter hominem ab alijs speciebus, sed solum a quadrupedibus & non a volatilibus: sed canescere dicitur proprium quando quia non conuenit semper. At vero Porphy. proprium ad aliquid distinguit in duo, puta in proprium quod inest soli, sed non omni, vt esse medicum aut geometram: & proprium quod accidit omni sed non soli, vt esse bipedem. Tertio modo proprium est quod conuenit aliquando: & quarto modo id quod Aristotel. vocat simpliciter proprium. ¶Notandum est præterea tertio, ꝙ definitio Aristot. est propriè dialectica, quippe quæ datur per terminos secundæ intentionis, & explicat proprium quatenus est quartum prædicabile. Definitio vero Porphy. videtur explicare potius naturàm proprij secundum suum esse reale: nisi dicas, quod ly, conuenit, tantum valet sicut prędicari. Quomodocunque aute fit, sensus definitionis est iste. Proprium est vniuersale quod prædicatur de specie accidentaliter, intransmutabiliter, & conuertibiliter. Accidentaliter, ad differentiam vltimæ differentiæ. Intransmutabiliter, ad differentiam accidentium communium. Conuertibiliter, ad differentiam proprij secundum quid: tria enim dicit, conuertibiliter. s. quod omnis homo sit risibilis, & tantum homo sit risibilis: & semper homo sit risibilis: Hanc definitionem Nominales more suo attribuūt terminis, vt sit sensus, Proprium est terminus qui prædicatur de termino qui est species &c. Et qui semel deuorauerit illa nomina, homo, equus & similia est species, admittat subinde illa nomina, risibile, hinnibile, esse propriaspasiones. Secundum ergo intentionem Porphyrij, & Aristotelis definiuntur hic res, quatenus substant secundæ intentioni ad sensum supra expositum: res enim sunt accidentia propria, & termini sunt nomina talium accidentium. ¶Sequitur ex dictis, proprium analogice dici, putà principaliter de proprio quarto modo, & minus principaliter de proprio tribus prioribus modis.

Definitionis sensus

Quæstio prima.

Vtrùm textus hic Porphyrij verus sit.

ADuersus partem affirmatiuam arguitur primo contra primam acceptionem. Aut esse medicum vel geometram, accipitur pro aptitudine ad scientiam: aut pro habitu acquisito scientiæ: si primum, tunc est proprium quarto modo: nam (vt auctor est Aristot. in. 1. metaph.) aptitudo & inclinatio ad scientiam est homini naturalis ex principijs essentialibus fluens, sicut aptitudo ad ridendum. Sic secundum, tunc est merum accidens: accidit enim Petro esse medicum: quia non est ex natura speciei, sed ex mera uoluntate. ¶Eodem modo arguitur aduersus tertiam acceptionem: nam si canescere dicat aptitudinem, est proprium quarto modo: si vero dicat actum, est merum accidens proueniens ex defectu caloris cerebri. ¶Et confir. quia etiam muli in senectute canescunt: ergo non conuenit soli homini. ¶Secundo arguitur contra secundam acceptionem. Esse bipedem nulli speciei est proprium: quia non specialissimæ, cum non conueniat soli: neque subalternæ, quia maximè esset proprium animalis: & hoc non, quia non conuenit omni animali: ergo nullo modo est proprium: nam omne propriū procedit ex principijs alicuius speciei. ¶Contra quartam & propriam acceptionem arguitur tertio. Aut proprium conuenit speciei ratione suæ essentiæ puta ratione talis formæ specificæ: aut conuenit aliunde, sicut calor conuenit aquæ ab igne. Si primum non prædicatur accidentaliter, sed certe essentialiter: nam ea ratione differentia prædicatur de specie essentialiter, quia est de essentia illius. Si vero non conuenit ratione essentiæ, tunc est purum accidens, & sic non posset distinctio fieri inter quartum & quintum prædicabile. ¶Confir. Proprium non ponitur in prædicamento substantiæ: quia nec in recta linea, cum nec sit genus nec species substantiæ: nec ad latus, cum non sit eius differentia: ergo ponitur in prædicamento accidentis, & per consequens est accidens. ¶Quarto arguitur. Nullum est accidens quatuncunque commune, quod non sibi vendicet proprium subiectum, ergo omne accidens est proprium respectu alicuius subiecti, & per consequens nulla est distinctio inter quartum & quintum prædicabile. Probatur antecedens. Si aliquod esset tale accidens, maxime esset calor, sapor, albedo, & alia id genus: sed hæc non possunt esse nisi in corpore naturaliter: ergo sunt propria respectu corporis. ¶Quiuto & postremo arguitur. Vniuersale non dicitur nisi respectu inferiorum (est enim vniuersale vnum in multis & de multis) sed proprium non est vniuersale respectu inferiorum, nec inquantum propriū prædicatur de multis: ergo non est inter vniuersalia computandum. Probatur minor, si proprium prædicaretur de pluribus, maximè de indiuiduis, sed istæ non sunt prædicationes proprij, Petrus est risibilis, Paulus est risibilis: ergo non prædicatur de pluribus.

Ad quęstionē veluti ad superiores affirmatiue respondetur. Vnde ad primum argumen. respondetur primo, quod esse medicum aut geometram, non accipitur pro inclinatione & aptitudine naturali ad scientias, sed pro habitu: nam habitus scientiæ est etiam aptitudo quædam & potentia ad actum: differentia enim est inter aptitudinem ad scientias, & aptitudinem ad ridendum: quod aptitudo ad ridendum est completa potestas, quæ à sola fluit essentia non alium de dependens ad ridendum: & ideo conuenit omni homini pro semper, sed aptitudo ad scientias non est completa potestas sine habitu scientiæ, qui quidem habitus à voluntate hominis dependet. Et ideo licet conueniat soli homini quia brutum non est scientiæ capax, non tamen conuenit omni homini. Et quanuis solutio hæc sit omnium communis, forsan alius est sensus Porphy. procedit enim solutio data suppositio quod esse medicum, & esse geometram, sint posita gratia exempli loco scientiæ in vniuersali: nam cum homines naturalem habeant inclinationem ad scientias, non potest illa esse proprium primo modo: sed habitus qui non conuenit omnibus. At forsan. Porphy. esse medicu, & esse geometrā, intellexit specialiter: vt per propriū primo modo intelligat particulares aptitudines naturales, quæ in diuersis hominibus sunt diuersæ ad speciales scientias & artes, secundum quas nascunt in tali sydere: sunt enim homines aptissimi ad

aliquas

aliquas artes, qui ad alias sunt inepti. Et ideo aptitudo ad medicinam conuenit paucis hominibus. ¶ Ad aliud dicendum quod canescere respondetur, q̃ non accipitur solum pro actu, nec solum pro aptitudine quæ fluit ex essentia hominis: sed pro aptitudine illa simul cũ qualitate cerebri, vnde pendet actus canescendi: est enim causa caniciei corruptio humidi naturalis, q̃ calor cerebri deficiens in senectute digerere nõ potest. Et hac de causa qui grossiores habẽt capillos facilius canescunt quã qui habẽt subtiliores, propter maiorem abundantiã humidi. Quare non solum actus canescendi nõ inest semper, sed nec tota causa canescẽdi inest semper. Hac de causa hoc adnotauerim, quod Palus, Venetus putat hanc esse differẽtiã inter proprium quarto modo & tertio modo: quã homo est semper aptus ad semper ridendum: sed quauis semper sit aptus ad canescendũ, nõ tamen ad semper canescendum sed aliquãdo. ¶ Et potest quidẽ in bono sensu hoc saluari. Verum tamẽ si sit sermo de aptitudine, & tota potentia ad canescendum, certe nec illa semper inest. Dicitur illa potentia cõuenire omni homini, quia omnis qui ad senectutẽ venerit (nisi aliqua specialis causa obstiterit) canescit: sicut grues (vt fertur) in senectute nigrescunt. ¶ Ad confir. respõdetur, q̃ albi pili mulorum nõ sunt canicies sed est alia passio quæ nullo modo est illis propria, nec cõuenit illis solis cum cõueniat equis, neque cõuenit omnibus. ¶ Ad secundũ principale cõceditur q̃ quicquid quarto modo, & simpliciter est proprium, debet esse proprium respectu alicuius certæ speciei, aut specialissimæ aut subalternæ, aut alicuius essentiæ simplicis. Et ratio est quã insinuabat argumẽtum: videlicet quia ex quacũq; differẽtia quã exprimit definitio fluit propriũ talis speciei: vnde, sicut dictũ est in. c. de genere, q̃ genera subalterna non definiuntur inquantum genera, sed inquantum species, eadem ratione vtũquodque habet proprias passiones, nõ inquãtum genus, sed inquantum species: vt sensibile est ꝓpria passio animalis, quãuis accipiatur loco differẽtiæ quæ est nobis ignota. Et ob id indiuidua nõ habẽt proprias & peculiares passiones: quia nõ habẽt proprias & peculiares essentias, præter essentiã speciei quæ est omnibus cõmunis: sed habent (vt inquit Porph.) proprietatũ collectiones accidentaliũ, quibus inuicẽ distinguunt. Addiderim vel essentiæ simplicis. i. nõ cõpositæ ex genere & differẽtia: quia generalissima habent etiam suas proprias passiões. Et entis (q̃ est cõceptus simplex) passiões sunt, vnũ, verũ, & bonũ. Et in simplicissimo Deo sunt attributa propria: vnde conceditur subinde ad argumentum, q̃ bipes, propterea nõ est proprium simpliciter quia nõ conuenit alicui propriæ speciei, sed est cõmune multis, nõ tamen toti generi animalis. ¶ Ad tertiũ argumentũ respõdeẽ, q̃ quauis risibile fluit ex principijs essentialibus, nihilominus nõ prædicatur essentialiter: nã prædicari essentialiter est, prædicatũ esse de essentia rei tanquã partem intrinsecã eius, vt tantũ sunt genus & differentia: risibile vero nõ est pars essentiæ, sed est quasi effectus essentialis eius: & ideo prædicaẽ accidẽtaliter medio modo inter differentiã & accidens cõmune. ¶ Vnde ad cõfir. respõdet S. Tho. q. 77. art. 1. q̃ accidens accipitur dupliciter. Vno modo, vt diuiditur cõtra substantiã & istũ modo nõ est dare mediũ inter substãtiã & accidẽs cũ diuisio sit per affirmationem & negationem. s. esse in subiecto & non esse in subiecto: & ideo propriũ quia nõ est substãtia, isto modo est accidẽs. Secundo modo accipitur, accidẽs, vt est quintũ prædicabile: & sic potest dari mediũ inter substantiã & accidens: vt accidẽs sit quicquid nec fluit ab essentia nec est de essentia: propriũ vero sit, q̃ cum non sit de essentia, fluit tamen ab essentia.

¶ Ex quo sequitur (ad formã confirmationis) q̃ propriũ ponitur in prædicamẽto accidẽtis, & diuersa propria in diuersis prædicamentis accidentiũ. Exempli gratia, intellectus, voluntas, sensus, & alia id genus, quæ sunt proprię passiones tanquã potẽtiæ naturales ponũtur in secunda specie qualitatis: triangulus, quadrãgulus, &c. quæ sunt passiones linearũ, ponuntur in quarta specie qualitatis, quia sunt figuræ. Sed rursus habere tres angulos æquales duobus rectis, quæ est propria passio trianguli, ponitur in prędicamẽto qutãitatis. Nota quomodo figura est passio quantitatis, & habere tres æquales &c. est passio figuræ pertinens ad quantitatem: (nam æquale vel in æquale, spectant ad quantitatem) sed magnum, paruum, par & impar, quæ sunt species quantitatis, ponuntur in eodem prædicamento quãtitatis: simile & dissimile in prædicamento relationis, licet sint passiones qualitatis. Impertinens ergo est, q̃ passio & suum subiectum in eodem ponãtur prædicamento. ¶ Ad quartã respõdetur, q̃ omne accidẽs habere ꝓpriũ subiectũ, potest intelligi duobus modis. Vno modo de subiecto inhęsionis: & hoc modo forsan est verũ, q̃ nõ omne accidẽs potest indifferẽter inesse cuicunq; subiecto: imo accidentia corporalia solũ corpori inesse possunt mediante quantitate, q̃ est eius proximum subiectũ. Et econuerso accidẽtia spiritualia & indiuisibilia suapte natura non possunt inhærere corpori, nec id solũ naturaliter: sed forsan nec supernaturaliter deus posset albedinem ponere inhæsiuẽ in angelo, neque notitiã in lapide, quauis id passim cõcedatur: nam hoc videtur naturis rerũ repugnare: sed quicquid sit de miraculo, saltem naturaliter omne accidens habet subiectũ inhæsionis proprium. Hic autẽ non loquimur de subiecto proprijhoc modo. Secundo modo possumus loqui de subiecto, ex cuius essentia fluit accidens q̃ est proprium: & hoc modo loquimur in proposito, & negamus aliquam essentiam specificam rerum, aut specialissimam, aut subalternam, vnde tanquam proprium quarto modo fluat albedo, aut nigredo, aut aliquod tale accidens: nam quauis solum corpus sit album nõ tamen omne: & quauis omnis nix sit alba, non tamẽ sola. ¶ Tertio modo posset quis fingere albedinẽ posse habere proprium subiectum, putã, certã proportionem & mixtionem qualitatum primarum vnde fluat albedo, & certam vnde fluat nigredo. Sed hoc nec est ad propositũ: quia talis mixtio nõ vocaretur subiectũ sed causa efficiens: & præterea quia forsan nõ datur certa & determinata mixtio vnde fluant homini qualitates secundæ: nã videm⁹ ex nimia frigiditate albescere niuẽ, & ex magno calore saccarũ. Sed de hoc satis. ¶ Ad quintum argumentum respondetur. Primo, q̃ adhoc quod proprium sit vniuersale, satis est quod cõuertibiliter prędicetur de specie, quæ est vniuersale. Sed secũdo respõdetur, q̃ certe prædicatur de indiuiduis prædicatione proprij per illarum regulam Aristo. ante prædicamentale. Quicquid de superiori prædicaẽ, prædicatur de inferiori, quæ certe intelligenda est de eodẽ genere prædicationis, vt si homo est animal, est prædicatio generis, Petrus est animal, est etiam prædicatio generis. Eadẽ ratione, quia risibile prædicaẽ de hoíe prædicatione proprij, istæ etiam sunt prædicationes proprij, Petrus est risibilis, Paulus est risibilis. Nec requiritur q̃ predicatum cõuertatur cum subiecto: satis enim est quod conuertatur cum specie aut cũ genere, cuius subiectũ est indiuiduũ. Et ratio est, quia proprium est q̃ fluit ex essentia rei: essentia vero indiuidui nõ est alia ab essentia speciei & generis: & ideo quod est proprium speciei, est proprium indiuidui, quare hæc est etiam prædicatio proprij, Petrus est sensibilis.

Quæstio secunda.

Vtrùm proprium à suo subiecto realiter distinguatur.

ARguitur primò contra partem affirmatiuam, argumẽto quo sæpe solemus cõtra homini distinctiones vti. Pluralitas & distinctio rerum non est concedenda, nisi ratione id conuincente: sed nulla vr cõuincere ratio, vt aliquod sit accidens in homine, quod sit potentia ad ridendum distinctum realiter ab eo vel eius anima: ergo gratis conceditur. Probatur minor: quia homo eo ipso quod habet animam & organa corporalia, habet potentiã ridendi ambulandi, &c. ¶ Secundo arguit. Eadem est ratio de omnibus proprijs passionibus, vt distinguãtur aut non distinguantur à subiecto, post quã omnia passio cõsequitur essentiã rei: sed multę sunt proprię passiones quæ nõ distinguũtur realiter à suis subiectis: ergo nulla distinguitur. Probatur minor, Passiones entis, vt vnum, bonum, verum, non distinguuntur ab ente nisi sola ratione, vt Aristo. 10. met. tex. 5. ex professo docet, & S. Tho. illic confitetur, &. q. 1. de veritate, art. 1. latius exponit dicens, quod vnum, significat ens, in quãtum est indiuisum: & verum, significat illud in quantum obiectum intellectus: & bonum, significat idem in quantum obiectum est appetitus. Item aptitudo materiæ ad formam nõ distinguitur à materia, vt S. Tho. 1. p. q. 77. art. 1. concedit, multæque sunt præterea homini passiones non distinctæ à subiecto. ¶ Tertio arg. Si aptitudo ad ridendum distingueretur ab homine, sequeretur processus in infinitũ in huiusmodi passionib⁹, quem nullus debet philosophus admittere: probatur sequela, Aptitudo ad ridendum distinguitur ab homine: ergo aptitudo illa est etiam apta inhærere subiecto, & per consequens aptitudo eius ad inhærendum distinguitur ab illa & eadem ratione illa secunda est apta inhærere subiecto per aliam tertiam, & sic in infinitum. Et præterea subiectum per se, non est in potentia ad ridendum, nisi per illam aptitudinem, ergo eadem ratione nõ est in potentia ad producendum illã aptitudinem, nisi per aliam, & sic in infinitum. ¶ Quarto arguitur. Si proprium esset accidens distinctum realiter a subiecto, vel esset extensum per totũ vel esset in aliqua certa parte, vel esset indiuisibile: non primum, quia ridiculum esset si quis concederet risibilitatem esse in pede, qui ridere nequit: nec tertium, quia actus ridendi est materialis: quoniã exercetur organis materialibus: neque secundum, quia non facile apparet in qua parte hominis esset risibilitas. ¶ Et confirmatur hæc ratio: quia si esset accidens distinctum, illud esset intensibile & remissibile sicut cætera accidentia corporalia: & sic vnus homo esset magis risibilis alio, quod supra negatum est. Quinto arguitur. Si risibilitas esset accidẽs distinctum, sequeretur quod posset per diuinam potentiam à subiecto separari: nam cum omnia à Deo conseruentur, posset Deus subiectum seruare corrupto accidente, vel econuerso: sicut seruat accidentia in sacramento Eucharistiæ: consequens tamen est falsum, nam tunc daretur homo qui non esset risibilis, & certe id repugnat, ac si daretur homo qui non esse rationalis. ¶ Sexto demum & postremo arguitur. Esto, concederetur aliqua distinctio ex natura rei inter subiectum & eius passionem secluſa operatione intellectus, satis esset concedere distinctionem formalem, quæ minor est distinctione reali, per quam inconuenientia istorum argumentorum, euitaretur, ergo non est asserenda distinctio realis. Probat antecedens, distinctio formalis, vt supra diximus, est inter duo quæ non se habent vt duæ res, & tamẽ vnum nõ est de essentia alterius, & ita videntur se habere homo & risibile: quia de essentia & quidditate hominis non est risibilitas, nihilominus non sunt duæ res vt patet per argumenta facta. ¶ In contrarium est, quod potentiæ naturales sunt propriæ quædã passiones animæ, vt intellectus, voluntas, sensus, & similes: quæ quidem potentiæ sunt accidentia distincta ab anima, vt patet per Aristo. qui ponit huiusmodi potentias in prædicamento qualitatis, & secundũ ipsum distinguitur à substantia.

Quæstionem hanc fateor nihil prorsus ad dialecticum pertinere:

sed quia dialectici huius temporis illam huc introduxerunt, non potuimus hic non mouere. Tres sunt de hac quæstione opiniones, quas inter arguendum innuebamus secundum numerum distinctionum trium, quas quæstione tertia super p logum adnotauimus. Distinctionum enim alia est rationis, vel per solã operationem intellectus: & alia ex natura rei secluſa operatione intellectus. Et hæc secundũ Scotum distinguit in realem & formalem. ¶ Prima ergo opinio est nominalium tenẽtium, & subiectum & passio nullo mõ ex natura rei differunt. Distinguuunt tamẽ de propria passione, nã vno mõ accipitur (inquiunt) dialectice p illis nominibus, risibile, hinnibile, &c. quæ cõuertibiliter prædicant de nominibus specificis: & hoc mõ manifestum est distingui propriũ a subiecto, in quo sensu non mouetur hæc quæstio. (Quin etiã improprium satis est dicere istum terminum, risibile, esse propriã passionem illius termini homo.) Alio modo propria passio accipitur physicè pro accidente & consequitur essentiam rei: in quo sensu mouetur quęstio præsens, ad quã respondẽt negatiuè. s. subiectum & propria passio, vt homo, & risibilitas nõ distinguũtur ex natura rei: sed sicut homo per animam immediate viuit, ita per eam immediate ridet, intelligit, sentit, vult, &c. Quare intellectus & voluntas nullo modo distinguuntur. Probat conclusionem argumentis supra formatis. ¶ Reales vero consentiunt quidem quod distinguantur ex natura rei: differunt tamen quod Scotus opinatur suo modo solum formaliter distingui. Sed S. Tho. censet distingui realiter. Opinionem suã explicat Scotus secundo sententiarũ. d. 16. q. vnica. Vbi quod distinguãtur ex natura rei probat: quia secluſa operatione intellectus, homo, & risibile, habent distinctas definitiões: nam homo est animal rationale, & risibilitas est aptitudo ad ridendum. Item quia circũscripta operatione intellectus cõcedimus & risibilitas est in homine, & quod homo est subiectum risibilitatis: & per cõsequẽs habent se sicut subiectum & accidẽs. Quod vero non distinguãtur realiter, p bat: quia distingui realiter est distingui tanquam duas res: & tamen risibilitas pẽdet ex essentia & ideo essentia continet essentialiter quodãmodo risibilitatem. Atque adeo hinc elicit mediam distinctionẽ formalem. Itaque distinctio formalis est, vt supra diximus, quando vnum habet definitionem quidditatiuam non includentem aliud, nihilominus aliud continet essentialiter ipsum: sicut dixit animalitatem distingui ab homine formaliter, quia definitio animalis non includit hominẽ, nihilominus homo cõtinet essentialiter animalitatem. Vnde adhuc insinuat Scotus duos gradus distinctionis formalis: plus enim distinguuntur ex natura rei subiectum & passio, quã natura generis & natura speciei quia

quia natura generis, quanuis nō includat naturam speciei, includitur tamen in illa tanquā pars eius quidditatiua: tamen propria passio neque includitur in definitione subiecti, nec includit illud nisi secundo modo dicendi per se, sicut nasus ponitur in definitione simitatis, vel simitas est nasi curuitas, vbi subiectum non ponitur tanquam pars passionis.

His suppositis ad intelligentiam opinionis S. Thom. notandum est, quod nusquam apud ipsum inuenitur, quod passio distinguatur à subiecto sub istis terminis, passio vel propriū, sed solū quod potentiæ distinguantur à subiecto: putā ꝙ potentiæ animæ distinguantur ab anima, & potetiæ corporales à corpore. Hoc pater prima. p. q. 77. art. 1. & in. q. de spiritualibus creaturis. art. vlti. & vbicunque alibi de re ista meminit. Sed quia in locis citatis dicit, ꝙ potentiæ se habent sicut accidētia propria subiecti, quæ pertinent ad quartū prædicabile, vt patet loco primo citato ad quintum argumentu: inde posteriores isti doctores mouent quæstionem sub nomine propriæ passionis, opinātes secundū S. Tho. omnem propriā passionē distingui à subiecto, ꝙ S. Tho. non somniauit. ¶ Sed multo magis miror quid istis in mentē venerit, proprias passiones appellare relationes aptitudinales ad agendū, vel patiendum. In qua sentētia citāt. S. Tho. prima. p. q. 77. Et Scotū in. 4. dis. 49. q. 2. ꝙ tamen neuter vnquā cogitauit. Enimuero, nec omnis propria passio est potentia. vt. q. 1. patebit nec illa quæ est in potētia, est relatio cū ponatur in secūda specie qualitatis. Verū est tamē, ꝙ potētia definitur in ordine ad actū, vt risibilitas est potetia ridendi, sicut visus potentia sentiēdi colorē: inde tamē non sequitur esse relationes: qa nihilominus habent esse absolutu, vt intellectus, voluntas, &c. Sicut forma non est relatio, quāuis sit actus materiæ. Sed de hoc in tertio prædicamēto. Vndesi qæstio hæc tractāda esset in dialectica potius debe ret tractari in prædicamentis, in secunda specie qualitatis, an videlicet naturalis potētia distinguatur a subiecto. Quia tamen in hoc loco hac tēpestate mouetur, respondetur tribus cōclusionibus. Prima. Omnis propria passio quæ est potentia respectu operationis realis & accidentalis, distinguitur realiter à subiecto, siue sit potentia actiua siue passiua: dummodo sit potentia per se proxime ordinata ad talem actū. Exempli gratia, intellectus quæ respectu obiecti est potentia passiua ad recipiendū species, & actiua ad producendū actum, pariter sensus & voluntas distinguuntur realiter. Cætere particulæ explicabuntur conclusione tertia. Conclusio hæc primo, ꝙbatur: quia tales potentiæ ponuntur ab Arist. in secunda specie qualitatis: & Arist. secūdo de anima potentias animæ vocat partes animæ. Item Dionysius de cœlesti hierarchia. c. 2. & secundū aliā diuisionē. ca. 9. dicit, quod cœlestes spiritus diuiduntur in essentiā, virtutē, & operationem. Et August. 15. de trinitate. c. 7. vbi tractat de imagine, dicit ꝙ intellectus, volūtas, memoria quæ sunt in homine, non sunt idem quod homo, vt in Deo. ¶ Secundo id probat S. Tho. locis nuper citatis ex illa maxima Arist. 9. met. tit. 13. & lib. 12. tit. 26. & 28. videlicet potentia & actus sunt in eodem genere, ex qua infert ꝙ vbi actus est accidentalis, vbi potentia & virtus ad talē actum est accidens. Cuius ratio est, quia dare esse subsistāti ale, & operari, sunt duo distincti effectus, quorum primus est effectus subsistantialis & formalis prouenīs à forma in genere causæ formalis: alter vero est accidentalis prouenies à forma in genere causæ efficientis, sed potētia debet proportionari effectui: ergo forsan substantialis per seipsam dat esse substantiale, & per virtutes sibi additas operatur. Vnde glossa Scoti loco citato. s. quod maxima Aristoteles intelligitur de potentia & actu essendi. Vt Antichristus qui modo est in potentia, & postea erit in actu, sunt in eodem genere: glossa (inquam) ista certe non est ad mentem Aristotelis quia de illo nemo ambigere vnquam poterat, quin res quæ prius non est, & postea est, sint in eodem genere: quia sunt eadem res numero. ¶ At vero prætermissis his metaphysicis, probatur tertio, & maxima Aristoteles, & conclusio pro captu Dialecticorum. In rebus omnibus corporalibus & insensibilibus, videmus res operari per virtutes sibi additas vt ignis calefacit per calorem, & aqua frige facit per frigiditatem, quæ sunt accidentia: sol conceditur ab omnibus philosophis illuminare per lucem, & per illam vel alias virtutes ignotas operari diuersos effectus & terra recepit à Deo virtutes naturales ad germinandū herbas: quod notatur Genesis primo, germinet terra herbam virentem, & lignum pomiferum faciens fructum, cuius semen in semeptiso sit super terram. Non est dubiū quin plantæ habeant virtutes productiuas, quæ sunt corum accidentia. Vnde medici attribuunt herbis diuersas virtutes à proprietate, vt Rhabarbarum non solum ratione caloris, aut frigiditatis, sed ratione proprietatis quæ est propria passio eius expellit choleram: ergo eadem ratione aliæ virtutes & potetiæ naturales ad alios effectus sunt accidentia distincta. ¶ Quarto arguitur. Aristoteles secundo de anima distinguit quinque sensus, quos vocat partes animæ: propterea quod sunt quinque obiecta diuersimode mouentia: aliter enim color mouet visum, & aliter sonus mouet aurem: ergo intentio illius est quod diuersis obiectis actiuis correspondent diuersæ potentiæ receptiuę specierum: & illæ non possunt esse anima, quæ est simplicissima: ergo sunt distinctæ potentiæ. ¶ Et confirmatur. Distincta organa & instrumeta seruiunt distinctis potentijs: vt pote oculus, & aures, sunt distincta organa: ergo distinctæ sunt potentiæ, visiua, & auditiua, ꝙ expresse docet Aris. secūdo de anima. tit. 122. dicēs organū sensus est, in quo collocatur vis & potentia sentiendi. ¶ Quinto arguitur ex intētione Aris. tertio de anima vbi ponit intellectū à gentē, & passibilē distinctas virtutes, putā vnā actiuā & aliā passiuā: quas apud omnes expositores adeo fuit cōpertissimū esse virtutes distinctas ab anima, vt Cōmen. in illū errorē excesserit, vt crederet intellectu perpetuo manere anima corrupta. ¶ Sexto & postremo arguitur. Sermones visitari de intellectu & volutate vix saluari possunt, nisi posita distinctione illarū potentiarū inter se: & per consequens ab essentia. Dicimus enim ꝙ homo intellectu intelligit, nō volutate nec sensu: & vult volutate, & nō intellectu. Itē ꝙ intellectus dirigit voluntatem, ꝙ voluntas mouet alias potentias, & quod intellectus est in capite, & non in pede, & quod sensus est particulariter in oculo. Hæc autē omnia peruertunt dicentes ꝙ potentia non distinguitur ab anima: nam dicunt animā eandē esse & intellectum & sensum: quod Arist. aduersus antiquos philosophos ostēdit esse falsum secundo de anima text. 60. & infra. Itē concedut ꝙ intellectus vult & voluntas intelligit, qui neutiquā est sermo philosophis dignus. Possent & alia hic argumenta accersiri ad probandum quod sensus distinguitur ab anima: nempe cu sit potentia corporalis & extensa sicuti sensatio: sed satis est hactenus calamus lineam Dialecticæ trāsgressus. ¶ Ergo vt ad propositum redeamus, eodem modo risibilitas censetur quædam potentia corporalis ad ridendum. Ex repentino enim gaudio dilatatur sanguis

guis à corde, qui extendens partes faciei, facit motum risus in ore. Sicut econuerso ex repentino moerore sangui ne currente ad cor, oculi constringuntur & exprimũt lachrymas. Et sic videtur quod risibilitas distinguatur realiter à subiecto: sicut potẽtia nutritiua quam philosophi omnes profitentur esse potentiam distinctam ab anima.

3. Cõclusio. ¶ Secunda cõclusio, talis distinctio passionis à subiecto non est formalis sed realis. Ista conclusio probatur. Primo quia (vt tertia conclusione super prologum argueba mus) vnitas & distinctio est passio entis: sed nullum est ens, nisi ens rationis & ens reale secundum Arist. 5. met. text. 14. ergo nulla est distinctio tertia, sed omnis est aut rationis aut realis. Et prẽterea est intellectu difficile quo modo aliqua distinguantur ex natura rei, & non sit realis distinctio: & mirum est quod ante tempus Scoti nemo philosophorum suspicatus vnquam fuerit hãc distinctionem formalem. Et secundo confirmatur, quia nec subiectum est de essentia passionis nec passio de essentia subiecti: quinimo passio sit quasi effectus essentię. Quare nõ solum insensu formali est falsum, homo est risibilitas, aut homo est intellectus, aut homo est voluntas, sed etiam in sensu identico hæc est falsa, homo est res qui est intellectus: aut res quæ est voluntas. Et hæc est differentia inter has duas scholas: quia Scotus negans illas in sensu formali, concedit eas in sensu identico, sed à Sancto Thoma in vtroque sensu negantur.

Cõclusio. 3. ¶ Tertia conclusio. Proprium quod non est potentia iuxta tenorem primæ conclusionis: non oportet à suo subiecto distingui. Probatur conclusio, quia rationes supra factæ non procedunt nisi solum de potentijs, & ea ratione qua sunt potentiæ. Ex cuius inconsideratione omnia fere argumenta procedunt quæ à doctoribus huius temporis aduersus Sanct. Thomam iaciuntur. ¶ Vnde ad primum argumentum, conceditur non esse recipiendas huiusmodi distinctiones sine ratione cõuincenti. At vero non est hic demonstratio mathematica exigenda: nam vt dicit Arist. 1. Ethico. pro ratione cuiusque sciẽtiæ exigenda est ratio: & in philosophia naturali rationes quas modo faciebamus, faciunt vehementem probabilitatẽ. Et ideo respondetur, q̃ quãuis homo per animã rideat, intelligat, nutriatur, &c. tãquã per principium primũ efficiens: tamen intelligit per intellectum tanquam per potentiam propriam illius actus. Ita que quando dicimus, q̃ homo per se intelligit, per se ridet intelligitur q̃ ex sua essentia fluunt illæ virtutes, nec recipit illas aliunde sicut à qua ab igne recipit calorem quo postea ipsa calefacit. ¶ Ad secundum conceditur, q̃

Passiões entis. passiones entis non distinguuntur ab ente ex natura rei, de quo itidem Scotus contrariam habet opinionem: putat enim tantam esse distinctionem formalem inter passiones entis, quam inter passiones hominis. Sed re vera contrarium probat Aristot. loco citato in argumento primo, quia quæcunque res, ea ratione qua est ens, est vnum ens. Et secundo, quia nullo modo passio entis, nec aliqua res potest per intellectum abstrahi ab alia, quin in re abstracta includatur ens, vt quommodocunque abstrahatur passio entis (putà vnitas) ab ente, adhuc includit ens: quia ens est de quidditate cuiuscunque vt in prædicamentis, capitulo. 4. exponetur. Et ideo passiones antis non distinguuntur ab ente. Et prætera, quia illæ passiones non sunt potentiæ reales eo modo quo potentia nutritiua aut intellectus, & alia id genus. ¶ Eodem modo respondet Sanct. Thom. loco citato, quod potentia materiæ non distinguitur à materia. Nam quanuis illa sit potentia passiua, non est tamen potentia ad recipiendum actum accidentalem (secundum tenorem primæ conclusionis) sed substantialem. Quin etiam ex eadem ratione Aristotelis, putà quod potentia & actus sunt in eodem genere, cum forma sit substantialis actus materiæ, sit, vt materia sit etiam potẽtia substãtialis formæ. Vnde materia & forma per seipsas habent immediatum ordinem, vt sine aliquo medio accidente vniantur. Quocirca licet in generatione ignis præcedant in toto composito accidentia corrumpentia lignum: tamen prius natura forma substantialis ignis geniti informat materiã, quam accidentia quæ sunt in igne genito: sed de hoc alias. ¶ Ad vltimam particulam argumenti conceditur, plurimas esse passiones quæ non distinguuntur à subiecto: putà, quotquot non sunt potentię ad producendum vel recipiendum accidens reale, vt mortale, corruptibile, habet tres angulos æquales duobus rectis, quæ est passio trianguli par & impar, quæ est passio numeri: atque alia id genus plurima. ¶ Ad tertium negatur processus in infinitum, & negatur quod risibilitas sit apta inhærere subiecto per aliam aptitudinem, imo per se ipsam in est, quia aptitudo inhærendi non est potentia actiua ad recipiendum, aut producendum accidens. ¶ Eodem modo conceditur, quod subiectum recipit risibilitatem: sed tamen nõ est aptum adhoc per aliam aptitudinem distinctam: quia subiectum non recipit risibilitatem, aut intellectum, aut alias passiones per transmutationem ab alio, nec per hoc quod subiectum producat illas passiones noua productione. ¶ Ad cuius intelligentiam notato, quod passio non dicitur fluere ex essentia subiecti, eo quod subiectũ producat passionem actione distinctam ab illa qua subiectum producitur. Exempli gratia. Non est intelligendũ quod pater meus genuerit me, & essentia mea alia actione produxerit meam risibilitatem, quod terra produxerit herbam, & herba produxerit suam proprietatem: quinimo producens subiectum, eadem actione comproducit omnes passiones eius: sed dicuntur fluere ab essentia, quia prius natura subiectum habet essentiam, quam passiones, id est, quia subiectum habet hanc essentiam, habet has passiones: & ideo subiectum non indiget potentia ad producendum suas passiones, sed illas immediate habet per suam essentiam: & propterea non datur processus in infinitum. Vnde Sanct. Thom. 1. quæstio. 77. articul. 6. ait quod passio fluit ab essentia in genere causæ finalis, quia passio est propter essentiam: & quodammodo in genere causæ effectiuæ, quia comproducitur & consequitur ad productionem speciei: & in genere causæ naturalis, quia prius natura essentia est in supposito, quam passio. ¶ Per hoc soluitur aliud argumentum quod sit in hac materia de quantitate. Arguitur enim sic aduersus Sanct. Thom. Corpus est potentia passiua ad recipiendum accidentia corporalia, putà calorem, & colorem & alia: tamen illa potentia non distinguuntur à corpore. Respondetur, quod quantitas est potentia passiua corporis qua mediante recipit alia accidentia. Sed cum replicatur. Corpus est in potentia passiua ad recipiendam quantitatem: ergo illa potentia distinguitur à corpore: & rursus est in alia potentia ad recipiendum illam potentiam, & per consequens illa alia distinguitur & sic in infinitum. Respondetur, quod potentia corporis ad quantitatem non distinguitur à corpore: quia quantitas est illi congenita ad modum propriæ passionis. ¶ Ad quartum respondetur, quod risibilitas est accidens corporale, & diuisibile sicut potentia nutritiua & aliæ corporales: neque tamen credo esse per totum corpus dispersam, sicut potentia nutritiuæ aut sensus tactus, post-

Fluere.

quam

quam non exercet suum actum nisi in facie. Et forte est in corde: nã potentia est in organo suæ operationis, vt visus in oculo, & risus prouenit cum ex repentino gaudio admiramur: nam tunc sanguis dilatatur à corde ad faciẽ, & indesequitur illa oris dilatatio quæ est risus, sicut econuerso ablata repentina tristitia, sanguis fugit ad cor. & in desequitur compressio partiũ exprimentiũ lachrymas. ¶ Ad cõfirmationem respondetur, negando sequelã: nõ enim continuo sequitur, si propria passio est accidens ꝙ sit intensibile, aut remissibile: nã intensio & remissio nõ est generalis proprietas oĩm in vniuersum accidentium: quantitas enim suapte natura non est intensibilis, neque relatio, vt æqualitas non est intẽsibilis: sed soli prædicamento qualitatis ascribit Aristo. illã proprietatẽ quæ est susscipere magis & minus: nec tamen omni eius speciei: sed soli primæ & tertiæ quæ sunt habitus vel dispositio, passio vel passibilis qualitas. Sed tamen quarta, vt figura: & secũda, vt naturalis potẽtia non est intẽsibilis. Et ratio quidem secundũ Nominales, nõ potest tã euidens assignari, sed est dicendũ, ꝙ suapte natura intellectus & voluntas & similes potentiæ nõ sunt accidẽtia, quæ habeãt gradus intensionis: sed secundũ S. Tho. ratio est manifesta. Nã intensio fit per maiorẽ radicationẽ in subiecto. i. per hoc ꝙ accidens intimius (vt sic loquamur) insit, magisque actuet subiectũ. At vero propriæ passiones, quia fluunt ex essentia subiecti: & quodammodo sunt illi essentiales, nõ possunt magis & minus actuare, sed omnes insunt æqualiter, vnde sicut nõ potest homo esse magis rationalis, ita neque magis resibilis quã alius. ¶ Ad quintum argumentum, scio Thomistas nullatenus admittere propriã passionem posse à subiecto separari, inter quos est egregius Caieta. prima. 1. q. 3. art. 3. quod & Capreolus probabilius censet primo sententiarũ dis. 3. q. 3. Imo S. Thom. de spiritualibus creaturis. art. vlti. ad. 7. argumentum videtur esse eiusdem sententiæ, vbi ait quod nõ potest separari ab homine quod sit risibilis, & Porphyrius. ca. 5. dicit nigredinem non esse propriam passionẽ corui: quia potest intelligi coruũ esse & non esse nigrum, vbi insinuat per contrarium, quod non potest intelligi hominem esse & non esse resibilem. ¶ His nihilominus non obstantibus duabus respondemus propositionibus. Prima, Deus supernaturaliter potest accidens quod est risibilitas separare à subiecto, & alterum sine altero conseruare. Neque de ista propositione vnquam dubitare potui: si enim sunt distinctæ res, & neutra est de intrinseca quidditate alterius, absque dubio potest Deus vnam sine alia conseruare. Id vel maxime cum se habeant quodammodo, vt causa & effectus. ¶ Secũda propositio est. Quanuis intellectus & risibilitas separaretur ab homine nihilomines esset intellectus & risibilis. Probatur: quia adhuc homo esset aptus natus essentialiter ad intelligendum si daretur ei intellectus. Non dico aptus in potentia remota, sicut lapis est aptus, si ex illo fieret homo: sed dico quod homo suapte natura est intellectiuus, si detur ei intellectus: nam quãuis lapidi in hæreret intellectus aut risibilitas, nec intelligere posset, nec ridere: atque adeo nec denominaretur intellectiuus nec risibilis: sed quemadmodum Cæcus simpliciter est aptus natus videre, atque adeo est visiuus (vt sic loquamur) licet id facere non possit nisi potentiam visiuam recipiat, ita homo sine intellectu esset simpliciter intellectiuus. Potest hæc vocari potentia remota essentialis. ¶ Censent hic neoterici Thomistæ, quod separata supernaturaliter risibilitate, & subiecto relicto suæ naturæ, statim flueret alia noua. Id tamen est falsum, quia subiectum non est causa productiua passionis, vt nuper dicebamus: sed passio producitur à causa productiua subiecti, quod isti non considerant. Vnde si Deus auferret mihi intellectum, nulla causa posset eum mihi naturaliter restituere, sed solus Deus supranaturaliter. ¶ Percontatur quis forsan hoc loco, Vtrum nomina ista passionum vt risibile, intellectiuum. &c. amplient de materiali, an vero tantum modo de formali. Omnes enim dicunt solum ampliare de formali: quod est dicere, Solum supponunt pro re existenti connotando quod possit ridere, aut intelligere, &c. Quapropter Antichristus (dicunt) non est modo risibilis. Et quicunque negant suppositionem naturalem, ita tenentur subsequenter dicere: nam risibile, & homo, conuertuntur: & ideo si Antichristus non est homo, certe nec est resibilis. At vero secundum suppositionem naturalem, quæ secundum Aristotel. & vniuersaliter secundum omnes philosophos negari non debet, tam perpetuæ veritatis sunt istæ, Antichristus est risibilis, homo est intellectiuus, quam istæ, Antichristus est homo, homo est rationalis. Non propterea quod risibile, ampliet de materiali: sed propter suppositionem naturalem: quia videlicet, quando prædicatum est de essentia subiecti aut fluens ex essentia, tunc ly est, non dicit existentiam in tempore, sed tantum necessariam extremorum connexionem. Attamen in ordine ad, est, secundum adiacens, species & propriũ dicuntur ad conuertentiam, scilicet si homo est, resibile est: & si homo non est, risibile non est: & econuerso: nam, est, secundum adiacens dicit existentiam. ¶ Ad sextum argumentum quod pro opinione Scoti formauimus, respondetur, quod omnis distinctio ex natura rei est realis, & præterea quod rationes suprafactæ, non solum videntur probare subiectum & passionem differre ex natura rei, sed etiam realiter tanquam duas res.

DE ACCIDENTE. CAPVT. V.

ACCIDENS autem est quod adest atque abest sine subiecti corruptione. Diuiditur autem in duo. Aliud enim est separabile, aliud inseparabile: atque dormire quidem accidens separabile est: nigrũ autem esse, coruo Aethiopi ve inseparabiliter accidit. Mente tamen cogitatione ve coruus albus, & Aethiops non niger, sine subiecti corruptione concipi potest. Definiunt etiam & hoc pacto. Accidens est, quod ineſſe ac nõ ineſſe eidem potest. Et quod neque genus, neque species, neque differẽtia neque proprium est: semper autem est in subiecto.

POstremum prędicabilium est accidẽs, ꝙ rei ab extrinseco cõtingit: supponit enim non solum essentiã ex genere & differentia constitutã, sed propriũ etiam ꝙ emanat ab essentia. Caput breuissimũ est,

neque

neque vlla indiget diuisione. Proponit primum Porphyrius definitionem generalem accidentis, secundo diuidit accidens in id quod est separabile, & id quod est inseparabile: & tertio subiungit alias duas definitiones. ¶ Accidens (inquit) est quod adest & abest sine subiecti corruptione. Ad cuius intelligentiam notãdum est, quod adesse & abesse, dupliciter accipitur. s. primæ intentionaliter vt conuenit accidenti secundum esse reale: & alio modo secundæ intentionaliter, quod est prædicari accidentaliter & transmutabiliter, & hoc modo accipitur hic. Vnde Nominales tenentes res nullatenus prædicari, sed solos terminos: dicunt solis terminis conuenire definitionem. Itaque tãtum valet accidens, sicut terminus qui potest successiuè affirmari & negari de alio termino: vt sũt hæc nomina calidum, frigidum: album, nigrum, & similia. Reales vero qui conformiter ad Arist. & alios philosophos dicunt nomina solum prædicari tanquam signa, res vero, principaliter, vt in principio prædicamentorũ videbimus: intelligunt definitionem hanc veluti superiores, scilicet quod definitur ibi secunda intentio ad sensum superius expositum. Definitur enim res ipsa quæ est accidens quatenus subsstat secundæ intentioni, quod est dicere: quatenus prædicatur in concreto denominatiuè de subsstantia. ¶ Est ergo sensus definitionis. Accidẽs est vniuersale quod prædicatur de pluribus accidentaliter & transmutabiliter, vt per vltimam particulam differat à quarto prædicabili. ¶ Secundo diuidit Porphyrius accidens in id quod est separabile, vt album, nigrum, respectu hominis: & id quod est inseparabile, vt nigrum, respectu corui. At Porphyrius ne videatur sibi contrarius: sane qui postquam dixerat, accidens esse id quod potest adesse & abesse, subiungit aliquod esse accidens inseparabile, respondet tacitæ obiectioni: dicens quod quanuis nigredo corui non possit realiter separari à coruo, vt in rei veritate sit coruus albus, tamen per intellectũ potest separari, quod est dicere, non repugnat essentiæ corui esse album. ¶ Tertio subiũgit duas alias definitiones, quæ ad literam sunt Arist. 1. Topico. ca. 4. quarum vltima vt inquit Arist. non est propria definitio: quia datur per negationem aliorum prædicabilium, vt si dicas, homo est animal, quod neque est equus, neque leo, &c. quæ quidẽ definitio nõ explicat positiuè naturam rei, sed prima (inquit Aristo.) explicat naturam accidentis: & est eadẽ cũ prima quæ est propria Porphyrij, nisi q̃ definitio Porphyrij est expositio definitionis Aristo. Posset enim quis suspicari quod risibile est accidẽs Petri, propterea quod Petro existente, Petrus est risibilis: & non existente, non est risibilis: & ideo explicat Porphyr. quod accidens debet affirmari & negari, subiecto manente.

Diffinitionis sensus.

Quæstio vnica.

¶ Vtrum textus accidentis sit verus.

ARguitur pro parte negatiua. Accidens & reliqua prædicabilia in idem incidunt: ergo nõ debet distingui quintum prædicabile contra quatuor alia. Probatur antecedens. Omne accidens cuiuscunque nomen prædicamentorum est aut genus, aut species: in quocunque illorum sunt propriæ differentiæ, & propria accidentia: ergo accidens & reliqua prædicabilia coincidunt. ¶ Secundo arguitur. Definitio non debet dari disiuntiue: quia definitio explicat quidditatem quę cuiuscunque rei est certa & determinata: ergo definitio accidentis non est bona. ¶ Tertio. Risibile, negatur nũc de Antichristo, si copula importet tempus præsens, & affirmabitur de illo dum fuerit & hoc sine subiecti corruptione, & tamen risibile non est accidens: ergo definitio conuenit alijs à definito. ¶ Et confir. argumentum cõtrario modo. Mortuum, est accidens hominis, & combustũ est accidens domus: nam comburi accidit domui, & mori homini, sicut ridere, licet esse mortale sit eius passio, sicut risibile, & tamen illis non conuenit definitio: ergo definitio non est bona. Quarto arguitur contra diuisionem accidentis. Accidens separabile, & proprium quod est quartum prædicabile cõuertuntur: ergo male diuiditur accidens quintum prædicabile in inseparabile & separabile. Probatur antecedens primo, quia nigredo corui, & albedo cygni, & alia id genus: eo sunt accidentia inseparabilia, quia conueniunt rei ratione essentiæ (alias possent separari) sed omne accidens ab essentia manans est proprium: ergo. ¶ Et confirmatur idem antecedẽs, quia nigredo corui vel est separabilis secundum rem vel solũ secundum intellectum: si primum, tunc non restat causa cur dicatur inseparabilis: si secundum, tunc aut intelligitur de abstractione præscisiua (in qua secundũ Arist. 2. Physi. non est mendacium) videlicet quia potest simpliciter notitia cognosci coruus sine nigredine, & in hoc non differt à proprio: nam etiam possumus considerare hominem non considerando risibilitatem: aut intelligitur de abstractione negatiua, ideſt, quod possumus intellegere coruum non esse nigrum, & si intelligitur quod talis propositio potest esse vera, tunc sequitur quod in rei veritate coruus potest esse albus: & sic nigredo non est accidens inseparabile: si tamen illa negatiua non potest esse vera, tunc vana est abstractio intellectus.

Textus præsens facillimus est

& si bene intelligatur est verissimus. Vnde ad primum respondet. S. Thom. de spiritualibus creaturis, arti. vltimo: quod accidens accipitur vno modo vt distinguitur contra subsstantiam, & sic diuiditur in nouem prædicamenta. Alio modo vt distinguitur contra alia quinq; prędicabilia. Et sic est quintum prædicabile: ideo ad argumentum respondetur, quod accidens primo modo potest esse genus & species, & coloratum, genus est albi: & color, genus albedinis. Et potest esse differentia, & proprium, vt æquale & in æquale est proprium quantitatis: & habere tres angulos æquales duobus rectis, quod est de prædicamento quantitatis est propriũ trianguli, qui est de prædicamento qualitatis. Itaque accidens primo modo tantum valet sicut id quod suapte natura non potest esse per se, sed in alio. Et illo modo accipiendo, accidens diximus superius quod proprium est accidens. Sed secundo modo, accidens tantum valet sicut prædicatum quod accidentaliter & trãsmutabiliter prædicatur. Quã de causa nuper dicebamus accidens, vt est quintum prædicabile connotare secundam intentionem: & hoc modo distinguitur contra proprium & alia prædicabilia. Sed accidens, accipiendo primo modo, est nomen primæ intentionis, significans quantitates & qualitates, & alia accidentia, quæ possunt esse fundamenta omnium intentionum vniuersalium. Vnde Arist. 1. Topic. ca. 4. omnia inquit prædicata, vt genus, differentia, &c. in omnibus prędicamentis reperiutur. ¶ Ad secundũ facile respõdetur quod definitio quidditatiua non debet dari per disiuctionem,

nẽ, cum quidditas rei ſit vna: ſed tamen deſcriptionem (qualis eſt hæc) nihil vetat dari per diſiunctionem: ſicut enuntiationem deſcribit primo Perihermenias Ariſtote. quod ſit oratio in qua verum vel falſum eſt. ¶ Ad tertium reſpondetur quod ly, præter ſubiecti corruptionem, determinat ambo verba, adeſſe & abeſſe, & ideo ſano & proportionali modo eſt intelligenda illa particula. ſ. accidens eſt quod poſtquam ſemel adeſt, poteſt abeſſe præter ſubiecti corruptionem. i. quod cauſa quare accidens abeſt, non ſit corruptio ſubiecti: & poſtquam abeſt, poteſt adeſſe præter ſubiecti corruptionem: modo ad argumentum dicimus, quod cauſa quare illa incipit eſſe vera, Antichriſtus eſt riſibilis, eſt qa Antichriſtus producitur. Intelligimus illam incipere eſſe veram, verbo importante tempus: nam ſi eſſet ſuppoſitio naturalis, illa eſt perpetuæ veritatis, vt in ſuperiori capite dicebamus. ¶ Pro materia confirmationis notandum eſt, quod mortuum, vſitato ſermone dicitur & de corpore, & de homine. Et vtroque modo poteſt accipi dupliciter, vt diximus ſecundo libro Summularum. Vno modo vt ſit participium præteriti: videlicet, vt tantum valeat, ſicut quod vixit & poſtea non vixit, ſiue viuat modo, ſiue nõ: quem admodum confitetur de Chriſto q̃ eſt mortuus, licet modo viuat. Alio modo vt accipiatur nominaliter pro eo, quod vixit & modo non viuit: quomodo Paulus negat Chriſtum iam eſſe mortuum. Tunc ad confirmationem reſpondetur, q̃ mortuum, in vtraque acceptione, reſpectu corporis eſt accidens, & poteſt adeſſe prius & poſtea abeſſe præter ſubiecti corruptionem: nam modo corpus meum viuit & me defuncto corpus idem erit mortuum. Idem inquam vt loquimur communiter, licet habeat nouam formam cadaueris. Attamen reſpectu hominis, in quo ſenſu procedit confirmatio, mortuum, nullo modo eſt accidens: imo hæc propoſitio homo eſt mortuus, eſt in materia diſparata: quia repugnat hominem eſſe, & eſſe mortuum. ¶ Sed contra ſolutionem replicatur dupliciter. Primo Chriſtus eſt modo, & eſt mortuus in prima acceptione: imo omnes in die Iudicij erimus homines & illo modo mortui: ergo ſaltem in prima acceptiõe poteſt abeſſe prius & poſtea adeſſe ſubiecto. Nam ego nunc non ſum mortuus, & tunc ero homo mortuus. ¶ Secundo. Ego nunc non ſunt mortuus & poſt. 50. annos illa erit vera, Dominicus eſt mortuus: in utraque acceptione propter ampliationem de ly, mortuus: ergo illud prædicatum eſt accidens. ¶ Ad primum cõceditur q̃ per miraculum ſupernaturaliter poteſt homo prius nõ eſſe mortuus & poſtea idem eſſe mortuꝰ: ſicut modo eſt Chriſtus: ad tamen non ſufficit vt prædicatum ſit accidens ſubiecti. Sed requiritur, q̃ naturaliter ſubiecto nunq̃ corrupto, prædicatum poſsit ad eſſe & abeſſe. Ad ſecundum eodem modo conceditur, q̃ virtute ampliatiõis, me mortuo, mortuum affirmabitur de me quod modo negatur. Id tamen non ſufficit ad rationem accidentis: ſed q̃ ſubiecto manente, ſeu (quod dicunt) ſubiecto propoſitionis ſine ampliatione ſupponente, prædicatum poſsit affirmari & negari. ¶ Circa materiam quarti argumenti qđ potiſsimum eſt in hac parte, conſiderãda eſt radicitus dꝛia inter proprium, & accidens. Proprium eſt illud accidẽs, vt ſæpe repetimus, quod conuenit indiuiduo ab eſſentia ſpeciei: accidens vero eſt illud quod ecõuerſo prius natura conuenit indiuiduo, & ratione indiuidui conuenit ſpeciei. Quod eſt dicere, Petrus eſt riſibilis, quia eſt homo. Sed tamen homo eſt dialecticus, quia Petrus eſt dialecticus: non enim homo inquantum homo eſt dialecticus: quia id non eſt de eius eſſentia, ſed accidit ei, quia aliquis homo eſt dialecticus. Doctrina eſt receptiſsima Peripateticorum, qua docet S. Tho. de ente & eſſentia. cap. 4. & alibi frequenter: & Porphy. cap. vlti. dicit q̃ accidens prius ineſt indiuiduo quam ſpeciei: & Ariſto. c. de ſubſtantia dicit, quod quia Socrates eſt Grammaticus, homo eſt grammaticus. Eadem ratione albedo aut nigredo non eſt de eſſentia hominis: ſed ratione materiæ & indiuidualium conditionum, puta quia homo generatur in hoc aut illo climate, prouenit, vt nos ſimus albi, & Aethiopes ſint nigri. Eodem modo ex diſpoſitione materiæ aliquis hõ eſt aquilus, & aliquis eſt ſimus. Quare, aquilum, ſimum, glaucum, & omnia accidentia inſeparabilia indiuidui, pertinent ad quintum prædicabile. ¶ Ex quo ſequitur, quod omne accidens quintum prædicabile eſt omnino extra eſſentiam ſubiecti: pura quia nec eſt pars eſſentiæ, nec fluit ab eſſentia: quia in indiuiduo ſuppoſito nulla eſt eſſentia præter eſſentiam ſpeciei. Vnde Porphyrius quando dixit accidens eſt quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem, nomine ſubiecti intellexit eſſentiam ſubiecti: vt ſit ſenſus, quem in fine textus declarat, accidens eſt id cui non repugnat corrumpi ſalua eſſentia & quidditate ſubiecti. ¶ Sed inter accidentia quæ prouenium ex conditione indiuiduali materiæ aliqua ſunt tranſmutabilia vt calefieri, frigefieri: alia vero intranſmutabilia propter complexionem naturalem indiuidui, aut quæ iam facta eſt naturalis. ¶ Vnde ad formam argumenti negatur, q̃ nigredo conueniat coruo ex principijs eſſentialibus ſpeciei. Sed conuenit ex diſpoſitione materiæ: quia videlicet vt inquit Ariſtote. libro de cauſis particularium, ſemen in matrice decoquitur forti decoctione: & ideo reſoluitur humidum clarum & reſtat nigrum: itaque quod in hominibus facit clima: vt aliqui homines ſint albi, & alij nigri, in coruo facit calidiſsima complexio. Et ideo Albertus dicit, quod ſi nidus coruorum eſſet in montibus frigidis, & ouum corui circumlineretur argẽto viuo, & humore viſcoſo anſeris aut cati qui eſt frigidiſſimus, naſcerentur corui albi Sed quicquid de hoc ſit, quanuis coruus non poſſit naturaliter eſſe albus vt Porphyr. præſupponit, nihilominus nõ eſſet propriũ, ſed accidens: quia non fit ab eſſentia, ſed ex qualitate generationis indiuidui. ¶ Vnde ad confirmationem reſpõdetur, quod nigredo corui ſecundum Porphyr, non eſt ſeparabilis, ſecundum rem, ſed ſolum ſecundum intellectum: non ſolum abſtractione præſciſsiua, ſed negatiua, non tamen quod in rei veritate poſsit eſſe vera, coruus non eſt niger, alias non eſſet accidẽs inſeparabilẽ, vt ſupponit Porphyr. ſed quod non repugnat eſſentiæ & quidditati corui, vt ſit albus: ſicut neque repugnat Aethiopi albedo, nec repugnat hominis quidditati, qui eſt aquilus, vt ſit ſimus.

Quę cõia, quę ſua vnicuiq; vocum quinq; ſint. Cap. VI.

DEFINITIS AVtem vniuerſis quę erant p̃poſita, genere inquam ſpecie, differentia, proprio, & accidente: dicendũ eſt quę nã communia & quæ propria vnicuique ſint. Commune hoc itaq; omnibus ineſt de pluribus præ- Commune omnibus.

dicari,

dicari, ſed genus quidem de omni ſpecie ſua, & de indiuiduis, quæ ſunt ſub vnaquaque ſpecie, prædicatur. Et differentia ſimili modo. Species autem de indiuiduis, quæ collocantur ſub ipſa. Proprium verò de ſpecie & indiuiduis ſpeciei & Accidens de ſpeciebus & indiuiduis prędicatur. Animal enim de equis, bobus atque homi nibus, quæ quidem ſunt ſpecies, prædicatur: & item de hoc equo de hoc boue, atq; de hoc ho mine quæ indiuidua cõſtat eſſe. Irrationale au tem de boue, de equo, & de ſingulis ſimiliter prædicatur Homo verò qui quidẽ eſt ſpecies, de ſingulis ſolùm hominibus dicitur. Et pro prium de ſpecie, cuius eſt proprium, & de indi uiduis, quæ collocantur ſub ipſa: riſibile enim de homine, & de ſingulis hominibus prædica tur. Nigrum autem de coruorum ſpecie, & de ſingulis dicitur coruis, atque de Aethiopibus ſi mili modo, quod quidem inſeparabile accidẽs eſt, vt patet. Moueri quoque quod accidẽs eſt ſeparabile, de equo atque homine, & de horũ indiuiduis dici ſolet: verum primò quidem de indiuiduis, ratione verò ſecunda de ſpeciebus etiam, quæ indiuidua continent, prædicatur.

Communia generi cum differentia.

Text. ij. ¶ Commune eſt generi ac differentiæ ſpecies continere. Continet enim & differen tia ſpecies, & ſi non omnes eas, quas genus con tinet. Rationale nanque, & ſi non expertia ra tionis, vt animal, Deum tamen ac hominem, quæ ſunt ſpecies, continet. Præterea vt quæ de genere vt genus eſt prædicantur, & de ſpecie bus quæ ſub ipſo ſunt prædicãtur ſic quæ etiã de differentia vt differentia eſt dicũtur, eadem de ſpecie, quæ ex ipſa conſtat, ſimiliter prædi cantur. De animali nanque, quod quidẽ genus eſt, & ſubſtantia, & animatum, & ſenſitiuum, vt de genere cùm dicantur, eadem & de vniuer ſis, quæ ſub animali vſq; ad indiuidua ſunt præ dicantur. De rationali quoque, quod quidẽ eſt differentia, hoc, ratione inquam vti, identidem cùm prædicetur, idem non ſolùm de rationali, ſed etiam de ſpeciebus rationalis, atque indiui duis prædicabitur. Commune inſuper illud e tiam eſſe patet, vt ſi genus tollatur vel differen tia, vniuerſa cõtinuo, quę poſita ſub ipſis ſunt, tollantur. Etenim vt ſi nõ ſit animal, homo nõ eſt, neque etiam equus: ſic ſi non ſit rationale, nullum animal prorſus erit, quod particeps ſit rationis.

Propria generis & differentiæ.

¶ Proprium verò generis eſt, de pluri bus quàm differentia, ſpecies, proprium, atque accidẽs, prædicari. Nam animal quidem de ho mine dicitur, equo, aue, atque ſerpẽte: quadru pes autem, de hiſce tantummodò dicitur, quæ quatuor pedes habent: homo verò de indiui duis ſolùm humanis: & hinnibile ẽ ſolo equo, ac ſingulis equis: & accidens de paucioribus ſi mili modo. Atque ſumendæ ſunt eæ differen tiæ, quibus diuiditur genus, non eæ ex quibus generis ſubſtantia conſtat. Præterea genus qui dem potentia differentiam continet: animal enim partim particeps, partim expers eſt ratio nis. At differentiæ non continent genera. Præ tereà genus priùs eſt hiſce differentijs, quibus diuidi ſolet: idcirco ſecum ipſas tollit, ſed ab ip ſis non tollitur. Nam ſi animal tollatur, ratio nale ſimul irrationale ve continuò tollitur. Dif ferentiæ verò genus non tollunt: nam ſi vniuer ſæ quoque tollantur, ſubſtantia animata, ſenſi tiua, mente cognitioneq; concipitur, quæ qui dem animal eſt, vt patet, Præterea genus qui dem hoc ipſo, quid eſt: differentia verò hoc ip ſo, quale quid eſt vt dictũ eſt, prædicatur. Præ terea genus quidem vnum in vnaquaque ſpe cie eſt, vt eſt in homine animal: differentiæ ve rò plures, vt rationale, mortale, mentis atque ſcientiæ ſuſceptiuum, quibus ab expertibus ra tionis animalibus differt. Genus prætereà ſimi li materia eſt, differentia formæ. Sunt & alia cõ munia propriaq; generis & differentiæ, hæc ta men quæ ſunt enumerata: ſufficiant.

Communia generis & ſpeciei.

Text. iij. ¶ Genus & ſpecies hoc habent commune, de pluribus inquam, vti diximus, prædicari. Spe cies autem, vt ſpecies ſolùm, non vt genus quo que ſumatur: ſiquidem ſi ſit idem ſpecies atq; genus, commune eſt etiam ipſis, & ijs eſſe prio ra de quibus dicuntur, & inſuper vtrunque to tum quid eſſe. Differunt autem, quòd genus quidem ſpecies continet, ſpecies autem conti nentur, & non continent genera. Genus enim ad plura quàm ſpecies pertinent. Prætereà ge nera præſtata oportet, vt quę quidem & differentijs ſpecificis informata, ſpecies nimirũ effi ciant. Quapropter & priora genera ſunt natu ra, & ſecum ſpecies tollunt, & ab illis non tol luntur. Nam ſi ſpecies quidem ſit, erit & genus omninò: ſin verò ſit genus, non protinus & ſpe cies eſt. Et genera quidem de quaque ſpecie ſua vniuocè prędicantur: ſpecies autem de generi bus non dicuntur. Prætereà genera quidem am bitu ſpecierum, quæ ſũt ſub ipſis, ſpeciẽ quãq; Species autem genera differentijs ſuis exuper rant. Præterea neque ſpecies ſummũ genus ne que genus infima ſpecies vnquàm fieri poteſt.

Propria generis & ſpeciei.

Tex. iiij. ¶ Generi commune cum proprio eſt, ſpecies ſequi. Nam ſi homo eſt, animal eſt: & ſi homo eſt riſibile eſt. Commune etiam eſt præ dicatio æqua: æquè nanq; genus de ſpeciebus, & proprium de indiuiduis, quorũ eſt propriũ, prædicatur. Etenim æquè bos & homo eſt ani mal, & Socrates atque Plato riſibile. Commu ne inſuper

Communia generis cum proprio.

ne inſuper eſt & vniuoca prædicatio. Et genus enim de ſpeciebus ſuis, & propriũ de hiſce quorum eſt proprium vniuocè prædicatur. Differunt autem. Genus enim eſt prius, proprium verò poſteri°. Eſſe enim animal, deinde diuidi differentijs proprijſq; oportet. Et genus quidẽ de pluribus ſpeciebus, quarum eſt genus. Proprium autẽ de vna ſpecie tantùm cuius eſt proprium, prædicatur. Præterea à proprij quidẽ fit mutua prædicatio: generis autem non fit: neq; enim ſi animal eſt, homo eſt: neq; ſi animal eſt, riſibile eſt: ſin vero homo eſt, riſibile eſt, & ecõtra. Præterea proprium quidem omni ſpeciei ineſt, cuius eſt proprium, & ſoli ac ſemper: genus autem omni quidem ſpeciei, cuius eſt genus, & ſemper ineſt non tamen ſoli. Præterea ſi propria tollantur, genera non tolluntur: ſin vero genera tollantur, ſpecies continuò ſimul tolluntur: quibus peremptis & propria ſimul pereunt. Tex. v. ¶ Generi autem & accidenti commune eſt, de pluribus, vti dictũ eſt, prædicari: ſiue accidens ſit ſeparabile, ſiue inſeparabile. Moueri nanq; de pluribus, & nigrum de coruis, Aethiopibuſve, & quibuſdã etiam expertibus anima prædicatur. Pluribus autem genus atq; accidens differre videtur. Genus enim ſpecies, vt patet, præcedit: accidens autem poſteriusipſis eſt, etiam ſi accidens inſeparabile ſumatur. Prius enim natura id cui accidit, accidente eſt. Et hiſce quidem quibus genus cõmunicatur, æquè generis communicatio cõpetit: hiſce verò, quibus accidens communicatur, nõ æquæ communicatio competit. Intentionem enim remiſsionem ve, communicatio accidentium ſuſcipit, generum vero non ſuſcipit. Et accidentia quidem in indiuiduis primò ſunt: genera verò ac ſpecies in diuiduis ſubſtantijs natura priora ſunt. Et genera quidem de hiſce, quæ ſunt ſub ipſis, hocipſo quid eſt prædicatur: accidentia autem hoc ipſo quale quid eſt, aut quo modo ſeſe habet res, prædicantur. Qualis enim eſt Aethiops, ſi interrogatus fueris, niger dixeris: & quomodo ſeſe habet Socrates? ambulat reſponderes, aut ſedet. ¶ Genus igitur quonã pacto à cæteris differret, iam diximus. Fit autem, vt vnumquodque etiam cęterorum à cæteris quatuor differat. Quare cũ hæc quinque quidem ſint, vnumquodque verò à cęteris quatuor differat, fit vt viginti omnes ipſorum differentiæ ſint. Quater enim quinq; numerũ dictum conficiunt. At non ita eſt: ſed cum ſi ordine numeres, quod ſecundo quidem loco numeras, vna deficiat differentia, propterea quod eſt ea iam ſumpta: quod tertio vero, duabus: & quod quarto, tribus: & quod quinto, quatuor: decem iſtorum vniuerſæ profecto differentiæ fiunt, quatuor, tres, duæ, vna. Genus enim quo nam pacto à differentia, ſpecie, proprio, accidẽ teque differt, iam dictum eſt. Sunt igitur hæ quatuor differentiæ. Differentia verò quo pacto quidem differt à genere, dictum eſt, cùm dicebatur quonam modo genus ab ipſa differret. Reſtat autem vt quo nam modo differri à ſpecie, proprio, accidenteq;, dicat. Atque tres hinc differentiæ emergunt, vt patet. Species rurſus quo quidem modo à differẽtia differt, dictum eſt, cùm quonam pacto differret à ſpecie differentia dicebatur: quo verò modo à genere differt, dictum eſt etiam, cùm quonam pacto genus differt ab ipſa ſpecie, dicebatur. Reſtat igitur, vt quonam modo differt à proprio atq; accidente dicatur. Atque duæ iam & hæ differentiæ hinc oriuntur. Proprium igitur reſtabit, vt quo nam pacto differt ab accidente, dicatur: nã quo pacto à ſpecie, differẽtia, genereq; differt, dictum eſt anteà, cùm illa differre ab hoc dicebantur. Cùm igitur generis ad cætera quatuor differentiæ ſumantur, vt diximus, differentiæ tres ſpeciei, duæ proprij, vnaque eſt accidentis, decem omnes iſtorum profecto differentiæ erunt. Quarum quatuor, quæ ſunt generis ad cętera, diximus: nunc deinceps cæteras afferamus oportet.

Differentia generis atq; proprij.

Communia generi cum accidente.

Propria generis & accidentis.

Hactẽ' qd genus cæteris differat nunc quid inter ſe reliqua.

COmmune iditaque differentię eſt cum ſpecie, æquè eſſe communicata. Singuli enim homines æquè ſunt homines, atque ra°ionis participes. Eſt etiam & hoc cõmune ſemper ijs adeſſe quibus cõmunicatur. Semper enim Socrates rationalis eſt, ſemperq; homo. Propriũ dr̃iæ quidem eſt, ſemper hocipſo quale quid eſt prędicari: ſpẽi aũt, hocipſo quid eſt prædicari: nã ſi homo vt quale quid ſumitur, non tamen eſt ſimpliciter quale: ſed ea ratione, qua differentiæ generis cõiunctæ ipſum cõſtituerunt. Præterea differentia quidẽ in pluribus ſæpe ſpeciebus videt eſſe: vt quadrupes pluribus animalibus ſpecie diuerſis ineſt. Species autem indiuiduis ſolis ineſt, quæ ſub ipſa ſunt collocata. Præterea dr̃ia prior eſt ſpecie, quæ ex ipſa cõſtat: tollit enim rõnale hominẽ, ſi ipſum tollatur: at hõ ſi tollatur, rõnale non tollitur: eſt enim & angelus. Præterea differentia quidẽ cum alia componitur dr̃ia: rationale nanq; atque mortale, ad conſtituendum hominem componuntur. Species autem cũ ſpecie non cõponitur, vt alia quędam ſpecies oriatur: quidam enim equus cũ quodam aſino ad muli generationem concurrit: equus autem ſimpliciter cum aſino compoſitus, nõ effecerit mulũ. ¶ Differentia & proprium commune quidem habent,

Text. 6. Communia differentiæ cum ſpecie.

Propria differentiæ, & ſpeciei.

Text.7. Communia differentiæ cũ proprio.

habent,æquè vt communicent his quibus cõmunicãtur: æquè enim rationalia sunt rationalia,& æquè risibilia risibilia. Et semper ac omni speciei adesse:nã si diminutus etiã fuit bipes,ratione tamen aptitudinis semper dicitur bipes: quoniã & risibile per aptitudinẽ semper dicit tale,non quia semper ridet. Propria autẽ hæc, nam differentia quidem persæpe de speciebus pluribus dicitur:rationale enim de Angelo dicitur,& de homine. Proprium autem de vna tantummodò specie,cuius est proprium,prędicatur. Et differentia quidem sequitur ea quorum est differentia,non tamen conuertitur. In proprijs verò fit mutua prædicatio, propterea quod conuertuntur. ¶ Differentiæ cum accidente commune est,de pluribus prædicari: & item semper ac omni adesse, si modo inseparabile sit accidens. Nam bipes cùm omni semper homini competit, coruis idem & nigrũ esse, omnibus similiter competit. Differrẽ autem hisce videntur. Differentia nanque cõtinet species,& non continetur:etenim rationale continet hominem & angelum. At accidentia tum continẽt,ex eo,scilicet, quia in pluribus sunt: tunc continentur,propterea quod subiecta nõ vnius accidentis sunt, sed susceptiua plurium. Et differentia quidem expers est intẽsiõis atq; remissionis:accidẽtia autem gradus suscipiũt, ac magis talia minusve dicuntur. Præterea,contrariæ quidem differentiæ miscerinõ possunt: accidentia verò contraria nonnunquã miscentur. Et hæc quidem communia propriaq; differentiæ cum cæteris sunt: species autẽ quo pacto à genere differentiaq; differt quidem,dictũ est tum,cùm quo pacto genus & differentia à cæteris differrẽt diceretur. Reliquum, vt à proprio accidenteq; differat,cõsideremus. Speciei itaque cum proprio est commune,mutua prædicatio. Nam si homo est,risibile est: & si risibile est,homo est,atque risibile, vt aptum est ad ridẽdũ sumere,vt sæpenumero diximus,oportet. Aequè præterea species alsunt hisce,quibꝰ cõicantur & propria hisce, quorũ propria esse dicuntur. Differre autem hisce videntur. Species enim & aliorum genus esse põt. Proprium vero aliorum proprium esse nõ potest. Et species quidem proprium antecedit: propriũ aũt aduenit speciei. Sit enim homo oportet, vt & risibile sit. Prętereà spẽs quidẽ semper actu subiecto adest,proprium autem interdum & potẽtia inest. Socrates enim actu quidem semper ad ridendum est aptus. Præterea quorum definitiones sunt diuersæ, ea etiam sunt diuersa. Denique speciei quidem definitio est, sub genere esse,& de pluribus differentibus numero,

Propria differentiæ & proprij.

Propria differentiæ & accidentis.

Communia speciei cum proprio.

Text.8. Communia differẽtię & accidentis.

Text.9. Propria speciei ac proprij.

hoc ipso quid est prędicari,& quæ sunt similia: proprij vero soli & semper atque omni inesse.

Communia speciei & accidentis.

Tex.x. ¶ Speciei vero & accidẽti commune est de pluribus prædicari. Perpauca autem sunt reliqua,quibus conueniunt,propterea quod plurimum inter sese accidens, & id cui accidit, distant. Propria autem vtriusq; sunt hęc: Speciei quidẽ,de hisce quorum est species, hoc ipso qd est prædicari: Accidentis autem, hoc ipso quale est,aut quomodo sese habet. Et quæq; substantia vnius quidem speciei,plurium aũt accidentium,tam inseparabilium quàm separabilium particeps est. Deinde species quidẽ ante accidentia mente concipitur, etiam si inseparabilia sunt(sit em̃ subiectũ oportet, vt illi quippiam accidat:) accidentia autẽ posteriora sunt, & aduentitia natura. Præterea speciei quidem cõmunicatio æqua est: accidentium autẽ, & si inseparabilia sunt, æqua non est. Eethiops em̃ magis aut minus niger Aethiope esse põt. At enim restat,vt de proprio & accidẽte dicamus. quo enim modo proprium à genere & specie & differentia differt,antea diximus.

Propria speciei & accidentis.

Communia pprio cũ accidente.

Text. xj. ¶ Cõmune itaq; proprio cũ accidente inseparabili est, sine ipsis non esse ea,in quibus insunt. Vt enim sine risibili non est homo, sic & sine nigro Aethiops esse non potest. Et quemadmodum omni semperque propriũ adest, sic & ipsum inseparabile accidens adest. Differũt autẽ hisce. Propriũ enim vni soli speciei inest, vt risibile homini: inseparabile autẽ accidens,ceu nigrũ,non Aethiopi solũ sed coruo etiam,& pici,& hebeno,cæterisq; cõpluribus inest. Quapropter proprium quidẽ cõuertitur cum eo,cuius est ,ppriũ, & est ipsi æquale: inseparabile autem accidens nõ cõuertitur. Ac proprio quidem cõmunicatio æqua est,accidentium autem susceipit gradus. Sunt & alia communia hisce quæ dicta sunt, atque ,ppria: verùm & hæc ad ipsorum distinctionẽ cõmunicationemque demonstrandam sufficiunt.

Propria pprij & accidentis.

Pici, alias carbones.

Apitulum hoc sextũ prolixius est forte,q̃ necessarium: tametsi non nihil vtilitatis habeat, vt conuenientias omnium vniuersalium,singulorumq; proprietates quiuis possit simul comprehendere. Intentio enim Porphyrij in hoc capite est, & simul prius omnia prædicabilia,& quodcũque subinde ad aliud quodlibet conferre. Arqui,vt autor ipse textu. 5. hic adnotauit, cum quinque sint prædicabilia,si quoduis illorum ad singula quatuor aliorum conferas, viginti colliges combinationes: nam quaterquinque viginti sunt numero, veruntamen quia idem est conferre genus verbi gratia, ad differentiam: & econuerso differentiam ad genus, fit vt genus ad quatuor alia sit comparandum: differentia vero,non nisi ad alia tria: & species non nisi ad alia duo: &

proprium

proprium tantummodo ad accidens. Et per conſequens decem tantum reſtant comparationes. Quibus ſi vnam præmiſeris generalem comparationem omnium, vndecim colliguntur. ¶ Diuiditur ergo caput hoc in quinque partes. In prima quæ vnicum habet textum, comparantur omnia ſimul vniuerſalia in his quibus omnia conueniunt. In ſecunda, quæ continet quatuor textus, comparatur genus ad alia quatuor vniuerſalia. In tertia, quæ tres habet textus, comparatur differentia ad alia tria. Et in quarta quæ duos textus habet comparatur ſpecies ad alia duo: & in quinta, quæ vnicus eſt textus, comparatur proprium ad accidens. Quo fit vt ſecundum numerum comparationum totum capitulum per vndecim text. diſtribuatur.

Cõfert igitur primo Porphyrius generaliter inuicem omnia vniuerſalia: conueniunt enim omnia vna tantum conuenientia, quæ eſt, prædicari de pluribus, inæqualiter tamen: nam genus prædicatur de pluribus quam differentia: & differentia de pluribus quam ſpecies. &c. Cõuenientia hæc & differentia manifeſta eſt ex definitionibus vniuerſalium: eſt enim vniuerſale vnum in multis & de multis: & ideo omne vniuerſale prædicatur de pluribus: ſed tamen de pluribus prædicatur genus quam differentia, & differentia quam ſpecies, vt ex eorum definitiõibus patet. ¶ Quod ſi quis forſan in cõtrarium arguat, quòd ſpecies prædicetur de pluribus quam genus: nam ſpecies prædicatur de pluribus differentibus numero, & per conſequens prædicatur de indiuiduis: genus vero prædicatur de pluribus differentibus ſpecie, & per conſequens de ſolis ſpeciebus: ſed indiuidua ſpeciei plura ſunt quam ſpecies generis: nam, vt capite de ſpecie dixit Porphyrius, ſpecies ſunt in numero finito, indiuidua vero in numero infinito. Reſpondetur, ꝙ genus non ſolum prædicatur de ſpeciebus, ſed etiã de indiuiduis ſpecierum. Exẽpla manifeſta ſunt in textu. ¶ Adnotato in vltimis verbis huius textus, quomodo accidentia prius natura conueniant indiuiduo, & ratione illius conueniant ſpeciei, quod proximo capite expoſitum eſt. ¶ In ſecundo textu qui incipit. Cõmune eſt. &c. Sequitur ſecunda pars in qua genus confertur cum alijs quatuor vniuerſalibus. Et quanuis prius tractauerit de ſpecie quam de differentia propter relationem inter genus & ſpeciem, nihilominus, quia differentia eſt magis vniuerſale quam ſpecies, vt ex eius definitione conſtat, in his comparationibus præfertur differentia ſpeciei. Et ſunt duæ particulæ huius textus. In prima ponuntur conuenientiæ inter genus & differentiam, & in ſecunda ponuntur differentiæ. Conueniunt enim genus & differentia in tribus: quia tam genus quam differentia non continet ſub ſe ſpeciem, licet differentia non contineat tot ſpecies quot genus: vt animal continet plurimas ſpecies, ſed rationale continet ſub ſe nos & Deum. Vnde ſecundum Porphyrium qui non ponit differentiam conuertibilem cum ſpecie, omnis differentia tam conſtitutiua generis quam diuiſiua continet ſub ſe ſpecies. Sed tamen in rei veritate hæc conuenientia inter genus & differentiam ſolum poteſt ſaluari in differentia conſtitutiua generis. Enimuero quot ſpecies continet ſub ſe animal, tot continet ſenſibile. Non intelligo, quòd ſenſibile ſit genus, ſicut animal: ſed quod eſſentialiter non quidditatiuè prædicatur de omnibus ſpeciebus animalis. Rationale vero nullam ſub ſe continet ſpeciem, ſed conuertitur cum homine. Secundo conueniunt genus & differentia, quod ſicut quicquid prædicatur de genere, prædicatur de ſpecie: ita quicquid prædicatur de differentia, prædicatur etiam de ſpecie. ¶ Tertio conueniunt, quòd ſicut à negatione generis ad negationem ſpeciei valet argumẽtum: ita valet à negatione differentiæ ad negationem ſpeciei. ¶ In ſecunda particula textus ponuntur ſex differentiæ inter genus & differentiam: prima eſt, quòd genus prædicatur de pluribus quam differentia, & quam ſpecies, & quodcunque aliud prædicabile. Sed intelligitur (inquit Porphyrius) de differentia diuiſiua generis quæ eſt inferior genere: nam differentia conſtitutiua generis de tot prædicatur quot genus. ¶ Eſt tamen hic dubitatio parua de eo quod ait Porphyrius, genus prædicari de pluribus quam accidens: nam videtur quod accidens putà album de tot prædicetur: imo de pluribus, quia prædicatur, etiam de genere ipſo generaliſsimo, ſubſtantiæ: quia omnes iſtæ ſunt directæ prædicationes, Petrus eſt albus, homo eſt albus, animal eſt album, ſubſtantia eſt alba. ¶ Reſpondetur, quòd genus non propriè poteſt comparari ad accidens inquantum accidens in ſuperioritate: quia nec genus eſt ſuperius ad accidens, non accidens ad genus. Sed quia in vnoquoque prædicamento etiam accidentis, genus eſt ſupremum prædicatum, propterea dicit Porphyrius, quòd genus prædicatur de pluribus quã aecidens. ¶ Secundo differunt genus & differentia: quia genus continet genus. Semper loquitur de differentijs diuiſiuis. ¶ Tertio differunt, quia genus eſt prius differentijs. Et ideo à negatione generis ad negationem differentiæ valet conſequentia, & non econuerſo. ¶ Quarto differunt, quòd genus prædicatur in quid, differentia vero in quale. ¶ Et quinto differunt, quia in definitione ſpeciei non eſt, niſi vnicum genus, ſunt tamen plures differentiæ. Sed hoc intelligitur quando non eſt cognita vltima differentia conuertibilis cum ſpecie. ¶ Sexto differunt, quia genus ſe habet vt materia, differentia vero, vt forma. ¶ In tertio textu qui incipit, Genus, & ſpecies, comparatur genus ad ſpeciem: in cuius prima particula ponuntur tres conuenientiæ, ſcilicet, quæ tam genus quam ſpecies prædicantur de pluribus. Et dicit, quòd loquitur de genere & ſpecie vt ſunt diſtincta vniuerſalia, putà ſpecies ſpecialiſsima quæ non eſt genus: nam inter genus ſubalternum & ſpeciem ſubalternam non opus eſt ponere differentiam & conuenientiam: quia ſunt idem. In ſecunda particula ponuntur octo differentiæ: quæ in textu ſunt manifeſtæ. In textu quarto qui incipit, Generi commune, &c. comparatur genus ad proprium: & in prima particula ponuntur tres conuenientiæ, & in ſecunda ponuntur quinque differentiæ. Exempla ſunt lucida in textu. ¶ In textu quinto, qui incipit, Generi autẽ, comparatur genus ad accidens, & continet duas particulas. In prima ponitur vna differentia, & quatuor conuenientiæ. Et ſecunda eſt epilogus omnium & conuenientiarum, & differentiarum inter vniuerſalia. ¶ Tertia pars capituli eſt in textu ſexto qui incipit, commune id itaque, in qua comparatur differentia ad alia tria vniuerſalia. Vnde in textu ſexto cõparatur primo ad ſpeciem: & in prima particula ponuntur conuenientiæ, & in altera ſubdũtur quatuor differẽtiæ. ¶ In textu ſeptimo qui incipit, Differẽtia & propriũ, cõparatur differentia ad proprium inter quæ vniuerſalia duæ ſunt conuenientiæ & totidem differentiæ. ¶ In textu octauo, qui incipit, Differentia cum accidenti, ſubiunguntur duæ conuenientiæ, & tres differentiæ inter differentiam & accidens. ¶ Quarta pars huius capituli complectitur textum nonum atque decimum. ¶ In nono comparatur ſpecies ad proprium. Et inter hæc duo vniuerſalia ſunt duæ conuenientiæ & quatuor differentiæ. Et in decimo textu cõ

paratur ſpecies ad accidens. Et eſt inter ſpeciem & accidens vnica conuenientia putà de pluribus prædicari: differentiæ vero ſunt quatuor. ¶ Poſtrema denique pars vltimuſque textus continet duas conuenientias, totidēq; differentias inter proprium & accidens.

¶ Finis libri Prædicabilium.

Commentarij Fratris Dominici Soto, Segouienſis, ordinis Prædicatorum: artium ac ſacræ Theologiæ profeſſoris, In librum Prædicamentorum Ariſtotelis.

Ariſtotelis vita.

TItulus huius libri in codice Græco ſic habet, Ariſtote. categoriæ, Quod Latinè eſt, prædicamentà. Ariſtote. Philoſophus fuit celebratiſsimus, ab Stagira Macedonię vrbe oriundus, patre Nicomacho medico ortus, anno primo (ſi modo Apollodoro creditur) nonageſimæ nonæ Olympiadis: nempe ante aduentum Chriſti Saluatoris noſtri annis circiter octuaginta ſupra tercentos. Corporis forma non adeo conſpicua. Voce enim gracili, exilibuſque cruribus, atque oculis puſillis fuit. Ingenio tamē præclariſsimo natus, anno ætatis. 17. Academiam Platonis Philoſophi Athenis tunc celeberrimi, adiuit. A quo poſtquam annos viginti ſub eius diſciplina exegiſſet, diſſentire in multis cœpit, atque in his præſertim vniuerſalibus: vt in Prologo ſuper Porphyr. adnotauimus, Vnde Plato dicere ſolitus. In me Ariſtoteles recalcitrat, non ſecus atque in matrem pulli geniti: & Ariſtoteles: Amicus Plato, ſed magis amica veritas: vt. 1. Ethico. inſinuauit. In lyceio gymnaſio annos tredecim

Peripateticus.

publicè docuit. Peripateticorum princeps dictus eſt, à peripatein, quod eſt, deambulare: in more enim habuit deambulando docere. Quanuis Ammonius à Platone affirmet morem illum emanaſſe. Alij tradunt locum in quo Ariſto. docebat, peripaton, ideſt, deambulatorium nuncupari: & inde nomen traxiſſe. Anno ætatis ſuæ. 63. dum in Euboea exularet, vita defunctus eſt. Opera adeo ſcripſit multa, vt quæ modo extant, minima ſit eorum pars, quorum copiam non habemus. De vniuerſis enim rebus diſſeruit: & ita diſſeruit, vt cunctas antea ſcientias diffuſas atque confuſas ad perfectum excoluerit, vt iam modo vni Ariſtoteli ſcientias omnes naturales debeamus. Tametſi cum fuerit alias diſertiſsimus, & eloquentiſsimus (vt ex eius libris Rhetoricorum conijcitur) tamen

Obſcure ſcripſit.

tum in alijs multis, tum maximè in Metaphyſica, obſcuritatem (vt ait Ammonius) affectauit: vt legentes ingenioſiores, magiſque idoneos redderet, & ignauos auerteret. Nam res quanto ſunt obſcuriores, tāto preſsius, dum intelliguntur, hærent memoriæ. Vnde (vt in Alexandro refert Plutarchus) cum Ariſtotelem Alexander ſubaccuſaret, q̄ metaphyſicam ſcripſiſſet, atque vulgaſſet, in qua ipſe cæteris præcellebat reſpondiſſe fertur, illos libros perinde eſſe æditos, acſi æditi non fuiſſent. Inſinuans rariſsimos fore, qui eos poſſent intelligere. ¶ Scripta eius

Operum genera quatuor.

ad genera quatuor reducuntur. Prima enim pars ad eloquentiam pertinet & Rhetoricam. Altera ad ciuilem & moralem diſciplinam. Tertia ad dialecticam ſpectat. Quarta vero ad ſecretorum naturæ contemplationem: nempe ad philoſophiam naturalem atque Metaphyſicā. Atque adeo liber hic ad Dialecticam pertinet. Tametſi Iamblicus philoſophus, vt hic Boetius refert: exiſtimet opus hoc falſo eſſe Ariſtoteli aſcriptum: quippe quod nō ab eo, ſed ab Archita Tarentino Pythagorico æditum cenſeat. At vero opinione hac reiecta, fides apud omnes probata eſt opus eſſe Ariſtotelis: vt breuitas ipſa, & ſubtilitas, & auctoritas manifeſtat, quæ cum reliquis eius operibus maximè conſonant.

Categoria, ſi Græcam vocem

Categoria.

obſeruamus, idem eſt Latinè quod, prædicatio, & Argyropylus ita frequenter vertit. Nam categoreo duo præter alia ſignificat, ſcilicet, demonſtro, & prædico. Vnde categorema, quod eſt prædicatum: & categoria, verbale nomen, quod eſt demonſtratio & prædicatio. Attamen duo ſignificat apud Græcos, putà enuntiationem ſimplicem, vt Petrus eſt homo: & Prædicatorum ordinem, vt homo, animal, viuens, &c. vtrunque enim dicitur prædicatio. Obidque Latini ad tollendam æquiuocationem, enuntiationem, vocant, cathegoricam, id eſt, prædicatoriam propoſitionem: & ſeriem prædicatorum appellant prædicamentum. ¶ Eſt ergo prædicamentum prædicatorum ordinatio, quorum ſuperiora de inferioribus quid ditatiuè prædicantur. Vt ſeries illa quæ in arbore Porphyrij ante oculos poſita eſt: putà, homo, animal, viuēs, corpus, ſubſtantia. Tametſi Diuus Auguſti. in ſuis categorijs, aliam verbi ſignificationem ſequutus, ait categorias eo ſic appellari, quòd ſint quædam rerum demonſtrationes ante oculos poſitæ. Igitur prædicamentum non ſupponit, vt aliqui arbitrantur, pro generaliſsimo. Vnde Porphyr. in cap. de ſpecie. In quocunque (inquit) prædicamento eſt quoddam ſummum genus & infima ſpecies. Et Ariſtot. 5. Metap. text. 12. eadem (inquit) genere ſunt, quorum eadem eſt prædicamenti figura. Vbi apparet prædicamentum appellari diſpoſitionem illam & lineam prædicatorum. Atque adeo hoc eſt ſubiectum huius libri. ¶ Quod ſi quis arguat. Prædicamentum, eſt huius libri ſubiectum: ergo nihil hic conſideratur, niſi quia eſt prædicamētum: ſed tractatur hic de ſingulis prædicatis: ergo ſingula ſunt prædicamenta. Reſpondetur negando primam conſequentiam: ſatis enim eſt quod nihil hic tractetur, niſi in ordine ad prædicamētum, id eſt, tanquàm ponibile in prædicamento.

Prædicamentum.

Octo ſunt quę ſecundū commentatorem Comment. 1. ſuper primum Phyſicorum in initio cuiuſque operis adnotanda ſunt: putà auctoris, & nomen & intentio. Libri vero, nomen, vtilitas proportio, ordo, modus procedendi atque diuiſio. Et de nomine quidem tam auctoris quam libri, hactenus diximus: ſed circa intentionem auctoris & circa vtilitatem libri ſunt hic ſingula dubia. ¶ Primum circa ſubiectum libri eſt, fuerit ne intentio Ariſtotelis hic tractare de verbis, an vero de rebus. Enimuero quanuis ſuper Porphyr. ſatis fuerit

Octo notantur in initio operis.

1. Dubium.

tis fuerit comprobatum, vniuersalia esse in rebus, ambigua tamen hic intentio Aristotelis. Alexander enim Aphrodisæus & Simplicius & Boetius existimant librum hunc esse precipuè de vocibus: sed Commentator Auerrois & Eustratius opinantur contra esse de rebus. Atqui vtrique habent fundamentum: nam in prima statim definitione æquiuocorum videtur Aristote. de rebus loqui: definit enim res ipsas quæ sunt æquiuoca æquiuocata: sed mox in prima diuisione videtur sermo esse de vocibus dum inquit. Eorum quæ dicuntur, alia cum complexione, alia sine complexione dicuntur: dici enim cum cõplexione aut sine complexione, non rebus, sed certè vocibus congruit. At vero non ita intelligendus est Boetius, vt negare credatur vniuersalia esse in rebus: quippe qui super Porphyr. vt frequenter adnotauimus, contrarium expresse docet: sed putat Aristotelem in. 5. Metaphysi. tractare de prædicamentis secundum esse reale, hic vero principaliter de vocibus, & secundario de rebus. Ait enim: Res & rerum significatio iuncta, id est, connexa est. ¶ Tertia ergo opinio in hac parte est Nominalium, qui astruunt, solas voces, & nullatenus res collocari in prædicamento. Quocirca quanuis in prædicabilibus, quantum ad rem, satis fuerit disputatum, vniuersalia esse in rebus: modus tamen loquendi explicandus est hic conclusionibus his, quas quinque subiecimus. ¶ Prima, Tam res quàm voces ponuntur in prædicamento.

Concluſ. 1. Quod est dicere: Arbor illa, homo, animal, viuens, corpus, substantia, & in rebus consideratur, & in nominibus. Probatur. Homo à parte rei est animal rationale, & animal est viuens sensibile, & viuens est corpus animatum, & corpus est substantia corporea: ergo in rebus ipsis, putà in quocunque homine est animal contractum per rationale, ad esse hominis, & viuens contractum per sensibile ad esse animalis: & pariter reliqua superiora genera, atque adeo res sunt in prædicamento. Et cõfirmatur: quia Aristoteles. 5. Metaphy. text. 14. diuidit ens reale in decem prædicamenta, de quibus subinde, tanquàm de rebus sigillatim tractat. ¶ Quod vero nomina ponantur in prædicamento probatur. A qualibet essentiali cõuenientia abstrahit intellectus formalem conceptum adæquatum eius: ergo qualis est ordo in rebus, talis est in istis nominibus, homo, animal, viuens, corpus, substantia, tanq̃ in rerum signis. ¶ Arguitur tamen contra conclusionem. Prædicamentum (vt dictum est) idem pollet quod prædicatio, id est, prædicatorum ordo: sed in rebus non est prędicatio: ergo sola nomina reponuntur in prædicamento. Minor multis modis probatur. Primo, Prædicatio est oratio, & prædicari est dici seu affirmari & negari: hæc vero non possunt adaptari rebus: nam oratio est oris ratio, & verba sunt quæ dicuntur, affirmantur & negantur. ¶ Secundo. Si res prædicarentur, tunc propositio constaret ex rebus: vnde sequeretur, q̃ in aliqua propositione nulla esset distinctio inter subiectum & prædicatum: vt in hac, Petrus est homo (nam homo qui est Petrus non distinguitur à Petro) & in aliqua prędicatum distaret à subiecto longissima distantia: vt in hac, Salmantica non est Roma, & in aliqua subiectum comederet prædicatum: vt in hac (homo non est panis) & in aliqua subiectum esset pater prædicati: vt in hac Nicomachus non est Aristoteles: quæ omnia videntur ridicula. ¶ Et tertio arguitur. Si res prædicarentur, sequeretur quòd res etiam supponerent, quod est falsum: nam certè res quæ est Deus non habet pro quo supponat, quia non supponit pro se ipsa (supponere enim est loco alterius poni) vnde concedendum esset subiectum huius. Deus est, non supponere.

Concluſ. 2. ¶ His nihilominus non obstantibus est secunda conclusio. Non solum nomina, sed res etiam prædicantur: res quidem realiter & obiectiuè, sed nomina instrumentaliter & tanquàm rerum signa: & quanuis nomina fortè magis propriè, tamen res principalius. Priorem partem & singulas eius particulas affirmat Aristote. primo Elench. capit. 1. Vbi ait: Postquàm res in disputationem offerre non possumus, vocibus vtimur loco rerum. Et quemadmodum (inquit) his vsu venit, qui calculis supputant, vt qđ in calculis colligunt, in rebus numeratis inueniant: ita quod vocibus prædicamus est in rebus. Ex quibus verbis colligitur, quod res prædicantur realiter & obiectiuè, & voces instrumentaliter & tanquàm signa. Et primo Periherme. capit. 5. Cum rerum (inquit) aliæ sint vniuersales, aliæ vero singulares necesse est aliquid de vniuersalibus rebus, & aliquid de singularibus prædicari. Et in hoc lib. capit. 2. & cap. de substantia, ait secundas substãtias (putà genera & species quæ sunt in rebus) dici & prędicari de primis substantijs. ¶ Ratione non alia hic opus est, præter illas quas in prædicabilibus adduximus ad probandum vniuersalia esse in rebus: nam cum vniuersalia sint quæ prædicantur, inde colligitur res prædicari. Et præterea prædicationem essentialem appellamus eã, cuius prædicatum est de essentia subiecti: & quidditatiuam, cuius prædicatum est de quidditate subiecti, quæ locutiones magis congruunt rebus quam vocibus. Atqui inde ortum habuit distinctio illa apud veteres, aliud videlicet esse vniuersale in prædicando aliudq́ue in repræsentando. ¶ Sed quòd nomina magis propriè prædicentur, probatur per primum argumentum supra factum: prædicari enim sicut, dici, magis propriè conuenit vocibus quam rebus. Item quia propositio proprius est in nominibus, quam in rebus. ¶ Quod vero res principalius prædicentur, probatur: quia propter vnum quodq́ue tale & illud magis: sed nomina solum prædicantur tanquã instrumenta & rerum signa: ergo res principalius prædicantur. Alia enim est ratio propriæ prædicationis, & alia est ratio principalis prædicationis: ppriętas nanque consistit in significatione verbi, prædicari, quod vocibus, prius conuenit: & principaliter prędicari consistit in hoc quòd res sunt finis, cuius gratia nomina prædicantur. Vnde cum Sanct. Thom. opusc. 56. affirmauerit ex mente philosophi, res principaliter prædicari. Postea primo Perihermenias, lectio. 5. dixit voces magis propriè prædicari: vbi nulla est repugnantia. ¶ Est tamen adnotandum, quòd quemadmodum de vniuersalibus dictum est, quòd habent quidem fundamentum in re, sed fiunt vniuersalia in actu per operationem intellectus: ita res ante operationem intellectus fundamentaliter prædicantur: quod nihil aliud est quam rationem. v. g. hominis inesse Petro substantialiter, & albedinem inesse accidentaliter: sed actu prædicantur, quando intellectus actu considerat vnum sub ratione prædicati: putà quod de alio dicitur & aliud sub ratione subiecti, videlicet de quo aliud dicitur. ¶ Hinc demum sequitur duplices esse sensus harum propositionum, homo prædicatur de pluribus, animal prædicatur de pluribus, vnus vt subiecta supponant simpliciter pro homine in communi & animali in communi, & alter vt supponant materialiter. Et vterque proueniet ratione prædicati, & vterque est verus. ¶ Vnde ad primum argumentum respondetur, quòd quanuis magis propriè verba dicantur & prædicentur: nihilominus passiuè & obiectiuè res ipsæ dicuntur & prædicantur: dicimus enim & narramus res gestas. ¶ Ad secundum argumentum varia est responsio inter Reales. Burlæus eñ & alij putant in rebus esse propositione & syllogismum, sed Paulus Venetus negat: nam antiquiores nusquã hoc

Res actu prædicantur.

disputant. Ratio prioris opinionis est, quòd cum in rebus sint vniuersalia, vt supra disputauimus, & ipsa sint prædicata, vt patet ex definitione vniuersalis, & patebit amplius capite secundo anteprædicamẽtorum, inferunt in rebus esse prædicationem ipsam & per cõsequens propositionem & syllogismum. ¶ At vero, quanuis disputatio forte de nomine sit, non oportet id concedere. Primo quia res potius dicuntur significatum propositionis, quam propositio. Secundo, quia eadem ratione concedendum esset, res esse nomina & verba & terminos: nam terminus (vt ait Aristote. primo Priorum) est in quem resoluitur propositio: hæc tamen nullo modo possunt conuenire rebus. Et tertio, quia eadem ratione concedẽdum esset in rebus esse proportionem excluſiuam, exceptiuã, & vniuersalem: item esse syllogismum in Barbara & in alijs modis, consequens est falsum: quia huiusmodi syncategoremata tantum &c. non sunt in rebus. Accedit authoritas Aristotel. sexto Metaphy. text. 8. dicentis, quòd verum & falsum non est nisi in intellectu. Intelligit formaliter, quia fundamentaliter & obiectiuè est in rebus: vt ait nono Metaphysi. text. 22. ¶ Dicendum ergo est, quòd quanuis in rebus sint prædicatum & subiectum, nihilominus prædicatio non fit in rebus: sed solum exercetur in mente, voce aut scripto. Itaque in hac vocali, homo est animal, non solum vox prædicatur de voce, sed principaliter ratio animalis de ratione hominis. Imo profecto aptius loquebantur antiqui dicentes, voces nõ prædicari passiue, sed prædicare: vt quemadmodum extrema huius propositionis, homo est animal, significant res, & res significantur per voces, ita voces prædicant rationem animalis de ratione hominis: atque adeo res prædicatur de re. Quemadmodum enim scientia & definitio sunt quidem in mẽte & in voce, sed res nihilominus sunt quæ definiuntur & sciuntur, ita prædicatio & propositio fit in terminis, sed res sunt quæ principaliter prædicantur. Et hoc est quod dicit Aristote. quòd vtimur terminis pro rebus. ¶ Ex quo sequitur, quòd malè distinguit Burlæus aliam esse propositionem realem, & aliam intentionalem: nam profecto omnis propositio, imo omne prædicatum est intentionale: sed in mente est intentionale formale & in rebus est intentionale obiectiuum: res nanque non sunt prædicata, nisi quatenus sunt obiecta intellectus: videlicet inquantum per hanc propositionem: homo est animal, intellectus concipit rationem animalis, vt quod de alio dicitur, & rationem hominis, vt de quo aliud dicitur. Et per hæc patet responsio ad argumentum: nomen concedimus quod inter subiectum & prædicatum formalis propositionis sit illa distantia, sed inter prædicatum & subiectum quæ sunt res significatæ. ¶ Ad tertium respondetur, quòd si supponere accipiatur pro eo quod est, verificari, res quidem supponunt, quia de se ipsis verificantur. Si vero supponere idem sit quod, poni loco alterius, tunc res non supponunt: quia nihil ponitur loco sui: sed nomina supponunt pro rebus.

Ex reb⁹, nõ fit propositio.

Conclus. 3. ¶ Tertia conclusio colligitur ex superioribus, qua respondetur ad dubium propositum. Liber prædicamentorum est de rebus inquantum nominibus significantur, & de nominibus inquantum significant res: sed principaliter tractat de rebus. Conclusio ex his quæ dicta sunt restat manifesta, & est expressa sententia D. Augusti. in libro Categoriarum. Et Auicenna in principio Logicæ dicentis, quòd voces non cadunt sub consideratione Logica, nisi quatenus signa sunt rerum. Conclusio prima in 4. capit. magis elucidabitur, & secunda in secundo, & hæc tertia in primo, atque adeo omnes in toto processu prædicamentorum: sed propter connexionem quam habent, decuit eas simul oculis subijcere. ¶ Restat tamen dubiolum circa tertiam conclusionem, vtrum considerentur hic res solum inquantum subsant secundis intentionibus: putà inquantum sunt genera & species, &c. Burlæus enim tenet partem affirmatiuam, sed Paulus Venetus, negatiuam. Respondetur nihilominus medio modo. Et sit quarta conclusio. Negari non potest quin considerentur hic res in ordine ad secundam intentionem, quæ est prædicari. Probatur. Subiectum huius libri est prædicamentum, ergo considerantur hic res ea ratione qua ordinantur in prædicatione, & hoc pertinet ad secundam intentionem. Est enim differentia inter Logicum & Metaphysicum, quod Logicus tractat de rebus, vt cognoscat earum intentiones prædicandi: Metaphysicus vero econuerso si tractat de intentionibus, vt quinto Metaph. tractatur de genere, &c. id facit, vt explicet naturas rerum. Conclus. 4.

¶ Quinta conclusio. Non considerantur hic secundæ intentiones quemadmodum in prædicabilibus: non em definitur hic quid sit genus aut species, aut aliud vniuersale, sed explicantur naturæ substantiæ, quantitatis, &c. vt in particulari cognoscatur quid de quo prædicatur prædicatione generis aut accidentis, &c. Quocirca considerantur proprietates substantiæ & aliorum prædicamentorum secundum esse reale: vt recipere magis & minus, recipere contraria, &c. sed tamen omnia tractantur, vt inde sumatur iudicium prædicationis. Conclus. 5.

¶ Hoc tamen vnum pro toto opere præsenti hic duxerim admonendum, quod definitiones non sunt diuersæ pro diuersis opinionibus assignandæ: nam definitio debet esse certissima, & in omni opinione receptissima. Sunt enim qui dicunt, prædicamentum secundum Scotum, est ordo plurium realitatum. Et secundum Sanct. Tho. est ordo conceptuum obiectiualium: & nescio quas alias sexcentas particulas congerunt in definitionem, quæ eam in intelligibilem reddunt & incredibilem, quam nec Scotus, nec Sanct. Thom. cognoscerent. Est ergo prædicamentum secundum omnes, prædicatorum series. An vero illa series, sit in terminis, vel in rebus, vel vtrobique, id maneat sub disputatione.

Alterum dubium principale est de necessitate vel vtilitate huius libri. Sunt enim qui vitio dent Aristoteli, quòd prædicamenta in Dialecticã introduxerit, obscura quidem magis quam Dialecticis necessaria. In quorum gratiam arguere sic possumus: Logica solum tractat (vt dictum est) de entibus rationis, hoc est, de secundis intentionibus, putà de syllogismo, de enuntiatione, de genere, &c. Sed tractatus hic est de rebus & nominibus primæ intentionis: putà de substantia, de qualitate, de relatione, &c. quæ habent esse præter operationem intellectus: de quibus ex professo tractat Aristotel. quinto Metaphysi. text. 15. vsque ad 20. ergo opus hoc non pertinet ad dialecticam. ¶ Et secundo arguitur. Finis dialecticæ est verum à falso discernere: verum autem & falsum solum est in secunda & tertia operatione intellectus: cum scilicet componimus subiectum cum prædicato, aut ratiocinamur: sed in simplicibus conceptibus quos formamus de rebus non consistit falsum, vt ait Aristote. capit. 4. huius: nec circa illos errare possumus, cum naturaliter producantur, ergo ad dirigendum simplices apprehensiões nulla opus est arte, magis quàm ad rectè viuendum: & per consequens hoc opus non est necessarium dialecticis. ¶ Quod si quis dicat notitias simplices rerum esse terminos, ex quibus conflatur propositio & syllogismus: Arguitur sic, Termini propositionum

Dubium secundum.

num ſolum ſunt duo, ſcilicet, nomen & verbum: ergo ſatis eſſet dialectico tractare de nomine & verbo, ſub quibus omnes partes orationis comprehenduntur, ſaltem categorematicæ: qua ratione Ariſtote. primo Perihermenias, à nomine & verbo exorſus eſt: ergo notitia prædicamentorum, non eſt ad hoc neceſſaria. ¶ Ad hoc nihilominus reſpondetur, prædicamentorum notitiã eſſe dialecticis admodum neceſſariam. Primo, quia cognoſcere vniuerſalia: puta genera, & ſpecies, &c. pertinet ad dialecticum: id tamen cognoſci non pôt ſine prædicamẽtis. Nam quanuis ex definitione generis in prædicabilibus tradita cognoſcatur quid ſit genus: tamen in particulari neſcirent animal eſſe genus hominis, & album non eſſe genus, niſi quia per prædicamenta cognoſcerent animal eſſe de quidditate hominis, & album eſſe accidens eius. Nec cognoſcerent an ſimile, & diſſimile eſſent differentiæ, aut ſpecies qualitatis, niſi qui per prædicamenta cognoſcerent ſimile, & diſſimile eſſe diuerſi prædicamenti, à qualitate: & per conſequens ſimilitudinem nec eſſe genus, nec ſpeciem, ſed accidens qualitatis. Secundo, hoc eſt neceſſarium ad definiendum, quod dialectico incumbit. Ad conſtruendam enim definitionem rei, inquirendum eſt prius in quo gñe ſit: vt puta ſitne ſubſtãtia, an accidens: & præterea, quod accidens ſit (hac enim arte Ariſtote. ſecundo de anima diſquirit quidditatem animæ. Ex tertio Phyſic. text. 3. veſtigat quidditatem motus) ne ergo opus eſſet diſquirere per tantam rerum diuerſitatem, neceſſe fuit res vniuerſas ad decem ordines redigere, quibus tota vniuerſitas inſpiceretur. Atq; adeo cognoſceretur quid & quæ eſſent proprietates ſubſtantiæ inquantum ſubſtantia: & quantitatis inquantum quãtitas, &c. ¶ Et tertia eſt hæc notitia neceſſaria ad demonſtrationes faciendas, quæ conſtant ex propoſitionibus neceſſarijs & de per ſe. Non enim cognoſcere quis poſſet, quodnam prædicatum conueniat per ſe, quod ve per accidẽs, niſi habita notitia prædicamentorum. Sunt & plures aliæ vtilitates, quas longum eſſet recenſere. ¶ Vnde ad argumentum primum reſpondetur, q̃ autore Ariſtote. 4. Meta. tex. 5. dialecticus perinde atque metaphyſicus de rebus omnibus diſputat, licet ratione differant: nam metaphyſicus diſputat de rebus ſecundum eſſe naturale & abſolutum, quod in ſe habent: dialecticus vero ſecundum quod ſubſtant operibus rationis. Vnde de prædicamentis diſputat philoſophus. 5. Metaphy. quantum ad eorum quidditatem: an videlicet quantitas, qualitas, & relatio diſtinguantur inter ſe, & à ſubſtantia, & ſecundum alias id genus proprietates, quæ non pertinent ad dialecticum: ſed dialecticus diſputat de illis, quatenus ordinantur ad rationem quæ ex illis facit prædicatiões, de per ſe, aut de per accidens &c. Et ideo ad minorem argumenti reſpondetur quod quanuis in prædicamentis non conſiderentur immediate ſecundæ intentiones ſicut in prædicabilibus, nihilominus conſiderantur res, vt in particulari cognoſcatur quid ſit genus aut ſpecies aut accidens. ¶ Hinc ſequitur tam Metaphyſicam quàm Dialecticam eſſe vniuerſales ſcientias, modis tamen diuerſis: quia Metaphyſica, cum tractet res ſecundum eſſe abſolutum & reale, eſt ſubalternans reſpectu omnium aliarum ſcientiarum realium: dialectica vero eſt ſolum modus ſciendi reſpectu illarum. ¶ Ad ſecundum reſpondetur, quod quanuis in ſimplicibus notitijs nõ conſiſtat verum, & falſum, nihilominus poteſt error contingere in applicatione vnius notitiæ ad aliam: an videlicet notitia, aut ſignificatum eius ſit genus reſpectu notitiæ, aut ſignificari alterius, vel differentia, vel accidens: & hoc docet liber prædicamentorum. ¶ Sunt enim (vt auctor eſt Albertus) tria opera intellectus, ſcilicet, ordinare, componere & colligere. Ordinare eſt diſponere res omnes & rerum nomina, vt innoteſcat quomodo inuicem ſe habeant. Et hoc docet liber prædicamentorum. Componere vero eſt affirmationes & negationes ex eiſdem rebus & nominibus conſtruere, quod traditur in libris Perihermeneias. Sed colligere eſt ex propoſitiõibus notis ignotas ſyllogizari, quod in reliquis libris dialecticę manifeſtat Ariſtote. Vnde ad replicam reſpondetur, quòd quanuis ſatis eſſet cognoſcere nomen & verbum ad propoſitiones in genere componendas, tamen ad conſtruenda, & dignoſcenda varia genera prædicationum, puta eſſentialis, accidentalis, quidditatiuæ, &c. neceſſaria eſt notitia prædicamentorum.

Prædicamẽtorum notitia neceſſaria.

Tria opera intellectus.

Habemus ergo nomen & auctoris & libri: item quòd intentio auctoris eſt res vniuerſas rerumque nomina in decem ordines redigere, quas ante oculos habeat dialecticus: cuius vtilitas eſt vt dignoſcantur habitudines & prædicationes omnium. Vnde proportio huius libri ad dialecticam eſt quòd eſt eius pars & reliquarum partium ianua. Atque adeo ordo eſt, vt librorum Dialecticæ Ariſtotel. ſit primus. Eſt nanque duplex operatio intellectus, vt auctor eſt Ariſtotel. 3. de anima text. 21. ſcilicet, ſimplicium apprehenſio & compoſitio aut diuiſio: & ſecundam diuidunt in enuntiationẽ & diſcurſum. Quarum ſimplicium apprehenſio præcedit cæteras veluti pars præcedit totum. Cõponitur enim enuntiatio ex ſimplicibus terminis, ſicuti ex enuntiationibus conficitur ſyllogiſmus. ¶ Modus doctrinæ non eſt demonſtratiuus, ſicut modus ſcientiæ mathematicæ, ſed procedit per definitiones, diuiſiones & documenta modo introductorio. De diuiſione autem, ſtatim.

De æquiuocis, vniuocis, & denominatiuis. Cap. I.

ÆQVIVOCA DICUNTUR ea, quorum nomen ſolùm commune eſt: ratio vero ſubſtantiæ nomini accommodata, diuerſa: vt animal dicitur & ipſe homo, & id quod eſt pictum. Horum enim nomen commune tantummodo eſt, ratio vero ſubſtantiæ nomini accommodata diuerſa. Si quiſpiam enim quænam ſit vtriuſque ratio animalis voluerit aſſignare, rationem vtriſque profecto propriam aſſignabit. ¶ Vniuoca ea dicuntur, quorum & nomen cõmune eſt, & ratio ſubſtantiæ nomini accommodata eadem eſt: vt animal dicitur & ipſe homo, & equus: nomine nanque communi & homo & equus animalia nuncupantur, & ratio quoque ſubſtantiæ vtriſque eadem eſt. Si quis piam enim vtriuſque rationem nõ voluerit aſſignare: quænam ſit vtriuſque ratio animalis, eandem rationem omnino reddet. ¶ Denominatiua ea dicuntur, quæ ab aliquo nominis ap-

pellationem habent, solo differentia casu: vt à Grammatica Grammaticus appellationem habet, & à fortitudine fortis.

Pus præsens in codice Græco non diuiditur in diuersos titulos: sed sub titulo prædicamentorum continet capitula quatuordecim. Expositores autē illud partiuntur in tria: videlicet in anteprædicamenta, prædicamenta, & postprædicamenta, vt tria priora capitula sint de anteprædicamētis, & sex proxima de prædicamētis, & postrema quinq; de postprædicamētis. ¶ Anteprædicamēta sunt præambula quæ ad notitiā prædicamētorū viā aperiunt: quorū proinde notitia ad cognitionem prædicamentorum prærequiritur. Sed post prædicamenta (vt suo loco, quam hic, melius explicabitur) sunt proprietates quædam & conditiones, quæ naturā prædicamentorum consequuntur. Neque quicquid præambulum est ad notitiam prædicamentorum appellabitur prædicamentum: prædicabilia enim præambula sunt prædicamentorum, & tamen non dicuntur anteprædicamenta. Sed illa tantum fundamēta quæ Aristote. iecit in principio prædicamentorum, censetur hoc nomine. ¶ Atqui anteprædicamenta in genere sunt tria: putà definitio, diuisio, & regula: in particulari vero sunt septem: putà tres definitiones in primo capite, duæ diuisiones in secundo, & totidem in tertio regulæ. Tametsi Paulus alia ratione quinque tantum designet anteprædicamenta, scilicet æquiuoca, vniuoca, denominatiua, prædicatum & subiectum: de quorum prioribus tribus dantur singulæ definitiones, & de duobus vltimis, duæ diuisiones, & regulæ duę. ¶ Definitiones sunt æquiuocorum vniuocorum & denominatiuorum. Ratio qua cognitio æquiuocorum & vniuocorum prærequiritur ad notitiā prædicamentorum posset generalis adduci, quia vt. 6. Topico. cap. 5. admonet Arist. in principio statim cuiusuis disputationis distinguendum est an nomen æquiuocum sit, an vniuocum: nā æquiuoci non est vna, sed multiplex consideratio. Obidque nomen æquiuocum non ponitur in prædicamento antequam distinguatur: cum secundum diuersas significationes ponatur, aut in diuersis prædicamentis, aut in diuersis speciebus eiusdem prædicamenti. ¶ Veruntamen harum trium definitionum ratio specialis est hæc. Tres habent prædicamenta ordines & respectus. Primus quo omnia continentur nomine illo transcendenti ens: & respectu illius sunt quodammodo æquiuoca videlicet analoga vt capi. 4. videbimus. Alter est quo singula generalissima referuntur ad sua inferiora, de quibus vniuoce prædicantur. Sed tertius est quo vnum prædicamentum refertur ad aliud: prædicatur nanque vnum prædicamentum de alio solum denominatiuè, atque nouem præsertim accidentium, de prædicamento substantiæ. ¶ Et hac de causa necessarium fuit prænoscere rationem æquiuocorum, vniuocorum, & denominatiuorum. ¶ Hinc præterea sumitur ratio huius ordinis. Enimuero quanuis vniuoca propter dignitatem appareant prius fuisse definienda, tamen quia primus & generalissimus ordo prædicamentorum est ille quo omnia simul referuntur ad ens, & secundus est ille quo singula generalissima referuntur ad species sui generis, & tertius quo vnum prędicamentum refertur ad aliud: primo loco statuit Aristo. definitionem æquiuocorum: vt primo statim verbo generalem illam insinuaret diuisionem entis in prædicamenta: & secundo loco subiungit definitionem vniuocorum, & tertio denique denominatiuorum. At vero quanuis tria videantur esse membra huius capitis, tamen æquiuoca & vniuoca sub eodem membro tractabimus, quia mutuo se ambo exponunt.

Ante prædimentum.

Definitiones tres.

Ad euidētiam definitionum æquiuocorum & vniuocorum considerandum est primum æquiuoca appellari, & res æquiuoce significans & nomen æquiuoce significans. Res dicuntur æquiuoca æquiuocata, nomen vero æquiuocum æquiuocans. Pari ratione res dicuntur vniuoca vniuocata, & nomen vniuocum vniuocans. Et Aristote. definit hic æquiuoca æquiuocata atque vniuocata. Qua de causa definit ea in plurali numero: nam res vna, cum non possit per vnū nomen pluribus rationibus significari, æquiuoca esse non potest. Nec potest res vna esse vniuoca: quia vniuocatio rerum in hoc consistit quòd res plures, nomine & ratione conueniant. Aequiuocum autem æquiuocans, & vniuocum vniuocās debet in singulari definiri. ¶ Ait. Aequiuoca dicuntur, & non æquiuoca sunt, quia vt Boetius adnotauit, res non sunt per se aut æquiuocæ, aut vniuocæ, sed solum sunt tales per respectum ad nomen quo significantur: quemadmodum vicissim & nomen respectu rerum est, aut æquiuocum, aut vniuocum. Exempli gratia. Canis domesticus & canis marinus sunt æquiuoca respectu huius nominis, canis: sed sunt vniuoca respectu illius nominis, animal. Et nomen canis, est æquiuocum respectu illarum specierum: sed est vniuocum respectu latrabilium, & forte respectu cœlestis syderis: si modo significat illud: nō impositione noua, sed propter fabulam qua fertur caniculam Icari versam fuisse in illud sydus. ¶ Hinc patere incipit conclusio tertia superioris dubij: nempe quòd intentio Aristotelis fuerit in hoc libro tractare præcipuè de rebus, & simul de nominibus: quia tractat de rebus respectu nominum, & de nominibus respectu rerum. ¶ Secundo notandum est, quod nomen, ratio, in præsentibus definitionibus variè & diuersè interpretantur Nominales atque Reales. Enimuero Nominales, cum nullum conceptum obiectiuum vniuersalem ponant in rebus, nomine rationis intelligunt in præsentia conceptum formalem, quem intellectus format de rebus. Vt primæ definitionis sensus sit. Aequiuoca dicuntur res quæ significantur eodem nomine mediantibus diuersis conceptibus, vt canis domesticus & canis marinus respectu huius nominis, canis. Et simili ratione sensus secundæ definitionis est. Vniuoca dicuntur res quæ significantur per idem nomen mediante eodem conceptu: vt Petrus, & Paulus, respectu huius vocis homo. Ex quo sequitur, quod res secundum hanc expositionem, non possunt esse æquiuocæ respectu nominis mentalis: quia conceptus vltimatus (vt primo libro Summularum adnotauimus) nō potest hoc modo esse æquiuocus, cum conceptus vltimatus seipso & non mediante alio significet: sed solum dicuntur aut æquiuoca aut vniuoca respectu nominis vocalis vel scripti. Proportionabili modo æquiuocum æquiuocans est terminus sua significata mediantibus diuersis conceptibus significans, vt, canis: & vniuocum vniuocans est terminus sua significata eodem conceptu significans, vt animal. ¶ Sed tamen antiqui omnes expositores Aristotelis: vt Boetius, commentator, & omnes Græci, nomine rationis intelligunt hic definitionem (in rebus habentibus definitionem) aut conceptum obiectiuum, formaliter & adæquatè significatum per nomen. Neque dubitari potest hanc esse mentem Aristotelis. Primo, quia

Aequiuoca.

Ratio.

quia vt ſtatim capite. 4. videbimus nomen, ens, mediante eodem formali conceptu ſignificat omnia prędicamẽta, & tamen non eſt vniuocum ad illa. Et præterea quia vbique apud Ariſtotelẽ nomine rationis intelligitur definitio, vt capite de ſubſtantia videbimus: vbi loquẽs de ratione nominis ponit exemplum de definitione. Imo vero. 4. Metaphyſic. textus. 28. ratio (inquit) quam ſignificat nomen eſt definitio. Et poſtremo quia ſermo ipſe huius textus (ratio ſubſtantiæ nomini accomodata) idem ſonat quod definitio rei ſignificatæ per nomen. Eſt enim definitio oratio per quam reddimus rationem nominis. Vt quærenti, quare Petrus eſt homo, reſpondetur, quia animal ratiõale. Et hoc eſt rationem nomini accomodare. Et ideo canis domeſticus & marinus ſunt res æquiuocæ: quia quærenti quare canis domeſticus eſt canis, & quare marinus eſt canis, reſpondebitur per diuerſas definitiones. ¶ Eſt ergo ſenſus definitionis. Æquiuoca ſunt res quæ habent idem nomen commune ſed ſecundum illud nomen diuerſas habent definitiones vt exemplo iam modo indicauimus. Dicitur, ratio ſecundum idem nomen, quia illæ duæ ſpecies animalis ſecundum aliud nomen, putà quatenus ſunt animalia habent eandem genericam definitionem animalis. Patet etiam definitio in exemplo Ariſtotelis, vt homo viuus, & homo pictus, conueniunt hoc nomine animal: nam ſi quæratur quare homo eſt animal, reſpondebitur, quia ſubſtantia animata ſenſibilis, & quærenti quare homo pictus eſt animal, reſpondebitur, quia effigies ſubſtantiæ animatæ ſenſibilis. Proportionabili modo ſenſus definitionis vniuocorum eſt. Vniuoca dicuntur res quæ habent idem nomen commune, & ſecundum illud nomen eandem habent definitionem, vt homo & equus: quibus hoc nomen animal eſt commune, & ſi quæratur quare homo eſt animal, reſpondebitur, quia ſubſtantia animata ſenſibilis, idemque reſpondebitur ſi quæratur quare equus eſt animal. ¶ Quocirca æquiuocum æquiuocans eſt nomen ſignificans res diuerſis rationibus. Et vniuocum vniuocans eſt nomen ſignificans res eadem ratione. Vt tamen nomine rationis intelligatur definitio. Eſt tamen adnotandum, quod eodem redit ſi nomine rationis intelligatur conceptus obiectiuus, quæ eſt ratio ſignificata in rebus: animal enim vniuoce ſignificat equum & hominem, quia formaliter ſignificat vnam rationem obiectiuam ambobus communem.

Sensus definitionis.

Vniuoca.

Nomẽ æquiuocum.

Denominatiua ea dicuntur.

Tertia definitio eſt denominatiuorum quæ præambula eſt ad notitiam prædicamentorum, ratione iam dicta. Atqui dubitare quis forte poteſt quid hic definiat Ariſt. vtrum nomina denominatiua, vt ſunt ly album ly muſicum & ſimilia: an res potius quas hæc nomina ſignificãt & pro quibus ſupponunt. Vbi notandum primum eſt, ꝙ in denominatione tria eſt a parte rei conſiderare: putà rem denominantem, rem denominatam, & denominatiuum. v. g. albedo eſt res denominans album, & Petrus in quo eſt albedo eſt res denominata, atque adeo album eſt denominatiuum. Sed denominatiuum, quemadmodum de æquiuocis dictum eſt, poteſt accipi & pro denominatiuo denominato, putà pro re alba: & pro denominatiuo denominante. ſ. pro hoc nomine, album. Hoc ſuppoſito Marſilius, vt refert Paulus Venetus & Occham quem nominales ſequuntur, dicunt ſolum definiri hic denominatiua denominãtia, ſcilicet nomina denominatiua. Et profecto eſt apparentiſsimum pro illis argumentum, dum ait Ariſt. ꝙ denominatiuũ debet differre ſolo caſu ab eo à quo recipit appellationẽ, vt fortis a fortitudine: nam differre caſu, ſolis nominibus conuenit: res enim cum nõ declinentur, non differunt caſu. Vnde ſenſus definitionis in hac opinione eſt hic. Denominatiua ſunt nomina concreta quæ à ſuis abſtractis differunt ſolo caſu. i. ſyllabarum terminatione, quæ quidem abſtracta ſignificant de formali. ¶ At vero quanuis nomina denominatiua forte hoc modo deſcribi poſſent, tamen ſenſus hic nihil attingit mentis Ariſt. qui re vera denominatiua pro rebus denominatis definiuit. Primo quia eodem verborum tenore definiuit denominatiua quo æquiuoca: & vniuoca: ſed illa manifeſte definiuit prõ rebus, vt oſtenſum eſt: ergo denominatiua. Præterea quia ſi denominatiua definiuiſſet pro vocibus, nõ dixiſſet cõcretum ab abſtracto deſcẽdere, nã in vocibus ſæpè contingit contrarium. Imo nomen fortitudo, formatur à datiuo de ly fortis addito, tudo, & nomẽ iuſtitia à genitiuo, de ly iuſtus addito, tia, ſed res quæ eſt album habet appellationem ab albedine. Et poſtremo hoc fit manifeſtum ex verbis Ariſtotelis cum ait, Denominatiua ſunt quæ ab aliquo habent nominis appellationem. Enimuero nomẽ album non habet appellationem ab albedine: ſed nix eſt quæ ab albedine habet appellationem albi. Quocirca nominales hanc partiẽ culam Ariſtotelis nullatenus poſſunt adaptare ſuæ definitioni. Explicat enim denominatiuum habere appellationem ab abſtracto, per hoc quod eſt, denominatiuum ſignificare abſtractum de formali: cum tamen ſignificare ſeu connotare abſtractum, & recipere ab illo appellationem res ſint diuerſiſsimæ. ¶ Eſt ergo ſecundo notandum, quod etiam inter reales ſunt fere tot expoſitiones, quot expoſitores, propterea quod quemadmodum nominales illam particulam, habere appellationem ab aliquo non poſſunt terminis aſcribere, ita neque reales illud quod eſt, differre caſu ab alio, poſſunt rebus accommodare. Et (ni fallor) illa particula, ſecundum nomen, rem fecit obſcuram, litera enim græca ſic habet. Denominatiua ſunt quæcunque ab aliquo differentia caſu ſecundum nomen appellationem habent. Quam Boetius vt Græcè iacet Latine tranſtulit. Omnes tamen particulam, ſecundum nomen, exiſtimant determinare accuſatiuum, appellationem. Obidque Argyropilus per genitiuum vertit, dicens, quæ ab aliquo nominis appellationem habent. Ego vero quantum conijcere poſſum, crediderim particulam, ſecundum nomen, determinare præcedentia verba, ſcilicet differentia caſu. Et tunc ſenſus luceſcit definitionis hoc modo, Denominatiua ſunt res quæ ab aliquo, a quo ſecundum nomen ſolo caſu differunt, appellationem habent. Poſita eſt definitio in plurali non ſolum vt eadem eſſet forma trium omnium definitionum, ſed quia ab eodem abſtracto plures res denominantur, vt a ſapientia dicitur, & homo ſapiens, & ſermo ſapiens, & conſilium ſapiens vt inquit Auguſtinus. Non ergo intelligas quod denominatiua inter ſe debent differre caſu, ſed debent differre ab illa forma à qua denominantur, vt ſapiens à ſapientia, vt putà quod idem ſit nomen & foruiæ denominantis, & rei denominatiuæ, ſcilicet album albedo. Caſu (inquam) non declinationis, vt genitiuus differt à nominatiuo: ſed cadentia & varietate vltimæ ſyllabæ. ¶ Hinc ſequitur Ariſtotelẽ non intelligere concretum deriuari ab abſtracto: hoc enim negotium Grammaticorum eſt, ad voces pertinens, apud quos plura ſunt abſtracta quã potius formantur a concretis, vt ſapientia à datiuo de ly ſapiens addita. a. Et omnia fere nomina incentia, à ſuis concretis, ſed ſolum dicit, quod denominatiuum, putà res alba, accipit appellationem à re quæ eſt albedo.

Denominatiua.

Tria in ẽnominatione.

Res denominatæ definiuntur.

Nomen denominatiuum.

¶Quo fit vt nequè nomẽ denominatiuum debeat definiri per deriuationem ab abstracto, sed per suam significationem: vt ars seruetur prędicamentorum: qua res in ordine ad noĩa, & noĩa in ordine ad res definiuntur. Nomẽ ergo denominatiuum est nomen formaliter significans formam, ea ratione qua re denominat subiectum vt ly album. Quare potius dicẽdum est cõcretum significare formam connotando subiectum (quę est sententia Commentatoris. 5. met. c. 14.) quam significare subiectum connotando formam (quę est opinio Auic. vt illic refert Commen.) nam concretum significat formam concernendo subiectum. i. applicando formam ad subiectum. Sed dummodo res intelligatur, de nomine non contendimus. Reales sequuntur modum loquendi Commentatoris, Nominales vero, modum Auicennę.

Quinque rerum gũra.

At verò quo totum hoc caput ante oculos obijciamus, quinque sunt notanda rerum genera. In primo angulo sunt vniuoca, quæ Græcè dicuntur synonyma, idest, res eiusdem nominis & rationis: vt Petrus & Paulus respectu huius vocis homo. Quibus contradictoriæ opponuntur in diametrali angulo diuersiuoca, quæ Græcè appellantur, heteronyma, idest, res diuersi nominis & rationis: vt Petrus & Paulus respectu horũ nominum, Petrus, Paulus: vel homo & equus respectu harum vocum, homo, equus. In alio angulo superiori sunt æquiuococa, quæ Græcè dicuntur, homonyma, id est, similia tantum in voce, vt canis latrabilis & canis marinus. Quibus contradictoriæ opponuntur multiuoca, quę Græcè dicuntur polyonyma, id est, res multarum vocum, sed eiusdem rationis: vt gladius & ensis: vestis, & tunica: Marcus, & Cicero: quæ sunt diuersæ voces significantes eandem rem. Et quinto loco sub omnibus sunt denominatiua quæ Græcè dicuntur, paronyma, idest, prope nomina: nam denominatiuum & abstractum habent idem fere nomen solo casu differens, vt diximus: quæ proinde sunt media inter vniuoca & diuersiuoca: quia nec prorsus habent idem nomen, nec prorsus diuersum: nec prorsus vnam rationem, nec prorsus diuersam. Tametsi Diuus Augustinus inter æquiuoca ea collocet & vniuoca. ¶Verum enimuero quamuis synonyma esse, propriè cõueniat rebus, nihilominus & nomina eiusdem significationis dicuntur synonyma, idest, nomina eiusdem rei, q̃ libro primo Summularum adnotauimus, vt sunt ensis & gladius, Marcus & Cicero.

Quæstio vnica.

VTrùm tres definitiones anteprædicamentales recte sint à Philosopho constitutæ. A parte negatiua arguitur primo. Aequiuocatio non solum in nominibus, sed inverbis, præterea, & in reliquis orationis partibus inuenitur: ergo insufficienter definitur in ordine ad solum nomen. ¶Secũdo, æquiuocatio & vniuocatio nõ solum substantijs, sed etiam accidentibus contingit: ergo male dicitur, quorum ratio substantiæ, &c. ¶Tertio arguitur. Genera omnia & species substantiæ vniuocantur in nomine, substantia, & tamen hoc nomen nõ habet definitionem, & per consequẽs nec significat secundum eãdem definitionem: quia generalissima: cum non habeãt supra se genus, neq; habent definitionem. Item nomẽ Petrus, æquiuoce dicitur de pluribus hoc nomine appellatis: & tamen nõ dicitur de illis secundum diuersas definitiones, quia individua cũ nõ habeãt formales differentias, non definiuntur: ergo ratio hic nõ accipitur per definitionẽ. ¶Quarto æquiuocorum atq; vniuocorum multi sunt gradus, quibus prorsus definitiones illæ non congruunt: ait enim Aristo. 7. Physi. tex. 31. in genere latere æquiuocationes: & tamen species eiusdẽ generis nomine & ratione conueniunt: eadem eñ est ratio animalis in omnibus speciebus, vt. 7. Metaph. ipse ait tex. 51. ergo aliqua sunt æquiuoca quibus conuenit definitio vniuocorum. ¶Quinto arguitur. Analoga sunt media inter vniuoca & æquiuoca, quibus neutra definitio omnino conuenit: analoga enim sunt quæ cõueniunt in nomine secundum q̃ habent rationes nec omnino diuersas, nec prorsus eandem, sed similes: ergo diminutè loeutus est Aristote. Imo exemplum quod posuit de animali picto & viuo, non conuenit definitiõi: quippe cum animal viuum & pictum non sint æquiuoca, sed analoga. ¶Sexto arguitur aduersus definitionem denominatiuorum. Sequeretur ex illa species & genera prædicamenti substantiæ esse denominatiua: nam homo denominatur ab humanitate, à qua secundum nomen solo differt casu, & pariter animal, ab animalitate, consequens tamen est falsum: nam species & genera non prædicantur de suis inferioribus denominatiuè, sed quidditatiuè: sola autem prædicamenta accidentium prædicantur de substantia denominatiuè, denominari enim (vt inquit Albertus) est de alio seu ab aliena natura nominari. ¶Septimo tandẽ arguitur. Sequeretur ex data definitione, quod nomen studiosus, nullum haberet abstractum à quo esset denominatiuum: nam vel abstractum est virtus, vel est studium: sed cum primo non cõuenit in voce, & cum secundo non conuenit in significatione: non enim studiosus significat illum qui studet, sed certè illum qui præditus est virtute: ergo neutrum illorum est abstractum studiosi. ¶In contrarium est authoritas Aristote.

Tribus articulis respondebimus ad quæstionem, vt primus sit de æquiuocis & vniuocis, secundus de analogis, & tertius de denominatiuis. Sit tamen de omnibus generalis conclusio, quod rectè sunt hæc ab Aristotele definita. ¶Ad primum argumentum respondetur concedendo æquiuocationem contingere etiam in alijs partibus orationis, vt, profiteor, significat & docere & dicere: & fero, portare & dicere: & particula, ne, est dictio negandi, interrogandi, & exhortandi. Quare, nomen, in præsentiarum (vt inquit Boetius) non accipitur specialiter pro vna parte orationis, sed generaliter pro omnibus: vt idem sit quod, notamen, id est, nota eorum quæ sunt in anima: vt tantum valeat sicut quod Summulistæ vocant terminum. Est tamen sciendum, quod vt terminus sit æquiuocus debet esse omnino idẽ, orthographia, accentu, &c. quare, amo, vt est verbum, & vt est ablatiuus de ly hamus, non est æquiuocum, quia dum est ablatiuus scribitur cum aspiratione. Neque occido vt dicitur à cado & à cædo est æquiuocum: quia habet diuersos accentus. ¶Ad secundum itidem respondetur, concedendo, quod tam æquiuocatio quàm vniuocatio reperitur in rebus & in terminis omnium prædicamẽtorum. Quare substantia in proposito non accipitur specialiter pro rebus primi prædicamenti, sed generaliter, vt tantum valeat sicut quidditas seu ratio significata per nomen. Aristote. enim. 5. Metaphy. text. 15. dicit, q̃ substantia inter alias significatiões significat quidditatẽ, quę cunq; sit illa, siue substantiæ siue accidentis: & inde sumptus est

1. Articul.

Ratio substantiæ.

ptus est iste modus loquendi, vt ratio substantiæ dicatur cõceptus obiectiuus significatus per nomẽ. Quare ly album vniuoce significat omnia alba, imo idem nomen est vniuocum simul & ęquiuocum, & denominatiuum, vt ly sanum est denominatiuum à sanitate, & vniuoce significat omnia animalia sana & analogice animal, & vrinam & medicinam. Sunt qui dicunt, ꝙ denominatiuum quatuis vniuoce significet illa de quibus denominatiuẽ prædicatur, tamen non prædicatur de illis vniuoce: eo quod non prædicatur de illis quidditatiuè, sed hoc est falsum & mere gratias assertum. ¶Ad tertium respondet Boetius & respondet S. Thom. primo sententiarum, distinctione. 2. quæst. 1. arti. 3. quod ratio est id quod intellectus concipit de re, putà, conceptus obiectiuus quem immediate significat nomen qui quidem in habentibus definitionem exprimitur per definitionem: & in non habentibus exprimitur per aliquam descriptionem: & sic substãtia significat vniuoce omnes substantias ea ratione qua sunt per se, quæ est descripto substãtiæ. Et proportionabiliter dicatur de nominibus singularibus. Et hac ratione diximus supra idẽ esse significare eundem cõceptum obiectiualem cõmunem pluribus, & significare plura secundum eãdem rationem. ¶Ad quartu respõdetur, tres esse gradus æquiuocationis quos loco citato. 7. physic. docet Aristot. Et quia rectum, index est sui & obliqui, vt habetur primo de anima text. 85. & æquiuocatio ab vniuocatione declinat, summa vniuocatio est in specie specialissima. Nomen enim specificum, homo, significat vnum cõceptum obiectiuum qui idem & secundu eãdem prorsus rationem, & secundu eãdem perfectionem essentialem est in omnibus indiuiduis. Forsan quis dicet priorem gradum esse in essentia diuina: sed hoc non pertinet ad præsens negotiũ: quia hic nõ loquimur nisi de ratiõe cõmuni pluribus tanquã vniuersali, illa tamen est res in diuidua & eadem numero realiter in tribus personis.

Tres gradꝰ æquiuocationis.

Generis æquiuocatio.

¶Ab hoc summo gradu vniuocationis incipit quodammodo deuiare natura generis, quę est quodammodo primus gradus æquiuocationis. Etenim quannis animal significet vnum gradum perfectionis, putà vitã sensibilem, tamen gradus ille inæqualiter descendit ad suas species, ratione differentiarum contrahentium, quę sunt inæqualiter perfectæ: non enim solũ homo est perfectior equo, sed esse animal, putà esse sensitiuum, est perfectius in homine quã in equo. Has inæqualitates perfectionis vocat Aristoteles æquiuocationes. Quãuis nõ dicit, in genere latere æquiuocationes, sed latere multa. Et ratio est, vt exponit illic S. Tho. quia forma sensitiua aqua sumitur ratio generis non est vna præter formas specierum: non enim in homine est anima generica distincta ab specifica rationali, & in equo aut in leone pariter duæ, sed anima sensitiua in homine est rationalis, & in equo ipsa eadem specifica equi: quare solum secundum rationem abstrahitur vt anima sensitiua à qua sumitur ratio generis, in re tamen animal non dicit nisi plures essentias specificas in confuso. ¶Et hac de causa Plato non ponebat Ideam generis separatam ab Ideis specierum. Et inde rursus colligit illic Aristoteles, comparationem non fieri in genere, sed in specie: est enim cygnus magis albus quam anser, quia eadem est natura albedinis in vtroque at non est album magis coloratum quam nigrum, quia non est a parte rei eadem natura colorati, præter albedinem & nigredinem, in qua fiat comparatio. ¶Eodem modo corpus est æquiuocum ad corpus cœleste quod est in corruptibile, & ad corpora inferiora quæ sunt corruptibilia, & maiori forsan æquiuocatione, quam animal: corpus enim idem est, quod materiale, sicut spiritus idem est, quod immateriale: vnde ratio generica corporis sumitur à materia: & quia materia cœli est alterius rationis à materia nostra, quia illa non est in potentia ad alias formas, propterea ipsa ratio generica corporis est alterius rationis in rebus corruptibilibus, & in rebus incorruptibilibus. Et hoc est quod dicit Aristoteles. 10. metaphysi. text. 26. quod corruptibile & incorruptibile, non sunt idem genere, id est, id vnde sumitur ratio generis, scilicet materia, est diuersæ rationis, in illis. Et hac ratione Commentator capit. de specie opinatur substantiam non esse generalissimum: quia videlicet intelligentiæ incorruptibiles, & substãtiæ corporeæ non sunt eiusdem generis. Hi autem gradus non est æquiuocatio secũdum logicum, sed mera vniuocatio, quia animal mediãte eodem conceptu formali significat eandem rationem obiectiuã animalis, abstractam ab homine & equo, &c. & pariter corpus, significat esse materiale abstractum ab hac & ab illa materia. Et proportionabiliter substantia se habet ad nos & angelos: sed quia in re sunt diuersę naturæ vocantur æquiuocatio metaphysica & realis, & vniuocatio logica & intentionalis. Distinctio est Sanct. Thom. 1. sententia distinct. 2. quæstione. 5. articul. 3. & quia hic Aristotel. loquitur de æquiuocis & vniuocis secundum logicum censet hæc esse mera vniuoca: & hinc patet solutio quarti argumenti. ¶Secundus ergo gradus æquiuocationis est analogia: & tertius est æquiuocatio à casu: quare analogia est medium inter vniuocationem & æquiuocationem vt iam iam palat fiet.

Secũdus articulus iuxta quintum argumentum versatur in expositione analogiæ, & quia res est cognitu necessaria, operæ prætium est Paulo latius id explicare. ¶Vbi notandum primo, quod analogia proprie Grecè idem quod Latine comparatio seu proportio (vt ait Cicero) libro de vniuersitate. Vocat autem proportionem, quam geometræ dicunt proportionalitatem: quæ est proportio inter duas proportiones, vt ridere, analogice dicitur de risu hominis & de floriditate prati: nam qualis est proportio risus ad hominem, talis est floriditatis ad pratum quæ est quædam prati lætitia. ¶Igitur (vt tenorem definiendi Aristotelicum obseruemus) analoga dicuntur quorum nomen est commune: ratio vero substantiæ nomini accomodata, proportionalis. Et nomen analogum est quod significat plura secundum rationem proportionalem, vt patet in exemplo posito. Itaque (vt ait Sanct. Thomas. 1. quæstione. 13. articul. 5.) ratio nominis neque sit diuersa, sicut in æquiuocis: neque eadem: sicut in vniuocis, sed media, vt si quæras quare homo ridet, quia explicat gaudium, sed quare pratum ridet, quia floret ad modum gaudentis. ¶Secundo notandum est, quod in analogia sunt etiam gradus, quos alij plures multiplicant, sed ad duos omnes reducuntur. Prima est analogia proportionalitatis: hæc enim est proprijssima significatio nominis. Et est quando nomen significat res propter proportionabilitatem, vt ridens, significat hominem & pratum: & clauis, significat instrumentum ostij, & operculum gutturis: quia sicut clauis ad ostium, ita se habet operculum illud ad guttur & visus significat sensum corporis, & analogice intellectum animæ, vt inquit Aristoteles. 1. Ethic. capitul. 7. quia qualis est proportio visus ad corpus, talis est intellectus ad animam. ¶Secundus gradus analogiæ est analogia proportionis seu attributionis: quæ est quando nomen significat plura per habitudinem & attributionem quam habent ad vnum

Analogia.

Analoga.

Duo gradus analogiæ.

ad vnum. Et hæc contingit quatuor modis secũdum quatuor genera causarum. Puta ad vnum finem, vt sanum dicitur analogice de animali, quia habet: de vrina, quia significat, & de medicina, quia efficit sanitatem. ¶ Ad vnũ efficiens, vt medicatiuum seu medicinale, dicitur analogice ab arte medicinæ de medico qui habet illam, & de instrumentis & de medicinis quibus vtitur. ¶ Ad vnum subiectum, vt ens analogice dicitur de substantia, quæ simpliciter est ens, & de accidentibus quæ sunt entia secundum quid, puta entis entia. Exẽpla sunt Aristotel. ad hoc propositum. 4. meta. Text. 2. ¶ Ad vnã formã, seu ad vnum exẽplar: quod reducitur ad genus causæ formalis, dicuntur analoga quæcunque eodẽ nomine significãtur propter similitudinem, vt homo viuus & pictus. Dicitur enim statua homo, quia expressa est ad exemplar hominis viui. Ad hanc reducuntur omnes metaphoræ ꝓpter similitudinẽ quãlibet, vt leo dicitur de leone & homine iracundo propter similitudinem in ira: & de Christo ꝓpter similitudinem in fortitudine, & lapis de Christo: & Nero de homine crudeli, &c. ¶ Sequũtur quatuor corollaria quibus hæc magis dilucidantur. Primum. Nõ æquipollent æquiuoca à consilio, & analoga: nam quanuis Aristoteles analoga distinguat ab æquiuocis à causa, id solum insinuat quod omnia analoga sunt æquiuoca à consilio non tamen conuertitur: sunt enim quidam ęquiuoca à consilio, quæ non sunt analoga, vt si pater propter memoriã aui appellet filium nomine patris sui, quemadmodum cognati Ioannis volebant eum appellare nomine patris sui Zachariam: & Arist. nomine patris nuncupauit filium Nicomachum ad quem libros Ethicorũ scripsit: & si quos propter spem ad cõciliandã ġratiã. Imperatoris nomine eius appellaret filium Carolum: hæc quidem nomina consilio imposita sunt, tamen non sunt analoga, quia non significant res propter proportionem & similitudinem. ¶ Secundo sequitur, quod analoga in hoc differunt ab alijs omnibus æquiuocis, quod alia æquiuoca pluribus impositionibus significant, analoga vero non nisi vnica. Exempli gratia, canis postquam semel impositum fuit ad significandũ canẽ latrabilem, postea impositum fuit ad significandum marinum, & Nicomachus duabus impositionibus (liceat consilio) significauit patrem & filium Aristotelis: sed tamen, ridere, non fuit impositum, nisi ad significandum interiectionẽ hominis, & propter proportionem vsus transtulit ad significandũ decorem prati: & homo, ex impositione solum significat verum hominem, & propter similitudinem significat pictum: & sanum impositum fuit ad significandum animal, sed propter proportionem ad animal significat vrinã. Attamen, ens, non fuit impositum solum ad significãdum substantiam, & translatum ad accidẽtia, sed fuit impositum ad significãdum id quod est, abstrahendo à substantia & accidentibus Deo & creatura: licet illud simpliciter sit in substantia, & secundum quid in accidentibus: vt capi. 4. declarabitur. ¶ Sequitur tertio, quod analogum semper significat vnum per prius, & aliud per posterius: & illud prius est significatum principale, licet aliquando sit res minus principalis, vt visus principalius significat visum quam intellectum: & leo principalius leonem quam Christum: & illud ponitur in definitione omnium aliorum, vt vrina est sana, quia significat sanitatem: & pratum ridet, quia se habet vt homo ridens: & pictura est homo, quia est effigies hominis. ¶ Sequitur quarto latissimam esse differentiam in significatione huiusmodi analogorum: analoga enim proportionalitatis non significant immediate vnam rationem communem obiectiuã sed duas, vt ridere significat interiectionem hominis principaliter, & analogice decorem prati, quibus nihil est commune significatum illo nomine: & ideo huiusmodi analogum diuersis conceptibus formalibus subordinatur omnino sicut mere æquiuocum: nam ridere non significat proportionem quæ est inter hominem & pratum, sed hominem & pratum propter proportionem. Analoga vero propter attributionem ad vnum finem & ad vnum efficiens significant solam vnam formam quæ est in principali significato, aquo extrinsece reliqua de nominantur, vt sanum solã significat sanitatẽ, quæ est in animali, aqua vrina & medicina de nominantur sana, & pariter medicinale solam significat artem quæ est in medico, aqua & instrumenta & emplastrum dicuntur medicinale. Et sanum prima impositione fuit impositum ad significandum id quod habet sanitatem, & secundario significat quicquid pertinet ad sanitatem, ideo alio conceptu significat animal, & alio vrinam & medicinam: non enim significat secũdario in speciali signum aut causam sanitatis, sed in genere pertinens ad sanitatem. ¶ Sed tamen analogum per attributionem ad vnum exemplar significat de principali vnum, & secundario similitudinem ad illud, ob idque secundum significatum semper significat connotatiuè, vt animal absolute significat viuum animal, picturam autem connotando similitudinem ad viuum: & leo significat Christum connotando similitudinem in fortitudine. Vnde hæc analogia proxime accedit ad æquiuocationem: quippe in qua diuersis conceptibus significantur diuersę rationes. Et ideo Aristoteles exemplum ęquiuocorum exhibuit in animali viuo & picto. Et per hoc respondetur ad quintum argumentum, quod Aristoteles analoga comprehendit sub æquiuocis. ¶ De significatione autem entis est particularis ratio: significat enim vnicam rationem quodammodo communem, putà id quod est abstrahendo à substantia & accidente, Deo & creatura. Quare significat sua significata mediante eodem conceptu formali: quod licet appareat nouum, tamen. capi. 4. fiet manifestum.

1. Corolla.

2. Corolla.

3. Corolla.

4. Corolla.

Sextum argumentum est de

denominatiuis. Ad quod respondetur negando sequelam: genera enim & species non prædicantur de nominatiuè de suis quidditatiuè inferioribus: distinguit nãque Aristot. prædicationem denominatiuam per contrariam ad quidditatiuam, vt superiora de suis inferioribus in quouis prædicamento prędicentur quidditatiuè, sed vnum prædicamentum prædicetur de alio denominatiuè, præter substantiam quę de nullo sic prædicatur. Quare, homo & humanitas sunt solum secundum rationẽm concretum & abstractum: quia sunt eiusdem prædicamenti substantiæ. ¶ Est tamen hic considerandum, ꝙ denominatio quam importat denominatiuum, nõ fit solum à forma accidentali inhærenti subiecto, sed à rebus omnium prędicamẽtorum, vt sicut, album est denominatiuum albedinis: ita materiale, est denominatiuum materiæ, & capitale, denominatiuum capitis, quæ sunt partes hominis. Et humanum dicitur ab homine, vt leges humanæ. Et dicimus vas argenteum, statua cerea, moneta aurea quæ sunt denominatiua ab auro, argento, & alijs substantijs. Et potest esse denominatio à re exteriori, vt homo dicitur pater, quia habet filium, & vrina sana à sanitate, quæ est in animali. In summa omnia connotatiua quæ significant accidens vel habent se ad modum accidentis, sunt denominatiua. Et ideo dixit Aristoteles generaliter. Quæcunque habent ab aliquo nominis appellationem, siue ab accidenti, siue à sub-

Denominatio.

ue à substantia, siue à parte siue à toto, siue ab intrinseco siue ab extrinseco. ¶Ad septimum tandem respondetur concedendo, quod studiosus, non habet a quo sit denominatiuum secundum omnes conditiones Aristote. Sunt enim duæ conditiones requisitæ vt duo se habeant tanquam denominatiuum & abstractum. Prima, quod conueniant in significatione. i. quod significatum formale denominatiui sit significatum absolutum abstracti: & secundo, quod nomina illorum conueniant in principio & differant in fine, vt patet ex definitione & exemplis Aristot. Defectu primæ, studiosus, non est denominatium à studio, quia non significant idem. Defectu secundæ, nec est denominatiuum à virtute, qa non conueniunt in noïe: sicut nec, vitiosus, est denominatiuum à malitia (vt ait Augustinus) sed malus est eius denominatiuum. Quare à virtute nullum est denominatiuum, quia deberet esse virtuosus & nomen hoc non est Latinum. Eadem ratione grammatica pro muliere, non est denominatiuum à grammatica pro scientia: sed æquiuocum, quia est eadem vox: sicut sapientia pro habitu, & vt est nomen neutrum plurale, quemadmodum dicimus verba sapientia. Itaque vbi est eadem vox diuersa significans, est æquiuocatio, & nõ denominatio. ¶Quocirca solent hic distingui tria genera denominatiuorum: putà voce tantum, re tantum, voce simul & re. Voce tantum vt homo & humanitas: vbi, homo, non connotat de formali humanitatem, quia est nomen absolutum: item, studiosus, & studium, quæ non significant idem: re tantum vt, studiosus & virtus, vitiosus & malitia, quæ quantum ad significationem sunt denominatiua, non quantum ad vocem: voce & re, sicut album & albedo, fortis fortitudo. Habes ergo tres gradus æquiuocorum. s. genus, solum secundum metaphysicum, & non secundum logicum: analogiam (quæ habet duos adhuc gradus) & æquiuoca, quæ secũdum rationem prorsus diuersas significantur.

Tria genera denominatiuorum.

De complexis & incõplexis.

CAP. II.

OR V M quæ dicuntur, alia cum cõplexione, alia sine cõplexione dicuntur. Illa talia sunt homo currit homo vincit. Hęc istiꝰmodi sunt: homo, bos, currit, vincit. ¶Eorum quæ sunt, alia de subiecto quidẽ dicunt, in nullo verò sũt, prorsus subiecto, vt homo, de quodã homine dicitur, vt de subiecto, in nullo autem est subiecto. ¶Alia in subiecto quidẽ sunt, de nullo verò subiecto dicũtur. Atq; id in subiecto esse dico, quod in aliquo quidem est, & non vti pars, vt hautem seorsim ab eo in quo ineſt, fieri neqt, vt quædam grammatica est quidem in anima, vt in subiecto: de nullo vero subiecto dicitur: & hoc album in subiecto quidem est corpore (omnis enim colorin corpore est) de nullo verò subiecto dicitur. ¶Alia de subiecto dicuntur, & in subiecto etiam sunt veluti scientia in anima quidẽ est, vt in subiecto: de grammatica autem dicitur, vt de subiecto. ¶Alia ne que in subiecto sunt, neq; de subiecto vllo dicũtur: vt quidã homo, & quidã equus: nihil enim taliũ aut in subiecto est aut dicitur de subiecto. Atq; indiuidua simpliciter, & ea q̃ vna numero sunt de nullo quidẽ subiecto dicuntur in subiecto autẽ nõnulla ipsorũ nihil prohibet esse: quędam emꝫ grãmatica ex ijs est planè, quę in subiecto quidẽ sunt, de nullo vero subiecto dicũtur.

IN hoc secundo capite procedit Aristoteles ad diuisiones duas quæ ante prædicamentis connumerantur. Prima secundum Alexandrum & Boetium principaliter intelligitur de vocibus: & secundum nominales tantum de vocibus & nullatenus de rebus. Dicit enim cum complexione, aut sine complexione, existimant neutiquam rebus sed vocibus tantummodo conuenire. ¶Nihilominus in contrarium statuitur conclusio. Diuisio hæc principaliter de rebus intelligitur, & consequenter de vocibus. Probatur hæc diuisio. Ex eo est ante prædicamentalis. i. præuia ad notitiam ante prędicamentorum, quod per hanc separantur ea quæ non ponuntur in prædicamento ab his quæ in prædicamento disponuntur: sed in prædicamento & res principaliter, & consequenter termini ponuntur (vt partim supra diximus & latius ex subsequentibus cõstabit) ergo de rebus intelligit. Et cõfirmatur, quia statim diuisione secunda subdiuiditur secũdum membrum huius primæ sub hac forma, Eorum quæ sunt &c. Vbi manifeste est sermo de rebus, vt videbimus. Est ergo intentio Aristotelis vniuersam rerum & nominum multitudinem in duo secare i. in res & voces, quæ non pertinent ad considerationem huius libri, & in res quæ ad præsens negotium spectant. ¶Vnde ad argumentum respondetur: quod quanuis esse complexa aut incomplexa conueniat solis terminis, tamen dixi cum complexione conuenit rebus, quatenus complexe aut incomplexe significantur. Qua de causa dixit Aristoteles. Eorum quę dicuntur: nempe ad denotandum res non esse complexas in se, sed dicuntur. i. significantur, cum, aut sine complexione. ¶Quo fit, vt supra adnotauimus non esse distinguendum (id quod aliqui faciunt) aliud esse complexum reale, & aliud intentionale: nam omne complexum est in tentionale: in mente quidem intentionale formale, & in rebus complexum intentionale obiectiue. Potest secundo dici, quod cum Aristo. hic promiscue & de rebus & de vocibus loquatur, forte primam diuisionem fecit de vocibus: & secundam de rebus. ¶Est veruntamen sciendum, quod cum complexum sit duplex: aliud propositio in qua est verum vel falsum, & aliud complexum sine verbo (quanuis Aristoteles non posuerit exemplum nisi de priori) nihilominus loquitur de vtroque: non enim sola propositio, sed quodcunque complexum excluditur à ratione prædicamentorum. Quanuis diuersis rationibus. Nam propositio eo non ponitur in prædicamento, quod non potest esse subiectum aut prædicatum: sed alia complexa excluduntur proprerea quod non omnia pertinent ad vnum prædicamentum, vt si dicas, homo iustus, vna pars ponitur in prædicamento substantiæ, & alia in prædicamẽto qualitatis: etsi dicas, homo rationalis, vna pars ponitur in linea recta prædicamenti substantiæ: & alia ad latus.

De rebus & nominibus.

Altera diuisio hac ratione per

tinet ad anteprædicamenta. Nihil ponitur in prędicamẽto, vt nomen præ se fert, nisi aut subiectum aut prædicatum. Et ideo quemadmodum tribus superioribus definitionibus complexus est Aristoteles modos prædicandi vniuersos, ita hac diuisione quadrimembri, vniuersa cõplectitur prædicata atque subiecta omnium prædicamẽtorum. Omne enim ponibile in prædicamẽto aut est vniuersale substantiæ, aut vniuersale accidentis: aut indiuiduum substantiæ, aut indiuiduum accidẽtis. Duo priora cõprehẽdunt omnia prædicata, duo vero posteriora omnia subiecta. Quã obrem Paulus Venetus nõ has diuisiones, sed subiectum & prædicatum vocat anteprædicamẽta: quorũ assignatur secunda diuisio. ¶ In hac diuisione Nominales potissimum exponunt mentẽ suã de prædicamentis: quippe quã prorsus determinis glossant & nullo modo de rebus. Quocirca esse in subiecto, dupliciter secundũ eos accipitur: vno modo primæ intẽtionaliter, q̃ est, inhærere subiecto: quemadmodum scientia est in intellectu: & alio modo secundæ intentionaliter, q̃ est accidentaliter prędicari de subiecto: & hoc secundo modo glossant hanc literã. Sed dici de subiecto, non possunt eo dem modo distinguere: quia dici de subiecto, nõ potest capi primæ intentionaliter, sed dici de subiecto, est quid ditatiuè prædicari, quod solis terminis asserunt conuenire. Sẽsus ergo diuisiõis apud eos est huiusmodio. Eorũ quę sunt, &c. i. Terminorum, alij sunt qui prædicãtur solum quidditatiuè, & nõ accidentaliter vt ly homo: alij vero qui prædicantur accidentaliter, sed nõ quidditatiuè, vt ly hoc album, alij prædicãtur vtroque modo. s. & quidditatiuè & accidentaliter, vt album, quod prædicatur quid ditatiuè quidem de hoc albo, & accidentaliter de Petro: alij demum sunt qui neutro modo prædicantur, vt indiuidua substantiæ putà ly Petrus, ly Paulus, &c. sermo. ñ. est de prædicatione directa. ¶ At vero glossa hæc nulla ratiõe potest textui accõmodari. Et ita eorũ quidã dicũt expositionẽ esse pulchrã, siue fuerit intentio Aristotelis, siue non videntes Aristotelem aliorum intendere.

Nominaliũ expositio.

Igitur ad euidentiam diuisio-

nis consideratum est, q̃ Aristot. connectere hic intendit duas naturas cum duabus secundis intentionibus: vt pote substantiam & accidens cum ratione vniuersalis, quæ est, esse prædicatum, & est ratione indiuidui, quæ est esse subiectum. Et hoc veluti basis ac fundamentum non solum prædicamentorum, sed bonæ partis metaphysicæ Aristotelis esse existimo alta mente reponẽdum. Et quia naturæ sunt fundamenta intentionum, cœpit à naturis dicens. Eorum quæ sunt, &c. ideſt, earum rerum quæ habent esse reale verum (ad excludendum chimeram, & alia entia rationis) alia de subiecto quidem dicũtur. &c. Vide quod sint pugnantia, eorum quæ sunt & terminorum. ¶ Secundo notandum, quod naturam accidentis explicat per esse in subiecto, & naturam substantiæ, per non esse in subiecto: conditionem vero vniuersalis explicat, per dici de aliquo, & conditionem indiuidui, per non dici de aliquo. ¶ Ex quo sequitur, quod esse in, & non esse in, manifeste accipitur primæ intentionaliter, quia hoc explicat naturam rerum: sed dici de, accipit secundę intentionaliter: nam explicat proprietates secundæ intentionis. ¶ Sequitur secundo, quod cum subiectũ sit duplex scilicet, in quo, & de quo subiectum in quo in proposito accipitur primæ intentionaliter, & subiectum de quo secundæ intentionaliter: nam subiectum in quo dicit subiectum inhæsionis, & subiectum de quo dicit subiectum prædicationis. ¶ Sequitur tertio vna regula notanda in via Arist. quod quanquam accidentia, dum denominatiuè prædicantur de substantia, prædicentur prædicatione vniuersalis. s. quinti prædicabilis, nihilominus Arist. rationem vniuersalis & prædicati, nõ explicat, nisi in ordine ad inferius quidditatiuè, & rationem subiecti in ordine ad superius quidditatiuè: quia in hoc consistit ratio vniuersalis: quod habeat inferius in recta linea. ¶ Ex his palam fit sensus verborum Aristotelis qui est hic. Eorum quę sunt, ideſt, rerum vere existentiũ, alia de subiecto dicuntur. i. sunt prædicata (vt puta vniuersalia, quæ sub se habent inferiora quidditatiuè) in nullo vero sunt prorsus subiecto. i. nulli prorsus inhærere possunt sed per se subsistunt in proprio supposito, qualia sunt genera & species substantiæ. Alia in subiecto quidem sunt, ideſt, subiecto insunt, quia non possunt per se subsistere. De nullo vero subiecto dicuntur, ideſt, prædicata esse non possunt, sed subiecta, vt hoc album (explicat accidentia indiuidua per suum denominatiuum.) Alia de subiecto dicuntur, ideſt, prædicata esse possunt: vt puta vniuersalia habẽtia sub se quidditatiuè inferiora. In subiecto etiã sunt, ideſt, subiecto inhærent ceu genera & species accidentium: scientia enim accidens est hominis & quidditatiuè prædicatur de grammatica. Alia nec in subiecto sunt, ideſt, inhærere subiecto non possunt, quia per se subsistunt. Nec de subiecto dicuntur, ideſt, prædicata esse non possunt, sed subiecta: quia non habent sub se quidditatiuè inferius, sed supra se superius, vt indiuidua substantiæ. ¶ Disponantur hæc quatuor in quadrato contradictoriarum: vt secundum membrum contradicat primo per diametrum, & quartum tertio. ¶ In hac diuisione contemplari oportet quod de vniuersalibus diximus: nempe quæmadmodum Aristotel. secundas intentiones vniuersalis & indiuidui, seu prædicari & subijci attribuit naturis rerum, putà substantiæ & accidenti: vtranque intentionem ingenio & arte cum vtraque combinando natura. Quo liquet vniuersalia esse in rebus, putà in suppositis, atque adeo res prædicari & subijci, quod super titulum in quadam secunda conclusione affirmabimus.

Duæ naturæ cum duabus intentionibus.

Subiectũ in quo & de quo

Definit obiter naturã acciden

tis. Ad cuius intelligentiam adnotat hic Boetius modos octo quibus Aristot. 4. Phy. text. 23. dicit aliquid esse in alio: qui continẽtur his versibus. In sunt pars, totum species, genus. Meta. quoque forma. Rex in regno, res in fine, locoque locatum. Est enim pars in toto sicut in conseruante: & totum in partibus, à quibus vicissim dependet: & species in genere, sub quo continetur: & genus in specie, cuius est pars: forma in materia, & respublica in potestate regis, & media in fine, sicut diligens in amato (vbi enim est thesaurus ibi est cor) & locatum in loco: aqua Boetius distinguit esse in vase, sicut vinum in amphora, & sic facit nouem modos. Sed parum præsenti negotio seruiunt. ¶ Tribus particulis definit Aristot. accidens. Est enim illud quod est in alio, & nõ sicut pars, nec potest esse sine illo in quo est (videlicet naturaliter.) Prima particula ad differentiam substantiæ, quæ non est in aliquo: secunda ad differentiam formæ substãtialis, quæ est in toto sine quo non potest esse, & tamen non est accidens: tertia ad differentiam illius quod est in loco aut in vase, quod est in alieno, non tanquam pars, tamen non est accidens: quia potest cõseruari sine hoc vase in quo est, aut sine hoc loco: quanuis res corporea non possit esse generaliter sine loco. ¶ Quod si quis arguat hanc definitionem

Sensus Arist.

Esse in aliquo 8 modis

Accidens

finitionem conuenire formæ substantiali, quæ tamen non est accidens: nam forma est in materia non tanquam pars eius, & non potest naturaliter esse sine materia, saltem forma corporea. Respondetur dupliciter. Primo, quod forma est in materia tanquam pars non quidem tãquam pars materiæ, sed tanquam pars totius. Et ideo excluditur per secundam particulam definitionis. Et forte excluditur per tertiam particulam: quia formæ sub ratione communi formæ non repugnat naturaliter esse sine materia, vt patet de anima rationali: accidenti tamen a toto genere repugnat.

Qualis diuisio.

Dubium est hic primũ apud Albertum: qualis. ¶ diuisio sit hæc. Et censet esse diuisionem generis in species, quod Paulus Venetus negat. At solutio clara est, si modo intelligas sub hac vna diuisione quadrimembri tres latere bimembres. Prima est. Naturarum, alia per se subsistens, vt substantia, & alia inexistens vt accidens. Et hæc est diuisio analogi in analogata, vt vidimus cap. 4. nam ens analogice dicitur de substantia & accidenti. Altera est. Naturarum, alia vniuersalis, & alia singularis. Et hæc est diuisio subiecti in accidentia: nã esse vniuersale non conuenit naturę reali de per se, sed de per accidens per abstractionem intellectus. Tertia est. Prædicatorum, seu vniuersalium, aliud est vniuersale in natura substantiæ, & aliud in natura accidentis. Et hæc est diuisio generis in species: nam hoc quod est, quidditatiue prædicari, vniuocum est substantiæ & accidenti: quẽ admodum genus & species vniuoce conuenit omnibus prædicamentis, vt diximus cap. de genere. Itaque quanuis de naturis analogicè dicatur ens, nihilominus secundæ intentiones vniuoce conueniunt illis.

Differentia

Alterum dubium est, ꝙ videtur diuisio hæc sufficiens. Etenim differentia est vnum vniuersale, & vna natura quæ non comprehenditur sub aliquo istorum membrorum: quia vel includitur sub natura accidentis, & hoc non, cum sit de substantia speciei: vel includitur sub natura substantiæ, & hoc non, quia videtur inhærere subiecto. Quemadmodum enim forma aduenit materiæ, ita differentia generi. Item nec est vniuersale quia non habet inferius quidditatiue, nec prorsus singulare, quia prædicatur essentialiter de specie & de omnibus indiuiduis. Propter hoc argumentum aliqui dicunt, quod dici de aliquo, in proposito tantum valet quantum prædicari essentialiter: & ita dicunt differentiam includi sub primo membro diuisionis, vt sit vniuersale & prædicatum substantiæ. Nihilominus tamen intentione Aristotelis oculatius explorata, dicendum est, quod solum vult hac diuisione comprehendere illa quæ in recta linea ponuntur in prædicamento. Quare sicut hic non meminit de prædicatione denominatiua, qua res vnius prædicamenti prædicantur de alio, ita nec meminit de illis quæ ad latus ponuntur in eodem prædicamento. Quamobrem sicut non definiuit partes naturæ substantiæ, puta formam quæ inest materiæ, sed perfectam substantiam quæ nulli subiecto inest, ita nec definiuit prædicatum differentiæ quæ ad latus ponitur in prædicamento substantiæ. Et ratio est, quia Aristoteles solum vult declarare id quod simpliciter est prædicatum & prædicatum simpliciter non est nisi respectu quidditatiue inferioris: differentia autem nec habet superius nec inferius quidditatiue. Quo fit vt sola ordinatio prædicatorum in recta linea sortiatur nomen prædicamẽti.

DE REGVLIS.

Cap. III.

CVM quippiã de quopiã prædicatur, vt de subiecto: ea quæ de prædicato dicũtur dicẽtur etiam de subiecto: vt homo de quodã homine prædicatur, aial autẽ de homine prædicatur: igitur animal de quodam etiam homine prædicatur, quidam enim homo, & homo est, & etiã animal. ¶ Eorum quæ sũt diuersa genere, & nõ ita se habent vt alterum sub altero collocetur, diuersæ sunt specie differẽtiæ: vt animalis atq; scientiæ. Animalis nanque differẽtiæ sunt, gressibilis, & bipes, & volatile, degensque in aquis: scientiæ vero nulla ex his est differentia: non enim hoc scientia à scientia differt, quod sit bipes. ¶ Eorum verò generum, quorum alterum sub altero collocatur, easdem esse differẽtias nihil obstat: supera enim de suis inferis prædicantur. Quare quotquot differẽtiæ prædicati sunt totidem erunt & subiecti.

TErtium hoc caput continet duas regulas ante prædicamentales. Cum enim superiori diuisione ostensum fuerit quicquid in prædicamento disponitur, aut subiectum esse aut prædicatum, de natura substantiæ vel de natura accidentis, his regulis duabus exponitur sub inde conditio subiecti & prædicati. In prima regula quidem exponitur ratio qua vniuersalia prædicantur: & in secunda, modus quo per differentias diuiduntur & cõstituuntur. ¶ Sensus multos patitur veros prima regula: quanuis forte solum vnum intenderit Aristot. Burlæus & alij latissime extendunt regulam: sic videlicet. Quandocunque alterum prædicatur de altero, quicquid vniuersaliter prædicatur de prædicato, subinde prædicabitur de subiecto. Hic sensus verum habet in quibuscunque vniuersaliter prædicatis, siue essentialibus siue accidentalibus: vt si homo est animal, & omne animal est equus, homo est equus: & si omne animal est album, homo est albus: & si omne animal est genus, homo est genus. Item si homo est albus, & omne album est musicum, homo est musicus. &c. Hic tamen sensus longe est ab intentione Aristotelis quia iste non fundatur in natura prædicati, sed in vi distributionis medij per artem syllogisticam: videlicet, si omne a. est b. & c. est a. c. est b. & tamen Arist. voluit explicare naturam prædicati: quod scilicet si a. est prædicatum de ly. b. quicquid (etiam sine distributione) conuenit a. conuenit. b. ¶ Secunda expositio est Alberti. Quando alterum de altero prædicat, vt de subiecto sibi pprio, quicquid prædicatur de prædicato directe & quidditatiue, prædicabitur de subiecto. De subiecto (inquit) sibi proprio, id est de quo prædicat prædicatione alicuius quinq; pdicabiliu, vt qa aial pdicat de hoĩe, de illo etiã prædicabit corpus, qd directe

Sensus regulę primę

etè dicitur de animali: & quia rationale dicitur de homine prædicatione differentiæ, & sensitiuum quidditatiuæ (vt putat) prædicatur de rationali, sensitiuum prædicabitur etiam de homine: & quia risibile prædicatur de homine prædicatione proprij, admiratiuum quod quidditatiuè prædicatur de risibili, prædicatur & de homine: & qa album prædicatur de homine, prædicatione accidentis, coloratum, quod quidditatiuè prædicatur de albo, prædicabitur de homine. Non tamen sequitur si homo est animal, & animal sit irrationale, ꝙ homo sit irrationalis: quia irrationale non dicitur quidditatiuè de animali. ¶ Expositio hæc proprius accedit ad mentem Aristotelis, nescio tamen an prorsus attingat: quia aliquid dicit de aliquo apud Aristotelem, quando addit, vt de subiecto, profecto idem designat, quod, dici de aliquo vt de quidditatiuè inferiori, quod superiori capite adnotauimus. Quocirca accidentia, etiam propria passio, prædicantur de subiecto, nō vt de subiecto, sed vt in subiecto, & suo modo differentia, quatenus prædicatur in quale ad modum accidentis. Intelligitur ergo hic quando alterum de altero prædicatur, solum quidditatiuè: vt de eodem prædicato sit hæc regula, de quo fuit diuisio secunda. ¶ Hoc supposito Boetius exponit sic. Quando alterum de altero prædicatur vt de subiecto. i. quidditatiuè, quicqd p̄dicatur itidē quidditatiuè de prædicato, prædicatur & de subiecto. Vt restringatur regula ad solā lineā rectam vt si homo est animal, & animal est viuens, homo est viuens. Paulus Venetus dicit, ꝙ secunda pars non est restringenda sicut prima. Vt sit sensus, si animal prædicatur de homine vt de subiecto. s. quidditatiuè, quicquid prædicatur de animali essentialiter. s. corp⁹, & sensitiuum & animatum, quæ prædicantur de animali prædicabuntur de homine. Vt regula extendatur ad differētias & genera eiusdem prædicamenti. Parum refert inter has expositiones, nisi ꝙ sententia Boetij est mihi verisimilior, quia in hac regula nihil Aristoteles intendit de differentijs: id enim reseruauit pro secunda parte secundæ regulæ. s. ꝙ differentiæ prædicati sunt differentiæ subiecti. Hic autem solum voluit insinuare rectam lineam prædicamentalem. s. ꝙ quicquid prædicatur de superiori: prædicatur de inferiori eodem genere prædicatiōis, vt si animal prædicatur de homine prædicatione generis, eadem prædicatiōe prædicatur de Petro. ¶ Secundum omnem expositionem non sequitur: Si Petrus est homo, & homo est species: Petrus est species: quia secundum primā, species non prædicatur de homine distributo: est enim falsa, omnis homo est species, propter personalem suppositionem subiecti: & secundum alios non est prædicatio essentialis: homo enim non est essentialiter species, sed per accidens in ordine ad intellectum. Et eadem ratione non sequitur: Homo est animal, & animal est genus: ergo homo est genus.

Sensus regulæ.

Eorum quæ sunt diuersa ge-

2. Regula. nere. &c. In hac secunda regula explicat naturam vniuersalis quantum ad differentias. Et habet duas partes. Prima est, ꝙ genera non subalternatim posita, habent differentias specie differentes. Est enim mendum sicubi legatur in textu, Diuersæ sunt species & differentiæ: vt species, sit nominatiuus, quod patere potest ex codice Græco: non enim fit mentio hic de speciebus, sed ꝙ genera diuersa habent differētias specie diuersas. i. formaliter differentes, & non solum materialiter aut accidentaliter differentes: quemadmodum indiui dua eiusdem speciei differunt solum materialiter & per collectionem accidentium, quæ sunt in vno & non in alio. ¶ Eorum vero generum. &c. Secunda pars regulæ est, ꝙ generum subalternorum, quorum alterum sub altero collocatur, nihil prohibet eadē esse differentias, vt animatum, quod est diuiuentis, est subinde differentia animalis: & sensitiuum, quod est & differentia animalis, est differentia hominis.

Circa hāc regulam duo sunt

parua dubia: primum de quibus generibus, alterum de quibus differentijs intelligatur. Contra regulam proinde arguitur. Primo in opinione Stoicorum, Substantia corporea & substantia incorporea sunt duo genera non subalternatim posita: & tamen eadem est differentia alicuius substantiæ corporeæ & alicuius incorporeæ, vt putà, rationale, quæ est differentia constitutiua hominis, & constitutiua angeli: ergo pars regulæ prior est falsa. 1. Dubium.

¶ Et secundo in rei veritate, Animal gressibile, & animal volatile, sunt genera non subalternatim posita (diuiditur enim animal ex æquo in reptile, gressibile, & volatile, vt colligitur Genes. 1.) tamen bipes est differentia volatilis, & alicuius gressibilis, putâ hominis, & pariter canis: & pecus. i. animal domesticum quod pabulo nutritur, vt boues & asini. &c. illa (inquam) sunt diuersa genera non subalternatim posita, & tamen habent eandē differentiam constitutiuam, putà quadrupes: ergo prior pars regulæ falsa. Itē sapor & sonus sunt diuersa genera qualitatis non subalternatim posita: & tamen acutum & graue sunt differentiæ diuisiuæ & constitutiuæ vtriusque: ergo. Quod si quis dicat regulam intelligi de generibus solum diuersorum prædicamentorum arguitur sic. Substātia & quantitas sunt talia genera, & tamen eadem est differentia constitutiua alicuius substantiæ & alicuius quātitatis, putà corporeum: nam corpus est species prædicamenti substantiæ & species prædicamenti quantitatis.

¶ Ad hoc dubium respondent nonnulli, ꝙ genera non subalternatim posita sunt duplicia: alia quorum neutrū est sub altero neque ambo sub tertio, vt genera diuersorum prædicamentorum: alia vero quæ, licet vnum non sit sub altero, tamen ambo sunt sub tertio, vt genera opposita eiusdem prædicamenti. Aiunt ergo isti, ꝙ Aristoteles intelligit subalternatim posita, siue primo, siue secundo modo. Et ideo ad primum argumentum respondent, ꝙ substantia corporea & substantia incorporea censentur genera subalternatim posita, putà sub substantia: quapropter excluduntur a priori parte regulæ & concludun tur in secunda, hoc est habent eadem differentias, vt probat argumentum. Et idem respondetur ad secundum de animali gressibili & animali volatili, & de cane & pecude. ¶ Sed profecto respōsio hæc est contra textum: nam genera subalternatim posita, vt aperte in versione Argyropyli explicatur, nō sunt nisi illa quorum vnum est sub altero: quare substantia corporea & incorporea nō sunt subalternatim posita: nec animal gressibile & volatile. Vnde ad primum argumentum respondetur, ꝙ illa opinio Stoicorum est falsa, videlicet ꝙ rationale sit differentia hominis & angeli. Imo, intellectuale, est differentia angeli differens specie à rationali: nam rationale dicit discursum, qui est proprius hominis, cum angeli simplici intuitu intelligant obiecta naturalia. ¶ Ad secundum respondet Paulus, ꝙ ratio bipedis non est eiusdem speciei in homine & in volatili, sicut nec ratio quadrupedis est eadem in cane & in pecude. Imo vero sicut illæ sunt species diuersæ animalis: ita omnes earum differentiæ sunt diuersæ. Posset tamen forte ad rem proprius responderi: ꝙ Aristoteles non dicit, nisi ꝙ genera non subalternatim posita debent habere differentias aliquas constitutiuas specie diuersas, & aliquas diuisiuas: non tamen negat

Ad dubiū.

gat quin si illa genera contineantur sub vno tertio genere, possint habere aliquam differentiam communem sicut habent idem genus commune. Et ita gressibile & volatile licet habeant suas cuiusque differetias proprias nihilominus possunt habere vnam rationem bipedis, quam profecto credo esse eandem & communem: sicut ratio quadrupedis eadem est in cane & in pecude. In generibus autem subalternatim positis quæcunque differentia constitutiua superioris est etiam constitutiua inferioris: & in hoc differunt hæc genera ab illis. Ad illud de sono & sapore respondetur, quod graue & acutum non sunt eius propriæ differentiæ, sed metaphorice dicuntur de illis: acutum enim dicitur propriè de cuspide & per metaphoram de vino. ¶Ad vltimum respondetur, quod corpus de prædicamento substantiæ & corpus de prædicamento quantitatis sunt æquiuoca: primum est substantia materialis, & secundum quantitas trinæ dimensionis, vt suo cuiusque loco videbitur.

2. Dubium. Alterum dubiũ est de quibus differentijs intelligatur regula. Arguitur enim sic. Generalissima diuersorum prædicamentorum sunt non subalternatim posita, & tamen non habent diuersas differentias: quia generalissima sicut non habent supra se genus, ita neque propriè habent differentias. Secundo arguitur. Animal est genus positum sub viuente, & tamen sensitiuum, quod est differentia constitutiua animalis, non est constitutiuum viuentis: nec eadem differentia, quæ est diuisiua viuentis, est diuisiua animalis. ¶Respondetur regulã intelligi de differentijs vtrisque, tam diuisiuis, quam constitutiuis, certa tamen lege. Prior pars regulæ intelligitur, quod si sint genera diuersorum prædicamẽtorum, tunc habent differentias tam diuisiuas quam constitutiuas omnes diuersas, vt est exemplum Aristotelis in scientia & animali. Præterquam quod generalissima non habent differentias, sed modos diuersos. Et per hoc soluitur primum argumentum. Si vero sint genera subalternatim posita, quibus seruit secunda pars regulę, tunc quęcunque differentia constitutiua superioris generis est cõstitutiua inferioris, inadæquate tamen: at diuisiua superioris non est diuisiua inferioris, sed eius constitutiua. Econuerso differentia diuisiua inferioris, est diuisiua superioris inadæquate: constitutiua vero inferioris non est constitutiua superioris, sed eius diuisiua. Exempli gratia, animatum, est differentia constitutiua viuentis (nam viuens est est corpus animatum) eadem ergo est constitutiua animalis atque adeo hominis. Est enim animal corpus animatum sensitiuum, & homo est corpus animatum sensitiuum rationale. Sensibile vero & insensibile quæ diuidunt viuens, non possunt diuidere animal. Econuerso, rationale & irrationale quæ diuidunt animal, diuidunt proinde viuens, inadæquate tamen: quia non comprehendunt plantas quæ continentur sub viuenti. Sensitiuum vero quod constituit animal, non constituit, sed diuidit viuens. Et per hæc soluitur secundum argumentum.

De decem prędicamentis generatim. CAP. IIII.

EORVM quæ nulla complexione dicuntur, singula aut substantiam significant, aut quantitatem, aut qualitatem, aut aliquid, aut vbi, aut quando, aut situm esse, aut habere aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem, vt in summa dicamus, velut homo, equus: quantitas autem, vt bicubitum, tricubitum: qualitas, vt album, grammaticum: ad aliquid vt duplum, dimidium, maius: vbi verò, in foro, in Lyceio: quando autem, vt heri, superiore anno: situm verò esse, vt, iacet sedet: habere autem, vt calceatum, esse armatũ esse: agere vero, vt secare, vrere: pati, vt secari, vri. ¶Singula igitur eorum quæ dicta sunt: ipsa, quidem secundùm se nulla cum affirmatione negatione ve dicuntur. horum autem ad se inuicem complexione, aut affirmatio, aut negatio fit. Videtur enim omnis affirmatio vel vera vel falsa esse. eorum autem quæ secundùm complexionem nullam dicuntur, nihil neque verum neque falsum est: vt homo album, currit, vincit.

RAtionibus anteprędicamentorum præiactis, quartum hoc caput initium est prædicamentorum, quam rem a diuisione entis in decem prædicamenta exorditur Aristot. complexis enim rebusque complexe significatis à ratione prædicamentorum de pulsis, res vniuersas quatenus incõplexe significantur, partitur in decem prædicamenta. Et habet capitulum duas partes: in priori fit diuisio & in altera probatur. Hanc diuisionem Boetius & Alexander, perinde atque superiorem, interpretantur de vocibus esse principaliter: & Nominales tantum esse de vocibus. Pro quibus facit verbum, significant, dum ait: Eorum quæ nulla complexione dicuntur, singula aut substantiam significant. &c. significare enim non conuenit rebus, sed vocibus. Nihilominus tamen abunde id supra (vt reor) comprobauimus, quod Aristot. hic loquitur de rebus principaliter, & subinde de vocibus (quod in subsequentibus euidentius fiet) ob idque vicissim nunc loquitur de vocibus, nunc vero de rebus. Intendit ergo hic diuidere res incomplexe significatas, sed explicat illas per voces significantes. Vnde licet diuisionem videatur ponere de vocibus. exempla statim subiungit de rebus significatis dum ait, est autem substantia, vt homo & equus, &c. non enim intelligitur, quod ly homo aut ly equus sunt substantia sed res. ¶Singula igitur, &c. Dixerat nihil poni in prædicamento nisi incomplexum: quia tantum incomplexum diuiserat decem prædicamenta: & ideo omnibus prædicamentis connumeratis, in secunda parte probat singula per se non esse complexa, nec significari complexe: quia nullum per se est affirmatio aut negatio: substantia nanque per se aut quantitas non est affirmatio aut negatio, sed ex illis aduenientе verbo fit affirmatio aut negatio. Et quod per se singula non sunt affirmationes, probat, quia omnis affirmatio & negatio significat verè vel falsè: substantia vero per se nec verum significat nec falsum. ¶Cũ diuisio hæc ianua sit & via ad intelligendam artem prædicamentorum, operæpretium est à prima linea rem deducere. Quam duabus quæstionibus explicabimus. In prima examinabitur quo genere diuisionis diuidatur ens in decem prædicamenta: & in altera, an diuisio sit sufficiens.

Quæstio prima.

Vtrùm diuisio entis in decem prędicamenta sit analogi in analogata, an gñris in species.

ADuersus partem affirmatiuam prioris membri quæstionis, arguit Sco. 4. me. & 1. sen. d. 3. q. 1. & q. 3. & dist. 8. q. 3. prætendens quod ens dicatur vniuoce de decem prædicamentis & de Deo & creatura: nam eadem est fere quæstio. Primo omnis intellectus certus de vno conceptu, & dubius de diuersis habet conceptum de quo est certus, alium à conceptibus de quibus est dubius: sed intellectus, potest esse certus de aliquo quod sit ens, & dubius an sit substantia vel accidens: ergo conceptus entis est distinctus à conceptu substantiæ & accidentis. Exemplum maioris. Dum quis alõge videt rem moueri, concipit illam esse animal, ambigit tamen, bos ne sit, an equus: illud est signum quod conceptus animalis sit distinctus ab illis conceptibus particularibus, & quod sit communis illis. Exemplum minoris, si gentilis videret hostiam consecratam, certus esset illud quod videret esse ens, etsi Christianus magnæ authoritatis diceret illi, non esse illic substantiam sed accidens per se, inciperet hæsitare an sit substantia vel accidens: ergo conceptus entis est vnus & communis substantiæ & accidenti: & per consequens, ens, est vniuocum ad illa. Imo philosophi conueniunt quantitatem esse ens: inter quos tamen Nominales putant non distingui a substantia. Reales vero esse accidens distinctum. Et similiter probatur ens esse vniuocum Deo & creaturæ: nam philosophi antiqui cum omnes consentirent primum principium rerum esse ens, dubitabant esset ne creatum an increatum: quare alij dixerunt esse infinitum, alij ignem, &c. ¶ Secundo arguitur. Si ens non esset vniuocum substantiæ & accidenti, sequeretur quod non possumus per cognitionem accidentis venire in cognitionem substantiæ: consequens est falsum & contra Aristotelem, primo de anima. text. 11. vbi ait, quod accidentia conferunt ad cognoscendum ꝙ quid est. Sequela probatur: quia si per accidentia cognoscimus substantiam, est quia ab accidentibus sensu perceptis abstrahimus conceptum entis communem substantiæ & accidenti, & inde inuestigamus eus per se subsistens cui accidentia insunt: si tamen ens non esset commune accidenti & substantiæ, periret iste processus. Eodem modo per creaturas cognoscimus Deum, vt Apostolus docet ad Ro. 1. quod fieri non posset, nisi quia à creaturis abstrahimus conceptum entis communem Deo & creaturis, & inde remouendo imperfectiones creaturarum contemplamur conceptum Dei, puta, quod sit ens incorporeum, immortale, &c. qui discursus cessaret nisi ens esset vniuocum Deo & creaturæ. ¶ Accedit hæc auctoritas Aristot. 2. meta. text. 4. vbi probat, quod Deus est maximè ens & maximè verum, quia est causa vniuocantium omnium, sicut ignis est maximè & per se calidus: quia est causa vniuocа calidorum, qui discursus non valeret, nisi ens vniuoce diceretur de Deo & creatura. Et Auicenna. 1. met. cap. 2. & 5. ait quod substantia & quantitas conueniunt in communi intentione entis cuius sunt quasi species. ¶ Tertio ex his rationibus arguitur, quod ens sit genus ad decem prædicamenta, quod est secundum membrum quæstionis. Ens vniuoce prædicatur de decem prædicamentis & quidditatiue: quia ens cum significet essentiam in generali, est de essentia & quidditate omnium rerum (vt videtur innuere Aristo. 4. meta. tex. 4.) ergo ens est genus. Patet consequentia tum ex definitione generis, tum etiam quia alias daretur aliquod vniuersale, quod non comprehenderetur sub numero quinque prædicabilium, aut quatuor prædicatorum quæ statuit Aristo. 1. Topico. & tunc diminute essent locuti. ¶ Quarto arguitur. Ens ad minus est quidditatiue superius ad substantiam: ergo quanuis non esset genus ad omnia prædicamenta propter æquiuocationem, saltem generalissimum prædicamenti substantiæ.

Quæstio præsens duo habet membra: duobusque subinde articulis absoluetur, vt primus sit de significatione entis, an sit vniuoca & alter de eius diuisione & prædicatione, an sit genus commune prædicamentorum. De primo sunt tres opiniones. Prima est Marsilij & Burid. (vt refert hic Paulus) tenentium, quod ens dicitur analogice de substantia & accidenti mediantibus diuersis conceptibus formalibus, sicut animal de viuo & picto. Secunda est Scoti locis citatis tenentis, ens esse vniuocum omnibus in vniuersum rebus putà Deo, & omnibus prædicamentis. Alia opinio est non esse vniuocum, sed analogum ad substantiam & accidentia. Quam opinionem asscribunt S. Thomæ cum tamen sit expresse Aristotelis nec S. Thom. addit verbum ad verba Aristo. Est tamen præterea opinio S. Thom. quod sit analogum ad Deum & creaturas: de quo non locutus est expresse Arist. ¶ Respondetur igitur ad primum membrum quæstionis quatuor conclusionibus. Prima. Ens significat substantiam & accidens, Deum & creaturam, mediante eodem conceptu formali. Conclusionem hanc probant argumenta Scoti: sed præterea probatur conclusio ratione facili. Qui imposuit hoc nomen ad significandum, certe nec specialiter considerauit Deum, nec creaturas, nec substantiam, nec accidens, sed imposuit illud ad significandum quicquid est, quomodocunque sit, abstrahendo ab hoc & illo modo essendi. Et certe Latini omnes ignorantes philosophiam, per illud nomen nec cõcipiunt Deum nec creaturas, sed generaliter quicquid est. Nec est dicendum philosophos alium conceptum formare quam Latini alij: ergo ens mediante eodem conceptu significat omnia. ¶ Secundo arguitur. Ens inquantum ens, est obiectum metaphysicæ, quæ scientia cõsiderat passiones entis in communi quæ cõueniunt illi, non inquantum Deus aut substantia. &c. & docet Aristo. 4. meta. text. 1. hoc fieri nõ posset nisi esset vnicus cõceptus entis: ergo. ¶ Et cõfirmatur ratio. Ens in communi est obiectum intellectus vt colligitur ex Aristot. 9. meta. text. 12. abstrahendo ab hoc & illo (id enim quod de rebus primo concipimus est ens) ergo est vnus conceptus formalis entis. ¶ Tertio arguitur in communi modo concipiendi, hæ vniuersales sunt falsæ, omne ens est accidens, omne ens est substantia, omne ens est Deus, omne ens est creatura: non alia de causa, nisi quia subiectum distribuitur pro substantia & accidenti, Deo, & creatura: tamen si pluribus conceptibus significaret substantiam & accidens, essent verę sicut hę, omnis homo est pictus, omnis homo est viuus, per illam regulam analogorum. Talia sunt subiecta. &c. Conclusio est euidentior quam vt pluribus probationibus indigeat. Et est conclusio S. Thomę in primis statim verbis de ente & essentia. Capreoli in. 1. distinct. 2. q. 1. & omnium huius scholę. Quare in conceptu formali entis nihil differt inter Scotum & S. Thomam. ¶ Secunda conclusio. Con-

Tres opiniones.

1. Cõclusio

2. Cõclusio

Conceptus formalis entis, significat vnam rationem formalem in obiecto, ratione abstractam à substantia & accidenti, Deo & creatura. Hanc negant nonnulli ex discipulis S. Thomæ quam Caieta. in principio statim de ente & essentia optime concedit. Imo videtur mihi Aristot. eam asserere. 4. meta. text. 7. vbi ait, quod omnibus est prædicamentis commune, esse ens. Et re vera sequitur ex superiori: ens enim non est impositum ad significandum hoc aut illud, sed in vniuersum id quod est, & ita homines concipiunt. Atque adeo hoc intelligit S. Thom. loco modo citato dicens, ens & essentiam sunt ea quæ primo intellectu concipiuntur. Et est sententia Auicennæ. 1. meta. cap. 5. Et confir. Aristot. 7. meta. text. 3. dicit quod substantia est magis ens quam accidens: comparatio autem non fieret, nisi in aliqua ratione quodammodo conuenirent.

3. Concluſ. Ens analogum.

Tertia conclusio. Ens nõ vnioce sed analogice, significat substantiam & accidentia.

Conclusio est expressa Aristote. 4. meta. text. 2. vbi dicit ens significare accidentia per attributionem ad substantiam: veluti sanum significat vrinam & medicinam in ordine ad animal. idem dicit. 1. Ethic. capi. 6. vbi ait, quod bonum tot modis dicitur quot ens: Aequiuoce (inquit) non à casu sed à consilio. Et. 11. meta. cap. 3. lib. 28. tex. 12. dicit, quod nec æquiuoce dicitur, nec vniuoce sed medio modo. ¶ Probatur conclusio ratione quæ colligitur ex Aristo. Analoga sunt quorum nomen est commune, ratio vero nec omnino eadem nec omnino diuersa, sed proportionalis: talia sunt substantia & accidentia: ergo. Probatur minor. Substantia est ens: quia per se stat: accidens vero est ens, quia est aliquid substantiæ, puta quantitas: quia est mensura substantia & qualitas est ens, quia afficit substantiam. ¶ Confirmatur ex modo concipiendi: quia re vera solæ substantiæ apud homines censentur esse entia nec duo lapides existimantur plura, quã duo entia licet multa sint illic accidẽtia. ¶ Quod si quis arguat contra. Quemadmodum genus mediante eodem conceptu formali significat vnam rationem communem pluribus speciebus, ita ens significat: & quemadmodum conceptus obiectiuus entis non est eiusdem rationis in substantia, & accidenti, ita conceptus generis non est eiusdem rationis in suis speciebus. vt capi. 1. dictum est: ergo nihil deficit enti vt sit commune tanquam genus. Respondetur, quod ratio generica simpliciter conuenit quibuscunque speciebus, non tamen ratio entis. Exempli gratia. Corpus significat substantiam materialem: & quanuis materia, à qua abstrahitur illa ratio, sit alterius rationis in corporibus coelestibus & in inferioribus, nihilominus esse materiale simpliciter cõuenit vtrisque corporibus: sicuti animal simpliciter conuenit equo, quanuis forma sensitiua à qua abstrahitur ratio animalis sit alterius rationis in equo & in homine. Sed tamen ratio entis soli substantiæ conuenit simpliciter: accidentibus vero secundum quid. Verba sunt Aristotel. 7. meta. text. 2. ſ. quod quantitas qualitas, &c. non sunt ens, sed entis ens: & text. 15. repetit, quod ens dicitur de substantia simpliciter, sed de cæteris prædicamentis secundum quid. Quemadmodum sanum, simpliciter dicitur de animali, sed de vrina secundum quid. Atqui punctum hoc est potissimum adnotandum sane, quo entis explicatur analogia. Latet ergo fallacia sub consequentia, dum ex eo quod ens vno conceptu formali significat decem prædicamenta, infertur esse vniuocum, postquam non dicitur simpliciter de suis significatis. Et profecto ratio Aristot. est elegans. Ens enim dicitur ab esse, sed accidentis esse nihil aliud est, quam esse substantiæ: ergo ens per prius dicitur de substantia & per attributionem de accidenti, quod est esse analogum. Sicuti, sanum, eo dicitur analogice de animali & de vrina: quia vrinam esse sanam nihil aliud est, quam significare animal sanum. Vnde sicut in definitione sanitatis ponitur animal, ita in definitione esse accidentis ponitur substantia. Differt tamen inter sanum, & ens: vt. 1. ca. dictum est quod sanum impositum fuit primum ad significandum animal sanum: & ideo vno conceptu significat illud, & alio significat vrinã: tñ ens gñaliter impositum fuit ad significãdum id qđ est: & ideo vnico conceptu significat oia. ¶ Hinc sequit, q̃ in mente vltimata potest esse analogia quæ est species æquiuocationis: tametsi lib. 1. Summularum negauimus in mente esse æquiuocationem: tunc enim res nobis erat cum Summulistis: & ideo definiuimus terminum æquiuocum esse, qui mediantibus diuersis conceptibus significat res: vnde cum conceptus vltimatus per se ipse significet, non poterit hoc modo esse æquiuocus, nec analogus. At vero cum vnus conceptus formalis perse ipse significat vnam rationem obiectiuam, quæ non eadem simpliciter, sed proportionabiliter est in suis significatis, principaliter in vno, & per attributionem in alijs, hoc modo concedimus analogiam in mente vltimata: quanuis mera æquiuocatio non sit illic possibilis. ¶ Sequitur præterea, quod Nominales si concedant ens mediãte eodem conceptu significare omnia prædicamenta, nullatenus negare possunt esse simpliciter vniuocum: quia nullum ponunt conceptum obiectiualem in quo sit analogia. Et hac causa Marsilius & Burid. dixerunt subordinari diuersis conceptibus.

Quarta conclusio: Ens analogice dicitur de deo & creaturis.

Hæc conclusio quanuis obscurior forsan sit, quam dialecticis plene possit explicari: tamen quia cum tertia affinitatem habet sub breuibus exponetur ad mentem S. Tho. 1. p. q. 13. art. 5. Quãdo effectus non adæquat virtutem causæ, tunc nomen commune vtrique analogice dicitur de causa & de effectu: sed creatura in ratione entis non adæquat virtutem Dei: ergo ens analogice dicitur de deo & creatura. Exemplum maioris, calidum quod fit ab igne potest adæquare virtutem ignis. i. potest procedere vt efficiatur verus ignis (hoc est enim effectum adæquare causam) & ideo calidum vniuoce dicitur de igne & de aqua calefacta ab igne: nam postquam calor aquæ potest procedere vsque ad ignem: signum est esse eiusdem rationis cum calore ignis. Sed calidum productum à sole non potest eo procedere, vt efficiatur sol: signum ergo est non esse eiusdem rationis cum virtute calefactiua solis, & ideo calidum nõ dicitur vniuoce de sole & de istis inferioribus: nec sol est formaliter calidus, sed habet virtutem excellentiorem, qua potest varios effectus producere. Eodem modo, cum ens dicatur abesse, & ratio essendi in creaturis non possit adæquare rationem essendi in Deo: quia Deus per se & ex quidditate sua habet existere, creaturæ aunt id non habent ex sua quidditate, sed à Deo (alias creatura esset Deus) fit vt ens dicatur analogice de Deo & creatura. ¶ Arguitur autẽ in contrarium. Ens dicitur analogice de substantia & accidenti, eo quod simpliciter dicitur de substantia & secũdum quid de accidenti: at uero de Deo & creatura non est ita, imo simpliciter dicitur de vtroque: est enim substantia creata simpliciter ens: ergo non dicitur analogice de deo & creatura, sed vniuoce. Respõdetur, q̃ quodãmodo est similis analogia, & quodãmodo diuersa. Est eñ eadẽ: quia sicut substãtia est per se. i. non

4. Concluſ.

in alio,& accidentia dependent naturaliter à substantia, ita esse cõuenit Deo per se.i.non ab alio,& esse creaturarum dependet à Deo. Est tamen diuersitas quam probat argumentum: vnde propter primam causam dixit. S. Thom.loco modo citato,quod ista analogia est sicut vrinæ ad animal in ratione sanitatis:quia sicut sanum in vrina nihil aliud est quam esse signum sanitatis, ita esse & perfectiones creaturarum non sunt nisi expressiones perfectionum quæ sunt in Deo: sed propter secundam causam dixit in deveritate.q.2.art.11.quod est inter Deum & creaturam analogia proportionalitatis:sicut enim esse Dei se habet ad Deum,ita esse creaturarum ad creaturas:nam sicut deus per esse quod formaliter est in eo existit, ita creatura. Ad modum quo ridere dicitur de homine & de prato:sicut enim homo per risum qui est in eo ridet: ita pratum per virorem qui est in eo dicitur ridere. Quare ens perfectiori modo dicitur de Deo quam de creatura. Si tamen sit nomen metaphoricũ,vt leo, per prius dr̃ de animali,& solum per similitudinem dicitur de Deo.

Ad argumenta ergo Scoti respondetur,

ꝙ primum argumentum est ad literã Auicẽ. 1.Met.c.5.quo ipse tantum intendit concludere omnia prædicamenta conuenire in vna intentione entis, vt ca. 1.dixerat,quod nos concedimus: non tamen contendit esse vniuocum,& tantundem concludit secundum argumentum. Et re vera Scotus ipse loco citato.q.1. videtur se exponere,ꝙ solum intelligat vniuocationem entis secundum conceptum formalem:nisi ꝙ.q.3.respondendo ad authoritates Aristotelis videtur sentire ꝙ sit vniuocũ quantum ad conceptum obiectiualem ad modum generis,non attendens quod non dicitur simpliciter de accidentibus. Scotistæ dicunt ens esse,& vniuocum & analogum:sed tamen hoc,primo includit repugnãtiam,& prẽterea est vbique contra Aristot.& expresse.11.Meta.ca. 3.& lib.12.text.28.vbi ait,ꝙ non dicitur ens æquiuoce nec vniuoce,sed analogice. Itaque non solum asserit esse analogum,sed vbiq́ negat esse vniuocum. ¶ Ad authoritatem Aristo.respõdetur,ꝙ analogiã entis inter Deum & creaturam vocat vniuocationem: quia magis accedit ad vniuocationem quã analogia entis de decem prædicamẽtis,eo quod simpliciter ens dr̃ de Deo & de creatura.

Secundus articulus.

Secundus articulus est disputare,

an ens sit genus ad decem prædicamenta, vbi statuitur negatiua conclusio. Ens non est genus ad decem prædicamenta. Et quidem conclusio omnibus est philosophis receptissima. Quam vel hic maxime Arist. insinuat, dum genera decem rerum constituit suprema & generalissima:si enim genus esset omnibus commune, nullum eorum esset supremum. At vero Scotus qui primus in scholas introduxit ens esse vniuocum,difficile potest excludere ens à ratione generis:nam certè Aristot.& quotquot fuerunt antea philosophi,ea potissimum ratione negant ens esse genus,quia non prædicatur vniuoce de substantia & de accidentibus. Et ratio est in promptu aduersus Scot.nam si ens est vniuocum,significat plura secundum eandem rationem(ex definitione Aristotelis)& per consequens significat vnum conceptum communẽ, qui simpliciter conuenit omnibus significatis,hoc est enim significare secundum eandem rationem: sed animal, aut corpus,non alia ratiõe est genus, nisi quia significat vnũ hoc modo commune multis:ergo & ens pari ratione est genus. Respondet Scotus,ens non esse genus, sed tamen ea sola causa,quia est transcendens,hoc est,quia vniuersaliter prædicatur de omnibus. Et eandem causam prætendunt Nominales. ¶ Sed contra hanc causam arguitur. In definitione generis nihil aliud habetur,nisi ꝙ prædicetur de pluribus differentibus specie in eo quod qd: ergo esse transcendens,nihil obstaret ad rationem generis,si ens esset prædicatum vniuocum & quidditatiuum, quæ ambo concedit Scotus. Quod si respondeas obstare authoritatem Aristotelis constituentis decem generalissima,petis principium. Hoc enim contendimus ꝙ Aristot. non statuisset decem generalissima,si videret ens esse vniuocum ad omnia entia. Imo vero præterea Plato, vt videbimus.q.sequenti,non distinxit decem prædicamenta:quia credidit ens esse vniuocum & vniuersalissimum. Et ideo Aristo.prius.4.Meta.probauit ens esse analogũ, & subinde in quinto distinxit decẽ generalissima. ¶ Probatur ergo conclusio.s.ens non esse genus duplici ratione Aristo. Prima, quia non dicitur vniuoce de omnibus prædicamentis. Et hac vtitur in omnibus locis supra citatis,& in alijs multis suorum operum. Quare Porphyr.capit.de specie,hac sola ratione tanquam compertissima apud omnes philosophos vtitur dicens, Ens non est genus:quia si quis omnia entia vocet, æquiuoce nuncupabit & non vniuoce. Vbi omnes quotquot sunt expositores consentiunt illam esse rationem Aristotelis. ¶ Secunda probatio Aristot.est elegantissima. Asserit enim eandem conclusionem.3.Meta.text.10, & probat ens non esse genus hoc modo: Omne genus est extra essentiam & quidditatem differentiæ:sed ens est de essentia & quidditate rerum omnium,& per consequens cuiusque differentiæ:ergo non potest esse genus. Probatur maior. Genus vt ait Porphy.cap.3.habet se ad differentiam sicut materia ad formam,eo quod genus contrahitur per differentiam:sed cõtrahens debet esse omnino distinctum ab eo quod contrahitur:si enim animal (v.g.) includeretur in rationali,non contraheretur per rationale:nam contrahere est addere nouum gradum: & si rationale includeret animal, non adderet nouum gradum supra animal. Minor autem est manifesta: quia quicunque gradus rerum, quomodocunque abstractus, includit ens. Quare nulla potest dari differentia quæ contrahat rationem entis,& per consequens ens non potest esse genus. ¶ Hanc veruntamen rationem non recipit Scotus.1.senten.d.3. q.3.vbi negat hanc minorem,videlicet, ens esse de essentia vltimarum differentiarum. Imo dicit, ꝙ rationale nõ includit ens. Mouetur hac ratione. Differentia est conceptus simpliciter simplex,nam species resoluitur in genus & differentiam,& genus rursus resoluitur in aliud superius vsque ad generalissimum,differentia vero non resoluitur in genus & differentiam: alias differentia secunda deberet iterum resolui, & sic resolutio speciei procederet in infinitum,contra doctrinam Arist.8.Met.text.19. Arguit ergo Scot.Si ens esset de essentia huius differentiæ.v.g.rationale,tunc esset resolubile in conceptum entis & aliam differentiam contrahentem, & rursus illa secunda differentia eadem ratione includeret ens, & per consequens esset resolubilis,atque adeo resolutio procederet in infinitum. ¶ At vero in contrarium arguitur,qd ens sit de essentia cuiuscunque. Primo est sententia Arist. expressa loco citato,qua de causa negat esse genus: &.4. Topico.cap.6.&.10.Met.text.6.& frequẽtissime repetit,ꝙ ens sequitur ad omnia. Et eadem ratione.8.Meta. text.16.probat ens non intrare definitionem aliquam quidditatiuam,quia videlicet non dicit gradum specialem quidditatis non inclusum in quacunque differentia. Sed præter authoritatem Arist.est ratio manifestissima: nam cum ens dicatur ab esse,primum quod de quacunque re intellectus concipit,est esse ens,& ideo excludere

aliquid

Ens non est genus.

Secunda.

Ens est de essentia differentiæ.

aliquid à ratione entis, est asserere nihil esse. Vnde ad argumentum Scoti Arist. ipse respondet. 4. meta. tex. 3. vbi ait, adeo ens esse intimum cuicunque, vt nullam faciat compositiõem: sed idem est, ens homo, & homo: ens rationale & rationale: quare licet ens sit de essentia differentiæ, non propterea differẽtia est resolubilis: quia ens non est de essentia sicut genus componens speciem, sed sicut quid conceptum in quacunque re, à qua nulla res est per abstractionem separabilis. Itaque potest intellectus abstrahere communem rationem entis abstractione vniuersalis à quocunque particulari, sed nihil particulare abstrahitur ab alia abstractione formali, quin in conceptu abstracto includatur ens. Et hac potissimum ratione non est genus. Tertiã rationem adijciemus in solutione ad primum: qa videlicet ens nõ p̃dicat quidditatiuè.

Generalissima caret genere & differentia.

Ex his quæ dicta sunt colligitur

in primis generalissima non constitui ex genere & differentia: quia nec ens est genus eorum, nec proinde contrahitur ad esse substãtiæ & esse accidentium per differentias, sed per modos intrinsecos: vt substantia est ens per se, & accidens est ens in alio. Differt inter modos intrinsecos & differẽtias ratione iam dicta: nempe, q̃ differentia est extra rationem generis, vt rationale non includit in se rationem animalis, sed dicit nouum gradum: attamen esse per se vel in alio, non dicit nouum gradum entis: quia esse per se vel in alio quomodocunque abstrahatur includit ens: & ideo dicitur modus intrinsecus entis.

Primo diuersa.

¶ Sequitur secundo, q̃ generalissima non proprie dicuntur differre, sed sunt primo diuersa. Nec est commentum Realium, sed est sentia Arist. 10. Meta. text. 12. vbi ait, illas res propriè differre quæ conueniunt in aliquo genere & habent distinctas differẽtias, vt homo & equus, animal & lapis, &c. illa vero sunt primo diuersa, quæ nullo genere conueniunt, nec differunt per differentias, sed se ipsis, vt sunt generalissima: & eadem ratione vltimæ differentiæ, quæ non conueniunt in genere. Hac de causa generalissima & vltimæ differentiæ censentur conceptus simpliciter simplices. Vnde quanuis omnes res realiter distinctæ generali nomine dicãntur differre, nihilominus proprie non differunt nisi quæ sunt sub eodẽ genere. Ob idque personæ diuinæ, sunt quidem distinctæ realiter, non tamen differentes: quia vt capit. sequenti videbimus, in diuinis nec est genus nec differentia. Imo vero neque individua eiusdem speciei dicuntur propriè differre: quia species non contrahitur per differentias sicut genus: sed dicuntur materialiter diuisa & distincta. ¶ Sequitur tandem tertio, q̃ nec generalissima nec vltimæ differentiæ habent propriè definitiones quidditatiuas: sed est quædam descriptio substantiæ, si dicas, quod est ens per se: & descriptio quantitatis: si dicas quod est mensura substantiæ, &c. ¶ Ad tertium igitur argumentum principale, partim respõsum est, dum negauimus ens esse vniuocum: sed ad aliud verbũ quo arguitur ens prædicari quidditatiuè, non facilis respõsio saltem pro dialecticis. Nihilominus necessarium est illis id non prorsus ignorare. Scotus. 1. dist. 3. q. 3. vt asserit ens esse vniuocum, ita pro indubitato habet esse prædicatum quidditatiuum, quia significat rerum essentias. Sed re vera hoc videtur contra Aristo. qui. 8. Meta. tex. 16. negat ens intrare definitionem aliquam quidditatiuam. ¶ Idcirco notandum est, q̃ esse non est de essentia creaturarum. Hoc est dicere. In definitione quidditatiua hominis non includitur vt sit: nam vt secundo libr. Summul. dictum est, quod homo sit animal rationale, est perpetuæ veritatis, & erat verum antequam mundus esset: quare non sequitur, homo est animal ratiõale: ergo homo est. In Deo tamen esse, est de quidditate Dei quia à nulla alia causa id potest recipere. Solet ergo aliqui distinguere, quod ens accipitur dupliciter, scilicet aut participialiter aut nominaliter. Primo modo (inquiunt) Significat esse seu existentiam, sicut currens cursum, & ideo non est prædicatum quidditatiuum creaturarum. Secundo modo significat essentiam: & hoc modo dicunt diuidi in prædicamẽta & prædicari essentialiter & quidditatiue. Nec tamen sequitur vt sit genus: quia non contrahitur vt dictum est per differentiam quæ sit extra rationem entis. ¶ Mihi vero non videtur distinctio hæc admodum necessaria, nec Arist. illam vnquam insinuauit. Imo vero ens semper est participium verbi, sum, sicut existens verbi, existo. Quod quidem de formali significat esse, & de materiali id quod habet esse. Vnde. 1. Phys. text. 13. & alibi sæpe loco entis transfertur, id quod est. Et quia prædicatio attenditur penes significatum formale, ens nullatenus de creatura prædicatur quidditatiue. Vnde ad argumentum Scoti concedimus quod ens significat essentias rerum: quæ est sentẽtia Arist. 5. Met. tex. 14. quã S. Tho. illic & vbique concedit, & hac ratione diuiditur in prædicamenta. Sed tñ significare essentiam est significare quidditatem in ordine ad esse: putà ea ratione qua potest habere esse: & quia esse non est de quidditate creaturarum, ideo non p̃dicãtur de illis quidditatiue. Vnde S. Th. 4. met. lectione secunda: nomen, inquit, res, imponitur a quidditate, nomen vero, ens, imponitur ab actu essendi: sed quia idem est quod habet quidditatem & essentiam, res, & ens, idem significant. Vnde colligitur quod significare essentiam, non est significare quidditatem absolutè sicut nomen, res, significat, sed est significare eam sub ratione essendi. Essentia enim est nomen verbale ab esse, sicut existentia ab existere. Et quò me perspicacius exponam, concederem ego q̃ res, quidditatiue prædicatur, non quidem vt genus, quia non dicit gradum distinctum à differentia, vt supra expositum est: sed quia significat absolute quidditatem quamcunque & quemcunque gradum quidditatis realis. At vero ens, quia significat essentiam, i quidditatem sub ratione essendi, id est quatenus potest habere esse, non prædicatur quidditatiue. Dixerim, quatenus potest habere esse, quia non supponit solum pro eo quod actu est, sicut ly existens, imo sicut est perpetuæ veritatis, homo est animal, ita homo est ens. ¶ Quam ob rem S. Tho. 10. Meta. lect. 2. dicit, quod ens significat decem prædicamenta secundum quod sunt actu vel potentia. Atqui hæc est tertia ratio quare, ens, non est genus: nempe quia non prædicatur quidditatiuè de creaturis. Et ita S. Thom. quod lib. 2. q. 2. arti. 1. dicit non esse prædicatum essentiale: & primo contra Gentil. c. 26. dicit, quod ens non cadit in conceptu substantiæ. &. 1. par. q. 3. articu. 5. dicit, quod ens de solo Deo dicitur quidditatiuè. ¶ Sed contra respõsionem arguitur. Sequeretur q̃ ens poneretur in prædicamento accidentis, & esset connotatiuum postquam significat esse, quod non est de quidditate substantiæ. Propter hoc argumentum Auicenna (vt. 4. Meta. refert, Commen. cõmen. 2. S. Tho. lectio. 2.) opinatus est, quod ens addit accidens supra substantiam, sicut album albedinem: quod tamen reprehendit illic S. Tho. nam esse, non est accidens substantiæ sicut albedo, sed est actus substantiæ: quod est dicere, est terminus productionis substantiæ: rem enim produci, nihil aliud est, quam esse adquirere. Et ideo non ponitur in prædicamento accidẽtis, sed reducitur ad prædicamentum substantiæ: quod propter ea à S. Thom. sæpe appellatur prædicatum substantiale: nec censetur nomen connotatiuum, sed absolutum. Imo fre-

Ens est participium.

Esse non est de essentia creaturæ.

Ens est actus substantiæ.

frequenter vtuntur doctores nomine ens, vt omnino eodem modo significet sicut, res. ¶Ad vltimum argumentum, Marsilius & Buridanus tenetes ꝙ ens est analogum mediantibus diuersis conceptibus concedunt, ꝙ omne ens est substantia, quia stat pro famosiori significato, sicuthic, omne animal est viuum: ac subinde concedunt, quòd ens est generalissimum primi prædicamẽti, quod proinde debet vocari prædicamentum entis. ¶Hæc tamen opinio falsa est, vt ex dictis constat. Respondetur ergo, quòd ens non solum est genus omnium prædicamentorum, sed nec primi prædicamenti: quia vel accipitur tanquam conuertibile cum substantia: & hoc non, postquam subordinatur conceptui superiori & communi ad omnia prædicamenta: vel accipitur tanquam superius, & tunc excluditur à ratione generis propter rationes supra expositas.

Ens non dicit accidẽs.

Quæstio secunda.
Vtrum diuisio rerum in decẽ prædicamenta sit sufficiens.

ARguitur ad partẽ negatiuam. Diuisio reducenda est ad quam pauciſsima membra fuerit posibile: sed prædicamenta nouem accidentium comprehenduntur sub vno genere accidentis: ergo tantum sunt duo genera suprema, putà substantia & accidens. Probatur minor. A quacunque essentiali conuenientia abstrahitur conceptus communis: sed omnia accidentia conueniunt in hoc quod est inesse: ergo. ¶Secundo arguitur, quòd saltem sufficerent tria prædicamenta, scilicet substantia & accidens absolutum, & respectiuum: nã quantitas & qualitas videntur habere eundum modum essendi absolutum, quod est, esse in aliquo: & relatio cũ sex vltimis prædicamentis non videntur habere distinctum modum essendi: puta esse ad aliud. ¶Tertio arguitur. Partes substantiæ, vt materia forma, caput: & differentia, vt, rationale, continentur sub ente reali: tamen nõ ponuntur in aliquo decem prædicamentorum: nam maximè in prædicamento substantiæ, quod est falsum: quia materia non est substantia, sed pars substantiæ: nec differentia est substantia, sed pars metaphysica substantiæ: ergo aliud constitui oportuit prædicamẽtum vbi hæc collocarentur. ¶Et confirmatur. Punctum, vnitas, angulus, sunt entia: quæ tamen in nullo istorum sunt prædicamẽto: quia maximè in prædicamẽto quantitatis, quod est falsum: cum hæc non sint quantitates sed quantitatum principia, vt punctum lineæ, vnitas numeri, angulus, figuræ & præterea priuationes, vt cæcum, obscurum, & similia, non sunt in his prædicamentis: ergo pro huiusmodi rebus omnibus addendum erat aliud prædicamẽtum. ¶Quarto arguitur. Entia ratiõis disponunt in linea prædicamẽtali vbi ens rationis est generalissimum, sub quo ponitur vniuersale, cuius species sunt quinque vniuersalia: & tamen huiusmodi entia non ponuntur in aliquo decem prædicamentorum in quibus secundum Arist. 5. meta. tex. 14. non ponuntur nisi entia realia: ergo addẽdum fuisset nouum prædicamentum entis rationis.

De numero prædicamentorum

Plato.

variæ fuerunt philosophorum sententiæ. Plato opinatus ens vniuocum esse ad res vniuersas, iudicauit esse genus vniuersale omnium rerum, atque adeo vnicum esse generalissimum prædicamentum: sicut in familijs omnia reducuntur ad Iouem. Quam opinionem repudiauit Porphy. cap. de specie: & Arist. 3. Meta. text. 10. rationibus quas attulimus superiori quæstione. ¶Pythagoras per contrarium extremum multiplicauit prædicamenta viginti: decem videlicet positiua, totidemque priuatiua, quæ longum, difficile, atque alienum à præsenti negotio esset hic illa commouere. Redarguit illam opinionem Arist. 1. meta. capi. 5. quam illic S. Tho. lect. 8. late tractat. ¶Arist. ergo. 5. meta. text. 14. eleganter rerum omnium prædicamenta ad decem redegit. Vbi notandum est primum, quod cum ens simpliciter dicatur de substantia, & per attributionem ad substantiam dicatur de accidentibus, primum prædicamentum est substãtiæ: prædicamenta vero accidentium sumenda sunt per diuersas habitudines ad substantiam. Vnde primo distinguit ens in ens rationis & ens reale. Atqui entis rationis tres sunt gradus. s. negatio: & priuatio, & secundę intentiones. Negationes sunt res fictitiæ, quæ nihil prorsus in re ponunt, vt Chimæra. Et dicuntur ens ratiõis: quia sunt obiecta circa quæ negotiatur intellectus: dicimus enim ꝙ affirmatio. s. Chimæra est contradicit negationi, vbi Chimæra consideratur per modum entis. Hęc quia nullam prorsus habent entitatem, à prædicamento penitus excluduntur. Secundus gradus est priuationum quæ ponunt aptitudinem in subiecto, vt cæcum, dicit priuationem visus in subiecto apto ad videndum. Hæc quamuis directè non ponantur in prædicamento (quia de formali non significant aliquid positiuum) reductiuè tamen ponuntur vbi ponitur forma positiua, vt cæcum & tenebrosum ponuntur reductiuè in prædicamento qualitatis, vbi directè ponitur visus & lumen. Tertius gradus est secundarum intentionum quæ habent fundamẽtum in re: de quibus videbimus in solutione ad quartum. ¶Reiectis entibus rationis adhuc secundo notandum est, ꝙ inter entia realia secundum eundem Arist. 4. Meta. tex. 2. sunt gradus etiam tres: sunt enim aliqua debilissima entia, quæ licet non sint priuationes, habent tamen aliquid admixtum de priuatione: sicut motus qui consistit in fieri, vt calefactio qua actu corrumpitur frigiditas & producitur caliditas. Et ideo motus: quia non tam est ens, quam via ad ens, non pertinet directe ad prædicamentũ, sed ad postprædicamenta, tametsi reductiue augmentatio ponatur in prædicamento quantitatis: & alteratio in prædicamento qualitatis. Secũdus gradus est rerum quæ nihil habent admixtum de priuatione, sed habent esse cõpletum: nihilominus non sunt entia per se, sed in alio, & hæc sunt accidentia nouem prædicamentorum: atque adeo supremus gradus entis est substantia quæ per se existit. ¶Nouem ergo prædicamenta distinguuntur penes nouem modos essendi accidentium in substantia: nam modi prædicandi (vt inquit Aristoteles) loco citato modos sequuntur essendi. ¶Vbi tertio notandum, tria esse in substantia consideranda, scilicet materiam: formam & compositum. Item in accidentibus considerandum est alia inesse substantiæ ab intrinseco: & alia ab extrinseco. Hinc S. Thom. 5. Metaphy. lect. 7. colligit sufficientiam prædicamentorum. Prædicatum enim ad primam substantiam (quod est primum subiectum omnium prædicamentorum) tripliciter se habet: aut enim prædicat rem quæ est substantia, vt cum dicimus, Socrates est homo, aut animal, & huiusmodi prædicata constituunt prædicamentum substantiæ. Secundo modo prædicatum dicit accidens quod ab intrinseco inest substantiæ. Quod si absolutè conuenit ei tunc vel ratione materiæ, & est prædicamentum quantitatis: aut ratione formæ, & est prædicamentum qualitatis: nam quantitas sequitur materiam:

Entis partitio.

Pythagoras.

Sufficientia prædicamentorum.

materiam: quare res immateriales non habent quantitatem, qualitates vero sequuntur formam: & ideo res diuersarum specierum, diuersas habent qualitates. Si vero tale accidens intrinsecum conueniat, non absolutè, sed in respectu ad aliud: est prædicamentum ad aliquid. Et hoc conuenit supposita ratione totius: eo enim ꝙ Petrus est, refertur ad patrem, & eo quod est totum, est duplum ad medietatem. &c. Tertio modo prædicatum sumitur ab eo quod est extra substantiam. Et talia sunt vltima sex prædicamenta. Nam si omnino conueniat ab extrinseco, tunc si illud extrinsecum non sit mensura substantiæ, est prædicamentum habitus, vt vestitum esse, calciatum esse. Si autem sit mensura: aut est mensura quantitatis, & hoc est prædicamentum vbi: quare res quę non sunt quãtæ non sunt in loco: quod si addatur dispositio partium ad inuicem, est prædicamentum situs: vt iacere, sedere. &c. Aut est mensura durationis & est prædicamẽtum qñ: puta temporis. Sed si prædicatum partim conueniat ab intrinseco, & partim ab extrinseco, tunc si principium illius sit intrinsecum, est prædicamentum actionis: si vero terminus sit extrinsecus, est prædicamentum passionis: nam calefaciens prædicatur de igne in quo est principium calefaciendi, & calefactum de aqua quæ est terminus calefactionis. Quo fit vt sicut quantitas sequit̃ materiã, ita prædicamẽtum vbi, & prædicamẽtũ situs: & prædicamẽtum passionis, sequuntur quãtitatẽ: quia nihil realiter patitur, nec est in loco, nisi ratione quantitatis: spiritualia enim nec sunt proprie in loco, nec realiter patiuntur, sed solum intentionaliter in intellectu & voluntate. Et sicuti qualitas sequitur formam, ita prædicamentum quando, & prædicamentum actionis, sequuntur formã: quia res nec mensurantur tempore, nisi ratione formæ corruptibilis, nec realiter agunt, nisi per qualitates. Et sicut relatio, ita & habitus consequitur ad totum suppositum. ¶Hinc primo considerato res esse principaliter in prædicamento: nam alias quid opus erat Aristoteli distinguere ens prius in reale & rationis, deinde reale in decem prædicamenta? ¶Secundo animaduertito differentiam inter tria priora prædicamenta accidentis & sex vltima: nam tria priora dicunt res intrinsecas substantiæ, cætera vero sumuntur ab extrinseco. Itaque prædicamẽtum substantiæ sumitur ab eo quod est substãtia: tria proxima, ab eo quod est in substãtia: sex vltima, ab eo quod est circa substantiam. ¶Alij aliunde deducunt hanc diuisionem, quos refert hic Paulus Venetus. Alij nanque ponunt nouem tantum prædicamenta, ponentes habitum in prædicamento qualitatis. Alij ponunt quando, in prædicamento quantitatis, in quo ponitur tempus. Alij vbi, in prædicamento relationis. Alij putant actionem & passionem esse idem prædicamentum. De quibus omnibus in locis cuiusque proprijs disputabimus. ¶Nominales qui res ad prædicamenta nõ admittunt, distinguunt prædicamenta penes varias connotationes, puta quod termini significantes absolutè substantiam sunt de prædicamento substantiæ, & termini connotantes quantitatem, sunt in prædicamento quantitatis: & ita de cæteris. Attamen rationem reddere non possunt cur distinguãtur numero decem, nisi connotationes in dictos rerum essendi modos resoluant.

Res sunt in prædi.

Ad primum argumentum re

spondere quis forsan posset, concedendo accidens esse vniuocum genus nouem prædicamentorum: sed tunc (vt probat argumentum) prædicamenta reducerentur ad duo generalissima, quod est contra Aristotelem. Rursus per oppositum extremum, ne id concederet, quis forte negaret accidens esse vniuocum nomẽ ad nouem prædicamenta. At vero id etiam falsum apparet: nam accidens videtur significare vnam rationem communẽ, putà accidere substantiæ. Quocirca medio modo respõdetur. Primo concedimus, ꝙ accidens est vniuocum ad nouem prædicamenta. Probatur. Significat mediante eodem conceptu formali vnam rationem communem quę simpliciter est in omnibus: ergo est vniuocum. Probatur antecedens. Accidens in cõi significat accidere substantiæ, abstrahendo ab hoc & illo modo inhærendi: & hoc simpliciter conuenit omnibus (non enim possumus dicere quòd simpliciter conueniat quantitati aut qualitati, & secundum quid alijs) ergo significat mediante eodem conceptu vniuoce. Secundo dicimus quod nõ est genus. Paulus & alij quos viderim, nescio quas rationes confingunt: sed existimo, vti de ly ens diximus, ita dicendum esse de ly accidens. Primo, quod non prædicatur quidditatiuè: quia non formaliter significat quidditates accidentium, sed esse eorum in substantia. Et secundo, quod est annotandum dicimus, quòd quanuis significet quidditatem, non tamen significat distinctum gradum, vt possit contrahi per differentias. Exempli gratia, albedo constat ex colore & particulari differentia quæ est extra rationem coloris: sicut rationale, est extra rationem communem animalis. Sed tamen accidens includitur in quocunque gradu & quacunque differentia accidentis: sicut ens in quocunque gradu quidditatis realis. ¶Et eodem modo respondetur ad secundum argumẽtum, quòd nec accidens absolutum est genus ad quantitatem & qualitatem, nec relatio ad prædicamentum relationis, & ad sex vltima. Eo vel maximè quod sex vltima fortè non sunt formaliter relationes, vt suo loco videbimus. ¶Ad tertium respondetur: ꝙ partes & differentiæ substantiæ nõ sunt directè in prædicamento: sed reductiuè & ad latus ponuntur in prædicamento substantiæ: & similiter respõdetur ꝙ punctum, linea, & angulus non directè, sed reductiuè ponuntur in prædicamento quantitatis: & pariter priuationes reducuntur ad prædicamẽtum, vbi sunt formæ quarum priuationem significant. ¶Ad quartum in quo est maior difficultas multi sunt modi respondendi. Buridanus in fine Prædicamentorum, & alij multi putãt entia rationis locari in prædicamento relationis: quia significant relationem aut generis, aut speciei, aut alium respectum rationis. Hoc nomen non consonat veritati. Primo: quia in prædicamento relationis non ponuntur nisi relationes reales: & tamen relatio signi ad placitum significantis est ens rationis, sicut & relatio generis & speciei. Et præterea in prædicamento relationis ponitur solum illud quod non habet aliud esse, quam comparari ad aliud, tamen esse genus non solum est comparari ad speciem, sed est esse aliquid eius: puta formã & prædicatum eius: sicut pars substantiæ quanuis dicat comparatiõem ad substantiam, non est in prædicamento relationis: quare genus potius est relatiuum secundum dici, quã secundum esse, vt illic declarabimus. ¶Alij dicunt quod entia rationis non sunt in speciali prædicamento, sed communiter in omnibus: quia in quocũque est genus & species. &c. Hoc tamen non est secundum Aristotelem, secundum quem nomina non ponuntur in prædicamento pro significatis materialibus sed pro formali: & quanuis substantia & quantitas sint genera, & species, tamen intentio generis formaliter est accidens rationis. ¶Dicendum ergo est, ꝙ entia rationis sunt extra decem prædicamenta: nam primo Aristoteles distinxit ens in reale, & rationis: & deinde reale in decem prædicamenta. Quapropter aut entia (quod asserit Paulus Venetus) rationis per

Accidẽs vnĩ uocum non tñ genus.

tinent ad ante prædicamenta, vt prædicabilia generali nomine dicantur anteprædicamenta: aut fingendum est vndecimum prædicamentum quod sit entium rationis ordinatio.

De Substantia. Cap. V.

SVbstantia autem, quæ qui dem propriè, in primisque & maximè sic dicitur, est quæ neque de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est: vt quidam homo, & quidam equus. Secundæ verò substantiæ, species hę, in quibus quas in primis substantias appellabamus insunt, dicuntur: & hæ quidem, & harum specierum genera, vt quidam homo, in specie quidē homine est: genus vero speciei animal est. Secundæ igitur substantiæ hę dicuntur, vt homo atque animal.

Tex. ij. Manifestum autem ex ijs quæ diximus est, quòd eorum quæ de subiecto dicuntur, nec esse & nomen & rationem de subiecto prædicari: vt homo de subiecto quodam homine dicitur. Prædicatur etiam & nomē: hominē enim de quodam homine prædicabis, & ratio quoque hominis de quodam homine prædicabitur: quidam enim homo, & homo, & animal rationale mortale est: quare & nomē & ratio ꝺ̄ subiecto prædicabitur. Eorum vero quæ in subiecto sunt in plurimis quidem neque nomen, neque ratio prædicabitur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidē nihil prohibet de subiecto prædicari interdū, ratione verò est impossibile: vt albū, cùm in subiecto sit corpore, prædicatur de subiecto: dicitur enim corpus albū: ratio vero albi, de corpore nunquàm prædicabitur. Alia verò omnia, aut de subiectis dicunt primis substantijs, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum singula depromenti fuerit: vt animal ꝺ̄ homine prędicatur: ergo & de quodam homine prædicabitur: nā si de nullo quorundam hominum, neq; omninò de homine. Rursus color in corpore est: ergo & in quodam corpore. Nam si non in aliquo corporum singulorum est, nec omninò in corpore: quare alia oīa aut de subiectis primis dicuntur substantijs, aut in subiectis eis sunt. Non existentibus igitur primis substantijs, aliquid aliorū esse est impossibile. Omnia enim alia aut prædicantur de eis, aut in subiectis eis sunt quare non existētibus primis substantijs impossibile est aliorū aliquid esse.

Tex. iij. Secundarum verò substantiarū, magis substātia est species quàm genꝰ: ꝓpinquior enim est primę substātię. Si quis em̄ prima substantia quid sit ędat, euidentiùs cōuenientiusq; reddiderit, si speciē quàm genus reddat: vt hominē quēdā manifestiùs assignabis, hominē potiùs q̄ animal assignans: illud. n. propriū magis cuiusdam hoīs, hoc autē communius. Et cum quādā arborē assignaueris, manifestius assignabis, arborē assignādo quàm plantā. Prętereà primę substantię ideò quòd alijs oībus subijciunt̄, & omnia alia de ipsis vel prędicātur, vel in ipsis sunt, ea gratia primę substātiæ maximè dicunt̄. Vt autē primæ substātię ad oīa se habēt cętera, ita se species ad genꝰ habet: subijcitur enim species generi: genera enim de spēbus prædicātur, species autem cum generibus non conuertuntur. Quare & ex his species genere substantia magis est. Ipsarum vero specierum quęcunque genera non sunt, altera magis altera substantia nulla est. Nihilo enim accommodatiùs assignabis de quodam homine hominem assignando, quàm de quodam equo equum. Similiter autem & in primis substantijs nulla altera magis altera substantia est: nihilo enim magis quidam homo substantia est, quam bos quidam.

Text. iiij. Meritò igitur post primas substantias, solæ aliorum omnium species generaque secundæ substantiæ dicuntur. Sola enim hæc, eorum quæ prædicantur primam substantiam indicant: quendam enim hominem si quis edisserat quid sit, speciem quàm genus accommodatiùs demonstrabit: & manifestius quid sit facies, hominem quam animal attribuēdo. Aliorū verò oīum quicquid attribuat quis, tribuet extraneę: velut albū, aut currit, aut aliud quod cūq; hmōi depromendo. Quare meritò hę solę aliorū secundæ substantię dicuntur. Ad hęc primę substātię eò q̄ alijs oībus subijciūtur, & oīa alia de illis vel prędicantur vel in ipsis sunt proprijssimè dicuntur substātiæ. Sicut autē primę substantiæ ad oīa se habēt cætera, ita gña & species primarū substantiarū ad reliq̄ oīa se habēt, de his em̄ reliqua oīa p̄dicāt: quēdā. n. hoīem dices grāmaticū esse: ergo & hominē & aīal grammaticum dices esse, similiter autem & in alijs.

Tex. v. Commune autē omni substantię est, in subiecto nō esse: prima nāq; substātia nec in subiecto est, nec ꝺ̄ subiecto aliquo dicit̄. Secūdarū vero substātiarū cōstat quidē etiā sic in subiecto nullā esse. Hō em̄ de subiecto quidē hoīe quodā dr̄, in subiecto verò nullo est: nec em̄ in quodā homine hō est. Similiter aūt & animal de subiecto quidē dr̄ quodam homine, nō etiā est aīal in quodā hoīe. Prętereà eorū q̄ in subiecto sūt, nomē quidē ꝺ̄ subiecto prædicari interdum

dum nihil prohibet: rationem vero, est impossibile. Secundarū verò substantiarū de subiecto & ratio & nomen prędicatur: rōnem em̄ hominis de quodā homine prædicabis, & animalis similiter: quare nō erit eorū substantia, quę sunt in subiecto. Non est aūt propriū substātiæ: hoc quippe & dr̄ia eorum est, quæ in subiecto non sunt: bipes enim & gressibile de subiecto quidē homine quodā dicit, in subiecto verò est nullo. Nec em̄ in homine bipes est neq; gressibile. Ratio quoq; dr̄iæ de illo prædicatur, de quocū que ipsa differentia dicitur. Velut gressibile de homine prædicatur, & ratio gressibilis de homine prædicatur: est enim homo gressibilis. Neque nos verò substantiarum partes contur bent, quasi quæ in toto sunt, etiam in substantia fient: quæ ita in toto quasi in subiecto sint. nec fortè eas nō esse substātias fateri cogamur. Non enim sic in subiecto quippiam esse quem admodum partem esse dicitur.

Text. vj. Ineſt autē substantijs, differētijsq;, omnes vniuocè vt prædicētur. Oīa em̄ quæ ab his prædicata sumuntur, aut de indiuiduis, aut de speciebus prædicantur. A prima nāque substantia, prædicatio nulla est: de nullo enim subiecto dicitur. Secūdarum vero substātiarū species quidē de indiuiduo prædicatur: genus aūt & de specie prædicatur, & de indiuiduo. Similiter autem & dr̄iæ, & de speciebus & de indiuiduis prædicantur. Iam vero & rōnem primæ substantiæ specierū generūq; suscipiūt, & spēs gñis: quæcūque em̄ de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicentur. Similiter aūt rōnem differentiarū suscipiunt species & indiuidua. Vniuoca aūt sunt quorū & nomen cōe est & ratio eadem: quare omnia quæ à substantijs differentijsque sunt, vniuocè prædicantur.

Text. vij. Omnis aūt substantia hoc aliqd significare videtur. In primis igitur substātijs in dubitabile idverūq; est, hoc aliquid ipsas significare. Indiuiduū em̄ vnūque numero est, qđ significatur. In secundis verò substantijs, similiter quidem propter appellationis figuram hoc aliquid significare videtur, cum quis aut hominem aut animal dixerit: non tamen est verum, sed quale quid potius significat: non est enim vnum ipsum subiectum, vt ipsa substantia prima: sed de pluribus ipse homo & animal dicitur, verum non quale quid absolutè significat, perinde ac album: nihil enim aliud album quàm quale significat. At species & genus circa substātiā quale ipsum definiūt: qualē enim quādā substātiā sanè significāt. Genere tñ ammplior definitio q̄ spē fieri solet, q nāque animal dicit, is plura cōplectitur q̄ is qui hominē dicit.

Tex. viij. Competit præterea substantijs, & ipsis cōtrariū esse: primæ nanq; substātiæ, vt alicui homini, aut alicui animali quidnā cōtrariū fuerit? nihil em̄ prorsus his aduersatur. At neq; ipsi homini vel animali cōtrariū quicquā esse videtur. Non tñ hoc substantiæ propriū est: & alijs enim cōpetit, vt quātitati: bicubito em̄ aut tricubito nihil contrariū esse videtur: neque ipsis decem, neque talium cuiquàm quicquā aduersar̄. Nisi quispiā multū pauco, aut magnum paruo dixerit esse contrarium: attamen nihil eorum quæ definitæ sunt quantitatis, cuiquā prorsus aduersari videtur.

Text. ix. At vero substātia nō susciperegradus videtur vt sit magis minusve talis. Atque non dico substātiam substantia non magis substantiam esse: hoc enim iam diximus ita esse: sed quanque substantiam idipsum quod est, non dici magis ac minùs esse: veluti si substantia eadem homo sit, non est magis ac minùs, aut seipso, aut alio, homo: non enim alius alio magis homo est: perinde atque album aliud alio magis ac minùs est album: corpus enim album magis album nunc quàm priùs: & calidum magis, nūc calidum ac minùs dicitur esse: substantia verò non magis dicitur, nec minùs: neque homo magis nunc homò quàm priùs dīcitur esse, neque cæterorum quicquam omninò quæ substantiæ subeunt rationem: quare patet, substantiam gradus susciperenon posse, vt magis sit vnquam id quod est, atq; minùs.

Tex. x. Maximèverò substantiæ propriū hoc esse vr̄, idem inquam vnumq; numero permanens, cōtrariorū esse susceptiuū, quale nihil in ijs quæ substantiæ non subeunt rationē proferre possis, quod vnum numero cùm sit, recipere in se simul cōtraria possit: vt color vnus idēque numero, albus idem ac niger: negotiūve idem numero, bonū malūque vt dicāt: ac in cæteris similiter quæcūq; substātia nō sunt. Substātia autem vna eademq; numero contrariorū est susceptiua, veluti quidā hō. vnus, ac idē interdùm sit albus, interdū niger, & calidus atq; frigidus, & vitiosus ac studiosus. Ad alia verò nullā idipsum accommodari vr̄ nisi fortasse quispiā instaret, oronē opinionēq; dicens cōtrariorū esse susceptiuas. Eadem em̄ oratio falsa veraque esse vr̄: nam si vera est hęc oratio, quempiā inquam sedere, si ille surgat eadem hæc oratio falsa erit. Idem & in opinione fieri videtur. Nam si quispiam opinatur quēpiā sedere, si surgat ille, falsò nimirū opinabitur, qui de illo eādē habet opinionē. Enimuerò si quispiā & his illud accommodatū duxerit esse, in mō tñ habebit vtique differentiā: substātiæ enim ipsæ sui mutatione

contrariorum sunt susceptrices: si fit enim ex calido quippiam frigidum, mutatur sanè, alteratur enim vt patet: & similiter si nigrum ex albo fit: & studiosum è vitioso, & in cæteris simili modo, vnum quidque mutationem suscipiens, contrariorum est susceptiuum. In oratione vero atque opinione non ita fit, sed ipsæ quidem immobiles penitus manent: si res aũt moueatur, ibi tum euadunt circa eas contraria: oratio nanque eadem manet, quempiam inquam sedere: re autẽ mota, interdum vera, interdum falsa fit. Eadem circa opinionem etiam fiunt. Quare saltem hoc quidem modo substãtiæ proprium erit, ipsam sui mutatione susceptricem contrariorum esse. Quòd si quispiam & hoc acceptet, opinionem vt putet, orationẽve susceptiuaş contrariorum esse, sciat id ipsum verum non esse. Oratio nanque opinio ve non quia suscipiunt aliquid, ideo susceptiua contrariorum esse dicuntur: sed quia circa quippiam aliud accidit aliquid. Ex eo nanque vera vel falsa oratio ac opinio dicitur esse: quia res ipsa est, aut non est: non quia ipsæ contrariorum sunt susceptiuæ. Simpliciter enim à nulla re prorsus aut ratio aut opinio mouetur, quare non erunt susceptiuæ profectò contrariorum si passio in in ipsis nulla efficiatur. At substantia hoc susceptiua contrariorum dicitur esse, quòd contraria suscipiat ipsa. Morbum enim & sanitatem, nigredinem atque albedinem suscipit: atque vnumquodque talium ipsa suscipiẽs, susceptrix cõtrariorum dicitur esse. Quare substantię proprium erit, ipsam vnum idemque numero permanentem, mutatione sui susceptricem esse contrariorum. Sed de substantia quidem hactenus.

Diuisione Prædicamentorum præmissa ad singulorum Arist. enarrationem descendit. Nec adeo cognitu arduum est cur à substantia inchoauerit. Est enim substantia fundamentum vnde reliqua prædicamenta pendent, & cuius attributione distinguuntur & cognoscuntur. Atque adeo substantia (vt. 7. Meta. text. 4. habetur) est omnium rerum prima ratione, cognitione, & tempore. Atqui ca. hoc. 5. in duo secatur principalia membra. In primo constituit Aristot. subiectum & prædicata in recta linea huius prædicamenti: & in altero exponit eius pprietates. In primo membro sunt textus quatuor. Insinuat enim primo diuisionem substantię in primam & secundam: & vtranque definit. Mox comparat secundas substantias ad prædicata aliorum prædicamentorum, & primam substantiam ad omnia prædicamenta. Deinde comparat & inter se secundas substantias, & inter se primas. Postremo reddit rationem nominum illorum, secunda substantia, & prima substantia, quæ in. 1. text. fuerant definita. In secundo membro iuxta sex proprietates substantiæ sex distinguuntur text. atque adeo totum caput distribuitur in decem tex.

substãtia è fundamẽ li aliaꝝ ꝓdicamẽtoꝝ

Ad intelligẽtiam definitionis

primæ substantiæ considerandum est, non esse duas definitiones vt aliqui putant, sed vnam sicuti admonet Albertus: vt definitum sit totum illud, substantia quæ propriè, in primisque, & maximè dicitur, & reliquum sit definitio. Propriæ, Ad differentiam accidentium: nam secundum Arist. 5. Met. text. 15. substantia tertio modo accipitur pro essentia cuiuscunque significata per definitionem, & sic essentia accidentis quodammodo dicitur substantia. At quia substantia, vt nomen sonat, dicitur a sub- Propriè.
slando: quia videlicet substat alijs in essendo, & proinde in prædicando: & accidentia non substant alijs accidentibus, nisi quatenus ipsa sustentantur in substantia, ideo primum prædicamentum propriè dicitur substantia.
¶ In primis. i. principaliter. Ad differentiam secunda- In primis.
rum substãtiarum: nam secundæ substantiæ substant quidem accidentibus: sed tamen ratione primæ substantiæ: homo enim aut animal, in communi, non est album nisi quia Petrus est albus; suppositum nanque est primũ subiectum accidentium: atque adeo inde dicitur suppositum. ¶ Maxime. i. quæ plurimis substat: nam accidens Maximè.
vt quantitas, substat alijs accidentibus: secundæ vero substantiæ substant pluribus: nam substant etiam quantiti: sed prima substantia substat plurimis, quin etiam vniuersis: nam substat & secundis substantijs. Hæc ergo substantia, quam proprie & maxime vocant substantiam (ait Arist.) est quæ neque de subiecto dicitur, neque in subiecto est. Et hæc est definitio. Cuius prima particula Prima sub-
separat primam substantiam à secundis: secunda vero se stantia.
cernit eam ab indiuiduis accidentium. Vnde prima particula, vt notauimus. c. 2. accipitur secundè intentionaliter, & secunda primè intentionaliter. Nam per primam distinguitur inter secundam intentionem primæ substantiæ, quæ est subijci: & secundam intentionem secundæ substantiæ, quæ est prædicari: & per secundam distingui tur inter naturam substantiæ, quæ est per se esse, & naturam accidentis quæ est ineſse. ¶ Quod si quis arguat contra definitionem, quod conueniat partibus substantiæ: nã, hæc manus nec de subiecto dicitur (cum sit singularis) nec in subiecto est cum non sit accidens. Respondetur, quod in definitione, cum datur negatiue, debet subintelligi genus: vt sit sensus. Prima substantia est substantia quæ nec de subiecto dicitur. &c. & accipitur substantia pro eo quod ponitur in recta linea quomodo partes substantiæ non sunt substantia. ¶ Simili proportione in- Secundæ
telligitur definitio secundæ substantiæ: nisi quod litera substantiæ.
est subobscura. Sed notato quod, licet secundæ substantiæ sint in primis ad modum, quo forma vniuersalis est in particulari: quia formaliter prædicantur de illis, nihilominus etiam primæ substantiæ sunt in secundis ad modum quo pars est in toto: nam vt. ca. de specie exposuimus, superius est quoddam totum respectu inferioris, quod continetur in superiori. Item notato ly, in primis, accipi aduerbialiter pro eo quod est, principaliter. Est ergo sensus. Secundæ substantiæ dicuntur species hæ. i. species illæ, in quibus, quas principaliter substantias appellabamus, insunt. i. sub quibus primæ substantiæ continentur. Species (inquit) hæ, & harum specierum genera: sicut enim homo singularis est in specie, ita species est in genere. Quare vero dicantur secundæ substantiæ, explicabitur in. 1. quæstione. Text. 2. ¶ In secundo textu qui incipit, Manifestum est &c. explicans latius Aristo. rationem primæ substantiæ comparat primo secundas substãtias ad vniuersalia accidẽtium, & scdo primam substan-

substantiam ad vniuersas res omnium prædicamentorum. Differentia ergo est inter vniuersalia substantiæ & vniuersalia accidentiũ, quod vniuersalia substantiæ prædicantur de suis inferioribus nomine & ratione: accidentia vero de substantia, quædam nec nomine prædicant nec ratione: & quædam prædicantur nomine, sed non ratione. Vbi notandum, ℔ aliquid prædicari de alio secundum nomen, est ℔ nomen prædicati sit nomen subiecti: & prædicari secundũ rationem, est ℔ definitio prædicati sit definitio subiecti. Accipitur enim ratio pro definitione, vt patet in exemplo Aristotelis. Species ergo & genus, prædicantur de Petro secundum nomen & secundũ rationem: quia Petrus est homo, quod est nomẽ speciei: & est animal rationale, quæ est eius definitio. Et pariter est animal, quod est nomen generis: & est viuens sensibile quæ est eius definitio. Accidentia vero si accipiantur in abstracto neutro modo prædicãtur de subst̃tia: quia Petrus nec est albedo, nec est color disgregatiuus visus. In concreto vero accidens prędicatur secundum nomẽ, quia nomen concretum albedinis est nomen corporis, nam corpus est album: tamen definitio albi non est definitio corporis. Tex. 3. ¶ In tex. 3. qui incipit, Secundarum, &c. facit Aristoteles, tres comparationes: primam, inter secundas substãtias: vel quod species est magis substantia, quam genus. Quam duabus rationibus demonstrat. Prima, quia cum prima substantia sit maxime substantia, id quod propius accedit ad primam substantiã & euidentius explicat eius quidditatem est magis substantia, hoc autem est species: quærenti nanque quid est Petrus, euidentius respondebitur esse hominem, quam esse animal: nam animal, non explicat totam essentiam Petri, sicut homo. Secundo, quia prima substantia ideo est maxime substantia, quia pluribus subst̃at, sed post primam substantiam pluribus subst̃at species, quam genus (nam species subst̃at etiam generibus ipsis) ergo species est magis substantia. Eadem ratione genus quanto inferius, tanto est magis substantia. ¶ Secunda comparatio est inter species specialissimas sub eodem genere. Ait em̃ nullam huius specierum esse magis substantiam alia, vt homo non est magis substantia quam equus. ¶ Atque adeo tertia comparatio est inter primas substantias: inter quas eadem ratione nulla est magis substantia quam alia, vt hic homo, hic equus, hic lapis, æqualiter sunt primæ substantiæ. Text. 4. ¶ In. 4. & postremo text. huius membri qui incipit, Merito, &c. Philosophus reddit rationem quare secundæ substantiæ dicantur substãtiæ: nam cum substantia dicatur à substando, & secundæ substantiæ non subst̃ent. i. non sint prima subiecta, sed prædicata quæ se habent vt forma respectu subiecti, potius deberent dici qualitates substantiæ. Respondent ergo, quod rectè dicuntur substantiæ: ℔ probat duabus rationibus sumptis ex duabus acceptionibus substantiæ: nam substantia vt dictum est, accipitur primo modo secundũ Aris. pro quidditate substantiæ, & secundo modo eo ℔ subst̃at quã subiectũ aliorum. ¶ Prima ratio procedit primo modo. Probatur enim secundas substantias rectè appellari substantias: quia per eas respondetur ad quæstionem quid est prima substantia: hoc. per speciem proprius respõdeatur quã per genus, quia spes explicat vltimã dr̃iam, atq; adeo totã essentiã rei: quærenti enim quid est Petrus rñdetur ꝓprie ℔ est homo, & cõfuse ℔ est animal. Accidẽtia vero nõ sunt substantiæ, quia nõ explicãt quidditatem substantiæ. ¶ Secunda ratio procedit ex secunda acceptione substantiæ. Primæ substantię eo dicuntur primæ, quia subst̃ant vniuersaliter omnibus prædicatis, sed genera & species post primas subst̃ãtias subst̃ant etiam cunctis accidentibus: ergo merito dicunt̃ secundæ substantiæ. Et ponit exemplum de accidenti spirituali, putà Grammatica: ad de notandum ℔ non solũ subst̃ant accidentibus corporalibus quæ insunt mediante quãtitate, sed omnibus simpliciter. Atqui notandum, quod cum ait si quidam homo est Grãmaticus, homo est Grãmaticus, nõ solum est sermo cõditionalis, sed causalis. Etenim accidens prius natura recipitur in indiuiduo ℔ est terminus generationis, & propterea in est speciei: homo nanque in communi de se non dicit, quod sit albus nec niger, sed quia Petrus est albus, homo est albus.

Prædicari nomi. & ratione.

¶ Textus quintus qui incipit,

Prima proprietas.

Cõmune autem. initium est secundi mẽbri huius capitis, in quo sex assignãtur substantiæ proprietates: cum. n. generalissima prędicamentorũ definiri nequeant, cuiusq; proprietates Aristo. enarrando, eorum describit natura. Quarum prima est, cõmune esse omni substantiæ in subiecto non esse. Hanc & sequentes proprietates Nominales trꝭ accommodant, vt sensus sit, ℔ trꝭ significantes substantiam absolute non insunt subiecto, id est, non prędicantur accidentaliter: itaque inesse apud ipsos: accipitur hic secundæ intentionaliter. ¶ Sed quanuis ita sit, ℔ huiusmodi trꝭ non prædicantur accidentaliter, id nihilominus accidit trꝭ ratiõe rei significatæ: enimuero quia substantia nulli realiter inest, fit vt nec ipsa nec nomen eius prædicentur accidentaliter. Vnde Arist. inesse subiecto, intelligit hic primè intentionaliter, vt ex modo essendi, modum venemur prædicandi, quod ex conceptu literæ palam fiet. ¶ Tres particulas habet hic textus. Primo probat conclusionem dicens, quod primam substantiam manifestum est non inesse subiecto. Sed de secundis posset quis dubitare: eo quod secundę substantiæ prædicantur de subiecto. Et cum prædicatum habeat se vt forma, & subiectum vt materia, fit vt secundæ substantiæ appareant esse in subiecto. Quæ verba ostendunt, hoc quod est, esse in subiecto, accipi primè intentionaliter: est em̃ ad sensum manifestum, supposita substantialia per se subsistere & nulli inesse, quod non est tam manifestum de prædicatis substantialibus. Si vero esset sermo de terminis: tam notum esset, ly homo, non prædicari accidentaliter quam ly Petrus. Probat ergo Aristoteles secundas substantias non esse in subiecto duplici ratione. Primo quia quanuis homo dicatur de subiecto. i. sit prædicatũ essentiale primæ substantiæ, nihilominus non ineſt primæ substantiæ tanquam subiecto: homo enim non est in quodã homine. i. homo non est qualitas inhęrens Petro, sed dicit essentiã Petri. ¶ Secũdo id probat, quia ea quæ sunt in subiecto (vt iam modo dictum est) non prædicantur nomine & ratione: sicut ratio & definitio albi, nõ est definitio corporis, sed tamẽ secũdę substantię prędicant̃ nomine & ratione de prima: nã definitio hominis est definitio quidditatiua Petri. Et nota vim rationũ istarum in hoc consistere, quod esse in subiecto simpliciter, est esse in aliquo tanquam in subst̃entante à quo recipit esse: at secundæ substantiæ, nõ sunt hoc modo in primis: quia potius constituunt essentiam primæ substantię. Et ideo secundæ substantiæ sunt in primis, tanquam in subiecto prædicationis, sed non sunt in illis, tanquam in subiecto inhæsionis. ¶ In secunda particula textus, declarat hanc non esse proprietatem soliùs substantiæ. Enimuero differentia non est in subiecto, quia est de essentia rei sicuti genus. Item quia etiam prædicatur nomine & ratione. Ratio enim rõnalis (quæ est vti ratiõe) est etiã ratio hominis: ℔ si quis arguat dr̃iam nõ habere definitionẽ (vt supra dictum est) iam primo capite responsum est, quod

Nominalis expositio.

Esse in subiecto.

ratio

ratio accipitur pro definitione in his quæ habent definitionem: in alijs vero definitione carentibus, accipitur ratio, pro conceptu obiectiuo, vel pro descriptione quæ accipitur loco definitionis. ¶ In tertia particula respondetur dubitationi: quia videtur quod hæc proprietas nõ conueniat omni substantiæ, quæ dubitatio prouenit à partibus substantiæ. Apparent enim materia, & forma, & caput esse in subiecto: nam partes sunt in toto. Respondet Aristoteles quod partes non sunt in toto, inhærentes illi tanquam subiecto, sed sunt componentes totum: & per consequens pertinent ad essentiam rei. Itaque vult Aristoteles concludere hanc proprietatem nõ solum substantiæ in recta linea, sed partibus quoque tam metaphysicis, vt differentiis, quam physicis, vt essentialibus & integralibus, conuenire: accidẽtia enim sunt in toto, & supponunt totum compositum à quo dependent: sed partes sunt in toto, tanquam componentes totum, quod ab illis pendet. ¶ In textu sexto qui incipit. Ineſt autem, subditur secunda proprietas substantiæ: vel quod substantiæ omnes vniuoce prædicantur. Quæ quidem proprietas & rebus conuenit, & subinde terminis. Ponitur plurale ad designandum species & genera: cum enim ait, omnes substantiæ, intelligit omnia prædicata prædicamenti substantiæ: nam prima substantia non potest esse prædicatum. Vbi notato id quod diximus in capitul. de specie, indiuiduum substãtiæ nullatenus prædicari, nec de ipso: nam Petrus est Petrus, non est simpliciter prædicatio, sed secundum quid. Probat conclusionem. Omnia prædicata prædicamenti substantiæ prædicantur de suis inferioribus nomine & ratione: ergo prædicantur vniuoce. Vtraque præmissa iam modo probata est: & consequentia patet ex definitione vniuocorum. Ait vero hanc proprietatem etiam conuenire differentijs. Et probat, quod definitio secundarum substantiarum & definitio differentiæ sit etiam definitio suorum inferiorum: per regulam anteprædicamentalem, quicquid conuenit prædicato, conuenit etiam subiecto essentialiter inferiori. ¶ In text. septimo qui incipit. Omnis autem substantia, &c. subiungitur tertia proprietas substantiæ: videlicet quod omnis substantia videtur hoc aliquid significare: sola tamen prima substantia significat hoc aliquid: secũda vero substantia non significat nisi quale quid. Ad cuius euidentiam id in primis ex superioribus meminisse opus est, quod cum in prædicamentis Aristotel. & de rebus principaliter, & subinde de tris tractet: nunc loquitur de rebus, nunc vero de tris. Et ideo hanc proprietatem substantiæ explicat per significationem terminorũ, quod vel nomen singulare significet hoc aliquid, nomen vero vniuersale substantiæ, significet quale quid. ¶ Vbi pro interpretatione terminoru notandum est, quod quẽ admodum, ly aliquantum, significat quantitatem de formali, & ly aliquale, significat qualitatem: ita ly aliquid, significat substãtiam in communi siue primam siue secũdam. At vero pronomen demonstratiuum designat id q̃ oculis obijcit qualia sunt suppositа, & ideo, hoc aliquid, tantum vel sicut substantia hæc & vna numero. Sed tamẽ quale, cum simpliciter profertur, significat de formali qualitatem, quæ est res quarti prædicamenti: nihilominus accipitur aliquando generaliter pro omni illo quod se habet vt forma respectu interius: & quia natura substãtiæ, in communi significa, habet se vt forma respectu suppositorum: idcirco nomina vniuersalia prædicamenti substantiæ dicuntur significare quale quid, qualitatem substantialem. Itaque, cum, quid vel aliquid significet in communi substantiam, hoc aliquid, significat subiectum primum substantiæ, & quale quid, significat prædicatum. Quocirca Aristoteles 5. metaphys. tex. 15. dicit quod substantia, vno modo significat substantia singularem, alio modo accipitur vt significat, Quod quid est, id est, quidditatem. ¶ Lucida ergo est probatio Aristotel. ait enim quod prima substantia manifeste significat hoc aliquid, quia prima substantia est vnum numero indiuiduum: sed in secundis substantijs nominis figura est in causa vt videantur significare hoc aliquid: nam homo, animal, &c. cum significent rem per se subsistentem, & non subsistant nisi suppositа, videntur significare hoc aliquid: sicut, Petrus, & Paulus. Sed tamen cum non significent vnam numero: sed significent naturam essentialem, quæ est pluribus communis, potius significant, quale quid. ¶ Et subdit, non quod significent quale simpliciter, sicut album: nam album, solum quale significat, sed significant quale quid, id est, naturam substantialem. Quod si arguas, quod nomen vniuersale, homo significat: etiam indiuidua pro quibus supponit, respondetur, quod primarium significatum est natura in cõmuni: sed materialia, sunt indiuidua. Atqui Aris. tam anxie probat, secudas substãtias nõ significare hoc aliquid sed quale quid, vt opinioni Platonis contradicat: nam Plato vniuersales substantias dicebat esse separatas: aduersus quem. 7. metaphysic. text. 43. & infra, probat inde sequi illiusmodi substantias debere esse primas substantias, putà, subsistentes, sicut Petrus, & Paulus, quod manifestat esse impossibile: nam vniuersalis substantia, cum sit prædicatum formale indiuiduorum, non potest esse per se subsistens, sed debet esse in indiuiduis tanquam eorum forma. Et in hoc sensu concludit aduersus illum, quod vniuersalia non sunt substantiæ, id est, subsistentes: & hoc est quod dicit hic, quod non significant hoc aliquid, sed quale quid. ¶ Subiungit tandem Aristoteles, quod genere amplior est definitio quã specie, quod est dicere genus ampliorẽ formam significat, id est, naturã magis vniuersalem quã species: & per consequens magis significat quale quid: nam species solũ significat naturã indiuiduoru, genus vero naturam pluriũ specierũ. ¶ In tex. 8. qui incipit. Competit præterea, subdit proprietas quarta substantiæ, puta substantiæ nihil esse cõtrariũ. Et primo asserit proprietatem, deinde subiungit non conuenire hoc soli substantiæ: quia & quantitati etiã competit: & tertio soluit dubitatiunculam, nempe, q̃ nõ sit certum id omni quantitati conuenire. Proprietatem hanc Aris. non aliter probat quam inductiue, quippe qui supponat & ex natura substantiæ, & ex prima eius proprietate hanc esse manifestam. Contraria enim ea sunt (vt in postprædicamentis videbis) quæ sunt sub eodem genere, & circa idem subiectum mutuo se expellunt, vt calidũ & frigidum, sed substantia est q̃ omnibus alijs substat, & ipsa in nullo subiecto recipit: ergo substantiæ nihil est contrariũ. Exempli gratia. Caliditas & frigiditas sunt cõtraria: quia in eodẽ subiecto altera alteri succedit, vt res quæ modo est calida posset esse frigida: sed res quæ modo est homo, non potest postmodum esse equus: nec res quæ modo est aqua, potest eadem esse ignis: ergo substantiæ nihil est contrarium. Et præterea. Vnum contrarium non potest alterius esse subiectum: secundo de generã. text. 6. caliditas enim esse non potest frigiditatis subiectum: sed substantia omnium in vniuersum est subiectum accidentium: ergo nullum est sibi contrarium. Vnde optime subnotauit Aristoteles proprietatem hanc perspicacius lucere in primis substantijs, quã in secundis: euidentius enim est primam substantiam nulli inesse: & per consequens esse impossibile, vt res quæ

Secũda proprietas.

Tertia proprietas.

Quarta proprietas.

quæ modo est Petrus, sit postmodum Paulus autres alia: sed de specie aut genere non est adeo manifestum cum (vt dictum est) habeant se vt formæ primarum substantiarũ. ¶ Hinc sequitur, proprietatẽ istam cõgruẽtius adaptari rebus qua terminis: negat enim Arist. substantijs realẽ cõtrarietatẽ qualis est inter qualitates: tametsi ratione rerum conueniat etiã terminis prædicamẽti substãtiæ, nõ esse proprie cõtrarios. Subiungit secũdo Arist. hanc proprietatem cõuenire etiam quãtitati, vt lineæ nihil est cõtrarium, aut superficiei. Nõ enim sunt accidentia quæ se expellant circa idem subiectum: & eadem ratione bicubitæ quãtitati non est cõtraria tricubita, quæ sunt species quãtitatis cõtinuæ: sicut nec cõtrariãtur, binarius, & ternarius: quia sunt species quãtitatis discretę. ¶ Addit tertio Arist. forsan quis dubitauit, multa contrariari paucis, quæ sunt species quantitatis discretæ: & magnum paruo, quæ sunt species quãtitatis cõtinuæ. Videntur enim ex natura significationis habere oppositionẽ, sicut albũ nigro: & respõdet, ꝙ quicquid de istis sit, tamẽ quãtitates illæ quæ sunt certæ & determinatæ, vt binarij, ternarij bipedale, tripedale nõ cõtrariãtur. Magnũ & paruũ dicuntur quãtitates indeterminatæ, quia in quacunque quãtitate reperiuntur: nã & inter elephantes respectiue est aliquis paruus: & inter formicas est aliqua magna. ¶ In textu nono qui incipit. At vero substãtia sequitur, pprietas quinta substantiæ, nẽpe ꝙ substantia nõ suscipit magis & minus. Vbi primo Arist. exponit sensum proprietatis: & deinde inductiue indicat eã. Duplex enim est sensus proprietatis huius secundum ꝙ substantia, aut accipitur secundæ intentionaliter, pro re ipsa inquãtum substat secundæ intentioni, aut accipitur primæ intentionaliter pro re secundum suum esse absolutum. Nam primo modo supra dixerat Arist. substantiam recipere magis & minus: quia prima substantia est magis substantia quam secunda: eo ꝙ principaliter & maxime substat, & inter secundas substantias species est magis substantia ꝙ genus. Vnde proprietas hæc quinta solum cõuenit substantię secundo modo, homo enim inquantum homo nõ suscipit magis & minus, nec animal inquantum animal. ¶ Atqui nominales proprietatẽ hãc solũ intelligunt secũdę intentionaliter, in hoc sensu, ꝙ termini prædicamenti substantiæ nõ prædicãtur cũ his aduerbijs magis & minus: quia vnus nõ est magis homo aut magis animal quã alius. Attamẽ quanuis ita sit ꝙ proprietas hæc conueniat terminis, nihilominus tamẽ principaliter cõuenit rebus: terminis vero tanquã signis rerũ. Enimuero sicut eo ꝙ albedo est intensibilis, & remissibilis, ly album, prędicatur secundum magis & minus: ita eo ꝙ substantia nõ est intẽsibilis, aut remissibilis, termini prædicamenti substantiæ nõ prædicantur secundũ magis & minus. ¶ Nec istã proprietatem solicitus est Arist. aliter quã inductiue confirmare: quia ex prima & quarta sit manifesta. Ad cuius intelligentiam adnotandum est, ꝙ rerũ omnium essentiæ siue substantia sit siue accidẽs, cõsistunt in diuisibili, nec additionem recipientes nec deminutionem. Enimuero, quemadmodum nullus est magis homo quam alius, aut magis animal: ita neque vna quantitas est magis quantitas quam alia, neque vna albedo magis albedo, neq; vna relatio magis relatio quam alia. Et hoc est vnum eorũ in quibus species sunt sicut numeri, vt docet Arist. 3. Meta. text. 10. sicut enim numero additio fieri nõ potest, quin mutetur species: ita neque rerum essentijs. Hinc fit vt intensio aut remissio solum conueniat accidenti in ordine ad subiectum: quia videlicet perfectius esse habet in subiecto magis actuando subiectum, aut minus perfectũ minus actuando. Cum ergo substantia nulli insit, nõ potest habere aliud, aut aliud esse in subiecto: & ideo suapte natura nõ suscipit magis & minus. Illi vero qui tenent intensionem fieri per additionem gradus ad gradum: & per consequens quod albedo etiam extra subiectum potest esse magis aut minus intensa: non possunt tam euidentem adducere rationem huius proprietatis: nam si albedinis separatæ potest fieri additio, non potest euidenter respondere cur substantię non fiat. Nihilominus respondebunt hanc esse naturam substantiæ & illam naturam accidentis. ¶ Sequitur etiam hæc proprietas ex quarta: quia accidentia corporalia per maiorem aut minorem admixtionem contrarij sunt minus aut magis intensa, vt calor, albedo, & alia corporalia inquam, quæ pertinent ad qualitates primas: nam lumen, quia non habet contrarium sine mixtione, est magis aut minus intensum. Cum ergo substantia non habeat contrarium, non est intensibilis aut remissibilis.

¶ In. 10. & postremo textu qui incipit. Maxime vero substantiæ, &c. tandem concluditur vltima proprietas quæ maxime conuenit substantiæ, videlicet quod vna & eadem numero substantia sit susceptiua contrariorũ. Et habet hic textus particulas tres. In prima probatur exclusiua, videlicet, tantum substantiæ conuenit, &c. Et primo probatur ex exponentibus, negatiua, scilicet quod nulli rei alius prædicamenti quam substantiæ conueniat suscipere contraria: idem enim calor numero non suscipit contraria. Addit, idem numero, quia in genere aliquis color est albus, & aliquis niger. Deinde probat affirmatiuam: quia vnus & idem homo successiue modo est albus, postea niger. Et proprietas hæc sequitur ex tertia: ex hoc enim quod substantia significat hoc aliquid, sequitur quod est primum subiectum omnium in vniuersum accidentium: & per consequens contrariorum successiue. ¶ In secunda particula arguitur, quod non sit hoc proprium substantiæ: nempe ꝙ non conueniat soli: nam, oratio, & opinio, recipit contraria & non est substantia. Oratio est propositio apprehensiua significans verum vel falsum: in quo autem sit prædicamento, capit. sequenti videbitur. Opinio vero est propositio iudicatiua quæ pertinet ad prædicamentum qualitatis, & vtraque recipit verum vel falsum: vt si quis à longe videat hominem sedentem, qui iudicat sedere: & ipso surgente semper iudicet sedere? oratio & opinio mutatur de vera in falsam. In tertia particula respondet dupliciter. Primo quod licet concederetur orationem & opinionem recipere contraria, nihilominus non recipiunt contraria per sui mutationem, sed per mutationem rerum: mutatur enim oratio de vera in falsam: non quia ipsa aliquid perdat aut acquirat, sed quia res significata mutatur, puta, quia homo qui sedebat surgit. Substantia vero recipit contraria per sui mutationem: & ideo quanuis simpliciter susscipere contraria non esset proprium substantiæ: tamen modus suscipiendi, scilicet, per sui mutationem, esset illi proprium. Secundo ad rem proprius respondet negando simpliciter, quod oratio aut opinio susciptat contraria. Et solutio stat in hoc, quod oratio realiter non recipit contrarium, id est, contrarias qualitates, sed solum denominationes contrarias: nam oratio propterea, quod nunc denominetur vera & postea falsa, nihil acquirit aut perdit: sed res est quæ mutatur: sicut si ego sim nunc Petro dexter, & me immoto ipse mutetur ad dexteram meam, ero illi sinister sine aliqua mutatione mea: atque hac ratione prætendit Aristoteles, hanc proprietatem conuenire substantiæ tanquam proprium quarto modo.

Quinta proprietas.

Sexta proprietas.

Quæstio

Quęstio prima.
Vtrũ prima pars tex. sit vera.

APARTE negatiua argui tur, Primo. Nulla est substantia quæ diui ditur in primam & secundam: ergo diui sio illa supponit falsum. Probatur añs. Aut diuiditur hic substãtia, vt generalissimum primi prę dicamenti, & hoc nõ: quia cũ generalissimum sit secũda substantia, diuisum conuerteretur cum vno mẽbro diui sionis: aut accipitur substãtia, vt est cõmune ad primã & secundã substãtiã, & hoc non, quia nõ potest esse vna intẽtio cõis primæ & secũdæ substãtiæ: intentio.n. primæ substantiæ est esse subiectum, & intentio secundę est esse prædicatum: ergo non potest assignari vnicũ diuisum illius diuisionis. Et cõfirmatur. Aut inter primã & secundã substantiã est distinctio ex natura rei secluſa operatione intellectus: aut est sola distinctio rationis, per operatiõẽ intellectus: sed nulla istarum: ergo nullo modo distinguuntur: & per consequens diuisio supponit falsum. Probatur minor: Si esset distinctio ex natura rei, tunc secunda substantia nõ prædicaretur formaliter de prima substantia: & per consequens non esset species neque genus respectu illius cuius oppositum asserit Arist. Quòd autẽ distinguãtur sola ratione, vr esse contra Aristotelem qui ait, solam primam substantiã esse principaliter & simpliciter substantia: secundam vero nõ esse substantiam, nisi cum addito. Item primam substantiam significare hoc aliquid, & secundam qualequid: quod apparet maiorem arguere distinctionem quam rationis. ¶ Secundo arguitur cõtra distinctionem primæ substantiæ. Aut definitur illic res aliqua singularis, & hoc non: quia (vt ex sentẽtia Platonis, inquit Porphy. c. de specie) de singularibus nõ est scientia, & per consequẽs nec est definitio: quod etiã testatur. Arist. 2. poste. 22. aut definitur aliquid commune & vniuersale, & hoc nõ quia prima substãtia est quid singulare distinctum, contra vniuersale: ergo non potest assignari adæquatum definitum definitionis primæ substantiæ. ¶ Tertio contra definitionem secundæ substantiæ arguitur, quod genera & species nõ debeant appellari secundæ substantiæ. ¶ Vniuersalia sunt priora natura quã singularia: nã vniuersalia sunt perpetua: singularia vero sunt corruptibilia: & ideo dicũtur magis entia quã singularia, vt quæ. 1. super prolo. Por. dictum est: & sunt priora cognitione intellectus, vt habetur. 5. met. tex. 16. Ergo potius gña & species sunt dicenda primæ substantiæ: & indiuidua, secundæ substantiæ. ¶ Quarto arguit cõtra secundum textum. Accidentia prædicantur nomine & ratione sicut secũdæ substãtiæ: ergo male in hoc cõstituit dria inter secundas substantias & accidentia. Probatur añs. Albũ prædicatur de hoc albo, nomine & ratione, & albedo de hac albedine: nã nomen albedinis est nomen huius albedinis, & definitio eius est definitio huius albedinis, sicut definitio hominis est definitio Petri, & idem est de albo & hoc albo: ergo, quod si dicas accidentia non prædicari de substantia nomine & ratione, contra hoc arguitur: Sicut album præ. licatur de corpore: ita & disgregatiuum visus, quæ est definitio albi, prædicatur de illo. Etenim qua ratione corpus est album, est etiã disgregatiuum visus: ergo nulla est in hoc differentia inter substantiam & accidens. ¶ Quinto arguitur contra id ꝙ habetur in eodem textu, videlicet ꝙ destructis primis substantijs, destruuntur secundæ substantiæ. Secũdę substantiæ (vt dicebamus) sunt perpetuę veritatis: nam ante creationem mundi verum erat dicere, homo est animal rationale: ergo destructis omnibus particularibus hominibus, adhuc manent vniuersalia. ¶ Et confirm. ex Porphy. ca. 6. vbi per contrarium extremum dicit, ꝙ destructis singulis animalibus, remanet ratio animalis: sed tamẽ destructo animali, nec remanet homo nec aliquod singulare: & hæc est regula dialecticorum, ꝙ à negatiõe inferioris ad negationem superioris, non valet consequẽtia, sed contrario. ¶ Sexto contra textum tertium arguitur authoritate Arist. qui. 8. Meta. text. 2. ait, ꝙ genus est magis substantia q̃ species, & species q̃ singularia: cui videtur repugnare textus iste vbi ait, ꝙ species est magis substantia quam genus. ¶ Septimo arguitur contra quartum textum vbi ait, sola genera & species prædicamenti substantiæ censendas esse substantias. Substantia (vt habetur. 5. Meta. tex. 15.) vno modo accipitur pro essentia & quidditate rei: alio modo pro hypostasi subsistenti: & in vtraque acceptione accidentia suo modo sunt substantiæ: ergo non sola vniuersalia primi prædicamenti sunt appellanda substantiæ. Probatur minor. Accidentia habent etiam suo modo essentias & quidditates vt habetur 7. meta. tex. 15. & quantitas in sacro altaris sustinet omnia accidentia ad modum substantiæ: ergo etiam suo modo accidentia sunt substantiæ. ¶ Et confir. Saltem driæ, vt rõnale, quod est de essentia substãtiæ, debẽt cẽseri substãtia quẽadmodũ genus. ¶ Octauo principaliter arguit aduersus diuisionẽ substãtiæ: Deus est substantia, & tñ in deo non est distinguere secũdam & primã substantiã: alias illic esset species cõposita ex genere & dria, qđ repugnat simplicitati dei: ergo diuisio est insufficiens. ¶ Et confir. Christus in qnãtum homo, ponitur in prædicamento substantiæ, postquam est verus homo & proprijssime homo vniuoce nobiscum: & tamen Christus nec est secunda substantia neque prima: ergo diuisio supponit falsum. Prima pars minoris nota est: quando quidem Christus est indiuiduum: & secunda probatur: Prima substantia (vt ait Aristoteles) est in secunda, sicut pars quidditatiue inferior in toto vniuersali: sed Christus non est res quidditatiuè inferior ad hominem: quia humanitas non est de essentia & quidditate Christi: ergo Christus nõ est prima substãtia. ¶ In cõtrariũ est authoritas Aristotelis.

Ad quęstionem respondetur

affirmatiuè. In priori articulo respondetur ad septem priora argumenta, & in altero ad octauum. Vnde circa primum argumentum supponenda primum est differentia inter Nominales atque Reales. Nominales enim caput hoc totum sicuti sequentia, de terminis tantummodo interpretantur: quippe quos solos ponunt in prædicamento. Nominales omnia.

Aiunt ergo hoc nomen, substantia, bifariam accipi: videlicet, primæ & secundæ intentionaliter. Primæ intentionaliter significat res per se subsistentes: putà, hominem, lapidem. &c: Secundæ intentionaliter accipitur pro terminis absolutè significantibus substãtiam, vt sunt isti termini, homo lapis. Et hoc secundo modo accipiunt in præsentia, hoc nomen substantia. Atque adeo sic interpretantur diuisionem hanc, substantiarum, id est, terminorum absolutè significantium substantiã, alia est prima substantia, & alia est secunda. i. alius est terminus singulariter significans substantiã, vt ly Petrus: aliusq; significans cõiter substantiam, vt ly homo, ly animal. An vero conueniat expositio, vt termini significantes substantiã appellentur substantiæ, ipsi sunt iudices. Re vera Aristo. qñ dicebat primã substãtiã principaliter & maximè substare, nõ (vt existimo) loquebat de hoc termino, Petrus: sed de

non (vt exiſtimo) loquebatur de hoc termino, Petrus: ſed de re, vt exemplis manifeſtat, dum ait, vt quidam homo, quidam equus: non enim accipiuntur hæc nomina materialiter, ſed perſonaliter, ac ſi dixiſſet, quidam deſignatus homo, vt puta Petrus. Quod ſi prima ſubſtantia accipitur pro re; pariter accipitur ſecunda, vbi id præterea animaduertendum eſt, quod apud Ariſtot. quidam homo, quidam equus, ſunt ſingularia vaga. ¶ Igitur ex mente Ariſt. hoc nomen, ſubſtantia nullatenus accipitur pro termino: ſed pro re quæ per ſe ſtat. Accipitur tamen ſubſtantia tripliciter. Primo modo pro generaliſſimo ſubſtantiæ: & ſecundo modo vt diſtinguitur contra accidens: videlicet vt includit partes ſubſtantiæ vt auctor eſt Ariſto. 5. Meta. tex. 15. Enimuero cum ſubſtantia & accidens diſtinguantur per oppoſita. 1. eſſe per ſe, & non eſſe per ſe, non eſt dare medium: ſed quicquid non eſt, accidens eſt ſubſtantia. Tertio modo accipitur pro eo quod eſt in recta linea primi prædicamenti: vt videlicet excludit differentias & partes ſubſtantiæ, & comprehendit omne illud de quo directè prædicatur generaliſſimum, ſiue ſit genus, ſiue ſpecies, ſiue indiuiduum. Primo modo non poteſt ſubſtantia diuidi in primam & ſecundam, vt probat argumentum: nec ſecundo modo, quia illo modo nomine ſubſtantiæ includuntur etiam partes: & tamen partes ſubſtantiæ nõ ſunt genera, nec ſpecies ſubſtãtiæ: cum non ſint in linea recta. Si enim pars animalis eſſet ſubſtãtia, eadem ratione eſſet ſubſiſtens, & eſſet animal, quæ directè ponuntur ſub ſubſtantia, quod eſt falſum, quia materia, aut caput, non eſt animal. Subſtãtia ergo tertio modo diuiditur in primam & ſecundam. Eſt enim in memoriam reuocandum, Ariſtotelem tractare hic de rebus quatenus prædicantur mediantibus terminis. ¶ Et ideo ſenſus diuiſionis eſt iſte: Id quod eſt in recta linea primi prædicamenti, aut eſt prima, aut ſecunda ſubſtantia. i. aut eſt primum ſubiectum, aut eſt prædicatum. Etenim quod in ſecundo cap. dixerat, eorum quæ ſunt, alia neque de ſubiecto dicuntur neq; in ſubiecto ſunt, alia de ſubiecto dicuntur, & in nullo ſubiecto ſunt: hic dicit, ſubſtãtiarum alia prima, alia ſecunda. Vnde ad formam argumenti cõceditur, ꝙ iſtæ duæ intentiones, putà eſſe primam, & eſſe ſecundam ſubſtantiam, quod eſt, eſſe ſubiectum, & eſſe prædicatum, non habent vnam intentionem communẽ: & ideo Ariſt. non expreſsit formaliter diuiſum huius diuiſionis, ſed ſolum expreſsit membra diuidentia: nihilominus ſubintelligit diuiſum ad ſenſum expoſitum. ¶ Circa materiam confirmationis admonitos eſſe oportet dialecticos ne in via S. Tho. decipiãtur. Sunt enim apud doctorem ſanctum, tres diſtinctiones frequentes, quas falſo quis poſſet tanq; eandem confundere. Vna eſt diſtinctio, eſſe ab eſſentia: altera, naturæ à ſuppoſito: & tertia, vniuerſalis à particulari, ſeu magis vniuerſalis, à minus vniuerſali. De prima diſtinctione nihil certi apud Ariſt. habemus: ſed S. Th. de Ente & eſſentia, ca. 5. & 2. contra gentiles, cap. 52. & 1. par. q. 3. artic. 4. & alibi ſæpe hanc conſtituit differentiam inter Deum & creaturas, ꝙ in ſolo Deo eſſe & exiſtere ſit de quidditate & eſſentia ſua: qa cum ſit prima cauſa, ſi de ſe non haberet eſſe, nullo modo poſſet ab alio habere: ſed tamen in creaturis eſſe non eſt de eſſentia: quia eſſentiæ ſunt perpetuæ, ſed tamẽ eſſe recipiunt ex tempore à Deo, quod cap. præcedenti, & ſuperplo. Porphy. q. 1. obiter expoſuimus. Nec locus eſt hic latius id diſputandi. Sed id ſolum addiderim, ꝙ non eſt res tanti momenti hanc diſtinctionem, aut concedere aut negare: dummodo non negetur differentia inter nos & Deum, ꝙ eſſe ſit de eſſentia Dei & non ſit de eſſentia creaturæ: ſicut qui negauerit ſeſsionem diſtingui realiter à ſedente, nihil magnum negabit, dummodo non cõcedat: ſedere eſſe de eſſentia hominis: hanc enim antiqui appellabãt diſtinctionem & forte docte. ¶ Nec de ſecunda diſtinctione multa hic expendentur, plura quam quæ ſuper eundem prologum. q. 3. adnotauimus. videlicet, ꝙ homo & humanitas cenſetur apud S. Tho. realiter diſtingui: eo ꝙ ſecluſa operatione intellectus illa eſt falſa, homo eſt humanitas, in ſenſu formali: quanuis in ſenſu identico concedentium ſit, ꝙ homo eſt res quæ eſt humanitas. Et ideo hanc, forſan eſt diſputare de nomine appellare diſtinctionem realem aut formalem. Hic modus loquendi omnibus antiquis philoſophis fuit ſemper receptiſsimus. Qui fundatur primo in Ariſtotele, tertio de anima. tex. 9. vbi ait, ꝙ aliud eſt magnitudo, & aliud magnitudinis eſſe. Et aliud eſt aqua, & aliud eſt aquæ eſſe. i. quidditas: &. 1. de anima. text. 64. dicit ꝙ actiones non ſunt formarum, ſed ſuppoſitorum, vt anima non texit, ſed homo. Eadem ratione concedimus, ꝙ homo intelligit & ambulat: negamus tamen quod humanitas ambulat aut diſputat. Item concedimus, ꝙ Chriſtus aſſumpſit humanitatem & negamus, ꝙ aſſumpſit hominem. Quæ loquutiones videntur inſinuare aliquam diſtinctionem ex natura rei inter humanitatem ſignificatam in abſtracto, & hominem ſignificatum in concreto: quæ licet non ſit tanta quanta inter ſubſtantiam & accidens, nihilominus eſt tanta, quanta ſufficit ad negandam propoſitionẽ illam in ſenſu formali. ¶ Quod ſi quis obijciat illud Ariſto. 7. Meta. 21. In his quæ ſunt per ſe. i. in ſubſtantijs, idẽ eſt quod quid eſt, & id cuius eſt: reſpondetur, vt illic reſpondet S. Tho. lect. 5. ꝙ quidditas ſignificata in abſtracto diſtinguitur a ſuppoſito & hoc intendit Ariſtot. loco 3. de anima. quidditas vero in concreto non diſtinguitur ab illo: & hoc prætendit. 7. Metaph. Quod eſt dicere, iſtæ ſunt veræ in ſenſu formali, homo eſt animal, homo eſt rationale: ſed iſtæ ſunt falſæ, homo eſt animalitas, homo eſt rationalitas. Et ratio eſt: quia homo dicit id quod habet humanitatem & omnia accidentia: humanitas vero non eſt ſubiectum accidentium: quia nõ concedimus, humanitas ambulat, aut humanitas eſt alba, ſed homo. Et ideo. 1. p. q. 3. ar. 3. concludit S. Tho. ꝙ in ſolo Deo vbi nullum eſt accidens, Deus & deitas non diſtinguuntur realiter, ſed ſolum ratione. ¶ Vnde. 7. Meta. infert quod neque humanitas eſt ſpecies, ſed principium ſpeciei, nec animalitas eſt genus, ſed principium generis: quia humanitas non eſt homo, ſed eſt id quo Petrus eſt homo. Atqui quod diximus de Ente & eſſentia, dicimus de natura & ſuppoſito: videlicet, quòd non eſt graue peccatum quantum ad nomen, negare hanc diſtinctionem realem: dummodo concedatur, quod homo diſputat, ſed humanitas non diſputat: & quod homo eſt habens humanitatem, & tamen humanitas non habet hominem. Fateor tamẽ optimè antiquos vocaſſe hanc diſtinctionem realem, poſtquam ſecluſa operatione intellectus eſt hæc differentia. ¶ Tertia diſtinctio eſt ad propoſitum inter vniuerſale & particulare, ſeu inter magis vniuerſale & minus vniuerſale. Quam ſuper prolo. Porphyr. quæſt. 3. ſecundum Scotum diximus eſſe formalem: ſecundum Sanct. Thomam eſſe ſolum rationis. Vnde ad formam confirmationis reſpondetur, quòd ſecunda ſubſtantia & prima ſubſtantia ſunt eadem res: ſed differunt per operationem intellectus: homo enim inquantum abſtrahitur à conditionibus ſingularibus eſt ſpecies & inquantum abſtrahitur à conditionibus ſpecierum, eſt genus, ſed prima ſubſtantia eſt idem hõ inquantum cognitus notitia ſingulari: qua rõne eſt ſubiectum omnium prædicatorum. Et hæc ſolum diſtinctio eſt ſufficiẽs vt ſpecies & gña appellentur ſecundæ

Subſtantia.

Diuiſionis ſenſus.

Tres diſtinctiones.

Eſſe & eſſentia.

Natura & ſuppoſitũ.

Humanitas non eſt ſpecies.

Vniuerſale & particulare.

tur secundæ substantiæ,& indiuidua appellentur primę. ¶Ex dictis sequitur primo,quàm secunda substantia & prima substantia,sunt nomina secundæ intentionis. ¶Sequitur secundo, ꝙ illa diuisio non est diuisio generis in species(cuius meminit S.Tho.de potentia.q.9.art.2.ad 6.)quia vna species non prædicatur de alia opposita, vt album non prædicatur de nigro:& tamen secunda substãtia prædicatur de prima,vt homo de Petro: sed est diuisio eiusdem naturæ,vt substat diuersis secundis intentionibus:& est diuisio analogi,secundum Aristo. qui ait solam primam substantiam esse maximè substantiæ secundum quid:quia nõ per se substant,sed sunt in indiuiduis.

Ad secundum argumentum

Definitur secunda intẽtio.

principale nescio quid dominus Caietanus formidauerit cõcedere, ꝙ in definitione primæ substantiæ definiatur secunda intentio:quippe cum res clarissima sit intelligenti quæ in capi. de genere diximus,definiri hic secundam intentionem,ad sensum illic expositum. Definitur enim hic substantia ea ratione,qua substat in prædicatiõe vniuersis prædicatis cuiuscunque prædicamenti & quemadmodum dici de subiecto,connotat secundam intentionẽ: ita & esse subiectum.Et confirmatur:quia prima substantia condiuiditur contra secundam substantiam:sed secunda substantia,dicit secundam intentionem : ergo & prima substantia. Cauendum tamen est (vt illic admonuimus)ne concedatur,ꝙ hoc nomen,prima substantia, aut eius definitio supponat pro secunda intentione : quia nõ secunda intentio sed Petrus & Paulus, sunt prima substãtia,quæ neque de subiecto dicitur,neque in subiecto est: sed ad hunc sensum concedimus definiri secundã intentionem:quia definiuntur res singulares,secundum suum esse intentiõale:quod est esse primum subiectum. Quod quidem est commune omnibus primis substantijs. Vnde ad formam argumenti respondetur,ꝙ pro substracto seu significato materiali,definitur quidem res singularis:sed pro formali,seu per se significato,definitur intentio communis primæ substantiæ.

Indiui. singulare pri. substantia.

¶Est tamen hic adnotanda differentia inter hæc tria nomina,indiuiduum, singulare, prima substantia.Indiuiduum dicit respectum ad inferiora:est enim indiuiduum id quod amplius diuidi non potest in quidditatiuè inferiora:singulare vero dicit respectum ad vniuersale : appellatur nanque singulare, eo ꝙ ratio vniuersalis sit iam facta hæc & incommunicabilis per principia indiuiduationis:sed prima substantia dicit respectum ad omnia prædicatà tam substantiæ quam accidentium : est enim prima substantia id quod omnibus substat.Quo fit,vt tam indiuiduum quam singulare, reperiatur non solum in recta linea substantiæ:sed in partibus eius,& in omnibus prædicamentis accidentium, vt hæc manus,hæc albedo: sed prima substantia, solum est substantia completa. Vnde nec anima rationalis, quauis per se potest subsistere,est prima substantia: vt ait Sanct. Tho. 1.part.q.29.artic.1.ad vlti. quia suapte natura est pars hominis. Atqui, quod philosophi vocant primam substantiam,theologi appellant suppositum. Quod si fuerit suppositum naturæ ratiõalis,aut intellectualis, appel

Substantia dupliciter.

latur persona. ¶Circa tertium argumentum pro intelligentia huius capitis notandum est,ꝙ Aristo.5.Meta.tex. 15.inter alias acceptiones,dicit,ꝙ substantia,vno modo accipitur,pro essentia & quidditate rei:alio modo,ꝙ suppositis subsistentbus. Substantia primo modo Græcè dicitur ousia,id est essentia:& secundo modo dicitur hypostasis,ideſt res subsistens. Et quia substantia dicitur à substando,idcirco substantia simpliciter accipitur in secunda acceptione.Vnde ad formam argumenti respõdetur, ꝙ secundæ substantiæ appellantur magis entia, & magis substantiæ:quia sunt perpetuæ ad sensum expositum superologum Porphyr. sed nihilominus simpliciter loquendo,illa est magis substantia quæ pluribus substat:& ita loquitur Aristo.in hoc libro. ¶Et est hic considerandum,ꝙ Aristo.excogitauit hoc nomen,secunda substantia,aduersus Platonem. Cum enim Plato posuisset species realiter separatas à singularibus,sequebatur ex opinione sua,illas per se realiter subsistere : atque adeo esse primas substantias:quod esse impossibile probauit Arist. 7.Meta.text.45.Si enim sunt vniuersalia non subsistunt nisi in singularibus.Et ideo simpliciter negauit vniuersalia esse substantias: atque adeo imposuit illis nomen, vt dicerentur secundæ substãtię: quia non per se subsistunt, sed in singularibus.

Ad quartum argumentum re

spondetur,ꝙ differentia quam constituit Aristo.inter secundas substantias & vniuersalia accidentium, nõ est sic intelligenda,vt neget accidentia prædicari nomine & ratione de suis inferioribus quidditatiuè. Enimuero,sicut homo de Petro,& animal de homine:ita album prædicatur de hoc albo,& coloratum de albo,nomine & ratiõe, vt probat argumentum:sed intelligit,ꝙ accidens de substantia non prædicatur nomine & ratione.Vnde ad argumentum conceditur, ꝙ definitio albi prædicatur quidẽ denominatiuè de substantia,sicut enim hæc est denominatiua,corpus est album,ita & hæc,corpus est disgregatiuum visus:hæc tamen non sufficit, vt album prædicetur ratione de corpore:sed requiritur ꝙ definitio albi sit definitio corporis: modo quanuis disgregatiuum visus sit definitio albi pro formali:quia est definitio albedinis, tamen non est definitio corporis. Et eadem ratione quanuis definitio colorati,sit definitio inadæquata albi : sicut definitio animalis est definitio hominis,tamen nõ est definitio corporis.Differentia ergo Aristo. consistit in hoc, quod omnia vniuersalia prædicantur de suis inferioribꝰ nomine & ratione:accidentia vero de substantia nõ prædicantur nisi denominatiuè. Ad replicam respondetur, quod licet definitio albi prædicetur denominatiuè de corpore,sicuti album,non sufficit, vt prædicetur de illo ratione:qa definitio illa nõ est definitio corporis. ¶Ad quintum argumentum respondetur, ꝙ substantiæ possunt considerari,vel quantum ad essentias, vel quantum ad existentias.Quantum ad essentias,procedit argumentum cum sua confirmatione:nam cum ratio superioris includatur in ratiõe inferioris, & ratio inferioris addat aliquid supra superius sequitur quod id quod non est animal,non est homo:non tamen sequitur ꝙ si aliquid non sit homo,continuo non sit animal. Quinetiam quantum ad existentias,cum superius in pluribus conseruetur quã inferius,non sequitur, si nullus homo est,nullum animal est,& econuerso sequitur:nec hoc vult negare Aristot. in præsentiarum. Sensus ergo eius est, ꝙ cum vniuersalia non subsistant nisi in singularibus, si nullum existit singulare alicuius vniuersalis,nec vniuersale ipsum existit. Ex eo enim ante creationem mundi non existebat homo in vniuersali : quia nullus erat homo singularis in quo existeret.In quo etiam intendit condemnare Platonem qui censebat vniuersalia existere etiam destructis singularibus. ¶Ad sextum argumentum iam responsum est,quòd Arist.vocat genera magis substantias quam species:quia sunt in ratione essentiæ magis abstracta:sed tamen in ratione subsistẽtiæ,contrario modo species sunt magis substantiæ quam genera. ¶Ad septimum argumentum respondetur,ꝙ accidentia possent quodammodo appellari substantiæ,

ſubſtantiæ, in illa ſignificatione, qua ſubſtãtia accipitur pro eſſentia, vt probant authoritates Ariſtotelis, ſed tamen quia hic loquimur de ſubſtantia ſecundum propriã & abſolutam eius ſignificationem: non appellantur ſubſtantiæ, niſi ea quæ dicunt quidditatem & eſſentiam ſubſtantiæ, ideſt, per quæ reſpondetur ad quæſtionem factam per quid de ſubſtantia: qualia ſunt ſola genera & ſpecies. Quærenti enim quid eſt Petrus? non reſpondebitur, quod eſt rationalis, aut albus: ſed determinate quod eſt homo: & confuſe quod eſt animal. Quare nec differẽtia eſt ſecunda ſubſtantia, nec ponitur in recta linea, nec conſtat ex genere & differentia: ſed eſt conceptus ſimplex, vt cap. proximo dicebamus.

Articulus ſecundus verſatur

Articul. 2.

in reſponſionibus ad vltimum argumentum, & eius confirmationem. Argumentum petit difficultatem illam celebrem an Deus ponatur in prædicamento. Quod inde in quæſtionem venit inter Theologos, quod res quæ ponuntur in prædicamento conſtant ex genere & differentia, ad modum materiæ & formæ: & huiuſmodi compoſitio videtur ſummæ ſimplicitati Dei repugnare. Nihilominus ſunt duæ opiniones. Vna eſt Holcot, Gregorij, & Gabrielis. 1. ſentent. diſtinct. 3. quod Deus ponitur in prædicamento. Probant opinionem ſuam. Primo: quia hoc nomen, ſubſtantia, vniuoce, & quidditatiue prędicatur de illo & de nobis: & hoc nomen, ſpiritus, vniuoce & quidditatiue prædicatur de Deo & de angelis: ergo Deꝰ ponitur in prædicamento, tanquam individuum prædicamenti ſubſtantiæ. ¶ Secundo, quia pater & filius ſunt nomina de prædicamento relationis, & tamen prædicãtur de Deo: ergo ly pater, cum dicitur de Deo eſt in prædicamento relationis: & eadem ratione ly Deus, erit in prædicamento ſubſtantiæ. ¶ Et confirmatur authoritate Boetij in libro de Trinitate, dicentis: tantum duo prædicamenta eſſe in Deo, puta, ſubſtantiam: & relationem. Alias multiplicat Gregorius authoritates Ariſtotel. quæ fines dialecticæ tranſcendunt, nec vllam certe habent efficaciam. ¶ Alia eſt opinio negatiua magiſtri ſentent. in 1. diſtinct. 8. vbi ait, prædicamenta artis dialecticæ, Dei naturæ minime conuenire. Quem ſequuntur Scotus eadem diſtinct. quæſtio. 3. & Sanct. Thom. 1. par. quæſtio. 3. articul. 5. & ferè Theologorum nemo audet concedere Deum eſſe in prædicamento. Scotus quia tenet hæc nomina, ens, & ſubſtantia, vniuoce prædicari de Deo & creaturis, ea ſola ratione probat deum non poni in prædicamento: quia videlicet, eſt res infinita, & id quod ponitur in prædicamento eſt res finita: nam ſpecies prædicamentalis conſtat ex genere quod eſt in potentia vt cõtrahatur per differentiam, tãquam per actum eius: quod autem eſt in potentia ad nouam perfectionem non poteſt eſſe infinitè per rectu. Vnde ſequeretur eſſe aliquid in Deo quodammodo imperfectum. At vero præſentem quæſtionem per tres ſubiectas concluſiones ordine congruo diſſoluam. Eſt enim animaduertendum, ꝙ ex decẽ prædicamentis ſola duo, quæ ſunt, ſubſtantia, & relatio: dicuntur proprie de Deo: cætera vero non niſi metaphorice, vt quinto de Trinitate in principio author eſt Auguſtinus. ¶ Vnde prima & manifeſta concluſio eſt hęc: Nullum attributum Dei, ꝙ in nobis eſt accidens, ponitur in aliquo prædicamento. Vel (vt determinis dicamus) nullus terminus octo prædicamentorum proprie prædicatur de Deo. Cõcluſio eſt illic Auguſtini, cap. vbi ait, Deũ eſſe, bonum ſine qualitate, magnum ſine quantitate, ſine ſi tu præſentem, ſine habitu omnia continentem, ſine loco vbique totum, ſine tempore ſempiternu, ſine vlla ſui

An Deus ponatur in prędicam.

1. Concluſ.

mutatione mutabilia facientẽ, nihilque patiẽtem. Quod eſt dicere, iſta generaliſſima, quantum, quale, &c. nõ prędicari proprie de Deo, ſed metaphorice. ¶ Secunda concluſio. Deus non eſt in prædicamento ſubſtantiæ vniuoce cum creatura. Et quia ſubſtantia (vt ſupra dictum eſt) accipitur aut pro ſubſtantia, aut pro eſſentia: vtroq; modo probatur. In primo ſenſu ex profeſſo eã aſſerit Aug. 7. de Trinitate. cap. 5. vbi ait manifeſtum eſſe Deũ abuſiue ſubſtantiam vocari. Et probatur ratione: nã ſubſtantia, non ſolum dicit id quod per ſe ſtat, ſed id ꝙ accidentibus ſubſtat, hoc enim ſonat nomen ſubſtantia, putà, ſuſtinere: ſed deus nulli prorſus accidenti, aut formæ ſubſtat: ergo nõ eſt ſubſtantia vniuoce nobiſcum. ¶ Secundo probatur in ſecunda ſignificatione. Subſtantia vt ſignificat eſſentiam non dicitur vniuoce de Deo & de nobis: ergo non eſt in eodẽ prædicamento nobiſcũ. Non intendimus hic negare vnicum cõceptum formale ſubſtãtiæ communem Deo & nobis: ſed ſenſus antecedẽtis eſt, ꝙ ille conceptus non ſignificat vnam rationem obiectiuam communem Deo & nobis, vt capite ſuperiori latius expoſitum eſt. Probatur antecedens: ſicut illic de conceptu entis probatum eſt. Eſſentia dicitur ab eſſe: ſed aliter in nobis eſſentia ſe habet ad eſſe, & aliter in Deo: ergo non eſt eadem ratio cõmunis deo & nobis. Probatur minor. Eſſetia in nobis dicit, quia habet eſſe per ſe, ideſt, nõ in alio, licet habeat ab alio: eſſentia vero in Deo dicitur, quia habet eſſe per ſe, ideſt, neq; in alio nec ab alio: quia eſſe Dei eſt de quidditate Dei: eſſe vero noſtrum non eſt de quidditate noſtra, ſed receptum à Deo. Et quanuis eſſe non diſtinguantur realiter à nobis: eſt nihilominus cõcedendum, quod non eſt de quidditate noſtra: & ſic alia ratione Deus dicitur ſubſtantia, & alia ratione creatura eius. Et hanc concluſionem prætendit Auguſt. 5. de Trinit. cap. 2. vbi ait, quod Deus eſt ſubſtantia: vel (ſi melius hoc appellatur) eſſentia: & ſubiũgit hoc nomen ſoli Deo proprijſsime conuenire: quia ita eſt de eſſentia, vt ſit ſuũ eſſe. Vnde ſimpliciter Exod. 3. ait Deꝰ, Ego ſum qui ſum, & qui eſt miſit me ad vos. Non quidem negat Auguſtinꝰ quin creatura ſimpliciter ſit: ſed intelligit: quod eſſentia quam ſignificat ſubſtantia: analogice dicitur de Deo & de nobis: ſicut, ridere, dicitur de homine & de prato: eſt enim eſſe noſtrum quædam participatio & ſimilitudo eſſe diuini. ¶ Tertia concluſio. Deus nullo mõ ponitur in prædicamento, ſiue vniuoce nobiſcum, ſiue æquiuoce (poſſet enim quis opinari in Deo eſſe genus & differentiam ſubſtantiæ ſicut in angelis, aut in ſole licet alterius rationis.) Probatur concluſio. Primo, quia ex ſententia Ariſtotelis. 3. met. tex. 9. &. 15. quam citat Porphy. c. de differentia, ſpecies conſtat ex genere quod ſe habet vt materia: & differentia quæ ſe habet vt forma (vt expoſitum eſt. c. de genere) ſed ſimplicitati dei repugnat omnis compoſitio: ergo in Deo nulla eſt proprie ſpecies aut genus: & per conſequens nec ponitur in prædicamento. ¶ At vero Gregor. & ſequaces eius, hanc rationem veluti cæteras quæ à metaphyſica proficiſcuntur, nihil faciunt: aiunt enim quod compoſitio metaphyſica ſpeciei non eſt ex veris partibus: ſed ſunt diuerſi conceptus eandem eſſentiam ſignificantes, licet conceptus generis ſit magis vniuerſalis. Nihilominus explicatur vis rationis huius, quæ certe pluris debet eſſe philoſophos quam iſti exiſtimant. Genus (vt ſæpe diximus) ſignificat rationem quæ eſt extra eſſentiam differentiæ: aliàs non contraheretur per differentiam tanquam per nouum gradum perfectionis (& hac potiſsimum ratione diximus ens non eſſe genus, quia eſt de ratione cuiuſcunque realis differentiæ) at eſſentia diuina eſt ita infinita vt ni-

2. Concluſ.

3. Concluſ.

hil in Deo sit quomodocunque abstrahibile, in quo realiter non includatur essentia: siue enim abstrahas sapientiam, siue bonitatem, illic realiter, & certe formaliter includitur essentia diuina: sicut ens includitur in omnibus rebus: & in hoc consistit ratio infinitatis diuinæ, puta ꝙ sit omnino illimitata: itaque nulla sit particularis ratio sapientiæ aut ratio bonitatis, &c. quæ nō includat essentiam. ¶ Et hęc potissimum est ratio Sanct. Thom. quod attributa diuina, imo relationes ipsæ non distinguantur ab essentia, nisi sola ratione: nam si formaliter distingueretur (vt dicit Scotus) sequeretur, quod daretur aliquid in diuinis, quod formaliter non esset aliud: quod non solum repugnat simplicitati dei, sed etiam infinitati: nam hoc formaliter non esse hoc, dicit limitationem: & infinitas Dei in hoc stat, quod sicut eminenter est omnes creaturę, ita formaliter sit quicquid est in ipso. ¶ Et inde rursus sequitur: quod relationes, vt sunt formaliter essentia, ita sunt formaliter infinitè perfectæ: nam eadem perfectio quæ in patre est generare: in filio est generari. Verbum hoc præter fines dialecticæ fecimus, vt ostenderemus quommodo Dialectica Theologiæ ancillatur.

Ratio infinitatis.

Attributa Dei.

¶ Ad propositum redeuntes concludimus, quod propter infinitatem essentiæ diuinæ nulla est illic ratio contrahibilis neque ratio contrahens: & per consequens neque ratio generis neque ratio speciei. Et eadem ratione nec Deus est definibilis, nec eius attributa possunt de illo à priori demonstrari. ¶ Secundo probatur conclusio ratione Sanct. Tho. loco citato. Si Deus poneretur in genere, deberet poni in genere entis: sed ens secundum Aristotelem non est genus: ergo in nullo ponitur genere. Sequelam maioris rari sunt qui intelligant: est tamen optima: quia Deus non potest poni in genere substantiæ: primo quia non subsistat accidetibus: & secundo quia substantia videtur dicere aliquid limitatum: quia de se non ambit omnia entia, sed distinguitur contra accidentia: & ideo si in aliquo esset genere, deberet maxime esse in genere entis: tum quia esse, est de essentia Dei, tū etiā quia ens dicit essentiā illimitatam qualis est essentia diuina. Vna enim ratio qua supra diximus ens non esse genus creaturarum, fuit, quia esse non est de essentia creaturæ. ¶ Quod si quis hic per contetur, vtrum Angelus ponatur in prædicamento: nam ex dictis videtur sequi pars negatiua: cum enim Angeli non constent ex materia & forma, & genus summatur à materia, & differentia à forma, vt supra dictum est, videtur quod illic nec sit ratio generis nec ratio differentiæ. ¶ Respondetur, quod angelus ponitur in prædicamentō: nam substantia est genus ad nos & illos, non obstante Commentatore qui in cap. de specie oppositum opinatur. Nec genus (vt supra dictum est) dicitur sumi à materia, propterea quod tantum materiam physicam significet: sed quia id quod significat genus, se habet vt materia ad id quod significat differentia. Et ita est in angelis cuius genus est spiritus, quod quodammodo contrahitur ad esse huius aut illius speciei per suas differentias. Doctrina est. Sanct. Thom. de ente & essentia. cap. 3. & alibi sæpe. Tametsi in qualibet specie angelorum non sit nisi vnum individuum, sicut in specie solis. ¶ Ex quo sequitur tandem ad notitiā omnium prædicamentorum, quod res omnis quæ ponitur in prædicamento: quāuis nō sit necessarium ꝙ cōponatur physi. ex materia & forma: debet tamen cōponi ex genere & differentia: & per cōsequens erit res, cuius esse non erit de eius quidditate. Quales sunt omnes & solæ creaturæ. Igitur ad argumentum primum Gregorij, & aliorum respondetur ꝙ quanquam nomen substantia, & nomen spiritus, prædicentur de Deo & de nobis, non tamen prædicantur vniuoce vt dictum est: neque ly pater prædicat de Deo & creatura vniuoce: nam pater in creaturis est nomen accidentale: cum tamē esse patrem in diuinis nō sit accidens: quia vt Augu. loco citato docet in Deo nihil est per modū accidentis, sed relatiōes diuinæ sunt subsistētes, vt docet S. Tho. 1. p. q. 29. ar. 4. ¶ Et ad confirmationem respondetur: sententiā Boetij solu esse, ꝙ nomina aliorum prædicamentorū improprie dicātur de Deo: substantia tamē & relatio dicuntur propriè: nō tamen vniuoce cum creatura. Necvult dicere, quod illic sit propria ratio prædicamentalis. ¶ Ad octauum vero argumentum quod nos formauimus, concedimus quod Deus: sicut non est in prædicamento, ita nec proprie est prima, nec secunda substantia secundum definitionem. Aristotel. quia nec subsstat accidentibus, nec est illic ratio vniuersalis, putà generis aut speciei, aut ratio prædicabilis de pluribus per differentiam: sed vna simplicissima, & infinita est tres personæ.

Angelus ponitur in prædicamento.

Quæ res ponitur in prædi.

Confirmationē subiecimus

octauo argumento, eo ꝙ quātum colligi potest ex opiniōe Nominalium Christus nō ponitur directe in prędicamento substantiæ: quia hic non ponuntur nisi termini absoluti, & tamen homo, vt supponit pro Christo secūdū eos est terminus connotatiuus. Ratio in eorum gratiam potest hæc formari. Homo absolute idem est ꝙ compositum ex materia & forma, Christus non est compositus ex materia & forma (quia Christus supponit pro supposito diuino) ergo Christus non est homo illo modo. ¶ Distinguunt ergo, quod homo accipitur tripliciter. Vno modo absolute pro composito ex materia & anima rationali, & isto modo dicūt humanitatem Christi esse hominē, & quanlibet partē hominis esse hominē. Alio modo connotatiue, & hoc dupliciter: primo vt supponit pro composito ex corpore & anima rationali connotando ꝙ per se existat: & hoc modo quilibet nostrū est hō, & humanitas Christi nō est homo. Vnde ad illā cōsequentiā, Deus assumpsit humanitatē, humanitas est homo, ergo Deus assumpsit hominē: respōdetur ꝙ si homo accipiatur primo modo, cōsequentia est bona, & consequens est verū: si autē accipiatur secūdo mō, cōsequentia nō valet: quia variatur appellatio. ¶ Tertio mō accipit homo, vt supponit pro aliquo cōnotando ꝙ sustineat humanitatem: & isto modo supponit pro Chro. ¶ Et cōfir. ꝙ vt supponit pro Chro, sit connotatiuus: quia nunc supponit pro Chro, & pōt definere supponere pro illo ipso manente (si dimittat humanitatem) ergo est terminus connotatiuus sicut album. ¶ His tamen non obstantibus adhoc dubium dicimus tria, primum ꝙ homo vt dicitur de nobis nullo modo est terminus cōnotatiuus: nam homo vt supponit pro nobis est terminus de prædicamento substantiæ. Secundū dictum est, ꝙ homo eodem modo accipit, vt supponit pro Christo, & vt supponit pro nobis. Hoc probatur: quia homo vniuoce dicitur de Deo & de nobis, vt dicit S. Tho. tertio sentent. dist. 7. q. 1. ar. 1. ad tertium. Nam cum articulus fidei simpliciter sit, ꝙ Christus est homo, nō est tutum dicere ꝙ nō est vniuoce nobiscū homo. Et hoc significat Apostolus ad Philipen. secundo, dicens quod est habitu inuentus vt homo. Tertio igitur respondetur ad argumentum, quod nomen homo non accipitur nisi vno solo modo scilicet vt absolute significat suppositum humanæ naturæ, idest, suppositum substans in humana natura: quare nec humanitas Christi nec aliqua pars hominis est aliquo modo homo. Admirabile enim esset dicere, quod caput meum esset animal rationale. Vnde quando Aristoteles in hoc capite partes substantiæ

Homo tripliciter.

ſubſtantię nō ponit in rectalinea prædicamentali, nihil aliud vult dicere, niſi ꝙ pars hominis non eſt ſubſtantia, ſed pars ſubſtātiæ; & per cōſequens ꝙ nec eſt animal neque homo. Et ideo ad cōfirmationē principale negat, ꝙ Chriſtus modo ponat in prædicamento ſubſtantiæ. Imo ponitur tanquā prima ſubſtātia ſicut ego. Et negatur ꝙ nō ſit quidditatiue inferior ad ly homo. Quinimo hæc eſt quidditatiua, Chriſtus eſt homo: ſicut hæc, Dominicus eſt homo. Nec requiritur ad hoc quod ſit quidditatiua, ꝙ humanitas ſit de eſſentia ſuppoſiti: ſed ſatis eſt ꝙ prædicatum dicit naturam ſubſtantialē in qua ſubſiſtit ſuppoſitū: & ita eſt ꝙ Chriſtus ſubſiſtit in humanitate.

Chriſtus in prædi.

¶ Et eodem modo ad argumentū primū modo formatū negatur primo, ꝙ homo idē ſit ꝙ cōpoſitum ex materia & forma: ſed eſt ſuppoſitum humanæ naturæ, qualis eſt Chriſtus: quare nō ſequitur ꝙ Chriſtus ſit cōpoſitum in materia & forma: ſed ꝙ habet humanitatem cōpoſitam ex materia & forma. Nihilominus poſſumus quodāmodo cōcedere, ꝙ Chriſtus ſecundum humanitatem eſt cōpoſitus ex materia & forma, ſicut cōcedit. S. Tho. 3. p. q 16. art. 10. ꝙ Chriſtus ſecundū ꝙ homo eſt creatura, id eſt, ſubſiſtit in natura creata, licet ſimpliciter nō eſt concedendū ꝙ Chriſtus eſt creatura, vt dixerat. art. 8. ne ſuboriatur ſuſpicio ꝙ ſit creatura ſecundum diuinitatem, vt putabant Arriani. Hoc pariter modo licet nō cōcedat ſimpliciter ꝙ Chriſtus eſt cōpoſitus, poteſt tamen cum addito concedi, poſtquā habet humanitatem cōpoſitā.

¶ Ad vltimam cōfirmationem reſpondetur, ꝙ nō eſt ſignum efficax tri connotatiui, quāuis poſſit definere ſupponere manente re .p. qua ſupponit: nā hoc eſt peculiare in Chriſto, ꝙ poſſit modo ſubſiſtere in natura ſubſtantiali, & modo nō ſubſiſtere: & ideo, homo, ꝙ abſolute ſignificat ſuppoſitū naturæ humanæ, poteſt modo ſupponere & modo non ſupponere pro eo. ¶ Ad aliā conſequentiā Deus aſſumpſit humanitatem, humanitas eſt homo, &c. nos negamus minorē. Et hæc eſt ratio quare Anſelmus in libro de natura verbi ait, vix poſſe concedi ſine errore, ꝙ homo ſit humanitas, nā illa cōceſſa ſequitur, aut quod Chriſtus aſſumpſit hominem, aut ꝙ homo eſt nomen connotatiuum: quorum vtrumque eſt falſum.

Quæſtio ſecunda.

Vtrum ſex proprietates ſubſtātię ſint rectē à Philoſopho aſsignatę.

Parte negatiua argui tur. Elemēta ſunt ſubſtantiæ: & tamē ſunt in mixto: vt videtur eſſe opin. Ariſt. ſecundo de generatione textu. 49. Item forma ſubſtantialis eſt ſubſtantia, & tamen eſt in ſubiecto, putà in materia: ergo non eſt primum ſubſtantiæ, non eſſe in ſubiecto. ¶ Secundo cōtrà ſecundam ꝓprietatem arguitur. Omnibus prædicamentis commune eſt eorum genera & ſpecies de ſuis inferioribus vniuoce prædicari: ergo illa non eſt proprietas ſubſtantiæ. Antecedens patet ex his quæ dicta ſunt in priori quæſtione. Nam quemadmodum, animal nomine & ratione prædicatur de ſuis inferioribus, ita, color prædicatur de albedine & nigredine: & quantitas continua, de linea & ſuperficie: & numerus, de binario & ternario. ¶ Tertio contra tertiam proprietatem arguitur. In alijs prædicamentis ſunt & individua & vniuerſalia: vt puta, hæc quantitas, hæc albedo, & albedo: ergo in quocunque prædicamento, eſt dabile vnum primū ſubiectum, ꝙ ſignificat hoc aliquid, & prædicata quæ ſignificant quale quid: & per cōſequens hoc non eſt proprium ſubſtantię. Probatur conſequētia: quia ſignificare hoc aliquid, eſt ſignificare quidditatem ſingularem & demonſtrabilem ad ſenſum: & ſignificare quale quid, eſt ſignificare formam quæ eſt de quidditate ſubiecti: ſicut. n. quærēti quid eſt homo: reſpondetur eſſe animal, ita quærenti quid eſt albedo, reſpondetur eſſe colorem. ¶ Et confirmat: quia ſaltem differentia eſſentialis non poteſt negari, quin ſignificet quale quid, poſtquam ſignificat eſſentiam ſpeciei. ¶ Quarto arguitur aduerſus quartam proprietatem. Elementa ſunt ſubſtātiæ: quæ tamen ſibi inuicem ſunt cōtraria: vt ignis, aquæ: & aer, terrę: ꝙ expreſſe aſſerit Ariſ. ſecundo de generatione. text. 24. ¶ Et confir. 1. forma ſubſtantialis eſt ſubſtantia, poſtquā nō eſt accidens, & tamen formæ ſubſtantiali contrariatur priuatio, vt author eſt Ariſt. 1. Phyſi. tex. 80. nam homo ſit ex non homine tanquam ex contrario. Et confir. 2. Differentiæ eſſentiales diuiſiuę generis, poſitiua & priuatiua: vt rationale & irrationale, ſunt ſubſtātiæ: quæ tamen inuicem ſunt contrariæ: vt colligitur ex Ariſ. 10. met. text. 13. ergo non conuenit omni ſubſtantiæ nō habere contrarium. ¶ Quinto aduerſus quintā proprietatem arguitur. Anima intellectiua eſt ſubſtantia, non ſolū quia eſt pars ſubſtantiæ, ſed quia poteſt per ſe ſubſiſtere & tamen ſuſcipit magis & minus ſecundum perfectionē eſſentialem: vt videtur ſentire S. Tho. 1. p. q. 85. artic. 7. Item elementa ſecundum Cōmentatorem tertio de cœlo. commento. 67. ſuſcipiunt magis & minus: ait enim manere in mixto ſecundum eſſe remiſſum. Item genera videntur ſuſcipere magis & minus, vt ſuperius capit. de æquiuocis allegatum eſt ex authore ſex principiorum dicente, quod animalia ſunt magis animanita quam plāte. Et Sanct. Thom. 1. parte. q. 93. arti. 3. ad tertium, videtur hanc proprietatem gloſſare de ſolis ſpeciebus ſpecialiſsimis: ergo ſubſtātia ſuſcipit magis & minus. ¶ Sexto aduerſus vltimam proprietatem arguitur. Neque omni neque ſoli ſubſtantiæ conuenit ſuſcipere contraria: ergo id non eſt maxime proprium ſubſtantiæ. Probatur prima pars antecedentis. Deus, intelligentiæ, & cœli, ſunt ſubſtantiæ & tamen non ſuſcipiunt contraria, alias eſſent alterabilia; quod eſt falſum, cum intelligentiæ nō habeant materiam, & cœli non habeant materiam, quæ ſit in potentia ad alias formas: ergo non omnis ſubſtantia ſuſcipit contraria. Et præterea, forma ſubſtantialis eſt ſubſtantia (ſi quidem non eſt accidens) & tamen illa non ſuſcipit contraria: quia forma non eſt quæ denominatur ab accidentibus, ſed ſuppoſitum. Secunda pars accidentis probatur, Superficies recipit contraria, putà albedinem & nigredinē: & linea recipit rectum & curuum: hæc autem ſunt in genere quantitatis: & eadē actio numero eſt ſtudioſa & praua ſucceſsiue (ſi nunc non ſit prohibita & poſtea ſit prohibita) & tamen actio eſt de prædicamento actionis: ergo non ſola ſubſtantia ſuſcipit contraria. ¶ Et confir. Oratio recipit contraria per ſui mutationem: nam veritas (vt author eſt Ariſt. 6. met. tex. 8. & Sanct. Thomas. 1. parte. quæſt. 16. articul. 2.) non eſt in rebus, ſed in intellectu: & per conſequens in ſe recipit veritatem & falſitatem: ergo male dicit Ariſtoteles, quod oratio non ſuſcipit contraria per ſui mutationem. ¶ In contrarium eſt authoritas Ariſtotelis aſſerentis has ſex proprietates ſubſtantiæ.

Ad quęſtionem reſpondetur

affirmatiue. Vnde ad primum argumentum negatur ele-

menta esse in mixto tanquam in subiecto: quia non sunt formaliter in mixto, sed virtualiter secundum suas qualitates. Et quanuis essent formaliter in illo, non tamen essent tanquam in ente completo: quemadmodum accidētia sunt in subiecto à quo sustentantur: sed essent tanquā partes ex quibus componeretur mixtum. Forma vero substantialis primo non est substantia completa: & præterea nec est in subiecto tanquā in ente completo à quo recipit esse: sicut accidētia sunt in subiecto: sed est in subiecto, putà in materia prima quæ est ens in potentia cui forma dat esse. ¶ Ad secundum respondetur vti in superiori quæstione diximus, quod hæc conditio quę est prędicari de inferioribus vniuoce nomine & ratione: nō cōuenit soli substantiæ: sed omnibus prædicamentis respectu suorum quidditatiue inferiorum. Nihilominus, quia hic agitur de omnibus prædicamentis respectu primæ substantiæ, hoc est, proprium prædicatis de prædicamento substantiæ, prædicari nomine & ratione de substantia siue sit species, siue genus: siue differentia: nam aliā prædicamenta non prædicantur de substantia nomine & ratione (vt supra diximus) sed denominatiue. ¶ Ad tertiū argumentum conceditur in alijs prædicamentis esse etiā indiuidua & vniuersalia quæ de illis quidditatiue prædicantur, & quodammodo quidditates (vt Aristotelis. 7. metaphysi. textu. 2. &. 15. docet) & ideo quodammodo possunt vocari substantiæ: nam vt habetur. 5. metaphy. text. 15. substantia vno modo significat quod quid erat esse omnium prædicamentorum. Attamen quia accidentia, sic vt simpliciter non sunt entia, ita simpliciter non habent quidditates, sed secundum quid, & ideo non appellantur secundæ substantiæ: sed hoc nomen proprie & simpliciter conuenit vniuersalibus prædicamenti substātiæ quæ sunt in linea recta. Vnde differentiæ non sunt secundæ substantiæ: quia non prædicantur in quid: nam substātia solum est illud, per quod respondemus ad quæstionem factam per quid. ¶ Hic tamen est obiter adnotandum, quemadmodum verba hæc Aristot. album nihil aliud quam quale significat, nō esse adeo efficacia ad probandum album solum significare albedinem: tametsi adhoc propositum passim citentur, etiam à philosophis superioris notæ. Primo quia Græcè non habetur solam qualitatem significat, sed solum quale significat, vt transfert Argyropylus: est enim poion, non poietera. Et prętea quia hic non est quæstio apud Aristo. de significatione nominis denominatiui: videlicet an significet subiectum materiale vel formam accidentalem: sed solum vult explicare, quod secunda substantia non significat quale simpliciter sicut album: quia album (inquit) non nisi quale significat, substantia vero significat quale quid id est, quale substantiale. Nihilominus credo, quod termini connotatiui significant formam accidentalem, consignificādo subiectum: vt. 5. met. tex. 14. asserit Cōmē. aduersus Auicenam. Qua de causa S. Tho. fæpe dicit ꝙ nomen denominatiuum aliud significat, putà formam: & pro alio supponit, putà pro subiecto illius formæ quod denominat. Auicena vero putabat, quod potiꝰ significat subiectum illud pro quo supponit. Quem nominales sequuntur. ¶ Ad quartum argumentum respōdetur, quod contrarietas multis modis accipitur, vt in postprædicamentis videbimus: omnia enim sibi opposita & quomodocunque repugnantia dicuntur generali nomen contraria: sed vt loco modo citato ait Aristotel. ¦ contraria proprie sunt illa, quæ sunt sub eodem genere & mutuo se circa idem subiectum expellunt: vt calidum, frigidum: albū nigrum, &c. Et in hac significatione, substantiæ nihil est contrarium. Et ratio est quam in expositione literæ insinuauimus: quia substantiæ non recipiuntur in subiecto. Et præterea quia substantiæ non se mutuo corrumpunt nisi mediantibus qualitatibus. Quapropter contrarietas per se primò conuenit qualitatibus: & ratione illarum conuenit substantiæ. Vnde elementa non sunt sibi contraria nisi ratione qualitatum quas habent contrarias. ¶ Ad primam confirmationem respondetur, quod forma dicitur contraria priuationi non proprie: quia priuatio, vt, non homo, non est aliquid positiue: sed improprie quia priuatio & forma fiunt succesiue circa eandē materiam: ignis enim nō fit ex igne, sed ex non igne. ¶ Quod si arguas, ꝙ formæ substantiales etiā se expellunt circa eandē materiā: vt forma ignis, & forma aquæ: ergo sunt proprie contrariæ: negatur cōsequentia, quia nō se expellunt per se, sed ratione qualitatum, eo. n. ꝙ ignis per calorem depellit frigiditatem aquæ, subsequēter corrūpit formā. ¶ Ad secundā cōfirmationem respondetur quod differentiæ oppositæ diuisiuæ generis non proprie contrariæ, postꝙ non se expellunt circa ide subiectū quippe cū fieri nequeat, vt idem animal mō sit rationale & postmodum irrationale: sed dicuntur cōtrarię, quia vna est quodammodo alterius priuatio. Cū enim species eiusdem generis sint perfectione in æquales, perfectissima quæ est aliarum mensura, censetur vt habitus, & reliquæ imperfectiores habent se vt priuatiōes eius: & ideo prima explicatur nomine positiuo, rationalis & reliquæ omnes nomine priuatiuo irrationalis. ¶ Ad prmam partem quinti argumenti de anima rationali respondetur non esse mentem. S. Thom. nec potest esse alicuius philosophi, quod anima secundum suam essentiam recipiat magis & minus, nec sit vna essentialiter perfectior alia: quando quidem oēs sunt eiusdem speciei. Sed tamē qđ S. Tho. locis citatis & philosophi cōcedunt est, quod vna anima potest esse perfectior in vno quam in alio indiuidualiter ex parte corporis: quia cum anima sit actus corporis, debent ambo habere proportionem, vt in corpore melioris complexionis sit anima quoddammodo melior iuxta illud secundo de anima textu. 64. Molles carne, mente sunt aptiores. Hoc tamen dupliciter potest intelligi. Vn modo, quod vna anima sit in seipsa perfectior quā alia: veluti vnus homo est maior aut pulchrior alio. Et hoc modo censet Caietanus loco citato prima parte vnam animam esse perfectiorem alia vbi ait, cœcos esse qui hoc non vident. ¶ At ingenue fateor me esse in numero horum cæcorum, qui nunquam intelligere potui quomodo animas eiusdem speciei potuerit Deus facere inæqualiter perfectas: nam in perfectione essentiali non potest esse inæqualitas. Sunt enim species in hoc sicut numeri, quod earum perfectio consistit in indiuisibili, vt habetur. 8. metaphysic. textu. 10. Quod si sit perfectio accidentalis, hoc non potest esse aut ratione intensionis in subiecto, vt vnum est magis calidum quam aliud: aut ratione extensionis, vt vnum corpus est maius quam aliud: aut ratione dispositionis partium, vt vnum est pulchrius alio: aut propter aliam similem dispositionem accidentalem, vt colligitur ex Aristotel. 7. Physic. textu. 29. vbi ait, quòd comparatio non fit nisi in specie specialissima, quæ essentialiter est eadem in suis indiuiduis, sed accidentaliter variatur: hæc tamen accidentalis variatio in anima intelligi non potest secundum seipsam seclusis habitibus, & actibus intellectus & voluntatis. ¶ Alio ergo modo intelligitur, quod vna anima est perfectior alia: quia videlicet potest meliores actus producere tam spirituales, quam corporeos, propter meliora instrumenta & sensus & alia organa corporea quæ illi contingunt ex meliori dispositione corpo-

Album quæ lesignificat.

Cōtrarietas

Vna anima perfectior alia.

corporis. Et in hoc sensu concedendum est, quod vnus homo est perspicatioris ingenij quam alius, aut quod anima Christi fuit perfectior quacunque alia creata. Nē pe ꝙ temperatissimam corporis compositionem fuerit sortita. Non loquimur de dotibus eius, tam intellectus quā voluntatis: sed de nuda essentia animæ. ¶Vnde nō sequitur, quod anima recipiat magis & minus. Imo nec secundum Caietanū id sequit: quia perfectio illa quam anima sortitur in sua creatione non variatur postea, etiā si corporis cōplexio mutetur. Sed de hoc alias. ¶Ad secundā partem argumenti respōdetur, quod opinio illa Cōmentatoris non tenetur, nec est ad mentē philosophi. Censet enim elementa manere in mixto, neque omnino secundum esse cōpletum quod habēt separata, neque tā tum, secundum eorum qualitates, sed medio modo, putā secundum suum esse substantiale, inesse tamen remisso. Itaque putat, ꝙ essentiæ elementorum teperantur, & remittuntur in cōpositione mixti ad modum quo albedo & nigredo remittūtur in mixtione coloris viridis aut rubei. Et ita glossat istum locum Aris. (. s. substantiā non suscipere magis & minus) quod intelligatur de substantijs perfectis & mixtis. ¶Sed re vera hoc est ad libitum peruertere doctrinam Arist. Nam cum elemēta sunt simpliciter substantiæ, non possunt esse in subiecto sicut accidentia: & per consequens, nec intendi nec remitti: sed manent in mixto tantum modo virtualiter secundū suas qualitates, putā calorem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatē. ¶Ad tertiam partem argumenti patet respon sio, ex his quæ diximus capi. 4. Natura enim generis nō suscipit magis & minus: sed quia natura. v. g. animalis non est alia natura speciei, fit quod esse animal in homine sit perfectius quam in equo: non propter intensionem, sed propter differentiam specificam: quia natura animalis & hominis in Petro sola ratione differūt. ¶Ad vltimum argumentum respōdetur, quod Arist. loquitur de substantia quæ est in prædicamentis: Deū autem iam diximus non esse in prædicamento nihil enim est in illo, aut mutabilitatis aut potentiæ. Intelligentias vero negamus non posse recipere contraria: nam in intellectu suapte natura possunt recipere verum & falsum, & in voluntate, bonum & malum: non tamen possunt recipere contrarium, quod tendat ad corruptionem, aut generationem. Idem dicimus de cœlo, quod non potest hoc modo recipere contrarium, sed nihilominus in cœlo distinguimus, dextrum, & sinistrum & secundum partes habet motus contrarios: nam pars quæ modo mouetur in orientem, postea mouetur in occidentem: quanuis secundum se totum cœlū non habeat motus contrarios. ¶Ad aliud de forma respondetur, quod eo modo quo forma est subiectū, recipit contraria: putā tanquā subiectum quo (vt diximus de quantitate) quare habitus inest intellectui & animæ, sed hoī tanquam intelligenti. Animæ vero separatæ quæ habet modū substantiæ possunt inesse successiue cōtraria. ¶Ad secundam partem antecedētis eiusdē argumenti respondetur, ꝙ suscipere contraria stat dupliciter: vno modo tanquam subiectum quo: & hoc conuenit superficiei & lineę. Alio mō tanquam subiectum ꝙ & hoc est ꝓprium substantię. Volo dicere, quod superficies non susciperet albedinem, nisi quia substantia sustentat illam: nec linea fieret curua aut recta, nisi quia ferrum vbi est linea recipit curuitatem, & rectitudinem Recipiū tur tamen huiusmodi accidentia mediante quantitate. ¶Ad cōfirmationem respōdetur, ꝙ oratio aut iudicium per hoc ꝙ mutatur de veritate in falsitatem, solum amittit & acquirit respectum nouū: est. n. veritas adæquatio signi ad signatū: & Arist. loquitur de cōtrarietate ꝓprie,

Duplex subiectum.

quę est rerū absolutarū. Eodē modo respōdetur de actione, quod eadem actio numero in esse naturali, potest mutari de bona in malam moraliter: non tamen per mutationē legis aut temporis. v. g. coenare carnes feria quinta in medio noctis ante duodecimam est bona actio: & post duodecimā est mala actio propter mutationem tēporis prohibiti. Et lectio hæc mea quæ modo est bona, fieret mala si prohiberetur.

DE QVANTITATE. CAP. VI.

QVantum autem partim est continuum, partim discretum: & partim ex habentibus positionē partib⁹, partim è non habentibus constat. Atque discretū quidē est, vt numerus atque oratio: continuum autem, vt linea, superficies, & corpus: & insuperpræter hęc tempus & locus. ¶Partium enim numeri nullus terminus communis est, quo ipsæ copulantur, ceu quinque & quinque si sint denarijs partes, nullo cōmuni termino copulantur: sed sunt seiuncta. Similiter tria & quinque communi termino nullo copulantur. Neque omnino fit, vt numeri partium terminus communis vllus sumatur, sed semper partes seiunctæ sunt: quare discretum numerus est. Similiter & oratio discrectum esse videtur: nam quantum ipsam esse ex eo patet, quia longa breuique syllaba mensuratur. Eam verò orationem dico, quæ fit cum voce: etenim nullo partes ipsius communi termino copulantur: neque enim terminus communis vllus est: ad quem syllabæ coalescāt: sed quæque per se sunt seiunctæ. ¶Linea vero cōtinuū est sumi, nāque cōmunis terminus, quo partes lineæ copulētur, punctū pōt: itidē vt superficiei linea. Plani nanque partes cōmuni quodā termino copulātur. Similiter & in corpore sumere assignareque lineā superficiē ve cōmunē terminū potes, quo partes corporis copulātur. ¶Porro autem & tēpus & locus generis huius sunt: tempus enim pręsens cum exacto futuro que copulatur. Rursus & locus continuus est: corporis enim partes, quæ quidem aliquo cōmuni termino copulātur, locum occupāt: igitur & loci partes, quas quæque pars corporis occupat, eodē sanè termino copulātur, quo copulantur & partes corporis. Quare locus etiā continuus erit, quippe cùm partes ipsius vno communi termino copulētur. Tex. ij. ¶Præterea partim, vti diximus, ex habētibus positionem partibus, partim è non habentibus cōstat nam lineæ quidem partes positionem habent: quæque enim ipsarū alicubi sitū habet: atque

quã in parte plani quæq; sita est, quaq; cũ parte copulatur, sumere assignareq; potes. Similiter & plani partes positionẽ quandã nimirũ habent: simili nanque modo quæque partiũ vbi iacet, quaq; cũ parte copulata est, assignabitur. Partes enim solidi loci ve positionem identidẽ habent. At in numero nemo demonstrare partes ipsius positionẽ quã habeant, aut vbi sint sitæ, aut quæ quibuscũ copulentur, põt. Nec itẽ in tempore: nulla enim pars temporis permanet: quod autem nõ permanet, id quonam pacto positionem habebit? Sed ordinem habere potiùs dices, propterea quòd hæc pars sit prior tẽporis hæc posterior. Et in numero simili modo: ex eo planè, quia prius vnũ q̃ duo, & duo q̃ tria, & tria q̃ quatuor numerãtur. Atque hoc quidem pacto ordinem quendam habent, positionem autem ipsarum non vtique sumas. Oratio quoq; similiter sese habere videtur: nulla enim ipsius pars permanet: sed iã quæ dicta est, prehendi amplius non potest. Quare partiũ ipsius positio sanè nõ erit, cum nulla prorsus permaneat. Quæ cùm ita sint, patet, partim ex habentibus positionem partibus, partim è non habentibus positionem constare. Tex. iij. ¶ Atqui hæc sola quæ dicta sunt, proprie quãta dicũtur, cętera verò vniuersa p accidens. Ad hoc.n. aspiciẽtes, & cætera quanta dicimus: vt lut albũ, ex eo multũ dicit, quia multa superficies est: & actio lõga, motus ve, quia tẽpus est longũ: nõ enim per se vnumquodq; horũ dicitur quantum: Etenim si quispiam quantanam sit actio assignauerit, tempore sane ipsam definiet, biẽnem dicẽdo, aut triẽnem esse, aut alio simili modò. Et album etiam quantum sit si assignauerit, superficie nimirum definiet: quãta enim est superficies, tantũ decet & album esse. Quare ea sola quæ dicta sunt, propriè & per se quãta dicuntur: cæterorum vero nihil per se, sed per accidẽs dicitur quantũ. Tex. iiij. ¶ Præterea quantitati nihil est contrarium. In definitis enim quãtis nullã omnino contrarietatem esse, patet: ceu bicubito, aut tricubito, aut superficiei, aut alicui tali: nihil est illorum omnino cõtrariũ. Nisi quispiã pauco multũ, aut paruo magnũ dixerit contrariũ esse. ¶ At horũ nihil est quantũ, sed potius ad aliquid. Nihil enim per se magnũ vel paruũ dicitur, sed ad aliud sane refertur: ceu mõs quidẽ paruus dicit, miliũ aũt magnũ: propterea q̃ hoc maius, ille minor hisce quę generis eiusdẽ sunt, existat. Ad aliud igitur est ipsorũ relatio: nã si paruũ quicquam magnũ ve per se diceret, nũquã mons quidem paruus, miliũ vero magnũ vtique dicat. Rursus in pago quidẽ multos homines, Athenis autem paucos dicimus esse, qui tamen lõgè sunt illis plures: & in domo quidẽ multos, in theatro verò paucos, qui quidẽ & ipsi multo sunt illis plures. Præterea bicubitum quidem atq; tricubitum, & talium vnumquodque quantũ significat, magnum autem & paruũ, quãtũ nõ significat, sed magis ad aliquid. Alterius enim contemplatione magnum paruumque intelligitur. Quare patet, hæc ex his esse, quæ ad aliquid sunt. Præterea siue quanta hæc quispiam esse ponat, siue non ponat, nihil est ipsis contrariũ: quod enim per se ipsum sumi non potest, sed ad aliud semper refertur, ei quonã pacto contrarium quicquam fuerit? Præterea si magnum ac paruum contraria sunt, fiet vtidẽ contraria simul susciptat, & eadem sibi ipsis cõtraria vt sint. Fit.n. interdum, vt magnum atque paruũ sit idem. Est enim adhoc quidẽ paruũ, ad aliud vero magnũ: quare fit, vt idem eodem tempore magnũ sit atq; paruum. Quod si hæc cõtraria sint, idem profecto contraria simul susciptet: at nihil videtur simul susciperе cõtraria posse: substãtia nãque susceptrix quidem contrariorum esse videtur, nõ tamen valet simul atque ægrotat quisquã neq; simul album est quicquã atque nigrum, neque cætero rũ quicquam quod quidem cõtraria susciptat simul. Fit etiam, vt ipsa sibi ipsis contraria sint. Nã si magnum cõtrarium paruo est, cũ idem corpus & magnum sit & paruum eodem tempore: maximè sequens videtur quoque ipsum sibi contrarium fateamur. Sed vt quicquam sit ipsum sibi contrarium, fieri nequit. Ergo nec magnum paruo contrarium esse potest, neque pauco multum. Quare & si quispiam hæc non ad aliquid, sed quanta esset dicet, contrarium tamen nullum prorsus habebunt. Maximè autem quantitatis contrarietas versari circa locũ videtur. Supernum enim infero contrarium ponunt, locum qui est in medio inferum esse dicentes: propterea quod medij ad fines ipsius mundi distantia, maxima est. Cæterorum quoque definitionem contrariorum, ab his afferre ac assignare videntur. Quę nanque plurimum inter se sub eodem genere distant, ea contraria esse dicunt. Text. v. ¶ Porro autem, quãto magis ac minus esse nõ competit, vt bicubito: nõ est enim aliud alio bicubitum magis: neque in numero, vt tria magis quam quinque, tria vel quinque cõtra ve dicantur. Neque tempus aliud alio magis tempus dicitur: neque in eorũ vllo omnino quæ dicta sunt, magis minus ve dicitur. Quanto itaq; nõ magis ac minus esse competit. Tex. vj. ¶ Propriũ autem quantitatis est maxime, æqualitas & inæqualitas, vt hoc

æquale

æquale vel inæquale vnumquodque eorum quæ rationem quantitatis subeunt dicatur, vt corpus æquale ac inæquale, & numerus & tẽpus æquale inæquale ve similiter dicitur, & de cæteris quæ iam dicta sunt, simili modo. Reliqua vero quæ non sunt quanta, non omnino æqualia ac inæqualia videbuntur: veluti dispositio æqualis inęqualis ve non omnino dicitur sed similis potiùs atque dissimilis: & album iti dem æquale inæquale ve, non omnino sed simile dici atque dissimile solet. Quare quantitati maximè proprium erit, æquale ac inæquale vt dicatur.

Ordo prędicamẽtorũ.

PRoximum substantię prædicamentum est quantitas: quod sicui forte dubitatio subierit, quòd prædicamentum qualitatis quantitati fuisset præferendum: eo quod qualitas (vt capitul. 4. dicebamus) sequitur formam, quantitas vero consequitur materiam: & forma dignitate excellit materiam: item quia qualitas conuenit perfectissimis substantijs, puta intelligentijs, quibus repugnat quantitas: Respondetur, quod Aristoteles non tam considerauit ordinem dignitatis, quam ordinem subsistandi: exorditur enim considerationem prædicamentorum à prima substantia, quæ est omnium subiectum: & post substantiam subiectum omnium aliorũ accidentium est quantitas: nam omnia corporalia accidentia insunt substantiæ mediante quantitate: & ideo qua ratione primam substantiam præmisit secundæ prædicamentum quantitatis anteposuit cæteris omnibus. ¶ Secunda ratio est: quia inter omnia accidentia quantitas est quæ prius conuenit substantiæ corporeæ: ratio enim corporis consistit in hoc quod est habere trinam dimensionem: ratione cuius corpus est subiectum cæterorum accidẽtium: & quia cognitio nostra incipit à substantia corporea, ordine congruo quantitas proponitur reliquis prædicamentis. ¶ Et præterea, quia quantitas est substatiæ omnium accidentiũ simillima: recipit enim per se diuisionem sicut substantia: & ratione quantitatis numeramus suppositа: & in sacramento altaris quantitas vice substantiæ sustinet accidentia reliqua: & quantitati conueniunt passiones substantię: nempe non habere contraria, non susciperе magis & minus. In summa, qua ratione Aristoteles, 1. Physic. prius disputauit de materia quam de forma, prius hic agit de quantitate quam de reliquis accidentibus. ¶ Atqui capitulum hoc sextum: vti præcedens in duo membra secatur. In primo de numerat Aristotel, exponitque species quantitatis, & in secundo subdit eius proprietates. Primum membrum tres habet textus iuxta tres diuisiones quantitatis & secundum tres item, iuxta tres proprietates eius: vnde totum caput per sex distribuitur textus. ¶ Tres sunt diuisiones quantitatis. Prima est (quam Aristoteles non explicat, sed supponit) in per se & per accidens. Secunda est quantitatis per se in continuam & discretam: & tertia quantitatis etiam per se, in positionem habentem, & non habentem positionem in continuo. In primo textu tractat secundam diuisionem: & in secundo tertiam: quæ sunt omnes per se quantitates: & in tertio subdit ea quæ sunt quanta per accidens.

Quantitas substantię simillima.

Partitio.

Proponit ergo, quanti aliud continuum aliud discretum: & aliud quidem ex partibus constat positionem ad se inuicem habẽtibus, & aliud ex non habentibus positionem. Profert ambas diuisione simul: quia nec coincidũt, cũ ex cõtinuis aliquod habeat positionẽ & aliud nõ habeat: nec rursus secunda est subdiuisio alicuius mẽbri prioris diuisionis: quia secundum membrũ. s. nõ habere positionem, includit omnẽ quantitatẽ discretã & aliquam cõtinuã, vt quã primũ videbimus. Præposuit vero diuisionem in continuum & discretũ, quia illa est generis in species, alia vero est subiecti in accidentia: vel quia habere positionẽ supponit partes esse cõtinuas, & addit aliud, vt statim dicturi sumus. ¶ Et textus iste habet particulas quatuor. In prima propõit diuisiones & cõnumerat species vtriusque mẽbri prioris diuisionis. Ait enim quantitatis discretæ duas esse spẽs, quæ sunt, numerus & oratio: sed quantitatẽ continuam habere quinque species, quæ sunt linea, superficies, corpus, & præterea tempus & locus. Ad cuius intelligentiã notandum est, q̃ esse quantitatis, est esse mensurã substãtiæ: sed potest quantitas esse mensura substantiæ, aut intrinseca. i. formaliter inhærens substantiæ: aut extrinseca. i. adiacẽs substantiæ. Atqui ea quæ metimur, aut sunt cõtinua, aut discreta: & rursus aut sunt permanentia, aut successiua. Discretorum ergo permanẽtium mensura est numerus, successiuorum vero est oratio. Continuoru m autem permanentium sunt tres species intrinsecæ, puta linea, superficies, & corpus, & vna extrinseca videlicet locus, at continuorum successiuorum mensura extrinseca est tempus. ¶ Vnde septem species quantitatis colliguntur: quinque intrinsecæ, vt numerus, oratio, linea, superficies, & corpus: & duæ extrinsecæ puta, tempus & locus. Rursus, duæ discretorum, scilicet numerus & oratio, & reliquæ quinque continuorum. Atque adeo quinque permanentium, puta, numerus, linea, superficies, corpus, & locus: & duæ successiuorum, puta tempus pro continuis, & oratio pro discretis. Hinc fit punctum & vnitatem non esse quantitates, sed principia quantitatis. In secunda particula textus descendit Aristoteles ad singulorum ennarrationem. Et quanuis in propositione diuisionis continuum prætulerat discreto, hic tamen vice versa prius narrat discretũ quã continuum. Nec casu id putes, sed cõsulto factum. Nã quãtum ad rõnem essendi cõtinuum est prius discreto: quia (vt author est Arist. 3. Physi. tex. 68.) ex diuisione cõtinui fit numerus: & ideo nos prius cognoscimus cõtinuum quã discretũ: vt puta vnam rem quam plures: & hac ratione proposuit prius cõtinuum quã discretũ. Attamen si cõsiderentur huiusmodi quantitates in ratione mensuræ (quemadmodum hic cõsiderantur) numerus præcedit quantitatẽ cõtinuã nam (vt docet Aristo. 10. Metaphy. text. 2. vnitati, quæ est principium numeri, primo & maxime conuenit esse mẽsuram: quia mensura est id quod est indiuisibile (qualis est vnitas) quam ob rem continua ipsa vnitatibus multiplicatis metimur: vt pannum vlnis. ¶ Exponit ergo in hac secunda particula Aristoteles quomodo numerus & oratio sint quantitates discretæ. ¶ Et numerum quidem non probat esse quantitatem, sed tanquam manifestum præsupponit: exponit autem eum esse quantitatem discretam. Est enim discreta quantitas illa cuius partes non copulantur vno termino communi. Ad cuius euidentiam notandum est, quod partes copulari ad vnũ terminum communem, est quod idem numero sit terminus vtriusque partis. Exempli gratia. In linea quodcunque medium punctum designaueris, illud idem est terminus vtriusque partium in illud concurrentium, & hac ratione linea est continua: quod si lineam incidas tunc

Septem spẽs quantitatis.

Vnitas est prima mensura.

Copulariter mino communi.

aliud punctum terminat vnam medietatem & aliud reliquam, & hac ratione partes incisæ sunt quantitas discreta. Nec refert pūctum esse rē distinctam a subſtantia nec ne: quia verba Arist. intelligi non possunt: nisi punctis & lineis & superficiebus indiuisibilibus aut assertis aut per intellectum fictis. Adhoc enim propositum dicit. 2. Phy. ꝙ abstrahentium non est mendaciu. ſ. cōsiderantium linēam, vt distinctam à superficie, & superficiem vt distinctā à corpore. Numerus igitur est quantitas discreta: qa quinque & quinque quæ sunt partes denarij nullo termino copulantur qui sit vtrique partium cōmunis: nā partes illæ seiunctæ sunt. ¶ At vero de oratione, quia vtrū que est obscurū, vtrūque manifestat Arist. 2. ꝙ oratio sit quantitas, & ꝙ sit quantitas discreta: loquit enim de oratione vocali, quæ est ens succesiuum. Et ꝙ sit quantitas probat hac ratione. Lōgum & breue est passio quantitatis sed syllaba est longa & breuis (si enim dicas, temporis prima syllaba tantum cōsumit tempus, quantū ambæ sequentes) ergo oratio quæ constat ex syllabis est quantitas. Quod vero sit quātitas discreta, probat: quia partes dictionis nō copulantur vno termino cōmuni, sicut nec partes numeri: si enim dixeris, dūs, tres distinctas syllabas protulisti. Quod si quis arguat. Arist. potius probare syllabam esse quantam, quam esse quantitatē, respōdet satis esse, ꝙ basse, ꝙ vel syllaba est quantitas distinguatur, vel habet quantitatē: nō. n. hic disputat an quantitas distinguatur à re quāta. ¶ In tertia particula ostēdit Arist. tres species quantitatis cōtinuæ, quæ sunt, linea, superficies, & corpus. Ad cuius expositionem adnotandū est, solas esse tres dimensiones in corpore quas mathematicorū more sic est intelligere. Si punctum indiuisibile (qualem cuspidem acus demus) super planā superficiem cogitatione deduxeris, vestigium restat diuisibile secundū longitudinem, & secundum latitudinem indiuisibile: ꝙ appellatur linea. Quod si lineam versus latus rursus traxeris, superficies restat longa & lata, sed non profunda. At si superficiem sursum leuaueris, restat corpus, longū, latum & profundum. Non quod corpus ex his indiuisibilibus constet contra doctrinam Aristotelis. 6. Physic. sed quod isto modo imaginari possumus huiusmodi quantitates. Ait ergo Arist. ꝙ linea est quantitas cōtinua eo ꝙ partes eius vno communi termino copulantur qui est punctū: & eadem ratione superficies cuius partes copulantur linea: atque adeo corpus cuius partes copulantur superficie. Vbi id cōsiderandum est, quomodo punctū nō est quantitas. ¶ In quarta & postrema particula huius textus cōcludit Arist. ꝙ etiam tempus & locus sunt quædam quantitates cōtinuæ: sunt enim extrinseca mēsura substantiæ: locus quidem est mensura magnitudinis corporis: nam tanta est magnitudo quātus est locus quo continetur: & tempus est mensura durationis rei. Et probat tempus esse quantitatem cōtinuam: quia partes temporis, vt præsens præteritum, & futurum, copulātur vni co termino communi sicut linea. ¶ Ad cuius notitiam notandum est, ꝙ quemadmodum partes lineæ cōtinuantur per indiuisibilia pūcta, ita partes temporis per indiuisibilia instantia: & partes motus (qui tēpore mensurant) copulantur pur indiuisibilia quæ dicuntur, mutata esse. An vero sint accidentia distincta à subſtantia. q. 2. vtcunque dicturi sumus. Quod si quis arguat nullum esse tempus præsens, quia nihil temporis potest esse præsens nisi solum instans, respōdetur quod cum Arist. modo rem nō tractet metaphysi. sed dialecticē, loquitur de tempore secundum publicam vocem grammaticorum: apud quos distinguitur tempus, in præsens, præteritum, & futurum. Tempus ergo est quantitas: quia instans præsens vnicū, est terminus præteriti temporis & futuri: est enim vltimum instans præteriti, & primum futuri, vtrunque tempus coniungens. ¶ Secundo probat, locum esse etiā quā titatem continuam. Et ꝙ sit quantitas præsupponit vt notum: nam cum sola corpora quanta sint in loco, sit vt locus sit quantus, quemadmodum & locatum: sed quod sit continua quantitas probat: quia partes loci, quemadmodum & partes locati, cōtinuantur termino cōmuni. v. g. si concauam superficiem vasis aquā pleni cōferas cum superficie conuexa aquæ, cuicunque puncto superficiei aquæ intelliges respondere in eodē situ aliud punctū superficiei vasis. Et hoc est quod dicit Arist. partes loci eodē termino copulari, quo partes locati. Nō enim intelligit eodē numero (vt multi falso putant) nā cū sint superficies distinctæ, & tantūmō contiguæ, nō possunt partes vtriusque eodem numero termino copulari: sed eodem intelligit. i. in eodem situ. Textus. 2. ¶ In secundo textu qui incipit, Præterea partim. &c. explicat Arist. membra secundæ diuisionis. Ad cuius intelligentiam notandum est, quod positio, dupliciter accipitur, vno modo vt dicit ordinem & habitudinem partium in toto in ordine ad locum, vt stare, sedere, iacere, & hoc est vnum ex sex vltimis prædicamentis. Alio modo accipitur, vt dicit ordinē partiū in toto inter se: quod est esse sursum, aut deorsum, ante vel retro, dextrorsum vel sinistrorsum. Has. n. sex differentias positionis distinguit Arist. in de animalibus, &. 2. de cœlo te. 12. Vnde partes quantitatis habere positionem est vt possimus inter eas designare, quæ sit superior, aut anterior, aut dexterior. ¶ Ad quod duæ sunt requisitæ conditiones: requiritur enim & quod partes sint continuæ, & præterea quod sint permanentes: nec opus est addere tertiam: putā ordinem (quā quidam addunt) quia ordo statim consequitur ex his duabus conditionibus: nec deficit ordo, nisi ex defectu alterius istarum duarum. Et dicere, quod requiritur ordo, est dicere quod requiritur positio partium, quod est idem per idē exponere. Exempli gratia. Partes lineæ, & partes superficiei, & partes corporis, habent inuicem positionem: quia sunt & continuæ, & permanentes: possumus enim inter partes lineæ assignare, añ & retro, si sit añ pedes iacens in rectum deducta: & inter partes superficiei assignabimus præter hæc, dextrorsum & sinistrorsum: ac demum inter partes corporis, oēs discernemus dras positionis. At vero numeri partes non habēt positionem ex defectu prioris cōditiōis: qa vel partes numeri termino cōi non copulāt: vñ statim sequit, nō habere ordinē secūdū sursū aut deorsum, aut ante & retro: nā numerus denarius nō dicit, nisi decē res distinctas: nec de se dicit: ꝙ hæc sit ante illā, nec supra illā. ¶ Neq; partes tēporis habent positionē ex defectu secundæ cōditionis: qa vel nō sunt pmanentes. Vñ pariter sequit nō habere ordinē vt posimus in tēpore signare quę sit pars superior aut inferior. &c. Subiūgit vero Arist. ꝙ tā partes tēporis ꝙ numeri habēt ordinē nō quidē positionis, sed prioris & posterioris vt præteritum est prius præsenti, & præsens futuro: atqi binarius est prior ternario, ternarius quaternario. Tametsi partes prioris temporis per metaphoram ſblemus etiam appellare superiores, quādo dicimus superioribus tēporibus hoc aut illud cōtingisse. ¶ Hinc sequit quod partes orationis non habent positionē ex defectu vtriusque cōditionis: quia nec sunt continuæ nec permanentes. Partes vero loci positionem habent sicuti partes locati. Atque adeo ex septem speciebus quantitatis quatuor quantitates continuæ habent positionem, sed ambę discretæ, & tempus positione caret, nec solum partes cōtinui permanentis, sed puncta quibus continuantur habent

Oratio.

Tres dimensiones.

Tempus.

Locus.

Positio.

habent etiam positionem putà sursum deorsum, &c. nam Arist. 5. Meta. tex. 12. hanc differentiã ponit inter pũctũ, quod est principium quantitatis continuæ, & vnitatem, quæ est principium numeri, q̃ punctum habet positionem: vnitas vero non. Tex. 3. ¶ In tertio textu qui incipit. Atqui hæc sola. &c. post enuntiationem quantitatum quæ sunt quantitates per se, addit ea quæ sunt quanta per accidẽs. Quãta p accidẽs sunt illa quibus nõ cõuenit vt sint mensuræ de per se, sed mensurãtur aliquo istorum enumeratorũ. Et ponit exẽplum in prædicamento qualitatis & in prædicamẽto actiõis, dicit em̃ q̃ album dr multũ de per accidens, quia superficies sup quã extenditur est multa: & actio lõga aut motus, quia tempus durationis est longum, vt longa lectio, longus cursus.

Text. iiij. In textu quarto qui

Quanto nihil est contrarium.

incipit, Præterea quantitati, subsequitur sedm membrum huius cap. in quo tres enarrantur proprietates quantitatis. Prima est, q̃ quantitati nihil est contrarium. Atqui textus iste tres cõtinet particulas. Primo manifestat hãc proprietatem in speciebus determinatis quantitatis: ait enim manifestum esse bicubito & tricubito, nihil esse cõtrarium: sicut nec lineæ, aut superficiei, aut corpori. Et eodem modo potest esse exemplum in quantitate discreta: ternario enim, aut quaternario nihil est contrarium. Neque id probat Arist. sed tanquam notum relinquit ex superiori cap. vbi dixit hanc proprietatem non soli substantiæ conuenire, sed etiam quantitati. In cuius expositione eadem ratione explicuimus quantitati nihil esse cõtrarium, quia substantiæ ipsi nihil est contrarium. ¶ In secunda particula Aristo. subdit obiectionem quam illic etiam subdiderat: quia apparet magno contrariari paruum, & multis pauca, quæ videntur esse species quædam quantitatis: sed latius respondet q̃ illic, dat enim solutiones duas. Primo negat has esse quantitates: & secundo eo admisso negat esse contraria: ait enim magnum & paruum, multum & plura, esse potius nomina de prædicamento ad aliquid. Et probatio stat in hoc, q̃ magnum & paruum, non significant simpliciter & absolutè quantitates certas: magnum enim non dicit certam quantitatem, sicut bicubitum, aut quãtitatem mille cubitorum: sed magnum significat excessum respectu alterius, sicut granum milij dicitur magnum, in genere suo: & mons dicitur paruus, in ratione montis: & in pago sunt multi vicini, quia excedunt quantitatem iustam pagi: & Athenis pauci, q̃ non adæquant iustam quantitatem ciuitatis: atqui significare excessum pertinet ad prædicamentum relationis: sicut duplum & triplum: quemadmodum enim duplum dicit certum excessum: ita magnum dicit excessum indeterminatum. Est ergo magnum & paruum, passio quantitatis pertinens ad prædicamẽtum relationis: diximus nãq; cap. de proprio, q̃ passio vnius prædicamenti ponitur in alio: & hoc est quod dicit hic Arist, q̃ bicubitum quantitate significat. s. certã speciem quãtitatis: at vero magnũ nõ significat quãtitatem, sed excessum respectu alterius, quæ est relatio quantitatis. ¶ Secunda responsio ad obiectionem est, quod etiam si admitteretur hæc significare quantitatem: nihilominus magnum & paruum non sunt contraria. Quod probat tripliciter. Prima ratio stat in hoc: contraria sunt quæ circa idem subiectum mutuo se expellunt: sed tamen id quod est magnum respectu alterius non expellit ab eodem subiecto esse paruum: qa stat id quod est magnum respectu vnius esse paruum respectu alterius, vt pagus qui est magnus inter alios pagos, est paruus vt sit ciuitas. In capite sequenti hoc latius explicabitur, quomodo relatio nõ expellit relationẽ oppositam: eo em̃ q̃ simile nõ dicitur absolutè sicut calidum, sed respectiuè, nihil obstat q̃ id quod est simile respectu vnius sit dissimile respectu alterius: & propterea simile, & dissimile non sunt simpliciter contraria: sed cum addito & secundum quid, puta respectu eiusdem. ¶ Secunda ratio est expositio prioris deducendo ad inconueniens. Si magnum & paruum essent contraria, sequeretur q̃ contraria simul conuenirent eidem subiecto: quod est contra naturam cõtrariorum: nam idem (vt modo dicebamus) eodẽ tẽpore est magnum respectu vnius: & paruum respectu alterius. Vnde prima ratio procedebat à priori: & hæc secunda à posteriori. ¶ Tertia ratio est fere eadem. Si magnum & paruum contraria essent, sequeretur, q̃ idẽ esset sibijpsi contrarium: nã eadẽ quãtitas est excedens & excessa respectu diuersorum: & per consequẽs magna & parua. ¶ In tertia particula textus, insinuat Arist. aliam nouã obiectionẽ contra hanc ꝓprietatem: nã locus species quædã est quãtitatis, vt supradictum est, & tamen in locis est contrarietas, putà, sursum, deorsum. Et probat Aristote. minorem: cuius probatio (quæ subobscura est) sic intelligitur. Contraria sunt illa, quæ maximè sub eodem genere distant: & per quorum habitudinẽ, & respectum, alia inter media opponuntur: vt latè probat Aristote. 10. Meta. tex. 13. & infra. v. g. album & nigrum, sunt complete contraria: quia color recedens à nigro non potest vltra progredi, quam vsq; ad album: & viride incomplete cõtrariatur nigro, quia tendit ad album: & pallidum contrariatur magis nigro: qa magis accedit ad album: sed inferus locus, puta centrum mundi, & locus supremus. s. connexum primi cœli, maximè distant in genere quantitatis, vt pote per maximam lineam: & quanto aliquid propius accedit centro, est inferius: & quanto longius ab illo distat, est superius, vt secundo de cœlo habetur: ergo centrum terræ, & conuexum primi cœli sunt contraria. Itaque non intendit hic Aristote. probare quæcunque loca, superiorem, & inferiorem, esse contraria: sed specialiter id vult probare de centro terræ & conuexo primi cœli, per illam doctrinã, cõtraria sunt quæ maxime distant. ¶ Sed restat dubium, cur Aristot. non respõderit ad hanc obiectionem: vtrum concesserit huiusmodi loca esse contraria, an vero illud negauerit. Respõdetur quod Aristot. non concedit loco, inquantum est quantitas, esse aliquid contrarium (hoc enim putabant antiqui philosophi, propter hoc argumentum Aristotelis) sed supponit solutionem lucidam: esse ex his quæ de paruo & magno dixerat. ¶ Ad cuius intelligentiam notãdum est, quod locus dupliciter accipitur. Vno modo secundum propriam significationem vt species quantitatis: & hoc modo locus idem, est quod superficies vltima continentis: vt. 4. Physico. definitur. In qua significatione loco nihil est contrarium: quia nec dicit sursum esse nec deorsum: sed solum dicit esse mensuram locati abstrahendo ab esse in hoc vel illo puncto respectu centri terræ. Alio modo accipitur locus pro hoc aut illo puncto respectu centri terræ, & hoc vocat Aristote. vbi, quod est vnum ex sex postprædicamentis. Et in hac significatione non significat quantitatem aut mensuram locati: sed esse in hoc aut illo puncto respectu centri terræ, putà magis aut minus distans ab illo: sicut aqua est in inferiori loco, & aer in medio, & ignis in superiori loco: quia aqua minus distat à centro quam aer, & aer quam ignis. Aut propinquius orienti, aut occidenti (quam vocant Cosmographi longitudinem) aut propinquius septentrioni, aut meridiano (quam appellant latitudinem.) Et respectu hominis dicitur

Locus.

Locus dupliciter.

Magnum & paruum.

hoc esse à dextris, illud vero à sinistris, & isto modo accipiendo pro vbi, aliquid est contrarium. Vnde non sequitur, ꝙ quantitati aliquid sit contrarium: sed vbi quod dicit respectum: sicut quanuis magno aliquid esset contrarium, non sequeretur quantitati aliquid esse cõtrarium: quia magnum non significat quantitatem certam: sed excessum respectu alterius, & est relatiuum secundum dici, vt capit. 7. & 9. explicabimus. Text. 5. In textu quinto qui incipit, Porro autẽ, subditur secunda proprietas quãtitatis: nempe quod quantitas non suscipit magis, nec minus: in quo etiam assimilatur substantiæ. Probat hoc inductiuè per omnes species quantitatis: quia bicubitum (quæ est species quantitatis continuæ) non suscipit magis & minus: nec enim vnum tricubitum est magis tricubitum ꝙ aliud: nec magis quantum ꝙ bicubitum: nec vna dies est magis dies quam alia: nec magis quanta quã vna hora. Proprietas hæc consequitur ad primam: vt in superiori capite adnotauimus: nam accidentia corporalia à suo simili intenduntur: & à suo contrario remittuntur. Vnde quanto accidens minus habet ad mixtum cõtrarij, est intensius: & quanto plus habet mixtionis tanto est remissius. Sed quantitas non habet contrarium, ergo nec est intensibilis nec remissibilis. ¶ Secundo. Intensio & remissio conuenit accidenti respectu subiecti: quia magis aut minus actuat subiectum, quantitas vero consequitur statim substantiam genitam, ad modum propriæ passionis. Vnde sicut propria passio non suscipit magis & minus, ita nec quantitas. Text. 6. ¶ In textu sexto & vltimo qui incipit, Proprium autem, concluditur tandem tertia & vltima proprietas quantitatis, quæ est proprium eius quarto modo, puta, quia conuenit, omni, soli, & semper: videlicet ꝙ proprium est quãtitati secundum eam æquale vel inæquale dici. Quod est dicere: Quantitas per se habet esse æqualem vel inæqualem alteri quantitati: vt linea per se est æqualis lineæ, & numerus numero, tempus tempori: & reliqua omnia prædicamenta id habent à quantitate: vt si homo est maior cane & minor elephante, & æqualis alteri homini, omnia hæc habet ratiõe quãtitatis. Et eodem modo si duæ actiones sunt æquales, aut inæquales, hoc est ratione temporis quæ est sua quantitas: & si albedo vnius folij papyri est æqualis albedini alterius, id est, quia extenditur per æqualem superficiem: sed secundum qualitatem res non dicuntur æquales: album enim inquantum album, non est alteri æquale, sed simile. Et ratio huius proprietatis est: quia proprium est quanti esse mensuram: & mensura est id quo rerum ꝙqua litates, aut inæqualitates metimur.

Aequale vel inæquale.

Quæstio prima.

Vtrùm textus quantitatis sit verus.

ADuersus partem affirmatiuam arguitur primo. Quantitas prius deberet in genere definiri quam diuideretur in species: postquã quantum est genus ad discretum & continuum: ergo ineptum est Arist. initium. ¶ Et confir. omnis quantitas continua est discreta: ergo non sunt illæ duæ species. Probatur antecedens. Discretum est id cuius partes separantur: sed verbum in definitione dicit aptitudinem: ergo idem est discretum quod diuisibile in plures partes: & talis est quantitas continua: ergo. ¶ Et confir. secundo. Ratio quantitatis est esse mensuram substantiæ, vt constat ex vltima proprietate quantitatis: sed omnis mẽsura reducitur ad vnitatem, cui per se primo conuenit ratio mensuræ secundum Aristot. 10. Meta. tex. 2. & vnitas est principium quantitatis discretæ: ergo quantitas continua reducitur ad discretã: & per consequens non sunt duæ species. ¶ Secundo principaliter arguitur. Accidentia in concreto nõ ponuntur in prædicamento per se primo, sed in abstracto: ergo male Arist. diuisit quantum in concreto. Probatur antecedes. Id per se ponitur in prædicamento, quod est simplex prædicatum. ſ. simpliciter significans rem illius prædicamenti, & ratione cuius alia ponuntur in eodem prædicamento: sed accidens in abstracto significat simpliciter formã accidentalem, in concreto vero significat illam quodammodo compositiuè concernendo subiectum: & ideo concretum ratione abstracti quod est significatum formale ponitur in prædicamento: ergo abstractum per se primo ponitur in prædicamento. ¶ Tertio principaliter arguitur. In substantijs spiritualibus est numerus: nam decies centena millium ministrant Deo: quin etiã i Deo ipso est numerus trium personarum: & tamen illic non est quantitas (cum nihil sit illic materiale) ergo numerus non est species quantitatis. Quarto arguitur. Oratio, si accipiatur in mente, est de genere qualitatis, putà habitus vel dispositio: si vero accipiatur in voce (vt dicit Arist.) tunc, aut accipitur inquantum significatiua: & sic est in genere signi, vt capit. 4. dictum est: aut accipitur inquantum est quoddam ens naturale: & tunc, si oratio est verberatus aer (vt aliqui opinantur) est in prædicamento substantiæ vti oratio scripta: si vero sit accidens ex reuerberatione productum in aere, tunc est in prædicamento qualitatis. Quod si accipiatur vt est quædam actio, tunc est in prædicamento actionis sicut ambulatio: ergo nulla ratione oratio ponitur in prædicamento quantitatis. ¶ Et confir. Quælibet per se syllaba est quantitas continua (vt putà quæ vnico spiritu profertur) & est oratio: ergo oratio non est species quantitatis discretæ: vel saltẽ exemplum positum in textu de syllaba non est aptum. Quinto principaliter arguitur. Si linea, superficies, & corpus essent species quantitatis, sequeretur ꝙ omnes passiões eorum essent in eodem prædicamento: consequens èst falsum, ergo & antecedes. Probatur minor: Triangulus, quadrãgulus, sunt passiones linearum & superficierum: & cubus est passio quædam corporis: nam cubus est corpus constans ex omnibus suis lateribus æqualibus, vt tessera: & tamen cum sint figuræ, pertinent ad prædicamẽtum qualitatis. Item asperum & lene, sunt passiones quantitatis, nam asperum est superficies dura quæ habet partes subsultantes alias. ſ. alijs prominentes: & lene est superficies quæ habet partes æquales, vt speculum: & tamen ista pertinent ad prædicamentum qualitatis. ¶ Et confirma. Linea infinita (qualis ponitur linea gyratiua, aut si imaginaretur linea recta infinita) non posset esse mẽsura vt docet Arist. 5. Meta. tex. 18. sed de ratione quantitatis est esse mensuram: ergo talis linea non est in prædicamento quantitatis. ¶ Sexto arguitur. Philosophus. 5. Meta. tex. 18. enumerat tempus, motum, & locum, inter quantitates per accidens: hic vero connumerat inter quantitates per se, licet extrinsecas, vt patet in tertio textu: & illic nihil meminit de oratione: ergo est sibi contrarius. ¶ Et cõfirma. Locus est superficies corporis continentis, vt habetur. 4. Metap. ergo superficies, & locus, non sunt duæ distinctæ species. ¶ Et confir. secundo. Locus baculi cuius medietas est in aqua & medietas in aere, nõ est quantitas continua, cum aqua non sit continua aeri: ergo locus nõ est spẽs quantitatis continuæ. ¶ Septimo contra ꝓprietates quantitatis in genere, arguitur. Quemadmodum substantiæ,

stantiæ, prima proprietas est, non esse in subiecto, & secunda prædicari nomine & ratione de suis inferioribus: ita & cuicunque accidenti conuenit esse in subiecto, & prædicari de suis inferioribus nomine & ratione: vt cap. superiori dicebamus, ergo has etiam proprietates debuisset attribuere quantitati. Et confirmatur, quia quantitas non solum est similis substantiæ in hoc quod est nō habere contrarium, nec suscipere magis & minus: sed etiam in hoc, quod quantitas vna numero, recipit successiuè contraria (eadem enim superficies modo est alba, & postmodum nigra) ergo diminutus fuit Aristote. in assignatione harum proprietatum. ¶ Octauò contra primam proprietatem arguitur. Longum contrariatur breui, vt per se est manifestum: tamen longum est de prædicamento quantitatis (idem enim est longum quod linea: sicut latum idem quod superficies, apud Aristote. & corpus idem quod longum latum & profundum) ergo quantitati aliquid est contrarium. Eodem modo arguitur de magno & paruo: nam magnum idem est, quod longum, latum & profundum. Vnde si longum est de prædicamento quantitatis, pari ratione magnum. Et confirmatur, ꝙ magnum & paruum sint contraria contra Aristote. Augmentatio & diminutio sunt motus contrarij, vt habetur in post prædicamentis: sed motus contrarij sunt illi qui sunt ad terminos contrarios (5. Physico. text. 48.) & magnum, est terminus augmentationis, & paruum, terminus diminutionis, ergo magnum & paruum sunt contraria. ¶ Et confirmatur secundo. Aequale contrariatur magno & paruo secundum Aristote. 10. Metaphy. text. 17. tanquam medium duobus extremis: ergo à fortiori magnum contrariatur paruo. ¶ Et confirmatur tertio, quod locus contrarietur loco contra intentionem Aristote. putà accipiendo locum pro superficie continente locatum. Ait enim ipse. 4. Physico. text. 4. & text. 44. ꝙ corpora contraria naturaliter feruntur ad loca contraria, quia habent virtutes conseruatiuas contrarias vt grauia mouentur ad centrum, & leuia mouentur sursum: vnde manifestè loquitur de loco conseruante locatum: sed locus hoc modo videtur pertinere ad quantitatem: ergo quantitati aliquid est contrarium. ¶ Nono principaliter contra secundam proprietatem arguitur. Longum est species quantitatis, sicut calidum est species qualitatis: sed sicut per alterationem aliquid efficitur magis calidum, ita per rarefactionem efficitur magis longum: ergo sicut qualitas recipit magis & minus, ita & quantitas. Et id confirmatur, authoritate Sanct. Thom. 1. 2. quæst. 52. artic. 2. ad primum. & secunda secundæ. quæst. 24. artic. 5. ad primum argumentum, vbi expressè dicit, ꝙ quantitas habet proprium augmentum, sicut aliæ formæ accidentales per modum intensionis eius in subiecto, sicut patet in his quæ rarefiunt. In quam sententiam citat Aristote. quarto Physico. text. 84. ¶ Decimo & postremo arguitur contra vltimam proprietatem. Aequale vel inæquale non est proprium quarto modo quantitatis: ergo male dicit Aristote. illud esse maximè proprium. Antecedens probatur tripliciter. Primo, quia substantiæ id conuenit non solum ratione quantitatis: sed ratione essentiæ: sunt enim species animalium inæquales in gradu essentiali perfectionis: vnde in quocunq; genere est vna & perfectissima species quæ est metrum & mensura aliarum. Secundo probatur. Quia in prædicamento qualitatis est æqualitas, & inæqualitas secundum qualitatem: duæ enim albedines inæqualiter intensæ sunt quidem similes, sed tamen æquales non sunt, nisi sint æqualiter intensæ. Et tertio probatur antecedens. Quia æquale vel inæquale pertinet ad prædicamentum relationis: ergo non est propria passio quantitatis. ¶ In contrarium est auctoritas Aristote.

Ad quæstionem affirmatiuè respondetur.

Ratio quantitatis.

Vnde circa primum argumentum adnotandum est, quod prima & per se ratio quantitatis, est esse rationem extensionis: nempe ratione cuius substantia habet partem extra partem: & huic proximum est, ꝙ ratione quantitatis substantia & accidentia corporalia sunt diuisibilia in partes secundum extensionem: cui annexa est tertia proprietas quantitatis quæ est esse mensuram substantiæ: ac demum, vt ratione quantitatis substantia, & res omnes corporeæ sint æquales vel inæquales: finitæ vel infinitæ. Vnde de quantitate tractat Arist. 5. Meta. tex. 19. & hic: sub diuersis tamen rationibus. Nā illic tractat de quantitate secundū eius esse naturale: qđ est extensio & diuisibilitas: hic autem tractat de illa in ordine ad substantiam: putà inquantum est mensura substantiæ. ¶ Et ideo illic definit quantitatem in genere dicens. Quantum dicitur quod est diuisibile in ea quæ insunt, quorum vtrunq; vel vnumquodq;, vnum quid aptū est esse. Quod est diuisibile, ad driam Dei & intelligentiarum: quæ ideo nō sunt ꝓpriè quanta, quia non sunt diuisibilia. In ea quæ insunt, ad explicandā diuisionē propriā quātitatis. ¶ Vbi adnotandum est, ꝙ corpus triplici ter est diuisibile. Vno mō in elementa quæ non sunt formaliter in mixto, sed virtualiter: in quæ nō diuiditur nisi per corruptionē mixti. Dicit ergo: In ea quæ insunt. i. in partes quæ formaliter sunt in toto: ad excludēdum diuisionē mixti in elementa: quæ non est diuisio quantitatis. Secundo diuiditur corpus in materiā & formā: quæ quidem per se separatæ naturaliter esse non possunt, & ideo ad excludēdum hāc diuisionē dr̄ in definitiōe. Quorum vtrunq; aut vnumquodque vnum quid esse pōt. i. ꝙ si diuisio fiat in duas partes, vtraque per se manere pōt: etsi fiat in plures, quæcunque etiā manet. Et hæc est diuisio secundum extēsionē: quæ est propria quantitatis conueniens vniuoce quantitati continuæ & discretæ tanquam genus suis speciebus. ¶ Quod si quis arguat, generalissimum (quale est quātum) nō definiri: respondetur, ꝙ est hæc descriptio quædam: sicuti esse per se, est descriptio substātiæ. ¶ At vero accipiendo quantitatem in ratione mensuræ, vt hic cōsideratur, cōtinuum, & discretum, nō cōueniunt in vna rōne mensuræ. Continua em̄ quantitas metitur magnitudinē rei: discreta vero metitur multitudinem. Et hac de causa Arist. nō definiuit hic quantitatē in genere: sed statim rem inchoauit ab speciebus: veluti fecit cap. superiori de substantia. Vnde diuersa sunt nomina ad interrogādum & respondendum de mensura eō tinui, & de mēsura discreti. Nam de continua interrogamus, quanta sit: & respondemus ꝙ est magna vel parua, bicubita vel tricubita. &c, sed de discreta interrogamus quot entia sunt: & respondemus, ꝙ sunt multa vel pauca, vnum aut plura: quanuis de continuo quod est facilè diuisibile (qualia sunt liquida) etiam respondemus, quod est multum vel paucum: vt quod est multum aut paucū vinum, vt docet Arist. 10. Meta. tex. 20. ¶ Ad primā confirmationem respondetur, quod satis mirari nō possunt, quā sibi ratione doctores huius temporis persuadere potuerint omnem quantitatē continuā esse directā: dicentes, quod quātitas & quātitas discreta, cōuertuntur: cum Arist. asserat manifestè duas esse distinctas species. Neq; definitio illa quam assignant quantitati discretæ: est Aristote. sed illi potius contra Aristote. eam excogitarunt. Nam quantitas discreta secundum Arist. nō definitur ꝙ sit omnis quantitas diuisibilis in plures partes: sed illa sola

Definitio quātitatis.

Interrogationes quanti.

Quantitas cōtinua nō est discre.

La sola quantitas cuius partes non copulantur vno communi termino, id est, quantitas cuius partes sunt actu diuisæ: ita vt sit nomen collectiuum. Vnde quantitas continua non magis est discreta, quàm discreta sit continua. Mirabile enim est, quòd vnus lapis sit binarius & ternarius. &c. cum illic non sint actu duo aut tria. Nec sequitur, sunt duæ medietates: ergo sunt duo entia: quia illæ partes non habent vnitates distinctas: imo illæ duæ partes non sunt nisi vnum. Quo fit vt vnum & multa opponantur non solum ratione, sed realiter: quod docet Aristote. 10. Metaphy. text. 17. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, quòd quanuis continuum & discretum habeant diuersas rationes mensuræ, vt iam modo dicebamus: tamen mensura continui reducitur ad vnitatem, vt est sententia Aristote. loco modo citato: vbi docet, quod cum prima ratio mensuræ debeat esse indiuisibilis, prima omnium mẽsura est vnitas. Exempli gratia. Stadium, quod est vnum continuum metimur passibus centum viginti quinque & passum, quinque pedibus: & pedem palmis quatuor: & palmum, quatuor digitis: atque adeo digitum quatuor granis tritici: quo grano vtimur tanquã indiuisibili vnitate. Et eodem modo in ponderibus: Talentum metimur libris: & libram vncijs: & ita descendendo vsque ad scrupulos: quæ sunt veluti vnitates indiuisibiles. Parique ratione in tempore: annum metimur mensibus & menses diebus, &c. Ad secundum argumentum, diuersi sunt modi respondendi. Paulus Venetus hic & superius capit. 4. censet, quòd abstracta primo ponuntur in prædicamẽto: nec tamen aliam rationem adducit quã q̃ Aristote. in abstracto dixit, quantitatis aliud cõtinuum &c. Et eadem videtur esse sententia San. Thom. opu. 42. capit. 19. vbi ait, quòd accidentia in concreto non sunt in genere nisi per reductionem. Ex alia parte, cum prædicamenta accidentium distinguantur secundum diuersos modos prædicandi de substantia: & non prædicentur de illa nisi in concreto, videtur quod potius concreta sint in prædicamento quam abstracta. Et præterea: quia quãuis Boetius transferat in abstracto, quantitatis aliud, &c. tamen in græco non est nisi in concreto, vt vertit Argyropylus. Est enim posoi, id est quanti, non posotetos, id est quantitatis. ¶ Nihilominus vtrouir modo dicamus parum refert. Tametsi argumetum principale quod nos formauimus plus me mouet vt abstracta principalius ponantur in prædicamento. Et id maximè tenendo res prædicari: nam albedo ipsa est forma quæ prædicatur de substantia (licet non prædicetur nisi in concreto) & cum distinctio prædicamentorum sit formalis, videtur quod abstracta principalius ponãtur in prædicamento. At verò Aristoteles parum de hoc curat: aliquando enim explicat res prædicamentorum in abstracto, aliquando in cõcreto, vt generalissima, putà quantum, quale, ad aliquid, in concreto sunt: & duplum, subduplum, calidum. &c. Sed tamen species quantitatis, propter similitudinem quam habent cum substantia, explicat in abstracto, vt linea, superficies, & eius figuræ, vt triangulus, quadrangulus. &c. ¶ Quod autem de rebus dictum est, de terminis proportionabiliter intelligatur: quippe qui in prædicamento tanquam rerum signa ponantur. Tametsi non sit concedendum, quòd ly album ponatur in prædicamento ratione de ly albedo: sed tam res quæ est album, quã nomen album, ponitur in prædicamento ratione albedinis. ¶ Id tamen adnotandum est per totum caput, quòd tam species quam proprietates quantitatis exponi non possunt aptè de terminis, sed de rebus, vt nonnulli ex Nominalibus etiam concedunt. Nam quis dicat quòd linea, superficies, & corpus, accipiantur pro illis terminis: quæ certè non sunt lineæ nec superficies, sed nomina linearum & superficierum. ¶ Ad tertium argumentum respondetur, quòd vnitas dupliciter accipitur. Vno modo transcendentaliter: vt conuertitur cum ente tãquam passio eius. Nam ens & vnum conuertuntur vt docet Aristote. 7. Metaphysi. text. 16. &. 57. tanquam passio & eius subiectum, quæ vt diximus cap. de proprio, sola ratione distinguuntur secundum S. Thom. & secundum Scotum distinguuntur formaliter. Et isto modo quæcunque res mundi siue corporea, siue incorporea, eo quod est res, est vna: & isto modo in angelis & in Deo est numerus. Vnde cum nomen res (propter eius transcendentiam) supponat tam pro essentia quam pro persona, vtrunque cõcedimus in Deo, scilicet, & quod Deus est vna res, & qđ est tres res: atque adeo quod est vnus & trinus. Alio modo accipitur vnitas vt sequitur diuisionem quantitatis (etenim in quot partes diuiditur continuum, tot resultant vnitates) quæ vnitas dicitur vnitas prædicamentalis: quia est principium numeri quæ est species quantitatis: & hæc in rebus spiritualibus nõ reperitur. ¶ Ad quartum argumentum respondetur: quòd oratio vt est species quantitatis, non accipitur aliquo illorum modorum qui enumerantur in argumento, vt argumentum probat: sed accipitur vt est nomen mensuræ rei successiuè discretæ. Et ideo dicitur in textu. Dico autem orationem illam quæ est in voce, quam particulam Boetius dicit addidisse ad tollendam æquiuocationem orationis mentalis. Sed tamen particula est in græco, vt vertit etiam Argyropylus. Hæc quidem species quantitatis ante Aristolem forsan erat incognita: & primus ille hanc speciem appellauit orationem. ¶ Ad cuius euidentiam notãdum est, quod ad rationem orationis in præsentiarum impertinens est, esse vocem significatiuam necne: imo neque esse vocem, aut alium sonum. Est enim mensura qua metimur, non solum numerum partium discretæ quantitatis successiuè: sed quantitatem & durationem cuiuscunque partis in eodem situ (quod expositores silentio præterijsse miror.) Exempli gratia. Siue dicas Cicero, siue Ceciro, eadem est species orationis (quanuis secunda dictio non sit significatiua) non solum, quia vtraque dictio constet ex tribus syllabis: sed quia vterque pes sit tribrachus, constans ex tribus breuibus: attamen si dicas, Ciroci, non est eadem species quantitatis: quia prima syllaba efficitur longa, tametsi Boetius reputet eandem speciẽ: non respiciens mutationem quantitatis syllabæ. Eadem ratione, domini, & blitiri, sunt eadem species orationis: nam vterque pes est anapestus constans ex duabus breuibus & vltima longa: sed tempora est alia species, quia est dactylus, constans ex priori longa & duabus breuibus. Atqui (vt semel finiam) oratio est species subalternæ quantitatis habens sub se tanquam specialissima cunctas species pedum in carmine, vt spondæus, constat ex duabus longis, vt gentes: pyrrichius, ex duabus breuibus, vt Deus: iambus, ex breui & lõga, vt Deos: trochæus, ex longa & breui, vt tempus. Et eodem modo in trissyllabis, molossus, ex tribus longis: tribrachus ex tribus breuibus, dactylus, anapestus. &c. In hac specie quantitatis ponuntur etiam nomina metrorum, vt metrum, carmen, Hexametrum, Pentametrum, Sapphicum, Adonicum. &c. Nec solom voces, sed si tuba aut cithara sonos secundum metri quantitates resonent, illi sunt in eadem specie quantitatis, ac si voce proferrentur. ¶ Ad confirma. conceditur, q̃ vna syllaba quæ vnica continua prolatione profertur, non est mensura discreta sed continua. Et ita in. 2. libr. Summul. diximus sonum vnius syllabæ esse accidens paruissimo tempore perma-

Vnitas est prima mensura.

Discreta primo sunt in prædica.

Vnitas duplicit.

Oratio.

Syllaba.

permanens in aere. Attamen oratio ponitur ſpecies diſtincta à tempore: tum quia de per accidens eſt, quod ſyllaba vnica prolatione an pluribus proferatur, tum maxime, quia tota dictio & oratio eſt vna quantitas conſtans ex partibus diſcretis. Et propter hanc ſpeciem non tum argumentum id maximè conſiderandum eſt, quæ res aut termini in quo prædicamento ponantur. Quemadmodum enim ludus Summuliſtarum eſt adducere inſtantias (quas vocant) in materia oppoſitionis, aut ſyllogiſmorum: ita negotium dialecticorum in prædicamentis debet eſſe diſquirere diſcernereque res & terminos cuiuſcunque prædicamenti: in hunc enim vſum inuenta eſt ars hæc Ariſto. ¶ Vbi hoc fundamentum iacere oportet, quanuis multi etiam graues doctores contrarium putent. Nullus terminus ſecundum eandem ſignificationē, nullaque prorſus res formaliter accepta, conſtituitur in diuerſis prædicamentis, alias rueret tota ars Ariſtote. cuius negotium fuit diſtinguere decem genera rerum quæ eſſent primo & per ſe diuerſa. Inſpicienda eſt natura rei formaliter ſignificata, & ſecundum illam & res & nomen collocanda ſunt in prædicamento. Exempli gratia. In prædicamento quantitatis ſunt duæ ſpecies ſubalternæ, puta, continuum, & diſcretum, & ſub continuo ſunt tres ſpecies intrinſecæ quantitatis, ſcilicet linea, ſuperficies, & corpus. Atqui ſi iſtæ ſpecies accipiatur ſecundum eſſe abſolutum quantitatis, quod eſt eſſe diuiſibile ſecundum extenſionem, ſunt ſpecies ſpecialiſsimæ: quia non ſunt niſi tres ſpecies dimenſionis, & per conſequens diuiſionis ſcilicet ſecundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Si vero accipiantur ſecundum rationem menſuræ, tunc ſunt ſpecies ſubalternæ: nam ſub linea ponuntur omnes quantitates dicentes meſuram, vt bicubitum, tricubitum, item ſtadium, paſſus, pes, palmus, vlna, & alia id genus, quæ ſunt direcſte in prædicamento quantitatis. Vnde pes, ſi accipiatur tanquam pars hominis eſt reductiuè in prædicamento ſubſtantiæ: ſed ſiſit nomen menſuræ eſt prædicamenti quantitatis: ſicut paſſus, vt dicit actionem eſt in prædicamento actionis, ſi tamen menſuram, eſt in prædicamento quantitatis. Eodem modo, modius, amphora, dolium, & ſimilia, ſi accipiantur vt ſignificant figuram vaſis, ſunt in prædicamento qualitatis: ſed ſi accipiantur in ratione menſuræ, ſunt in prædicamento quantitatis. Eadem ratione, vncia, libra, talentum, ſunt in prædicamento quantitatis. ¶ Eodē modo dicendum de quantitate ſucceſsiua, puta, tempus, ſi accipiatur enim ſecundum eſſe abſolutum eſt ſpecies ſpecialiſsima: nam tempus eſt ſpecies cuiuſcunque temporis magni vel parui: ſed tamen in ratione menſuræ eſt ſpecies ſubalterna, cuius ſpecies ſunt, hora, dies, menſis, & annus, ſeculum, ætas. Eodem modo ſpecies numeri ſunt, binarius, ternarius, &c. ſed iſtæ ſunt ſpecies ſpecialiſsimæ, ſicuti, locus: vtpote quibus non eſt aſsignare alias inferiores ſpecies: nam binarius hominum, & binarius equorum eiuſdem ſpeciei ſunt in genere quantitatis, licet in genere ſubſtantiæ differant ſpecie: ſicuti locus terræ, & locus ignis, eiuſdem ſunt etiam ſpeciei in hoc genere, licet habeant naturas & proprietates differentes ſpecie phyſica. ¶ Igitur ad argumentum reſpondetur, quod quanuis linea ſit in prædicamento quantitatis, nihilominus, triangulus, circulus & ſimilia (quæ fiunt ex lineis) ſunt in prædicamento qualitatis: quia iſta de formali dicunt figuras quę ſunt paſsiones qualitatis: & in prædicabilibus diximus, quod paſsio vnius prædicamenti aliquando ponitur in alio. Eodem modo, cubus, qui eſt corpus vndecunque quadratum eſt in prædicamento qualitatis, ſicut, teſſera, ſphæra, & pyramis, & corpus ouale, lenticulare, & reliquæ id genus figuræ corporum. Imo vero adnotandum eſt hic, huiuſmodi etiam figuras accidere numeris, quos Ariſto. 5. Metaphyſi. text. 19. vocat numeros compoſitos: quemadmodum enim in ſuperficie, triangulus eſt figura plana, & in corpore, cubus, eſt figura corporalis: ita nouenarius, dicitur numerus ſuperficialis triangularis æquilaterus, vt puta qui conſtat ex ter tribus: nam tres ternarij ſe habent vt tria latera trianguli: & numerus vigeſimus ſeptimus, eſt numerus corporalis cubus: nam ter tria ter, ſunt vigintiſeptem. Vnde quanquam numerus nouenarius, & numerus vigeſimus ſeptimus, ſint in prædicamento quantitatis: tamen ſi dicas, numerus triangularis, aut numerus cubus, eſt in prædicamento qualitatis, vt illic dicit Ariſtoteles. Nec ſequitur eandem rem eſſe in diuerſis prædicamentis: quia numerus nouenarius, ſolum dicit quantitatem: ſed numerus triangularis dicit figuram. Et eodem modo reſpondetur ad aliam partem argumenti, quod aſperum & lene, nullo modo ſunt de prædicamēto quantitatis (vt aliqui falſo putant) ſed ſunt de prædicamento qualitatis, quia dicunt figuram: quanuis aſperum dicat figuram ex partibus ſubſilientibus in corpore duro. Eodem modo, rarum & denſum, durum & molle, graue & leue, omnia pertinent ad prædicamentum qualitatis: quanuis grauitas, duricies, & raritas, fundentur in quantitate, tanquam paſsiones eius. ¶ Ad confirmationem reſpondetur, quod Ariſtote. illic ſolum intendit dicere, quod linea infinita in actu non poteſt eſſe menſura ſecundum ſe totam, poteſt tamen ſecundum partem finitam eſſe menſura. Et ideo linea ſecundum Mathematicos, qui tractat de linea recta inquantum conſtituit angulum, definitur, quod ſit longitudo clauſa inter duo puncta: quod ſolum conuenit lineæ finitæ. Nihilominus linea infinita eſt etiam in prædicamento ſicut linea finita: & in ratione quantitatis ſunt eiuſdem ſpeciei: nam linea licet ſit infinita extenſiuè, eſt tamen finita & limitata ſecundum eſſentiam (poſtquam eſt creatura, vt dicit Sanct. Thom. p. p. quæſt. 7. artic. 3.) ¶ Ad ſextum argumentum reſpondetur cum Sanct. Thom. in eodem loco, quod cum Ariſtote. in quinto Metaphyſi. tractet de quātitate ſecundum eſſe naturale, quæ eſt ratio diuiſionis: tepus & motum collocauit inter quantitates per accidēs, eo ꝙ motꝰ, nō ꝓ ſe diuidiť: ſed diuidiť ad diuiſione ſpacij ꝓ qđ fit mctus: eſt em̄ prior pars motus, illa qua mobile mouetur ſuper primam partem ſpatij: & poſterior eſt illa, qua mouetur ſuper ſecundam partem: & pariter tempus diuiditur ad diuiſionem motus eſt nanque prius & poſterius in tempore, ſicut in motu primi mobilis. At vero, accipiendo in ratione menſuræ, tempus eſt per ſe quantitas & menſura durationis: & ideo hic poſuit tempus inter quantitates per ſe: nihil tamen hic meminit de motu, quia non eſt in motu alia ratio menſuræ: quam in tempore. Eadem de cauſa nihil meminit illic de oratione: quia in ratione quantitatis non diſtinguitur tempus & oratio: nam quælibet ſyllaba eſt quantitas continua: ſed tamen in ratione menſuræ, oratio, quæ eſt menſura diſcreta, diſtinguitur à tempore, quòd eſt menſura continua. Vel dicendum eſt, quod oratio in ratione quantitatis continetur ſub nomine numeri: quia in ratione numeri nihil refert, quod ſit permanens vel ſucceſsiua: ſed tñ in rōne menſuræ differt, quod ſit menſura permanēs vel ſucceſsiui. ¶ Ad. 1. confirm. rñdetur, quod quāuis ea dem res ſit ſuperficies & locus, nihilominus hæc habet re ſpectu diuerſorum: nā reſpectu corporis locantis eſt ſpecies quantitatis extrinſeca: reſpectu locati eſt ſpecies quantitatis extrinſeca: quia eſt terminus intrinſecus locantis,

Fundamentum.

Tempus.

Figuræ quantitatis.

Aſperum.

Linea infinita.

Locus.

locantis, & extrinsecus locati. Et his rationibus diuersis pertinet ad diuersas species quantitatis. ¶Ad secundam confirmationem respondetur, quanuis aqua & aer continentes baculum sint duo in genere substantiæ: & superficies earum versus baculum sint etiam duæ tanquam termini intrinseci aeris & aquæ, tamen in ratione loci sunt vnus locus: quia adæquate ambiunt idem locatum.

Ad septimum argumentum

(quod contra secundam partem textus formatum est) respondetur, quod non esse in subiecto, est proprium quarto modo substantiæ, nulli conueniens accidenti: & ideo connumeratum est inter proprietatem substantiæ: tamen esse in subiecto, non est proprium quantitatis, sed est omni accidenti commune, & ideo non debuit poni proprium quantitatis: at per oppositum extremum colligitur ex proprietate substantiæ. Eodem modo prædicari de suis quidditatiuè inferioribus nomine & ratione, quia est omnibus prædicamentis commune, satis est expositum esse in prædicamento substantiæ cui per se primo conuenit hæc proprietas: nam prædicari nomine & ratione, est prædicari nomine & definitione, & accidentia: quia non habent quidditatem ita propriè sicut substãtia, nec habent ita propriè quidditatiuam definitionem. ¶Ad confirma. respondetur, quod quantitati non conuenit eo modo, cum sit vna numero recipere contraria, quo modo est proprium substantiæ: nam quantitas, non recipit contrariã, nisi tanquam subiectum quo: substantia vero est quæ sustinet accidentia: & quantitas in Sacramento altaris super naturaliter fungitur hac vice substantiæ. ¶Ad octauum argumentum respondetur, quod longum vno modo accipitur absolutè, & significat dimensionem lineæ: dicimus enim lineam esse longitudinem sine latitudine: & superficiem, latitudinem sine profunditate &c. & isto modo, longum, est de prædicamento quantitatis: quia nullum dicit excessum nec respectũ. Vnde Aristote. 2. de cœlo text. 12. dicit quod longitudo animalis est distantia à sursum vsque ad deorsum: & latitudo à dextro in sinistrum: & profunditas ab ante retrorsum. Quare, longum, & latum, isto modo non habent cõtrarium: nam quicquid est diuisibile secundum longitudinem, quantumcunq; breuissimum, est longum: sicut quicquid est diuisibile secundum latitudinem, quantumcunque angustissimum est latum. Sed alio modo, lõgum accipitur vt dicit excessum, & sic non pertinet ad quantitatem, sed ad relationem, & opponitur breui, non simpliciter, sed respectu eiusdem, vt in expositione textus dictum est. Et idem prorsus dicendum est de magno & paruo. ¶Nam magnum vno modo accipitur absolutè, vt dicit Aristo. 5. Meta. tex. 18. (quod notat illic S. Tho. lect. 13.) & isto modo non habet contrarium & pertinet ad quantitatem: & alio modo accipitur respectiuè de quo loquitur hic Aristot. tex. 4. ¶Ad confirma. respondetur quod magnum & paruum adhuc accipitur dupliciter. Vno modo vt dicit solum quantitatem abstrahendo à quocunque subiecto naturali (vt modo dicebamus, vel absolutè, vt pertinet ad quantitatem: vel respectiuè vt pertinet ad relationem.) Alio modo accipitur vt dicit terminus rei naturalis. Ait enim Aristo. 2. de anima, tex. 41. quod vnicuiq; viuentium datus est certus terminus augmenti & decrementi. Procedit augmentatio à minimo naturali vsque ad maximum: & diminutio retrocedit econuerso. Et inter hos terminos est contrarietas: nõ quidem inquantum sunt de prædicamento quantitatis, sed inquantum reductiuè ponuntur in prædicamẽto substantiæ, tanquam termini substantiæ. ¶Quod si quis ad huc arguat, Bicubitum & tricubitum expellunt se mutuo circa idem subiectum, vt patet in rarefactione ceræ qñ calent: ergo sicut frigidum & calidum contrariantur, ita bicubitum & tricubitum. Respondetur, ꝙ quantitates non augẽtur, aut minuuntur, aut corrumpuntur, nisi per actionem primarum qualitatum. Vnde sicut diximus elementa non esse per se contraria, sed ratione qualitatum: ita dicendum de quantitate. ¶Ad tertiam confir. distinguitur de loco sicut modo distinguebamus de magno & paruo. Accipitur enim locus tripliciter. Vno modo vt solum dicit superficiem continentis. Alio modo pro vbi, vt dicit certum respectum ad centrum terræ vel ad aliud punctum fixum. Et primo modo hactenus diximus pertinere ad quantitatem & non habere contrarium, & secũdo mõ, diximus habere contrarium, & esse relatiuum secundum dici. Sed tertio mõ accipitur ꝓ loco rei naturalis: vt dicit nõ solum superficiẽ continentis, sed virtutẽ naturalẽ cõseruatiuã locati, sicut locus radicis arboris est terra, & non aqua: & cauea est locus conseruatiuus vini. Et hoc mõ locus contrariatur loco, vt locus ignis, loco aquæ: & loci calidorum, locis frigidorũ ratione qualitatum cõseruatiuarum. ¶Ad nonum principale negatur cõsequẽtia: nam magis & minus album accipitur secundum intẽsionem sub eadem extensione, secundum qđ albedo magis aut minus actuat subiectum, aut plures aut pauciores habet gradus albedinis: sed tñ magis aut minus longum solum dr secundum extensionẽ. Vnde qñ Aristo. dicit, ꝙ quantitas nõ suscipit magis aut minus, intelligitur quod nõ magis aut minus radicatur in subiecto aut non plures gradus acquirit. ¶Ad auctoritatem S. Thom. respondetur, quod forsan locis citatis non est legendum, intensionis, sed extensionis: quod si legatur intensiõis, nihil aliud vult sentire S. Thomas, nisi quod quemadmodum qualitas, aliquando augetur extensiue additione nouæ qualitatis per maius subiectum, (vt quando calor successiuè penetrat partes interiores ferri) aliquando vero augetur per maiorem radicationem in subiecto sine additiõe nouæ qualitatis (quod augmentum vocatur intensio) ita quantitas aliquando augetur per additionem nouæ quãtitatis (quemadmodum augetur animal per additionem noui alimenti) aliquãdo vero augetur sine additione nouæ quantitatis per extensionem eiusdem quę antea erat, vt in rarefactione: in quo habet similitudinem cum intensione qualitatis, non tamen quod hæc propriè sit intensio. ¶Ad decimum & postremum respondetur, quod quando Aristote. dicit proprium esse quantitati æquale vel inæquale, intelligit de æqualitate in extensione. Nihilominus adeo proprium est quantitati, æqualitas vel inæqualitas & ratio mensuræ, vt perfectiones substantiæ & intensiones qualitatis non dicantur æquales aut inæquales, nisi per similitudinem ad qualitatem: quia omnia mensurantur vnitatibus: nam substantiæ dicuntur æqualiter perfectæ quæ habent eosdem gradus perfectionis, & qualitates sunt æquales in intensionẽ, quæ habent eosdem gradus intensionis. Quinetiam in diuinis metaphorice est illic æqualitas, quia metaphorice est illic quantitas: nam secundum Augustinum. 8. de Trinitate. In his quæ nõ mole magna sunt, idem est maius, quod melius. ¶Ad tertiam probationem antecedentis eiusdẽ argumenti respondetur communiter, ꝙ æquale & inæquale formaliter significat relationem, tamen fundamentaliter dicit quantitatẽ. ¶Nihilominus (ni fallor) vtrũq; quoddammodo dicit formaliter. Enimuero ratio qua vnum est æquale alteri certè est quantitas, sicut ratio qua aliqd est albũ est albedo: sed qa æqualitas nõ est nisi inter duo extrema, æquale dicit relationẽ. Et ideo vtrunq; cõ

Longum.

Magnum & paruum.

Locus.

cedendum

cedendum est suo modo formaliter. s. & ꝙ res formaliter sunt æquales quantitate, & ꝙ sunt formaliter æquales relatione. Nisi ꝙ quantitas est fundamentum proximum relationis. Et ideo æquale & inæquale potest poni ratione fundamenti in prædicamento quantitatis (vt diximus capite de proprio) quando quidem quãtitas est ratio æqualitatis: & hoc modo mathematici loquuntur de æquali: & nihilominus ponitur in prædicamento ad aliquid, ratione relationis: sicut maius & minus, duplum & subduplum. Tametsi hæc relatio sit passio quantitatis.

Quæstio secunda.

Vtrum quãtitas distinguatur à re quanta.

ADuersus partem affirmatiuam statim sese offert argumentum illud vulgatum. Frustra est pluralitas sine necessitate: sed omnia quæ philosophi de quantitate prædicant, saluari optimè possunt sine distinctione quantitatis a substantia & qualitate, dicendo, ꝙ substantia est sua magnitudo & qualitas item sua: ergo non est huiusmodi distinctio asserenda. Probatur minor. Officium primum quantitatis est (vt hactenus dictum est) extendere partes substantiæ, & facere eas loco distare vt sint aptæ diuisioni: sed hoc substantia per se habere potest & qualitas per se: ergo intentum. Minor ostenditur. Si quantitas distinguitur a substantia, poterit Deus separata quantitate seruare seorsum substantiam (sicut enim in Sacramento altaris seruatur quantitas sine pane, potuisset Deus & panem sine quãtitate seruare) tunc substantia panis esset vna: ergo habere partes continuas, & distantes loco & situ sicut antea (nam potest Deus illam seruare sicuti erat) atque adeo esset diuisibilis secundum extensionem, & occuparet locum: ergo sine distincta quãtitate poterit per se substantia habere quicquid quantitati attribuimus: & per consequens quantitas non est accidens distinctum. ¶ Et confirmatur præterea. Partes substantiæ seipsis vniuntur, vt caput collo, & collum scapulis: ergo seipsis extenduntur. Antecedens probatur, quia partes substantiæ non videntur posse vniri mediante accidenti. ¶ Secundo arguitur. Si quantitas esset accidens distinctum a substãtia, sequeretur quod esset subiectum aliorum accidentium (vt asserit ista opinio) & per consequens esset vna numero susceptiua contrariorum: quod est contra Aristotelem superiori capite asserentem, hoc esse proprium substãtiæ. ¶ Tertio arguitur. Si quantitas ponitur accidens distinctum, vt faciat partes substantiæ loco & situ distare, sequitur quod in rarefactione, vbi partes magis distant quam prius, noua quantitas acquiritur: nam si per eandem numero quantitatem partes substantiæ, nunc minus, nunc vero magis distarent, idem possemus attribuere substantiæ, vt seipsa haberet partes magis aut minus distantes. Quod autem acquiratur noua quantitas, videtur esse contra Aristotelem quarto Physicorum tex. 84. vbi insinuat, ꝙ in rarefactione nihil nouum acquiritur, sed solæ partes magis extenduntur. ¶ Quarto principaliter arguitur. Si quantitas distingueretur a substantia & qualitate, sequeretur ꝙ eadem ratione species quantitatis essent inter se distinctæ, vt puta, punctum, linea, superficies, & corpus: consequens est falsum: ergo & antecedens. Probatur minor: si punctum distingueretur a linea, sequeretur, quod esset accidens indiuisibile continuãs partes lineæ. Contra quod triplicíter arguitur. ¶ Primo quia accidens indiuisibile non potest esse nisi in subiecto indiuisibili: sed tam substantia quam linea sunt subiecta diuisibilia: ergo nec in substantia, nec in linea subiectaretur: & per consequens in nullo esset subiecto. ¶ Secundo sequeretur, quod diuisa linea produceretur nouum punctum quod antea non erat: nam vnicum est punctum continuans medietatem lineę: sed tamen facta diuisione vnum est terminans vnam medietatem, atque alterum, alteram. ¶ Et tertio arguitur. Si puncta sint accidentia distincta a linea: Deus tunc poterit separare omnia accidentia a linea: & tunc vel partes lineæ manebunt continuæ, & sic puncta sunt superflua: aut discontinuæ, & sic continuum erit diuisum in qualibet sui parte: quod contradictionem implicare videtur. ¶ Similia argumenta formari possunt aduersus lineam, quæ est indiuisibilis secundum latitudinem, & aduersus superficiem, quæ est indiuisibilis secundum profunditatem: de qua perspicacius procedit secunda ratio cum frãgitur baculus: nam tunc duæ restant superficies terminãtes partes fractas, cum tamen ante fractionem non esset nisi vnica continuans ambas: & quæritur à quo producta est illa noua superficies, quæ certè non videtur per solam diuisionem posse produci. ¶ De tempore posset etiam argumentum fieri, quod non sit accidẽs distinctum à motu cœli: sed de illo nec locus est hic, nec nobis est animus vsque ad quartum Physicorum dicere. ¶ Quinto principaliter arguitur. Si quantitas continua esset accidens distinctum: sequeretur pari ratione, quod quantitas discreta (puta numerus) distingueretur a rebus numeratis suisque vnitatibus, videlicet, quòd ternarius esset vna forma, & quaternarius alia, &c. sed consequens est falsum: ergo & antecedens. Probatur minor: quia si ternarius, v. g. Papæ: & Imperatoris, & Regis Franciæ distingueretur ab illis, deberet esse in omnibus simul tanquam in subiecto adæquato: est tamẽ impossibile, quod vna res sit in tribus subiectis distinctis atque adeo distantibus. ¶ Et confirma. Eadem ratione sequeretur, ꝙ vnitas quæ est principium numeri esset res indiuisibilis, sicut punctum quod est principium quantitatis: consequens est falsum: quia certè in tribus lapidibus non videtur quid aliud sit, quam tres quantitates separatæ quæ sunt ternarius. Quibus colligitur, quòd quantitas non distinguitur à re quanta. ¶ A parte affirmatiua quæstionis videtur stare authoritas Aristotelis in hoc capi. vbi loquitur de quantitate tanquam de accidente distincto: dicens quod linea, superficies, &c. sunt per se quantitates: cætera vero non sunt quantitates, nec æqualia vel inæqualia nisi ratione istorum. Et idem latius enunciat. 5. Metaphy. text. 18.

In hac quæstione quæ prima

mota est de distinctione prædicamentorum operæpretium est in priori articulo de distinctione omnium in genere vnum verbum præfari: & deinde in secundo descẽdemus ad particularem responsionem de quantitate. ¶ Haud nos latet quàm sit persuasu difficile, omnia decem prædicamenta sic esse realiter distincta, vt ex realibus multi videntur contendere: nempe quod distinguantur omnia sicut albedo distinguitur a substantia, quam in sacramento altaris sine substantia certo credimus existere. Quinetiam mihi nunquam persuasum erit relationem, & sex vltima prædicamenta hoc modo a substantia esse realiter distincta. Nihilominus (vt citra in-

iniuriam

iniuriam dixerim hominum aliàs doctorum, quibusque honorem semper deferam modum loquendi aliquorum Nominalium satis in hac parte probare non possunt: sanè qui huiusmodi propositiones concedunt, substantia est quantitas, substantia est relatio, sedens est sessio, & similes. Non q̃ ego sim tanti, vt contendam eas omnino repudiare: sed certè q̃ videntur pugnare, non solum cum doctrina Aristotelis, sed etiam cum communi modo concipiendi. Et ideo ex cogitandus illis esset modus aliquis quo non concederentur, etiam si negarent omnia prædicamenta esse realiter prorsus distincta tanquam substantiam & colorem. ¶ Quocirca statuitur hic conclusio tan quam fundamentum distinctionis prædicamentorum. Nullum prædicamentum formaliter prædicatur de alio nisi prædicatione de nominatiua. Quod est dicere: In cõcreto, substantia est quanta, & qualis, & alba, & similis. Et ita in reliquis vnum prædicamentum prædicatur de alio. Sed tamen in abstracto, substantia, nec est quantitas nec relatio, nec sessio, nec actio. &c. Probatur conclusio. ¶ Primum omnium manifestum est, hanc esse intentionem Aristot. 5. Meta. text. 14. distinguentis ens reale in decem prædicamenta: nam metaphysica non est de terminis, sed de rebus, cum ergo animus esset illic tractandi de ente, quod est subiectum metaphysicæ, distinxit ens in decem genera rerum omnino diuersa: sicuti qui tractaret de arboribus, distingueret distincta genera arborum: nisi q̃ ens non dicitur de illis vniuoce. Et ideo apud Aristotelem multo perspicaciores sunt huiusmodi negationes, substantia non est quantitas, substantia non est qualitas, quantitas non est qualitas, substantia non est sessio, non est habitus. &c. quam istæ homo nõ est equus, equus non est bos. &c. ergo qui contrarias affirmatiuas concedit, artem Aristo. palam confundit. ¶ Secundo probatur ex eodem Aristote. qui. 5. Meta. text. 12. dicit, ea tantum specie differre quæcunque continentur sub eodem prædicamento: sed ea differre genere, quæ differunt prædicamenti figura. Et. 10. Meta. text. 15. tantam censet esse differentiam inter prædicamenta, vt non cõcedat ea differre, sed esse primo diuersa. Itaq; quemadmodũ Aristo. 7. Meta. tex. 59. docet prædicationem identicam, putà, homo est homo, esse immediatè veram, neque quærenti quare homo est homo reddendam esse aliam causam veritatis, nisi quia homo est homo: ita. 10. Metap. intelligit negationem rei vnius prædicamenti de re alterius esse immediate veram: nec quærenti, quare substantia nõ est sessio, reddenda est alia ratio: nisi quia sunt rationes primo diuersæ. ¶ Et tertio id patet: quia vbicunque Aristo. quærit quidditatem alicuius rei, statim discurrit per omnia prædicamenta: ad denotandum q̃ sunt res diuersissimæ. Primo de anima statim quærit, anima an sit substantia, an vero quantitas: &, 1. Physic. text. 13. contra Parmenidem & Melissum, asserentes omnia esse vnum, statim percõtatur, sintne omnia vna substantia an, vna quãtitas, an vna qualitas. &c. Quo argumento non vteretur nisi apud omnes philosophos, etiam apud ipsum Parmenidem, receptissimum esset prædicamenta esse per se primo diuersa. Et iste est manifestè sensus verborum, quicquid alij dicant, si substantia & quantitas sunt, duo sunt: & credo idem dixisset de quocunque alio prædicamento, putà, si substantia & relatio sunt. &c. nisi q̃ posuit exẽplum de quantitate, quæ est res ad sensum magis cognita. ¶ Et quo semel finiam, tanta est distinctio inter accidentia omnium nouem prædicamentorum & substantiã vt. 7. Meta. tex. 2. doceat accidentia, non habere propriè quidditates, nec esse simpliciter entia, sed entis entia. Quarto arguitur, q̃ concederè substantiam esse quantitatem, aut aliud cæterorum prædicamentorum sit contra communem modum concipiendi: nam quærenti quid sit homo, respondetur, quod est substantia, & non respondemus, q̃ est quantitas: non solum propter connotationes terminorum, sed re ipsa videntur esse duo, homo & quantitas. Item concedimus, quod quantitas est accidens hominis: & tamen nullus concederet q̃ substantia est accidens. Item concedimus proprium esse quantitati, secundum eam æquale vel inæquale dici: quod tamen non est proprium substantiæ. Et concedimus, q̃ proprium est relatiuorum dici simul ad conuertentiam: quod nõ est proprium substantiæ aut quantitatis. Et concedimus, sessionem esse dispositionem partium in ordine ad locum: sed nullus concederet, q̃ substantia dicit dispositionem in ordine ad locum. Item concedimus, q̃ tempus est accidens cœli, & mensura durationis: & tamen cœlum non est mẽsura durationis. Omnia ista profecto confundunt qui cõcedunt res diuersorum prædicamentorum de se inuicem formaliter affirmari. ¶ Et hinc prolapsi sunt, vt concedant q̃ intellectus est voluntas, & q̃ voluntas est sensus, & quod voluntate intelligimus, & intellectu amamus, & vtroq; sentimus: quas profecto enunciationes extra scholas nemo proferret. Adde, q̃ Occham ipse. 1. parte Logicæ. c. 44. ait: Quantitas non distinguitur à re quanta: siue ista propositio, substantia est quantitas, sit concedenda, siue non. Vbi insinuat, q̃ licet non distinguatur, nihilominus illa propositio est neganda. Nisi quod discipuli esse pergunt super magistrum,

Fundamentum.

Attamen dubium restat quomodo posset huiusmodi affirmationes euitare qui nõ cõcederet inter sedentem & sessionem eam distinctionem, quæ est inter duas res (quam neque ego profecto concedere possum.) Nam si non sunt duæ res: ergo eadem res quæ est sedens, est sessio. Vnde continuo sequitur, hæc res est homo (demonstrando hominem sedentem) & eadem res est sessio: ergo sedens est sessio. ¶ Fateor hunc syllogismum, potuisse conuincere (sicut coegit Occham & eius discipulos) vt illiusmodi prædicationes concederentur. Attamen & Aristot. & antiqui philosophi negant consequentiam. Et certè quanuis sit apparentissima potius est neganda, quàm sint cõcedendæ propositiones supra impugnatæ. ¶ Ad cuius igitur intelligentiam notandum est, duplicem esse prædicationem apud antiquos. s. identicam & formalem. Prædicatio identica est illa, in qua denotatur rem significatam per prædicatum, esse eandem cum re significata per subiectum. Prædicatio vero formalis est illa, in qua denotatur rem significatã per prædicatum esse formam seu rationẽ rei significatæ per subiectum. Vnde quando prædicatum est terminus connotatiuus in concreto, semper facit sensum formale: sed quando accipitur in abstracto, tunc potest vtroque modo accipi. Dicebant ergo antiqui, q̃ ex præmissis in sensu identico, non sequitur, prædicatio formalis: & talis defectus committitur in dicto syllogismo, nam illi termini res, ens, id quod, faciunt sensum identicum. s. hęc res est sedens, hæc res est sessio (quia ens, & res, est transcedens pertinens ad omnia prædicamenta) sed consequens puta, homo est sessio, facit sensum formalem: quia extrema sunt diuersorum prædicamẽtorum. ¶ Possumus iam modo defectum ipsum reducere, ad defectum appellatiõis. Vbi habeatur pro regula: quod quando res vnius prædicamenti in abstracto, prædicatur de re alterius, denotatur, q̃ ratio & definitio rei significatæ per prædicatum, est ratio & definitio rei significatæ per subiectum. Vnde perinde est arguere, hæc res est hõ, & hæc res est sessio, ergo

Prædicatio identica & formalis.

Regula appellationis.

ergo homo est sessio, acsi argueres, hæc res est homo, & hæc res est sessio, ergo homo inquantum homo, est sessio inquantum sessio, aut (quod idem est) ratio hominis est ratio situs. Et ideo concludendum esset, res quæ est homo est sessio: quæ propositio ad modum concipiendi verum sonat. In concretis vero optimè sequitur, Petrus disputat: omnis homo est albus, omne risibile est homo: ergo omne risibile est album. ¶ Sed sunt contra istum modum dicendi argumenta duo. Primum, quia non videtur defectus iste syllogismi fundamentum habere in Dialectica. ¶ Ad quod respondetur fundamentum esse primo, quia cum medium putà, res, aut si dicas hoc ens, sint termini transcendentes significant rem cuiuscunq; prædicamenti: & ideo cum quibuscunque talibus possunt facere sensum identicum. ¶ Et præterea, quia defectus appellationis & alij dialectici non habuerunt fundamẽtum aliud quàm modum concipiendi hominum: vnde sicut in istis syllogismis, Petrus est monachus & Petrus est albus: ergo Petrus est monachus albus: cognosco Coruscum, Coruscus est veniens, ergo cognosco venientem, propter modum concipiendi dicimus esse peccatum appellationis, eadem ratione in proposito. ¶ Et postremo defectus iste habet fundamentum in Aristote. qui. 3. Physi. text. 19. & infra concedit actionem & passionem esse eundem motum: motus enim ad calorem, vt exit ab igne, est actio, & vt recipitur in aqua est passio: sicut eadem, inquit, est via à Thebis ad Athenas, quę est ab Athenis ad Thebas: Vbi negant hanc consequentiam, hic motus est actio, & hic motus est passio: ergo actio est passio, quia inquit est eadem res actio & passio, sed alia est ratio actionis, & alia est ratio passionis. ¶ Atque doctrinã hanc intelligere mihi videor apud Aristotelem capite de substãtia in hoc libro, vbi ait, quod genera & species prędicantur de suis inferioribus nomine & ratione. Accidentia vero licet prædicentur de substantia, nomine, tamen ratione vnum prædicamentum non prædicatur de alio. Quod verbum præsertim ad hoc propositum commendatum esse velim: est enim dicere, ꝙ vnum prædicamentum in concreto prædicatur de alio: sed tamen in abstracto non prædicabitur, quippe qua prædicatione denotatur rationem vnius prædicamenti esse rationem alterius. Habemus ergo, ꝙ quanuis concedatur, ꝙ res quæ est homo est relatio, aut ꝙ homo est res quæ est actio &c. tamen nequaquam cõcedendum est: homo est actio, vel homo est relatio: & sic de alijs prædicamentis. ¶ Secundum ac maius argumẽtum est, aduersus modum istum dicẽdi. Nempe, ꝙ videmur id in creaturis admittere, quod in diuinis confitemur altissimum esse mysterium. Concedit enim fides catholica: ꝙ res quæ est Pater est Filius, negans quod Pater sit Filius: atque adeo negat illam consequentiam, Hæc essentia diuina est Pater, & hæc essentia diuina est Filius: ergo Pater est filius. Quod si nos pariter in creaturis damus, nihil magni attribuimus Deo. ¶ Respondetur nihilominus latissimam esse hic & ibi distantiam: hic enim solum negamus huiusmodi syllogismos propter varios modos significãdi terminorum, quia videlicet præmissæ faciunt sensum identicum, conclusio vero sensum formalem: illic vero non solum propter significationem terminorum, sed propter ipsam naturam rei quæ vna simplicissima non solum realiter, sed formaliter est plures res: & illæ plures, non solum sunt plures formaliter propter significationem terminorum: sed plures res, id est, plura supposita. Exempli gratia. Concedimus, quòd actio non est passio: aut quod homo non est sessio: non tamen dicimus quòd hæ sunt duæ res. Item in sensu identico concedimus illas præmissas, hoc est actio, & hoc est passio, sed non in sensu formali. In diuinis vero non solum in sensu identico, sed in sensu formali: essentia est Pater, & essentia est Filius: & conclusio est falsa, Pater est Filius: imo Pater distinguitur à Filio tanquam res a re. Itaque sunt realiter & formaliter eadem res, id est, eadem essentia: & formaliter & realiter distinctæ res, id est, distinctæ personæ. Nam res (cum sit transcendens) & pro essentia & item pro persona supponit. ¶ Et per hæc item patet differentia inter has propositiones: homo est humanitas, & Deus est deitas: prima enim est falsa, & secunda vera: quia homo dicit id quod habet humanitatem cum cæteris alijs accidentibus (in quo differt ab humanitate) Deus autem simplicissimus nihil habet sed omnia est. Vnde antiqui in creaturis inter suppositum & naturam appellabant distinctionem realem, sed in diuinis non nisi distinctionem rationis ex solo modo significandi terminorum. Hęc satis est pro primo articulo adnotasse, vt qui conformiter ad Aristotelem & ad communem modum concipiendi citrà tantam distinctionem prædicamento rum loqui velint, modum habeant quo suos defendant sermones.

His præfatis in articulo secundo videndum nobis est propriè de quantitate, distingua tur ne à substantia & qualitate realiter: quemadmodum albedo distinguitur à substantia, vt non solum negemus substantiam esse formaliter quantitatem in sensu iam exposito, sed neque concedamus, quòd substantia est res quæ est quantitas. De qua quæstione (alijs omissis) sunt duæ opiniones. Vna Occham in prima parte suæ logicæ capit. 44. & 45. quam fere Nominales sequuntur. Et alia est Realium omnium. ¶ Prima opinio est, ꝙ nulla species quantitatis distinguitur à substantia vel qualitate, sed lignum est sua quantitas: & materia ligni sua: & forma, item sua: & quotquot præterea sunt accidentia corporalia in ligno, tot sunt quantitates: vt color sit sua, vt sapor sit sua. &c. Quocirca omnes illas species quantitatis exponunt secundæ intentionaliter. Exempli gratia, iste terminus, linea, significat rem, connotando quod sit diuisibilis secundum vnam dimensionem: & ly superficies, significat rem cõnotando ꝙ sit diuisibilis secundum duas: & ly corpus, significat rem connotando quod sit dĩ uisibilis secundum tres dimensiones. Neque concedunt rem aliquam esse in corpore quouis modo indiuisibilẽ. Rationes huius opiniõis præcipuæ sunt illæ quæ in principio quæstionis sunt propositæ. ¶ Reales vero omnes sunt in contraria sententia, videlicet quantitatem à re quanta distingui, vt Sanct. Thom. prima par. quæst. 77. artic. 2. & Scot. 2. dist. 12. & 4. dist. 12. Quorum opinio sic intelligitur. Quemadmodum albedo est quoddam accidens, quo substantia formaliter est alba: ita quantitas continua est accidens, quo partes substantiæ extenduntur, putà, vt caput sit in alio loco quã collum: & collum in alio quam pectus. &c. Et ratione eius substantia diuidi tur, & mouetur, & habet omnes aliàs actiones corporales. Quo fit vt corpus de prædicamento quantitatis. Ratio enim substantiæ corporalis consistit in hoc, quod est esse, capacem quantitatis: nec aliud est substantiam esse suapte natura indiuisibilẽ, quam esse incapacẽ quantitatis. Quomodo partes corporis de prædicamento quantitatis vniantur per superficies, & superficies per lineas, & lineæ per puncta, supra expositum est. ¶ Neutra istarum opinionum est adeo demonstrabilis, quin altera sit probabilis. Nihilominus ad quæstionem respondetur duabus conclusionibus quæ sunt vero similiores.

Articulus secundus.

Duæ opiniones.

1. Cõclusi. **Prima conclusio. Quantitas** quo ad tres eius species nominatas distinguitur à substã tia: & punctum à partibus lineæ. Hæc conclusio primum & potissimum probari solet ex illo Aristot. 1. Physi. text. 13. contra Parmenidem: Si substantia, & quantum, & quale sunt, non vnum, sed multa sunt. Quod infra text. 15. repetit. Si substantia, & quantum sunt, duo sunt. Ad hanc authoritatem respondet Occham prima parte logi cæ, capit. 45. ꝙ non intelligit Aristoteles substantiam & quantitatem esse duas res distinctas, sed ꝙ si substantia est quanta, habet plures partes. ¶ At certè sensus iste ac commodari non potest literæ. Primo, quia Parmenides asserens totum mundum esse vnum ens, non negabat illum habere partes: sed dicebat totum mundum esse vnũ: sicut ego sum vnus: & ideo Arist. non volebat probare solum, quod mundus haberet partes, sed essent plura genera rerum. Et ideo facit argumentum: aut illud vnum est finitum, aut infinitum: & siue sit finitum siue infinitum, debet esse quantum: nam finitum & infinitum sunt passiones quantitatis: & rursus si substãtia & quantitas sunt: duo genera rerum sunt. ¶ Vnde minus consonat alia expositio aliorum (videlicet quod loquitur Aristo. de substantia spirituali: intelligens, quod si substantia spiritualis & substantia materialis sunt, duæ substantiæ sunt.) Minus (inquam) hæc expositio conuenit literæ: nam si esset sermo de substantia spirituali, non assumpsisset Aristote. aut est finita aut infinita. Item quia Parmenides nihil suspicabatur de substãtijs spiritualibus: alias non esset tam hebes, vt diceret substantias corporales & spirituales esse vnum ens. ¶ Sed quid pluribus opus est? luce clarius est argumentum Aristot. aduersus Parmenidem. Nihil enim aliud voluit illi obijcere, nisi quod si omnia sunt vnum, quodnam vnum, an substantia, an quantitas, an qualitas, sicut. 1. de anima inquirens, quid est anima, quærit sitne substantia, an quantitas, an qualitas. &c. Erat enim receptissimum inter omnes philosophos, esse plura aerum genera: saltem illa tria notissima quæ sunt substantia, quantitas & qualitas. Nec Parmenides hoc negabat, sed erat in opinione quam nunc sustinent Nominales. s. ꝙ substantia & quantitas sunt eadem res: & addebat ꝙ eadem res erat qualitas. Quod nisi fides nos doceret accidentia in Sacramento altaris esse sine subiecto: qui sustinent quantitatem non distingui à substantia, idem (reor) dicerent de qualitate. Et ideo quantum conijtio Aristot. arguebat contra Parmenidem ex concessis ab illo: putà quod substantia, quantitas, & qualitas erant tria genera rerum: & inde inferebat, ꝙ essent res distinctæ. Vnde si aliqua responsio posset Nominalibus fauere, esset secundum dicta in superiori articulo: videlicet Aristotelem concludere, quod in sensu formali, substantia non est quantitas, & ita debent respondere ad similes authoritates Arist. ¶ Nihilominus profecto Arist. plus intendebat cõcludere: nam forsan in sensu formali non concessisset Parmenides, ꝙ substantia est quantitas, aut qualitas propter modum diuersum significandi: sed in sensu identico dicebat, ꝙ eadem res quæ est substantia, est quantitas, & qualitas, & homo, & equus, & aer, & ignis. &c. Et ideo Arist. volebat concludere, ꝙ nec in sensu identico substantia esset quantitas aut qualitas. ¶ Vnde nos sumimus nouum argumentum. Tantam distinctionem posuit illic. Aristoteles inter substantiam & quantitatem, quantam inter substantiam & qualitatem: sed inter substantiam & albedinem est distinctio realis: ergo eadem est inter substantiam & quantitatem secundum Arist. Et confirmatur: quia postquam vtrunque est accidens absolutum, eadem est ratio distinctionis vtriusque. Et certè vt paulo ante dicebamus, nisi fides Sacramenti altaris id vetaret: qui negant quantitatem distingui: idem negarent de omni qualitate. ¶ Alia multa loca Aristote. adduci possent ad hanc conclusionem. Nam. 3. Meta. tex. 17. ex professo probat aduersus antiquos, punctum, lineam, & superficiem non esse substantiam, sed accidentia substantiæ: quod non potest glosari secundæ intentionaliter. i. quod linea supponit pro substantia connotando quod aliqualiter se habeat: nam in hoc non contradiceret antiquis, quia idem concederent: sed expresse probat, ꝙ substantia non est linea aut punctum. Et certè apud Aristo. barbarus esset qui huiusmodi propositiones concederet. Et. 7. Meta. tex. 8. dicit, quod materia nec est quid, nec quantitas. Et breuiter vbicunque de substantia & quantitate incidit sermo, loquitur tanquam de duobus rebus. Quocirca euidẽtissimum est apud Aristo. saltem in sensu formali nunquam debere concedi, ꝙ substantia est quantitas aut linea. Quod primo articulo satis puto persuasum esse. Sed est præterea maximum argumentum, ꝙ omnino quantitas realiter distinguatur à substantia, sicut qualitas. Nam ex equo vbicunque distinguit hæc tria. Imo frequentius distinguit quantitatem q̃ qualitatem. ¶ Rationibus etiam multis corroborant philosophi hanc cõclusionem: quas passim quisque videre potest. Nos vero hoc potissimum vtimur argumento: quod sit hic secundum. Si quantitas non distinguitur à re quanta, sequitur quod tot sunt quantitates in supposito, putà in ligno, quot sunt illic res corporeæ: nempe quod materia ligni est sua quantitas: & forma, sua quantitas: & calor, item sua: & color, sua. &c. consequens est falsum: ergo & antecedens. Sequelam auctores opinionis ipsi concedunt: sed probatur minor. Si plures essent quantitates in eodem supposito penetratiuè se habentes, sequeretur, nullam posse assignari rationem naturalem, cur duo distincta corpora non possent se naturaliter penetrare in eodem loco: quod tamen natura abhorret. Sequela sic ostenditur: Quod lapis & lignum nõ possunt simul se penetrare in eodem loco nulla est alia ratio, nisi quia duę quantitates non possunt esse simul eodem loco (hac enim de causa concedimus & plures angelos simul esse in eodem loco: & sacratissimum corpus Christi in Sacramento altaris esse secundum omnes partes in eodem puncto: (quia videlicet non est ad modum quantitatis.) Sed plures quantitates, puta materiæ & formæ ligni & omnium accidentium, sunt simul coextensæ in eodem loco: ergo eadem ratione nihil vetaret, quo minus lignum & lapis simul se possint penetrare. ¶ Nam qui responderet lignum & lapidem non posse esse simul, quia non vniuntur vt faciant vnum: materiã vero & formam esse simul, quia faciunt vnum: profecto non satisfaceret argumento. Primo quia solutio videtur petere principium: hoc enim contendit argumentum, ꝙ si materia & forma haberent distinctas quantitates, nullo modo forma informaret materiam: quia non possent se penetrare magis quam lignum & lapis: nam ea ratione qua quantitates non possunt se penetrare, repugnaret illis vniri, in eodem loco adæquatè, aut si non repugnaret: illis vniri, pari ratione nec repugnaret esse simul licet non vnirentur. ¶ Et præterea, quia si Deus amoueret quantitatem à lapide, posset esse simul in eodem loco cum ligno, veluti Angelus: quanuis non informaret lignum: ergo repugnantia existendi in eodem loco, non est quod non vniatur: sed re vera quod sunt duæ distinctæ quantitates. Argumentum profecto concludit, non esse in vno supposito, nisi vnam solam quantitatem qua extenduntur: & partes suppositi, & partes materiæ: & partes formæ: atq; adeo

Aristot. cõtra Parme.

Aliæ autem tates.

Secundum argumen.

adeo partes omnium, quæ illic sunt corporalium accidẽtium. Et cum non appareat quod istorum sit illa quantitas, colligitur esse vnum accidẽs ab omnibus distinctum. Quocirca opinionem Nominalium facilius defenderet, qui diceret solam materiam esse quantitatem suppositi, qua forma & accidentia extenduntur. ¶ Tertio arguitur, quod punctum distinguatur tanquam quid indiuisibile. Primo asserit Arist. 5. Meta. ca. 12. vbi ait, punctum esse quid indiuisibile habens positionem in continuo. Et 4. Physi. tex. 90. dicit ꝙ punctum non potest esse immediatum alteri puncto. Et text. 107. dicit ꝙ punctum non est pars lineæ sed continuans eius partes. Et. 6. physi. tex. 88. dicit, ꝙ continuum non componitur ex punctis. Et tertio de cœl. text. 14. dicit, ꝙ punctum eo modo se habet ad lineam: quo linea ad superficiem: & superficies ad corpus. Et multa alia id genus passim ostẽdunt apud Aristotelem quæ videntur exprimere distinctionem inter punctum & tres quantitatis species. ¶ Sed ratione arguitur (quod fuerit hic quartum argumentum.) Si detur globus perfectè sphæricus superficiei planæ suppositus, contingere eam non potest nisi puncto indiuisibili, ergo dabile est huiusmodi punctum. Probatur antecedens. Dato oppositio: videlicet ꝙ globus tangat superficiem secundum aliquam breuissimã lineam rectam, sequitur quod globus ille nõ erat perfectè sphæricus, vt vel ad oculum patere potest ignoranti Geometriam: nam Geometria facilè id demõstraret, signata illa linea recta in superficie globi. Tunc enim ductis tribus lineis à centro illius sphęræ, vna ad punctum medium illius lineæ, & alijs duabus ad extremitates, illæ lineæ non erunt æquales (quia media erit minor) & per consequens superficies globi non est perfectè circularis quando quidem non omnes lineæ ductæ à centro ad circunferentiam sunt æquales. Ducito lineam rectam transuersalem in pariete super quam circulum describito, quæ illam tangat, & fiet res manifesta. ¶ Respondebunt, scio, auctores contrariæ opinionis, ꝙ globus ille tanget superficiem, non secundum aliquam partem adæquate, sed secundum aliquam inadæquate. Quod est dicere: Data particula globi versus superficiem, illa tanget superficiem non secundum se totam, sed secundum medietatem sui: quæ est versus superficiem: nec illa medietas tangit secundum se totam: sed secundum quartam: & quarta solum secundum octauam: & ita in infinitum. ¶ Sed profecto est mirabile, ꝙ globus tanget planum, & tamen nihil in globo signari possit quod se toto tangat planum. ¶ Simile argumentum fit de linea: si enim super planam superficiem ponas taxillum, non plane sed secundum lineam angularem, videbis ꝙ taxillus tantum tangit planum secundum lineã diuisibilem secundum longitudinem & indiuisibilem secundum latitudinẽ. Quod si plane superponas taxillum, videbis ꝙ tangunt se duæ superficies indiuisibiles secundum profunditatem. Imo nulla duo corpora tangere se possunt, nisi secundum superficies. Quæ si non ponantur indiuisibiles secundum profunditatem, nihil potest signari in corpore quod se toto adæquatè tengat aliud corpus. Nam data quacunq; parte, illa erit diuisibilis secundum profunditatem: & secundum partem interiorem nõ tanget aliud corpus. ¶ Quintum potest fieri de linea argumentum, in area plana, vbi lumen solis obiecta vmbra facit lineam. Signetur in concursu illo solis & vmbræ, linea diuidens lumen & vmbram quæ procedit in lõgum. Illa est indiuisibilis, secundum latitudinem: nam dato opposito, si diuidatur secundum latitudinem, medietas erit in lumine, & medietas in vmbra: & per consequens non est data linea quæ se tota diuidat lumen & vmbram.

Argumẽt. 3.

Argumẽ. 4.

Argumẽ. 5.

¶ Sexto arguitur. Cum video parietem album, solam vi deo superficiem longam & latam, & non profundam: ergo dabilis est talis superficies. ¶ Respõdetur, ꝙ nulla est dabilis pars secundum ꝓfunditatem adæquatè visa, sed quacunque data, illa videtur secundum particulam anteriorem versus superficiem. At contra hoc arguitur. Nihil videtur nisi mediante lumine: ergo id solum parietis videtur quod recipit lumen, sed paries non recipit lumen secundum partes interiores, sed solum secundum superficiem: ergo illa sola adæquatè videtur. ¶ Formant alij præterea argumentum. Si acum secundum cuspidẽ moueas continuo per mensam planam vsque ad lineam extremam, tunc non finietur (inquiunt) motus quoad vsque cuspis sit in vltima linea indiuisibili terminãte mensam: nam in quocunq; puncto mensæ sit actus vel restat aliquid vltra diuisibile, & tunc non erit terminus motus, quia aliquid restat per transeundum: vel nihil restat, & tunc sequitur, ꝙ acus est in linea indiuisibili terminante mensam. Hoc tamen argumentum facilè aduersarij diuerent, dicentes: ꝙ motus acus non terminatur intrinsece, sed extrinsece in primo instanti non esse acus in mensa putà quando exiuit. Et ita soluentur omnia argumenta de motu, quæ proinde nos missa facimus. Est tamen vltimum argumentum de sacratissimo mysterio Eucharistiæ, nam fidei lumen multa etiam naturalia illustrat. Et mysterium Eucharistiæ multo fit nobis intelligibilius si ponamus quantitatem esse in Sacramento, velut subiectum aliorum accidentium: quod cum sit accidens materiale per se extensum quo mediante panis substinebat accidentia, potest absente pane ipsius officium retinere: alias qualitates essent illic disiunctæ, & cum hostia calefit: tunc calor in nullo reciperetur subiecto: multaq; alia sequerentur incõuenientia: quæ posita quãtitate euitantur.

Argumẽ. 6.

Argumẽ. 7.

Secunda conclusio. Neq; numerus qui est quãtitas discreta distinguitur ab vnitatibus ex quibus componitur: neque vnitas à quantitate continua. Ad cuius intelligentiam notandum est, opinionem hactenus Realium esse, ꝙ vnitas cuiuscunque indiuidui quanti est quædam res omnino indiuisibilis addita eius quantitati: & præterea ꝙ numerus, putà ternarius trium lapidum pro per se significato, nec est tres lapides simul sumpti, nec eius vnitates: sed significat de formali vnam simplicem formam, quæ est in omnibus tribus, à qua habent vt sint ternarius. Ratio prioris partis est, ꝙ Arist. 5. Meta. tex. 12. expresè dicit ꝙ tam vnitas (quæ est principium numeri) quam punctum (quod est principium quantitatis) sunt indiuisibilia: nisi ꝙ punctum habet positionem in continuo, vnitas vero, non. Et. 10. Meta. eò dicit vnitatem esse primam mensuram, quia est indiuisibilis. Ratio vero secundæ partis opinionis est: quia nihil formaliter ponitur prædicamento, nisi sit ens reale & simplex: cum ergo ternarius, quaternarius, &c. sint distinctæ species formales quantitatis, sequitur quod quẽadmodum linea dicit rem quæ est vna, & superficies dicit rem aliam: ita ternarius dicit vnam formam specificam, & quaternarius vnam aliã: & cum tres lapides non sint vna res, sequitur ꝙ ternarius dicit de formali, seu de per se significato vnam formam existentem in tribus lapidibus per quam illi lapides sunt ternarius. Contra hãc imaginationem statuimus secundam conclusionem.** 2. Concl.

¶ Et ꝙ vnitas qua ego sum vnus in genere quantitatis non sit res indiuisibilis distincta à quantitate mea, certè abundè mihi persuadet, ꝙ non est id necessarium ad saluandum ea quæ philosophi dicunt de vnitate: quẽadmodum eñ quæcunque res mundi eo ipso ꝙ est ens est vnum vnita-

Vnitas.

re transcendentali, ita quæcunque res corporea eo ipso, ꝙ est quanta, est vna vnitate prædicamentali: nec est credibile aliud indiuisibile esse in me, vt sim initium numeri. Quod vero neque numerus dicat aliquam simplicem formam existentem in rebus numeratis, satis persuasum mihi habeo quinto argumento supra formato. Intelligere enim non possum quomodo vna numero res sit in tribus distinctis subiectis. Atque hanc mihi legẽ, in his præsertiũ metaphysicis distinctionibus constitui, vt nisi prius intenllexero, nõ credam: cum de solis fide reuelatis scriptum sit nisi crediderit is, non intelligetis. Iam enim sęcula illa abierunt quãdo præcipua homines studia in his metaphysicis ponentes, nec res aut intelligere, aut exponere adeo curabant, dummõ verba syllabatim, vt scripta legebant defenderent. ¶ Ergo vnitatem esse indiuisibilẽ ego sic intelligo. Quanquam ratio quantitatis cõsistat in hoc quod est esse diuisibile, tamen alia est diuisio magnitudinis, quæ est quantitas continua, & alia multitudinis, quæ est quantitas discreta: nam ratio magnitudinis est, ꝙ sit diuisibilis in partes quæ non erant actu plura, sed potentia (cum essent continuæ, & per diuisionem fiunt actu plura. Sed rõ multitudinis est, ꝙ sit diuisibilis in partes quæ ante diuisionem erant actu plura, sicut senarius sex hominum diuiditur i duos ternarios, aut tres binarios. Et ideo punctum (quod est principium magnitudinis) est simpliciter indiuisibile, vt opponitur primæ diuisioni: sed vnitas (quia est principium multitudinis) est indiuisibilis solum, vt opponitur secundæ diuisioni. Itaque quantitas mea quanuis in ratione continui sit diuisibilis: tamen in ratione vnitatis est indiuisibilis. Exempli gratia: numerus octonarius hominum diuiditur in duos quaternarios: & quaternarius in duos binarios: & binarius in duas vnitates: vnitas vero (qualis ego sum) non est amplius hac ratione diuisibilis: sed si ego diuidar tanquam quantitas continua, desinam esse vnitas & efficiar binarius. Et hac de causa dixit Arist. 8. Meta. tex. 10. ꝙ diuisio quantitatis continuæ procedit in infinitum: diuisio vero numeri, minimè. Vnde quantitas mea eo est vnitas, quia nõ est actu plura. Et ita est glossandus Arist. & S. Tho. Et certe credo si illi essent modo interrogati, ita concederent. Quod si quis cõtenderit verba illorum aliud sonare: profecto nihil authoritatis detractum erit summis philosophis, quanuis non credamus has indiuisibiles vnitates, aut numeros. ¶ Eadem ratione dico, ꝙ tres quantitates trium lapidum sunt ternarius. Nec opus est aliam indiuisibilem atque inintelligibilem vnitatem superaddere. Et ad argumentum, quod ternarius & quaternarius sunt distinctæ species, & per cõsequens debet esse in quocunque vna forma specifica, respondemus cum S. Thom. 8. Meta. lect. 3. quod vltima vnitas aduenies numero dat illi speciem. Vltima inquam secundum considerationem intellectus. s. ꝙ vnitas addita binario, facit ternarium: & addita ternario facit quaternarium. ¶ Ex hoc sequitur sensus illius diuisionis numeri. Alius est enim numerus numerans. s. animal vel eius conceptus: alius numerus numeratus, qui est in rebus. Et hic est duplex. s. formalis & materialis: formalis est vnitates, vt abstractæ ab hac, & illa materia: & materialis est tres homines, tres lapides. &c. Vnde ternarij omnes sunt formaliter eiusde speciei, licet materialiter specie differant. ¶ Contra hanc tamen expositionem videtur esse autoritas Aristo. 5. Meta. tex. 19. vbi ait ꝙ sex non sunt bis tria sed semel sex: vbi videtur negare, ꝙ senarius sit aggregatum ex duobus ternarijs. ¶ Respõdetur, quod potius authoritas est pro nobis: nam dicit quod senarius est semel sex vnitates: sed quando dicit quod sex non est bis ter, loquitur de senario, vt diximus quæstione prima, in quantum est numerus superficialis triangularis: nam tres binarij faciunt numerum triangularem: & ideo sunt sicut figura numeri: & quia figura non est substantia rei, sed accidens eius, ideo dixit ꝙ senarius non est ter duo. ¶ Vltimam autoritatem scio mihi obijcient omnes Thomistæ. 7. Meta. lect. 13. vbi S. Thomas supra textum. 49. dicit, ꝙ dualitas nõ est duæ vnitates, sed aliquid ex duabus vnitatibus compositum. ¶ Respondetur primo, ꝙ S. Thomas non dicebat hoc ex propria opinione, sed vt exponeret opinionem Democriti, quam illic impugnabat Aristot. Et propterea ipse exposuit. 8. Meta. vt modo citatum est. Et quando S. Thomas id credidisset, ꝙ numerus est res simplex distincta à rebus numeratis, nihil perdet autoritatis, licet rem tam parui momenti non credamus.

Numerus.

Indiuisibilis.

Numerus.

Supereſt ad argumenta principalia reſpondere.

Subſtantia ſine quantitate.

Ad primum negatur ſuperfluè poni quantitatem diſtinctã. Imo eſt neceſſarium ad illud officium vt extendat partes ſubſtantiæ in loco, quia nõ poſſumus rem corpoream ab incorporea aliter diſtinguere, niſi quia corporea eſt capax quantitatis: incorporea vero non. Vnde Auguſt. 5. de Trinita. lib. 5. capit. 10. in his quæ magnitudinis participatione magnæ ſunt, aliud eſt magnitudo, aliud ꝙ ab ea magnitudine magnum eſt. Et prorſus non hoc eſt magnitudo, quod eſt magna domus. Et quanuis ſint qui non admittant ſubſtantiam per Dei omnipotentiam ſeruari ſine quantitate (vt. 2. ſenten. diſtin. 18. refert. Capreolus). Nihilominus admittitur caſus. Hoc tamen admiſſo dicit Paulus Venetus. 5. Metaphy. (quem multi ſequuntur) ꝙ omnes partes ſubſtantiæ fluerent ad punctum medium. Attamen ſalua autoritate grauiſsimi philoſophi, certè illud eſt falſum: nam res corporea, nec mouetur, nec agit, nec patitur, niſi ratiõe quãtitatis. Et ideo ſubſtantia remota quantitate, eſt omnino immobilis quocunque genere motus, quare partes non fluerent ad punctum: eo vel maximè, ꝙ ſi ad imaginationem daretur corpus infinitum, non poſſet ſignari punctum medium ad quod partes fluerent. ¶ Reſpondetur ergo, ꝙ partes tunc manebunt in eodem ſitu quo antea erant. Sed inde non ſequitur quantitatem eſſe ſuperfluã: quia nos loquimur ſecundum naturas rerum, cui non repugnat Deum per miraculum ſupplere vicem quantitatis: ſicut non ſequitur, Deus poteſt ſine ſole mundum miraculoſe illuminare: ergo ſuperuacaneus eſt ſol. Itaque quanuis quantitas ſit naturalis ratio extendendi partes & ponendi eas in loco: amota vero ſupernaturaliter quãtitate manebunt in eodem loco: & ſitu ſicut antea, non tamen occupabunt locum: imo poterit in eodem loco penetratiuè ſe habere cum illa ſubſtantia aliud quantum. Nec tamen illa ſubſtantia poterit agere quicquam aut pati, aut diuidi naturaliter, niſi à ſolo Deo per miraculum: potius quam corpus Chriſti in ſacramẽto altaris.

Partes ſubſtantiæ.

¶ Sed circa materiam confirmationis profecto dubium eſt. Vtrum partes integrales ſubſtantiæ vniantur formaliter per quantitatem. Integrales inquam, quia eſſentiales non vniuntur per quantitatem, ſed forma ſe ipſa immediatè vnitur materiæ tanquam proprius actus ꝓpriæ potentiæ. Sed dubium eſt vtrum caput vniatur collo & collum pectori formaliter per quantitatem. Quod quanuis hactenus apud Reales in quæſtionem non viderim reuocatum: ſed omnes videantur ſupponere partem affirmatiuam, poteſt tamen eſſe dubium. Primo, quia non videtur, quod partes ſubſtantiæ vniantur per aliud, ſed per ſe ipſas. Et præterea quia Ariſtote nunquam videtur hoc attribuiſſe quantitati, ſed ſolum dicit hoc, quod partes cor-

tes corporis de prædicamento quantitatis vniuntur per superficies, sicut superficies per lineas: non tamen dicit, quod partes substantiæ vniantur per quantitatem. ¶Itē, quia videtur posse Deum supernaturaliter facere, vt forma equi vniatur materiæ sine quantitate & tamen quod habeat caput & pedes, & manus. Sicut Durandus. 4. dist. 10. quæst. secunda opinatur, quod in Sacramento altaris sit corpus Christi sine propria quantitate: quod licet non credam verum esse de facto, videtur tamen esse possibile. Et tamen si partes integrales formaliter vnirentur per quantitatem, videtur quod nec supernaturaliter possint vnire sine illa: potest enim Deus supplere vicem causæ efficientis, non tamē formalis: vt licet possit sine igne calefacere, non tamen potest facere, quod paries sit albus sine albedine. Et sic certè videtur quod partes substantiæ licet extendantur per quantitatem, non tamen vniantur. Et secundum hoc responderemus ad confirmationē, quod secluſa quantitate partes substantiæ manerent entitatiuè & substantialiter per seipsas vnitæ: & illa substantia esset vna transcendentaliter, nihilominus naturaliter non esset diuisibilis, quia diuisio naturaliter non fit nisi per quantitatem vt habetur. 1. Physi. tex. 18. Ar quanuis concederetur, quod partes substantiæ entitatiuè vniuntur sine quantitate, non tamen possent naturaliter habere aliquam figuram, nec aliquod prorsus accidens corporale (nisi de potentia Dei absoluta) quia hæc omnia conueniunt substantiæ ratione quantitatis. ¶Attamen tenendo communem opinionem Realium: quod videlicet partes substantiæ formaliter vniuntur per quantitatem: tunc fortè negandus esset casus argumenti, videlicet, quod posset Deus conseruare substantiam sine quantitate. Sicuti iam modo negaturi sumus, ꝙ possit Deus separare omnia puncta à linea: vtpote quia tunc sequeretur, lineam esse diuisam in omnem suam partem, quod implicat contradictionem. Et idem sequeretur de substantia: quia certè vt diccbamus effectum causæ formalis Deus non potest supplere. ¶Potest nihilominus illo dato responderi, quod non est tam formalis effectus quantitatis vnire partes substantiæ, quam albedinis dealbare, aut quam puncti vnire partes lineæ, sed est quoddammodo effectus extrinsecus. Vnde quemadmodum partes substantiæ potest Deus supernaturaliter seruare extensas & figuratas, quanuis naturaliter isti sunt effectus formales quodammodo quantitatis: ita quanuis sit effectus quantitatis vnire partes substantiæ: possunt nihilominus manere vnitæ supernaturaliter sine quantitate. Naturaliter vero quodcunque agens corrumperet quantitatem, corrumperet subinde substantiam. Ad secundum argumentum respondetur, quod suscipere contraria tanquā subiectum quod, hoc est proprium substantiæ, sed tanquam subiectum quo: vnum accidens potest esse subiectum alterius, quia qualitas recipitur in substantia mediante quantitate, vt dicit S. Tho. 3. p. quæst. 77. arti. 2. ¶Et quia hoc, etiam illi qui concedunt quantitatem distingui à re quanta, non credunt, liber hac ratione id explicare. Quantitas est accidens consequens materiam (quia ratio materialitatis consistit in hoc, quod res sit capax quantitatis) qualitas vero consequitur formā (nam diuersas formas substantiales sequuntur diuersæ qualitates.) Hinc fit vt quemadmodum substantia nihil agit, nisi mediante accidente tanquam virtute agēdi (vt ignis mediante calore) ita substantia nihil corporale patiatur, nisi mediante quantitate: hac enim ratione corpus Christi in Sacramento, nec est alterabile, nec corruptibile: quia nō est per modum quantitatis, & hoc est quantitatem esse subiectum quo, id est, ratione cuius substantia recipit accidentia corporea. Vt sicut materia est primum subiectum respectu formæ substantialis, ita quantitas sit subiectum quo respectu aliorum accidentium. ¶Hinc rursus fit, vt quemadmodum calor separatus tanquam virtus ignis calefaceret, ita quantitas in Sacramento altaris tanquam virtus passiua substantię sustineat alia accidentia. Vnde certè corroboratur opinio, quod quantitas sit accidens distinctum, nam alias debet concedi vt concedit cō traria opinio, omnia accidentia illic sunt seorsum disiuncta, vt puta color à sapore & sapor a colore &c. quod certè est contra experientiam. ¶Item, ex hoc corroboratur argumentum secundum supra factum, puta quod sunt illic plures quantitates penetratiuè se habentes in eodem loco, & non facientes vnum, & ideo non posset dari ratio, quare lignum & lapis non possunt se penetrare: nisi dicant quod præter existentiam accidentium sine subiecto, est nouum miraculum, ꝙ se penetrent, quod profecto est meré gratis dictum: imo esset miraculum si non manerent simul. ¶Ad tertium varij sunt modi respondē di. Gregorius. 2. dist. 12. q. 2. opinatur quātitatem adeo esse coniunctā materiæ, vt nulla mutatione naturali corrumpi possit. Itaque non solum in rarefactione ceræ vbi nulla substantia noua accrescit præteritæ, sed neque in augmentatione vbi additur substantia per nutritionem, neque in generatione vbi acquiritur noua forma in eadem materia: acquiritur nec deperditur noua quantitas, sed illa antiqua extenditur aut constringitur. Hæc tamē opinio est falsa: nam quæcunque substantia adducit secum sua propria accidentia & ideo in augmentatione animalis, necesse est dicere, ꝙ additur noua quantitas præteritæ. Et in generatione corrumpitur tota quantitas præterita & acquiritur noua: quia quantitas est accidens totius suppositi: quo corrupto necesse est & eius accidentia corrumpi. Scotus in. 4. dist. 12. q. 4. quanuis vtranq; partem sub dubio relinquat, videtur tamen tāquam probabile opinari per contrarium extremum, ꝙ non solum in generatione aut augmento viuentis, sed etiam in rarefactione acquiritur noua pars quantitatis: quia rarefactio & condensatio sunt motus contrarij, & per consequens termini, puta maior vel minor quantitas debent esse contrarij: quod fieri non posset nisi quantitas maior esset alia à quantitate minori. At vero S. Tho. medio modo incedit. i. ꝙ in generatiōe tota quantitas corrupti perditur, & tota geniti acquiritur. Et in augmentatione acquiritur noua pars quantitatis; sicut noua pars substantiæ, quia accidens sequitur mutationem subiecti. Sed tamen in rarefactione & condensatione, sicut nec acquiritur, nec deperditur substantia: ita neque quantitas, vt habetur. 1. 2. q. 52. arti. 2. ad primam. Et. 2. 2. q. 24. arti. 5. ad primum. Et certè hæc videtur esse sententia Aristo. 4. Physi. text. 84. vbi dicit rarefactionem fieri sine alicuius rei acquisitione, præterq̄ ꝙ eadem materia maiorem occupat locum. ¶Ad quartum conceditur, omnes species quantitatis esse per se diuisas & punctum à partibus lineæ. Vnde ad primam impugnationem respondetur, ꝙ punctum non est necesse habere subiectum adæquatum indiuisibile, sicuti ipsum est: quia punctum non est per se primo in substantia, sed ratione lineæ, & linea ratione superficiei, & superficies ratione corporis. Vnde corpus est in substantia tanquam in subiecto adæquato, reliquę vero species sunt in substantia quodammodo inadæquate. ¶Ad secundam impugnationem conceditur, ꝙ per diuisionem continui producuntur noua puncta & lineæ & superficies: nam diuiso baculo, superficies illæ duæ terminantes partes, vbi facta fuit diuisio, non erant ante diuisionem immediatè: quia duę superficies non possunt esse

Subiectum quo.

Rarefactio.

immediatè, sicut nec duo puncta, vt ait Arist. 4. Phy. tex. 90. Nec superficies quæ continuabat illas partes potuit diuidi in duas: cùm esset indiuisibilis secundum profunditatem. Quare illæ superficies non erant actu, sed factæ sunt actu per diuisionem. Eadem ratione si partes illæ reunirentur, iterum corrumperentur ille duæ superficies, & produceretur vna noua continuans. ¶ Quod si quis arguat Aristotelem. 3. Meta. tex. 17. dicere, ꝙ puncta & lineæ & superficies non generantur, nec corrumpuntur. Respondetur, ꝙ nihil aliud illic vult, nisi ꝙ huiusmodi dimensiones non sunt substantiæ, sed accidentia: & ideo nō generantur simpliciter, sicut nec reliqua accidentia: sed congenerantur & corrumpuntur ad generationem substantiæ. Quod est dicere: sicut per diuisionem non producitur simpliciter duo, sed partes quæ potentia erant duo, fiunt actu duo, ita superficies fiunt actu quæ erant in potentia in cōtinuo. ¶ Ad tertiam impugnationem negatur per aliquam potentiam posse separari omnia puncta lineæ, aut omnes lineas superficiei, quia sequeretur continuum esse diuisum in omnes suas partes: quod implicat contradictionem. ¶ Quinto argumento eiusque confirmationi, iam suas concessimus conclusiones.

De his quæ ad aliquid.

CAP. VII.

EA verò dicunt ad aliquid, quæ id quod sunt aliorum esse, aut ad aliquid aliquo alio modo dicuntur: veluti duplum, id quo est cuiuspiam dicitur, duplū enim alicuius scilicet: & maius id quod est, alio dicitur maius: aliquo nāq; maius dicitur similiter & cætera, quæ istiusmodi sunt. Sunt & hæc etiam ex hisce quæ ad aliquid sunt, vt habitus, dispositio, scientia, atque positio: omnia enim hæc id quod sunt aliorum esse, aut ad aliud aliquo alio modo dicuntur: & non aliud quicquam. Habitus enim cuiuspiam habitus, & scientia alicuius scientia, & positio alicuius positio dicitur esse, cæteraq; simili modo. Ea igitur sunt ad aliquid, quæ id quod sunt aliorum esse, aut ad aliquid aliquo alio modo dicūtur: ceu mons magnus ad aliud dicitur: ad aliquid enim mōs magnus dicitur. Simile quoque cuipiam simile dicitur: & cætera etiam talia ad aliquid eodem modo dicuntur. Sunt autem & recubatio, & statio, & sessio, positiones quædam, positiones verò ad aliquid sunt. Recubare autem, aut stare, aut sedere, positiones non sunt: sed à dictis positionibus denominati uè dicuntur.

Textus. ij. Est autem & contrarietas in hisce quæ ad aliquid sunt: virtus nanque vitio contrarium est, quorum vtrunque ad aliquid est: & ignorationi scientia. Non tamen vniuersis contrarietas inest: duplo nanque & dimidio, & similibus, contrarium est nihil.

Textus. iij. Videntur etiam ea quæ sunt ad aliquid & gradus suscipere, vt magis minusve talia sunt: simile nanque & magis & minus dicitur simile & dissimile, & æquale & inæquale similiter: quorum vtraque ad aliquid sunt. Quippe cùm simile cuidam simile, & dissimile cuidam dissimile, & inæquale cuidam inæquale dicatur. Non vniuersa tamen hanc subeunt legem: duplum enim non magis minusve dicitur duplum, neque quicquam talium vllum.

Textus. iiij. Atqui vniuersa quæ sunt ad aliquid, ad ea dicuntur quæ conuertuntur: seruus enim heri dicitur seruus, & herus serui dicitur herus: & duplum dimidij duplum, & dimidiū dupli dimidium dicitur: & in cæteris simili modo, quanquàm interdum dictio casu differt. Scientia enim scibilis scientia, & scibile scientia scibile, & sensus sensibilis sensus, & sensibile sensu sensibile dicitur. Verùm interdum conuersio fieri non videbitur, si ad id ad quod dicitur, non accommodatè fuerit assignatum, sed qui assignat errauerit: veluti si ala auis fuerit assignata, non conuertitur auis alæ: non enim primo accōmodatè est assignata ala auis: nam non hoc ala ipsius dicitur, quo est auis, sed quo est ales: complurium enim & aliorum alæ sunt, quæ aues non esse constat. Quare si accommodatè fuerit assignata, fiet conuersio sanè: veluti ala alitis ala, & ales ala est ales. Atqui interdum & nomen facere necesse est, si positum nomen ad quod accommodata fuerit assignatio, non sit: ceu si clauus nauigij assignabitur, non accommodata sit assignatio, non enim eò clauus ipsius dicitur, quo nauigium est, sunt enim nauigia, quorum claui non sunt. Sed forsitan accommodatior assignatio fuerit, si clauus clauati clauus, aut aliquo alio simili modo dicatur, non enim positum nomen est. Atque conuertitur, si accommodata fuerit assignatio: clauatum enim clauo est clauatum. Idem fuerit & in cæteris modus: veluti caput accommodatiùs fuit assignatum, si capitati caput, quàm si animalis esse dixerimus: non enim eo caput habet quo animal est: complura nāque animalium capite vacant. Hoc autem pacto facillimè quidpiam eorum nomina sumet, quibus nomina posita non sunt, si à propositis primùm vocibus, etiam his imponat nomina, quæ cum primis conuertuntur: vt in prædictis intueri licet, vbi ab ala ales, & à clauo clauatum assignabatur.

Vniuersa igitur ea quæ sunt ad aliquid, si accommodatè quis reddat, ad ea sanè dicuntur quæ

quæ conuertuntur. Nam si ad quoduis vnumquodque: & non ad id ad quod dicitur aſsignetur, nõ fit ſanè conuerſio: neque enim quicquã eorum, quæ ſine controuerſia ad ea dicuntur quæ conuertuntur, nomenq; habent, conuertitur: ſi non ad id quod dicitur, ſed ad accidentiũ aliquid aſsignetur. Veluti ſi ſeruus nõ heri, ſed hominis, aut bipedis, aut cuiuſpiam ſimilium fuerit aſsignatus, non fuerit ſanè conuerſio, non enim accommodata eſt aſsignatio. Præterea ſi accommodatè ad id quod dicitur fuerit aſsignatum, ſublatis quidem cæteris omnibus quæ ſunt accidentia, relicto autem eo ſolo ad quod eſt aſsignatum accommodatè, ad illud ſanè dicetur, ceu ſi ſeruus ad hérum dicatur, ſublatis quidem cæteris vniuerſis quę accidunt hero, bipede inquam, ſcientiæ ſuſceptiuo, hoc homine: relicto autem tantummodò hero, ſeruus ad ipſum ſemper dicetur: ſeruus enim heri dicitur ſeruus. Quòd ſi non accommodatè ad id, ad quod tamen dicitur, fuerit aſsignatum, cæteris quidem ſublatis, eo verò ſolo relicto ad quod eſt aſsignatum, non ad ipſum ſanè dicetur. Aſsignatus enim ſit ſeruus hominis, alaque auis: atque ab homine ſeruus auferatur, non ad hominem ſanè ſeruus dicetur. Nã cùm herus non ſit, neque ſeruus eſt ſanè. Similiter & ab aue ales auferatur, non vlterius ala profectò ad aliquid erit: ſi enim ales non ſit, neque erit ala cuiuſquam. Quare quodque aſsignetur ad id, ad quod tandem dicitur, accommodatè, oportet. Atqui ſi ſit quidem poſitum nomen, facilis aſsignatio fit: ſin verò nõ ſit, nomina fortaſse ponãtur neceſſe eſt. Quòd ſi hoc aſsignentur modo, ea quæ ad aliquid ſunt vniuerſa ad ea ſane dicentur quæ conuertuntur, vt patet.

Textus. v. At vero ea quæ ſunt ad aliquid, ſimul natura eſſe videntur: atque in plurimis quidem vera eſt hæc ſententia, in quibuſdam autem vera non eſt. Simul enim duplum eſt & dimidium: & ſi eſt dimidium, duplum eſt, & contra: & ſi ſeruus eſt, herus eſt etiam, ſimiliter & in cæteris. Quin & mutuò hæc interimunt ſeſe. Nam ſi duplum non eſt, dimidium non erit: & ſi dimidium non eſt, duplum non erit. Idem eſt & in cæteris modus, quæ rationis ſunt ſimilis. Non tamen in vniuerſis quæ ſunt ad aliquid, verum hoc eſſe videtur, ſimul inquam natura vt ſint: ſcibile nanque ſcientia prius eſſe videbitur. Plerunque enim rerum quæ anteà ſunt, ſcientias nos accipimus: in paucis enim, aut nulla in re prorſus, ſcientiam fieri quiſpiam cum ſcibili ſimul videbit. Præterea ſi ſcibile tollatur, tollitur & ſcientia: ſcientia verò ſi tollatur, non tollitur ſcibile. Nam ſi ſcibile non ſit: ſcientia non eſt: nullius enim prorſus ſcientia erit. Scientia verò etiam ſi non ſit, ſcibile eſſe nil prohibet: quadrationis enim circuli & ſi ſcibilis eſt, ſcientia quidem nondum eſſe videtur: eſt autem ſcibilis ipſa. Præterea animali ſublato, ſcientia quidem animalis non erit, cùm complura interim quæ ſcibilia ſint animalium exiſtant. Sic & in ſenſu res ſeſe habere videtur: ſenſibile enim antecedere ſenſum videtur: ſi ſenſibile nãque tollatur, tollitur, & ſenſus: at ipſum ſi ſenſus auferatur, non tollitur. Senſus enim circa corpus & in corpore ſunt: itaq; ſenſibili ſublato, corpus è medio tollitur: eſt enim & ipſum corpus ſenſibile: ſi corpus verò non ſit, etiam ſenſus auferatur. Quare fit, vt ſecum ſenſibile ſenſum auferat. At ſenſus ſecũ ſenſibile non tollit: nam ſi animal tollatur, tollitur quidẽ ſenſus, ſenſibile vero non tollitur. Eſt enim ſenſibile corpus vt calidum, frigidũ, dulce amarum, & cætera omnia quæ ſunt ſimilis generis. Præterea ſenſus quidẽ cũ ſenſitiuo ſimul emergit: nam vnâ cũ animali, & ipſe ſenſus efficitur. Senſibile autem eſt & antea, quã ſenſus ſit, ortus eſt enim ignis, & aqua cætera-que talia, è quibus animal cõſtat, & antea quã ſit omnino animal aut ſenſus, quare ſenſibile prius ipſo ſenſu videbitur eſſe.

Textus. vj. Exiſtit autem hoc loco dubitatio quædam, vtrum nulla ſubſtantia dicatur ad aliquid, quemadmodum & videtur: an hoc in aliquibus ſubſtantijs ſecundis contingat in primis nanque ſubſtantijs verum eſt. Nam neque tota, neque partes ad aliquid ſanè dicuntur, quidam enim homo non dicitur: cuiuſdam quidam homo neque quidam equus cuiuſdam quidam equus. Et itidem in partibus, quædam enim manus non cuiuſdam quædam manus, ſed cuiuſdam dicitur manus: & quoddam caput, non cuiuſdam quoddam caput, ſed cuiuſdam dicitur caput. Eadem & in pluribus ſecundis ſubſtantijs dici poſſunt, homo nanque non cuiuſdam dicitur homo, nec equus alicuius dicitur equus, nec lignum alicuius dicitur lignũ, ſed alicuius poſſeſsio dicitur. Talia igitur patet non ad aliquid eſſe. In quibuſdam autem ſecundarum ſubſtantiarum eſt dubitatio: caput enim alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus, & vnumquodque tale eo dem modo dicitur: quare hæc videbuntur ad aliquid eſſe.

Textus. vij. Si igitur eorum quæ ſunt ad aliquid definitio eſt aſsignata, aut omninò eſt difficile aut impoſsibile, nullam ſubſtantiã ad aliquid eſſe oſtendere: ſin verò non ſufficiẽter eſt

assignata, sed ea sunt ad aliquid, quorum esse idem est ei quod est ad aliquid aliquo modo se habere, fortasse ad hæc aliquid dici potest.

Textus. viij. Prior autem definitio sequitur quidem ea, quæ sunt ad aliquid, omnia: non tamen idem est, propterea quòd ipsorum ad aliquid esse, est id quod sunt aliorum esse dici. Ex his igitur patet, si quispiam aliquid eorũ quæ sunt ad aliquid, definitè scit, simul id quod ad aliud dicitur definitè sciet. Hoc autem patet quidem ex his ipsis. Nam si scit quispiam hoc aliquid esse, est autem eorum quæ sunt ad aliquid esse, idem ei quod est ad aliquid aliquo modò sese habere: & illud profectò sciet ad quod hoc aliquo modo se habet. Si enim nescit omninò, id ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad aliquid hoc modo se habet sciet. Patet autem & ex singulis: nam si quispiam hoc scit definitè duplum esse, & id cuius duplum est continuò definitè sciet. Nam si nullus definitè duplum scit illud esse, neque si est duplum omnino sciet: similiter & hoc si scit præstabilius esse, & quo præstabilius est definitè ob hæc eadem ipsum scire necesse est. Nec indefinitè sciet, hoc præstabilius esse deteriore: hæc enim opinatio est, non scientia. Non enim exactè iam deteriore præstabilius esse sciet: nam si fortè sic accidat nihil est deterius ipso. Quare patet necessarium esse, vt quicquid eorum quæ sunt ad aliquid quispiam definitè sciat, & itidem ad quod illud dicitur vt sciat.

Textus. ix. Fit autem vt caput & manus, & quæcunque talium quæ substantiæ sunt, id qđ est ipsum definitè sciatur: at non fit necessario, vt id ad quod definitè sciatur. Cuius enim hoc caput, aut cuius est manus, non fit vt definitè sciatur. Quare hæc non ad aliquid erũt. Quod si hæc non sunt ad aliquid verè dicere, licet nullam substantiam ad aliquid esse. Difficilè autem est fortasse, de talibus vehementer asserere eum, qui non per sæpe cogitationem in his posuerit. circa tamen vnumquodque ipsorum non est inutile dubitasse.

Ad aliquid.

AD aliquid Zeno alijque Platone antiquiores philosophi (vt ex Alexandro refert Albertus) non censebant prædicamentum esse distinctum ab alijs, sed esse omnibus permixtum tanquam communem omnium conditionem & proprietatem. Vt enim omnibus prædicamentis commune est habere genus aut speciem, ita & referri: nam in prædicamento substantiæ secunda substantia dicitur respectu primæ, & in prædicamento quantitatis est magnum & paruum: & in prædicamento qualitatis simile & dissimile. At vero Plato primo docuit hoc esse speciale genus entis: ita vt quemadmodum in rebus aliud est esse quid, aliud quantum, aliud quale, ita sit specialis ratio entis esse ad aliquid. Cui subinde, cùm antea habitudo hæc relatio appellaretur, nomen primus imposuit, ad aliquid. Horum rationem quæstione prima exposituri sumus. ¶ Attamen circa ordinem hæsitare quis merito potest, cur prædicamentum hoc fuerit quantitatis prædicamento antepositum: cum ordo naturalis rerum postulabat, vt accidentia absoluta præcederent relatiuum: siquidem relatio omnis in rebus absolutis fundetur: & res omnis prius natura in se sit quàm referatur: vt de. 5. Physic. text. 10. relatio non producitur per se, sed comproducitur ad productionem alicuius absoluti. Et secundo, quia relatio inter entia realia minimæ est entitatis, vt ait Commentator. 12. Metaph. comment. 19. quia non habet esse fixum sed pendens à termino: potest enim res quæcunq; in se esse substantia, & quanta, & qualis: similis vero aut maior aut minor non, nisi posito termino ad quem referatur. ¶ Et postremo, quia in quinto Metaphy. vbi Aristo. ordinem naturalem rerum considerauit, prædicamento, ad aliquid, prædicamẽtum peætulit qualitatis. ¶ Boetius & Ammonius aliam causam huius ordinis nullam assignant, nisi quod in prædicamento quantitatis factus est sermo de magno & paruo quæ dicuntur, ad aliquid, & hac de causa ne diutius protraheretur cognitio relatiuorum, statim apposita sunt prædicamento quantitatis. Sed certè hæc non erat tanta necessitas, quæ cogeret naturalem ordinem peruertere. ¶ Et ideo iudicio meo fortè dicẽdum est, vt cap. superiori dicebamus, quòd hic non seruat Aristo. ordinem naturæ, aut perfectionis rerum, sed ordinem quo cætera prædicamenta prædicantur de substantia (quia tractatur hic logicè de prædicamentis non secundum ordinem essendi, sed secundum ordinem prædicandi, & de substantia post quantitatem prius prædicatur esse ad aliud: quam esse quale: nam statim considerata substantia quanta, secluſa quacunque alia qualitate, & mensuratur quantitate, & est dupla ad suam medietatem, & tripla ad suam tertiam, & habet sursum, deorsum &c. quæ omnia dicunt relationem. ¶ Atqui caput præsens in tria diuiditur membra. In primo, qui vnicus est textus, constituitur & explicatur definitio huius prædicamenti, quæ tempore Aristotelis circunferebatur inter dialecticos. In secundo exponuntur quatuor eius proprietates: quod propterea in quatuor secuimus textus. In postremo vero, quod quatuor item textus habet, terminatur dubitatio de partibus substantiæ, an sint ad aliquid: atque adeo concluditur exacta definitio eorum quæ sunt ad aliquid secundum propriam sententiam Aristo. Quo fit vt totum caput per nouem textus sit distributum.

Ordo.

Diuisio.

Definitio.

EA (inquit) dicuntur ad aliquid, quæ id quod sunt, aliorum esse dicuntur, aut ad aliquid aliquo modo. Translatio Boetij sic habet: Ad aliquid talia dicuntur, quæcunque hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud. Atqui Albertus, Paulus & alij in singulis verbis mysteria scrutantur. Vt talia, & quæcunque consulto existiment esse posita, ad denotandum quod cuiusque relationis fundamentum est accidens (quod exprimitur per ly talia) tamen primum subiectum est substantia (quod per ly quæcunque designatur). At vero Græcè non est illud verbum, talia: nec sunt plura verba q̃ Argyropili habet traductio. Nec censeo quicquam illic latere mysterij. ¶ Aiunt præterea & Boetius, & Ammonius dictum esse pluraliter

raliter quæcunque,&,dicuntur, ad significandum quod vna res singulariter nō dicit ad se relatiue (sicuti vna res potest esse qualis & quanta) sed relatio semper est inter duo extrema,puta fundamentum & terminum. Attamē quanuis tantorum hominum expositio contemnenda nō sit, nihilominus verbum hoc plurale non videtur designare duo extrema eiusdem relationis: alias dictum esset potius. Ad aliquid ea dicuntur quorum esse vnius est ad alterum. Et ideo forte plurali accipitur loco singularis, Sēcus diffi. qui frequens est mos Aristotelis, vt sit sensus. Ad aliquid dicitur illa res, cuius esse, alterius dicitur aut ad aliquid alio modo refertur: terminus enim relationis exprimitur, credo, per nomen obliquum potius quam nomine plurali includatur. Nisi ad bonum sensum intelligas quęcunque aliorum sunt, id est, quæcunque sic inuicem se habent vt vnum eorum sit ad alterum. ¶ Vexantur hic expositores quod idem definiatur per idem, scilicet ad aliquid dicitur id cuius esse ad aliquid dicitur. Sed tamen omnes mihi apparent in æquiuoco laborare: nam, ad aliquid, in definitione non accipitur loco vnius nominis, sicuti est definitum, neque est relatiuum: sed est ly aliquid, transcendens: ac si dixisset, cuius esse dicitur ad aliquod ens vt exprimatur terminus relationis. Potuisset enim dicere cuius esse est ad aliud, nisi quod est aliqua relatio eiusdem ad seipsum consideratum, vt duo, vt identitas. ¶ Nominales more suo definitionem hanc contendunt etiam terminis accomodare: dicentes quod relatio recipitur prime intentionaliter pro rebus, & secunde intentionaliter pro terminis: vt isti termini, pater & filius, sint relationes. At vero abusus est terminos appellare relationes: non enim esse horum terminorum est esse ad aliud: sed id quod in re est esse patrē, hoc est esse ad aliud: termini vero dicuntur nomina relatiua, id est, nomina significantia relationes. Et ideo definitio Aristotel. solum conuenit rebus: sed termini sunt in hoc prędicamento tanquam signa relationum. ¶ Sed est prę terea hic adnotandum ad definitionis & exemplorum intelligentiam, quod terminus relationis aliquando exprimitur sola reflexione obliqui casus, aut genitiui, aut datiui: aut ablatiui: aliquando vero per accusatiuum cum præpositione: mons enim dicitur magnus cuius terminus non potest exprimi nisi cum præpositione accusatiui: est enim magnus ad paruum, id est, respectu parui: & ideo dicitur aliorum vel ad aliud aliquo modo. Item reflexione obliqui dupliciter, aut quod simili obliquo referantur ambo extrema, vt pater est filij pater: & filius patris filius: & simile est alteri simile & alterum huic: & maius est minore maius, & minus maiore minus. Aut dissimili, vt scientia est rei scibilis scientia, scibile vero non est scientiæ scibile, sed scientia scibile. De quibus omnibus subdit Aristot. exempla. Veluti duplum: subdupli est duplum: & subduplum, dupli subduplum. Apud Græcos genitiuus est pro ablatiuo: & ideo tantum valet subdupli duplum, ac si dicas subduplo duplum: construitur enim duplum cum ablatiuo, sicut maius & minus. Latini vero dicunt hoc esse duplum ad illud. ¶ Subiungit Aristotel. Sunt & hæc etiam ad aliquid, habitus dispositio, &c. Vbi (dum hoc quæstione prima latius exponimus) interim notandum est hanc definitionem non esse positam ab Aristotel. tanquam bonam, & ex propria sua sententia: sed est definitio quæ suo tempore circunferabatur: quam Boetius dicit fuisse Platonis. Et ideo in toto capite vsque ad textum septimum, multa dicit quæ non sunt intelligenda tanquam a se approbata: sed potius sunt inducta ab illo, vt egregie notauit Ammonius, tanquam inconuenientia quæ non sequuntur ad hanc definitionem: quibus manifestent eius insufficientiam atque adeo suam propriam concludat. Et in sufficientia stat in verbo dicuntur, quod Aristoteles mutat verbum est, stat enim vera ratio ad aliquid in hoc quod tota eius quidditas sit esse aliud, (quæ appellantur relatiua secundum esse) vt tota quidditas huius quod est esse duplum, est esse ad subduplum: sed tamen definitio posita includit omnes res quæ dicunt respectum ad aliud, licet quidditas earum non sit esse ad aliud, quæ propterea dicuntur relatiua secundum dici, vt habitus non est relatiuum secundum esse: quia quidditas eius non est esse ad aliud sed est perfectio quæ non potest exprimi nisi per respectum ad subiectum: est enim habitus perfectio rei habituabilis: & dispositio, perfectio rei disponibilis. Et ideo post exemplum eorum quæ vere sunt ad aliquid, vt duplum & maius, subiungit. Sunt etiam. i. secundum positā definitionem dicuntur etiam ad aliquid, quæ tamen vere non sunt ad aliquid, vt habitus & dispositio quæ dicunt respectum ad subiectum: est enim habitus perfectio subiecti ad suum finem, vt virtus perfectio studiosi ad agendum secundum rationem: & scientia quæ dicit respectum ad obiectum: & positio quæ dicit habitudinem partium in ordine ad locum, vt recubatio, statio, sessio, &c. Addit tamen quod quanuis abstracta sint relationes, tamen concreta vt cubare, seu cubans, stans & sedens non sunt relationes, sed substantiæ, quæ illis relationibus denominantur.

In textu secundo qui incipit,

Est autem & contrarietas. Incipit secundum membrum vbi statuuntur quatuor proprietates huius prædicamenti. Quarum prima est, quod relatiuo aliquid est contrarium, vt virtus vitio: scientia ignorantiæ. ¶ Dubium esset hic, quod Aristo. videtur sibi contrarius: cum capite superiori dixerit relatiuo nihil esse contrarium: nisi ex iam modo dictis dissolueretur: non enim ex propria sententia hanc asserit proprietatem: sed secundum positam definitionem, quam explicando impugnat. Et ideo nō ponit exemplum nisi de relatiuo secundum dici: nam virtus & vitium, scientia & ignorantia, non sunt relatiua secundum esse: sed sunt in prædicamento qualitatis. Est tamen virtus, sicuti habitus, relatiuum secudum dici, quia est qualitas secundum esse absoluta: licet dicat ordinem ad subiectum: est enim virtus studiosi habitus: & vitium, vitiosi vitium. ¶ Subiungit tamen Aristotel. quod hæc proprietas non conuenit omnibus relatiuis: imo & intelligit quod nullis vere relatiuis quæ sunt relatiua secundum esse, aliquid est contrarium. Duplo nihil est contrarium: nec simili, oliquid est contrarium: quia idem est simile & dissimile respectu diuersorum. ¶ In tertio textu qui incipit. Videntur etiam, subditur secunda proprietas videlicet quod relatiua videntur suscipere magis & minus: nam istæ duæ proprietates vniuersaliter se consequuntur: quia per minorem mixtionem contrarij fit intensio: & per maiorem, remissio. Dato enim summe calido, quod sit. v.g. vt octo, calidum vt septem est illi magis simile, quam calidum vt sex. Item quadricubito tricubitum est magis æquale quam bicubitū: & bicubitū, magis inæquale. Subiungit Aristoteles, quod hæc non conuenit omnibus relatiuis: nam duplum non suscipit magis & minus, tam duplus enim est quaternarius ad binarium, quam octonarius ad quaternarium. ¶ In textu quarto qui incipit, Atqui vniuersa, subsequitur tertia proprietas quæ re vera proprietas est relatiuorum, videlicet, Relatiua conuertuntur. Quod Boe-

1. Proprietas.

2. Proprietas.

3. Proprietas.

9. Proprietas. Dici ad cõuertentiam.

tius, vertit Dicũ ad conuertentiã. Vt seruus, heri est seruus: & herus, serui est herus. ¶ Dici ad conuertentiam, ne quis hic fallatur, non est quod affirmatio vnius inferat alterius affirmationem, & econuerso: vt si seruus est, herus est: hoc enim pertinet ad quartam proprietatem, quæ est relatiua simul esse natura. Neque est quod termini relatiui sint conuertibiles. Relatiua ergo conuerti est, quod vtrunque de se ipsum prædicetur cum alterius geminatione in obliquo exprimente relationem, vt herus est serui herus: & seruus est heri seruus. ¶ Quocirca proprietas hæc nihil aliud est quam explicatio quædam naturæ relatiuorum. Itaque sicut homo & risibile, sunt termini conuertibiles: quia si homo est risibile est: ita seruus, & heri seruus, herus & serui herus, conuertuntur. Quæ potest etiam appellari reciprocatio. Significãtius Argyropylus tradux it herus quam Boetius: dominus: nam dominus non solum dicitur respectu serui: sed respectu domini quantumcunque rerum: vt est illud Vergilij, Romanos rerum dominos. Est etiam nomen honoris, quod Græce dicitur Cyrios. Sed tamen, despotes quod hic est Græcè Latinè est, herus, qui solum dicit respectum ad seruum. ¶ Sunt autem in hoc textu (quilõgiusculus est) particulæ quinque. In prima vt visum est constituit proprietatem. In secunda quæ incipit, Verum tamen, &c. incipit exponere dictam proprietatem. Ait enim, quod vt relatiua dicantur ad conuertentiam & reciprocationem, necesse est aptè fieri nominum accommodationem. Si enim quis dicat, ala & auis, esse relatiua, fallitur: quia non dicuntur ad conuertentiam: nam habere alam superius est quam esse auem. Vnde licet sequatur, si auis est, alas habet, non tamen vice versa: nam scarabæi & vespæ habent alas: quæ tamen animalia, non esse aues, monstrat Aristoteles in libro de animalibus. Correlatiuum ergo alæ est ales: nam scarabæi aut vespæ non dicuntur alites. Et forte melius vertisset Argyropylus, vti Boetius, Ala alati ala: est nanque Græcè, pteroton, quod est alati. Quo nomine significantius promitur relatio alæ: est enim ala, alati ala: & alatum ala alatum. Nec ita proprie dicere possumus, quod ales sit ala ales: cum ales sit nomen absolutum: alatum vero est denominatiuum ab ala.

¶ At quia huiusmodi fallacia in assignandis correlatiuis aliquando prouenit ex ignorantia denominatiui, vt in exemplo modo posito: aliquando vero ex inopia nominum quæ non sunt imposita. Et ideo subiungit secundi exemplum in tertia particula, quæ incipit, Atque interdum: Ait enim quod aliquando necesse est nomen facere vnius correlatiui secundum alterius vocem:

Onomatopœia.

quam Græci vocant, onomatopœiam, vt siquis opinatur, clauus & nauigium, esse relatiua, decipietur: nam quanuis omnis clauus (qui est temo) sit nauigij clauus, non tamen omne nauigium habet clauum: sunt enim paruæ scaphæ quæ clauo non gubernantur. Boetius transtulit, remus, sed tamen Græcè est pedalion, quod Latinè est clauus, seu temo, quo puppis gubernatur. Faciendum est ergo nomen denominatiuum à clauo, vt dicamus, clauus est clauati clauus: & clauatum, clauo clauatum. Eodem modo, caput & animal, non mutuo reciprocantur. Sunt enim animalia multa capite carentia, vt cancri, vermes: conchylia, & alia multa: ergo si volumus ad conuertentiam dicere, faciamus à capite, capitatum: est enim caput, capitati caput: & capitatum, capite capitatum. Et ita vniuersaliter concludit Aristoteles, quod si secundum vocem abstracti faciamus nomen concretum, in vniuersum dicentur ad conuertentiam. ¶ Ex quo infert ad maiorem declarationem in quarta particula: quæ incipit, nam si ad quoduis, infert inquam, quod si assignatio vnius relatiui fiat ad quoduis aliud nomen quod accidentaliter conuenit alteri correlatiuo, tunc non dicentur ad conuertentiam. Et intelligit accidere alteri, non solum illa quæ sunt vere accidentia, sed illa omnia quæ non sunt de intellectu alterius correlatiui. v. g. herus & est, bipes & est homo: seruus tamen non dicitur ad conuertentiã nisi cum ly herus: non enim sequitur, quod si sit seruus sit bipedis aut hominis seruus: nec econuerso sequitur, quod si est homo est serui homo. ¶ Quod confirmat Aristoteles, tali ratione. Seclusis omnibus alijs, id est, dato per impossibile, herus nec esset susceptiuus disciplinæ, nec bipes, neque homo, dum modo esset herus, dicerentur ad conuertentiam seruus & herus. ¶ In quinta tandem & postrema particula quæ incipit. Quod si non accomodate, &c. concludit canonem huius proprietatis: videlicet quod ad assignandum proprium correlatiuum, assignandum est tale nomen, vt sublatis cæteris omnibus illud conuertatur cum suo correlatiuo: illo tamen dempto, nulla sit conuertentia, vt in exemplis factum est manifestum. Canon.

¶ In textu. 5. qui incipit. At vero ea quæ sunt ad aliquid, ponit Aristoteles quartam & vltimam proprietatem huius prædicamenti videlicet quod ea quę sunt ad aliquid sunt simul natura: quia simul se & inferunt & perimunt. Quam ob rem solent relatiua comparari duobus lignis sibi inuicem obnitentibus, quorum altero sublato, alterum haud quaquã stabit. Et habet hic textus particulas tres. In prima enim explicat proprietatem. Et in secunda facit argumentum de scientia & scibili: quæ cum appareãt esse relatiua, nõ tamen videntur simul esse natura. Et tertio facit argumentum de sensibili & sensu. 4. Proprietas.

¶ Ad euidentiam proprietatis huius considerandum est (vt egregie adnotauit Paulus Venetus) duo exigi vt aliquæ res sint simul natura. Primum, quod mutuo se inferant mutuoque se tollant per verbum substantiuum secundum adiacens. Et præterea quod neutrum sit causa alterius. Quæ conditiones expresse sunt Aristote. in postpredicamentis, cap. de simul. Vbi ait ea esse simul natura, quæ cum essendi consequentia conuertuntur, neutrum tamen est alterius causa: quare sol & lumen eius non sunt simul natura: licet sequatur, sol est, ergo lumen est, & econuerso: quia sol est causa luminis. Et eadem ratione neque subiectum & propria passio sunt simul natura. Itaque simul natura sunt quæ sese mutuo inferunt & tollunt per consequentiam conditionalem: neutrum tamen infert aliud per notam causalem: vt duplum & subduplũ sunt simul natura: quia si duplum est, subduplum est: & si duplum non est: subduplum non est: non tamen quia duplum est subduplum est aut econuerso. Simul natura. Paulus Venetus

¶ Quod si quis hinc inferat, pater & filius, non esse relatiua neque causa & causatum: quia pater est causa filij: & in vniuersum causa est causa causati. Negatur sequela: nã in relatiuo est cõsiderare & subiectũ materiale, fundamẽtum, & relationẽ ipsã. Res quæ est subiectũ vnius relationis est causa rei quæ est subiectũ alterius, & est causa per fundamentũ proximũ talis relationis: tamen relatio vna non est alterius relationis causa. Exempli gratia. Paulus pater est causa dominici filij: & id quidem per generationem quæ est fundamentum proximum paternitatis: tamen paternitas seu esse patrem non est causa huius quod est esse filium, potiusquam econuerso. Ita Deus fuit causa omnis creaturæ: & id quidem per rationẽ quæ fuit fundamentum proximũ relationis: sed tamen esse actu causam (quod est creare) non est causa nec prius quam creari, sed sunt simul. Et ideo

ideo relationes creatoris & creaturæ sunt simul natura. Eodem modo res quæ est binarius prior est quã quaternarius: tamen binarius nunquam erit subduplus quoadusque sit quaternarius. Et ideo nõ est prius subduplus q̃ quaternarius sit duplus. Quo fit vt conditio hæc sit propria relatiuorum quarto modo: omnibus enim & solis relatiuis conuenit. ¶ In secunda particula quæ incipit. Nõ tamen, facit argumentum de scientia & scibili q̃ non dicãtur simul natura: imo q̃ scibile sit prius quam scientia. Quod probat triplici ratione. Primo quia scibile est obiectum scientiæ: obiectum autem est causa scientiæ (sumuntur enim scientiæ à rebus) ergo scibile est prius quã scientia. ¶ Inserit tamen parenthesim quandam, videlicet qđ in paucis aut in nulla re prorsus scientia & scibile sunt simul. Ad cuius notitiam notanda est differentia inter scientias speculatiuas in nobis & scientias practicas: speculatiuę enim omnes sumuntur à rebus: scientiæ vero practicæ sunt causæ rerum. In nobis inquã, quia scientia diuina non est sumpta à rebus, sed fuit causa omnium rerum: vt prima parte quæstione. 14. articul. 8. notauit Sanct. Thomas Ammonius ergo dupliciter exponit hãc literam, primo in paucis, puta in rebus quæ nullum habent esse, vt chimera, obiectum non præcedit scientiã, sed intellectus per scientiam confingit obiectum. Sed additur correctiue, aut in nullis, quia cum huiusmodi res non sint vere scibiles, nulla est instantia. Secundo exponit de omnibus scientijs practicis vt sunt morales & mechanicæ, quæ sunt paucæ respectu speculatiuarum. In quibus scientia videtur præcedere scibili: qui enim primus excogitauit scientiam nauis, prius habuit scientiam, quam esset scibile: & ita in eo qui primus excogitauit organa aut alias artes. Sed additur etiam correctiue, aut in nullis, quia adhuc in istis quodammodo obiectum antecedit scientiam: quanuis enim non fuerit nauis ante primum inuentorem, tamen nullus inuenit talem scientiam nisi quia forte vidit natare tabulam super aquam, aut aliquid aliud, vnde excogitauit artem: & ideo semper quodammodo scibile antecedit scientiam. ¶ Forsan congruentior est alia expositio quam insinuat Paulus: nam Aristotel. non dicit, quod in paucis aut nullis scientia præcedit scibile: sed quod in paucis aut nullis scibile & scientia sunt simul natura. Instantiæ vero adductæ nõ ostendunt nisi quod scientia aliquando præcedit scibile. Et ideo forsan Aristoteles intelligit de scientijs substãtiarum separatarum (quæ paucæ sunt apud Aristote.) quæ cum sint perpetuæ & actu intellectuales, nõ sumunt sciẽtias à rebus: sed simul natura in illis est scibile & scientia vt simul natura fuit scientia intelligentiæ motricis orbis, & orbis ipse. Dicit tamen correctiue, in nullis, quia adhuc in illis quanuis scibile & scientia secundum ipsum sint perpetua, tamen ratio obiecti inquantum obiecti natura præcedit rationem scientiæ. ¶ Secunda ratio qua scibile probatur esse prius quam scientia est, quia ex negatione scibilis sequitur negatio scientiæ, nõ tamen econuerso vt patet, inquit, de quadratura circuli: quæ est scibilis, cuius tamen hactenus non est scientia. ¶ Ad cuius intelligentiam notandum est, quod quadrare circulum non est inuenire circulum & quadratum quorum peripheriæ, id est, lineæ terminantes aream, sint æquales: nam facile idem filum quod habet formam circuli potes formare in quadratum: tamen area quadrati non erit tanta quanta area circuli: quia circulus est capacissima figura: quod non est hic locus explicare. Quadrare ergo circulum est, quod signato quouis circulo inueniatur vnum quadratum cuius area sit æqualis areæ circuli: quod Aristotel. 1. physic. textu. 11. probauit esse

Scientia & scibile.

Quadrare circulum.

possibile, quia si datur intra circulum quadratum minus & extra circulum quadratum maius, possibile est dare æquale: & tamen talis scientia nondum est inuenta. Non ergo sequitur, non est scientia quadraturæ circuli, ergo circulus non est quadrabilis. ¶ Tertiam rationem subdit illic Aristotel. Præterea animali sublato, & Græcæ quidem non sunt nisi hæc sola verba quæ transtulit Boetius scilicet animali sublato non est scientia cum tamen sint scibilium plura, & est tunc littera clarissima. Argyropylus vero nescio cur addidit: scientia quidem animalis non erit, existunt tamen complura scibilia animalium. Dematur ergo animalis, & animalium, quæ litterã obscurant. Et ratio stat in hoc. Si animal nõ est, scientia non est: quia cum scientia non sit nisi in homine (loquitur enim de scientia humana) si non est animal nullum est subiectum scientiæ: & per consequens nec est scientia: & tamen sublato animali, adhuc restant multa corpora insensibilia quæ sunt scibilia: ergo scibile est prius scientia, & per consequens non sunt simul natura. ¶ In tertia particula textus qui incipit. Sic & in sensu, facit simile argumentum quod sensus & sensibile non sint simul natura, quia sensibile est prius sensu: nam ex negatione sensibilis, sequitur negatio sensus & non ecõuerso. Nomine sensus intelligit semper sensationẽ. Et facit etiã duas rationes. Prima est. Omnis sensus & circa corpus est (scilicet tanquã circa obiectũ) & in corpore. s. tanquã in subiecto (puta in animali) tunc sic. Si sensibile nõ est, neque corpus est (quia cõuertuntur) & si corpus nõ est, animal non est: & si animal non est (quod est subiectum sensus) nec sensus est: ergo de primo ad vltimum si sensibile nõ est sensus nõ est. Ecõuerso tñ nõ sequit̃, sensus nõ est: ergo sensibile nõ est: qa sublato animali (q̃ est subiectum sensus) nõ tollit̃ sensibile, quia adhuc rest̃at corpora inanimata, puta calida & frigida, quæ sunt sensibilia. ¶ Facit secundã rationẽ illic, præterea sensus, quæ talis est: Sẽsus nõ incipit esse nisi quãdo incipit esse animal: sed pr̃ natura quã sit animal sunt sensibilia elemẽta ex quibus cõponitur: elementa vero, vt ignis & aqua, sunt sensibilia: ergo sensibile est prius sensu. Attamen fuerit ne intentio Aristo. ex propria scientia determinare quod scientia & scibile, & sensus & sensibile, sint relatiua, & nõ sint simul natura, quæstione prima videbimus.

In textu sexto qui incipit, Exi

stit autem hoc loco, &c. inchoatur tertium membrum huius capitis: vbi mouet Arist. dubitationẽ de partibus substantiæ, an dicãtur ad aliquid: cuius intentio est manifeste aperire, quam sit insufficiens definitio posita Platonis: postquam enim ostendit ex illa definitione sequi accidentia absoluta dici, ad aliquid, vt habitus & dispositio, item positionem esse ad aliquid, & per consequens sex vltima prædicamenta: concludit tandem quod secũdum eandẽ definitionẽ etiã substantia, atque adeo omnia prædicamenta dicerẽtur, ad aliquid. Et sunt hic quatuor textus. In primo facit argumentum contra definitionem, & argumentum est hoc. Si definitio posita est bona sequitur quod partes secundæ substantiæ dicuntur, ad aliquid: vt caput, manus, &c. Ait ergo primam substantiam manifestum esse non dici ad aliquid. Petrus enim non est alicuius Petrus. nec alicuius homo (esto sit patris filius aut heri seruus) nec partes primæ substantiæ, puta hoc caput, hæc manus dicuntur, ad aliquid (quod statim explicabimus.) Item secundæ substantiæ quæ sunt in recta linea non dicuntur, ad aliquid, homo enim non est hominis homo, aut equi homo. Et quanuis equus sit hominis equus, non tñ genitiuus ille

expli-

explicat relationem, sed possessionem equi. Partes vero secundæ substantię, dicuntur ad aliquid, vt caput est alicuius caput. ¶ Sed est hic statim dubium quomodo caput in genere dicatur, ad aliquid, & tamen in indiuiduo, hoc caput, non dicatur ad aliquid, nam per regulam antepræ dicamentale, quicquid cõuenit generi aut speciei conuenit indiuiduo. ¶ Boetius exponit caput dici relatiue (vt dictum est in tertia proprietate) respectu capitati: & secundum hoc clarum est, ꝙ caput est capitati caput: tamẽ hoc caput non refertur vt sit huius capitati hoc caput: nam hoc caput non est proprium abstractum huius capitati, cum potuit hoc esse capitatũ alio capite, & hoc esse caput alterius capitati: sed tamen caput in communi non potest esse nisi capite capitatum. Si vero mens fuerit Aristotel. arguere, quod partes substantiæ referuntur ad substantiam, non solum vt abstractum ad denominatiuum: sed tanquam pars ad totum (est enim caput pars, & per consequens alicuius pars) tunc proportionabiliter dicendum est (vt Ammonius inquit & Albertus.) ꝙ hæc pars quatenus hæc pars nõ refertur adhoc totum alia relatione quã pars in communi refertur ad totũ in communi: quia singularitas illa non dicit relationem vt hoc sit huius hoc: cum hoc caput non includat in sua ratione, ꝙ sit huius animalis, sicut caput quod sit animalis. Licet in quantum est hoc ens, indiuiduatur per hoc quod est in hoc suppositio. ¶ In textu septimo qui incipit. Si igitur ea, &c. Aristotel. ex superius dictis & potissimum ex hac dubitatione concludit definitionem positam nõ esse sufficientem, & per consequens veram definitionem esse hanc. Ea sunt ad aliquid quorum esse idem est ei quod est aliquid aliquo modo se habere. Neminem confundat datiuus, ei, sensus enim est: Quorum esse est idem illi esse, id est, est tale esse quale est ad aliquid aliquo modo se habere. Vel (sicut vertit Boetius:) Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum esse, est ad aliud quodammodo se habere. Et subiungit Aristoteles, quod ex definitione priori sequuntur inconuenientia hactenus deducta, quæ tamen omnia per hanc secundam facile diluuntur: nam illa quæ datur per ly dicuntur, competit relatiuis secundum dici: hæc autem quæ datur per ly esse, solum conuenit relatiuis secundum esse, vt partim supra expositum est, & latius iam modo exponetur. ¶ In textu octauo infert Aristoteles, hoc corollarium ex hac secunda definitione. videlicet quod si quis definite nouerit vnum relatiuorum, definite etiam nouit & reliquum. Quæ potest constitui quinta proprietas relatiuorum secundum esse. Ratio corollarij est manifesta: nam si tota quidditas relatiui est esse ad aliud, definitio quidditatiua esse non potest, nisi explicet terminum illius habitudinis: nam cum habitudo sit inter duo extrema, quidditatiue cognosci non potest, nisi extremis cognitis: vt si tota quidditas dupli est bis continere subduplum, qui nouit hanc quidditatem, cognouit & quidditatem subdupli: quæ est bis contineri à duplo. ¶ In textu demum nono & postremo qui incipit, Fit autem, &c. per datam definitionem, & corollarium respondet ad dubitationem de partibus substantiæ, quas inde constat non esse, ad aliquid, quia stat definitiue cognoscere quid est caput non cognita natura animalis. Ponit exemplum in singulari, vt si quis videat manum alicuius, homine non viso (qui scilicet sit velata facie aut ostendat manum per fenestram) cognoscetur tunc manus: non cognito cuius sit. Sed tamen adhuc in genere potest quis habere definitionem capitis aut manus non cognoscendo quidditatiue animal. Est enim caput pars animalis talis figuræ, qua definitione non explicatur quidditas animalis. Et eadem ratione omnia relatiua secundum dici excluduntur à ratione relatiuorum vt subsequenti quæstione palam fiet.

Dubium.

Propria definitio.

Siquis definite nouit.

Quæstio prima.

Vtrùm textus Ad aliquid verus sit.

APparte negatiua arguitur primo contra definitionem. Prima definitio competit omnibus relatiuis secundum dici: sed relatiua quæ tantum sunt relatiua secundum dici, nullo modo pertinent adhoc prædicamentum: ergo illa definitio nihil ad rem huius prædicamenti faciebat. Probatur minor. Si relatiua secundum dici pertinent adhoc prædicamentum, tunc (vt docte infert Ammonius) omnia accidetia quomodocunque absoluta essent in hoc prædicamento: quia accidens in genere dicit respectum ad subiectum: imo quantitas inquantu quantitas dicit mensurã substãtiæ: & qualitas, dispositionem eius. Quinetiã substãtia, cu dicatur eõ ꝙ substat accidẽtibus (qui est quidã respectus) pertineret ad hoc prædicametu: vñ sequeretur prædicamentorum cõfusio. ¶ Secundo principaliter arguitur. Ad aliquid, solum dicit comparatione & relationem vnius ad aliud sed referri est actus intellectus: quẽadmodũ enim ratio generis, aut ratio speciei solum habet esse per operatione intellectus abstrahetis, ita relatio dicit actum intellectus cõparãtis vnum ad aliud: ergo, ad aliquid, non dicit ens reale, sed solu ens rationis: & per consequẽs nõ adnumeratur decẽ prædicamentis: quæ secundum Arist. 5. Meta. tex. 14. sunt entia realia. ¶ Tertio principaliter arguit. Si relatio esset ens reale, aut realis habitudo (non enim disputamus modo an relatio distinguatur a fundameto) sequeretur, ꝙ relatio verè ꝙducereturꝙ sicut alia accidetia: nã accidens reale nõ est nisi ꝙducaꝫ, sed Arist. 5. Physic. tex. 10. ait ad relationem non esse per se motum: ergo hoc prædicamentum non pertinet ad entia realia. ¶ Quarto aduersus primã proprietatem arguitur: aut illam proprietatem intelligit Arist. secundum propriã opinionẽ de relatiuis secundum esse: & hoc nõ, quia cap. de substãtia dixerat relatiuo nihil esse cõtrarium: aut intelligit eã secundum definitionem antiquorum solum de relatiuis secundum dici, & contra hoc arguitur. Relatiua secundum esse vere sunt contraria respectu eiusdẽ, quia nihil potest esse simile & dissimile respectu eiusdem, aut æquale & inæquale, aut pater & filius, &c. Quinto aduersus secundam proprietatem arguitur. Si aliqua relatiua susciperent magis & minus, maxime essent illa duo quorum extant Aristotel. exempla, puta simile & dissimile, æquale vel inæquale (nam duplo & alijs ipse negat competere hanc proprietatem) sed illa nõ suscipiunt magis & minus: ergo nulla. Minor colligitur ab ipso autore. 5. met. tex. 20. vbi ait ꝙ similitudo & æqualitas cõsistit in vnitate: ait inquã ꝙ vnitas in substantia facit idẽ: vnitas in qualitate facit simile, & vnitas inquantitate facit æquale: sed vnitas nõ suscipit magis & minus: ergo nec simile nec æquale, sicut neque idem. ¶ Sexto principaliter arguitur cõtra tertiã proprietatem. Aliã quam relatiua dicuntur ad cõuertentia: ergo hæc nõ est proprietas relatiuorum: saltẽ quarto modo vt insinuauimus. Minor ostenditur. Quodcunq; denominatiuum cuiuscunque sit prædicameti, dicit ad cõuertetiã cum suo abstracto, etenim si quan-

si quantum est, quantitate quantū est, & si quantitas est, quanti quātitas est: & si calidum est, calore calidum est: etsi calor est, calidi calor est: quæ tamen non sunt ad aliquid. ¶ Septimo principaliter aduersus quartā proprietatem arguitur. Aut illa proprietas constituitur tanquā generalis proprietas omnium relatiuorum secundum esse & secundum dici: aut tāquam propria relatiuorum secundum esse: non proprium, quia statim Arist. scibile, & sciētiā, quæ sunt relatiua secundū dici excluditur ab hac proprietate: sed quod non conueniat solis relatiuis secūdū esse, arguitur in ipso eodem exemplo Aristo. Scibile & scientia sunt simul natura: ergo male id negauit Arist. Probatur antecedēs. Si scibile in actu est, scientia in actu est: & econuerso: etsi scibilē in potentia est, scientia in potentia est & ecōuerso. Et in exemplo Arist. id patet: non si quadratura circuli est scibilis in potentia, certe possibilis est scientia de illo. Instantiæ vero Aristotel. solum probant quod non sequitur, si scibile in potentia est, scientia in actu est: quæ nihil videntur probare, quia scibile in potentia & scientia in actu non dicuntur relatiuę. ¶ Octauo & postremo contra quintam proprietatem arguitur. Si cognoscens definite vnum relatiuorum, definite cognosceret & reliquum, sequeretur quod in definitione vnius relatiui deberet poni & reliquum: sed hoc est falsum: ergo & antecedens. Probatur minor. Definitio debet esse clarior definito, vt habetur. 1. Topic. capit. 4. & libr. 6. capit. 3. sed si vnum relatiuum definiatur per aliud & econuerso, non potest definitio esse clarior definito: quia esset circulatio: ergo vnum non debet definiri per alterum.

Ad quæstionē (vt authoritas

est Aristotel.) respondetur affirmatiue. Vnde circa primum argumentū adeuidentiam totius huius capitis notandum est, duplicia esse relatiua (quæ si prima diuisio atque adeo basis & huius prædicameti & vltimorum sex) alia quidem sunt relatiua secundum esse, alia vero secundum dici: vt meminit S. Tho. prima parte. q. 13. arti. 7. ad primū. & de potentia. q. 7. ar. 10. ad vndecimū. Relatiua secundū esse sunt illa quæ sunt imposita ad significādū habitudines ipsas relatiuas. Relatiua vero secundum dici sunt quando nomina sunt imposita ad significandū qualitates vel res alias absolutas: quas cōsequuntur quædam habitudines. Exempli gratia, simile & dissimile sunt relatiua secundum esse: quia hæc nomina non sunt imposita ad significandum qualitatem (sicut ly album) sed ad significandum habitudinem inter duo alba. At vero sciētia quanuis significet qualitatem, quam consequitur relatio ad obiectum (est enim scientia cognitio obiecti) non tamen illud nomen impositum est ad significandū illam habitudinem: sed qualitatem ipsam prout est habitus perficiens intellectum. Eodem modo mouens quātus significet de formali motum quem sequitur ordo ad mobile: tamen non significat ordinem illum & habitudinem, sed motum: & ideo scientia & mouens sunt relatiua secundum dici. Eodem modo caput est relatiuum secundum dici: quia non significat de formali habitudinem capitis ad capitatum, sed partem quæ certam habet figuram. Et quanuis per nomina id explicemus, nihilominus res ipsæ sunt relationes & relatiua quæ principaliter in prædicamento ponuntur. Vnde quo vno verbo rem explicemus, relatiuum secundum dici est res, cuius quidditas non est esse ad aliud: sed tamen explicari non potest, nisi per ordinem ad aliud. Relatiuum vero secundū esse est illa res, cuius quidditas nihil aliud est q̄ esse ad aliud. Quidditas enim intellectus aut voluntatis nō est esse ad aliud: imo sunt res absolutæ: sed explicari nō possunt, nisi per ordinē ad obiecta. Est enim intellectus potentia cognoscitiua vniuersaliū: attamen duplu inquantū duplum, nullā rem dicit absolutā sed habitudinem ad subduplū. Et hac de causa inuenta sunt hæc nomina, secundū dici, & secūdū esse: quæ sumpta sunt ex differētia definitionū Arist. quarū prima dabatur per ly dicūtur: & secunda per ly sunt. Et est attente notandū, q̄ relatiua eo dicūtur secūdū esse, quia simpliciter & in rei veritate sunt relatiua: at quæ alia eo dicunt secundū dici, quia verē nō sunt relatiua: sed sunt res quæ dicūtur respectus. i. quæ vnū significāt, & aliud respiciūt: & ideo sunt relatiua secūdū quid vt illa particula secūdū dici, sit diminuēs: sicut Aethiops est albus secundum dentes. Huius inconsideratione (si nos non fallimur) decepti sunt qui his tēporibus de prædicamētis scripserunt. ¶ Tripliciter ergo exponunt hūc textum. Doctores enim huius temporis vtraque relatiua æqualiter reponūt in hoc prædicamento ad aliquid, decepti cortice literæ: quia Aristotel. vtranque connumerat. Et ita secundum istos, habitus dispositio, scientia, æqualiter ponuntur in prędicamento qualitatis & in hoc. ¶ At Paulus Venetus, hanc modificans opinionem, dicit quod nulla res æque principaliter ponitur in diuersis prædicamentis: sed relatiua secundū dici ponuntur principaliter in prædicamento secundum primariū significatum: & secundario ponuntur in isto. Exempli gratia. Habitus dispositio, & scientia, virtus & vitiū, principaliter ponuntur in prædicamento qualitatis: sed minus principaliter in isto, stans & sedens principaliter ponuntur in prædicamento situs, & hic minus principaliter esse in gymnasio principaliter ponitur in prædicamento vbi & minus principaliter hic: & caput & manus secundum primarium significatum reductiue sunt in prædicamento substantiæ, & secundario in isto. ¶ Nihilominus, si mentem Arist. attigimus, repetimus hic conclusionem quam in ea, superiori diximus esse fundamentum huius artis.

Nulla res aut nomen vniuoce & formaliter ponitur in diuersis prædicamentis. Formaliter inquam, quia si relatio non distinguatur à substantia, nihil vetat Petrum inquantum est homo esse in prædicameto substantiæ: & inquantum est pater, esse in prædicamento ad aliquid: sed formaliter intelligo, quod idem nomen secundum eandem significationē, aut eadem res secundum eandem rationem nō est in diuersis prædicamentis. ¶ Huic annecti mus secundā cōclusionem: q̄ in hoc prædicameto tantū modo ponūtur simpliciter relatiua secundum esse. Probatur primo ex ipso nomine: nā relatiū secūdū esse hoc significat: q̄ sit vere relatiuū & vere ad aliquid: reliqua vero sunt nō relatiua, sed respectiua. ¶ Et cōfirmat, quia nomen ponitur in prædicameto secundū eius formale significatum: sed relatiua secundum dici nō significant de formali habitudinem & relationē: sed qualitatem potius aut rem aliam absoluta in quam consequitur relatio: ergo illa non ponuntur in hoc prædicamento. ¶ Et secundo principaliter arguitur. Si eadem res poneretur in diuersis prædicamentis, tota machina prædicamentorum rueret, qua Aristo. intendit decem rerum genera impermixta, cōstituere (vt patet. 1. Poste. text. 21.) & esset recidere in opinionem Zenonis & aliorum antiquorū: qui ea de causa non putabant, ad aliquid, esse speciale prædicamentum: quia censebant omnia relatiua secundum dici esse vere relatiua: vnde sequebatur omnia accidētia & etiam substantiam esse relatiua: quam opinione Arist. intendit in hoc capite repudiare. ¶ Et cōfirmatur: quia certe si habitus, & dispositio, & virtus, & scientia, sunt in hoc prædicamento: eadem ratione intellectus & voluntas

Nota.

1. Conclus

2. Conclus

Relatio secundum esse & secundū dici.

Quidditas relatiuū secūdū esse & quid mundūdici

luntas,& omnes potentiæ,& omnes formæ, quin etiam & quantitas & substantia,omnia pertinent ad hoc prædicamentum,non solum materialiter, quod eadem res diuersis rationibus esset in diuersis prædicamentis:sed formaliter secundum eandē rationem: nam ratio substātiæ exprimitur per hoc quod est substare accidentibus:& ratio quantitatis per ordinem ad substantiam: & ratio potentiæ per ordinem ad obiectum:quod si sufficeret ad rationem relatiuorum,omnia accidentia secūdū proprias rationes pertinerent adhoc prædicamentūm. ¶ Tertio id probatur. Quicquid sit de scientia,tamē habitus & dispositio,& virtus & vitiū manifestissimum est, quod nullo modo sunt in hoc prędicamēto:quia nec proprie sunt relatiua secundum dici:nam scientia(vt Aris.ipse.5.meta.tex.20.docet) nō refertur ad intellectum qui est eius subiectum:sed ad scibile quod est terminus. Vbi insinuat quod res non dicitur relatiue,proprie: nec secundum dici,per respectum ad subiectum:sed per respectum ad aliquid quod se habet tanquam terminus. Habitus vero nō dicit ordinem nisi ad subiectum. ¶ Quarto & postremo arguitur. Si relatiua secundum dici ponerētur in hoc prędicamento,tunc nihil fuisset opus,addere sex vltima prędicamenta:quippeque omnia sunt relatiua secundum dici. Vnde eo Aris. docuit illa esse distincta:quia intellexit vere nō esse relatiua,licet exprimat per relatiōes. Atq; hoc est memoriæ cōmendandum pro illorū intelligētia.

Ad primum igitur principale

argumentum conceditur,ex definitione antiquorum cō sequi omnia relatiua secundum dici esse in hoc prædicamento,sed hac solum de causa hic est proposita, vt per hoc inconueniens,quod inde sequebatur,eius insufficiētia proderetur. ¶ Hinc sumitur prima ratio qua Plato appellauit hoc prædicamentum,ad aliquid,nam relatio videtur cōpetere omnibus relatiuis secūdū dici:quia ex primūtur per respectum ad aliud:sed ad aliquid, exprimit quidditatem relatiuorum esse ad aliud. Et est nomē cōcretum. Quocirca hæc definitio quā impugnat Aris. forsan non est Platonis,vt dicit Boetius, sed Zenonis & antiquorum:nam(vt Ammonius ex Gorgia Platonis adnotauit)idem sensit Plato in hac parte,quod Aris. ¶ Ex dictis sequitur primo cōcordia inter duas extremas opiniones quæ de ad aliquid,circunferuntur. Prima est quā Gregorius in primo.distin.28.multis contendit probare, videlicet,quod nulla res sit in mūdo relatiua, sed omnis absoluta: propterea quia omnis res aut subsistit per se aut in alio:& substantia,quomodocunque sit, dicit rē independentem (& per consequens absolutam) a quocunque alio præter eius subiectum. Alia per extremum opposita fuit opinio Gilberti:quam citat Sanct. Thom. 1.parte.q.18.artic.2. videlicet,quod relatio nullum habebat esse fixum:sed totum esse eius erat ad aliud: & per consequens potius erat res affixa,seu assistens, quam inexistens. At vero S. Thom. distinguit illic, quod relatio & est accidens & est relatio. Et ideo secundum esse cōmune accidentis est in subiecto,sed secundum esse particulare relationis quidditas eius est ad aliquid. ¶ Ex quo sequitur secundo:quod relationis non est dare solum subiectum,sicut aliorum accidentium,sed etiam fundamentum. Subiectum relationis est id quod denominatur a relatione:fundamentum vero est id ratione cuius talis relatio conuenit subiecto, quod propterea vocatur etiam ratio fundandi relationem,vt subiectum similitudinis est substantia quæ dicitur similis:fundamentum vero,est albedo aut figura ratione cuius est similis. Sunt qui subiectum appellant fundamentum remotum:rationem vero fundandi vocant fundamentum proximum: significantius vero dicitur illud subiectum(quippe cui accidit relatio)& hoc,fundamentum in quo fundatur.

1. Corolarium.

Secundum corolarium

In secundo argumento peti

tur secunda diuisio relationis. Vbi notandum est, quod vt ait Commentator.11.suæ meta. super duodecimum Aristotelis,cōmento.19.cum relatio sit minimæ entitatis,opinati sunt antiqui relationem solum dicere actum intellectus. Et revera nomen relatio(cū sit verbale)significat actionē cōparatiuam,quæ non potest esse nisi actio intellectus. Et hanc conijcio secundam fuisse causam Platoni,vt imponeret nouum nomē,ad aliquid,quod significat habitudines ipsas reales sine ordine ad intellectum. Et hoc est quod dicunt veteres.s.q; relatio significat relationem vt cōceptā: sed ad aliquid significat eam vt exercitam:quia relatio significat actum intellectus:sed ad aliquid significat naturam rei. ¶ Quod autē sint aliquæ relatiōes reales ex natura rei probat S.Tho.1.p.q.13.ar.7.& de potentia.q.7.art.9. Et Scotus secundo sent. di.1.q.5.quia ex natura rei sunt aliquæ relationes quæ dicunt reales perfectiones rerū,vt ordo rerum in quo consistit perfectio vniuersi secundum Aristotel.12.metap. tex.52.ordo exercitus,vnio partium in toto, esse patrē, esse causam.&c. Omnes inquam istæ sunt relationes,quę ex natura rei dicunt perfectiones:& per consequēs sunt relationes reales. Cum dico,reales,non affirmo quod distinguantur realiter:sed q; sunt rationes reales rerum:siue distinguantur a substantia siue nō. ¶ Secunda ergo diuisio relationis est:in relationē realem & relationem rationis. Relatio realis est habitudo inter duo entia realiter distincta,quæ habet esse secluſa operatione intellectus,vt patet in exēplis positis. Vnde tria dicit Scotus in primo distinct.31.exigi ad relationem realem, scilicet, quod sit inter res reales, & realiter distinctas, & secluſa operatione intellectus. At vero in hoc quod est realiter distingui,includitur quod ambo extrema sint realia. Relatio vero rationis(per oppositum)est relatio,quam intellectus facit inter duo:quæ aut nō sunt entia realia,aut non realiter distinguuntur. ¶ Quo fit vt tribus modis cōtingat relatio rationis,vt loco citato refert Sanct. Thomas. Primo modo quando extrema non sunt vere entia: quod potest contingere adhuc dupliciter: quia aut nullum habent in re fundamentum, vt entia præterita, aut futura,aut ficta: quare ego sum posterior Adam & prior Antichristo solum relatione rationis. Et chimeram esse, opponitur huic quod est, chimeram non esse,solum per relationem rationis, quia Adam nec Antichristus, nec chimæra sunt: sed intellectus concipit illa sub ratione entis. Aut sunt entia quæ habent fundamentum in re: sicut relatio generis ad speciem, & speciei ad genus,& hoc modo rationis: quia genus & species licet habeant fundamentum in re, tamen res non est actu species nisi per operationem intellectus. Sed tertio modo relatio est rationis: quæ licet sit inter res quæ sunt veræ res,tamen non sunt duæ,nec distinctæ,nisi per operationem intellectus,vt identitas quæ est mihi ad me, ipsum: in qua relatione intellectus me considerat tanquam duo cum non sim nisi vnum. Et hoc est valde notandum apud Sanct. Thom. quod videlicet non sequitur,distinctio est relatio rationis: ergo extrema sunt entia rationis, in quo frequenter laborant impugnationes Scoti & aliorum aduersus eum. Est enim scientia Sanct. Thomæ, quod attributa diuina,puta iustitia & misericordia distinguuntur ratione. Infert statim Scotus, ergo iustitia & misericordia in Deo sunt entia rationis. Et

Relatio realis & rationis

Triplex relatio rationis

tamen

tamen cõsequentia nullam habet apparentiam: nõ enim intelligit S. Tho. ꝙ intellectus sicut facit genus esse actu genus, ita facit iustitiam esse iustitiã, aut misericordiam esse misericordiã (sunt. n. hæc realiter in Deo) sed intelligit, quod iustitia & misericordia de se non sunt duo: magis quam ego & ego: sed sola operatione intellectus cõparantis Deum ad diuersos effectus est in causa, quod essentia diuina cognoscatur sub ratione duorum, putã iustitiæ & misericordiæ. Et hoc est quod Sanct. Tho. 1. sen ten. d. 2. q. 1. art. 3. & 4. & 5. &. 1. p. q. 13. ar. 4. intendit dicens attributa Dei non solũ differre ratione ratiocinante: sed etiam ratione ratiocinata. Ratio enim ratiocinans est intellectus vel conceptus. Ratio vero ratiocinata est conceptus obiectiuus seu quidditas in re expressa per definitionem: vult ergo dicere, quod attributa Dei non sunt solum conficta ab intellectu, sed sunt in re formaliter: nisi quod ex parte rei non sunt duæ res: sed distinctio eorum est fundamentaliter in Deo, & formaliter in intellectu. Et idem docet in primo. di. 33. q. 1. ar. 1. & prima parte. q. 28. ar. 2. de relationibus diuinis respectu essentiæ. Eodem enim modo quanuis essentia & relatio ex natura rei sint in Deo, & per cõsequens relatio diuina sit realis: sicut pater realiter est pater: nihilominus essentia & relatio ex natura rei non sunt duo: sed intellectus cõparans paternitatem filiationi cum qua habet oppositionem, ꝙ non habet essentia, ideo cognoscit essentiam & relationẽ sub ratione duorum: & hoc est essentiam & relationẽ in Deo distingui ratiõe. ¶ Hinc sequit, ꝙ sicut nihil obstat esse relationẽ realem, quæ solum sit relatio secundum dici, & tamen rationis vt patet in exemplis positis. Verba sunt S. Thomæ, De potentia. q. 7. art. 10. ad 11. ¶ Ad secundum ergo principale argumen. conceditur, quod comparatio dicit actum intellectus, nihilominus, ad aliquid, dicit habitudinem rerum quę est in illis secluſa operatione intellectus. Et illæ dicuntur relationes reales: quæ solæ ponuntur in hoc prædicamento: nam vt sæpe dictum est, solum ens reale distinguitur in decem prædicamenta.

Ratio ratiocinans, &c.

Circa tertium principale, no-

Triplex genus relationis realis.

tandũ ex quinto met. tex. 20. triplex esse genus relatiõis realis secundu triplicem naturã fundamẽti (quæ sit tertia diuisio relationis.) Relatio primi generis est relatio quæ fundatur super quantitatẽ: vt duplum maius æquale, &c. Relatio secũdi generis est quæ fundat super actionem & passionẽ: vt pater & filius: cõbustiuũ & combustibile, &c. Relatio tertij generis est relatio quæ fundatur super rationem mesuræ: vt relatio scientiæ ad scibile. Mẽsuræ inquam, nõ quantitatis, nã hæc pertinet ad primũ genus, sed mensuræ quæ est veritatis ad esse rei: ab eo. n. ꝙ res est vel nõ est, propositio est vera vel falsa. Ob idq; veritas enunciationis consistit in adæquatione propositionis ad rem. 1. in hoc quod propositio significat rem ita esse sicut est. Et hoc est scibile esse mensuram scientię & ideo relatio scientię ad scibile, est mensurabilis ad mẽsuram. Et hinc palam fit quomodo scientia sit relatiuum secundum dici: nam quanuis scientia mensuretur per scibile: tamen nomẽ scientiæ nõ significat illam relationẽ: & ideo scientia est de prædicamento qualitatis: sed mensurabile est de prædicamento relationis. ¶ Quod si quis arguat contra sufficientiam huius diuisionis, quod caliditas est relatio quæ fundatur in qualitate, & simile & dissimile, Respondet illic S. Tho. ex mente Arist. ꝙ nulla relatio fundatur in qualitate, nisi inquantum qualitas habet rationem actionis, aut quantitatis: similitudo enim fundatur in vnitate qualitatis: illa enim sunt similia quæ habẽt vnam qualitatem: & illud est calidius quod habet excessum quodammodo quantitatis in qualitate. Et ad hoc propositum dicit illic Arist. ꝙ vnitas substantiæ facit idem: vnitas vero quantitatis, facit æquale: sed vnitas qualitatis facit simile. ¶ Ex hac tertia diuisione relationis subsequitur quarta. Est nanque relatio duplex, scilicet mutua & non mutua. Quam diuisionem explicat S. Thom. prima parte. quæ. 13. articul. 7. Relatio realis mutua est illa, quæ est realis ex vtroque extremo, idest, quæ ex vtraque parte habet fundamentum reale. Relatio vero non mutua est quæ ex altero tãtum extremo est realis, & ex altero rationis. v. g. simile dicit relationem realem, quia sicut vnum simile realiter refertur ad primum, eodem modo duplum ratione quantitatis refertur ad subduplum, & subduplum etiam ratione quantitatis ad duplum, quanuis sit disquiparantia. Et ideo istæ sunt relationes mutuæ: sed tamen scientia (vt est expressa sententia Aristotel. loco modo citato) realiter refertur ad scibile: scibile vero sola ratione refertur ad scientiam. Quod est dicere, scientia quia est realis effectus scibilis, ex sua natura habet quod mensuretur ab obiecto: & ideo realiter refertur ad ipsum. Scibile vero non est effectus realis scientiæ: & ideo non dicitur mensura scientiæ per aliquam realem rationem quæ sit in illo: sed per hoc quod scientia refertur ad ipsum, id est, realiter adæquatur ipsi: & ideo est relatio mutua: quia in scientia est relatio realis & in scibile relatio rationis: quod adhuc in solutione septimi argumenti euidentius fiet. Eodem modo concedit illic. Sanct. Thomas, quod relatio Dei ad creaturam (qualis est relatio domini) est relatio rationis, licet seruitus in nobis sit relatio realis, quia cum Deus non ordinetur realiter ad nos, sed nos ad ipsum: Deus non refertur realiter ad creaturam, sed creatura ad Deum. Hoc tamen non est præsentis speculationis. ¶ Hinc rursus sequitur aliam esse quintam diuisionem relationis in relationem æquiparantiæ, & desquiparantiæ. Relatio enim æquiparantiæ est relatio eiusdem denominationis in vtroque extremo, vt simile, æquale, &c. Relatio vero disquiparantiæ est relatio quæ non est eiusdem denominationis in vtroque extremo, vt pater filius, dominus seruus, duplum subduplum. Quare stat vt relatio mutua sit disquiparantiæ. ¶ Igitur, vt ad responsionem argumenti tertij principalis redeamus, non eo negat Aristoteles ad relationem esse per se motum, quia negat esse accidens reale: nisi quia relatio per se non producitur: sed comproducitur ad productionem sui fundamenti. Est enim tantum triplex motus (præter generationem quæ est mutatio substantiæ in substantiam) scilicet augmentatio: quæ est motus ad quantitatem (quam consequitur æqualitas & inæqualitas, duplum subduplum, &c.) & alteratio: quæ est motus ad qualitatem (quam consequitur simile & dissimile) & motus localis: qui est motus ad vbi) quod consequitur propinquum remotum, &c.

Relatio mutua & nõ mutua.

Relatio æquiparan. & disquipa.

¶ At vero Scotus dictum hoc

Aristotelis limitare contendit: excogitans vnam nouam diuisionem relationis, in relationem intrinsecus aduenientem & relationem extrinsecus aduenientem, vt est videre apud ipsum in tertio. dist. 1. quæ. 1. & in quarto. dist. 13. quæstio. 1. & quodlibet. 11. Cuius opinio cõsistit in tribus propositionibus. ¶ Prima est. Relatio intrinsecus adueniens est relatio necessario cõsequens fundamentum intrinsecum, putã quantitatem (quã sequitur æqualitas) qualitatem (quã sequitur similitudo, &c.) aut est relatio quæ necessario consequitur fundamento & termino

Relatio intrinsec. & extrinse. aduenies.

termino in actu positis. Relatio vero extrinsecus aduenies est illa, quæ non sequitur aliquod fundamentum intrinsecum, vel quæ non necessario consequitur ambobus extremis positis. Ponit duplex exemplum extrinsecus aduenientis. Primum devniuoce: si enim (inquit) materia & forma ligni essent in eodem loco quomodo sunt non vnitæ, & postea vnirentur, illa vnione consequitur aliquam rationem fundandi absolutam putà quantitatē aut qualitatem: & ideo stabit ambo extrema esse. s. materiam & formam, & tamen quod non esset vnio. Idem dicit de vnione humanitatis ad verbum: stat enim, inquit, ambo extrema esse, quod non sit vnio. Secundum exemplum ponit, de vbi, quam putat esse relationem extrinsecus aduenientem. Tertium exemplum addunt aliqui de propinquitate quam opinantur esse relationem extrinsecus aduenientem: quia stat me esse & columnam esse cui ego sum propinquus, & tamen quod non sit propinquitas, vt si hinc discedam. ¶ Secunda eius propositio est. Quod ad relationem extrinsecus aduenientem est per se motus: quod primo enim per motum ego acquiro est, et se in hoc loco: quod (secundum eum) dicit solum talem respectum ad centrum terræ vel ad orientem, &c. vt in capite de quantitate exposuimus. ¶ Tertia propositio eius est. Quod sex vltima prædicamenta sunt relationes extrinsecus aduenientes. ¶ Et quia hoc est præcipuum punctum in sex vltimis prædicamentis, necessarium est hæc intelligere & examinare. In primis hæc diuisio nulli bi ante Scotum inter philosophos reperitur. Et arguit, ꝙ nulla sit relatio extrinsecus aduenies. Primo, quia Aris. 5. Metaph. tex. 20. sufficienter existimauit diuisisse omne genus relatiōis in tria: quia, inquit, omnis relatio, aut consequitur quantitatem, aut qualitatem, aut actionē: quare omnis relatio consequitur aliquod intrinsecum fundamentum. ¶ Et secundō arguitur in suis exemplis.

Vnio. Vnio materiæ ad formam consequitur aliquod intrinsecus fundamentum, scilicet actionem qua forma vnitur materiæ: sicut enim posita in me albedine sum similis alteri albo: ita posita ratione qua forma vnitur materię, cō sequitur vnio. Et eodem modo vnio humanitatis ad verbum cōsequitur actionem qua humanitas assumitur: vnde fit vt sint relationes intrinsecus aduenientes. ¶ At vero de vbi manifestissimum est apud Aristo. non esse vere relatiuum puta relatiuum secundum esse: nā quinto Physicorum tex. 10. postquam dixerat ꝙ ad relationem non est motus: & ad substantiam non est nisi mutatio (scilicet gñatio) subiungit quod est motus ad quantitatem, & ad qualitatē, & ad vbi: vñ apud Aristo. nō magis, vbi est relatio, quam quantitas aut qualitas. Imo sequitur bene, ad nullam relationem est motus: ad vbi est motus: ergo vbi non est relatio. Quocirca pro libito limitatur maior ad certas relationes, cum sit vniuersalis. ¶ Et confirmatur, quia me esse hic, quanuis non possit explicari, nisi per respectum ad centrum vel ad orientem, tamen esse hic nō significat illum respectum, sed esse in hoc loco, dato per impossibile ꝙ nullus esset respectus. Et ideo solū est relatiuum secundum dici: & propterea facit speciale prædicamentum, quia nō est relatiuum. ¶ Quod si dicat quis Scotum idem intelligere per relationem extrinsecus aduenientem, quod nos appellamus relatiuum secundum dici: id non potest stare cum suis exemplis: nam certe vnio materiæ ad formam humanitatis ad verbum, est relatio secundum esse: quia tota quidditas hūius ꝙ est vniri, est esse ad aliud. Et propinquitas (de qua alij ponūt exemplum) eadem ratione est relatiuum secundum esse. ¶ Et per hoc impugnatur secūda definitio relationis extrinsecus aduenientis. s. quod sit illa relatio: quā stat ambobus extremis positis non poni: nam vel intelligit de fundamentis remotis, & tūc etiā similitudo esset extrinsecus aduenies: quia stat me esse & Paulum esse qñ non sit similitudo albedinis quæ modo est inter nos, vt putà si alter efficiatur niger. Si vero intelligat de fundamento proximo, falsum est quod stet fundamentum proximum vnionis esse, putà actionem qua forma vnitur materiæ quin sit vnio. Sed in hoc (salua eius authoritate) deuiauit Scotus, quod nullum credit esse fundamentum proximum vnionis præter res vnitas. ¶ Per hæc manifeste impugnatur secunda propositio eius, scilicet quod ad relationem sit per se motus: nam motus seu actio qua forma signi vnitur materiæ non terminatur ad relationem, sed ad substantiam: actio enim qua vnirentur, esset generatio, & ideo terminaretur ad esse lignum. Et eadem ratione actio qua humanitas vnitur verbo non terminatur ad solam vnionem quæ sit relatio: sed ad hoc quod est Christum esse hominem, quod est prædicatum substantiale: sicut vnio qua accidens vnitur subiecto esset alteratio, & per consequens non terminaretur ad relationē: sed ad calidum aut ad album, &c. Itaque vnio, si dicat motum, prȩcedit natura informationē qua forma informat materiam, seu accidens subiectum: sed vt dicit relationem, sequitur informationem, & illa est proxima ratio fundandi relationem. Eo enim quod per informationem fit lignum, consequitur relatio vnionis partium: & ex eo quod Christus est homo: consequitur relatio vnionis humanitatis: & ex eo quod ego sum albus, consequitur relatio vnionis accidentis. Et motus localis quanuis terminatur ad vbi: tamen vbi non est relatio secundum esse, sed secundum dici. ¶ Et per hoc fit manifestum quo modo propinquitas sit relatio intrinsecus aduenies, quæ consequitur actionē qua ego sum in hoc loco: non enim stat me esse hic, & te esse istic, quin simus proximi: & me esse hic est fundamentum propinquum illius relationis. Propinquitas.

¶ Hinc demum sequitur, quod sex vltima prædicamenta nullatenus sunt relationes extrinsecus aduenies, sed res absolute extrinsecus adiacentes: quia neque sunt vere relatiua: sed solum relatiua secundum dici, vt illic latius videbimus.

Ad quartum principale respō

Recipere. contrariū

detur quod primam proprietatem non assignauit Aristo. ex propria sententia: sed tā quā in cōueniens quod sequebatur ex opinione antiquorū: nā cōtrarietas, vt dictū est ca. de substantia, solum conuenit rebus ratione quatuor primarum qualitatū: ex quibus qualitates secundæ con . ät: relationes vero nec sunt primæ qualitates, neque ex illis cōpositæ. Sed relatiua secundum dici, vt virtus & vitiū, cōtrariātur, nō inquantū relatiua, sed inquantū qualitates. Vñ (ꝙ Ammonius & alij antiqui adnotarūt) nō intelligitur, ꝙ virtus sit opposita illi ad ꝙ refertur: refertur nāq; ad subiectū (virtus. n. est studiosi virtus: sicut vitiū, vitiosi vitiū) & tñ inter se opponūtur, virtus vitio, quia habentē ad cōtrarios disponit fines, putà ad bene & male agendū. Sicuti sciētia refertur ad scibile: opponitur vero ignorātiæ. Ignorātiæ quidē puræ negationis, opponitur priuatiue: sed ignorantiæ prauæ dispositionis. i. errori, opponitur contrarie. ¶ Ad replicam vero respōdetur ꝙ æquale & inæquale, simile & dissimile nō opponūtur simpliciter: quando quidem simpliciter possunt conuenire eidē (vt pote respectu diuersorum.) Sed opponuntur secundum quid, vt si dicas simile & dissimile respectu eiusdem. ¶ Ad quintum principale respondetur: ꝙ sicuti relatio inquantum relatio non recipit contrarium

Magis & minus.

ita

ita neque recipit magis & minus: sed sicuti comproducitur (vt ait Arist. 5. Phys.) ad productionem fundamenti: ita intenditur & remittitur ad intensionem & remissionem eius: vt sicuti alio acquirente albedinem quam ego antea habebã, incipio ego esse similis illi: ita intensa eius albedine efficior magis similis. ¶ Sed de æqualitate est dubium quomodo intendatur: nam id maximè fieret si ego sum septupedalis, & alius qui erat quintupedalis incipiat augeri, tunc enim efficimur magis æquales: sed tamen arguitur sic: Quantitas quæ est fundamentum relationis non intenditur: ergo neque æqualitas. Respondetur, ꝙ aliqui textus secundum translationẽ Boetij in hac secundã proprietate non habent æquale, sed solum inæquale propterea ꝙ cum æqualitas consistat in indiuisibilis, puta in vnitate quantitatis: vbi nullus est excessus (vt sentit Arist. loco citato in argumento) non potest recipere magis & minus. Nihilominus in textu Græco habetur, æquale, & ideo æquale, non accipit hic propriè, sed abusiuè, vt vbi est minor excessus, appelletur maior æqualitas: sicut etiam simile simpliciter dicit eundem gradum qualitatis: sed abusiuè dicuntur similia non obstante aliquo excessu intensionis. Vnde ad replicam respondetur, ꝙ quanuis quantitas non intendatur, tamen ratione eius augmenti æqualitas abusiuè, & secundum vulgares dicitur intendi. ¶ Qui putant relationem esse rem distinctã à fundamento, discruciant se, an illa relatio, quæ est similitudo sit accidens intensibile. Nos vero nõ credimus distingui similitudinem ab albedine: & ideo intensio nõ fit nisi per intensionem albedinis, aut per remissionẽ: nam ego & Petrus sumus æqualiter albi, per intensionem albedinis in altero nostrum, altero manente inuariatio, remittitur intensio. ¶ Ad sextum principale rñdetur, ꝙ illa tertia pprietas est generalis omnibus relatiuis scđm esse & secundum dici: & per cõsequẽs extendit ad omnia denominatiua, vt patet ex ipsa litera Arist. Sicut enim caput est, capitati caput est: & si capitatum est, capite capitatum est: eodem modo color est colorati color: & coloratum colore coloratum: & ita in cæteris. Nisi ꝙ color non significat intrinsece illam habitudinem ad subiectum: & ideo non est relatiuum nisi secundum dici, & id quidem largo modo: nam quidditas albedinis explicari posset sine ordine ad subiectum: si haberemus nomen propriæ differentiæ cõtrahentis colorem ad esse albedinis. ¶ Propter septimum argm Ammonius & Prisci expositores dicunt, ꝙ si scibile & scientia accipiatur vtrunque in actu, aut vtrunque in potentia, sunt simul natura: nam scibile in actu est cuius actu habetur scientia: sicut dicit Arist. tertio de anima. tex. 8. ꝙ quando recipiuntur species intelligibiles in intellectu, per eas obiectum fit intelligibile in actu & potentia, intellectus in actu: sed prius sicut obiectum solum erat intelligibile in potentia, ita & intellectus habebat scientiã in potentia. ¶ At vero restat dubium duplex apud Arist. primum quare de aliquibus relatiuis nempe duplum & subduplum tanquã votum reliquit ꝙ sint simul natura & id dubitauit de scientia & scibile. Et secundum, ꝙ videtur sophisticum fecisse argumẽtum probando, ꝙ scibile in potentia sit prius q̃ scietia in actu: quia de illo nulla erat difficultas. ¶ Sed ad vtrunq; rñdet egregie S. Tho. prima parte. q. 13 ar. 7. ad sextum argumentum. Vbi ait, ꝙ ad cognoscendum quomodo relatiua sint simul natura, non debemus respicere ad res significatas (nam res quæ est pater præcedit rem quæ est filius) sed respiciendum est ad significationes. Est tamen differentia inter relatiua secundum esse, & relatiua secundum dici. Quod relatiua secundum esse omnia se actu includunt in significatione: non enim est pater, nisi actu habeat filium: nec duplum, nisi actu habeat subduplum: & econuerso. Relatiua vero secundum dici aliqua quidem actu se mutuo includunt, vt non est capitatum, nisi actu habeat caput: nec est caput, nisi actu sit capitatum nam abscissum caput non est caput vnuoce. Aliqua vero sunt quorum vnum simpliciter includit aliud in actu: sed tñ aliud simpliciter solum includit primum in potentia: vt scientia non est simpliciter scientia, nisi actu sit. i. actualiter habitus sit in intellectu: & si hoc modo scientia est, scibile actu est. i. illud obiectum quod fuit causa illius habitus actu est qñ producit habitum: & ideo scientia dicit relationem realem ad scibile: quia est effectus realis eius. At vero vt scibile sit simpliciter scibile, non exigit actu scientiam: quia nomina in bile, solum dicunt potentiam. Dicitur enim simpliciter scibile, quia potest de illo esse scientia, & propterea solum dicit relationem rationis ad scientiam: quã alij vocant aptitudinalem. Hac de causa egregie dicit Aristote. ꝙ scibile simpliciter loquendo est prius scientia: nam quadratura circuli simpliciter est scibilis per hoc ꝙ possit esse scientia de illa: sed tamen simpliciter non est scientia, quia non est inuentus talis habitus: cum quo stat ꝙ scibile in actu sit simul natura cum scientia: & ꝙ scientia in potentia sit simul natura cum scibile. ¶ Octauum argm petit illam difficultatem, vtrum vnum relatiuum debeat definiri per reliquum. Et id quidem non hic asserit expresse. Aristotel. sed solum ait, ꝙ qui sciuerit naturam vnius relatiui, scit naturã alterius: vnde solum sequitur, ꝙ definitio vnius non potest intelligi nisi intellecta definitione alterius. Sed tamen. 6. Topi. cap. 3. cum docuisset definitionem debere dari per notiora & priora, definitio (quia datur innotescendi causa) statim excipit relatiue opposita, quod videlicet vnum definiatur per aliud vt duplum, inquit, est quod bis continet dimidium: & dimidium quod bis cõtinetur a duplo. Et inde Porphyrius cap. de specie desumpsit ꝙ vnum relatiuum ponitur in definitione alterius. ¶ Est ergo conclusio, ꝙ hoc est proprium relatiuorum secundum esse, vt vnum definiatur per reliquum. Vnde Arist. hic tanquã corollarium definitionis relatiuorum secundum esse intulit ꝙ vnum cognoscitur in ordine ad aliud: nam si quidditas huius quod est esse patrẽ, nihil aliud est q̃ genuisse filium, certè definitio quidditatiua non põt dari nisi per ordinem ad filium: & si esse filium nihil aliud est quam esse genitum ab alio, in definitione filij ponetur pater. Enimuero sicut res se habet ad esse ita ad cognosci: ob idque sicut sunt simul natura, ita sunt simul cognitione. ¶ Ait veruntamen hic Albertus, ꝙ aliud est vnum relatiuum definiri per alterum. Aliud vero est vnum definiri in ordine ad alterum. Primum enim est verum, & secundum falsum. Nam ly, per, dicit causam: & ideo patrẽ definiri per filium, designat cognitionem filij esse causam cognitionis patris: & tunc eadem ratione cognitio patris esset causa cognitionis filij. Quod quidem nõ est verum: tum quia esset circulus in eodem genere causæ: tum quia sicut esse patrem non est causa huius quod est esse filium, nec econuerso: ita neque cognitio vnius potest esse causa cognitionis alterius. Sed tamen ly ad, solum dicit ordinem, & sic pater cognoscitur in ordine ad filium & filius in ordine ad patrem. Addiderim tame, ꝙ non est necesse vnum relatiuum formaliter temper poni in definitione alterius: satis enim est si ponatur eius subiectum, vt si dicas pater in creaturis est animal quod genuit aliud essentialiter sibi simile: & filius est animal quod ab alio sibi simili genitum est. ¶ Igitur ad argumentum conceditur, ꝙ in definitione vnius relatiui debet poni reliquum, negatur tamen inde sequi, quod idem sit notius & ignotius

Scibile & scientia.

Relatiuum def. ꝙ reli.

Simul natura.

(in quo plurimi gratis torquentur) non enim vnum relatiuum ponitur in definitiõe alterius tanquam notius aut prius notum: sed tanquam æque notum & simul cognoscibile: hæc enim est propria natura relatiuorum vt sint simul cognitione. ¶ Quod si quis fortè replicuerit ex Aristo. 2. Topi. ca. 2. vbi ait, ꝙ loco nominis positi in definitione licet ponere eius definitionem: vt si homo est animal rationale, loco de ly animal possumus dicere, homo est corpus sensibile rationale: vnde formet quis hoc argumentum: Si duplum est id quod bis cõtinet subduplum, tunc loco de ly subduplum, possumus dicere: duplum est quod bis continet illud, ꝙ bis continetur à duplo: & per consequens idem definiretur per idem. Respondetur, ꝙ non est eadem ratio in relatiuis & in absolutis: in definitione enim relatiui non ponitur aliud tanq̃ principale relatiuum: sed tanq̃ terminus relationis illius quæ definitur: si tamen loco illius termini ponas eius definitionem, explicatur tunc, non tanq̃ terminus, sed tanquam principale relatiuum cuius terminus est fundamentum prioris relationis: & ideo fit circulus, qui non contingit si loco nominis absoluti positi in definitione ponas eius definitionem. Et ideo loco relatiui in definitione non licet ponere eius definitionem.

Quæstio secunda.

Vtrùm relatio distinguat̃ realiter à suo fundamento.

PRo parte affirmatiua arguitur primo ex ipsa quidditate relatiui. Quidditas & ratio essentialis relatiui plus differt à quidditate subst antiæ quam quidditas accidẽtis absoluti, putà quãtitatis aut qualitatis: nã quidditas relatiui est esse ad aliud vt hic docet Ari. quidditas vero absoluti est esse in se. i. nõ ad aliud: sed accidẽtia absoluta realiter distinguũtur à subst ãtia: ergo & accidens relatiuum. ¶ Secundo principaliter arguitur ex Arist. 5. Meta. text. 20. vbi asserit omne genus relationis consequi accidens absolutum, &. 5. Physic. vt dictum est dicit ꝙ motus non terminatur ad relationẽ sed ad aliud accidens absolutum quod consequitur relatio: in quibus locis videtur ponere differentiam inter relatiuum accidens & absolutum. ¶ Tertio principaliter arguitur. Prædicamenta (vt sæpe hactenus dictum est ex Arist. 5. Meta. text. 14.) sunt entia realia: ergo omnia prædicamenta realiter inter se distinguuntur. Patet consequentia: quia idem est decem esse entia realia, quod decẽ esse realiter distincta: si enim non distinguerentur realiter, non essent decem realiter. ¶ Quarto principaliter arguitur vt arguit S. Tho. 1. p. q. 13. art. 7. &. 28. artic. 1. & de potentia. q. 7. art. 9. & alibi sæpe, & Scotus in. 2. d. 1. q. 5. & in multis alijs locis. Sunt aliquæ relatiões quæ dicunt perfectiones reales, vt ordo vniuersi, vnio materiæ & formæ, inhærentia accidentis ad subiectum, relatio causæ ad effectum realem, esse patrem &c. quæ omnes relationes dicunt perfectiones ex natura rei secluſa operatione intellectus: ergo illæ sunt relationes reales: ꝙ si sint reales realiter distinguuntur. Propter hoc argumentum ait illic Scotus, ꝙ negare relationes distingui, est negare totum ordinem vniuersi. ¶ Quinto principaliter arguitur ex mente Scoti in. 3. d. 1. q. 1. Stat aliquando quodcunq; accidens absolutum quod prius, erat in Petro manere, destructa eius relatione: ergo relatio Petri realiter distinguitur à quocunque absolato quod sit in illo. Probatur antecedens. Petrus albus est similis alijs albis: destruantur alia alba, Petrus desinit esse similis, nullo accidente absoluto corrupto in Petro: ergo similitudo Petri distinguebatur ab albedine: alias cum albedo maneat & similitudo nõ maneat, si albedo erat similitudo, eadem res manet & non manet. ¶ Et confirmatur argumentum simili modo. Stat similitudinem Petri intendi, nullo eius accidente absoluto intenso: ergo relatio distinguitur ab illo, vt si Petrus sit albus vt sex, Paulus vero ut quatuor, tunc sunt aliquo modo similes: sed si postmodum albedo Petri remittatur ad quatuor, fit magis similis Paulo: ergo similitudo Petri intenditur albedine eius remissa. ¶ Eodẽ modo arguunt, ꝙ possunt multiplicari similitudines in Petro si plures homines generantur albi, albedine tamen Petri non multiplicata: ergo relationes illæ distinguuntur ab albedine. ¶ Sed quia ad hoc quintum argumentum posset responderi, ꝙ omnes istæ variationes in Petro fiunt propter mutationes aliorum extremorum. Sexto principaliter arguitur argumento Occham in. 1. d. 8. q. 1. Impossibile est contradictoria verificari de eodem successiuè, nisi aut mutato loco, aut tempore aut re noua producta, aut destructa: sed posito. v. g. ꝙ materia & forma ligni sint in eodem loco penetratiuè & nõ vnitè tunc possunt esse vnitæ à Deo, nec tẽpore, nec loco mutatis, nec reliqua destructa: ergo si antea non erant vnitæ & modo sunt vnitæ est propter productionem nouæ rei quæ est vnio. Simile argumentum facit in. 3. q. 1. ad probandum ꝙ vnio humanitatis ad verbum sit relatio distincta. Plura congeruntur alia argumẽta vt est videre apud Gregorium primo senten. d. 18. q. 2. sed omnia sunt velut catena, cuius si vnum annullum infringas, tota dissoluitur. ¶ In contrarium est authoritas Aristote. 5. Physic. tex. 10. vbi ait: ad relationem nõ esse per se motum, quia stat, inquit, altero mutato, alterum immutatum relatiuè dici, id est, stat aliquem sine noua rei acquisitione realiter referri, qualiter antea non referebatur.

Quæstio hæc inter dialecticos huius tẽporis maioris forsan momenti est, quam fuisset apud antiquos: sed quia institutum nostrum non est solum opiniones recitare, aut aliquam pertinacius sequi, quam ratio conuicerit, ad quæstionem duabus conclusionibus respondemus. Prima est. Nulla prorsus est relatio à fundamento realiter distincta tanquam res nouа, vt videlicet sint duæ res, sicut ignis & calor. Et primum omnium nemo ante Scotum (quem ego viderim) ita expresse sub istis terminis concesit ꝙ relatio distinguatur realiter à fundamento: sed ille concesit primus qui. 3. sent. d. 1. triplex inquit est relatio. Alia cui repugnat esse sine eius termino, vt relatio creaturę ad Deum: & hæc, inquit, non distinguitur à creatura. Alia vero est cuius fundamentum potest esse sine tali relatione, vt æqualitas, similitudo. &c. (nam potest homo manere albus sine relatione si alia alba corrumpantur) & hæc inquit omnis distinguitur à fundamento, siue sit intrinsecus siue extrinsecus aduenies. ¶ At S. Th. nusquã hoc formaliter asserit: sed eius discipuli illud verbũ adiecerũt. Vnde Paulus Soncinas solertissimus scrutator S. Tho. 5. Meta. q. 28. ait, ꝙ circa hanc quæstionem nullibi expresse habetur quid senserit philosophus aut commentator, aut Sanctus Thom. aut alij peripatetici: & ideo iuniores varia senserunt. Vnde ipse tenet partem negatiuam: licet Capreo. in primo. dist. 30. & alij Thomistæ teneant affirmatiuam. Addiderim ego ꝙ S. Tho. potius fuerit opinionis negatiuæ, & primo si opusculum illud quadragesimum octauum de prædicamentis est S. Tho. (vt non abre cre-

1. Cõclu

re creditur) expresse illud tenet in tractatu de prædicamento, ad aliquid, cap. 2. vbi ait, ꝙ similitudo Socratis in albedine ad Platonem non est alia res distincta ab albedine: sed solum ipsa albedo vt se habet ad albedinem Platonis. Et subdit: Si enim similitudo adderet supra albedinem aliquam rem, nullo modo posset aliqui fieri alicui similis sine sui mutatione: quod est falsum. Nam si quis, inquit, in India fieret modo albus, fierem ego similis illi, nulla in me facta mutatione. Hæc ille. Et quinto Physic. lect. 3. exponens illud. Ad relationem non est per se motus, dicit ꝙ cum ego habeo quantitatem, per eam conuenit mihi, vt sim æqualis omnibus illis qui eandem habent. Et ideo cum quis de nouo accipit illam, nihil de nouo mihi aduenit per quam sim similis illi. ¶ Et re vera id expresse asserit Aristote. in illo textu. Cuius verba sunt. Neque motus est in aliquid: altero enim subeunte mutationem non subeuntem verè dici potest, id est, per hoc quod alter mutatur, me immutato, incipio esse similis aut æqualis. Quinetiam hoc explicat definitio, ad aliquid, scilicet, hoc ipsum quod sunt, aliorum sunt: nempe quod nullum aliud esse habent, nisi esse ad aliud, vt pater per hoc solum formaliter est pater, quia habet filium: & dominus, quia habet seruum. Itaque quanuis denominatio est formaliter in patre, denominatur tamen à filio. Vnde Sanct. Thom. tertia quæst. 16. articu. sexto. ad secundum, & alibi frequenter concedit, quod relatio conuenit alicui sine sui mutatione. Idem dicit Augusti. quinto de Trinitate cap. vltimo. Et Anselm. mona. capi. 25. & omnes in vniuersum philosophi. ¶ Scio responsionem esse tenentium contrariam opinionem: & quanuis qui incipit esse similis aut æqualis non mutetur mutatione per accidens absolutum, nihilominus mutatur mutatione accidentis respectiui. At vero cum vniuersaliter Aristotel. dicat nullam esse necessariam mutationem in eo qui incipit esse ad aliquid, voluntaria est istorum restrictio. ¶ Attamen conclusionem non teneo solum propter autoritatem Aristote. aut Sanct. Thom. Imo certior est mihi conclusio, quam quod fuerit opinio ipsorum. Et potissimum mihi argumentum est id quod modo faciebamus. Quis enim credet per hoc quod aliquis incipiat in India esse albus oriri in me aliquam rem, quam prius non habebam cum secundum istos deberent pullulare innumeræ entitates: nam incipio esse illi distinctus, similis, maior, &c. Et quando Petro nascitur filius, nescio quomodo accrescat illi aliqua entitas magis quam si esset mortuus antequam filius animam reciperet: cum tamen authores huius opinionis concedant: quod quotiescunque res aliqua producitur, pullulat in omni creatura mundi in cœlo & in terra noua entitas: qua formaliter est ab ista distincta. Quinetiam quotiescunque res aliqua mouetur localiter, in quocunque instanti motus & in re illa, & in omni corpore mundi, sunt nouæ entitates, nam in quocunque instãti res illo respectu omnium corporum mundi sit magis, aut in minus ꝓpinqua: quod ille credat qui capere potest. ¶ Secundum argumentum ad conclusionem est. Si relatio esset res distincta fundamento, posset Deus illam separare manente fundamento, & termino: vt si ego sum similis Petro in albedine entitate distincta ab albedine, me & Petro manentibus albis potest eam Deus corrumpere: sed tunc adhuc erimus formaliter similes sine illa entitate: ergo illa est superuacanea. Probatur maior: quia post quam nec fundamentum est de essentia illius relationis nec econuerso, certè nulla est repugnantia quo minus possit Deus fundamenta seruare sine illis entitatibus. Scio Scotum in quarto distinct. 12. quæstione. 1. & Capreolum in primo distinct. 30. hanc maiorem negare: quia naturaliter sequitur, positis duobus albis in vtroque esse similitudinem. At vero si intelligant naturaliter sequi illa esse similia, verum est: quinetiã nec supernaturaliter posset fieri: vt non essent similia: Si vero intelligant subsequi naturaliter entitatem distinctam quæ est similitudo: tunc est argumentum, quòd nihilominus potest Deus illam naturalem sequelam impedire, vel illam entitatem productam separare. Nec valet responsio, quòd sicut non potest Deus facere album sine albedine, ita nec simile sine similitudine distincta. Non inquam valet: quia primum non potest intellectus capere: sed tamen positis duobus albis secluſa quacunq; entitate sunt similia. ¶ Quod si quis respondeat, quod quanuis supranaturaliter possint esse similia sine albedine distincta, nihilominus naturaliter est necessaria illa similitudo: sicut diximus de quantitate, quòd naturaliter substantia per quantitatem habet partes extensas, quanuis supernaturaliter Deus possit illas extensas seruare sine quantitate. Contra hoc replicatur, quod sit longe aliter de quantitate: nam de quantitate fecimus alias nouas rationes ad probandum quòd sit distincta. Et præterea quia data substantia sine quantitate, non haberet quicquid haberet per quantitatem: quia nec posset Deus tunc facere, quòd illa occuparet locum vt non posset aliud esse illic corpus: sed tamen duo alba circunscripta quacunque alia entitate tam similia omnino essent acsi haberent illam. ¶ Simile argumentum potest fieri per oppositum: quòd si paternitas est noua entitas in patre, posset Deus illam seruare mortuo filio: quandoquidem neutrum est de essentia alterius: & per consequens tunc pater denominaretur pater ab illa relatione, cum tamen non haberet filium. ¶ Tertium argumentum est simile illi quod faciebamus de numero ternario & quaternario. Sequeretur enim, quòd duplicitas qua quaternarius quatuor hominum est duplus binario, esset entitas distincta à quaternario: & per cõsequens quod vnum simplex accidens esset subiectiue in quatuor distinctis subiectis, quod est creditu difficile. ¶ Gregorius Arimin. primo dist. 28. quæst. 2. viginti ferè congerit argumenta in cõfirmationem huius conclusionis: sed illis re vera qui hæc facta deuorauerint, frustra aliud quodpiam obijcietur. Præsertim ꝙ qui huiusmodi entia multiplicãt, ipsi tenentur probare: qui vero negant, inde suam abundè sententiã asserunt, si argumẽtis obiectis rñdeant. Nec tanta cura esse debuisset scholasticis huiusmodi distinctiones sustinere, quas intellectus tam fert molestè, dum tamen neque locutio sit tam auribus dissona, vt simpliciter & formaliter cõcedatur, ꝙ substãtia aut qualitas, aut quãtitas est relatio postq̃ habet distinctã rationem & definitionẽ. ¶ Secunda cõclusio. Relatio formaliter distinguitur ab eius fundamento: atque adeo à cæteris omnibus prædicamentis tanquã ratio specialis entis. Conclusio hæc capite superiori satis fuit (opinor) & exposita & confirmata. Vnde quãuis secundum primã conclusionẽ concedendum sit, ꝙ eadẽ res quæ est quãtitas est æqualitas: & eadem res quæ est albedo est similitudo: & eadẽ res quæ est potentia generandi est paternitas: nihilominus tamen negandum est, ꝙ simpliciter quantitas sit æqualitas: aut ꝙ albedo est similitudo: nam istæ propositiones faciunt sensum formalem, putà quòd quantitas inquantum quantitas aut albedo inquantum albedo sint relationes id est, quòd ratio & definitio quantitatis aut qualitatis sit ratio & definitio relationis, quod falsum est.

Tertium argumentum

Secunda cõclusio.

Igitur ad primum argumentum concesso antecedenti. s. ꝙ quidditas relationis quæ

exprimitur per definitionem plus differat à substantia quam quidditas relationis absolutè: negatur tamen consequentia cum infertur, quòd si absolutum accidens est alia res à substantia, & relatio sit alia res: imò propterea, quòd quidditas relationis, nihil aliud dicit quam esse ad aliud, sequitur vt non ponat nouam rem præter eius fundamentum. ¶ Ad secundum respondetur, quòd authoritates Aristotel. potius pugnant pro nobis quam contra nos, vt in argumento sed contra, & inter probandam primam conclusionem ostensum est. ¶ Ad tertium respondetur, quòd decem prædicamenta sunt decem entia realia, vt docet Aristote. inde tamen non sequitur, quòd sint decẽ res realiter distinctæ, sicut ignis & calor: sed quòd sint decem distinctæ rationes entis secluſa operatione intellectus primo diuersæ, quia habent distinctas quidditatiuas definitiones ratione cuius nullus eorum de alio affirmatur in sensu formali, vt conclusione secunda expositum est. ¶ Ad quartum principale respondetur, quòd solum probat ordinem vniuersi ordine partium, vnionẽ partium substantialium, inhærentiam accidentis ad subiectum, reliquasque id genus relationes, esse relationes reales: quod nos ingenue fatemur, cum conueniat rebus ex natura sua secluſa operatione intellectus: non tamen probat, quòd sint res distinctæ à suis fundamentis. Nec qui hoc negat, negat compositionem orbis vt Scotus censet. Quinimo cum inter res alias posuisset distinctionem formalem ex natura rei: quæ tamen non est realis, vt inter attributa diuina & inter proprietates entis, vbi minus erat apparentiæ, vt in prædicabilibus capitulo de proprio, & in hoc lib. cap. 4. disputatum est, multo eam melius statuisset inter fundamentum, & relationem & sex alia prædicamenta. ¶ Ad quintum principale respondetur, quòd si sensus maioris sit, quòd stat rem illam quæ est relatio corrumpi, quocunque alio absoluto manente inuariato falsa est: res enim quæ est similitudo est albedo ipsa. Si vero sit sensus formalis, scilicet, quòd stat rem illam desinere esse relationem quando non desinat esse res absoluta, conceditur: sed inde nihil sequitur contra conclusionem. Cum enim Petrus desinit esse albus, nulla in me res corrumpitur, sed albedo mea desinit esse similitudo. Et eodem modo concedimus, quòd stat albedinem inquantum est albedo remitti: & inquantum est similitudo intendi: & inquantum est albedo non multiplicari, & inquantum est similitudo multiplicari, numero alborum crescente, quibus ego sum similis. Sed est notandum, quòd ego non simpliciter denominor similis à sola albedine: sed ab albedine simul & termino relationis: sicut homo non denominatur pater à potentia tantummodo generãdi, sed à termino quia habet filium. ¶ Ad sextum Occham respondetur concesso quòd nunquam contradictoria successiuè verificantur de aliquo, nisi aliqua mutatio fiat, aut in illo, aut in alio, aut in tempore, aut in alia quacunque re: quod Gregorius loco citato latè tractat. Et in particulari casu argumenti respondetur, quòd si nunc materia & forma non sunt vnitæ, & postea sunt vnitæ, ambæ sunt mutatæ per actionem qua sunt vnitæ per quam incipit esse compositum quod non erat: & si nunc humanitas non est vnita verbo & postea est vnita, est quia ipsa est mutata per actionem qua est assumpta per quam factum est, vt Deus sit homo: & argumentum peccat in hoc quòd supponit per vnionem quæ est relatio immediatè vniri partes, & tamen non vniuntur nisi per vnionem vt dicit actionem, quam præsupponit vnio quæ est relatio: neque homo nominum alias ob seruantissimus debuisset tam facili argumento distinctionem concedere relationis.

De quali & qualitate. Cap. VIII.

QValitatem verò dico, qua quales quidam dicuntur. Est autẽ qualitas exhisce, quę multis modis dicũtur. Atq; vnaquidẽ spẽs qualitatis, habitus dispositioq; vocetur. ¶ Differt autẽ habitus à dispositione: nam magis permanet, atq; diuturnior est. Tales sunt ipsæ scientiæ & virtutes. Scientia nãq; ex eorũ numero videtur esse quæ permanent, & cum difficultate dimouentur: etiam si quispiam mediocriter sciẽtiam acquirat, nisi magna mutatio vel à morbo vel à re quapiam aliqua simili fiat: similiter & virtus, vt iustitia, tẽperantia, & quæcunq; tales, haud facilè dimoueri mutarive videntur. Dispositiones aũt eæ sunt, quæ faciliter dimoueri mutariq; põt, vt caliditas, frigiditas, morbus, & quæ sunt hisce similia. Nam his ipsis homo aliquo modo dispõitur, & facilè quoq; mutatur, ex calido frigidum subiens, & ex valetudine morbũ & in cæteris etiam simili modo. Nisi & harum ipsarum aliqua ob diuturnitatem versa iam in naturã sit, dimoueriq; nequeat, aut summa cũ difficultate mutari possit: quam quidem hacratione quispiam habitum iam nuncupauerit. ¶ Patet autẽ, ea, homines habitus dicere velle, quę sunt diuturniora, neq; dimoueri facilè possunt: eos enim qui scientias non admodum tenent, sed eas amittere facilè possunt, habitũ habere non dicunt: ea licèt scientia aliquo modo deteriùs meliusve dispositos videant. Itaq; sic a dispositione habitus differt, vt illa facilè dimoueri possit, habitus autem diuturnior sit, & cũ difficultate moueatur. ¶ Sunt aũt habitus quidem dispositiones, dispositiones vero haud necessariò habitus sunt. Qui nanque habent habitus, ij aliquo modo etiam disponuntur: atqui disponuntur, ij non omninò & habitus habẽt. Textus. ij. ¶ Aliud autem qualitatis genus est, quo ad luctam aliquos, aut ad cursum, aut ad sanitatem, aut ad morbum aptos esse dicimus: & simpliciter ea, quæ per potentiam naturalẽ impotentiamve dicuntur. Non enim quicquam horum ex eo dicitur tale, quia aliquo disponitur modo: sed quia naturalem potẽtiam habet, vt facilè quippiam aut faciat, aut non patiatur. Vt ad pugilatum cursumve apti dicũtur ideo, non quasi rerum earum facultatem iam aliquã teneant, sed tantùm quia naturalem, aut vim aut imbecillitatẽ facilè aliquid faciẽdi habent: sic apti

sic apti sanitati, quia vim naturalem haud facilè obnoxiam: morbidi contra, quia obnoxiam facile, seu quia vi non facilè obnoxia careāt, dicūtur. Eiusdem generis est & durum ac molle. Durum enim ex eo dicitur, quia potentiam habet vt nō facilè diuidatur: molle autem ex eo, quia eiusdem habet impotentiam. Textus. iij. ¶ Tertium qualitatis est genus, qualitates passiuæ ac passiones, quæ quidem talia sunt: vt dulcedo, amaritudo, & ea quę sunt generis similis: caliditas præterea, frigiditasq;, & albedo, atque nigredo. ¶ Has igitur qualitates quidem esse, perspicuum esse videtur. Ea nanq; quæ hæc susceperunt, qualia sanè dicūtur: vt mel ex eo dicitur dulce, quia dulcedinē susceptit: & corpus etiā album, qui susceptit albedinem: similiter & in cæteris res se habere videtur. ¶ Qualitates autē passiuæ dicuntur, non ideo quod ea quæ susceperunt, passa aliquid sunt, neq; ēm mel ex eo, quia passum aliquid est, dulce dicitur: neq; cæterorum talium quicquam: similiter & caliditas & frigiditas, non ex eo passiuę qualitates dicuntur, quia ea quæ susceperūt aliquid passa sunt: sed quia quæq; qualitas dicta, passiōis in sensibus est efficax. Dulcedo nanque passionē quandam in gustu facit, & caliditas in tactu, cæteræque simili modo. Albedo autē & nigredo, cæterique colores, non eodē modo qualitates passiuæ dicūtur, sed quia à passione sunt factę. ¶ Nam quòd per passionem mutationes complures colorum fiant, certum est. Puduit enim quempiam, atque erubuit, & timuit quispiam atque palluit. Quare si quispiam etiā natura talium passionem incursumve aliquid subijt, similem colorē verisimile est illum habere. Quę nanque nūc dum pudet dispositio circa corpus emersit, eadem & in naturali constitutione dispositio fieri potest, vt & color natura similis fiat. ¶ Quæcunque igitur affectionum talium initium ab aliquibus sumpserunt passionibus, quæ permanēt, cum difficultateque dimouentur, passiuæ qualitates dicuntur. Siue enim in naturali constitutione pallor aut nigredo sit orta, qualitas dicitur: nam circa eadē quoque dicimur quales: siue ob diuturnum morbum, aut calorem hæc eadem acciderint, modò non facilè dissoluantur, aut per vitam permaneāt, qualitates sanè passiuæ & ipsæ dicuntur, cum hisce similiter q̄les dicamur. Quæ verò ab hisce fiūt quæ facilè dissoluuntur, passiones dicūtur: nō qualitates: non enim per hasce quales dicūtur: neque enim erubescens, ob verecūdiā rubeus: neque pallens, ob timorē pallidus appellatur: sed aliquid passus potiùs dicitur esse, quare passiones hæ res, & non qualitates dicūtur. ¶ Similiter & in anima qualitates passiuę, passionesq; dicuntur. Quæ enim in generatione continuo à passionibus quibusdam ipsa quæ sine difficultate dimoueri nō possunt, sunt orta, qualitates dicuntur: vt insania, iracundia, & quę sunt similis generis: quales enim ob hæc ipsa dicūtur: vt iracūdi, atque in sani. Similiter & quęcūq; mētis egressiones non naturales, sed â quibusdam alijs casibus factæ sunt, quæ aut sine difficultate dimoueri non possunt, aut omninò immobiles sunt, qualitates itidē & hæ dicūtur: quippe cùm hisce quales dicantur. Quæ verò ab hisce fiunt quæ facilè dissoluuntur, atque expirant, passiones dicuntur: veluti si turbatus quispiā, iracundior fuerit: non enim iracundus dicitur, qui tali in perturbatione iracundior est: sed potiùs aliquid passus dicitur esse: quare passiones talia non qualitates dicuntur. Textus. iiij. ¶ Quartum qualitatis genus est figura, & ea quæ circa vnūquodque est forma: & insuper rectitudo & curuitas, & quicqd est hisce simile: horum enim vnoquoque quale quippiam dicitur. Ex eo nanque quia triangulus, aut quadratum quippiā est, quale quid dicitur: & quia rectum idētidem est aut curuum, forma etiā qđque dicitur quale. Rarum autem & densum, & asperum atque lene, quale quidem significare quid videbuntur, à qualitatis tamen diuisione remota esse videntur: partium enim potiùs positionem videntur quādam significare. Etenim densum quidem ex eo quippiam est, quia partes ipsius sibiipsis propinquæ sunt: rarum autē ex eo, quia à sese distant: lene etiam est ex eo, quia rectè partes sunt sitæ: asperum verò ex eo, quia quædam partium eminētes, quædam humiles sunt. Atque forsitan quidē & alius quispiam qualitatis modus videbitur esse: qui tamen maximè dici solēt, tot ferè sunt. Ea igitur quæ diximus, sunt qualitates, vt patet. Tex. v. ¶ Qualia verò sunt ea, quæ denominatiuè ab ipsis, aut aliquo modo dicuntur. In plerisq; igitur, quin potius ferè in omnibus, denominatiuè dicuntur: vt ab albedine albus, a musica musicus, & a iustitia dicitur iustus, & in cæteris simili modo. ¶ Sed in quibusdam ex eo, quia nō sunt nomina qualitatibus posita, non fit vt ab ipsis denominatiuè dicantur vt aptus ad luctā, aut ad cursum; qui quidem naturali potentia talis dicitur, a nulla qualitate dicitur denominatiuè. Potentijs enim hisce quibus hi quales dicuntur, non posita nomina, sicut artibus, qui bus militares aut cursores ob dispositionem dicuntur, sunt. Militaris enim dicitur ars, & cursoria, atque ab ijs qui disponuntur denominatiuè dicuntur. ¶ Interdum etiam est positum &

qualitati nomen, non tamen id quod ipsa quale dicitur, nomine illius denominatiuè dicitur. A virtute nanque honestus quispiam dicitur, ex eo sanè, quia virtutem habet, sed non denominatiuè dicitur à virtute. Nam tamen in multis idipsum fit. Ea igitur qualia dicuntur, quæ à dictis qualitatibus denominatiuè, aut aliquo alio modo dicuntur. Text. vj. ¶ Atqui contrarietas in qualitate esse videtur: iustitiæ nanque contrarium est iniustitia, & albedini nigredo, & cætera eodem modo. Ea etiam quæ ab ipsis qualia dicuntur, contraria esse videtur: vt iniustum iusto, & nigrum albo. Non tamē in omnibus hoc esse videtur: Flauo enim, aut fusco, aut talibus coloribus: quæ quidem sunt qualia, nihil est contrarium. ¶ Ad hæc, si contrariorum alterum qualitas est, & reliquum omninò qualitas erit. Hoc autem ita esse patet ex singulis prædicamentis: nam si iustitia cōtrarium est iniustitiæ, atque iustitia qualitas est, est & iniustitia. Nam cæterorum prædicamētorum, neque quantum, neque ad aliquid, neque vbi, neque aliorum quicquam omninò, nisi qualitas iniustitiæ accommodatur. Eadem & in cæteris, quæ sunt in qualitate, contrarijs dici possunt. Textus. vij. ¶ At verò qualia ipsa gradus suscipiunt, ac magis talia minusve dicūtur: album enim aliud alio magis minusve dicitur, & iustum alio magis minusve. Et ipsa etiam intensionem suscipiunt: fit enim, vt albū albius se euadat. Non tamen omnia, sed plurima conditionem hanc subire videntur. ¶ Nam dubitauerit quispiam, si magis minusve iustitia dici possit, & de dispositionibus etiam cæteris simili modo. Sunt enim qui de talibus contendunt: iustitiam nāque aut iustitia, aut sanitatē sanitate magis minusve dici debere, haud omninò dicūt. Sed aliud sanitatē, iustitiam ve, aut grammaticen, aut id genus dispositionem magis, aliud minùs habere, concedunt admodum. Attamen ea quæ hisce qualia dicuntur, gradus sine controuersia suscipiunt, magisque talia atque minus dicuntur. Iustior em̄ & sanior alius alio dicitur, & in cæteris simili modo. ¶ Triangulus autem & quadratum, cæteraque figuræ, non videntur talem conditionem subire nam ea quidem quæ trianguli rationem circulique suscipiunt, trianguli similiter aut circuli sunt omnia. Eorum verò quæ rationem hanc nō suscipiunt, nihil alio magis minusve tale dicetur: non enim quadratum magis quam altera ex parte longius, circulus est: quippe cùm neutrū circuli subeat rationem: atque simpliciter, si non subeant propositi rationem, alterum altero magis tale minusve minimè dicetur. Non ergo omnia qualia gradus suscipiunt, vt magis talia minusve dicantur. Textus. viij. ¶ Eorum igitur quæ dicta sunt neutrum proprium qualitatis esse videtur, similia autem dissimiliaque per qualitates solas dicūtur. Simile enim quippiam cuipiam nulla alia profectò ratione esse videtur, quam ea qua quale est. Quare propriū qualitatis erit hoc ipso simile atque dissimile dici. Text. ix. ¶ Non autē perturbari oportet, si quispiam nos duxerit de qualitate tractātes complura eorum quæ sunt ad aliquid cum qualitatibus ipsis enumerasse. Habit⁹ enim & dispositiones ad aliquid esse dicimus. Etenim in omnibus ferè talibus genera quidem ad aliquid esse dicuntur, singulariū verò nihil. Scientia nanque quæ quidem est genus, hoc ipsum quod est alicuius dicitur esse: cuiusdam enim scientia dicitur: singularum verò scientiarum nulla idipsum quod est alicuius dicitur esse: vt grammatica non dicitur alicuius grammatica, neque musica cuiuspiam musica, nisi generis ratione ad aliquid & ipsæ dicantur. Grammatica enim alicuius scientia dicitur, non alicuius grammatica: & musica cuiusdam scientia, non cuiuspiam musica. Quare singulæ non sunt, vt patet ad aliqd: at quales singulis his dicimur: quippe cum & has ipsas habeamus. Sciētes em̄ ex eo dicimur, quia singularum aliquas scientiarum habemus. Quare singulæ erunt qualitates, quibus & quales qui eas habent dicūtur: At hæ non sunt ad aliquid, vti diximus. Præterea si quid idem, & quale & ad aliquid sit, in vtrisque ipsum generibus collocari enumerarique, haud absurdum erit.

QVòd prędicamentum hoc qualitatis, prædicamento ad aliquid fuisset præferendum id merito supra in dubium reuocatum est: at cur post prædicamentum ad aliquid ante sex vltima prædicamēta collocetur, nulla est ambigendi causa. Cum enim series prædicamentorum ex ordine ad substātiam fumatur, & qualitas sit accidens inhærens substantiæ: sex vero vltima prædicamenta sint res extrinsecus illi adiacentes, vt esse in loco aut in tempore, &c. manifestum est qualitatem priorem esse illis. ¶ Et præterea, quia substantia corporea suaptè natura est primum ens mouens & mobile. Prima autem conditio mouentis & mobilis est quantitas: vt enim cap. de quantitate dictum est, substantia sine quantitate nec agere quicquam potest naturaliter nec pati: ac quamprimum est quanta, est mouēs & mobile, quod est esse ad aliquid: motus vero ad formam non est nisi per qualitatem. Et hac ratione quatuor hæc prædicamenta hunc ordinem prædicandi de substantia seruāt. Sed quia motus fit per actionem & passionē, tempore & loco, &c. post hæc sequuntur sex vltima. ¶ Quatuor sunt huius capitis membra. Primum est de qualitate in abstracto: alterum vero de quali in concreto (inscribit nanque hoc prædica-

prædicamentum vt notauit Alex.) de qualitate & quali: sed tertium membrum est de proprietatibus qualitatis: atque adeo in postremo determinatur dubitatio quædã. In primo membro secundum numerum specierum qualitatis sunt quatuor textus: in secundo vnus: in tertio iuxta numerum proprietatum sunt tres: & in quarto vnicus. Vnde totum caput continet textus nouem.

In primo textu descriptione

Descriptio qualitatis.

qualitatis præmissa, exponitur prima eius species. Ait ergo, Qualitatem vero dico qua quales quidam dicuntur. Boetius vertit, Secundum quam quales esse dicimur. In quo verbo primæ personæ Albertus censet esse mysterium, vt dicimur, dicatur de hominibus in quibus sunt qualitates tam corporeæ quam spirituales. Sed tamen neque in Græco est nisi tertia persona: vt vertit Argyropylus: neque Aristore. mysterium aliud cogitauit: nisi ꝙ qualitas est forma qua res dicuntur quales: ad differentiam substantiæ, qua res dicuntur quid: & quãtitatis qua res dicuntur quantæ: & relationis, qua dicuntur ad aliquid. Et ly qua, designat genus causæ formalis. ¶ Sed dubium est apud Boetium, quod si qualitas definiatur per quale, eadem ratione quale definietur per qualitatem, vt infra patebit. Si enim quærenti quid est qualitas, respondetur esse id quo res est qualis: eadem ratione quærenti quid est quale, respondebitur esse id quod habet qualitatem: & sic erit circulus in definitione, quod est vitium. 6. Topico. cap. 3. condemnatum. ¶ Boetius tamen ipse respondet, quod hæc definitio non est quidditatiua & propria: nam generalissima, vt supra dictum est, non habent huiusmodi definitiones: sed est descriptio, quædam quæ datur per notiora quo ad nos: nam vt ait Commentator 1. Physico. commento. 3. Compositum notius est quam forma: & ideo notius est nobis album, quod videmus per se subsistere, quam albedo, quam non experimur quomodo distinguatur ab albo: & in spiritualibus notior est nobis sapiens, cuius opa cõspicimus, quã sapietia, cuius entitatẽ solo intellectu attingimus. Et ideo infra describit quale, per qualitate: quæ est notior quo ad naturã. ¶ Qđ si quis arguat, quod quantitatem quinto Metaphy. non definiuit Aristote. per ordinem ab subiectum: sed per ordinem ad effectum, qui est, secundum quantitatem res diuidi: ergo pariter debuisset qualitatem definire. Respondetur, quod nullus est alius generalis effectus omnium qualitatum, quam afficere substantiam & denominare eam qualem. ¶ Secundo notandum est circa nomen qualitatis, ꝙ quale vt Arist. docet. 5. Meta. tex. 19. multipliciter dicitur. Vno modo omnis differentia tam substantiæ quam aliorum quorumcunq; prædicamentorum dicitur qualitas: quia per eam respondetur ad quæstiõem factam per, quale. Et est qualitas respectu generis quod contrahit tanquam materia ad esse speciei: vt in prædicabilibus expositum est. Imo vniuersalia prædicamẽti substantiæ sunt quodãmodo qualitates respectu primæ substantiæ: quia significant quale quid: vt cap. de Substantia dictum est. At vero istæ non sunt simpliciter qualitates, sed secundum quid: nã vniuersalia significant quale qđ: & differentiæ significant qualitatem substantialẽ. Secundo modo adhuc accipitur quale, vt distinguatur contra essentiale. Et isto modo conuenit omni prędicamẽto accidentiæ, respectu substantiæ, de qua nouem prædicamẽta prædicantur in quale: sed iste modus est generalis & nõ prius qualitatis. Tertio ergo mõ accipit qualitas vt distinguit contra alia accidentia: & est affectio substãtiæ speciale cõstituens prædicamentum: qđ non habet aliud peculiare nomen quam qualitas, & isto modo accipitur

Qualitas multipliciter.

quale in definitione: vt sit sensus, Qualitas est qua res simpliciter & propriè dicuntur quales. ¶ Tertio notandum est, ꝙ nominales definitionem hanc intelligunt non solũ primæ intentionaliter de rebus: sed etiam secundæ intentionaliter de terminis. Sed tamen contextus definitionis non potest terminis adaptari: non enim est terminus albus est forma qua dicimur quales: sed certè res quæ est albedo. Nec species qualitatis possunt adaptari terminis: quis enim dicat, quod hoc nomen scientia, est habitus, aut ꝙ hoc nomen calor sit passibilis qualitas: aut ꝙ hoc nomen intellectus, sit potentia: aut ꝙ hoc nomen triãgulus, si figura? Igitur quãuis negari non posit, quia termini ponantur in prædicamento: tamen definitiões qualitatis & specierum eius manifestè intelligit Aristo. de rebus. Termini vero sunt in prædicamento tanquã nomina & signa qualitatum. ¶ Præmissa descriptione qualitatis, subdit diuisionem eius in suas species dicens, ꝙ qualitas multipliciter dicitur. Non tamen, multipliciter, idem est quod æquiuocè, sed idem quod generice: vt enim capit. 4. expositum est in genere quodãmodo latere æquiuocationes: eo ꝙ continet species inæqualiter perfectas. Sensus ergo est, ꝙ qualitas non est species specialissima, sed est genus: cum enim qualitas dicitur de vniuersali in prædicamento substantiæ & de differentia substantiæ & de quarto prædicamento, tunc dicitur æquiuoce: sed de suis speciebus dicitur tanq̃ genus. Et prima eius species est habitus & dispositio. ¶ Et differt (inquit) habitus a dispositione, ꝙ habitus magis permanet & est diuturnior q̃ dispositio. Hæc est secunda particula huius textus (nam quatuor habet particulas) in qua explicat differentiam inter habitum & dispositionem, quæ solum attẽditur ex hoc ꝙ habitus est difficile mobilis, dispositio vero facilè mobilis. Et id primo explicat exemplis. Scientia inquit & virtutes sunt habitus: eo ꝙ sunt difficile mobiles: scientiæ enim postq̃ mediocriter acquisitæ sunt, cum difficultate dimouent: nisi morbo aliqs fortè maniã, aut amentiã, aut aliã id genus obliuionẽ scientiarum incurrat. Cũ ait scientiæ aut virtutes, loquitur formaliter de scientia inesse sciẽtiæ & virtute inesse virtutis: nam propter duos aut tres actus nullus dicitur sciens simpliciter aut studiosus: sed solum dispositus ad scientiam, vt habetur primo Ethic. ca. 7. sed ille dicitur sciens aut studiosus qui habet habitum & facilitatem ad operandum. Dispositiones autem sunt vt calor & frigus: inter quæ facilis est transmutatio: nisi forsan ob diuturnitatẽ huiusmodi qualitas versa sit quodammodo in naturam: & in hecticis quibus cõsuetudo caloris & febris ferè naturalis facta est: & in paralyticis, vbi frigiditas magna etiam cum difficultate dimouetur. Cur posuerit exemplum de calore & frigore, quæ ad tertiam potius speciem pertinere videntur, statim in quæstione videbitur. Errore forsan chalcographi deest in Argyropylo inter exempla dispositionum, sanitas, quod est Græcè & in versione Boetij: addaꝫ ergo textui. ¶ In tertia particula quæ incipit, Patet autem, confirmat differentiam hanc ex vsu loquendi hominum: nam ea homines habitus dicere solent, quæ diuturniora sunt: ea vero appellant dispositiones, qui facilè mutantur & transmutantur. ¶ In quarta particula quæ incipit, Sunt autem, addit quod habitus est dispositio, non tamen conuertitur. In quo videtur sibi ipse cõtradicere: nam hactenus dispositionem ex æquo diuidebat, contra habitum: nulla vero est contradictio: quia dispositio vno modo est nomen generis ad omnem qualitatem qua homo bene vel malè disponitur, siue facilè sit, siue difficilè mobilis: & hoc modo accipitur hic. Sed alio modo specialius accipitur vt distinguitur contra habitum: & isto modo

Nominales

Habitus & dispositio.

acceperat prius. Inopia enim nominum est in causa vt nomen generis propriè accommodetur speciei. Sicut spiritus sanctus, quod conuenit omnibus personis diuinis, accommodatur tertiæ. ¶ In textu secundo qui incipit, Aliud autem, subditur secunda species qualitatis quæ est naturalis potentia vel impotentia. Nec putet quis mysterio quopiam vocatam esse priorem, speciem, & hoc, genus: quia hæc omnia sunt genera subalterna habẽtia sub se alias species: & ideo indifferenter possunt vocari, aut species aut genera. In hac specie ponuntur intellectus, voluntas, &c. & aptitudo naturalis ad luctam, vel ad cursum, vel ad sanitatem, vel ad morbum. Boetius vertit per nomina simplicia, vt pugilatores, cursores, &c. Vbi adnotandum quòd pugil, aut cursor potest quis dici aut ab arte quam exercitatione & industria acquisiuit: & hoc pertinet ad primam speciem qualitatis: sed potest etiam quis esse cursor aut pugil propter naturales vires & agilitatem & membrorum compaginem: & hæc pertinet ad hanc speciem. Et hoc est quod dicit Arist. q̃ aptos hic vocat non propter facultatẽ aut habitum acq̃situm: sed propter naturalem aut vim, aut imbecillitatem. Sunt enim aliqui suaptè natura apti aut inepti ad aliquid agendum vel patiendum. Et vt Boetius tradit differentia hæc sumitur ex victoria formæ super materiam aut econuerso: vbi enim forma bene dominatur materiæ, complexio & compago corporis fit apta ad exercitia corporea & ad resistendum morborum causis: qui homines dicuntur salubres vt vertit Boetius: sed quia hoc nomen non est tam latinum in hac significatione, Argyropylus per periphrasim vocat aptos ad sanitatem: nam sanus aut infirmus nec dicit habitum nec naturalem potentiam, sed dispositionem primæ speciei. Si vero forma non plene dominetur materiæ: sed aliqua causa corporali impediatur, homines nascuntur debiles & morbidi ægrè resistentes morborum causis, & hæc dicitur naturalis in potentia. Explicat hoc alio exemplo: vt durum dicit naturalem potentiam resistentem diuisioni & corruptioni, molle autem dicit naturalem impotẽtiam. Vbi adnotato facilem potentiam passiuam potius esse impotentiam vt molle respectu diuisionis, & siccum respectu caloris: sed difficultas patiendi censetur naturalis potentia, vt durum. Quemadmodum ferrum aut Adamas naturalem potentiam habet resistendi. Posuit Aristo. exemplum in potentijs corporalibus: tum quia magis sensibiles: tum etiam quia in spiritualibus nõ ita occurrit exemplum naturalis impotentiæ. Nihilominus sunt etiam potentiæ spirituales in hac specie, vt intellectus & voluntas. ¶ In tertio textu qui incipit, Tertium qualitatis, subiungitur tertia species qualitatis quæ est passio vel passibilis qualitas: in quo textu sunt particulæ sex: in prima ponit exempla huius speciei. In obiecto gustus scilicet dulcedo & amaritudo (in Græco est etiam acerbitas seu austeritas vt vertit Boetius qui est medius sapor) in obiecto tactus caliditas & frigiditas. In obiecto visus albedo & nigredo. Odorem & sonum quæ sunt obiecta odoratus & auditus, credo non alio mysterio prætermisit, nisi vel quia hæc sufficiebant, vt statim videbimus, ad explicandas passibiles qualitates, vel quia odor & sonus non sunt nobis qualitates adeo notæ: aut forsan quia odor vt ait Aristote. secundo de anima, text. 93. easdem differentias & nomina sortitur quæ sapor. Dicitur enim odor dulcis & amarus, & pariter sonus. ¶ In secunda particula quæ incipit, Hãs igitur, reddit rationem nominis quare istæ dicuntur passibiles qualitates, & primo quòd dicuntur qualitates probat ex definitione qualitatis supra posita hoc modo: Qualitas est secundum quam quales dicimur: sed his accidentibus dicimur quales (nam quærenti quale est mel, respondetur esse dulce: & qualis est nix, respondetur esse albam) ergo hæc accidentia sunt qualitates. ¶ At q̃ dicuntur passibiles seu passiuæ, probat statim in tertia particula quæ incipit: Qualitates autem. Ad cuius intelligentiam (quæ longa est & subobscurior) notandum est primo, q̃ passibile dicitur à passione: sicut combustibile à combustione. Nam passio secundum priam significationem (quia est nomẽ verbale) dicit, motum, vt ait Arist. 3. Physi. tex. 19. sed passibile dicit ordinem ad passionem. At passio vt significat motum est duplex. s. vel corporalis vel spiritualis. Et vtraque est triplex. Generaliter enim passio idem est quod receptio alicuius siue perficientis subiectum siue disponentis ad corruptionem: & hoc modo illuminatio aeris, & acquisitio scientiæ dicitur passio vt habetur. 3. de anima. text. 12. Propriè vero passio est transmutatio cum abiectione cõtrarij: sicut calefieri quæ disponit aquam ad corruptionem. Sed metaphorice motus appetitus, vt ira & gaudium, dicitur passio: vel quia est motus animæ quam cõsequitur aliqua mutatio corporalis: vel quia non semper est in nostra potestate: sed voluntas per has passiões quodammodo patitur violentiam. Attamen quarto modo accipitur hic passio ab Aristote. quando distinguit inter passionem & passibilem qualitatem: non enim accipitur pro motu: sed pro qualitate quæ est terminus motus, facile tamen transit, vt est rubor ex verecundia. ¶ Secundo notandum est, quod passibile à passione dicitur quadrupliciter. Primo modo passibile est subiectum quod patitur: sicut lignum est combustibile. Secundo modo accidens ipsum potest dici passibile inquantum est forma qua subiectum patitur. Tertio modo accipitur actiuè, vt accidens dicatur passibile: quia est causa passionis. Et quarto modo quia est effectus passiõis. In præsentiarum passibilis qualitas non dicitur primo modo: & quia illud est manifestum, silentio prætermissus est primus modus ab Arist. Perspicuum enim est dulcedinem mellis nõ dici passibilem qualitatem eo quod aliquid patiatur. Sed secundo modo posset esse dubium, vtrum dicatur passibilis, quia est forma qua mel patitur: & dicit Aristo. q̃d non est illa causa. Non negat quin recipiens dulcedinem aut albedinem aut calorem verè patiatur: sed hic solum intẽdit quod non est hæc ratio vt dicatur passibilis qualitas: quia mel non efficitur dulce per passionem propriè dictam, cum non corrumpatur mel per dulcedinem: sed potius hæc sit natura & perfectio mellis: & eadem ratione neque ignis dicitur calidus, quia patitur calorem: neque homo risibilis, quia patitur risibilitatem, imo perficitur sicut aer per lumen. Restat ergo vt dicatur qualitas passibilis tertio, aut quarto modo, & vtrunque asserit Aristo. Dulcedo enim & caliditas dicuntur passibiles qualitates tertio modo: quia scilicet sunt causa passionis in sensibus: vt dulcedo in gustu & caliditas in tactu: sed tamen albedo & nigredo dicuntur passibiles qualitates quarto modo: quia, s. sunt qualitates resultantes ex actione primarum qualitatum, & per cõsequens sunt effectus passionum. ¶ In quarta particula quæ incipit. Nam q̃d, &c. ostẽditur, quomodo colores sint effectus passionum: tam colores naturales, quàm illi qui ex subita passione fiunt. Imo per hos secundos tanquam per notiores nobis manifestat priores. Ratio stat in hoc. Sicut experimur in motibus subitis hominum, ita credendum est fieri in naturalibus: sed ex motu subito verecundiæ experimur ruborem fieri in facie, ppter sanguinem, quia a corde profertur ad faciem: & ex metu cõspicimus pallorẽ relinqui in facie ex absentia sanguinis qui cõfugit ad cor: ergo &

Naturalis potentia.

Passio.

Passibile.

Passio & pass. qualitas.

ergo & naturalis rubor, qui est in homine fit etiã ex simili causa naturali: puta, quia copia sanguinis à natiuitate fuit in facie: & alij pariter colores fiunt ex alteratione primarú qualitatũ. ¶ Sed restat hic dubium ad maiorem intelligentiã tertiæ particulæ. Color est causa passionis in visu, sicut dulcedo in gustu, & caliditas in tactu: ergo color est passibilis qualitas tertio modo, sicut dulcedo & caliditas. Item saporem effectus primarum qualitatũ sicut color: ergo etiã dulcedo est passibilis qualitas quarto modo sicut albedo, & per consequens male posita est differentia inter sapores & colores. Respondetur, ꝙ quãuis sapor sit effectus passionis primarũ qualitatum, nihilominus tamen quia etiã est causa passionis in gustu: & ratio causæ est dignior quam ratio effectus, dicitur passibilis qualitas per ordinẽ ad sensum: colores vero, quia non sunt in visu causa passionis propriæ dictæ (nam visus non afficitur colore per alterationẽ corruptiuam, sicut gustus & tactus) ideo colores nõ dicuntur passibiles qualitates tanquã causæ passionis, sed tanquã earum effectus. ¶ Et hac de causa nõ posuit Arist. nisi tria exẽpla passibilis qualitatis. s. caliditas & sapor, quarum vna est qualitas prima: & alia qualitas secunda, & ambæ faciunt passionem proprie dictam in sensu: & item color qui nõ facit proprie passionem in sensu. Odor. n. eodẽ mõ se habet ad odoratũ, sicut sapor ad gustũ (quia etiã calefacit) sonus vero eodẽ mõ se habet ad auditũ, sicut color ad visum: quia nõ inficit, sed perficit sensum. ¶ Ex quo sequitur ꝙ quanuis omne obiectum sensus sit passibilis qualitas huius speciei, tamẽ nõ omne dicitur passibilis qualitas per ordinẽ ad sensum: sed solum obiecta tactus, & gustus & odoratus: alia vero duo dicũtur passibiles qualitates: quia sunt effectꝰ passionũ. ¶ In quinta particula quę incipit. Quæcunque igitur, &c. reuertitur Arist. ad propositũ huius tex. dicens ꝙ illę qualitates quæ sunt effectꝰ passionum, si sunt difficile mobiles, dicuntur passibiles qualitates: siue fiãt ex passionibus naturalibus à natiuitate (vt nigredo Aethiopis & pallor cholerici) siue ex morbo diuturno id accidat: vt qui ex diuturna febre mansit perpetuo pallidus. Si vero sunt qualitates facile transeũtes (vt in illo qui erubescit) dicuntur passiões. Vocat passionẽ, qualitatẽ, quæ est effectus passiõis: quia nõ habet aliud nomen quo illã distinguat à passibili qualitate: & solemus nome causæ attribuere effectui, sicut cõbustam domũ vocamus, cõbustionẽ. Probat hanc differentiam: quia quanuis tã istę quã illæ sint passibiles. i. effectus passionũ: tũ illæ sunt simpliciter qualitates, hæ vero nõ: nã ab illis dicimur quales nõ tũ ab istis: nõ. n. propter rubor em verecundiæ dicitur iuuenis simpliciter rubens, sed passus ruborem, tũ propter diuturnum & perpetuum rubor em, dicit quis simpliciter rubeus: & per cõsequẽs simpliciter qualis. ¶ In sexta particula quæ incipit. Similiter & in animã, subiũgit exẽplum secundũ in qualitatibꝰ spiritualibus: vel ꝙ illę quæ sunt difficile mobiles, aut qa sunt naturales aut ex infirmitate factę ꝓpetuæ, illę quidẽ sunt passibiles qualitates: vt insanus vel furiosus: vel à natiuitate vel ex infirmitate perpetuus: quia illi simpliciter dicuntur tales. Si vero sit passio facile transiẽs, illa non est passibilis qualitas, sed passio: vt si quis aliqua cã iratscitur, nõ dicit simpliciter iracundus, sed passus motum iræ. Et accipitur hic passio, vt notatum est, metaphorice.

Figura & forma. ¶ In textu quarto qui incipit. Quartũ ẽ litatis, subsequit quarta & vltima species qualitatis, quæ est figura vel forma: vt rectum, curuum, triangulus, quadrangulus, &c. est enim qualitas conueniens soli substantiæ corporeæ ratione quãtitatis. Translatio Boetij habet, forma & circa aliquid constans figura. Vnde aliquibus ambiguum est, vtrum constans, sit nominatiuus adiectiuus de ly figura, idest, figura constans an accusatiuus adiectiuus de ly aliquid, vt sit sensus. Figura alicuius constantis & per se habẽtis terminum suarum partium, vt sunt sicca & dura: ad differentiam liquidorum quæ non habent propriã figuram: sed alienam cõtinentis vasis. At vero litera Grę ca tollit hãc æquiuocationem: est enim hyparchousa, ad iectiuũ fœmininum de ly forma (nam in Græco figura ponitur primo loco & forma in secundo) & est participium à sum, es, fui: quare nõ opus est transferre, constãs, sed sine aliquo participio, vt vertit Argyropylus, & sit sensus. Quartum genus est figura, & illa quæ est vniuscuiusque rei forma. Nam quod Boetius transfert, circa aliquid. Græce est circa singula, aut, circa vnumquodq;. Quomõ figura & forma differunt: item, an rarũ & densum, & asperum & lene ad hoc pertineant prædicamentum: & an sint plures qualitatis species, quæ omnia in hoc textu tanguntur, disputatione quæstionis eludabimus.

In textu quinto qui incipit:

Qualia vero sunt, sequitur secundum mẽbrũ huius capitis, vbi describitur quale. Sed dubiũ est quare cũ in cæteris prædicamẽtis nõ tractauerit Arist. seorsum de abstracto & concreto, id fecerit proprie in hoc prædicamẽto. Respondetur id parum referre: sed forte id fecit (vt colligitur ex Alexã.) quia qualitas cõmodius describi non potuit quã per ordinem ad quale: & ideo tanquã relatiua secundum dici descripsit alterũ per alterum, vt qualitas describeretur per quale, ꝙ est notius nobis: & quale per quantitatẽ, quæ est notior natura. Relatio vero definit per ordinem ad trum: & quantitas per ordinẽ ad diuisionẽ: & ideo nõ opꝰ fuit illic tractare de abstracto & cõcreto seorsum. Vel forte cã fuit, ꝙ quãuis omne accidẽs denominatiue prædicetur de subiecto, tũ id perspicaciꝰ est in hoc prædicamẽto: nam in prædicamẽto quãtitatis nõ solũ substantia dicit quãta à quantitate, sed ipsamet quãtitas, vt puta lineę & superficies, sunt quãtæ per se. Quale.

¶ At qui tres sunt particulæ in hoc textu, in prima. n. ponit descriptionẽ, & in cæteris explicat illã. Ait. n. ꝙ qualia sunt quæ secundũ has qualitates denominatiuè dicũtur: aut quolibet aliter ab his. Tũc res denoiat ab aliquo accidente (vt ex anteprædicamentis cõstat) qñ abstractũ & concretum cõueniunt noie in principio, & differũt in fine. Et ideo subiũgit Arist. ꝙ in plurimis quidem & fere in oibus, qualia denominatiue dicuntur à qualitate: vt à cãdore cãdidus, & à grãmatica grãmaticus, à iustitia iustus, &c. in aliquibus vero nõ est propria denominatio Cuius cã põt esse duarũ altera. Aut quia nullũ est nomen impositũ talis qualitatis: aut quia licet nomen impositũ qualitati, non tñ habet proprium denominatiuũ. In secũda particula text. explicat primũ modũ in secũda specie qualitatis. Eñuero naturalis potẽtia pugillandi aut currẽdi nõ habet nomẽ impositũ: nam pugillatores aut cursores nõ dicũt à naturali potẽtia: sed ab arte quę acquirit in palestra, quę ptinet ad primam speciem qualitatis: sed ꝓpter inopiam noim explicamꝰ etiam secũdam speciẽ per noia primæ spẽi. Non negat quin sint aliqua nomina aliquarum potentiarũ: vt intellectus, à quo quis dicitur intellectiuꝰ: & sensus, à quo dicitur sensitiuus. ¶ In tertia particula quæ incipit, interdũ aũt &c. addit secũdũ exẽplũ de virtute & studioso: quãuis. n. virtus sit propriũ nomẽ qualitatis, nõ tñ habet propriũ denoiatiuum qa nõ conuenit in principio nois. Eodem mõ à grãmatica scientia, non dicitur mulier grammatica denominatiue, sed ęquiuoce: quia est in totũ similitudo vocis: & ideo

concludit, ꝙ qualia dicuntur à qualitatibus aut denominatiue, aut alio quouis modo, scilicet vel æquiuoce, nō secundum omnes conditiones denominatiui.

In textu sexto qui incipit. At-

Cōtrarietas

qui contrarietas, &c. incipit tertium mēbrum, vbi ascribūtur qualitati tres ꝓprietates: & prima explicatur in hoc textu: qui habet duas particulas. In prima ponitur ꝓprietas. s. ꝓprium est qualitati habere cōtrariu; vt albedo opponitur nigredini: & iustitiæ iniustitia. Et rōne formarū cōuenit qualibus ipsis: vt albo cōtrariatur nigrū, & iusto iniustū. Subiungit tū ꝙ hoc nō est ꝓprium quarto modo quia licet cōueniat soli nō tū oī: nā flauo iquit aut fusco nihil est cōtrarium. Rōnē huius in qōne explicabimus: qa cōtrarietas est maxima oppositio inter ea quæ maxime distāt, vt inter albū & nigrum, qui sunt extremi colores. ¶ In secunda particula quę incipit. Ad hæc, &c. subdit, nō nouā ꝓprietatē (vt in quorundā opinione) sed appēdicē potius prioris. Et est ꝙ seruum ex cōtrarijs est in prædicamento qualitatis, & reliquū erit in eodē & nō in aliquo alio: vt si iustitia & iustū sunt in prędicamēto qualitatis, iniustitia & iniustum sunt in eodē prædicamento. ¶ In textu septimo qui incipit. At vero, &c. subditur secunda ꝓprietas quæ est susciperе magis & minus. Ambæ n. ist æ proprietates vbicunq; sunt germanæ, vt cui adest vna, adsit & alia: & cui vna abest, alterā necesse sit abesse: quia remissio ex mixtione fit cōtrariorum: & intesio fit, eo ꝙ vnū altero deputatur. Et ꝓbat dupliciter, ꝙ albū suscipiat magis & minus, tum qa cōtingit vnum album esse magis album alio: tum etiā qa fieri pōt vt idē succesiue

Magis & minus.

sit scipso magis aut minus albū. ¶ Subiungit tū ꝙ hæc ꝓprietas, sicuti superior, licet cōueniat soli nō tū omni. Est verūtū de aliquibus dubium, & de alis certū, ꝙ nō recipiunt intensionē. Ait ergo in secūda particula tex. ꝙ quāuis qualia susciпiant magis & minus, dubium tū est apud quosdā an accidentia in abstracto suscipiant, ꝙ quanuis aliquis sit magis aut minus iustus, aut magis aut minus sanus: qa magis aut minus participat iustitiā aut sanitatē: tū iustitia & sanitas nō suscipiunt magis & minus: cū tū vna iniustitia nō est magis iustitia q̄ alia, aut vna sanitas magis sanitas. ¶ In tertia parte tex. qui incipit. Triangulus aūt, subdit, ꝙ de aliquibus qualitatibus, putā quæ pertinent ad quartā speciē, nulla est dubitatio: sed certū est ꝙ nō susciпiūt magis & minus. Et manifestat hoc duplici ter: primo in formis specificis, & secundo in gñicis. Ait. n. ꝙ quæcunq; susciпiūt definitionē trianguli aut circuli i. duorū quorūcunq; triāgulorū aut circulorū, neuter est magis triangulus q̄ alter aut magis circulus: vt triāgulus inæqualiū angulorum tā triāgulus est, q̄ triāgulus æquilaterus: & circulus minor tā circul⁹ est q̄ circulus maior: & pariter inter diuersas figuras si detur quadrāgulum alterа parte lōgius, tam figura est, & tā quadrāgulum quā quadratū æquilaterū. ¶ In tex. octauo qui incipit. Eorū igitur cōcluditur tertia proprietas qualitatis, vel ꝙ proprium est qualitati secundū eā similia aut dissimilia dici vt duo alba sunt similia secundum albedinē, duo triāguli secundum figuram, &c. Et ait, ꝙ cum ꝓprietates superiores nō sunt ꝓpria quarto mō, quia nō cōueniunt omni: hoc tamen est proprium simpliciter quarto modo.

¶ In nono & postremo textu

qui incipit. Non autem perturbari, mouetur & terminatur vna dubitatio quæ ex supra dictis oritur. Cum enim in prædicamento ad aliquid collocauerat habitum & dispositione: hic vero constituit illa tanquam primā speciē qualitatis, videtur Arist. eandem re in diuersis prædicamentis reponere cōtra eius doctrinā primo poster. text. 21. vbi ait prædicaмēta debere esse impermixtā. Ad ꝙ dubium respondet dupliciter. Primo respondet ꝙ quanuis genⁿ habitus, sit ad aliquid, tū species sunt qualitates. Exēpli gra. Sciētia quæ est genus habitus refertur ad scibile tanquā mensurabile ad mensurā, vt dictum est: tamē grammatica nō refertur ad scibile inquantum grāmatica sed solum inquantum scietia. Quod est dicere, grammatica inquantum grammatica nō mensuratur scibili: sed inquantum est quædā veritas quæ cōsistit in adęquatione ad obiectū: & ideo scientia in communi refertur ad scibile: est. n. scietia scibilis scietia: & scibile, scientia scibile: non tū dicimus, ꝙ grammatica est grammaticabilis grammatica. Eodē mō non dicimus, ꝙ theologia est theologicabilis theologia, quia solum inquantum scietia (cuius veritas cōsistit in adæquatione ad obiectum) mensuratur ab obiecto. Non negamus quin scientiæ distinguātur specie ex distinctione obiectorum, vt quæstione tertia, poemiali monstratum est: sed dicimus, ꝙ inquantum scientiæ particulares non dicunt relationē ad obiectum tanquam mēsurabilis ad mensuram. Vnde cōcludit Arist. ꝙ ex eo habitus & dispositio posita sunt in prædicamēto ad aliquid, quia in gñe dicuntur relatiuē: sed ideo posita sunt in prædicamento qualitatis, qa in specie nō dicunt relatiue. ¶ Secunda solutio est in calce tex. ꝙ non est inconueniens ꝙ habitus & dispositio pertineāt ad duo prædicamenta: quia dicunt & relationē & qualitatem. ¶ Sed ne iterum huc reuertamur arguit contra ambas solutiones. Cōtra primam. Spēs quidditatiue continetur sub gñe: ergo nō pōt genus pertinere ad vnū prædicamentū & spēs ad aliud. Et cōtra secundam arguit, quia vt supra dictum est, respiciendum est ad significatum formale nominis, & ad rationē formalem rei: & secundum illam ponenda est res in vnico prædicamento. ¶ Ad vtrunque respondetur ꝙ relatiuum secundum esse, ꝙ vere est relatiuum, non potest esse quidditatiue genus respectu qualitatis aut rei alterius prædicamenti: sicut enim quantitas non potest esse genus substantiæ, ita nec ad aliquid, genus qualitatis: at scientia non est relatiuum secundum esse, sed secundum dici: & ideo vere non est in prædicamēto ad aliquid. Sed quod determinat hic Aristo. id solum est, quod stat genus dicere respectum quem nō dicit species: non quod ille respectus sit de quidditate generis: alias esset etiam de quidditate speciei. Et ad hunc sensum dicit in secunda solutione, ꝙ non inconuenit idem esse in diuersis prædicamentis: in vno quidem vere secundū esse: & in alio quodammodo extrinsece: & ita scientia secundum esse est in prædicamento qualitatis: licet eius quidditas exprimatur per respectum qui pertinet ad prędicamentum relationis.

Quæstio vnica.

Vtrùm text. de qualitate sit verus.

Parte negatiua arguitur primo contra sufficientiā specierū qualitatis. Dispositio est gñale nomē conueniens omni qualitati: nā oīs qualitas disponit subiectum: quæ si sit diuturnior hæret per modum habitus: ergo habitus & dispositio non faciunt singularem speciem. Et secundo modo. Omnis qualitas cuiuscunque speciei est actiua: nam aliquis habitus est actiuus, & calor, qui pertinet ad tertiam speciem, & figura ali-

ra aliqua est apta ad motū : vt figura circularis velocius mouetur quā angularis: ergo omnis qualitas est potētia, & per consequens potentia non facit singularem speciē. Et tertio, Omnis qualitas est termin⁹ passiōis: nā omnis de se producitur per alterationem: ergo passio vel passibilis qualitas non est particularis species. Et quarto. Omnis qualitas est forma subiecti, ergo forma nō facit singularem speciē. Et cōfir. Aris. in fine quartę speciei insinuat esse alios plures modos, & species qualitatis quā isti quatuor: ergo numerus est insufficiens. ¶ Secundo principaliter arguitur. Habitus dicitur ab habendo : habere vero non solum pertinet ad qualitatem, sed ad alia etiam prædicamenta: dicimus enim habere quantitatem, vestem, amicum &c. ergo habitus nō est prima species qualitatis. ¶ Et confir. habitus & dispositio solū differunt penes difficile & facile remoueri: sed hæc sunt accidentales differentiæ quæ non mutant speciem: ergo nō debuisset Aris. in duo mēbra diuidere ad modū duarū specierū. ¶ Tertio principaliter arguitur cōtra secundā speciē. Vel secūda species differt à prima in hoc ꝙ qualitas secundæ speciei est actiua : & qualitas primæ speciei nō est actiua: & hoc non, quia sunt multi habitus actiui vt scientia & virtutes. Aut in hoc ꝙ qualitas secundæ speciei est qualitas à natura, sed qualitas primæ speciei est acquisita : & hoc nō, quia multæ sunt q̄litates primæ speciei etiā naturales vt sanitas & pulchritudo: & ecōuerso aliqua est potentia aduentitia: vt character sacrāmētalis que S. Tho. 3. p. q. 63. ar. 2. reducit ad secundā speciē qualitatis. Aut differunt penes subiectū, & hoc nō: quia vtriusque spēi qualitates sunt & in anima & in corpore, vt habet in litera: ergo secunda species nullo mō differt à prima. ¶ Et cōfir. primo Aris. 5. met. tex. 19. vbi tractat de qualitate, solas alias tres species posuit prætermissa secūda, ergo non debuisset hic illā interponere. ¶ Et cōfir. secūdo. Impotentia solū dicit priuationē potentiæ: ergo potentia & impotentia nō sunt duæ qualitates differētes specie: & per cōsequens nō debuit explicari duobus nominibus : nā priuatio vt cæcitas nō ponit in prædicamento de per se: sed reductiue vbi ponitur visus. ¶ Quarto principaliter arguitur cōtra tertiā speciem. Caliditas & frigiditas ponūtur ab Aris. in prima specie : ergo nulla fuit rō, vt ꝓpter has qualitates sensibiles cōstitueretur tertia species. ¶ Et cōfir. Passio & passibilis qualitas nō differunt specie, sed solū secundū esse remissum, & intensum : ergo illa spēs nō est bimēbris. ¶ Quinto principaliter arguit cōtra quartā speciē. Aut forma accipitur illic generaliter: & sic non est ꝓpria species qualitatis, cū omnis qualitas sit forma: aut accipit specialiter pro figura quātitatis: & tunc nulla est differētia inter figurā & formā: & per cōsequens species illa non habet duas partes. ¶ Et confir. Asperum & lene dicunt figurā: ergo male excludūtur ab Aris. ab illa specie qualitatis. Probatur añs, quia sicut curuū est id cuius mediū exit ab extremis, & rectū cuius mediū non exit ab extremis: ita asperum est cuius partes superficiales inæqualiter prominēt aliæ alijs: & lene est cuius partes æquali superficie terminant: vnde sicut rectum & curuum pertinet ad hanc speciē, ita asperū & lene. Rarū vero & densum videntur pertinere ad secundā speciē: sicut molle & durū. ¶ Quod ad secundū membrū tex. attinet, cōtra primam proprietatē sexto principaliter arguitur. Contrarietas nō conuenit omni qualitati, vt Aristo. ipse cōfitetur: nec cōuenit soli: ergo nullo mō est ꝓpriū qualitatis. Probatur secunda pars antecedētis. Aut contrarie tas accipitur large, vt includat priuatiue & relatiue oppositas: & has manifestum est cōuenire differentijs substantialibus, vt rationale & irrationale, & relatiuis, vt sursum deorsum. Aut accipitur ꝓprie ꝓ illis accidentibus quę se circa idē subiectu expellunt: & hæc solum cōuenit duabus primis qualitatibus. s. caliditati & frigiditati : quare male positū est exemplū de albedine & nigredine, quæ cū non sint qualitates actiuæ nō ꝓprie contrariātur: aut si contrariant, eadē ratione flauū & fuscū contrariātur: quia medij colores nō pñt esse in eodem subiecto sicut nec extremi. ¶ Septimo contra secundā ꝓprietatē arguitur. Aut intēsio fit per additionē gradus ad gradū ad modū nominaliū, aut per maiorē radicationē in subiecto. Si primū nulla esset vna qualitas quæ intēderetur vt infert Budæus: nā gradus præexistens nūquā est maior: sed aggregatum ex illo & superueniēte: si secundū, tunc arg. sic gñale est oībus accidentibus inesse subiecto: ergo gñale est omnibus magis aut minus radicari in subiecto: & per cōsequens non est hoc ꝓpriū q̄litatis, sed cōuenit etiam quātitati & relationi. ¶ Et cōfir. Subiectū recipit magis & minus rōne qualitatis: ergo à fortiori si concretū recipit magis & minus, & abstractū recipit magis & minus: ꝙ est contra determinationē Aris. ¶ Octauo tādē arguitur contra vltimā ꝓprietatē. Non soli qualitati conuenit secundā eā res esse similes aut dissimiles : ergo non est hoc ꝓpriū quarto mō: vt Aris. intendit: nā substātiæ eiusdem spēi sunt similes in spē secundū rationē substantię: imo ꝓpterea gñatio aliqua dicitur vniuoca, quia substātia geniti est similis substantiæ generantis. Itē duæ paternitates sunt similes, & paternitas & filiatio dissimiles in genere relationis: & duę calefactiones sunt similes, & calefactio & frigefactio dissimiles in genere actionis. Imo in Deo, vbi nulla est qualitas, filius est similis patri.

Ad quæstionē veluti ad superioris affirmatiue respōdetur.

Et ideo in primo articulo quæstionis respondebimus ad quinque argumēta cōtra spēs qualitatis : & in secundo articulo ad alia tria contra tres eius proprietates. Circa materiā primi argumenti. Boetius propter authoritatē Aris. adductam in confirmatione cēset alias esse plures species qualitatis, sed quia Aris. introductionis mō hic rē tractauit non enumerauit omnes: vt nos animatos relinqueret ad alias perscrutandas. Nihilominus vt Ammonius & alij dicunt, credendū non est Aristotelē qui vbique copiosus est, speciem aliquam prætermisisse. Nominales vti solent distinguunt quatuor istas species per connotationes nominum. Aiūt enim quod quatuor: istæ species nihil aliud sunt quā quatuor binarij nominum non coincidentes in sua significatione: vt hi termini habitus, dispositio. &c. At manifestissimum est Aris. non loqui hic de nominibus vt patet inspicienti exempla literę. Nomen enim habitus, non est difficile mobilis, sed tres quæ est habitus: nec naturalis potentia est nomen, sed aptitudo naturalis : nec passibilis qualitas est nomen, sed accidens immutatiuum sensus: item quia nomina solū ponuntur in prædicamento tanquam signa rerum. ¶ Petit ergo argumentū vñ sumatur sufficiētia quatuor specierū qualitatis, vt nec plures sint nec pauciores. Quā S. Tho. prima secundæ. q. 49. ar. 2. impugnata opinione Simplicij, egregię deducit hoc mō. Ratio qualitatis est esse modum substantia: & modus secundum Augustinum super genesim est mensura rei. i. terminatio alicuius potentię rei. Vnde quia potentia materię terminatur per formam, differentia substantialis quæ sumitur à forma dicitur qualitas substantialis rei. Et eadē ratione modus accidentalis terminans aliquā potentiam subiecti, appellatur qualitas. Modus autem iste potest sumi vel in ordine ad naturā subiecti, vel in ordine ad eius actionem, vel in ordine ad eius quantitatē. Si sit modus

Ad primum

Sufficientia specierum.

rei in

de habitus vel disposition est qualitas perficiens subjectū secundum suam propriā naturam. Exempli gratia. Propria natura & perfectio animalis consistit in vita: sanitas ergo (puta debita proportio humorum) quæ perficit rē ad istum finem, pertinet ad primam speciem qualitatis. Item propria natura animæ inquantum rationalis est vita secundum rationem: habitus ergo tam intellectus quā voluntatis, quæ perficit animam ad istum finem, pertinent ad primam speciem qualitatis. Et ad eandem pertinent eorum contraria, scilicet ægritudo & iniustitia & reliqua id genus. Vnde Aristotel. 7. Phy. text. 17. habitus inquit est dispositio perfecti ad optimum, ideſt, qualitas disponens quę habet esse naturale ad optimum eius finē. Si vero sit modus seu determinatio subiecti secundum actionem & passionem, tunc si pertinet ad principium operationis, est naturalis potentia vel impotentia pertinens ad secundam speciem: quod si sit terminus actionis pertinet ad tertiam speciem: est enim passibilis qualita, id quod per alterationem producitur. Attamen si modus sit determinatio subiecti quantum ad quantitatem, tunc est figura vel forma. ¶ Hinc sequitur ratio ordinis harū specierum. Etenim quia natura subiecti præsupponit actionem & passionem & quantitatem, accidens quod est modus rei quo ad eius naturam constituit primam speciem: & modus dicens principium actionis constituit secundam: & quæ dicit terminum actionis constituit tertiam: & tandem modus quantitatis constituit quartam. ¶ Ad primum ego argumentum respondetur, quod quāuis omnis qualitas cuiuscunque speciei sit dispositio subiecti, tamen dispositio, vt pertinet ad primam speciem, dicit dispositionem subiecti in ordine immediate ad propriam naturam. Figura autem de se non dicit conuenientiam aut disconuenientiam ad naturam: impertinens. n. est quantitati vt habeat figuram triangularem aut quadrangularem: & pariter color quæ est tertiæ speciei de se non dicit conuenientiam aut disconuenientiam naturæ rei. Si tamen figuram aut colorem accipiamus inquātum conueniunt naturæ rei, pertinent ad primam speciē vt pulchritudo quæ dicit debitam appositionem membrorum & colorum secundum naturam huius aut illius speciei animalis, pertinet ad primam speciem & pariter deformitas. Neque potentia vel impotētia dicuntur mediatū ordinem ad bene vel male esse naturę: sed ad agendum vel patiendum simpliciter: eodem modo respondetur ad alias duas partes argumenti: quanuis enim omnis qualitas sit actiua, tamen prima vel secunda vel tertia species non dicunt de se ordinem ad actionem, sed solū secunda species: & quanuis omnes qualitates producerentur per aliquam actionem, tamē solum tertia species dicit formaliter, ꝙ sit causa vel terminus passionis. Sed ad vltimum membrum respondetur quod forma quę cōstituit quartam speciem non accipitur generaliter, vt ꝙlibet accidens dicitur forma subiecti: sed specialiter, vt est terminus quantitatis. ¶ Ad cōfir. respōdetur, quod illa verba Arist. non insinuant plures esse species qualitatis, sed authoritas eius & grauitas & similia verba in fine cuiuscunque tractatus adijcere: ac si rem non absolutam

Ad secundū

præstitisset. ¶ Ad secundum principale respondet Sant. Tho. 1.2.q.49.ar.1.ꝙ quanuis habitus dicatur ab habere, potest tamen dici tripliciter: & est ad literā distinctio Arist. 5. met. tex. 28. Nā vno modo habere idē est ꝙ habitio, qua vna res habet aliā inter quas nihil mediat nisi sola relatio, aut possessionis aut quæuis alia vt habere seruum, habere pecuniam: & hoc non constituit prædicamentum speciale: sed est conditio cōmunis quæ facit vltimum postprædicamentum. Secundo modo est habitio quam vna res habet aliā inter quas mediat aliquid, qua si per modū actionis aut passionis licet nō sit vera actio: sicut esse vestitum, calceatū, armatum: nā esse vestitum: nō dicitur simpliciter habere vestē primo modo, sed habere illam vestitā. Et hoc est vltimum prædicamentum. Tertio modo accipitur habitus pro qualitate q̄ res aliq̄liter se habet in seipsa, vel in ordine ad aliud cōueniēter ad naturā suā: & hæc pertinet ad primā speciē qualitatis. ¶ Ad cōfir, respōdet S. Tho. loco mō citato ad tertiū argumentum dicens, ꝙ dispositio vno modo accipit generaliter, vt notauimus in expositione primi textus pro dispositiōe quacūque siue facile siue difficile sit remouibilis: & sic est genus ad habitum. Ait enī Aris. 5. met. tex. 25. ꝙ habitus est dispositio quaquis male vel bene disponitur. Alio mō acipit specialiter, vt diuidit cōtra habitū. Boetius vero & antiqui omnes nullā aliā cōstituunt differentiā inter habitum & dispositionem, nisi illā quæ est inter perfectū & imperfectum in eadē specie: vt eadem qualitas sub esse remisso sit dispositio, & sub esse intenso sit habitus, secūdū quos habitus et dispositio nō differūt specie. At S. Th. illic oculatius literā Arist. cōtemplatus dicit, ꝙ differūt specie, vt habitus sit illa q̄litas quæ ex genere suo est difficile mobilis: quia ex genere suo non habet faciles causas corruptionis: vt sunt habitus intellect⁹, et appetitus: quorum exempla ponit Aristo. Sciencia. n. inquit ex genere suo non habet contrarium quod facile ipsam corrumpat, nisi vehemente aut diuturno morbo quis incidat in amentiā. ¶ Vbi anima duertendum est, ꝙ Aristo. nō vtitur hic nomine sciētię generaliter: sed proprie vt distinguitur cōtra opinionem: nec sciētia dicitur difficile mobilis solū propter intēsionē, sed quia scientia generatur per demonstrationē, q̄ vnico actu conuincit intellectus & generat habitum: vt notat S. Th. prima secundę. q. 51. ar. 3. & ideo nō hēt causas corruptionis cōtrarias: sed solum per obliuionē. Vnde opinio quantum cūq; sit intesissima, nō est ex genere suo difficile mobilis, neque est habitus: quia ratione probabili corrūpitur. Verum est tū ꝙ quanuis sciētia vnico actu genetur quantū ad vsum intellectus, tū vt hæreat memoriæ, indiget (vt dicit illic S. Tho.) aliqua assiduitate: & hoc est quod dicit hic Arist. ꝙ si quispiā mediocriter scientiā acquirat, tūc est difficile mobilis: & idē est de virtutibus moralib⁹ nā virtus ex gñe suo dicit cōnexionē cū prudentia & sedatas passiōes: & ideo ex gñe suo nō habet cōtrarias causas corruptionis in eodem subiecto: sed tū calor febrilis aut frigiditas ex gñe suo facile corrūpitur à cōtrario: nisi ob diuturnitatē efficiatur quodāmodo naturalis: sicut hectica quę est calor cōfirmat⁹: & paralysis, quę est cōfirmata frigiditas, & pariter sanitas ex gñe suo est dispositio. Quo fit, vt sciētia & virtus quæ ex gñe suo dicit habitū difficile mobilē, de per accidēs in principio acquisitionis habeat modū dispositionis: & econuerso calor & frigus, & sanitas quæ ex genere suo dicunt dispositionem, per accidens efficientur habitus. ¶ Rationem horum nominum possumus assignare, quia cum habitus dicatur ab habere: & res non habeatur, nisi firmiter teneatur, dispositio non habet nomen habitus quoadusque firmiter teneatur, aut nos teneat. Nam in bonis & conuenientibus nos tenemus habitum: in malis vero & disconuenientibus, ipsi nos habeat, vt habetur. 5. metaphysic. textus. 28. Et hęc ad confirmationē. ¶ Circa tertium principale notandum est: quod inter primam & secundam speciem non est hæc differentia, quod sola qualitas secundæ speciei sit actiua: & qualitas primæ non sit actiua: licet ex ante dictis quis in hoc possit falli: eo ꝙ qualitas primæ speciei dicit ordinem solum ad naturam & be

Habitus & dispositio.

Ad tertium.

ne

ne esse rei: qualitas verò secundè speciei dicit potentiã & virtutem agendi aut patiendi. Non enim in quam hæc est differentia, vt ait. S. Tho. loco citato arti. 3. nam quãuis habitus immediate disponat rem ad bene esse, dupliciter tamen conuenit habitui vt sit actiuus. Vno modo mediate: quia quod disponit rem ad bene esse, disponit mediate ad bene operari: sicut sanitas disponens ad esse, mediate disponit ad robuste agere. Secundo modo habitus potest esse actiuus ratione subiecti. Exempli gratia. Habitus qui est in potentia, puta intellectu aut voluntate, eo ꝙ disponat potentiam ab bene esse: & bene esse potentiæ per se est bene operari, est operatiuus ratione subiecti. ¶ Neq; differunt secundo modo tacto in argumento, vt argumentum probat: tametsi Simplicius ita crediderit, propterea ꝙ Aristo. secundam speciem appellat qualitatem naturalem, non tamen primam. Ratio enim huius appellationis fuit: tum quia non potuit illam significantius discernere à prima: aptitudo enim luctandi primæ & secundæ speciei non differt, nisi quia illa est ab arte, & hæc à natura, tum etiam quia apud Aristotelẽ nulla est qualitas secundæ speciei nisi naturalis aut facta naturalis: in prima vero sunt & naturales & acquisitæ. ¶ Neq; differunt tertio modo, vt opinatus est Alexander, qui credebat in prima specie solas esse qualitates spirituales & in secunda corporeas: dicens ꝙ Aristo. posuit exemplum de sanitate & ægritudine, non quod pertineant ad primam speciem, sed per modum exempli: ꝙ ficut ægritudo & sanitas sunt facile mobiles, ita se habet dispositio ad scientiam. Sed re vera vt S. Tho. 1. 2. q. 50. arti. 1. meminit, negari non potest quin sanitas & ægritudo sint qualitates primæ speciei, nam eodem modo posuit Aristoteles exemplum de illis sicut de scientijs.

Differẽtia inter primam & secundam speciem.

¶ Differentia igitur formalis sumenda est inter primam & secundam speciem ex definitione habitus. 5. me. tex. 25. Vbi ait Aristo. quod habitus est dispositio qua aliquid bene vel male disponitur. Itaq; potentia solũ dicit principium operandi, vt abstrahit a bene vel male: & cõuenienter & disconueniẽter: sed habitus vel dispositio dicit bene vel male. Vt enim ait S. Thom. 1. 2. q. 49. ar. 2. & in sola prima specie qualitatis reperitur hæc differentia, bene vel male: eo quod bonum vel malum dicit conuenientiam vel disconuenientiam naturæ rei, quam sola prima species qualitatis significat. Expli gratia. Intellectus, de se non dicit nisi solum principium intelligendi, siue bene, siue male: sed scientia, quæ pertinet ad primam speciem est habitus bene & faciliter operandi, & error, est habitus male operandi: & similiter virtus & vitium. ¶ Ad confir. autem respondet illic S. Thom. & Cõmentator, quod Aristo. 5. me. non meminit potentiæ inter species qualitatis: eo quod parum ante tex. 15. tractauerat de illa sub proprio nomine potentiæ: hic autẽ connumerat inter species qualitatis, quia secundum potentiam etiam dicimur quales. Quærenti enim qualis est homo, congrue respondetur, ꝙ sit aptus aut ineptus ad luctam, robustus aut imbecillis, aut quod lapis sit durus aut mollis. ¶ Hinc fit, vt quemadmodum in prima specie subalterna habitus & dispositio sunt ex genere suo species distinctæ, ita & in hac naturalis potentia & impotentia. Neq; impotentia solum dicit priuationem sed positiuam qualitatem: vt ægrotatiuum & molle. ¶ Restat tamen dubium circa tertium membrum argumenti: videtur enim, ꝙ habitus nullus sit in anima, sed omnis habitus debeat esse in subiecto diuisibili: nam Aristo. 5. me. tex. 24. antequam dixisset quod habitus est dispositio, præmiserat, quod dispositio est ordo habentis partes. Vnde fit vt habitus nõ sit nisi in subiecto habente partes. ¶ Locus est in hac materia suboscurus. Ipse tamen se exponit si recte intelligatur. Ait enim quod dispositio est ordo habentis partes, aut in ordine ad locum: & hæc pertinet ad prædicamentum situs: aut secundum potentiam & hic est habitus corporalis: vt sanitas quę est proportio humorum quos vocat partes: aut secundum speciẽ: & hic est habitus operatiuus animæ. Vocat. n. partes animæ potentias eius per quas ex sua natura indifferens est ad plura, & ad bene vel male operandum. At qui sensus est ꝙ res non indiget habitu operatiuo quãdo suapte natura determinata est ad vnum, vt calor ignis non est habitus, quia ignis à natura determinatur ad vnico modo operandum: sed tamen scientia & virtus sunt habitus determinantes potentias quæ sunt partes animæ de se indifferentes: determinantes (inquam) ad bene vel male operandum. Dispositio est ordo.

¶ Ad quartum principale respondet S. Tho. quæstione citata, ar. 2. ad primum argumentum: ꝙ si calor & frigus accipiantur absolute vt solum dicunt ordinẽ ad passionẽ cuius sunt causa aut effectus, tunc pertinent ad tertiã speciem. Si vero accipiantur tanquam cõuenientia, aut disconuenientia naturæ subiecti, tunc pertinent ad primã speciem. Expli gratia. Calor & frigus vt sunt obiecta sensus sunt passibiles qualitates: sed febris quæ est calor discõueniens naturæ, pertinet ad primã speciem: vt ephimera & tertiana ꝙ facile est transmutabilis est dispositio: hectica vero est habitus. Eode modo frigus disponẽs ad paralysim est dispositio: sed paralysis cõfirmata est habitus. Quẽadmodum paulo ante diximus, q̃ quãuis figura simpliciter & color sunt in quarta & tertia specie: tamen pulchritudo quæ dicit proportionẽ conuenientẽ naturæ est in prima specie. Ad quartũ.

¶ Ad confir. respõdetur, ꝙ in hac tertia specie forsan nõ est differẽtia specifica ex gñe inter passionẽ & passibilẽ qualitatẽ: rubor. n. ex verecundia aut naturalis non videtur ex gñe differre specie (quãuis oppositũ non sit omnino improbabile) fuit tamen necessarium diuidere in duo mẽbra: quia differunt aut ex parte causæ, aut ex parte subiecti penes facile & difficile mobile. Rubor enim qui est ex motu verecundiæ, aut pallor ex metu nunquam possunt esse passibiles qualitates: quia ratione causæ habẽt vt facile transeant. Calor vero in igne & frigiditas in aqua ratione subiecti habent, quod sint passibiles qualitates: nam sunt naturales subiecto à quo non remouentur nisi per corruptionem subiecti. Vnde S. Thom. 1. 2. q. 49. art. 2. dicit ꝙ in tribus prioribus speciebus inuenitur hæc differentia. s. facile & difficile mobile: eo ꝙ huiusmodi qualitates aut sunt principia aut termini actionum. In quarta vero, non inuenitur: quia figura est terminus quantitatis, quæ de se non est actiua: & ideo figura nec acquiritur nec deperditur per se, nisi ex mutatione quãtitatis. Ad quintum.

¶ Ad quintum varij sunt modi respõdẽdi. Expositores huius tepestatis fere dicunt formam & figurã differre: ꝙ forma sit modus quãtitatis discretæ: vt par & impar. Figura vero est termin⁹ quãtitatis cõtinuæ: vt triãgulus. Hæc tñ expositio nullũ habet fundamentum, neq; in significatione nominu (quia forma de se nõ magis significat modum quãtitatis discretæ quã cõtinuæ) neq; in Arist. cuius verba sunt. Quartum genus est figura & vniuscuiusq; rei forma: vbi insinuatur ꝙ forma est qualitas rei cõtinuæ. Boeti⁹ dicit, ꝙ forma accipitur hic pro qualitate à qua homines dicuntur formosi: ita vt formasit decor superadditus figuræ: sed certe hoc est falsum: nã pulchritudo, & deformitas pertinent ad primam speciem vt dictum est: cum dicant rei cõuenientiã. Albertus dicit, ꝙ solum differunt ratione, vt forma dicatur figura rei in quãtum conueniẽs speciei & formæ substãtiali:

figura

figura vero dicatur in quantum est terminus quantitatis. Sed hoc etiam videtur falsum: nam figura in quantum conuenit speciei, pertinet ad pulchritudinem. ¶ Vt ergo exphrasi Arist. conijcere possum: figura & forma differunt: ꝙ figura dicit superficiem lineis certis & angulis vel circulo terminatam: vt abstrahit ab hac & ab illa materia, s. vt cadit sub consideratione mathematica: vt triangulus quadrangulus, circulus. &c. nã figura secũdum Euclidem est quę termino vel terminis clauditur. Et ita Arist. 5. me. tex. 19. hanc speciem qualitatis appellat immobilia mathematica. 1. figuram vt abstrahit ab ente naturali mobili: puta ferro, ligno. &c. Forma vero dicit figuram rerum naturalium aut artificialium: vt domus, turris, statua, etsi darentur simplicia nomina significantia naturales figuras. Et ideo subdit Arist. ꝙ etiam rectum & curuum pertinent ad hanc speciem. s. tanquam tertium membrum, quia rectum & curuum, cum non dicat aliquid determinatum, nõ dicit figuram, neq; perfectã formam: sed sunt formę imperfectę seu partes formę: vt arcus semicirculi est pars circuli. Item conuexũ. &c. Verũ est ꝙ aliquãdo, & figuras appellamus formas, & formas figuras. ¶ Ad confir. respondetur, ꝙ de aspero & leni autor sex principiorum in predicamẽto situs videtur contradicere Aris. affirmãs, ꝙ hęc sunt qualitates. Et Albertus illic concordat sententias dicens, ꝙ asperũ & lene, accipitur vno mõ vt dicit solã positionem partium in equaliter vel equaliter, & sic pertinet ad situm partium, vel in ordine ad locũ, vel inter se ipsas: sicut dicit Aristo. in prędicamento quantitatis, ꝙ partes quantitatis habẽt positionẽ secundũ sursum & deorsum. Secundo modo accipiuntur, vt dicunt figuram ipsam imperfectã sicut rectũ & curuum: & sic sunt in hac quarta specie qualitatis. Et tertio modo adhuc possunt cõparari in ordine ad tactũ, in quo asperũ, facit austeritatẽ, & lene, dulcedinẽ: & sic pertinent ad tertiã speciem. Nec propterea idẽ secũdũ eandẽ significationẽ ponitur in diuersis prędicamẽtis: sed penuria nominũ est in causa, vt vnum nomẽ possit accipi secundum diuersas connotationes.

Asperum.

Numerus rerum & nominũ

huius prędicameti multo copiosior est quã vt possit ob oculos poni: sed per differentias q̃ inter has species cõstitutę sunt de singulis iudicãdum est. Atq; adeo qualitates supernaturales quãuis non cõprehendantur sub rationibus naturalibus, reducuntur tñ ad prędicamẽta: vt gratia ponitur in prima specie qualitatis tanquã habitus: nõ quidem immediate operatiuus: quia non subiectatur in potentia, sed in essentia dans animę esse supranaturale: & ideo est sicut sanitas supernaturalis. Vel potest considerari tanquam lumẽ, vt pertineat ad tertiam speciem: nam lumen in astris, vbi habet esse permanens, & sicut passibilis qualitas: in aere vero, sicut passio. Et ita lumẽ glorię in beatis est sicut passibilis qualitas: in Paulo vero in raptu, sicut passio. Vel si consideretur ratione subiecti: vt est virtus intellectus ad videndum Deum, in beatis est sicut habitus, & in Paulo, sicut dispositio. Habitus vero infusi vt fides, charitas. &c. omnes sunt habitus operatiui primę specie. ¶ In secunda vero specie ponitur character sacramentalis vt citatum est ex S. Thoma in tertio argumento: quia character Baptismi solum dicit potentiam ad suscipienda sacramenta, & character ordinis ad ea ministranda, siue bene, siue male: nam malus Christianus vere suscipit, & malus episcopus vere confert sacramentum. ¶ Ad hanc speciem reducuntur omnia instrumenta, vt gladius, serra, malleus. &c. hęc enim de se non dicunt formam, sed virtutẽ agendi: quãuis hoc faciant per formam. Et quãuis calor & frigus absolute sunt in tertia specie, tamen calor ignis & frigus aquę, si considerentur vt virtutes naturales agendi, sunt in secunda specie. ¶ In tertia specie sunt omnia obiecta sensuum: vt si dicas acutũ & graue in sono aut in tactu. Et in quarta omnia nomina figurarum & formarum, vt expositum est. ¶ At vero de distinctione qualitatis a substantia nõ existimauimus necessarium esse quęstionem disputare. Conuenit enim inter omnes, primam & tertiam speciem qualitatis distingui a substantia. Vnde nominales dicunt solum prędicamentum & dimidium realiter distingui: puta substãtiam & duas species qualitatis. Nihilominus, in prędicabilibus, capite de proprio, monstratum est secundam etiam speciem distingui. De quarta verò specie quãuis id non sit euidens, verisimilius tamen est, ꝙ figura distinguatur a re figurata, maximę si quantitas distinguatur a re quanta. Dum tamen figuram vnius rei continuę, vt statuam vnius lapidis, dicamus simpliciter esse vnam rem: figuram tamen plurium rerum, vt figuram domus, quę constant ex pluribus lapidibus & lignis, nõ affirmemus esse simpliciter vnam, sed compositam ex figuris partium. Et hęc de primo articulo.

Gratia in 1. specie qualitatis.

Character sacramentalis ad secundam speciẽ pertinet.

In secundo articulo dicendũ

est de proprietatibus qualitatis. Vñ ad sextum argumentum rñspondetur, ꝙ contrarietas, vt est proprium qualitatis, accipitur proprie vt distinguitur contra priuatiuè & relatiuè oppositа, vt. s. sunt accidentia mutuo sese expellentia circa idem subiectum. ¶ Sed est notandum, ꝙ cõtrarietas per se primo reperitur in tertia specie qualitatis, vbi sunt quatuor primę qualitates elementorum. s. caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas: quarum duę primę sunt principaliter actiuę, & duę secundę passiuę. Et ratione istarum contrariantur quęcũq; res sint contrarię. Vt in prędicamento substantię ignis contrariatur aquę ratione caloris: & in prędicamento actionis calefactio: & frigefactio contrariãtur ratione terminorum qui sunt qualitates contrarię. Et generaliter, vt notat Arist. non solum abstracta, sed concreta ipsa sunt contraria ratione abstractorum, vt album nigro, calidum frigido. &c. Secundo reperitur contrarietas in qualitatibus secundis quę fiunt ex istis, vt inter albidinem & nigredinem, amarum & dulce. &c. ¶ Sed est secundo notandum, ꝙ contrarietas est maxima distantia, quia est perfecta oppositio: & ideo simpliciter non reperitur nisi inter duo extrema, vt sunt albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo. Medij vero colores non contrariantur per se nisi ratione extremorum: vt rubeum non contrariatur viridi, nisi quatenus vnus color participat de albedine, & alius de nigredine. Vnde illi colores qui magis accedunt ad istos extremos magis contrariantur. ¶ In spiritualibus autem est contrarietas per se & proprie: non ratione primarum qualitatum, sed ad similitudinem illarum: nam causę productiuę falsi habitus intellectus corrumpunt habitum verum contrarium: & passiones intemperantię corrumpunt habitum temperantię: & quę corrumpunt habitum iustitię, generant habitum iniustitię. Intemperantia enim & iniustitia non dicunt priuationes, sed habitus positiuos. ¶ Hinc perspicuum est corollarium Aristo. ꝙ si vnũ contrariorum est in prędicamẽto qualitatis, reliquũ est in eodẽ. Loquitur enim de contrarietate proprie dicta, quę non est nisi inter positiuas qualitates. Tamet si in priuatiue oppositis quodammodo verum habeat: nam licet priuatio per se non sit in prædicamento (cum non dicat verum ens) tamen reducitur ad genus sui positiui: vt cæcitas reducitur ad se-

Ad sextum.

Cõtraria.

Ad septimum.

ad secundam speciem qualitatis, vbi est visus: & tenebræ ad tertiam, vbi est lumen. ¶ Ad septimum principale respõdetur, quod modo non est locus disputandi quo modo fiat intensio: sed pro nunc respondemus, quod fit per maiorem radicationem in subiecto. ¶ Notãdum est tamen, quod quanuis omne accidens in sit subiecto, tamen quia quantitas & relatio per se non sunt accidentia actiua, non radicantur magis & minus. Qualitatibus vero aut actiuis, aut secundis quæ ex illis fiunt, proprium est per actionem magis & minus radicari in subiecto. Vnde eadem est ratio vt propriũ sit huius prædicamẽti habere contraria, & recipere magis & minus: putà ratio actionis & passionis quæ conuenit qualitatibus primis. Et per hoc soluitur argumentum. ¶ Sed pro solutione confirmationis & pro intelligentia textus septimi notandum est hic, quid est aliquid susçipere magis & minus vt intelligatur quomodo concretum susçipit magis & minus: abstractum vero, minime. Enimuero recipere magis & minus formaliter non est esse magis aut minus intensum (vt multi falso existimant) alias abstractum potius reciperet magis & minus quam concretum: albedo enim magis aut minus intenditur in subiecto. Sed susçipere magis & minus est quod nomen accidentis prædicetur cum magis & minus aut cum comparatiuo. Vnde fit manifestum quomodo concretum susçipit magis & minus: sed abstractum non item. Calidum enim est calidius alio aut minus calidum: sed tamen calor non est magis calor: bene tamen intensior, sed non magis aut minus calor. Item album est magis aut minus album, sed tamen albedo non est magis aut minus albedo. Hinc palã fit quomõ in alijs prdicamentis non est magis aut minus: quia propria denominatio quantitatis, non susçipit comparationẽ: nihil enim est magis aut minus quantum, lineatum, aut superficiatum, &c. sed in relatione est magis aut minus simile ratione qualitatis. Et est hic insignis locus. Arist. ad confirmandum intensionem non fieri per additionem: sed per radicationem in subiecto: nã si intensio fieret per hoc quod albedo reciperet nouus gradus albedinis, certe sicut albedo dicitur magis intensa, ita diceretur magis albedo: sed quia intensio non fit nisi per hoc quod albedo magis actuat & perficit subiectum, illud dicitur magis album, albedo vero non dicitur magis albedo. ¶ Ad octauum argumentum respondetur, quod hoc est proprijssimum qualitatis, vt secundum ea res dicantur similes, aut dissimiles, sicut est proprijssimum quantitatis, vt secundum eam res dicantur quales vel inæquales. Vnde sicut nihil dicitur æquale vel inæquale nisi quatenus participat aliquam rationẽ quãtitatis: ita nihil dicitur simile aut dissimile nisi quatenus participat rationem qualitatis. Exempli gratia. Duo homines dicuntur æquales in perfectione: quia est vnus gradus perfectionis in illis, & vnum est ratio quantitatis: sed dicuntur similes in specie, quia species habet se vt qualitas substantialis indiuidui. Et eodem modo duo patres sunt similes in paternitate: quia paternitas inquantum accidens habet se vt forma & qualitas subiecti: & duæ calefactiones sunt similes, quia producunt similes qualitates. Et in summa sicut duo alba æqualiter intensa dicuntur æqualia in albedine eo quod habent vnitatem gradus (quæ vnitas est ratio quantitatis) ita per oppositum duo quanta æqualia, dicuntur similia: quia habent eandem quantitatem, quæ in quantum accidẽs, est sicut forma & qualitas subiecti. Et hoc est quod dicit Aristotel. §. Metaphysi. text. 20. vnitas in substantia facit idem in quantitate vero, facit æquale: sed vnitas in qualitate facit simile.

Susçipere magis & minus.

De actione & passione. Cap. IX.

SVscipit et ipsum agere pati ve contrarietatẽ. Calefacere nanque & frigefacere, & calefieri & frigefieri, & voluptate ac dolore affici, contraria sunt: quare contrarietatẽ susçipiunt. Gradus quoque susçipiunt, vt magis atque minus dicantur. Fit enim vt magis quippiã minusue calefaciat, & itidem calefiat, & doleat magis minusue: quare agere pati ve gradus susçipiũt, vti diximus. De his igitur tota nobis sint dicta. Dictum est autem & de situ esse, in hiscequæ diximus: de hijs quæ sunt ad aliquid, denominatiuum ipsum à positionibus dici. De cæteris verò, vt de quãdo, devbi, & đ habere: quia sunt manifesta, nihil aliud dicitur quàm ea quæ in princi pio diximus: habere quidem, indutum atque armatum esse significare: vbi verô, in Lycæo esse, & cætera quęcunque de ipsis sunt dicta. De generibus ergo propositis ea quæ sunt dicta, sufficiunt.

SEx vltima prędicamẽta Aristoteles summa breuitate perstringit. Duas enim tantum enumerat proprietates actionis & passiõis: reliqua vero quatuor subtiletio prætermittit eo (vt inquit) quod & facilli ma sunt cognitu, & non adeo ad vsum necessaria. Nihilominus Gilbertus Porretanus supplementum huic capitulo adiecit quod libellus sex principiorum in scribitur: vnde & ipse author sex principiorum appellatur. Græcè scripsit, cuius præter veterem existat elegantissima translatio Hermolai Barbari. Et Albertus in commẽto illius inquirit, cur appellent sex principia & nõ potius sex genera: cum Aristotel. decem prædicamenta appellat genera. Non tamen existimo hoc disputatione dignũ: omnia, enim decem dicũtur, & genera & principia. Genera quidem quia sunt prima prædicata quidditatiua in qua fit vltima resolutio definitionis ex parte generis, est enim homo animal rationale: & animal corpus sensibile: & corpus substantia. Et eadem ratione dicuntur prima principia: nam principium est ex quo componitur substãtia & definitio rei & in quod fit vltima resolutio. Itaque quod cunque generalissimum est genus, quia est totum continens subse species: & est principium formale vnde res dimanant. Differunt tamen ista sex genera à præcedentibus quatuor: quia reliqua aut sunt substantia aut formaliter in substantia: hęc verò sunt extrinseca quæ circunstant substantiam, vt esse in loco, esse in tempore, esse vestitum, &c.

¶ Prima & potissima quæstio est hic. An sex vltima prædicamẽta sint relationes: quã partim septimo capite disputauimus. Et quidẽ ante Scotum nullus dixit quod essent relationes: sed ipse excogitauit relationem intrinsecus aduenientem in locis quæ illic citauimus: quia opinatus est aliquis esse relatiões quę

non

Sex præd. non sunt relationes.

non habent relationem fundandi distinctã à subiecto: ꝙ illic satis pro captu dialecticorum impugnauimus. Modo vero ostendere restat quomodo sex prædicamẽta nõ sunt relationes extrinsecus aduenientes: quia ꝙ nõ sint extrinsecus aduenientes, Scotus cõcedit. Aut per relationes extrinsecus aduenientes intelliguntur relationes secũdum dici: & hoc nõ: quia hæc nõ sunt vere relatiua vt supra expositum est: relationes vero extrinsecus aduenientes quarũ ipse ponit exẽplum. s. vnio materiæ ad formã, aut accidẽtis ad subiectũ, aut humanitatis ad verbũ, sunt relationes secũdũ esse: nã esse vnitum: nihil aliud est ꝙ̃ esse ad aliud. Si autẽ relatio extrinsec⁹ aduenies sit relatio secũdũ esse, tũc sequit̃ ꝙ sit intertio prędicamento: nã ꝙ accidẽs sit ab intrinseco, vel veniat ab extrinseco, nonvariat formã prædicamenti (sanitas. n. est in prima specie qualitatis siue sit à natura siue à medicina, & forma est in quarta, siue sit naturalis siue artificialis.) Quod si relatio extrinsecus aduenies est in tertio prædicamento, superflua sunt sex vltima: nã prædicamenta sunt impermixta. ¶ Et confir. Relatiua vt habetur. 10. meta. tex. 14. sunt primo diuersa: ergo sicut hæc apud Aristo. substantia est relatio, est immediate falsa, ita & hæc relatio est vbi, aut situs, &c. ¶ Secundo arguit̃. Relatio secundũ Ari. 5. met. tex. 10. fundat̃ super actionẽ & passionẽ: sed vna relatio nõ fundat̃ super aliã (nã sufficienter numerauit Arist. fundamenta relationis quãtitatem & actionẽ & mensuram) ergo actio & passio non sunt relationes. ¶ Et cõfir. quia expresse dicit Arist. 3. phys. tex. 19. ꝙ actio est motus: motus autẽ nõ est relatio. ¶ Et tertio tandẽ arguit̃. Vbi, est esse, in hoc loco: & qñ est esse hodie: & habitus, est esse vestitũ, hæc autẽ ex sua significatione nõ dicunt relationẽ: esse. n. duplu nihil aliud dicit, ꝙ esse ad aliud: sed esse hic significat vere rem absolutam puta hunc locũ: & esse vestitum, habere vestem circa corpus ¶ Est ergo conclusio, ꝙ sex vltima prædicamenta sunt relatiua secundũ dici: quæ nõ sunt vere relatiuum sed res absolutæ, quæ tñ explicari nõ possunt nisi per respectũ ad res à quibus dependent. Cõclusio hæc manifestat̃ ex his quæ ca. 4. adnotauimus. Vbi prædicamenta tria primũ partiti sum⁹. Cũ enim substantia omnium sit fundamentum, tria in rebus est considerari, scilicet aut id quod est substantia, aut accidens quod formaliter est in substantia, aut res quæ extrinsecus sunt circa substantiam. Res primi generis sunt in prædicamento substãtiæ. Res secundi generis sunt in tribus proximis prædicamentis: si enim accidens ꝙ formaliter est in substantia est absolutũ, aut est quãtitas aut qualitas: & si relatiuum, est ad aliquid. Res tertij generis pertinent ad sex vltima prædicamenta. ¶ Ecce ergo differentiam duplicẽ inter tertiã & sex vltima prædicamenta. Prima est ꝙ relatio formaliter est in subiecto ꝙ ab illa denominatur: vt paternitas est in patre qua refertur ad filium, siue sit accidens distinctum, siue non: sed esse in gymnasio (quod est prædicamentum vbi) non significat formaliter aliquam relationem quæ sit in Petro existente hic: sed illa denominatio fit ab extrinseco, putà, ab isto gymnasio. Et esse vestitum, non significat formaliter relationem quæ est in homine: sed vestem taliter se habentem circa hominem. Itaque sicut homo non dicitur, albus ab aliqua relatione quæ sit inter ipsum & albedinem, sed ab albedine: ita non dicitur vestitus ab aliqua relatione, sed extrinsecus a veste. Et inde forsan in mentem venit Scoto vocare relationes extrinsecas, cum tamen non sint nisi absoluta extrinseca. ¶ Secunda differentia sequitur ex prima, quod esse relationis putà esse patrem aut esse duplum, nihil aliud est quam esse ad aliud: sed tamen esse vestitum, non est esse ad aliud, sed est habere taliter vestem: sicut esse album non est esse ad albedinem, sed habere in se albedinem. Hoc est hic attente considerandum: per quod rem vix intellectam, existimo clare esse expositam. ¶ Hinc sequitur corollarium etiam obseruadum, quod quærenti quid est esse vestitum, vtrum sit relatio, respondendum est quod non est relatio, sed est esse vestitum, aut habere vestem, aut quod est habitus. Nec vltra tenemur respondere. Ad hoc enim inuenta est ars prædicamentorum, vt cum peruentũ fuerit ad generalissimum, illic cesset interrogatio. Vt si quæratur quid est Dialectica? respondetur, est scientia: quid est scientia? est habitus: quid est habitus? est qualitas: & qualitas est qua quales esse dicimur. Sed si vlterius quæras an qualitas sit substantia vel quantitas vel relatio? respondetur, quod nec hoc nec illud: sed est qualitas, quæ facit per se prædicamentum. Eodem modo si quæratur quid est calefactio? Respondetur quod est actio, & actio est motus vt ab alio procedens. Itaquod actio nõ est magis relatio quam qualitas sit quantitas. Et ita vestitum esse, est habitus. Nec Aristoteles audiret interrogantem vlterius quid est habitus, cum sit generalissimum: sed responderet per suas species est vestitum esse, vel armatũ esse, &c. & vbi, est esse in gymnasio, vel esse in foro, &c. Et ex in consideratione huius corollarij homines inciderunt in modum illum ineptum loquendi. Quanuis enim relatio non sit distincta à substantia, cum tamen quæritur quid est paternitas, respondendum est quod est relatio: & cum quæritur quid est linea, respondendum quod est quantitas: sed cum postea quęritur an relatio vel quãtitas sit substãtia, vtrunque negandum est: sed relatio est relatio & quantitas est quantitas.

Conclusio.

Duæ differẽtiæ, sex vlti. & ter. prędi.

Corollarium.

His præhabitis facillimè intel

Ratio siue forma.

liguntur sex vltima prædicamenta. Quorum tractatum Gilbertus exorditur à definitione huius, quod est ratio seu forma: nam prædicamenta dicunt rationes & formas distinctas. Ait ergo. Ratio siue forma est id quod superuenit compositio, simplici cõstans & inuariabili essentia. Forma dicitur simplex & inuariabilis: primo quia quidditas formæ consistit in indiuisibili: sicut quidditas numeri cui si addas aut demas vnitatem, mutatur forma & species, & præterea quia adueniens compositio nõ facit maius: si enim aquæ aquam apponas, fit maior: sed si ex albo fiat nigrum non est necesse vt fiat maius. ¶ Descendens subinde ad singulorum definitiones. Actio (inquit) vel factio, est ratio seu forma per quam in materiam subiectam denominamur agere vel facere. Passio vero est effectus agentis. ¶ Ad intelligentiam huius definitionis notandum est, quomodo differunt actio & passio & motus: hæc enim tria, materialiter sunt eadem res, formaliter autem differunt: & pertinent ad diuersa prædicamenta: nam motus nec est de prædicamento actionis neque de prædicamento passionis: sed est inter postprædicamenta, & reductiue ponitur in prædicamento termini motus secundum Aristotelem. 3. phys. vt augmentatio reducitur ad prædicamentum quantitatis: & alteratio, ad prædicamentum qualitatis. Exempli gratia. Cum ignis calefacit aquam, motus alterationis (qui pro nunc claritatis causa supponat̃ esse calor qui recipitur in aqua) motus inquã ille, id est, calor qui producitur, est actio & est passio, & est motus diuersis relationibus. Et quia ista sunt relatiua secundum dici, non possunt explicari nisi per respectus. Calor ergo ille consideratus in ordine ad finem, scilicet inquantum est in fluxu & fieri & est via ad calorem, est motus: nam illa ratione est actus entis in potentia, quia non in actu & in facto esse. Consideratus vero

Actio & passio.

vero in ordine ad agenus, scilicet inquantum est aliquid per quod agens immutat aquam superando & vincendo illam est actio: nam est forma & ratio (vt inquit Gilbertus) à qua ignis dicitur agens. Itaque sicut ego dicor vestitus ab extrinseco, puta a veste, ita ignis dicitur agens, non à relatione quæ est in illo, sed ab effectu quo mouet passum. Sed idem calor consideratus in ordine ad subiectum, scilicet vt recipitur in aqua tanquam id per quod aqua mutatur & vincitur ab agente, dicitur passio. Ecce quomodo actio & passio de se non significat relationes, & ideo non sunt relatiua secundum esse: sed quia exprimuntur per relationes, sunt relatiua secundum dici. Nõ nego quin relatio effectus ad causam sit relatio realis sed dico, quod actio non significat illam relationem. ¶ Eodem modo sunt explicanda quatuor reliqua prædicamenta. Quando, secundum Gilbertum, est id quod ex adiacentia temporis relinquitur, vt esse hodie, esse heri, &c. Quando
Itaque vt homo dicitur vestitus à veste, ita esse nunc, denominatur homo ab hoc tempore in quo est. Et ideo, quando, nec est tempus quod est de prædicamento quantitatis, nec est relatio hominis ad tempus: sed est esse in tempore: sicut esse vestitum neq; est vestis neque relatio, sed habere vestem. Hoc modo facile intelliges omnia si recurras ad album: esse enim album nec est albedo nec relatio: sed habere albedinem inhærentem. Ita esse in tempore, est contineri (vt sic dicam) in tali tempore. ¶ Pari modo, Vbi (vt ait Gilbertus) est circunscriptio corporis ex circunscriptione loci proueniens. Quod nec est relatio nec locus de prædicamento quantitatis: sed contineri in tali loco, scilicet esse in gymnasio, aut in foro, aut Romæ, &c. quod non potest explicari nisi per respectu. Vbi
Vbi meminisse opus est illius quod diximus in prædicamento quantitatis. Differt enim locus vt est illius prædicamenti, & vbi est huius, quod locus, vt dicit quantitatẽ, non connotat esse Parisijs, aut Salmanticæ, aut in Gymnasio, &c, sed solum vltimam superficiem continentis mensurantisque locatum, vt habetur. 4. physic. sed vbi significat esse in hoc aut illo loco: quod explicari non potest nisi in ordine ad aliquod punctum fixum, puta, quod sit in tali altitudine respectu centri terræ (altior enim est aer quam aqua) & in tali longitudine respectu orientis: respectu cuius maiorem longitudinem habet Salmantica quam Roma: aut in tali latitudine respectu poli: propinquior est enim polo Lutetia quam Roma. Sed tamen, vbi, non significat talem respectum: quanuis enim per impossibile nullum esset contrarium nec oriens, ego essem Salmanticæ & alius Romæ. Itaque distare taliter ab oriente, hoc est vere relatiuum secundum esse: sed tamen esse Salmanticæ non est relatiuum, quanuis explicetur per talem distantiam. ¶ Eodem modo tempus vt est de prædicamento quantitatis solum dicit mensuram durationis: puta durare per mẽsem aut per annum: sed prædicamentũ quando, est tali die natum fuisse, tali die fuisse mortuum, &c. ¶ Et ideo hæc prædicamenta non appellantur tempus & locus, sed explicantur per interrogatiua temporis & loci. ¶ Est postremo notandum quod in loco proprie non sunt nisi corpora ratione quantitatis, quæ sunt in loco circunscriptiue, id est, commensuratiue: indiuisibilia vero sunt solum definitiue & non proprie sunt in loco. Et ideo Gilbertus dixit, vbi, esse circunscriptionem corporis quæ prouenit ex circunscriptione loci, id est, est circunscriptio passiua quæ est in loco, prouenies a loco circunscribente actiue. Ex quo patet quõ homo denominatur esse hic non à relatione, sed extrinsece a loco circunscribente. Quid autem sit esse in loco circunscriptiue aut definitiue, in. 4. physic. explicatur. Eadem ratione in tẽpore non sunt nisi illa quorum esse consistit in successione, qualia sunt cuncta corporea quæ sub orbe lunæ continentur, quæ motui cœli subduntur. Sed hic non est locus disputandi quid sit tempus, vsque ad quartum physicorum. ¶ Positio vero est quidam partium situs & generationis ordinatio: positio enim accipitur vno modo pro ordinatione partium inter se, quod est de prædicamento quantitatis: vt caput in homine est supra pectus, & pectus supra ventrem. Et alio modo accipitur pro ordinatione partium in ordine ad locum: & hæc peculiariter dicitur situs: vt sedere, stare, iacere. At vero prima positio non potest explicari nisi per secundam: non enim caput est sursum respectu pedis nisi quia est in superiori loco. Est verum tamen situs aliquis non à natura, sed ex appetitu animalis: vt iacere & sedere: alius est naturalis proueniens à generatione: vt alium situm & positionem habent partes hominis, & alius partes cæterorum animalium: in illis enim caput non est supra pectus, nec pectus supra ventrem sicut in homine. Dico, supra, in ordine ad locum: quia in ordine ad se, caput etiam bruti est supra ventrem: nam in animali illa pars est sursum, qua sumit alimentum: vt docet Aristoteles. 2. de cœlo. text. 6. & ita in arbore radix est sursum: sed quia hic est sermo de situ in ordine ad locum, propterea dicit Gilbertus, quod positio est quædam generationis ordinatio, loquens de generatione naturali ratione cuius alia est positio naturalis partium hominis in ordine ad locum, & alia partium brutorum. Et per naturalẽ explicatur illa quæ ex voluntaria aut ex appetitu animalis iacentis aut stantis. Situs.

¶ Habitus denique (authore Gilberto) est corporum & eorum quæ circa corpus sunt adiacentia, vt vestitum esse, armatum esse, &c. quod iam expositum est. Non enim adiacentia, dicit relationem: sed habere adiacentem vestem, quod est quasi passio: Capite enim supra proximo diximus, quod habitus, vt est vltimum prædicamentum, est quodammodo mediũ inter primam speciem qualitatis, & vltimum postprædicamentum. Habitus enim primæ speciei qualitatis est id per quod res aliqualiter se habet in se passiue per qualitatem sibi inhærentem: habere autem, vt est postprædicamentum, est habere rem taliter vt inter habentem & rem habitam sit sola relatio, vt habere seruum amicum, &c. sed tamen hoc prædicamentum est habere rem non simpliciter per modum passionis, sed quasi. Habet se ẽm vestis in ordine ad hominem vestitum quasi forma: & homo qui vestitur se habet quasi patiens ab illa. Habitus.

Quodlibet horum sex prædi

camentorum diuidit Gilbertus per species & cuicunque attribuit suas proprietates: vt actio habet genera subalterna quæ sunt factio corporalis transiens, & actio spiritualis immanens. Et vtrunque habet inferiores species: vt factionis species sunt, naturales quidem, calefacere, comburere, &c. artificiales vero, scribere, pingere, &c. Actiõis autem species sunt intellectio & volitio & sensatio, &c. ¶ Prædicamento actionis attribuit quatuor proprietates: duas quas elicit ex definitione, & duas quas ponit Aristoteles. Prima proprietas est, quod in quocunque motu est actio & in quacunque actione est quodam modo motus, Nam, vt expositum est, eadem res diuersis rationibus est motus & actio. Proprietas actionis.

¶ Secunda proprietas est, Proprium est actioni passionem inferre: quæ potest intelligi dupliciter. Primo, vt ly inferre, accipiatur secunde intentionaliter: vt sit sensus si actio est, passio est. Secundo modo, vt ly inferre dicat causam realem: & hoc est magis ad mentem Gilberti: nam dictum est, quod 2. Proprietas.

passio effectus actionis. Effectus inquam nō ita proprie sicut calor est effectus ignis: ignis enim est vere causa caloris: sed tū actio vt dictum est, nō significat causam: sed effectum vt procedit à causa. Nihilominus tamen in calore qui producitur prius natura est esse ab agente, quam recipi in subiecto: & ideo idem motus prius natura est actio quam passio. Vnde passio dicitur relatio actionis: actio vero non est illatio passionis. ¶ Tertia proprietas est quam ponit Aristoteles primam putà agere & pati suscipiunt contrarietatem: vt calefactio contrariatur frigefactioni: quia sunt motus tendentes in terminos contrarios: vt superiori capite expositum est. ¶ Quarta denique proprietas est quam Aristoteles ponit secunda, scilicet, quod actio & passio suscipiunt magis & minus. Quod itidem conuenit illis ratione termini ad quem. Illum enim magis calefacit, quod velocius calefacit, id est, quod in tempore æquali plus formæ producit: & illud magis calefit, quod in tempore æquali plus formæ recipit. Qua de causa magis calefacit ignitum ferrum quam carbo: & magis calefit lignum siccum quam viride. ¶ Proprietates de quando sunt tres: quarum duæ, & communes sunt quatuor: vltimis prædicamentis, & impropriæ sunt proprietates: cum potius sint negationes proprietatum: putà nec recipere contraria, nec magis & minus. Esse enim heri non contrariatur huic quod est esse hodie aut esse cras: nam quanuis idem non possit esse simul heri & cras, hoc non est propter contrarietatem, sed propter successionem temporis. Et eodem modo nullus est magis heri aut magis hodie quam alius: quanuis possit magis durare quam alius. Et eadem ratione esse hic & esse Romæ, non sunt cōtraria: quia licet repugnet natura liter mihi esse hic & esse Romæ, hoc non est propter cōtrarietatē locorum, sed quia rei finitæ repugnat esse in duobus locis discōtinuis. Et sursum & deorsum, nō sunt contraria, sed relatiue opposita. Neque esse in gymnasio aut in foro recipit magis & minus, quanuis vnus possit in gymnasio occupare maiorem aut digniorem locum quam alius. Eodem modo nec sedere aut iacere habet contrarium: nam quanuis idem non possit simul iacere & stare naturaliter, hoc non est propter contrarietatem: quia iacere & stare non sunt qualitates actiuæ nec fluunt ex actiuis: & eadem ratione esse vestitum & armatum non habent contraria. Nec suscipiunt magis & minus. Nullus enim magis, aut minus sedet aut iacet quam alius: licet potest esse quod aliquis quiete magis sedeat quam alius: & alius non perfecte iaceat sed accumbat. ¶ At vero asperum & lene, recipiunt magis & minus: & rarum et densum: licet quodammodo sint in hoc prædicamento: sed tamen non recipiunt magis & minus, nisi inquantum habent rationem qualitatum. ¶ Tertia proprietas propria de, quando, est quod solę res quæ incipiunt & desinunt esse sunt in quā do: nam res æternæ, vt Deus, quia non mensurantur successione temporis, non sunt in hoc prædicamento. Et tertiam pariter proprietatem possumus attribuere prædicamento, vbi, quod in hoc prædicamento solum proprie sunt corpora quanta: nam angeli proprie non sunt alicubi. Et eadem subinde erit proprietas situs & positionis: nam indiuisibilia nec habent situm nec positionem. Et eadem etiam erit proprietas habitus: quia habitus, vt est vltimum prædicamentum, solum conuenit corporibus & præsertim animalibus.

3. Proprietas.

4. Proprietas.

Proprietates quando.

De Oppositis. Cap. X.

E oppositis autem quot modis opponi soleant deinceps dicendum esse videtur. Opposita nanque modis quatuor opponi dicūtur, aut vt ea quæ sunt ad aliqd, aut vt cōtraria, aut vt habitus & priuatio, aut vt affirmatio atque negatio. Atque vt in summa dicam, duplū & dimidium, vt ea quæ sunt ad aliquid: bonū & malum, vti contraria: cæcitas atque visus, vt habitus & priuatio: sedere & non sedere, vt affirmatio atque negatio, opponuntur.

Textus.ij. Quæ igitur vt ea quæ sunt ad aliquid opponuntur, ea id quod sunt, oppositorū esse, aut aliquo alio modo ad illa dicuntur: vt duplum dimidij, id quod est, alicuius dicitur duplum: & scientia scibili eodem opponitur modo atque ipsa id ꝙ est, scibilis dicitur esse: & scibile etiam id quod est, ad oppositū ipsam inquam scientiam, dicitur: scibile nanque aliꝙ id sciētia, dicit scibile. Quæ igitur vt ea quæ sunt ad aliquid opponuntur, ipsa id quod sunt aliorum esse, aut aliquo alio modo vicissim dicuntur. Ea verò quæ vt contraria opponuntur, nullo pacto legem hanc subeunt: neque enim bonū mali diciturbonum, sed contrariū neque album nigri dicitur album, sed contrarium: quare oppositiones hæ differunt.

Textus.iij. Atqui contraria quidem quæ talia sunt, vt ipsorum alterum necessariò rebus ijs insit, in quibus aptum est fieri, aut de quib⁹ prædicatur, ea nullum prorsus medium habēt quorum autem alterum in esse non necesse est inter hæc aliquid omnino medium cadit: velut sanitas ac morbus in animalis corpore fieri apta sunt, atque alterum insit animalis in corpore, sanitas inquam aut morbus, necesse est: & de numero par atque impar prædicatur, & alterum par aut impar insit numero necesse est: atque nullum inter hęc, aut inter par & impar, aut inter sanitatem ac morbum, medium cadit. At quorum alterum inesse non est, horum medium est aliquid: vt album & nigrum in corpore aptum est fieri, & non necesse est in corpore alterum horum inesse: non enim omne corpus aut album aut nigrum est. Vitiō sum quoque, studiosumque, de homine quidem cęteriscque cōpluribus prædicatur: at non necesse est alterum illis inesse, de quibus hæc prædicari possunt: non enim omnia aut vitiosa sunt

sa sunt, aut studiosa: atque est inter hoc medium sanè: fuscum quidem & flauum, cæterique tales colores, inter album & nigrum: id autem quod neque vitiosum est, neque studiosum, inter vitiosum ac studiosum. In quibusdã igitur media nomen habent: vt fuscum, palidum, rubrum, cæterique tales colores qui media sunt inter album & nigrum: in quibusdam verò nomine quidem non est facile medium assignare, vtriusque tamen extremorum negatione ipsum medium definitur: vt id quod neque bonum est neque malum, neque iustum, neque iniustum.

Textus. iiij. Priuatio autem atque habitus dicitur quidem circa quippiam idem: vt visus & cæcitas, circa oculum: vt simpliciter autem dicam in quo solet habitus fieri, circa id vtrunque ipsorum dicitur. Atque priuatum esse dicimus vnum quodque eorum, quæ susceptiua sunt habitus, cùm est habitus non quouis modo, sed in eo, vel in quo consueuit esse, vel quãdo illud consueuit ipsum habere. Edentulum enim non ex eo dicimus, quia dentes non habet: & cæcum itidem nõ ex eo, quia visum nõ habet: sed quia non habet cùm est aptus habere: sunt enim, quæ orta non continuo visum denique habent: at non edentula aut cæca dicuntur. Priuatum autem esse, habitũque habere, non est priuatio atque habitus: nam visus quidem est habitus, cæcitas verò priuatio. At habere visum non est visus, neque cæcum esse cęcitas est: etenim cæcitas, est priuatio quædã: cæcum autem esse, est priuatum esse, & non priuatio. Præterea si cæcitas idem esset ac cæcum esse: vtraque profecto de eodem prædicarentur: at homo dicitur quidem cæcus: cæcitas autem nullo dicitur pacto. Et ipsa tamen, priuatum inquam esse, habitum quæ habere, perinde vt priuatio atque habitus opponi videntur: modus enim oppositionis idem est. Nam vt cæcitas & visus, sic & cæcum esse ac habere habitum opponuntur.

Textus. v. At enim neque etiam id quod sub affirmatione negatione que est affirmatio est atque negatio. Affirmationem nanque negationemque orationem esse constat: alteram affirmatiuam, alteram negatiuam: at nihil eorum quæ sub affirmationem negationem vecadunt, oratio est, vt patet. Dicuntur tamen & hæc ipsa perinde opinio atque affirmatio negatioque opponuntur: & in his enim idem oppositionis est modus. Nam vt affirmatio, veluti sedet, negationi, ceu non sedet, opponitur: sic & res quæ sub vtrunque cadunt, sedere inquam & non sedere, sibi mutuò aduersantur.

Textus. vj. At verò priuationem ac habitũ non esse oppositа sic, vt ea quę sunt ad aliquid patet: non enim ipsum id quod est, oppositi dicitur esse: visus enim non est cæcitatis visus, neque vllo alio ad illam dicitur modo: similiter neque cæcitas visus cæcitas diceretur: sed cæcitas ipsa priuatio quidem dicitur visus: cæcitas autem visus non dicitur, neque visus dicitur cæcitatis. Præterea vniuersa quę sunt ad aliquid, ad ea sanè dicuntur, quæ conuertuntur: quare si cęcitas ex ijs esset quæ sunt ad aliquid & illud ad quod ipsa dicitur, profecto conueteretur: at non conuertitur: non enim visus cæcitatis dicitur visus.

Textus. vij. Atqui neque perinde atque cõtraria priuationem ac habitum oppositionem subire ex eo perspicuum fore videtur quòd contrariorum quæ medio vacant, alterum in his quibus apta sunt esse, aut de quibus prædicãtur, in esse semper necesse est, inter enim ea medium nullum cadere diximus, quorum alterum in esse susceptiuo necesse est: vt in sanitate ac morbo, in pari ac impari, intueri licet. Quorum autem est aliquid medium, nunquã horum alterum omni ineſt necessario. Neque enim album aut nigrum, neque calidum, aut frigidum esse, omne quod horum susceptiuũ sit, necesse est: nam vt inter hæc medium aliquod cadat, nihil sanè prohibere videtur. Et in super ea diximus medium habere, quorum alterum non necesse est esse in susceptiuo, nisi in hisce in quibus vnum ineſt natura: vt igni caliditas in est, & niuialbedo. In his enim alterum definitè, non vt vtrunuis susceptiuo in esse necesse est. Non enim autignem frigidum aut niuem esse nigram contingit. Itaque non omni susceptiuo in esse alterum contingit, sed illis tantum, quibus vnum natura in est, atque vnum definitè, non vtrunuis. In priuatione autem atque habitu neutrum dictorum est verũ: neque enim alterum ipsorum semper ineſse necesse est: q enim nõdũ aptũ est visum habere id neque cæcũ dicitur, neque visum habere: quare non ex ijs erunt contrarijs, quæ medijs vacant: sed nec ex ijs, quæ medium habent: quoniam omni susceptiuo, ipsorum alterum insit necesse est, cùm enim est aptum visum habere, tunc aut cæcum aut visum habere dicetur: atque horum alterum non definitè sanè sed vtrunuis sine discrimine vllo dicetur: at in hisce contrarijs quæ medio non vacant, nunquam fit vt alterum insit omni, sed quibusdã: atque hisce alterum definitè & non vtrunuis. Quare patet, neutro modo priuationem & habitum, perinde atque contraria oppositionem

nem ſubire.

Prætereà inter contraria quidem, ſit modo quod ipſa recipere poſsit, fieri commutatio poteſt, niſi vnum ipſorum natura ægro ratione ſubire, & frigidum calidum, & album effici nigrum, ex ſtudioſo quoque vitioſus, & è vitioſo ſtudioſus euadere poteſt. Vitioſus ſi enim moribus præſtabilioribus præceptiſque inſtituatur, aliquid ſaltem in probitate incrementi ſuſcepiet. Quòd ſi parum licet incrementi ſe mel ſuſciperit, patet aut penitus illum mutari, aut ingentia incrementa ſuſcipere poſſe. Semper enim habilis magis ad conſequendā ipſam virtutem ſumpto paruo etiam incremento fit: quare veriſimile eſt maiora quoque illum incrementa ſuſcipere: quod quidem ſi ſemper ita fiat, in contrarium penitus habitum deducetur, niſi tempore fortaſſe excludatur. In habitu verò priuatione ve fieri non poteſt, vt commutatio vnquàm efficiatur: ex habitu nanque quanquam ad priuationem mutatio fit, ad habitū certè ex priuatione fieri nequit, nō enim quiſquam cæcus factus viſum vnquam recuperauit, neque caluus factus comam, neque edentulus vllus dentes emiſit.

Textus. viij. Atqui patet, & ea quæ vt affirmatio negatioque opponuntur, nullo dictorum modo oppoſitionem ſubire. In his enim ſolis alterum verum, alterum falſum eſſe neceſſe eſt, ſemper alterum verum alterum falſum vt ſit. Sanitas enim ac morbus contraria ſunt, & neutrum ipſorum verū eſt aut falſum: ſimiliter & duplum & dimidium relatiuè quidem opponuntur, neutrum tamen verum eſt aut falſum: cæcitas etiam atque viſus, habitus quidem & priuatio ſunt: vt patet: at neutrum verum eſt, aut falſum. Omninò autem nihil eorum, quæ nulla cum complexione dicuntur, verum eſt aut falſum.

At vniuerſa quę dicta ſunt, ſine complexione dicuntur. Et quidem id ipſum in hiſce contrarijs maximè accidere videbitur, quæ cum complexione dicuntur: valere enim Socratem & ægrotare Socratem: contraria ſunt. At neque in hiſce neceſſarium eſt, alterum verum, falſum alterum eſſe: nam ſi exiſtat quidem Socrates, alterum verum, alterum falſum erit: ſi verò non exiſtat, ambo falſa erunt vt patet. Si enim Socrates omnino non ſit, neutrum erit verum, neque ægrotare ipſum, neque valere. In priuatione quoq; ac habitu ſi Socrates omnino non ſit, neutrum verum erit: ſint ſit, non ſemper alterum erit verum alterum falſum. Viſum enim habere Socratem, & cæcum Socratem eſſe, vt habitus atque priuatio opponuntur: & ſi ſit Socrates, non neceſſe eſt alterum verum, alterum falſum eſſe. Quo enim tempore nondum eſt aptus habere, vtrunque eſt falſum. Sin omninò non ſit, falſum etiam erit vtrunque, & viſum ipſum habere, & cæcum eſſe. In affirmatione verò negatione ve, ſemper ſiue ſit ſiue non ſit, alterum erit falſum, alterum verum. Horum enim, ægrotare inquam Socratem, & non ægrotare Socratem, ſiue ſit ſiue non ſit Socrates, alterum verum, alterum falſum eſſe patet. Si enim non ſit, ægrotare illum eſt falſum, non ægrotare verum: quare hiſce ſolis hoc competit, alterum inquam ipſorum verum eſſe, alterum falſum, quæ vt affirmatio atque negatio opponuntur.

Textus. ix. At verò malum quidem bono neceſſariò contrarium eſt: quod quidem eſſe, patet inductione. Morbus enim ſanitati, & iuſtitiæ iniuſtitia, & fortitudini timiditas aduerſatur, & in cæteris ſimili modo. At malo interdum bonum, interdum malum contrarium eſt: defectui enim, qui quidem eſt malum, exuperatio, quæ quidem & ipſa malum eſt, contrarium eſt: ſimiliter & mediocritas, quæ quidem eſt bonum, vtrique aduerſatur, vt patet. In paucis tamen id ipſum eſſe videtur, ſed in plurimis malo bonum ſemper contrarium eſt. Prætereà non neceſſarium eſt, ſi contrariorum alterum ſit, & reliquum eſſe. Nam ſi omnes ſunt ſani, ſanitas quidem erit: morbus verò non erit: ſimiliter ſi ſint omnia alba, albedo quidem erit, nigredo verò non erit. Prætereà ſi Socratem valere contrarium eſt huic Socratem ægrotare (fieri verò non poteſt vt ambo ſimul eidem inſint) impoſsibile eſt ſi contrarum alterum ſit, & reliquum etiam eſſe. Nam ſi ſtat valere Socratem, ægrotare Socratem ſtare non poteſt. Patet etiam, & circa idem aut ſpecie aut genere contraria fieri ſolere, vt morbum quidem & ſanitatem in animalis corpore, albedinem autem & nigridinem in corpore abſolutè, iuſtitiam verò & iniuſtitiam in hominis anima. Contraria in ſuper omnia, aut eodem in genere, aut contrarijs in generibus eſſe, aut ipſa genera eſſe neceſſe eſt: nam album quidem & nigrum eodem in genere ſunt: calor enim ipſorum eſt genus: iuſtitia verò ac iniuſtitia, ſub generibus contrarijs cōllocantur: alterius enim virtus, alterius vitium eſt genus, vt paret, at bonum & malum non ſunt in genere, ſed aliquorum ipſa genera ſunt.

In hoc

Postprædicamentum.

IN hoc decimo capite incipit tertia pars principalis huius libri quæ est postprædicamentorum. Enimuero quemadmodū antepræ dicamenta sunt præambula illa, ad notitiam prædicamentorum præuia ita postprædicamentum est proprietas & conditio quæ aut omnibus aut quibusdam prædicamentis competit. Et ideo dicitur postprædicamentum, quia consequitur naturam prædicamenti. Tametsi Andronicus (vt Boetius refert) negauerit postprædicamenta hæc composita fuisse ab Aristoteles, at reuera ordo ipse & elocutio ostendit eiusdem esse authoris postprædicamenta, cuius sunt prædicamenta: atque adeo totum librum esse Aristotelis opus. Atqui postprædicamenta sunt numero quinque puta oppositio, prius, simul, motus, & habere. Quorum tria priora generales sunt conditiones omniū prædicamentorum: nam & inter se omnia oppositionem habent, cum sint primio diuersa: & item ordinem naturæ est enim substantia prior quantitate & quantitas prior alijs, &c. sed omnia sunt simul tempore. Et præterea in singulis est oppositio priuatiua inter differentias diuisiuas generis: vt corporeum & incorporeum in substantia continuum & discretum, in quantitate. Atque in tertio prædicameto est oppositio relatiua: & in quarto oppositio contraria: & in singulis, genus est prius natura quam species: & sunt simul tempore. Motus vero si proprie accipiatur consequitur tria tantum prædicamenta (authore Aristotel. 5. Phyſic.) scilicet quantitatem, qualitatem & vbi. Mutatio vero, scilicet generatio consequitur substantiam. Consequitur inquam, id est, est conditio: vt proprio loco explicabitur. Sed habere proprie conuenit substantiæ, vt habere seruum, habere quantitatem, habere animam.

Caput hoc decimū quod est primum postprædicamentorum diuiditur in tria principalia membra. In primo proponit prius quatuor esse oppositionum genera: & mox singulorum exempla subiungit. Quocirca primum membrum quinque habet textus. In secundo membro comparat inuicem quatuor hæc genera oppositionum: quod secundum tres comparationes tres continet textus. In tertio qui vnicus est textus, specialiter exponit naturam contrariorum. Vude totum caput per nouem textus distributū est. ¶ Oppositæ inquit modis quatuor opponi dicuntur, scilicet aut relatiue, aut cōtrarie, aut priuatiue, aut cōtradictorie: vt duplū & subduplū bonum & malum, æcitas & visus, sedere & non sedere. ¶ Sufficientia huius diuisionis hinc sumitur. Oppositio aut est inter ens & simpliciter non ens, & illa est cōtradictior aut inter ens & non ens in subiecto apto nato. & illa est priuatiua oppositio: aut inter ens & ens, quæ inuicem se expellunt, & illa est contraria: aut inter ens & ens, quæ mutuo se respiciunt, & illa est relatiua oppositio. ¶ Quāobrem vt si ordo considerentur in ratione non entis & oppositionis, tunc maxima oppositio est contradictio: quia vnum extremum ex ratione sua nihil participat de ente: proxima est priuatio, quæ parum participat de ente, scilicet aptitudinem in subiecto: contraria est contrarietas, quæ est inter qualitates positiuas eiusdem generis simpliciter se expellentes: & vltima est relatiua, cuius extrema respectu diuersorum conueniunt eidem: vt duplum & subduplum. Si autem considerentur secundum quod participant magis de entitate & minus de oppositione, sunchibent se ordine conuerso vt ordinantur ab Aristotele. ¶ An vero oppositio æquiuoce dicatur de his quatuor generibus, parum refert. Crediderim tamen, quod saltem de primis tribus generibus vnuoce dicitur: nam oppositio id solum dicit quod impossibilitas simul existendi in eodem subiecto: quod certe vnuoce conuenit omnibus. Relatiue vero opposita non sunt simpliciter relatiua: sed secundum quid, ideſt, respectu eiusdem. Est etenim ide duplum & subduplu respectu diuersorū.

Quatuor genera oppositionum.

¶ In secundo textu qui incipit: Quæ igitur, sequitur exēplum ralatiuæ oppositionis. Ait enim ea relatiue opponi, quæ id ipsum quod sunt, oppositorum dicuntur: & ponit vnum exemplum de relatiuis secundum esse, vt duplum quod est subdupli duplum, & alterum de relatiuo secundum dici, vt scientia quæ est rei scibilis scientia. Et ad maiorem explicationem subiungit, quod contrarie opposita non habent eandem legem, enim nō bonū dicitur mali bonum, sed mali contrarium: nec album dicitur nigri album, sed nigri contrarium. ¶ Hic tamen est dubium: primum quia hic non videtur definire Aristotel. quid est oppositio relatiua, sed quid est relatio: nam illa est explicatio definitionis relatiuorum, vt supra dictum est. Et præterea: quia hic videtur insinuare, quod relatiuum opponitur alteri correlatiuo ad quod refertur: & tamen supra capitul. 7. dixit, quod est contrarietas in relatiuis: non tamen inter relatiuum & correlatiuum: sed inter relatiuum & oppositam qualitatem: puta inter scientiam & ignorantiam: & inter virtutem & vitium. Et tertio, quia simile refert ad simile, & tū nō habet oppositionē ad simile, sed ad dissimile: & ppinquū, nō opponit p pinquo, ad quod refertur, sed distanti. ¶ Ad secundum vnde alia pendent: respondetur, quod relatiua secundū dici possunt considerari secundum naturam suam, videlicet puta inquantum sunt qualitates, & isto modo verè contrariantur: non quidem suis correlatiuis, sed qualitatibus contrarijs. Et hoc docuit Aristotel. capitul. 7. Alio modo considerantur inquantum relatiua: & isto modo opponūtur relatiue illis ad quæ referuntur. Ratio enim oppositionis relatiue est contra se poni: eo enim quod pater est filij pater, non potest idem esse pater & filius respectu eiusdem. Et ideo Aristotel. exprimendo naturam relatiuorum, expressit eorum oppositionem. Est enim differentia relatiuorum & contrariorum (vt Ait Aristotel.) quod relatiuum ad idem refertur sub proprio nomine, & in ratione oppositionis, vt duplum est duplum ad subduplum, & oppositum ad subduplum: imo idemest. Contrarium vero non refertur ad idem cui opponitur, est nāque album nigri contrarium: sed non nigri album. Et per hoc soluuntur secundum & primum argumentum.

Relatio opposita.

¶ Ad tertium vero respondetur, quod proprie oppositio relatiua est in relatiuis disquiparantiæ, vt duplu subduplum, maius minus, &c. In relatiuis vero æquiparantiæ, vt simile, propinquum, &c. non est adeo manifesta oppositio relatiua: simile enim & dissimile, aut propinquum & distans, non sunt relatiue opposita: quia simile non est dissimili simile, sed simili simile: at vero sunt quodammodo contrarie opposita. ¶ In. 3. text. qui incipit, Atqui contraria, & habet duas particulas, ponit exemplū duplicis generis contrariorum. Et enim, quia hic non tractat de contrarijs physicæ, vt. 10. metaphysicæ, tex. 13. sed solum dialecticæ: non ponit exactam definitionem contrariorum quam illic ponit (est enim cōtrarietas maxima distantia inter duo extrema quæ circa idem subiectum mutuo se expellunt) sed exemplis explicat hic naturam contrariorum. Ait enim quod illa contraria quorum alterum necessario inest cuicunque proprio subiecto, illa inquit sunt contraria inter quæ nullum est medium: sed illa quorum non est necesse vt alterum insit,

Cōtrarie opposita.

sunt contraria inter quæ est aliquod medium. Ponit exẽplum vnum in naturalibus, & aliud in mathematicis. Animali enim (quod est proprium subiectum sanitatis) necesse est aut sanitatem inesse, aut ægritudinem: quia inter sanitatem & ægritudinem non est medium. Et eadẽ ratione numerus omnis aut par est, aut impar: quia nullum est medium. At vero corpori (quod est proprium subiectum albedinis) non est necesse aut albedinem inesse, aut nigredinem: quia potest habere medium colorem. Eodem modo vitiosum atque studiosum, quod dicitur de homine & de alijs multis (alludit ad intelligẽtias, quę sunt studiosæ: & ad dæmones quorum secundum Platonicos erant aliqui praui.) Eorum (inquit) non est necesse alterum inesse: nam est medium inter studiosum & vitiosum. Enimuero studiosus non dicitur quis propter actũ virtutis, nec prauus propter solum actum malum: sed vtrunque dicit habitum: & potest esse aliquis in quo nondum genitus est habitus aut virtutis, aut vitij, vt paulo post vsum rationis: nam ante vsum rationis neutrius est homo capax. ¶ Ad intelligentiam huius considerandum est, quod tamen dicitur hic ex contrarijs inter quæ non est medium alterum de necessitate in esse, intelligitur in subiecto proprio: nã angeli aut cœli nec sunt calidi nec frigidi, quia subiectum huius accidentis est corpus corruptibile. Et item lapis nec est sanus formaliter nec infirmus: quia proprium subiectum sanitatis est animal. ¶ In secunda particula textus subiungit quod in quibusdam media nomen habent, vt inter album & nigrum, est fuscum, pallidum, rubrum, &c. In alijs vero non est facile nomen assignare: sed medium exprimitur per negationem vtriusque extremi, vt medium inter iustum & iniustum sit illud quod neque habet habitum iustitiæ, neque habitum iniustitiæ. Et rationem huius possumus assignare, quia in aliquib⁹ medium est aliquid positiuum participans naturam vtriusque extremi, vt palidum dicitur qualitatem participãtem naturam albedinis & naturam nigredinis: & tepidum, participat naturam caloris & frigoris. Et hæc habẽt nomina: sed tantum inter studiosum & prauum, non est medius habitus positiuus: sed est negatio vtriusque: & ideo non habet nomen. ¶ In text. 4. qui incipit. Priuatio autem (& continet etiam duas particulas) explicantur priuatiue opposita. Ait enim quod priuatio & habitus sunt circa quippiam idem. In versione Boetij habetur, circa idem ordine. Attamen Græce non est illa particula ordine. ¶ Vbi notandum est, quod priuatio vt habetur. 5. metaphysi. text. 27. accipitur tribus modis improprie, & quarto modo proprie. Primo modo est carentia illus quod natum est haberi: sed non in tali subiecto, vt planta improprie dicitur cæca. Secundo modo est carentia alicuius quod natum est haberi in tali subiecto secundum genus, non tamen secundum speciem, vt talpa simpliciter non est cæcus: quia visus quanuis potest esse in animali, quod est genus talpæ, non tamen in illa specie. Et ideo dicitur animal cæcum. Tertio modo est carentia alicuius quod natum est haberi in tali subiecto secundum speciem, non tamen secundum talem circunstantiam. Videlicet secundum tempus, canis ante nonum diẽ non dicitur proprijssime cæcus, quia licet sit aptus videre, non tamen in tali tempore. Secundum locum, quia nox proprie non est tenebræ in cauernis: nox enim est carentia luminis solis in hemisphærio nato recipere illud: & cauerna non est locus aptus recipere lumẽ. Aut secundum partem, quia homo non dicitur edẽtulus eo quod in manu non habeat dentes. Aut in ordine ad aliud: quia homo non dicitur paruus, licet non sit tã magnus sicut mons: sed si non habet iustam staturam hominis. ¶ Quarto ergo modo accipitur proprie pro carẽtia alicuius in subiecto apto nato secundum omnes dictas circunstãtias, putà tempore & loco, &c. Et hoc est quod subdit Aristoteles in litera. ¶ In secunda vero particula quæ incipit. Priuatum autẽ dicit qđ priuatum esse, non est priuatio: sicut habitum habere non est habitus. Quod probat dupliciter. Primo quia vnum est concretum, & aliud abstractum. Et præterea quia non verificantur de eodem: homo enim (inquit) est cæcus, sed tantum homo non est cæcitas: quia homo est priuatus visu, sed non est priuatio. Hoc attente cõsiderandum esset ab illis qui passim concedunt abstracta verificari de concretis, dicẽtes, quod cæcitas est homo, & tenebræ est aer carens lumine & sedens est sessio: & alia id genus quæ philosophi non audirent. Concludit tandem philosophus, quod quemadmodum abstracta, putà visus & cæcitas opponuntur priuatiue, ita & concreta, scilicet cæcus & videns. ¶ In. 5. tex. qui incipit. At enim. ponit exemplum de oppositione contradictoria: de qua duo affirmat. Primum quod affirmatio & negatio solum dicitur de signis, putà in voce, scripto aut mente: significatum autem propositionis vt sedere vel non sedere à parte rei, non sunt affirmationes aut negationes: quia affirmatio est oratio & res ipsa non est oratio. Quod nos ita affirmauimus & exposuim⁹ in principio huius libri: vbi diximus quod quãuis respę dicẽtur tanquam obiecta cõceptuum, tamen res nõ sunt propositiones. Secundo dicit Aristoteles quod sicut affirmatio & negatio quæ sunt orationes opponuntur contradictorie, ita & significata earum, putà Petrum sedere & Petrum non sedere. Et propterea contradictio dicitur inter ens & non ens: quia etiam Petro non existente, verum est Petrum non sedere.

Priuatiue oppositæ.

In textu sexto qui incipit, At vero, incipit secundum membrum principale huius capituli in quo fiunt tres comparationes inter ista genera oppositionum. Vbi considerãdum est, quod quatuor extrema comparationis sex modis possunt comparari, scilicet primum ad secundum & ad tertium & ad quartũ: & præterea secundum ad tertium & ad quartum: & tandem tertium ad quartum. Sed tamen prima comparatio tam facta est superius inter relatiue oppositæ & contrarie oppositas, & ideo sequitur hic secunda inter relatiue oppositæ & priuatiue oppositæ. Ait enim quod priuatiue oppositæ non sunt relatiue oppositæ. Quod probat dupliciter. Primo, quia esse visus non est ad cæcitatẽ, est enim semper obseruandum, quod esse vnius referri ad aliud est, quod propria denominatio exprimatur cum obliquo alterius, vt pater est filij pater. Visus autem non est cæcitatis visus: neque cæcitas est visus cæcitas, sed visus priuatio. Ad tollendam amphibologiam de ly visus, quod est nominatiuus & genitiuus. Boetius vertit visio, & visionis: quanuis visio non sit nomen potentiæ. Translatio Argyropyli quę modo venit à Germania corrigatur vt hic habetur: text. enim habet cæcitas, loco de ly cæcitatis. At quia dixerat Aristotel. cæcitatem esse visionis priuationem, ne quis suspicaretur idem esse visionis esse priuationem, & visiõnis esse cæcitatem, & per consequens cæcitatem dici relatiue, subiungit secundam rationem ad probandum, quod cæcitas non dicitur relatiue ad visum: alias enim visus etiam econuerso diceretur relatiue ad cæcitatem: quod tamen est falsum: quia visus non est cæcitatis visus. ¶ In text. 7. qui incipit. Atqui nec perinde: comparat priuatiue opposita ad contrarie opposita: dicens, quod neque priuatiue oppositæ, sunt contrariè oppositæ.**

Prima comparatio.

Priuatiue oppositæ.

2. Comparatio.

posita. Quod probat dupliciter. Et prima probatio stat in hoc. Duo genera contrariorum supra distincta sunt. Alia enim sunt contraria quorum nullum est medium, in quibus subinde necesse est alterum extremum inesse proprio subiecto, vt sanitas & ægritudo: alia vero sunt quorum est aliquod medium, vt album & nigrum, quorum non est necesse alterum inesse. At vero restringit nūc secundum genus, dicens, quod eorum quæ medium habent non necessarium est alterum inesse, nisi forsan alterum sit accidens proprium & naturale, vt calor inest igni & niui albedo. Emendauimus hic textum Argyropyli modo vulgatum: qui vbi debebat habere. Et insuper ea diximus medium habere translatus. Medio vacare, id est, carere. Quæ litera contradicebat & veritati, & textui præcedenti: eorum enim quæ medio carent, necesse est alterum inesse. Qui error inde forsan emanauit, quod in Græco habetur, anameson, quod si esset vnicum nomē compositum, idem esset quod absque medio: sed vbi sunt duæ partes, idem est quod secundum medium. Argyropilus forte legit primo modo, cum tamen lecturus esset secundo modo. Ad propositum ergo vt redeamus: priuatiue oppositorum (ait Aristoteles) non est semper necesse alterum inesse: nam catulus ante nonum diem nec est videns, nec cæcus, vt paulo ante dicebamus: ergo non sunt contraria primi generis, puta inter quæ nō est medium. Rursus homini necesse est alterum inesse: & id non prouenit eo quod visus sit necessarium accidēs hominis: neque cæcitas (quia homo est in differens ad vtrum libet) ergo non sunt contraria secundi generis vel quorum est medium. ¶ In secunda particula quæ incipit. Præterea affert secundam rationem. In contrarijs in quit possibile est fieri mutationem in differenter ab vno ad aliud & econuerso (nisi vnum sit accidens proprium quod non corrumpitur nisi corrupto subiecto) sed in priuatiue oppositis, licet ab habitu in priuationem possibilis sit transitus, tamen a priuatione in habitum naturaliter impossibilis est regressus: fit enim ex videnti cæcus non tamen ex cæco videns. ¶ Rationem huius suite exponit S. Thom. 8. meta. lect. 4. supra text. 14. vbi hoc tractat Aristo. Ait namque, quod cum lyc, dicat ordinē, sunt quidem naturales ordines qui naturaliter peruerti non possunt. At qui naturalis ordo priuationis, quæ dicit naturalem corruptionem est, vt ex perfecto fiat corruptio: tamen ex corruptione non fiat perfectum immediate, nisi certis transmutationibus medijs. Exempli gratia. Vinum corrumpitur in acetū: sed acetum non potest teuerti in vinum: nisi forsan fundatur prope vitem, cuius humor actione naturali digeratur in vuas. Item ex homine fit cadauer: sed tamen ex cadauere nunquam fiet homo, nisi resolutum in terram conuertatur in fructus, qui bus homo pastus generet semē, & inde alium hominem. Cum ergo cæcitas sit corruptio visus, non potest ex cæcitate fieri visus, sicut ex frigido calidum, & ex calido frigidum. Tenebræ vero licet sint priuatio luminis, habēt tamen immediatum ordinem ad aerem, sicut lumen. Potest enim tenebra esse vbi non præcesserit lumen. Et ideo mutuus est transitus, & a lumine in tenebras, & a tenebris in lumen. Dixerim cæcitatem non esse nisi priuationem visus præcedentis: intelligo aut præcedentis in re, aut qui naturaliter debuisset præcedere: vt est in cæco a natiuitate. ¶ In text. 8. qui incipit. Atqui patet, cōparantur contradictorie opposita ad tres præcedentes oppositiones. Ait enim hoc esse proprium huius oppositionis, q in vniuersum de quocunque, siue sit, siue non sit, necesse est aut affirmationem veram esse, aut negationem: quod nullis aliorum oppositorum competit. Et id quidem primo probat si accipiantur incomplexe. Sanitas enim aut ægritudo: aut visus, aut cęcitas: aut duplum aut dimidiū cum sint incomplexa, nec vera nec falsa sunt. Secundo id probat si accipiantur complexe, vbi maior erat apparentia. Ait enim quod horum cōtrariorum quæ complexa sunt, puta Socratem esse sanum, & Socratem lāguere, Socrate quidem existente alterum inest: sed Socrate nō existente neutrum est verum. Et idem est de his, Socratē habere visum, Socratem esse cæcum. Sed tamen si dicas Socratem esse sanum & Socratem non esse sanum, de necessitate alterum est verum: etiam si Socrates non sit. Et hac de causa affirmatio & negatio de eodem habetur, tā quam primum principium per se notum. ¶ In tex. 9. qui incipit. At vero malum, &c. sequitur tertium membrū huius capitis peculiare de contrarijs: q in aliquibus codicibus Græcis habetur tanquam caput distinctum: in quo quinque ponuntur conditiones proprie contrariorum. Prima est, Bono ex necessitate contrariatur malum: malo autē nō solum bonum, sed etiam malum cōtrariatur. ¶ Non est sensus prioris partis, quod omne bonum habet contrarium: nam cœlum non habet contrarium: nec proprie lumen quod est qualitas eius. Nec est sensus q ex duobus contrarijs si vnum est bonum, alterum nō est bonum: nam calor est bonum ignis, & frigus bonū aque. Sed sensus est, quod si bono sub ratione boni aliquid cōtrariatur, contrarium eius necessario habet rationē mali respectu illius cuius est bonum. Calor enim & frigus simpliciter loquendo nec habent rationem boni nec mali: sed si calor accipiatur inquantum conueniens igni, tunc frigus est malum ignis: & si calor conuenit saluti hominis, frigus contrarium est malum eius. Et vtrunque extremum virtutis eo est malum, quia virtus cui contrariatur est bona. Sed tamen prodigalitas contrariatur auaritiæ, & vtrunque est malum. Et ratio huius est, quia horū constat ex integra causa: malum autem ex quocunque defectu. ¶ Quod si hinc inferas idem contrariari duobus diuersis: vt prodigalitati, liberalitati & auaritiæ: q est contra Arist. 10. meta. tex. 14. vbi ait q vnum tantum vni cōtrariatur. Respondetur, quod illud intelligitur de perfecta contrarietate: vnum tamen extremum imperfectè contrariatur medio, inquantum participat aliud extremum: vt album contrariatur rubro, inquantum participat aliquid nigri. ¶ Secunda conditio contrariorū est, quod non est necesse si vnum sit reliquum esse: nō enim sequitur, si album est, nigrum est: quia possunt omnia esse alba. Intelligitur de consequentia logica: quia naturaliter si elementum ignis est, & contrarium elementum est, puta aqua: vt. 2. de cælo, textu. 18. enuntiat Aristoteles. ¶ Tertia conditio est, quod duo contraria non possunt esse simul in eodem subiecto. ¶ Et quarta est, quod cōtraria semper sunt circa idē subiectum: idem (inquit) specie aut genere, vt si proprium subiectum sanitatis est animal, idem est etiā proprium subiectum ægritudinis: lapis enim quia non potest esse sanus nec potest esse infirmus. Et si calor nō potest esse nisi in corpore corruptibili, nec frig° esse pōt nisi in corpore corruptibili. ¶ Quinta & postrema conditio est. Omnia cōtraria aut sunt sub eodem genere, vt album & nigrum sub genere coloris: aut sub contrarijs generibus, vt iustitia & iniustitia, quorum primum est sub genere virtutis, & alterum sub genere vitij: aut sunt ipsa cōtraria genera, vt bonū & malum: quę dicuntur genera improprie tanquam transcendentia vniuersalia omnibus contrarijs: nam omnium contrariorum alterum habet rationem boni respectu alicuius subiecti, respectu cuius alterum habet rationem mali.

De Modis prioris. Cap. XI.

PRius quippiam alio quatuor diciturmodis. Primo quidem & proprijssimè tempore, quo pacto quippiã antiquiꝰ aliquo & vetustius dici solet: quia nãque plus est tẽporis, ideo antiquius atque vetustius dicitur. Secundo vero, id quod non cõuertitur essendi consequentia: quo pacto vnũ duobus est prius: nã si sint duo, & vnum continuò sequitur esse: at si vnũ sit, nõ necessario sequitur duo esse. Quare hoc posito, non conuertitur consequentia, vt illud sit. Prius autem id esse videtur quod essendi cõsequentia non conuertitur. Tertio modo, ordine quodam dicitur prius, vt in scientijs, atque orationibus intueri licet. In demonstratiuis enim scientijs, prius est nimirum atque posterius ordine: elemẽta nanque designationibus ordine priora sunt, quippe cum principia priora sint ordine conclusionibus contemplandis: & in grammatica syllabis priora sunt elementa, in orationibus etiam exordium simili modo narrationem ordine antecedit. Præterea id quod est præstabilius honorabiliusue, prius natura esse videtur. Vulgus etiã eos qui sunt honorabiliores, quosque magis amãt, vocare priores consueuerunt, quanquam hic modus penè omnium alienissimus esse videtur. Tot igitur ferè sunt modi prioris, qui dici solent. ¶ Videbitur autẽ & vltra iã dictos, alius quidam esse prioris modus: eorũ enim quæ essendi consequentia cõuertuntur, alterum ꝙ est causa quo uis modo vt alterũ sit, prius natura nõ incongruè dici potest: atque esse quædã illa, patet. Esse em̃ hominẽ, ad orationẽ đ ipso verã, essendi cõsequẽtia sanè cõuertit̃: nã si sit hõ, vera est ea oratio, qua hõ dicitur esse: & ecõtra hõ profectò est, si vera est ea oratio: quia hominẽ dicimus esse, Atq; oratio quidẽ vera, vt res sint nullo pacto est causa: res tñ aliqua ex parte vt sit oratio vera, causa esse videt. Ex eo nãq; ꝙ res est, aut nõ est, oratio vera dicit̃ aut falsa: quare fit vt quinq; modis ipsum prius dicat̃, vt patet.

De Modis simul. Cap. XII.

SImul autẽ ea simpliciter ꝙ prijssime que dicũtur quorũ generatio est tẽpore in eodem: neutrum em̃ ipsorũ prius, aut posterius est. Atq; hæc tẽpore simul dicuntur: natura verò ea dicũtur simul, quæ essendi quidem consequentia cum cõuertantur, neutrũ tñ vt sit alterũ causa est: vt in duplo dimidio q; intueri licet: hęc em̃ conuertuntur. Nãsi duplũ est dimidium est: & si dimidiũ est, duplũ est: neutrũ tamen est causa vt alterum sit. Ea præterea quæ eiusdẽ gñis diuisione sibi opponũtur, simul esse dicuntur natura. Dicuntur aũt eiusdẽ gñis diuisione opposita sibi quæ in eadem sunt diuisione: qualia sunt, volatile, gressibile, atque in aquis degens hæc enim sub eodem genere contra se sunt diuisa: quippe cum animal in hęc, vt patet, distribuatur, nihilque horum aut posterius aut prius sit, sed natura talia simul esse videantur. Diuidi etiã vnunquodque taliũ in species rursus põt, vt volatile, terrestre, aquaticum: quæ quidẽ & ipsa simul natura erunt: quæ sub eodẽ genere collocata, in eadẽ sunt diuisiõe. Genus tã tũ spe prius est semper: nõ em̃ in cõsequẽtia fit ab illo cõuersio. Nã si volatile, est animal est: at si aĩal est nõ necesse est volatile esse: simul igit̃ dicunt̃ natura, ea quæ in essendi qdẽ cõsequentia cõuertunt̃: nullo tãtũ pacto alterũ causa est vt alterũ sit: & ea quæ sub eodẽ gñe collocata, contra sese sunt diuisa. Absolutè autem simul sunt ea quorum generatio eodem in tempore est, vt prius est dictum.

CAput vndecimum est de modis prioris, caputque duodecimum de modis simul, atqui prius inquit alterum altero quatuor dicit modis. Modos eos solum intelligit quæ sunt vulgares & manifesti. Vt prius tẽpore est id cuius generatio fuit in tempore præcedenti: & prius subsistentia id ꝙ nõ dicitur subsistendi cõsequẽtia. i. id quod infertur ab alio, sed nõ infert aliud, vt vnũ prius est duobus: nam duo fiunt per diuisionem vnius. Et tertio modo dicitur aliquid prius ordine. Et quarto mõ prius dignitate. ¶ At vero præter quatuor illos vulgatos modos addit quintũ modũ prioris natura. Ait. n. ꝙ id dicit̃ prius natura alio ꝙ licet cõuertat̃ essendi consequẽtia est nihilominus cã alteriꝰ, vt esse hominẽ, prius natura est q ꝙ oratio sit vera. ¶ Definitio hæc ocultatissime est cõsideranda: quippe ex cuius incõsideratiõe multa in philosophia, & in theologia cõmẽta fingũtur & sustinentur. Hoc inquã accurate animaduertendũ st, ꝙ prioritas naturę nõ est prioritas inquo. Quod est dicere nõ est explicãda per ly, in sed per ly quia. Exempli gratia. Sol est prius natura lumine suo ꝙ est coęuum illi, sed si quis inde inferat, ꝙ in aliquo priori est sol in quo nõ est lumẽ fallacia est. Ait enim Arist. ꝙ prius natura subsistendi cõsequẽtia dicitur cũ posteriori. Et sic nõ datur ꝙ sit in aliquo priori in quo nõ sit aliud, sed nihil aliud est solẽ esse priorẽ natura quã hãc causalem esse verã, quia sol est, lumẽ est, & nõ ecõuerso: sicut prius natura est hominẽ esse quam esse risibilem: & tamẽ in nullo priori est hõ, in quo nõ sit risibilis: cõceditur verum tñ: ꝙ est prius natura ꝓpter causalem: nam quia homo est, risibile est, & nõ quia risibile est, hõ est. Accõmodatissimum exẽplũ est Arist. Si in eodem

Nota.

in eodem instãti quo creatus est Adam, esset creata propositio, homo est, prius natura fuisset Adam esse quàm veritas propositionis: nam eo veritas est quia significatum est, & tamen nulla fuisset prioritas in quo. ¶ Et à fortiori prioritas originis in diuinis nõ dicit prioritatem in quo. In nullo enim priori intelligitur pater in quo non intelligatur filius. Nec inter patrem & filium est prioritas naturæ: nam pater non est causa filij: sed pater eo solum dicitur prior origine, quia filius est à patre, & non econuerso: quæ proinde vocatur prioritas à quo.

In capite duodecimo subdun

tur tres modi simul. Ea enim sunt simul tẽpore quorum generatio est in eodem tẽpore adæquata, vt subiectum & propria eius accidentia. Simul natura sunt quæ conuertuntur essendi consequentia & neutrum est alterius causa: vt relationes dupli & subdupli, patris & filij &c. Nam quãuis res quæ est pater sit causa rei quæ est filius, tamen esse patrem, non est prius quàm alium esse filium nec est causa. Et quanuis vnitas sit prior binario, tamen vnum non prius subduplum q̃ binarius sit duplus. Tertio modo aliqua dicuntur simul, quæ ex æquo immediatè diuidunt idem genus vt terrestre aquatile, volatile, diuidentia genus animalis sunt simul natura: quia nullum est causa aliorum. Distinxit istum modum à secundo, eo quod in priori exemplo nullum est nobilius alio, vt relatio dupli non est nobilior relatione subdupli: in his vero vnum est præstantius alio vt terrestre præstantius est aquatili, & ideo posset quis credere, q̃ non sint simul natura postquam non est æqualitas dignitatis: cum ca. 11. dixisset illud esse prius quarto modo, quod est nobilius. Dicit ergo modo, q̃ id non obstat quin differentiæ diuidentes genus simpliciter sint simul: quia esse nobilius non sufficit vt simpliciter dicatur prius. Genus vero est prius specie postquam non conuertitur subsistendi cõsequentia. Sequitur enim, si homo est animal est, & non econuerso, vnde genus est prius specie, sicut vnitas est prior binario. Reliqua de priori, & simul, latius disserit Aristote. 5. Metaphy. text. 16.

De specieb⁹ motus. Cap. xiij.

MOtus species sunt sex: generatio, corruptio: accretio, decretio: alteratio, & ea mutatio quæ loco accõmodatur. Atque cæteri quidẽ motus, vt patet, diuersi sunt: nõ enim corruptio est generatio, neque accretio est decretio: neque ea mutatio, quæ loco accommodatur, cæterique motus similiter: de alteratiõe verò dubitatio quædam existit, nè forsitan necessariũ sit id quod alteratur, aliquo reliquorũ motuũ alterari. Hoc aũt verũ nõ est. Ferè enim omnibus in passionibus, aut plurimis, nos accidit alterari: nullo motuũ cęterorũ cõicante: neque em̃ incremẽta, neque decremẽta suscipere necesse est, id qđ passiõe mouetur. Et simili in cæteris mõ: quare alteratio diuersus est à cæteris motus: nã si esset idem, cõtinuò id qđ altera tur crescere aut decrescere, aut aliquo alio mouerì cæterorũ motuũ oporteret: at nõ est, pfectò necessariũ. Similiter & id qđ augetur, aut aliquo alio motu mouetur, alterari oporteret: at sunt quædã quæ augent, nõ alterant autem. Quadratum enim gnomone circũpositio creuit quidẽ, at nõ est alteratũ. Similiter & in cæteris rebus huiuscemodi fit. Quare diuersi sunt hi motus oẽs, vt diximus. Simpliciter autẽ motus quidẽ cõtrarius quieti est, singulis autẽ singuli aduersant, gñationi quidẽ corruptio, accretiõi verò decretio, & mutationi accõmodatè loco quies in loco: & maximè vt vr̃ ea mutatio, qua contrariũ ad locũ itur, vt ei motui quo sursum itur is motus quo deorsum itur, & ecõuerso opponitur. At reliquo assignatorũ motuũ qd nã cõtrariũ sit, nõ est facilè assignare: nihil aũt ipsi cõtrariũ esse vr̃ nisi quispiã & in hoc quietẽ in qualitate dicat opponi ei mutatiõi quæ ad qualitatẽ est, mutationẽq; eã quæ est ad qualitatẽ contrariã perinde atq; in mutatione loco accõmodata: qetẽ in loco, & mutationẽ qua ad contrarium locum itur, cõtraria diximus esse. Alterationẽ nanque mutationem esse in qualitate constat: q̃re motui in qualitate, quies in qualitate opponitur: aut ea mutatio, qua ad qualitatẽ contrariã itur: quo pacto album quid piã fieri, & nigrũ quippiam fieri, inter se opponuntur. Alterantur enim hæc, atque in qualitatis contrarios terminos mutatio fit.

De modis habere. Cap. xiiij.

HAbere pluribus modis, aut vt habitũ dispositionẽq;, vel aliquã aliam qualitatẽ dicitur: scientiã enim habere aliquã dicimur, & virtutẽ, aut vt quantũ, velut eã quã quispiam magnitudinem habet: nam cubitorum trium vel quatuor habere magnitudinem dicitur, aut vt ea quæ circa corpus ponuntur: vt vestem tunicam & gladium, & similia: aut in parte, velut in manu annullum, aut vt partem, vt manum vel pedem: aut in vase, vt modium habere tritici cum dicimus, aut dolium vinum: hæc enim habere vt in vase dicuntur: aut possessionem, habere enim dicimur domum, fundumvè. Dicitur & vir vxorem, & vxor virum habere: qui qdẽ remotissimus oĩm habẽdi modus esse vr̃: nihil em̃ aliud dicẽdo virũ habere vxorẽ signi ficamus, quã virũ vnà cũ vxore habitare. Forsitã & alij quidã habẽdi modi eẽ videbunt, sed q dici solẽt, oẽs ferè sunt nũc à nobis enumerati.

IN capite tertiodecimo enarrantur sex species motus. Sunt enim quatuor termini motus, scilicet, substantia, cuius est generatio & corruptio. Tametsi generatio non sit propriè motus: cum inductio formæ substantialis non fiat successiuè: sed est mutatio quædam vt habetur tertio & quinto Physicorum. Et præterea quantitas: ad quam est augmentatio & diminutio. Sex species motus.

minutio. Et est qualitas, ad quam est alteratio: & vbi, ad quod est motus localis. ¶ Disputat mox Aristot. dubitatiunculam, an alteratio sit motus distinctus ab alijs: sicut generatio distinguitur à corruptione: & augmentatio, à diminutione: & motus localis ab vtrisque. Neque hoc quærit quia res sit dubia: potuisset enim id statim probare ratione termini motus: qui vt modo dicebamus alius est in alteratione quam in alijs motibus. Sed quærit hoc propter aliquos antiquos qui putabant alterationem nō esse motum distinctum: propterea q̄ videbant generationem & augmentationem viuentium non fieri nisi per alterationem. Quocirca solum vtimur aduersus eos experientia: quia stat (inquit) frequenter aliquid alterari, quādo non moueatur alia specie motus. Vt fere in omnibus inquit passionibus aut plurimis contingit: tam animæ, vt in amore, odio, & concupiscentia: quam corporis: qa stat aliquem calefieri & nigrescere ad solem, quando nō alio motu moueatur. Ait tamen, in plurimis: quia si istæ passiones multum crescant, subsequuntur alij motus. Vt in metu mouetur sanguis ad cor, & in verecundia mouetur ad faciem. Et in corporalibus per calefactionem rare fit cera: & per nutritionem augetur viuens. At quia posset quis dubitare, q̄ saltem omnis augmentatio sit alteratio: quia viuentia non augentur nisi per alterationem cibi: & cera, per calefactionem. Respondet, quod aliquid potest augeri sine alteratione. Et ponit solum exemplum in mathematicis, quæ abstrahunt à motu: nam in naturalibus non potest esse augmentatio sine alteratione. Et est exemplum de quadrato, cui si addas gnomonem, augetur sine mutatione figuræ. Gnomon est supplementum quod additur costis quadrati, taliter, vt figura quadrati non varietur: sed maneat æquilaterum sicut antea. ¶ In secunda parte textus docet Aristo. q̄ omnis motus habet duo contraria. Generaliter enim omni motui contrariatur quies: & præterea peculiariter quicunque motus contrariatur oppositæ sibi formæ. Exempli gratia. Motus localis entis naturalis contrariatur quieti in loco suo naturali: sed & motus sursum, contrariatur motui deorsum. Item generatio contrariatur huic quod est, generatum esse: qui est terminus motus: & præterea cōtrariatur corruptioni. Et augmentatio contrariatur huic quod est augmentatum esse, & deinde diminutioni. Atque adeo calefactio contrariatur huic quod est calefactum esse: & rursus frigefactioni. Attamen inter motum & suam quietem non propriè est cōtrarietas, sed priuatiua oppositio. Quies enim se habet positiuè vt habitus, & motus vt priuatio: motus nanque quia est via ad terminum, quodammodo est priuatio termini. Et hac de causa motus per se non ponitur in prædicamento: quia quanuis non sit tam dimi nutum ens, quā ens rationis: tamen neque omnino dicit perfectam formam, sed viam ad formam. Et ideo reponi tur inter post prædicamenta: & motus quisque reducitur ad prædicamentum sui termini: vt generatio, ad substantiam: augmentatio ad quantitatem: alteratio, ad qualitatem: & motus localis, ad prædicamentum, vbi.

Dubium.

Gnomon.

Omnis motꝰ habet duo contraria.

Caput deniq; quartum decimum & postremum explicat plures modos huius quod est habere.

Atqui vt in prædicamēto qualitatis, & in prædicamento vbi, annotauimus ex Aristo. 5. Meta. tex. 25. habitus vno modo accipitur pro qualitate inhærente qua quis aliqualiter se habet: & hæc est species qualitatis. Et alio modo pro re adiacente alicui per modum quasi actionis aut passionis: & hoc est vnum ex sex vltimis prædicamentis. Et tertio modo accipitur generalissimè pro eo quod est habere: siue per inhærentiam, siue per adiacentiam, siue per solam relationem. ¶ Et modos vniuersos eodem. 5. Meta. tex. 28. reducit Aristotel. ad quatuor. Primo vna res dicitur habere aliam quam trahit ad suam dispositionem & naturā: vt febris, habet infirmum: & tyrannus, ciuitatem: & homo vestem quæ conformatur ad figuram habentis. Secundo modo res habet aliam, sicut subiectum formam: vt substātia habet quantitatem vel qualitatem. Et tertio modo sicut continens habet contentum: vt dolium habet vinum: & quarto modo sicut aliquid per violentiam tenet aliud ne moueatur suo motu naturali aut libero: sicut columnæ habent trabem quam sustinent: & vincula habent hominem. Quintum modum addit hic Aristo. quem vocat remotissimum omnium. Sicut homo dicitur habere amicum aut vxorem per solam relationem, quia habitant simul, aut quacunque alia relatione, quis habeat aliam rem, & dicitur iste modus remotissimus habendi: quia non magis vnus amicus habet alium quā alius primum. Dicimur deniq; habere Deum, habere legem, habere gratiam, habere merita, habere fœlicitatem æternam.

Modi habere.

Finitur liber Prædicamentorum.

Commentarij Fratris Dominici Soto Segobienſis, ordinis Prædicatorum: artium ac ſacræ Theologiæ Profeſſoris in libros Poſteriorum Ariſtotelis.

DIalecticam ſatis conſtat circa intellectus opera verſari. Vnde rationalis dicitur, non ſolum, vti reliquæ artes, eo ꝙ à ratione proficiſcitur, ſed peculiariter ab obiecto. Veluti morales ſcientiæ nuncupãtur, quæ moribus nos inſtituunt: & naturales, quæ rerum perſcrutantur naturas. Atqui intellectus, quatenus intellectus eſt, duplex eſt operatio, vt. 3. de anima. text. 21. Ariſtoteles author eſt: nempe & ſimplicium apprehenſio, & ex his compoſitio atque diuiſio. At vero quatenus ratio eſt, tertiam ſortitur operatiõem: quam proinde ratiocinationem appellant. De priori in prædicamentis ſermo habitus eſt. Secundam tradit Ariſtoteles in libris Perihermenias: quorum commentarios non admodum duximus neceſſarios: eo ꝙ in Summularum tractatib⁹ abũndè res illa à nobis verſata eſt. Quod ſi Ariſtotelis ad literam expoſitionem deſideras, extat S. Thomæ luculentiſsima. Tertiam demum operationem libris quatuor pertractauit Ariſtoteles. Enimuero ſyllogiſmus, inſtar compoſiti naturalis ex duplici principio conſtat, ſcilicet formali, quod eſt illationis diſpoſitio in modo & figura: & materiali, quæ ſunt propoſitiones ex quibus extruitur. De principio formali diſſeruit in libris Priorum: quorum expoſitionem eo miſſam nos facimus, quod in quinto libro Summularum de arte ſyllogiſtica ſatisſuperque diximus. At vero materialia principia in triplici ſunt differentia. Id nanque quod in operibus experimur naturæ, in operibus etiam rationis vſu venire compertum eſt (quod Sanct. Thom. in hoc Proœmio ad notauit.) Quædam enim ſunt quæ ex neceſsitate agunt, ita vt deficere non poſsint: quales ſunt cœleſtes orbes, qui à motu ceſſare nequeunt. Alia vero ſunt quæ vt pluri mum quidem regulariter & ſecundum naturam operantur, deficiunt tamen nonnunquam: vt viuentium ſemina, quæ frequentius perfectos naturaleſque partus ædunt: quandoque tamen pariunt monſtra. Hunc admodum in operibus rationis ſunt aliqua principia neceſſaria, quæ ex neceſsitate gignunt ſcientiam: quædam vero probabilia quæ vt plurimum vera generant iudicia: ſed alia ſunt ſophiſmata quæ cum ſint vero ſimilia, in errorem tamen nos inducunt. De principijs primi generis eſt huius libri tractatio: de ſecundis extant libri Topicorum: atq; ad eo de tertijs libri Elenchorum. Quo fit vt inter libros vniuerſos dialecticæ iſte ſit materia & obiecto digniſsimus: nam ſimplicium apprehenſio atque enuntiatio ad ſyllogiſmum ordinatur: & inter ſyllogiſmos ille qui generat ſcientiam præſtantiſsimus eſt: quia intellectus nulla alia cognitione quieſcit, quoad ſcientiam adipiſcatur, quæ eſt certum & euidens rei iudicium. At vero, vt eſt omnium finis, ita eſt omnium abditiſsimus & obſcuriſsim⁹. Enimuero Ariſtoteles, cum in alijs pleriſque, tum præſertim in hoc opere (quod & Themiſtius confitetur) conſulto viſus eſt obſcuritatem affectaſſe: adeo vt cum in hunc vſum editum fuerit, vt ad alias ſcientias viam ſterneret atque pararet, inuium ipſum ac propemodum inacceſsibile habeatur. Quo factum eſt, vt huius ætatis dialectici, literam intentionemq́ Ariſtotelis poſt habentes, materiam potius notitiarum huc accerſant, quam libros poſteriorum exponant. Dabimus ergo (Deo dante) operam pro viribus & ingenio noſtro, vt opus quod & longum eſt, & obſcurum, ſed tamẽ cognitu per neceſſarium, neque prorſus inexplicatum maneat, neque rurſus ad faſtidium vſque procedat.

Tria opera intellectus.

Principia ſyllogiſmi.

Hic liber ſi nus eſt diale ticæ.

Titulus libri ſic habet Græcè Analytica hyſtera. Quod ad literam Latinè ſonat, Reſolutiua poſteriora. Vt ſuppleatur ſubſtantiuum biblia, id eſt libri: nam græcè, biblia, eſt plurale neutrum: ſicut volumina, Latinè. Mos nanque græcorum eſt denominationem libri facere ab eius materia: & libri Topici, id eſt, locales dicuntur, quia tractant de locis: & libri Ethici, id eſt morales: quia tractant de moribus. Et ita libri Analytici, id eſt reſolutiui aut reſolutorij, quia tractant de reſolutione. Quapropter latini (potius ad ſenſum quàm ad verbum) transferunt de reſolutione poſteriori, ſeu reſolutionum poſteriorum libri. ¶ Vbi adnotãdum eſt, quòd prior reſolutio eſt examinatio qua iudicium ſumitur de aliqua re, an legitima ſit & perfecta ſecundum ſuam naturam. Et dicitur reſolutio, quia talis examinatio non fit niſi reſoluendo rem vſque ad prima principia ex quibus compoſita eſt. Atqui vt ſyllogiſmus ſit legitimus & perfectus, neceſſarioq́ & euidenter concludens, duo habere debet legitima principia, ſcilicet, & illatiõis formam euidentem & materiam. ſ. præmiſſas neceſſarias & itidẽ euidentes. Et quia forma dignior eſt & prius ſeſe oculis oſtẽdit quam materia, prima reſolutio eſt ratione formæ, ſcilicet iudicare an habeat diſpoſitionem figuræ neceſſario concludentem: quo ſemel conſtituto, ſecunda examinatio eſt perpendere neceſsitatem præmiſſarum. De priori reſolutione diſſerunt libri duo priorum: nempe qui docent quẽuis datum ſyllogiſmum imperfectum aut incuidentem ad aliquem illorum quatuor euidentium primæ figuræ reſoluere: qui immediate regulantur per prima principia quæ ſunt, dici de omni & dici de nullo, vt li. 5. Summu. latiſsime eſt intueri. De ſecunda & poſteriori reſolutione tractãt duo iſti libri qui nobis in manibus ſunt. ¶ Vbi adnotandum eſt, quòd natura cuiuſcunq; rei, quæ definitione quidditatiua exponitur, cauſa eſt omnium paſsionum quæ de tali re ſunt demonſtrabiles: eſt tñ cauſa ordine quodam, vt priores paſsiones ſint poſteriorum cauſæ. Et quia vt hic tex. 5. meminit Ariſto. ſcire eſt cauſas rei cognoſcere, non prius ſcimus aliquam concluſionem, quam ſeriem cauſarum illius cognoſcamus vſque ad definitionem, quæ eſt omnium prima radix. Exempli gratia: quia hõ eſt animal rõnale. i. diſcurſiuum: ſtatim ſequit ꝙ nõ ſimul cognoſcat oĩa, ſed prius effectum quam cãm, & inde ſecundo ſequitur ꝙ ſit admiratiuus (nam admiratio prouenit eo quòd quis ignoret cauſam alicuius effectus)

Titulus libri.

Reſolutio.

effectus) & inde tertio subsequitur ꝙ sit risibilis. Si ergo fiat hæc demonstratio: Omne animal admiratiuum est risibile, omnis homo est animal admiratiuum: ergo omnis homo est risibilis, est quidem necessaria & euidens ratione formæ: sed est inequidens ratione materiæ: quia nec demonstrat causam admirationis, quam maior significat: nec cur homo sit admiratiuus: quæ est minor. Intentio ergo Atistotel. in hoc libro est docere quo modo resoluatur vtraque in suam causam, scilicet minor sic, omne animal quod prius cognoscit effectum quàm causam est admiratiuum: omnis homo est tale animal: ergo. Et rursus hæc minor sic per definitionem, omne animal rationale prius cognoscit effectum quam causam: omnis homo est animal rationale: ergo. Et maior resoluitur sic: omne animal cui potest esse repentinum gaudium est risibile: sed omni animali admiratiuo offertur repẽtinum gaudium (nam illud est repentinum cuius causa ignoratur) ergo omne tale est risibile. Quod si forte demonstratio procedat à causa remota, tunc applicanda est illa per causas intermedias ad conclusionem. Et id vocat inferius Aristoteles, quoniam illius est causa. Vt data hac demonstratione, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis: quia esse animal rationale non est immediata causa risibilitatis, sed esse admiratiuum: debet ergo prius ex definitione demonstrari admiratiuum, & inde risibile. ¶ Ex his quæ dicta sunt sequuntur corollaria quæ rem perspicacius elucidant. Sequitur enim primo, quod resoluere non est solum rem in partes diuidere & soluere: sed compositionem vsque ad prima eius elementa dissoluere, vt eius natura manifestè perpendatur. Quẽ admodum actione naturali compositum resoluitur vsq; ad materiam primam: & Aristo. 1. Priorum dicit, terminum esse in quem resoluitur propositio, nam intentio dialectici in subiecto & prædicato sistit, sed tamen grammatici orationem in dictiones resoluunt, & dictiones in syllabas: ac demum syllabas in literas, quæ sunt prima elementa. ¶ Secundo sequitur, quod non est idem syllogismus demonstratiuus (quẽ Græci apodicticon, appellãt) & resolutorius, quẽ vocãt, Analyticon nam syllogismus demonstratiuus est quicunque procedit euidẽter ex duabus præmissis necessarijs: sed resolutorius est ille qui resoluit principia, scilicet, consequentiam vel præmissas in sua prima principia. Vt cum syllogismus imperfectus iuxta artem traditam, 5. libr. Summul. reducitur ad perfectum inferendo ex præmissis imperfectis præmissas perfecti, & inde propriam conclusionem: ex qua rursus infertur conclusio imperfecti, totus ille discursus dicitur syllogismus resolutiuus priori resolutione. Atque syllogismus, quem paulo ante faciebamus, resoluẽtes præmissas in alias priores vsque ad definitionem, appellatur resolutiuus posteriori resolutione. ¶ Tertio sequit quod nam sit subiectum huius libri: Dubitari enim potest, sit ne syllogismus resolutiuus, an vero demonstratio, an potius scientia. Apparet tamen ex dictis ꝙ proximum subiectum huius libri est syllogismus resolutiuus. Constat nam quẽ ex titulo libri: sanè qui est de resolutione: sed quia resolutio ordinatur ad examinandam & docendam naturam demonstrationis, parum refert si dicamus demonstrationem esse subiectum. Scientia vero potius est finis libri quàm subiectum: est enim proprius finis & effectus demonstrationis generare scientiam. ¶ Quarto sequitur quænam fuerit huius artis necessitas. Cui nero cum natura hominis (quia est rationalis) sit res nõ simul, sed successiuè cognoscere, necessaria fuit illa ars qua causas rei ignotas per prius nota inuestigaret. Quo fit vt angelus qui (cum sit à materia separatus) rem quancunque & omnes eius causas simul & sine discursu cognoscit, arte hac resolutoria non indigeat, neque in naturalium cognitione errare potest. ¶ Atqui vt hoc obiter dixerim, hæc causa est cur philosophis huius temporis ars hæc posterioristica pene ignota sit: quia ars exercitio & comparatur & custoditur: hac tamen ætate minima philosophis cura est rerum causas perquirere: suas proinde doctrinas claras & faciles existimantes, quia res in superficie tractantes causas non perscrutantur: vbi vt ratio sciendi, ita & difficultas & labor cõsistit. Atq; adeo propterea S. Tho. obscuritatis redarguunt, quod intelligens, scire esse rem per causas cognoscere, vniuersa contendit ad primas causas reuocare. ¶ Quinto demum colligatur ordo huius libri ad reliquos Dialecticæ. Sequitur enim libros prædicamentorum & Perihermenias qui tractant de partibus syllogismi, & libros priorum: præcedit tamẽ libros Topicorum & Elenchorum, vt patet in codice Græco. Et ratio huius ordinis est non solum dignitas obiecti (quia demonstratio generans scientiam dignior est syllogismo generante aut opinionem aut errorem) sed etiam quia doctrina posterioristica est iudicatiua. Iudicium enim non sumimus de re nisi per rationes necessarias: nam quemadmodum architectus (vt Philoponus ait) vtitur amussi & perpendiculo ad iudicandum, an lapis rectus sit, & paries directus, ita dialecticus & quicunque philosophus vtitur posterioristica resolutione & posterioristica ad iudicandum de alijs quibuscunque argumentationibus. Quæ de causa Stoici solos dialecticos appellabant sapiẽtes, id est, de rerum vniuersitate iudicãtes. ¶ Modus procedendi huius libri doctrinalis est: procedit enim definiẽdo quid sit demonstratio, & ostendendo ex quibus principijs constet, quo sque habeat effectus per comparationem ad alios modos sciẽdi. ¶ Sed solet hic esse dubium, vtrum hic liber demonstratiuè procedat: nam cum doceat facere omnem demonstrationem, id docere non potest per aliam demonstrationem, alias iam esset illa demonstratio antequam doceretur quid esset demonstratio, vel illa esset docenda per aliam: & sic iretur in infinitum. ¶ Respondetur tamen, quod definitione & exemplis, scilicet, construendo demonstrationem docet Aristo. quid est demonstratio: de qua postea demonstrat, ꝙ generat scientiam. Quemadmodum de syllogismo dialectico demonstrat, quod generat opinionem: & de sophistico, demonstrat, quod facit apparentiam. Est enim dialectica quo ad omnes suas partes vere scientia, vt secunda quæstione proœmiali monstratum est.

Intentio.

Resoluere.

Syllogis. reso. & demõ.

Subiectum libri.

Necessitas.

Ordo.

Modus procedendi.

De præcognitis. Cap. I.

OMNIS DOCTRIna, omnisque disciplina, intellectiua præexistente à cognitione fit. Id, si omnes quo fiant pacto consideremus, manifestũ profectõ fiet. Mathematicæ pars, scientiæ illo cõparantur modo, cæteraru[m] artium vnaquæque. Sanè circa orationes quoque, siue illæ per ratiocinationes, siue per inductionem fiunt, seruari modus idem solet: in vtrisque nanque per antea nota doctri-

na ni-

na nimirum sit: quippe cum in altera tanquam à cognoscentibus propositiones accipiantur: in altera per singulare iam notum ipsum vniuersale ostendatur. Simili profectò modo & oratoriæ rationes suadent: aut enim exemplis, quod est inductio: aut enthymematibus, quod quidem ratiocinatio est facultas ipsa solet oratoria suadere.

Textus.ij. ¶Dupliciter autem prænosse necesse est: quædam enim esse, quædam quid dictu significent, quædam vtroque modo anteà percipiamus oportet: veluti de quouis quidem affirmationem aut negationē dici verum esse: triangulum autē hoc significare, vnitatem vtroque modo, & quid significet, & etiam esse: non enim vnumquodque istorum simili nobis modo manifestum est.

Textus.iij. ¶Fit autē, vt quæ cognoscimus, eorum quædam prius etiam cognouerimus. Quorundam verò cognitionem simul accipiamus, veluti quæcunque sunt sub vniuersali, quorum quidem habetur cognitio: nam omnem triangulum tres duobus rectis æquos habere, antea sciuimus: at id quod est in hexedra

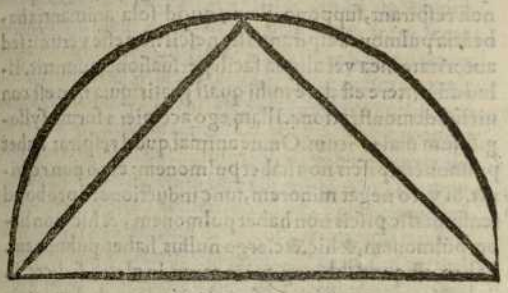

triangulum esse, simul vt eo inducti sumus agnouimus. Hoc enim pacto nōnullas discimus rerum, & non per medium extremum cognoscimus, scilicet, quæcunque singulares rerum formæ sunt, & de subiecto nullo dicuntur.

Textus.iiij. ¶Antea verò quàm facta inductio vel ratiocinatio sit, partim fortasse nos scire, partim nescire dicendum est: quod enim non sciuit an esset simpliciter, id modo aliquo, nempe duobus rectis æquales habere, scire simpliciter licet: at patet, quod hoc quidem pacto scit: scit enim vniuersaliter, simpliciter verò nō scit: quod quidem ni ita sit ea profectò quæ in Menone hæsitatio est, vsu veniet: antea enim nihil quisquam discet: aut ea quæ scit discet. ¶Non enim ita respondēdum est, qualiter soluere quidem nituntur: omnemne dualitatem parem esse scis? annuenti verò dualitatem ei quandam offert, quam quidem esse non putabat, ita neq; parem esse putabat: soluunt enim, non omnem se scire, dicentes esse parem dualitatem, sed eam quam esse dualitatem sciunt. Et tamen sciunt quidem id, cuius demonstrationem tenent, ceperuntque: at non eius omnis quod ipsi aut triangulum aut numerum esse sciunt, sed trianguli & numeri simpliciter omnis demonstrationem ceperunt. Nulla enim huiusce modi propositi sumitur, quem tuscis numerum, aut quam tuscis recti lineam figuram, sed absolutè quodlibet sumitur. Sed nihil vt arbitror obstat, si id quod dicit quid, partim quidem norit, partim verò ignorat. Non enim absurdum est, hoc, si id quod tenet, addiscat aliquo modo: sed si hoc pacto, eaque ratione qua didicit, eodem modo teneat.

LIBER iste Græcè in duos diuisus est partiales libros. In prio ri nanq; agitur de demonstratione & principijs eius intrinsecis, & de eius passionibus. Et in secundo agitur de medio demonstrationis, qđ est definitio: & de extrinsecis principijs, quæ sunt principia prima & per se nota. At vero neuter liber subdiuiditur aut in capita, aut in textus: aut quauis alia partitiōe: sed perpetuo sermonis contextu scriptus est. Quæ confusio (vt Themistius ait) ad libri obscuritatem accedit. Traductores autem sunt qui per capita eos partiuntur. Sed quia commentator Auerrois commentarios suos per textus distinxit, in vsum abijt textus à commentis denominare. Vt dicatur textus commenti primi, aut secundi. Tametsi non opus est nominare cōmentum: sed satis est vti solemus, citare textum primum, textum secundum. &c. Continet ergo liber hic primus capita viginti septem, textus vero quadraginta quatuor. ¶Et quia diuisiones illę & sub diuisiones S. Thom. vsque ad minima (quanquam textui profecto lucis plurimum afferant) iam modo non sunt adeo gratæ, in sex principalia membra visus nobis est primus liber distribuendus. In primo enim cap. quod quatuor textus habet, iacitur primum fundamentum, scilicet, scientiam omnem fieri ex alijs præcognitis. In duobus sequentibus, quæ singulos habent textus, explicatur quid sit scire & quid demonstratio. In octo sequentibus capitulis, viginti quinq; textus cōtinentibus (nempe vsq; ad vndecimum caput inclusiuè) arguitur de principijs intrinsecis demonstrationis, qualia esse oporteat. In tribus sequentibus vsque ad quartumdecimum, in quibus tantum sunt duo textus inseritur sermo de ignorantia quæ scientiæ contraria est. In quinque sequentibus capitulis vsque ad decimumnonum quæ quinque textus comprehendunt, ostenditur quòd demonstrationis resolutio nō procedit in infinitum. In reliquis vero octo vsque ad finem, in quibus sex textus habentur, fit comparatio inter demonstrationes, mox, inter scientias, & deinde inter scientiam & alios habitus. Diuisio.

Ad euidentiam primi capitis

notandum est primo, q̄ cum materia huius libri sit demōstratio, necessarium fuit primum oīm præsupponere demōstrationē esse: duæ nāq; sunt qōnes de re aliqua incōplexe significata, vt videbimus in secūdo huius. s. an est, & quid est: & prima est an est. ¶Secundo notādum est, q̄ ante Aristotelem duo fuerunt extremi errores negantium

tium necessariam esse demonstrationem. Cum enim demõstratio sit propter scientiam, & necessitas medij sumatur ex necessitate finis: fit vt necessitate scientiæ necessitatem venemur demonstrationis. Heraclitus ergo & Cratylus quorum meminit Aristote. 4. Metaphy. tex. 22. negantes scientiam haberi posse de rebus, tollebãt subiu de necessitatem demonstrationis. Plato vero per oppositum extremum asserebat quidem esse scientiam: tamen negabãt eam de nouo acquiri. Erat enim in eius opinione ideas separatas esse & principia essendi rerum, & principia cognoscendi: vt tum alibi sæpe, tum expresse. 1. metaphy. text. 44. & infra meminit Aristote. Exempli gratia. Homo (secundum Plato.) cum generat hominem, solum disponit materiam: sed idea hominis inducit formam plenam omnibus speciebus intelligibilibus ad omnes scientias: ad modum quo Sanct. Thom. dicit angelos creatos esse cum omnibus speciebus rerum quas possunt naturaliter cognoscere: quia illas nequeunt à rebus accipere. At quia anima infunditur in materiam, non potest exire in actum, nisi per exercitium tollantur impedimenta. Vnde colligebat nostrum discere nihil aliud esse, quam quoddam reminisci. ¶ Sunt quidam neoterici qui aliter explicant opinionem Platonis: nempe quòd fuerit in illa deceptione Pythagoræ de migratione animæ à corpore in corpus, scilicet, quòd anima exuta corpore iterum reuertitur in aliud corpus. Atqui cum separata est à corpore, multa addiscit: quæ immersa post ea corpori, quodammodo obliuiscitur: quorum per exercitium recordatur. ¶ At re vera hæc nunquam fuit opinio Platonis. Imo in Menone (quem dialogum isti citãt) refert illam opinionem tanquam Pindari & aliorum poetarum. Et opinione Platonis fuisse, quòd ideæ sunt principia cognitionis, sicut sunt principia rerum modo quo exposuimus, est compertissimum apud Aristotelem libro citato. text. 48. & alibi frequentissime. Et apud Sanctũ Thom. 1. quæst. 84. artic. 4. Imo idea hoc sonat, q̃ forma & exemplar faciendi & cognoscendi res: vt ait August. libr. 83. quæstionum, & Sanct. Thom. 1. par. quæst. 215. ¶ Aristo. ergo more suo statim primo verbo, velut agens naturale, euellit duos istos extremos errores, vt propriam sententiam inferat. Asserit enim & scientiam esse aduersus Heraclitum, & eam de nouo gigni aduersus Platonem. Et ideo proponit: Omnis doctrina & omnis disciplina ex præexistenti fit cognitione. Itaque sicut esse rerum non fit ab idea, vt dicebat Plato: neque ex nihilo: sed ex virtute seminali: ita scientia fit ex aliquo prius cognito, quod se habet vt semen scientiæ. ¶ At vero non dicit tantum particulariter, Omnis scientia: sed ab vniuersalioribus inchoans, Omnis doctrina & disciplina, id est, omne iudicium intellectiuum ex præexistenti fit cognitione. ¶ Neque vero ait, omnem doctrinam ex præexistenti doctrina fieri: neque omnem cognitionem ex præexistenti cognitione, alias abire esset in infinitum aut in doctrinis aut in cognitionibus: quod constat esse falsum, cum exterior sensatio ex nulla priori fiat. Sed ait, quòd omnis doctrina fit ex priori cognitione. ¶ Vbi notandum est, quòd doctrina & disciplina (vt Philoponus & San. Tho. aiunt) ijdẽ habitus sunt sola ratione differentes. Vt enim motus idem vt procedit ab agente, est actio: & vt recipitur in passo, est passio: ita idẽ habitus quatenus à doctore gignitur, est doctrina: inquãtum vero a discipulo suscipitur, est disciplina. Nec denique ait, quòd omnis doctrina fiat ex præexistenti cognitione naturali, aut acquisita: sed generaliter aut ex hac, aut ex illa. ¶ Sensus igitur is est. Omne iudicium intellectiuum aut industria inuentum, aut doctore acquisitum, fit ex priori cognitione: siue illa prior sit doctrina acquisita, siue aliud iudicium naturaliter insitum. ¶ Probat Aristotel. conclusionem tribus exemplis, nam tres sunt gradus certitudinis. Primus est scientiarum mathematicarum quæ euidenter demonstrant: & in his præsupponuntur aliquæ propositiones lumine naturali notæ: videlicet, à quolibet puncto in quodlibet punctum lineam duci: quod sensu percipitur cui adijcitur alia, scilicet, super lineam datam triangulum constitui: & ita paulatim tanquam ex naturaliter notis, quæ sunt velut semina naturalia: acquiritur scientia, quam vocat Aristoteles doctrinam. ¶ Secundus gradus est in discursibus dialecticis quæ hic vocantur orationes. Procedit enim dialecticus aut syllogismo, aut inductione. Ad cuius euidentiam notandum est, quod syllogismus dialecticus est ille qui non est demonstratiuus: sed ex probabilibus generat opinionem. Et ideo dialecticus non resoluit præmissas in prima principia per se nota: sed supponit aliquas præmissas, quas respondens quia credit esse veras, admittit: & ideo dicit Aristote. quod in altera scilicet, in ratiocinatione dialectica ostenditur conclusio ex propositionibus quæ tanquam à cognoscentibus accipiuntur, id est, quas arguentes accipiunt à respondentibus: quas respondentes dant ac si essent sibi iam demonstratæ, cum tamen nõ sint. Boetius vertit quòd hæ. s. ratiocinationes dialecticæ sunt incipientes tanquam à notis: quæ litera non consonat Græcè sicut litera Argyropyli. Exempli gratia. Rusticus putat pisces respirare: propterea quòd videntur aquam immittere & emittere. Volens ego probare, quod non respirant, suppono illam, quòd sola animantia habentia pulmone respirant. Ille nescit hoc esse verum: sed autoritate mea vel aliqua facili persuasione admittit. Illud admittere est dare mihi quasi gratis: quia non est conuictus demonstratione. Illam ego accipiens formo syllogismum dialecticum. Omne animal quod respirat habet pulmonem, pisces non habet pulmonem: ergo non respirat. Si vero negat minorem, tunc inductione id probo ad sensum: Hic pisces non habet pulmonem, & hic non habet pulmonem, & hic, &c. ergo nullus habet pulmonem. Et hoc est quod subiungitur in textu, in altera, scilicet, in inductione ex cognitione singularium concluditur vniuersale. ¶ Vbi id quod secundo libro Summularum diximus hic adnotandum est: videlicet quòd inductio non est consequentia euidenter concludens. Et ideo non est necesse subsumere, & sic de singulis, vel isti pisces sunt omnes pisces: alias profecto esset petitio principij, & tam ignotum esset antecedens sicut consequens. Sed inductio est quando ex singularibus quæ experimur concludimus vniuersale: eo quod eadem videatur esse ratio de omnibus. Qua de causa non ponitur hic ab Aristotele in primo gradu certitudinis: sed inter orationes dialecticas quæ faciunt probabilitatem. ¶ Infimus gradus certitudinis est in rhetoricis suasionibus, quæ non faciunt semper certam opinionem: sed solum coniecturam & persuasionem. Quæ etiam ex præcognitis procedunt ad conclusiones. Et sicut dialecticus vtitur syllogismo & inductione, ita rhetor vtitur enthymemate & exemplo. Enthymema enim dicitur ab enthymo, id est, in animo: quasi quod in animo reseruetur maior præmissa: vt hæc mulier ornat se præter voluntatem mariti: ergo est adultera. Et in hoc differt a syllogismo: quia syllogismꝰ exprimeret maiorẽ. s. omnis mulier quæ ornat se præter voluntatẽ mariti est adultera. Et ideo dicit Arist. q̃ enthimema est ratiocinatiõ: vel (vt Græcè habetur) est syllogismus. Boetius vertit verè est syllogismus: cum tamẽ Græcè non sit particula verè. ¶ Soliciti sunt hic, etiã antiqui expositores, quomodo

Heracli. & Plato.

Doctrina & disciplina.

Sensus conclusionis.

Tres gradus certitudinis.

Syllogismus.

Inductio.

Enthymema.

quomodo enthymema sit syllogismus. Themistius enim ait, quod est quodammodo, id est, imperfectè syllogismus: & Sanctus Thom. quod est truncatus syllogismus: & Paulus Venetus ait, quod enthymema est syllogismus solũ causaliter, quia ex enthimemate fit syllogismus, addita maiore. Attamen videtur Aristote. nihil aliud intendere, nisi quod idem est apud rhetores enthymema, quod apud dialecticos est syllogismꝰ. Veluti quod apud dialecticos est inductio, apud rhetores est exemplum. Itaque neque enthymema simpliciter est syllogismus, sed syllogismus rhetoricus, neque exemplum simpliciter est inductio, sed quodammodo inductio rhetorica. ¶Vn de exemplum in hoc differt ab inductione, ꝙ inductio ex Exemplum singularibus omnibus quæ sentimus numeratis infert ꝓbabiliter vniuersalem. Exemplum vero non infert vniuersale, sed ex vno singulari, aut pluribus infert illud singulare de quo est quæstio. Vt si quis arguat: Iudas, quia loculos habebat per auaritiam vendidit Christum: ergo hic sacerdos pecuniæ cupidus periculum est ne spiritualia vendat. Et ideo rhetor non generat scientiã: quia tantum intendit persuadere conclusionem singularem. Demonstrator vero & dialecticus concludunt invniuersali. ¶Potuisset Arist. conclusionem in artibus etiam mechanicis ostendere. Exempli gratia. Faber ferrarius sine arte naturaliter scit ꝙ ferrum pôt scindere corium, lignum, & lapidem: sed ex illa præuia cognitione inuenit vel addiscit artem faciendi serram ad secandum lignum & cultrum ad secandum corium, & excuforium ad dolandum lapidem. Item faber lignarius sine arte scit ꝙ serra secat lignum: sed per artem discit secare apte ad faciendam ar Text. 1. cam vel scãnum. ¶In textu secundo (Dupliciter autem) postquam dictum est scientiam fieri ex præcognitis, pergit Arist. explicare quæ sunt illa quæ opus est præcognoscere ante notitiam conclusionis: & de quibus oportet illa præcognoscere. Ait enim duo esse quæ prænosse oportet. s. an res sit, & quid nomen significet. Tria tamen sunt de quibus aliquod istorum debemus præcognoscere. De principio enim oportet præcognoscere an sit. i. ꝙ verum sit: de passione vero, qd significet. sed de subiecto vtrũq; s. & illud esse, & quid sit. ¶Ad cuius intelligentiam notã dum est primo, ꝙ subiectum demonstrationis est id de quo passio demõstratur: quod in prima figura est minor extremitas. Passio vero est quæ de subiecto demonstratur: quæ est illic maior extremitas, principium autem est vtraque præmissa. Exempli gratia in hac demonstratione: Omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal ratiõale: ergo omnis homo est risibilis: homo est subiectum, & risibile est passio: & vtraque præmissa est principium. ¶Notandum est secundo circa exemplum Aristotelis, ꝙ vna inter alias causas obscuritatis huius libri est, ꝙ exempla, quæ deberent esse velut splendor doctrinæ, sunt apud eum obscura: eo ꝙ sunt ex mathematicis accersita. Quod factum est, quia proprijssimæ & certissimæ demonstrationes, de quibus hic agitur, in solis mathematicis reperiuntur. Nomine vnitatis intelligit hic subiectum: & nomine trianguli intelligit passionẽ: & per affirmationem aut negationem de quolibet dici, intelligit principium. Quæ exempla non posuit, intendens ꝙ vna demonstratio possit confici ex his terminis (quod nonnullos id putantes confundit) sed quia figura est passio quantitatis: & triangulus est prima figura, nomine trianguli generaliter intelligit quamcunque passionem. Et quia subiectum est id quod ponitur in definitione passionis (aquilitas enim est nasi curuitas) & vnitas est id per quod definitur omnis species quantitatis) ternarius enim est numerus ex tribus vnitatibus compositus: & triangulus figura trium linearum aut angulorum: & quadrangulus figura quatuor linearum. &c. ea ratione nomine vnitatis (quæ est primum subiectum in mathematicis) intelligit generaliter quodcunq; subiectum: & quia primum principium per se notum est quodlibet esse vel non esse, per hoc significauit generaliter quodcunq; principium. Vtamur ergo nos alio clariori exemplo de homine & risibili. ¶Tertio notandum est, quod vt in principio secundi libri ait Aristote. cum interrogare sit propter scire, tot sunt scita de aliqua re, quot sunt interrogationes: quæ sunt numero quatuor. Ea enim quæ interrogamus aut sunt incomplexa, aut complexa. De incomplexo interrogamus an sit, & quid sit, scilicet, an sit & quid sit homo. De complexo vero, an hoc sit illud: puta an homo sit risibilis: & propter quid sit illud, scilicet, qua de causa sit risibilis. Et quia scientias commodius denominare non possumus quam nominibus interrogationum: prima scientia appellatur, an est: secunda quod est, tertia, quia est, id est, quod hoc est illud (quæstio enim quia non quærit causam: sed an hoc sit illud.) Et quarta propter quid est, id est, propter quid hoc est illud. ¶Quarto notandum est, quod demonstratio duo istorum vltima demonstrat, scilicet hoc esse illud, & propter quid, hoc est illud: si sit demonstratio à priori. In hac enim demonstratione, omne animal rationale est risibile: omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis, demonstratur & quod homo est risibilis, & quod est risibilis propter hoc quod est animal rationale. Et hinc colligitur vt alia duo scita præsupponantur: non enim demonstramus hominem esse, aut quid homo sit: imo id supponimus. Et hoc est quod dicit Aristote. quod de vnitate, scilicet de subiecto, præsupponimus an sit & quid sit. At vero de passione non supponimus an sit: quia esse passionis est inesse subiecto: & hoc est quod demonstramus. Nec proprie de illa supponimus quid sit: quia passio non habet propriè definitionem quidditatiuam: cum non definiatur per aliquid intrinsecum: sed per suum subiectum. Quinetiam nullum accidens propriè habet definitionem quidditatiuam: vt habetur. 7. Metaphy. text. 2. &. 15. Præsupponendum tamen est quid nominis illius, id est quid significet: si enim nescirem quid risibile significat, non interrogarem an homo sit risibilis. Et hoc est quod dicit Aristot. quod de triangulo oportet prænosse quid est quod dicitur. Præmissa vero quia est aliquid complexum, non habet propriè definitionem, nec quid rei, nec quid nominis: & ideo de præmissa non præsupponit quid sit: sed præsupponitur veram esse. Et hoc est præsupponere de principio an sit: sicut enim an sit subiectum, est scire qd est: ita an sit principium est scire quod est verum. Proportionabiliter potuisset Aristotel. exempla ponere suo modo in syllogismo dialectico & persuasione rhetorica: sed quia intentio huius libri est solum de demonstratione ab alijs supersedit. ¶Quod si quis arguat. Inter præcognita vnum esse prænosse bonitatem consequentiæ, & per consequens sunt plura præcognita. Respondetur, ꝙ hæc præcognitio pertinet ad libros priorum: hic tamen solum est sermo de præcognitis posterioribus quæ pertinent ad principia naturalia, scilicet ad præmissas. ¶In tertio textu (Fit autem) post quã dixerat Aristo. quæ sunt Text. 3. necessario præcognita, subdit quo ordine prænoscatur. Et inter præcognitiões subiecti & passionis nullum cõstituit ordinẽ (impertinens eñ est ꝙ illorum cognoscatur prius) sed inter præcognitiões præmissarum. Cum eñ dixerat de principio prænosse oportere verum esse, & principia sint duo. s. maior ꝓpositio & minor: & prioritas, vt dictũ est in post ꝓdicametis, alia sit tpis, alia naturę: dicit

ꝙ maior

℣ maior propositio vniuersalis potest prius tẽpore cognosci quam conclusio, minor vero cognita maiori, non potest cognosci prius tempore, sed solum prius natura, quàm conclusio. Exempli gratia, quòd omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, potest quis cognoscere per annum antequam cognoscat hunc triangulum habere tres. &c. attamen si cognita illa maiori, quis cognoscat hunc triangulum esse triangulum, nõ stat quin simul tẽpore cognoscat hunc habere tres angulos æquales duobus rectis: cognoscitur tamen minor prius natura quam conclusio, postquam est causã conclusionis. In grẽco habetur sic, Triangulus qui est in semicirculo est triãgulus, vt vertit Boetius. Argyropilus tamen vertit, Triãgulus qui est in hexedra. Idem tamen pollet, nam hexedra est sella trium pedum ad modum semicirculi concaua ad mouendum dorsum: vt est intueri in figura textus, si eam consideres esse planum sedis in quo sedetur. Quæ sella olim studentibus, modo tonsoribus est in vsu. Et forsan alludit ad triangulum descriptum in sede absconditum a sedente (vt ait Cõm.) quem respondens non viderat. Vel forte Aristote. nihil cogitauit de hexedra, sed more mathematico posuit exemplum in triangulo semicirculi. ¶ Ex hoc textu elicitur illa regula posterioristica. Cognita maiori & minori simul tempore cognoscit conclusio. Addit in calce textus, quod nonnullas res, id est, singularia quæ continentur sub aliquo vniuersali, hoc modo cognoscimus, & nõ per aliud medium extremum: quod est dicere, Cognito aliquo prædicato conuenire subiecto vniuersali, statim cognoscimus conuenire cuicunque singulari subsumpto sub illo, sine aliquo alio medio. ¶ In textu quarto (Antea vero) postquam dixerat aliqua esse prænoscenda ante notitiam conclusionis, addit quod & ipsam etiam conclusionem antequam demõstretur quodammodo cognoscimus: nõ simpliciter & in particulari, sed secundum quid & in vniuersali. ¶ Sed quia textus est subobscurus notandum est, quòd Plato in Menone: qui est dialogus nuncupatus ab vna persona dialogi, quæ ita appellabatur, vbi tractat de virtute & scientia: vtrum doctrina & exercitio acquirantur, an vero sit naturalis. In illo inquam dialogo explicat mentem suam, quod nostrum scire est quoddam reminisci. Et introducit Menonem dubitantem quod homo neque inquirit id quod scit, quia illius nulla inquisitiõe opus est: neque id quod nescit, nam illud licet inueniat, non cognoscet. In vanum enim quis quærit hominem (quod est exemplum Commentatoris) quem de facie non nouit: nam licet fuerit illi obuius non cognoscet eum: Et hæc appellatur hic ab Aristotele Menonis hæsitatio seu ambiguitas: vt Boetius transfert. Ad quam dubitationem Plato introducit Socratem respondentem, quod homo inquirit id quod scit, cuius fuerat oblitus. Et quia locus celebris est: neque tamen hic vnquam expositus, citra tædium paucis sententiam referam, quæ illic multis & intricatis verbis habetur. Probat Socrates quod nostrum scire sit quoddam reminisci alio exemplo, sed hoc est facilius. Ostendo. V.g. rustico quadratum hoc æquilaterum. A. cuius quælibet costa sit pedalis, atque adeo tota perispheria quadrupedalis. Interrogo rusticum, si aliæ quatuor lineæ duplæ ad istas describantur in quadratum, quam proportionem illud habebit ad istud. Profecto ignarus Geometriæ respondebit, quod si costæ erunt duplæ, quadratum subinde erit tantum modo duplum. Tunc rursus proferam quadratum. B. cuius exteriores costæ sunt duplæ, & interrogabo, quælibet exterior costarum. B. quã proportionem habet ad costam quadrati. A. Respondebit duplum. Rursus inferam, ergo tota perispheria quadrati. B. quæ est octo pedum, est dupla ad perispheriam quadrati. A. Quod itidem cõcedet. Tunc diuiso quadrato. B. ad modum crucis in quatuor æqualia quadrata, interrogabo de quolibet illorum an sit æquale quadrato. A. Et id pariter concedet: quia ad oculum est manifestum. Mox interrogabo, quam proportionem ergo habet quadratum. B. ad quadratum. A. Respondebit, ℣ est quadruplum: atq; adeo, quod ex costis duplis fit quadratum quadruplum: contra illud quod antea dixerat. Cum ergo ille rusticus qui prius responderat falsum, paulatim postea sine aliquo doctore respondendo ad interrogata, tandem respondit veritatem: signum est (inquit Socrates) quòd id antea naturaliter sciebat, sed fuerat oblitus. ¶ Huic ambiguitati intendit hic Aristote. aliter respondere, scilicet, quod non inquirimus, nec addiscimus id quod simpliciter sciebamus, nec id quod nullo modo sciebamus: sed id quod simpliciter nesciebamus, sciebamus tamen in vniuersali, & tanquam in virtute. Itaque ille rusticus sciens naturaliter quid est costam esse duplam, & quadratum esse quadruplum, sciebat in vniuersali & in virtute qã ex costis duplis fit quadruplum: sed id simpliciter non sciebat. Et eodem modo qui scit hanc vniuersalem. Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, scit in vniuersali quemcunque singularem triangulum habere tres. Et hoc quod dicit: quod nisi per hanc distinctionem respondeamus, cõtinget Menonis ambiguitas, scilicet quod inquirimus ea quæ sciebamus, aut ea quæ nullo modo sciebamus. Itaque quod Aristo. nouit in rebus naturalibus, id & in scientijs docuit contingere: Anaxagoras enim dicebat nullam formam rerum naturalium de nouo generari: sed omnes prius latitare in materia. Et idem sensit Plato de scientijs. Aristo. vero intellexit formas de nouo generari: sed præexistere solum in potentia materiæ & in virtute seminali agentis: sicut rosa in hyeme est in virtute agẽtis, & in vere in re. Et idem astruit de scientijs, videlicet quod ante exercitium & doctrinam sunt quædam dignitates naturaliter cognitæ, tanq; lumina & semina scientiarum: vnde postea per doctrinam generantur scientiç. Et eodem modo in conclusionibus vniuersalibus virtualiter sciuntur singularia. In secunda particula textus, (Non enim ita respondendum est) excludit modum quo alij philosophi respondebant ad dubitationem Menonis. Respondebant enim quod inquirimus ea quæ nullo modo sciebamus. Aduersus quos Platonis discipuli replicabant interrogando an scirent omnem dualitatem esse numerum parem. Quod illi concedebant tanquam naturaliter notum. Quibus mox ostendebant duo minuta pugno clausa: interrogantes an scirent illud quod in pugno latebat esse dualitatem parem. Respondebant illud se nescire. Tunc Platonici arguebant: Scitis omnem dualitatem esse parem, dualitas pugillo clausa est dualitas: ergo scitis hanc dualitatem esse parem. Negabant maiorem dicentes, quod nemo scit simpliciter omnem dualitatem esse parem: sed omnem dualitatem quam scit esse dualitatem. Hanc ergo responsionem impugnat hic Arist. probans quod illa vniuersalis simpliciter est scita. Ea enim (inquit) scimus quorum demonstrationem habemus: atqui in demonstratione non subsumimus cum aliqua limitatione, sed simpliciter. V.g. omnis numerus diuisibilis in duo

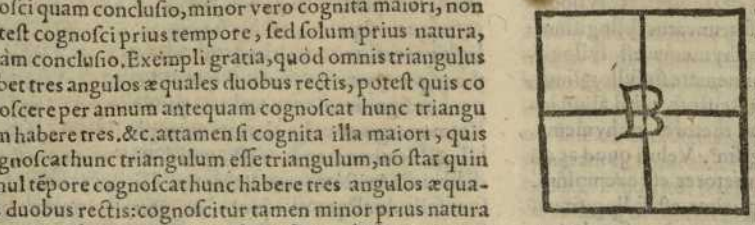

Regula posterioristica.

Text. 4.

Menonis ambiguitas.

Anaxag.

in duo æqualia est par: omnis dualitas est numerus diuisibilis in duo æqualia: ergo omnis dualitas est par. Concludit ergo tandem Arist. ꝙ. nihil inconuenit respondere ad ambiguitatem Menonis, quod inquirimus & discimus id ꝙ non sciebamus simpliciter, sed in vniuersali: esset tamen inconueniens dicere, ꝙ inquirimus & addiscimus id quod nullo modo sciebamus, nec in re, nec virtute: nam tunc doctrina & disciplina non fieret ex præexistenti cognitione. Sicut absurdum esset dicere in lumine naturali, quod formæ naturales fiunt ex nihilo. Et ita artificiose virtualiter intendit concludere in calce capituli conclusionem quam in fronte proposuerat.

Quæstio prima.

Vtrùm quatuor omnes textus huius capitis verum habeant.

ADuersus partem affirmatiuam arguitur primo. Scientia intelligentiarū .i. angelorum, nō fit expræexistenti cognitione (nā de essentia Dei, id est, manifestissimū, cū scientia in illo fit eius essentia) ergo non omnis cognitio sit expræexistenti cognitione. Probatur añs. Angeli cum non sint rationales, non discurrut ex notis ignota inuestigantes. Et id confir. de Prophetis & Apostolis qui reuelationes immediate susceperunt: & de Adam qui in sua creatione fuit scientijs plenus. Et tñ omnes istæ scientiæ possunt appellari doctrinæ: nam angeli inferiores illuminantur & docentur a superioribus, vt author est Dionysius in de cœlesti Hierarchia: & Adā & prophetæ & apostoli edocti sunt à Deo: ergo non omnis doctrina fit ex præexistenti cognitione. ¶ Secūdo arguitur. Doctrina vt dictum est, est iudicium inuentione aut doctore acquisitum. Tunc autem nomine cognitionis intelligitur generaliter quæcúque notitia tā iudicatiua quā apprehensiua: & hoc nō: nā ly ex, in conclusione Arist. dicit genus causæ efficiētis (sicuti assensus præmissarū generant assensum cōclusionis) & tñ notitia apprehensiua isto mō nō generat assensum cōclusionis, sed solum in gñe causæ materialis intrat eius cōpositionē. Aut nomine cognitionis intelligitur solū habitus iudicatiuus vt est mēs philosophi, & tunc sequeretur, ꝙ esset processus in infinitum: nā omnis habitus iudicatiuus, etiā naturalis est doctrina quā natura magistra docti sumus: ergo quocunque iudicio dato ille debet fieri ex alio priori: ꝙ etiam esset doctrina quæ deberet fieri ex alia, & per consequens esset processus in infinitum. ¶ Et confir. primo. Si omnis doctrina fit expræexistenti cognitione, & non solum vera scientia, vt ait Arist, sed etiā fides & opinio, quę generantur ex authoritate, aut syllogismo dialectico, aut exemplo rhetorico, sequitur quod opinio debet generari ex alia priori opinione & illa ex alia. Tunc quęro primū opinio an generatur ex iudicio naturali per se noto: & hoc non: quia iudicium euidens non potest generare opinionem: aut generatur ex alia opinione, & sic illa non erat prima: sed erit processus in infinitum in opinionum generatione. Et idem arguitur de fide, quia iudiciū euidens non potest generare fidem in euidentem: & per consequens omnis fides generatur ex alia priori: & sic in infinitum. V. g. si habeo fidem dictis Petri, est quia credo eum esse veracem: quod autem credo eum esse veracem: est ex alia priori fide, & sic in infinitū. ¶ Et confir. secundo. Doctrina & disciplina non potest esse nisi in intellectu: ergo superflue additum est intellectiua. ¶ Tertio contra secundum textum arguitur. Quando Aristo. dicit, quod de subiecto oportet prænosse quid sit, aut intelligit solū ā definitione quid nominis, aut de definitione quid rei: nō primum, quia manifestum est in demonstratione a priori mediū esse definitionē quid rei, & per consequens illam esse vnum de præcognitis. Aut intelligit de definitione quid rei: & tunc sic arguitur. Sequeretur inde, quod omnis scientia deberet præsupponere de suo subiecto quid est: consequens est contra ipsum et Aristo. nam scientia huius libri est ā demōstratione: & tamē hic definit quid sit demōstratio. ¶ Et confir. primo quod de subiecto non oporteat prænosse quid sit. Scientiæ, vt dictum est, q. 1. de vniuersalibus, sunt de rebus inuniuersali abstrahentes ab hic & nunc: & ideo vt infra videbimus dicuntur esse de rebus perpetuis: ergo scientia non supponit de subiecto quid sit, imo est scientia de rosa in hyeme quando rosa non est. ¶ Et confir. secundo. Tota scientia quę est de vno subiecto non prēsupponit de omnibus principijs quod sint vera: ergo conclusio Aristot. non habet vniuersaliter verū. Probatur antecedens. Scientia de homine non præsupponit veritatem horum principiorum. Omne animal rationale est risibile, omnis homo est a'al rationale: imo demōstrat illa: ergo. ¶ Quarto principaliter arguitur contra tertium textum. Quead modum stat scire maiorem prius tempore ꝙ conclusionem, ita stat scire minorem: ergo male Arist. dixit, ꝙ nō stat scire minorem prius tēpore. Probatur añs: quia stat doctorem prius docere minorē quā maiorem: videlicet in semicirculo posse fieri triangulu, quā omnem triangulu habere tres, &c. Quodsi dicas Arist. nō negare quin possit minor sciri ante conclusionem, quando scitur ante maiorem: sed solu docere, ꝙ non stat ambas simul præmissas sciri quin simul tempore sciatur conclusio. Arguitur sic aliter. Intellectus humanus qui agit per cōuersionē ad fantasma corporale, & per consequens successiue non potest in eodem instanti formare omnes tres propositiones: ergo habitis assensibus præmissarū transibit aliquod tempus antequā formetur propositio apprehensiua conclusionis: & per cōsequens antequam producatur iudiciu. ¶ Et cōfir. Intellectus falte in via. S. Th. nō potest simul plura intelligere, vt patet prima. p. q. 85. art. 4. ergo nō stat simul assentire præmissis & conclusioni. Quinto principaliter arguitur. Intellectus omnis creatus est finitæ actiuitatis. Detur ergo ꝙ possit tantū habere. v. g. decim notitias & aliunde habeat alas, ita vt notitiæ apprehensiuę & iudicatiuæ præmissarū cōpleant denarium numerum, tunc cognita maiori & minori nullatenus cognoscetur conclusio, quia intellectus nō est potens formare nouū iudiciu (supponatur enim causas cōseruatiuas aliarum notitiarū ad producendum iudicium cōclusionis) ergo cōclusio Arist. nō est vbiq; vera. ¶ Sexto principaliter arguitur idem. Detur casus quoquis habeat erroneū dissensum huius cōclusionis, omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, & adducatur demonstratio, ita vt in hoc instāti incipiat assentire præmissis & cōsequentiæ: in eode instanti nō assentit cōclusioni, ergo regula falsa. Probatur añs. Assensus conclusionis non stat simul cū cōtrario eius dissensu, nec in instanti potuit corrumpi dissensus, quippe qui aliquo mō resisteret contrario corrumpenti: ergo stat assensus præmissarum & consequentiæ cum dissensu conclusionis. ¶ Et confir. Sit casus quo Geometra hāc sciens vniuersale, quæcúque sunt æqualia vni tertio, sunt æqualia inter se, conspiciat tria

corpora.a.b. c.quorum. b. est maius quam.a.&. c. maius quam. b. ita vt excessus inter. b.&.a.& inter.c.&.b. non sit perceptibilis sensu: excessus vero inter.a.&. c.sit sensibilis:& aduerterit ante has solas ꝓpositiones. Quæcunque sunt æqualia vni tertio,sunt æqualia inter se. a. &.c.sunt æqualia vni tertio puta.b.quarum maior cognoscitur intellectu, & minor sensu: & incipiat nunc aduertere ad conclusionem. a.&. c. sunt æqualia inter se. Tunc iste habet assensum maioris & minoris, & non cõclusionis:quia ad sensum videt.a.&.c. nõ esse æqualia:ergo cõclusio Arist.falsa. ¶ Septimo principaliter arguitur.Si cognitis principijs statim cognosceretur conclusio,sequeretur quod homo naturaliter sine aliquo doctore posset acquirere omnes scientias, per hoc solum ꝙ animaduerteret ad principia naturalia.V.g.cognito ꝙ a quolibet puncto in quodlibet punctum ducitur linea,statim cognosceret ꝙ super qualibet lineam posset triangulus cõstitui,& ita per applicationẽ posset cognoscere oẽs conclusiones Euclidis,quarum secunda sequitur ex prima:& tertia ex secunda,& ita consequenter:ꝙ esset incidere in opinionem,Platonis.ſ.nostrum scire esse quodã reminisci,vt paulo ante monstrauimus in illo rustico.Et confir.ꝙ saltem quicunque scit aliquamvniuersalem nõ solum virtualiter,sed simpliciter, scit etiam quãcunque singularem contra quartum textum.Sequitur bene.Scio omnem triangulum habere tres angulos æquales duobꝰ rectis,sed triangulus semicirculi est triangulus:ergo scio triangulũ semicirculi esse triangulum.Et idem probabitur de quocunque alio triangulo quem nunquam noui. ¶ In contrarium pro parte affirmatiua sufficit authoritas Aristotelis.

Quemadmodũ in prædicabilibus & prædicamentis,ita & hic intendimus post expositionem literæ maiora dubia per quæstiones disputare.

Dubia inquam, ea tantummodo quæ ad rem pertinent vt singula argumenta singulas intelligas esse quæstiuncu las.Congerunt enim huc doctores huius temporis de notitijs multa, quæ partim ex libro terminorum accersita sunt,partimvero ad libros de anima potius pertinẽt:prẽter alia quæ de Theologia multa submouentur,a quibus proinde abstinendum nobis est.Tantum abest, vt mentionem de intricatissimis sophismatibus & commentis quæ hic indigne commiscentur, faciamus. Prima vero hæc quæstio non potest non esse longiuscula: nempe qua operis materia aperienda nobis est. ¶ Ad quæstionẽ ergo affirmatiua est responsio.Vnde ad primum argumẽtum,licet nonnulli contendant scientiam angelorum fieri præexistenti cognitione,eo ꝙ inferiores à superioribꝰ illuminentur:illud tamen & falsum est,et prẽter intentionem Arist.Ratio enim cur doctrinæ & disciplinæ nostrę fiant expræexistenti cognitione est (vt in prologo dictũ est)propria natura nostra: qui cum simus rationales nõ possumus res,nisi successiue & discursu quodam cognoscere:& ideo ex notis ad ignota procedimus.Angeli vero quantum ad cognitionẽ naturale non indigẽt discursu:& ideo simul recipiunt totam cognitionem cuiuscunque rei.Vnde in prima sui creatione creati sunt cum omnibus specieb⁹ eorũ quæ naturaliter cognoscere possunt. Itaq; sicut nec esse receperunt ex alio sed à Deo per creationem:ita nec cognitionem acquirunt ex alia cognitione sed ab auctore naturæ. Reuelationes vero supernaturales inferiores angeli recipiunt à superioribus. Atneq; illa recipiunt ex præexistenti cognitione quæ sit in recipiente:sed immediate recipiũt illam à superiori angelo. Eadem ratione prophetæ & apostoli nõ receperant cognitionem & fidem ex præexistenti cognitione:sed immediate à Deo.Pariter Adam quando creatus est.Arist.ergo solum loquitur de cognitionibus naturalibus hominum pro isto statu.At vero si ex reuelata cognitione ratiocinemur ad alias conclusiones,illa erit scientia.Veluti theologia procedens ex fide reuelata tanquã ex principijs,est vere scientia:vt ait S.Th.1.q.1.ar.2.Queadmodum Adam ex scientijs infusis postea potuit nouas cognitiones acquirere,iuuante experientia.

Angelorum cognitio.

Ordo cognoscendi.

Cognitio.

Circa secundum argumentũ notandum est primo: duplicem esse notitiam vt partim primo libro Summularũ, & latius in libris de anima est videre.ſ.sensitiuam & intellectiuam. Atqui sensitiua alia est exterior alicuius quinq; sensuum exteriorum. & alia est interior in sensu communi: qui cum sit velut exteriorum centrum, format notitias quasi rerum præsentium vt patet in somniantibus.Alia vero est notitia intellectiua quam intellectus possibilis formatin seipso, informatus prius speciebus intelligibilibus, quæ virtute intellectus agentis abstractę sunt à phantasmatibus, & receptę in intellectu possibili.Rursus notitia intellectiua alia est apprehensiua & alia iudicatiua.Et apprehensiua alia simplex,& alia complexa.Exempli gratia.Prius intellectus apprehedit res simplicibꝰ notitijs,quales sunt, ly homo, & ly risibile:ex quibus postmodum format propositionem qua apprehedit hominem esse risibilem, deinde formatiudicium quo iudicat hoc esse verum.Quod quidẽ iudicium est simplex qualitas, præsupponens notitiam apprehensiuam.Et solum iudicium est actus scientiæ aut fidei aut opinionis: & ex illo solo generatur habitus qui est scientia,aut fides aut opinio: propositio nanque apprehensiua non dicitur scientia,fides,neque opinio.Nec locus est hic pluribus hæc verbis tractandi. ¶ Ad rem ergo descendendo,ordo cognitionis in nobis est,vt prima omnium notitia sit sensitiua exterior: nam cognitio nostra pro isto statu incipit assensu:mox sequit̃ notitia sensitiua interior:deinde generantur simplices apprehensiones intellectiuæ:ex quibus statim componitur propositio apprehensiua: quam demum subsequitur iudiciu.At vero quanuis hic ordo verus sit,tñ nihil spectat ad intentionem Arist.in hoc loco. Non enim dixit ꝙ omnis cognitio fiat ex priori cognitione,aut ꝙ omnis doctrina fieret ex priori doctrina: aut ꝙ omne iudiciu fieret ex priori iudicio:esset enim tunc processus in infinitu,vt in textu notauimus: sed solum dixit ꝙ omnis doctrina & disciplina fit ex præexistenti cognitione. ¶ Sunt verutamen qui nomine cognitionis intelligunt quancunque notitiã siue iudicatiuam siue apprehensiuam. Et tunc distinguũt ꝙ ly ex,capitur quadrupliciter vt est videre apud Paulũ Venetum.Vno modo dicit terminum à quo: alio modo dicit habitudinem partis cõponentis: & tertio modo dicit causam efficientem.Et his tribus modis (vt aiunt)cõclusio fit ex præexistenti cognitione: nam fit expræmissis.i.post cognitionem præmissarum vt dies fit ex nocte: & conclusio componitur ex notitijs apprehensiuis,& assensus conclusionis generatur effectiue ex assensu præmissarum.Quarto modo, ly ex,dicit habitudinem subiecti: sicut ex ferro fit forma gladij: & isto modo scientia non fit ex præexistenti cognitione: quia non recipitur vna cognitio in alia. ¶ Attamen quicquid sit de huiusmodi acceptionibus huius præpositionis ex,tamen Aristotel. nullo modo accepit nisi in generæ causæ efficientis.Quod.n. ait omnem doctrinam fieri ex præexistenti cognitione, exponit in subsequentibus per hoc ꝙ assensus conclusionis fit ex assensibus præmissarum: & assen-

Ad secundũ Multiplex notitia.

assensus premissarum ex alijs assensibus vsque ad propositiones per se notas. At manifestum est assensum seu iudicium non fieri ex priori assensu, nisi in genere causæ efficientis, vnde secundo Phys. tex. 89. præmissas respectu cõclusionis reducit ad genus causæ efficientis. ¶ Ex quo sequitur, non prorsus rẽ attingere, qui dicunt assensus præmissarũ tantũ cõcurrere tanquã dispositiones in genere causæ materialis, & solũ intellectũ producere assensum cõclusionis. Quinimo sicut calor est virtus ignis ad calefaciendũ, ita assensus præmissarũ sunt virtus & lumen intellectus, quibus ipse tanquã causa principalis ꝓducit assensum cõclusionis. ¶ Et secundo arguitur, ꝙ ly ex, nõ ponit hic dicere circunstantiã termini à quo: nam terminus à quo secundum Arist. est priuatio illius quod generatur aut cõtrarium eius: sicut homo fit ex nõ homine, aut album ex nigro, & dies ex nocte. Itaque terminus à quo nõ stat cum termino ad quem. Præmissæ autem stãt simul cum cõclusione, & omnis cognitio ex qua fit alia stat simul cum ipsa: sed potius hoc mõ dicendum esset, ꝙ doctrina fit ex ignorãtia. ¶ Et tertio arguit, ꝙ nec dicat habitudinem partis cõponentis. Doctrina & disciplina nõ dicit ꝓpositionem apprehẽsiuã, sed iudicatiuã, iudicatiua vero nõ cõponitur ex notitijs apprehensiuis. ¶ Igitur pro solutione argumenti notãdum est secundo ꝙ nomine doctrinæ & disciplinæ intelligitur omnis habitus verus iudicatiuus acquisitus: vt circa textum expositũ est. Dupliciter aũt naturaliter acquiritur habitꝰ. Vno mõ per inuentionem, sicut homines ꝓpter admirationẽ philosophari cæperunt: vt habetur. 1. meta. ca. 2. Et alio mõ doctoris vsu aut scripturæ quæ locũ habet doctoris: quemadmodum. n. natura arte medici adiuta, causa est sanitatis, ita & intellectus ope doctoris directus, generat scientias. Etenim sicut medicina nõ est quę principaliter sanat, sed natura: ita nec doctor est qui generat scientiã, sed intellectus. Vnde vt naturæ viribus destitutæ, nihil ꝓ dest ars medici: ita vbi nõ est ingenium, superuacanea est doctoris opera. ¶ Aegidius putat nomine doctrinæ intelligi habitum inuentione acquisitum: nempe quo homo potest dicere alios: nomine vero disciplinæ intelligi habitum à doctore ꝓductum. At vero doctrina certe nõ debet accipi actiue: sed passiue pro habitu qui est in discipulo à doctore. Et ideo dicendum est, aut ꝙ vtroq; nomine eandem habitum intelligit Arist. diuersis respectibus, vt circa textũ diximus: aut ꝙ nomen disciplinę accipiatur latius quã nome doctrinæ. s. pro omni habitu quocunque acquisito siue à doctore siue per inuentionem. ¶ Nomine vero cognitionis intelligit, nõ notitiã apprehensiuã: sed solum iudiciũ aut habitum iudicatiuum, siue sit acquisitus siue naturalis. Et ideo sensus Arist. est iste. Omnis habitus iudicatiuus quomodocunq; acquisitus, sit in genere causæ efficientis ex alio priori iudicio, aut acquisito, aut naturali. Et illud iudicium naturale nõ appellat Arist. doctrinã aut disciplinã: qua propter nõ opꝰ est fieri ex alia cognitione. Exempli gratia. Hæc iudicia, quodlibet est vel nõ est: omne totum est maius sua parte, & his similia non fiunt ex præexistenti cognitione: quia nec sunt doctrinæ, sed sunt potius naturalia semina doctrinarum. Enimuero doctrina, vt ait Linconiensis, non est nisi eorũ quæ prius dubitabamus & discurrendo cognouimus. ¶ Quod si quis arguat adhuc illos assensus generari ex notitijs apprehensiuis terminorum, vt dicunt. Respõdetur, ꝙ apprehensiones terminorum dicuntur ꝓducere assensum propositionis per se notæ, solum in genere causæ obiectiuæ: quia faciũt obiectum præsens, sed tamen in genere causæ efficientis proprie solum lumen naturale intellectus est quod producit talem assensum, & illi assensus naturales sunt postea lumen ad alios assensus acquirendos. Et ideo Arist. non diceret, quod talis assensus naturalis fieret proprie ex præexistenti cognitione. ¶ Vnde ad formam argumenti negatur, quod assensus naturales appellentur doctrinæ ab Arist. Neque natura est proprie magistra, nisi per metaphoram. Eadem ratione neq; cognitiones quæ habentur per sensum, vt hic ignis est calidus, aut Luna eclipsatur, sunt scientiæ, nec fiunt ex prioribus. ¶ Hinc sequitur quã sit præter intentionem Arist. disputare de notitijs, an omne iudiciũ fiat ex notitijs apprehẽsiuis: & omnis intellectiua fiat ex sensitiua, aut sensitiua interior fiat ex exteriori. ¶ De materia primæ confirmationis amplior futurus est sermo ca. 26. text. 44. vbi Aristo. ponit differentiam inter scientiã & opinionem: sed quantum ad locum attinet præsentem negat, quod in opinionibus sit processus in infinitum: sed perueniendum est ad primam opinionem quæ generat ex assensu euidenti lumine naturali per consequentiam ineuidentem. Exempli gratia. Per inductionem ex singularibus quæ sentimus infertur vniuersalis: ineuidenter tamen. s. hic pisces non respirat & hic pisces non respirat: ergo nullus respirat. Et in rhetoricis: iste habet ensem nudum sanguine conspersum prope cadauer: ergo occidit hominem, antecedens est euidens & consequens est opinio propter ineuidentiã consequentiæ. Itẽ hæc sphæra tangit planum indiuisibiliter: ergo datur punctũ indiuisibile: & per consequens quãtitas distinguitur à re quãta: vt arguebamus in cap. de quantitate, antecedens est euidens & consequens est opinio. Cum enim ad generandum scientiam requiratur euidentia vtriusque principij scilicet, præmissarum & consequentiæ, quodcunque illorum sit euidens generabitur opinio. ¶ De generatione fidei maior est difficultas an requiratur pia affectio quod cap. 26. disputabimus: sed interim proportionabiliter dicimus vt de opinione, videlicet, quod fides quanuis sit assensus ineuidens, generatur tamen ex euidenti. Euidẽs enim est in lumine naturali adhibẽdam esse fidem homini sapienti qui non leuiter loquitur quanuis non sit euidens verum esse id quod dicit. Et ita dicemus euidens esse, quod dicta Christi erant credibilia, nihilominus ꝙ essent vera non erat euidens, & ideo ex hoc assensu euidẽti, hoc est credibile, sequitur hic assensus fidei, quod hoc iste dicit est verũ. Sed de hoc latius in loco citato. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, quod forte nullo alio mysterio additum est ab Aristo. intellectiua, nisi ad exprimendum quomodo in solo intellectu est proprie doctrina & disciplina: quia potentiæ sensitiuæ non discurrunt: & ideo earum cognitiones non sunt doctrinæ. Et hæc est solutio Sanct. Thom. Alij nihilominus dicunt, quod ponitur intellectiua ad excludendum cognitionem sensitiuam brutorum: quæ quodammodo potest esse disciplina vt ait Aristot. loco citato in argumento. Sed profecto melior est prima solutio: nam eo modo imperfecto quo iudicia imperfecta brutorum possunt dici disciplinæ, eodem modo etiam fiunt ex præexistenti cognitione naturali bruti: vt patet in his qui docẽt canes saltare: & ideo inhoc non differt disciplina intellectiua à sensitiua. Potest tertio modo dici, quod cum intentio Aristot. solum erat hic tractare de scientia intellectuali, addidit, intellectiua, quasi sensitiua cognitio nihil ad propositum pertineret.

Doctrina aduenit acquiritur.

Fides & opinio quomodo generantur.

Intellectiua

Sensus Arist.

Circa tertium argumentum,

Ad tertiam,

notandum est primo, quod Themistius, cui Aegidius & Paulus & fere expositores subscribunt, censet Aristotelem intendere, quod tam de passione quam de subiecto

Definitio quid no. & quid rei.

solum prærequiritur definitio quid nominis. Definitio enim quid nominis & quid rei differunt: quia definitio quid nominis solum explicat significationes nominis. 1. quid nomen significat. Definitio vero quid rei explicat naturam rei significatæ. Dicunt ergo q̃ ante notitiã conclusionis solum oportet prænosse quid significat, ly homo & quid ly risibile. ¶ Hoc tamen si vniuersaliter intelligatur manifeste est falsum: nã in demonstratione, propter quid, medium debet esse definitio quidditatiua & per consequens talis demonstratio præsupponit quid est subiecti. Et confir. quia talis demõstratio reddit causam cõclusionis: vt ratio quare homo est risibilis est, quia est animal rationale. Vnde S. Thom. prima parte. q. 1. ar. 7. citat hunc locum ad probandum quod scientia præsupponit quid est de suo subiecto. Et ideo dicendum est, q̃ Aristotel. causa brevitatis vnico verbo. s. quid est quod dicitur, intelligit quid subiecti & passionis proportionabiliter quatenus vtrunque habet definitionem. At subiectum habet definitionem quid rei, passio vero non, vt dictum est in expositione tex. ¶ Sed notandum est secũdo quod ex hoc textu male intellecto ortũ habuit error peraliud extremum: qui fere dialecticos & philosophos huius temporis tenet. Existimant enim quod omnis scientia præsupponit quid est de suo subiecto: taliter quod ad nullam scientiam pertinet constituere definitionem quidditatiuam sui subiecti: quod re vera falsum esse probat tertium argumentum. Definit enim hic Arist. quid demonstratio: quod est subiectum huius libri. Et secundo de anima definit quid est anima. Et mathematici qui tractant de lineis & punctis, &c. definiunt quid est punctũ & quid linea. Et philosophus naturalis definit quid est motus: vt patet in tertio Physicorum. ¶ Nec valet solutio si quis dicat, quod philosophus naturalis & mathematicus definit suum subiectum, non inquantum philosophus sed inquãtum metaphysicus: eo q̃ metaphysicus tractat de ratione entis in communi. Hæc inquam responsio non satisfacit: quia statim Arist. cap. sequenti docet aliquas esse dignitates communes omni scientiæ, vt, quodlibet est vel nõ est: alias vero esse positiones peculiares cuiuscunque scientiæ, inter quas ponit definitionem proprij subiecti. Vbi docet proprium esse cuiuscunque scientiæ instituere definitionem proprij subiecti. Et ratione id cõfirmatur: nã scientia cuiuscunque rei intendit manifestare eius naturã: ergo ad vnamquamque scientiam pertinet definire suum proprium subiectum eo modo quo habere potest definitionem. ¶ Quod ideo addiderim, quod metaphysicę subiectum. s. ens, & subiectum Theologię, puta Deus, definitiones non habent quidditatiuas vt cap. 4. Prædicamentorum ostensum est. ¶ Igitur tertio notandum est, q̃ aliud est loqui de particulari demõstratione, & aliud est loqui de tota scientia vnius subiecti, qualis est scientia de anima, aut Dialectica, aut Geometria, &c. Si loquamur de demonstratione, tunc in demõstratione quia est, puta quæ procedit ab effectu ad causam, vt infra videbimus, non præsupponitur definitio subiecti: quia in illa accipitur p̃ medio effectus subiecti: vt omne illud quod purgat choleram est calidum: sc amonea purgat cholerã: ergo. Et ita habemus scientias multas particulares de astris ignorantes definitionem illorum. Scimus enim vnde proueniat ecclipsis Lunę, & quomodo moueat mare, & quomodo Sol sit causa generationum inferiorum, antequam sciamus definitionem Lunæ aut Solis. At vero in demonstratione propter quid præsupponitur de subiecto quid nominis & quid rei: vt omne animal rationale est risibile, &c. Et hoc solum est quod hic intendit Arist. ¶ Si autem loquamur de tota scientia vnius subiecti, tunc dicendum est, quod scientia supponit quid est subiecti, ad hunc sensum quod non potest demonstrare definitionem: non tamen ad hunc sensum, quod ad ipsam non pertineat statuere definitionem quidditatiuam subiecti. Exempli gratia. Geometria habet duas partes, quarum prima præparat principia scientiæ statuendo definitiones lineæ & puncti, & principia & dignitates quæ nõ demonstrantur. Secunda pars scientiæ est, quæ per huiusmodi principia demonstrat passiones de subiecto. Et ita scientia de anima non demonstrat suam definitionem, sed supponit illam: nihilominus ad illam pertinet definire quid est anima. Et ita hic Aristot. non demonstrat definitionem demonstrationis: sed constituit & supponit illam. Et per hæc patet solutio tertij argumenti. Et hoc est quod ait Aristotel. 1. Topic. cap. 2. scilicet quod scientia nulla probat sua principia: sed supponit ea. ¶ Ad confirm. respondetur, quod scientia & demonstratio nõ supponit de subiecto quod sit actualiter, vt probat argumẽtum: sed supponit de suo subiecto quod sit, ideſt, quod sit verum ens, puta habens esse in causis naturalibus: nã de chimera nõ habetur scientia: quia cum non sit in causis naturalibus: non habet veram quidditatem. Et hac de causa vt dicturi sumus in secundo libro, quæstio an est, præsupponit quæstionem quid est: nam sola vera entia habent veras quidditates: & vera entia dicuntur quæ habent esse in causis naturalibus. Et ante creationem rerũ de entibus quæ nunc sunt naturalia potuit esse scientia: quia licet non essent tunc actu, erant tamen in potentia naturali: non quod prima productione possent naturaliter produci: sed quia erant aliquando producibilia per causas naturales. ¶ Hinc sequitur, quod non bene exponitur de subiecto præcognosci an sit, per hoc quod est subiectum supponere. Primo quia nullo homine existẽte est vera demonstratio & vera scientia de homine. Et præterea quia licet demonstratio instrumentaliter fiat per terminos & propositiones, tamen scientia quæ generatur principaliter est de rebus: vt in toto processu videbimus: & ideo de re significata per subiectum prænosse oportet, quod sit in rerum natura modo exposito. Quod si quis arguat Aristotelem quarto Physico. demonstrare aliquas conclusiones de vacuo, licet vacuum non sit in rerum natura. Respondetur primo, quod scientia de vacuo non est simpliciter scientia: sed ex suppositione scilicet, si esset vacuum. Et secundo quia per locum repletum, per modum priuationis cognoscimus vacuũ. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur quod principiorum scientiæ alia sunt extrinseca & communia, quæ non demonstrantur in scientia, sed supponuntur: & de his loquitur Aristotel. in textu, vnde ponit exemplu, vt quod libet est, vel non est. Alia vero sunt extrinseca in quibus affirmantur passio de definitione aut definitio de subiectõ: & hæc non omnis scientia supponit: sed aliqua demonstrat, & alia aliquo mõ explicat: vt in subsequentibus videbitur.

Scientia cõstituit quid est subiecti.

An est subiecti.

Ad quartum principale bene

Ad quartũ principale.

respondetur quod Aristotel. non negat quin possit minor aliquando cognosci ante conclusionem: nempe quãdo cognoscitur ante maiorem: imo posset quis formare demonstrationem hoc modo: Triangulus in semicirculo est triangulus, & omnis triangulus habet tres æquales, &c. ergo. Et tunc singularis cognosceretur prius tempore: et vniuersalis simul conclusione. Sed regula Aristotel. solum est, quod non stat ambas simul præmissas cognoscere quin naturaliter simul tempore cognoscatur conclusio. ¶ Ad vero ad replicam argumenti respondetur,

spondetur, quod neque vult Aristote. quod in eodem instanti quo formatur minor necessario formetur conclusio, sed intelligit quod si quis habet formatam totam cõsequentiam ex propositionibus apprehensiuis, & habet assensum consequentiæ, de quo hic non fit mentio: tunc quam primum quis habet assensum maioris & minoris, illi assensus generabunt assensum conclusionis tanquã causæ naturales. An vero assensus producatur in instãti, videbitur in sexto argumento. ¶ Ex quo sequitur, quod si rusticus ex extremitatibus nescit formare conclusionem, poterit assentire præmissis sine conclusione: quia nescit applicare causam ad effectum. Et eadem ratione si Deus concurrat ad assensum præmissarum, & nolit cõcurrere ad assensum conclusionis, deficiet regula Aristotel. quæ solum intelligitur naturaliter. ¶ Confirmationem quarti argumenti formauimus, vt ostenderemus quam gratis doctores huius temporis tot verba multiplicant aduersus Sanct. Thom. dicentem quod non possumus plura simul intelligere per modum plurium. Quã sententiam sic fere neoterici intelligunt: videlicet quod intellectus nullo modo potest habere plures notitias plurium rerum non facientes vnam propositionem aut vnũ syllogismum. Itaque possum videre plures homines simul cum pluribus lignis, & lapidibus, & rebus omnibus quæ sunt coram me: & tamen non possum illa per plures simplicices notitias intelligere. Imo sunt Thomistæ qui hoc manibus ambabus tenent. At vero in primis S. Thom. vt est videre loco citato, prima parte quæstio. 85. nihil aliud vult dicere, nisi quod expresse dicit Aristotel. 2. Topic. cap. 4. vbi ait, quod contingit simul plura scire: cogitare vero non nisi vnum. Et præterea nec Aristotel. nec Sanct. Thom. fuerunt tam inopes ingenij, vt negarent nos posse simul habere plures notitias intellectiuas rerum singularium, quarum habemus sensitiuas vt isti putant: quod re vera esset negare experientiam. Et ideo non opus est plura verba prodigere ad hoc impugnandum. Sensus ergo & Aristotelis & Sanct. Thom. est manifestissimus: quem nemo negare potest. Scire enim apud Aristotelem non dicit actum, sed habitum: qui enim dormit, sciens est: sed actus scientiæ apud ipsũ vocatur intelligere, vel potius cõsiderare aut cogitare. Ait ergo Aristotelis, quod habitus scientiæ, etiam in esse perfecto, nihil vetat esse simul plures & diuersos in eodem intellectu: sed tamen actu considerare & cogitare plura per modum plurium, non potest homo perfecte id facere: nam pluribus intentus minor est ad singula sensus. Itaque possum cogitare simul & considerare diuersa obiecta per diuersas notitias, imperfecte tamen: quia cogitatio vnius remittit cogitationem alterius. Quando vero illa cogitantur per modum vnius, cogitatio vnius non impedit cogitationem alterius. Cum enim considero hominem esse animal, aut hominem currere, cogitatio subiecti non remittit notitiam prædicati. ¶ Vnde ad confirmationem respondetur, quod assensus præmissarum, etiam perfecti non impediunt quin simul perfecte assentiamus conclusioni: quia omnes cognitiones eiusdem demonstrationis sic habent per modum vnius, & ordinantur ad eandem rem cognoscendam. Si tamen essent assensus actuales diuersi, qui non ordinarentur ad vnum possent quidem esse simul, sed tamen essent remissi: & quãto essent plures, essent remissiores, & tot possent esse, vt plures non posset intellectus habere.

Plura intelligere.

Ad quintũ principale.

Per hæc patet via ad respondendum quinto argumento principali de capacitate intellectus: de qua multo etiam plura consumunt hic dialectici verba, quam pro rei dignitate est necessarium: an videlicet capacitas intellectus, terminetur vel ad numerum notitiarum, vel ad intentionem, vel ad vtrunque. Ad quod breuiter respondetur, quod capacitas intellectus est limitata quo ad vtrunque. Enimuerò, vt est doctrina Sanct. Thom. 1. parte quæstione. 86. articul. 2. intellectus noster est tantum infinitus in potentia & non in actu. Quod est dicere: Potest quidem successiue notitias in infinitũ recipere, post aliã: qa est perpetuus: sed tamen simul non potest quemcunque numerum notitiarum habere. Veluti continuum diuisibile est in semper diuisibilia: tamen non possunt esse infinita actu diuisa. Et ratio est, quia potentia sequitur essentiam: & ideo cum solus Deus habeat infinitam essentiam, solus ipse habet infinitam potentiam. Et Confirm. experientia. Experimur enim quod quanto ad plura se intellectus diuertit: tanto remissius intelligit singula iuxta illud. Pluribus intentus minor est ad singula sensus: ergo ad tot obiecta potest aduertere, vt ad plura non possit. Quo fit vt terminetur ad numerum. ¶ Et hinc sequitur quod etiam intellectus sit limitatus quo ad intensionẽ. Cognitio enim actualis est actualis actio & aduertentia intellectus: sed intellectus, quia est creatura, est finitæ actiuitatis: ergo tam intense potest aduertere ad vnum obiectum, vt nisi illam intensionem remittat, non possit ad aliud aduertere. ¶ At vero sunt qui putant se demonstrare, quod virtus intellectus non terminatur quo ad intensionem, hoc argumento. Si terminaretur virtus intellectus quo ad intensionem, maxime esset quia ad maiorem intensionem notitiæ semper requiritur maior aduertentia & maior conatus intellectus: sed stat quod per meliorem applicationem obiecti dato quod intellectus non magis aduertat, intendatur notitia: item si obiectum album fiat intensius, intendetur eius notitia sine noua aduertentia intellectus: ergo virtus intellectus non terminatur quo ad intensionem: postquam mere passiue, se habendo potest intendi eius notitia. ¶ Ad hoc nihilominus primum omnium dicimus, quod isti mere gratis fingunt sine aliqua authoritate aut ratione, quod aduertentia & conamen intellectus sit quid distinctum à productione notitiæ. Cum tamen certissimum sit, quod nihil aliud est intellectu conari aut aduertere, quam notitiam producere. Et probatur manifeste, quia ante productionem notitiæ nulla est actio notitiæ, & per consequens nulla est applicatio nec conatus. Sicut applicatio aut conatus voluntatis ad volendum nihil aliud est quam producere volitionem. In corporalibus enim potest homo ligatus optare & conari ad motum, quando nõ mouetur & potest quis conari mouere magnum lapidem, quando non moueat eum, quia illud conari est impellere curpus: sed tamen intellectu fingi non potest quid sit conari nisi intelligere. Volũtas enim est quæ suo actu mouet & applicat omnes potentias ad agendum: sed potentias reliquas applicatas nihil aliud est conari, quam agere suos actus. Sicut visum applicatum per voluntatem ad obiectum nihil aliud est conari, quam producere visionem. Et ideo dicendum est, quod quanta est intensio notitiæ tantus est conatus & applicatio potẽtiæ, nec maior nec minor. ¶ Vnde ad argumentum istorum respondetur, quod quotiescunque obiectum melius applicatur aut illuminatur aut intenditur, intellectus itidem melius applicatur & conatur per hoc quod intensiorem producit notitiam. Et intellectus maioris virtutis ad producendum æqualem notitiam cum intellectu minoris virtutis æque conatur: & ad producendum intensiorem magis conatur.

Capacitas intellectus.

Aduertentia & conatus.

tur. Nec consistit maior virtus, vt multi putant in hoc, ꝙ cum minori conatu æqualem notitiam producat sed in hoc quod plus potest conari, idest, intensiorem notitiam producere. Ob idque non est intelligibile quod notitia intendatur sine maiori aduertentia & conamine intellectus: & per consequens vbi datur summa aduertentia, da tur summa intensio notitiæ. Et præterea respondetur, ꝙ quanuis per meliorem applicationem sine noua aduertentia intenderetur notitia, deueniendum tamen esset ad optimam applicationem: atque adeo ad summam inten sionem notitiæ. ¶ Sed dubium est quomodo intelligitur

Limitatio. ista duplex limitatio intellectus: videtur enim quod non stet simul terminari ad intensionem & ad numerum. De mus enim summam intensionem omnium notitiarum quas simul potest habere intellectus, esse vt decem: vtrũ cum hoc terminetur etiam ad numerum certum notitia rum puta ad decem. Et videtur quod non stent simul. Si enim intellectus potest habere intensionem notitiarum vt decem, habeat decem notitias singulas intensas vt vnum: poterit ergo eadem ratione habere viginti notitias singulas vt dimidium, & quadraginta, singulas vt vna quarta: & ita sine termino. ¶ Respondetur, quod ad vtrũ que terminatur potentia, & ad intensionem, & ad nume rum. Primo, quia quanuis admittatur calculatio modo facta, tãdem peruenire tur ad remississimas notitias: & sic non posset crescere numerus. Sed præterea dico, quod adhuc calculatio nõ procedit: nam maior multa difficul tas est aduertere ad viginti obiecta vt dimidium quam ad decem vt vnum: quia virtus vnita fortior est seipsa di sperſa: & ideo non sequitur, quod qui potest habere de cem notitias singulas vt vnum, possit habere plures re missiores. ¶ Concludimus ergo tandem, quod vtroque modo limitatur potentia, scilicet quoad intensionem & quoad numerum. ¶ Vnde ad formam quinti principalis argumenti respondetur, quod si capacitas per assensus præmissarum est solum completa quoad intensionem & non quoad numerum, tunc remittentur notitiæ, & aduer tentiæ circa alia obiecta & producetur assensus conclu sionis: si vero esset completa quoad numerum, tunc non posset intellectus habere assensum conclusionis, nisi cor rumperetur aliqua notitiarum quæ sunt extra illam con sequentiam. Nec hoc est contra conclusionem. ¶ Quod si quis replicuerit ex illo quod diximus in confirmatio ne superioris argumenti: videlicet, quod quando plura intelliguntur per modum vnius, illæ intellectiones non se impediunt: ergo intellectus assentiens præmissis, sine noua difficultate, & labore assentiet conclusioni. ¶ Re spondetur, quod Sanct. Thom. nihil aliud vult dicere, ni si quod perfecte possumus intelligere plura per modum vnius (quod ipse appellat per vnam speciem) nihilomi nus illud vnum, tot posset habere partes, vt excederet virtutem intellectus. Si enim ego intelligerem de homi ne plures eius passiones, scilicet, quod est risibilis, flebi lis, mortalis, &c. tot possem accumulare, vt non possem plura de homine cognoscere. Et ita est in proposito si ca pacitas aliunde est completa.

Ad sextum principale.

Sextum argumentum petit

an assensus aut quæcunque notitia producatur aut cor rumpatur in instanti. Quod nec apud Aristotelem nec apud antiquos sub hac forma definitum est. Nihilomin⁹ tribus videtur propositionibus respondendum. Prima Applicatio obiecti ad potentiam, vbi fit per motum, fit successiue. Patet in obiectis sensuum quę per motum ap plicantur ad distantiam competentem potentiæ. Et in obiecto intellectus quod pro isto statu nõ applicatur po tentiæ, nisi per abstractionm specierum à fantasmati bus corporalibus. Deus tamen per nouam creationem si ne motu posset in instanti applicare obiectum potentię.

Notitia producitur in instanti.

¶ Secunda propositio. Facta applicatione in instanti, p ducitur actualis notitia simplex, siue sit apprehensiua si ue iudicatiua. Dico, simplex, quia notitia prædicati fit post notitiam subiecti: & notitia conclusionis post noti tiam præmissarum. In nobis saltem qui discurrendo co gnoscimus: nam in angelis aliud est. Probatur propositio. Primo secundum Arist. secundo de anima: text. 70. lumen non producitur successiue in medio: sed instanta neè. Cuius signum est, quod non prius illuminatur a sole pars orientalis quam occidentalis. Causa vero est, quia illuminatio fit nullo resistente contrario. Eodem modo. 4. Physic. text. 64. & infra probat, quod per vacuum nõ potest esse successio motus: quia nulla est resistentia: ergo eadem ratione cũ notitia sit illuminatio & perfectio quædam potentiæ quæ non habet contrarium resistens, fit, vt in instanti producatur. Quod præterea confirma tur ex isto cap. text. 3. vbi dicitur, quod habito assensu præmissarum & consequentiæ simul habetur assensus cõ clusionis: quod non esset verum nisi in eodem instanti producerentur assensus minoris & conclusionis. ¶ Secũ do probatur, quia species visibiles per medium in instan ti producuntur: quod probatur simili experientia illi quã Aristo. adducit de lumine. Si enim applicentur duo visi bilia, vnum ad decem pedes & aliud ad cẽtum, simul im mutant visum: ergo eadem ratione notitia visiua & a for tiori intellectiua producitur in instanti. Cuius indicium est, quod Sol quam primum incipit oriri, videtur. Dixe rim species vituales in instanti produci, eo quod sine mo tu producuntur, nam species soni: quippe quæ per motũ feruntur, in tempore perueniunt ad auditũ. Qua de cau sa fulgur prius videtur, quam audiatur tonitrus: cum tamen prius saltem natura rumpatur nubes: quæ est cau sa tonitrui, quam inclusus illic ignis appareat. ¶ Postre mo confirmatur propositio experientia. Nullam enim in intelligendis obiectis applicatis experimur successio nem: neque in producendis volitionibus. Accedit & au thoritas Sanct. Thom. qui in prima parte. q. 85. ar. 4. ad primum argumentum, non ponit successionem intelle ctus nisi solum inter diuersas notitias: vel in abstractio ne specierum a fantasmatibus, vt inquit prima secundæ quæ. 113. ar. 7. ad. 5. ¶ Colligimus ergõ, quod in primo instanti non esse motus per quem applicatur obiectum est notitia visiua: & si intellectus aduertat, pariter intel lectiua. Neque obstat, quod notitia sit alicuius intensio nis: nam produceretur tunc notitia minimæ intensionis, quam talis potentia, & cum tali obiecto, & tali dispo sitione medij potest producere. ¶ Tertia propositio est, quod eadem ratione potest notitia & iudicium actuale, in instanti corrumpi per absentiam causæ conseruantis. Loquuti sumus in his propositionibus de notitijs actua libus: nam habitus successiue acquiruntur & corrumpũ tur per frequentationẽ actuum. ¶ Ad sextum, ergo prin cipale respondetur, quod positis assensibus præmissarũ & consequentiæ in primo instanti quo intellectus aduer tit ad conclusionem simul tempore corrumpitur dissen sus erroneus & producitur assensus scientiæ. Itaque as sensus præmissarum producendo assensum conclusionis corrumpunt dissensum contrarium. Et in genere causæ efficientis prius natura est productio assensus quam ex pulsio contrarij: quia per productionem vnius expelli tur alius: sed in genere causæ materialis prius natura ex pellitur contrarium quam intellectus recipiat nouum as sensum. Sicuti quando ignis calefacit aquam, prius natu

ra

ra in genere cauſæ efficientis eſt vnus gradus caloris in aqua, quam ſimilis gradus frigiditatis inde expellatur: quia ignis non expellit frigiditatem niſi producendo calorem: in genere vero cauſæ materialis prius natura pellitur frigiditas, quam ſimilis gradus caloris recipiat in aqua. In his enim quæ ſunt ſimul tempore nihil obſtat in diuerſis generibus cauſarum. a. eſſe prius natura quã. b. & b. prius quam. a. vt docet Ariſtote. 5. meta. text. ſecundo. Nec mirum ſin inſtanti corrumpatur aſſenſus: nã vbi eſt demonſtratio nulla eſt reſiſtentia: ſed ſtatim ceſſat cauſa conſeruatiua contrarij. Sic enim lumen eodem inſtanti corrumpitur quo eſt abſentia luminioſi. Secus eſſet vbi deberet corrumpi aſſenſus opinatiuus per rationem probabilem contrariam: nam non omnis ratio probabilis, quanuis ſufficiat infirmare opinionem ſufficit radicitus euellere, niſi rationes plures accumulentur. ¶ Per hæc aperitur via reſpondendi ad confirmationem: quæ ex ſophiſmatibus Pauli Veneti de ſcire & dubitare ſolet huc afferre noui poſterioriſtici. Ad quam modis multis reſpondent: cum tamen ſolutio ſit clara. Reſpondetur ergo, quod in illo caſu quoquis habens aſſenſum maioris, quæcunque ſunt æqualia, &c. aduertit ad illa tria corpora, aut prius comparat. a. &. c. ad. b. aut prius comparat. a. & c. inter ſe. Si ſecundum, tunc ille aſſenſus negatiuus qui habetur per experientiam, ſcilicet. a. &. c. non ſunt æqualia inter ſe, impediet aſſenſum minoris. Et ita argumentum reſcinditur: quia nũquam datur aſſenſus minoris. Quanuis enim ad ſenſum non percipiatur differentia inter. a. &. b. tamen experientia inter. a. &. c. ſufficit, ne quis aſſentiat. a. & .c. eſſe æqualia vni tertio. Sivero vt ponitur in argumento prius comparat. a. &. c. ad. b. tunc cõceditur quod ille habebit aſſenſum maioris & minoris, ſed in primo inſtanti aduertentiæ ad cõcluſionem ſimul tempore producitur diſſenſus concluſionis, ſcilicet. a. & c. ſunt æqualia inter ſe: & corrumpitur aſſenſus minoris, ſcilicet ſunt æqualia tertio. Senſatio enim illa produ-cendo diſſenſum concluſionis corrumpit aſſenſum minoris. ¶ Hinc ſequitur, quod aſſenſus & diſſenſus contrarij eiuſdem concluſionis, vel duo aſſenſus duarum contradictoriarum, in nullo gradu etiam remiſſiſsimo, poſſunt eſſe ſimul, neque per inſtans. Secus eſt de habitibus: qui in gradibus remiſsis ſe cõpatiuntur per tempus quo durat generatio vnius & alterius corruptio.

Ad ſeptimũ principale. **Ad ſeptimum argumentum** negatur ſequela, ſcilicet quod ſine aliquo doctore poſſet homo habere omnes ſcientias: quanuis enim principia vniuerſaliſsima ſint naturaliter per ſe nota, tamen non naturaliter ſcit quicunque illa applicare per bonas conſequentias ad concluſiones particulares. Et ideo ſicut ſemina naturalia non producunt fructus ſine agricultura, ita nec principia naturalia, poſſent generare ſcientias rerum ſine doctrina aut exercitio. Itẽ quia quanuis in principijs vniuerſalibus virtualiter contineantur concluſiones, tamen perſpicacius ingenium plura illic videt quã ingenium minus perſpicax. Et ideo alius homo plura poteſt per inuentionem acquirere quam alius. Et eunde librum duo legentes alter altero plura videt: ſicut qui eſt lippus oculis non tot percipit in eadem imagine, quot alius authoris viſus. Et ita ſemper reſtat differentia inter Ariſtotelem & Platonem. Plato enim putabat, quod habeamus omnes ſpecies omniũ rerum infuſas ſicut angeli. Ariſto. vero non niſi, quod habemus aliquas cognitiones naturales vnde per doctrinam aut intentionem elicimus ſcientias. ¶ Vnde ad cõfirmationem negatur, quod ſciens vniuerſale, ſciat ſimpliciter ſingulare quod neſcit contineri ſub vniuerſali. Et ad argumentum negatur illi conſequentia. Scio omnem triangulum habere tres, &c. & hic triangulus (quẽ non vidi) eſt triangulus: ergo ſcio hunc triangulum, &c. Nam ex modali compoſita cũ vna de ineſſe nõ ſequitur modalis compoſita, vt tertio libro Summularum dictum eſt. Primo enim variatur appellatio de ly ſcio, quod in maiori appellat aſſenſum ſupra totam propoſitionem, ſeu ſupra totum illum ſignificatum quod eſt omnem triangulum habere tres angulos, &c. & in cõcluſione appellat ſupra ſignificatum propoſitionis ſingularis. Et ideo termini modalis cõpoſitæ ſupra quẽ fertur ly ſcio, ſupponunt immobiliter: atque adeo neque ſubiectum illius vniuerſalis ſupponit competenter diſtributiue, vt ſub illo poſsit fieri ſubſumptio.

DE MODIS SCIENdi, & demonſtratione.

Cap. II.

SCIRE autem vnamquã que rem ſimpliciter, ſed non vt ſophiſtæ per accidens arbitramur: cùm cauſam ob quam res eſt, illius cauſam eſſe, & fieri non poſſet vt res aliter ſeſe habeat, cognoſcere arbitramur. Patet igitur, ipſum ſcire tale quid eſſe: nam & hi qui neſciunt, & ij qui ſciunt, illa ita ſe rem habere putant, hi ità ſeſe etiam habent. Quare cuiuſque ſimpliciter eſt ſcientia, id vt aliter ſeſe habeat fieri omninò non poteſt. An verò & alius ſciendi modus ſit, poſteriùs dicemus. Dicimus autem & per demonſtrationem nos ſcire: demonſtrationem autem dico ratiocinationem eam, quæ ſcientiam efficit: eam verò ſcientiam efficere dico qua ſcimus, eam ipſam habendo. Textus. 5.

¶ Si igitur ipſum ſcire tale eſt, quale poſuimus neceſſe eſt & demonſtratiuam ſcientiam ex veris & primis medioque vacantibus, & ex notioribus & prioribus ipſa concluſione, cauſisque eiuſdem eſſe. Sic enim erunt & ipſa principia propria eius quod demonſtratur: nã ratiocinatio quidẽ eſſe ſine ijs põt, demonſtratio verò nõ poteſt: ſcientiã enim non facit. ¶ Vera igitur eſſe oportet, quia fieri nequit, vt id quod non eſt ſciatur: veluti diametrum

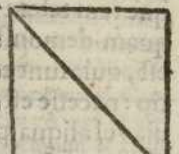

commenſurabilem eſſe: oportet autem & exprimis & indemonſtrabilibus eſſe: quia non ſciet, qui demonſtrationem horum non habet: ſcire enim non per accidens ea quorum eſt demonſtratio, nihil aliud eſt tãe, quam de

monstrationem habere. Causæ etiam notiora que ac priora sint oportet: causæ quidem, quia tum scimus, cùm causam cognoscimus: priora vero siquidem & causæ sunt, & anteà cognita, non illi solùm modo quodquid significent, sed altero etiã quo quòd sint scimus. ¶ Dupliciter autem priora notiora ve dicuntur. Non enim idem priùs natura, & nostra ex parte priùs: neque notius simpliciter, & nobis etiam notius est. Atque ea quidem ad nos priora notiora ve dico, quæ propinquiora sensui sunt ea vero simpliciter priora notiora ve, quæ à sensu longiùs distant. Sunt autem remotissima quidem ea, quæ sunt vniuersalia maximè: propinquissima verò, singularia ipsa. Atque hæc inter sese opponuntur. Ex primis autem esse nihil aliud est, quam proprijs è principijs esse: idem enim primum atque principium dico. ¶ Est autem demonstrationis principium propositio medio vacans. Ea verò medio vacat, qua nulla est alia prior. Propositio vero altera enuntiationis pars est, vnum de vno complectens: dissèrendi quidem, vtramuis accipit: demonstrandi vero, quæ definitè alterum: quod est verum. Enuntiatio contradictionis vtrauis est pars. Contradictio est oppositio, cuius per se medium nullum est. Contradictionis partium ea quidem, qua quippiam cuipiam adiungitur, affirmatio: ea vero qua quippiam à quopiam semouetur, negatio nuncupatur.

¶ Principiorum autem ratiocinandi, vacatium medio, id quidem positio dicitur quod fieri nequit vt demonstretur, quodque non necesse est eum habere, qui discere quid instituit: id verò quod omnes habere, qui modo discere aliquid parant, necesse est, dignitas appellatur: sunt enim talia quædam. Atque talibus hoc potissimùm nomen tribuere solemus. Rursus ea quidem positionum, quæ vtramuis enuntiationis accipit partem, esse in quam quippiam aut non esse statuens: suppositio ea verò, quæ est sine hoc ipso, definitio dicitur: definitio nanque positio quidem est (ponit enim Arithmeticus vnitatem quantitate indiuisibilem esse) sed suppositio sanè nõ est: nam quid sit vnitas, & vnitatem esse eadem non sunt. ¶ Cùm autem credere scireque rem talem per ratiocinationem oporteat, quam demonstrationem vocamus: hæc vero est, quia sunt ea quibus extruitur ratiocinatio: necesse est, non solùm prima illa, vel omnia vel aliqua priùs noscantur, sed etiam magis vt noscãtur: semper enim illud est tale magis, ob quod vnumquodque tale est: veluti magis, id est, dilectum atque amatum, ob quod amamus atque diligimus. Quare si ob prima scimus credimus, & illa sanè scimus ac credimus magis: quoniam ob illa & ipsa scimus posteriora. Fieri autem non potest, vt ea magis quisquam quæ nescit, & circa quæ non melius dispositus est quàm si scierit, quâm ea quæ cognoscit, credat atq; assentiatur. At eueniat id profectò, si nò priuscognouerit principia quispiam, quâm ea quæ per demonstrationem creduntur. Magis enim principijs aut omnibus, aut quibusdam credere, quam conclusioni, necesse est. Atque ei qui per demõstrationẽ scientiam habituru sest, non solum ipsa principia magis nota, magisque credita sint, quam id ꝙ ex ipsis ostenditur oportet: sed etiã nihil prorsus eorum quæ principijs ijs opponuntur, vndeque ratiocinatio falsa, veraque contrarie existat, aut credibilius, aut notius principijs ipsis sic oportet: quippe cum eum qui simpliciter est scientiam consequutus, nunquam ab ea, persuasione vlla dimoueri oporteat.

POstquam in superiori capite constitutum est demonstrationẽ esse, quod respondet quæstioni an est, prosequitur hic Aristo. determinare quid est demonstratio. Quæ secundum diuisionem supra factam est secunda pars principalis huius libri. Et terminatur duobus capitulis. In hoc enim secũdo definitur, quid est demonstratio. Et tertio excluditur error quidam qui ex definitione posset oriri. Atqui capitulum hoc vnicus est textus apud Commentatorem, puta quintus. Visus tamẽ nobis est in septem particulas diuidendus. ¶ Vbi adnotandum est quod, vt Aristoteles docet secundo Physicor. prima causarum est finis vnde iudicium rei sumitur: eo enim quod domus fit ad protegendum nos à pluuijs & tempestatibus iudicamus fieri debere ex tali materia, puta, lignis & lapidibus, & tali forma. Hac ratione Aristoteles ostendit hic primo finem demonstrationis, vnde elicitat definitionem eius materialem. Debet enim demonstratio ex his principijs esse, quæ ad finem maximè conducunt. Finis autem demonstrationis est scientia: & ideo in prima statim particula definit quid sit scire: & colligit primam definitionem demonstrationis ex parte finis. Proponit igitur: Scire vnamquanque rem, &c. ¶ Secundo notandum est, quod scire contingit dupliciter, scilicet per se & per accidens. Scire per se est scire rem in se ipsa ideſt, scire propriam causam: vt cum scio hominem esse risibilem, quia est rationalis. Scire de per accidens est, scire rem in alio: vt cum à longe video venientem quem nescio, homo ne sit an brutum, scio hominem de per accidens, puta quia video motum, qui accidit homini: & dicitur hic modus sophisticus, quia Sophistæ ita solent arguere, cognosco venientem: veniens est homo: ergo cognosco hominem. Item si videam domum à longe non discernendo an sit ex lapidibus aut ex lignis extructa, cognosco quidem ligna de per accidens: quia cognosco domũ & domus est ex lignis: ergo cognosco ligna ꝙ quidem

Scire duplici citer.

dem simpliciter non est cognoscere. Ait ergo Aristotel. quod accipit hic scire solum per se & simpliciter. Vnde scire hoc modo inquit tunc arbitramur, cum causam ob quam res est, illius causam esse, & fieri non posse vt aliter se habeat, cognoscere arbitramur. ¶ Duæ sunt particulæ definitionis: quanuis expositores, translationem Boetij secuti, tres distinguant. Boetius enim sic habet: Cum causam arbitramur cognoscere propter quam res est, & quoniam illius est causa, & quòd non cõtingit hoc aliter se habere. Vbi distinguit tanquam duo, cognoscere causam rei, & cognoscere quoniam illius est causa. Sed certè phrasis Græca non distinguit in duo: nam formaliter cognoscere causam est cognoscere causam esse talis rei. Est ergo sensus, quòd tunc scimus aliquam rem, cum id quod est causa illius, cognoscimus esse causam eius. Si vero pro captu incipientium vis distinguere tres particulas vt lucidior sit textus: non inhibeo. Tertia ergo tunc erit, & non contingit aliter se habere. Exempli gratia, vt quis sciat eclypsim lunæ non sufficit vt videat ipsam eclypsari: illa enim est experientia & non scientia, neque requiritur talis experientia: nam & cæcus potest per astrologiam eclypsim scire. Sed requiruntur tria: videlicet, quòd sciat terram interponi inter Solem & Lunam: & secundo quod sciat illud esse causam eclypsis, aliàs sciens rem quæ est causa, solum virtualiter & in confuso & de per accidens sciret eclypsim: sicut dixit superius Aristote. quod sciens vniuersale scit secundum quid singulare. Vt enim simpliciter non scitur singulare nisi quando actu subsumitur sub vniuersali: ita nec simpliciter scimus effectum per hoc solum, quòd sciamus rem quæ est causa: nisi sciamus illam esse illius effectus causam. Sed tertio requiritur, quòd sciamus nõ posse fieri rem aliter se habere, id est, non posse aliter fieri, nisi quod quotiescunque ponitur hæc causa, ponitur talis effectus. Verbi gratia, quanuis ego sciam Petrum esse studiosum: quia consuetudinem habuit cum studiosis, aut quia indutus est habitum religiosi, non simpliciter & certissimè rem scio: quia potest aliter esse: putà quod ex tali causa non sequatur talis effectus. Et in naturalibus licet sciam pluuiam esse quia flauit Auster, non scio certissimè, quia potest aliter esse, putà quod flante Austro non pluat: aut quòd non flante, pluat. Vnde tertia particula, scilicet, quod non contingit aliter se habere, vt docte notauit Albertus, non debet referri ad necessitatem præmissarum vel ad necessitatem conclusionis: sed ad necessitatem illationis & consequentiæ: quæ prouenit ex hoc, quòd talis res necessario sequitur ex tali causa. ¶ Probat Aristote. definitionem ex authoritate omnium in vniuersum tam sapientium quam insipientium. Sapientes enim tunc iudicant se verè scire rem & verè sciunt, quando hoc modo sciunt causas. Et insipientes tunc se etiam arbitrantur scire, cum arbitrantur se scire causam: licet non verè sciant, quia non sciunt veram causam. Quod est dicere: Nullus propterea, quòd solum videt eclypsim Lunæ, tunc putat se scire rem: hac enim de causa cœperunt homines causas inquirere effectuum quos experiebantur: quia nõ aliter putabant rem scire: sed quàm primum quis inuenit aliquid, quod arbitratur esse causam, arbitratur etiam rem scire, vt si credat quis Lunam eclypsari propter interpositionem nubeculæ inter ipsam & visum nostrum, fallitur quidem, sed tunc putat rem scire. ¶ Hinc patet (vt ait San. Thomas) quòd hæc non est definitio quid rei, quia non datur definitio scientiæ per genus & differentiam: sed est definitio explicans significationem nominis, scire, & ideo probauit eam ex communi modo loquendi: nam vt habetur secundo Topico. capit. 2. nominibus vtendum est vt plures. Quod adnotare debent qui rerum definiendi. Debet enim definitio esse omnibus receptissima de qua nulla sit controuersia. Et ita concludit Aristote. quod id cuius simpliciter est scientia, necesse est ita se habere, id est, vt ex tali causa necessario sequatur talis effectus. An vero, inquit, alius sit modus sciendi videbitur inferius. Quæ nos in quæstione etiam disputabimus. ¶ Ex quid nominis huius quod est scire, infert Aristote. dicens. Dicimus autem & per demonstrationem nos scire. Quam aliqui putant esse definitionem quid rei per causam huius quod est scire. Et hoc euidentius apparet in versione Boetij, quæ sic habet: Dicimus quia scire est per demonstrationem intelligere. In Græco tamen non est verbum intelligere, neque habet formam definitionis: sed solum uidetur Aristote. explicare, quòd finis demonstrationis est scire: eo quòd scire est rem per causas cognoscere, & demonstratio propter quid procedit à causa ad effectum. ¶ Vnde colligit primam definitionem demonstrationis quæ datur per finem, scilicet demonstratio est ratiocinatio, seu syllogismus qui facit scire. Veluti si diceres, Serra est instrumentum lignis secandis aptum. Explicat vero definitionem dicens, quòd eam ratiocinationem, seu syllogismum dicit scientiam efficere, quo, dum illum habemus, tunc scimus, & non aliàs. In aliquibus codicibus Boetij legitur: Demonstrationem autem dico syllogismum apodicticon. Illud tamen appositum est ab aliquo sciolo: nam Græcè non habetur nisi, epistemonicon, id est, scientialem: quia apodicticon, idem est quod, demonstratiuum. Quare perinde esset, ac si diceres, Demonstrationem dico syllogismum demonstratiuum: quod esset negatio. ¶ Quod si quis obijciat Aristoteli, quòd vsus fuerit hic circulo, dum scire definit per demonstrationem, vt vice versa, demonstrationem per scire. Respondetur, quòd istæ non sunt definitiones, sed potius circumloquutiones quibus affirmatur, & scire esse finem demonstrationis, & demonstrationem esse medium ordinatum ad scire. ¶ In secunda particula textus. (Si igitur ipsum scire, &c.) sequitur secunda definitio demonstrationis quæ est materialis: & concluditur ex superiori. Ait enim quòd si scire est id quod dictum est, & demonstratio est syllogismus faciens scire, colligitur vt demonstratio sit syllogismus procedens ex veris & primis medioque vacantibus, notioribus & prioribus ipsa conclusione, & ex causis eiusdem. Quod perinde est ac si diceres: Si domus est ædificium quod nos à tempestatibus defendat, necesse est vt sit ex lapidibus & lignis, &c. Atqui particulæ definitionis sunt numero quinque, id est, ex veris, & primis, medioque vacantibus, id est, carentibus (quod Boetius ait, immediatis) quare, primis, & immediatis, non sunt duæ particulæ (vt aliqui putant, facientes sex particulas, sed secunda est expositio prioris. 3. prioribus. 4. notioribus. 5. causis. ¶ Respondet statim Aristote. tacitæ obiectioni. Posset enim quis obijcere, quòd omisisset præcipuam particulam, scilicet, proprijs, nam demonstratio debet reddere propriam causam conclusionis. Cui respondet, quòd si principia habeant conditiones positas, inde fiet, vt sint causæ propriæ conclusionis. ¶ In tertia particula textus (vera igitur, &c.) explicat singulas particulas. Primam probat hoc modo. Conclusio demonstrationis debet esse scita: & per consequens vera: sed falsum non põt esse principium & causa veritatis: ergo præmissę demõstratiõis debent esse verę. ¶ Quod si quis arguat, quòd ex falso potest sequi verum, vt

Tres particulæ definitionis.

Definitio demõstrat.

Definit. 2. demõstrat. Particu. 2.

Ex veris. Particu. 3.

rum, vt hic: Omnis homo est Deus, Christus est homo: ergo Christus est Deus. Respondetur, quod quanuis ita sit quòd hæc sit bona consequentia, tamen præmissa falsa non est causa veritatis conclusionis: nō enim quia omnis homo est Deus, Christus est Deus. Et in demonstratione non solum ex præmissis sequitur conclusio in sensu conditionali: sed etiam in causali, scilicet, quia præmissæ sunt veræ, conclusio est vera, Maiorem, videlicet quòd conclusio cuius est scientia debet esse vera, probat: quia quod non est, inquit, non scitur. Non intelligit, qđ non est, id est, quod non existit: nam habemus scientiam de rosa in hyeme quando non est. Nominales propterea exponunt secundæ intentionaliter, id est, falsum non scitur. Attamen quanuis hoc sit verum, tamen Aristote. de rebus loquitur tanquam de obiectis scientiæ: & ideo nō dixit, quod non est verum, non scitur, sed quod non est. Sensus ergo est, quod id quod rebus ipsis non conuenit, sciri non potest: nam ab eo quod res est, propositio est vera. Et ponit exemplum, quod cum diameter non sit commensurabilis costæ, non potest de illo haberi scientia. Diametrum non esse commensorabilem costæ, non est hic locus pluribus verbis explicandi: sed est sensus quod excessus quo diameter excedit costam quadrati æquilateri (nam de illo solo intelligitur) non est aliqua pars aliquota costæ, id est, nec est medietas, nec tertia, nec quarta, nec aliqua pars denominata ab aliquo certo numero: ob id quòd diametri ad costam nec est proportio dupla, nec tripla, nec sesquialtera, nec sesquitertia, nec aliquo numero denominata: sed est medietas duplæ: quod hic nemo sit anxius intelligere. ¶ Secunda particula erat (Primis medioq; vacantibus) quam modo exponit per hoc quod est (Primis & indemonstrabilibus) eo nanque principium est primum, quia medio caret: & eadem ratione est indemonstrabile. ¶ Vbi proinde adnotandum est, quod propositio immediata (quod nomen à translatione Boetij omnes vsurpant) non dicitur propterea quòd contineat causam proximam conclusionis: puta inter quam & conclusionem non mediet alia causa, vt habere pulmonem est causa immediata respirandi: Sed dicitur immediata, quia caret medio per quod possit demonstrari: quæ Græcè dicitur anamesa. Quod vbique Argyropylus appellat principium medio vacās, id est, carens. ¶ Sed est secundo notandum, quòd non est necessarium omnem demōstrationem formaliter procedere ex indemonstrabilibus: alias secunda passio nunquam demonstraretur per priorem: cum prior etiam sit demonstrabilis per definitionem. Attamen vt ille qui habet demonstrationem verè sciat conclusionem, necesse est quod præmissas (si quæ sint demōstrabiles) verè sciat resoluere per alias demonstrationes vsq; ad prima principia. Atque vt ille qui habet decimam demonstrationem Euclidis, verè sciat illam conclusionem necesse est vt sciat præcedentes omnes demonstrationes saltem habitualiter. Et hoc est quod ait Aristote. quia non sciet qui demonstrationem horum, scilicet, præmissarum, non habet. Cuius rationem subdit, quia scire non per accidens ea quorum est demonstratio, est demonstrationem habere. Ait, ea quorum est demonstratio: quia dignitates quarum non sunt demonstrationes, verè sine demonstratione scimus. Et ait, non secundum accidens, quia illa quorum est demonstratio possumus per accidens scire sine demonstratione, vt supra dictum est, cum scimus hominem per hoc quod scimus venientem. Est ergo sensus Aristote. quod si non scimus conclusionem nisi sciamus demonstrationes præmissarum, & demonstrationes nō procedunt in infinitum, sed deuenitur ad aliqua immediata principia quæ carent medio, necesse est omnem demonstrationem aut formaliter aut saltem virtualiter procedere ex primis & immediatis. Et hoc est quod ait. 1. Topi. capit. 1. Demonstratio est ex primis, aut ex his quæ ex primis fidem acceperunt. ¶ Tertia particula erat (Ex prioribus) sed quia esse priora & notiora conuenit principijs eo quòd sunt causæ, explicat primo quintam particulam: dicens, quod præmissæ debent importare causam conclusionis: nā vt dictum est, tunc rem scimus cum causam eius cognoscimus. Cum ait demōstrationem procedere ex causis, non solum intelligit veras causas quæ distinguuntur ab effectu: vt interpositio terræ est causa eclypsis lunæ, & definitio est causa passionis: sed ratiōes etiam formales, licet nullo modo distinguantur ab illo cuius sunt rationes, nec propriæ sint causæ: sicut immutabilitas est ratio æternitatis in Deo, vbi propriè nec est causa nec effectus: & immaterialitas est ratio immortalitatis animæ: & in Mathematicis demonstratio procedit ex causis. i. rationibus formalibus. ¶ Et subdit ꝙ si præmissæ sunt causa conclusiōis, inde fit vt sint priores (quæ erat tertia particula definitionis) nam vt ait in Postprædicamentis, cap. de Priori. &. 5. Meta. text. 16. quicquid est causa alterius, est eo prius saltem natura: & per consequens si præmissæ sunt causæ cognitionis conclusionis, debent esse prius cognitæ q̄ cōclusio, vt ex notis ad ignota procedamus. ¶ Exponit deinde quomodo præmissæ debent esse prius notæ: quia non solum debent esse notæ quantum ad significationem, sed quantum ad id quod sunt. s. veræ. ¶ Ad cuius euidentiam notandum est, ꝙ sicuti ad sciēdum aliquā rem nō sufficit scire id qđ est causa, nisi sciamus illud esse causam talis rei: ita econuerso nec sufficit scire illud esse causam talis rei, nisi sciamus illud esse verum. Exempli gratia. Vt sciamus eclypsim lunæ non satis est scire ꝙ terra est interponibilis inter solem & lunam, nisi sciamus illud esse causam eclypsis. Sed tamen nec rursus sufficit, ꝙ conditionaliter sciamus, si terra interponitur inter solem & lunam, eam eclypsari: sed requiritur ꝙ sciamus terram esse in rei veritate interponibilem: alias esset scientia secundum quid, puta ex suppositione. Et hoc est quod dicunt Summulistæ, Ad veritatem causalis non satis esse bonitatem consequentiæ (quod sufficit ad veritatem conditionalis) sed præterea exigi veritatem antecedentis. Et ideo syllogismi dialecti ci non generant propriè scientiam, quia procedunt ex admissis à respondente: siue sint vera siue non. Et in naturalibus vt quis sciat in particulari pisces non respirare, non satis est scire quod si non habent pulmonem non respirant: sed necesse est scire, quòd non habent pulmonem: alias solum esset scire secundum quid & in vniuersali: Et hoc est quod dicit hic Aristotel. quòd præmissæ sunt prius notæ quàm conclusio: non solum quantum ad quid nominis, scilicet, quid significant, sed quantum ad quæstionem an est, puta quod sint veræ: vt dictum est superius text. 2. ¶ In quarta particula textus (Dupliciter autem) quia dixerat principia debere esse priora conclusione, distinguit dupliciter esse aliquid prius alio, vno modo quo ad naturam, & altero modo quo ad nos. Illa sunt, inquit, priora quo ad nos, quæ sensui sunt propinquiora, vt singularia. Illa vero sunt priora quo ad naturam, quæ sunt à sensibus remotiora, vt vniuersalia. Et quæ sunt priora quo ad naturam, sunt priora simpliciter: nam id conuenit alicui simpliciter, quod conuenit secundum naturam. Priora vero quo ad nos sunt secundum quid priora, id est, vt cadunt in cognitione nostra. ¶ Sed sunt hic dubia quatuor. Primum offert se statim aduersus Aristotelem qui sibi ipse videtur contrarius:

Diameter.

Ex immediatis.

Ex causis.

Exprioribus.

Priora duplicitèr.

Quamplicita.

Dubium. 1.

trarius: nam primo. Physic. text. 2. ait notiora quo ad nos esse vniuersalia, & notiora naturæ esse singularia, hic vero dicit contrarium. Respondetur vt respondet Sanct. Thom. quod singulare vno modo accipitur simpliciter pro illo quod cadit sub sensu, vt distinguitur contra simpliciter vniuersale, quod solo intellectu percipitur per abstractionem a conditionibus singularibus. Et isto modo dicit hic singularia esse nobis notiora: quia cognitio nostra pro isto statu incipit a sensu: vniuersalia vero sunt notiora naturæ. Nam illa sunt notiora naturæ, quæ a natura sunt simpliciter intenta (loquimur enim de natura ac si ageret p cognitionē, sicut artifex) artifex autē prius cognoscit finem ad quem, deinde ordinat media: & ita natura prius intendit speciem conseruare, & ad illum finem producit singularia quæ de per accidens cadunt in intentione naturæ: sicut de per accidens cadit sub intentione artificis hic vel ille lapis ad construendā domum: nam hoc vel illo indifferenter posset vti. Nec opus est hic accipere naturam pro natura naturante (vt aliqui dicunt) puta pro Deo, qui est author naturæ, sed pro ipsa natura rei ac si ipsa cognosceret & produceret se, vt ait Albertus. Alio modo accipitur singulare non simpliciter, sed respectu magis vniuersalis: quomodo species dicitur singulare, seu particulare respectu generis. Et isto modo dicit primo. Physi. quod magis particulare est notius naturæ: & simpliciter, quia in intentione naturæ principalior finis est species quam genus, prius enim intendit hominem aut equum &c. quam animal. Sed in cognitione nostra prius sunt magis vniuersalia quæ illic vocat Aristo. magis confusa. Nam licet cognitio nostra incipiat a sensu, & per consequens prius percipiat res singulares vt sunt in materia sensibili, tamen de illis prius formatur singulare vagum magis commune, quam minus cōmune. Itaque sensus non percipit nisi hoc animal quod videt, sed prius cum videt a remotis cognoscit hoc esse ens, mox per motum hoc esse animal, deinde per figurā hoc esse hominem, & tandem de facie hunc esse Socratē. Vnde licet sensus non formet notitias, nisi singulares in supponendo, tamen prius formatur singulares vagas vniuersaliores in significando. ¶ Et per hoc soluit secundum dubium quod est hoc. Illic enim dicit innatam nobis esse viam a natura vt ex notioribus nobis procedamus: vnde videtur sequi quod debemus procedere a singularibus ad vniuersalia: hic vero, vt videbimus statim cap. 4. dicit, quod demonstratio simpliciter non est nisi ex vniuersalibus. Respondetur tamen, q illic solum dicit, quod in acquisitione scientiarum debemus procedere prius ex principijs vniuersalioribus (sicut prius de re visa formamus, hoc ens, quam hoc animal, aut hic homo) vt prius in genere debemus tractare de ente naturali, & de materia & forma in communi, & de motu in communi, quæ sunt notiora: ij de cælis in particulari, aut de anima, aut de generatione &c. Sed tamen cum hoc stat, q omnis scientia debet tractare de rebus abstrahendo a conditionibus singularibus: nam tractat de rebus vt sunt perpetuæ. Et hoc est quod dicit hic: videlicet quod omnis demōstratio debet procedere ex vniuersalibus. Quare sensus non facit demonstrationes nec habet scientias: sed solus intellectus cuius est abstrahere a singularibus. ¶ Ad tertium est hic maius dubium. Si omnis demonstratio, vt proximè dixerat Aristo. debet procedere ex causis, vt quid ingerit sermonem de propribus quo ad nos? nam priora quo ad nos sunt effectus: vt eclypsis lunæ quām nos sentimus est effectus interpositionis terræ: quare ex prioribus quo ad nos nulla potest fieri demonstratio. Respondetur, q hic incipit insinuare Aristo. diuisionem demonstrationis propter quid & quia est, quam cap. 10. tex. 30. est explicaturus. ¶ Vbi adnotandum est, q causa duplex est. Alia est causa rei, puta vt res sit: alia est causa veritatis, puta causa assensus conclusionis. Et differt hoc modo inter demonstrationem propter quid, & quia est, q in demonstratione propter quid causæ rei puta causa essendi, sunt partes causæ cognoscendi, s. causa veritatis conclusionis: iuxta illud. 2. Meta. text. 4. eadem est causa essendi & cognoscendi: sed in demonstratione, quia causæ cognoscendi. s. causæ veritatis conclusionis, non sunt causæ rei quo ad esse: sed potius effectus. Et ideo omnis demonstratio procedit quidem ex prioribus. s. demonstratio propter quid, ex prioribus quo ad naturam: & demōstratio quia est, ex prioribus quo ad nos. Item omnis demonstratio procedit ex causis cognoscendi. i. ex causis productiuis assensus conclusionis. Sed tamen non omnis procedit ex causis essendi: sed sola demonstratio propter quid: vt si dicas, omne animal respirās habet pulmonem: homo est animal respirans: ergo præmissæ sunt causæ assensus cōclusionis: sed tamen respirare non est causa, sed effectus pulmonis. Quamobrem demonstratio, quia non facit simpliciter scire: quia non reddit causam rei quod requiritur ad simpliciter cognoscendum rem. ¶ Hoc postea dilatabit inferius Arist. manifestans, q demōstratio propter quid potest procedere ex genere causæ efficientis formalis & finalis. ¶ Quartum dubium est circa id quod ait Aristote. s. q priora quo ad naturam & priora quo ad nos opponuntur. Primo quia non videtur qua oppositione opponantur. Et præterea quia Commētator. 1. Physi. cōm. 2. ait, q in mathematicis eadem sunt priora quo ad naturam & priora quo ad nos. ¶ Respondetur, q priora naturæ & priora nobis in naturalibus opponuntur relatiuè: sicut causa efficiens & effectus: nā effectus sunt priores nobis, & causæ priores naturæ. Sed tamen quia Mathematicæ scientiæ abstrahunt, nō solum a singularibus, sicut reliquæ scientiæ: sed a materia sensibili (in quo differunt a scientijs naturalibus) tractant enim non de trāgulo aut circulo lapidis vel argenti vel ligni: sed de triangulo, abstrahendo a quacunque materiā vnde fit, vt in illis non distinguitur prius quo ad nos, & quo ad naturā: (nam priora quo ad nos sunt sensibilia) sed causæ formales per quas demonstrant Mathematici sunt priores naturæ & etiam in cognitione nostra. Prius enim suapte natura intellectu percipimus, a quolibet puncto in quodlibet punctum lineam duci, deinde lineam rectè cadentem super lineam rectam angulos vtrinque æquales constituere, & ita consequenter ordine ipso naturæ procedit etiam cognitio nostra. ¶ At vero quia principia prima non videntur esse principia propria rei, cum tamen demonstratio debeat procedere ex proprijs, hoc saluat statim Arist. dicens, quod principium primum est principium proprium. ¶ Sed arguitur hoc esse falsum, Dicimus enim primum principium intrinsecum demonstrationis illud in quo prima passio affirmatur de definitione: vt omne animal rationale est discursiuum: vnde prouenit quod prius cognoscat causam quam effectum & inde quod sit admiratiuum, & inde tandem q sit risibile. Vbi apparet, q illud principium quod est primū immediatum, est remotum respectu vltimæ passionis, puta risibilitatis: ergo videtur q non sit propria causa illius: nam idem videtur esse causa propria, & causa proxima est. Rādet tamen Aristo. quod principium immediatum quamuis sit remotum respectu secundæ vel tertiæ passionis, nihilominus est proprium principium eius: nam vt ipse docet secundo Metaph. text. 6. quod est primum in vnaquaque re, est posteriorum propria causa. Vt in gene-

Dubium. 2.

Dubium. 3.

Demōstra. propter qd & quia.

Dubium. 4.

Primum princi.

Princi. immed.

in genere calidorum ignis calefacit ferrum: & ferrum, aquā: & aqua, manum: caloris ergo manus, ignis est proprium principium, in cuius virtute medię causæ agebāt. Quare, esse animal rationale, est propria causa omnium passionum quæ homini conueniunt: non obstante ordine quo per priores passiones est causa posteriorum: nam vt hic inquit Albertus, prima principia licet sint remota, appropiantur tamen ad effectum per principia intermedia. Hinc dissoluitur dubium hoc, quòd videtur Aristot.

Dubium. 5. per inutilem repetitionem dixisse, ex primis & ex priori bus: nam primum est superlatiuum de ly prius: postquā ergo dictum est, ex primis, negatio est addere, ex prioribus. Quanuis enim alij aliter soluant est tamen manifesta responsio: nam quod dixerat, ex primis, insinuauerat generaliter principia quæ formaliter intrant demonstrationem, aut alia in quæ præmissæ demonstrationis resoluuntur. Sed cum ait, ex prioribus, explicat particulariter præmissas formales demonstrationis: quæ omnes debent esse priores conclusione: licet non sit necesse quod sint primæ sed satis est, quòd reducantur ad primas. ¶ In quinta particula huius capitis (Est autem

Quinta particula. demonstrationis principium) exactè Aristot. definit demōstrationis principia. At occasione illius exponit octo nomina: Primum est ly principium. Principium enim inquit est propositio medio vacans (quod Boetius dicit, immediata) ea verò, inquit, medio vacat, qua nō est alia prior. Vbi notandum est, quod propositio immediata dupliciter potest intelligi, vt dicit Albertus: vno modo respectu conclusionis: quæ quidem est propositio reddens proximam causam conclusionis: sicut esse admiratiuum respectu huius quod est esse risibilem. Et alio modo propositio est immediata: quia non habet aliam priorem per quam demonstretur. Albertus videtur in hoc esse ambiguus: sed alij dicunt, quòd accipitur hic propositio immediata primo modo: & quod intendit Aristote. docere quomodo omnis demonstratio debet formaliter procedere ex proximis principijs conclusioni: putà inter quæ & conclusionem non sit medium. ¶ At vero quanuis ita sit quòd demonstratio, vt sit euidēs, debet procedere ex proximis causis, tamen Aristo. non vocat propositionem immediatam, illam quæ est conclusioni proxima. Primo, quia propositio proxima conclusioni non semper est prima: nam prima cum sit superlatiuum, dicit negationem prioris: vt expresse hic dicit Aristo. Item quia superius, docens demonstrationem debere procedere ex primis, exposuit se, dicens, quòd aliàs nullus scit conclusionem nisi præmissas sciat reducere in primas & indemonstrabiles: propositio vera proxima conclusioni, sæpissimè est demonstrabilis. ¶ Dicendum est igitur, quòd

Propositio immediata. propositio immediata est illa cuius prædicatum inest subiecto per se primo sine aliquo medio: vt illa in qua prima passio prædicatur de definitione: aut definitio de specie: vt omne animal rationale est discursiuum (si demus illam esse primam passionem) nam statim sine medio ex hoc quod est rationale, conuenit vt sit discursiuum: & hæc, homo est animal rationale, nam definitio per se primo conuenit speciei. Et ideo dicitur immediata seu medio vacans: quam inferius Aristot. capit. 4. vocat, per se primo: qa scilicet inter prædicatum & subiectum nullum est medium. Vbi vero passio secunda vel tertia prędicatur de definito: est propositio mediata, vt animal rationale est risibile: quia prædicatum non conuenit subiecto immediatè, sed per aliam mediam passionem, scilicet, quia est admiratiuum. Et ideo talis propositio est demonstrabilis per illud medium, scilicet, omne animal admiratiuum est risibile: omne animal rationale est admiratiuum: ergo. Et pariter vbi definitio prædicatur de indiuiduo est mediata: quia Petrus non est animal rationale nisi quia est homo: & ideo, Petrus est animal rationale, demonstratur per medium, homo, scilicet omnis homo est animal rationale, Petrus est homo, ergo. ¶ Et hoc est hic attente aduertendum pro arte posteriorıstica, ꝙ illud medium ratione cuius prædicatum alicuius propositionis inest subiecto, vniuersaliter est medium ad demonstrandum talem propositionem, ꝙ si prædicatum sine medio inest subiecto, illa est immediata medio carēs: & per consequens est indemōstrabilis. ¶ Quod si quis arguat contra hoc probando, ꝙ nullum principium intrinsecum demonstrationis sit immediatum: quia maximè illud in quo. Prima passio prædicatur de definitione: sed principia extrinseca per se nota & dignitates (vt quodlibet est vel non est) & similia, sunt priora. Ad hoc respondebitur statim partic. 6. & in. q. 2. ¶ At quia in definitione principij ponitur, propositio, occasione eius exponit quid est propositio dialectica, quid demonstratiua, quid enuntiatio, quid contradictio, quid affirmatio & quid negatio. ¶ Ad quorum notitiam notandum est, ꝙ Paulus Venetus & alij putant, ꝙ enuntiatio est disiunctiua ex duabus contradictorijs: qua de causa propositio dicitur hic esse altera pars (.s. categorica) enuntiationis. Sed tamen profecto, enuntiatio, de se non dicit esse disiunctiuā aut constantem ex contradictorijs: nam. 1. Periher. definit Arist. ꝙ enuntiatio est omnis oratio in qua est verum vel falsum: quam deinceps diuidit in affirmatiuam & negatiuam: & hic ait, ꝙ enuntiatio est cōtradictionis vtraq; pars. Et ideo tam affirmatiua categorica q̄ negatiua seorsum est enuntiatio. ¶ Igitur notanda est differentia inter quatuor hæc nomina. Enuntiatio, Problema, Propositio, Conclusio. Enuntiatio est oratio verum vel falsum significans quæ assertiuè aut negatiuè & per modum sententiæ profertur: vnde & pronuntiare sententiam dicimus. Problema vero vt colligitur ex Aristo. 1. Topi. capit. 9. est oratio quæ in medium proponitur tanquàm dubia, vt disputatione iactetur: proballo enim idem est quod, in medium profero, seu iacto. Sed propositio quanuis inter Summulistas pro eodem accipiatur pro quo enuntiatio, est tamen enuntiatio quæ proponitur vel assumitur tanquàm præmissa ad inferendum aliam. Conclusio vero est enuntiatio quæ ex alia infertur. Itaque tam propositio quàm conclusio est species enuntiationis, imo sola ratione differt ab enuntiatione: quia vtraque profertur assertiuè vel negatiuè: nisi ꝙ propositio connotat vt sit præmissa, & conclusio ꝙ sit probata: sed enuntiatio abstrahit ab vtroque, vnde que modo est conclusio potest in alio syllogismo esse propositio. Problema vero non est enuntiatio: quia non proponitur assertiuè: sed dubitatiuè per modum distinctiōis. .s. vtrum bona corporis sint pars fœlicitatis, necne. ¶ Propositio vero diuiditur in dialecticam (quam Argyropylus appellat propositione disserendi: nam dialectica idem est quod disserendi, seu disputandi scientia) & propositionem demonstratiuam: q̄ appellat propositionem demonstrandi. Propositio dialectica est propositio probabilis siue vera sit siue falsa: vt habetur primo Topic. cap. 1. id est, quæ plurimis aut sapientibus apparet. Propositio vero demonstratiua est solum propositio vera, imo necessaria. Ait ergo Aristote. ꝙ propositio est altera pars enuntiatiōis. Pars. .s. subiectiua sicut homo dicitur pars animalis: quia est species eius. i. est enuntiatio affirmatiua vel negatiua. Addit tñ, vnum de vno complectens. i. significans: ad excludendum propositionem plures ex terminis æquiuocis: quæ nō est idonea syllogismo anteaq; distinguatur in sua æquiuocata.

Propositio dialect.

Demonstratiua.

Et pro-

Et propositio (inquit) differendi, id est, dialectica est quę vtrãuis partem accipit, id est, indifferenter affirmatiuam vel negatiuam, veram vel falsam, dummodo sit probabilis. Demonstratiua vero est illa solum quæ determinatè est vera: nam ex duabus contradictorijs necesse est alteram esse veram. Non ergo est sensus, quod vnius certi syllogismi dialectici vtraque contradictoriarum sit simul præmissa aut conclusio (illud enim non est possibile) sed ex duabus cõtradictorijs vtraq; potest esse idonea ad syllogismum dialecticum: vt si dicas nauale bellũ erit cras, nullum erit nauale bellum cras, quælibet pars est propositio dialectica; & neutra est demonstratiua. Sed si dicas, cras orietur Sol non orietur Sol cras, affirmatiua est naturaliter demonstratiua: sed negatiua, nec est demonstratiua nec dialectica. ¶ Contradictio inquit est oppositio cuius per se medium nullum est, id est, est oppositio inter duas propositiones inter quas nullum est medium: sed si vna non est vera, alia est vera (ad differentiam contrariarum quarum vtraq; est falsa) & si vna non est falsa, alia est falsa: ad differentiam subcontrariarum. Imo subtiliter ponitur differentia inter cõtradictionem & alia genera oppositionum: nam inter videns & cæcum priuatiuè opposita, licet non sit medium in subiecto proprio, puta apto ad videndum, tamen simpliciter est medium in cato ante nonum diem, vel in talpa vel in lapide: qui nec est videns nec cæcus. Et inter duplum & subduplum relatiuè oppositа est medium in angelo: q̃ cum sit indiuisibilis, nec est duplus nec subduplus: & inter album & nigrum, quæ sunt contraria, est medius color qui nec est albus nec niger. Et quanuis sint aliqua contraria immediata, quæ, f. non habent medium in subiecto proprio, vt sanitas & ægritudo in animali, tamen lapis nec est sanus formaliter nec æger: & q̃ in subiecto proprio non habeant medium, est inquãtum participant aliquid de contradictione: nam cæcus est qui non videt, & æger qui non habet debitã proportionem in qua est sanitas. Contradictio vero & in quocunque & per se non habet medium. ¶ Postremo definit affirmationem & negationem: quæ definitiones per se luceſcunt. ¶ In extaparticula (Principiorum autem) diuidit Aristotel. prima principia in positiones & dignitates: & rursus positiones in positiones simpliciter, & suppositiones. Ait ergo, q̃ principiorum medio vacantium. i. quæ sunt prima & indemonstrabilia id quidem positio dicitur quod fieri nequit vt demõstretur, quodq; non necesse est eum habere qui discere aliquid instituit: id vero quod omnes habere, qui modo discere aliquid parãt, necesse est, dignitates appellantur. In exemplaribus quæ nunc emendatissima habentur, hic locus est deprauatissimus: nam pro eo q̃ est, positio habetur positionem: & pro eo quod est, eum habere qui discere quid instituit, habetur, eum discere quid instituit habere. Quæ proinde ad Græcum nos exemplar reuocauimus. Est ergo sensus Arist. q̃ ex principijs indemõstrabilibus aliqua sunt quæ dicuntur positiones, alia vero quæ dicuntur dignitates. Dignitas est principium indemonstrabile, quod naturaliter necesse est eum habere, qui discere vult aliquam scientiam ante quam doctorem adeat. Positio vero est principium indemonstrabile quod non est necesse naturaliter eum habere, qui vult scientiam aliquam discere, sed illud à doctore illius scientiæ recipit. ¶ Ad cuius euidentiam notandum est, q̃ quanuis omnis propositio immediata. i. cuius prædicatum per se primo inest subiecto, quantum est ex natura sua sit per se nota: tamen non omnis talis est per se nota nobis: propterea quod termini illius nõ sunt omnibus per se noti. Aliæ vero sunt quæ non solum ex natura sua, sed nobis etiam sunt per se notæ: quia termini earum sunt omnibus noti. Exempli gratia. Hæc propositio, quodlibet est vel non est, est per se nota ex natura sua: nam esse aut non esse immediatè conuenit cuicunq; rei: & est per se nota nobis: quia termini, id est, extrema illius propositionis sunt omnibus notissima: quod enim primo de vnaquaque re cognoscimus, est esse aut non esse, & ideo hæc appellatur dignitas: quia digna est cui apprehensæ omnes statim ex terminis assentiant sine doctore. Et hæc dicitur simpliciter per se nota. Tametsi inter dignitates sint gradus: nam alia est dignitas vniuersalissima: vt illa quæ modo dicta est: aliæ vero sunt dignitates particulariter certis scientijs seruientes, vt omne totum est maius sua parte, in mathematicis: corpora naturalia mouentur, in philosophia naturali. At vero ista, anguli recti sunt æquales, quanuis a natura sua sit per se nota: nam æqualitas est de definitione anguli recti (est enim angulus rectus quem facit linea recta cadens super lineam rectam æquales vtrinque angulos constituens), tamen illa non est per se nota nobis: quia rusticus, quantumlibet sit latinus, non naturaliter iudicabit esse veram, nisi geometra eam exphcuerit & aliquo modo probauerit. Et ratio est, quia definitio anguli recti, non est per se nota nobis. Quo circa nec est demonstrabilis, cum sit immediata: nec rursus est dignitas: sed dicitur positio quam doctor statim proponit & exponit discipulo. Eodem modo in medicina positio est, quod contraria contrarijs curantur: & in philosophia naturali, quod corpora naturalia constant ex contrarijs. Ecce quemadmodum discipulus, dignitates quidem naturaliter per se nouit: positiones vero a doctore recipit. Est autem aliud genus suppositionum non simpliciter, sed secundum quid: nempe quæ in vna scientia supponuntur, sed probantur in alia. Supponit enim geometra à quolibet puncto in quodlibet punctum lineam duci, quod tamen probat Philosophus naturalis quinto Physic. textu. 29. eo quod duo puncta non possunt esse immediata, sed inter duo quælibet mediat linea recta. Et musica & Perspectiua multa supponunt ex suis subalternantibus, Arithmetica & Geometria. ¶ Subdiuidit mox Aristore. positionem in eam quæ simpliciter dicitur positio, & suppositionem. Ait enim, quod si id quod ponitur à doctore est propositio, siue affirmatiua siue negatiua, appellatur suppositio, vt sunt exempla modo posita: si vero non sit propositio, sed definitio non significans verè vel falsè, est positio, non tamen suppositio. Vt arithmeticus ponit definitionem vnitatis aut puncti. Et ratio est: quia nomen, suppositio, sonat subiectionem subiecti ad prædicatum: & ideo non dicimur supponere, nisi quando supponimus aliquid esse verum vel falsum: quando autem ponimus, quod definitio hominis sit, animal rationale, nihil supponimus esse verum: cum definitio non sit propositio: sed explicamus rei quidditatem. ¶ Quod si quis arguat Aristotelem malè subdiuidere positionem in definitionem & suppositionem: nam omne principium (vt videtur insinuasse Aristoteles) est propositio: puta propositio immediata: sed positio est species principij (nam diuiditur principium in positionem & suppositionem) ergo omnis positio est propositio: & definitio non est propositio: ergo nec est positio. Dupliciter & bene respondet Sanct. Tho. Primo, q̃ non omne principium debet esse propositio: imo definitio est principium. Et secundo quanuis omne principium sit propositio & definitio non sit propositio, tñ habita definitione, statim cõstituit principium immediatum in quo definitio prædicãt de specie. ¶ In septima ex postrema parte huius capitis (Cum

Contradictio.

Sexta particula.

Dignitas.

Positio.

Septima particula.

(Cum autem credere,&c.) Aristo.tandem probat quartam particulam definitionis,ex notioribus. Et artificiose intendit duas probationes:probat enim præmissas esse notiores conclusione:primo, quia sunt causæ: secundo: quia sunt priores.Ait enim,quod si rem,id est, conclusionem scimus propter demõstrationem,hæc vero est: quia sunt ea ex quibus extruitur,hoc est: Demonstratio vero eo est scientiam generans, quia præmissæ ex quibus procedit sunt veræ,necesse est,nõ solum illas præmissas esse notas in veritate verum esse notiores quam sit cõclusio. Nam semper (inquit) illud est magis tale propter quod vnumquodque aliud est tale. Velut si propter Deum diligimus proximum, Deum certè magis diligimus quam proximum. ¶Secundo illic(fieri autem,&c.)probat præmissas esse notiores conclusione,eo quòd sunt prius cognitæ.Et ratio est hæc.Ea quę homo antea sciuit, necesse est melius credat & assentiat quam ea quæ antea non sciuit:sed præmissas antea sciuit quam conclusionem: ergo notiores sunt præmissæ quam conclusio. At quia poterat quis obijcere præmissas non propriè sciri (nam assensus præmissarum non vocatur scientia sed intellectus) ideo,insinuans, quòd ille assensus est melior dispositio quam si esset scientia,format sic rationem, fieri non potest vt ea quisque magis credat quæ antea nescisuit,& circa quæ non melius dispositus est quam si sciret:id est, circa quæ neque habuit scientiam neque intellectum (qualis est conclusio) quam ea quorum habuit scientiam vel intellectum(quales sunt præmissæ. &c.) Et nequis rursus obijceret: quòd non omnes præmissas scimus ante conclusionem(nam superiori capite.tex.3.dixerat quòd solum maiorem scimus ante conclusionem: minorem vero simul)propterea restringit se videlicet, quòd necesse est vel omnes vel saltem aliquam præmissam esse notiorem conclusione:insinuans forte quòd minor non semper est notior.Scienti nanque omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis,non est necesse vt notius sit hunc triangulum esse triangulum, quam eum habere tres angulos,&c. At vero quomodo intelligatur præmissas esse notiores conclusione, quæstione secunda expressius disputabitur. ¶Concludit demum, quòd ei qui per demõstrationem scientiam est habiturus, necesse est non solum præmissas esse magis notas conclusione, verum nihil esse certius quã quòd opposita illarum sint falsa:nam qui dubitat de contradictorio alicuius propositionis,nequit de tali propositione esse certus.

Quòd non omnium sit demõstratio. Cap. III.

Text. vj.

SVnt autem, quibus propterea quòd ipsa quoque principia scientia tenere oportet,non videtur esse scientia: sunt etiam, quibus esse quidem videtur,demõstrationes tamen omniũ esse: quorum neutrum sanè verum,aut necessarium est.Qui nanque scientiam omninò nõ esse ponunt, ij ascendẽdum esse in infinitum censent, propterea quòd posteriora non sciuntur ob ea priora,quorum primò non sunt: rectè quidem dicentes.Fieri enim non potest,vt infinita quisquam pertranseat.Quòd si statur,ac principia sunt,hæc incognita dicuntur esse, cùm ipsorũ non sit demonstratio:quod quidem solum inquiunt esse scire. Quòd si fieri non potest, vt prima sciantur,neque fieri posse dicunt, vt ea quæ proficiscuntur ex illis sciantur simpliciter,proprieve: sed ex suppositione duntaxat, nempe si illa sint. At secundi de modo quidẽ sciendi cùm sentiunt:per demõstrationẽ enim solùm esse scientiam dicunt, verùm omnium demonstrationem esse nihil inquiunt prohibere. Fieri enim potest, vt demonstratio circuli modo versetur omniaque mutuò demonstrentur. ¶Nos autem dicimus,nec omnem scientiã esse demonstratiuam: sed eorum quæ medijs vacant, indemonstrabilem esse, quod quidem necessarium esse patet.Nam si necessarium est vt priora sciantur, & ea ex quibus conficitur demonstratio:statur autem tandẽ in hisce quæ vacant medijs, hæc indemonstrabilia necesse est esse. Hoc igitur ita sese habere dicimus, & non solum scientiam,sed & principium scientiæ quoddam esse asserimus, quo terminos ipsos cognoscimus. ¶Et etiam patere dicimus, fieri non posse, vt circuli modo demonstratio simpliciter conuertatur, si demonstrationem ex prioribus oportet ac notioribus esse. Fieri enim nequit vt eisdem eadem simul priora sint atque posteriora,nisi altero modo: veluti si alia nostra ex parte,alia simpliciter dicãtur:quo quidem modo facit inductio notum. Quod si ita sit, non bene est ipsum simpliciter, scire, definitum sed est sanè duplex.An altera demõstratio ex hisce quæ nobis sunt notiora, quæ fit simpliciter,demonstratio non est? ¶Euenit autem hisce qui dicunt demonstrationem circulo versari, non solùm id quod nunc est dictum:sed etiam nihil aliud vt dicant, quam si hoc est, hoc est, hoc verò pacto facile est omnia demonstrare.Atque patet,id ipsum accidere tribus positis terminis. Siue enim per multos,siue per paucos redire dicatur, nihil profectò refert per pauciores autem quàm duos.Nã quando cùm.a.sit, est necessario.b. &. b. cùm sit,est necessariò.c. tunc cùm.a. sit, necessariò. c.ipsum erit,si igitur cùm.a.sit,necesse est.b.& cùm.b.sit,necesse est esse.a. hoc enim erat circuli modo versari. Ponatur. a. in loco, quo ipsum est.c.Dicere igitur cum. b. sit. a.ipsum esse nihil aliud est, quam dicere cùm. b. sit. c. ipsum esse.Id autem nihil aliud est,quam dicere cùm.a. sit.c. ipsum esse. At idem est.c. &. a. quare fit,vt hi qui censent orbis modo demonstrationem versari, nihil aliud dicant, q̃ cum

a.sit.a.

a.sit.a.sit ipsum esse. Hoc vero pacto facilè demonstrare est omnia. ¶At vero nec id ipsum fieri potest, nisi in hisce quæ mutuo se sequuntur, qualia sunt ipsa propria. Demõstratum est igitur priùs, vno quidem posito nunquam necessariò aliquid aliud esse: vno inquam, aut termino, aut positione vna: è duabus autem positionibus primis, ac minimis fieri posse, si quidẽ & ratiocinari cõtingit. Si igitur.a.&.b.&.c. mutuò se sequãtur: sic tantùm fieri potest, vt ostendantur ex sese mutuo cuncta, quæ in prima ratiocinationis figura postulata sunt, vt in libro de syllogismo ostendimus: quo loco etiam patuit cæteris in figuris aut ratiocinationem hãc non fieri, aut hisce quæ sunt sumpta non fieri. Ea vero, quæ prædicationem non suscipiunt mutuam, fieri non potest vt mutuo demonstrẽtur. Quare cùm in demonstrationibus pauca talia sint, constat vanum esse ac impossibile, demonstrationem esse censere, atque ob id ipsum posse demonstrationem omnium esse.

IN capite hoc tertio, qui sextus est textus Aristo. extirpat duos errores Philosophorum quos ex definitione demonstrationis concipiebant. Ex illa nanque determinata veritate ꝙ oportet principia ante conclusionẽ cognoscere, & quod nulla est scientia nisi præmissæ ad prima vsque principia resoluantur, quidã eliciebant nullam esse possibilem sciẽtiam: alij vero concedentes possibilem esse scientiam, inferebant contingere circulariter demonstrari: putà.a.conclusionem, per.b. &.b. rursus per.a. Atqui ambo isti errores ex vno communi falsoq; fundamento pullalabant: videlicet quòd nihil contingit scire neque euidenter cognoscere nisi per demonstrationem. ¶Continet ergo hoc capitulum particulas quinque. In prima explicat errores istorum. Ait enim, quòd negantes scientiam esse, hac ratione mouentur. Aut principia demonstrationis procedunt in infinitum, ita vt posteriora demonstrentur per priora & illa per alia priora. &c. & inde rectè colligebant, inquit Aristoteles, nihil posse sciri: nam tunc non daretur aliquod primum principium vnde scientia inciperet, & cum infinita non sit possibile scire, tunc nullum principium scire tur: quia posteriora non sciuntur nisi scitis prioribus. Aut nõ procedunt in infinitum, sed deuenitur ad prima principia: & tunc si illa sunt prima, non habent priorem demonstrationem: & per consequens non sciuntur, quia nihil putabant sciri posse nisi per demonstrationem. Quod si prima non sciuntur, tunc nec posteriora simpliciter sciuntur: sed scirentur solum ex suppositione. Explicuimus enim superius, quod licet quis sciat conditionaliter, quod si terra interponitur inter Solem & Lunam eclypsatur, non scit simpliciter Lunam eclypsari, nisi cum hoc simpliciter sciat terram posse interponi. ¶Secundi vero philosophi hoc mouebãtur paralogismo. Censebant enim: & scientiam esse possibilem, & nihil posse sciri nisi per demonstrationem: vnde inferebant omnium principiorum esse demonstrationem: si enim.a.scitur per.b. necesse est scire.b. & per consequens illius esse demonstrationem. At vero, vt processum euitarent in infinitum, dicebant, quòd.a. demonstratur per.b.&.b. forsan per.c. sed.c. rursus per.b.&.b. per.a. quod est circulariter demonstrare. ¶In secunda particula textus. (Nos autẽ dicimus) euellit Aristoteles primum fundamentum, videlicet, quod nihil contingit scire nisi per demonstrationem: asserens aliqua esse prima principia immediata & indemonstrabilia. Quare licet præmissæ demonstrabiles resoluantur in alias priores, & illæ fortè in alias: standum tamen est in primis quas scimus, non per demonstrationem, sed statim cognitis terminis. Appellat hic Aristo. scientiam generaliter, euidentem cognitionem: siue fiat per demonstrationem (quæ propriè est scientia) siue statim per apprehensionem terminorum (quæ cognitio dicitur intellectus) vt est cognitio huius, quodlibet est vel non est: aut huius, omne totum est maius sua parte: quam dicit Aristo. non esse scientiam sed principium scientiæ, ideſt, aliquid altius quam scientia. Et hæc inquit cognoscimus eo, quod terminos cognoscimus (quod Boetius vertit, inquantum terminos cognoscimus.) Et ita euitatur processus in infinitum, & saluatur scientiam esse. Et hæc est definitio propositionis per se notæ. Est nanque propositio cuius assensus ex sola notitia terminorum producitur. In tertia particula. (Et etiam patere dicimus) incipit reprobare errorem secundum: putà quòd sit possibilis circularis demonstratio. Et demonstrat hunc esse errorem tribus rationibus: quarum prima sumitur ex eo, quod demonstratio procedit ex prioribus ac notioribus conclusione. Ait enim, quod si daretur demonstratio circularis tunc idem esset prius & posterius alio: nã si.a. demonstraretur per.b.b. est prius: & si.b. demonstratur per a.b. etiam est posterius. At quia posset quis ex superioribus respondere non esse inconueniens, vt idem sit prius quo ad nos & posterius quo ad naturam, sicut singularia per quæ fit inductio sunt priora nobis & posteriora naturæ: excludit hanc responsionem, dicens, quòd si hæc demonstratio quæ procedit ex prioribus nobis faceret scire, tunc non bene supra definitum esset scire, vbi dictum est scire esse rem per causas cognoscere: nam talis demonstratio nõ procedit ex causis, sed ex effectu. Quocirca dicendum esset duplex esse scire, scilicet aliud per causam & aliud per effectum: quod tamen est falsum: nã scire ab effectu, non est scire. Cognoscere enim per sensum, quòd ignis calefacit non est scientia sed experientia: quia non scitur per definitionem ignis. Concludit ergo, quòd demonstratio quæ procedit ex prioribus quo ad nos, non est simpliciter demonstratio. Et concluditur interroganter per particulam, an, quæ æquialet negationi. Loco de ly an, substitue, at, eritque contextus perspicacior. Hinc infert Sanct. Thomas, quòd in syllogismo dialectico nihil vetat quin detur circulus in diuersis generibus causarum: quia syllogismus dialecticus, cum non semper faciat scire, non est necesse vt procedat semper ex causis. ¶In quarta particula (Euenit autem) formal secundam rationem. Ait enim perinde esse circulariter demonstrare ac si quis demonstraret idem per idẽ, scilicet, hoc est, quia hoc est: quo pacto facilè (inquit) esset omnia demonstrare. Et hoc inquit patere potest in tribus terminis. Nihil enim refert per plures an per paucos redire dicantur, id est, circulus fiat (quod Boetius vertit, reflectere.) ¶Ad intelligentiam huius textus, qui obscurus est, demus circulum fieri, in tribus his terminis. a. b. c. Vt quia.a.est.b.est,& quia.b.est.c.est: vnde directè sequitur de primo ad vltimum, quia.a.est.c. est, vt infert Aristote. (ponitur enim in textu, cum, & secundum Boetium, si, pro quia) tunc si datur circularis demõstratio demonstretur circulariter.b.per.c.&.a.per.b. scilicet

Prima particula.

Secũda particula.

Propositio per se nota.

Tertia particula.

Quarta particula.

Circulus.

scilicet quia.c.est.b.est, & quia.b.est.a.est. Et de primo ad vltimum circulariter, quia.c.est.a.est. Eadem ratione incipiendo.a.b. sequitur, quia.b.est.c. est, & quia.c. est.a.est.vt modo inferebamus:ergo quia.b.est.a.est: & per consequens primus circulus trium terminorum reductus est ad duos.s.quia.a.est.b.est:& quia.b.est.a. est: & hoc est quod dicit Aristot.ponatur. a. in loco quo ipsum.c.est, id est loco. c. quod est dicere sicut prius inferebatur:quia.b.est. c. est, inferatur quia. b. est. a. est. Rursus eadem arte sequitur de primo ad vltimum, quia a est.b.est,& quia.b.est.a.est:ergo quia.a.est.a.est: nam sicut in tribus terminis sequebatur quia. a. est.b. est, & quia.b.est.c.est.ergo quia.a.est.c.est: ita (postquam.a. ponitur loco de ly.c.)pariter sequitur, quia.a.est.b. est, & quia.b.est.a.est:ergo quia.a.est.a.est. Atque adeo tandem circulus reducitur ad idem vel idem: quod erat intentum Aristot. Atqui propterea præmiserat, ꝙ nihil refert siue per multos siue per paucos terminos redire circulus dicatur:etiã per pauciores q̃ duos: putà per vnum. In versione Boetij habetur, per paucos aut per duos, & quanuis litera Græca vtranque traductionem admittat, tamen hæc Argyropili significantius explicat mentem Aristo. ¶ In quinta & postrema particula.(At vero)subiungitur tertia ratio,quæ talis est:Admittentes circulum in demonstrationibus eo id opinantur, vt saluent omnia posse demonstrari:& ideo debent consequenter dicere, ꝙ cuiuscunque demonstrationis possunt ambæ præmissæ demonstrari per circulum:hoc tamen est falsum: imo solum in primo modo primæ figuræ potest esse circularis demonstratio: & adhuc vbi medium & ambæ extremitates sunt tres termini conuertibiles:ergo vana est istorum opinio. Ad manifestationem minoris supponit Aristo.ex libris Priorum ꝙ demonstratio,sicut omnis syllogismus,non procedit ex vna sola propositione aut vno solo termino, sed ex tribus terminis duas propositiones componẽtibus. Supponit secundo(quod.5.lib.Summul. latè monstratum est) ꝙ circularis syllogismus tunc sic, quando ex conclusione & altera præmissarum, aut eius conuertente, infertur altera præmissa. Vt data ista demonstratione,omne animal rationale est risibile: omnis homo est animal rationale:ergo omnis homo est risibilis:ex conclusione & minore simpliciter conuersa infertur circulariter maior hoc modo,omnis homo est risibilis:omne animal rationale est homo: ergo omne animal rationale est risibile. Et ex maiori simpliciter conuersa & conclusione, infertur circulariter minor hoc modo,omne risibile est animal rationale: omnis homo est risibilis: ergo omnis homo est animal rationale. Vnde vt in prioribus Aristo.ostendit,in secunda & tertia figura fieri nequit,vt per circulum vtraque præmissa demonstretur ex sola conclusione & altera præmissa:quod hic Aristot.inquit,ex his quæ sunt sumpta. Et ratio est, quia in secunda figura conclusio & per consequens altera præmissarum est negatiua:ex illis ergo negatiuis non poterit concludi affirmatiua præmissa:nam ex duabus negatiuis nihil sequitur. Et in tertia figura conclusio semper est particularis,& aliqua saltè præmissarum vniuersalis:ob idq; præmissa vniuersalis nunquam syllogizabitur ex conclusione particulari: quia à non distributo ad distributum non valet syllogismus. Et eædem rationes currunt in modis negatiuis & modis particularibus primæ figuræ. Colligitur ergo, ꝙ in solo primo modo primæ figuræ potest vtraq; præmissa circulariter demonstrari: propterea ꝙ conclusio est vniuersalis affirmatiua. Sed tamen in solis terminis conuertibilibus:aliàs si minor extremitas esset inferior ad medium, minor vniuersalis non conuertere-

Particula quinta.

tur simpliciter:quod requiritur ad inferendum maiorẽ. Etsi maior extremitas esset superior ad medium, maior non conuerteretur simpliciter:quod requiritur ad inferendum minorem. Vt si præmissæ essent istæ, omne animal est substantia,& omnis homo est animal,minor non infert hanc conuertentem, omne animal est homo: nec maior,hanc omnis substantia est animal. Sequitur ergo falsum esse omnem præmissam cuiusque demonstrationis,posse circulariter demonstrari.

Quæstio secunda.

Vtrùm sciẽtia & demõstratio rectè sint ab Aristo. definitæ.

A Parte negatiua arguitur primo contra definitionem,scire, positã in.5.text. Definitio illa non constituitur ex genere & differentia:ergo non est bona. Probatur antecedens. Genus scientiæ est habitus: & non actualis cognitio (habitus enim est à quo homo dicitur sciens,etiam si dormiat:assensus vero actualis non dicitur scientia,sed consideratio,vt infra videbimus)ergo dicendum fuisset,scire,seu scientia est habitus, potius quã scire est cognoscere. Item habitus scientiæ differt ab opinione,eo ꝙ est certus,& à fide,eo ꝙ est clarus & euidẽs: ergo loco differentiæ deberet poni in definitione ꝙ esset habitus certus & euidens. ¶ Et confirma.Stat quempiã cognoscere rem aliquam omnesque eius causas sola ratione probabili vel authoritate alterius:& tamen tunc nõ sciet rem illam:sed habebit aut opinionem tantum,aut fidem:ergo non satis est ad scientiam cognoscere rem per causas:cuius contrarium asseuerat Arist. ¶ Secundo principaliter arguitur contra eandem definitionem. Demonstratio alia est propter quid,& alia,quia,vt infra tex.30. autor est Arist.sed omnis demonstratio facit scire', vt in prima hic definitione demonstrationis habetur:ergo qđ scimus per demonstrationem,quia,simpliciter scimus: illud autem non scimus per causam, sed per effectum: ergo non tantum id simpliciter scimus cuius causas nouimus:aut Arist.sibi ipsi repugnat. Et confir. Deus est maximè scibilis,cum sit summa & prima veritas:cuius scientiam saltem habent beati, secundum illud. 1. Ioan. 3. Cum apparuerit,similes ei erimus:videbimus enim sicuti est:& tamen Deus,sicut non habet causam essendi, ita nec suæ veritatis: ergo non omnis scientia est cognitio rei per causas. ¶ Tertio contra tertiam particulam definitionis arguitur. Scientiæ naturales,rationales, & morales sunt propriè & simpliciter scientiæ: & tamen non vbique procedunt ex causis necessarijs, & immutabiliter eosdem habentibus effectus:ergo tertia particula.s.non contingit aliter se habere,non erat necessaria,Maior est aphilosophis recepta,& probatur minor. Verè scientia naturalis est,ꝙ homo est bipes,duos habens oculos duasque manus cum decem digitis &c. tamen quandoque nascuntur monstra aut huiusmodi membris trunca, aut mẽbris aliter se habentibus. ¶ Quarto principaliter arguitur cõtra illam quam quidam censet secundam esse definitionem,scire.s. Scire est per demonstrationem intelligere. Deus habet proprijssime scientiam omnium rerum, quã tamen non acquisiuit per demonstrationem: quippe qui sua essentia est sua scientia:item angeli,cum non sint rationales,non discurrunt, nec ad scientias conclusionum per in-

per intellectum præmissarum procedunt: sed simplici intellectu intelligunt, & rem & eius causas: ob idque dicuntur substantiæ intellectuales: vt. 1.p.q.58.art.3.ait San. Thom. & tamen cognitio eorum est verè scientia, altior multò quam nostra: ergo nõ omnis scientia fit per demõstrationem. ¶ Quinto principaliter arguitur cõtra id qđ ait Arist. ſ. Quod non est, non scitur. Deus scit ea quæ nõ sunt: nam vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt. Rom. 4. ergo saltem à Deo quod non est scitur. ¶ Sexto arguitur contra definitionem. 1. primi principij seu propositionis immediatæ in qua habetur propositionem immediatam esse illam qua nõ est altera prior. Omnis illa propositio, vt super textum explicuimus, in qua prima propria passio prædicatur de definitiõe est immediata, cum omnis talis careat medio quo demonstretur: & tamen inter huiusmodi immediatas propositiones vna est prior alia: prior enim est illa quę est euidentior: & manifestum est ꝙ hæc omne totum est maius sua parte, sit euidentior ꝙ ꝙ omne animal rationale sit disciplinabile: & euidentius est, quodlibet esse vel nõ esse, quàm omne totum esse maius sua parte: postquàm est principiam omnium per se notissimum: ergo stat aliquam propositionem esse immediatam, qua tamen sit altera prior. ¶ Et confir. omnis propositio in qua definitio prædicatur de definito est immediata: quippe cum eius prædicatum sit de intrinseca ratione subiecti: & tamen inter illas vna est alia prior: nã definitio quæ datur per causas materiales demonstratur per illam quæ datur per causam finalem, vt Aristo. docet lib. 2. tex. 8. ergo idem intentum. ¶ Septimo principaliter arguitur contra illud verbum in tertia particula, tex. 5. ſ. ꝙ nemo scit conclusionem non habens scientiam prę missarum per resolutionem vsque ad prima principia. Multæ sunt demonstrationes quæ non pñt resolui vsque ad prima principia per se nota. Non enim apparet modus quo iste præmisse, omne animal rationale est risibile, & omnis homo est animal rationale, resoluantur ad illud primum principium, quodlibet est vel non est, ergo aut scientia conclusionis non est possibilis, aut sine huiusmodi resolutione haberi potest. ¶ Et confir. Theologia nostra est scientia, vt author est S. Tho. 1.p.q.1.ar. 2. tamen non resoluitur ad prima principia per se nota, procedit enim ex articulis fidei quos, vt ait Apostolus non clarè, sed in ænigmate cognoscimus: ergo vt aliquis habitus sit scientia non necesse habet in per se nota principia resolui. ¶ Octauo principaliter arguitur cõtra illud dictum in calce. text. 5. ſ. ꝙ oportet magis credere præmissis q̃ conclusioni. Omnis causa naturalis producit effectum sibi æqualem, cum agat secundum vltimum potentiæ, vt ignis generat ignem: sed assensus premissarum sunt causæ naturales respectu assensus conclusionis: ergo generant assensum sibi æqualem in certitudine & clarite: & per consequens æqualiter cognoscuntur conclusio & præmisse. ¶ Et cõfir. si oporteret magis aut perfectius assentiri præmissis quàm conclusioni, id præsertim esset propter illam regulã Aristo. Propter quod vnumquodq; tale & illud magis: sed illa est falsa, & quæ in quocunque genere causarum patitur instantiam: ergo pariter potest in proposito esse falsa. Probatur minor primo in genere causæ finalis, vbi præcipuam habet apparentiam. Non sequitur, sanguis minuitur propter sanitatem: ergo sanitas magis minuitur. Secundo in genere causæ efficientis nõ sequitur: Dominicus est homo propter solem & propter Paulum (nam sol & homo generant hominem. 2. Physic. tex. 26.) ergo sol, aut Paulus est magis homo. Tertio nec in genere causæ materialis sequitur: Nix est subiectum albedinis propter quantitatem: ergo quantitas est magis, aut perfectius subiectum. Nec denique sequitur in genere causæ formalis, Nix est alba propter albedinem: ergo albedo est magis alba. ¶ Nono principaliter arguitur contra definitionem propositionis per se notæ, quæ habetur in text. 6. ſ. propositio per se nota est quæ solis terminis cognitis cognoscitur. Etenim aut intelligitur de terminis qui sunt notitiæ intuitiuæ, aut de notitijs abstractiuis. Si de intuitiuis, tunc sequitur has propositiones, Dominicus dictat, Petrus scribit, esse per se notas: nam habenti notitias intuitiuas mei loquentis & Petri scribentis sunt manifestæ: quod tamen est falsum, cum prædicata non conueniant per se subiectis: quia non sunt de intrinseca eorum ratione. Si véro intelligatur de notitijs abstractiuis: tunc aut intelligitur de notitia confusa quale est definitum, aut de distincta qualis est definitio. Si primum, tunc sequitur ꝙ hæc propositio, homo est rationalis, non est per se nota: cum illa non fiat euidens ex illa notitia subiecti confusa: sed demonstratur per eius definitionem: & tamen ꝙ illa sit per se nota apparet ex eo, ꝙ prædicatum est de intrinseca ratiõe subiecti quod sufficit ad propositionem per se notam, vt tradit S. Tho. 1. p. q. 2. ar. 1. Si vero intelligatur de notitijs distinctis qualis est definitio, tunc sequitur ꝙ omnis propositio demõstrabilis est per se nota: quod inuoluit repugnantiam. Et sequela probatur: nam hæc, omnis homo est disciplinabilis, habita definitione subiecti est per se nota: est enim per se notum omne animal rationale esse disciplinabile: saltem si illa sit prima propria passio. ¶ Decimo contra vltimum membrum capitis tertij arguitur, ꝙ detur demonstratio circularis. Primi philosophi ab effectu demõstrarunt causam, vt visa eclypsi inuestigarunt causam: cœperunt enim admirari & inde philosophari. 1. Meta. cap. 2. & postmodum inuentis causis tradiderunt scientias contrario modo. ſ. ex causis demonstrando effectus: ergo. Quod si dicatur huiusmodi circulum non esse negatum ab Aristotele, arguitur ꝙ etiam in causis possit esse circularis demonstratio: nam deambulatio est causa efficiens sanitatis, & sanitas causa finalis deambulationis. 2. Physi. tex. 30. ergo vtrunque per alterutrum demonstratur. Quod si quis rursus dicat in diuersis generibus causarum non esse prohibitam circularem demonstrationem, arguitur demum ꝙ in eodem genere causæ detur demõstratio circularis. Vapor est materialis causa ex qua generatur pluuia: & pluuia vice versa est causa itidem materialis ex qua generatur vapor, vt Aristote. secundo huius concedit: ergo potest ex illis fieri circularis demonstratio hoc modo, Quotiescunque est vaporum abundantia, pluuiæ sunt frequentiores: sed in hyeme est vaporum abundãtia, ergo & pluuiæ: & circulariter sequitur, in hyeme sunt pluuiæ frequẽtiores: ergo & vapores. ¶ Pro parte affirmatiua quæstionis militat autoritas Aristot.

Ad quæstionem propter autoritatem Aristo. affirmatiuè respondetur.

Vnde circa materiam primi argumenti notandum est primo, quod quanuis vulgari consuetudine receptum sit (vt lib. 1. retrac. c. 14. meminit Augusti.) id nos dici scire, quod aliorum testimonio dicimus, licet sola id fide humana aut opinione teneamus, sicut scimus bellum Aphricanum aut Troianum fuisse: tamen inter philosophos, qui iuxta nominis proprietatem loquũtur, illud solum dicimur scire, vt illic ipse testatur, quod mentis firma ratione comprehendimus, videlicet quod intellectus manifesta visione intuetur. Vt scientia generali nomine idem sit, quod euidẽtia: siue illa habeatur per sensum siue per intellectum. Quocirca non debemus, vt multi faciunt, acceptiones

sciētiæ ad libitum multiplicare. At secundum hunc vsum sapientum quatuor modis accipit scire: seu quatuor sunt gradus scientiæ & euidentiæ secundum quatuor ordines rei scibilis. Scire.4.modis. Scire primo modo accipitur cōmuniter pro experientia rerum mere contingentium quæ in prospectu nr̄o contingunt: vt dicimur scire homines disputare, quos audiuimus: & hominem sedere quem videmus. Et hæc quanuis dicatur quodammodo scientia, quia est euidentia: tamen non proprie, sed communiter est scientia: quia est rerum contingentium prorsus variabilium & nullam habentium certitudinem: sed vocatur proprio nomine experientia. Secundo modo accipitur propriè pro cognitione naturalium aut moralium rerū, quæ plurimum & regulariter eodē mō se habent: vt dicimur scire, in vere & autumno tonitrua esse: flante Austro pluuiam subsequi: & alia id genus multa in medicina & in philosophia morali. 1. Modo. Et hæc propriè est scientia: licet non sit ita certa nec euidens sicut scientiæ mathematicæ. Tertio modo accipitur sciētia magis propriè pro cognitiōe eorum, quæ cum simpliciter necessaria, semper immutabiliter vno modo se habent. 3. Modo. Hæc autem sunt in duplici differentia: nam alia sunt immediata principia: nempe quæ non habent priores causas per quas demonstrentur, vt sunt prima principia: putā, quodlibet est vel non est, omne totum est maius sua parte, omne animal rationale est disciplinabile: quam deinceps supponamus esse primam inter proprias passiones hominis. 1. Passio. Alia vero sunt simpliciter necessaria, quæ habent causas ex quibus eorum cognitio procedit. Et hæc cognitio est quarto modo & prorsus sime scientia, vt asserit Arist. Et ratio huius est, quia veritas rei idem est quod esse rei: vnde sicut res se habet ad esse, ita & ad veritatem. 2. Metap. text. 4. & ideo quod est causa alterius, vt sit, est etiam causa, vt verum sit: cum ergo scire sit veritatem rei perfectè cognoscere, non potest res sciri, nisi cognoscantur causæ illius quæ sunt causæ veritatis. 4. Modo. Enimuero sicut non potest quis scire verum ne aurum sit, an falsum, nisi cognoscendo an constet ex proprijs principijs aurum: ita in vniuersum nullius rei veritatem plenè cognoscimus, quod est scire rem, nisi sciamus illam resoluere ad prima principia ex quibus iudicium rei sumitur. Quam ob rem philosophi videntes rerum effectus, cœperunt causas perscrutari, & inde dicti sunt philosophi: & fœlices habebantur qui rerum poterant cognoscere causas. ¶ Quo fit vt cognitio principiorum non ponatur in tertio gradu, propterea q̄ sit inferior cognitio q̄ quartus gradus, (imo est præstantior dispositio, vt habetur in textu) sed ponitur in tertio, quia non vocatur proprijsime scientia, sed intellectus. Cognitio enim principiorum, quia est simplicissimus & primus actus intellectus, sortitur nomen ipsius potentiæ. ¶ Secundo notandum est, q̄ Arist. nō anxiè curat, præsertim in Dialectica, res per definitiones quidditatiuas definire: sed satis habet, quid nominis exemplis vsuque philosophorum explicare. Qua de re sunt qui existimant in descriptione Aristotelis supplenda esse alia verba, vt cōpleta sit definitio scientiæ. s. q̄ sit cognitio complexa, certa, & euidens. Crediderim tamen non opus esse supplemento, sed sola expositiōe verborum Aristotelis. Etenim id ipsum est rem cognoscere per causam, quod rei veritatem certo & euidenter iudicare. Qui enim solum habet notitiam apprehensiuam huius quod est Papam dormire, non dicitur veritatem cognoscere. Et qui opinatur quantitatem distingui a re quanta, aut credit Deum esse Trinum, cognoscit quidem aliquo modo veritatem, nō tamen per causam, sed ratione probabili vel authoritate. Cognoscere nanque rem per causam est habere iudicium rei ex proprijs principijs, quæ mediante lumine naturali intellectum coniuncunt per resolutionem vsque ad manifestissima principia. Quod patet in verbo Arist. Cognosc̄ causam. vbi ait, quod non sciet qui non habet horum i. præmissarum, demonstrationem. Atqui cognoscere non solum dicitur quia actu rem cōsiderat, sed prius qui habet habitum: nam sapiens, etiam dum nihil considerat, censetur dicturque res cognoscere. ¶ Colligitur ergo definitio scientiæ, quæ est velut expositio descriptionis Arist. Scientia est habitus verus, certus & euidens, ex proprijs rei causis genitus. Vbi ponitur, habitus, loco generis: nā Definitio scientiæ. assensus actualis non dicitur scientia, sed cōsideratio sciētiæ. Dicitur, verus, ad differentiā erroris: quia quod non est non non scitur. Dicitur, certus ad differetiam opinionis, qui est habitus cum formidine. Dicitur, euidens, ad differentiam fidei, quæ est habitus obscurus, & in euidēs. Dicitur denique, ex causis rei genitus, ad differentiam intellectus principiorum, per se & non ex alijs principijs notorum. ¶ Hinc colligitur primo solutio primi argumenti principalis, nam verbum cognoscere apud Aristotelem intelligitur habitualiter: q̄ā est genus scientiæ: & cum ait, rēm per causas cognoscere, infinitas differētias definitionis, scilicet q̄ cognitio sit certa & euidens. ¶ Et perinde soluitur confirmatio. Negatur enim q̄ qui conclusionem eiusque causas sola ratione probabili aut authoritate nouerit, conclusionem illam simpliciter ex principijs cognoscat. Cognoscere nanque rem simpliciter ex principijs, est habere iudicium rei, quale eius principia suaptè natura in lumine naturali producunt. ¶ Secundo colligitur differentia inter intellectum, scientiam, & sa- Intellectus scientia & sapientia. pientiam. Intellectus eīn est habitus principiorum qui ex notitijs terminorum generatur: scientia vero est habitus conclusionum, qui per demōstrationem producitur: sed sapientia est habitus quo assentimur & principijs & conclusioni, & conblusioni propter principia, vt elicitur ex Arist. 1. mag. mora. vbi ait, q̄ sapientia constat ex intellectu & scientia: & ex S. Tho. 1. 2. q. 57. artic. 2. Tametsi in alia significatione sapientia per excellentiam dicatur illa scientia quæ tractat de altissimis causis: qualis est metaphysica, vt habetur. 1. metaphy. 1. & 2 cap. Quemadmodum & theologia merito inter scientias digna est nomine sapientiæ. ¶ Sumitur tamen hinc argumentum aduersus verbum illud textus. 5. quo ait Aristot. melius esse dispositum qui habet intellectum quam qui habet scientiam. Arguitur enim sic, qui habet intellectum principiorum non omnis habet scientiam conclusionis, qui vero habet scientiam conclusionum, habet simul intellectum aut sapientiam principiorum: ergo hic est melius dispositus. ¶ Respondetur, q̄ Arist. non comparauit habentem solum intellectum ad habentem intellectum & scientiam seu sapientiam: manifestum enim est, q̄ qui habet ambo simul melius est dispositus quam qui habet eorum alterum: sed comparauit habitum seorsum principiorum ad habitum præcisum conclusionum. Quorum primus est præstantior: quia est cognitio rei per se: scientia vero est cognitio rei per aliud. ¶ At vero dubium restat circa primam acceptionem scientiæ, vbi diximus experientiam veritatum merè contingentium esse scientiam, propterea quòd est euidentia. Dubium inquam est quod non videtur eiusmodi assensus esse euidentia. Euidentia quippe est assensus per quem non stat cognoscentem decipi: sed stat Petrum decipi per hoc iudicium (dum Paulus est ei prēsens) putā si supranaturaliter seruetur iudicium in absentia Pauli: aut si dæmō in præsentia Petri cadauer Pauli exanimatum moueat acsi esset viuum, ergo tale iudicium non est euidentia. ¶ Iuniores hic multa consumunt

verba

verba de euidentia propter Petrum Aliacensem, qui in prologo. quæst. 1. distinguit duplicem euidentiam. s. naturalem & supernaturalem. Naturalis inquit euidentia est assensus quo non stat habentem naturaliter decipi: sed stat supernaturaliter. Euidentia vero supernaturalis est assensus, quo non stat habentem decipi nec naturaliter nec supernaturaliter. Exempli gratia. Iudicium quod Paulus est, dum illud existit in mente Petri, est euidentia naturalis: quia naturaliter Petrus non potest decipi per ipsum, potest tamen supernaturaliter, vt argumetum ꝓbat. Idem tamen iudicium in mente Pauli est (vt dicunt) euidentia supernaturalis: quia non stat Paulum decipi per ipsum etiam supernaturaliter. Quia vel esset in casu quo Paulus viueret, & tunc iudicium est verum: aut casu quo Paulus non viueret, & tunc non habet rale iudicium, & per consequens non deciperetur. Si vero maneret supernaturaliter in anima sẽparata Pauli, illa deciperet iudicans ꝙ Paulus est. Vnde inferunt, ꝙ idem iudicium in vno subiecto est euidentia naturalis, in alio vero supernaturalis. ¶ Existimo tamen non opus esse hac distinctione. Sed euidentia idem est, quod clarum & manifestum iudicium productum, aut à notitia intuitiua, aut ex notitijs terminorum immediatè (vt in per se notis) aut mediatè per demonstrationem: hoc enim sonat verbum, videre, vnde nomen euidentia deriuatur: Vt euidentia sit nomen commune ad quatuor illas acceptiones scientiæ supraposítas. Atqui satis est, vt iudicium simpliciter sit euidentia ꝙ suaptè natura non sit deceptorium, tametsi supernaturaliter per ipsum possit quis decipi. Nihil enim minus ignis ille erat simpliciter calefactiuus, quando naturaliter non calefaciebat tres pueros in camino ignis. ¶ Et sunt alia præterea argumenta cõtra istos. Primum ꝙ impropriè vocant euidentiam supernaturalem, eo ꝙ per ipsam non stat quenq; naturaliter aut supernaturaliter decipi: nam supernaturalis assensus nõ est nisi qui aut supernaturaliter producitur, aut de subiecto est supernaturali. Deinde quia etiam secundum suam definitionẽ nulla est euidentia supernaturalis: nam licet per illud iudicium, Paulus est, non possit decipi Paulus, potest tamẽ per illud decipi supernaturaliter Petrus, vt ipsi fatentur: quod sufficit vt iudicium simpliciter sit supernaturaliter deceptorium. Quare malè concedunt, ꝙ illud iudicium in vno intellectu sit naturalis euidentia, & in alio supernaturalis: sed cẽsendum est simpliciter naturalis. ¶ Hinc sequitur ꝙ hoc iudicium hic panis est, quod habemus de hostia ante consecrationem, est simpliciter euidens: non obstante ꝙ gentilis post consecrationem supernaturaliter per ipsum decipitur. Credo nanq; idem iudicium manere in gentili de pane post consecrationem, quod erat ante consecrationem: postquam manet eadem notitia in tuitiua accidentium productiua & conseruatiua eiusdẽ. In Christiano vero non manet idem: quippe in quo fides corrigit sensum ne decipiatur.

Euidẽtia naturalis & supernaturalis.

Euidentia.

Ad secundum principale Aristote. ipse respondet in text. 6. vbi ait, ꝙ demonstratio, quia, non facit simpliciter scire: ob idque in text. 5. vbi ait demonstrationem esse syllogismum qui facit scire, solum definit demonstrationem propter quid, de qua statim subiungit ꝙ procedit ex immediatis principijs & ex causis. Demonstratio vero, quia, solum producit simplex iudicium conclusionis. v.g. hæ præmissæ, id quod quotiescunque sumitur vt plurimum expellit choleram est purgatiuum choleræ, rebarbarum est huiusmodi: solum producunt per experientiam ab effectu hoc iudicium, ꝙ rebarbarum est purgatiuum choleræ: sed quare sit purgatiuum cholere, puta à calore an à proprietate: hoc nõ demonstrant. Et per consequens tale iudicium propriè non est scientia. Eodem modo cum video ignem calefacere, cognosco ignem esse calefactiuum: an vero sit calidus formaliter an virtualiter, hoc non cognosco: nam similiter calefacit sol: qa est virtualiter calidus sicut ignis. Et ideo cum dicitur demonstratio, quia, ly quia, non accipitur causaliter: sed est coniunctio. s. demonstratio ꝙ hoc est tale. Quocirca potius appellanda est demonstratio quod est, aut quale est, quàm quia. Neque est demonstratio simpliciter, sed secundum quid, postquàm non dicit quare est tale. Et hoc est quòd ait: An vero & alius faciendi modus sit, posterius dicemus. ¶ Ad confirmationem respondetur, ꝙ quanuis in Deo non sit verè causa alicuius attributi quod est in illo, nihilominus est aliquid quod est ratio alterius, quod sufficit ad propriam scientiam: videbunt enim beati ꝙ Deus qui est misericors & sapiens, creauit mundum & redemit homines: & quia est purus actus nihil habens de potentia, est immutabilis & æternus: & quia iustus, est remunerator licet illa non distinguantur realiter, quia etiam si passiones in nobis non distinguerentur realiter à subiectis, nihilominus demonstrarentur de illis. Et ideo visio beatifica est propria scientia: licet non sit discursiua. De existentia tamen illius nulla est causa nec ratio alia quam natura sua: naturæ enim Dei est existere.

Ad secundũ argumetu. Demõstratio quia.

Ad confir.

Ad tertium argumentum respondetur iam, ꝙ scientię naturales & morales sunt propriè & simpliciter scientiæ, licet non sint ita certæ & immutabiles sicut mathematicæ quod maximè debent adnotare dialectici. Existimat enim vulgus dialecticorum hoc tempore nullam esse propriè scientiam præter solas mathematicas, cum tamẽ apud sapientes philosophia naturalis & moralis sint propriè scientiæ. Quanuis intra latitudinem propriæ scientiæ sint gradus maioris & minoris euidentiæ & certitudinis. Quis nanque dubitat scientias esse istas naturales, videlicet fructus in Vere germinare, & in autumno maturescere propter motum virium solis. Tonitrua esse in autumno: tempestates in hyeme: Flantem austrum pluuiam subsequi, aquilonem nubes dispergere, alia huiusmodi: licet nonnunquam deficiãt. Et in medicina & astrologia sunt multæ similes propriè scientiæ, licet non sint certissimæ vt mathematicæ. Vnde ad Aristo. respondetur, ꝙ quando ait scientiam procedere ex causis quas non contingit aliter sehabere, id solum intelligit de scientijs certissimis quales sunt mathematicæ. Vel fortè intelligit, ꝙ non contingit aliter se habere suo modo in quocunque gradu scientiæ, puta quòd in mathematicis nullatenus contingere potest oppositum: sed tamen in naturalibus non contingit regulariter oppositum, sed rarissime.

Ad tertium. Scientiæ naturales & morales.

Ad quartum principale posset quis forsan negare scientiam angelorum esse propriè scientiam: quia non est per discursum acquisita vt argumentum probat. Attamen melius est dicere, imo nullatenus negandum est angelos habere proprijssimam scientiam: nam quanuis angelus non prius habeat assensum v.g. huius ꝙ homo est admiratiuus, ex quo postea generet assensum ꝙ est risibilis: nihilominus in obiecto, simplici assensu cognoscit illud esse causam huius, scilicet ꝙ homo est risibilis, quia est admiratiuus: & admiratiuus, quia est animal rationale: & cognoscit terræ nascentia gigni propter accessum solis. &c. Itaque cognoscit effectus ex suis cuiusque causis procedere: quod sufficit ad ratio-

Ad quartũ. Angelorum scientia.

nem scientiæ. Et hoc manifestè patet in Deo, qui vno omnium consensu conceditur habere omnium rerum scientias: quanuis non acquisierit illas per demonstrationem: sed sua essentia est sua scientia. Arist. vero solum asseruit scientiam fieri per demonstrationem in hominibus eo ꝙ ratiocinatione discurrunt. ¶ Ex quo sequitur, ꝙ si in illa descriptione scire est rem per causas cognoscere, ly per, dicat causam ex parte cognoscentis, vt vnus assensus generetur ex alio illa definitio non conuenit scientiæ Dei nec angelorum: si vero dicat causam ex parte obiecti, videlicet ꝙ vna res cognoscitur esse effectus alterius, conuenit illis scientijs cœlestium spirituum. Cum dicimus angelum vnico assensu cognoscere omnia, non intelligas, ꝙ vnico assensu intelligit omnes veritates mundi, sed ꝙ vnica species intelligibilis, repræsentans. v. g. speciem humanam, repræsentat simul effectus & causas, non prius vnum quam aliud: quod non est in præsentiarum locus pluribus verbis disputandi.

Ad quintũ. Sciẽtia Dei.

Ad quintũ principale respondetur, hanc inter alias esse differentiã inter nos & Deum, ꝙ nos solum habemus scientiam specierum vniuersalium rerum quæ sunt creatæ. Et habemus illas, etiam in tempore quo indiuidua talis speciei non sunt: nam habemus scientiam rosæ in hyeme, & scientiam eclypsis, quando eclypsis non est: eo ꝙ scientia non est formaliter de indiuiduis. Et hoc est scire id quod est: puta, speciem, cuius indiuidua sunt vel in re vel in causis naturalibus. Deus vero non solum scit ea quæ sunt in aliqua differẽtia temporis. s. quæ sunt fuerunt vel erunt: aut quæ sunt in causis naturalibus: sed etiam scit omnia illa quæ super naturaliter, producere potest: licet nunquam erunt. Differenter tamen vt. 1. p. q. 14. art. 9. docet S. Tho. nam illa quæ sunt in aliqua differentia temporis cognoscit scientia visionis: quam Summulistæ vocant notitiam intuitiuam: sed illa quæ nunquam erunt, cognoscit scientia simplicis intelligentiæ: quam possumus vocare cognitionem abstractiuam. Nec differentia hæc est in Deo secundum se, nam sua simplicissima essentia cognoscit perspicacissime omnia: sed differentia est ex parte rerum ꝙ scientia visionis connotat existentiam & præsentiam obiecti in aliqua differentia temporis: scientia vero simplicis intelligentiæ, non connotat ꝙ obiectum habeat aliam existentiam quam simpliciter cognosci. Nihilominus tamen Deus non scit id quod non est, contra sensum Arist. quia eo modo quo scit illa quæ scit simplici intelligentia: eo inquam modo, illa sunt: nam sunt possibilia de potentia Dei absoluta. Chimæra vero aliaq; entia imaginaria quę non sunt in potentia Dei, quia veras non habent quiddidates, nec sunt propriè entia, non cadunt sub obiecto intellectus, quod est ens, illa tamen cognitio imaginaria quæ de illis habetur non concipitur, nisi sub ratione entis: nihil enim de illis cognoscimus nisi quod fingimus esse entia: sed de hoc nihil amplius in præsentiarum.

Ad sextum. Propositio immediata.

Ad sextum principale respondetur per distinctionem, prioris, Aristotelicam. s. quo ad nos & quo ad naturam. Etenim quando Aristoteles dicit propositionem illam esse immediatam qua non est altera prior, intelligit de prioritate simpliciter quo ad naturam: hæc enim præmissa, omne animal rationale est disciplinabile (si illa sit passio prima) nullam habet natura priorem: quia inter subiectum & prædicatum nullum est medium per quod prædicatum demonstretur de subiecto. Nihil tamen vetat quo minus habeat priorem quo ad nos. i. notiorem nobis: vtpote quæ constat ex terminis nobis notioribus, vt probatum est in argumento. Sed notandum est, ꝙ neque istæ, omne totum est maius sua parte, si ab æqualibus æqualia demas &c. dicuntur notiores quo ad nos quam ista, omne animal rationale est disciplinabile, propterea ꝙ illæ conducant aliquid ad probationem huius: sed sunt euidentiores in geometria, quã ista in philosophia naturali. Illa vero, quodlibet est vel non est, quomodo cõducat ad omnium scientiarum principia. Text. 2 6. tangemus. ¶ In solutione confirmatiõis multi multa verba consumunt vt defendant quomodo propositio in qua definitio materialis prædicatur de subiecto sit immediata, non obstante ꝙ demõstretur per causam finalem. Existimo tamen non esse pluribus verbis opus ad explicandum mentem Aristotelis. Intelligit enim propositionem immediatam esse illam qua non est altera prior in eodem genere: nihil tamen obstat aliam esse priorem in alio genere causæ. Exempli gratia. Folia vitis sunt ampliora quam folia amygdali ad defendendum vuas à tempestatibus quæ sunt magis teneri fructus quã amygdala: nihilominus tam immediata est ista, vitis est habens folia ampla, quam ista, vitis habet folia protegentia vuas à tempestatibus: sed illa est immediata in genere causæ materialis, & hæc in genere causæ finalis: & ideo non repugnat, ꝙ materialis demonstretur per finalem. Eadem ratione tam immediata est hæc in suo genere, domus est artificium constructum ex lapidibus lignis & cæmento, quàm hæc, domus est artificium quod nos à tempestatibus tuetur, licet prima demonstretur per secundã. Et hac ratione in expositione tex. 5. diximus definitionẽ demonstrationis materialem demonstrari per finalem. Quod fit hoc modo: Omnis syllogismus faciens scire cõstat ex veris primis immediatis: sed omnis demonstratio est syllogismus faciens scire: ergo omnis demonstratio constat ex veris. &c.

Ad confir.

Causa materialis dmi. per finalẽ.

Ad septimũ Resolutio necessaria ad scientiã.

Ad septimum principale respondetur, ꝙ vt aliquis habeat veram scientiam, satis est se scire resoluere præmissas vsque ad principia immediata & indemonstrabilia: non tamen semper est necessarium scire eas resoluere vsque ad principia quæ sunt simpliciter per se nota nobis: saltem vsque ad hoc, quodlibet est vel non est. Principium enim immediatum, vt dictum est, est omnis propositio inter cuius prædicatum & subiectum nihil mediat: tametsi non omnis talis propositio sit simpliciter per se nota nobis. Verum est tamen, ꝙ in mathematicis, quæ sunt scientiæ certissimæ, & de quibus ferè in hoc libro semper loquitur Arist. omnes conclusiones reducuntur ad principia per se nota nobis. Vt videre est apud Euclidem qui ꝓpositis per se notis principijs, inde sensim nouam prioribus propositionem adijciens, procedit ad conclusiones obscuriores ac magis difficiles. Vt ex his principijs à quolibet puncto in quodlibet punctum lineam ducere, & super quodlibet punctum circulum describere, concludit primam conclusionem, scilicet, super datam lineam rectam triangulum æquilaterum constituere. Ex qua (addito alio principio. s. si ab æqualibus æqualia demas quæ remanent sunt æqualia) infert secundam, scilicet, à dato puncto, cuilibet lineæ rectæ propositæ, æquam lineam rectam ducere: & ita consequenter. Quocirca nemo scit decimam conclusionem nisi vsq; adhæc prima principia eam resoluat. Quæ exẽpla non est præsentis negotij explicare. Et suo modo in philosophia naturali fit resolutio ad per se nota sensui: & in philosophia morali, ad notissima per consuetudinem. Vt quòd corpus non moueatur à se, sed ab anima, probatur, quia omne quod mouetur ab alio mouetur. Et hoc

rursus,

rursus, quia non potest eadem res formaliter esse agens & patiens. Quod demum ostenditur. 8. Physicorum per hæc principia. Omne agens agit inquantum esse in actu, & omne subiectum patitur inquantum est in potentia (nulla enim res calefacit nisi sit actu calida aut actualem virtutem habeat calefaciendi: neque aliqua res calefit, nisi careat illo gradu caloris quem recipit) sed repugnat eandem rem hoc modo esse in actu simul & potentia: ergo. ¶ At vero in scientijs metaphysicis non est ita facilis huiusmodi resolutio. Procedunt enim demõstrando propriasq; passiones de subiecto per definitionem: & quia pro isto statu cognitio nostra incipit à sensu, non possumus huiusmodi principia à priori, sed ab effectu vtcunq; cognoscere. Cognoscimus enim ab effectu omnem hominem esse risibilem: sed quomodo talis passio ex natura & definitione hominis pullulet, non videmus. Quare in hoc non se torqueant dialectici, neque accusent Aristotelem quòd non docuerit omnes demonstrationes ad principia per se nota resoluere. Et multominus fallantur credentes quòd omnia principia sunt resoluenda formaliter ad hoc principium generale, quodlibet est vel nõ est: quia hoc vt iacet non intrat formaliter demonstrationẽ, sed quomodo dicatur principium vniuersale, videbimus supra textum vigesimumsextum.

Ad confir. Theologia est scientia.

Circa materiam confirmatio

nis notandum est primo, quòd Theologia iuxta nominis proprietatem non est habitus articulorum fidei quo assentimur sacræ scripturæ reuelatæ: sed habitus vel assensus quos ex ꝓpositionibus reuelatis deducunt theologi. Et ratio nominis probatur: quia assensus articulorum fidei proprio nomine dicitur fides, & nullo modo theologia: aliàs omnes Christiani credentes articulis diceretur Theologi. Quare abusiue assensus fidei dicitur theologia: sed verbi gratia ex illo articulo, Deus est trinus & vnus, inferunt theologi quasi exponẽtes illum, quòd personæ diuinæ constituuntur & distinguuntur relationibus: & ex illo articulo, quòd Deus est homo, inferunt ꝙ verbum diuinum in instanti incarnatus est: quia opus Spiritus sancti non expectat tempus. Isti & alij id genus assensus qui sunt velut expositiones sacræ scripturæ sunt theologia. Itaque non omnis assensus theologicus est de fide: sed potest quis oppositum opinari. ¶ Secundo notandum est, quod cum ait San. Thom. Theologiam esse scientiam, non est intelligendum quòd sit assensus euidens & clarus (vt aliqui Thomistæ mordicus asserere cõtendunt) nec talis sensus potuit in mentem S. Tho. venire. Probatur, quia assensus conclusionis, qui solum (est propter præmissas, non potest esse euidentior quàm sint præmissæ: nam propter quod vnumquodque tale & illud magis: sed assensus theologicus infertur ex articulis fidei, & adhuc non per consequentiam euidentem (nam qui sequuntur per consequẽtiam euidentem itidem sunt assensus fidei) ergo theologia nostra non potest esse clarior quàm assensus fidei: qui (vt inquit Paulus est obscurus & ænigmaticus. Sed dicunt aliqui Thomistæ, quòd quia conclusio theologica quam ego habeo est euidens beatis, ab illa euidentia dicitur theologia nostra euidẽs. Hoc tamen est in opinabile: quia vt inquit hic Aristotel. nemo habet euidentiam conclusionis nisi euidenter resoluat ad prima principia: nos autem non possumus resoluere Theologiam ita euidenter, quia non videmus Deum in quo istæ veritates lucent. ¶ Et secundo arguitur: quia si theologia nostra est euidens, quæro quantum habeant gradum euidentiæ, postquam articuli ex quibus inferuntur non sunt euidentes. Si dicatur, quòd habent tantam euidentiam quantam habent beati, hoc est ridiculum. ¶ Et tertio arguitur. Si theologia nostra est euidens, tunc inferam ex conclusione theologica articulum fidei (sicut enim ex articulo sequitur conclusio theologica, ita vice versa) & tunc sequitur, quòd ex euidentia theologiæ fiet euidens articulus fidei: quòd est impossibile. Alias rationes fecimus super primam partem, à quibus hic supersedemus. ¶ Tertio ergo notandum est iuxta mentem S. Tho. quòd articuli fidei qui nobis sunt obscuri, beatis & maximè Christo sunt euidentes: quia vident illos in verbo, cum ergo theologia nostra inferatur ex illis, hoc existimat S. Thom. satis esse vt theologia nostra dicatur quodammodo scientia: licet nobis non sit euidens. Neque id gratis affirmat: sed probat primo autoritate Augustini, qui. 14. de Trinit. capi. 1. vocat simpliciter eam scientiam qua fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur. Et secundo ad similitudinẽ scientiæ subalternatæ. Si enim quis credat aliqua principia geometrica sola authoritate geometræ, & ex illis in musica discurrat ad aliàs conclusiones, illa musica profecto erit scientia: licet non sit euidentior quam principia quæ sola autoritate sunt credita: ergo eadem ratione si fidem nos recipimus sola autoritate Christi cui articuli sunt euidentes, sequitur quòd conclusiones quas inde nos deducimus sunt scientia. Et ideo S. Tho. de veritate quæst. 14. arti. 10. comparat theologiam scientiæ discipuli credentis principia à magistro. ¶ Quod si quis persistat disputans de nomine, quòd non debet vocari scientia, postquam non est euidens, probatur id demum quia assensus Theologici non habent quo alio nomine significantius nuncupentur. Non enim dicuntur opinio posiq; procedunt ex certissimis principijs. Nec possunt dici fides: nam fides est assensus qui habetur immediatè, sola autoritate, aut qui inde euidenter elicitur, vt Christus est homo, & per consequens, Christus est risibilis. Theologia vero non habetur immediatè per autoritatem, sed ex articulis fidei iuuante lumine naturali: ergo sicut in scientijs naturalibus assensus principiorum dicitur intellectꝰ, & assensus conclusionis dicitur sciẽtia, ita & hic assensus principiorum dicitur fides & Theologia dicitur scientia: non quidem perfectissime, sicut scientiæ euidentes: sed quodammodo imperfectè: nihilominus simpliciter est scientia. ¶ Vnde ad confirmationem respondetur, ꝙ quando Arist. dicit neminem habere scientiam, nisi sciat illam resoluere vsque ad principia per se nota intelligit de scientia perfectissima quæ est euidentia.

Theolog. non est euidens.

Ad octauum principale mul-

tiplex est solutio doctorum: quorum ꝓfecto vix est qui argumento satisfaciat. Quidam enim exponunt, quòd necesse est magis credere præmissas quàm cõclusionem intensiue: alij vero, magis clare, & alij, certius. Et ad argumentum respondent, quòd quãuis causa vniuoca producat effectum sibi æqualem, vt ignis generat ignem & homo, hominem: tamen in causis æquiuocis illud nõ est necessarium: quia sol non generat solem. Et hac ratione, cum assensus principiorum, qui est intellectus, sit causa æquiuoca respectu scientiæ conclusionis (quia differunt specie) non potest effectum æqualem producere. ¶ At vero contra hanc solutionem, quæ communis est, arguitur primo. Quanuis intellectus principiorum sit causa æquiuoca, solum inde sequitur ꝙ non potest producere assensum conclusionis qui sit intellectus, velut sol non potest producere solem, attamen nihil vetat quo minus possit producere assensum tam intensum quam est ipse. ¶ Secundo, quia si præmissæ deberent esse intensiores sem-

Ad octauũ. Assẽtire magis premissis, &c.

Prima replica.

Secundo.

per quam conclusio, sequeretur ꝙ alicuius conclusionis assensus necessario deberet esse remississimus. Hoc ostenditur in mathematicis: exorditur enim Euclides ex propositionibus per se notis, & procedit per priores conclusiones, posteriores demonstrando. Si ergo assensus posterior debet semper esse remissior quam præcedens, sequitur ꝙ decimus aut vigesimus deberet esse remississimus: quod est contra experientiam. ¶ Tertio arguitur. Si semper assensus premissarum debet esse intensior, detur. v. g. ꝙ assensus principiorum sit vt tria, & assensus primæ cōclusionis, vt duo, & assensus. v. g. decimæ aut vigesimæ: vt vnum, tunc remittantur illi assensus vniformiter: & sequitur, ꝙ prius remittetur totus assensus conclusionis, quam præmissarum & sic stabit assentire præmissis & nō conclusioni. ¶ Eadem ferè argumēta fieri possunt de claritate & de certitudine. Quanuis enim intellectus differat specie à scientia, quia ille producitur ex notitijs terminorum & scientia per demonstrationem, non tamē videtur repugnare ꝙ scientia sit assensus tam certus & tam clarus quam intellectus: alias argumenta facta videntur pariter currere. ¶ Et quarto arguitur sic. Esto intellectus principiorum semper sit intensior aut certior q̄ assensus conclusionis, quia est causa æquiuoca, non tamen inde sequitur vniuersaliter, ꝙ oportet semper assentire magis præmissis q̄ conclusioni: nam sæpissime assensus etiam præmissarum sunt scientiæ habitæ per priores demōstrationes: & tunc præmissæ sunt causa vniuoca respectu cō clusionis. ¶ Et postremo hæc omnia confirmantur experientia: nam re vera huius demonstrationis, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, tam intense, tam certo tam clarè assentimur conclusioni quam præmissis. ¶ Sunt qui aliter exponant dictum Arist. s. ꝙ oportet magis assentire premissis. i. immediatius: quia per pauciora media assentimur præmissis. Quæ quidem expositio licet quandoque mihi placuit, iam nunc non adeo satisfacit, nam quanuis ratio quare oportet magis credere præmissis quam conclusioni est quia immediatius illis assentimur, tamen hoc quod est immediatius assentire non est magis scire: nam cum scientiæ consistat in claritate & certitudine, magis assentire est clarius aut certius aut firmius adhærere. ¶ Respondetur ergo per quatuor propositiones. Supponimus primum, ꝙ dictum Arist. intelligitur quando assentimur conclusioni solum propter præmissas & non aliunde: si enim ego assentiam Deum esse vnum, non solum propter rationes naturales, sed ꝓpter autoritatem Christi, certius assentiam conclusioni quam rationibus naturalibus. Et si assentiam lunam eclypsari, non solum propter rationem astrologicam, sed etiā propter experientiā, clarius forsan assentiā conclusioni quā præmissis. ¶ Tunc est prima propositio. De principijs per se notis, vt sunt dignitates & petitiones & suppositiones, manifestum est, ꝙ certius & clarius assentimur illis quam conclusionibus. Et de illis præsertim intelligitur dictum Aristot. vt patet ex eius cōtextu. Quod enim per se est tale (vt inquit Albertus) magis est tale quam quod est per aliud tale: vt ignis, qui per se est calidus, magis est calidus quam aqua, quæ per ignem est calida, sed huiusmodi principia per se sunt nota i. ex suis terminis, vt paulo post explicabimus: ergo sunt magis nota quā conclusiones: & per consequens: certius & euidentius illis assentimur. ¶ Secundo id constat experientia. Notius enim est & euidentius, à quolibet puncto in quodlibet punctum lineam duci, & super quodlibet punctum circulum describi, quam super rectam lineam angulum æqui laterum constitui, quæ est prima conclusio apud Euclidem illata ex illis principijs: imo inter ipsa principia per se nota notius & euidetius est, non posse idem simul esse & non esse, quam si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia. ¶ Secunda propositio. Inter ipsas conclusiones clarior est & euidentior prima quam secunda, & secunda quam tertia. &c. Hoc patet in mathematicis: nam clarior est & perspicacior illa modo posita, ꝙ hæc, à dato puncto, cuilibet rectæ lineæ potest æqualis describi, quæ est secunda illata ex illa apud Euclidem. Et hoc quilibet potest experiri. ¶ Tertia propositio. Non semper est perceptibilis iste excessus claritatis & certitudinis. Hoc patet, nam forsan in mathematicis decima iam conclusio, non est perceptibiliter notior quam vnde cima. Et id maximè patet in metaphysicis: quia certè nō percepimus quod clarius assentiamus, omne animal rationale esse risibile, quam omnem hominem esse risibilem. Et in hoc ferè doctores huius temporis decipiuntur: quia enim non percipiunt huiusmodi excessus, fingunt nescio quas glossas dicti Aristotelis. ¶ Sed hoc est quod doctores hic etiam discruciat, nempe in quo consistit claritas & certitudo habitus & assensus: & quod vnus sit clarior aut certior alio. Et quidem certitudo idem est quod firmitas assensus, à quo homo dimoueri nequit, aut difficile dimoueri potest. Sunt enim gradus firmitatis: nam firmius & certius adhærere debet Christianus articulis fidei, licet obscuris, quam conclusionibus demonstratis. Et eadem ratiōe firmius adhæremus principijs per se notis, quam conclusionibus habitis per demonstrationem: quia vel obliuione vel per aliquam fallaciam facilius dimouemur à conclusione quam à principijs per se notis. At vero euidentia & claritas assensus non ita facilè definiri potest in quo consistat. Non enim cōsistit in eo quod certitudo: nam difficilius Christianus dimouebitur ab assensu fidei, quàm ab assensu scientiæ: tametsi fides sit obscura: scientia vero, clara. Vnde omissis multis quæ hic multi dicunt, existimo quod claritas & euidentia non possunt per alia nomina significantius explicari, quam voces ipsæ sonant. Iudicium enim clarum & euidens idē est quod iudicium, vt ita dicam, intuitiuum, ad quod intellectus ab ipso obiecto conuincitur. Vt enim euidentia sensus idem est quod notitia intuitiua rei singularis præsentis, ita iudicium euidens intellectus est visio intellectus, quæ fit aut per experientiam (si sit rei singularis) aut, si sit rei vniuersalis, fit ex notitijs terminorum mediatè vel immediatè: vt in solutione ad primum dicebamus. Quo fit vt assensus fidei eo non sit euidens, quod non conuincitur intellectus ab obiecto, sed autoritate dicentis, voluntate captiuante intellectum in obsequium Christi, vt inquit Apostolus. 2. Corinth. 10. ¶ Atqui ista ratione clarius assentimur principijs per se notis quam conclusionibus: vtpote quæ cum maiori lumine naturali splendeant, statim suaptè natura sine aliquo negotio assentimur illis, cum tamen conclusiones non nisi ratiocinando sciamus. ¶ Ac pari ratione clarius assentimur conclusionibus, quæ sunt principijs propinquiores, quàm illis quæ sunt remotiores & posteriores. ¶ Possumus aliter circunscribere claritatem per hoc quod qui clarius & perspicaciori ingenio intelligit aliquod principiu, plures in eo statim conclusiones intuetur quam alius. Veluti ex duobus eandem imaginem intuentibus, qui perspicacioris est visu plura videt in ea quam alius. Et hoc modo qui clarius videt Deum, plures regulariter videt in eo creaturas, quam qui minus clare videt: vt. 2. quæst. 12. artic. 8. testatur San. Thom. ¶ Quarta propositio. Non est necesse intensius assentire principijs quam conclusioni. Hoc patet ex argumentis factis & ex ratione quam iam

nunc

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Suppo.

Prima propositio.

Secunda propositio.

Tertia propositio.

Claritas & certitudo.

nunc subijciam. ¶ Vnde ad octauum principale respondetur, quod intellectus principiorum formaliter differt à scientia conclusionis in claritate: quippe qui statim ex notitijs terminorum: & ideo claritas eius alterius rationis est à claritate conclusionis quæ habetur per demonstrationem: atque adeo tanquam causa æquiuoca, nunquam attingit ad producendam æqualem claritatem cõclusionis. Attamen intensio est eiusdem rationis in principijs & conclusionibus: & ideo non est necessarium, ꝙ assensus principiorum sint semper intensiores: imo possunt assensum conclusionis æquè intensum producere. ¶ Et per hæc facilis est responsio ad omnes replicas: nẽpe concedimus earum conclusiones quantum ad intensionem, scilicet, quod non est necesse assensus principiorum esse intensiores: negamus tamen eas quantum ad claritatem: imo est necessarium quòd sint clariores & certiores. Et hæc fuit mens expressa Aristo. nam quod dixerat, demonstrationem procedere ex notioribus, postea exponit, dicens, quòd necesse est magis credere principijs: vbi nulla est mentio de intensiõe. ¶ Sed specialiter ad quartam replicam respondetur, quòd etiam vbi præmissæ non sunt per se notæ: sed conclusiones alias demõstratæ, ad hoc sunt notiores & clariores quàm conclusio. Tametsi huiusmodi excessus claritatis sæpissimè sit imperceptibilis: atque adeo per hoc respondetur ad vltimã replicam. ¶ Sed videntur adhuc stare in suo vigore secunda, ac tertia replica, videlicet, quòd decima aut vigesima conclusio deberet esse remississima in claritate: item quòd si vniformiter remitteretur claritas principiorum, & conclusionum, ante veniret ad non gradum claritas conclusionis, quàm claritas principiorum. Ad hæc veruntamen respondetur, quòd excessus isti claritatis non sunt æquales in omnibus conclusionibus, sed si claritas, Verbi gratia, principiorum est vt tria, & claritas conclusionis vt duo, claritas tunc, Verbi gratia, centesimæ conclusionis erit fortè vt vnum. Itaque omnes excessus à prima vsque ad centesimam non faciunt nisi vnum gradum per partes ꝓportionales, & ita sunt imperceptibiles gradus: & ideo si remitteretur claritas omnium non deberent remitti æqualiter: sed proportionabiliter plus remitteretur de clariori quam de minus clara: & per consequens nunquam deueniretur vt assensus principiorum esset clarus, & conclusionis, non clarus: quia intrinsecum est principijs claris assensum clarum producere. Sed de his satis. ¶ Ad confirmationem octaui principalis argumenti ferè quot sunt capita, tot sunt responsiones. Et San. Thom. hic prima par. quæst. 87. articu. 2. ad tertium: & de veritate quæst. 10. artic. 9. ad tertium, diuersas limitationes attribuit illi regulæ, propter quod vnumquodque tale, &c. Et Caieta. egregie vt solet eam hic etiam exponit, licet verbis forsan subobscuris. Existimo tamen regulam sic & breuissimè & perspicacissimè explicari. Si aliquod prædicatum conueniat alicui propterea, quòd idem aliquo modo conuenit alteri, magis aut perfectiori modo conuenit alteri, propter quod conuenit huic. Exempla patent in omnibus generibus causarum. In genere causæ finalis: Minutio sanguinis aut amara potio amatur, aut desideratur, aut procuratur: quia sanitas, amatur, desideratur, & ꝓcuratur: ergo sanitas magis amatur, &c. Illa enim tria prædicata conueniunt minutioni aut potioni: quia conueniunt sanitati. Sed non sequitur, sanguis minuitur propter sanitatem: ergo sanitas minuitur: quia illud prædicatum, minuitur, non conuenit sanguini, quia conuenit sanitati. Aliud enim est dicere, sanguis minuitur propter sanitatem, & aliud, sanguis minuitur, qa sanitas minuit: imo sanguis minuit, vt sanitas augeat. In genere causæ efficiẽtis. Aqua est calida, quia ignis applicatus est calidus: ergo ignis est magis calidus. Non tamen sequitur, aqua est calida propter solem: ergo sol est magis calidus, quia aqua non est calida eo, quod sol est calidus formaliter: sed quia est calidus virtualiter. Quapropter solum sequitur, quòd sol sit calidus altiori modo quàm aqua. Et ideo exposita est regula disiunctiuè, scilicet, quòd si prædicatum conueniat alicui propterea, ꝙ idẽ aliquomodo conueniat alteri, tunc magis aut perfectiori modo conuenit priori. Nam si conuenit vtrique formaliter, conuenit priori magis: si vero conueniat priori solum virtualiter tunc conuenit illi perfectius. In Deo est manifestissimum exemplum, qui est eminenter omnia. Angeli enim sunt angeli, & homines sunt homines, &c. propter Deum: non quia Deus formaliter est talia: sed quia est eminenter talia: sequitur ergo, quòd perfectiori modo Deus sit angelus & homo, &c. quàm angelus sit angelus, aut homo sit homo. Et in hoc peccat secundum exemplum confirmationis: non enim Dominicus est homo, quia sol est homo: nec est homo qa Paulus est homo: sed quia genuit ipsum. Et ideo non sequitur, quòd Paulus sit magis homo. Sicut ignis genitus non est ignis, quia generatus est ignis: post quam enim genitus est ignis, etiam si generans non sit ignis, manebit ignis genitus. Tametsi hic potest addi secunda ratio, ꝙ quia homo aut ignis non suscipit & magis minus, propterea neutri conuenit magis. In genere causæ formalis est exemplum Aristo. 7. Metaphy. text. 7. Materia est ens quia forma est ens: ergo forma est magis ens quàm materia (ens enim, vt dicit actum essendi recipit magis & minus) attamen nix quanuis sit alba propter albedinem, nõ tamen est alba quia albedo est alba, & ideo non sequitur, quod albedo sit magis alba. In genere causæ materialis sequitur: Quantitas est subiectum albedinis, quia nix est subiectum, ergo nix est magis seu perfectiori modo subiectum: nam nix est subiectum, quod: & quantitas, subiectum quo. Vnde ad tertium membrum confirmationis quando dicitur, Nix est subiectum albedinis ꝓpter quantitatem, si ly propter, designet quòd quantitas est subiectum materiale respectu niuis, itaque nix subiectat albedinem: quia nix subiectatur in quantitate: hoc negatur (imo econuerso quantitas est subiectum propter niuem) quare non sequitur, quòd quãtitas est magis subiectum: imo contrarium: si tamen intelligatur quod nix est subiectum albedinis, quia est capax quantitatis, aut quia recipit albedinem mediante quantitate, id conceditur: sed nihil sequitur contra regulam. Itaque vt in summa cuncta complectamur non est idem dicere. a. est tale propter. b. &. a. est tale quia. b. est tale. ¶ Descendendo ad propositum Aristotel. conclusio non scitur, quia prima principia sciantur: sed quia principia altiori modo cognoscuntur: & ideo non sequitur quòd principia magis sciuntur: sed quòd perfectiori modo cognoscantur: nempe quòd intelligantur per assensum qui est intellectus, vt patet in exemplo posito de aqua calida propter solem.

Ad replicas.

Ad confir. ꝓptervnum quodq; tale, &c.

Nonum argumẽtum petit de finitionem propositionis per se notæ.

Ad nonum.

De quo tres sunt opiniones: cum enim Aristot. dicat propositionem per se notam esse, quam cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, Nominales qui non admittunt res prædicari: sed solos terminos, nomine terminorũ intelligunt voces aut notitias ex quibus formaliter componitur propositio. Vnde Grego. 1. sentent. distinct. 2. quæst. vnica dicit, quòd propositio per se nota est illa quæ cuilibet potenti vti ratione potest esse nota absque indigentia notiæ

Propositio per se nota. Grego.

tiæ alicuius extrinseci. Quod est dicere, Est ꝓpositio ex talibus terminis composita, qui in quocunque intellectu sint, siue intuitiui siue abstractiui, per se ꝓducunt assensum illius. Vt sunt istæ, quodlibet est vel nō est, omne totum est maius sua parte, seu, omne cōtinens est maius cō tento, per quam illa quodāmodo demonstratur. Istæ vero, Dominicus loquitur, Petrus est albus, & reli quæ acci dentales non sunt per se notæ: quia isti termini non suffi ciunt producere iudicium in quocunque intellectu: putà in habente solum notitias abstractiuas horum termino rum. Neq; ista, hō est risibilis, est per se nota: quippe quæ indiget alijs propositionibus quibus demonstretur. ¶ In fert corollaria quædam contra S. Tho. Primum, ꝙ non omnis propositio cuius prædicatum est de intrinseca ra tione subiecti est per se nota. Hæc nāque, angelus est spi ritus, non est per se nota: quia illi termini abstractiui in nobis non generant euidens iudicium: licet prædicatum sit de ratione subiecti, & angelis sit euidens. Neque ista Deus est, est per se nota, licet beatis sit euidens: quia no bis non est per se nota. ¶ Scotus vero paululum diuertit ab hac prima opinione. Ait enim. 1. senten. dist. 2. q. 2. ꝙ propositio per se nota est illa quæ fit nota ex proprijs ter minis illius vt sunt illius. Opinatur nanq; definitio & de finitum, quanuis idem significent, tamē censentur distin cti termini. Vnde infert ꝙ hæc propositio, omnis homo est risibilis, non est per se nota: hæc tamen omne animal rationale est risibile, est per se nota. Etenim quanuis illa prior fiat nota ex terminis huius secundæ (vt pote cuius subiectum est definitio subiecti prioris) talis tamen defi nitio non est proprius terminus prioris: obidque, homo est risibilis, non fit euidens ex proprius terminis: sed ex definitione quæ est quodāmodo terminus alienus. Atq; adeo infert ꝙ hæc propositio, Deus est, quam habet beati, est per se nota: quia illi cognoscunt Deum distinctè ac si eum quidditatiuè cognoscerent per definitionem. Sed similis, Deus est, quam nos habemus, non est per se nota. Quam putat esse aliam: quia vna constat ex terminis di stinctis: & alia ex notitijs confusis & abstractiuis. Greg. tamen censet esse eandem: & ideo negat simpliciter esse per se notam, quia nobis non est per se nota. ¶ Conue niunt autem Scot. & Grego. etiam contra Sanct. Thom. (vt videbimus (quod non est distinguenda propositio per se nota, in se & quo ad nos, imo omnis (inquiunt) per se nota, secundum se, est per se nota quo ad nos: & econuerso. ¶ At vero opinio San. Thomæ consistit in sequen tibus propositionibus: quæ colliguntur ex. 1. par. quæst. 2. artic. 1. & alijs locis suæ doctrinæ. Primum eius funda mentum est hoc: quod quando ait Aristotel. propositio nem per se notam esse illam, quam cognoscimus inquan tum terminos cognoscimus, nomine terminorum non in telligit notitias aut voces: sed res significatas quæ sunt termini, puta subiectum & prædicatum: nam vt in prolo go prædicamentorum adnotauimus, non solum voces, sed etiam res prædicantur. Et quod ita intelligat Aristo. est manifestum ex modo loquendi ipsius (quod contrarij autores debuissent considerare.) Enimuero si per ter minos intellexisset notitias non dixisset, inquantum ter minos cognoscimus, sed inquantum terminos forma mus, non enim cognoscimus notitias, sed res per noti tias. ¶ Hinc sequitur prima propositio S. Thomæ. Du pliciter aliqua propositio est per se nota. Vno modo se cundum se, ex natura sua & non quoad nos: & alio modo secundum se & quoad nos. Propositio secundum se p se nota est illa, cuius prædicatum est de intrinseca rōne sub iecti (puta dfinitio aut pars eius) vt, homo est animal, hō est rationalis, quæ quidem dicuntur per se notæ, nō quia notitiæ eius intuitiuæ vel abstractiuæ producant eius assensum, sed quia cognita quidditate subiecti per eius definitionem, & quidditate prædicati, statim est euidens hominem esse animal, & esse ratiōalem: voco subiectum & prædicatum res ipsas significatas. Hæc vero, homo est albus, non est per se nota: quia cognita quidditate subie cti non est euidens hominem esse album. Propositio per se nota secundum se quo ad nos est illa, cuius prædica tum est de intrinseca ratione subiecti & termini eius (id est quidditates rerum significatarum per extrema) sunt omnibus noti, vt quodlibet est vel non est, omne totum est maius sua parte. Nullus enim ignorat quid est ens, & quid totum. Quare omnis per se nota quo ad nos est per se nota secundum se: & dicitur per se nota simpliciter. Non tamen omnis per se nota secundum se, est per se no ta nobis: & ideo dicetur per se nota secundum quid, vt sunt istæ, homo est rationalis, angelus est spiritus, & simi les, in quibus licet prædicatum sit de ratione subiecti, ta men quidditates extremorum non sunt omnibus notissi mæ. Quod si termini fuerint noti non omnibus, sed sa pientibus, tunc erit per se nota sapientibus, vt ait Boe tius in de hebdomadibus de hac propositione, Incorpo ralia non sunt propriè in loco. ¶ Hinc sequitur, quod hæc, Deus est, est per se nota secundum se: quia de intrin seca ratione Dei est existere: tamen non est per se nota simpliciter: quia non omnibus, sed solis beatis, sunt no tæ quidditates extremorum. Differentia ergo est inter Scotum & nos, quod ille putat esse duas propositiones, illam, Deus est, quæ est in beatis: & illam quæ est in no bis, propterea quia constant ex diuersis notitijs forma libus. Nota autem respicientes ad res significatas dici mus esse eandem. ¶ Et quod hæc fuerit mens Aristotel. præter argumentum factum ex eius modo loquendi, ar guitur secundo. Ait nanque dupliciter esse aliqua notio ra, scilicet quo ad naturam & quo ad nos. Vbi non vo cat notiora notitias seu voces: sed res significatas, di cens, causas esse notiores naturæ, & effectus notiores no bis: ergo eadem ratione alia erunt per se nota secun dum se & quo ad naturam, & alia per se nota nobis. ¶ Et tertio præter authoritatem Aristotel. arguitur ad rem. Propositio per se nota vt nomen sonat, est cuius connexio inuicem extremorum cuicunque cognoscen ti eorum quidditates est nota: sed omnis propositio cu ius prædicatum est de intrinseca ratione subiecti est hu iusmodi: ergo omnis talis est per se nota. ¶ Sed est hic notandum, quod non tantum propositio cuius prædi catum est de intrinseca ratione subiecti est per se nota: sed omnis in vniuersum propositio immediata est per se nota, vt omne animal rationale est disciplinabile, si illa sit prima passio, quia illa inest subiecto non per a liud medium. Probatur: propositio per se nota secun dum se opponitur propositioni demonstrabili: itaque idem est per se nota, & indemonstrabilis, & idem est de monstrabilis & non per se nota: sed propositio in qua prima passio prædicatur de definitione est indemon strabilis: quia cum prædicatum per se primo inest sub iecto, caret medio per quod demonstretur: ergo est per se nota. Sed homo est disciplinabilis, non est per se no ta: quia licet prima passio immediatè insit definitioni, ta men definitio non inest immediatè: sed inest per defini tionem quæ est medium per quod passio demonstratur de definito. Vnde neque illa in qua secunda vel tertia passio prædicatur de definitione est per se nota, quia est demōstrabilis p primā passionē. In summa tñ valet ppo fitio p se nota, quantū nō per aliud medium nota, qd est dicere, immediata. Vnde propositiones negatiuæ in qui bus

Scotus.

S. Thom.

Prima pro positio.

Duplex pro positio per se nota.

Per se nota simpliciter.

Deus est, est per se nota.

Propositio demonstra bilis.

bus vnum gñeralissimum negat de alio, vt substantia nõ est qualitas, censerentur ab Arist. secundum se per notæ.

¶ Cõtra hãc doctrinã S. Tho. potissima argumenta Sco

Contra. ti sunt hæc. Ista ꝓpositio, omnis hõ est rationalis, est ex natura sua à priori demõstrabilis: ergo nõ est per se nota. Cõsequentia patet: quia per se notum idem, ꝙ nõ per aliud notum: & antecedens ꝓbatur: quia demonstratur per definitionem, scilicet omne animal est rationale, &c. ¶ Et secundo arguitur. Si illa omnis hõ est rationalis, est per se nota secundum se propterea ꝙ cognita quidditate subiecti & prædicati statim esset nota, eade ratione hæc, omnis homo est disciplinabilis, est per se nota: nam cognita quidditate subiecti statim est euidens: consequens est falsum: quia illa est demonstrabilis per definitionem subiecti: ergo definitio propositionis per se notæ est nulla. ¶ Et tertio pro claritate materiæ arguitur. Illa propõsitio, omne animal rationale est disciplinabile, est per se nota, vt dictum est: & hæc, omnis homo est disciplinabilis, nõ est per se nota: & solum differunt penes hoc, ꝙ subiectum vnius est definitio & subiectum alterius est definitum, licet res significata sit eadem, ergo alius terminus est definitio & alius definiti (alias demonstratio non cõstaret nisi ex duobus terminis, quia medium nõ differret à minori extremitate) & per consequens ad illos respiciẽdum est ad propositionem esse per se notã. Atque adeo benedicit Scotus, ꝙ prima ꝓpositio est per se nota: quia ex ꝓprijs terminis sit nota, & secunda nõ, quia ex alienis fit nota. ¶ Sed pro solutione istorum notandum est, ꝙ in demonstratione, si ad res significatas respiciamus, non sunt nisi duo termini scilicet subiectum & passio: sed subiectum ipsum distincte significatum per definitionem est medium ad demonstrandum passionem de eodem subiecto cõfuse significato per definitum. Obidque in definitione nõ sunt tres termini secundũ res significatas, sed secundum cognitionẽ & apprehensionẽ nostrã. ¶ Vnde ad primum argumentum negatur hãc ꝓpositionem, omnis homo est rationalis esse ex natura sua secundum rem demõstrabilẽ: imo est per se nota: quia secundum rẽ est eadẽ cum illa, omne animal rationale: sed respectu nostri est demõstrabilis. Et hoc est ꝙ dicit S. Th. ꝙ est secundũ se per se nota, sed nõ quo ad nos quia nos non distincte cognoscimus quidditatem subiecti, nisi per definitionẽ, per quã illa est nobis demõstrabilis. ¶ Et eodẽ mõ respõdetur ad secundum, cõcedimus. n. eadem ratione, omnis hõ est disciplinabilis, esse per se notã secundum se: sed demõstratur respectu nostri per definitionẽ. ¶ Vnde ad tertium argumentum respõdetur, ꝙ tã per se nota est hęc secundum se, omnis hõ est disciplinabilis, quã hæc, omne animal rationale est disciplinabile, sed respectu nostri illa demõstratur per hãc. Nec secundum se differunt: quia eadem est res significata per subiectum vtriusque: sed differunt, secundum cognitionem & apprehensionẽ nostram. ¶ Et confirmãtur solutiones istæ: nam in angelo qui nõ indiget complexa cognitione, sed simplici notitia distinctissime cognoscit res: eadem propositio est, homo

Ad nonum. est disciplinabilis, & animal rationale est disciplinabile, & sine aliqua demonstratione est ei per se nota. ¶ Vnde ad nonum argumentum principale respondetur quod cum ait Aristot. propositionem per se notam cognosci inquantum terminos cognoscimus, nec intelligit de notitijs intuitius nec abstractiuis: sed de rebus significatis

Ad decimũ. quas vocat terminos, vt expositum est. ¶ Ad decimum argumentum respondetur, quod mens Arist. non est negare in vniuersum demonstrationem circularem: sed negare demonstrationem circularem in eodem gñe demõstrationis, & eodem genere causæ. Vnde in syllogismis dialecticis nihil prohibet contingere circulum, vt Aristote. concedit in text. 6. & nos ibi exposuimus quomodo ex conclusione & vna præmissarum sequitur altera: huiusmodi enim syllogismus secundus, non est necesse vt sit demonstratio, puta ꝙ præmissæ sint veræ causæ conclusionis: sed solum sequitur conditionaliter, quod si sequitur, omne. a. est. b. omne. c. est. a. ergo omne. c. est b. consequenter etiam subsequitur, omne. c. est b. omne a. est. c. (quæ est conuersa minoris) ergo omne. a. est. b. ¶ Secundo sequitur, quod non inconuenit demonstrare propter quid eclypsim Lunæ hoc modo: Quando terra interponit inter solem & Lunam, Luna eclypsatur: sed quando Sol est in tali puncto cœli, & Luna in tali tunc terra interponitur: ergo quando sunt in talibus punctis Luna eclypsatur. Et econuerso. Quotiescunque Luna eclypsatur terra interponitur: sed Sole & Luna existentibus in tali aspectu Luna eclypsatur: ergo quando sunt in tali aspectu terra interponitur. Hoc inquam non est inconueniens: quia in prima consequentia antecedens importat causam realem consequentis quo ad esse: & in secunda, antecedens solum est signum per quod cognoscimus consequens. ¶ Neque inconuenit, quod causa finalis demonstretur per efficientem hoc modo, quicunque de ambulat post cœnam, acquirit aut conseruat sanitatem: hic deambulat post cœnam: ergo & econuerso. Quicunque seruat sanitatem deambulat post cœnam: hic conseruat sanitatem: ergo. ¶ Sed hoc est quod Aristoteles prætendit, scilicet, quod eodem genere causæ: sicut repugnat quod. a. sit causa. b. &. b. causa. a. ita repugnat quod. a. demonstretur per. b. &. b. per. a. Et ideo ad vltimam replicam quę directe militat contra hoc, respõdetur primo, quod vapor non est adæquata causa materialis ex qua generatur pluuia, quia potest etiam generari ex aere condensato. Nec pluuia est causa totalis generationis vaporis: quippe quum possit etiam vapor generari ex aere condensato in cauernis terræ. Et secundo respondetur, quod vapor non est materia eiusdem pluuiæ, ex qua idem vapor genitus est: sed vapor. a. generat. b. pluuiam, &. b. pluuia generat vaporem. c. &. c. vapor pluuiam. d. &c. Obidque nihil prohibet quo minus per vaporem tanquam per signum demonstretur futura pluuia, & per pluuiã demõstretur futurus alius vapor.

Quid de omni, modi per se, & quid vniuersale.

Cap. IIII.

CVM autem fieri nequeat, vt id cuius est absolutè, Text. vij scientia aliter sese habeat, id necessarium est profectò quodcunque sciri demonstratiua scientia potest: ea vero demonstratiua scientia est, quam demonstrationem habendo habemus: ergo demonstratio ex necessarijs ratiocinatio est.

Textus. viij. ¶ Sumendum est igitur, ex quibus qualibus ve demonstrationes conficiũ

tur. Atque primo, quid de omni, quid per se, quid vniuersaliter dicimus, determinemus. Id itaque de omni dicimus, quod non cuidam inest, cuidam non inest: neque quod interdū cōpetit, interdum non competit: vt si animal omni de homine dicitur, si verum est hunc dicere hominem, verum est eum & animal dicere: ac si nunc verum est alterum dicere, verum est & alterum dicere: & si in omni linea punctum inest, similiter. Atque huius signum est, ꝙ facimus. Hoc enim pacto inficiatiões afferre, cùm de omni interrogamur, solemus, si aut de aliquo non dicatur, aut si interdum non insit.

Textus.ix. ¶ Per se autē, in ratione quid est dicente, ea quæ sunt dicimus: vt triāgulo linea & lineæ punctum inest: ex his enim ipsorum substantia constat, & hæc in ratione quid est dicente, insunt. ¶ Et item ea quorum in ratione quæ quid est patefacit, ea ipsa sunt, quibus insunt: quo pacto lineæ quidem rectum & curuum inest, numero vero par atque impar, parmum atque compositum: figuræ denique laterum æqualium, ac altera parte longius. Atque in horum quidem definitione numerus, in illorum autem linea inest. Quæ igitur aut illo aut hoc insunt modo, per se cuique competere dico: quęverò neutro modo competunt accidentia, qualiter animali musicum, album competit.

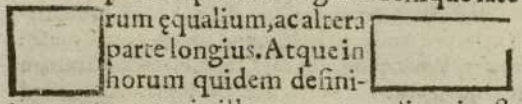

¶ Prętera id per se dicimus, quod non de subiecto alio dicitur vllo: ambulare enim cùm aliquid aliud sit, quàm quod ambulans est: & itē album: at substantia & quæcūque hoc aliquid significant, cùm nō sit aliud quicquam, id sunt quod sunt. Ea igitur quæ de subiecto non dicuntur per se, ea verò quæ de subiecto dicuntur accidentia voco. ¶ Insuper alio modo, id quidem quod vnicuique per se cōpetit, per se dicimus: id autem quod hanc conditionem egreditur, accidens: veluti si ambulante quopiā coruscauerit, id accidens dicimus, nō enim ob id ipsum coruscauit, qa ambulauerit, sed id dicimus accidisse: at cùm iugularetur quispiā, mortem obierit, iugulationem ve, id per se dicimus: ob id ipsum enim quia iugulabaī mortuus est, sed non accidit eum cùm iugularetur mortem oppetijsse.

Textus.x. ¶ Quæ igif in hisce quæ sub sciētiam simpliciter cadunt, per se dicuntur, vel eo pacto vt sint in prædicatis subiecta, vel eo rursus vt ipsa sint in subiectis, & per se & necessariò sunt. Nam fieri non potest, vt non cōpetāt aut simpliciter hęc aut eorum oppositа: veluti lineæ rectū aut obliquum, & numero par aut impar. Est enim contrariū, aut priuatio, aut cō tra dictio genere in eodem, ceu par est id, quod est non impar in numeris, vbi sequitur. Quare necesse est affirmare aut negare est, necesse est & ea quæ per se insunt competere. Id igitur ꝙ de omni, & id quod per se dicimus, hoc sit modo determinatum.

Textus.xi. ¶ Vniuersaliter autem id competere dico, quod de omni dicitur & per se, atque hoc planè quo ipsum est. Patet igitur ea necessario rebus inesse, quæ ipsis vniuersaliter competunt. Atque per se & hoc quo ipsum est eadem esse dico, veluti lineæ per se punctū inest, rectum ve, ea nanque ratione qua linea est & triangulo quo triangulus est recti duo, per se enim triangulus tres duobus rectis æquos. Tunc autem quippiam vniuersaliter inest, cū de quouis & primo ostenditur, velut æquales duobus rectis habere nō vniuersaliter figuræ inest, de figura licet duobus rectis angulos æquos habere liceat ostēdere: at nō de quauis figura, nec ostēdens figura quauis vtiī: quadratū enim est quidē figura, nō tamē tres duobus rectis æquos habet. Is etiam triāgulus qui duorum æqualium laterum est, omnis quidē duobus rectis tres æquos habet, at non primus: triāgulus enim prior. Quiigitur primus his duobus rectis æquos habere vel quoduis aliud demonstratur, ei primo vniuersaliter id competit, & demonstratio per se eius vniuersaliter est: cæterorum verò quodammodo non per se, nec eius vniuersaliter est, qui duorum est æqualium laterum, sed superat, & ad plura sese extendit.

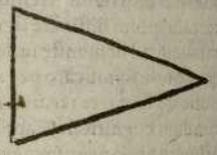

HAec est tertia pars principalis primi libri in qua postq̄ in. 1. c. cōstitutū est demōstrationē esse necessariā, & in duob⁹ sequētibus definitum est, quid est scientia & quid demōstratio: explicatur mō ex qualibus præmissis cōficiatur demōstratio. Vt prima quæstio fuerit, an demōstratio sit: secunda, quid sit: & tertia qualis sit. Quæ quidem pars protēdit, vt supra diximus, per octo capita vsq; ad vndecimum. Habetq̄ tria mēbra. In primis. n. duobus capitulis exponunt trestermini quorū notitia necessaria est ad subsequentia. s. qd sit dici de oī, & per se, & vniuersaliter. In q̄tuor subsequētib⁹ explicat ex quibus ꝓpositionibus cōstituaī demōstratio: & in duobus vltimis cōcludit duplicem esse demōstrationē, s. ꝓpter quid & quia, atque adeo primā figurā esse demōstrationi aptissimam. Caput hoc quartum (ꝙ totius est artis posterioristicæ basis ac fundamentum, atq; adeo in quo tantisper immorandum nobis est) secundum diuisionem Commentatoris continet textus quinque. In primo, qui est septimus in ordine, præmittit Aristoteles hanc conclusionem, quam fere in hac tertia parte intendit

Tex. 7. Demonstratio ex necessarijs.

intendit explicare & probare. Demonstratio est ratiocinatio seu syllogismus procedens ex necessarijs. Hāc conclusionem ex supradictis ita cōcludit. Cum fieri nequeat vt id aliter se habeat cuius est absolute scientia, fit vt id quod scitur demonstratiua scientia, sit necessarium. Antecedens supponit ex. 2. ca. & cōsequentia est nota, quia idem est, necessarium, quod non potest aliter se habere. Addit in conclusione, quod scitur demonstratiua scientia, ad explicandum quod dixerat in antecedenti, absolute scientia, omnis enim scientia simpliciter est demonstratiua. Rursus. Quicquid scitur demonstratiua scientia est necessarium: & demonstratiua scientia est illa quā habemus demonstrationem habendo, id est, quam acquirimus solum per demonstrationem, vt capit. 2. dictum est, ergo omnis demonstratio procedit ex necessarijs.

Consequentia est nota: quia conclusio necessaria non concluditur, tanquam ex proprijs causis, nisi ex propositionibus necessarijs. Dixerim, tanquam ex proprijs causis, quia necessarium bene potest syllogizari ex contingentibus & ex falsis: sequitur nanque. Omne animal est nō videns, talpa est animal, ergo talpa est non videns: tamen maior illa, etiam si in aliquo casu esset vera, non est causa conclusionis: nam quanuis esset falsa, nihilominus
Textus. 8. conclusio esset vera. ¶ In text. 8. (Summendum est igitur) explicatur quid sit dici de omni. Vbi adnotandum est primo, quod cum in hac tertia parte intendat Aristoteles docere demonstrationem procedere ex necessarijs, vult primo docere necessitatem propositionis in his tribus consistere, scilicet prædicatum respectu subiecti dicatur de omni, per se, & vniuersaliter. ¶ Secundo notandum est, quod dulex est dici de omni, scilicet prioristi
Dici de omni prioristici & posteriori. cum & posterioristicum. Dici de omni prioristicum est prædicatum ita affirmari de subiecto, vt nihil sit sumere subillo de quo non affirmetur prædicatum, siue talis prędicatio contingens fuerit siue necessaria. Non dixerim. Dici de omni est propositio vniuersalis affirmatiua, vt aliqui dicunt: quia propositio non est id quod dicitur de omni: sed in illa prædicatum dicitur de omni. Vt prædicatum huius, omnis homo vigilat, dicitur de omni. Et dicitur prioristicum, quia ad negotium libri Priorum, vbi solum agitur de forma syllogismi, satis est quod præmissæ regulentur per dici de omni hoc modo: aut per dici de nullo, si fuerit syllogismus negauimus, ideſt, ꝙ maior extremitas prędicetur de medio in propositiōe simpliciter affirmatiua vel simpliciter negatiua, vt. 5. lbr. Summul. expositum est. Hic vero, vbi agitur de materia præmissarum ex quibus constat demonstratio, aliter considerabitur, dici de omni, quod appellatur posterioristicum. Est nanque prædicari de omni suppositoseu indiuiduo subiecti pro quolibet tempore, vt omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale. Et hoc est quod ait Aristoteles. Quod non cuidam ineſt, cuidam non ineſt: nec interdum competit, interdum nō competit. Vt si animal dicitur de omni homine, de quocunque verum est dicere, quod est homo, verum est etiam quod animal: & quocunque tempore verum est, quod est homo, verum est etiam quod est animal.

At cum ait, in omni linea ineſt punctum (ideſt, de omni linea prædicatur punctum) non intelligas in recto, scilicet, quod omnis linea est punctum, sed in obliquo, scilicet omnis linea continuatur & terminatur punctis. Et ideo de quocunque vere dicitur, quod est linea & in quocunque tempore id dicitur, vere etiam dicitur quod continuatur per puncta. Itaque vniuersalitas suppositorum, vt notauit Albertus, requiritur propter formam syllogismi: vniuersalitas vero temporis, propter necessitatem materiæ demonstrationis. ¶ Cum audis, pro quolibet individuo & tempore, intelligito affirmatiue si subiectum habet individua & est in tempore: alias intelligitur proportionabiliter negatiue. i. ꝙ nullum sit individuum subiecti, aut tempus pro quo prædicatum non cōpetat: quia in Deo non sunt plura individua nec tempus, & tamen hæ censentur de omni. Deus est purus actus, & similes: quia in æternitate sunt veræ. ¶ Ex quo sequitur primo, ꝙ non conuertuntur, dici de omni, & propō vniuersalis. Primo: quia dici de omni, vt dictum est, non est cōditio propositionis, sed prædicati. Secundo: quia in vniuersali falsa prædicatum non dicitur de omni: postquā non vere dicitur de subiecto, licet denotetur dici. Quod sufficit vt sit apta præmissa in syllogis. dialectico. Et tertio, quia propositio in qua prædicatum dicitur de omni posterioristice, non indiget vt sit formaliter vniuersalis: quia in illis indefinita æquialet vniuersali: tam de omni enim est posterioristice, homo est animal, quā omnis homo est animal, quinimo gratia doctrinæ ifidefinitis nobis vtendum est in demonstrationibus pro vniuersalibus. ¶ Secundo sequitur, quod dici de omni prioristicum est superius ad posterioristicum. Omne enim prioristicum est posterioristicum: & non econuerso. Nec definiuit hic dici de nullo sicut in prioribus: quia loquitur de demonstratione potissima qualis est affirmatiua.

2. Corollarium.

Potest tamen proportionabiliter definiri dici de nullo. Est enim prædicatum negari de subiecto pro quolibet eius supposito & quolibet tempore, vt nulla substantia est qualitas, nullus homo est equus. ¶ Probat Aristo. suā definitionem à signo dicens, ꝙ signum huius videlicet ꝙ tale sit, dici de omni, inde sumitur, ꝙ hoc pacto solemus afferre inficiationes. i. negationes seu instantias interrogati an tale prædicatum dicatur de omni. Exempli gratia. Interrogati an in his propositionibus, omnis figura habet tres angulos æquales duobus rectis, omnis homo vigilat, casu quod sit vera, prædicatum dicat̄ de omni: vtrunque negamus, quia in prima non dicitur de quolibet suppositosubiecti: & in altera, non dicitur pro quolibet tempore. ¶ In tex. 9. (per se autem dicimus) explicat Arist. secundam particulam. s. quid sit prędicatum per se ineſſe subiecto. Vbi notandum est primo, ꝙ quanuis propositio ipsa dicatur propositio per se & per accidens, nihilominus non potest explicari quæ propositio sit per se aut per accidens, nisi per ordinem ad res significatas. Intelligi enim nequit quomodo prædicatum vocale aut mentale, per se aut per accidens conueniat subiecto, nisi quia res significata, per se & non per aliam causam aut per aliud accidens conuenit subiecto. Et hoc ostendit, quod non solum voces prædicantur sed res ipsæ, vt in prologo prædicamentorum late discusimus. ¶ Secundo notandum est, quod Aristotel. ponit quatuor modos dicendi per se, in quatuor particulis textus (de quibus etiam meminit. 5. metaphysic. textr 23.) Qui quidē modi hac ratione distinguuntur. Hæc præpositio, per, apud philosophos dicit omnia quatuor genera causarum: quarū duæ sunt intrinsecæ, scilicet formalis & materialis: & totidem extrinsecæ. s. efficiens & finalis. Primus ergo & dignissimus modus est vbi ly, per, dicit causam formalem, & quia forma intrinseca rei est eius definitio, fit, vt illa propositio sit in primo modo dicendi per se, cuius prædicatum est de intrinseca ratione, ideſt, definitiōe subiecti: puta definitio aut pars eius, vt homo est animal, homo est rationalis, homo est animal rationale. Non dixerim, quod primus modus dicendi per se sit propositio, vt quidam dicunt: quia cum propō non dicatur, ideſt, prædicet, sed prædicatū dicat̄ de subiecto illa est im-

Text. 9. propositio per se.

Quatuor modi per se

Primus modus obj.

est impropria loquutio: & magis proprie dicitur quod positio est in tali modo dicēdi per se. Pergit vt solet exē pla ponere in mathematicis, triangulo inquit inest linea & lineæ punctum. Inesse nanque apud Aristo. idem est ꝙ prædicari: non tamen intelligit ꝙ linea prædicetur de triangulo in recto sed in obliquo, quemadmodum ponitur in eius definitione. Est enim triangulus figura tribus rectis lineis contenta: & linea est longitudo sine latitudine & profunditate cuius partes punctis continuantur & terminantur. Et ideo dicit, quod substantia, ideſt, definitio lineæ constat ex punctis, quāuis punctum nō sit pars lineæ vt diximus in capit. de quantitate. ¶ In secunda particula textus. (Et item) subditur secundus modus. Vnde in secundo modo dicendi per se est illa propositio, cuius subiectum est in definitione prædicati, vt homo est risibilis, & omnis in qua propria passio prædicatur de subiecto. Accidens enim proprium definitur per eius subiectum, vt risibilitas est hominis aptitudo ad ridendum. Et hoc est quod ait. Ea (scilicet prædicata) dicuntur secundo modo per se, in quorum ratione quæ quid est patefaciat (ideſt, in definitione quidditatiua) sunt ipsa, scilicet subiecta, quibus in sunt alia prædicata. Subiungit exempla mathematica, vt lineæ rectum & curuum ineſt, numero vero, par atque impar. Sunt enim passiones lineæ rectum & curuum: & passiones numeri par & impar, & simplex & compositum. Et ideo subdit Aristotel. quod in definitione horum, scilicet par impar, simplex, & compositū, ponitur numerus. Est enim par, numerus in duos equales numeros partibilis: & impar est numerus quæ in duos æquales diuidi non potest. Numerus vero simplex, vt quæstione prima de quātitate dicebamus, est ille qui nullo alio numero mensuratur, sed sola vnitate, vt binarius ternarius, &c. numerus vero compositus est qui alio numero mensuratur, vt nouenarius, qui constat ex tribus lateribus æqualibus: & sexdenarius, qui constat ex quater quatuor. In definitione autem illorum, scilicet recti & curui ponitur linea. Rectum enim est linea cuius medium non exit ab extremis: & curuum, est linea cuius medium exit ab extremis. Quocirca huiusmodi propositiones, linea est recta, vel curua, numerus est par, &c. sunt in secundo modo dicendi per se. In vltimo exemplo transfert Boetius inquam passiones figuræ, æquilaterum, isosceles, scalenon, quæ verba nec sunt in Codice Græco, nec punctim exprimunt mentem Aristotelis. Græcè enim non est nisi, isopleuron, id est, æquilaterum: quæ est passio non solius trianguli, sed omnis figuræ rectilineæ: & heteromeces, ideſt, altera parte longius, quæ est passio quadrati potiusquam trianguli. Et ideo nos posuimus exempla in quadratis. Imo vero & numeri ipsi possunt esse æquilateri, vt nouenarius est triangulus æquilaterus, & sexdenarius, quadratus æquilaterus. Sed de speciebus trianguli in capite sequenti. ¶ Vt ergo ad rem reuertamur quantum ex artificio Aristoteles conijcio in isto secundo modo, ly per, dicit causam materialem quæ etiam est intrinseca: subiectum enim tanquam causa materialis in qua recipitur passio intrat eius definitionem, vt patet cum dicimus, aquilitas est nasi curuitas. Vbi curuitas quæ est genus contrahitur per nasum, tanquam per differentiam in genere causæ materialis, ad esse aquilitatis. ¶ Subiungit Aristoteles, quod ea prædicata quę neutro istorum modorum se habent, scilicet, quod nec prædicatum est de ratione subiecti, nec subiectum de ratione prædicati, conueniunt subiecto per accidens, vt animali musicum aut album competit. Neque enim album est de definitione animalis, neque animal de definitione albi. ¶ Hinc patet ratio nominis per se, prædicatum enim dicitur inesse per se subiecto: quia non inest per accidens vt in subsequentibus perspicacius elucescet. ¶ In tertia particula textus (Præterea id per se) subsequitur tertius modus. Vnde per se tertio modo tantum sonat, quantum solitarie. Vt tantum valeat, quātum res quæ suapte per se existit, ideſt, non in alio. Vbi per se solum excludit concomitantiam subiecti. Quemadmodum Socrates & quæcunque substantia dicitur ens per se: accidens vero, vt ambulare, & albedo, ens in alio. Et hoc insinuant exempla Aristotelis, vbi ait: Ambulare enim cum aliud sit quam quod ambulans est: & item album, scilicet pro formali vt albedo, aliud etiā sit quam res quæ est alba, supple, non sunt per se, sed entia in alio: substantia vero, ideſt, vniuersalia prædicamēti substantiæ & quæcunque hoc aliquid significant, ideſt, indiuiduæ substantiæ, id sunt quod sunt, ideſt, entia sunt per se. Vnde cum dicit ea esse per se quę de subiecto nullo dicuntur, non excludit, dici de subiecto, tanquam vniuersale de suo inferiori, sed tanquam accidens de subiecto: nam vniuersalia substantiæ sunt entia per se: licet quidditatiue dicantur de suis inferioribus. ¶ Colligitur hic quam sit lata differentia inter tertium modum & duos præcedentes: nam duos priores sunt modi complexorum, tertius vero est modus incomplexorum. Quod est dicere: duo priores sunt modi prædicandi, scilicet quibus prædicata in propositione dicuntur de subiecto: sed tertius modus potius est modus essendi rerum quam prædicandi. Petrus enim sine ordine ad propositionem dicitur ens per se: & album, ens per accidēs. ¶ In quarta particula textus (Insuper alio modo) subsequitur tandem quartus modus per se. Vnde in quarto modo dicendi per se est propositio in qua prædicatur effectus de sua propria causa, vt iugulatus interijt. Iugulatio enim per se est causa mortis. Est iste modus opponitur effectui per accidens, id est, qui forte contingit causæ non per se intendenti talem effectum, vt cum me ambulante coruscat: ambulatio enim non est per se causa coruscationis. Aut si dicas, ædificator thesaurum inuenit, sed ædificator ædificat, est per se. Primi ergo duo modi sunt per se prædicandi: tertius vero, per se essendi, & quartus, per se causandi. ¶ Sed est notandum, ꝙ nihil vetat secundum & tertium modum aliquando coincidere. Subiectum enim per definitionem est causa passionis: ob idque, homo est risibilis, quæ est in secūdo modo, est etiam in quarto vt insinuat Albertus. Aut quo verius dicamus, hæc est in quarto modo, omne animal rationale est risibile, cuius subiectum exprimit causam per se prædicati. ¶ In textu. 10. (Quæ igitur in hisce) applicat Aristotel. modos per se ad vsum demonstrandi. De quo sunt varię opiniones. Atqui rem primo obscuram fecit & variam translatio Boetij quam doctores sequuntur. Quæ sic habet, quæ ergo dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic sunt, sicut ineſse prædicantibus, aut in esse propter ipsa, quæ verba præter quam ꝙ vix sunt intelligibilia, sensum Aristo ad verum non referunt. Sāct. Thom. glossat hoc modo. In demonstratione vbi passio concluditur de subiecto (quæ conclusiones sunt simpliciter scibiles) conclusio est in secundo modo per se, & item in quarto: quia subiectum est per se causa passionis. Et ita glossat, aut ineſse propter ipsa. Et per consequens existimat quod in simpliciter scibilibus soli secundus, & quartus modus deseruiunt demonstrationi quantum ad conclusionem. Themistius vero & Linconiensis contra censet solos duos primos modos deseruire demōstrationi: eo ꝙ sunt modi prædicādi qui cōstituunt ꝓpositiones intrinsece

Secūdus modus per se.

Numerus par, impar simplex, cō positus.

Tertius modus.

Quart' modus.

Textus. 10. Applicatus modorum per se ad demonstrationem.

intrinsece necessarias: quales requiruntur ad demonstra tionem. Albertus & alij putant omnes modos deseruire demonstrationi: vt late est videre apud Paulum. ¶ Ad 1. Propō. vero ne nos opinionum turba confundat, prima propō sit. In demonstratione vbi passio concluditur de subiecto per eius definitionem, conueniunt primus, secundus & quartus modus dicendi per se. In hac enim demonstra tione omne animal rationale est disciplinabile, omnis homo est animal rationale ergo omnis homo est disciplinabilis, conclusio est in secundo modo, & minor in primo, & maior in quarto: nam definitio subiecti est proxima & per se causa passionis. Propositio est Sanct. Tho. lect. 13. Et præterea ambæ præmissæ sunt etiam per se causæ conclusionis, quod pertinet ad quartum modum. Attamen Arist. vt litera Græca & translatio Argyropyli testatur, solum fecit mētionem de primo & secundo modo: cum ait. Quæ igitur in hisce quæ scientiam simpliciter cadunt (.i. vbi passio per definitionem demonstratur de subiecto) per se dicuntur, vel eo pacto vt sint in prædicati subiecta, idest, vt subiecta sint in definitione prædicati, quod contingit in secundo modo in quo est conclusio, vel eo rursus vt ipsa (. s. prædicata) sint in subiectis, idest, in definitione subiectorum (quod contingit in primo modo, in quo est minor) hæc inquit & per se & necessario sunt. ¶ Secunda propositio. Vbi secunda passio de 2. Propō. monstratur de subiecto per primam passionem, vt omne admiratiuū est risibile, omnis homo est admiratiuus, ergo omnis homo est risibilis: conclusio & minor sunt in secundo modo: maior vero in quarto. ¶ Tertia proposi 3. Propō. tio. Vbi definitio materialis demonstratur de definito, per definitionem formalem aut per finalem, cōclusio & minor sunt in primo mō, & maior est in quarto. Exempli gratia. Quicunq; vindictā appetit accensionē sanguinis patitur circa cor: iratus vindictā appetit: ergo iratus accensionē patitur circa cor. Cōclusio & minor sunt in primo mō: quia in cōclusione prædicatur definitio materialis, & in minori definitio formalis de subiecto: sed maior est in quarto: quia definitio formalis est causa formalis definitionis materialis. Eodem mō si dicas, omnis syllogismus qui facit scire cōstat ex veris, & notioribus causis cōclusionis: omnis demōstratio est syllogismus faciēs scire: ergo omnis demōstratio cōstat ex veris, &c. vbi de monstratur definitio materialis per finalem. ¶ Hic adnotato, quod quartus modus perfeitatis non solum constituit in causis efficientibus: sed etiam in causis finalis & formalibus, vt patet in maioribus harum demonstrationum. Imo etiam in causis materialibus: hæc enim est per se quarto modo, ędificium constructum ex parietibus & tecto est pulchrum, vbi subiectū est causa materialis prędicati. ¶ Tertius vero modus dicendi per se (fateor) nō video quo seruiat demonstrationi: cum non sit modus prædicandi, sed essendi rerum, vt incomplexe significātur. At potius est vt numerarentur omnes modi per se. Vel forte ad denotandum, quod omnes demonstrationes quæ fiunt in alijs nouem prædicamentis, quæ sunt entia in alio, reducuntur aut quodammodo sustinentur in rebus prædicamenti substantiæ, tanquā in primis subiectis quæ sunt per se tertio modo. ¶ Probat cōsequenter Arist. ꝙ huiusmodi ꝓpositiones per se sunt necessariæ.

Propria pas sio duplex. Vbi notandū est, ꝙ propria passio aut est simplex accidens, ꝙ cōuertitur cū subiecto, vt risibile cum homine. Et de istis non est dubium quin faciant propositiones necessarias. Attamen est alia passio quæ ipsa simplex non conuertitur cum subiecto, sed disiunctum ex illa & suo opposito aut suis oppositis, vt rectum non cōuertitur cū linea, sed rectum vel curuum, nec par conuertitur cum numero, sed par vel impar. Et probat, quod istæ in quibus totum desiunctum prędicatur sint necessariæ, vt omnis numerus est par vel impar. Ait enim quod hæc omnia habent se tanquam cōtraria, aut priuatiue opposita, aut contradictoria in eodem gne. Quod est dicere. Quāuis de aliquo ente puta de albedine negeſ vtruque. s. rectum & curuū & par vel impar, quia non sunt passiones qualitatis, tamen in determinato gne. s. quātitatis negari nō potest vtrūque, vt putà in linea vel in numero. Curuum. n. idem est ꝙ non rectum in linea. i. linea nō recta: & par, idem est ꝙ non impar in numero, vbi sequitur. i. vbi ex hoc quod non sit impar sequitur esse parem. Et hoc est quod dicit quod opponuntur sicut cōtradictio, aut priuatio in eodem genere. Sicut ægrum idem est ꝙ animal non sanum. Vnde omnis linea aut est recta aut non est recta, quia de quolibet verum est idem affirmari aut negari, si non est recta, cum sit apta nata esse recta. sequitur quod est curua. Et hoc modo proceditur in alijs disiunctis. Omnis enim nasus est rectus vel simus vel aquilus. Aut enim est rectus aut non est rectus: si non est rectus, aut est cauus, & tunc est simus: aut non est cauus. Si ergo nec est rectus nec cauus, sequitur quod sit gibbosus, ꝙ est, aquilus. ¶ In text. 11. (vniuersaliter autē) exponit tertium terminum propositum in principio capituli, scilicet quid sit vniuersale, seu vniuersaliter dici. Ad cuius literæ intelligentiam notādum est hos tres terminos. Dici de omni, & per se, vniuersaliter se habere tā quam superius & inferius. Omne enim vniuersale est per se, & non ecōuerso: atque omne per se est de omni, & nō econuerso. Exempli gra: omne animal est coloratū, omnis cygnus est albus, omnis coruus est niger, sunt de omni, etiā posteriorist ice: quia prædicatum cōuenit cuicunque suppositō subiecti pro quolibet tēpore, saltem naturaliter: tū non sunt per se, quia nigredo nō est de intrinseca ratione corui, nec albedo de intrinseca ratione cygni Imo nec sunt ꝓpriæ passiones vt in prædicabilibus cap. de accidente ostendimus. Itē in hac, omnis homo est sensibilis, prædicatum dicitur de omni, & per se, sed non vniuersaliter. ¶ Vbi notato secundo, quod prædicatū dici vniuersaliter de subiecto non est prædicari tanquam vnum ex quinque vniuersalibus, nec sufficit vt cōueniat cuicunque suppositō subiecti: sed quod conueniat subiecto per se primo: At licet sensibile conueniat homini per se (quia si accipiatur vt differentia constitutiua animalis est in definitione hominis: si accipiatur tanquam passio animalis, est mediata passio hominis) tamen non conuenit homini per se primo, scilicet per hominem, sed per animal: nam homo inquantum animal est sensibilis. ¶ Quod si arguas hominem & animal formaliter idem esse: quia homo formaliter est animal, vt quæstione. 3. super prolog. Porphyr. expositum reliquimus. Respondetur, quod illa distinctio rationis sufficit vt prædicatum quod conuenit homini ratione superioris, dicatur conuenire per aliud. Itaque conuenire per se opponitur huic quod est per accidens. (per se enim conuenit quod est de ratione alterius, vel de cuius ratione est aliud) sed, per se primo, opponitur huic quod est, per aliud. Et quo vno verbo dicamus prædicamentum conuenire vniuersaliter requirit mutuam conuertentiam: vt scilicet tale prædicatum omni & soli subiecto conueniat: aut saltem sit proximum genus propriæ speciei: vt hō est animal. Quo fit vt dici de omni, dicat respectū prædicati (vt. s. de oibus dicatur) & dici per se notat respectum ad ipsam naturā subiecti, vt. s. prædicatū sit de definitione subiecti aut vice versa. Sed dici per se primo, quod est vniuersaliter, dicit negationē prioris.

Tex. 11. Dici vniuersaliter.

ideſt,

ideſt,quod conueniat huic non per aliud cui primo conuenit. ¶ Per hæc ergo quæ dicta ſunt totus text. 11. ſplẽdet. Ponit enim primo Ariſtot. definitionem vniuerſalis prædicati dicens. Vniuerſaliter id competere, quod de omni dicitur,& per ſe,atque hoc plane quo ipſum eſt. Quod Boetius vertit(ſecundum quod ipſum) De omni, ad excludendum hanc,omnis cygnus eſt albus. Eo quod ipſum,ideſt,inquantum tale,ad excludendum hanc,homo eſt ſenſibilis. ¶ Quod ſi arguas. Homo inquantum homo eſt ſenſibilis: ergo homo eo quod eſt ipſe & ſecundum quod eſt ipſe,eſt ſenſibilis,nã inquantum,& ſecundum quod idem ſunt. Reſpondetur, quod homo inquãtum homo eſt ſenſibilis,eſt æquiuoca. Si enim intelligatur quod ſecundum ſuã totam & adæquantam naturam eſt ſenſibilis,falſum eſt: quia tunc ſoli homini hoc conueniret. Si autem intelligatur, ϕ ſecundum aliquã partem ſuæ definitionis,ideſt,inquantum eſt animal,eſt ſenſibilis,id cõceditur: ſed hoc non ſufficit vt prædicatum per ſe primo conueniat ei. Quod eſt conuenire ſecundum ϕ eſt homo. Et hoc eſt notandum ne quis decipiatur credes idem eſſe, per ſe, & eo quod ipſum, aut ſecundum ϕ eſt ipſum. Quo fit vt neq; ſit idem de omni & vniuerſaliter dici. ¶ Infert mox Ariſt. dicẽs. Patet igitur ea neceſſario rebus ineſſe,quæ vniuerſaliter competũt. Ac ſi dixiſſet. Patet ex dictis propoſitiones illas eſſe ſimpliciter neceſſarias,in quibus prædicata dicuntur de omni per ſe,& vniuerſaliter. Ad hoc enim propoſitum expoſuit hos tres terminos,vt oſtenderet naturã propoſitionis neceſſariæ in his conſiſtere:quæ ad vſum pertinẽt demonſtrandi.

¶ Et ſequitur in textu. Atque per ſe & hoc quo ipſum eſt (id eſt ſecundum ϕ ipſum,vt vertit Boetius) eadem eſſe dico. Quod gloſſat S. Tho. dicens, idem eſſe per ſe & ſecundum ϕ ipſum. De quo à nonnullis reprehenditur. Nã tunc,vt dicunt,vt nugatio eſſet dicere per ſe,& ſecũdum,ſeu inquantum ipſum. At vero neſcio cur reprehẽditur de hoc S. Tho potiuſquam Ariſto. qui idem dicit. Senſus ergo eſt: non ϕ ſint omnino idem ſicut homo & homo,ſed ſicut ſuperius & inferius: quemadmodum dicimus,idem eſſe hominem & animal,quia eo ϕ ipſum addit ſupra per ſe. Vnde ſubiungit Ariſt. veluti lineæ per ſe punctum ineſt, rectum ve: ea nanque ratione qua linea eſt linea: conſtat ex punctis, ϕ pertinet ad primum modum dicendi per ſe,& eſt recta vel curua: ϕ pertinet ad ſecundum modum. Et quia hæc prædicata conueniunt illi conuertibiliter: fit, vt conueniant & per ſe,& ſecundũ ϕ ipſum. Et eodem modo habere tres angulos æquales duobus rectis conuenit triangulo per ſe primo. Subdit tamen tunc quippiã vniuerſaliter ineſt. i. ſecundum ϕ ipſum, cum de quocũque ſuppoſito ſubiecti dicitur, & primo cõuenit tali ſubiecto. Defectu primi hæc nõ eſt per ſe, figura habet tres angulos æquales duob⁹ rectis: qa id nõ conuenit cuicunque figuræ: putà quadrangulo. Et defectu ſecundæ particulæ hæc non eſt per ſe, iſoſceles. i. triangulus duorum tantum laterum æqualium habet tres,&c. quia licet cõueniat omni,nõ tamen primo. Sed primo conuenit triangulo, & per triangulu cõuenit iſoſceli: ſicut, ſenſibile, primo conuenit animali, & per animal homini. ¶ Concludit tandem Ariſtotel. quod demonſtratio propter quid & potiſsima debet fieri ex talibus propoſitionibus neceſſarijs, quarum prædicata per ſe primo conueniunt ſubiectis. Quare non debet prius demonſtrari habere tres angulos de iſoſcele, ſed de triãgulo. ſ. omnis figura rectilinea trium angulorum habet tres angulos,&c. omnis triangulus eſt figura rectilinea, &c. ergo. Nã ſi ſubſumas, omnis iſoſceles,&c. nec minor nec cõcluſio erit per ſe primo. Eadem aũt paſsio demonſtrabitur de iſoſcele per triangulum hoc mõ, omnis triãgulus habet tres angulos,&c. omnis iſoſceles eſt triangulus: ergo. Veluti ſi dicas, ϕ paſsio animalis prius debet demõſtrari de animali per ſuã definitionẽ,& deinde per animal de ſuis ſpeciebus. De figura aũt demonſtrabitur habere tres angulos æquales,&c. nõ vniuerſaliter(vt ait Ariſt.) ſed particulariter hoc mõ: Omnis triangulus habet tres angulos,&c. quædam figura eſt triãgulus, ergo. ¶ Quã luce ſi oculate inſpicias, clareſcit quemadmodũ demonſtratio debet conſtare ex immediatis. i. ex propoſitionibus in quibus inter prædicatum & ſubiectum nihil mediet. Idem enim eſt prædicatum eſſe immediatum ſubiecti, & per ſe primo conuenire illi. Et idem eſt ſeruandum in paſsionibus ſecundis, vt. ſ. primo demõſtret de prima per definitionem ipſius primæ paſsionis,& poſtea demonſtretur de ſubiecto per primã paſsionem, vt omne animal ϕ cognito effectu ignorat cauſam eſt riſibile: omne animal admiratiuũ eſt hmõi: ergo omne animal admiratiuũ eſt riſibile. Et poſtmodũ, omne animal admiratiuũ eſt riſibile: omnis homo eſt animal admiratiuũ: ergo. Minor vero(vt pote in qua prima paſsio prædicatur de ſubiecto) demonſtrabitur per definitionem ſubiecti. Dicitur admiratio cauſa riſus ad hũc ſenſum, quod riſus non prouenit niſi ex repentino gaudio & repentinum eſt aut cuius cauſam ignoramus, aut quod aliquam affert nouitatem, vt in facetijs, aut quod ſubiecto occurrit. Quæ quidem nobis accidere non poſſent, ſi ſimul omnia ſicuti angeli cognoſceremus. Cauſa riſus

De deceptione circa vniuerſale. Cap. V.

Tex. ij. Portet autem non latere errorem perſæpe fieri, & non eſſe id quod oſtenditur primum vniuerſale, quemadmodum eſſe videatur. Decipimur autẽ hac deceptione: cùm aut præter ſingulare, vel ſingularia nihil eſt, quod accipiatur ſuperius: aut eſt quidem, ſed nomine caret in diuerſis ſpecie rebus: aut eſt in parte totũ id de quo demonſtratur. Parti nanque accommodabitur quidem demonſtratio, & de qualibet erit: attamen non erit huius primi vniuerſaliter demõſtratio: ac huiuſce primi quatenus primum eſt demonſtrationẽ dico, cùm eſt primi vniuerſaliter. ¶ Si igitur quiſpiam oſtenderit rectas duas lineas non concurrere, inter quas eadem in parte ſunt anguli recti, ex recta linea ſecante illas oborti: huius ex eo demonſtratio propriè videbitur eſſe: quia ſic in omnibus angulis rectis eſt, verum non eſt, quippe cùm id fiat non ex eo, quia ſic ſint illi anguli duobus rectis æqui.

Tex. xiij. ¶ Et ſi nullus alius eſſet triãgulus q iſce: qui duorum æqualiũ laterum eſt, huic vt duorum eſt æqualiũ laterum, angulos æquos duobus

duobus rectis habere cõpetere videatur. Et similitudo rationum mutato ordine numeris vt numeri, lineis vt lineæ, solidis vt solida, tẽporibus denique vt tẽpora sunt, cõpetere videtur quemadmodum seorsum olim ostendebatur: quod tamen vna demonstratione de omnibus demõstrari potest: sed quia non sunt quippiã vnum hæc omnia nomine certo vocatũ, numeri inquã, lõgitudines, tempora, solidaque, atq; differunt inter se specie, ideo seorsum sumebãtur: nunc autem vniuersaliter hoc demonstratur. Non enim hisce, vel vt lineę sunt, vel vt numeri, sed vt hoc quod quidem vniuersaliter his inesse cunctis supponitur competit. ¶Quocirca si quis vnũquemque triangulũ, eum inquã, qui ex æqualibus omnibus, & eũ qui ex omnibus inęqualibus & item eũ qui è duobus ęqualibus lateribus cõstat, aut vna, aut alia seorsum

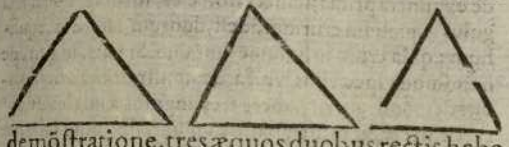

demõstratione, tres æquos duobus rectis habere ostẽderit: nõdum is profectò triãgulum scit duobus rectis ęquales habere, nisi eo sciẽdi mõ quẽ ipsi more suo sophistæ ꝓfitẽtur, neque de triãgulo vniuersaliter id præcipit, & si nullus alios præter istos triãgulus est: nõ. n. id istis vt triãguli sunt, nec omni triãgulo rõe formę: sed numeri inesse cognouit. Tametsi nullus triangulus est, quẽ ipse non ęquos duob⁹ rectis tres habere sciat. ¶Quãdo igitur nõ scit vniuersaliter, & quãdo simpliciter scit, manifestum est enim nuero si eadem esset trianguli ratio, & duorũ æqualiũ laterũ triãguli, ceterorũque triãgulorũ demõstratio, aut cuiq;, aut omnib⁹ æquè sine vllo discrimine accõmodaretur, vt patet. Cùm verò nõ sit eadẽ, sed diuersa, tresque anguli duobus rectis æquales, hoc cuique cõpetere quo quisque triãgulus est, nõ scit isce simpliciter qui dicto mõ demõstrat. ¶Patet autẽ, vtrum illi cõpetat vt triãgulus est, an vt duorũ æqualiũ laterum: & quando per hunc cõpetit primum, & cuius est vniuersaliter demonstratio. Nam ei competit vt tale est, cui cæteris sublatis cõpetit primo: veluti laterum duorum æqualium æneo triangulo, competent anguli duobus rectis æquales: at ære sublato, vt nõ sit æneus, etiam competent. Et item laterũ æqualitate duorum sublata, vt non sit duorũ æqualium laterum: at non competent sublata figura, vel termino: sed non primis ipsis sublatis. Quo igitur primo sublato non competent, triangulo: per hunc enim & cæteris cõpetunt, & huius est vniuersaliter demonstratio.

Text. xiiij

POstquam superiori capite definitum est quid sit prædicatum per se primo dici de subiecto (quod est vniuersaliter dici) in hoc quinto id perspicacius exponit Aristotel. docens quemadmodum errare contingit demonstrando tanquam vniuersale id ꝙ non est vniuersale, & quomodo sint eiusmodi errores cauendi. Atqui secundum diuisionem Commẽtatoris tres numero sunt in hoc capite textus. In primo, qui est ordine duodecimus, proponit primum Aristoteles, quod tripliciter contingit deceptio in assignatione vniuersalis, & continuo in secunda particula subnectit exemplum tertij erroris. Ait ergo, quod contingit deceptio in assignatione vniuersalis: aut quando passio quæ per se primo conuenit superiori assignatur inferiori aut singulari ipsius, eo quod præter illam speciem aut singularia quibus assignatur non sunt plura, vt si solis hominibus existentibus in mundo, sensibile demonstraretur de illis. Aut ex eo quod licet sint plures species aut singularia: non tamen est impositum nomen commune illus generis, vt si generi animalium nõ esset impositum vnum nomen commune: & hac de causa, sensibile, demõstraretur seorsum de hominibus & de equis, & de alijs speciebus. Tertius modus secundum S. Tho. & quosdam alios est, quando id de quo passio demõstratur, tanquã per se primo se habet ad id de quo vere demonstratur tanquã totum ad partem. Ita. n. legendum est, & nõ sicut mendosi codices habent (ad id ꝙ demõstratur) Vt si, aptum natũ videre, quod nõ cõuenit omni animali (quia nõ conuenit talpæ nec catulo ante nonũ diẽ) demõstretur de animali: ꝙ se habet vt totũ (. s. vt vniuersale genus) ad illas species quibus vere cõuenit. ¶At vero quamuis verissimum sit (vt ait S. Thom) ꝙ qui hoc tertio modo demonstraret deciperetur: tñ literæ Græcæ & trãslationi Argyropyli, quæ certissima est, nõ vr hic tertius modus q̃dra re. Sed versio Boetij quæ prorsus inintelligibilis est in hac parte, causa fuit alijs hallucinãdi, vt Albertus testat. Imo, ꝓfecto (nisi vitio chalcographorũ id ẽtur, trãslatio quæ circũferẽ sub noie Seuerini Boetij, indigna passim videtur tãto authore. Adeo vt sint qui putent alterius esse indocti hominis. ¶Sensus ergo deceptionis tertij modi est. Quãdo propria passio quæ per se primo cõuenit alicui rationi aut definitioni vniuersali, attribuitur alicui particulari quę licet secundum rem cõuertatur cum superiori, tñ secundũ rationem est inferior & pars eius. Exemplum subiungit Arist. ibi, si igitur quispiã. &c. Vbi adnotãdũ est, ꝙ lineæ parallelæ sunt lineę æq̃liter distantes. Quarũ propria passio est quod nunquã versus quancunque partem concurrent, licet in infinitum protrahantur. Definuntur tamen adæquata definitione hoc modo à mathematicis. Lineæ parallelæ sunt quæ quomodocunque à rectalinea indicantur, siue perpendiculariter siue transuersaliter cadente, constituunt cum illa ex eadem parte duos angulos, aut rectos aut duobus rectis æquales. Si enim cadat perpendiculariter, vt in hac figura, anguli sunt formaliter recti: quales sunt. a. &. b. Si vero linea cadat transuersaliter, vt in hac secunda, tunc sunt æquales duobus rectis: quia quantum demptum est de. a. additum est. b. vt geometræ demonstrant. Si ergo quis demonstrauerit hoc modo. Omnes duæ lineæ rectæ inter quas in eadem parte sunt anguli recti ex recta linea perpendiculari secante

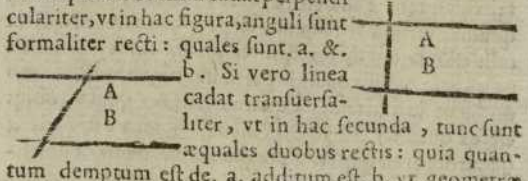

Tres decẽptiones circa vniuersalia.

Translatio Boetij.

Lineæ parallelæ.

cante illas oborti, id est resultantes nunquam cõcurrent lineæ parallelæ sunt eiusmodi: ergo, &c. huiusmodi, inquit, demonstratio videbitur quidem esse propria, eo ꝙ maior est de omni & per se (omnes enim lineæ quæ tales angulos rectos faciunt nunquam concurrent: quia omnes tales sunt parallelæ) tamen verum non est, ideſt, demonstratio non est propria: (quippe cum id fiat) id est, linea non concurrere contingat (non ex eo) id est: nõ ex illa particulari ratione, quia tales lineæ faciunt angulos illo particulari modo rectos, vt apparet in prima figura: sed ex eo quia quouis modo faciunt æquales duobus rectis, siue linea cadat perpendiculariter, siue transuersaliter: quia hæc est adæquate definitio parallelarum. Et ideo hoc modo assumendum erat in maiori. Et ita intelligitur quod præcesserat in textu (aut est in parte totum id de quo demonstratur.) Vocat enim partem illud vnũ membrum disiunctiuæ definitionis, & totum illam definitionem vniuersalem adęquatam parallelarum: & quia secundum rem totum defunctum & quælibet pars conuertuntur, dicit totum est in parte. Quare secũdum rem idem esset accipere pro medio quamcunque illarum partium definitionis. Et ideo subiungit (parti quidem accõmodabitur demonstratio, & de qualibet erit) ideſt, quæcunque pars sumatur pro medio, procedet demonstratio. Sed tamen nunquam maior erit per se primo nisi assumatur tota & adæquata parallelarum definitio. ¶ In

Text. 13 textu. 13. (Et si nullus alius) sequitur exemplum primi modi deceptionis. Si enim inquit in mundo nullus esset triangulus nisi isosceles: & ideo aliquis de illo demõstraret, habere tres angulos æquales duobus rectis, esset deceptio: quia passio illa licet conueniat omni isosceli, tamen non conuenit illi per se primo, sed triãgulo. Quemadmodum esto nulla esset species animalis præter hominem, nihilominus sensibile, non conueniret per se primo homini. Themistius & alij antiqui ponunt exemplum de Sole & Luna. Esto enim nõ sit nisi vnus Sol aut Luna, nihil tamen debet demonstrari de sole tanquam de hoc in diuiduo: vt si demonstretur quod sol est maior tota terra debet demonstrari tãquam de specie: itaque si essent plures soles haberent eandem proprietatem. ¶ In secunda particula textus. (Et similitudo rationum) ponit exẽplum secundi modi, putà quando passio generis attribuitur speciebus propterea quod non est nomen impositum generi: vt si animali non esset nomen impositum, & ideo sensibile demõstraretur seorsum de homine: & de equo, talis conclusio non esset per se primo. Aut si forte canibus & lupis est aliquod commune genus per quod illæ species proprie differunt ab alijs speciebus animalium, & ea quod tale genus non est nominatum, passiones illius seorsum demonstrarentur de canibus & de lupis. At vero pro exemplo Aristot. notandum est, quod proportio est habitudo inter duos numeros: vt dupla inter qua-

Proportionalitas. tuor & duo. Proportionalitas vero est proportio inter duas proportiones. Quæ si sit coniuncta contingit in tribus terminis: vt qualis est proportio duorũ ad quatuor, talis est quatuor ad octo. Si vero sit diuisa, contingit in quatuor terminis: vt qualis est proportio duorũ ad tria talis est quatuor ad sex. Et inter hos terminos permutata proportio dicitur quando permutantur termini hoc modo. Sicut duo ad tria, ita quatuor ad sex (quia vtrobiq; est sex qui altera) ergo sicut dico ad q̃tuor ita tria ad sex qa vtrobiq; est dupla. Et iste modus arguẽdi cõuenit lineis, corporibus, numeris, & tp̃oribꝰ, quæ sunt spẽs quãntitatis. Cũ ergo permutatim proportionari demõstrãt Geometra de lineis: & Arithmeticus, de numeris: & philosophus, de solidis, scilicet de corporibus & de tẽpo-

ribus, non faciunt propositiones per se primo: quia illa passio communis omnibus demonstratur de singulis speciebus. Id autem fit, quia non est nomen impositum commune quod significet illa omnia inquantum sunt proportionalia. ¶ Sed contra quantitas est nomen commune ad omnia illa: ergo de quantitate posset in cõmuni fieri talis demonstratio. Quidam respondent, quod non omni quantitati conuenit permutatim proportionari: quia non cõuenit orationi. Sed certe hoc falsum est, quia oratio vt est de prædicamento quantitatis dicit longum & breue, inter quæ potest esse proportio. Et ideo secundo respondet Sanct. Thom. quod quantitates inquantum sunt per mutatim proportionabiles non habent nomen commune: nam proportionari non solum dicit quanti- Species triã
tatem: sed habitudinem inter quantitates. ¶ Subiungit guli.
tandem aliud exemplum quod est sicut corollarium, sci licet. Si quis de speciebus trianguli, quæ sunt, æquilaterus, Græce isopleuros, & omnium laterum inęqualium,
Græce scalenos, & duorum laterum æqualium qui Græ Isosceles.
ce dicitur isosceles non isocheles, vt vulgo transfertur. Enimuero scelos idem est quod crus, & isos æqualis: vnde expuncta prima, scilicet isosceles, idem est quod triã gulus æqualium crurium, ideſt, duorum laterum æqualium: quia crura in homine sunt duo. Si quis, inquit, de huiusmodi speciebus vnica demonstratione aut pluribus demonstrauerit habere tres angulos æquales duob' rectis, peccabit in assignatiõe vniuersalis: quia talis passio non conuenit per se primo speciebus, sed generi, putà triangulo, vnica demonstratione id fiet si minor extremitas sit copulatum illarum specierum: vt si quis dicat, omnis figura rectilinea trium angulorum habet tres angulos, &c. æquilaterus & isosceles & scalenos est figura rectilinea, &c. ergo æquilaterus & isosceles & scalenos habent tres angulos æquales duobus rectis. Hæc enim conclusio non magis est per se primo, quam si seorsum copulatiue eadem passio prædicaretur de singulis speciebus. Concludit ergo, quod qui ita scit, solum scit sophistico modo, quia licet sciat omnem triangulum habere tres angulos, id tamen solum scit ratione numeri, ideſt, quia numerauit singulas species: nõ tamen demon

Text. 14. strauit de illis secundum rationem communem triangu li cui primo conuenit illa passio. ¶ In textu. 14. (Quando igitur.) concludit ex dictis manifestum esse: quando quis non scit vniuersaliter, & quando scit vniuersaliter & simpliciter. Et assignat rationem proximi dicti. Si enim inquit eadẽ esset ratio, ideſt, definitio trianguli in cõmuni & definitio singularũ specierũ aut omniũ simul, tunc qui sciret de singulis speciebus passionem triangu li, simpliciter sciret: cum tamen non sit eadem, qui scit de speciebus passiones trianguli, nõ scit simpliciter quia talis passio non conuenit per se primo speciebus. ¶ In se

Documen- cunda tandem particula textus subiungit documentum
tum. quo facile quis dignoscat, quando prædicatum aliquod per se primo conueniat subiecto. Et est tale. Quando prædicatum taliter conuenit alicui subiecto, vt demptis & circunscriptis quibuscunque alijs, adhuc conuenit illi, & illo dempto non conuenit alteri, tale prædicatum conuenit per se primo, & per consequẽs vniuersaliter tali subiecto. Exempli gratia. In hac, triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, prædicatum per se primo conuenit subiecto: quia licet illud prædicatum conueniat isosceli, & isosceli æneo (ideſt, ex ære composito) nihilominus quauis nullum sit æs nec sit angulus isosceles, adhuc triangulus habebit tres angulos, &c. Et quauis figuræ quæ est genus trianguli, & termino, ideſt, lineis terminatis, ex quibus componitur figura: cõueniat

habere

habere tres angulos æquales duobus rectis, hoc conuenit ratione triāguli: nā depto triāgulo, nulla figura habebit tres angulos æquales duobus rectis. Itaque habere tres angulos æquales duobus rectis, tam inferiori speciei quam superiori generi conuenit ratione trianguli: & per cōsequens, per se primo & vniuersaliter conuenit triangulo.

Quæstio tertia.

Vtrùm modos dicendi per se probè tradiderit Aristoteles.

Parte negatiua cōtra definitionem huius quod est, dici de omni, arguitur primo. In his propositionibus, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal, omnis homo est risibilis, & similibus, prædicatum dicitur de omni posterioristice, quādo quidem ex illis conficitur demonstratio potissima: & tamen illis non conuenit definitio: ergo illa nō est bona. Probatur maior: quia prædicatum conuenit pro quolibet tempore (vt super textum adnotauimus) est propositionem simpliciter esse necessariam, & tame istæ nō sunt simpliciter necessariæ: quia supernaturaliter possunt esse falsæ: imo videntur fuisse fulsæ ante mundi creationē quando subiecta non supponebant. ¶ Et cōfirmatur primo argumentum. Istæ propositiones, sol oritur & occidit, Sol & Luna quolibet mense coeunt & opponuntur, & id genus aliæ sunt in quibus prædicatum dicitur de omni posterioristice: æquiualet enim vniuersalibus & censentur in materia necessaria & perpetuæ veritatis in philosophia naturali: & tñ prædicata non cōueniunt subctō proquolibet tempore: ergo. ¶ Et confirmatur secundo. Has propositiones Auster cōgregat nubes quas Aquilo dissipat: in vere arua florent, in hyeme congelantur niues, censent philosophi esse tales quarum prædicata dicuntur de omni, siquidem pertinent ad scientiam naturalem quæ ꝓprie (vt dictum est) iudicat esse scientia, & tñ prædicata nō semper cōueniunt subiectis quippe quæ nonnunquā deficient: ergo definitio Arist. non est bona. ¶ Secundo principaliter cōtra primum modum dicendi ꝑse arguit. Si omnis ꝓpositio in qua definitio aut pars definitionis prædicat de definito esset in primo mō, sequeret ꝙ istæ ꝓpositiones, risibile est hō, limus est nasus prę ssus, & omnes illæ in quibus subiectum prædicat de sua passione, essent in primo mō, vt pote in quibus prædicatū est de definitiōe subiecti, quia vt in secundo mō dictū est subiectum ponit in definitione passionis: cōsequens tñ est falsum, cū illæ sint indirectæ: ergo definitio Arist. nō est bona. ¶ Et cōfirmamus argumentum eodē mō arguendo contra secundum modū dicendi per se. Sequeretur. n. has esse in secūdo mō, aial est homo, animal est rationale: linea est recta, triāgulus est æquilaterus, & similes: nempe in quibus subiectum est de definitione prædicati: cōsequens tñ est falsum, cum nō solum nō sint directæ, sed neque sint de omni: si. n. illas vniuersales effeceris, falsæ tunc erunt. ¶ Tertio principaliter ad idem arguitur. Sequeretur ex definitione primi modi omnes prædicationes in quibus definitio, aut pars definitionis superioris generis prædicatur de specie aut de indiuiduo esse in primo modo perfeitatis: vt homo est substantia animata sensibilis, albedo est qualitas. Petrus est corporeus, & similes. ¶ Et cōfirmatur argumentum si similiter arguatur contra secundum modum. Pariter nāque sequitur ex illo illas ꝓpositiones esse in secūdo modo in quibus passiones superiorum prædicantur de inferioribus, vt homo est sensibilis. Petrus est risibilis, & similes. Consequens tamen vtrunque est falsum: nam propositio per se videtur eadem esse quæ propositio immediata: & tamen propositiones istæ omnes sunt mediatæ: quia nec animatum nec sensibile cōuenit homini nisi per animal, neque corporeum cōuenit Petro nisi per corpus, quod est genus remotissimum: neque risibile cōuenit illi nisi per hominem. ¶ Quarto principaliter contra secundum modum arguitur, subiectum nō est de definitione proprię passionis: ergo hac ratione passio non prædicatur de subiecto in secundo modo per se. Probat antecedens. Propria passio est quoddam accidens de genere qualitatis: ergo definitur quidditatiue per proprium genus & intrinsecam differentiam (sicuti albedo. v. g. definitur esse color. a. & linea est longitudo quantitatis sine latitudine) & per cōsequens propria passio nō definitur per suū subiectum. ¶ Et cōfir. Proprium accipitur. 4. modis vt in prædicabilibus mōstratum est: sed proprium tribus primis modis nō facit prædicationem per se: ergo nulla restat ratio cur ꝓprium quarto modo faciat talem prædicationem. Probatur minor: nā proprium primo modo nō facit ꝓpositionem de omni: quia cōuenit soli, sed nō omni, vt hoi cōuenit esse medicum. Et proprium secundo mō nō definitur per eius subiectum, quia nō cōuenit soli, vt bipes nō definit ꝙ sit homo habes duos pedes, sed animal duorum pedum. Et proprium tertio mō, vt cane icere, nō cōuenit semper: & per cōsequens nō facit propositionem de omni posterioristice. ¶ Quinto principaliter cōtra vtrunque modum arguitur. Nō solum propositiones in quibus definitio aut pars definitionis prædicatur de definito sunt in primo mō dicendi per se, nec illæ tñ in quibus subiectum est de definitione prædicati sunt in secundo mō: ergo definitiones sunt nullæ. Probatur añs. Propositiones in quibus vna definitio prædicat de alia, vt est hæc syllogismus faciens scire est ille qui cōstat ex vēris & notioribus, &c. propositiones in quibus differentia superioris prædicatur de differentia inferioris, vt rationale est sensibile, & illæ in quibus differentia prædicatur de definitione. Et multæ aliæ sunt in primo mō dicendi per se: qa in his omnibus prædicatum est de intrinseca ratione subiecti: & tñ in illis nō prędicatur definitio aut pars definitionis de suo definito. Item propositiones in quibus vna passio prædicatur de alia, vt visibile est sensibile, disciplinabile est risibile, sunt in secundo mō, aut in quibus passio rei vnius prædicamenti prædicatur de re alterius, vt cælum est circulare, terra est rotunda, sunt in secundo mō: quia istę omnes sunt prædicationes proprij, & tñ subiectum in illis nō est de definitione prædicati. Terra enim nō ponitur in definitione circularis aut rotundi: sed quātitas. s. linea aut superficies: ergo definitiones sunt in sufficientes. ¶ Sexto cōta quartum modum arguitur. Propositiones quarti modi sunt simpliciter propositiones accidentales, ergo male cōnumerantur inter modos dicendi per se. Añs patet de istis, medicus sanat, ædificator ędificat, quę cum sint in quarto mō dicendi per se, sunt nihilominus accidentales & simpliciter contingentes. ¶ Et id confirmatur ex illa ꝓpositione quam Arist. asserit statim post secundum modum, videlicet, ꝙ propositio in qua nec prædicatum est de ratione subiecti, nec subiectum de ratione prædicati est per accidens: tales vero sunt istæ assumptæ, quia nec ædificatio definitur per ædificatorem nec sanatio per medicum: sed vtraque per terminum. Est enim ædificatio factio ædificij, & sanatio productio sanitatis, sicut ca

lefactio motus ad calorem. ¶ Et septimo demum arguitur. Quatuor isti modi dicendi per se eo introducti sunt ab Aristotele, vt sub illis comprehenderet omnes propositiones necessarias: sed sunt multæ propositiones necessariæ quæ non comprehenduntur sub illis, vt conditionales, si Petrus disputat, Petrus loquitur: & propositiones de præterito ad quarum oppolita non est potentia. Et illæ in quibus prædicatur accidens de subiecto à quo non est separabile ratione materiæ, vt omne animal est coloratum, omnis coruus est niger, quæ non sunt in secundo modo, eum non sint prædicationes proprij: & per consequens in nullo sunt modo. Et illæ item in quibus superius cõcretum accidentale prædicatur de inferiori, vt, omne album est coloratum, quicquid currit mouetur, quæ videntur accidentales postquam prædicata sunt accidentia, & tamen sunt necessariæ: ergo numerus ille quaternarius est insufficiens. ¶ In contrarium est authoritas Aristotel.

Ad primum argumẽtum

Ad quęstionem responsio est affirmatiua. Vnde ad primum argumentum multi ex Nominalibus huius temporis respondent, ꝙ illæ propositiones, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal. &c. vt faciant sensum necessarium & sint de omni, debent accipi vt copula absoluatur à tempore vt faciant sensum diuisum de possibili, puta omne animal rationale possibiliter est risibile. &c. ¶ At vero pfecto Aristote. nunquam hoc somniauit. Primo, quia nunquam visus est facere demonstrationem ex modalibus: & tamen si huiusmodi propositiones de inesse credidisset facere sensum modalem, & potius vsus fuisset modalibus in demonstratione quam propositionibus de inesse. ¶ Præterea, quia si propositiones demonstrationum deberent accipi in sensu modali, impertinens esset vt extrema haberent se in materia neturali an in materia contingenti: nã tam necessaria est, omnis homo est albus, quã, omnis homo est risibilis, & tamen nunquam Arist. nec aliquis philosophus fecit demonstrationem in materia contingẽti. ¶ Et postremo arguitur. Demonstratio est syllogismus cuius præmissæ reddunt causam necessariam conclusionis: sed in hoc syllogismo, omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal ratiõale: ergo omnis homo est risibilis, præmissæ reddunt propriam causam & necessariam conclusionis: ergo in illis vt iacent prædicata dicuntur de omni posteriori stice, & per consequens censendæ sunt simpliciter necessariæ. ¶ Vnde dicendum est, vt 2. lib. Summularum exposuimus, ꝙ in eiusmodi propositionibus extrema supponunt naturaliter. Quod est dicere: Quando prædicatum est de intrinseca ratione subiecti, verbum non restringit extrema vt existant in ordine ad suum tempus: sed denotat simplicem connexionẽ extremorum. Et ideo quãdo dico, omnis homo est animal, aut omnis homo est risibilis, sensus est ꝙ natura hominis est esse animal: aut esse risibile. Quod certè erat verum ante creationem mundi. ¶ Et hoc docent verba Arist. in tex. 8. vbi non explicat necessitatem harum propositionum per necessitatem rerum significatarum ꝙ extrema (nam homo res contingens est) sed dicit esse necessarias propter necessariam connexionẽ extremorum. s. ꝙ quandocunque & de quocunque verum sit dicere, hoc est homo, verum erit dicere, & id esse animal.

Ad confir.

¶ Ad ambas confirmationes essent forte qui negassent propositiones illic assumptas, non esse sufficienter necessarias vt in illis prædicata dicantur de omni, nempe quia non semper sunt veræ: & dicerent cõsequenter ꝙ de illis in actu. s. sol oritur, sol & luna coniunguntur, non est scientia: sed de illis de possibili, sol potest oriri, planetæ possunt coniungi. &c. ¶ At vero iuxta doctrinam Arist. & omnium philosophorum aliter respondendum est: videlicet, ꝙ omnis propositio quæ est apta ad aliquam scientiam: quæ proprie est scientia, est subinde necessaria & de omni. Et re vera non solum de aptitudine motus & coniunctionum planetarum, sed de actu ipso est scientia. Primo, quia philosophi non solum sciunt ꝙ planetæ sunt apti taliter moueri aut coniungi: sed ꝙ certis temporibus coniunguntur. Et præterea quia si illæ propositiones scibiles facerent tantum sensum de aptitudine, eadem ratione hæc esset scibilis, omnis homo est albus: vtpote cui⁹ sensus esset, omnis homo est aptus habere albedinem, quæ est necessaria. ¶ Dicendum ergo est, ꝙ sicut inter scientias non obstante, ꝙ sint propriæ scientiæ, sunt gradus certitudinis & euidentiæ: ita & inter propositiones necessarias & de omni sunt gradus. Qui possunt hic distingui tres, in primo gradu sunt propositiones ita necessariæ vt per nullam potentiã possunt deficere, vt propositiones mathematicæ & illæ quæ sumuntur in argumento. Deus enim nequit facere quin triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis, & homo sit risibilis. i. non potest facere quin talis sit natura rerum. In secundo gradu sunt propositiones quæ licet non pro quolibet tempore sint veræ, tamẽ sunt semper & indefectibiliter veræ temporibus suis à natura statutis: vt propositiones primæ confirmationis. s. sol oritur & occidit, & similes. In tertio gradu sunt propositiões secundæ confirmatiõis: in quibus licet prædicata nec semper insunt subiectis nec simpliciter indefectibiliter suis temporibus insunt, tamẽ vt plurimum & regulariter euenit vt significant & rarissime deficiunt, vt campi in verè floreſcunt &c. Et ita glossanda est illa particula. (Neque quod interdum competit: & interdum non competit) sed semper, videlicet, aut simpliciter, aut suis temporibus, aut regulariter.

Inter propositiones necessarias gradus.

Ad secundũ principale.

Circa materiam secundi principalis Paulus Venetus, modum fortè antiquorum sequutus, dupliciter, inquit, propositio ponitur in aliquo modo dicendi per se. Vno modo propriè & directè, & alio modo reductiuè. Directè & propriè in primo modo solum ponuntur propositiones in quibus definitio aut pars definitiõis prædicatur de definito. Reductiuè autem ponuntur conuertentes illarum, vt animal est homo, rationale est homo, quia istæ per conuersionem reducuntur ad propositiones primi modi. Eadem ratione in secundo modo ponuntur directæ propositiones in quibus passio prædicatur de subiecto: sed reductiuè ponuntur earum conuertentes eadem ratione, vt risibile est homo, simus est nasus. ¶ At vero quanuis disputatio sit de nomine, tamen fortè melius est dicere, ꝙ propositiones indirectę non sunt in aliquo modo dicendi per se. Omnes nanque propositiones quæ sunt per se sunt aptæ ad demonstrationem: & tamen ex indirectis propositionibus non conficitur demonstratio. ¶ Et præterea Paulus & eius comites non soluunt argumentum: quo prõbatur illam, animal est homo, quam reductiuè ipsi ponunt in primo modo, directè pertinere ad secundum: & illã, risibile est homo, quã ipsi reductiuè ponunt in secundo, directè pertinere ad primum, quia in prima subiectum est de definitione prædicati, & in hac, prædicatum de definitione subiecti. ¶ Neoterici ergo facilè respondent dictas propositiones non esse per se: quia sunt indirectæ. Attamen quãuis sita sit. s. nullam indirectam esse per se, videtur tamen petitio principij negare illas esse directas: nam diceret quis fortè, ꝙ postquam in hac, risibile est homo, prædicatum

tum ponitur in definitione subiecti, prædicatum consequenter se habet vt forma subiecti (nam definitio est forma definiti) quod sufficit ad prædicationem directam. Item restaret difficultas cur in abstracto, simitas est nasi de præsio, est in primo modo per se: & in concreto, simus est nasus pressus, non est in primo modo: siquidem vtrobique prædicatur definitio de definito. ¶ Dicendum est ergo ad argumentum principale, quod in primo modo solum ponitur propositio, in qua prædicatur definitio aut pars definitionis de definito: dummodo prædicetur sub illa forma qua res definitur secundum exigentiam suæ propriæ naturæ. ¶ Atqui differentia est inter substantiam & accidentia, q̃ natura substantiæ, eo quod per se existit, est definire in concreto: natura vero accidentis, (eo q̃ est in alio,) definitur in abstracto, in cuius definitione ponitur subiectum tanquã quid extrinsecum quo tale accidens dependet. Exempli gratia. Homo est animal rationale, cuius definitionis quælibet pars prædicatur de definito in primo modo. Item triangulus est figura tribus lineis rectis contenta, vbi linea eodem modo prædicatur in obliquo de triangulo. Simitas vero, cum sit accidens, debet in abstracto definiri: & ideo hęc est primo modo, simitas est nasi depressio: vbi nasus in obliquo prædicatur de simitate. At cum dicimus, simus est nasus pressus, non definitur simitas secũdum exigentiam suæ naturæ: sed secundum exigentiam talis significationis. s. in concreto, quapropter prædicatio fit indirecta, & per consequens non est simpliciter in primo modo. Nisi velis dicere, q̃ secundum quid est in primo modo: quod est quæstio de nomine. Eodem modo, risibilitas est hominis aptitudo ad ridendum, est in primo modo dicendi per se: sed risibile est homo aptus ad ridendum, non est simpliciter in illo, quia est indirecta. ¶ Pari ratione respondetur ad confirmationem q̃ illæ, animal est homo, rationale est homo, non sunt in secundo modo: quia sunt indirectæ. Vnde quando Aristo. inquit propositionem cuius subiectum est in definitione prædicati esse in secundo modo, loquitur formaliter de subiecto quod scilicet verè est subiectum respectu prædicati. Modo genus aut differentia non est subiectum respectu speciei, sed potius se habet vt forma: & species se habet vt subiectum respectu illorum. ¶ Et præterea, animal est homo, non est per se, sed quodammodo per accidens. Accidit enim quodammodo animali esse hominem: cum sit aliquod animal quod non est homo. Nõ dixerim quod homo est accidens nominaliter: quia non significat rẽ quę est accidens sed participialiter: quia quodammodo accidit animali. ¶ Eodem modo, linea est recta, numerus est par, & similes, non sunt proprie in secũdo modo: quia subiectum est superius quam prædicatum: & ideo non sunt de omni (non enim omnis linea est recta,) sed istæ sunt per se in secundo modo, omnis linea est recta vel curua, omnis numerus est par vel impar. Et ita intelligendus est Aristoteles non enim sentit quod quælibet pars disiuncti seorsum per se prædicetur de subiecto, sed totum disiunctum. Qua de causa probauit quod non quelibet pars, sed totum disiunctum necessario prædicatur de subiecto. Eadem ratione istæ non sunt proprie per se in secundo modo, animal est risibile, triangulus est æquilaterus: quia non sunt de omni: sed istæ, triangulus est æquilaterus vel isosceles vel scalenon. Nec ista est per se in primo modo: animal est rationale, sed ista forsan est per se in primo modo, omne animal est rationale vel irrationale, postquam est de omni, & quælibet pars prædicati est de intrinseca ratione alicuius speciei subiecti, quibus speciebus subiectum, scilicet, animal, per se competit.

Nota.

Ad tertium principale sunt

Ad tertium.

etiã qui dicunt, illas propositiones in quibus genera mediata aut differentiæ superiorum prædicantur de speciebus & de indiuiduis esse in primo modo: non quide primario, sed secundario: & pariter illas in quibus passiones generum prædicantur de speciebus esse in secundo modo secundario. ¶ Contra istos de nomine non disputauerim: dummodo, vt necessarium est, concedant propositiones eiusmodi simpliciter & proprie esse per se. Nam si non concedant esse per se nisi propositiones in quibus proximum genus aut ꝓpria differentia aut adæquata passio prædicatur de proprio definito, tunc idem esset propositio per se, & immediata, & per consequens idem esset per se, & per se primo, seu secundum q̃ ipsum. Quod expresse est contra Arist otel. qui postquam distinxit modos per se, adiecit tanquam tertiam conditionem vniuersalis prædicati quod conueniret subiecto per se primo, ideſt, non per aliud. Vnde ad argumentum conceditur, propositiones illic assumptas simpliciter & proprie esse per se. Ad quod, vt diximus, satis est vt prædicata conueniant subiectis non per accidens. Nec obstat, quod conueniant per aliud medium. Et consequenter negamus, quod idem sit propositio per se & propositio immediata. Fatemur tamen, quod propositio immediata, & per se primo, conuertuntur, ideſt, cuius prædicatũ conuenit subiecto nec per accidens nec per aliud. ¶ De illis singularibus, Petrus est rationalis, aut risibilis, restaret nonnullum dubium, quia non videntur simpliciter necessariæ: postquam singularia non sunt res necessariæ. Nihilominus quia natura est definitio indiuidui non est alia quam natura speciei, existimo in illis singularibus extrema supponere naturaliter, & per consequens esse necessarias: perinde vt sunt illæ, homo est rationalis, homo est risibilis. Vnde in istis impertinens est quod extrema significent res corruptibiles: sed satis est quod connexio extremorum sit necessaria, id est, quod subiectum non possit intelligi esse sine prædicato vt dictum est in tex. 8.

Propositiones singulares per se.

Pro solutione quarti principalis

Ad quartũ.

notandum est, hanc esse differentiam inter accidentia communia & proprias passiones, quod accidentia communia, quia nullum sibi vendicant proprium subiectum quod peculiariter denominent, solum definiuntur per genus, proprium, & differentiam intrinsecam, vt argumentum probat. Albedo enim licet soli corpori mixto conueniat: tñ nec conuenit omni, nec habet certum subiectum, scilicet, animal aut lignum, &c. At vero propria passio semper denominat certum subiectum, vt simitas, subiectum proprium habet nasum, remotum hominem: & hinc fit vt definiatur per subiectum. Simitas enim est quædam depressio in naso. Itaque illud genus, depressio, non contrahitur ad esse simitatis nisi per hoc quod est nasi. Et pariter risibile, quia denominat proprium subiectum, putà hominem, definitur per illud. Nihil tamen forte vetat, si huiusmodi passiones quatenus qualitates sunt, habeant aliquas intrinsecas differentias per quas possint definiri: sed sunt nobis ignotæ.

Ad confir.

¶ Ad confirmationem facile quis posset respondere, solum proprium quarto modo facere prædicationem per se. Placet nihilominus distinctio Pauli Veneti, qui, Propositiones, inquit, tripliciter sunt in secundo modo dicẽ di per se, scilicet, aut per seitate solius prædicati (quales constituit proprium primo modo) aut per seitate solius

Per se triplĩciter.

subiecti (quales constituit proprium secundo modo) aut perseitate simul vtriusque (quales facit proprium tertio & quarto modo.) Exempli gratia. Hæc, homo est habilis ad artem medicam, cuius prædicatum est proprium primo modo, est per se, perseitate solius prædicati: nam habilitas hæc per se dependet ab homine: quippe cui soli competere potest: sed non est per se perseitate subiecti: quia potest esse homo qui sit inhabilis ad talem artem. Idem dici potest de omnibus his in quibus passio speciei prædicatur de superiori genere: vt animal est risibile, triangulus est æquilaterus, linea est recta, numerus est par, & similes. Hæc vero, homo est bipes, cuius prædicatum est proprium secudo modo, est per se perseitate subiecti: quia homo per se habet vt sit bipes: sed non perseitate prædicati: nã bipes potest esse sine homine, vt in paucone: sed, homo est risibilis, est per se, perseitate vtriusque. Et omnes istæ perseitates suo modo sufficiunt ad demonstrationes. Hæc vero, homo canescit, vt dicat aptitudinem, cuius prædicatum est proprium tertio modo: potest etiã concedi in secundo modo dicendi per se: quia talis aptitudo semper inest subiecto, licet non pro semper quantum ad actum. Quod sufficit vt sit de omni posteriori stice. Attamen, homo est medicus, medicus sanat, homo canescit vt dicat actum, accidentales sunt, secunda & tertia pertineant ad quartu modum dicendi per se.

Adquintum

Ad quintum respondetur, ℘

Aristo. non dicit solas propositiones esse in primo modo, in quibus prædicatur definitio aut pars definitionis de definito: sed illas omnes in quibus prædicatum est de ratione subiecti. Vnde illa in qua vna definitio prædicatur de alia est etiam in primo modo: quia est apta ad demonstrationem. Et pariter illa in qua differentia prædicatur de definitione. Illa vero in qua differentia superioris prædicatur de differentia inferioris, licet non sit ita apta ad demonstrationem, censeri potest in primo mõ, saltem secundario: quia differentia superioris est de intrinseca ratione differentiæ inferioris: licet nõ sit per se primo, sed mediate duplici mediatione. Sensibile nanque (vt sit differentia) conuenit per se primo animali, & animal, per se primo huiusmodi, cui etiam per se primo conuenit rationale: & hac ratione hæc est per se mediate, rationale est sensibile. ¶ Pari ratione illa in qua passio superioris prædicatur de passione inferioris erit in secundo modo. Vbi vero passio prædicatur de definitione subiecti aut de definitione alterius passionis, est in quarto modo, vt super textum decimum adnotauimus: quia subiectũ tunc explicat causam prædicati. Sed istæ, cœlum est circulare, terra est rotunda, possunt appellari per se, perseitate solius subjecti: vt prędicationes prij secundo modo: nã terra per se habet vt sit rotũda, & & cœlu vt sit circulare: licet circulare, per se nõ habeat esse in cœlo: sed est passio quantitatis in quacunq; sit materia. ¶ Nec obstat rem vnius prædicamenti per se prædicari de re alterius, non solum in secundo modo, vt passio est de prædicamento qualitatis & subiectum de prædicamento substantię: sed etiam primo modo: nam linea prædicatur per se in obliquo de triangulo tanquã pars definitionis eius vt dictum est: licet linea sit in prædicamento quantitatis, triangulus vero in prædicamento qualitatis.

Ad sextum.

Ad sextum argumentum do

ctores negant has propositiones, medicus sanat, ędificator ædificat esse in quarto modo per se: quia sunt simpliciter accidentales: sed illæ in quibus prædicatum dicit aptitudinem, sunt (inquiunt) in quarto mõ, vt medicus est potens sanare, & ædificator ædificare. Quod si quis in cõtrarium arguat, has potius esse in secũdo modo dicendi per se: potentia. n. sanandi est ppria passio medici & artis. Respõdet dñs Caietanus, ℘ omnis propositio quarti modi est etiã secundi modi. Nẽpe quatenus dicit perseitatem causæ, est quarti modi. Et consequenter ad cõfirmationẽ respõdet, ℘ Aristot. eo dicit ppositionem quæ nõ est in primo vel secundo mõ esse per accidens, ℘ propositio quarti modi est etiã in secundo: alias sequitur, inquit, ex dictis Arist. ppositionem quarti modi esse per accidens: ℘ est repugnãtia. ¶ Cõtra hanc tñ glossam sunt mihi argumenta. Primũ quia expresse Arist. ponit in quarto mõ nõ quidem aptitudines sed actuales effectus. s. iugulatus interijt, & per accidens ponit, si me ambulãte corusçat: ergo eadem ratione medicus sanat, ædificator ædificat, est in quarto mõ. Item quia ad quartum modum per se, impertinens est ℘ sit prædicatio, nec ne: sed satis est, ℘ sit effectus qui per se sequitur ex tali causa. Effectus, inquã, & nõ aptitudo ad effectum. ¶ Et postremo arguit: quia cũ illæ ppositiones in quibus aptitudo ad opus prædicatur de subiecto sint manifestæ in secundo mõ, nõ erat necesse ppter illas addere quartum modum. ¶ Dicendum est igitur aliter sub aliorum censura, ℘ accidentale dicit dupliciter. Vno mõ vt opponit mõ per se prædicãdi: & alio mõ vt opponitur mõ per se causandi. Et propositio quarti modi est accidentalis primo mõ: quia prædicatũ nõ est de intrinseca ratione subiecti, sed est per seitate causandi, quia effectus designatus per prædicatum, per se sequitur ex causa significata per subiectum. Et est expressa sententia Arist. qui statim post primos duos modos excluſit oẽs alias ppositiones à ratione per se prædicandi: denotans, ℘ quartus modus non facit propositionem per se prædicandi, sed per se causandi. ¶ Et ideo tam argumento quam confirmationi cõcedimus id quod intendunt probare, scilicet, quod propositiones per se quarto modo sunt per accidens secundo modo: nec aliqua est repugnantia.

Accidentale dupliciter.

Ad septimum denique respõ

detur, ℘ sufficientia modorum quatuor dicendi per se sumitur hoc mõ. Per se aut per accidens cõuenit rebus, & per illas terminis, aut quãtum ad esse, aut quãtũ ad inesse seu prædicari, aut quantum ad efficere seu causare. Quãtum ad esse, facit tertium modu. Omnis. n. substantia per se existit: sed omne accidẽs existit in alio. Tamet si inter substãtias perfectissime sit Deus per se, qui a nulla causa dependet. Deinde intelligentiæ, quæ nõ dependent a materia. Et postremo substãtiæ & supposita materialia, quæ nõ dependent à subiecto inhærentiæ sicutaccidentia. Per se autem in hærendi, ad quod sequitur per se prædicãdi, diuiditur in primum & secundũ modu ratione iam explicata. Ac demum per se causandi pertinet ad quartum modum. Qui licet posset distingui in quatuorgña causarum: id tñ erat impertinens ppositio, quia indifferẽter ex omnibus causis põt procedere demõstratio, vt in subsequentibus videbimus. ¶ Hinc sequitur solutio argumenti. Respõdetur. n. ℘. Aris. nõ intendit sub his modis cõprehendere omnes ppositiones necessarias, quomodocũque sint necessariæ: sed illas solum quę sunt necessariæ ex extrinseca ratione & cõnexione extremorum. s. vbi vnum extremum est de intrinseca ratione alterius: aut sequitur intrinsece tanq; prius effectus ex illa causa: nã istę solę sunt aptæ ad demõstrationẽ. Et hoc est vnum & potissimum fundamẽtum ℘ cõmendãdum est memoriæ: ad intelligentiã huius libri. ¶ Sunt tñ aliæ pro-

Adseptimũ. Sufficientia quatuor modorum.

Propositio necessaria multifariã.

Fundamẽtũ

propositiones necessariæ ex suppositione, vt si sol est animal, est sensibilis: aut quia in præteritum transiuit veritas, vt Adã fuit: aut in quibus accidens inseparabile prædicatur de subiecto, ꝙ nõ conuenit ratione formæ sed ratione materię, vt omne animal est coloratum, omnis coruus est niger, quæ nec sunt per se nec pertinent ad demõstrationem: sed solum ad syllogismum dialecticum. Istę vero, omne album est coloratum, quicquid currit mouetur, licet ratione significati materialis subiecti sint accidentales, tamẽ ratione significati formalis sunt per se & essentiales: sicut albedo est color, & cursus est motus. Et hæc, omne corpus mixtũ ex coloratum, forsan põt haberi tanquã in secundo mõ dicendi per se: quia statim ad mixtionẽ quatuor qualitatũ primarum sequitur color.

Quòd demonstratio est ex necessarijs, & per se propositionibus. Cap. VI.

Text.xv. SI igitur demõstratiua scięntia ex principijs est necessarijs: quod enim quispiã scit, id fieri nequit vt aliter sese habeat. Ea vero quæ per se rebus insunt, necessario competunt. Nã quædam insunt in eorum quibus competunt ratione, quædam in sua res eas habent de quibus dicuntur: quorum alterum oppositorũ insit necesse est, patet ex talib⁹ quibusdã ratiocinationem cõstare: omne nãque quod inest aut hoc Text.xvj. pacto, aut per accidẽs cõpetit: accidentia verò nõ sunt necessaria. ¶ Aut igitur ità dicatur, aut hoc principium supponatur, demõstrationem necessariam esse: & si demonstratum sit quippiam, fieri non posse vt illud sese habeat secùs. Ex necessarijs ergo constare demonstratiuam ratiocinationem oportet. Etenim fit, vt & non demõstrans ratiocinetur ex veris: at aut ex necessarijs quispiam nisi demonstrans ratiocinationẽ conficiat, non fit. Id enim ipsum iam demonstrationis propriũ est. ¶ Signo etiã illo patet, demõstrationẽ è necessarijs esse: nã inficiationes aduersus eos qui demonstrare putant, negationem necessitatis inferre nos consueuimus: aut putantes omninò fieri posse quo res aliter sese habeat, aut disputationis causa cõtẽdentes. ¶ Ex quibus etiam patet stultos eos esse profecto, qui principia bene sumere putant si probabilis sit propositio atq; vera, vti sophistæ: scire enim scientiam habere est: non enim ideò propositio principium est, quia probabilis, aut non probabilis est: sed quia prima est ip- Text.xvij. sius generis, circa quod fit demonstratio. Et verum non omne proprium est. ¶ Atque demonstratiuam ratiocinationem ex necessarijs esse oportere, ex hisce patet: nam si non est iste sciens qui non habet eius rãtionem propter quid est, cuius est demonstratio: atque fieri potest, vt a. quidem ipsi. c. necessario competat: medium autem. b. per quod illud est demonstratum, non sit necessario: is planè qui talem ratiocinationem extruxit, non scit propter quid est: quippe cùm illud ob ipsum mediũ non sit: nam ipsum quidem fieri potest, vt nõ sit: conclusio autem est necessaria. ¶ Præterea si quis nunc nescit rationem habens, & saluus re salua est, neque oblitus est: is neque prius sciebat. Quod si medium non est corruptum, fieri vero potest vt corrumpatur, id quod accidit, erit possibile atque contingens: sed vt is sciat qui sic se habet, fieri minimè põt. ¶ Cum igitur conclusio necessaria est, nihil prohibet medium non necessarium esse per quod fuit probata. Fieri nanque potest, vt necessarium ex non necessarijs etiam concludatur: perinde atque fit, vt verum ex falsis concludatur. At cum medium est necessarium, conclusio quoque necessaria est: quemadmodum & ex veris infertur semper conclusio vera: nam tam ipsi. b quàm. a. b. ipsi. c. necessario competat: igitur &. a. necesse est ipsi competere. c. Verum fieri nequit, vt cũ cõclusio non est necessaria, mediũ necessarij subeat rationem. Insit. n. a. nõ necessario ipsi. c. si igitur. a. ipsi. b. &. b. ipsi. c. cõpetere necessario dixeris: &. a. profecto ipsi. c. Text.18. cõpetere necessario cõcedas oportet. At ipsi. cõpetere nõ eo pacto supponebatur. ¶ Cùm igit id ꝙ demonstratiuè quispiam scit, necessarium oporteat esse, constat per medium quoque necessarium demonstrationem eius illum habere oportere, vt nescit illud profecto, aut propter quid necessario sit, aut quod sit: sed aut se scire arbitratur quod nescit, si, scilicet, necessarium quod necessarium nõ est, esse putet: aut nec scire arbitratur: æquo discrimine sanè, siue quod scit aliquid ꝑ media: siue cur sit aliquid, per medijs vacantia sciuerit. ¶ Eorum autẽ quę non per se, eo quo determinata sunt ea quæ ꝑ se competunt modo accidunt, demonstratiua scientia non est: non enim fit, vt necessario cõclusio demonstretur. Fit enim, vt accidens ipsum non insit, de tali nãque accidente loquor. ¶ Quanquàm fortasse quispiam dubitauit, cuius nam gratia de his hæc interrogare oporteat, si conclusionẽ esse necesse non est. Nihil. n. refert si quispiam quæuis interrogãs, deinde cõclusionem dicat. At enim interrogare oportet non vt per interrogata necessarium quicquam sequatur, sed quia dicere necesse est ei, qui illa dicit, & verè dici, si competant verè.

POstquã in quarto & quinto capitulis, quæ sunt prima pars tertij membri principalis huius libri, constitutum est quæ propositiones sunt per se, in quatuor sequentibus capitulis prosequitur Aristotel. dicere ex qualibus propositiõibus constet demõstratio propter quid: quę est secunda pars eiusdẽ membri. Quo circa cuncta quæ in his quatuor capitulis continentur, de sola demonstratione propter quid intelliguntur. ¶Et intendit principaliter ostendere, quod demonstratio cõstet ex propositionibus per se & proprijs. At vero quia potissimum medium quo vtitur ad probandum ꝙ constat ex necessarijs, quæ eadem sunt quæ per se, ideo sextum caput totum consumit probando ꝙ demõstratio sit ex necessarijs. Et secundum diuisionem Cõmentatoris Text. 15. capitulum continet quatuor textus. ¶In primo quæ est ordine quintusdecimus, secundum S. Tho. & fere doctores, intendit Arist. probare hanc conclusionem. s. demõstratio est ex necessarijs, per hoc, ꝙ est propositionibus per se. Et ideo secundum S. Tho. legendum est hoc modo. Si igitur est aliqua demonstratiua scientia, illa fit ex necessarijs. Et Caietanus stomachatur aduersus eos qui hoc non considerauerunt apud S. Thom. ¶At vero nihil authoritati Sanct. Thom (quam summo eius ingenio & eruditioni summam omnes vbique & debent & deferunt) derogatur, si inre minima hoc adnotetur, quod forte Aristotel. potius in hoc textu econuerso videtur statuere hanc conclusionem, scilicet. Demonstratio est ex propositionibus per se. Quam probat per hoc quod est ex propositionibus necessarijs. Primo, quia hanc principaliter intendit in his quatuor capitulis: ad quam ostendendam præmisit quatuor modos per se. ¶Secundo quia cum infra probet demonstrationem constare ex propositionibus per se, per hoc, quod constat ex necessarijs: si modo probaret quod constat ex necessarijs, per hoc quod constat ex propositionibus per se, vteretur circulo. Tametsi argumentum hoc aliquo modo soluat Sã. Thom. ¶Et præterea in litera Græca, quam fideliter Argyropylus transfert, manifeste videtur Aristoteles facere hunc syllogismum. Omnis demonstratio est ex propositionibus necessarijs, sed propositiones necessariæ eadem sunt quæ per se: ergo omnis demonstratio est ex propositionibus per se. Licet illud formet sub forma conditionali. Et ideo maior est totum illud (Si igitur demonstratiua scientia ex principijs est necessarijs. &c.) Et minor est illa (Ea vero quæ per se rebus insunt: necessario competunt.) Quam sic probat. Ea quæ necessario cõpetunt, quædam sunt in eorum ratione quibus competunt (& hæc pertinent ad primum modum per se:) quædam vero in sua. (. s. ratione) includunt eas res (scilicet subiecta) de quibus prædicantur. Et hæc pertinent ad secundum modum per se. Addit. (Quorum alterum oppositorum insit necesse est) propter proprias passiones disiunctas. s. par vel impar, rectum vel curuum, quorum alterum de necessitate inest subiecto. Et ita subinfert cõclusionem. s. Ex talibus (putà propositionibus per se) constare demonstrationem. Confirmat denique solas propositiones per se esse necessarias: quia quicquid inest subiecto, aut inest per se aut per accidens: sed quod inest per accidens, non inest necessario: ergo solæ propositiones Text. 16. per se sunt necessariæ. ¶In textu. 16. (Aut igitur ita dicatur) reuertitur ad probandum antecedens. Ait ergo, aut ita dicatur, ideſt, aut habeatur pro confesso omnem demonstrationem constare ex his quæ sunt per se: aut si id negetur, statuatur tanquam principium ad illud probandum, quod omnis demonstratio procedit ex necessarijs: in quo differt demõstrator à dialectico. Fit enim vt non demonstrans (. s. dialecticus) ratiocinetur ex veris (hoc est licet non sint necessaria) tamen demonstrator non potest nisi ex necessarijs procedere, & quicunque procedit ex necessarijs est demonstrator. Et hinc confirmatur non proposuisse supra tanquã conclusionem, demonstrationem esse ex necessarijs, cum modo id statuat tanquam principium. ¶Et confirmat id Aristo. in secunda particula textus tali signo, videlicet, quod inficiationes ideſt, instantias aduersus eos qui non demonstrant consueuimus inferre, negantes quod talis syllogismus sit ex necessarijs. Siue id negemus qa ita credimus, siue disputatiõis gra. ¶Vnde in tertia particula infert corollariũ, dicens, stultos eos esse qui putant propositiones probabiles ad vtrum libet esse idonea principia demonstrandi, vti sophistæ, quia non est principium demonstrationis nisi sit propositio immediata & prima: saltem in illo genere in quo fit demonstratio. Quod addit propterea, ꝙ non requiritur vt aliquis vere habeat scientiam quod resoluat demonstrationes vsque ad prima principia simpliciter, sed vsque ad prima infra limites illius scientiæ: vt primum principium in geometria est. A quo libet pũcto in quodlibet punctum lineam ducere, tametsi illud probet philosophus naturalis per hoc ꝙ inter quælibet puncta est dare medium spatium. Et ita cõcludit, ꝙ non oẽ verum est proprium: sed verum necessarium & perse. ¶Sophistas appellat hic, non sicut in libris elenchorum, illos qui ex falsis apparentibus veris, paralogizãtur: sed Sophistæ illos qui ex veris non necessarijs, putant se demonstrare, cum non demonstrent. ¶In textu. 17. (Atque demonstrationẽ) reuertit Arist. ad cõfirmãdum illud suppositũ Text. 17. principiũ. s. omnẽ demõstrationẽ pcedere ex principijs necessarijs. Quod manifestat duabus rationibus. Prima ex hoc ꝙ cõclusio demõstrationis debet esse necessaria (ex supradictis supponitur) infert præmissas esse necessarias, hoc mõ. Supponatur, inquit, ꝙ ille nõ est vere sciens nec demonstrans, qui non habet rationem ꝓpter quid illius cõclusionis cuius sit demõstratio. Tũc detur ꝙ. a. quidẽ ipsi. c. c. necessario cõpetat. i. ꝙ hæc cõclusio sit necessaria. Omne. c. est. a. medium aũt. b. per ꝙ demõstrat, detur nõ esse necessarium, videlicet, ambas, aut alterã istarum nõ esse necessarias. s. omne. b. est. a. omne. c. est. b. (ex his. n. literis semper obseruato apud Arist. ꝙ. a. est maior extremitas. b. medium. c. vero minor extremitas) is inquit qui hanc demõstrationem extruxit, nõ scit propter qd cõclusiõis: quia effectus causæ propriæ nunquã sequitur nisi posita causa: attamen cum añs est contingens & cõsequens necessarium, põt cõclusio esse vera sine veritate antecedentis: & per cõsequens añs nõ est causa cõsequentis. ¶Secunda ratio est in secunda particula textus (Præterea si quis. &c.) ad cuius euidentiã notato quatuor esse in causa, vt quis nunc nõ sciat quæ antea sciuerit. s. vel quia oblitus est rationis & medij, per quod sciebat, aut quia sciens mortuus est, taliter. s. perijt, vt nõ manserit subiectum scientiæ (ne arguas quod in anima separata manet scientia,) aut quia obiectu scientiæ aliter sese habet (vt fit sermo de scientia large, puta si Petro sedente scio ipsum sedere, ipso ambulante perijt scientia) aut si quis obliuiscitur ipsius cõclusionis. Tunc format hanc rationem. Si quis nunc habens rationem in memoria quã antea habebat, & saluus. i. viuens, & re saluã. i. obiecto scientiæ existente, neque oblitus cõclusionis, non vere scit: ille profecto neque prius sciebat (quia nulla est causa quare nunc non sciat si antea sciebat) sed ille qui demonstrat conclusionem necessariã per mediũ Quatuor causæ corruptionis tiæ.

con-

cōtingens,corrupto medio. i. realiter se habente quam per præmissas significatur,nō vere scit: qa præmissę sunt falsæ:& ille neq; est mortuus,neq; est corruptū obiectū scientiæ cōclusionis:neq; est oblitus cōclusionis neq; rationis,seu medij:ergo sequitur,q̄ antea qñ præmissæ cōtingentes erāt veræ,nō magis sciebat q̄ mō. In summa intendit hanc rationem. Qui ex falsis syllogizatur conclusionem necessariā, nō demōstrat neque scit propter quid : ergo nec ille qui ex veris nō necessarijs procedit. Ethoc est q̄ dicit,q̄ impertinens est cōtingens esse corruptum nec ne. i. ita esse per propositionem cōtingentem significatur nec ne: quia si nō est corruptum potest corrumpi manente cōclusione necessaria vera. Et ideo tandem cōcluditur,q̄ cōtingens nō est causa cōclusionis necessariæ. ¶ In tertia particula textus, (cum igitur cōclusio)subinfert Arist. tres cōclusiones. Prima, nihil prohibet alicuius syllogismi cōclusionem esse necessariam, & præmissas nō esse necessarias:cum necessarium sequitur ex non necessario,sicut verum ex falso. Licet ille syllogismus non erit demōstratio. ¶ Secunda. Si medium. i. præmissæ alicuius syllogismi sunt necessariæ,conclusio erit necessaria : nā alias aīs poterit esse verum & consequens falsum. ¶ Tertia. Si conclusio syllogismi non est necessaria,tunt fieri nequit vt præmissæ sint necessariæ. Hæc manifeste sequitur ex secundo. Detur enim q̄ conclusio nō sit necessaria .s.omne.c.est a.tunc infertur contradictio. Si enim præmissæ.s.omne.b. est.a. & omne.c. est.b.sunt necessariæ (vt datur) cōclusio erit necessaria (per secundā cōclusionem.) Cuius tñ oppositum est datum. ¶ In tex. 18. (Cum igitur,&c.) cōcludit per modū recapitulationis illud suppositum principium, videlicet q̄ si demōstratum .i. cōclusio demonstrationis est necessaria, necessarium subinde est vt demōstratio procedat per medium.i.præmissas necessarias. Alias qui per præmissas nō necessarias syllogizatur,nec scit ppter quid.i. causam a priori cōclusionis,nec scit q̄ est.i. cōclusionē esse necessariā. Boetius vertit. Nec quia est. Quod est dicere . Siue quis faciat demōstrationem à priori propter quid,siue ab effectu,nisi ex necessarijs procedat, nescit simpliciter cōclusionem : sed aut decipiebatur arbitrans se scire q̄ nescit,si putet præmissas esse necessarias quæ nō sunt necessariæ:aut si non putet illas esse necessarias,nec putabit se scire. Siue id sciuerit per media.i. per præmissas mediatas demōstrabiles per priora media: siue id sciuerit q̄ media immediata carentia priori medio. Accumulat tot verba vt ostendat in vniuersum nullā esse demōstrationem,nisi quæ ex necessarijs procedit. In secunda particula tex. (Eoru autem.&c.) quasi cōfirmamus. Arist. cōclusionē principaliter intentā.s. q̄ omnis demōstratio procedit ex ppositionibus per se, dicit, q̄ eorum quæ non sunt per se,eo modo quo ea quæ sunt per se determinata sunt,sed per accidens, non est scientia nec demonstratio. Et ratio est quia talis ppositio per accidens cum nō sit necessaria,poterit esse falsa. Subiungit tamē, quod loquitur de accidente quod potest separari,id est, quod non est propria passio subiecti, sed potest separari per intellectum a natura subiecti. Nā de proprijs passionibus scientia esse potest; quia faciunt propositiones per se. ¶ In tertia particula textus. (Quanquam forte, &c.) mouet & soluit dubitat iunculam hanc . Si de accidentibus , id est , de rebus significatis per propositiones non necessarias nō pōt esse scientia,cur dialecticus interrogat problemata accidētalia,i deest,propositiones cōtingentes,vt inde conficiat syllogismos. Et aliquando id q̄ respondens negat arguens concludit, tanquam conclusione per syllogismum dialecticum. ¶ Respondet Arist. quod dialecticus non interrogat respondentem de contingentibus, propterea quod ex illis contendat concludere conclusiones necessarias:sed quia respondens tenetur consequenter respondere,ideſt, si concesit antecedens tanquam verum, debet concedere consequens propter necessitatem consequentiæ. Itaque Aristo. hic vult ostendere differentiā inter dialecticum & demōstratorem, q̄ demonstrator vtitur duplici necessitate , scilicet cōsequentiæ & principiorum:& ideo cōcludit necessariam cōclusionem. Dialecticus vero solum vtitur necessitate consequentiæ,vt ostendat quod si aliqua vera cōcedantur,concedenda sunt & quæ ex illis sequuntur.

Tres cōclusiones.

Tert. 18.

Dubitatio.

Demonstrationem ex is quæ per se sunt & ex ppetuis esse. CAP. VII.

QVM igitur ea quæ per se insunt, necessario circa vnum quodque competat genus: & vt tale est quodq; patet demonstrationes ipsas sciētiarum effectrices de his esse,quæ per se cōpetunt,& ex talibus extrui atque constare, accidentia,nanque non sunt necessaria: quare nō, fit,vt necessario cōclusio propter quid est sciatur,neque si semper sit,non autem per se sit:q̄ ita esse declarant eæ ratiocinationum,quę per signa conficiuntur:id enim quod est per se,nō per se quispiam sciet , neque propter quid est. Scire autem propter quid est , nihil aliud est, quam per causam scire : per se ergo tertio medium,& medio primum inesse oportet. ¶ Nō igitur fieri potest,vt ex alio genere quisquam in aliud transiens quicquam demonstret: veluti conclusionem geometricam arithmetica demonstratione,tria nanque sunt, quæ in demōstrationibus insunt:vnum id quod demonstratur inesse:hoc autem est id, quod alicui per se generi cōpetit:aliud dignitate:dignitates , autem ea sunt,ex quibus fit demōstratio : tertiū est genus ipsum subiectū,cuius affectus accidētiaque per se demōstratio patefacit. ¶ Fieri igitur pōt,vt ea quidē sunt eadē , è quibus fit demōstratio:at quartum genus diuersum est, vt Arithmeticæ, Geometriæque in hisce fieri nequit vt ad quæ magnitudinibus accidūt: Arithmetica demonstratio accommodetur,nisi sint ipsæ magnitudines numeri , hoc autem vt in quibusdā fieri potest , posterius explicabitur. Arithmetica vero demonstratio , semper in se genus id habet,circa quod ipsa versatur, cæteræque similiter : quare si transire migrareque debeat demonstratio,aut idem genus simpliciter,aut aliqua ex parte idem necesse est esse,se

Tex.xix.

Tex. xx.

cus verò patet fieri non posse. Ex eodem enim genere ipsa extrema & media, necesse est esse: nam si non sint per se: accidentia erunt profecto. ¶ Quo circa fieri non potest: quo geometria contrariorum vnam scientiã esse vel duos cubos cubum esse, demõstret: aut alia quæuis scientia, id ꝙ ad aliã pertinet, nisi in hisce quæ sic inter sese habent, vt altera sub altera collocetur: quo pacto tam ad arithmeticam musica quàm ad geometriam perspectiua se habet.

¶ Neque si quid lineis ineſt, non vt lineæ sunt, priorumque ratione principiorum geometria demonstrat, veluti si pulcherrima linearum sit linea recta: aut si se habeat ad circunferentiam contrario mõ: non. n. hæc ratione proprij generis ipsarum: sed cuiusdam cõmunis competũt.

Tex. xxj. ¶ Patet autem, si propositiones ex quibus fit ratiocinatio vniuersales sint, necessario conclusionẽ quoque perpetuam esse demõstrationis talis, & demõstrationis omnino: non est igitur eorum quæ intereunt demõstratio, neque sciẽtia simpliciter, sed tanquam per accidens: quia nõ est ipsius vniuersaliter: sed aliquo in tempore, & quodam etiam mõ: atque cùm est cõclusio corruptibilis, necesse est alterã propositionem & non vniuersalem & caducam esse: caducam, quoniam est ipsa conclusio talis, cùm est illa talis: nõ vniuersalẽ, quoniã quoddam non erit eorum: quæ subiecti subeunt rationem: quare fieri nequit vniuersaliter ratiocinatio:

Tex. xxij sed hoc in tempore tantum. ¶ Similiter res se se habet & in definitionibus ipsis: quippe cum definitio aut principium demonstrationis sit, aut demonstratio positione differens, aut quædam demonstrationis conclusio. ¶ Patet etiã demonstrationes atque scientias eorum quæ sæpe fiunt, vt lunæ defectiones & huiusmodi rerum, quo quidem sunt tales, hoc esse semper, quo vero non sunt semper: hoc esse particulares.

Text. 23. ¶ Cum autem pateat fieri non posse: vt quicquã demõstretur nisi suis quidq; principijs, si id quod demonstratur, rei cõpetit nõ vt est illa, non sanè quippiam scitur: etiã si ex veris & indemonstrabilibus, medioque vacantibus ostendatur. Fit enim vt quippiam per inde ostendatur, atq; Briso quadrationẽ ostẽdit.

Huiusmodi nanque ratiões per cõmune quoddã ostẽdũt, quod & alij cõpetet: quapropter & adalias res non propinquas ipsæ rationes accõmodantur. Igitur res non vt illa est sed per accidens scitur, nõ enim & ad aliud genus demonstratio accomodaretut. Tunc autem vnumquodque non per accidens scimus, cũ per id cognitionem cõsequimur, per quod competit, ex principijs illius qua ratione est illud: velut cum duobus rectis æquales habere, ei scimus competere, cui per se competit id ipsum ex principijs. Quare si illud competit ei per se cui competit, medium necesse est in eadem esse propinquitate. Quod si non sit ita, at perinde erit, atque cum musica per arithmeticam demonstratur. Atque talia demonstrantur quidem similiter, differentia tamen est. Nam ipsum quidem esse ad aliã scientiam pertinet. Subiectum enim genus diuersum est: ipsum autem propter quid, superioris nimirum est, cuius per se sunt ipsi affectus. Quare patet ex his fieri non posse, vt demonstretur quicquam, nisi ex suis quidque principijs: sed horum principia habent commune.

¶ Quòd si id cõstat, patet fieri nõ posse quispiã propriorum principiorum vt demonstrationem exhibeat. Erunt enim illa omnium principia, & ipsorum scientia domina omnium erit. Etenim is scit magis, qui superioribus ex causis scit, scit enim tum ex prioribus, cum ijs è causis scit, quæ non effectus subeunt rationem, quare si magis scit, & maximè & si illa scientia, magis profecto maximeque scientia est. ¶ Demonstratio verò ad aliud genus non accommodatur, nisi eo modo quo tam ad demonstrationem facultatis machinarum extruendarum, vel ad perspectiuas geometricæ, quàm ad musicam arithmeticæ demonstrationes accommodantur, vt diximus.

¶ At verò difficile admodum sese percipere est quempiam, si sciat nec ne. Est enim difficile cognoscere, si ex principijs vniuscuiusque scimus nec ne, quod quidem est scire. Putamus autem sæpenumero scire, si ex veris quibusdã primis ve ratiocinationem habemus. Id verò non est ita, sed oportet ipsis primis esse propinqua.

Tex. 19. Onstituto iam & cõ probato illo principio, quod scilicet demonstratio propter quid procedit ex necessarijs: in capite hoc. 7. Aristo. primo repetit & corroborat conclusionem primo propositam, scilicet, quod omnis demonstratio est ex propositionib⁹ per se: moxque adiungit secundam. s. quod omnis demõstratio procedit ex proprijs, & deinde tertiam ꝙ procedit ex perpetuis. Atque in partitione Cõmentatoris sunt in hoc capite textus quinque. In primo qui est ordine decimusnonus, resumitur conclusio, quod omnis demonstratio est ex propositionibus per se. Quod probat ex præmisso principio: quia demonstratio est ex necessarijs: sed ea quæ per se competunt in vnoquoque genere, & vt tale est quodcunque, sunt necessaria: ergo demonstratio est ex his quæ sunt per se. Addit (vt tale est quodcũque) quia homini inquantũ homo necessariũ est esse

1. Cõclusio

eſſe riſibilem, &c. Accidentia autem nō neceſſario inſunt ſubiectis: & ideo de propoſitionibus contingentibus ſignificantibus huiuſmodi accidentia nulla eſt ſcientia. Hic dubitant quomodo ſupra oſtenſum eſt demonſtrationē eſſe neceſſariorum, quia eſt eorum quæ ſunt per ſe: & hic circulariter eſſe eorum quæ ſunt per ſe, quia eſt neceſſariorum. Sed nobis nullum eſt dubium, quippe qui credimus idem demonſtraſſe in textu quintodecimo quod repetit modo. ¶ Subdit autem (Neque ſi ſemper ſit, ſi non per ſe ſit, cadit ſub ſcientia.) Quod dupliciter exponitur. Vno modo, q̄ licet ſint propoſitiones neceſſariæ: vt omnis cygnus eſt albus, omnis coruus eſt niger, omne animal eſt coloratum: tamen quia prædicata non ſunt propriæ paſsiones: & per conſequens non ſunt per ſe, ſit vt nec ſint propoſitiones ſcibiles. Secundo modo proprius ad literam. Quanuis præmiſſæ neceſſario concludāt aliquam concluſionem, ſi non ſunt per ſe non faciunt ꝓpriā ſcientiam. Quod manifeſtē patet vbi eſt demonſtratio à ſigno & non per cauſam. Vt ſi quis demonſtrauerit, omne mixtum ex elementis eſſe corruptibile (exemplum eſt S. Thom.) eo quod omne tale experimur antiquari & ſenescere, manifeſtum eſt quicquid ſenescit eſſe corruptibile, tū cauſa per ſe corruptibilitatis nō eſt illa: ſed cōpoſitio ex cōtrarijs. Et ideo qui hoc mō per ſignum demonſtrat nō ſcit propter quid. Concludit ergo Ariſt. q̄ vt cōcluſio ſimpliciter ſciat, debet tertio mediū, & medio primum per ſe ineſſe. i. debet eſſe per ſe tam minor propoſitio in qua medium prædicat de tertio. ſ. de minori extremitate, q̄ maior in qua primum. i. maior extremitas prædicatur de medio. ¶ In text. 20. (Non igitur fieri.) accedit iam Ariſt. ad probandum ſcdam cōcluſionē principalem. ſ. q̄ oīs demōſtratio debet ꝓcedere ex proprijs principijs. i. importātibus proprias cauſas concluſionis. Et q̄ ꝓprium duo excludit. ſ. & alienū, & cōe, vtrunque hic probat. ſ. q̄ demōſtratio vnius ſcientiæ nō procedit ex principijs alienis alterius ſciētiæ: (Et hoc eſt quod ait nō contingere tranſire de genere in genus, vt. ſ. Arithmetica vtatur demonſtratione geometrica) & rurſus probat, q̄ vna ſcientia non demonſtrat ex illis principijs quæ ſunt cōia illi & alijs ſcientijs. ¶ Diuiditur autem textus in quatuor particulas. Ad hoc autē oſtendēdum ſupponit primo tria eſſe in demōſtratione. Primum id qđ demonſtrāt ineſſe. Et hoc eſt quod per ſe ineſt alicui gñi. i. ſubiecto alicui⁹ ſcientiæ. Quæ ſunt ꝓpriæ paſsiōes illius. Alterum eſt dignitates & principia cōplexa per quæ præcedit talis ſciētia. Et tertium eſt genus ipſum, puta ſubiectum cuius paſsiones demonſtrant. Quod in geometria eſt, quātitas cōtinua, & in arithmetica numerus. At ſubiectum ſcientiæ vocat genus, ꝓpterea q̄ non de qualibet ſpecie eſt alia & alia ſcientia: ſed de vno gñre eſt vna ſcientia, vt de aīali eſt ſciētia animalium: & de quātitate cōtinua cuius ſunt plures ſpēs. ſ. linea, ſuperficies & corpus, eſt geometria tractās etiā de pluribus ſpeciebus figurarum. ¶ Dubitāt hic autem cur Ariſt. inter ea quæ cōtingunt demonſtrationi non connumerauit medium. ſ. definitionem. Ad qđ reſpondent alij aliter. Sed puto horum tantum trium meminiſſe Ariſtotelem, aut quia horum tantum meminerat in primo capite: vbi dixit tria eſſe præcognita ante demonſtrationem. Aut (quod ego exiſtimo) quia hæc tria ſufficiunt ad propoſitum. Non em̄ principia poſſunt eſſe aliena aut cōia, niſi aut ratione ſubiecti aut paſsionis aut dignitatis. Si enim ſubiectum eſt alienum ſcientiæ, definitio etiam erit aliena. ¶ In ſecunda particula textus, (Fieri igitur pōt) his ſuppoſitis intēdit ꝓbare hanc concluſionē: Nulla ſcientia demōſtrat ex principijs alienis. ſ. alterius ſcientiæ. Ad cuius euidentiā notandum eſt, q̄ duæ ſcientiæ aut habent omnino ſubiecta diuerſa. ſ. ex æquo diuidentia idem genus. Vt geometria, cuius ſubiectum eſt quantitas continua: & Arithmetica, cuius ſubiectum eſt quantitas diſcreta: quæ ſunt genera ſubalternata quātitatis. Aut ſubiectum vnius eſt directē inferius ad ſubiectum alterius: vt ſe habent ſcientia de aīali & ſcientia de homine: ſeu ſcientia de triangulo & ſcientia de iſoſcele. Aut tertio modo qñ ſubiectum vnius eſt inferius accidētaliter ad ſubiectum alterius: vt Geometria & Perſpectiua, cuius ſubiectum eſt, linea viſualis, & Arithmetica & Muſica, cuius ſubiectum eſt, numerus ſonorus. Viſuale enim eſt accidens lineæ: ſicuti ſonorum eſt accidēs numeri. Primo modo ſcientiæ ſunt ſimpliciter diuerſæ: & ſi vna vteretur principijs alterius, diceretur vna migrare, ſeu tranſire in aliam: nam principia vnius ſunt alteri aliena & vice verſa. Secundo vero modo ſcientiæ non ſunt diuerſæ, ſed ad eandem ſcientiam pertinet demonſtrare paſsiones animalis, & per animal deſcendere ad hominem: & ad eandem pertinet demonſtrare paſsiones trianguli, & per triangulum demonſtrare eaſdem de ſpecie bus trianguli. Nec ille vocatur deſcenſus de ſcientia in ſcientiam. Sed tertio modo ſcientiæ non ſunt omnino diuerſæ, ſed ſubalternæ: & tranſitus à ſubalternante ad ſubalternatam vocatur deſcenſus, qui eſt licitus. Vtitur enim perſpectiuus principijs Geometriæ: & Muſica principijs Arithmeticæ. Et ideo Geometria deſcendit ad perſpectiuam dando illi principia: & perſpectiuus aſcendit ad Geometriam recipiendo ab illa. ¶ Intendit ergo Ariſtoteles formare hanc rationem quæ certē apud expoſitores ſine forma eſt, & ſine luce. Illa ſcientia non poteſt demonſtrare ex principijs alterius ſcientiæ, cum qua non communicat in genere, id eſt, in ſubiecto: ſed ſcientiæ diuerſæ, quarum vna non ſubalternatur alteri non communicant in ſubiecto: ergo ex talibus ſcientijs vna non poteſt demonſtrare ex principijs alterius. Maiorem inſinuat dicens (fieri igitur poteſt vt ea quidē ſint eadem è quibus fit demonſtratio) id eſt, fieri poteſt vt in aliquibus ſcientijs eadem ſint principia (nempe in ſubalternante & ſubalternata vt ſtatim dicetur) at quorum genus diuerſum eſt, id eſt diuerſum ſubiectum, vt Arithmeticæ & Geometriæ, in hiſce fieri nequit vt Arithmetica demonſtratio accommodetur ad ea quæ magnitudinibus accidunt, id eſt, fieri nequit vt Arithmetica demonſtret ex principijs Geometriæ. ¶ Subiungit, Niſi ſint magnitudines ipſæ numeri, id eſt, niſi quantitas continua, quæ eſt ſubiectum Geometriæ, eſſet ſubiectum inferius ad numerum, qui eſt ſubiectum Arithmeticæ. Quod in aliquibus verum eſt: vt ſtatim dicturus eſt de Perſpectiua & Geometria: quod tamen non conuenit Geometriæ & Arithmeticæ. Minorem autem principalis rationis, ſcilicet, quod ſcientiæ quæ non ſubalternantur habent ſubiectum omnino diuerſum, probat exemplariter in Arithmetica & Geometria dicens. Arithmetica vero demonſtratio ſemper in ſe genus id habet circa quod verſatur, cæteræq; ſimiliter, ideſt, habet ſuum obiectum diſtinctum ab alijs ſcientijs: & ideo tranſire non poteſt vt ſumat principia ab alijs. Nam non poteſt ſumere principia ab alijs niſi vel in toto vel in parte communicet cum illis in ſubiecto. Sicut ſcientia de triangulo cōmunicat in toto ſubiecto cum ſcientia de iſoſcele, quia ſe habet vt genus ad ſpeciem: & Geometria communicat in parte ſubiecti cum perſpectiua: vt expoſitum eſt. At vero probandum reſtat quomodo ſi ſcientiæ non communicant in ſubiecto, communicare nō poſſunt in alijs duobus: putā in dignitatibus, & in paſsionibus quæ demonſtrantur. Quod Ariſtote. probat dicens (Ex eodem enim

Text. 10.

Secunda cōcluſio.

Proprium duo excludit.

Tria ſunt in demonſtratione.

Demonſtratio non eſt ex alienis.

Ratio Ariſtote.

genere ipsa extrema & media necesse est esse.) Quod est dicere, Medium & extremitates debent esse eiusdem generis: nam medium debet esse definitio subiecti quod est minor extremitas: & eius passio est maior extremitas: & ex his tribus debent constare dignitates. Definitio autem & passio per se debent conuenire subiecto: & per cõsequens debent esse eiusdem generis. Quod si non conueniant per se, iam accidentaliter conueniunt, atque adeo non erunt principia apta demonstrationi. Exempli gratia. Subiectum proprium illius passionis, habere tres angulos æquales duobus rectis, est triangulus. Si ergo Geometra ad demonstrandum omnem triangulum habere tres angulos æquales acciperet pro medio triangulum æneum (supposito, quod omnis triangulus esset ex ære) dicens omnis figura ænea habet tres angulos æquales duobus rectis: omnis triangulus est figura ænea, &c. ergo. Tunc vteretur principijs alienis: quia illa passio per accidens inest medio, & medium per accidens inest subiecto. ¶ Vnde in tertia particula text. (Quo circa fieri) ostendit Arist. conclusionem intentam exemplis dicens, fieri non posse vt geometra demonstret contrariorum vnam esse scientiam: quia hæc conclusio potius pertinet ad dialecticam: nec Geometria demonstrat duos cubos cubum esse. i. ex duob⁹ cubis cubum tertium effici: quia hæc pertinent ad Arithmeticam. ¶ Nisi, inquit, in hisce quarum altera subalternatim sub altera collocatur, vt Musica sub Arithmetica, & perspectiua sub geometria: nam in his potest subalternata vti principijs subalternantis. ¶ Ad intellectum autem secundi exempli Aristoteles notandum est, quod cubus in quantitate continua est corpus omnium laterum quaque versus æqualium: vt est tessera quam vulgo dicimus taxillum. Quadratum enim dicit solam superficiem æquilateram, & cubus dicit corpus. In numeris autem est etiam figura superficialis & corporalis. Numerus enim resultans ex aliquo numero ducto per seipsum semel dicitur figura superficialis: vt quaternarius, qui resultat ex bis duobus, est quadratum superficiale: & nouenarius, qui resultat ex ter tribus, est triangulus æquilaterus superficialis. Numerus vero cubus est qui resultat ex ductu alicuius numeri bis multiplicati per se ipsum: vt bis duo bis, sunt octo: qui est numerus cubus, & ter tria ter, sunt vigintiseptem: qui est numerus cubus: quia videtur assurgere in altum sicut corpus. In cubis continuis ex duobus cubis non fit cubus: vt patet si iuxta se ponas duos taxillos: fiet corpus altera parte longius: sed ex octo cubis semper fit cubus, vt patet si supponas quatuor taxillos in quadrato & superponas alios quatuor, resultat cubus: & ita in numeris ex duobus iunctis cubis non fit semper cubus: nã sex decim continet duos cubos, & non est cubus. Sed tamen ex duobus cubis multiplicando vnum per alium, resultat semp cubus: vt si dicas octies viginti septem (quorum vterque est cubus) faciunt ducenta sex decim, qui etiam est numerus cubus, cuius radix est sex: nam sexties sex sexties, sunt ducenta sex decim. Ingeniose ergo Arist. posuit exemplum, q̃ demonstrare duos cubos facere cubum, non pertinet ad geometram: sed est illi extranea cõclusio & propria arithmetico. Ad geometram autem pertinebit demonstrare, q̃ octo cubi faciunt cubum. ¶ In quarta particula textus, (Neque si quid lineis) ponit tertium exemplum conclusionis, scilicet, quod adeo vna scientia non debet vti principijs alienis: vt nec de accidentibus sui subiecti impertinentibus ad talem scientiam debeat tractare. Veluti vt Arithmetica nõ debet tractare de lineis, an recta linea sit omnium pulcherrima, an sit contraria circulari. Nec Musica quæ tractat de numero sonoro, debet tractare an sonus Musicę sit delectabilis: sed solum de proportionibus illorum. ¶ In tex. 21. (Patet autem) subdit tertiam conclusionem, scilicet, q̃ demonstratio est eorum quæ sunt perpetua & incorruptibilia, id est, quod conclusio demõstrationis debet esse semper de re incorruptibili. A it (demonstrationis talis) id est, de qua loquimur in proposito: & (demonstrationis omnino) scilicet simpliciter. A esi dixisset quod demonstratio de qua loquimur, est simpliciter demonstratio. Et quod conclusio demonstrationis debet esset incorruptibilis, & perpetua, probat quia procedit ex propositionibus, id est, ex præmissis vniuersalibus. Appellat vniuersales, eas quæ sunt de omni posterioristice, id est, quorum prædicata insunt semper & necessario. Vnde vniuersaliter facit hãc consequentiam: Si præmissæ sunt perpetuæ: necessario conclusio est perpetua: vt patet ex secunda illorum trium conclusionum, quas suprapositit in fine text. 17. scilicet. Si antecedens est necessarium, consequens est necessarium. Et subdit, quod demonstratio nõ est eorum quæ intereunt. i. corruptibilium. Nec de illis est simpliciter scientia sed secundum accidens: quia tales cõclusiones nõ sunt vniuersales. i. de omni posterioristice: sed sunt veræ aliquando. Et rursus infert: q̃ si conclusio est corruptibilis, necesse est aliquam præmissarum esse & caducam, id est corruptibilem, & non vniuersalẽ, id est, non de omni posterioristice: vt patet ex tertia dictarum conclusionum in text. 17. V. g. in hoc syllogismo: Quicunque disputat loquitur, omnis homo disputat: ergo omnis homo loquitur: quia conclusio est contingẽs, fit vt minor etiam sit contingens, & per consequens non sit de omni. Et ideo dicit, quod quia maior extremitas non est de ratione subiecti, talis demonstratio non procedit ex propositionibus de omni posterioristice: sed ex his quæ in aliquo tempore sunt veræ, & in alio falsæ. Secundum antiquos exponitur demonstrationem non esse corruptibilium, quia non est rerum quæ per se sunt corruptibiles, vt omnis homo est risibilis, Petrus est homo: ergo. ¶ Hic adnotare opus est quomodo secundum Arist. non solum de propositionibus est scientia, sed de rebus ipsis quas appellat perpetuas & incorruptibiles. Propositiones enim non dicuntur incorruptibiles nisi ratione rerum. Atqui quomodo intelligatur res de quibus est scientia esse incorruptibiles, quæstione prima de vniuersalibus satis exposuimus. Homo enim & animal quatenus sunt vniuersalia, id est, quatenus abstrahunt ab hoc & illo homine, sunt res per se incorruptibiles. Quod est dicere: Connexio extremorum essentialium est perpetuę veritatis, vt homo est animal, homo est substantia, &c. sunt tamen corruptibiles de per accidens ratione individuorum. Homo enim est res corruptibilis: quia Petrus & Paulus & quilibet homo est corruptibilis: iuxta illud primo Meta. cap. 1. homo non generat hominem sed Caliam, ne & corrumpitur homo, sed Callias. ¶ In text. 22. (Similiter res se habet. &c.) subdit Arist. perinde rem se habere in definitionibus, atque in conclusionibus scibilibus: quod videlicet definitio non est corruptibilium, puta singularium, sed incorruptibilium, vt potè specierum quatenus sunt vniuersales. Non enim Petrus per se primo definitur, sed homo. Hac de causa Plato posuit ideas vniuersales separatas ab individuis corruptibilibus, vt de illis esset scientia & definitio. Aristotel. vero dicit, quod scientia & definitio est de vniuersalibus quæ sunt realiter in individuis: & per consequens est de rebus incorruptibilibus secundum se, corruptibilibus autem de per accidens. ¶ Probat autem Arist. definitionem non esse corruptibilium, ex eo, q̃ demonstratio non est

Cubus.

Text. 21. Tertia conclusio.

Text. 22. Definitio non est corruptibilis.

Idea.

non est corruptibilium. Quia definitio, inquit, aut est principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens, aut demonstrationis conclusionis. Ad cuius intellectum notandum est, quod cum definitio explicet causam rei, potest explicare quoduis quatuor generum causarum. Et vna definitio potest demonstrari per aliã. Finis enim est prima causarum, quæ mouet agens: agens producit formam sibi similem: materia vero disponitur secundum necessitatem formæ. Vnde definitio materialis demonstratur à priori per formalem a qua dependet: formalis per efficientem: & efficiens per finalem: & de primo ad vltimum tam materialis quam formalis potest etiam demonstrari per finalem. Exempli gratia. Definitio iræ materialis est, accensio sanguinis circa cor: formalis autem & quodammodo finalis, est appetitus vindictę. Sanguis enim accenditur ad vindictam capessendã. Sed ex vtroque mẽbro efficitur vna completa definitio iræ, scilicet, accensio sanguinis ad cor propter vindictã: cum ergo ostenditur hominem esse iratum per alteram illarum definitionum, tunc definitio est demõstrationis principium: vt si dicas, Quicunque appetit vindictam irascitur: quicunque iniuriam patitur appetit vindictam: ergo. Quando vero vna definitio demonstratur per aliam, tunc vna definitio est demonstrationis principium: & altera demonstrationis conclusio: vt si à priori demonstretur materialis per finalem sic, cuicunque appetenti vindictam, accenditur sanguis circa cor: iniuriam passus appetit vindictã: ergo iniuriam passo accenditur sanguis circa cor. Aut si vice versa, à signo demonstretur materialis per finalem. At vero quando ex vtraque fit vna definitio totalis, illa est tota demonstratio sola positione, id est, dispositione differens. Si enim dicas, quod ira est accensio sanguinis circa cor, ppter appetitum vindictæ, illic redditur propter quid ira est accensio sanguinis, sicuti in demõstratione: & ponitur medium & virtualiter conclusio hoc solo dempto, quod non sunt tres formaliter propositiones dispositæ in modo & figura. Cum ergo definitio debeat sic esse pars demõstrationis, fit vt quoadmodum demonstratio non est ex corruptibilibus, neque eorum sit definitio. ¶ Consequenter Aristo. in secunda particula huius textus. (Patet etiam) respondet cuidam tacito argumento. De eclypsi enim lunæ est scientia: & tamen luna eclypsatur, non est de omni posteriori istice, qa non semper eclypsatur, sed aliquando. Respondet enim ꝙ inquantum sunt tales, i. demonstrabiles, sunt quidem semper: inquantum vero non sunt semper, non sunt demonstrabiles vniuersaliter, sed particulariter. ¶ Vbi notandum, ꝙ eclypsis lunæ conuenit semper in ordine ad causas: non tamen semper in ordine ad tempus. Quod est dicere, quod quotiescunque terra interponitur, indefectibiliter luna eclypsatur: & sub hac ratione est scientia vniuersalis de eclypsi. s. quotiescunque terra interponitur inter solem & lunam luna eclypsatur: sed quotiescunque sol & luna opponuntur in talibus punctis eclyptice (putã dum luminaria sunt in capite vel in cauda draconis) terra interponitur: ergo quoties luminaria sunt in talibus punctis luna eclypsatur. At vero quia non in quocunque tempore simpliciter eclypsatur, propterea quando demonstratur ꝙ isto anno, tali die, & tali hora eclypsabitur, est demonstratio particularis & non vniuersalis. Et hoc est quod dicit Aristo. Ob idque nos quæstione secunda argumento primo diximus hanc propositionem, luna eclypsatur, esse simpliciter scibilem. Et hanc etiam esse scibilem in philosophia naturali, homo est bipes, qa regulariter ita est: licet aliquando in singulari nascatur monstrum sine duobus pedibus. In textu. 23. (Cum autem pateat) reuertitur ad probationem secundæ conclusionis principalis. s. demonstrationem procedere ex proprijs. Et quia propria sunt quæ nec sunt aliena nec communia, & iam patefecit demonstrationem non procedere ex alienis, ostendit modo non procedere ex communibus. Ait ergo, ꝙ cum vnumquodque non sit demonstrandum ex quibuscunque principijs sed ex proprijs, sit vt si principia sint cõia, quæ possunt accõmodari ad aliud genus scientiæ, quanquam illa sint vera & necessaria, non proprie & per se demonstrari: veluti Briso, non proprie demonstrabat quadraturam circuli, quia vtebatur principijs cõmunibus. ¶ Ad cuius intellectum supponatur ex positio huius, quod est quadrare circulum, quã fecimus in prædicamentis cap. de ad aliquid, vbi ait Aristot. non esse scientiam inuentam quadraturæ circuli. s. ꝙ detur quadratum & circulus quorum areæ sint æquales: licet multi philosophi vt. 1. Physic. videbimus eam conati fuerint inuenire. Inter quos Briso vtebatur hac ratione: Vbi est maius & minus, est æquale: sed descripto circulo dabitur intra quadratum minus, & extra quadratum maius, vt apparet in figura textus: ergo poterit dari quadratum æquale. Tametsi aliter etiam contendebat quadrare circulum, vt. 1. Physi. est videre. Ait ergo modo Aristote. ꝙ hæc demonstratio non procedebat ex proprijs principijs Geometriæ, cuius scientiæ est quadrare circulum (cum sit de quantitate continua:) quia maior demonstrationis est communis etiam numeris, de quibus est Arithmetica. Et ideo dicit ꝙ illud principium nõ conuenit rei vt illa est, id est, non conuenit figuris inquãtum sunt quãtitates continuæ (quod est conuenire per se primo & secundum quod ipsum) nam maius & minus primo conuenit quantitati in cõmuni: & per quantitatem conuenit figuris & numeris. Et per consequens tale principium est per accidens. Nam tunc, inquit, cognoscimus rem per se, quando cognoscimus ex proprijs: vt cum demõstramus de triangulo habere tres angulos æquales duobus rectis per definitionem trianguli, cui per se conuenit illa passio. Et hoc est quod ait, ꝙ si propria passio demonstratur de proprio subiecto, necesse est medium etiam esse in eadem ꝓpinquitate. ¶ In secunda particula textus. (Quod si non sit ita) soluit Aristot. instantiam quæ adduci posset contra hanc doctrinam. Musica namque vtitur principijs communibus sibi & Arithmeticæ, cui subalternatur: & pariter perspectiua vtitur principijs communibus sibi & Geometriæ. Respõsio autem Aristotelis consistit in hoc, ꝙ licet ita sit, tamen hæc non est instantia: quia si Musica habet communia principia cum Arithmetica, hoc est qa habet subiectum in parte commune cum illa: nam subiectum Arithmeticæ est numerus, & subiectum Musicæ numerus sonorus. Et ideo principia numerorum seruiunt etiam numeris sonoris. ¶ Subdit tamen differentiam, dicens (ipsum quidem esse, ad aliam scientiam attinet). s. ad subalternatam: sed propter quid allius recipit subalternata à subalternante (cuius sunt ipsi affectus). i. cuius propriæ passiones demonstrantur per illa principia. Boetius vertit, ꝙ ipsum, quia, est proprium subalternatæ, & propter quid, est subalternantis. Vbi hoc verbum, quia, (certè ineptum, vt capi. 10. videbimus) rem obscurat. Litera explicabitur hoc exemplo. Quod diatessaron (i. proportio sesquitertia qualis est quatuor ad tria) sit sonora & bene consonãs, est cõclusio propriè Musicæ: nã Arithmeticus nihil dicit de sono. Et hoc est quod dicit Boetius, ꝙ, quia, est proprium subalternatæ. Et Argyropylus significantius, ꝙ esse. s. verum est subalternatæ. i. talem proportionem esse consonã est propria veritas Musicæ: quia subiectum. s. subalternæ, genus diuersum est, putã nume-

Briso.

Sciẽtiæ subalternæ.

Text. 23.

tà numerus sonorus. Sed tamen propter quid sit sonora, illud est, quia talis est proportio rationalis: & quòd inter quatuor & tria sit proportio rationalis probat Arithmeticus, quia scilicet, habent eandem partem aliquotam communem: putà, vnitatem. Concludit ergo Aristotel. (Quare patet ex hisce. &c.). i. sequitur quod ex hac instantia non probatur, quod aliqua scientia demonstret ex principijs communibus sibi & alijs: nam hoc prouenit subalternanti & subalternatæ, quia habet subiectum quodammodo commune. Et vt afferretur instantia contra regulam, deberet probari, quòd aliqua scientia veteretur principijs cõmunibus sibi & alijs, cum quibus nullo modo communicat in subiecto. ¶ In tertia particula textus (Quod si id constat) infert Arist. vnam conclusionem corollariam quę est celebris inter philosophos. Nulla scientia demonstrat sua propria principia: sed ad Metaphysicam quæ est omnium domina & excellentissima pertinet probare omnium principia. Prima pars conclusionis sequitur ex dictis: nam post quàm quæuis scientia resoluit suas præmissas vsque ad principia immediata in suo genere, iam tunc illa principia probari non possunt nisi per alia principia communia, & per consequens ad illam scientiam non pertinebit vti talibus principijs. Secunda pars, scilicet, quòd hoc pertinet ad Metaphysicã non formaliter est in textu sed insinuatur. Sicut enim se habet Geometria ad Perspectiuã (quia habet subiectum communis) ita quodammodo se habet Metaphysica ad omnes scientias: quippe cuius subiectum est ens, quod est omnium communissimum: ergo sicut Geometria probat principia Perspectiuæ, ita & Metaphysica poterit vtcunque persuadere principia aliarum scientiarum. Verbi gratia. Omne totum est maius sua parte, est principium mathematicarum scientiarum, quarum est tractare de toto & partibus quantitatiuis: sed neganti, persuadebit illud Metaphysica hoc modo, omne continens est maius contento: & totum est continens partes: ergo. Et ideo subdit Aristote. quod talis scientia est excellentissima, & maximè scientia. Nam scire est rem per causas cognoscere: ergo illa quæ tractat de supremis causis quæ ita sunt causæ, vt non sint effectus erit suprema scientia: talis autem est Metaphysica, cuius subiectum est ens, qđ in genere causarum formalium est supremum: quia prædicatur vniuersaliter de omnibus. Tractat etiam de Deo & intelligentijs: quæ in genere causarum efficientium sunt primæ. Quod si arguas mathematicas esse præstantiores, quia sunt certiores. Respondet Aristote. in prologo de anima, quòd dupliciter scientia est præstantior: aut ratione certissimi modi procedendi: quomodo mathematicæ sunt præstantissimæ: aut ratiõe subiecti: quomodo inter physicas, scientia de anima ēst præstantissima: sed simpliciter Metaphysica est dignissima: quia tractat de ente vt includit etiam intelligentias. ¶ In quarta particula textus (Demonstratio vero) concludit demum Aristote. suam conclusionem, scilicet, quod demonstratio non vtitur principijs communibus, nisi eo modo quo tam Geometricæ demonstrationes accõmodantur ad facultatem machinarum struendarum, scilicet, ad artem architecturæ vel ad perspectiuam (quæ scientiæ subalternantur illi) quàm arithmeticæ demonstrationes accommodantur ad Musicam. ¶ In postrema particula textus (At vero difficile) ad introducendum capitulum sequẽs colligit hoc corollarium: Difficile est percipere & cognoscere, quando quis demonstrat ex proprijs principijs. Decipiuntur enim qui putant satis esse ad demonstrationem procedere ex veris & immediatis, nisi procedat ex proprijs.

Scientia nõ demonstrat sua principia.

De principijs tam communibus quàm proprijs. Cap. VIII.

EA AVTEM IN quocunque genere principia dico, quæ fieri nequit vt esse demonstrentur. Igitur quidnam ipsa prima, & ea quæ ex hisce proficiscũtur significant, sumitur, at q; sint principia sumere, cætera demonstrare necesse est. Ceu est quid vnitas, aut rectũ, aut triangulus sumitur, esse verò vnitatẽ ac magnitudinem sumere, cætera aũt demõstrare oportet. ¶ Eorum aũt quibus in demõstratiuis vtuntur sciẽtijs, alia cuiuscunque sciẽtiæ ppria, alia cõia sunt: communia verò, similitudine rationis, quippe vsus eorum tantùm sese extendat quacunque in scientia, quantum cuiusq; subiecto generi congruit. Propria sunt, vt lineã esse talem, rectũve: communia, vt si ab æqualibus æqualia demas, ea quæ restãt ęqualia sunt atq; horum vnumquodque cuique satisfacit, ad cuiusque genus accommodatũ. Idem enim hoc faciet, acsi non de omnibus ipsum accipiet geometra, sed de magnitudinibus tm̃, & arithmeticus de numeris solùm. ¶ Sunt etiam & ea propria, circa quæ scientia considerat ea, quę per se illis insunt: atque hæc & esse & quid sunt, scientiæ sumunt: & vnitates Arithmetica: puncta, lineasve, Geometria: at horum per se affectuum qđ quidẽ quisq; significat sumunt: vt Arithmetica, quid par, quid impar, quid quadratũ, quid quoque cubus: Geometria, quid expers rationis: quid frangi, quid concurrere, & huiusmodi cætera. Demõstrant autem ipsos esse, & per communia, & per ea quæ demonstrata sunt. Eadem & Astrologia facere solet. ¶ Omnis nanq; demonstratiua scientia circa tria versatur. Ea sunt, ea quæ ponit esse: hæc autem sunt genus, cuius per se affectuum est contemplatrix: & ea quæ communes dignitates dicũtur, ex quibus primis demonstrat: & tertium affectus, quorũ quid quisque significat sumit: nihil tamen prohibet scientiarum nonnullas horum præterire nonnulla: veluti genus nõ supponere esse, si esse pateat: non enim æquè & numerum, & frigidum, & calidum esse patet: affectus etiam non sumere quid significant, si sint clarè, sicut nec dignitates, nihil prohibet: vt quid significat æqualia ab æqualibus auferre, quia est notum: sed nihilominus hęc tria natura sunt: id, inquã, circa quod scientiam demonstrãt, & ea quæ de monstrat,

Text. 4.

Text. 5.

mõstrat, atque ea ex quibus demonstrat. ¶ Nõ est autem id suppositio, neque postulatio sanè, quod per seipsum esse viderique necesse est. Demonstratio nanque non in oratiõe quæ est extrà, sed in oratione quæ est in mẽte cõsistit: quandoquidem neque ratiocinatio in illa consistere videtur. Cùm enim semper aduersus orationem: quæ extrà est, per inficiationem obstetur: vt aduersus eam quæ est in mente, non semper. ¶ Quòd igitur demonstrari quidem potest, non demõstratum autem à se quispiam sumit, id aut supponit, si ita esse discenti videtur, atque hæc non absolutè quidem, sed ad illum tantùm suppositio est: aut postulat, si nulla ꝓr sus discenti de hoc opinio, vel etiã contraria insit. Atque hoc inter suppositionem postulatio nemq; interest. Etenim idest postulatio, quod est cõtrarium opinioni discentis: vel quod qui dẽ demõstrabile est, sed illud quispiã sumit, vti turque non demõstrato. ¶ Definitiones igitur cùm affirmationes aut negationes nõ sint, suppositiones non esse patet: quas quidẽ vt genus propositio complectitur. Definitiones præterea percipiantur solùm oportet: at id suppositio non est, nisi quispiam & audire suppositionem dixerit esse. Sed ea sunt suppositiões, quę cùm sint hoc ipso quod sunt, emergit ipsa conclusio. Neq; geometra falsa supponit, quemadmodum nõnulli putarunt: qui quidẽ inquiũt, demonstrantem falsis vti suppositionibus non oportere: geometram vero falsa supponere, designatum lineam nunc pedalem, nunc rectam esse dicentem: quæ quidem nec recta nec pedalis existat: nam geometra cùm non sit ea linea, quam designauit aut protulit ore, concludere solet: sed cùm ea sint quæ per illam significantur aut indicantur, quæ designauit ac protulit ipse. Insuper omnis postulatio suppositioque aut vniuersalis, aut particularis est: at neutrum istorum definitionibus competit: quare definitiones, suppositiones, postulationesque non sunt. ¶ Formas igitur aut vnum quid præter ipsa multa esse, ideo quia demonstratio sit, necesse non est: tamen verum est dicere, necessariò vnum esse de pluribus prædicandum: nam si id non sit, vniuersale sanè non erit, atsi vniuersale non sit, non erit medium ipsum: quare nec demonstratio. Esse igitur vnum quid oportet, idemque de pluribus non solùm communi nomine prædicandum. ¶ Nulla autem demonstratio sumit fieri nõ posse, vt simul idem affirmetur atque negetur, nisi fuerit opùs vt hoc etiam pacto demonstretur cũclusio. Quod quidem fuerit, si sumpserimus affirmare quidem primum de medio esse verum, negare autem verum non esse. Nihil autem refert mediũ esse atque non esse sumere, & tertium pari modo. Nam si datum est id quo hominem dicere verum est, & si detur & id etiam quo non hominem dicere verum est: tamen si tantùm hoc totum sumatur: hominem inquam animal, nõ autem non animal esse: erit etiam verum, Calliam: etiam & non Calliam, animal, non autẽ nõ animal dicere: causa autem est: quia primũ non solùm de medio: sed etiam de alio dicitur, propterea quòd ad plura sese extendit. Quare ad conclusionem nihil refert, & si medium & ipsum, & nõ ipsum est. ¶ Hoc autem, omne in quam affirmandum aut negandum esse, ea demõstratio sumit, qua deducitur ad id quod fieri nequit: nec tamen semper vniuersaliter, sed quo ad satis est generi, circa quod genus demõstrationes afferuntur, sicut & prius est dictum. ¶ Conueniunt autem inter sese sciẽtiæ omnes, Text. 27. in hisce quæ communia sunt: communia vero dico, quibus vtuntur tanquàm ex eis demonstrantes, non autem de quibus demonstrant, nec ea, qnæ demonstrãt. ¶ Disserendi quoque facultas cum omnibus conuenit, etsi qua vniuersaliter ipsa communia ostendere nitatur: velut omne quoduis affirmetur, aut negeꝰ oportet, vel ab æqualibus demptis æqualibus, æqualia sunt ea quę restant: vel talium aliqua, atque ipsa disserendi facultas, non est sic definitorum quorundam, neque generis cuiusdam: non enim interrogaret, demonstranti nanque, interrogare non licet, propterea quòd ex oppositis idem non ostendatur: hoc autem demonstratum in hisce est, quæ de ratiocinatiõe sunt pertractata.

VM in capite superiori determinatum sit demonstrationẽ propter quid procedere ex proprijs & non ex communibus principijs, atque vt in fine concludit, principia propria cognitu sint difficilia, in hoc octauo cap. latiorem facit sermonem de principijs demonstrationis propter quid. Cuius intentio est hic ostendere quæ sint principia propria quæ ve communia: & quomodo quæuis scientia vtatur huiusmodi principijs, scilicet, aut supponendo illa, aut aliqua exponendo, alijs formaliter vtendo in demonstratione, alijs verò solum virtualiter. ¶ Atqui secundum partitionem Coramentatoris quatuor sunt textus in hoc capit. in quorum primo qui est ordine vigesimus quartus ponit definitionem & diuisionem principiorum. Ait enim principia esse in quouis genere, quæ in tali genere sunt indemonstrabilia. Vbi notato, quod simpliciter principia, non dicuntur nisi illa quæ sunt immediata, id est, quæ priora non habent in tali genere quibus demonstrentur, vt propositio, in qua ꝓpria passiõ prædicat de definitione, aut definitio de definito, aut dignitates. ¶ Subiungit conuenientiã & dr̃iam inter prima principia & alia, quæ velut cõclusiones demõstrãtur. Ait enim ꝙ tã principia prima Text. 24.

quam

quam ea quæ ex hisce proficiscuntur (scilicet conclusiones) sumitur quid significant. Sumere est recipere tanquam suppositum. Requiritur enim ante demonstrationem supponere significationes terminorum, tam principiorum quam conclusionis. (At ℔ sint principia sumere, cætera demonstrare necesse est.) Id est, differunt tamen ℔ prima principia esse. s. subiectũ esse, & dignitates esse veras, necesse est sumere. i. supponere: quia non sunt demonstrabilia: cætera vero. s. conclusiones necesse est demonstrare. Subiungit exempla. Cum quid est vnitas, quid rectum. i. definitio vnitatis, quæ est primum subiectum Geometriæ, & definitio recti, & triãguli, quæ sunt passiones illius: item subiectum supponere. s. vnitatem esse, hoc sumendum. i. supponendum est: nam vt primo cap. dictum est, de subiecto suppõitur quidẽ qd est & qđ est, & de passione quid significat: cætera vero. s. cõclusiones, ℔ triangulus habet tres angulos. &c. oportet demonstrare. In secunda particula textus, (Eorum autem) subdit diuisionem principiorum. Alia enim sunt propria vnicuique scientiæ, alia communia. At ne quis redarguat eum contradictionis, quippe qui dixerat nullam scientiam vti principijs communibus, ait communia appellare similitudine rationis (quod Boetius vertit secundum analogiam. i. proportionem.) Et dicuntur hoc modo cõmunia in illis solis scientijs quæ communicãt aliquo modo in subiecto. Et hoc est quod ait: Quippe vsus eorum tantum se extendit in scientia, quantum cõgruit eius subiecto. In aliquib⁹ codicibus pro, vsus, habetur, cumulus, mendum est. ¶ Subdit exempla vt lineã esse, rectum ve, propriè sunt principia Geometriæ. At si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia, principium est commune tam Geometriæ q̃ Arithmeticæ: quia hoc, cum sit commune omni quantitati, deseruit tam numeris, quam quãtitatibus cõtinuis. Atqui explicat id quod dixerat ℔. s. hoc principium tantum se extendit in vtraq; istarum scientiarum: quãtum congruit eius subiecto, qa inquit, (Idem hoc faciet in Geometria, ac si non de omnibus ipsum acciperet Geometra: sed de magnitudinibus tantum & Arithmeticus de numeris) ac si dicat, tantum seruit aut Geometræ aut Arithmetico hoc principium vniuersale, ac si Geometra in particulari dixisset, si ab æqualibus magnitudinibus æquales magnitudines demas æquales magnitudines remanent: & Arithmeticus, dixisset, si ab æqualibus numeris. &c. ¶ In tertia particula textus, (Sunt etiam ea) magis elucidat exemplum de principijs proprijs. Dicens ea esse principia propria, scilicet incomplexa, circa quæ scientia considerat illa quæ per se illis insunt. Qualia sunt propria subiecta, quibus per se insunt passiones. Sequitur in textu, (Atque hæc. s. subiecta) & esse, & quid sunt, scientiæ sumunt,) Quia de subiecto supponitur, quid est, & quia est, seu, quod est, vt Arithmetica supponit quid est vnitas & eam esse: & Geometria supponit puncta & lineas. Sequitur (At horum per se affectuum quid significant sumunt.) Nomine affectus vbique intelligitur ꝓpria passio: de qua vt cap primo dictum est scientia supponit quid significat: vt Arithmetica supponit quid significat par, quid impar: quid quadratum, quid cubus: quæ sunt passiones numeri. Geometria quid significat expers rationis. i. proportio irrationalis. Proportio dicitur irrationalis quæ est inter duas lineas quæ non sunt inter se commensurabiles: putà cuius pars aliquota vnius non est aliquota alterius, vt secundo cap. diximus de costa diametro quadrati æquilateri: lineæ vero rationales sunt, vt quadrupedalis & tripedalis, quibus pes est pars aliquota ambarum. Et ideo proportio irrationalis est passio Geometriæ: quia in numeris nulla est proportio irrationalis, sed omnis rationalis: quia omnes numeri habent saltem vnam partem aliquotam communem putà vnitatem. (quid significat frangi) vt linea visualis quæ frangitur in speculo: (quid concurrere) quemadmodum diximus parallelas non concurrere. Subiungit, (Demõstrant autem ipsos esse per cõmunia, & per ea quæ demõstrata sunt,) Id est, scientia vera demonstrat hos affectus. i. proprias passiones verè inesse subiectis: aut per principia communia, sicut Geometra & Arithmeticus vtuntur illo, si ab æqualibus æqualia demas: aut per principia demonstrata ex illo, vt Geometra si ab æqualibus magnitudinib⁹, &c. & Arithmeticus si ab æqualibus numeris, &c. ¶ In textu 25. (Omnis nanque) præsisus quam id fecerat cap. 2. explicat principiorum differentias. s. postulationes, suppositiones, communes animi conceptiones. Habetque textus particulas quinque. In prima resumit quod dixerat capite primo. s. tria esse præcognita ante demonstrationem. s. de subiecto (quod hic vocat genus) quid est, & qa est, seu quod est: de dignitatibus, quia sunt. s. ℔ sint veræ: & de passionibus, (quas hic nuncupat effectus) quid significant. Litera perspicua est intelligenti quæ illic diximus. ¶ Subiungit, ℔ nihil prohibet scientiarum nonnullas, aliqua istorum præterire. Boetius vertit, despicere. Id est nihil prohibet quin demonstrator aliquando non supponat nec explicet aliqua istorum: quia. s. sunt per se nota, vt in philosophia naturali, principium est ignem esse calidum: non est necesse illud supponere postquam ad sensum patet. Arithmeticus autem nihil mirum si supponat numerum esse: quod non ita patet ad sensum. Numerus enim numerans est in mente: & numerus numeratus in rebus. Et hoc est quod ait non æquè patet numerum esse: & calidum & frigidum esse. Eodem modo de passionibus cum clarissimæ sint earum significationes, non opus est supponere quid significant. Et de dignitatibus putà quid significat, æqualia ab æqualibus auferre, quia id est notissimum. ¶ In secunda particula textus, (Non est autem) descendens ad principia complexa de quibus in hoc capitulo est principalis intentio, constituit differentiam inter postulationem, suppositionem, & dignitatem. Et est litera certè notatu digna. Ad cuius intellectum notanda est differentia inter hæc quatuor. Dignitas, suppositio, petitio, definitio. Primum omnium conueniunt hæc omnia, ℔ vniuersa hæc sunt principia quibus demonstrator vtitur tanquam principijs quę nõ demonstrat: quia in tali scientia non sunt propriè demonstrabilia, sed per principia alterius scientiæ. Et ideo generali nomine possunt appellari omnes suppositiones: ex quibus demonstrator exorditur demonstrationes. Sunt tamen inter hæc notandæ tres differentiæ. ¶ Primo dignitas differt à cæteris tribus, ℔ dignitas est propositio per se nota simpliciter. s. secundum se & quo ad nos: itaque termini illius omnibus sunt euidentes. Cætera vero principia, licet possint esse secundum se euidentia, tamen non sunt euidentia quoad nos, quia termini non sunt omnibus per se noti. Ob idque licet demonstrator non demonstret illa, tamen debet illa aliquo modo exponere aut persuadere aut supponere tanquam vera. ¶ Secunda differentia est inter suppositionem & petitionem. Nam suppositio vno modo accipitur generaliter, vt est nomen commune omnibus principijs: alio modo specialiter, vt distinguitur cõtra petitione. Si enim sit aliquod principium quod nõ sit quidem per se omnibus tam euidens, q̃ dignitas: sed tamen rudenti verum apparet: aut quia certè verum est & facili negotio explicatur, aut qđ in opinione respondentis verum est, illud est suppositio: vt si quis

Proportio irrationalis.

Text. 25.

Dignitas, suppositio, petitio, definitio.

Prima differentia.

Secunda differentia.

vt si quis supponat definitionem trianguli esse figuram recti lineam trium angulorum, quæ quidem ex nomine ipso facilè apparet: aut omnes lineas ductas à centro circuli ad circunferentiam esse æquales: nam ostenso centro facilè videbit circunferentiam æqualiter vndique distare: aut si quis disputans cum Democrito supponeret illi corpora fieri ex atomis, quod licet est falsum, tamen ipse opinatur esse verum. Hæc inquam omnia principia speciali nomine dicuntur suppositiões. Si vero tale principium nec sit euidens respondenti nec facile persuasibile: aut quia in rei veritate est dubium respondenti, aut cõtrarium eius opinioni, hæc dicitur petitio seu postulatio: quia, scilicet demõstratior hoc postulat à respondente & sumit ab illo disputatiõis gratia, vt si petat solem esse maiorem tota terra, aut astra esse paria: aut volens demonstrare animam esse perpetuã supponeret eam per se moueri, aut si quis ab Aristotele qui scit non esse vacuum petat vt admittat vacuum esse, vt. v. g. inde demonstretur non posse per tale spatium fieri motum successiuum, vt ipse arguit in. 4. Physic. Attamen si respondens non admittit quod est contra suam opinionem, tunc inde oritur quæstio inter disputantes. ¶ Tertia differentia est inter definitionem & alia tria, ℣ alia sunt propositiões: & ideo generali nomine dicuntur suppositiones. Definitio vero non est propositio: & ideo non dicitur suppositio: sed positio, vt cap. 4. visum est. ¶ Has tres differentias tractat Aristo. in hoc textu. Ait ergo (quod per se ipsum esse, videríque necesse est, non est suppositio nec postulatio) sed dignitas. Acsi dicat, ℣ suppositio vel postulatio, licet per se sit vera. i. indemonstrabilis, tamen non per se videtur omnibus vera, sed indiget suppositione. i. ℣ præponatur à demonstratore. Dignitas vero & per se est vera & per se omnibus apparet vera: & per consequens suppositione non eget, vt quodlibet est vel non est. At quia posset quis dicere nihil esse tam manifestum, quod non possit ab aliquo proteruissimo voce negari, dicit ℣ demonstratio non est in oratione extra. i. in oratione vocali: sed in mente. Acsi dicat, ℣ licet quis voce neget prima principia, non tamen põt id negare mẽte: quia illic, sunt per se euidentia iuxta illud Commentatoris. i. de anima commen. 1. intellectus agens est causa primarum propositionum quo ad euidentiam: quippe cuius naturali lumine illustrantur. Alias, inquit, si satis esset voce negare principia, non solum nulla esset demonstratio, sed nulla esset ratiocinatio. i. syllogismus: quia verbo quicunque potest inficiari. i. negare. ¶ In tertia particula textus, (Quod igitur &c.) ponit secundam driam inter suppositionem & postulationem. Quod igitur inquit demonstrari quidem potest. i. principium quod nõ est adeo omnibus euidens, quin possit aut demonstrari aut persuaderi aliqua rõne cõmuni, tñ demonstrator sumit illud à respondente tanquã demonstratum, illud (inquit) si ita esse dicenti videtur, erit suppositio: non quidẽ absolutè, sed ad illum tantum rñdentem. Quod addit propter suppositionem quæ solum est vera secundum opinionẽ rñdẽtis: aut quã rñdens solus admittit, quã alius non admitteret. Si autẽ id vel nõ apparet rñdenti, vel illi cõtrarium est, tunc erit postulatio. Exẽpla sunt iam suprapositа. ¶ In quarta particula textus, (Definitiones igitur &c.) ponit tertiã differentiã inter definitionem (quæ in versione Boetij dicitur terminus) & alia tria. Definitiones inqt cum non sint affirmatiões nec negatiões non sunt suppositiões (Quas quidem vt genus propositio complectitur). i. quæ suppositiones sunt species propositionis. ¶ Subiungit secundã rationem, ℣ definitio non sit suppositio: quia definitiones solum oportet percipiantur. i. intelligantur simplici intellectus operatione: id autem quod tali intellectione simplici percipitur, non est suppositio, quia suppositio dicit iudicium. (Nisi quispiam inquit & audire suppositionem dixerit esse.) Vbi notato, ℣ vt Arist. ait. 3. de anima. tex. 28. simplicium intelligentia comparatur operationi sensuum exteriorum: & ideo intelligere, cõparat hic ad audire: vt sicut, audire, non est suppositio, qa non est propositio, ita nec intelligere. Sed ea inquit sunt propositiones quæ cum sint. s. veræ, emergit. i. infertur ipsa conclusio. ¶ Respondet subsequenter incitæ quæstiunculæ. Dixerat enim suppositiõem esse principium simpliciter aut saltem secundum opinionem respondentis. At posset quis arguere, ℣ Geometra sæpè supponit aliqua falsa, vt puta hanc lineam esse pedalem: aut rectam, cum fortè non sit ita. Respondet inquam, ℣ geometra non vtitur in suis demonstrationibus illis lineis ostensis ad sensum: quia de singularibus nõ est scientia: sed lineis in vniuersali, quæ designantur per illas demonstratas. ¶ Tandem adiungit tertiã rationem, ℣. s. definitio non sit suppositio, dicens omnis postulatio & suppositio, aut est vniuersalis, aut particularis: sed definitio nec vniuersalis est nec particularis: ergo. ¶ In quinta particula textus. (Formas igitur) concludit ex dictis contra Platonẽ, ℣ propter necessitatem scientiarum aut definitionum non est necesse introducere ideas à singularibus separatas, quæ latinè dicuntur formæ, sed est necessarium dicere vnum esse de pluribus prædicandum: putà vnam esse rationem communem specificam aut genericam abstractã ab indiuiduis sola operatione intellectus de qua sit scientia & definitio. Nam si hoc vnum non sit, non erit vniuersale: & si non est vniuersale, non erit medium demõstrationis, quod est definitio: & per consequens nec erit demonstratio. Atque adeo cõcludit, ℣ necesse est esse vnum commune non solum secundum nomen, sed secundum rationem. Vbi docet vniuersalia non solum esse in nominibus, sed in indiuiduis secundum rem, abstracta tamen per operationem intellectus. ¶ In tex. 26. (Nulla autem demonstratio.) Postquam principia tam propria quam communia explicata sunt, docere pergit quomodo vnaquæque scientia vtatur principijs communibus, & præsertim cõmunissimis. Etenim vt. 4. Meta. tex. 10. & text. 27. est videre, duo sunt generalia prima principia. Vnu negatiuum: De nullo idem affirmari & negari, verum est: alterum affirmatiuum: De quolibet idem affirmari, aut negari, verum est. In prima ergo particula textus sermo est de primo, & in altera de secundo. Locus iste obscurissimus habetur, tum quia Græcè certè est adeo concisus, vt videatur truncus cui desit aliquod verbum: tum quia latinè infideliter est traductus propter æquiuocationem verborum Græcorum. Vnde & antiqui & neoterici diuersè eum exponunt. Proponam prius sensum Aristo. qui facilis est: moxque ad literam descendam. Tres sunt termini in syllogismo. s. maior extremitas, medium, & minor extremitas: quos Aristo. appellat primum, medium, & tertium, vt sunt in proposito, animal, homo, Callias. Intendit ergo Arist. docere, quod illud principium, de nullo idem affirmari & negari, verum est, non intrat formaliter demonstrationem. Et vtitur hac ratione. Aut deberet intrare ex parte primi, id est maioris extremitatis, aut ex parte medij aut ex parte tertij. s. minoris extremitatis: sed nullum istorum: ergo. Probat minorem. Ex parte maioris extremitatis poni non potest: sub illa forma vt iacet: sed si accipiantur pro maiori extremitate duo termini contradictorij quorum vnus affirmetur & alius negetur de medio. s. Omnis homo est animal & nõ est nõ aial: Callias est hõ: ergo Callias est aial, & non est

non

3. Differentia.

Principia non negantur in mente.

Platonis ideæ.

Vniuersalia in rebus.

Text. 26.

De nulloidẽ affirmari & negari.

non animal. Et hæc quidem optima forma demonstrationis est, vtrum vero illa pars negatiua maioris & conclusionis sit superflua, an aliquid conducat, in fine examinabimus. Ex parte vero medij non potest addi hoc principium in proprijs terminis, neque ex parte minoris extremitatis: sed addetur si accipiantur pro medio aut pro minori extremitate duo termini contradictorij, scilicet, omnis homo & non homo est animal: prima parte distributa, in sensu copulatiuo, scilicet, omnis homo est animal & non homo est animal: Callias est homo & Callias est non homo (quæ vtraque pars esset vera, si minor extremitas esset superior ad medium) ergo. Sensus ergo Arist. est, ꝙ quanquam possit dari vtraque pars maioris vera, tamen illa pars de subiecto infinito est superflua & nihil refert ad syllogismum. Si enim detur ꝙ omnis homo est animal & non est non animal: & ꝙ Callias est animal: licet non daretur illa, scilicet, non homo est animal & non est non animal: neque illa, Callias est non homo: sequeretur conclusio, scilicet, Callias est animal & non est nō animal. Et eadem ratione nihil refert si ex parte minoris extremitatis sumatur contradictio, scilicet, Callias & non Callias est homo, quæcunque enim pars subsumatur, sufficit vt de illa concludatur maior extremitas. Hic tamen sensus qui certissimus est Aristo. nec versioni Boetij, nec Argyropyli conquadrat, & multo minus illi, quam modo nobis Basilea correctissimam dedit, nisi paucis mutatis verbis, quæ nos iuxta phrasim Græcam exegimus, & (ni fallor) merito mutauimus. ¶ Est ergo litera hęc (Nulla demonstratio sumit fieri non posse, vt simul idem affirmetur atque negetur) id est, formaliter sumit hoc principium (nisi fuerit opus hoc etiam pacto demonstretur cōclusio. Quod quidē fuerit si sumpserimus affirmare quidem primum, id est, maiorem extremitatem de medio esse verum, negare autem verum non esse) cuius iam nos exemplum posuimus (nihil autē refert medium esse atq; non esse sumere: & tertium pari modo) id est nihil conducit ad vim demonstrationis duos terminos contradictorios capere aut ex parte medij aut ex parte minoris extremitatis. Probat vtrunque simul (quod rem facit obscuram:) (Nam si datum est id quo hominem dicere verum est) id est data est ea maior ꝓpositio qua verè enuntiatur hominem esse animal & non esse non animal (hæc enim maior extremitas supplenda est.) (Et si detur id etiam quo non hominem dicere verum est) id est, quanuis detur etiam vera alia pars maioris de subiecto infinito, scilicet, non homo est animal & non est non animal (tamen si tantum hoc totum sumatur, hominem inquam animal non autem nō animal esse) id est, si tantum sumeretur pro maiori illa prima pars de subiecto finito (erit etiam verum) id est optimè concludetur (Calliam, etiam & non Calliam, animal, non autem non animal dicere.) Si enim subsumatur, Callias & non Callias est homo, infertur Callias & non Callias est animal & non est animal. Molestum esset hic referre translationes Boetij & Argyropyli, vt apparet, quam non sunt intelligibiles, vt modo circunferuntur. ¶ Subiungit Aristot. causam cur maior extremitas, quæ dicitur de medio, dicatur etiam de eius contradictorio (Causa inquit est, quia primum, id est maior extremitas non solum de medio, sed etiam de alio dicitur: ꝓpterea quia ad plura sese extendit) idest propterea ꝙ maior extremitas est superior ad medium, prædicatur tam de homine, q̄ de non homine, putà de equo. Dubium restat quid velit sentire Aristot. in primo membro: vtrum sentiat aliquando esse necessarium ex parte maioris extremitatis dicere, omnis homo est animal & non est non animal. Multi sunt qui dicunt id nunquam esse necessarium: quibus S. Thom. subscribit: nam cum duo termini contradictorij non possunt simul verificari de eodem, idem est omnino, omnis homo est animal, & omnis homo est animal qui nō est animal. Quare secundum istos intentio Arist. fuit inferre, ꝙ nullo modo tale principium intrat demonstrationem: nam si aliquo modo intraret, maximè illo primo modo, sed illa est inutilis repetitio: ergo nullo modo intrat. Quæ quidem expositio optimè potest sustineri maximè iuxta versionem Boetij. Philoponus dicit, quod aliquando contra ignaros homines & proteruissimos necesse est tales propositiones sumere. Posset enim ignarus dialecticæ credere, ꝙ anima est perpetua, & non perpetua: propterea, ꝙ secundum partem intellectiuam est perpetua & non secundum sensitiuam. Contra quem arguendum esset hoc modo, Omnis forma quæ habet aliquam operationem non dependentem à corpore est perpetua & non est non perpetua: anima est huiusmodi, ergo. Et iuxta phrasim Græcam quam fideliter trāsfert Argyropylus fortè hoc voluit sentire Aristote. cum dixit (nisi fuerit opus, vt hoc etiam pacto demonstretur conclusio. ¶ In secunda parti cula textus, (Hoc autem &c.) ostendit quomodo secundum principium affirmatiuum, De quolibet vnum affirmatur aut negatur, seruiat demonstrationi. Ait enim, ꝙ hoc principium seruit demonstrationi ducenti ad id qđ fieri nequit, id est ad impossibile. ¶ Ad cuius euidentiā notandum est, ꝙ argumētatio ad impossibile duabus de causis fit. Vel ad ostendendum bonitatem consequentiæ (quod pertinet ad libros Priorum:) vel ad probandum veritatem propositionis: quod pertinet ad libros Posteriorum. Exempli gratia. Negat quis hanc consequētiam de Baroco esse bonam, Omne.b.est.a.c. non est.a. ergo c. non est.b. probabo esse bonam ducendo ad impossibile: nam si illa est mala, præmissæ sunt veræ & conclusio falsa, tunc ex contradictorio conclusionis vero cum maiori inferam contradictoriā minoris in Barbara hoc modo, Omne.b.est.a.omne.c. est.b. ergo omne.c. est.a. & sic vel duo contradictoria sunt vera, vel prima consequētia de Baroco erat bona: sed duæ contradictorię nō possunt esse veræ per primum principium, ergo prima consequentia erat bona. At de ista probatione non est sermo in præsentia: sed de probatione cōclusionis. Negat enim quis hanc propositionem, animal non est homo. Probabo eius contradictoria ducendo ad impossibile hoc modo: Sequitur bene, omne animal est homo: equus est animal: ergo equus est homo: consequēs est falsum: ergo aliqua præmissarum: non minor: ergo maior: & per consequens contradictoria negata est vera. Quod probatur per illud principium affirmatiuum: De quolibet affirmatio aut negatio est vera. Et ideo si affirmatio est falsa, necesse est vt negatio sit vera. ¶ Vbi hoc animaduertēdum est, quod. q. 2. argum. 7. adnotauimus, & quæst. 4. statim examinauimus, videlicet, hæc prima principia generalissima non intrare formaliter demonstrationem: sed solum virtualiter. Et ita intelligitur hic textus. Non enim hoc principium assumitur tanquam præmissa: sed solum ad probandum ꝙ si talis propositio est falsa, sua contradictoria est vera. ¶ Subiungit Arist. (Nec tamen semper vniuersaliter, sed quoad satis est generi) ideſt subiecto talis scientiæ. Quod est dicere: Hoc principium non semper assumitur sub illis terminis generalissimis, quodlibet est ens vel non est ens, sed accommodatè & limitate ad subiectum scientiæ, vt si Geometra vult demōstrare diametrum non esse commensurabilem costæ, assumit hoc principium: Aut est commensurabilis aut incommensurabilis: detur ꝙ est commēsurabilis: ergo aliqua certa pars est ali-

De quolibet idem affirmatur aut negatur.

Demonstr. ad impoſſi.

Dubium.

est aliquota vtriusque: consequens est falsum, ergo & antecedens: & per consequens est incommesurabilis. Quia omnes quantitates aut sunt commensurabiles, aut incommensurabiles. Vtitur ergo Geometria, commensurabili aut incõmensurabili, tanquam primo principio, in quantitate, vbi non est dare medium: quia commensurari est proprium quantitatis. Alia enim entia aliorum prædicamentorum, nec sunt commensurabilia nec incommensurabilia nisi ratione quantitatis. Et eodem modo Arithmeticus vtitur tanquam primo principio, par vel impar, & philosophus, mobile, vel immobile &c. Modus vniuersalissimus est arguendi in omnibus scientijs. ¶ In text. 27. (Conueniunt autem) tandem concludit Aristote. duo corollaria. Primum est. Omnes scientiæ communicant quo dammodo, non quidem in his de quibus demonstrant puta in subiecto, nam isto modo solæ scientiæ subalternæ communicant quodammodo in subiecto: neque in his quæ demonstrant, puta in passionibus seu conclusionibus: quia sicut quælibet scientia habet proprium subiectum, ita & habet proprias passiones: communicant vero in principijs ex quibus demõstrant: quia conueniunt saltem in illis principijs generalissimis in textu præcedenti expositis. ¶ Vel aliter exponetur hoc corollarium, videlicet, Omnes scientiæ communicant in principijs communibus, puta in dictis duobus. Communicant, inquit, in illis tanquam eis ex quibus demonstrant, id est, tanquam principijs quibus omnes scientiæ generaliter vtuntur, vt iam modo dicebamus: non tamen tanquam illis de quibus aliquid demonstrant, nec tanquam conclusionibus quas demonstrant. Etenim de illis primis principijs non omnis scientia aliquid demonstrat: tametsi metaphysica demõstret aliquid de illis, puta quod nullus potest illa corde negare, vt iam modo dicebat Aristotel. & habetur quarto Metaphysi. text. 8. Nec aliqua scientia potest à priori demonstrare illa prima principia: quia sunt immediatissima: quanuis metaphysica aliquo modo illa à posteriori ostendat exemplo & inductione: quia quacunque re signata non potest simul esse & non esse: & necesse est aut esse aut non esse. ¶ Secundum corollarium est, quod differendi facultas, id est, Dialectica conuenit cum omnibus, id est, habet principia communia quibus in omnibus scientijs vtitur. Sed est notandum, quod vult hic ponere Aristote. conuenientiam inter Dialecticam & Metaphysicam, qua ambæ differunt a reliquis omnibus scientijs, & præterea differentiam inter ambas. Conueniunt enim vt habetur etiã quarto Metaphy. tex. 5. quod vtraque est scientia communis ratione sui subiecti: diuersimode tamen: nam cum subiectum Metaphysicæ sit ens, quod est superius ad subiecta aliarum scientiarum, ad ipsam pertinet persuadere omnia principia rationi communi. Verbi gratia. Illud principium Mathematicum, omne totum est maius sua parte, probat ratione communi: quia omne cõtinens est maius contento. Continens enim communius est quàm totum: quia locus est continens locatum, & ideo maior: nõ tamen est totum respectu illius. Et hoc principium, si ab æqualibus æqualia demas. &c. persuadebit per aliud vniuersalius, scilicet, si ab his quæ eodem modo se habẽt de eodem modo se habentia, quæ remanent eodem modo se habebunt. Etenim eodem modo se habere communius est, quam esse æqualia, conuenit enim alijs accidentibus quam quantitati: vt saporibus & coloribus. Et hac de causa in omnibus scientijs naturalibus cognitio metaphysicæ est necessaria: quippe cuius proprium est, à priori immediatas rationes ostendere. Dialectica vero, quia eius subiectum est ens rationis, quod licet nõ sit superius ad subiecta realium scientiarum, est tamen quodammodo commune ad omnia (quia omnes res se possunt habere vel vt genᵃ, vel vt species, aut aliud prædicabile) ideo de omnibus potest rationes communes & persuasibiles afferre. Exempli gratia. Quod longissimum latus trianguli sit minus duobus reliquis simul sumptis, probat Euclides principio proprio Geometriæ in conclusione vigesima: sed id persuadebit Dialecticus ratione communi: quia signatis punctis extremis longissimi lateris puta a. b. inter illa procedit illud latus rectè per chordam, & alia duo quasi per arcum. Item philosophus moralis probat odium esse in concupiscibili vbi est amor: quia per odium concupiscimus incommodum inimico: sicut per amorem optamus ei bonum: sed Dialecticus probabit ratione communi: quia amor & odium sunt contraria, & contraria sunt circa idem. ¶ Est tamen differentia inter Metaphysicam & Dialecticam, quod Metaphysica solum sumit vnã partem contradictionis determinatam. s. veram ad concludendum id quod est verum. Dialectica vero sumit vtrãq; partem conclusionis tam veram quàm falsam: & ex vtraque tanquam probabili argumentatur apparenter: & propterea Dialecticus interrogat respondentem vtrãm partem oppositionis mauult dare. Vnde notanter loquit hic de Dialectica (quam vocat differendi facultatem) vt distinguitur contra partem Logicæ demonstratiuam: nã demonstrator: solum assumit partem necessariam ad concludendum necessaria: vt Geometra solum demonstrat diametrum esse incommensurabilem costæ quadrati æquilateri: Dialecticus vero apparenter argumentatur qđ sit commensurabilis hoc modo: Diameter quadrati alterà parte longioris potest esse commensurabilis costæ: & non est maior ratio de illo quàm de æquilatero: ergo. Item omnes duo numeri sunt proportionabiles: ergo omnes duæ quantitates. ¶ Est ergo litera Aristotelis (Differendi facultas. s. Dialectica omnibᵒ cõuenit.) Id est principia habet communia ad omnes scientias (Et si qua) id est si aliqua alia scientia (vniuersaliter ipsa communia ostendere nitatur) vt est metaphysica, quæ à posteriori exemplis nititur ostendere illud principium, quodlibet est vel non est: aut illud à priori, si ab æqualibus æqualia demas. &c. (Atque ipsa differendi facultas non est sic de finitorum quorundam nec generis cuiusdam) id est. Attamen Dialectica non sumit determinatam partem contradictionis sic vt Metaphysica, vel ars demonstratiua: sed vtranque sumit. (Non enim interrogaret) id est, si non vteretur vtraque tanquam probabili non interrogaret vtram velit respondens dare. (Demonstrari nanque interrogare non licet, propterea q̃ ex oppositis idem non ostendatur) i. demonstrator non interrogat: quia cum debeat solum necessarium demonstrare, non potest id facere ex vtralibet parte contradictionis: cum necesse sit alterã esse falsam, ex qua non demõstrabitur necessarium. Hanc differentiam inter dialecticum & demonstratorẽ dicit ostendisse in libris de ratiocinatione. i. de syllogismo, puta in libris Priorum. ¶ Hinc sequit solutio dubij quod hic sine causa multi mouẽt: quomodo. s. asserat hic Arist. Dialecticam non esse determinati generis, cum. 4. Metap. tex. 5. dicat subiectum eius esse ens rõnis. Ad qđ dubium rñdent aliqui, q̃ propterea q̃ ens rationis reperit̃ vniuersaliter in omnibus generibus scientiarum, dicitur hic Dialectica non esse determinati generis. ¶ Sed tamẽ re vera Aristot. hic nihil aliud vult, nisi quod Dialectica non determinatur ad aliquam certam partem contradictionis: sed vtraque probabiliter vtitur.

Text. 27.

Cõuenit inter Meta. & Dialc.

Differt inter Meta. & Dialect.

Solutio dubij.

De proprijs cuiusque interrogationibus.

CAP. IX.

QVOD si eadem interrogatio ratiocinatiua, & propositio contradictionis est (sunt autem in vnaquaque scientia propositiones, ex quibus vniuscuiusque propria conficitur ratiocinatio) erunt porrò & interrogationes quædam, ad singulas scientias attinentes, ex quibus fit cuiusque propria ratiocinatio. Patet ergo, non omnem interrogationem Geometricam esse, nec ad medendi artem omnem accommodari, & pari modo de cæteris. Sed aut ea, ex quibus aliquid eorum ostenditur, de quibus est ipsa Geometria: aut ea quæ ex eisdem demonstrantur, ex quibus Geometria demonstrat: qualia sunt perspectiua: idem est & in cæteris intelligendum. Atque de his ipsis reddenda quoque ratio est ex Geometricis principijs, conclusionibusve, sed de principijs nō est redenda ratio Geometræ, quatenus professor Geometriæ est: eadem sunt & in cæteris scientijs obseruanda. ¶Nec igitur artificem quemque quæuis percontari, nec ad quanuis interrogationem de singulis respondere oportet: sed ea tantùm, quæ in scientia sua determinata sunt. Quòd si quispiam cum Geometra, quatenus Geometra est, sic disseruerit, patet & bene illum esse disceptaturum, si ex his ostenderit aliquid: quòd si hoc disseruerit modo, non bene sine dubio disceptabit. Patet etiam illum non redarguere Geometram, nisi per accidens: quam ob rem inter ignaros Geometriæ, de Geometria differendum non est: latebit enim is, qui dixerit prauè. In cæteris etiam scientijs, res se habet similiter.

Text. xxviij. ¶Cùm autem interrogationes Geometricæ sint, sunt ne & ageometricę? & interrogationum eæ quæ ab ea prodeunt ignoratione, quæ est dispositio, geometricæ ne sunt an non & in quacunque facultatum similiter? præterea vtra ratiocinationum ab ignoratione proficiscitur: ea ne quæ ex oppositis cōstat, an ea quæ constructa vitiosè est? At enim ageometricæ interrogatiōes, aut ex Geometria sunt, aut ex alia facultate: nam Musica quidem interrogatio ageometrica est, ex Geometria vt æquè distantes putare concurrere, tùm geometrica, tùm ageometrica est: duplex enim ageometricum, & perinde atque informe atque alterum ex eo, quia nihil Geometriæ vt informe quod vacat forma: alterum ex eo, quia aliquid eius prauè complectitur: vt informe, quod turpem habet formam, fœdamque: atque hæc ignoratio, & quæ ex talibus est principijs, Geometriæ contraria est.

Textus. xxix. ¶In mathematicis autem nō similiter fraus fit, cùm differitur: quia mediū est semper duplex: nam alter extremorum de hoc omni, & hoc rursus idem de altero dicitur: atque prædicatum nō dicitur omne: hæc autem cernere licet, quasi mentis perceptione. In differendi verò facultatis disceptatiōibus latent. Est ne omnis circulus figura? si designauerit patet: sed quidnam vltra, carminane sunt circulus? continuò patet non esse. Atque non oportet inficiationem adipsum afferre, si inductiua propositio sit. Vt enim neq; propositio est ea, quæ non ad plura sese extendit (nō enim erit de omnibus: ex vniuersalibus autē extruitur ratiocinatio) sic patet nec eā inficiationē esse, quæ vniuersalis non est: etenim eædem sunt propositiones inficiationesve: nam quam affert quispiam inficiationem, ea vel differēdi vel demonstrādi propositio fieri potest. ¶Fit autem vt quidam vitiosè concludant. Propterea quod eos medios sumūt, qui terminos vtrosq; sequūtur: quale quidē & Cæneus facit, ignem gignī multiplicata ratione hoc pacto concludens: ignis vt dicit celerrimè gignitur: quod multiplicata gignitur ratione, id celerrimè gignitur. Hoc autem modo cōstare ratiocinatio nequit: sed si celerrimam generationem multiplicata sequatur ratio, & ignem celerrima generatio. Interdum igitur fieri nequit, vt ex ijs quæ sumuntur ratiocinatio constituatur: interdum verò fieri potest, sed non cernitur. ¶Quod si fieri nō posset, vt verum ostendatur ex falsis, facilè esset resoluere: conuersio nanq; necessario fieret. Sit enim .a. verum: quod cùm sit, hæc sunt, quæ quidē esse scio, veluti .b. ex ijs igitur illud esse ostendam. Conuertuntur aūt ea magis quę in mathematicis sunt: quia nullum accidens, sed definitiones accipiunt, atq; hoc etiam ipso à differendi differunt facultate. ¶Accrescit etiā rōcīnatio non per media, sed assumendo. Nā. a. de. b. sumitur, & hoc de. c. & hoc rursus de. d. Atq; hoc in infinitum procedit. In latus quoq; eius fit incrementum. a. nanq; de. c. atque de. e. concluditur. Sit enim .a. quidem numerus absolutè. b. vero simpliciter numerus impar, &. c. definitus numerus impar. a. igitur de. c. concluderetur. Altera rursus in parte. d. quidē sit par numerus simpliciter sumptus. e. verò definitus numerus par. a. igitur de. e. concludetur.

Postquam

POstquam in fine superioris capit. ostensum est quomodo particulares scientiæ non vtuntur principijs communibus, in hoc nono cap. pergit Aristote. dicere quomodo quæuis scientia vtatur proprijs principijs. Atqui si partitionem Cõmentatoris sequitur, capitulum hoc continet fragmentum superioris tex. 27. duosque alios text. s. 28. & 29. In prima ergo parte post quam dixerat Dialecticam & Metaphysicã habere quodammodo communia principia omnium scientiarum, subiungit, ꝙ omnes scientiæ habent sua propria principia & interrogationes. Ad cuius notitiam notandum est hæc tria nomina, interrogatio, propositio, & conclusio, idem significare diuersis rationibus. Eadem enim propositio dum interrogatur, est interrogatio seu quæstio: dum probatur est conclusio: dum admissa à respondente, vel probata ab arguente assumitur tanquam præmissa ad aliam probandum, est propositio. v. g. Anima est immortalis, dum interrogatur, vel à discipulo vt sciatur, vel ab arguente vt probetur, vel reprobetur est interrogatio: dum concluditur, ex illo medio, puta anima potest intelligere sine corpore, est conclusio: dum ex ea infertur operationes nostras dirigendas esse in aliam vitam, est propositio. ¶ In prima ergo parte textus Aristoteles ponit duas conclusiones: primam quæ pertinet ad arguentem: secundam quæ pertinet ad respondentem. Prima conclusio: Vniuscuiusque scientiæ sunt propriæ interrogationes. Probatur: quia vniuscuiusque scientiæ sunt propriæ propositiones. ¶ Vbi adnotandum est, ꝙ aliter accipitur hic interrogatio quam in superiori capite. Illic enim accipiebatur strictè vt pertinet ad dialecticum, qui probabiliter interrogat vtranque partem contradictionis: hic vero accipitur latius pro quæstione quacunque, etiã si sit propositio necessaria, quales sunt in scientijs demonstratiuis. ¶ Concludit ergo non omnem interrogationẽ esse geometricam, neque omnem ad artem medicã pertinere. (Sed ea &c.) Vbi notandum, ꝙ interrogatio dupliciter potest pertinere ad Geometram: vno modo quia interrogatur propter quid alicuius conclusionis Geometricæ: alio modo quia interrogatur propter quid alicuius propositionis perspectiuæ quæ illi subalternatur. Quod enim Geometra demonstrat in cõmuni de lineis: Perspectiuus assumit tanquam principium de lineis visualibus: vnde ad subalternantem scientiam pertinet reddere propter quid subalternatæ. Ait ergo principia esse Geometrica aut ea ex quibus aliquid eorum s. conclusionum demonstratur, de quibus (scilicet conclusionibus) est Geometria: aut ea, scilicet principia quæ ex eisdem s. principijs demonstratur, ex quibus geometria demonstrat: qualia sunt principia perspectiuæ. Itaque vult dicere, ꝙ principium perspectiuum potest interrogari à geometra. ¶ Quod si quis arguat quod potius ad perspectiuum spectat scire principia geometrica, quam econuerso ad geometram principia perspectiua: si quidem perspectiuus demonstrat per principia geometrica. Respondetur, ꝙ perspectiuus inquantum perspectiuus non probat sua principia: sed credit & recipit illa tanquam probata à geometra, & ideo illa pertinent ad geometram. Et hoc est quod subiungit. (Atque de his ipsis .i. principijs perspectiuis reddeda est ratio ex principijs Geometriæ siue ex conclusionibus eius.) Addit nihilominus, quod geometra quatenus est geometra non debet reddere propter quid de suis proprijs principijs, sed hoc pertinebit ad metaphysicum vt dictum est. ¶ In secunda particula textus. (Nec igitur. &c.) ponit secundam conclusionem quòd, scilicet non pertinet ad quamlibet scientiam de quouis interrogato respondere. Exempli gratia. Si quis interroget geometram, an linea recta pulchrior sit quã visualis, an circularis figura aptior sit ad motum quam quadrangularis, non pertinebit ad ipsum respondere: quia ad ipsum non spectat aliquid scire de pulchritudine aut de motu. Vnde subiungit, quòd si quispiam cum geometra quatenus geometra est sic disseruerit, vt ex proprijs principijs geometriæ voluerit illum redarguere, bene disceptabit. Si autem arguerit ex principijs quæ non sunt geometrica, redarguet illum quidem per accidens, nec propterea concludet eum esse ignarum Geometriæ, vt si geometram asserentem quadratum pulchrius esse circulo, quis redarguerit circulum esse pulchriorẽ, nihil probauerit contra geometram in quantum est geometra. Ex his colligit Aristotel. documentum, quod de vnaquaque materia disputandum est inter eos tantum, hoc est, & cum his, & coram his tantum, qui periti sunt in illa arte, vt periti ex proprijs principijs disputent, & non ex impertinentibus: & qui astant sciant iudicare vter disputantium bene disputet. ¶ In text. 28. (Cum autem interrogationes) mouet Aristote. tres dubitatiunculas: si interroganter legantur: nam forsan melius legerentur assertiuè vt patebit. Ad cuius euidentiam notãdum est, quòd quemadmodum in vnaquaque scientia sunt propriæ interrogationes & conclusiones, ita simul & propriæ ignorantiæ seu deceptiones pertinentes ad illam scientiam. ¶ Secundo notandum est, quod ignorantia vt videbimus cap. 12. alia est puræ negationis & alia prauæ dispositionis. Ignorantia puræ negationis est mera negatio scientiæ, vt rusticus habet nunc ignorantiam geometriæ de qua nec verum dicit nec falsum: ignorantia vero prauæ dispositionis est error contrarius scientiæ: nam scientia est bona dispositio, vt si qs in geometria crederet parallelas concurrere. Ignorantia puræ negationis geometriæ est quæcunque ignoratio circa materiam aliarum scientiarum: vtpote qui nihil pertinet ad geometram, vt ignorantia Musicæ vel Philosophiæ. Ignorãtia vero proprie geometrica, est illa quæ est in materia propria geometriæ. Et hæc vocatur propriè græcè ignoratio ageometrica. Quod Boetius transfert non geometrica: sed melius dicitur, ageometrica, seu ingeometrica, quia particula non, cum accipitur infinitanter, tantum valet sicut id quod non est geometricum, vt ignoratio medicinæ vocaretur non geometrica, sicut lignum dicitur non videns, sed particula, a, quæ græcè est priuatiua seu, in, latinè significat ignorationem in propria materia, sicut cæcum non dicitur lignum sed animal. Exemplum Aristote. est Arrhithmon quod potest verti, aut informem, vt vertit Argyropylus, aut non sonorum. Quod potest accipi negatiuè, vt punctum dicitur informe & lana non sonora, aut priuatiuè, sicut quod habet fœdam & turpem formam dicitur informe: & dissonantia vocum dicitur insonora. ¶ Tertio notãdum, quòd adhuc hæc ignoratio prauæ dispositionis potest in scientia contingere dupliciter. Vno modo ex defectu consequentiæ quia nõ est syllogismus, sed paralogismus, id est, syllogismus vitiosè constructus, vt transfert Argyropylus: aut ex defectu materiæ: quia scilicet procedit ex oppositis, id est, ex falsis principijs quæ opponũntur principijs proprijs. ¶ Igitur secundum hæc tria notabilia mouet Aristot. in prima particula tres quæstiunculas. Prima. Vtrum quẽadmodum in geometria sunt interrogationes geometricæ, ita sint & interrogationes non geometricæ, id est, ignorantię proprię pertinentes ad geometram. Secunda. Esto ita sit, vtrum illæ interrogationes quæ ꝓcedunt

Interrogatio, propositio, conclusio.

Prima conclusio.

Ignorantia duplex.

Text. 28.

Tres quæstiones.

Secunda cõclusio.

ex ea ignoratione quæ est dispositio, id est, vtrum ignorantiæ prauæ dispositionis sint propriæ Geometricæ. ¶ Tertia, Vtra ratiocinationum proficiscitur ab ignoratione, id est, quæ illarum dicitur propria ignoratio geometriæ, ea neque ex oppositis constat, id est, nunquid ea quæ procedit ex falsis principijs an ea potius quæ vitiose concludit per paralogismum. ¶ In secunda particula textus respondet ad quæstiones, vel forte vt Philoponus adnotauit, potius superiora verba legenda sunt assertiuè hoc modo, vt sunt interrogationes propriè geometricæ, ita & propriæ à geometricæ. &c. nunc reddit rationem. Sed parum refert. Respondet ergo per distinctionem affirmatiuè ad ambas priores quæstiones quæ sunt connexæ. At enim ageometriæ interrogationes aut de Geometria sunt aut ex alia arte) id est, aut sunt in materia geometriæ aut in alia materia: vt ignoratio Musicæ est non geometrica, id est, aliena à geometria. Hic est intolerabile mendacium in omnibus translationibus Argyropyli, vbi ait ꝙ Musica interrogatio, si de Geometria fiat, ageometrica est. Musica eñ ignoratio non potest esse de Geometria. Imo ponit exemplum Aristoteles de Musica, propterea quod nullo modo subalternatur geometriæ, sed Arithmeticæ Et quod Argyropylus transfert, si de geometria fiat, Græcè non est nisi tantum ex geometria, quę quidem particula non connectitur cum primo exemplo, sed cum secundo, cum quo nos eam iunximus hoc modo, (Ex geometria autem æquè distantes, id est parallelas concurrere) hæc est ignoratio in geometrica de geometria. Et ideo subiungit, quòd est tamen geometrica quantum ad materiam, tum ageometrica: quia est non veritas, sed ignoratio geometrica. ¶ Et ad declarandum secundam quæstionem ponit exemplum, quòd sicut, informe, dicitur vno modo negatiuè de illo qui caret forma: vt est punctum vel angulus: & alio modo de illo qui habet turpem formam, ita ignoratio in geometrica alia est puræ negationis, alia prauæ dispositionis, quæ est propriæ in geometria. Et idem obseruandum est in omnibus scientijs. v.g. quod sunt tantum tria elementa est ignoratio puræ negationis in philosophia morali: sed est ignoratio prauæ dispositionis & propria in philosophia naturali: econuerso vero, quod tantum sunt tres virtutes cardinales, est ignoratio puræ negationis in philosophia naturali: quia nihil ad eam pertinet, sed est prauæ dispositionis in philosophia morali. ¶ In textu. 29. (In mathematicis autem) respondet ad tertiam quæstionem quæ erat, vtrum ignoratio propria cuiusque scientiæ sit illa quæ procedit ex falsis principijs, an quæ fit ex paralogismo puta ex mala consequentia. Et intendit in toto isto textu constituére differentiã inter scientias Mathematicas (quas Boetius transfert doctrinas, eo ꝙ mathematicæ per excellentiam dicantur scientiæ & doctrinę) & disputationes dialecticas, quod videlicet in dialecticis vtroque modo contingit deceptio. s. & ex falsis principijs & ex paralogismis: in demonstrationibus vero contingere quidam potest ex falsis principijs non tamen ex paralogismo: & ideo pluribus modis contingit deceptio in dialecticis quam in demonstratiuis. Atqui occasione huius ponit in hoc text. quinque differentias in quibus mathematicæ excellunt alijs. Hanc differentiam ostendit quinque rationibus & ita in textu quinque erunt particulæ. ¶ Ad intelligentiam horum notandum est, quod paralogismus ex parte præmissarum contingit ex defectu medij, puta quia vel æquiuoce sumitur (quam antiqui vocabant fallaciam in dictione) aut quia non plenè distribuitur, quam vocabant fallaciam extra dictionem. Primo excludit a mathematicis primum defectum: deinde secundum: nam de defectu inferendo (quem nos appellamus extrinsecum) non facit Aristotel. mentionem hic. Prima ergo ratio Aristotelis est hæc, Medium in scientijs demonstratiuis duplex est, id est bis sumitur: quia per se refertur ad vtranque extremitatem (vt pote quia de ipso omni dicitur maior extremitas, & ipsum dicitur de omni minori extremitate) ergo in demonstratiuis nec committitur defectus æquiuocationis medij nec indistributionis eius. Antecedens est manifestum, quia medium in demonstratione vel est definitio cui per se primo conuenit passio, & quæ per se conuenit definitio, aut medium est genus, & minor extremitas est species: & ideo medium non potest esse æquiuocum. Et quanuis non sumatur cum signo vniuersali: quia tamen est per se, idem est differentiæ, animal rationale est risibile, & omne animal rationale: & ideo virtualiter distribuitur medium. At quia dixerat maiorem extremitatem dici de omni medio, & medium de omni minori, & non dixerat omnẽ maiorem dici de medio nec omne medium de minori, subiungit rationem: quia prędicatum, inquit, non dicitur omne, ideſt, signum vniuersale non debet poni à parte prædicati, vt docuit ipse. 1. Periher. capite. 5. Concludit ergo quod huiusmodi peccata in dissęredi facultate (id est dialecticæ disceptationibus) latet. Et ideo hæc est prima differentia in qua mathematicæ excellunt alijs. ¶ Subdit exemplum æquiuocationis. Circulus eñ æquiuocè significat & figuram & genus quoddam carminis apud Homerum, quod eodem pede incipit & desinit. Vnde dialecticus potest decipere sic arguendo, omnis circulus est figura: carmen est circulus: ergo carmen est figura. At vero apud geometram fieri nequit huiusmodi deceptio. Et ratio est quia (Hæc inquit cernere licet quasi mentis perceptione. ¶ Vbi notandum, quod æquiuocatio quæ committitur in hac voce, circulus, nõ committeretur si ad oculum ostenderetur descriptus: quia lineatio circuli non est æquiuocatio ad carmen sicut vox. Et quia geometra ex accommodatione suæ scię tiæ habet figuras geometricas ante oculos mentis quem admodum illas describit in abaco, propterea cum ei fit mentio de circulo, nullam æquiuocationem intelligit: sed statim recurrit ad figuram, Et ideo si quis interroget geometram, est ne omnis circulus figura? (Si designauerit patet) id est, si lineatus fuerit, patet quod omnis circulus est figura: & quanuis non lineetur in re, tamen mentis oculis lineatur a geometra. Et ideo si subsumatur, carmen est circulus, statim ei patet non esse verum. Summa ergo huius rationis est, quod cum in demonstratiuis extremitates per se primo conueniunt medio, inde determinatur significatio medij, vt capi non possit æquiuoce: in dialecticis autem quia propositiones non sunt per se, potest æquiuocatio latere: vt hic, quicunque discit est ignarus, sapiens discit: ergo sapiens est ignarus: nam discere æquiuoce significat & priuationem habitus, & hoc quod est actu considerare & intelligere. ¶ In secunda particula, (Atque non oportet) quia dixerat principia mathematicarum scientiarum esse de omni, inde quasi corollarium infert secundam excellentiam huiusmodi scientiarum ad scientias non demonstratiuas, videlicet, quod aliter instatur huiusmodi principijs quam principijs aliarum scientiarum. ¶ Ad cuius intelligentiam notandum, quod instantia (quam Argyropylus appellat inficiationem) est propositio per quam aliquod principium ostenditur esse falsum: vt si quis philosophus assereret omne corpus esse in loco, adduceretur instantia, cœlum secundum se totum non esse in loco. Vnde sicut interrogatio quando est præmissa, dicitur propositio, & quando pro-

Ad duas q̃stiones.

Arrhithmõ.

Text. 29.

Ad tertiam quæstionẽ.

Primæ excellẽtia mathematicarum.

2. Excellentia.

Instantia.

do probatur est conclusio, ita instantia, si assumatur vt præmissa ad reprobandum aliquod principium est propositio: & si cõcludatur tanquam oppositum principijs, est conclusio. ¶Est ergo differentia inter mathematicas & alias scientias quæ non procedunt demonstratione potissima, quòd in alijs scientijs sufficit afferre instantiam de aliquo in particulari: vt modo dicebamus de cœlo: & hanc vocat Arist. instantiam inductiuam: quia inductio fit per singularia. Sed in demonstratiuis, quia præmissæ sunt de omni, instantia non potest afferri nisi vniuersaliter falsificãdo principium. Etenim cum hæc sit per se prima, triangulus habet tres angulos. &c. non potest instantia ferri de aliquo triangulo, quin asseratur de omni: qa nulla est quod ait Aristoteles. (Vt enim neque est propositio (scilicet in mathematicis) ea quæ non ad plura se extendit (cum omnis demonstratio fiat ex vniuersalibus) patet nec instantiam in his esse quæ non fit vniuersalis.) Et probat consequentiam, quia idem est propositio & instantia. Nam quæ affertur tanquam instãtia, si modo probatur, potest esse præmissa ad aliud probandum tam in demonstratiuis quam in dialecticis. ¶In tertia particula, (Fit autem &c.) accedit ad probandum in mathematicis non contingere paralogismum ratione medij non distributi: quæ est tertia excellentia mathematicarum. 3. Excellentia. Exponit tamen prius quomodo contingat hic defectus in dialectica. ¶Vbi notandum est, quod in propositionibus consuetis potissimum hic defectus committitur, si quis in secunda figura arguat ex puris affirmatiuis: vbi cum medium prædicetur in vtraque præmissa in neutra distribuitur. Quocirca dum medium sumitur superius ad extremitates, non sequitur, omnis homo est animal: omnis equus est animal: ergo equus est homo. ¶At pro exemplo Aristotelis sciendum est, quod ex elementis si superius gignitur ex inferiori, dicitur gigni multiplicata ratione (quod Boetius vertit multiplicata analogia, id est proportione.) Propterea, quòd vt author est Arist. 2. de genera. text. 24. ex vno pugillo terræ fiunt per rarefactionẽ decem aquæ: & ex vno aquæ, plures aeris: & ex vno aeris multo plures ignis. Si autem econuerso inferius fiat ex superiori, dicitur gigni diminuta proportione: quia ex multis pugillis aeris, fit vnus aquæ percõdensationem. Quidam ergo philosophus Cæneus nomine paralogizabatur hoc modo. Quicquid gignitur multiplicata proportione, celerrime gignitur ignis celerrime gignitur: ergo ignis gignitur multiplicata proportione. Cuius conclusio vera quidem erat: sed malè syllogizata propter distributionem medij. Et ideo si quis sub illa maiori subsumat, aqua celerrime gignitur ex aere, (quod verum est quando ex aere humido generatur) falso concluderet, quod aqua multiplicata ratione generatur. Et hoc est quod ait Aristote. (fit autem vt quidam vitiose concludant propterea quod eos medios) scilicet terminos (sumant qui vtrosque extremos sequuntur) sicut animal dicitur de homine & equo: & celerrime gigni de igne & aqua. ¶Hoc supposito declarat quomodo hic defectus non contingat in mathematicis. Ait enim quod interdum fieri nequit vt ex tali dispositione medij cõstruatur bonus syllogismus: nempe quando medium est superius ad extremitates: interdum vero fieri potest vt sit bonus. (Sed non cernitur) id est, licet non videatur habere formam: vt pote quando medium conuertitur cum extremitatibus. Vnde cum in mathematicis & demonstratiuis scientijs vt plurimum extremitates conuertuntur cum medio: quia medium vt plurimum est definitio, & minor & maior extremitas sint definitum & passio, fit vt in huiusmodi scientijs vt plurimum teneat hic modus arguendi: vt omne risibile est animal rationale, omnis homo est animal rationale: ergo omnis homo est risibilis. Tametsi quandoque non teneat etiam in propositionibus per se: vt omnis homo est animal: omnis equus est animal: ergo equus est homo. ¶In quarta particula text. 4. Excellentia. Resolutio mathe. facilis. (Quod si fieri &c.) ex his modo dictis elicit quartam excellentiam mathematicarum scientiarum quæ differt à dialecticis: videlicet, quòd resolutio facilior est in mathematicis, eo quòd procedant ex certis & determinatis principijs. Quam conclusionem probat duabus rationibus. ¶Ad intellectum primæ meminisse primum opus est, ex prologo huius libri, quòd resoluere conclusionem est data conclusione inuestigare principia ex quibus cõcluditur. Item recordari oportet illius cap. 6. tex. 17. videlicet, quòd demonstratiuæ scientiæ solum procedunt ex necessarijs: in quo differunt à dialecticis disputationibus: nam verum dialecticæ non solum ex vero, sed ex falso concluditur: non tamen verum demonstratur nisi ex vero, quia falsum non est causa veri. ¶Ex quo fit vt media dialectica nõ sint determinata: sed sint infinita: media vero demonstratiua sint determinata. Exempli gratia. Omnis homo est risibilis, dialectice infertur ex his præmissis, omne animal est risibile, omnis homo est animal: & ex his, omne album est risibile, omnis homo est albus, & ex infinitis alijs: quia falsa non cadunt sub numero, cum error contingat infinitis modis. At demonstrari non potest nisi ex veris & quæ per se sint causæ illius: vt omne animal rationale est risibile: omnis homo est animal rationale. ¶Et hac de causa argute & ingeniose infert Aristot. in dialecticis difficile esse resoluere conclusiones in omnia principia: quod tamen est facilè in demonstratiuis. Ait ergo, (Quod si fieri non posset vt verum ostendatur ex falsis (scilicet in dialecticis disputationibus) facilè esset resoluere: conuersio nanque necessario fieret) id est, sicut conclusio esset vera, ita antecedens esset verum: & ideo sicut conclusio inferretur ex præmissis, ita & inferret illas. Sit enim a. verum, id est, sit conclusio. a. vera: quod cum sit, hæc sunt quæ quidem esse scio (id est, præmissæ etiam essent veræ) veluti. b. (per quam literam intelligit ambas præmissas.) Ex his ergo illud ostendam, id est, ex his ergo præmissis veris ostendam, id est, demonstrabo conclusionem. ¶Applicat hoc ad mathematicas dicens, (Conuertuntur autem ea magis. &c.) id est, in mathematicis vero magis conuertuntur conclusio & præmissæ: quia non accipiunt accidentia communia: sed solum demonstrant proprias passiones de definito: & ideo conclusio infert præmissas sicut econuerso. In dialecticis vero conclusio infertur ex præmissis tamen non semper infert illas. Et hanc appellabat antiqui fallaciam consequentis. 5. Excellentia. ¶In postrema particula textus, (Accrescit etiam, &c.) adiungit secundam rationem ad eandem conclusionem, scilicet, quod facilior sit resolutio in mathematicis. Et ratio hæc quintam illis accumulat excellentiam. Cum enim dixerat dialecticam multis abundare medijs ad eandem cõclusionem: mathematicas vero non nisi ex determinatis demonstrare, solunt dubium quod inde suboritur. Quomodo ergo vna scientia mathematica augetur: nam Dialectica augetur multiplicando media ad eandem conclusionem. Respõdet, quod mathematicæ accrescunt non per media (loquitur de medijs apriori propter quid) id est, non multiplicando media ad eandem conclusionem sicut dialectica, sed assumendo, id est, demonstrando passionem de suo proprio subiecto, & per idem subiectum demonstrãdo eandem passionem de inferiori subsumpto sub illo. ¶Vbi notandum, quòd tripliciter crescunt scientiæ ma-

Tripliciter mathematicæ augentᵉ.

thematicæ: uno modo descendendo directè: vt si habere tres angulos æquales duobus rectis, demonstretᵉ de triangulo, cui per se primo conuenit per suam propriam definitionem videlicet, omnis figura rectilinea trium angulorum habet tres. &c. triangulus est figura rectilinea &c. ergo triangulus habet tres, &c. Mox eadem passio demonstratur de isoscele per triangulum, scilicet, omnis triangulus habet tres. &c. isosceles est triangulus: ergo. Deinde omnis isosceles habet tres. &c. triangulus semicirculi est isosceles: ergo. Et istum modum explicat hic. Appellat enim definitionem. a. & primum subiectum. b. secundum. c. &c. (Nam. a. inquit de. b. sumitur) id est prędicatur in minori primæ demonstrationis. & .b. de. c. in secunda demonstratione. &c. & ita consequenter. ¶ Secundo modo augetur huiusmodi scientiæ ad latus, id est per species ex æquo diuidentes idem genus Hoc exemplum expositores versionem Boetij secuti explicant hoc modo, Dicitur passio ꝓpria generis, vt omnis numerus est finitus vel infinitus, tunc sequitur, numerus par est numerus: ergo est finitus vel infinitus. Si vero subsumas, numerus impar est numerus. idem concludetur de illo. Et si dicas, omne animal est sensibile, quancunque speciem animalis subsumas, concludetur illa passio. ¶ At vero quanuis exemplum sit verum, non tamen est quo vtitur Arist. nec in Græco, nec in versione Argyropili Ait enim a. sit numerus absolutè (quod sit maior extremitas). b. vero simpliciter numerus impar (quod sit medium). c. vero definitus numerus impar, id est certa species numeri imparis quod sit minor extremitas. Fiet hæc demonstratio, omne. b. est. a. omne. c. est b. ergo omne. c. est. a. id est omnis numerus impar est numerus: ternarius est numerus impar: ergo ternarius est numerus. Rursus si. d. sit numerus par. e. vero definitus numerus par: vt binarius vel quaternarius: fiet hæc demonstratio, omne. d. est. a. omne. e. est d. ergo omne. e. est. a. Vult ergo quod genus supremum, quancunque speciem sumas pro medio, cõcludetur de infima specie subsumpta sub tali medio Quod est scientiam augeri ad latus ¶ Tertio modo scientiæ mathematicæ crescunt demonstrando primam passionem de subiecto & per primam, secundam: & per secundam, tertiam: & ita in infinitum. Quomodo procedit Euclides demonstrando primo de linea, à quolibet puncto in quodlibet punctum duci, & deinde super datam lineã triangulum æquilaterum collocari: & ita consequenter. Reliquit ergo Aristote. mathematicas scientias abundè commendatas.

Quæstio quinta.

Vtrùm omnis demonstratio procedat ex principijs per se & proprijs.

A Parte negatiua posſetᵉ statim argumenta fieri cõtra illam fundamentalem conclusionem Aristotelis cap. 6 text. 16. scilicet omnem demonstrationem procedere ex necessarijs: nam demonstratiões naturales de motibus & coniunctionibus planetarum, de pluuia & grandine, & alijs impressionibus naturalibus gerant simpliciter scientiam: & tamen nõ procedunt ex necessarijs Sed ad hæc responsum est. q. 3. vbi notum fecimus quemadmodum huiusmodi propositiones sint suo modo necessariæ. ¶ Et ideo aliter arguitur aduersus primam principalem conclusionem in eodem capi. tex. 18. & .7. cap. tex. 19. videlicet, ꝙ omnis demonstratio procedit ex principijs per se & nullo modo ex his quę sunt per accidens. Aristo. multas rerum proprietates demonstrat quæ illis competunt per accidens: ergo sibi est ipse contrarius. Antecedens patet primo. In. 2. Physi. tex. 39. demonstrat casum & fortunã inesse rebus, quæ tũ sunt causæ per accidens, nam sunt præter intentionem agentis. Secundo in. 2. de cœlo. tex. 43. demonstrat cœlum semper moueri & terram semper quiescere: & tamen motus & quies non sunt propriæ passiones cœli & terræ: sed accidentia communia omnium corporum naturalium. Et text. 104. demonstrat, cælum esse sphæricum, & terram rotundam: & tamen sphæricum & rotundum non sunt passiones corporum naturalium: sed quantitatis. Tertio In. 2. de gene. tex. 16. demonstrat ignem esse primo caliduꝫ, aerem vero humidum, aquam frigidam, & terram siccam: & tamen illæ non sunt propriæ passiões elementorum, sed communes, vt pote calor, igni & aeri & humiditas aeri & aquæ. &c. Et Commentator. 4. Physic. text. 2. dicit id quod per accidens competit, si semper cõpetit, posse intrare demonstrationem, vt materiam & formam esse mobiles: potest esse principium & conclusio demonstrationis, licet per accidens conueniat illis ratione totius compositi. Et id demum confirmatur: quia omne corpus esse coloratum cadit sub demonstratiõe: imo omne animal esse coloratum, licet esse coloratum sit accidens commune. ¶ Secundo principaliter arguitur. Mathematicæ inter omnes scientias sunt quæ potissimis vtuntur demonstrationibus: & tamen demonstrant per causas per accidens: ergo demõstratio non semper procedit ex causis per se. Probat minor Demonstrat geometra sup datã lineã diametrum æquilaterum collocare, designata linea recta & sumpto vno extremo pro centro, describendo vnum circulum qui transeat per aliud extremum, & rursus super aliud extremum describendo alium circulum æqualem, & a puncto quo intersecant se circuli deducendo duas lineas vsque ad extrema datæ lineæ, vt patet in hac figura. Tunc arguitur sic. Ad triangulum esse æquilaterum per accidens est descriptio illorum circulorũ: nam licet nullus ad imaginationem possit esse circulus, triangulus nihilominus esset æquilaterus.

Item probat omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, protrahendo vnam quanlibet lineam trianguli Quæ faciat. v g. triãgulum extrinsecum d & arguendo hoc modo, angulus extrinsecus. d est æqualis duobus extrinsecis sibi oppositis, scilicet. a. b. (quæ est 32. Euclidis) ergo duo anguli. c. d sunt æquales tribus. a. b. c. quia si ide commune. scilicet. c. addatur duobus æqualibus, quæ remanent sunt æqualia: sed. c. &. d. æquiualent duobus rectis (quæ est. 13. Euclidis) ergo tres anguli. a. b. c. æquiualent duobus rectis. At vero quod angulus extrinsecus d. sit æqualis duobus sibi oppositis est causa per accidens: nam licet nullus esset angulus extrinsecus: nihilominus tres anguli intrinseci æquiualerent duobus rectis.

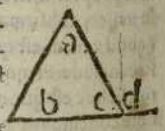

¶ Tertio principaliter arguitur aduersus secundam conclusionem principalem. s. demonstrationem procedere ex proprijs. Et arguitur primo, ꝙ procedat ex alienis trã secundo de genere in genus contra conclusionem posita capit. 7. tex. 20 Philosophia naturalis & Geometria sunt omnino scientiæ diuersæ: nam subiectum philosophiæ est ens mobile, & subiectum geometriæ est quantitas cõtinua

tinua, vt abstrahit à materia & motu: ergo principia vnius sunt simpliciter aliena respectu alterius: & tamen geometra probat illud principium, A quolibet puncto in quodlibet punctum lineã ducere, per hoc principium physicum, inter quælibet duo puncta mediat spatium. Et viceuersa philosophus naturalis. 2. de cœlo. text. 104. probat terram esse rotundã & cœlum sphæricum: quod non potest probari nisi per medium geometricum, vide licet ꝙ omnes lineæ ductæ à centro ad circunferentiam sunt æquales. Et eodem modo Chirurgus probat vulnera rotunda difficilius sanari per medium geometricum: per hoc. s. quod latera talis vulneris magis distant quam si haberet figuram oblongam. Quinimo lunam esse eclypsabilem est propositio Astrologiæ, & tamen probatur per interpositionem terræ inter solem & lunam quæ est medium physicum: nã interpositio dicit motum, de quo tractat philosophus naturalis. Et confirmatur specialiter argumentum in exemplo Aristotelis. Geometra vtitur principio Arithmeticæ, ergo malè ponit exemplum Aristoteles in istis, ꝙ nullo modo vna scientia vtitur principijs alterius. Probatur antecedens. Geometra probat diametrum quadrati æqualiter non esse commensurabilem costæ, eo ꝙ diameter & costa non se habent sicut duo numeri, puta sicut numerus maior excedit numerum minorem per vnitatem vel vnitates quæ sunt partes aliquotæ omnium numerorum. ¶ Quarto principaliter arguitur. Hoc principium vniuersalissimum, de nullo idem simul affirmatur & negatur, intrat formaliter demonstrationẽ: ergo malè id negauit Aristoteles cap. 8. tex. 26. & per cõsequens omnes scientiæ possunt vti hoc communissimo principio. Probatur antecedens. Hic est optimus syllogismus, idem simul esse & non esse est impossibile: materiam primam esse sine forma est idem simul esse & non esse: ergo materiam primam esse sine forma est impossibile. Item si quis proteruissimus concederet idem posse produci à se ipso, redarguendus esset cõtradictionis hoc modo. Idem simul esse & non esse est impossibile: sed idẽ seipsum producere includit idem esse quando non est (nam causa debet præcedere effectum) ergo idem non potest seipsum producere. Et multis alijs modis potest primum principium intrare demonstrationem.

Quæstio hæc partim ex tertia quæstione, partim ex expositione textus facilè dissoluitur. Nihilominus ad maiorem dilucidationem formata sunt pauca hæc argumenta. Præmissa ergo affirmatiua responsione ad quæstionem, ad primum argumẽtum negatur antecedens. Et ad primam probationem respondetur, ꝙ de casu & fortuna possumus loqui aut particulariter aut in genere. Particulariter non est de illis scientia nec demonstratio: vt infra in hoc lib. asserit Aristote. text. 43. 1. non demonstratur, ꝙ ædificator inueniat thesaurum, aut ꝙ nauigans ditescat, & similia: quia hæ sunt causæ per accidens: & per consequens non sunt per se quarto modo. Tamen in genere hoc cadit sub scientia. s. ꝙ casus & fortuna sunt causæ per accidens & dubiæ, ꝙ earum effectus sequuntur præter intentionem agentis. Huiusmodi enim propositiones sunt per se: nã hoc quod est esse causam per accidens, per se primo modo conuenit fortunæ: quia illa est eius definitio. Et hoc modo tractat Aristo. de fortuna in. 2. Physi. Et item. 3. Ethico. cap. 3. docet ꝙ de fortuitis, quippe quæ in nostra potestate non sunt non est consilium.

Ad primũ.

¶ Ad secundum membrum respondetur per illud quod supradictum est. q. 3. in solutione confirmationis quarti argumenti. s. ꝙ vt sit aliqua propositio demonstrabilis, satis est ꝙ sit per se aut perse tate solius subiecti aut perseitate solius prædicati: & illę, cœlum mouetur, terra quiescit, sunt per se perseitate subiecti, sicut homo est bipes: nã per se cœlum habet vt moueatur: licet moueri per se primo non conueniat cœlo. Econuerso, homo est aptus ad medicinam, est demõstrabilis: quia est per se perseitate prædicati: nam talis aptitudo per se conuenit homini: quanuis non omnis homo per se habeat illam. ¶ Eodem modo posset dici ad tertiã probationem, ꝙ ignis per se perseitate subiecti est calidus, quanuis caliditas conueniat etiam aeri. Sed tamen alia est intentio Aristote. videlicet, ꝙ quanuis quodlibet elementum vendicet sibi duas qualitates, tamen vna est quæ per se primo illi conuenit: vt caliditas per se primo conuenit igni, & siccitas secundario: aeri vero per se primo conuenit humiditas, & secundario caliditas: hæ autẽ qualitates conueniunt mixtis ratione elementorum. Et ideo respondetur, ꝙ ignis est calidus, est per se primo in secundo mõ dicendi per se: & ignis calefacit, est in quarto, & per consequens sunt propositiones simpliciter demonstrabiles. Ad illas propositiones, cœlum est sphæricum, terra est rotunda, respondetur, ꝙ quanuis rotunditas sit passio quantitatis, nihilominus quia quantitas est accidens proprium corporis, corpora naturalia determinant sibi certam quantitatem quæ proinde est de illis demonstrabilis. Vnde homini alia est propria figura alia vero equo, aliæque alijs animalibus.

¶ Ad autoritatem Cõmentatoris multi varie respondent: conceditur tamen in tentum ꝙ aliquando philosophi non vtuntur ita strictè propositionibus necessarijs. s. quarum prædicata per se primo conueniunt subiectis, sed satis est si semper conueniant, & ideo illa seruit demonstratiõi, materia & forma mouentur localiter, & item illa omne animal est coloratum, & quandoq; hæc, cygnus est albus coruus est niger & similes.

¶ Ad secundum principale respondetur, quod Mathematicæ scientiæ potissimum demonstrant per causas formales, sicuti scientiæ naturales per efficientem & finalem, vt videbimus lib. 2. cap. 11. Demonstrant enim mathematicæ valorem & virtutem figurarum quantitatis: & quia per vnam figuram ostenditur longitudo linearum alterius figuræ, & per vnum angulum extrinsecum ostenditur ad oculum quantitas oppositorum angulorum, propterea ad demonstrandam passionem vnius figuræ vtitur mathematicus alia figura. v. g. quia triangulus æquilaterus constat ex tribus æqualibus lineis, & lineæ exeuntes à centro ad circunferentiam eiusdem vel æqualis circuli sunt æquales, propterea ostenditur æquilaterus triangulus per descriptionem circulorum.

Ad secundum.

¶ Vnde ad argumentum negatur, ꝙ mathematicę demonstrẽt per causas omnino accidẽtales: nam quanuis descriptio circulorum non sit per se causa efficiens trianguli æquilateri, tamen quodammodo est causa formalis per se, ad hunc sensum, ꝙ ad descriptionem talium circulorum formaliter sequitur illa dispositio trianguli. Et eodem modo angulus extrinsecus est quodammodo forma per quã manifestatur valor angulorum internorum trianguli.

¶ Ad tertium principale responsio patet ex expositione text. 20. Vnde colligitur Arist. non negare vniuersaliter scientiam vnam posse vti principijs alterius: sed duo sunt quæ docet. Primum ꝙ vnaquæq; scientia habet sua propria principia, vltra quæ ipsa non procedit, sed vel sunt per se nota vel ad aliam scientiam pertinebit illa probare. Secundo docet, ꝙ nulla scientia probat principia alterius, nisi aliquo modo subiectum illius pertineat ad subiectum alterius: alias si subiecta sunt omnino diuersa erit transitus seu migratio à scientia in scientiam, qui quidè transitus reprobatur: at si aliquo modo vnum subiectum

Ad tertium.

pertineat ad aliud, non erit transitus, sed descensus licitus. ¶Vnde ad primum membrum argumenti negatur subiectum Geometriæ & Philosophiæ esse omnino adeo diuersa, vt principia vnius sint prorsus aliena respectu alterius: nam quanuis Geometria tractet de quantitate & punctis vt abstrahunt à materia, nihilominus quia quantitas & puncta sunt accidentia corporis naturalis, potest philosophia reddere principiorum Geometriæ rationē. ¶Et pariter ad secundum membrum respōdetur, quod eadem passio demonstratur de eodem subiecto à diuersis scibilijs per diuersa media, vt, ꝙ terra est rotunda, probat philosophus naturalis, per motum quia videlicet omnes partes terræ quantum possunt tendunt ad centrum, & per consequens æqualiter distant à centro: quod est facere circulum. Astronomus vero id probat, quia terra est velut centrum mundi æqualiter distans à cœlo. Item lunam esse eclypsabilem philosophus naturalis probat per motum: quia. s. terra interponitur inter solem & lunam, nō curando in quibus punctis cœli sint luminaria. Astronomus vero vice versa id demonstrat, quia quotiescunque sol & luna sunt in capite vel cauda draconis luna priuatur lumine, non curando quod corpus interponit. ¶Ad aliud de Chirurgia respōdetur eodem modo, quia figura vulneris aliquid nonnunquam refert ad sanitatē: propterea chirurgus inquantum Geometra reddit aliqñ causam suorum principiorum. ¶Sed ad confirmationē negatur, ꝙ Geometra vtatur principijs Arithmeticę: sed tamen aliquando potest vna scientia vti exemplis alterius: vel quia oppositа iuxta se posita clarius elucescunt, vel quia conclusio vnius scientiæ euidentior est in materia alterius. Et quia inter numeros nunquam potest esse proportio irrationalis: quia saltem vnitas erit pars aliquota amborum, ꝓpterea geometra probat diametrum non esse commensurabilem costæ, quia non se habent vt duo numeri, vt eadem sit pars aliquota vtriusque. ¶At vero circa quartum arg. notandum est ꝙ hæc principia vniuersalissima dupliciter possunt considerari intrare demonstrationem: vno modo ad explicandam contradictionem in aliqua particulari materia, vt si dicas, idem simul esse & non esse est impossibile: sed idem simul moueri & quiescere est impossibile. Et isto modo non inconuenit ꝙ expresse intrent demonstrationem: & ita fit in confirmatione: quanuis aliquis posset negare illam minorē, materiam esse sine forma, est esse & nō esse, de quo alias. Alio modo ista principia considerari possunt in demonstratione ad probandum alias conclusiones particulares scientiarum. Et hoc modo negat Aristo. intrare formaliter demonstrationem: sed solum intrat virtualiter. Vnde sicuti est in principijs rerum naturalium vbi sunt aliqua principia formaliter intrantia compositionem & principia particulariter applicata, vt ignis ad calefaciendum: & alia præterea generalia in quorum virtute ista particularia agunt, vt puta constellationes cœlestes, ita in demōstratione sunt aliqua principia particularia puta præmisse formaliter intrantes demonstrationem, & alia sunt principia vniuersalia quæ non intrant demōstrationem formaliter, sed solum virtualiter: qualia sunt, de quolibet idem vel affirmatur vel negatur, & de nullo idem simul affirmatur & negatur. Enimuero proteruissimo neganti principium immediatum persuadetur, deducendo eum ad impossibile per ista principia, vt dictum est in expositione textus. Exempli gratia. Si quis negasset ab æqualibus, demptis æqualibus, remanere æqualia, deduceretur ad impossibile hoc modo: Si non remanēt æqualia, ergo remanent inæqualia: per primum principium (de qualibet enim quantitate affirmatur æquale vel inæquale) si sunt inæqualia: ergo vnum est maius: addantur ergo excessus æquales qui dempti fuerant, & illud idem remanebit maius: & per consequens illa antequam demerentur excessus non erant æqualia: cuius oppositum supponebat dignitas assumpta.

De demonstratione propter quid, & quod est. CAP. X.

DIffert autem scire esse, & propter quid est: primò quidem in eadem scientia: atq; in hac dupliciter. Vno quidē modo, si ratiocinatio non per ea quæ vacant medio fiat: non enim prima sumitur causa: scientia autem eius propter quid est, per primam fit causam. Alio verò modo, si per ea quidem quæ vacant medio non tamen per causam, sed per notius eorum quæ conuertuntur, efficitur. Atque nihil phibet, vt eorum quæ de sese mutuò prædicatur, notius interdum fit id, quod non est causa: quare demonstratio per id ipsum efficietur. ¶Veluti vagas stellas esse propè, quia non micant: vagæ stellæ sint. c. non micare. b. ꝓpè esse colloceturin. a. Verè igitur. b. dicetur de. c. vagæ nanq; stellæ nō micant. at verè etiam. a. de ipso dicetur. b. quod em̄ nō micat, id est ꝓpinquū: hoc autem per inductionem vel sensum sumatur. a. igitur necesse est ipsi competere. c. quare demonstratum est, vagas esse propinquas. Hęc igitur ratiocinatio non est ipsius propter quid est: non enim, quia nō micant vagantes stellæ, ideò sunt propè: sed quia sunt propè, ideo non micant. ¶Fieri autem potest, vt per alterum ostendatur: atque tunc erit ipsius propter quid est ratiocinatio: nam stellæ vagātes quidē sint. c. propè autem esse fit. b. & non micare colloce tur pro. a. & b. igitur competit ipsi. c. nā vagan tes stellæ sunt propè. & a. constat ipsi competere. b. ea nanque non micant quæ propè sunt. Quibus fit, vt. a. quoque competat ipsi. c. atq; hæc est ratiocinatio ipsius propter quid est: nā sumpta est ipsa causa prima. ¶Prorsus fit, vt luna per accretiones demonstretur est rotunda: quēadmodum quidam demonstrant: nam si rotundum est id omne quod sic accrescit, luna autem sic accrescit, perspicuum est, lunam esse rotundam. Atq; hoc quidē modo ea facta est ratiocinatio, quia ipsum esse ostenditur. At si medium ecōtrà ponatur, extruetur ipsius propter quid est ratiocinatio: non enim ob accretiones tales rotunda est luna: sed quia est figurę rotundæ, ideo talia suscipit incrementa. Atq; fit pro

Text. 30.

c. Luna,

c. Luna, rotundū pro. b. sic accrescere ponatur pro. a. ¶ In quibus autē ipsa media non cōuertuntur, & est id notius ꝙ non est causa ostendi tur, quidē esse, ipsum autē propter quid est nō demōstratur. ¶ Præterea in his, quibus mediū extra ponitur: etenim in his ipsis est ipsius esse, & non ipsius propter quid est demōstratio: non enim dicit causam ipsam, veluti propter quid paries non respirat, quia non animal est: nam si hoc non respirandi causa est, oportebat animal respirandi causam esse: ceu si negatio causa est non essendi, affirmatio causa est essendi: vt si calidorū ac frigidorum intemperatio, sanitatem nō habēdi causa est: eorundem temperatio, sanitatē habēdi causa est. Pari quoque modo, si affirmatio essendi causa est. Ad hæc aūt quæ hoc pacto sunt assignata, non accommodatur id ꝙ est dictum: nō enim animal omne respirat. ¶ Atque ratiocinatio causę talis in medio fit figura. a. nāque sit animal. b. respirare paries. c. Igitur ipsum. a. cuilibet quidē. b. competit: omne nanque ꝙ respirat, animal est, nulli aūt ineſt. c. quare neque. b. cuipiā competit. c. paries igitur non respirat. Tales verò causę si miles sunt hisce, quæ per exuperationē dicūt. Hoc autē est medium id dicere, quod superat causam. Cuius generis est Anacharsidis illud, in Scythia modulatrices nō sunt, nam neque vites. In eadē igit sciētia, & in mediorū positione, hæ sunt ratiocinationis ipsius, esse ad ipsius ꝓpter qd est ratiocinationē, differētię. ¶ Alio vero modo differūt esse, & propter quid est, ꝙ per aliam atq; aliā vtrūque cōsiderat: tales aūt sunt eæ, quæ ita sese habēt, vt altera sub altera collocetur, vt ad geometriam perspectiua, & ad solidorū scientiam machinarū facultas extruendarū, & ad Arithmeticam Musica, & ad Astrologiam sese habet eorū sciētia quæ apparēt. Atque harū nonnullæ scientiarū nomine ratione ve ferè cōueniūt: ceu Astrologia est & ipsa Mathematica, & nauigandi sciētia: & Musica ea est quæ Mathematica, & quæ auditum oblectat. ¶ Hic. n. ipsum quidē esse, ad eos pertinet scire, qui sensu vtūtur, ipsum autem propter qd, est ad Mathematicos ipsos: hi nāque causarum demōstrationes habent, & persæpe nesciūt ipsum esse, quemadmodum ij, qui contēplantur ipsum vniuersale, nonnulla singularium, quia non animaduertunt, sæpenumero nesciūt. Hæ autem sunt, quæ formis ipsis vtuntur, quæ quidē sunt alia quædā, subsłantiaque diuersa. Mathematicæ nanq; sciētiæ circa formas sunt: de nullo enim subiecto dicunt: nam & si Geometrica ipsa sunt in subiecto, non tamen vt in subiecto sunt geometricæ considerationi subijciuntur, vt autem perspectiua sese habet ad geometricam, sic alia sese habet ad perspectiuam, veluti de Iride, nam ipsum quidem esse, ad naturalem pertinet scire, ipsum autem ꝓpter quid est, ipsius est perspectiui, aut simpliciter, aut eius qui cōplectitur mathematicam. ¶ Cōplures etiam scientiarū, quæ non sunt ita dispositæ, vt altera sub altera sit collocata, pari mōse habēt: vt Medicina atque Geometria. Nam scire vlcerum ea quæ orbis subeunt formam, tardius cæteris curari, ad medicū spectat: & propter quid autem, ad geometrā,

HAec est tertia pars mē bri tertij principalis: in qua post constitutam demonstrationē propter quid ostēditur in hoc capite decimo quibus differat demōstratio ꝓpter quid, & quia: & ca. sequenti, quę nā figura sit ad demōstrationem accōmodatior. Et est in diuisione Cōmentatoris capitulum hoc textus vnicus, nempe trigesimus: quem tñ nos in decem particulas partiti sumus. Duas tñ partes principales cōtinet. In priori ostendit Arist. demonstrationem, quia, dupliciter differre à demonstratione propter quid in eadem scientia: & in altera addit quomodo tertio differant in diuersis sciētijs. ¶ Vbi circa nomen adnotandum est primo, ꝙ demōstratio, quia, dicitur ex versione Boeti j: nam potius appellanda esset demonstratio: ꝙ hoc est hoc, nam hæc est differētia inter demōstrationem, quia, & propter quid: quod demonstratio, quia, demonstrat verum esse, quod hoc est hoc, non reddendo causam illius: quam tñ reddit demonstratio propter quid. Et ideo ly quia, non debet intelligi vt dicat causam, sed vt sit coniunctio, scilicet, demonstratio, ꝙ hoc est hoc, seu ꝙ hoc est verum. Quocirca apud Argyrop. nunquam appellatur, nisi demonstratio qua ostenditur ipsum esse. Demonstratio, quia. ¶ Secundo notandū est, quod definitio demonstrationis posita in. 2. cap. solum est demonstrationis propter quid: quæ simpliciter est demonstratio. Vnde ꝙ aliqua demonstratio non sit ꝓpter quid & per consequens sit quia, contingit dupliciter: aut quia procedit per causam non quide immediatā & proximam & propriā, sed per causam remotam: alio modo, quia nō procedit per causam, sed per effectū, & per signum notius quo ad nos, in cæteris vero omnibus debet demonstratio, quia, conuenire cum demonstratione propter quid, vt scilicet procedat ex propositionibus necessarijs & per se. ¶ Vnde demonstratio, quia, est demonstratio procedens aut ex causis mediatis, aut ex effectibus nobis notioribus. Et hoc est quod ait (Differt autem, &c. Atque nihil, inquit, prohibet vt interdum notius sit id quod non est causa, scilicet effectus: imo ita regulariter est in materialibus. Notior enim nobis est ecclipsis lunæ, quam interpositio terræ. ¶ In secunda particula. (Veluti vagas stellas) subiungit exemplum secundi modi. ¶ Vbi notandum est, quod stellæ vagæ seu erraticæ, dicuntur planetæ, eo quod mouentur proprio motu ab occidente in orientem cōtra primum mobile. Quæ quidem non apparent micare (seu scintillare vt vertit Boetius) eo quod sunt nobis propinquiores quam stellæ fixæ in firmamento. Micatio enim illa seu scintillatio accidit ex eo quod stellę firmamenti, cū sint à nobis remotissimæ, causant in oculo debilissimum co Stellæ vagę.

num, qui proinde male sigitur oculo: & dum trepidat, facit sydus apparere scintillare. Tametsi. 2. de cœlo. tex. 48. Sol etiã dicatur scintillare propter excellentiã sensibilis quod disgregat visum: quæ est alia causa apparentiæ scintillationis: veluti in regulis, vbi radij solis reflectuntur, apparet. Ait ergo. (Vage stellæ sint. c. medius est sint minor extremitas: nõ micare. b. id est, medium: prope esse, collocetur in. a. id est, in maiori extremitate.) Tunc fiet hæc demonstratio, quia, stellæ non micantes sunt prope nos: planetæ sunt non micantes: ergo planetæ sunt prope nos. Non micare enim non est causa, sed potius effectus huius quod est, esse prope, & ideo talis demonstratio non est propter quid. Ait vero quod illæ præmissæ possunt esse notæ per inductionem aut per sensum: nam maior experientia fit nota. Experimur enim luminosum remotissimum propter debilem angulum in oculo apparere scintillare: & minor itidem fit nota inductione: quia videmus nec Venerem scintillare, nec Mercurium scintillare, & ita reliquos. ¶ In tertia particula. (Fieri autem potest) docet Aristoteles, quem admodum talis demonstratio, quia, potest resolui in demonstrationem propter quid, si id quod accipiebatur pro maiori extremitate accipiat pro medio, & id quod accipiebatur pro medio, accipiatur pro maiori extremitate. Construetur nanque tunc hæc demonstratio, stellæ quæ sunt prope nos non scintillant: planetæ sunt prope nos: ergo planetæ non scintillant quæ quidem est propter quid: nam esse prope est causa non scintillandi. ¶ In quarta particula. (Prorsus fit) subiungit Aristoteles secundum exemplum, priori simile: si quis demonstret lunam esse rotundam ab effectu, quia videmus illam orbiculariter crescere, hoc modo, quod orbiculariter crescit est rotundum: luna orbiculariter crescit ergo est rotunda. Crescere enim orbiculariter, non est causa quod si rotunda: sed potius effectus. Vnde econuerso fiet propter quid hoc modo, omne rotudum dum illuminatur orbiculariter augetur (quia quicquid recipitur, recipitur ad modum recipientis vt colligitur à Comme. 3. de anima. cõ. 4.) luna est rotunda, ergo dum crescit per receptionem luminis augetur orbiculariter. ¶ In quinta particula. (In quibus autem ipsa media) quia dixerat demonstrationem, quia, resolui in demonstrationem propter quid, ne quis deciperetur credes id vniuersaliter cõtingere, docet quando id vsu venire possit, quando vero minime: dicens, quod vbi pro medio in demonstratione, quia, accipitur effectus adæquatus, & pro maiori extremitate causa adæquata, & pro minori subiectum, adæquatum, potest fieri talis resolutio: alias non semper. ¶ Vbi notandum est, q̃ effectus adæquatus causæ est qui habet duas conditiones, putà qui sequitur ex sola tali causa, & ex omni tali: vt scintillare, & esse prope: apparere, & latescere. In adæquatus vero contingit dupliciter, vel quia est inferior & exceditur à causa, scilicet, quia sequitur ex aliqua tali causa, non tamen ex omni: vel quia est superior puta quę sequitur ex omni tali causa, non tamen ex sola. Si est in adæquatus primo modo tanquam inferior, tunc demonstratio, quia, procedit: demonstratio vero propter quid non procedit: vt moueri motu progressiuo, est effectus animalis, non tamen cuiuscunque animalis: quia ostreæ non mouentur tali motu, tunc sequitur in demõstratione, quia quicquid mouetur motu progressiuo est animal, homo non uetur motu progressiuo: ergo homo est animal: tamen demonstratio propter quid nulla est, omne animal mouetur motu progressiuo: omnis homo est animal, &c. quia maior est falsa. Si vero effectus sit excedens causam, tunc demonstratio propter quid procedit, demonstratio vero, quia, nequaquam: vt viuere est effectus omnis animalis, non autem solius (nam & plantæ viuunt) sequitur ergo propter quid. Omne animal viuit: omnis homo est animal: erge omnis homo viuit: tamen demonstratio quia, nõ valet. Quicquid viuit est animal, omnis homo viuit: ergo, nam maior est falsa. ¶ In sexta particula text. (Præterea in his) subdit Aristotel. exemplum secundi modi demõstrationis, quia, videlicet quã do procedit ex causa remota. Vbi notandum, quod medium extra poni, est aut negari de aliqua extremitate, vt in syllogismis negatiuis, aut importare causam remotam. Quare hic (quod est notandum) aliter accipitur principium immediatum quam in secundo capite. Illic enim accipiebatur pro illo quod non habebat aliud medium à priori: hic autẽ accipit vt opponitur principio remoto, videlicet, q̃ importat causam primã cõclusionis. Exẽplum est, vt si paries demõstretur nõ respirare, quia non est animal. Etenim nõ esse animal, nõ est proxima causa non respirandi: sed non habere pulmonem. ¶ Vnde subiungit Aristo. quod si non esse animal, esset causa non respirandi, oportebat, esse animal, esse causam respirandi: nam si negatio est causa negationis, affirmatio contraria est causa contrariæ affirmationis: vt si intemperatio humorum in animali est causa non habendi sanitatem, temperatio eorum est causa sanitatis. At vero esse animal, non est causa respirandi: nã pisces. & ostreæ, licet sint animalia, non respirant. ¶ In septima particula. (Atque ratiocinatio causæ) docet quo modo demonstratio negatiua commodius fiat in secunda figura quam in prima, maxime vbi assignatur causa in adæquata: id est, quæ exuperat effectum. a. nanque sit animal. b. respirare paries. c. In secunda figura per. a. intelligitur medium quod prædicatur in vtraque & per. b. maior extremitas, & per. c. minor. Fiat ergo hæc demonstratio, quicquid respirat est animal: paries non est animal: ergo paries non respirat, in Baroco. Hæc inquit demonstratio optima est, non tamen est propter quid, licet procedat à causa ad effectum: quia procedit per causam remotam: quia enim paries non est animal, non habet pulmonem: & quia non habet pulmonem, non respirat. Si tamen ex eisdem terminis extrueretur demonstratio ab effectu ad causam, non procederet, scilicet, omne animal respirat: paries nõ respirat: ergo paries non est animal, quia maior est falsa. Et hoc est q̃ ait animal habere se respectu respirandi, sicut causa quæ exuperat. i. tanquam superior quæ affirmatur de effectu distributo, non tamen effectus affirmatur de illa distributa. ¶ Subiungit aliud exẽplũ Anacharsidis. Qui cum esset Scytha vbi vinum non gignitur, & Athenis cõuiuio interesset, vbi mulieres de more patriæ inter fœcundos calices modulis canebant saltabantque, interrogatus an in Scythia modulatrices essent & saltatrices, respondit, non hercle: quia nec sunt vites, infinuans calorem vini esse in mulieribus causa saltandi. Ait ergo Aristoteles, quod non esse vites in Scythia non est causa proxime non saltandi: sed est causa vt non sit vinum, atque adeo vt mulieres non bibentes, nec calescant, nec subinde saltent. Quod Argyropilus vertit, modulatrices. Boetius vertit, si ilatores, verbum tamen Græcum est, auletrides, quod significat tibicinas fœminas, quæ in aula canunt. Concludit ergo Aristoteles per modum epilogi, quod in eadem scientia hæ sunt differentiæ ratiocinationis ipsius esse ad ipsius propter quid est ratiocinationem, id est, inter ratiocinationem, quia, & ratiocinationem propter

Effectus ad æquatus.

Medium extra poni.

Immediati

Anacharsis.

pter quid. ¶ In octaua particula (Alio vero modo) incipit secunda pars principalis vbi ponitur differentia inter huiusmodi demonstrationes in diuersis scientijs. Et primo in subalternis, ac deinde in alijs quæ non subalternãtur. Et de subalternis ponit exempla: vt perspectiua se habet ad Geometriam cui subalternatur: & ars extruendarum machinarum se habet ad scientiam solidorum, quæ Græcè dicitur stereometria. Geometria enim versatur circa figuras planas, & Stereometria circa corpora: cui subalternatur Architectura. Et musica subalternatur Arithmeticæ & scientia eorum quæ apparent, quam statim appellat nauticam, subalternatur Astrologiæ: nã nautæ astra etiam considerant: de quibus ventorum ac tempestatum coniecturam faciunt. Subiungit autem. (Atque harum nonnullæ) id est, scientiæ istæ conueniũt nomine & ratione. Quod dupliciter potest intelligi. Vno modo, quod subalternans & subalternata sunt scientiæ vniuoce, id est, eiusdem rationis: non simpliciter, sed fere: quia Arithmetica est quodammodo Musica, & Geometria quodãmodo perspectiua inquãtum probat principia perspectiuæ. Vel alio modo quod sit simile de practica & speculatiua: nam Musica alia est speculatiua quę reddit propter quid, & alia practica quæ cõsistit in exercitio. ¶ In nona particula. (Hic enim ipsum) ostendit quomodo in istis differant, quia, & propter quid, dicens quod scire quia, id est, scire hoc esse, pertinet ad scientiã subalternatam seu ad scientiam practicam, scire autem propter quid, pertinet ad subalternantem seu ad speculatiuam. Quod Boetius transfert ipsum quia, Argyropilus significantius vertit, ipsum esse. Notandum est hic, q̃ scientia subalternans, vt Geometria & Mathematica, tractat de formis (quas Boetius trãsfert species) scilicet de angulis & figuris linearum & numerorum: vt abstrahut ab hac & illa materia sensibili. Nam geometrica ipsa, inquit, licet sint in subiecto, tamen, nõ vt in subiecto sunt, geometricæ considerationi subijciuntur, id est, quanuis angulus & figura non possit esse nisi in aliqua materia, puta in ligno vel in cupro, tamen Geometra non considerat de illis vt sunt in hac vel illa materia. Subalternata vero, vt perspectiua & Musica, tractat de illis, vt sunt in materia sensibili. Quapropter subalternantes vocat Mathematicas subalternatas vero, sensuales, id est, quæ visum vel auditum oblectant. Et ideo ait, quod ipsum esse pertinet scire ad eos qui sensu vtuntur, id est, scire, quia: scire autem propter quid, pertinet ad Mathematicos: qui quidem sciunt causas & sæpe ignorant effectu: quia non aduertunt ad experientiam. Sicuti stat aliquẽ scire in vniuersali omnem numerum esse parem vel imparem, & ignorare in particulari vnum numerum qui est in bursa qualis sit. Exempli gratia, quod res dum à longe videtur appareat minor quam dum videtur prope, est propositio perspectiua: quæ per experientiam est manifesta: sed propter quid illius pertinet ad Geometriam. Causa enim est quia res prope visa videtur per maiorem angulum in oculo quam si videatur a longe. Quod autem duorum angulorum ab eadem basi procedentium, ille qui magis distat sit acutior & minor quam ille qui minus distat, est propositio Geometrica, vt apparet in hac figura. ¶ At vero quia dixerat perspectiuam. b. quæ tractat de materia sensibili & naturali, subalternari Geometriæ, quæ est pure mathematica, addit, quod sicut perspectiua subalternatur Geometriæ, ita datur alia scientia naturalis quæ subalternetur perspectiuæ, vt est scientia de Iride, quæ traditur tertio Meteororum. Sicut enim Geometria reddit causam propositionis perspectiuæ, ita & perspectiua reddit causam apparentium cõlorum iridis in rorida nube. Perspectiua, inquit, vel simpliciter quæ subalternat Geometriæ: vel ista quæ includit mathematicam. i. Geometriã quę censetur quodãmodo perspectiua speculatiua. ¶ In decima particula. (Complures etiã scientiarum) secundo concludit, quod non solum in subalternis, sed etiã in scientijs quæ non subalternãtur differunt propter quid & quia, vt Medicina puta Chirurgia scit vulnera circularia tardius sanari, quam oblonga: cuius tũ ppter quid reddit Geometria: quia latera circuli magis distãt: tametsi nõ sit subalternãs respectu alterius.

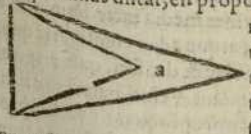

Quód prima figura sit ad demonstrandum aptissima. Cap. XI.

PRima autem ratiocinatio nis figura maximè ad scientiam ipsam accommodatur: mathematicæ nãque scientiæ, vt Arithmetica, Geometria, & Perspectiua p hãc (vt patet) demõstrationes afferũt suas: atque etiã oẽs ferè quæ ipsius ,ppter quid est faciũt cõsiderationẽ: aut n. omnino, aut persæpe & in plurimis hac in figura ipsius ,ppter quid est exoritur ratiocinatio. Quare ,ppter hoc etiã ipsum, maximè ad scientiã erit accõmodata. Proprijssimus. n. dicẽdi modus est, contẽplari ipsum ,ppter quid est. ¶ Deinde hac tãtum figura ipsius quid est, venari scientiã possumus: in figura nãq; media nulla fit affirmatiua ratiocinatio: scientia vero ipsius quid est affirmationis nimirũ est: in vltima vero fit quidẽ, at nõ est vniuersalis, vt patet. Ipsum aũt quid est, vniuersaliũ esse cõstat: nõ. n. aliqua ex parte hõ est animal bipes. ¶ In super hc ęfigura cęterarũ nõ indiget figurarum, at indigẽt huius illæ ,pfectò. Nã hac dẽsantur atq; accrescũt, quouisq; ad ea pertineãt quę medio vacãt: patet igit primã figurã exactissimã atq; accõmodatissimã ad scientia esse. ¶ Quẽadmodũ aũt fit, vt. a. indiuiduè cõpetat ipsi. b. sic etiã, vt identidẽ nõ cõpetat, fieri potest. Atque tũ indiuiduè cõpetere vel non cõpetere dico, cùm interipsa nullũ mediũ est: sic enim nõ erit vlterius per aliud inesse. Cùm itaque vel a. vel. b. in toto quopiã est, vel etiã vtrunque: tum etiã fieri nequit, vt. a. primo non cõpetat ipsi. b. sit. n. a. ipsum in toto. c. si igitur. b. nõ sit in aliquo. c. (fieri nanque potest, vt. a. quidẽ in toto quopiã sit. b. vero in hoc eodem non sit) tum ratiocinatio fiet: a ipsum. a. non inesse. b. Text. 31.

per

per.c.mediũ cõcludetur:nam si.c.cuilibet quidem.a.cõpetat,de nullo vero.b.prædicetur.a. sanè nulli cõpetet.b.Idem fiet,& si.b.in toto quoppiam sit,velut in.d.nã ipsum.d.cuilibet quidẽ cõpetit.b.de nullo vero dicitur.a.quare fit,vt.a.per ratiocinationem nulli competat. b. Eadem ostendentur, & si vtrunque tam.a. quàm.b.in toto quopiã sit. ¶At vero fieri posse,vt.b.non sit in eo in quo toto est ipsum.a. aut rursus,vt.a.nõ sit in eo quo totũ est ipsum b.patet ex dispositionibus rerum quæ inter se se non miscentur.Nam si nihil eorum quæ in. a.c.de serie collocantur, de vllo prædicantur eorum quæ in.b.e.f.diuersa serie collocantur. a.vero in toto est.g.quod quidem eiusdem est seriei:perspicuũ est fieri nõ posse,vt.b.in ipso sit.g.alioquin conuenirent,ac miscerentur hæ seriesrerũ.Idem fiet,& si.b.ipsum in toto quopiam sit.¶Sed si.a.nullibi.b.insit,& neutrũ in toto sit vllo,necesse est.a.sine medio non competat ipsi.b.nam si quippiam inter ipsa mediũ cadet,necesse est alterum in toto quopiam esse. Aut enim in prima figura ratiocinatio eorum,aut in media extruetur:at sit in prima.b. nimirũ in toto quopiam erit. Propositionem enim eam,quæ versus.b.collocabitur,affirmatiuam esse oportet.Si vero in secunda,vtrumuis in to quopiam erit:nam vtrumuis interualum affirmatiuum esse potest. Atque nunc versus maius, nunc versus minus extremum, negatiua propositione sumpta conficitur ratiocinatio. Ambæ vero propositiones si fuerint negatiuæ,ratiocinatio non constabit. Patet igitur fieri posse, vt si medio quippiam nõ insit: atque quando, & quemadmodum fieri potest:satisiam explanauimus.

IN vndecimo isto capite, quod postremum est membri tertij huius libri, postquã dixit de materia demonstrationis,ostendit eius formam aptius fieri in prima figura. Et continet capitulum textum vnicum, nempe trigesimum primum quẽ nos in sex particulas secuimus.Sunt tamen duæ partes principales,nã in primis tribus particulis ostenditur demonstrationem affirmatiuam commodius fieri in prima figura:& in reliquis tribus agitur de demonstratione negatiua. Probat
1.Ratio. ergo demonstrationem aptius fieri in prima figura tribus rationibus.Prima est hæc. Illa figura est demonstrationi accommodatissima,in qua aptius fiunt demonstrationes propter quid & potissimæ:sed talis est prima figura,vtpote qua mathematicæ scientiæ potissimum vtuntur:ergo hæc est aptissima figura. Causa cur demonstratio propter quid aptius fit in prima figura est,cum, quia medium in tali demonstratione potissimum est definitio quæ est proxima causa passionis: & ideo maior propositio debet explicare talem causam, vt sit in quarto modo dicendi per se,& in minori debet definitio prædicari de definito:quod in alijs figuris non potest ita fieri:tum etiam, quia in prima figura medium habet proprium situm medij, quod est subijci maiori extremitati & prædicari de minori. Non tamen negatur quandoque fieri demonstrationem in secunda figura præsertim,quia,vt visum est. ¶In secunda particula. (Deinde hac tantum) sequitur secunda ratio quæ parum differt à priori. Illa figura est aptissima demonstrationi per quam commodius inquirimus propter quid de aliqua conclusione: sed talis est prima figura: ergo. Probat Aristoteles maiorem. Scientia propter quid procedit ex affirmatiuis, nam causa potissima est quid positiuum respectu effectus: & si aliqua est causa negatiua, reducitur ad affirmatiuam (non enim absentia nauis est causa submersionis nauis, nisi quia præsentia est causa saluationis.) Et præterea scientia propter quid est vniuersalis, nam sicut definitio vniuersaliter prædicatur de definito,ita & propria passio: at vero in secunda figura nihil demonstratur affirmatiuè, quia semper aliqua præmissarum est negatiua: & in tertia figura nihil concluditur vniuersaliter: quia minor extremitas quæ est prædicatum minoris, nunquam distribuitur (si propositio sit consueta) ergo nec in secunda nec in tertia figura fit demonstratio propter quid & potissima: sed poterit fieri demonstratio, aut particularis aut negatiua. ¶ Dubitant antiqui circa hanc rationem quomodo per demonstrationem inquiramus propter quid,ideſt,quomodo demonstretur definitio quidditatiuè de definito: cum talis propositio, vt homo est animal rationale,non sit demonstrabilis.Nescio tamen vnde motisunt adhoc dubitandum:quia sensus Arist.nõ est iste:sed quòd per primam figurã venamur scientiam alicuius conclusionis,putà,omnis homo est risibilis, ꝓpter quid,ideſt reddendo causam illius à priori.In tertia par
3.Ratio. ticula,(In super hæc figura)subsequitur tertia ratio quę talis est.Illa figura est potissima ad demõstrandum quæ non indiget alijs vt fiat euidens, sed aliæ fiunt euidentes per illam:sed talis est prima figura:ergo. Minor fit manifesta in libris Priorum,vt nos late tractauimus. 5. libr.Summu.Secunda enim & tertia figura fiunt euidentes per reductionem ad primam, Cesare enim & Camestres reducuntur ad Celarent.Darapti,ad Darij, vt illic monstrauimus:tamen quatuor primi modi primæ figuræ ad nullum alium reducuntur: sed immediate regulantur per dici de omni & dici de nullo. ¶At vero verba quæ sequuntur in textu sunt subobscura. Sequitur enim. (Nam hac. s. in hac figura)densantur atque accrescunt (sed media vel principia) quoadusque ad ea perueniant quæ medio vacant) id est, quoadusque veniatur ad immediata. ¶Vbi notandum est, quomodo cum aliqua propositio mediata reducitur ad immediatam,extremitates magis ac magis appropinquant, quia media magis ac magis multiplicantur inter illa,vt si ista omnis homo est substantia, reducatur ad immediatam,debet ly animal,sumi pro medio, scilicet, omne animal est substantia, omnis homo est animal: ergo, & maior quæ etiã est mediata,debet reduci per corpus animatum & rursus maior, scilicet corpus animatu est substantia, per corpus, vbi vides media inter hominem & substantiam multiplicari, atque adeo constipari: quod hic Arist.scite vocat accrescere & densari, quia magis ac magis inuicem appropinquant.Veluti partes cerææ magis dum condensantur, appropinquant: aut illo proprius modo quo si inter duos homines distanter in scamno sedentes sederent alij medij, comprimerentur. Et quia prima figura aptissima est ad huiusmodi resolutionem:

nem: quia in secunda figura non concluditur affirmatiua, neque in tertia concluditur vniuersalis, vt capite sequenti & capit. 19. manifestius apparebit: atque adeo secunda & tertia reducantur ad istam vt iam modo dicebamus, propterea dicit quod in hac figura potissime dessantur & accrescunt media, ideſt, fiunt resolutiones mediatarum propositionum ad immediatas: & per consequens est ad demonstrandum accomodatior. ¶ In quarta particula. (Quemadmodum autem) incipit secunda pars principalis de demõstratione negatiua, in qua primo docet Arist. quod sicut est propositio affirmatiua immediata, ita est aliqua negatiua immediata. Statuit ergo primo cõclusionem, quod quemadmodum fit vt. a. indiuidue cõpetat ipsi. b. ita fieri potest vt indiuidue non cõpetat. Ex exponit se, quod indiuidue cõpetere vel non cõpetere est prædicatum conuenire subiecto, per se immediate & sine aliquo medio: sicut, homo est rationalis: aut per se negari de illo & non ratione alterius, sicut substantia est qualitas. Atqui probat conclusionem dum ait: (Cum itaque vel. a. vel. b. in toto quopiam est) Quæ litera licet subobscura sit, nihilominus est ingeniosa. Ad cuius intelligentiam notandum, quod cum hactenus notu fuerit in affirmatiuis quę propositio sit mediata (puta inter cuius extrema aliquid mediat) quæ vero immediata (nempe inter cuius extrema nihil mediat) hic vult docere in negatiuis quæ dicatur mediata, quæ vero immediata. Et tota litera hoc intendit, quod illa propositio negatiua est mediata cuius prædicatum potest demonstrari negari de subiecto per aliquid medium, ꝙ per se conuenit alteri extremorum & negatur de alio. Et talis propositio est omnis illa negatiua, cuius vel alterum extremorum continetur sub aliquo genere saltem generalissimo, vel ambo simul extrema: vt homo non est qualitas, homo nõ est lapis, homo non est equus: nã in his possumus arguere, omnis homo est animal: nullus lapis est animal: ergo nullus lapis est homo, in secunda figura: cuius maior est per se primo, & per consequens homo per animal negatur de lapide. Illa vero cuius neutrum extremum ponitur sub aliquo genere, sed ambo sunt generalissima, vt nulla substantia est qualitas, est immediata: quia si posset demonstrari maxime sumendo pro medio aliquid quod per se conueniret subiecto, quod deberet esse vel definitio, vel genus, & generalissimũ nec definitionem habet nec genus. Ait ergo (Cum itaque vel. a. vel. b.) id est maior vel minor extremitas) in toto quopiã est) id est, sub aliquo genere continetur: nam genus est totum respectu inferioris (vel vtrum quæ) scilicet ambæ extremitates continentur sub eodem genere: vt homo & equus, sub animali, & homo & lapis, sub corpore) tunc fieri nequit vt. a. primo non competat ipsi. b. id est, hæc non potest esse immediata, nullum. b. est. a. (Sit enim. a (scilicet maior extremitas) in toto. c. puta sub medio, quod sit genus & .b. non sit in aliquo. c. (vt. a. v. g. sit homo. c. sit animal, & .b. qualitas) tunc syllogismus fiet in Camestres, omnis hõ est animal: nulla qualitas est animal: ergo nulla qualitas est homo, vbi ipsum. a. demonstratur non inesse. b. per se medium. Idem etiam fiet si. b. in toto quopiam sit, scilicet in. d. genere quod negatur de. a. vt si dicas in Cesare, nullum. a. est. c. omne. b. est. c. ergo nullum. b. est. a. ideſt, nullus homo est qualitas: omnis albedo est qualitas: ergo nulla albedo est homo. Et idem fiet si vtrunque sit sub eodem genere, vt si. a. sit homo. b. sit equus, &. c. sit animal rationale, scilicet omnis homo est animal rationale: nullus equus est animal rationale: ergo nullus equus est homo, & eadem ratione, nullum corporeum est incorporeum, est mediata quia demõstratur in Camestres per definitionem corporis. ¶ In quinta particula. (At vero &c.) probat illud quod supra dixerat. s. ꝙ possest. a. esse in aliquo toto, ideſt, sub aliqua coordinatione prædicamentali, in qua non sit. b. & econuersõ: nam sit. a. c. d. vna coordinatio prædicamentalis, scilicet prædicamentum substantiæ. & .b. e. f. sit alia coordinatio, scilicet prædicamenti qualitatis: tunc quia prædicamenta sunt impermixta, nihil vnius prædicamenti affirmatur de aliquo alterius prædicamenti, & per consequens si. a. contineatur sub. g. generalissimo primi prædicamenti, sequitur quod. b. alterius prædicamenti non continetur sub eodem genere: alias prædicamenta essent permixta. ¶ In sexta particula. (Sed si. a. nulli. b. inest) explanat quæ propositio negatiua sit immediata: dicens: quod si propositio est negatiua cuius prædicatum non inest subiecto, & neutrum extremorum continetur sub aliquo genere, saltem generalissimo, illa est immediata: vt substantia non est qualitas, quia non habet medium per quod demonstretur: nam vel demonstratio (inquit) fieret in prima figura, aut in secunda. Si in prima, tunc. b. in aliquo toto erit. Quod est dicere, tunc minor propositio debet esse affirmatiua, quod est vniuersale in prima figura, in quatuor primis saltem modis eudentibus. (Et hoc est quod ait, propositionem quæ versus. b. collocabitur, ideſt, minorem, affirmatiuam esse oportere) & per consequens illic prædicatum putã medium se habet ad minorem extremitatem sicut genus vel definitio: atque adeo. b. scilicet minor extremitas erit in aliquo toto. Si vero demonstratio fiat in secunda figura, tunc vtrunuis, inquit, in aliquo toto erit, ideſt, vel maior extremitas vel minor subijcietur medio affirmatiue, scilicet, minor extremitas in Cesare & Festino, & maior extremitas in Camestres & Baroco. Si autem extremitates sunt genera generalissima, non possunt esse subiecta in prædicatione directa affirmatiua, nisi acciperetur pro medio ly ens, sed illud non potest affirmari de vno generalissimo & negari de aliquo, quia affirmatur de omnibus: sequitur ergo nullum esse medium ad demonstrandum hanc, substantia non est qualitas, vel quantitas non est qualitas. ¶ Quod si quis quærat cur non facta est hic mentio de tertia figura, vbi medium subijcitur in vtraque: videtur enim fraudulenter Aristoteles eam subticuisse: nam potest illa in Bocardo sic demonstrari, homo non est qualitas: omnis homo est substantia: ergo substantia non est qualitas. ¶ Respõdetur, quod propositio immediata debet esse vniuersalis negatiua: nam prædicatum quod per se negatur de aliquo, de omni negatur: vniuersalis vero negatiua concludi non potest in tertia figura.

Propõ negatiua immediata.

Negatiua mediata.

Negatiua immediata.

Quæstio quinta.

Vtrùm demõstratio quia, & propter quid conuenienter distinguantur ab Aristot.

APparte negatiua arguitur primo demõstratio, quia, non est demõstratio simpliciter: quippe quæ nõ sacit scire, cũ scire sit rem per causam cognoscere. Et esto esset demõstratio, nõ differt specie a demõstratione propter quid, tunc quia ex eisdem propositionibus trãspositis cõponuntur ambæ, vt Arist. docuit cap. 10. tum, quia si ad eandem cõclusionem, puta ignis

est

est calefactiuus, adduceretur vna demonstratio à priori ex natura ignis, & alia ratio à posteriori per experientiam, idem assensus scientificus generaretur: & tamen à causis differentibus specie non videtur generari idem effectus. ¶ Et confirm. Nulla est demonstratio, quia, ergo non sunt duæ species. Probatur antecedens: quia si esset aliqua, maxime esset aut illa quæ procedit per causam mediatam, aut illa quæ procedit per effectum: sed neutra istarum: ergo. Probatur minor quo ad primum membrum. Aut per causam mediatam intelligitur principiū proximum conclusionis, quod tamen habet aliud prius per quod demonstretur: & hoc nō quia talis demonstratio est propter quid, vt patet ex dictis super secundum capitulum: aut intelligitur principium remotum inter ꝙ & conclusionem mediat alia causa, vt videtur docere Aristotel. in hoc decimo capite: & hoc non, quia talis demonstratio non semper est bona consequentia: vt patere potest in ipsomet exemplo Aristot. Etenim esse animal, est causa remotā respirandi, & tamen non sequitur, hoc est animal: ergo hoc respirat: vt patet de piscibus: aut si facias demonstrationem, maior est falsa, scilicet, omne animal respirat. ¶ Eodem modo potest argui, quod ab effectu remoto non procedat demonstratio. Viuere enim est effectus proximus viuentium, & remotus animalis, & tamen non sequitur, hoc viuit: ergo est animal: vt patet in plantis. ¶ Secundo principaliter arguitur, quod sint plures quam duæ species demonstrationis. Commentator in prologo Physicorum, & in. 2. libr. text. 22. ponit tres species demōstrationis, scilicet ppter quid & quia, & simpliciter. ¶ Et confirmatur. Demōstratio ad impossibile non propter quid, nec quia: ergo sunt plures species. Antecedens apparet in hac demonstratione Arist. 2 metaphysi. nulla esset prima causa, nullus esset effectus in mundo (quia causæ non procedunt in infinitum) consequens est impossibile: ergo & antecedens. Nec enim habet formam demonstrationis propter quid, nec quia. ¶ Tertio principaliter arguitur contra illam propositionem Aristotel. Si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis. Sequeretur inde quod si aliquod antecedens infert consequens, ex opposito ipsius antecedentis habet inferre oppositum consequentis, ꝙ tamen est cōtra regulam logicalem. Sequitur enim hoc non est animal: ergo non est homo (vbi negatio est causa negationis) & tamen non sequitur, hoc est animal: ergo hoc est homo: imo in exemplo Aristo. sequitur, hoc non est animal: ergo non respirat, & tamen non sequitur hoc est animal: ergo respirat: vt patet in piscibus & ostreis. ¶ Et confirm. Non sequitur, si affirmatio est causa affirmationis, ergo negatio est causa negationis: ergo nec sequitur econuerso. Probatur antecedens. Sequitur enim, homo currit, ergo mouetur: & tamen nō sequitur, homo non currit, ergo non mouetur. ¶ Quartō principaliter arguitur contra id quod ait Aristoteles, scilicet, quod circulariter potest demonstrari ex effectu causa, ex causa effectus: vt stellas esse prope, quia non scintillant, & non scintillare, quia sunt prope. Demonstratio fit innotescendi causa: ergo debet procedere ex notioribus ad minus nota: vt habetur in definitione demonstrationis: nec sufficit dicere, quod demonstratio propter quid procedit ex notioribus naturæ, & demonstratio, quia, ex notioribus nobis: nam demonstratio debet fieri ex notioribus ipsi cui fit demonstratio: si ergo Petro per. a. demonstrat. b. iam. a. est illi notius, & per consequens non demonstrabitur illi rursus per. b. ¶ Quinto principaliter arguitur contra aliam particulam de subalternatione scientiarum. Perspectiua & Musica sunt partes scientiæ naturalis, nam tractant de obiectis sensuum visus & auditus, quæ pertinent ad scientiam de anima, ergo potius subalternantur philosophiæ naturali, quam mathematicis. Et inde arguitur, quod scientia de Iride non subalternetur perspectiuæ, cuius oppositum asserit Aristotel. Scientia de iride est pars philosophiæ naturalis, quæ est subalternans perspectiuæ: ergo scientia de iride non subalternatur perspectiuæ: alias esset circulus in subalternatione. ¶ Et confirm. Si perspectiua & musica subalternantur geometriæ & arithmeticæ, eo quod principia earum probantur ab illis mathematicis, sequeretur eadem ratione primo, quod mathematicæ subalternarentur philosophiæ naturali: nam vt dictum est, illud principium mathematicum, à quolibet puncto in quodlibet punctum lineam ducere, probat philosophus naturalis. 5. & 6. Physi. eo quod inter quælibet puncta mediat spatium. Secūdo sequeretur, quod chirurgia subalternetur mathematicæ, postquā mathematicus probat illud principium, quod vulnera circularia tardius curantur. Imo tertio sequeretur, quod metaphysica subalternaretur philosophiæ naturali: nam vt ait Commentator. 1. Physic. comment. vlti. metaphysicus supponit tanquam prō prium principium substantias separatas esse, quod certe à priori probari non potest: & tamen philosophus naturalis vt patet. 8. physic. per æternitatem motus probat aliquas esse substātias separatas perpetuas: & proba re aliquid per motum est probatio philosophi naturalis. Hæc tamen tria consequentia sunt falsa, & apud Aristoteles haberentur pro inconuenienti. ¶ Et confirma. secundo, quia non apparet quomodo nautica subalternatur Astrologiæ aut architectura subalternetur stereometricæ: imo videntur esse partes illarum: sicut scientia isoscelis est pars scientiæ trianguli. ¶ Sexto principaliter arguitur. Esto sint aliquæ scientiæ subalternatæ respectu aliarum, differentia tamen quam Aristoteles constituit, videlicet, quod subalternata dicit solum, quia, subalternans vero propter quid, non apparet vera: nam perspectiua & musica saltem speculatiue demonstrant propter quid: quia sunt veræ scientiæ: in hoc enim differt scientia speculactiua à practica, quod. v. g. musica speculatiua reddit rationes à priori consonantiæ sonorum. Practica vero solum iudicat de consonantijs in ordine ad auditum, sicut perspectiua practica in ordine ad visum. ¶ Et confirmatur. Si Geometria demonstraret à priori conclusiones quæ sunt principia perspectiuæ, sequeretur geometriam esse formaliter perspectiuam: nam scientia debet denominari à conclusione demonstrata, ob idque si conclusio demonstrata à Geometra est perspectiua, Geometria est perspectiua.

Ad quæstionē responderur

affirmatiue. Vnde ad primum argumentū respondetur, quod forsan disputatio est de nomine, an demōstratio, quia, sit simpliciter demōstratio. Certum est ꝙ si demonstratio est solum syllogismus qui facit simpliciter scire, tunc demōstratio quia, nō est demōstratio, nisi facit simpliciter scire rē p causam cognoscere. Posset tñ dici ad rō nem demōstrationis satis esse, ꝙ procedat ex necessaria & per se, & ex causis, quæ licet non sint causæ essendi, sunt tñ causæ cognoscendi, & demōstratio quia, licet nō facit scire quare res sit, vt cur rhabarbarum purget cholerā, facit tñ scire rem esse. s. rhabarbarum purgare cholerā: ob idque de nomine nō disputo. Hoc tamen est certum, quod definitio demonstrationis posita in. 2. capit. solum conuenit demonstrationi propter quid, & ideo dixit

dixit Aristo. quod si alius est modus sciendi, postea videbitur: insinuans aliud esse scire, quia. ¶ De alio membro argumenti problema est quod pro vtraque parte sustineri potest, an propter quid, & quia specie differãt. Quod tamen mihi verisimilius est his propositionibus exponam. Prima. Demonstratio propter quid & demonstratio quia, eiusdem conclusionis differunt specie. Probatur quia præmissæ differunt specie. Cum enim demonstratur Lunam ecclipsari à priori quia terra interponit, & à posteriori, quia priuatur luce, præmissæ sunt distinctæ. Quod in exemplo Aristo. apparet, cum stellas non scintillare, demõstratur propter quid, quia sunt prope & esse prope, ab effectu quia nõ scintillant. ¶ Secunda conclusio. Nihilominus videntur assensus ab illis productis nõ differre specie. Sed solum quod vnus forte est clarior alio quemadmodum ignis productus à sole, & productus ab igne, sunt eiusdem speciei: quauis causæ differunt specie. Est enim demõstratio sicuti causa æquiuoca respectu cõclusionis (cum intellectus principiorum pducat scientiam cõclusionis differẽtem specie) & ideo possunt demõstrationes differentes specie producere assensus eiusdem speciei, quãdo obiectum est idem. ¶ Probatur conclusio. Primo: quia scientia de ecclipsi quæ habetur per experientiam, certe non videtur differre specie ab illa quæ gignitur à priori per demonstrationem: præterquam quod illa quæ habetur per experientiam est clarior. ¶ Item confirmatur, si assensus tales eiusdẽ conclusionis differrẽt specie, simul possent se compati, si quidem ambo sunt clari: & per consequens si dum video Lunam ecclipsari adduceretur mihi demonstratio propter quid, nouus generaretur assensus, & sic haberem duos simul assensus euidentes eiusdẽ conclusionis: quod videtur contra experientiam. ¶ Vnde ad illud membrũ primi argumenti conceditur, quod si ad eandem cõclusionem simul afferantur demonstratio propter quid, & quia, vnicus assensus generabitur tam clarus quam potest eum producere clarissima demonstratio. Sed inde non sequitur quin demonstrationes differant specie, vt dictum est de sole & igne. Et quauis ex eisdem propositionibus, faciendo de præmissa conclusionem & de conclusione præmissam, possint construi demõstratio quia & propter quid, satis tamen est vt differant specie, quod præmissæ vnius differant à præmissis alterius. ¶ Ad confirmationem respõdetur vt diximus super textum, quod quando dicitur demonstrationem quia, esse illam quæ procedit ex causa mediata, nõ intelligitur de causa quæ habet priorem: nam illa est propter quid reducibilis ad immediata principia: sed intelligitur de causa remota respectu conclusionis, vt patet in exemplo Aristotelis. ¶ Est tamen notandum quod causa remota dicitur tripliciter. Vno modo quia licet conuertatur cum effectu, est tñ mediata mediatiõe causæ: vt esse animal ratiõale, est causa mediata risibilitatis: inter quam mediat admiratiuum, vel luminaria esse in capite vel cauda draconis, est causa remota ecclipsis, proxima vero est interpositio terræ. Et quando isto modo causa est remota, tunc à causa ad effectum & ab effectu ad causam affirmatiue & negatiue est optima consequentia. Sequitur enim est animal rationale: ergo est risibile, & econuerso & pariter sequitur negatiue, non est animal rationale, ergo non est risibile: & econuerso. Item sequitur, luminaria sunt in capite vel cauda draconis, ergo Luna ecclipsatur, & econuerso affirmatiue & negatiue. Secundo modo per aliud extremum potest dici causa remota illa, quæ cum sit causa aliquando talis effectus, tamen nec infert illud nec infertur ex illo: sicut habere concitatum pulsum, est effectus & signum febris: tamen nec semper ex illa causa sequitur talis effectus, puta quando homo prope mortem non habet pulsum: nec ex sola illa causa sequitur ille effectus: nam ex vehementi cursu vel alia passione potest concitari pulsus. Et tunc nec affirmatiue nec negatiue sequitur demõstratio nec propter quid nec quia. ¶ Et id patet in exemplo Aristotelis quod positum est potius est gratia exempli, quam eo quod sit verum: nam vinum est causa lętitiæ & modulandi: qui qui dem effectus ex alia causa potest etiam prouenire: nec illa causa semper efficit illum effectum. Et ideo nec sequitur, in tali patria sunt vites: ergo modulatores: nec sequitur, non sunt vites, ergo nec modulatores. Tertio modo causa dicitur remota, quia scilicet est superior ad effectum, & dicitur mediata mediatione prædicationis. Et tunc infertur affirmatiue ex effectu, non tamen infert ipsum affirmatiue, sed solum negatiue infert negationem effectus: & illa est demonstratio quia ex mediatione causæ: vt quicquid respirat est animal, lapis non est animal, ergo non respirat: tamen affirmatiue non sequitur, est animal ergo respirat. ¶ Eodem omnino modo distinguendum est de effectu remoto. Quando enim est effectus qui sequitur ex sola causa non tamen ex omni sequitur affirmatiue: vt hoc respirat, ergo est animal: non tamen negatiue, hoc non respirat, ergo non est animal. Si autem sequatur ex omni non tamen ex sola, sequitur negatiue ab effectu ad causam: vt non viuit: ergo non est animal, non tamen sequitur affirmatiue, viuit, ergo est animal. ¶ Ad secundum principale de Commentatore parum refert scire quid illic senserit. Forte demonstrationem simpliciter non distinguit à demonstratione propter quid, tanquam diuersam speciem: sed tanquam id quod addit aliquam perfectionem: vt demonstrationem propter quid, appellat illam quæ procedit ex causa quacunque: & demonstrationem simpliciter, appellet totum discursum qui incipit ex causis proximis conclusionis, & resoluit præmissas vsque ad prima principia per se nota. Quæ solet appellari propter quid & potissima. ¶ Et ad confirmationem respondetur, quod demonstratio ad impossibile aliqua reducitur ad demonstrationem propter quid, & aliqua ad demonstrationem quia vt illa demonstratio confirmationis virtualiter est quia: acsi argueretur hoc modo, Aliqui sunt effectus in mundo, & non est procedere in infinitum in causis: ergo danda est prima causa. In qua demonstratione procedatur ab effectu ad causam. Hæc vero reducitur ad propter quid. Si ignis non esset attractiuus non esset calidus, consequens est impossibile: ergo & antecedens. Est enim ac si diceres, omne calidum est attractiuum: ignis est calidus, ergo. ¶ Ad tertium principale respondetur, quod illa propositio Aristol. intelligitur de causa proxima, & quæ per se primo est causa talis effectus: in quibus causa & effectus dicuntur ad conuertentiam: vt si hoc non esse animal rationale, est causa per se primo vt non sit risibile, esse animal rationale, est causa vt sit risibile: & econuerso, si esse animal rationale est causa risibilitatis, esse non rationale est causa vt non sit risibile. Quemadmodũ arguit Arist. 2. Physic. text. 30. si præsentia nautæ est causa seruationis nauis, absentia nautæ est causa submersionis. Debet autem oppositio similis esse in causis & in effectibus: non enim sequitur, si esse album est causa disgregãdi visum, quod non esse album sit causa congregandi: nam rubeum nõ est album, & tñ non congregat visum: quia album & non album opponuntur contradictorie seu infinitanter, & tamen congregare, & disgregare, opponuntur contrarie:

sed

Prima quæstio.

Ad confir.

Causa remota tripliciter

Ad secũdũ.

Demonst. potissima.

Ad confir. Demonst. ad impoſſ.

Ad tertium.

Si nega. est cã neg. affirma. est cau. affirma.

sed dicendum est, quod si esse album est causa disgregãdi, esse non album est causa non disgregandi: sed esse nigrum est causa congregandi, quia album & nigrum opponuntur contrarie, sicut disgregare & congregare. At vero in causis quæ non sunt adæquate & per se primo, non sequitur, quod si negatio est causa remota alicuius effectus, affirmatio sit aliquo modo causa, nec remota. Vnde ad argumentum respondetur, quod quando antecedens infert consequens a superiori ad inferius negatiue: vt hoc non est animal, ergo non est homo, non sequitur ex opposito antecedentis oppositum consequentis: quia non esse animal non est causa adæquatio huius q̃ est, non esse hominem. Et eodem modo si antecedens infert consequens ab inferiori ad superius affirmatiue: vt homo currit, ergo mouetur, quia currere non est causa adæquata motus. Imo vero exemplum Aristot. hoc manifeste docet, non enim negat, quin non esse animal sit causa non respirandi: sed dicit esse causam remotam: & probat non esse causam proximam & per se, quia alias esse animal, deberet esse causa respirandi. Et p̃ hoc pater

Ad quartũ. Circulares demonst.

responsio ad confirmationem. ¶ Ad quartum principale respondetur, quod Aristot. nullo modo admittit circularem demonstrationem respectu eiusdem hominis cui adducitur demonstratio innotescendi causa: vt argumẽtum probat. Etenim fieri nequit vt mihi innotescat. a. per. b. & b. per. a. eodem genere scientiæ. Attamen per viam inuentionis possunt homines per effectus venire in cognitionem causarum, qui postea docti causas, possunt docere effectus per causas. Et ita demonstratio, quia, p̃cedit ex notioribus pro isto statu, quia cognitio nostra incipit a sensu: sed demonstratio propter quid, procedit

Ad quintũ.

ordine naturali. ¶ Ad quintum principale respondetur, quod quia subiectum in perspectiua & musica est cõplexum vt linea visualis, & numerus sonorus, ratione lineæ & numeri subalternantur geometriæ & arithmeticæ: sed

Subalternatio scient.

ratiõe adiecti, scilicet, visualis aut sonori sunt partes philosophiæ naturalis. Et hac ratione dicuntur scientiæ mediæ inter mathematicas & naturales. Vnde propositio quæ loquitur de visibili in ordine ad angulum quem causat in oculo, vel in ordine ad lineam visualem, illa est mere perspectiua: vt quod obiectum prope maius videtur, quia causat maiorem angulum visualem. Cum vero hãc probat p̃ lineam abstrahendo a visuali, scilicet, quod lineæ procedentes ab eadem basi acutiorem & minorem angulum faciunt in parte distãti quã in propinqua, definit esse perspectiua, & ascendit ad Geometriam. Si vero consideret obiectum visibile non in ordine ad lineam vel angulum, iam definit esse perspectiua & est mere philosophia naturalis: vt excellens visibile lædit visum, visi-

De iride.

bile supra sensum non facit sensationem, &c. Et proportionabiliter dicatur de musica. ¶ Et per hoc respõdetur ad aliam ratiunculam de Iride. Apparentia enim coloris quæ fit in iride accidit ex refractiõe radiorũ solarium in nube rorida. Sed apparentia figuræ circularis in arcu iridis accidit ex refractione radiorum ad modum circuli: eo quod cum nubes opponitur soli, radij medij penetrant centrum nubis sine refractione, & ad latera refranguntur orbiculariter: vt est videre. 3. meteororum. Et ideo quantum ad figuram circularem illa scientia de iride subalternatur perspectiuæ: nam illa apparentia fit propter refractionem linearum visualium, & per consequens mediate subalternatur geometriæ. Sed quantum ad apparentiam colorum, licet quodammodo pertineat ad perspectiuã, proprius tamen pertinet ad philosophiã naturalem: cuius est illa propositio, lucidum transiens per nigrum apparet rubeum, & per magis rarum apparet viride, & per magis rarum apparet flauum. Vnde nihil vetat, quod perspectiua aliquo modo sit vna pars philosophiæ naturalis, & tamen aliquo modo subalternetur alia pars philosophiæ naturalis. ¶ Ad primam confirmationem respondetur, quod perspectiua & musica non ex eo solum subalternãtur geometriæ & arithmeticæ, quod ab illis probantur sua principia: sed quia subiecta istarũ sint quodammodo inferiora ad subiecta illarum. Obidque licet philosopia naturalis probet aliquod principiũ geometriæ non sequitur philosophiam esse subalternatam respectu geometriæ. Subiectum enim geometriæ quæ est quantitas, vt abstrahit a materia & motu, nullo modo est inferius ad ens mobile: sed est accidens illius. Et ita philosophia non tanquam subalternãs probat principia geometriæ, sed quia scientia de substantia aliquo modo iudicat de suis accidentibus. Eadem ratione nec chirurgia subalternatur geometriæ: quia corpus sanabile non est inferius ad quantitatem, sed subiectum eius. Et hac ratione Geometria probat principium chirurgiæ nam per accidentia sumitur notitia subiecti. ¶ Ad tertium inconueniens respondetur illud minime sequi: nã vt philosophia naturalis esset subalternans respectu metaphysicæ, requireretur quod a priori & propter quid probasset principia metaphysicæ: attamen non probat substantias separatas esse nisi ab effectu per æternitatem motus: vt si motus cœli est perpetuus, aliqua est intelligentia perpetuo mouens. ¶ Ad secundam confirmationem respondetur, quod Astrologia tractat de astris: putà de motibus & coniunctionibus eorum absolute. Nautica vero tractat de illis in ordine ad operatiões nostras. Nautæ enim ex astris coniectant ventos & serenitates, & inde prospiciunt nauigandum ne sit, an cessandum. Et ideo Nautica quia addit aliquid ad subiectum astrologiæ non est pars illius sed subalternatur illi: sicut Perspectiua quia addit visuale supra lineam, non est pars geometriæ, sed eius subalterna. Nautica ergo est pars astrologiæ iudicialis quæ ex astris sumit iudicium effectuum qui omnibus possunt accidere. Eodem modo Stereometria tractat absolute de mẽsuris corporum. Ars vero machinarum seu Architectura tractat de tali mensura in ordine ad ædificia construenda. ¶ Ad sextum principale uarie respondent doctores: quia non est facile nosse quo modo subalternata dicat quia: & subalternans propter quid. Omissis vero opinionibus sit prima propositio. Scientia subalternata non solum demonstrat ab effectu sed priori & propter quid, vt argumentum probat, quia in hac consistit ratio perspectiuę & musicæ speculatiuæ quod a priori demonstrent conclusiones. ¶ Secunda propositio. Quanuis posset forsan sustineri quod perspectiua speculatiua non est nisi Geometria, pro illa parte qua probat conclusiones perspectiuę, & musica speculactiua est Arithmetica pro illa parte qua probat conclusiones musicæ, tamen alia est reiveritas, videlicet, quod infra limites perspectiuæ distinguitur speculatiua & practica. Prima pars patet, quia si Geometria a priori probat principia perspectiuæ, videtur subinde Geometria esse perspectiua speculatiua. Sed secunda pars probatur. Perspectiua ex proprijs terminis perspectiuæ reddit causam suarum conclusionum: ergo perspectiua speculatiua distinguitur a geometria. Probatur antecedens. Illam conclusionem, obiectum prope maius videtur quam longe, perspectiua probat hoc syllogismo, obiectum quod maiori angulo visuali videtur maius apparet: sed quod prope videtur, videtur maiori angulo visuali: ergo. Quæ quidem demonstratio est a priori & intra limites perspectiuę: quia præmissæ loquuntur de angulo visuali. Vnde

Ad confir.

Ad. 1. con.

Ad sextum.

1. Propo.

2. Propo.

Geo-

Geometria non dicitur demonstrare propter quid perspectiuæ, eo quod omnis demõstratio propter quid perspectiuæ sit Geometriæ: sed quia demonstratio perspectiua non potest resolui vsque ad principia immediata & per se nota, nisi per geometriam: nam illæ præmissæ probantur à geometra per lineas & angulos abstrahendo à visualibus, scilicet. Si eadem basi duo latera trianguli procedent, maiorem angulum causant in parte propinqua quam in remota. Itaque vbi demonstratio incipit per visuale, iam est pure perspectiua. Et idem dicatur de musica respectu arithmeticæ. ¶Ex quo sequitur quomodo differat perspectiua practica & perspectiua speculatiua: nam perspectiua practica solum probat obiectum prope minus videri, ab experientia per visum sicut musica practica probat, quod Diapente est optima consonantia, quia bene consonat auribus: & ideo musica practica acquiritur exercitio cantandi: speculatiua vero reddit à priori rationes conclusionum. ¶Hinc sequitur solutio confirmationis. Respondetur enim primo quod Geometra non demonstrat conclusiones perspectiuæ, sed solum principia. Itaque quam primum venit ad lineas visuales cessat negotium Geometriæ & incipit demonstrare perspectiuus. Secundo respondetur, quod geometra inquantum geometra non habet semper applicare sua principia ad principia perspectiua formando demonstrationes: sed quando geometra requiritur à perspectiuo, aut vult descendere ad perspectiuam: & vtraque de causa geometria non est perspectiua. Et hoc secundum est quod ait Aristoteles videlicet, quod geometra & arithmeticus sciunt in vniuersali conclusiones perspectiuæ & musicæ, non tamen in particulari. Stat enim quod sit quis perfectus geometra, sciẽs quod ab eadem basi latera procedentia maiorem angulum faciunt in puncto propinquiori, quam in remotiori, & tamen hoc nunquam applicuerit ad lineas visuales: & per consequens nunquam aduerterit an obiectum prope videtur maius quam longe. Et pariter arithmeticus stat, quod sciat omnes proportiones numerorum quas nunquam applicuerit ad sonos, nec aduerterit quæ nã proportio consonet, quæ vero dissonet.

Ad confir.

De immediatorũ ignorantia CAP. XII.

Text. 12. xxii.

IGnoratio autẽ ea quę non negatione, sed dispositione dicitur ignoratio, deceptio est: quæ circa propositiones medio vacantes vel non vacantes, affirmatiuas vel negatiuas, aut per ratiocinationem, aut simpliciter fit. Nam aut simpliciter quispiã esse, aut nõ esse putat, aut per ratiocinationem existimationem talem sequitur. ¶Simplicis igitur existimationis simplex est error: cuius autem quæ per ratiocinationẽ efficitur, plures. a. nãque sine media nulli cõpetat. b. Si igitur quispiã cõcludat. a. cõpetere ipsi. b. sumpto medio. c. deceptus erit, sanè per ratiocinationem: atque fieri potest, vt ambæ propositiones sint falsæ: & etiam altera tãtum nã si neque. a. cuiquam. c. neque. c. cuiquã cõpetat. b. vtraque aũt per interuallum econtra si sumpta, ambæ propositiones erunt sine dubio falsę: fieri nãque potest vt. c. sic se habet ad extremũ vtrũq; vt neque subijciatur. a. neque vniuersaliter cõpetat ipsi. b. etenim. b. quidem fieri nõ potest, vt in toto quopiam sit: nam. a. primo remouebatur ab ipso. a. vero nõ necesse est vniuersaliter cũctis quæ sunt inesse, quare fit ambæ vt propositiones sint falsæ. At fieri quoque potest vt altera vera sumatur, non tũ vtrauis. sed. a. c. nã propositio. c. b. semper erit falsa quia in nullo est ipsum. b. sed. a. c. vera esse põt veluti si. a. sine medio cõpetat quidẽ ipsi. c. nõ cõpetat aũt ipsi. b. cum enim idem primo de pluribus quouis dicit modo, neutrum erit in altero: nihil autem interest, & si nõ sine medio cõpetat. ¶Deceptio igitur essendi per hoc atque hoc mõ fit solum: nõ enim alia in figura ratiocinatio erat essendi: nõ essendi vero & in prima, & in media fit. Atq; primum dicamus, quot modis & quomodo sese habẽtibus ipsis propositionibus fit in prima figura. Fieri itaque põt vt ambæ falsæ propositiones sumãtur: veluti si ipsum. a. tã. c. quam. b. sine medio cõpetat. Nã si sumatur. a. quidem nulli inesse c. ipsum aũt. c. cuilibet cõpetere. b. erit vtraq; propositio falsa. Fieri quoq; põt, vt altera propositionũ vtrauis falsa sumatur. Nam esse põt a. c. quidem vera. c. b. vero falsa. a. c. quidem vera: quia. a. non omnibus inest quæ sunt. c. b. vero falsa, tũ quia fieri nequit vt. c. cui ipsum. a. nulli cõpetat, ipsi cõpetat. b. nã alias. a. c. ꝓpositio nõ erit vera: tũ quia si ambæ sint veræ, erit ipsa conclusio vera. At. c. b. etiam vera esse potest, altera sumpta falsa: ceu si. b. & in. a. sit & in c. necesse est. n. tunc alterũ esse sub altero: quare si sumatur. a. nulli competere. c. erit hæc ꝓpositio falsa. Patet igit & ex altera tantũ & ex ambabus ꝓpositionibus falsis ratiocinationẽ fieri falsam. ¶Sed in figura media, vt totæ quidẽ ꝓpositiones ambę sint falsæ, fieri nequit nã cũ. a. cuilibet ineat. b. nullũ tũ sumi mediũ põt q̃ alteri cuilibet, alteri nulli competet. Oportet aũt hoc pacto sumere ꝓpositiões, vt alteri quidẽ insit, alteri vero non insit, si hac in figura ratiocinatio fieri debeat. Si igitur quæ sic sumũtur sint falsæ, constat econtra veras vtrasq; fore: q̃ quidẽ fieri nequit. Verũ aliqua ex parte falsam esse vtranq; non obstare quicquã videt: veluti si mediũ. c. tã. a. q̃. b. cuidã insit. Tũc n. si ipsum. c. cuilibet quidẽ. a. nulli vero. b. dicat ineſſe, falsæ quidẽ erũt ambę ꝓpositiones, at nõ simpliciter, sed aliqua ex parte, sicuti patet. Eadẽ erũt, & si ꝓpositionẽ negatiuã versus

extremū maius posueris. Fieri tū potest, vt altera falsa atque vtrauis ꝓpositionū sumatur: ꝙ n. inest cuilibet. a. id. b. quoque cuilibet inest. Si igitur ipsum. c. tale sumptū cuilibet quidē a. nulli vero. b. cōpetere dixeris. a. c. quidē erit vera. c. b. aūt falsa. Rursus quod nulli. b. cōpetit, id nec. a. cuilibet inerit: nam si cuilibet. a. cō peteret, & ipsi quoque. b. cuilibet profecto cō peteret: at nulli inesse supponit. Si igitur cuilibet quidē. a. nulli vero. b. cōpetere dixeris. c. b quidē veram, alteram vero falsam efficies. Idē vtique fiet, & si versus maius extremū ꝓpositionem negatiuam posueris: ꝙ enim nulli cōpetit. a. id etiam nulli competit. b. Si igitur. c. nulli quidem. a. cuilibet vero. b. competere dixeris. a. c. quidē propositio erit vera, altera vero falsa. Rursus si id ꝙ. b. cuilibet inest, nulli cō petere dixeris. a. falsam tū efficies propositionem. Necesse est enim, si. b, cuilibet inest, &. a. cuidam competat. Si igitur huiuscemodi sumptum. c. nulli quidē. a. cuilibet vero. b. dicatur competere, erit. c. b. quidē vera. a. c. autem falsa. Patet igitur ex vtrisq; falsis, & ex altera tantū circa propositiōes indiuiduas ratiocinationem falsam fieri posse.

QVousque sunt quæ ex libris Posteriorum operæpretium est dialecticos discipulos doceri: quæ vere post hac subsequuntur, quanuis sint ingenio plena, & quę ingeniosum quempiam per lustrari nō pœnitebit, forsan tamen prolixiora sunt quam necessaria: ob idque propter prolixitatem non exponuntur a neotericis. Nos vero statuimus singula exponere: non vt negotium facessamus doctoribus interpretandi (si forsan tempus non suffecerit) sed vt totum Aristotelē illis qui accuratius esse volunt dialectici exponamus. Nec mirum si operis & longissimi, & obscurissimi, longa sit expositio, ne obscura fiat. In hoc ergo duodecimo capite incipit quartum mēbrum principale eorum sex in quæ primum istum librum partitisumus. Enimuero post quā in primo capite institutum est demonstrationem esse necessariam, & in duobus sequentibus definitum est quid est scientia & demonstratio, & in octo sequentibus ostē sum est, ex quibus qualibuscunque principijs procedat omnis demonstratio, tam propter quid quam quia, & in qua figura aptius fiat, in his tribus capitulis quæ modo sequuntur agitur de ignorantia, quæ opponitur scietiæ. Atqui in duobus capitulis agitur de ignorantia prauæ dispositionis, nempe in primo de ignorantia principiorum immediatorum, & in secundo de ignorantia mediatorum quæ sunt conclusiones. In tertio denique agitur de ignorantia puræ negationis. At vero in partitione Commentatoris duodecimum & tertium decimum capita, non continent nisi vnicum textum, qui est trigesimus secundus. Quocirca nos caput hoc duodecimū per sex particulas distribuimus. ¶ In prima ergo particula præmittit Arist. quatuor distinctiones ignorantiæ. Prima est. Duplex est ignorantia, scilicet puræ negationis, & prauæ dispositionis. Ignorantia puræ negationis est mera priuatio & carentia scientiæ: vt ignorantia geometriæ in rustico. Ignorantia vero prauæ dispositionis, est falsum iudicium de re aliqua. Prima dicitur simplex negatio, quia nullum dicit habitum vel actum: secunda vero fit per habitum vel actum quæ est mala dispositio. Item prima non dicitur deceptio: nam qui negatiue ignorat, scit se ignorare, & ideo nec decipitur, nec quicquam asserit, nec alicui contradicit: quare talis ignorantia nihil pertinet ad Scientiam. Secunda vero ignorantia est deceptio & error: nam qui ita ignorat, decipitur putans se scire quod nescit: obidque contradicit scienti: atque adeo talis ignorantia pertinet ad scientiam, vt extirpetur. ¶ Ait ergo, quod illa ignoratio quæ non est secundum negationem sed secundum dispositionem, illa est deceptio. Boetius vertit, illa est per syllogismum deceptio, & in aliquibus codicibus Græcis ita legitur: sed forsan in codice Argyropili non erat illa particula, per syllogismum: quæ quidem litera certe melius quadrat: nam statim deceptio distinguitur in deceptionem quæ fit per syllogismum & deceptionem quæ fit sine syllogismo: vnde sequitur quod non omnis talis deceptio est per syllogismum. ¶ Secunda distinctio est Ignorantia prauę dispositionis, alia est circa prima principia immediata (de qua agitur in hoc capite) & alia est propositionum quæ sunt mediatæ tanquam conclusiones: de qua agitur in sequenti. ¶ Quod si quis dubitet quomodo potest haberi error primorum principiorum vt de hoc generali, quodlibet est vel non est. Ad hoc respondent expositores, quod potest quis illa negare saltem ore, licet non corde: vt supra dictum est cap. 8. tex. 15. & habetur. 4. metaphysic. text. 8. At vero quia vocalis negatio veritatis, non proprie dicitur error, sed peruia: aliter mihi videtur dicendum, videlicet, quod Aristoteles loquitur hic de propositionibus immediatis, quæ quanuis secundum se sint immediatæ, non tamen simpliciter & quoad nos sunt per se notæ: vt omne animal rationale est disciplinabile, nulla substantia est qualitas, & similes: circa quas immediatas potest esse error, etiam mētalis. ¶ Vnde subiungit tertia distinctio scilicet, quod talis deceptio, siue sit circa immediata siue circa mediata, potest esse aut circa affirmatiuas aut circa negatiuas. Vbi notandum, quod sicut est propositio immediata in veritate tam affirmatiua, quam negatiua, ita contradictoria est immediata in falsitate: vt homo non est rationalis, substantia est qualitas, & sicut vna est mediata in veritate, ita alia est mediata in falsitate: vt mundus non est creatus, est falsa mediate, quia mundus est creatus, est vera mediata: & mundus est infinitus est mediata in falsitate, quia mundus non est infinitus est vera mediata. ¶ Quarta distinctio est. Ignorantia prauæ dispositionis aut fit per syllogismum deceptorium, qui dicitur paralogismus, aut simpliciter. Etenim tunc quispiam simpliciter aut credit non esse, quod est, aut esse, quod non est, quando id credit deceptus vel experientia vel authoritate: vt cum rusticus credit solem non esse maiorem rota molari deceptus visu aut credit mundum esse perpetuum deceptus authoritate alicuius philosophi. Et hæc ignorantia nihil pertinet ad scientiam posteriorum. Potest tamen huiusmodi errores pati propter aliquem paralogismum, vt si adduceretur illis talis paralogismus, vnaquæque res est talis qualis apparet: sol apparet vt rota molaris: ergo tantus est quanta est illa. Et de hac deceptione est præsens sermo. ¶ In secunda particula. (Simplicis igitur) pergit exempla ponere singulorum membrorum statuens primo fundamentum videlicet. (Simplicis existimationis sim-

Diuisio ignorantiæ.

Dubium.

Immediata in falsis.

Secūda particula.

simplex est error: eius autem quæ per ratiocinationem efficitur, plures) id est, cum quis errat sola authoritate aut alia via sine syllogismo deceptus, vnicum habet errorem, scilicet, propositionis in qua decipitur. Qui autem errat per syllogismum plures habet, scilicitet, & cõclusiõis & vtriusque vel alterius præmissarum. ¶ Vbi notandum, quod error per paralogismum aut contingit ex defectu formæ, consequentiæ: & iste nõ pertinet ad præsentem materiam, sed ad libros priorum. Aut contingit ex defectu materiæ: puta ex falsitate præmissarum: & de isto est sermo præsens. ¶ Ostendit ergo Aristote. in hoc capite quomodo contingant huiusmodi paralogismi in immediatis propositionibus falsis. Et primo in affirmatiuis quæ opponuntur veris immediatis negatiuis. Vnde supponit primo, quod. a. sine medio nulli competat. b. vt. si. a. sit substantia. &. b. qualitas, hæc sit immediata, nullum. b. est. a. (Si igitur quispiam, inquit, concludat. a competere ipsi. b. sumpto medio. c. deceptus erit sane per syllogismum: vt si dicat omne. c. est. a. omne. b. est. c. ergo omne. b. est. a. ¶ Subdit tamen, quod huiusmodi paralogismus fieri potest dum ambæ præmissæ sunt falsæ, aut dum altera tantũ. (Nam si neque. a. inquit, cuiquam c. neque. c cuiquam competat. b. vtraque autem per interuallum contra sit sumpta) id est ambæ præmissæ sumantur affirmatiue contrariæ illarum, tunc ambæ sunt falsæ. Contrariæ (inquam) quia debent esse vniuersales, cum debeat inferre vniuersalem: nam propositio immediata falsa debet esse vniuersalis & de omni, sicut immediata vera: vt si acciperetur pro medio (quod significatur per. c.) aliud generalissimum extraneum, puta quantitas, cui nec. a. nec. b. competit: & fiat talis syllogismus, omnis quantitas est substantia: omnis qualitas est quantitas: ergo omnis qualitas est substantia. Ambæ enim præmissæ sunt immediatæ falsæ apud Aristotel. hoc est quod subiungit. (Fieri nanque potest vt. c. sic se habeat ad extremum vtrunque, vt neque subijciatur ipsi. a. ℘ est maior extremitas) neque vniuersaliter competat ipsi. b. id est, neque prædicetur vniuersaliter de minori. ¶ Subiungit autem rationem dicens. (Etenim. b. quidé fieri non potest vt in toto quopiam sit. &c.) in qua ratione, cum sit obscura, nescio quæ mysteria, præter intentionem (vt existimo) Aristotelis fingunt expositores. Sensus tamen manifestus si cõsideratur primo huiusmodi paralogismos fieri in prima figura ex præmissis vniuersalibus, vt iam adnotauimus. Probat ergo quod potest. c. medium nec subijci ipsi. a. in maiori, nec vniuersaliter prædicari de. b. in minori. Et probat primo secundam partem per hoc, quod fieri nequit vt. b. scilicet minor extremitas sit in aliquo toto (quod est dicere, contineatur sub aliquo genere.) Quod probat eo quod. a. remouebatur. a. b. immediate. Ac si diceret. Cum hæc esset immediata, nullum. b. est. a. sequitur vtrunque extremum esse generalissimum. & per consequens subiectum nec habere genus nec definitionem nec differentiam: & inde sequitur quod nihil prædicetur de. b. vniuersaliter affirmatiue, & per consequens. c. nunquam prædicabitur vniuersaliter de. b. poterit tamen prædicari particulariter: vt si. c. esset, color verum esset dicere, aliquod. b. est, aliqua qualitas est. c. sed non esset sufficiens præmissa ad concludendum vniuersalem immediatam. Primam vero partem, scilicet, quod potest. c. non subijci affirmatiue ipsi. a probat per hoc, quod. a. quauis sit generalissimum (vt substantia) non est necesse vt prædicetur de omnibus quæ sunt: nam non prædicabit de accidentibus. Et ita concludit, possunt esse ambæ præmissę falsæ: vt exemplo iam indicauimus. ¶ Est tamen hic dubium: nam videtur non obstante ℘. b. sit generalissimũ, ℘ nihilominus sit in aliquo toto ideſt, prædicetur de illo aliquid vniuersaliter, puta ly ens, vel descriptio vel ℘pria passio illius generalissimi, vt si dicas, omnis qualitas est accidens substãtiæ ratione formæ, aut omnis qualitas est ens. Respondetur, quod cum ly ens secundum Aristotelem æquiuoce dicatur de substantia & accidentibus, non est ad propositum vt sit medium demõstrationis: quia facit paralogismum in forma. Sed neque illa descriptio qualitatis facit ad rempostericristicã: vbi cum syllogismi sint disciplinabiles, non accipitur pro medio nisi vel genus, vel differentia, vel definitio, vel propria passio quæ nullo modo reperiuntur in genere generalissimo. ¶ Prosequitur deinde ostendere. (At fieri quoque &c.) prosequitur inquam ostendere aliud membrum: quomodo videlicet in tali paralogismo potest esse altera tantum præmissa, falsa, non tamen indifferenter, quia non potest esse maior falsa, & minor vera: nam minor nunquam potest esse vera, propterea quod debet esse vniuersalis, & cum minor extremitas quæ est illic subiectum, sit generalissimum, non habet genus, nec definitionem, nec differentiam quæ de illo prædicetur vniuersaliter: vt modo dicebamus. Et hoc est ℘ ait (propositio. c. b. semper erit falsa, sed. a. c. vera esse potest) Appellat enim minorem. c. b. in qua. c. prædicatur, &. b. subijcitur: & maiorem. a. c. in qua. a. prædicatur. &. b. subijcit. Subiungit exemplum, veluti si. a. sine medio competat ipsi. c. & non cõpetat ipsi. b. puta si accipiatur pro medio genus subalternum ad ly. a. videlicet angelus & dicatur omnis angelus est substantia, omnis qualitas est angelus ergo omnis qualitas est substantia. Subdit rationem cur potest contingere quod. a. competat. c. & non competat. b. (Cum enim inquit idé primo de pluribus dicitur, neutrum erit in altero) ideſt, cum genus aliquod prædicatur de pluribus speciebus, sicut animal de homine & equo, neutra illarum specierum prædicabitur de altera. Et à fortiori illud genus subalternatum, de quo prædicatur generalissimum negabitur de alio generalissimo. Subiũgit autem, quod nihil refert illud medium sit genus immediatum, vt substantia spiritualis, aut mediatũ, vt animal. ¶ In tertia particula. (Deceptio igitur) subsequitur exemplum paralogismorum concludentium conclusiones negatiuas falsas contrarias immediatis veris. Et constituit primo differentiam, quod deceptio essendi, ideſt, paralogismus cõcludens affirmatiue, solum fit in prima figura: paralogismus vero non essendi, id est, concludés negatiue, fieri potest in prima & in media. i. secunda. Et ratio huius est, quia cum conclusio immediate falsa, vt dictum est, debeat esse vniuersalis, nullo modo potest cõcludi in tertia figura: quia nullus modus illius figurę, cõcludit vniuersalem. Quod si sit affirmatiua, non potest concludit in secunda figura: quia nullus modus illius figuræ concludit affirmatiue. Restat ergo vt vniuersalis affirmatiua immediate falsa solum cõcludatur in prima figura. Vniuersalis vero negatiua potest concludi, & in secundo modo primæ figuræ & in primo, & in secundo secundæ. ¶ Subiungit ergo horum exempla. Et primo in prima figura ambabus præmissis existentibus falsis: veluti si ipsum. a. id est, maior extremitas tam. c. (scilicet medio) quam. b. (scilicet minori extremitati) sine medio competat: vt si tam medium quam minor extremitas sint duo genera contraria immediata ad maiorem extremitatem: nam tunc si maior sit vniuersalis negatiua & minor affirmatiua, fit in Celarent paralogismus vtriusque præmissæ falsæ: videlicet, nulla substantia spiritualis est substantia: omnis substantia corporalis est

Dubium.

3. Partic.

substantia spiritualis: ergo nulla substantia corporalis est substantia. ¶ Fieri quoque potest vt.a.c. scilicet maior sit vera. c. b. vero, ideſt minor sit falsa) vt si arguas, nulla qualitas est substantia: omnis angelus est qualitas: ergo nullus angelus est substantia. Et probat, quod. a.c. scilicet maior sit vera: quia non est necesse, vt.a. quanuis sit generalissimum, prædicetur de omnibus quæ sunt, sed. c. b. ideſt, minorem probat esse falsam, duplici ratione. Primo, quia fieri nequit vt. c. de quo vniuersaliter negatur. a. conueniat. b. scilicet minori extremitati: nam alias. a. c. scilicet maior negatiua esset falsa. Supponitur enim quod maior extremitas affirmatur de minori, alias conclusio negatiua nõ esset falsa. Quo dato si detur etiã quod medium affirmatur de eadem minori extremitate vniuersaliter, sequitur quod maior extremitas affirmabitur de eodem medio, & per consequens maior esset falsa: vt facile colligere quisque potest. Secunda probatio est quod si maior & minor essent veræ, tunc conclusio esset vera, & per consequens nulla esset deceptio.

¶ Ostendit subsequenter, quod potest vice versa maior esse falsa & minor vera, si. b. &. in. a. sit, & in. c. vt si minor extremitas sumatur inferior & ad medium & ad maiorem extremitatem: vt apparet in hoc paralogismo,

4. Parti. nullum corpus est substantia: omne animal est corpus: ergo nullum animal est substantia. ¶ In quarta particula. (Sed in figura media) transit ad paralogismos secundæ figuræ. Atqui de ambabus præmissis falsis ponit hãc conclusionem. Fieri nequit vt in secunda figura inferatur conclusio negatiua immediata falsa, taliter, vt ambæ præmissæ totæ sint falsæ: totæ, ideſt vniuersaliter pro quolibet supposito subiecti: possunt tamen ambæ esse falsæ particulariter, id est, quod reddantur falsæ pro aliquo supposito subiecti. ¶ Ad cuius intelligentiam notandum est, quod negatiua immediate falsa est vniuersalis contraria immediate vere: vt si omnis homo est animal est immediate vera: nullus homo est animal, est immediate falsa: ita vt prædicatum sit aut genus, aut differentia, aut definitio subiecti. Et prædicatum appellatur. a. quod in secunda figura est subiectum in maiori: subiectum vero. b. quod est subiectum in minori. Igitur vt daretur vtraque præmissa falsa deberet dari medius terminus qui alteri extremorum competeret vniuersaliter: & de altero negaretur videlicet: nam debent ambę præmissæ esse vniuersales cum cõcludant vniuersalem. Et vna præmissarum debet esse affirmatiua & altera negatiua: quare vt negatiua sit falsa, debet prædicatum cõpetere subiecto. Talis vero medius terminus dari non potest: nam detur quod non competat ipsi. a. & competat ipsi. b. vt nullum. a. sit. c. & omne. b. sit. c. Si nullum. a est. c. tunc per conuersionem nullum. c. est. a. & omne. b. est. c. (quod est concessum) ergo nullum. b. est. a. cuius contrarium erat suppositum, videlicet, nullum. b. est. a. esse immediatam in falsitate, si vero detur econuerso q. c. competat ipsi. a. & non ipsi. b. tunc sequitur nullum. b. est. c. ergo nullum. c. est. b. per conuersionem: & omne. a est. c. (quod est concessum) ergo nullum. a. est. b. & per consequẽs nullum. b. est. a. quod est contrarium suppositi, videlicet, nullum. b. est. a. esse immediatam in falsitate. Subiungit ergo Aristot. (Verum aliqua ex parte falsam esse vtranque non obstare quicquam videtur veluti si medium. c. tam. a. quam. b. cuidam insit) vt si. c. sit rationale, fiet hic paralogismus in Camestres, omne. a. est. c. nullum. b. est. c. ergo nullum. b. est. a. Id est, omne animal est ratiõale, nullus homo est rationalis, ergo nullus homo est animal, vbi ambæ præmissæ sunt falsæ: sed maior solum pro aliquibus suppositis. (Eadem erunt & si propositionem negatiuam versus extremum maius posueris,) vt si in Cesare dixeris, nullum animal est irrationale: omnis homo est irrationalis: ergo nullus homo est animal. ¶ Subsequenter in quinta particula. (Fieri tamen potest) vt ostendat quemadmodum potest maior esse vera, minor vero falsa & econuerso. Primo in Camestres: vt si medium. c. sit genus quod vniuersaliter affirmetur de vtraque extremitate, quale est ly corpus: nam si tale medium cuilibet quidem. a. nulli vero. b. cõpetere dixeris, vt omne animal est corpus: nullus homo est corpus: ergo nullus homo est animal: tunc. a. c. scilicet maior est vera, &. c. b. scilicet minor est falsa. (Rursus quod nulli. b. cõpetit, &c.) Probat vice versa, quod potest maior esse falsa, & minor vera: vt pote si medium c. nulli. b. competat nec cuilibet. a. vt si dicas, omne animal est irrationale: nullus homo est irrationalis: ergo nullus homo est animal. ¶ In sexta denique particula, (idem vtique fiet) ostendit idem in Cesare. Et hoc est quod ait. (Si versus maius extremum negatiuam posueris.) id est, si maiorem feceris negatiuam. Si enim medium. c. fuerit extraneum vtrique extremitati, maior negatiua erit vera, & minor affirmatiua falsa: vt nullũ animal est angelus: omnis homo est angelus: ergo nullus homo est animal. Rursus si medium competat cuilibet. b. & nõ cuilibet. a. vt rationale, tũc vice versa maior erit falsa & minor vera: vt si dicas, nullũ animal est ratiõale: omnis homo est ratiõalis: ergo nullus homo est animal.

5. Parti.

6. Parti.

De mediatorum ignorantia. Cap. XIII.

SED cum propositiones affirmatiuæ vel negatiuæ medio non vacantes, falso per medium proprium cõcluduntur: fieri non põt vt propositiones ambę falsæ sumantur: sed ea tantũ sumitur falsa, quę est versus extremum maius, atque proprium id medium dico, per quod fit ea ratiocinatio, quæ opponitur falsæ: a. nãque per. c. medium competat ipsi. b. cùm igitur. c. b. propositionem affirmatiuam opporteat sumi, si prima in figura ratiocinatio fieri debeat, patet hanc quidem perpetuo veram esse: non enim ipsa conuertitur. a. c. autem esse falsam: hanc enim conuersa, contrarius syllogismus fit. Idem efficietur, & si medium alia ex serie fuerit sumptum, ceu. d. si in tota sit. a. & de omni. b. prædicetur. Et enim. d. b. quidem intacta maneat propositio, altera verò vertatur necesse est. Quibus efficitur, vt illa quidem perpetuo vera, hæc autem semper falsa sumatur. Atque talis error concurrit cum eo, qui per medium efficitur proprium ac fere idem est. ¶ Si vero non per medium, proprium, extruitur ratiocinatio, cũ hoc tale est vt ipsi quidem subijciatur. a. de nullo vero dicatur. b. tũ ambas, propositiones falsas esse necesse est. Et enim mõ con-

contrario sunt sumendæ, si ratiocinatio fieri debeat. Atsi hoc modo sumantur, ambæ sanè vertentur in falsas: veluti si. a. quidem cuilibet insit. d. ipsum autem. d. nulli competat. b. His enim versis, ratiocinatio fiet, & ambæ propositiones erunt, vt diximus falsæ. Cum vero medium ceu. d. non subijcitur ipsi. a. tum. a. d. quidem propositio erit vera: quia. d. non erat in. a. d. b. vero falsa: quoniam si esset vera, conclusio etiam esset vera, at erat falsa. ¶ Cum autem per mediam figuram sit error: tunc fieri nequit vt ambæ propositiones totæ falsæ sumantur. Nam cùm. b. subijcitur ipsi. a. fieri non potest vt quicquam vnquam alteri cuilibet, alteri nulli competat: sicut & anteà diximus. Altera tamen propositio falsa, & vtrauis etiã sumi potest: nam si. c. tam. a. quam. b. cuilibet inest, si id ipsum cuilibet quidem. a. nulli vero. b. competere dixeris. a. c. quidem erit vera altera vero falsa. Rursus si ipsum. c. nulli quidem. a. cuilibet vero. b. competere dixeris. c. b. quidem erit vera. a. c. autem falsa. Si igitur deceptionis ratiocinatio sit negatiua, dictum est quando, & ex quibus ipsa deceptio erit.

¶ Sed si affirmatiua sit, cum per medium quidem extruitur proprium fieri non potest, vt propositiones sint falsæ. Necesse est enim in tacta maneat ipsa. c. b. si ratiocinatio fieri debeat, quemadmodum & anteà diximus. Quare semper erit. a. c. propositio falsa: hæc est em ea quæ vertitur. Idem efficietur, & si ex alia serie medium ipsum sumatur, sicut & in errore diximus negatiuo. Etenim. d. b. propositio maneat. a. d. vertatur necesse est: atque hic error conuenit cum priore. ¶ Sed cum non proprium ratiocinatio conficitur medium, si id quidem collocatur sub. a. propositio quidem. a. d. erit vera. d. b. autem falsa fieri nanque potest, vt. a. cuidam insit, cuidam non insit, quorum neutrum sub altero collocatur. Sin vero. d. non subijcitur ipsi. a. tum. a. d. quidem semper est falsa, quippe cùm affirmatiuam eam esse opporteat. d. b. vero fieri potest vt nunc vera, nunc falsa sumatur: nihil enim vetat vt. a. quidem nulli. d. competat. d. vero cuilibet insit. b. animal enim nulli scientiæ competit, at scientia musicæ cuilibet inest. Neque rursus prohibet quicquam, vt neque. a. cuiquam. d. neque. d. cuiquam insit. b. Patet igitur fieri posse, vt ambæ, atque altera sit falsa, cum medium sub. a. non collocatur. Perspicuum igitur est, quot modis per ratiocinationem error, & per quæ fieri potest circa propositiones vacantes medio, & item eas quę demonstrari possunt.

SVbsequitur in hoc tertiodecimo capite dicere de paralogismis concludentibus propositiones falsas mediatas, quando quidem in superiori satis de immediatis dictum est. Atqui eo hic ordine procedit quo in superiori. Prius videlicet de prima figura, mox de secunda. Atqui prius de concludentibus negatiue, quam de concludentibus affirmatiue: vt in quinque particulis per quinque conclusiones palam fiat. ¶ In prima ergo particula ponit primam conclusionem. Quando propositio mediata siue affirmatiua siue negatiua falso concluditur in prima figura per proprium medium, nõ possunt ambæ præmissæ esse falsæ, sed sola maior. Atqui medium proprium appellat illud, per quod contraria propositio vera demonstraretur. ¶ Ad cuius intelligẽtiã ex superioribus meminisse opus est, eandem esse mediatam propositionem veram, & propositionem demonstrabilem: nempe cuius prædicatum non inest subiecto immediate, sed per medium, per quod demonstratur: vt omnis homo est corpus, quæ demonstratur per animal: & omnis homo est risibilis, quæ demonstratur per admiratiuum. Statuamus ergo hanc mediatam falsam, nullũ. b. est. a. idest, nullus homo est risibilis, cuius proprium medium est admiratiuum, per quod. a. vere demonstratur de. b. Si hæc ergo falso cõcludatur per medium proprium in prima figura, erit per hunc paralogismum, nullum. c. est. a. omne. b. est. c. id est, nullum admiratiuum est risibile, omnis homo est admiratiuus, ergo nullum. b est. a. qui quidem syllogismus appellatur syllogismus cõtradictionis, quia infert oppositam conclusioni quã per tale medium deberet inferre. Ait ergo Arist. quod cum in prima figura minor paralogismi debeat esse affirmatiua, siue affirmatiue concludat siue negatiue (saltem in quatuor primis modis euidentibus de quibus loquitur) & medium sit proprium, minor semper erit vera: quia ea prorsus minor sumitur in paralogismo ad concludendum falsum, quæ sumitur in syllogismo ad vere demonstrandum. Et hoc est quod ait (nõ enim ipso (scilicet minor. c. b.) conuertitur) id est, minor non mutatur in suã contrariam. Maior vero. a. c. est falsa: quia conuertitur, idest, mutatur in suam contrariam: nam in demonstratione assumitur, omne admiratiuum est risibile, & in paralogismo assumitur, nullum admiratiuum est risibile. ¶ Subiungit autem. (Idem efficietur & si medium alia ex serie fuerit sumptum, &c.) idest, perinde erit si sumatur medium quod licet non sit proprium, subijciatur autem vniuersaliter maiori extremitati & prædicetur de omni minori: vt si acciperetur pro medio, animal rationale, qui est causa remota: vel flebile, aut alia passio hominis quę non sit causa risibilitatis. Idem enim inquit error erit tunc (putà quod sola minor erit falsa) ac si assumeretur medium proprium. ¶ In secunda particula. (Si vero non per medium proprium) ponit secundam conclusionem. Si talis propositio negatiua mediata falsa cõcludatur in prima figura per tale medium vt subijciatur quidem. a. scilicet maiori extremitati, de nullo tamẽ. b. si dicatur, tunc ambæ præmissæ sunt falsæ. Cuius rationem subiungit, quia in prima figura contrario modo debent sumi præmissæ, vt. s. maior sit negatiua & minor affirmatiua: vt si ad concludendum hanc mediatam falsam, nullus homo est sensibilis, sumatur pro medio, equus, quod subijcitur sensibili, & negatur de homine, videlicet nullus equus est sensibilis: omnis homo est equus: ergo nullus homo est sensibilis. ¶ Subiungit autem. (Cum vero medium ceu. d. non subijcietur ipsi. a. (subin-

1. Conclus.

2. Conclus.

(subintellige nec prædicatur de.b.) tunc.a.d.ideſt,maior erit vera.d.b.vero,ideſt,minor erit falſa. Vt ſi.d.ſit lapis,& dicas,nullus lapis eſt ſenſibilis: omnis homo eſt lapis,ergo nullus homo eſt ſenſibilis. ¶ In tertia particula. (Cum autem per mediam figuram) tranſit ad ſecundam figuram vbi paralogiſmus non poteſt concludere
3. Concluſ. niſi negatiue:& ponit tertiam concluſionem. In ſecunda figura fieri non poteſt vt ambæ præmiſſæ ſint totaliter falſæ:poteſt tamen altera totaliter eſſe falſa indifferenter tam maior quam minor. Probatur: nam ſi datur negatiua mediata falſa, vt nullum.b.eſt.a.ſua contraria omne.b.eſt.a.debet eſſe vera. Si autem.b.eſt.a.non poteſt dari vnum medium quod vniuerſaliter affirmetur de.a.&negetur de.b. Si enim omne.a.eſt.c.& nullum.b eſt.c.fieri non poteſt vt.b.ſit.a. Et tamen vt ambæ præmiſſæ eſſent falſæ in ſecunda figura, cum vna præmiſſa debeat eſſe affirmatiua & alia negatiua, deberet mediũ quod eſt prædicatum vtrobique in affirmatiua non conuenire ſubiecto,& in negatiua conuenire illi. Dixit autem,(totæ falſæ) quia particulariter pro aliquo ſuppoſito ſubiecti bene poſſunt eſſe falſæ: vt ſi dicas,nullum ſenſibile eſt equus:omnis homo eſt equus: ergo nullus homo eſt ſenſibilis,maior tamen eſt falſa non pro omnibus ſed pro aliquibus ſuppoſitis. ¶ Poteſt tamen maior eſſe vera & minor falſa in Cameſtres,ſi ſumatur. c. medium quod ſit ſuperius ad vtranque extremitatem: vt, omne riſibile eſt animal: nullus homo eſt animal: ergo nullus homo eſt riſibilis. Rurſus ſi in eiſdem terminis arguas in Celare,minor vice verſa erit vera & maior falſa: vt,nullum riſibile eſt animal:omnis homo eſt animal:ergo nullus homo eſt riſibilis. Concludit denique Ariſtote. quod ſi deceptio ſit negatiua,ideſt,negatiue concludens,ſatis
4. Concluſ. dictum eſt quomodo fiet. ¶ In quarta particula. (Sed ſi affirmatiua) proſequitur Ariſtoteles dicere de paralogiſmo concludente affirmatiue. Et primo de prima figura ponit quartam concluſionem proportionabiliter ad primam. Cum propoſitio affirmatiua falſa mediata concluditur in prima figura per medium proprium, fieri non poteſt vt ambæ præmiſſæ ſint falſæ:ſed ſola maior. Exẽpli gratia. Hæc negatiua eſt mediata vera, nullus homo eſt qualitas,cuius ꝓprium mediũ eſt,ſubſtãtia,rõe cuius hõ nõ eſt qualitas,per ꝙ cõcluditur in Celarent hoc modo,nulla ſubſtantia eſt qualitas:omnis homo eſt ſubſtantia:ergo nullus homo eſt qualitas. Si igitur per idem mẽdium concludatur,omnis homo eſt qualitas,in Barbara aut particularis in Darij minor debet manere eadem,& per conſequens ſemper erit vera:ſed maior quæ conuertitur,ideſt,quæ mutatur in ſuam contrariam,eſt falſa:vt omnis ſubſtantia eſt qualitas:omnis homo eſt ſubſtantia ergo omnis homo eſt qualitas. ¶ Subiungit quod idem efficietur ſi ſumatur medium ex alia ſerie, quod tamen habeat eandem habitudinem ad extrema,vt in errore negatiuo dictum eſt. Veluti ſi medium ſit animal, vel ſenſibile,quod non eſt proxima ratio cur homo non eſt qua
5. Concluſ. litas:vt ſi arguatur,omne animal eſt qualitas:omnis homo eſt animal,ergo,omnis homo eſt qualitas. ¶ In quinta particula. (Sed cum non per proprium) ſubiungitur quinta concluſio quando medium nõ eſt proprium ſed extraneum. Qui habet tres partes. Prima. Si medium extraneum.d.ſubijciatur.a.ideſt,maiori extremitati,tunc. a.d.ideſt,maior,erit vera.d.b.vero,ideſt. minor erit falſa. Fieri namque poteſt,vt.a. ſcilicet maior extremitas, cuidam inſit,ſcilicet,medio,& cuidam non inſit,ſcilicet minori extremitati:& tamen quod medium non dicatur de minori extremitate: vt ſi arguas, omnis color eſt qualitas:omnis homo eſt color,ergo omnis homo eſt qualitas. ¶ Si vero medium non ſubijcitur maiori extremitati,tunc maior ſemper erit falſa,cum ſit affirmatiua, minor vero poteſt eſſe vera & falſa. Exemplum Ariſtoteles primi membri eſt,omnis ſcientia eſt animal:omnis muſica eſt ſcientia:ergo omnis muſica eſt animal. Exemplum ſecundi poteſt eſſe,omnis ſcientia eſt animal:omnis color eſt ſcientia,ergo omnis color eſt animal.

De ignorantia negationis. CAP. XIIII.

MAniſeſtum eſt etiam ſiſen Textus. xxxij.
ſus quiſpiam defuerit,neceſſario & ſcientiã aliquã deeſſe: quam quidem conſequi non poſſumus,ſi diſcimus,vel inductione,vel demonſtratione. Eſt autẽ demouſtratio quidem ex vniuerſalibus,inductio verò ex particularibus: fieri vero non poteſt vt vniuerſalia percipiantur, niſi per inductionem. Quoniam & ea quæ abſtracta dicuntur,erunt per inductionem nota, ſi quis nota voluerit facere, ineſſe inquam nonnulla generi cuique: & ſi non ſeparabilia ſunt, & vnumquodque eſt tale. Inductionem autẽ eum qui ſenſu caret conficere, vnum eorum eſſe cõſtat quæ nullo pacto fieri poſſunt: ipſorum nanq; ſingularium eſt ipſe ſenſus. Non enim fieri poteſt,vt ipſorum accipiatur ſcientia. Neque eñ ex vniuerſalibus abſque inductione, neq; per inductionem ſine vi ſentiendi.

POſt ignorantiã prauę diſpoſitiõis ſubſequitur in hoc capite (ꝙ apud Commentatorem eſt textus. 33.) ſermo de ignorãtia puræ negationis quæ fit ſine paralogiſmo. Ignorantia vero multis modis contingere poteſt quibus contingit homines nõ dare literis operam quia non omnibus datum eſt adire Corinthum: hi tamen modi non cadunt ſub arte: quia de contingentibus ſingularibus non eſt ſcientia. Obidque ſolum docet Ariſtoteles vnicum modum quo neceſſarium eſt carere ſcientia. Eſt ergo in hoc capite vnica concluſio. Deficiẽte ſenſu neceſſe eſt ſcientiam eam dificere, quæ per illu ſenſum acquiritur: vt cæcus ſcientiam de coloribus habere non poteſt: nec ſurdus, de ſono: dummodo à natiui tate huiuſmodi ſenſibus caruerit. Probat Ariſtotel. concluſionem hac ratione. Omnis ſcientia aut inductione acquiritur,aut demonſtratione: ſed neutra iſtarum deficiente ſenſu,acquiri poteſt de obiecto illius ſenſus: ergo. Probatur minor. Inductio,cum fiat ex ſingularibus,quę ſunt obiecta ſenſuum manifeſtum eſt fieri non poſſe ſine ſenſu: vt,niſi per tactum,cognoſcere non poſſumus hunc ignem eſſe calefactiuum,& hunc,& nõ alios,&c. Sed nec demonſtratio quæ ex vniuerſalibus procedit fieri poteſt ſine ſenſu: quia vniuerſalium cognitio ex ſingulariu experientia gignitur: vt.1.metaphyſic. cap.1. docet Ariſtoteles. ¶ At vero quia poſſet quis obijcere non omnia Concluſio.

vniuer-

vniuersalia cognosci ex inductione singularium. Sunt enim vniuersalia quæ non abstrahunt a materia: vt omnem ignem esse calefactiuum, albedinem disgregare visum, & similia: & hæc manifestum est inductiue cognosci, sed sunt alia vniuersalia, vt mathematica, quæ abstrahunt à materia: vt triangulum habere tres angulos: quæ videntur non acquiri per inductionem sensus: quia nec tractant de triangulo calido neq; colorato, &c. Ideo subiungit Aristo. quod illa etiam vniuersalia quæ abstracta dicuntur. s. mathematica, haberi non possunt nisi per inductionem: nam quanuis sint per intellectum abstracta, tamen realiter non sunt nisi in singularibus, & ideo nisi quis per sensum aut visus aut tactus cognosceret partem & totum, non haberet propriam scientiam illius omne totum est maius sua parte. Et ita concludit, quod neque vniuersalia sunt cognita sine inductione neque inductio fit sine sensu. ¶ In quo vt Sanct. Thom. per docte considerauit, condemnat Aristo. duas positiones. Primam Platonis qui dicebat nos habere scientias per species ab idæis nobis participatas. Quæ si vera esset, posse mus quidem vniuersalia sine inductione singularium cognoscere. Altera quam condemnat opinio est, quam forsan tenuit Commentator. 3. de anima. commento. 36. videlicet, quod possumus in hac vita cognoscere substãtias separatas quidditatiue: cum tamen illarum sensationes non habeamus proprias.

Plato.

Quæstio sexta.

Vtrum deficiente sensu deficiat scientia illius obiecti.

Parte negatiua arguitur. Et primo contra rationem Arist. quę videtur latius esse prolata quam fuerit necessarium. Inductio rerum spiritualiũ vt quod hic angelus est separatus à materia, & hic, &c. non fit per sensum: ergo non omnis inductio fit per sensum, vt ratio eius præsupponit. ¶ Secundo arguitur, ꝙ neque omnia vniuersalia cognoscantur tali inductione quæ fit per sensum. Habemus enim scientiam de Deo, & de intelligentijs, & de materia prima, & de forma substantiali, & de hoc principio, quodlibet est. vel non est, alijsque id genus plurimis: & non etiam abstracta, cognoscuntur per sensum. ¶ Tertio arguitur. Per notitiam vnius sensus sæpe deuenimus in cognitionem obiecti alterius sensus: vt videntes, lac cognoscimus esse dulce, & in tenebris gustantes cognoscimus esse album. Et cæcus audiens tubam, cognoscit figuram eius, quam prius per tactum expertus est: ergo deficiente vno sensu per aliũ possumus habere scientiam obiecti illius. Veluti si mihi. v.g. deficeret odoratus à natiuitate, viderem que vultures à longin quo venire ad cadauera, facerẽ argumentũ. Vultures aliquo sensu mouentur ad hoc cadauer: non tactu, nec visu, nec gustu, nec auditu: ergo odorẽ. ¶ Et cõfir. Naturale est nobis per causas cognoscere effectus: sed qualitates primæ sunt causæ secundarum: ergo qui haberet tactum quo cognosceret primas qualitates, per illum posset venire in cognitionẽ secundarum: quæ sunt obiecta aliorum sensuum. ¶ Quarto tandem ad rem arguitur. Cæcus potest per disciplinam acquirere scientias de coloribus: puta quod albedo disgregat visum, nigredo congregat, audiendo causas: videlicet, quia albedo plus participat de luce atq; adeo acutius penetret & disgreget visum: ergo deficiente sensu non est necessarium deficere scientiam illius obiecti. ¶ In contrarium est authoritas Aristot.

Ad plenã intelligentiã cõclusionis Arist.

quæ verisima est, notãdum est primo, quod scientiã pro isto statu acquirimus, aut inuentione, aut disciplina: vt habetur. 1. meta. Auditus potissimũ seruit disciplinæ, vt docet illic Arist. ca. 1. & visus seruit intentioni: vt docet ca. 2. ¶ Secundo notandum, ꝙ scientia de aliqua re haberi potest vno modo in vniuersali per conceptus communes & connotatiuos: alio modo per conceptus proprios & quidditatiuos. Hoc notato respõdetur ad quæstionem tribus conclusionibus. Prima. Deficiente aliquo sensu non potest haberi scientia obiecti illius per inuentionem. Vt si cæcus à natiuitate nullam disciplinã audiret de coloribus, nullam prorsus haberet illorum scientiam. Probatur. Intellectus noster pro isto statu ita est sensibus alligatus, vt sine fantasmatibus intelligere non possit. Vnde Arist. 3. de anima tex. 18. necesse est inquit intelligentem fantasmata speculari: sed cæcus à natiuitate nulla potest habere fantasmata propria colorum: ergo neque habere eorum scientiam. ¶ Secundo arguitur. Si nasceretur homo omni prorsus sensu orbus, ꝙ fecto de mũdo isto nihil amplius sciret quam lapis: cum sensus sint intellectus ianuæ: ergo eadem ratione qui careret sensu visus, nõ haberet scietiam coloris: imo neque ille haberet magis scientiam visus, quam ego modo habeo sexti sensus exterioris qui nullus est. ¶ Est nihilominus secunda conclusio. Cęcus à natiuitate licet posset auditu per disciplinam habere aliquam scientiam de coloribus per conceptus cõmunes cõnotatiuos, tamen nõ potest habere scientiam per proprios & quidditatiuos. Prima pars nota est, quia potest cæcus in scholis dici, ꝙ sicut sonus quem experitur percipitur auditu, ita & alia qualitas percipitur alio sensu qui dicitur visus: & sicut acutus sonus & acutus sapor aliter afficit auditum & gustum quam grauis: ita alius color disgregat, & alius congregat visum: & potest discere, lac ꝙ gustat esse album, cerasa esse rubea, & alia id genus. ¶ Sed secunda pars probatur: quia certè ista iudicia non sunt propria & quidditatiua colorum sed cõmunia Probatur, quia proprie cæcus non intelligit quid est albedinem disgregare & nigredinem congregare, sed per similitudinem ad sonum vel ad gustum: neque intelligit differentiam inter album & nigrum, rubeum & viride: sed habet omnino similes conceptus eis quos ego habeo dum disputo de sexto sensu, an videlicet Deus possit facere alium sensum, quo percipiatur aliud sensibile distinctum à quinque generibus sensibilium. Vtranque partẽ huius conclusionis videtur mihi astruere Arist. 2. Phy. tex. 6. dicens, cæcum à natiuitate de coloribus ratiocinantẽ de nominibus quidem habere sermonẽ, rem vero nõ intelligere. ¶ Sequit ex his tertia cõclusio. De vniuersalibꝰ quæ sunt re à materia separata, vt Deus & intelligentiæ, nõ possumus naturaliter pro isto statu habere propriã & quidditatiuam scientiã: quia cognitio nostra pro isto statu nõ potest haberi nisi per sensum: & illa nõ sunt sensibilia: sed cognoscimus de illis aliqua commumia prædicata & ab effectu: putà, quod Deus est prima causa istorum inferiorum, quod intelligentiæ mouent cœlos & similia.

1. Conclu.

2. Conclu.

3. conclu.

Respondetur ergo ad prima.

duo argumenta per tertiam conclusionem. Etenim quãuis faciamus inductionem intelligentiarum, tamen de illis singularibus non habemus propriam scientiam: tam ignotum enim est mihi, quod hæc intelligentia est sepa-

rata, quam quod intelligentia in communi est separata. Nec de illo primo principio, quodlibet est vel non est, haberem propriam scientiam, si nullum prorsus haberē sensum: quia tunc nec haberem fantasmata quæ necesse est intelligentem speculari. Atqui nec materiam primā cognoscere possumus nisi per sensum, putā per transmutatiões quas videm⁹: vt ait Arist. 1. Phy. tex. 6. Et pariter formam cognoscimus per eius operationes. 8. Metaph. ¶ Ad tertium argumentum respōdetur, quod qui habet omnes sensus potest quidem postquam expertus est obiecta omnium, per cognitionē vnius venire in cognitionem alterius: vt postquam vidi lac esse album & gustaui esse dulce, possum per visum iudicare esse dulce, & per gustum iudicare esse albū: sed nisi cæcus audisset lac esse album, nunquā per gustum cognosceret esse album.

Ad tertium. ¶ Ad aliud, si carens odoratu videret vultures a longinquo venire, conceditur quod cōiectaret alium forte sensum esse vulturibus: sed de illo non haberet propriā scientiā: quia nesciret magis quomodo immutaretur ille sensus, quam ego scio modo quomodo immutaretur sextus sensus si fieri esset possibilis à Deo. ¶ Est tamen notandum, ꝙ sint aliqua sensibilia cōmunia pluribus sensibus, secundo de anima tex. 63. potest quidem qui vno caret habere scientiam per alium: vt quantitas & figura percipitur visu & tactu: & ideo cæcus per tactum potest a doctore scientiā mathematicam doceri de figuris & numeris. ¶ Ad cōfirmationem distinguitur triplex causarum genus. Cum. n. omnis causa, vt supra visum est, notior sit quo ad naturā suo effectu, tū quo ad nos aliqua est causa posterius nota quam effectus: vt Deus, intelligētię, & formæ substantiales: & per has causas nō cognoscimus effectus: sed vice versa per effectus, causas. Aliæ sunt causæ magis ignotæ, etiam nobis quā sint effectus: vt multiplicātur per media. Et per huiusmodi causas (dicūt Paulus & alij) cognoscimus effectus. Quod ego nō adeo crediderim. Nō. n. video quomodo per colorem cognosco speciem visibilē coloris: imo huiusmodi species sensibiles cognoscimus per coniecturas ab effectu: quia. n. experior colorem distantem immutare mihi visum, arguo aliquid multiplicari à colore per medium: & per consequens sicut per cognitionē speciei nō venio in cognitionem coloris, ita nec econuerso. Alię vero sunt causę quę quantum ad cognitionem nostram indifferenter se habēt respectu suorum effectuum, vt qualitates primæ respectu secundarum: neque enim calorem cognoscimus per calorem, neque econuerso: sed calorem cognoscimus per tactum, & colorem per visum. Vnde ad confirmationem negatur, quod per cognitionem qualitatum primarum possumus nos deuenire in scientiam propriā qualitatum secundarum. ¶ Ad quartum argumentum respondet conclusio secunda.

An sit in demonstrationibus processus in infinitum. CAP. XV.

Textus. xxxiiij. OMnis autem ratiocinatio tribus è terminis constat: atque alia est affirmatiua, quæ quidem ostendere potest. a. com petere ipsi. c. ex eo quia. a. cōpetit ipsi. b. &. b. cōpetit ipsi. c alia est negatiua, quæ quidem alterā propositionē habet affirmatiuā, alterā negatiuā patet: igitur hæc esse principia, & ea quæ, suppositiones dicuntur. His enim sumptis necesse est demōstrare. a. per. b. medium ipsi cōpetere. c. & rursus. a. per medium aliud ipsi inesse. b. & itē b. per aliud quippiam ipsi cōpetere. c ¶ Si igit probabiliter solūque differendi modo ratiocinari volumus, id tātum vt patet considerandū est, si ratiocinatio ex quam maximè probabilibus verisimilibusq; cōficitur. Atque si per. a. b propositionem quæ quidem (tametsi verè nō vacat medio: videtur tamen eodē vacare) ratiocinationem quispiam fecerit, is est vt ad differētē pertinet ratiocinatus: sin vero nō illo pacto, sed ad veritatē ratiocinationes extruere libet, tum id considerandum est, vt ex hisce quæ cōpetunt, ratiocinatio semper conficiatur. ¶ Res autem ita sese habet. Quoniam est id quod de alio non per accidens prædicatur: atque per accidēs dico, veluti cum dicimus nōnunquā album illud hominem esse, non perinde dicentes atque cum dicimus hominē esse album: homo nāque nō quia est aliud quicquā, est albū, at albū est homo: quia accidit homini vt sit album. Sunt igitur nonnullā talia, vt per se prędicentur. ¶ Si itaque. c. tale, vt ipsum quidē nulli competat rei. b. autem huic competat primo, vt nō sit inter ipsa mediū vllū, & rursus. d. ipsi. b. &. e. ipsi. d. &. f. idētidem ipsi cōpetat. e. quærendū est igitur, si necesse est hoc stare, an fieri pōt vt in infinitū proficiscatur? Rursus sit. a. de quo nihil per se prædicatur: atque hoc ipsi primo competat. h. & nulli priori medio competat: &. h. idētidem ipsi. g. &. g. ipsi. f. &. f. ipsi cōpetat. e. quærimus igitur, vtrū & huiusce profectionis sit necessario status, an sine medio sit semper abitio. Atq; hoc tantum ab illo differt, quod illud quidē quęrit fieri nè possit, vt quippiam si à tali incipiat, vt ipsum quidē nō insit cuiquā, aliud aūt de ipso dicatur, versus supera pergendo sine fine semper proficiscatur hoc aū fieri nè possit, vt quispiam si incipiat ab eo: de quo nihil dicitur, ipsum vero de altero prædicatur, petatq; inferiora, hoc semper pacto ꝓficiscatur, nullusque ei modus occurrat. ¶ Præterea quęrendum est, fieri ne potest, vt si extrema sint finita, media sint infinita: veluti si. a. cōpetat ipsi. c. & inter ipsa sit mediū. b. ac. inter. a & b. medium etiā aliud cadat, & inter hæc rursus aliud, vtrū & in his ipsis sit in infinitū processio, an id ipsum fieri nequeat. Idem est autē hoc considerare, & si demōstrationes in infinitū proficiscantur, & si fit cuius libet demōstratio, an ad vtrāque partē finis occurrat. ¶ Similiter & de ratiocinationibus negatiuis, & propositionibus

sitionibus est dicendum, veluti si. a. nulli. b. cõpetat, aut illi primo non ineſt, aut est aliqđ medium, cui priori nõ ineſt. Atq; si sit. c. quod quidem cuilibet cõpetit. b. rursus, a. aut ipsi. c. primo, aut alij priori nõ ineſt. Quod quidem cuilibet competit. c. & in his enim aut infinita sunt ea, quibus non ineſt prioribus ipsum. a. aut finita, moduſq; tandem occurrit. ¶ In his autẽ quæ conuertuntur, secùs res habet. Non enim hisce quæ mutuam suſcipiunt prædicationem, id de quo primo vel vltimo prædicatur est. Omnia nanque similiter hoc pacto seſe habent ad cuncta siue sint ea infinita quæ prædicant de ipso: siue vtraque de quibus quæritur sint infinita: niſi sit vt non similiter conuertantur, sed alterũ per accidens, alterum vero natura.

Hic incipit membrũ quintum principale huius libri, in quo Ariſt. poſtquam egit de ignorantia, reuertitur ad tractandum illud verbum quod dixerat cap. 2. tex. 5. (Non sciet qui demoſtrationem horum non habet). i. vt bona sit demonſtratio requiritur reſolutio principiorum vſque ad immediata. Oriri nanque poſſet inde dubitatio an talem reſolutionem contingat in infinitum abire: tunc em̃ non poſſet ad principia prima peruenire. Hac đ causa in hoc membro (quod per quinq; capitula vſque ad decimum nonum incluſiuẽ protenditur) intendit patefacere demõſtrationes nequaquam in infinitum procedere. Atqui in diuiſione Commentatoris, priora tria capitula vnicum textum complectuntur, qui est trigeſimus quartus. Continet vero caput hoc quintumdecimum particulas sex. ¶ In tribus prioribus præmittit duas ſuppoſitiones, quæ ſunt ad ſubſequentia neceſſariæ. Prima. Omnis ratiocinatio, seu syllogiſmus cõstat ex tribus terminis. s. medio & duabus extremitatibus: omniſque ratiocinatio aut affirmatiua est. i. quæ affirmatiuẽ concludit: nempe quæ oſtendit. a. competere. c. quia. a. competit. b. & b. c. (ponit enim exemplum in prima figura) alia vero est negatiua: quæ quidem alteram propoſitionem habet affirmatiuam, alteramque negatiuam, nam ex puris negatiuis nihil ſequitur. At ne quis exiſtimaret, ꝙ quando principia mediata demonſtrationis reſoluenda sunt ad immediata plures sunt termini neceſſarij, subiungit, (His ſcilicet tribus ſumptis neceſſe est demonſtrare. a. per. b. medium ipsi competere. c. & rursus. a. per medium aliud ipsi ineſſe. b. & item. b. per aliud quippiam ipsi competere. c.) Quod est dicere, data hac demonſtratione, omne. b. est. a. omne. c. est. b. ergo omne. c. est. a. si maior est mediata, ſumendum est medium. d. per quod. a. demonſtretur de b. & si minor est mediata ſumẽdum est aliud medium. e. per quod. b. demonſtretur de. c. vt si fiat hæc demonſtratio. v. g omne corpus animatum est ſubſtantia: omnis homo est corpus animatum: ergo omnis homo est ſubſtantia: tunc quia maior est mediata, reſoluenda est sic, omne corpus est ſubſtantia: omne corpus animatum est corpus: ergo. Rurſus quia minor est etiam mediata, reſoluẽda est hoc modo, omne animal est corpus animatum: omnis homo est animal, ergo. ¶ In ſecunda particula, (Si igitur probabiliter.) ſubditur ſecunda ſuppoſitio: quæ est differentia inter ſyllogiſmum dialecticum & demonſtrationem: videlicet, Si ſyllogiſmum facimus dialecticum, ſatis est nobis ex probabilibus procedere. Ob idq; si propoſitio. a. b. id est maior, appareat eſſe immediata, licet in rei veritate non sit immediata, nihil obſtat ſyllogiſmo. At vero in demonſtratione non ſatis est præmiſſas eſſe probabiles, ſed requiritur vt in rei veritate sint immediatæ, id est, ꝙ nec inter maiorem extremitatem & medium, nec inter medium & minorem aliquod prædicatum mediet. ¶ Subſequẽter in tertia particula: (Res autem ita ſe habent:) probat differentiam eſſe veram: nam id quod de alio prædicatur, aut prædicatur de illo per ſe, aut prædicatur per accidens. Dupliciter autẽ prædicatur per accidens, aut quando ſubiectum prædicatur de accidenti, vt album est homo: aut quando accidens prædicatur de ſubiecto vt homo est albus, & aliter prima propoſitio est per accidens quam ſecunda: nam homo non prædicatur accidentaliter de albo, eo quod homo ſit accidens, at quia album non ratione ſui est homo, ſed quia est aliud, puta Petrus, id est, quia homo dicitur de Petro cui accidit eſſe album. Attamen, homo est albus, non est hac ratione accidentalis: homo enim non est albus, quia homo est aliud, ſed est accidentalis, quia prædicatum non est de eſſentia ſubiecti. Et hoc est quod ait, (Homo nanque non quia est aliud quicquam est albus.) Meminit autem huius diſtinctionis, quia quando dicimus demonſtrationem procedere ex propoſitionibus per ſe, intelligitur vt õpponitur huic, quod est per accidens ſecundo modo. Non autem meminit tertij modi, puta quando accidens prædicatur de accidenti: vt album est dulce, eo quod iſte modus ambos ſuperiores comprehendit & per illos innoteſcit. ¶ In quarta particula, (Sit itaque. c. tale.) duabus ſuppoſitionibus præmiſsis mouet tres quæſtiones, in quibus tractandis ſermo huius membri quinti totus verſatur. Ad cuius intelligentiam notato, quod proceſſus in infinitum in demonſtrationibus poteſt contingere, aut aſcendendo verſus maiorem extremitatem, aut deſcendendo verſus minorem, aut interponendo intermedium & aliquam extremitatem. Est ergo prima quæſtio de aſcenſu. Detur in quit. c. ſcilicet minor extremitas quæ nulli inſit, nempe ſub qua non ſit dare inferius: vt. c. ſit Petrus. Cui. b. puta homo per ſe primo cõpetat ſine medio, & rurſus ipſi. b. competat. d. vt animal: & ita aſcendendo. Eſt ergo prima quæſtio, an in iſto aſcenſu ſit ſtatus vt veniatur ad primum, an potius ſit in infinitum abire? (Rurſus ſit. a.) Secunda quæſtio est vice verſa deſcendendo. Detur. a. maior extremitas ſuprema, quæ. v. g. ſit ſubſtantia de qua nihil per ſe prædicatur, (nam ens non poteſt eſſe maior extremitas, cum non poſsit per medium aliquod demonſtrari, ſed est per ſe notum omnibus conuenire). a. vero per ſe primo competat ipſi. h. ſine medio vt corpori, & h. competat corpori animato: & ita deſcendendo. Eſt ergo quæſtio ſecunda, vtrum in hoc deſcenſu ſit ſtatus vt veniatur ad infimum, an vero ſit proceſſus in infinitum? ¶ Atqui explicat differentiam Ariſtote. inter has duas quæſtiones. Prima enim quærit, fieri ne poſsit vt incipiendo ab infimo quod de nullo prædicatur ſit verſus ſuperiora in infinitum aſcendere. Secunda vero quærit, vtrum incipiendo ab illo de quo nihil prædicatur, ſit verſus inferiora in infinitum deſcendere. Tertia quæſtio est ibi, (Præterea quæreudum est.) Eſto extremitates. a. &. c. ſcilicet maior & minor ſint finitæ inter quas ſit medium. b. vtrum poſsint ita in infinitum multiplicari media, vt inter. a. &. b. detur aliud medium. d. & inter a. &. d. aliud medium. e. & ita in infinitum: & pari ratiõe vtrum inter. b. &. c. ſit medium. f. & inter. f. &. c. aliud. g. & ita in infinitum. ¶ Applicat deinde Ariſtote. has tres

Duæ ſuppoſitiones.

quæstiones ad rem præsentem dicens, (Idem autem est hoc considerare) .i.perinde est ista tria quærere,& quærere an demonstrationes in infinitum proficiscantur : & si sit cuiuslibet demõstratio.i.vtrum cuiuslibet prę̃missę̃ sit alia demõstratio per aliam priorem. Alludit ad illum errorem philosophorum quem capi. 3. text. 6. refutauit, qui dicebant nullã nos propositione posse scire nisi per demonstrationẽ:secundum quos sequebatur demonstrationes procedere in infinitum. ¶In quinta demum particula(Similiter & de ratiocinatiõibus negatiuis:) subiungit Arist. easdem etiam quæstiones locum habere in demõstrationibus negatiuis. Ponit autem exemplum in prima figura in Celarent,aut Ferio modis euidentibus, vbi maior est negatiua & minor affirmatiua:vt nullum.b. est a.omne. c.est.b. Ait ergo ꝙ si a. nulli competat.b. tunc aut illi primo non inest,aut est aliquod medium cui priori non inest. Aut enim maior est,nulla substantia est qualitas,quæ est immediata aut se habet: vt nullus homo est qualitas, inter quæ extrema medium est, substantia de qua primo negatur qualitas. Eodem modo minor, omne.c.est.b.considerandum si est an sit mediata vel immediata. In quibus proinde quærendum est an in multiplicatione mediorum sit status,an vero processus in infinitum? ¶In sexta particula, (In his autem.) concludit has quæstiones non habere locum in cõuertibilibus : vt cum propria passio demonstratur de subiecto per definitionem. ¶Ad cuius intellectum notato, ꝙ sicut potest fingi processus in infinitum in generibus, vt homo, animal, corpus &c.ita & in passionibus eiusdem subiecti : vt admiratiuum,risibile,disciplinabile,&c. Est tamen differẽtia,ꝙ primum,processus fit secundum superius & inferius ascendendo vel descendendo:qui quidem dicitur ascensus secundum prædicationem essentialem :& per consequens illic querendum est primum infimumq́ subiectum,atque vltimum & supremum prædicatum. In passionibus vero non est processus secundum superius & inferius,sed secundum prius & posterius in causando: quia prima passio est causa secundæ,& ita cõsequenter. Quare in istis nec est ascensus, nec est proinde quærere primum subiectum nec vltimum prædicatum : sed omnes passiones conuertuntur cum subiecto & definitione. Et hoc est quod ait : (Siue sint ea infinita quæ prædicantur de ipso, siue vtraque de quibus quæritur sint infinita) hoc est siue fixo subiecto homine,procedas in infinitum versus passiones, siue fixa vltima passione descendas in infinitum versus subiectum, cuncta eodem modo se habent quo ad conuertentiam prædicationis. Etenim sicut, omnis homo est risibilis,ita omne risibile est homo. Et idem est de omnibus passionibus eius:(Nisi inquit si non similiter conuertuntur.)quia,omne risibile est homo,est indirecta & secundum accidens vt infra videbimus: & tamen omnis homo est risibilis, est secundum naturam, id est,est directa & per se.

Quòd inter extrema determinata non sint media infinita.

CAP. XVI.

HIs hoc pacto dispositis patet fieri non posse, vt media sint infinita si prædicationes versus superius inferiùsve proficiscantur ad statum. Atque versus quidem superius prædicatiõem,eam dico, quæ pergit ad id quod est magis vniuersale,versus autẽ inferius eam,quæ ad particulare descendit. Nam si cùm a.de.c.prædicatur, infinita sunt media, ceu.b. patet fieri posse,vt ab.a.versus inferius infinitũ aliud de alio prædicetur,nam anteà quàm accedatur ad.c.infinita media sunt:& a.c.versus superius infinita similiter sunt,anteà quam ascendatur ad.a. Quare si hæc fieri nequeunt, fieri profecto non potest,vt inter.a.&.c. media sint infinita. ¶Neque quicquam refert,si quispiam dicat alia quidem ipsorum.a.b.c.inter se hærere,vt nihil prorsus sit inter ipsa:alia vero non posse talia sumi. Quouis nãque medio.b. sumpto,ab hoc autem ad.a.aut ad.c.infinita vel finita media erunt:nihil igitur interest quonam primo,siue quæ statim,siue quæ non statim infinita sint : nam ea quæ post hæc sunt, infinita esse ponuntur.

REspondere hic incipit ad propositas quæstiones. Atqui primo reducit quæstiones quatuor ad duas, nẽpe,ꝙ solutio tertiæ & quartæ reducatur ad solutiones duorum priorum In hoc enim capite reducit tertiam quæstionem de infinitate mediorum ad illas quæ sunt de infinitate extremorum ascendendo vel descendendo:& insequenti capite reducit quæstionem de negatiuis ad quæstionẽ affirmatiuarum. Suntq́ue in hoc sextodecimo capite duæ breues particulæ. In prima ponitur hæc conclusio. Si extrema sursum deorsumq́ue versus sunt finita.i.finite distantia,fieri nequit vt inter ipsa sint media infinita. Versus superius,inquit,est illa prædicatio quæ pergit versus magis vniuersale:& versus inferius,ea quæ versus particulare descendit. Probat conclusionem. Si inter.a.&.c.sint infinita media (quæ omnia collectiuè appellat. b.) fit vt ab.a.versus.c. in infinitum aliud de alio prædicetur:& pariter ex.c. ascendendo versus.a.(Quare si hæc fieri nequeunt).i.si ascendendo non potest dari processus in infinitum (quæ erat prima quæstio)nec descendendo(quæ erat secunda) vt capite decimooctauo determinabitur,sequitur quod nec possunt inter illa extrema esse infinita media. Ratio est hæc in summa. Si extrema non sunt infinite distantia, media non possunt esse infinita : ergo duabus prioribus quæstionibus)determinatis,& tertia dissoluitur. ¶In secunda particula, (Neque quicquã refert.) dissoluit responsionem quam quis posset præfatæ rationi obijcere Responderet namque quispiam hanc rationem Arist. supponere, ꝙ inter.a.&.c.sunt infinita media consequenter immediatè se habentia,sicut contingit in quantitate discreta, in qua binario immediatè succedit ternarius,& ternario quaternarius,& ita consequenter. De quibus medijs cõceditur tanquã manifestum,ꝙ datis duobus certis numeris extremis inter illos non possunt esse infiniti medij. Possunt nihilominus inter duo extrema finite distãtia dari infinita media non immediatè se habentia: vt in quantitate cõtinua inter extrema puncta pedalis lineæ, quæ solum pedaliter distant,dantur infinita puncta media,non tñ immediata sed taliter mediata,ꝙ inter quæcunque duo mediãt infinita. Et de istis medijs non vr̃ procedere rõ Aristo. ꝙ si extrema finite distant non possunt esse infinita media.

Conclusio.

dia. ¶ Respondet ergo Aristote. nihil refert hoc vel illo modo accipi media. Ad cuius intelligentiam notandum est, quòd puncta & partes proportionales continui non sunt infinita in actu, sed solum in potentia: & ideo simpliciter non dicitur illa infinita distantia: nam qui transit ab vno extremo in aliud non transit determinatè per quodlibet punctum numerando illa: alias nunquam pertransiret. At verò prædicata sunt sicut entia in actu: nam quodlibet dicit aliam & aliam formam & quidditatem: & ideo habent se sicut entia in actu. Qua de causa species & prædicata essentialia comparãtur numeris, 8. Metaph. text. 10. Vnde qui ponit inter primum subiectum & vltimum prædicatum infinita media prædicata, non debet illa ponere vt puncta vel partes proportionales, sed vt numeros. Si autem ponantur vt numeri, nihil refert ponantur mediata vel immediata, nam sicut non potest quis venire ad vltimum numerãdo consequenter infinita immediata, vt vnum, duo, tria &c. ita nec potest peruenire ad vltimum numerando per numeros mediatos, vt vnum, tria, sex &c. Et hoc est quod ait Aristotel. (Neque quicquam refert si quispiam dicat alia quidem ipsorum mediorum immediatè inter se hærere, alia verò nõ posse talia) i. immediata sumi. (Quouis namque medio sumpto. b. ab illo vsque ad extremum. a. vel vsque ad extremum. c. signando, sunt media finita vel infinita.) Si infinita, non poterunt pertransiri & per consequens. a. in infinitum distat. a. c. Si verò. a. b. ad. a. sunt finita media necesse est quòd ab illo. b. ad. c. sint infinita, si quidem admittis infinita inter. a. & c. & si. a. b. ad. c. sunt finita. a. b. ad. a. debent esse infinita. Et hoc est quod subiungit. Nihil igitur interest. i. quonam primo sint infinita, siue quæ statim siue quæ non statim, id est, nihil differt à quonam primo. s. medio sumas infinita. s. ab illo quod statim, id est, immediatum est ipsi. d. vel ab illo quod est mediatũ. Nam ea quæ post hæc sunt. id est, media quæ post. b. sunt versus. c. debent esse infinita.

Quòd negatio mediata ad immediatam affirmationem reducatur, CAP. XVII.

Conclusio.

AT qui & in negatiua demõstratione patet finem processionis esse, si in affirmatiua versus vtrunq; statur. Supponatur enim fieri nõ posse, vt prædicatio aut ab vltimo versus supera, aut à primo versus vltimum in infinitum proficiscatur: atq; id vltimum dico quod non prædicati rationem, sed subiecti tantũ modò subijt, sitq; id. c. primum autem. i. quod non subijcitur cui quam, sed solum de alio dicitur. Hæc si ita sint, erit profectionis in negatione etiã status. ¶ Tripliciter enim ostendi negatiua conclusio põt. Et primo quidem hoc pacto, cum. b. cuilibet. c. &. a. nulli. b. competere sumitur. b. c. igitur propositio, ac interuallum omnino minùs, in ea necessario reducetur quę medio vacãt: quippe cũ id sit vt patet, affirmatiuum: alterum autem interuallum, si medio non vacet, ad id redigi poterit; qđ medio vacat: nam si. a. nõ sine medio non competat ipsi. b. tum aliquid erit. a. quo prius ipsum, quam. a. b. remouetur: quod quidem cuilibet competere. b. oportet: atq; illud sit. d. Rursus si interuallum. a. d. non vacat medio, aliquid item erit, à quo prius ipsum. a. quã a. d. remouetur. Atq; illud sit. e. quod quidem necesse est cuilibet competere. d. Cùm igitur eius viæ qua superiora petũtur finis atq; status sit, stabitur & hic tandẽ, eritq; aliquid sanè primò cui non competit ipsum. a. ¶ Secundo autẽ hoc ostenditur modo, cùm. b. cuilibet quidem. a. nulli verò. c. competere sumitur: & hoc enim pacto. a. nulli cõpetere concludetur. Si igitur hoc oportet ostendere, aut per mediũ superius dictũ, aut per hunc vt patet, aut per tertiũ ostẽdetur: at primus est dictus: per secundũ autem hoc ostendetur pacto, si quis. d. cuilibet quidẽ. b. nulli verò. c. competere sumpserit, modò cõpetat aliqd ipsi. b. Quòd si. d. sine medio segregatur à. c. bene est: sint verò medium cadit, necesse est illud. d. quidem cuilibet inesse, nulli verò competere. c. Tùm igitur in affirmationibus cùm superiora petũtur finis occurrat, & in negatiõibus itidem hic sese offert tandẽ. ¶ Tertio hoc ostenditur pacto, si. a. quidẽ. b. cuilibet cõperit. c. verò nulli eidem inest: tunc eñ concluditur. c. non cuilibet cõpetere, à. Et hoc igit aut per antea dictos modos, aut per hũc tertiũ ostendetur. At per illos vt ostendimus statur: per hunc autem ostendetur: Si. b. quidem sumetur cuilibet cõpetere. d. ipsum verò. c. nulli eidẽ inesse: atq; d. rursus cuilibet inesse. e. ipm verò. c. nulli eidem competere. Cùm igitur suppositum sit versus etiam infera prædicatiõis affirmatiuæ statum ac vltimum esse, patet ipsius etiam. c. prædicationem negatiuã stare tãdem & non in infinitum procedere. ¶ Perspicuum autem est, & si nõ vna via, sed vniuersis nũc per primam, nunc per secundam, nunc per tertiam figuram, vt patuit ostẽdatur, hoc etiam pacto stare, ac finem ipsius esse: hæ nãq; finitæ sunt ea verò quæ sunt finita, finities necesse est vniuersa esse finita. Patet igitur in negatione statũ ac finem esse, si in affirmationibus statur.

IN hoc capite decimoseptimo reducit Aris. quæstionẽ de negatiuis ad quæstionẽ affirmatiuarũ. Et diuiditur in quinq; particulas. In prima cõstituit coclusionẽ hãc: Si in affirmatiua demõstratione versus vtrũque extremũ statur. i. nõ proceditur in infinitũ, necesse est vt in negatiua quoq; stetur. Et subdit rationem: quia si affirmatiuæ prædicationes ab vltimo subiecto ascendendo sunt finitæ, necesse est vt etiã negationes sunt finitæ. Quod est dicere: Si datur affirmatiua prædicatio im-

tio immediata, dabitur etiam negatiua prædicatio immediata. Vltimum subiectum appellat, quod de nullo prædicat, vt Petrus primum vero prædicatum, de quo nullum aliud prædicatur quod possit demonstrari, vt substantia: nam, ens, vt dictum est, non est demonstrabile prædicatum. Exponit conclusionem per exempla in tribus figuris. Tripliciter enim, inquit, ostendi potest negatiua conclusio. In prima figura.

¶ In secunda ergo particula ostendit conclusionem in prima figura. Et est sanè ingeniosa ratio. Detur. v.g. demonstratio hæc negatiua in prima figura, nullum animal est qualitas: omnis homo est animal: ergo nullus homo est qualitas. Vbi maior est mediata negatiua. Vult probare, ꝙ si in prædicatis minoris affirmatiuæ non proceditur in infinitum sed venitur ad supremum, nec in prædicatis maioris negatiuè procedatur in infinitum. Et hoc est quod ait: Cum. b. medium cuilibet. c. f. minori extremitati, &. a. maior extremitas nulli. b. competere sumitur, necessarium est vt. b. c. f. minor propositio, & interuallum omnino minus (. i. interuallum inter extrema minoris propositiõis) reducat ad immediata, postq̃ est affirmatiua, & suppositum est in affirmatiuis nõ esse pcessum in infinitum. Infert (Inde sequit alterum interuallum). i. maiorem negatiuã, si medio non vacet. i. si nõ sit immediata redigi etiã posse ad immediata. Probatur consequẽtia: nam si. a. v.g. qualitas, nõ immediatè negatur de. b. f. de animali, detur ergo aliud medium de quo prius negetur: vt pote corpus quod debet in minori affirmari de minori extremitate. Et si. a. d. id est, nullum corpus est qualitas, non est immediata, detur aliud medium. c. quod debet competere ipsi. d. Cum ergo ascendendo per prædicata minoris affirmatiuæ non sit procedere in infinitum: sed deueniendum est ad supremum, qua, substantia, illud, inde erit immediatum subiectum de quo negabitur qualitas, vt si dicas, nulla substãtia est qualitas: omne animal est substãtia: ergo nullum animal est qualitas. In secunda figura,

¶ In tertia particula, (Secundo autem.) idem ostendit in secunda figura. Detur enim hic syllogismus i Camestres, omne a. est. b. nullum. c. est. b. ergo nullum. c. est. a. Probatur eodem modo, ꝙ si ascendẽdo per prædicata maioris affirmatiuæ non proceditur in infinitum, neque prædicata minoris negatiuæ procedant in infinitum (Si igitur hoc oportet ostendere). i. si minor negatiua nullum. c. est. b. est mediata, aut debet demonstrari per medium superius dictum id est, in prima figura, & in illa iam dictum est demonstrationem negatiuam non procedere in infinitum: aut debet demonstrari in tertia figura, de qua statim dicetur, aut debet demonstrari per eandẽ scẽdam. Et tunc debet demõstrari p. d. medium qđ conueniat cuilibet. b. & nulli. c. f. omne. b. est. d. nullum c. est. d. ergo nullum. c. est. b. Tunc aut minor, scilicet nullum. c. est. d. est immediata, & tunc bñ est. i. habeꝫ intentum. Si vero sit mediata, detur medium. c. qđ debet rursus affirmari de. d. & negari de. c. cum ergo prædicata in maiori affirmatiua non procedãt in infinitum, sequit ꝙ nec in negatiua.

¶ In quarta particula. (Tertio hoc ostẽditur pacto.) idẽ tandem ostendit in tertia figura. Vbi detur. v.g. hic syllogisimus in Felapton, nullum. b. est. c. omne. b. est. a. ergo. a. nõ est. c. tunc si maior negatiua est mediata, aut debet resolui per primã aut secundã figurã, in quibus iam dictum est demonstrationes negatiuas non procedere in infinitum: aut debet demõstrari per eandẽ tertiam figurã: & tunc debet resolui per medium. d. hoc modo nullum. d. est. c omne. d. est. b. ergo. b. non est. c. (quia vniuersalis non põt concludi in tertia figura) quæ resolutio fit descendendo sub subiecto minoris: nam in priori syllogismo. b. erat subiectum respectu. a. & in hoc d. est subiectum respectu. b. Concludit ergo Arist. ꝙ cum descendendo in affirmatiuis non detur processus in infinitum, sit, vt neque in medijs negatiuè procedatur in infinitum: nam quicquid sumatur pro medio inter extrema negatiuæ, debet fieri subiectum in affirmatiua. In tertia demum particula. (Perspicuum autem est.) respondet cuidam dubio quod videtur superesse ex dictis. Posset enim quis dicere ꝙ quanuis in nulla figura procedatur in infinitum, tamen demonstrando vnam figuram per aliam posset in infinitum abiri. Cui dubio respõdet, ꝙ cum in nulla figura procedatur in infinitum, nec figuræ sint infinitæ, quãuis vna figura demõstretur per aliã, nunquam tamen erit processus in infinitum.

Quòd non sit proces. in infinitum in demonstratione.

CAP. XVIII.

ATidipsum & illis ita esse patebit, si primùm differendi modo, dein de resolutiuè id contemplabitur. Text. 35.

In his itaque quæ de definiendis rebus dicuntur, earundemque definitionem ingrediuntur, verum id esse patet: vniuersaliter autem hoc pacto dicamus. Fit enim vt verè dicatur, cùm album ambulare, & magnum illud lignum esse: & rursus lignum magnum esse, ac hominem ambulare dicitur. At differt hoc & illo dicere modo: nam cũ albũ dico esse lignum, tum lignũ id esse dico cui accidit vt sit album, sed non album esse subiectũ ipsius ligni: nõ enim, aut albũ simpliciter erat, aut aliqđ albũ deinde factũ est lignũ: quare nõ dicitur hoc pacto, nisi per accidens. Cùm autẽ lignum album esse dico, tunc non aliqđ aliud albũ esse dico, atq; illi vt sit lignũ accidit, veluti cùm dico musicũ albũ esse: tũc eñ hoiem eum albũ esse dico, cui accidit vt musicus sit. Sed lignũ est subiectũ, qđ quidẽ nihil aliud vt est erat, q̃ aut absolutè lignũ aut aliqđ lignũ: deinde factũ est albũ. Qđ si oporteat nomina ponere, hoc quidem dicere pacto fit prædicare: illo autem pacto, aut nullo pacto prædicare, aut absolutè, sed per accidens, prædicare dicaꝫ. Est aũt id quidẽ quod prædicaꝫ, vt albũ: id verò de quo prędicatur, vt lignũ. Supponatur igitur id quod prædicaꝫ absolutè semper de eo de quo dicitur, sed nõ per accidẽs prædicari: hoc enim pacto demonstrationes demonstrant.

¶ Quare cũ vnũ prædicatur de vno, illud aut subit rõnẽ eorumque definiendo subiecto competũt: aut est quale, aut quãtum, aut ad aliquid, aut agẽs, aut patiens, aut vbi, aut quando. Præterea omne quod substantiam significat, id quod illud est, aut quod illud est quoddam, id esse significat

ficat de quo prædicatur: quod verò non ſubſtantiam ſignificat, ſed de ſubiecto dicitur alio, quod quidē nec eſt idipſum quod illud, nec id quod illud eſt quoddam, id oē accidēs eſt: vt cū albū, de hoīe prædicatur. Homo nanq; neq; id eſt quod albū, neq; id quod albū eſt quoddam, ſed animal fortaſſe: eſt enim homo id quod animal eſt. Atq; ea omnia quæ nō ſubſtantiam ſignificāt, de ſubiecto aliquo prædicari oportet, & nō eſſe quicquā albū: quod quidē ſit album non quia aliud quicq̄ eſt: formæ nanq; valeāt, fidiū enim ſunt attrectationes: & ſi ſint, nihil prorſus ad præſentem ſermonem pertinent. Ipſæ nanq; demōſtratiōes de rebus talibus ſunt. ¶Præterea ſi nō hoc illius eſt qualitas, & illud huius neq; qualitatis eſt qualitas, fieri profectò nequit vt hoc pacto mutuò prædicētur: ſed fit quidem vt verum dicas, at nō fit vt econtrà prędices verè. Nam aut vt accidens, aut vt ſubſtantia prædicabitur: veluti ſi ſit genus vel dſria prædicati. Hoc aūt demonſtratum eſt, neque ad ſupera, neq; ad infera infinita eſſe. Neq; enim homo eſt bipes, & bipes animal, & animal aliud: neq; rurſus animal de homine, homo de Calia, & is de alio hoc ipſo quid eſt, prædicatur. Omnem ēm talem ſubſtātiam definire poſſumus. At fieri nequit vt infinita quiſquam intelligēdo pertranſeat: quare neque ad ſupera neque ad infera ſunt infinita. Fieri enim nō pōt, vt ea ſubſtantia de qua infinita dicuntur, definiatur. Vt generaigitur, mutuò non prædicabuntur. Erit enim ipſum id, quod ipſum eſt quoddā. At verò neq; de quali, aut de cæteris quicquā niſi per accidens prædicabitur. Hæc enim omnia accidunt, & de ſubſtātijs prædicātur. ¶Sed neque verſus ſupera infinita erunt: de vno quoque nanque prædicatur id quod ſignificat, aut quale quid, aut quantum quid, aut aliquid talium, aut ea quæ in ſubſtantia ſunt. Hæc autē ſunt finita, & genera prædicamentorum finita ſunt: eſt enim aut quale, aut quantum & cætera, quæ iam dudum enumerauimus. Atq; ſupponūtur vnum prædicari de vno, ipſa verò de ipſis non prædicari, niſi ratione ipſius quid eſt, prædicentur. Etenim accidentia ſunt vniuerſa: ſed quædam per ſe, quædam alio modo: atque hæc omnia de ſubiecto quodam dicimus prædicari, & accidens non eſſe ſubiectū vllum. Nihil enim taliū ponimus id eſſe, quod id eſt qđ dicit̄, non aliud quicquā ſed ipſum in alijs eſſe, & alia quædam de alio dicimus prædicari. Neque igitur ad ſuperiora, neque ad inferioravnū de vno in infinitūdicetur. De quibus enim accidentia dicuntur, quæcunque in vniuſcuiuſq; ſubſtantia ſunt, ea nō ſunt infinita. Verſus etiā ſupera, nec ipſa, nec vtraque accidentia ſunt infinita. Neceſſe eſt igitur aliquid eſſe, de quo primum aliquod, & de hoc aliud, & huius profectionis tandem exitum eſſe, vt id ſit, quod de nullo alterius alio dicat: & id etiam, de quo prædicatur aliud prius. Vnus igitur hic eſt modus ad hoc propoſitum demonſtrandū. ¶Alius autem eſt hic. Patet enim horum demonſtrationem eſſe, de quibus priora aliqua prædicantur, & item fieri non poſſe, vt aut melius ſimus ad ea diſpoſiti quorum eſt demonſtratio, q̄ ſi ſciamus, aut ea ſine demonſtratione ſciamus: quibus efficitur, vt ſi per aliqua priora quippiam innoteſcit, illa verò neſcimus, neque ad illa melius ſumus affecti, quàm ſi ſcientiam haberemus: nec id profectò ſciamus, quod per illa notum efficitur. Si igitur ſit, vt ſimpliciter quippiam per demōſtrationem & non ex quibuſdam, nec ex ſuppoſitione ſcimus, neceſſe eſt prædicationes medias ſtare: nā ſi non ſtent, ſed ſemper aliquid ſuperius ſit ſumpto, omniū erit tum demonſtratio. Quare ſi fieri non poteſt, vt infinita quiſquam pertranſeat, ea profecto quorum eſt demonſtratio nunquam per demonſtrationem ſciemus. Quòd ſi neque melius ad ipſa ſumus affecti, quam ſi ſciremus, nihil tum per demonſtrationem ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione ſciemus. Ex his igitur quæ diſſerendi diximus modo, id de quo loquimur ita eſſe quiſpiam credet. ¶Reſolutiuè autem per hæc breuius perſpicuum fuerit fieri non poſſe vt verſus ſuperius aut inferius infinita prædicata indemōſtratiuis ſcientijs ſint, de quibus præſens hæc conſideratio eſt. Demonſtratio enim eſt de hiſce, quæ rebus inſunt per ſe: ea verò quæ per ſe competunt, duplicem ſubeunt modum: quædam enim in eadem ſunt definitione rerum, quibus ineſſe dicuntur: vt multitudo, vel diuiſibile: hæc enim numero cōpetunt, & in ipſius ſunt definitione: quædam in ratione ſua res eas ſuſcipiunt, quibus competunt, vt impar: hoc enim numero cōpetit & definitione ſua numerū ſuſcipit. At fieri nequit, vt aut hæc aut illa ſint infinita, nè ea quidem quæ vt impar de numero prædicātur. Nam in impare rurſus aliud erit in definitiōe, cuius eſt ipſum: hoc ſi ſit, primum numerus ipſe cui quidē competunt, in definitiōe erit ipſorum. Si igitur fieri neqt vt inſunt vni talia infinita, nec infinita verſus ſuperius erūt. At verò neceſſe eſt ipſi primò competant vniuerſa, veluti numero, & numerus illis inſit: quare conuertuntur, non ſuperabunt. Nec item ea, quę definitiones eorū quibus inſunt ingrediūtur, non enim aſſignari deſinitiōes poſſent. Quare ſi hæc ſunt vniuerſa ea

Text. 31.

quæ

quæ per se prędicantur(hæc autem infinita nō sunt) stant omnia planè versus supera: quare stant & ad infera. Quòd si ita sit, erunt & ea sanè finita, quæ inter duos terminos collocātur. ¶Quod rursus si ita sit, patet iam & demōstrationum esse principia necessariò, ac demōstrationem non omnium esse, quod quidem nonnullos asserere iam in initio diximus. Etenim si principia sint, neq; demonstrabilia sunt omnia, neque in infinitum fieri potest abitio: nam alterum istorum vtrumuis esse, nil alius est q̄ nullum interuallum esse medio vacans, atque indiuisibile sed vniuersa esse diuisibilia. Id em̄ quod demonstratur, non foris addito, sed immisso termino demonstratur. Quapropter fieri potest, vt hoc pacto procedatur in infinitum, fieri quoq; potest, vt inter duos terminos infinita media cadant. At hoc fieri nequit, si tā versus superius quàm versus inferiùs prædicationum finis existat. Esse verò prędicationum hoc pacto finem, anteà diuisorendi modo, nunc resolutiuè satis, ostendimus.

POstquam igitur in superioribus duobus capitulis monstratum est, ꝙ si non est in infinitum processus ascendendo aut descendendo, esse non potest in medijs quæ inter duo extrema sumuntur: item ꝙ si non proceditur in infinitum in affirmatiuis, procedi non potest in negatiuis, restat in hoc decimooctauo capite ostendere, ꝙ in affirmatiuis non sit processus in infinitum nec ascendendo nec descendendo, vt per omnes numeros probatum sit processum in infinitum in demōstrationibus non esse posibilem. Atqui apud Commentatorem duo sunt textus in hoc capite. ſ. trigesimusquintus & trigesimussextus. In primo ostendit Arist. intentum rationibus cōmunibus sumptis à dialectica: & in altero id manifestat argumentis sumptis ex propria rōne demonstrationis. Primus textus diuiditur in quinque particulas, enimuero quia debet rem ostendere per inductionē videlicet, ꝙ nec in prædicatis quidditatiuis, nec in accidentalibus sit infinitus processus: in prima particula præmittit distinctionē prædicationum in prædicationem simpliciter absoluta, & prędicationē secundum accidens. i. secundum quid. ¶Ait ergo, ꝙ res ipsa tunc patebit si primum differendi modo. i. dialectice, deinde resolutiuè. i. ex propria rōne demōstrationis ostendatur. Et subiungit, ꝙ in his quæ definiendis rebus dicuntur. i. in prædicatis quidditatiuis quæ ingrediuntur definitionē specierum, per se notum est processum in infinitum esse posibile: cum qa cum rerum essentiæ definibiles sint finitæ, nō possunt habere prædicata quidditatiua infinita, tum etiā quia definitio datur vt per illā natura rei innotescat, si autē infinita essent in definitione, non esset definitio cognoscibilis. Infinitum enim non est cognoscibile. 3. Physic. text. 63. ¶At vero vt res vniuersaliter in omnibus prædicatis innotescat, notandum est (inquit) tripliciter aliquā prædicationē esse accidentalē. Est nāque prædicatio per accidens, aut q̄ accidens prædicatur de accidente, vt album ambulat aut q̄ subiectum prædicatur de accidente, vt hoc magnum est lignum, aut q̄ accidens prædicatur de subiecto, vt lignum est magnum, homo ambulat. Et est inter has prædicationes differentia, quod cum subiectum prædicatur de accidenti, vt album est lignum, non denotatur ꝙ album sit subiectum ligni (modus est loquendi Aristotelis, neotericis multis ignotus) quia vt aliquid sit subiectum alicuius formæ, requiritur aut ꝙ perpetuo fuerit subiectum, vt homo est animal, aut ꝙ illud subiectum fuerit factum tale, vt lignum factum est album: at vero album nec perpetuo fuit lignum (quia hæc non est necessaria, album est lignum) nec album factum est lignum, sed econuerso, lignum factum est album. Vnde illa, album est lignum, est per accidēs ea rōne: quia id cui accidit albedo, puta hoc lignum, est lignum. Et eadem ratione cum vnum accidēs prædicatur de alio, vt musicum est album, non est prædicatio per accidens, eo ꝙ accidēs quod est musica sit subiectum albedinis, sed eo ꝙ id cui accidit musica accidit albedo. Attamen, lignum est albū, est per accidens quia lignum est subiectum albedinis: qa ſ. lignum factum est album: quare lignum non est album rōne alterius, sicut album ratione huius ligni est lignum. ¶Ait ergo Arist. ꝙ si licet noīa imponere, q̄ simpliciter appellauerimus prædicationem per accidens, intelligamus eam solum in qua accidens prædicatur de subiecto, vt homo ambulat: nā illa simpliciter est prædicatio, quia est directā. Aliæ vero prædicationes nō sunt simpliciter prædicatiōes, sed per accidens. i. secundum quid. Ratio est, quia in demonstrationibus non vtimur nisi prædicationibus directis & secundum naturā: & natura rei est, ꝙ accidens insit subiecto tanquā forma, & per consequens tanquā prædicatum, non autē subiectum accidenti, aut accidens accidenti. Cauendum ergo est nequis decipiatur in verbo æquiuoco, per accidens, accipitur enim vno modo vt distinguitur contra per se & quidditatiue, quā uis faciat p̄dicationē simpliciter, vt homo est albus, alio modo vt distinguatur contra prædicationē absolutè & simpliciter: & tunc tantum valet sicut secundum quid. Et ita supponit Arist. hic ꝙ quæ absolutè est prædicatio, nō est per accidens: non obstante ꝙ absolutè & simpliciter prædicatio distinguatur statim in essentialem & accidentalem. ¶In secunda igitur particula. Quare cum vnum) subdistinguit prædicationē quæ simpliciter & absolutè est prædicatio, in prædicationem essentialem & accidentale. Ait em̄ ꝙ cum vnum prædicatur de vno (nā prædicatio in qua plura prædicantur de vno non cadit sub arte) illud. ſ. prædicatum aut definiendo subiecto competit. i. aut est prædicatum quidditatiuum quod intrat definitionem subiecti, aut est quale aut quātum &c. ¶Et subdit dr̄iam inter hmōi prædicata, videlicet, ꝙ prædicatū substantiale significat id quod illud est (. ſ. subiectum). i. totum esse subiecti, vt hō est animal rōnale, aut id qđ est illud quoddā. i. aut aliquā partē quidditatis subiecti, vt hō est animal. Definitio enim dicit totā essentiam subiecti: sed partes definitionis significant quodā modo partes subiecti: eo modo quo in prædicabilibus in de gr̄e & in de dr̄ia expositum est. Sed prædicatum accidentale nō significat id quod est subiectum. Cum enim dico, hō est albus, non assero, esse hoīem idem esse, qđ esse album. Subdit, (Atque ea quæ nō substantiā significant). i. prædicata accidētalia debent prædicari de subiecto. Et nō debet esse quicquā album. i. subiectum substantiale quod est album, nō quia est aliud quicquā: quemadmodum, homo est albus, non qa homo est aliud. Quod eo dicit, qa musicum, quanquàm sit accidens, potest esse album quia est aliud quicquā: scilicet quia est Petrus cui accidit & Musica & albedo. ¶At vero quia dixerat Arist. prædicatum substantiale esse id quod est suum subiectum, puta idem esse Pe-

Prædic. per accidens.

1. Particu.

2. Particu.

esse Petrum & hominem & animal, ne quis obijciat argumentum ex ideis Platonis, quas Platonici dicebant prædicari de singularibus, non tamen esse realiter in singularibus, sed habere esse perpetuum separatum ab illis, excludit illas ideas, quæ latinè etiam dicuntur formæ, dicens: (Formæ nanque valeant, fidium enim sunt attrectationes. (Boetius vertit species gaudeant, monstra eiñ sunt.) Litera Græca sic habet: (Ta gar eide chæreto, teretismata gar est in.) chęreto, est verbum salutandi, significans, & gaudeant, & valeant. Boetius transtulit in prima significatione: quo caliginem multis offudit, vt crederent Aristotelem hic laudare Platonis ideas, propterea ꝙ sunt immateriales: cum tamen manifestè velit dicere, ꝙ valeant. i. recedant: vt est illud Comicum, valeant qui inter nos dissidium curant, quia nihil ad rem pertinent: teretismata enim sunt illa præludia quæ citharoedus ân tequam opus incipiat præmittit, pulsando chordas. Et ideo alij transtulerunt, cantilenæ enim sunt: & Boetius, nescio qua ratiõe ductus, monstra enim sunt: sed melius Argyropylus dixit, fidium attrectationes. Sunt etenim strepitus illi chordarum qui nihil ad musicam pertinẽt. Et hoc est quod ait Arist. nepe ꝙ illæ ideæ aut nihil sunt, aut nihil pertinent ad rem præsentem tanquam prædicata de quibus disputatur an procedant in infinitum ¶ In tertia particula, (Præterea si non. &c.) præmissis suppositionibus accedit ad probandum intentionem dialecticæ. Quod facit tribus rationibus. Primo enim probat, ꝙ non sit processus in infinitum in prædicatis directis & in directis simul sumptis, per modum circuli: & deinde ꝙ non sit talis processus directè ascendendo aut descendendo. Et supponit primo, ꝙ si directè & secundum naturã a. prædicatur de. b. b. non prædicatur directè de. a. Et hoc est quod ait: (Si non hoc illius est qualitas & illud huius: neq; qualitatis est qualitas, fieri profecto nequit &c. Qualitatem hic vocat non solum accidens quarti prædicamenti, sed quancunque dispositionem formalem quæ directè de alio prædicatur: siue sit in prædicatis quidditatiuis siue in accidentalibus. Ait ergo, ꝙ si animal, & rationale, & album, & alia prædicamenta sunt prædicata directa de homine, homo non erit prædicatum illorum. (Sed fit, inquit, vt verum dicas, aut non fit vt econtra prædices verè). i. hæ, homo est rationalis, homo est albꝰ, fit vt sint veræ propositiones & simpliciter prædicationes, conuertentes vero possunt esse veræ propositiones, si sint particulares, nunquam tamẽ erunt simpliciter prædicationes. ¶ Et nihilominus admissis huiusmodi prædicationibus indirectis probat, ꝙ nec in illis erit in infinitum abire. Aut enim prædicatum indirectè prædicabatur tanquam accidens, aut tanquam genus, aut differentia, itaque subiectum sit genus aut differentia prædicati: vt animal est homo, bipes est animal. Si tanquam genus & differentia vt dicas directè, homo est bipes: & indirectè, bipes est animal: & directè animal est sensibile, & in directè sensibile est corpus, &c. in his iam dictum est in principio huius capitis homo esse ꝓcessum in infinitum. Quod probat: quia omnis talis substantia est definibilis: illa vero substantia cuius sunt infinita prædicata essentialia definiri non potest, vt nos supra exposuimus. Si autẽ talis indirecta prædicatio est, sicut substantia prędicatur de quali aut quanto &c. vt album est homo: aut vnum accidens de alio, vt musicum est album, iam huiusmodi propositiones excluse sunt ab arte syllogistica: quia nõ sunt simpliciter prædicatiões. Accidentia enim secundum naturam prædicantur de substantia, sed non ecõuerso. Nec vnum accidens prædicatur de alio, propriè. Et hoc est quod dixerat, qualitatis non est qualitas, quia qualitas non inest propriè accidenti tanquã subiecto: sed si concedatur, musicum est album: quia vtrunque accidens inest eidem subiecto, & quanuis qualitas insit quantitati tanq̃ subiecto, quo, est quia tam qualitas q̃ quantitas insunt substantiæ tanq̃ subiecto, quod. ¶ In quarta particula, (Sed nec versus supera.) Subditur secunda ratio dialectica, qua probatur nec in prædicatis directis esse in infinitum abire. Supponit enim primo, ꝙ cum vnum de vno prædicatur, prædicatum se habet respectu subiecti, aut tanquam quale quid, aut tanquam quãtum quid, aut tanquam vnum aliud nouẽ prædicamẽtorum accidentium, aut tanq̃ vnum eorum quæ sunt in substãtia. i. in essentia rei puta, genus, aut differẽtia. Secundo supponit ex iam modo dictis, ꝙ genera & differentiæ sunt finita. Et tertio supponit, ꝙ prędicamenta accidentium sunt finita, vt numerata sunt in prædicamentis. Et quarto supponit, ꝙ hic non loquimur de prædicatione vbi plura prædicãtur de vno: quia prædicata complexa possunt secundum partes multis modis multiplicari. Et quinto supponit etiam ex dictis, ꝙ loquimur de prædicationibus simpliciter, puta in qua prædicatur genus aut differentia, aut accidens de subiecto: siue sit accidens per se vt propria passio, siue accidens commune: quia vnum accidẽs non est subiectum alterius. Hinc format virtualiter hãc rationem. Aut esset processus in infinitum descendendo aut ascendendo: neutrum istorum: ergo. Probatur maior. In prædicatis directis accidentia debent prædicari de prædicatis quidditatiuis substantiæ, & inter prædicata substantiæ superiora debent prædicari de inferioribus: vt patet ex prima suppositione. Sed in prædicatis quidditatiuis substantiæ descendendo nõ est processus in infinitum (quæ erat secunda suppositio) nec prædicata accidentalia sunt infinita, vt dicebat tertia suppositio: ergo, in prædicatis quidditatiuis non est descensus infinitus. Exempli gratia. Si dicas substantia est qualis, quanta, &c. cum sint solum nouem prædicamenta non possunt esse prædicata infinita: ꝙ si subsumas, omnis substantia est qualis, corpus est substantia, ergo corpus est quale: & rursus si sub ly corpus, subsumas, animal, & ita descendendo, non descendes in infinitum, sed sistes in Petro. Sed ꝙ nec sit ascensus versus supera. i. ascendendo, probat quia neutra. i. nec prædicata essentialia nec accidentalia sunt infinita. Et ita concludit hunc esse vnum modum probandi, ꝙ nec ascendẽdo nec descendendo sit progressus in infinitum. ¶ In quinta particula, (alius autem) subiungit alium modum probandi etiam dialecticum: supponit enim primo omnem propositionem mediatam esse demonstrabilem. Et mediatã appellat de cuius subiecto aliud prius dicitur, vt homo est corpus, de cuius subiecto prius dicitur, animal, per quod corpus, demonstratur de homine. Secundo supponit, ꝙ ad propositionem demonstrabilem nõ possumus esse melius dispositi, q̃ si illam sciamus, ad principium autẽ immediatum possum esse melius dispositi. Nam propositionem demonstrabilem cognoscimus per scientiam, principium vero immediatum, per intellectum, q̃ est melior habitus. Tertio supponit ex secundo capitulo, ꝙ nisi scimus aut intelligamus principia demonstrationis, nõ possumus conclusionem scire. Nisi forte secundum quid ex aliquibus suppositis & admissis à respondente disputationis gratia: vel sicut perspectiuus ex suppositis & receptis à geometra demonstrat. Tunc arguit Aristote. Omnis propositio mediata est per aliqua principia demonstrabilis & scibilis: & non potest ipsa sciri nisi omnia eius principia sciantur: ergo necesse est omnia eius principia sciri: sed infinita non possunt sciri, vt ipse docet. 1. &. 3. physi. ergo principia debent esse finita, & per cõsequens

non pro-

Valeant species.

3. Particul.

Text. 36. non proceditur in infinitum. ¶ In text. 36. (Resolutiuè autem) probat eandem conclusionem argumento sumpto ex propria ratione demonstrationis. Rationes enim superiores dialecticæ sunt communes omnibus prædicatis tam essentialibus quam accidentalibus: demonstratiuæ vero solum procedant ex propositionibus quæ sunt per se. Ait ergo Aristote. ꝙ resolutiuè, id est, ex proprijs rationibus demonstratiõis breuius & perspicacius ostendetur, nec sursum nec deorsum in infinitum abire demõstrationem. Et format hanc rationem. Omnis demõstratio procedit ex propositionibus per se aut primo modo, putà in quibus prædicatum est de ratione subiecti: vt homo est animal, numerus est multitudo: aut secundo modo, putà in quibus subiectum est de ratione prædicati: vt homo est risibilis, numerus est par vel impar: sed neutra istorum prædicatorum sunt infinita: ergo. Probatur minor & primo in prædicatis secundis, scilicet in proprijs passionibus, dupliciter. Ipse ponit exemplum de numero cuius passio est par vel impar: ponamus nos de homine & risibili. Si sit abire in infinitum in passionibus, tunc sicut risibile prędicatur de homine in secundo modo per sectatis, ita secunda passio prædicabitur de risibili, & tertia de secunda. &c. & per consequens risibile erit de definitione secundæ passionis, & secunda de definitione tertiæ. &c. tunc sic risibile est de definitione secundæ passionis: ergo homo, quod est de definitione risibilis, erit etiã mediatè de definitione secundæ passionis & per consequens tertiæ & sequentium: sed iam probatum est ea quę intrant definitionem non esse infinita: ergo in huiusmodi passionibus non est processus in infinitum. ¶ Secundo id confirmatur ibi (At vero necesse est) Esto per impossibile daretur huiusmodi processus infinitus in passionibus, non tamen esset processus prædicandi secundum, sub & supra, de quo hic disputatur: nam vt capit. 15. dictum est omnes passiones conuertibiliter prædicantur de subiecto. Probat deinde secundam partem minoris: videlicet ꝙ nec sit processus infinitus in primo modo dicendi per se, vbi ait (nec item ea) nam in primo modo dicendi per se solum sunt propositiones in quibus prædicatum est de definitione subiecti: & iam sæpe repetitum est ea quæ intrant definitionem non esse infinita. ¶ Non facit mentionem de tertio & quarto modo per se, quia illi vt. 4 cap. dictum est, non sunt modi prædicandi: sed tertius est modus per se essendi, & quartus per se causandi. ¶ Concludit tandem, ꝙ si nec ascẽdendo nec descenden do est processus in infinitum, fit vt neque inter infinitum subiectum & supremum prędicatum sint infinita media, cap. 16. satis monstratum est. ¶ In secunda particula textus (Quod rursus.) Ex dictis & maximè ex vltima conclusione immediatè præcedenti infert aliqua esse prima principia demonstrationum, & per consequens non omnium esse demonstrationem vt aliqui philosophi dicebant quorum capi. 5. meminit. Subdit ratiõem (Etenim si principia inquit sint) illa non sunt demonstrabilia, nec erit processus in infinitum in demonstratiõibus. ¶ Quod adhuc noua ratione confirmat, quæ talis est. Dicere, ꝙ nullum est primum principium, aut ꝙ demonstrationes in infinitum abeant, tantundem est ac si dicatur, ꝙ nulla est propositio immediata, sed iam dictum est aliquas esse immediatas propositiones: nam probatum est inter extrema finitæ distantiæ non mediare infinita, & per cõsequens dari aliquod prædicatum quod immediate conueniat subiecto: ergo falsum est dicere, ꝙ nullum est primum principium aut ꝙ demonstrationes procedant in infinitum. Probat Aristo. maiorem. Nam medium demõstrationis non sumitur de foris: videlicet quod sit extraneum extremis: sed debet esse intrinsecum vtrique medians inter subiectum & prędicatum: sicut, animal, mediat inter corpus, & hominem: ergo dicere quòd demonstrationes possunt procedere in infinitum, est dicere, ꝙ inter aliqua duo extrema vnius propositionis dantur infinita media: quod in superioribus præsertim capit. 16. probatum est esse impossibile.

Quòd nõ sit proces. in infi. in propositionibus mediatis.

CAP. XIX.

DEmonstratis autem his patet, siquippiam idem vt. a. duobus insit: quibusdam vt. c. atque. d. quorum alterum de altero aut nullo modo, aut non de quolibet prædicatur: non semper illud per commune aliquid ipsis competere: triangulo nanque duorum æqualium, & omnium inæqualium laterũ, angulos habere duobus rectis æquales, per cõmune competit quod dam: competit enim vt vterque est quædam figura, & non vt aliud quitquam. At non semper id ita se habet. Si enim. b. per quod. a. tam ipsi. c. quam. d. competere dicitur: patet igitur, ipsum. b. per aliud commune quippiam ipsis competere: & illud item per aliud: quare inter duos terminos infiniti termini cadent. At hoc fieri nequit, nõ ergo necesse est pluribus idem per aliquod commune semper inesse, siquidẽ sint interualla quæ medio vacant.

Text. xxxviij. ¶ Terminos tamen eodem in genere & indiuiduis ex eisdẽ necesse est esse, siquidem ipsum commune rationem eorum, quæ per se competunt, subit. Fieri nanque potest, vt ea quæ demonstrantur, ad aliud genus ex alio migrent ac transeant, vti diximus. Patet etiam, cum. a. competit ipsi. b: atque est aliquod medium, tum. a. posse ostendi ipsi competere. b. Atque huius hæc erunt, & totidem elementa quot media sunt. Propositiones emẽ eæ quæ medio vacant, elementa sunt aut omnes, aut eæ quæ vniuersales sunt. Quòd si nullum sit medium, non est alterius demõstratio: sed hæc est ea via, qua acceditur ad principia. Similiter fit & si. a. non competit ipsi. b. Nam si est medium aliquod aut prius, cui non competit ipsum. a. est sine dubio demonstratio: si verò non est, nulla est demonstratio. Atque quot sunt termini, tot sunt elementa principia ve. Propositiones enim quæ ex hisce constãt, ipsius sunt demonstrationis principia. Et vt quædam principia sunt indemonstrabilia, hoc

pacto:

pacto: hoc est illud, & illud inest huic: sic & hoc modo: hoc non est illud, & illud non inest huic: quare quædam essendi quippiam, quædã non essendi principia erunt. Cùm autem ostendum quippiam est, sumendum est quippiã quod primùm de ipso. b. prædicatur: sitq; id. c. de quo similiter ipsum dicitur. a. Atque hoc modo semper proficiscenti, nulla propositio tibi, nullusque terminus affirmandus extra ipsum. a. sumuntur in probando: sed medium semper densatur, quousque indiuisibilia & vnum fiant. Est autem tunc vnum, cùm fueritvacans medio interuallum, ac vna simpliciter propositio, quæquidem medio vacat. ¶ Atque vt cæteris in rebus principium simplex est, idque non est idem vbiq;, sed in pondere quidem est mina, in modulatione verò primus sensibilis sonus, & in alijs aliud: sic in ratiocinatione quidẽ vnum vacans medio propositio est, in demonstratione verò & scientia intellectus. In affirmatiuis igitur ratiocinationibus nihil extra id qđ inest atque competit, cadit: in negatiuis autẽ, vbi quidem est id quod inesse oportet, nihil extra hoc cadit. veluti si. a. per. c. non competat. b. nam si. c. quidem cuilibet insit, b. ipsum autem. a. nulli competat. c. rursusque sit. a. nulli competere. c. demonstrandum medius inter hæc ipsa sumendus est terminus: atq; hoc modo semper pergendum. Quòd si sit ipsum. d. nulli. e. competere demonstrandum, hoc pacto, vt. c. cuilibet quidem. d. nulli verò vel non cuilibet insit. e. nullus extra ipsum. e. terminus vnquam cadet. Hoc autem est, id cui inesse oportet. At in tertio modo, nec id à quo negare, nec id quod negare seiungereque oportet, terminus sumendus vnquàm egreditur.

EX his quæ hactenus de reductione mediatorum principiorum ad immediata dicta sunt, infert Arist. in hoc. 19. cap. quatuor corolarias conclusiones. Atqui in diuisione Commentatoris ca. hoc duos habet textus: sanè trigesimumse primum & trigesimum octauum. In trigesimoseptimo infert Aristo. ex dictis hanc conclusionem: quod si aliqua passio conueniat duabus distinctis speciebus, quæ de se aut nullo modo, aut non vniuersaliter prædicantur, debet illis conuenire per aliquod medium conueniens vtrique, non tamen proceditur in infinitum, sed deuenien-dum est ad aliquod primum cui per se primo conueniat. Exempli gratia. Sensibile, conuenit homini & equo, quæ de se nullo modo prædicantur, & risibile, homini & masculo, quæ de se non vniuersaliter prædicantur: quia nõ omnis homo est masculus. Conuenit ergo sensibile homini & equo per definitionem animalis cõmunem vtrique: & risibile conuenit masculo per definitionem hominis. Tamen sensibile per se primo conuenit animali aut eius definitioni. Exemplum Aristot. est. Habere tres angulos æquales duobus rectis, conuenit isoscelr & scaleno per definitionem trianguli, cui per se primo conuenit illa definitio. Et probat ꝙ non sit procedere in infinitum: nam sit. b. medium, per quod. a. passio, tam ipsi. c. quam. d. cõpetere dicitur, si ipsum. b. per aliud medium competit. c. & sic in infinitum, dabuntur inter. a. & .c. infinita media: contra id qđ hactenus determinatum est. ¶ In textu. 38, (Terminos tamen) sunt quinque particulæ. In prima excludit quandam obiectionem ad proximam conclusionem. Posset enim quis obijcere, ꝙ talis passio potest demonstrari de dictis speciebus per infinita media multiplicata accidentaliter & extranee, vt si diceremus, quòd esse sensibile conuenit homini & equo, non solum quia sunt animalia, sed quia habent quantitatem, & quia habent colorem. &c. Respondet ergo, ꝙ medium & termini. s. extrema debent esse in eodem genere & in eisdem indiuiduis. Indiuidua vocat extrema immediata quæ. s. non possunt diuidi per terminum medium. At quod debeat medium esse in eodem genere, patet, quia debet demonstratio procedere ex propositionibus per se, nec trãsiendum est de genere in genus. vt cap. 7. tex. 20. declaratum est. In secunda particula, (Patet etiam) infert secundam conclusionem, ꝙ cum est aliqua propositio mediata illa est demonstrabilis per illud medium, & quot sunt media inter illa extrema, tot erunt demõstrationes. Propositiones autem quæ medio vacant sunt veluti prima elementa quæ non possunt diuidi per aliud medium: vt homo est qualitas, demonstrabitur per medium corpus: & homo est corpus, per medium animal: & homo est animal, per animal rationale: & sic deuenitur ad hanc immediatam, homo est animal rationale. Ait vero omnes immediatas esse elementa aut saltem immediatas vniuersales, quia singularis, vt Petrus est homo, nõ censetur principium demonstrationis. Aut forsan appellat vniuersales propositiones per se notas, quæ sunt velut prima elementa. ¶ In tertia particula, (Similiter fit.) idem ostendit in propositionibus negatiuis: quia enim hæc, nullus homo est qualitas, est immediata, demonstrabitur per omnia media putà per, animal, nullum animal est qualitas: omnis homo est animal: ergo. Et maior, nullum animal est qualitas, demonstrabitur per corpus: & corpus, per substantiam, quoadusque veniatur ad hanc immediatam, nulla substantia est qualitas. ¶ In quarta particula, (Cumautem) infert tertiam conclusionem, qua ostenditur qua arte vtendum nobis sit in resoluendis propositionibus mediatis. Ait enim ꝙ cum fuerit aliqua propositio mediata: vt omne. c. est. a. scilicet, omnis homo est substantia, tunc sumendum est. b. medium quod primo conueniat ipsi. c. vt animal, & ita ascendendo per terminos immediatos nullus terminus sumetur extra. a. id est superior ad maiorem extremitatem: qui supergrediatur illam: sed semper densatur (inquit) medium quousque in diuisibilia & vnum fiant. Densari medium. vt cap. 11. dictum est, est ꝙ propositio fiat immediatior quasi extrema magis inuicem appropinquent: vt commodis illic exemplis id elucidauim⁹. Exempli gratia. Si demõstres, ꝙ homo est substantia, per animal: & animal est substantia, per corpus animatum: & corpus animatum est substãtia, per corpus, vides quomodo extrema magis ac magis appropinquant, quoadusque venitur ad hanc immediatam & indiuisibilem, corpus est substantia. ¶ In quinta particula, (Atque vt cæteris) artificiose explicat Aristo. prima principia demonstrationum, per similitudinem ad primas mensuras in alijs rebus. Docet nanque. 10. metaphy. tex. 2. mensuram in omni genere esse quid indiuisibile, vt vnitas in numero, tonus in musica &c. Ait ergo, quod quemadmodum in põdere mina ceu mna est mensura,

Prima conclusio.

Text. 38.

Secunda cõclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Densari.

Quinta conclusio.

Mensura.

sura, in modulatione vero sensibilis sonus i. tonus minimus qui sentiri potest, sic in ratione quidem. i. in syllogismo dialectico primum elementum est propositio immediata. s. quæ caret medio per quod probetur: in demonstratione vero primum principium est intellectus, hoc est, propositio per se nota, cuius assensus nuncupatur intellectus. ¶ Pro mina, Boetius vertit, vncia. Græcè tamè est, mna, seu mina quæ Latinè est libra pauloue maior: continet enim dimidiam vnciã supra duodecim. Et quia libra: vt est inter minora ponderа maximum, ita est inter maiora minimum, ponitur exempli gratia, pro indiui sibili mesura. ¶ Cõcludit ergo per modum epilogi quartam conclusionem, videlicet, ꝙ in demonstrationibus affirmatiuis medium non cadit extra id quod ineſt: id est, non sumitur medium quod sit superius ad maiorem extremitatem quæ demonstratur ineſſe minori. Hoc enim est. a. esse extra. b. quod est excedere & supergredi illud ascendendo. Et quia affirmatiua vniuersalis vt supra dictum est cap. 12. tex. 32. non potest demonstrari nisi in prima figura, vbi maior extremitas debet prædicari in maiori de medio distributo, fit vt medium non cadat extra maiorem extremitatem: sed mediet inter ambas. (In negatiuis autem (inquit) vbi quidem est id quod ineſſe oportet id est, in præmissa affirmatiua) nihil extra hoc (scilicet medium) cadit) id est, extremitas non est extra medium tanquam superius exuperãs ipsum. Et ratio est: quia si negatiua concludatur in modo euidenti primæ figuræ, minor debet esset affirmatiua, & per consequens medium quod illic prædicatur, debet esse aut conuertibile aut superius ad minorem extremitatem. Si autem debeat concludi in secunda figura, tunc siue maior siue minor sit affirmatiua, cum medium vtrobique sit prædicatum, debet etiam proinde esse conuertibile aut superius ad extremitates. Exemplum tamen quod subdit Aristot. est difficile quod omnes expositores diseruciat. Ait enim ꝙ si demonstrãdum sit. d. nulli competere. e. scilicet, nullum. e. est. d. per hoc ꝙ. c. competat omni. d. & nulli. e. scilicet omne. d. est. c. nullum. e. est. c. ergo nullum. e. est. d. in Camestres, tunc nihil erit extra. e. id est medium non erit superius ad minorem extremitatem. ¶ Hoc tamen videtur repugnare regulæ superiori, videlicet, ꝙ extremitas non debet superare medium in prima & secunda figura: sed potius medium est superius ad extremitates. ¶ At vero nihil repugnantiæ est. Imo vtrunque est necessarium in secunda figura. s. ꝙ in affirmatiua medium sit conuertibile aut superius ad subiectum, & in negatiua non sit superius: nam alias negatiua vniuersalis erit falsa: ergo pro. d. dicito homo: pro. e. lapis, & pro. c. animal, & fiet syllogismus, omnis homo est animal: nullus lapis est animal: ergo nullus lapis est homo. ¶ Et per hoc clare scit vltimum exemplum Aristo. de tertia figura. Cuius litera ita est ordinanda. In tertio modo (id est in tertia figura) terminus sumendus (ideſt medium) nunquam egredietur, id est nunquam erit superius & excedens, id a quo negari oportet, id est subiectum conclusionis, nec id quod negare oportet. i. prædicatum. Et ratio est, quia medium in tertia figura in vtraque præmissa debet esse subiectum: & ideo debet esse conuertibile aut inferius ad vtranque extremitatem: alias esset prædicatio indirecta, quæ ab arte demõstratiua exposa est, & si præmissa esset vniuersalis esset falsa. Formandus ergo est syllogismus negatiuus in tertia figura hoc modo, nullus homo est lapis: omnis homo est animal: ergo animal non est lapis. Nec puto hic alia latere mysteria quæ ex horum inconsideratione solent hic expositores diuinare. ¶ Haud nescio, aliqua hinc restare dubia quæ possemus in quæstionem reuocare, sed video opus amplius, quam putaram augeri; ob idque satius existimo nonnulla rescindere.

Mna.

Quarta conclusio.

Extra esse.

De demonstratione vniuersali & particulari. CAP. XX.

VMautem demonstrationum alia vniuersalis, alia particularis sit: & alia affirmatiua, alia negatiua: ambigitur, vtra sit præstabilior: ac eodem modo de ea quæ rectè demonstrare, & de ea quæ reducere ad impossibile dicit, quæri potest. Primùm igitur de vniuersali & particulari, deinde de affirmatiua negatiuaq;, & posteà de recta & deducente ad impossibile demonstratione determinauimus. Forsitã itaque cuipiam hoc pacto consideranti, particularis præstabilior vniuersali videbitur. Nam si ea demonstratio qua magis scimus, est præstabilior (hæc enim sanè demonstrationis est virtus, atque magis vnumquodque tum scimus, cùm ipsum per se quàm cùm per aliud scimus: ceu musicũ Coriscum tum scimus magis, cùm percepimus Coriscum esse musicum, quàm cùm cognoscimus hominem esse musicum: & in cæteris similiter) vniuersalis autem ostendit quippiam non vt ipsum est, sed vt aliud: veluti triangulum duorum æqualium laterum angulos habere duobus rectis æquales, non hoc sanè quod duorum est æqualium laterum, sed quod triangulus est, particulari demonstratione cuipiam ineſſe quippiam vt ipsum est ostendere: si igitur ea demõstratio præstabilior est quæ per se quippiam demonstrat, & particularis est talis, ipsa demonstratio particularis magis nimirum demonstratio ac præstabilior quam vniuersalis esse videbitur. ¶ Præterea si vniuersale quidem non sit præter res singulas quicquam, demonstratio autem opinionem efficit esse aliquid id de quo demonstrat, vt quadam in ratione rerum talem esse naturam: ceu trianguli circa singulos, figuræ circa singulas, numeri denique circa singulos. Atque ea demonstratio quę circa id versatur, quod est in ratione rerũ, ea est demonstratione præstantior quæ circa id versatur, quòd rationem eorumque sunt egreditur eaq; rursus per quam non efficitur error, præstantior est ea per quam error efficitur: vniuersalis autem talis est demonstratio, quod quidẽ intueri licet, cùm rationum similitudo mutato

Text. 39.

ordine

ordine demonstratur (nam id inquiunt quod est quid tale, similitudinem mutato ordine rationum subibit, quod quidem neque linea neque numerus est, neque solidum neque planũ, sed præter hæc aliud quiddam) si igitur hæc demonstratio vniuersalis est magis, & est de eo quod minus esse videtur, quàm id de quo particularis demõstrat, atque opinionem efficit falsam: vniuersalis profectò demõstratio inferior erit longe particulari. ¶An harum altera ratio non magis est de vniuersali, quàm de particulari? Nam si duobus rectis æquales habere, non hoc ei triangulo competit, qui duorum est æqualium laterum, quo est talis sed quo triangulus est: is qui scit illud ipsi competere, quo duorum est æqualium laterũ, minùs profectò scit cuinam quatenus ipsum est cõpetit, quàm qui scit idem eidem ea ratione competere, qua triãgulus est: atque omninò si illud nõ eo triangulo competit quo triangulus est, deinde quispiã id ipsum ostendit, non erit ipsius vtiq; demonstratio. Sin verò triangulo competit vt triangulus est, is magis profectò scit, qui illud triangulo quo triangulus est percipit competere. Eadẽ est & in cęteris ratio. Si igitur triangulus ad plura sese extendit, ratio q; est eadem, & non solo cõmunis est nomine, atque cuius insunt triãgulo tres anguli duobus rectis æquales: non sanè triangulus vt duorum est æqualium laterũ, sed econtrà, qui duorum est æqualium laterum: vt triangulus est tales angulos habet. Quare qui scit vniuersaliter, is magis scit vt quodque cuique competit quam is qui particulariter scit: vniuersalis igitur demõstratio præstabilior est demonstratione particulari. ¶Præterea si vniuersale vna quædam sit ratio, & non solo commune nomine, non minus erit quàm res nõnullæ particulares. Quinetiam magis erit, ac tanto quanto in illis sunt ea quæ non intereunt: particularia autem magis occidũt. ¶Præterea, nulla prorsus necessitas cogit ideò præter hæc aliquid hoc esse putare, quia vnum significat, nõ enim id in ipso magis quàm in alijs compelleret, quæcunque non substantiam, sed quãtum aut quale cæteraq; significant talia. Quod si putatur, non demõstratio sanè, sed is qui audit huius est causa. ¶Præterea si demonstratio quidẽ est ratiocinatio causam ostendens & propter quid est, vniuersale autem magis est causa: nam cui per se quippiam inest, id sibi ipsi est causa: atqui vniuersale primum est: sanè ergo causa vniuersale est: demonstratio nimirum vniuersalis præstabilior demonstratione particulari est: est enim magis causæ, & ipsius ,ppter quid est. ¶Præterea vsque ad hoc propter quid quærimus, tuncq; scire arbitramur, cùm non est aliquid aliud quàm hoc, ob quod aut fit aut est quippiam. Sic enim ipsum extremũ iam finis ac vltimũ est: veluti gratia cuius accesit, vt argumentum accipiat. Et hoc gratia cuius: vt reddat id quòd mutuò cepit ac debet. Et hoc item gratia cuius? vt non iniuriam faciat. Et sic euntes cùm non est ob aliud vlterius, nec est aliud cuius gratia, tum ob ipsum vt finẽ accessisse, & esse, ac fieri dicimus: & tum maximè scire propter quid accesit putamus. Quòd si cunctis in causis ita res se habet, & cùm ,ppter quid quęritur: in his autem quæ sic sunt causæ, vt harum gratia cætera sint & fiant, hoc sc!mus maximè pacto: & in cæteris tum maximè scimus, cùm non vlterius hoc est, qa aliud est. Percepto igitur hoc, angulos externos quatuor rectis æquales habere: qa duorum est æqualium laterũ, restat quærere, ,ppter qd hoc eos angulos habet: atq; cognito qa triangulus est, restat itẽ quærere, ,ppter quid hoc eos triãgulos habet? quos si percipiamus quia est figura quæ rectis ex lineis constat, cui quidem non propterea q aliud quippiam est, anguli competunt dicti: tũ profectò maximè scimus, ac etiam tum vniuersaliter scimus: demonstratio igitur vniuersalis præstabilior est longè particulari. ¶Præterea demõstratio quò particularis est magis, eo magis in infinitũ incidit: quo vero vniuersalis magis, eo ad simplex ac ipsum vltimum pergit: at res quò sunt infinitæ, eò nequeunt sciri: quòvero sunt finitæ, eo sub scientiam cadunt: quibus efficitur, vt res quo sunt vniuersales, eo magis sub scientiam, cadunt, quàm hoc sanè quo sunt particulares: vniuersalia igitur sunt demonstrabilia magis. At eorum magis est demonstratio, quæ sunt demonstrabilia magis: nam ea quę referuntur simul, sunt talia magis: vniuersalis igitur demonstratio præstabilior est longè particulari, cùm sit & magis, vt probatum est, demõstratio. ¶Præterea si ea demonstratio magis est expetenda, per quam hoc & aliud scitur, quã ea per quam hoc solùm percipitur: isq; qui habet vniuersale, scit & particulare & non econtrà, patet vniuersalem demonstrationem expetendam esse magis, & præstabiliorẽ hoc quoq; pacto quam demonstrationem particularem. ¶Insuper vniuersaliter magis demonstrare, nihil aliud est quam per id ostendere medium, quod principio propinquius est. Propinquissimum autem id est, quod vacat medio: atq; hoc est principium: si igitur demonstratio, quæ cõficitur ex principio, vel ex magis principio, ex

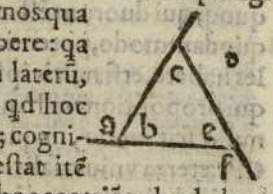

ctior est ea quæ nõ ex principio, vel ex minus principio, proficiscitur, atque talis est ea quæ magis vniuersalis est demonstratio: vniuersalis profectò demonstratio præstabilior est demonstratione particulari veluti si demonstrare oporteat.a.competere.d. mediaque sint.b. atque.c.&.b.sit superius ipso.c.ea sanè demonstratio quæ per.b.medium cõficitur magis erit vniuersalis quam ea quæ per mediũ.c. extruetur. At enim harum rationum nonnullæ dissendi subeũt modum, maximè autem inde patet, vniuersalem magis præstabilem esse: nam cùm propositionem priorem habemus, posteriorem quoque tum quoddãmodo scimus potentiaque habemus, velut si quis omnem triangulum scit duobus rectis æquales habere, eum quoq; qui duorum est æqualium laterum scit quodammodo, potentiaq; duobus rectis æquales habere, etsi nesciat ipsum triãgulum esse: sed qui propositionem hanc habet, is vniuersalem nullo scit modo, neque potentia neque actu. ¶Præterea vniuersalis quidẽ intelligibilis est, particularis autem ad ipsum sensum vtique terminatur. Vniuersalem igitur demonstrationẽ præstabiliorem particulari esse, satis iam per ea quæ dicta sunt demonstrauimus.

HOc est sextum atque vltimum membrum huius primi libri: in quo Aristo. tandem agit de demonstratione & scientia cõparatiuè. Quod protenditur per octo capitula vsque ad finem libri. Diuiditur autem in tres partes. In primis enim tribus capitulis comparatur demonstratio demonstrationi: in tribus sequentibus comparatur vna scientia ad aliam: & in duobus vltimis comparatur scientia ad alios habitus: puta fidem, & opinionem, & solertiam. Atque in diuisione Cõmentatoris capitulum hoc vigesimum est vnicus tex. 39. visum tamen nobis est in tredecim particulas distribuendum. ¶Proponit ergo primum tres diuisiones demonstrationum, scilicet in vniuersalem & particularem: in affirmatiuam & negatiuam: in directam & ad impossibile. De quarum singulis i singulis capitulis disserit. In hoc capite intendit docere demonstrationem vniuersalẽ præstantiorem esse particulari. Vbi notandum, ꝙ cum omnis demonstratio demonstret aliquam propriam passionem & indiuidui nulla sit propria passio præter illã quæ est vniuersalis speciei, fit vt omnis demonstratio maiorẽ saltem assumat vniuersalem. Distinguitur ergo demonstratio vniuersalis à particulari ratione minoris extremitatis & conclusionis. Non tamen accipitur hic particulare pro propositione de subiecto non distributo. Sed pro propositione de subiecto singulari. Est ergo demonstratio particularis cuius conclusio est singularis: vt omnis homo est risibilis: Petrus est homo: ergo Petrus est risibilis. & vniuersalis quæ concludit propositionem de subiecto communi. Respectiuè tamen illa quæ concludit passionem superioris speciei, vt sensibile, de animali, dicetur magis vniuersalis, respectu cuius illa quæ concludit eandem passionem de inferiori specie censetur particularis.

Triplex diuisio.

Demõ. vniuer. & par.

¶In tribus ergo primis particulis adducit primo tres apparentes rationes, ꝙ demõstratio particularis sit dignior. Prima illa demonstratio est præstantior quæ magis facit scire (nam illa est præstantior quæ maiorem virtutem habet demonstrandi: & virtus demonstrandi non est nisi virtus generandi scientiam) sed demonstratio particularis magis facit scire quam vniuersalis: ergo est præstantior. Probatur minor. Illa quæ facit scire per se, magis facit scire, quam illa quæ facit scire per aliud: sed particularis facit scire per se, & vniuersalis per aliud: ergo, particularis est præstantior. Probatur maior exemplo, cum scio in particulari Coriscum esse musicum, Coriscus nomen proprium est, scio id quod per se conuenit Coriseoi sed cum scio hominem esse musicum, scio Corisco posse conuenire musicam inquantum est homo: & ideo magis & proprius scio primo, quam secundo modo. Sed minor probatur alio exemplo: quia demonstratio vniuersalis demonstrat per rationem communem: vt habere trés anguloś æquales duobus rectis, conuenire isosceli, nõ quia est isosceles, sed quia est triangulus. ¶In secunda particula (præterea si vniuersale) sequitur secunda ratio. Demonstratio opinionem facit: id est cognitionem, & sciam aliquid esse in rerum natura, vt hominem esse risibilem, ignem esse calefactiuum &c. sed vniuersalia nullam habent esse reale præter singularia, quia nullus est triangulus nisi hic singularis: ergo demonstratio quæ concludit in particulari hanc naturam conuenire huic rei, præstantior est quam illa quæ demonstrat in vniuersali, cum propinquius attingat ad modum essendi rerum. ¶In tertia particula, (Atque ea demonstratio) subsequitur tertia ratio, quæ talis est: Illa demonstratio præstantior est, quæ versatur circa illa quæ magis participant de ratione rerum seu de ratione essendi, vt vertit Boetius, & ea rursus quæ non potest esse causa errandi, quam illa quæ versatur circa illud quod minus participat de ratione essendi, & minus potest esse causa errandi: sed demonstratio particularis se habet hoc modo respectu vniuersalis: ergo est præstantior. Probatur minor, vniuersalia circa quæ versatur demonstratio vniuersalis, inquantum sunt vniuersalia, abstrahuntur à rebus, & per consequens minus participant de ratione essendi, quam singulare: & ideo ex illis potest generari error quod sint realiter separata: nam propter huiusmodi demonstrationes vniuersales Plato asseruit ideas separatas. Ponit exemplum Aristot. quod cap. 5. text. 13. ante posuerat: videlicet. Si permutatim proportionari, quod nec est proprium linearum, nec numerorum, id est, quantitatis continuæ nec discretæ, sed alicuius communis & nominati (quod possumus appellare, proportionabile) demonstraretur de aliquo, suspicaretur qs illud esse aliquid vniuersale separatum. ¶In quarta particula (An harum altera) molitur rationes soluere. Solutio primæ est hæc, quod illa non concludit inconueniens magis de vniuersali quam particulari demonstratione. Modus peculiaris respondendi Arist. est per interrogationem. Quinimo econtrario demonstratio vniuersalis magis facit scire: nam qui scit isosceles habere tres angulos æquales duobus rectis, minus scit cui illa passio per se primo conueniat, quam qui scit illam passionem conuenire propriæ rationi trianguli, quoniam isosceli non conuenit illa passio inquantum est isosceles, sed inquantum est triangulus: & si eadem passio conueniret triangulo non inquantum triangulus est: qui talem passionem demonstraret de triangulo, nõ prie & per se demonstraret. In summa vult dicere, quod cum demonstratio semper demonstret passionem vniuersalem, & demonstratio vniuersalis demonstret illam per pro-

1. Particul.

2. Particul.

Tertia.

Quarta.

per propriam rationem communem cui per se primo cõuenit: magis facit scire quàm demonstratio particularis, quæ demonstrat eandem passionem de singulari, vel de aliquo inferiori, cui illa ratio communis non per se primo conuenit. ¶ Et hoc est quod concludit. Si igitur triãgulus ad plura se extendat, nõ tanquam æquiuocum sed tanquam genus aut species, & singulis speciebus trianguli conueniat vna communis passio, illa conueniet per rationem communem trianguli, obidq; demonstratio vniuersalis quæ illam demonstrat per talem rationem communem, magis facit scire, & per consequens est dignior quã particularis. ¶ In quinta particula (Præterea si vniuersale.) Soluit secundam rationem, videlicet quod cum vniuersale dicat vnicam rationem communem, non minus participat de ratione essendi quàm singularis, imo quanuis non habeat esse realiter nisi in singularibus, tamen inquantum abstractum, est magis ens, quia est per se incorruptibile & perpetuum: cum singularia sint per se corruptibilia: vt quæstione. 1. super prologum Porphyrij expositum reliquimus. ¶ In sexta particula (Præterea nulla.) Soluit tertiam rationem dicens, nullam esse necessitatem asserendi propter demonstrationes vniuersales, vniuersalia esse realiter separata à singularib⁹: Nullam, inquit, maiorem necessitatem quam in accidentib⁹: quanuis enim idem sit album & dulce, & quis demonstret de albo disgregare visum, nihil considerãdo de dulci, non propterea negat album esse dulce: & propterea q̃ mathematicus demonstret proprietates quantitatis nihil loquendo de substantia, non negat quantitatem inhærere substantiæ. Et ita qui aliquid demonstrat de triangulo abstrahendo per intellectum ab hoc & ab illo, non asserit aliquem esse triangulum realiter à singularibus separatum: sed ipse qui hoc existimat fallitur. ¶ In septima particula (Præterea si demonstratio.) Postquam rationes in contrarium dissoluit, pergit formare septem rationes ad probandum intentum. Prima est. Illa demonstratio est præstantior quæ reddit causam conclusionis (nam cum scire sit rem per causam cognoscere, illa facit magis scire) sed demonstratio vniuersalis procedit per causam, nam causa passionis quæ demonstratur debet esse ratio communis alicuius speciei specialissimæ aut subalternę: ergo demonstratio vniuersalis est præstantior. ¶ In octaua particula (præterea vsq;.) sequitur secunda ratio quæ est velut superioris explicatio. Tunc vnam quanque rem scire arbitramur cum ipsam vsque ad vltimam causam resoluimus: sed hoc fit per demonstrationem vniuersalem: ergo. Exponit primo maiorem in causis finalibus, vbi res est perspicacior. Veluti si quis quærat à mercenario, cuius huc gratia venis? quo respondente, vt argentum accipiat: iterum quæratur ad quid vis argentum? & respondente vt mutuum soluat, illius adhuc causam respondeat, ne iniuriam faciat: quæ cum sit opus virtutis, est iam prima causa. Ait ergo Aristote. quòd quemadmodum in hoc casu non scimus simpliciter cur iste venit, quoadusque sciamus illum vltimum finem, ita res se habet in alijs generibus causarum. Probat deinde minorem videlicet, quod hoc spectet ad demonstrationem vniuersalem. ¶ Vbi notandum est, quòd omnes sexanguli triangulæquiualent sex rectis, vt apparet in figura tex. Nam a. & b. æquiualent duobus rectis, cum fiant à linea cadente super lineam rectam: & eadem ratione. c. & d. æquialet duobus rectis: & pariter. e. & f. Cum igitur tres intrinseci æquiualeant duobus rectis, fit vt tres extrinseci æquiualeant quatuor, nec hoc solum est verum in triãgulo: sed cuiuscunque angularis figuræ recti lineæ anguli omnes extrinseci æquiualent quatuor rectis, vt ex. 32. conclusione Euclidis colligitur. Ait ergo Aristote. quòd si quis à geometra quærat an omnes anguli extrinseci isoscelis æquiualeant quatuor rectis, id affirmabit. Sed si quæratur cur illi tales anguli æquiualent quatuor rectis, non respondebit particulariter, quia est isosceles, id est, quia habet duo latera æqualia: sed quia est triangulus: & rursus triangulo hoc conuenit: quia est figura recti linea. Vbi constat resolutionem causarum semper fieri procedendo ad vniuersaliora, & per consequens demonstratio vniuersalis est præstantior. ¶ In nona particula (præterea demonstratio.) sequitur tertia ratio, quæ talis est: Demonstratio quanto magis est particularis, tanto magis tendit ad infinita: nam indiuidua non habet numerum determinatum, sed ratione materiæ possunt procedere in infinitum: sicut ait Aristo. 6. Physi. tex. 3. quòd diuisio materialis continui procedit in infinitum, demõstratio vero vniuersalis tendit ad vnum simplex vniuersale, quod continet sub se inferiora: sed infinita non cadunt sub scientia, ergo demonstratio vniuersalis magis facit scire & per consequens est præstantior. Et addit, q̃ demonstratio vniuersalis est magis demonstratio quam particularis, quia vniuersalia sunt magis demonstrabilia quàm particularia. ¶ In decima particula (præterea si ea.) sequitur quarta ratio. Illa demonstratio magis est expetenda & æstimanda: per quam plura sciuntur, quàm illa per quam sciuntur pauciora: sed per demonstrationem vniuersalem, dum scitur vniuersale, sciuntur & omnia particularia, dummodo sciantur contineri sub tali vniuersali, vt qui scit omnem mulam sub ratione communi esse sterilem, quacunque statim cognita, scit illam esse sterilem: & tamen econuerso qui scit hanc mulam esse sterilem, non propterea cognoscit omnem mulam esse sterilem, ergo demonstratio vniuersalis præstantior est. ¶ In vndecima particula (insuper vniuersaliter.) subiungitur quinta ratio quæ est huiusmodi. Illa demonstratio est præstabilior quæ demonstrat, aut ex primo principio, aut ex illo quod huic est proximum aut propinquius: sed demonstratio vniuersalis est huiusmodi, particularis vero non, ergo vniuersalis est præstabiliori. Probatur maior: quia cum virtus demonstrationis sit facere scire, & nihil sciamus nisi per resolutiõem ad prima principia, illa certè quæ procedit ex immediatioribus erit dignior. Sed minor probatur quia id quod est magis vniuersale magis accedit ad primum principium qd est vniuersalissimum, veluti si demonstrandum sit. a. competere ipsi. d. per. b. c. media: vt si demonstranda sit hæc, omnis homo est substantia, prius demonstratur per animal, deinde per corpus, quod cum sit vniuersalius, magis accedit ad substantiam adeo vt hæc sit immediata, omne corpus est substantia: sed illa demonstratio est vniuersalior quæ vniuersaliori medio vtitur: ergo illa præstabilior est. ¶ Subdit Aristo. quòd aliquæ prædictarum rationum subeunt modum differendi, id est, sunt dialecticæ: potissimum. 3. & 4. quæ non vtuntur peculiari ratione demonstrationis, sed medio communi: procedunt nãque de quacunque cognitione, non solum de scientifica. ¶ In particula duodecima (maximè autem.) sequitur sexta ratio quæ ferè recedit in quartam. Qui scit propositionem vniuersalem, scit in potentia omnes singulares illius vniuersalis, vt qui scit omnem triangulum habere tres angulos &c. scit in potentia isoscelem & alias species habere tres angulos &c. qui vero econuerso scit particularem non subinde scit vniuersalem: ergo scientia vniuersalis est præstantior, & per consequens demonstratio vniuersalis per quam illa gignitur dignior est. ¶ In tertiadecima particula (præterea vniuersalis.) sequitur

Quinta. Sexta. Septima. Octaua. Nona. Decima. Vndecima. Duodecima. Tertia decima.

sequitur demum septima & postrema ratio. Demonstratio quæ ad intellectum terminatur præstabilior est illa quæ terminatur ad sensum, sed vniuersalis terminatur ad intellectum: nam demonstrat vniuersale, quod solo intellectu directè cognoscatur. Etenim species vniuersales directè repræsentantes vniuersalem non fiunt nisi per abstractionem intellectus, & ideo solum sunt in intellectu: demonstratio vero particularis terminatur ad sensum, nam singularia solo sensu cognoscuntur directè, ab intellectu vero solum cognoscuntur reflexe, scilicet, per reflexionem ad singulare phantasma. Cuius ratio est, quia cum in intellectu nulla sit species nisi per abstractionem, nulla est proinde illic singularis, per vniuersalem vero non potest intellectus hoc potius quam illud singulare repræsentare, nisi reflectendo se supra singulare phantasma, vt. 3. de anima Deo dante faciemus notum.

De demonstratione affirmatiua & negatiua. CAP. XXI.

Affirmatiuam autem negatiuæ demonstrationi præstare, hinc sanè patebit. Sit enim ea præstabilior demonstratio (cætera modò sint eadem) quæ è postulationibus suppositiõibusve aut propositionibus paucioribus constat. Nam si notæ similiter sint, citiùs per hasce cognitio comparabitur, quod quidem magis est expetẽdum, ratio autem propositionis huius, præstabiliorem eam in quam esse quę ex paucioribus constat, vniuersaliter hæc est. Nam si similiter sunt ipsa media nota, priora verò sunt notiora, sit vna quidem demonstratio, qua. b.c. d. medijs. a. demonstratur ipsi competere. e. alia verò, qua rursus. a. per. b.c. media ipsi. d. competere demonstratur: hæ igitur. a.d. inquam &. a.e. simili modo sese habent, sed. a.d. prior est, atq; notior. a.e. per illam enim hæc demonstratur, atqui id magis creditur, per quod ostenditur aliud, demõstratio igitur ea quæ ex paucioribus constat (modo sint cætera paria) præstabilior est, vt probauimus. Ambę igitur per tres terminos propositioneſve duas demonstrãt: verùm altera esse quippiam, altera & esse quippiam, & non esse sumit: ex pluribus ergo cõstat, quare inferior est, vt constat, quàm affirmatiua. ¶ Præterea id ita sse patet, cùm demonstratum sit ratiocinationem esse non posse, si ambę propositiones negatiuæ sint, sed alteram talem, alteram affirmatiuam esse oportere. ¶ Præterea insuper hoc sumere oportet: nam cùm demonstratio accrescit, affirmatiuas quidem propositiones necesse est fieri plures, sed fieri nequit, vt vll. in ratiocinatione plures vnà sint negatiuæ. a. nanque nulli competat. b. &. b. cuilibet insit. c. Si igitur ambæ propositiones sunt augendæ media sunt interponenda, atque inter a. b. si. d. inter. b. c. sit. e. patet igitur. e. quidem affirmatiuè tam subijci quam etiam dici. d. verò dici quidem affirmatiuè, subijci autem negatiuè. Nam ipsum quidem de quolibet. b. prædicetur. a. vero nulli ipsi insit oportet. Fit igitur vna propositio negatiua, ipsa inquam. a.d. Idem est & cæteris in ratiocinatiõibus modus: etenim necesse est medium quidem id, quod inter affirmatiuæ propositionis terminos cadit, interuallum vtrunque affirmatiuum, alterum negatiuum efficere: quare tantùm vna sit hæc propositio talis: cæteræ omnes sunt, vt patet, affirmatiuæ. Si igitur id per quod quippiã demonstratur notius est, magisque creditur: & negatiua quidem per affirmatiuam demõstratur, vt patuit: affirmatiua verò, per negatiuam non demonstratur: hæc ipsa sanè cùm prior sit, & notior, & magis credatur, præstabilior erit sine dubio negatiua. ¶ Præterea si vniuersalis ea propositio quæ vacat medio, ratiocinationis est, vt patet, principium: atque in affirmatiua quidem affirmatiua, in negatiua vero est negatiua: constat autem affirmatiuam negatiua priorem esse, notioremve (negatio nanque per affirmationem innotescere solet, præceditque negationes affirmatio, perinde ac esse præcedit non esse) affirmatiua profectò demonstratio probabilior est negatiua, quippe cùm principium ipsius sit negatiuæ principio præstabilius: eamq; præstabiliorem esse oporteat, quæ præstabilioribus principijs vtatur. ¶ Insuper antiquior est: nam absque affirmatiua negatiua esse non potest.

Sequitur in hoc capite vigesimoprimo comparatio demonstrationis affirmatiuæ ad negatiuam. Quod cum apud Commentatorem vnicus sit textus quadragesimus, in quinque tamen particulas secatur: nam tot rationibus Aristoteles probat affirmatiuam demonstrationem præstare negatiuæ. Prima ergo ratio est. Illa demonstratio est excellentior quæ ex paucioribus peritionibus suppositionibusve aut propositionibus; id est dignitatibus procedit (nomina hæc latissime exposuimus capit. 8. super textum. 15.) sed demonstratio affirmatiua ex paucioribus huiusmodi principijs procedit quam negatiua: ergo est excellentior. Maiorem probat Aristote, dupliciter. Primo, quia licet omnia principia essent æque nota, tamen per pauciora citius & facilius attingimus scientiam: quod maximè est expetẽdum: ergo demonstratio quæ per pauciora demonstrat expetibilior est. Secundo id probat vniuersaliter. Esto principia eiusdem ordinis sint æquè nota, scilicet, comparando primum primo & secundum secundo &c. nihilominus 1. Ratio.

nus quanto principium est prius & immediatius, tanto est notius, vt ex supradictis constat. Hoc supposito ostendit maiorem hoc exemplo. Detur propositio mediata. a. e. scilicet omne. e. est. a. quæ debet demonstrari per tria media, scilicet. b. c. d. sit vero. a. d. quæ solum monstratur per duo, scilicet. b. c. vt sit verbi gratia. a. e. omnis homo est substantia, &. a. d. omne animal est substantia, vt. a. sit substantia. e. homo (nam præcedens litera semper designat prædicatum). d. sit animal. c. corpus animatum, &. b. corpus. Manifestum est hic, quòd. a. d. notior est quam. a. e. nam vt dictum est cap. 2. magis scimus principia quàm conclusiones: sed. a. e. demonstratur per. a. d. vt omnis homo est substantia, per, omne animal est substantia: ergo. a. d. e st notius, & per consequès illa demonstratio quæ per pauciora media demonstrat notiorem conclusionem concludit, quam illa quæ per plura demonstrat, atque adeo præstabilior est. Minorem autem videlicet affirmatiuam per pauciora media demonstrare, probat, quia licet vtraque demonstret per tres terminos & duas præmissas, tamen affirmatiua demonstrat per vnum genus propositionis, scilicet, solum per affirmatiuas, negatiua vero demonstrat per duo genera: quippe cuius altera præmissa debet esse affirmatiua altera negatiua. ¶ In secunda particula (præterea id.) 2. Ratio. sequitur secunda ratio facilis. Demonstratio affirmatiua procedit ex ambabus affirmatiuis, negatiua vero ex vna affirmatiua: ergo affirmatiua est præstantior. Probatur consequentia, quia postquam ex puris negatiuis nihil sequitur, sed in omni demonstratione negatiua requiritur saltem vna præmissa affirmatiua & in propositione affirmatiua nulla requiritur negatiua, signum est propositionem affirmatiuam maiorem habere virtutem ad demonstrandum quam negatiuam: & per consequens demonstrationem affirmatiuam quæ vtranque præmissam 3. Ratio. habet affirmatiuam, præstantiorem esse. ¶ In tertia particula (Præterea insuper.) subsequitur tertia ratio. Propositio affirmatiua plus & frequentius seruit ad resoluendum propositiones mediatas ad immediatas quam negatiua: ergo est dignior, & per consequens demonstratio affirmatiua quæ constat ex ambabus præmissis affirmatiuis est dignior. Probat maiorem. Nam si propositio mediata est affirmatiua, debet reduci per ambas præmissas affirmatiuas, si vero propositio illa mediata est negatiua, debet reduci per vnam solam negatiuam & alteram affirmatiuam. Sit verbi gratia. quòd. a. nulli competat. b. id est, sit propositio mediata, nullum. b. est. a. id est, nullum corpus animatum est qualitas, &. b. cuilibet insit. c. id est sit hæc mediata, omnis homo est corpus animatum in Celarent, & inter. a. b. scilicet extrema negatiuè, mediet. d. putà corpus: & inter. b. c. scilicet extrema affirmatiuè mediet. d. scilicet animal. Igitur minor affirmatiua resoluitur per duas affirmatiuas, scilicet, omne animal est corpus animatum: omnis homo est animal: ergo. Maior vero negatiua resoluitur per vnam negatiuam & alteram affirmatiuam, scilicet, nullum corpus est qualitas: omne corpus animatum est corpus: ergo. Et ita ostenditur propositionem affirmatiuam plusquam negatiuam resolutioni deseruire. Concludit ergo Aristot. quod si id per quod aliud notificatur notius est, & negatiua propositio probatur per affirmatiuam & nō econuerso, sit vt affirmatiua propositio sit notior quam negatiua: & per consequens demonstratio affirmatiua, 4. Ratio. vtpote quæ ex notioribus procedit, sit præstabilior. ¶ In quarta particula (præterea si vniuersalis.) sequitur quarta ratio quæ talis est. Illa demonstratio est præstantior cuius primum & immediatum principium est præstantius: sed talis est demonstratio affirmatiua. ergo. Probatur minor. Principium immediatum propositionis affirmatiuæ est propositio affirmatiua, principium autem immediatum propositionis negatiuæ est propositio negatiua: sed affirmatiua propositio præstantior est quam negatiua, tum quia vt dictum est, prior est & notior in demonstratione, cum negatiua demonstretur per affirmatiuam & non econuerso, tum quia quanuis vtraque sit in suo genere immediata, quia sicut affirmatiua immediata non habet priorem affirmatiuam, ita nec negatiua immediata habet priorem negatiuam, tamen secundum esse naturæ rerum affirmatio præcedit negationem, sicuti esse præcedit non esse: & per affirmationem innotescit negatio, sicut per positiuum innotescit priuatio. ¶ Quod si quis arguat negationem præcedere affirmationem: nam antea quam mundus esset, verum erat dicere, mundus non est: & quodcunque indiuiduum prius non est, quam fit. ¶ Respondetur, quòd via generationis ex non esse proceditur ad esse: tamen id quod non est non produceretur nisi ab illo quod est: sicut aqua non calefieret nisi ab igne qui est actu calidus. Et nisi deus fuisset æternus, nihil produceretur. Hac de causa priuatio innotescit per habitum: vt tenebræ sunt absentia lucis: & cæcitas carentia visus. Vnde de chimæra quæ nunquam fuit, nullam cognitionem habemus nisi per negationem rerum quas nouimus, vt quod neque sit homo neque equus, &c. ¶ In quinta particula (insuper 5. Ratio. antiquior est.) concluditur quinta & vltima ratio, videlicet, quòd demonstratio affirmatiua sit præstantior, quippe antiquior sit & natura prior, cum negatiua propositio dependeat ab affirmatiua per quam demonstratur: non tamen econuerso.

DE DEMONSTRATIONE ad impossibile.

CAP. XXII.

VM AVTEM affirmatiua præstabilior Text. 41. sit negatiua, patet rectam etiam ea præstabiliorem esse, quæ ad id deducit, quod fieri nequit. Atque primò scire differentiam ipsarum oportet. Igitur. a. quidem nulli. b. competat. b. verò cuilibet insit. c. atque hoc pacto negatiua recta sit demonstratio, qua quidem. a. processione recta nulli competere demonstratur. Sed ea quæ ducit ad id quod fieri nequit, sic sese habet: nam si demonstrandum est, a. nulli competere. b. sumendum est econtra, cuilibet eidem ipsum competere. at. b etiam cuilibet. c. quare fit, vt. a. cuilibet com-

petat. c. Sit autem notum atque concessum, hoc minimè fieri posse: non ergo fieri poreſt, vt.a. competat ipſi.b.quod ſi.b.conceditur ipſi competere.c.fieri profectò nequit vt. a. competat ipſi. b. ¶ Termini igitur ordine ſimili diſponuntur, verum differentia in propoſitionum negatiuarum cognitione conſiſtit, vtra inquam iſtarum ſit notior: vtrùm hæc. a. nulli competit. b. an iſta. a. nulli competit. c. cùm igitur concluſio notior eſt, tum ea ſanè fit demonſtratio, qua deducitur in id quod haud quaquàm fieri poteſt: ſed cùm ea propoſitio quæ in ratiocinatione ſumitur notior eſt, tum recta nimirùm efficitur demonſtratio. ¶ At conſtat propoſitionem hanc, a. nulli competit, b. priorem hac eſſe natura. a. nulli competit. c. Ea nanque ſunt concluſione priora, ex quibus emergit ipſa concluſio, atque patet hãc quidem.a.nulli.c.competit, concluſionem eſſe: illam autem.a.nulli.b.competit, id eſſe ex quo emergit ipſa concluſio. Non enim ſi fit vt quippiam tollatur, hoc quidem eſt concluſio, illa vero ex quibus: ſed id quidem ex quo fit ratiocinatio, quæ ſic ſeſe habet, vt aut totius ad partem, aut partis ad totum rationem habeat: at.a.c.&.a.b.propoſitiones non ſic interſeſe habent, vt patet. Si igitur ea demonſtratio, quæ ex notioribus prioribuſve conficitur, ſemper eſt præſtabilior: vtraque verò demonſtratio dicta, ex negatione quidem creditur, altera tamen ex priore, altera ex poſteriore, negatiua demonſtratio præſtabilior eſt ea ſimpliciter demonſtratione, qua deducitur ad id quod fieri nequit. Quare patet, affirmatiuam quoque demonſtrationem rectam, quæ quidem negatiuæ præſtat, vt patuit, præſtabiliorem eſſe eadem.

SVbſequitur ín hoc capite vigeſimoſecundo, vt monſtretur demonſtrationem directam præſtantiorem eſſe illa quæ eſt ad impoſsibile. Atqui apud Commentatorem vnicus eſt hic textus. 41. diuiditur autem in tres particulas. ¶ In prima definitur quid ſit demonſtratio ad impoſsibile, quod explicatur per comparationem ad demonſtrationem directam. Aſſumantur enim duæ præmiſſæ in Celarent, nullum.b. eſt.a.omne.c.eſt.b. Ex his fiet demonſtratio directa ſi concludatur, nullum.c.eſt.a. At vero vt maior illa negatiua demonſtretur ad impoſsibile, ſumendum eſt inquit contrarium, ſcilicet.a.nulli competere.b. Non eſt ſolicitus Ariſtotel. in tanto rigore loqui: non enim ſumendum eſt contrarium, ſed contradictorium: nam qui negaret, nullum.b. eſt.a. negare etiam poſſet, omne. b. eſt.a. cum duæ contrariæ poſsint eſſe falſæ. Ergo, vel loquitur in materia naturali, vbi contrariæ non poſſunt eſſe falſæ: vel accipit indifferenter contrarium pro contradictorio. ¶ Eſt ergo demonſtratio ad impoſsibile quando ex contrario aut contradictorio propoſitionis negatæ infertur aliquod impoſsibile per quod oſtenditur propoſitionem negatiuam eſſe veram, vt ſi negetur, nullum.b. eſt, a. in materia naturali, ſcilicet, nullum animal eſt lapis, dato contrario, omne, b.eſt.a. & ſubſumpto, omne. c.eſt.b. ſcilicet omnis homo eſt animal, inferam, omnis homo eſt lapis, conſequens eſt falſum & non minor: ergo maior, & per conſequens contrarium eſt verum. ¶ In ſecunda particula, (Termini igitur.) infert conuenientiam & differentiam inter huiuſmodi demonſtrationes. Conueniunt enim, quòd vtraque procedit ex eadem diſpoſitione trium terminorum: puta ex eodem medio & ex eiſdem extremitatibus, licet non ex eiſdem præmiſsis: quia directa fit in Celarent, & ad impoſsibile, in Barbara. Differentia tamen (inquit) eſt, quod ſi illa negatiua quæ ſumpta eſt pro maiori de Celarent notior eſt in veritate, quàm contraria concluſionis quæ infertur in Barbara (ſemper loquitur in materia naturali) fit tunc demonſtratio directa in Celarent. Sin vero contraria concluſionis quæ infertur in Barbara eſt notior, tunc demonſtratio fit ad impoſsibile. Exempli gratia. Neganti hanc, nullum animal rationale eſt irrationale, in vanum ſanè demonſtraretur ad impoſsibile ex eius contraria, ſcilicet, omne animal rationale eſt irrationale, omnis homo eſt animal rationale: ergo nullus homo eſt irrationalis, conſequens eſt falſum: quia ſua contraria in materia naturali eſt vera, ſcilicet, nullus homo eſt irrationalis: ergo aliquæ præmiſſarum, &c. In vanum inquam eſſet, quia illa contraria concluſionis, ſcilicet, nullus homo eſt irrationalis, quæ ſumitur pro præmiſſa ignotior eſt quàm, nullum animal rationale eſt irrationale, vbi formaliter exprimitur prædicatum repugnare rationi ſubiecti. Vnde potius ex hac arguendum eſt directè in Celarent, nullum animal rationale eſt irrationale, omnis homo eſt animal rationale: ergo nullus homo eſt irrationalis. At vero econuerſo neganti hanc, nullus homo eſt irrationalis, poteſt ad impoſsibile demonſtrari ex contraria, ſcilicet, omnis homo eſt irrationalis, omne animal rationale eſt homo: ergo omne animal rationale eſt irrationale, conſequens eſt falſum: imo, nullum animal rationale eſt irrationale, quæ clarior eſt quàm illa primo negãta. Eodem modo neganti hanc, animal non eſt equus, arguitur ad impoſsibile ex contradictoria, omne animal eſt equus, omnis homo eſt animal: ergo omnis homo eſt equus, conſequens eſt falſum. ergo &c. nam ruſtico notius eſt hominem non eſſe equum quàm animal nõ eſſe equum. ¶ In tertia particula, (At conſtat, &c.) His ſuppoſitis probat concluſionem intentam. Et probatio eſt hæc: Demonſtratio affirmatiua potior eſt quàm negatiua, et negatiua quàm ad impoſsibile: ergo omnis demonſtratio directa præſtantior eſt quàm ad impoſsibile. Et hoc modo fit nota illa conſequentia in principio capituli, quæ prima fronte non habet apparentiam. Cum affirmatiua demonſtratio præſtantior ſit quàm negatiua, patet rectam præſtabiliorem eſſe ea quæ eſt ad impoſsibile. Eſt enim ſenſus, quod ſuppoſito ex dictis affirmatiuam præſtabiliorem eſſe negatiua, & oſtenſo iam nunc negatiuam præſtabiliorem eſſe ea quæ eſt ad impoſsibile, ſit vt omnis directa ſit præſtantior. Quod autem negatiua directa præſtantior ſit demonſtratione ad impoſsibile, probat hoc modo. Illa demonſtratio eſt præſtabilior, vt ex dictis patet, quæ

Demonſtr. ad impoſſ.

procedit

procedit ex prioribus & notioribus, sed demonstratio negatiua directa procedit ex prioribus & notioribus: ergo est præstabilior. Probat rursus minorem, eo quod illa propositio, nullum.b.est.a. quæ est maior in demonstratione directa in Celarent, est prior (& per consequens notior) quam illa, nullum.c. est.a. contraria conclusionis demonstrationis ad impossibile, eo quod est præmissa respectu illius, quia nullum. c. est. a. infertur in Celarent ex illa, nullum.b.est.a.& illa, nullum. c.est. a.est quodammodo præmissa rursus in demonstratione ad impossibile: puta omne.b.est.a.omne.c. est. b. ergo omne.c.est.a. consequens est falsum, imo nullum. c. est. e. ergo aliqua præmissarum: ergo præmissa demonstrationis directæ est prior quam præmissa demonstrationis ad impossibile. ¶ Quod si quis contra arguat, nullum.c.est.a. esse priorem quam, nullum.b.est. a. postquã in demonstratione ad impossibile, nullum. c. est. a. est præmissa, & nullum.b.est.a.est conclusio. ¶ Respondet Aristoteles ingeniose licet obscure illic. (Non enim si fit, &c. & responsio stat in hoc, quod illa, nullum. c. est.a. non est proprie præmissa in demonstratione ad impossibile respectu illius: nullum.b.est.a. Propterea nanque quod tollatur conclusio demonstrationis ad impossibile, dicendo, consequens est falsum, non accipitur eius contrarium aut cõtradictorium formaliter pro præmissa: debet se enim cõclusio habere ad præmissas sicut pars ad totum: quia præmissæ constant ex tribus terminis, scilicet medio & extremitatibus, ex quibus extremitatibus debet constare conclusio. Et tamen contrarium aut contradictorium conclusionis ad impossibile, non ita se habet respectu propositionis negatæ ex cuius contrario procedebat demonstratio ad impossibile. Colligitur ergo, quod licet demonstratio ad impossibile quandoque sit affirmatiua, nihilominus demonstratio negatiua, si sit directa, est præstantior: quia cetæra non sunt paria. ¶ Scio hic multos de huiusmodi demonstrationum comparationibus multa disputare. Sed nec res tanti est momenti, & Aristo. eam abunde tractauit.

DE CERTITVDINE & vnitate scientiarum.

CAP. XXIII.

Textus. xiiij.

SCIENTIA autem sciẽtia ex actior prior que est ea, quæ eadem & ipsius esse & propter quid esse est: sed non ea quæ est ipsius esse, sine ea quæ est ipsius propter quid est, & ea quæ non est de subiecto, vt Arithmetica ipsa Musica: & item ea quæ est ex paucioribus, ea quæ est ex additione, vt Arithmetica ipsa Geometria. Ex additione autem dico hoc pacto: vnitas est substantia positione vacans, punctum verò cum positione substantia est: hoc igitur ex additione esse dico. ¶ Vna autem scientia est, quæ vnius est generis: quæ componũtur ex primis, & sunt partes, aut effectus horum per se: diuersæ vero scientiæ sunt, quarum principia ex eisdem non sunt, nec ex vnius principijs principia alterius proficiscuntur. Huius autem est signum cum ad ea quæ non demonstrantur est ventum: oportet enim ipsa eodem in genere esse, in quo sunt ea quæ sunt demonstrata: est autem & huius signum cum ea quæ demonstrantur per ipsa eodem in genere sunt, atque propinqua. ¶ Atque fieri potest, vt plures eiusdem sint demonstrationes, non solum si ex eadem serie medium non cohærens accipiatur, vt si inter. a.b.nunc c. d. nunc. e. medium accipiatur: sed etiam si ex diuersa sumatur. Sit enim. a. mutatur. c. mouetur. b. voluptate afficitur: verum igitur dices, si. c. de. b. &. a. de. d. prædicaueris: qui nãque voluptate afficitur mouetur, & qui mouetur mutatur. Rursum inter eosdem terminos medium. d. ponatur, in quo sit, quietem consequitur, verum igitur identidem dices si. a. de. b. &. b. de. d. prædicaueris, qui nanque afficitur voluptate, is quietem cõsequitur, is mutatur. Quare per diuersa media, non ex eadem serie sumpta conficitur ratiocinatio: non tamen adeo diuersa, vt neutrum dicatur de altero, necesse est enim ambo cuipiam eidem inesse. Considerandum est, quot modis per cæteras quoque figuras eiusdem ratiocinatio fieri potest.

HAec est secũda pars huius sexti membri, in qua post comparationes factas inter demonstrationes, sequitur vt scientia quæ est effectus demonstrationis comparetur ad scientiam. Et quia in scientia sunt tria, scilicet habitus, obiectum, & principium. In hoc capit. 23. fit comparatio inter habitus scientiæ, & in sequẽti, inter obiecta scientiæ, & in. 25. inter principia scientiæ. Atqui in diuisione Commentatoris continet textũ. 42. & partem textus. 43. In textu. 42. comparatur scientiæ quantum ad certitudinem: & in. 43. quantum ad vnitatem. ¶ Est ergo prima conclusio, scientia exactior ac prior est alia scientia tripliciter. Boetius pro, exactior, vertit, certior. Et quanquam idem sit, tamen vocabulum, certior, clarius est ac magis vsitatum. Primo modo, vna scientia est certior alia, eo quod facit cognoscere & conclusionem & propter quid illius. Alia vero solum facit cognoscere conclusionem. Boetius dicit, quod illa est certior quæ facit cognoscere & propter quid & quia, vbi illa particula causalis, quia, rem obscurat. Posset enim quis suspicari sensum Aristote. esse, quod vna & eadem scientia demonstret a causa & ab effectu, & alia non demõstret nisi solum ab effectu.

Attamen quicquid sit de hoc, non est hic sensus Aristotelis. sed sensus est, quod illa scientia qua quis scit nō solum hoc esse hoc: puta lunam esse ecclipsabilem, aut rha barbarum purgare choleram, sed etiam scit eius causam certior est illa qua solum, scit hoc esse hoc, aut ab effectu aut signis, aut alijs coniecturis. ¶ Secundo modo vna scientia est certior alia, quia nō est de subiecto, cum alia sit de subiecto. Non est sensus, quod ali qua scientia non habeat subiectum, sed quod illa scientia cuius subiectū abstrahit à subiecto sensibilis, est certior quam illa quæ concernit subiectum sensibile & naturale, vt Arithmetica certior est quam Musica: quia tractat de quantitate abstrahendo à subiecto. Musica vero de quantitate sensibili: & res sensibilis est subiectum quantitatis. ¶ Tertio modo vna scientia est certior altera, quia eius subiectū est simplicius, & subiectum alterius fit per compositionem, ideſt, additionem ad illud: vt Arithmetica certior est quam Geometria: quia vnitas quæ est principium numeri, de quo tractat Arithmeticus: simplicior est quā punctum, quod est principium quantitatis continuæ, de qua tractat Geometra. Est enim, inquit, vnitas, substantia indiuisibilis non habens positionem: & punctum est substantia indiuisibilis habens positionem in continuo. Hic sunt qui existiment Aristotelē insinnare quam dam opinionem Platonis qui tenebat rerum substantias nihil aliud esse quam vnitates quasdam mathematicas, quam proinde refert hic Sanct. Thom. At vero forte Aristoteles non loquitur nisi secundum veram opinionem. Non enim accipit hic nomen, substantia, pro primo prædicamento vt distinguitur ab accidentibus: sed accipit loco generis pro essentia cuiuscunque rei, siue accidens sit siue substantia: quemadmodum ipse docet accipi nomen, substantia. 5. metaphysic. text. 15. Et dicit, quod vnitas definitur per hoc solum, quod sit res indiuisibilis quæ non habet positionem in continuo: qui enim solum dicit, duo, aut tria, nullum ponit ordinē vnitatum: vt vnum sit hic & aliud illic, aut vnum sursum & aliud deorsum, &c. Punctum vero dicit quid indiuisibile quod habeat positionem in continuo: nam in continuo punctum medium est inter extrema: & vnum est sursum & aliud deorsum. Et sic geometra quasi ex indiuisibilitate vnitatis: & positione in continuo componit definitionem puncti. Quo igitur exemplo nihil aliud vult docere Aristō. nisi quod illæ scientiæ quæ vtuntur principijs magis compositis & magis in particulari, non sunt ita certæ, sicut illæ quæ tractant de rebus in vniuersali & magis abstractę. ¶ In secunda particula, quæ est textu. 43. (Vna autem scientia.) Fit secunda cōparatio sciē iæ ad scientiam in vnitate & diuersitate. Vbi ponitur secunda conclusio. Illa scientia est vna quæ est vnius generis subiecti: illæ vero sunt diuersæ quæ procedunt ex principijs diuersis. Ad cuius intelligentiam notandum est, vt egregiæ hic notat Diuus Thomas, quod scientia est motus quidem rationis, quo intellectus ex quibusdam principijs tendit in cognitionem alicuius rei, sicut sensatio est motus in sensibile: & quia motus vt author est Aristote. 5. physic. textu quinto distinguntur & sortiuntur speciem ex termino & fine, vt augmentatio distinguitur ab alteratione: quia alter est motus ad quantitatem, & alter ad qualitatem, hinc fit vt scientia dicatur vna, & ab alia distincta ab vnitate rei cuius cognitio per talem scientiam intenditur: vt Geometria quanuis multas & diuersas conclusiones diuersarum linearum & figurarum complectatur, est vna scientia, quia omnia illa tendunt in cognitionem quantitatis continuæ, & sub tali ratione omnia considerantur: atque adeo Arithmetica quæ tractat de numero est alia distincta: & ita de cæteris, quemadmodum visus distinguitur ab auditu: quia sunt diuersorum obiectorum. ¶ Explicat statim Aristoteles, quæ nam dicantur comprehendi sub vno genere, & dicit illa esse tria, scilicet, principia, & partes, & affectus, ideſt, passiones quæ per se conueniant eidem subiecto. Principia sunt propositiones immediatæ infra limites illius generis: vt in Geometria, à quolibet puncto in quodlibet punctum lineam ducere, si ab æqualibus continuis quantitatibus æquales demas, &c. Dixerim infra limites illius generis, quia vt sup ra dictum est, non est transeundum in demonstrationibus à genere in genus, vt, scilicet, vna scientia probet sua principia per principia alterius scientiæ: & licet subalternata ascendat ad subalternantem, tamen habet sua propria principia, vt musica sit de numero sonoro, & Arithmetica de numero abstracto. ¶ Partes intelliguntur esse partes subiectiuæ, ideſt, species propriæ, vt Geometria tractat de lineis, superficiebus, & corporibus, quæ sunt per se species quantitatis continuæ. Dicit, per se, quia non tractat de figura lignea, ænea, &c. quæ sunt accidentales species figuræ. Et eodem modo tractat de passionibus per se quantitatis, vt habere tres æquales duobus rectis, &c. Sed non tractat quæ nam figura sit pulchrior, quæve sit ad motum accommodatior, circularisne an potius angularis. ¶ Subditur. (Diuersæ vero scientiæ sunt quarum principia non sunt ex eisdem, neque principia vnius ex alterius principijs proficiscuntur.) Arguere hic quispiam posset Aristotelem in aduertentiæ, quippe qui vnitatem scientiæ definiuit ex vnitate obiecti, & tamen diuersitatem scientiarum explicat ex diuersitate principiorum, cum debuisset explicare diuersitatem ex diuersitate obiectorum. ¶ Ad hoc respondetur. Primum quod Aristotel. non dicit expresse, quod vnitas scientiæ sit ex vnitate obiecti: tametsi sub his verbis soleat hic locus citari: sed dicit, quod vna sciētia est illa quæ est vnius generis, & nomine vnius generis intelligit illa tria, scilicet, principia, partes, & passiones: & ideo ex vnitate principiorum sumit vnitatem scientiæ, & ex eorum subinde diuersitate ostendit diuersitatem scientiarum. Secundo respondetur, quod idē est dicere, vnitas obiecti, & vnitas principiorum, nam vnitas scientiæ, vt quæstione. 7. explicabimus, non sumitur ex vnitate materiali subiecti: nam de eadem re materiali sunt diuersæ scientiæ: de quantitate enim quæ est subiectum Geometriæ, tractat etiam philosophus naturalis quatenus quantitas requiritur ad motum. Sed attenditur vnitas scientiæ penes vnitatem formalem obiecti, quæ sumitur ex ratione principiorum. Differt enim Geometria à Philosophia naturali, quia Geometria tractat de quantitate per principia abstrahentia à materia sensibili. Philosophia vero per principia concernentia motum. Ait vero. (Quorum principia non sunt ex eisdem,) veluti principia trianguli & quadranguli quæ sunt ex principijs figuræ. Et rursus. (& principia vnius nō sint ex principijs alterius.) sicuti principia isoscelis sumūtur ex principijs triāguli: quę omnia ad eandem pertinent scientiam. Probat deinde conclusionem à signo dicens, signum huius vnitatis & diuersitatis tunc apparere, cum fit resolutio scientiæ vsque ad immediata principia. Tunc enim apparet quomodo prima principia vnius scientiæ differunt à primis alterius, & cum prima principia sint eiusdem generis cum alijs mediatis quæ ex primis per se sequuntur: inde apparet quomodo omnia principia vnius scientiæ differunt à principijs alterius. ¶ In tertia particula. (Atque fieri potest.)

Sub vno genere.

Diuersæ scientiæ.

test.) Exponendo hoc quod postremo nuuc dixit, ostendit quomodo aliqua diuersitas principiorum facit diuersitatem scientiarum, alia vero non. Eadem enim conclusio potest pluribus demonstrationibus demonstrari dupliciter. Vno modo quando plura media sunt eiusdem coordinationis & generis, vt omnis homo est substantia demonstratur, per animal, quod est immediatum homini, & mediatum substantiæ (quod Argyropylus dicit, nõ cohærens, & Boetius non continuum) & demonstratur per corpus, & per corpus animatum. Sed omnia ista principia pertinent ad eandem scientiam: quia sunt eiusdem generis. Alio modo quando media sunt diuersa & ex diuersa coordinatione, vt si .a. prædicatum sit mutari, & .b subiectum sit voluptate affici, tunc hæc conclusio, omne .b. est .a. ideſt, quicquid delectatur mutatur: potest concludi per diuersa media, scilicet, per .c. quod sit moueri & per .d. quod sit quiescere. Enimuero quicquid mouetur mutatur, & quicquid delectatur mouetur (nam delectatio sensualis est motus sanguinis a corde: & delectatio spiritualis non est saltem sine præcedenti motu appetitus rationalis) ergo quicquid delectatur mouetur. Rursus quicquid quiescit, mutatur: quia quies est finis motus: & quicquid delectatur quiescit: quia est in termino sibi conuenienti: ergo quicquid delectatur mouetur. Exemplum hoc Arist. non ostendit in istis terminis, quod ista cõtraria media faciant diuersas scientias: quia cõtrariorum eadem est disciplina, sed vult per hoc explicare, ꝙ eadem conclusio pertinet ad diuersas scientias: vt ꝙ terra sit rotunda probatur in philosophia naturali: quia omnes eius partes fluunt ad centrum, & in Astrologia a posteriori: quia cum luna intrat vmbram terræ orbiculariter eclipsatur. Quæstiuncula septima hoc amplius examinabitur, si modo prius duo sequentia capitula quæ huic annectuntur exponantur.

Quod fortuitorum & sensibilium non sit scientia.

CAP. XXIIII.

Tex.xlij. EIVS autem quod proficiscitur à fortuna causaq; fortuita est fluctuãte, per demõstrationẽ scientia nõ est. Quoniam omne quod fortuito fit: nec est vt necessariũ: necvt plerũq;: sed est id quod fit prẽter ista. Demõstratio vero alteri⁹ est istorũ. Omnis.n. ratiocinatio, quę per ꝓpositiones fit: aut per necessarias: aut per eas quæ sunt plerũq; cõficitur: atque si necessariæ quidem sint, conclusio quoque necessaria est: sin vero plerunq; sint: conclusio quoque talis efficitur: quare si id quod proficiscitur à fortuna, neque plerunq; neque necessario fit, nulla prorsus ipsius erit sine dubio demonstratio.

Tex.xliij. ¶ At vero neque per sensum fit, vt sciamus: nã & si sensus talis & nõ hui⁹ alicuius est, sentire tamen necesse hoc aliquid est: & aliquo in loco, & nunc: vniuersale vero & quod est supra omnia, fieri nequit vt sentiatur: quippe cum non sit hoc, neque nunc, non enim vniuersale esset. Sapra omnia, fieri nequit vt sentiatur: quippe cũ nõ sit hoc, neque nũc, nõ enim vniuersale esset. Quod enim semper est: & vbique: id vniuersale dicimus esse. Cum igitur demonstrationes quidem sint vniuersales: vniuersalia vero sentiri nequeant: perspicuũ est fieri non posse: vt per sensum sciamus. ¶ Quin vt patet, si fieri posset, vt sensu triangulum angulos habere duobus rectis æquales perciperemus, quæreremus vtique demõstrationẽ: & non, vt quidam inquiunt, sciremus. Sentire nanque singulare necesse est: at scientia in vniuersalis cognitione consistit. Quamobrem si in luna etiam essemus: terramque se lunę obijcientem videremus, non profecto causam ipsam defectionis sciremus: sciremus enim lunã deficere, & nõ propter quid omnino sensu perciperemus: nõ. n. ipsius vniuersalis est sensus: attamẽ ex eo quia sæpe hoc accidere viderem⁹ ipsum vniuersale venati: demõstrationem vtique haberemus, ex singularibus. n. pluribus vniuersale ipsum patefieri solet. ¶ Ipsum autem vniuersale præstabile nimirum est, propterea quod ipsam causã indicat, quare de talibus notitia vniuersalis præstabilior est perceptione sensuum, & intellectiõe eorũ quorum est alia causa. De primis autem alia ratio est. Patet igitur fieri nõ posse, vt quisquã sentiendo quicq; eorum sciat, quæ demõstrabilia sunt, nisi sentire quispiã id esse dicat, scientiam inquam per demonstrationẽ habere. ¶ Sunt tamen inter ea quæ proponuntur nonnulla, quæ quidẽ ad sensus reducũtur defectionẽ, nonnulla nãque non quæreremus, si illa visu perciperemus, nõ propterea quod scimus videndo, sed ꝙ ex eo quia videmus, habemus tandem ipsum vniuersale, veluti si vitrũ perforatum esse, lumenque per meatus penetrare visu perciperem⁹, patet etiam nobis propter quid post vitrum lumẽ efficitur, ex eo planẽ, quia videremus quidẽ seorsum id ipsum fieri in vnoquoque, intelligeremus autem simul in vniuersis hoc fieri pacto.

VM superiori capite ex vnitate subiecti & principiorum ostenderit vnitatem scientiæ, in hoc cap. prosequitur dicere de subiecto, & in sequenti de principijs. Et sunt quinque hic particulæ. Vbi notandũ, ꝙ cũ dixerat ad vnitatẽ gẽneris necessarium esse vt tã passiones quã prima principia per se cõueniãt subiecto scientiæ, excludit hic duo genera obiectorum à ratione scientiæ, scilicet, & fortuita quæ nõ sunt passiones & effectus per se, & sensibilia quæ licet sint prima in nostra cognitione, nõ tñ sunt prima simpliciter. ¶ Est ergo in prima

particula

particula prima conclusio. De his quæ sunt à fortuna nõ est scientia: vt de inuentione thesauri, & alijs quæ non habent certam & per se causam. Quam sic probat. Quic quid sub scientia cadit, sequitur ex suis principijs necessario simpliciter aut plerunque & frequenter sed ea quę sunt à fortuna non necessario seqnuntur nec frequenter: ergo illa non cadunt sub scientia. Eadem ratione probat tertio Ethicorum, quod nec cadunt sub consilio. Minor manifesta est, nam fortuita sunt quæ eueniunt præter intentionem agentis: quod autem non per se intendi tur, fortuito contingit. Sed in maiori hoc animaduertito, quod quæstione. 3. & quæstione. 4. annotauimus, videlicet, distinctos esse gradus scientiarum: aliæ enim demonstrant ex simpliciter necessarijs: vt Mathematicæ: & aliæ ex his quæ plurimum contingunt: vt naturales. Talis nanque est natura rerum vt nonnunquam deficere posit: semini enim oliuæ per se conuenit oliuam generare, licet impediri nonnunquam possit. Quod autem fodiens vt oliuam plantet, thesaurum inueniat, id per accidens quidem atque adeo raro contingit. ¶ In secunda particula. (At vero.) sequitur secunda conclusio. Scientia non est singularium & eorum quæ cadunt sub sensu. Quam hac ratione patefacit. Quicquid cadit sub scientia, est vniuersale: id vero quod cadit sub sensu non est vniuersale, sed hoc aliquid, ideſt, prima substantia, ergo de obiecto sensibili non est scientia. Et hoc est quod ait, (Nam si sensus talis & non huius alicuius est, id est, si sensus alicuius est qualitatis tanquam proprij obiecti, nam ly talis, genitiuus est, & non est per se substantiæ: sentire enim necesse est hoc aliquid, ideſt, singularem substantiam.) Quod Probat, quia id quod sentitur est hic & nũc ideſt, hic color, hic sonus, &c. vniuersale autem non est hic & nunc. In. 1. quæstio. supra prologum Porphyrij ex posuimus quemadmodum vniuersalia non sint hic & nunc, sed sunt vbique & semper. Vbique inquam & semper, non positiue & per se: nam si homo inquantum homo esset vbique, omne illud in quo reperitur ratio hominis deberet esse vbique & semper, & ita Petrus esset vbique. Sed debet intelligi per modum negationis, videlicet, quod vniuersale in quantum per intellectum abstrahitur, non est hic & nunc, sicut nec est corruptibile: sed hæc omnia habet ratione singularis in quo est. ¶ In tertia particula. (Quin vt patet.) excludit errorem quorundam credentium scientiam consistere in sensatione: nempe qui credebant intellectum & sensum eandem esse potentiam: quorum meminit. 3. de anima, &. 4. metaphysi. text. 21. & ratio stat in hoc. Per solum sensum potest quis cognoscere triangulum quem videt esse album vel nigrum, non tamen sine doctore cognoscere posset tres angulos æquiualere duobus rectis, cum nec per sensum cognoscat quid sit angulus rectus. At vero esto, quis posset hoc percipere in hoc particulari triangulo, non tamẽ proinde sciret omnem triangulum ea ratione qua triangulus est, habere tres angulos æquales duobus rectis: & ideo qui haberet hanc experientiam adhuc egeret demõstratione vniuersali. ¶ Et quia vniuersale cognoscitur aut demonstratione, aut inductione ex singularibus, subdit secundum exemplum. Si quis inquit esset positus in luna, videretque illam semel intrare vmbram terræ & per illam ecclipsari, non subinde haberet scientiam ecclipsis: quia posset suspicari id tunc à casu contigisse & non ex ratione motus lunæ. Cum autem id ipse expertus esset: tunc ex multis singularibus inferret vniuersale, scilicet, quod quotiescunque luminaria sunt in talibus punctis Luna ecclipsatur. Colligitur ergo scientiam non esse singularium. ¶ In quarta particula. (Ipsum autem vniuersale) comparat scientiam vniuersaliũ ad sensationem singularium. Ait enim cognitionem vniuersalium præstabiliorem esse, quia propter quod vnumquodque tale & illud magis, sed scientia vniuersalis significat causam effectuum singularium, vt cap. 20. expositum est: ergo. ¶ Et nequis obijciat, quod cognitio principiorum immediatorum est præstantior scientia, licet non habeatur per causam: respõdet aliam esse rationem eorum: quia immediata non habent causam, & ideo cognitio eorum est simplicior & præstantior quam scientia. Et ita concludit, eorum quæ demonstrabilia sunt non esse scientiam per sensum. Nisi quis, inquit: forsan æquiuoce scientiam ipsam appellet sensationem, propterea quod scientia sit cognitio certissima & ad vnum determinata: sicut quis dicitur recte sentire de rebus quia recte iudicat. ¶ In quinta particula. (Sunt tamen.) ostendit tandem cognitionem sensitiuam ordinari ad scientiam, explicans conclusionem text. 33. videlicet, quod deficiente sensu deficit scientia. Ait nanque, quod nonnunquam defectus scientiæ, videlicet aut quod non sit scientia, aut quod sit obscura scientia, reducitur in defectum scientiæ. Eò enim non habemus propriam scientiam & quidditatiuam Dei & intelligentiarum, quia illa non percipimus sensu: cognoscet tamen ea anima separata quando non dependebit à sensu. Exemplum vero Aristotelis est huiusmodi: quidam antiqui philosophi falso credebant causam transparentię vitri esse, quod vitrum putabant habere poros quos appellabant strictissima foramina per quæ transit lumen: ait ergo Aristoteles quod propterea illi non habebant certam scientiam huius, quia paruissima illa foramina videre sensu non poterant.

Quod non omnium syllogismorum eadẽ sint principia. CAP. XXV.

TQui fieri non potest, vt omniũ ratiocinationũ eadem principia sint: quod quidẽ priusdisserendi modo cõtemplabimur: nãratiocinationum aliæ veræ sunt, aliæ falsæ: quãquam enim fieri potest vt verũ concludatur ex falsis, tamen id semel efficitur veluti si. a. quidem verè de. c. prædicetur, medium autem. b. falsum sumatur: tunc enim neque. a. competit ipsi. b. neque. b. competit ipsi. c. sed si inter has propositiones sumantur media, falsa erunt ex eo, quia conclusio omnis falsa è propositionibus proficiscitur falsis: ex veris autem veræ conclusiones emergunt: at patet à falsis vera differre, ac esse diuersa. ¶ Deinde neque ipsa falsa ex eisdem proficiscuntur: sunt. n. & talia falsa, vt inter se sint contraria, & simul esse non possint: vt iustitiam esse, vel iniustitiam, vel timiditatem: & hominem vel equum, vel bouem esse: & æquale quod est, vt maius vel minus esse. Ex his autẽ

quæ

quæ certa sunt hoc pacto. ¶Neque enim ratiocinationem verarum omnium eadem principia sunt. Complurium nāque principia diuersa sunt genere: neque quibusuis accommodantur quæuis. Vnitates enim non accommodantur punctis: illæ nāque positione vacāt, his eadē competit. Necesse est autem, aut ad media accommodari, aut supera ex parte, aut infera: aut alios inter alios extra terminorum habere. At neq; fieri potest, vt principiorū cōmuniū vlla sint, ex quibus cuncta demonstrabuntur. Dico autem communia, veluti quoduis affirmandū aut negandum est. Genera enim eorū quæ sunt, nō eadem sunt, sed diuersa: atque alia solis competunt quantis, alia solis hisce quę ratione subeunt qualitatis, alia sunt hisce quæ cōmunia demonstrationes conficiuntur. Præterea principia non multo sunt pauciora conclusionibus: principia enim ipsę sunt propositiones. Propositiones aūt sunt cùm aut additur, aut interponitur terminus. Præterea conclusiones sunt infinitæ, termini verò finiti. In superprincipiorum alia sunt necessaria, alia contingentia. Hoc igitur modo cōsiderantibus, fieri nō posse porrò videntur, vt eadem sint principia finita, si conclusiones sint infinitę. Quod si quispiam alio modo dicat, veluti hæc quidē Geometrię, hæc autē Arithmeticæ, & hęc Medicinæ principia esse, quid aliud erit quod dicitur quam scientiarum principia esse. At ex eo dicere eadē esse, quia ipsa sibijpsis eadem sunt, ridiculum est: hoc enim pacto cuncta eadem fiunt. ¶At verò neque hoc est, ex omnibus in quam quoduis demōstrari quærere, omnium eadē principia esse, est enim insignis stultitiæ sanè: nā neque in manifestis hoc fit scientijs, neque in resolutione fieri pōt. Propositiones enim vacantes medio principia sunt: atque diuersa planè conclusio fit, assumpta vacāte medio propositione. Quòd si quispiam ipsas primas vacātes medio propositiones omnium esse principia dicat, sciat is vnam in vnoquoque genere esse. Quòd si neque eadem omnium principia sunt hoc pacto, vt ex omnib⁹ quod uis oporteat demonstrari, neque sunt adeo diuersa vt vniuscuiusque scientiæ sint diuersa, restat si principia omnium generis sint eiusdem ex his tamen hæc, ex alijs verò alia demonstrentur. ¶At patet & hoc fieri non posse. Demonstratum est enim scientiarum quæ genere differunt, principia diuersa genere esse: principia nanque duplicia sunt: ex quibus, & circa quod: principia igitur ex quibus, communia sunt: principia verò circa quod, propria vt vnitas, magnitudo.

POstquam in præcedē ti cap. dictum est de obiecto scientiæ: sequitur in hoc. 25 dicere de eius principijs. Docuerat enim ca. 23. quod vna scientia differt ab alia per hoc quod quæuis scientia habet sua propria principia. Ostendit ergo hic diuersarum scientiarum non esse eadem principia cōmunia. In tribus. n. primis particulis ostendit illud dialecticæ. i. rationibus communibus: & in alijs duabus ostendit illud rationibus analyticis, scilicet, sumptis ex propria ratione demōstrationis. ¶Conclusio ergo est. (Atqui fieri non potest vt omnium ratiocinationum. (.i. syllogismorum) eadē sint principia.) Conclusio.

Probat id primo quia syllogismorum alij sunt veri, ideſt, vere concludentes: & alij falsi, ideſt, falso concludentes: sed vera conclusio non concluditur nisi ex veris, & falsa non nisi ex falsis: ergo diuersarum conclusionum, & a fortiori diuersarum scientiarum, diuersa sunt principia. ¶At quia posset quis huic ratiōi obuiare dicens, quod falsa principia seruiunt & syllogismo vero & syllogismo falso: nam verum concluditur ex falsis in syllogismo dialectico. Respondet, quod hoc solum est verum semel. i. in primo syllogismo, vt si dicas, omne animal est risibile, omnis homo est animal, ergo omnis homo est risibilis. Sed tū si illa maior falsa debeat rursus resolui per alia principia, tunc ex falsis non concludetur nisi falsum. Et ideo loquendo de omnibus principijs vsque ad principia immediata, non possunt principia falsa esse principia syllogismi veri. ¶In secunda particula (Deinde neque, &c.) idem ostendit in syllogismis falsis, dicens, quod neque omniū syllogismorum falsorum eadem sunt principia cōmunia: nam falsæ cōclusiones multæ sunt inter se cōtrariæ. Etenim ꝙ iustitia sit iniustitia, contrariatur. i. diuersum est ab eo, ꝙ iustitia est fortitudo: nam alia ratione falsum est iustitiam esse iniustitiā, quia videlicet prædicatum est contrarium subiecto, & alia ratione falsum est iustitiam esse fortitudinem. s. quia sunt distinctæ virtutes, & alia ratione hō non est equus, quia, scilicet, non est hinnibilis: & alia non est bos, nempe quia non est mugibilis: & alia ratione æquale non est maius, vtpote quia non excedit: & alia nō est minus, putà quia nō excēditur. ¶In tertia particula. (Neque. n.) id ostendit syllogismis veris quinque rationibus. Prima est hæc. Principia Geomentriæ & principia Arithmeticæ non sunt eadem: nā principium Arithmeticæ est vnitas, & Geometriæ punctum: quorum vnitas non habet positionem in continuo quam habet punctum, vt paulo ante dicebamus, ergo diuersarum scientiarum diuersa sunt principia. Quod autem illa sint distincta principia probat ex. supra dictis Arist. Nā media quę sunt principia demōstrationū in eadē scientia, aut debent sumi sursum directe ascēdendo aut deorsum descēdendo, aut inter extrema sumēdo: sed puncto nec sumi supra nec sub vnitate: ergo sunt distincta principia. Explicat maior exē plo. Ascēdendo multiplicātur media si ꝙ fuit maior extremitas in priori syllogismo, assumat ꝙ medio in alio: vt si dicas, omne aīal est corp⁹ aīatum: oīs hō est animal: ergo oīs hō est corpus aīatum, rursus, omne corpus aiatum est corpus: omnis hō est corpus animatum: ergo oīs homo est corpus, rursus, omne corpus est substantia: omnis hō est corpus: ergo omnis hō est substantia. Descendendo vero multiplicantur, si ecōuerso ꝙ fuit minor extremitas sumatur pro medio: vt si dicas: omne corpus est substantia: omne corpus aīatum est corpus: ergo omne corpus aīatū est substantia, rursus, omne corp⁹ animatū est substantia: omne animal est corpus animatum: ergo

omne

omne animal est substantia, rursus, omne animal est substātia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substātia. Sed inter ponendo multiplicātur media, si omnis hō est substātia, demōstretur per animal, & maior. s. omne animal est substantia, per corpus animatum, & omne corpus animatum est substātia per corpus. Et clarum est ꝙ punctum & linea nō se habent isto mō: & per consequens nec media diuersarum scientiarum sunt eadem & cōmunia. ¶ Secunda ratio est ibi. (At neque fieri.) & est hæc: Si eadem essent principia diuersarum scientiarum haberēt se sicut hoc principium vniuersale, de quolibet idē affirmatur & negatur, sed hoc nō est sufficiens principium in omnibus scientijs: quia vt dictum est in textu 16. hoc non intrat formaliter demonstrationem: & ideo præter illud debent esse principia alia particularia, vt in scientia de quantitate, principia quantitatis, & in scientia de qualitate, principia qualitatis: ergo quæuis scientia habet sua peculiaria & per se principia. ¶ Tertia ratio est ibi, (Præterea principia.) quæ sicuti quarta, obscura est: & ideo à diuersis expositoribus diuersimode intelligitur. Dubium enim est quomodo principia sint pauciora conclusionibus: nam videtur contrarium esse verum: cum quæuis conclusio syllogismi ex duabus ad minus præmissis concludatur, & sic principia sunt plura conclusionibus. Item esto sint pauciora, non apparet quomodo paululum sint pauciora. ¶ Primo dicit Sanct. Tho. quod licet quælibet conclusio habeat duas præmissas, tamen quæcunque præmissa potest esse principium multarum cōclusionum & sic principia sunt pauciora. Secundo possumus dicere forsan ad mentem Aristotel. quod eodem fere modo quo crescunt conclusiones, crescunt principia, vt patet in exemplo: quod modo apponebamus primæ rationi. Sit enim substantia. a. corpus. b corpus animatum. c. animal. d. homo. e. Tunc series demonstrationum est hæc omne. d. est. c. omne. e. est. d. ergo omne. e. est. c. rursus omne. c. est. b. omne. e. est. c. ergo omne. e. est. b. vbi sicut additur vnū principiū, ita & vna cōclusio. Nā conclusio prioris syllogismi facta est minor in secundo, rursus omne. b. est. a. omne. e. est. b. ergo omne e. est. a. vbi additur aliud principium & alia cōclusio. Et hoc est quod ait principia esse nō multo pauciora. ¶ Quod si cōtra quis arguat, quod hac ratione tot deberent esse principia quot conclusiones, siquidem vt crescunt conclusiones, augentur & principia, & quæ modo est conclusio, statim est principium. Respondetur, quod principia simpliciter solum sunt propositiones immediatæ, vt. b. est. a. c. est. b. d. est. c. e. est. d. (Et hoc est quod ait (propositiones sunt cū aut additur, aut interponitur terminus) tunc. n. fit propositio, id est, principium immediatum, conclusiones autem sunt omnes propositiones mediatæ: quæ plures possunt esse, vt. e. est. c. e. est. b. e. est. a. rursus. d. est. b. d. est. a. rursus. c. est. a. Stat ergo ratio in hoc si ꝓpria principia alicuius sciētiæ sunt fere tot quot sunt cōclusiones, necesse est vt quælibet scientia habeat sua principia propria: nam principia cōmunia possunt seruire multis sciētijs: vt quodlibet est vel nō est. ¶ Quartam rationem addit dicens. (Præterea cōclusiones sunt infinitæ, termini vero finiti.) vbi dubitant expositores quomodo propositiones sunt infinitæ & termini finiti: videtur enim hoc esse contra id quod supra determinatum est cap. 18. text. 25. videlicet, quod non est procedere in infinitum in prædicationibus & per consequens neque in demonstrationibus. ¶ Item est dubium ad quod propositum addita est hæc ratio, & quomodo probet intentam conclusionem. Omissis autem opinionib⁹, existimo terminos hic appellare Aristo. prædicata, quæ quidem in quacunque cōordinatione prædicamentali sunt finita: & hoc est quod loco citato ca. 18. probauit Aristo. quia & ascendendo statur in supremo genere: & descendendo sistitur in vltima specie: & inter ista extrema non possunt esse infinita media. Ait ergo Arist. quod quanuis termini & prædicata sint finita, quia in vnoquoque prædicamento prædicata essentialia sunt finita, & prædicamenta ipsa itidem sunt finita, quia numero decē nihilominus ex istis finitis terminis possunt infinitæ, id est, innumere propositiones constitui essentiales & accidentales, dum superiora de inferioribus, & vnum prædicamentum de alio & aliud de alio prædicantur. Quemadmodum in naturalibus ex quatuor elementis innumeræ mixtorū species cōponuntur: & ex viginti tribus aut quatuor elementis alphabeti conflantur dictiones sine numero. Vnde hac de causa adiunxit hanc rationem. Cū enim in quarta ratione dixisset non multo pauciora esse principia quam conclusiones, vbi loquebatur de principijs tantum demonstrationis, quę sunt immediata & per se, extendit rationem ad syllogismos dialecticos qui vtūtur prædicationibus accident alibus quę modis innumeris multiplicari possunt. Vnde cum illa quæ modo est cōclusio, postea est principium, sequitur vt etiam in syllogismo dialectico quot sunt conclusiones, tot sint etiam fere principia, atque adeo vnaquæq; scientia habeat sua propria principia. ¶ Alij dicunt, quod sicut species figurarum possunt crescere in infinitum, vt triangulus, quadrangulus, & ita numeratim ascendendo, ita & conclusiones per se in qualibet scientia possunt in infinitum multiplicari. Sed puta priorem expositionem sensum Aristotelis planum aperire. ¶ Subiungit tandem quintam rationem dicens (insuper principiorum alia sunt necessaria, alia contingentia) quasi dicat cum necessariorum principia sint necessaria, & contingentium contingentia, fit vt non sint diuersarum conclusionum, atque adeo diuersarum scientiarum, eadem principia. ¶ Subsequenter ibi. Quod si quispiam.) excludit demum quendam sophisticum sensum, quo quis posset dicere eadem esse principia communia, vt ly eadem faciat suppositionem accomodam, vt dicunt antiqui, seu proportionabilem, videlicet, eadem esse principia Geometriæ, Arithmeticæ, & Medicinę, quia, scilicet, sicut in Geometria principia sunt propositiones immediatæ & eiusdem generis cum suis conclusionibus, ita & in Arithmetica & in medicina & in alijs scientijs. Ait enim sensum istum esse ridiculum: nam idem est ac si diceretur, quod principia scientiarum sunt eadem, non quod principium vnius sit alterius, sed quod vnum quodlibet sit sibi ipsi idem. i. quod sicut principia vnius scientiæ sunt omnia eiusdem rationis: ita & principia alterius scientiæ inter se. ¶ In quarta particula. (At vero.) subsequitur prima ratio analytica sumpta ex natura demonstrationis: quæ talis est. Si quis dixerit eadem esse omnium scientiarum principia communia, intendens, quod quodlibet demonstratur ex quolibet, hoc erit inquit insignis stultitiæ: quia neque in manifestis. i. in demonstrationibus quæ immediatæ procedunt ex primis & immediatis principijs, neque in illis quæ procedunt ex principijs mediatis, quæ resoluuntur per alia immediata id fieri potest. Quod probat: nam principia immediata in vna quaque scientia sunt distincta & peculiaria, & ex illis proceditur vsque ad vltimam conclusionem per propositiones quæ ex eisdem per se sequuntur: ergo non quodlibet demonstratur ex quodlibet. ¶ Et subiungit quod si quispiam dixerit prima principia esse cōmunia omnibus scientijs, licet in vnaquaque sciētia sint alia

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

4. Ratio.

5. Ratio.

alia principia proxima vnicuique propria. Respondet quod non solum principia proxima & mediata, sed principia immediata debent esse propria in vnoquoque genere, vt hactenus sæpe dictum & expositum est. ¶ Concludit ergo, quod si principia non sunt hoc pacto communia vt quodlibet demonstretur ex quolibet: quanuis nec sint adeo diuersa, quin habeant illa principia generalissima communia, quodlibet est vel non est, & nihil est & non est: nihilominus cum principia omnia eiusdem scientiæ tam mediata quam immediata debent esse eiusdem generis, fit vt hæc scientia ex his principijs procedat: & hæc, ex his, ideſt, vt quælibet scientia habeat suâ propria principia. ¶ In quinta particula. (At patet) concludit tãdem secundam rationem analyticã, dicens, duplicia esse principia demõstrationis: aliud enim est principium circa quod, puta subiectum circa cuius cognitionem versatur scientia: vt vnitas seu numerus in Arithmetica: & punctus seu magnitudo in Geometria: alia sunt principia ex quibus, scilicet, propositiones. Atqui principia quidem ex quibus non inconuenit aliqua esse communia, sicut illud generalissimum, quodlibet est vel non est, est omnibus commune, & principia subalternantis seruiunt subalternatæ: & metaphysica est communis scientia probãs principia aliarum scientiarum, vt ca. 8. tex. 27. ostẽdimus: nihilominus principium circa quod, est vnicuiq; scientiæ proprium: & per consequens quæcunque scientia habet suã propria principia complexa; habentia attributionem eiusdem generis ad idem subiectum.

Quæstio septima.

Vtrum ex vnitate generis vnitas sumatur scientiæ.

Parte negatiua arguitur. Metaphysica est vna scientia vt habetur. 4. meta. tex. 1. & libr. 6. tex. 2. & tamen eius vnitas non sumitur ab vnitate generis obiecti: ergo pars negatiua vera. Probatur minor: quia vt locis citatis est videre subiectum Metaphysicæ est ens: quod vt in prædicamentis. ca. 4. q. 1. monstrauimus, non est genus. ¶ Secundo principaliter arguitur, aut vnitas generis intelligitur vt nomen sonat, videlicet vnitas alicuius obiecti generici continentis multas species, aut intelligitur genus pro specie, vt vnitas scientiæ sumenda sit ab vnitate specifica obiecti. Si primo modo certè omnes scientiæ quæ tractant de substantia essent vna scientia, quippe cum omnes substantiæ sint illo modo eiusdem generis, ideſt, eiusdem prædicamenti: atque adeo Philosophia naturalis quæ tractat de ente mobili, & Astrologia, quæ tractat de cœlis, & medicina, quę tractat de corpore sanabili, essent eadem scientia: & eadem ratione Geometria & Arithmetica, cum magnitudo & numerus sint eiusdem generis generalissimi quantitatis. Si vero accipiatur genus pro specie, tunc sequitur quod Philosophia naturalis non est vna scientia, vt pote quæ tractat de cœlo & terra, de elementis & mixtis, de animatis & inanimatis: quæ sunt res diuersissimæ. Imo neque Geometria esset vna cum tractet de speciebus varijs figurarum. ¶ Et confirm. Habitus quicunque scientiæ est vna res: ergo constituitur in propria specie per proprium genus & propriam differentiam, sicut homo & equus & res alia quicunque atque adeo non sortitur vnitatem ex obiecto. ¶ Tertio principaliter arguitur, quod nec diuersitas scientiæ debeat attendi penes diuersitatem obiecti aut principiorum: quæ est secunda pars conclusionis Aristotelis. Si enim loquamur de scientia particulari vnius conclusionis, conclusio vna differt ab alia: quia extrema ex quibus constituuntur sunt distincta. Si enim loquamur de vna scientia totali, tunc differunt ratione subiecti in quo sunt. Differt enim philosophia quæ est in Petro, ab illa quæ est in Paulo per hoc, quod sunt in diuersis subiectis, licet sint de eodem obiecto & procedant ex eisdem principijs. ¶ Quarto principaliter arguitur: Scientia, fides, & opinio sunt habitus diuersissimi, vt capite sequenti videbitur, & tamen possunt esse eiusdem obiecti: nam de mysterijs Trinitatis beati habent euidentiam, nos vero fidem, sed gentiles possunt habere opinionem. Item scientia practica & speculatiua vt habetur. 2. metaph. text. 3. sunt diuersæ, quæ tamen sunt eiusdem obiecti: nam de domo potest haberi scientia vna speculatiua & alia practica. Imo Metaphysica, physica, & Mathematica, quæ sunt diuersæ scientiæ, sunt nihilominus de eodem obiecto, nam de quantitate possunt omnes tractare. ¶ Et confirma. Demonstratio, quia, & propter quid; sunt rationes differentes specie, tamen & versantur circa eandem conclusionem, puta luna est eclypsabilis. Quinimo Philosophia naturalis & Astronomia sunt diuersissimæ scientiæ: & tamen versantur circa eandem conclusionem, scilicet, terra rotunda, imo forsan idem numero iudicium producunt illius conclusionis. ¶ In contrarium est Aristoteles. cap. 23. text. 43. vbi vnitatem scientiæ constituit penes vnitatem generis: & diuersitatem penes diuersitatem principiorum.

Ad euidentiã huius quæstionis notandum est.

Primo, quod hic non disputamus quæstionem illam: an vna totalis scientia constet ex collectione plurium habituum: an potius sit vnicus simplex habitus: hæc enim non est ad propositum: quam tamen quæstione. 3. proœmiali abunde tractauimus. ¶ Secundo notandum est, quod vi cæterarum rerum, ita & scietiarum triplex potest considerari distinctio. Differunt enim scientiæ aut numero aut specie, aut genere. Atqui quemadmodum alijs in rebus vt. 8. Metap. text. 22. author est Arist. numeralis distinctio attenditur ratione materiæ: differentia vero generica, per hoc quod sint res diuersorum prædicamẽtorum (idem enim est esse res eiusdem generis & eiusdem prædicamenti) differentia vero specifica attenditur ratione formæ (differt enim substãtia genere, a quantitate, quia sunt diuersorum prædicamentorum: homo vero ab æquo differt specie ratione formarum, sed Petrus & Paulus differunt numero, quia eorum formæ recipiuntur in diuersis materijs) ad hunc modum vnitas in scientijs atque diuersitas sumenda est. ¶ Respondetur ergo ad quæstionem quinque conclusionibus. Prima, scientiæ differunt numero, ratione subiecti, puta quia sunt in diuersis intellectibus. Hæc est per se manifesta. ¶ Secunda conclusio. Scientiæ, & in vniuersum quicunque habitus, differunt genere non ratione obiecti sed aliunde: quia videlicet aut differunt in genere cognitionis, vt differunt scientia, fides, & opinio, penes formidinem, certitudinem, & claritatem, vt capite sequenti patebit: & differunt illi quinque habitus intellectus. 6. Ethico. ca. 3. scilicet intellectus, ars, scientia, prudentia, & sapientia: aut differunt ex parte finis, vt scientia practica & speculatiua. 3. de aia. tex. 38. Aut quia vna procedit per causam & alia per effectũ, vt scietia,

Triplex distinctio.

1. Conclu.

2. Conclu.

tia, quia, & scientia propter quid. Differentia inquam horum habituum non est ex parte obiecti: sed differūt genere in ratione cognitionis. De hac igitur differentia non loquitur Aristo. in præsentia. ¶ Tertia conclusio. Scientiæ differunt specie penes differentiam specificam obiectorum: itaque est vna cuius omnes conclusiones conueniunt in vnitate specifica obiecti, & differt specie ab alia cuius conclusiones conueniunt in alia vnitate obiecti.

3. Concluſ.

Hanc conclusionē prætendit hic Aristot. Cuius expositionem subiunximus ex Sanct. Thom. quia, scilicet scientia est motus in obiectum, & motus distinguuntur penes terminum. Habet enim se obiectum respectu habitus, sicut forma in rebus naturalib⁹: vnde sicut ratiõe formę distinguuntur res naturales, ita & habitus respectu obiectorum. Et hoc est quod ait Aristo. 2. de anima. text. 33. obiecta sunt priora actibus, & actus priora potentijs. Vnde doctores eliciũt regulam illam, scilicet, actus & habitus atque adeo potentias distingui ratione obiectorum. Nec solum scientiæ, sed etiam virtutes morales distinguunt specie per obiecta, vt fortitudo à iustitia & iustitia à temperantia.

4. Concluſ.

¶ Ad maiorem autem explicationem sit quarta conclusio, quam in. 3. quæstio. procœmiali posuimus, vbi quatuor genera distinctionum inter scientias & habitus intellectuales, ex diuersis locis Aristotelis retulimus. Conclusio ergo quarta est. Distinctio hæc scientiarum specifica non debet attendi penes obiecta materialia, sed penes obiecta formalia, ideſt, non debet attendi penes resscitas, sed penes rationem formalem qua cadũt sub tali scientia. Conclusio est hic Sanct. Thom. & opus. 70. q. 5. arti. 1. Quæ quidem per distinctionem sensuum elucidatur. Enimuero color considerari potest. Primo in quantum est res quædam, puta passibilis qualitas, & secundum hoc non est species specialissima, sed genus subalternum multas sub se habens species coloris. Secundo consideratur in ratione sensibilis: & sic consideratus, est species specialissima: quia omnes colores conueniũt in vna ratione visibilis: nam omnes multiplicant species sine motu & mediante lumine: sicuti omnes soni conueniunt in vna ratione audibilis, quia multiplicant species per motum localem: vt. 2. de anima explicabitur. Eodē modo, quanuis numerus sonorus inquantum res quædã naturalis, habet sub se diuersas species, puta voces humanas: & sonus organorum & lyrę, &c. Tamē quia considerantur in musica quatenus seruant certas proportiones quæ in omnibus sonis sunt eiusdem rationis, habent ratione vnius obiecti, & per consequēs musica est vna scientia. Et ita omnia de quibus tractat philosophia habent vnã rationem generalem mobilis: & illa quæ tractat geometria habent rationem formalem continui, & ita in cæteris scientijs: atque hac de causa Arist. 3. de anima. tex. 38. pari ratione & sensus & scientias inquit secari sicut res de quibus sunt.

5. Concluſ.

¶ Quinta conclusio. Hęc ratio cõmunis scibilis per quam scientiæ habent vnitatem & distinctionem, debet accipi secundum rationem abstractionis à materia. Conclusio hæc colligitur ex Aristo. 6. meta. tex. 2. Et ratio eius est: quia cum scientia non sit nisi de vniuersali, quod fit per abstractionem: intellectus, sequitur vt vbi sit diuersa ratio abstractionis, sit diuersa ratio scientiæ. Exempli gratia. Res tribus modis se habet ad materiam sensibilem. Aliæ enim sunt quæ non solum per intellectum: sed realiter sunt abstractæ à materia: sicut ratio entis in communi reperitur in intelligētijs quæ sunt prorsus immateriales. Alię sunt res quæ licet realiter nõ sint separatæ à materia abstrahuntur tamen per intellectum: vt quantitas. Aliæ sunt quæ in suis definitionibus includunt materiam, vt elementa & mixta, & aliæ res naturales. Hac ratione loco modo citato distinxit Aristo. Metaphysicã quæ tractat de ente, & Mathematicas quæ tractant de quantitate, & philosophiam quæ tractat de rebus naturalibus. Vnde mathematicus definit rectũ & curuum vt abstrahit à materia, philosophus vero vt est in materia. Definit nanque quod aquilitas est nasi curuitas. ¶ Hoc insinuauit hic Arist. cum dixit diuersitatem scientiæ attendi penes diuersa principia: idem enim est scientiam tractare de subiecto magis abstracto, & procedere per principia magis abstracta & magis immaterialia. Vnde ad vnitatem scientiæ requiritur vnitas formalis obiecti, quæ attenditur penes media & principia ex quibus procedit, & diuersitas scientiarum attenditur penes diuersa principia, ex quibus arguitur diuersa ratio formalis obiecti. ¶ Hinc elicitur, quod scientia de cœlo & scientia de generatione, & scientia de anima, & aliæ partes philosophiæ naturalis nõ sunt adeo distinctæ scientiæ, sicut mathematica & philosophia naturalis: sed sunt sicut partes eiusdem scientiæ, scilicet, philosophiæ naturalis, quia tractant de differentibus speciebus motus: cũ scientia naturalis sit de ente mobili. Veluti scientia de figuris superficierum & corporum sunt partes Geometriæ. Nisi quis velit dicere, quod motus localis cœlorũ sit abstractior & minus materialis quam motus alterationis & generationis. ¶ Quod si quis arguat eadem ratione geometriã & arithmeticam non esse distinctas scientias sed partes vnius mathematicæ generalis, cum quantitas continua & numerus sint species eiusdem quantitatis. Respondetur ex Arist. 7. meta. text. 35. vbi dicit, q̃ alia est materia sensibilis vt lignu, & alia intelligibilis vt mathematica, scilicet, continuitas. Continuum enim est vnum numero, quod si diuidatur, fit plura numero: obidque Arithmetica est abstractior quã Geometria: quia abstrahit à continuitate. Et hoc docuit hic etiam Aristo. text. 42. in tertio modo certitudinis scientiæ, & ideo sunt omnino distinctæ scientiæ. Quã de causa pluraliter dicuntur mathematicæ, & nõ vna mathematica, sicut vna philosophia naturalis. Dicitur autẽ vna Geometria, quia omnes species figurarum habent vnam rationem abstractionis & immaterialitatis. At perspectiua est distincta scientia à geometria: quia perspectiua respicit materiam sensibilem, aqua abstrahit Geometria. Et eodem modo differunt Arithmetica & Musica. Hac igitur arte abstractionis & immaterialitatis vtendum est ad discernendum vnitatem & diuersitatem scientiarum.

Metaphy. Mathe. & Philoſo.

Geomet. & Arith.

¶ Ad primum igitur argumẽtum principale respondetur ex dictis, quod non accipitur hic genus pro genere prædicamentali, sed pro vna ratione specifica obiecti: & ideo ens est subiectum metaphysicæ, quia vniuersa quæ tractat metaphysica, considerat sub ratione entis, & eadem ratione Deus est subiectum Theologiæ, quãuis neque ens neque Deus sint genera prædicamentalia. ¶ Eodem modo respondetur ad secundam & quartam & quintam conclusionem: non enim vnitas scientiæ attenditur penes vnitatem materialem obiectorum, sed penes rationem formalem, quæ nõ satis est vt si generica: sed accipit vnitas generis pro vnitate specifica specialissima in ratione scibilis. Et omnia quæ considerat philosophia naturalis quanuis differant specie & genere in esse reali: tamẽ ratio scibilis est omnibus vna specifica: quia tractat de ente mobili, quod nõ abstrahit à materia sensibili: quanuis tractet de illo in vniuersalia abstrahendo à singularibus. Et pari ratione Geometria est vna scientia: & ita de alijs. ¶ Ad confirmationem conceditur, quod habitus habet suum proprium

Ad. 1. arg.

genus

genus intrinsecum & differentiam, est enim qualitas spiritualis.a.(vt.a.sit vltima differentia.) Sed tamen illa vltima differentia in genere cognitionis sumitur ab obiecto: sicut differentia specifica visionis sumitur à colore: & omnis differentia specifica motus sumitur à termino. Ad tertium principale conceditur, quod distinctio numerica inter duas conclusiones attenditur penes hoc, ꝙ cõstat ex distinctis extremis, vt Petrus est homo. Petrus est animal. Sed tamen distinctio earum specifica etiam attenditur penes obiectum, puta penes rem significatã, vt homo disputat, equus currit. Et pariter conceditur ꝙ scientiæ totales differunt numero ratione subiecti in quo sunt, vt Dialectica quæ est in Petro & Dialectica quæ est in Paulo: sed hic non loquitur nisi de distinctione specifica. Quartum argumentum per idem soluitur, militat enim de differentia generica habitum, quæ non sumitur ab obiecto sed aliunde, vt in secunda conclusione expositum est. ¶ Et eodem modo respondetur ad confirmationem, quod, scilicet, demonstratio, quia, & propter quid, differunt specie: quauis si simul afferunt ad eandem conclusionem: forsan vt supra diximus, eundẽ assensum producunt. Et pari ratione Philosophia naturalis & Astrologia sunt distinctæ scientiæ: licet versentur circa eandem conclusionẽ, quia vt inquit hic Arist. ꝙ cedunt per diuersa principia, & ideo sub diuersa ratione tractant de rotunditate terræ, vt superius dictum est.

De scientia & opinione. CAP. XXVI.

Textus. xliiij.

INTEREST AVTEM inter id quod sub scientiam, & id quod sub opinionem cadit: nã scientia quidem vniuersalis est cognitio, & per necessaria cõparatur: necessarium autẽ aliter sese habere non potest: at sunt quædã vera quidem, & numerantur inter ea quę sunt: tamen & aliter sese habere possunt. Patet igitur circa hæc scientiã non esse: nã ea non possent aliter sese habere, quæ aliter sese habere possunt. At vero nec intellectus: intellectũ.n. principiũ scientiæ dico, neque sine demonstratione sciẽtia, quæ quidem est existimatiõ vacantis medio propositionis. Est autem intellectus verus, & scientia & opinio. Et id quod per hęc dicitur. Quare restat, opinionem esse circa id quod verum quidem est, aut falsum: aliter autem sese habere potest. Hęc autem est vacantis medio, & non necessariæ propositionis existimatio. ¶ Atque hoc cõsentaneum est etiam ijs quæ apparẽt: tã.n. opinatio, quam talis natura incertum est sanè. Nemo prẽterea tunc opinari quippiã arbitratur, cum illud putat aliter se se habere non posse, sed scire. Sed cum esse quidem sic putat, existimat autem & aliter sese habere posse, nihil prohibet illum tam opinari: propterea quod rei quidem talis opinio est, necessariè vero scientia. ¶ Quomodo igitur fit vt idem vnus opinetur, alius sciat? & cur opinio non erit scientia, si quispiam posuerit fieri posse vt de eodem omni opinio habeatur, quod scit? proficiscetur enim & hic qui scit, & hic qui opinatur per media, quousque perueniat ad ea quæ medio vacant: quare si ille scit, & qui opinatur scit. Fieri enim potest, vt quemadmodum ipsum esse, sic & ipsum propter quid est opinemur: hoc autem constat ipsum medium esse. ¶ An si existimauerit quidem, ea quæ aliter sese habere nequeunt, perinde atque habent, definitiones sese habere per quas ipsæ demonstrationes conficiuntur sciet, non opinabitur, sin autem vera quidem esse crediderit, non tamen hæc ipsis putauerit cõpetere ratione substantiæ atque formæ, opinabitur, nõ vere sciet: atque si per ea quidẽ quæ medio vacãt processerit, ipsum esse, & propter quid est opinabitur: sin vero non per ea quæ vacant medio, tãtũ ipsum esse opinabit. ¶ Opinio nãque sciẽtiaque omnino eiusdẽ nõ est: sed vt est & vera & falsa modo quodã eiusdẽ opinio, sic & scientia & opinio est eiusdẽ. Et enim opinio nẽ quidem verã ac falsam, vt quidem inquiunt eiusdem esse, cũ alia absurda, tum hoc secũ trahit, vt non opinetur quispiam quod opinatur falso. Sed cũm multipliciter idem dicatur, partim esse potest, partim esse non potest. Nã opinari vere diametrum comensurabilem esse, absurdum est sanè: sed sic est eiusdẽ, quia diameter circa quem sunt ipsæ opiniones est, idẽ vtriusque tamen ratio non eadem est. Pari modo scientia eiusdem esse atque opinio potest. Illa nanque sic erit animalis existimatio, vt fieri nõ possit: veluti si illa quidẽ existimatio sit homini substãtiæ ratione competere: hęc autẽ homini quidem, sed nõ illo competere modo. Idem est enim id, circa quod vtraque fit: est.n. homo, sed modus nõ est idem, vt patet: ex his aũt emergit, fieri non posse vt simul idem opinetur quispiam ac sciat: nã simul existimationẽ haberet, & aliter & nõ aliter idem sese habere: quod quidẽ fieri nequit. Et enim fieri quidẽ potest, vt in alio atque alio sit eiusdẽ vtrunque sicuti diximus: sed in eodem sic hoc pacto fieri nequit. Haberet.n. simul existimationẽ hominem per se aĩal esse, & nõ per se animal esse, quorũ primũ est non posse, secundũ sit posse hominem nõ animal esse. De reliquis aũt quonam pacto distribuenda sint de mente, inquã de intellectu, de scientia, de arte, de prudentia de sapientia alijs in locis pertractabitur. Quædam enim ipsorum ad naturalem, quædam ad morum magis pertinent contemplationem.

HAec est tertia & postrema pars sexti atque vltimi membri principalis huius libri, in qua post cõparationes demonstrationis ad demonstrationem, & scientiæ ad scientiam, comparat scientiam ad alios habitus: nempe in hoc capite ad opinionem, & in capite sequenti ad solertiam. Atqui capitula hæc apud Commentatorem vnicum continent textum, qui est quadragesimusquartus atque postremus huius libri. Habet nihilominus hoc vigesimumsextum cap. particulas quinque. In prima ponit conclusionem hanc. Interest inter id quod sub scientiam & id quod sub opinionem cadit. Boetius ad mentem proprius Aristote. quam ad literam, vertit. Scibile & scientia differt ab opinabili & opinione. Conclusio.

Parum refert. Probat conclusionem, tribus rationibus. Prima. Scientia est cognitio obiecti vniuersalis quæ fit per necessaria principia: opinio vero est contingentium & per media contingentia: ergo scibile & opinabile differunt atque adeo scientia & opinio. Probat minorem (nam maior satis hactenus probata est.) Contingentia possunt aliqua cognitione a nobis cognosci: sed contingentium non est scientia, alias cum scientia sit eorũ quæ non possunt aliter se habere sequeretur quod illa quę aliter possunt se habere, non possent aliter se habere: neque cõtingentium est intellectus. Intellectum appellat assensum primorum principiorum, & per circunloquutionẽ dicit, quod intellectus est siue demonstratione scientia, quia intellectus non acquiritur per demonstrationem. Vnde quod dixit prius, neque intellectus appositiue, & expresiue subiunxit, neque sine demonstratione scientia. Vnde id quod interponitur, scilicet, (intellectũ principium scientiæ dico.) legendum est vt parenthesis: alio qui litera est obscura. Si ergo contingentium neque est scientia, neque intellectus & cõtingentia possunt esse vera, sicut intellectus & scientia (non solum assensus, sed obiecta ipsa sunt vera) restat vt contingentium cognitio sit opinio. Ex quo sequitur opinionẽ esse circa id quod verum & falsum esse potest. Subungit autem.) Hæc autem est vacantis medio, (id est immediatæ) & non necessariæ propositionis existimatio.) Quo verbo docet, ꝙ sicut scientia reducitur ad propositiones immediatas necessarias, ita opinio contingentis mediate reducitor ad cõtingentem immediatam, vt cum aliõge video aliquid quod opinor non currere, id conijcio quia video ipsum nõ moueri, & non moueri opinor: quia non video ipsum mutare locum. ¶ In secunda particula. (Atque hoc) subiungit alias duas rationes breues. Secunda ergo ex definitione opinionis sumitur. Etenim tam opinio quam natura talis, idest, obiectum opinionis est quid incertũ: scientia vero & scibile sunt certa: ergo scientia & scibile differunt ab opinabili & opinione. ¶ Hinc doctores eliciunt hanc definitionem opinionis. Opinio est assensus verus aut falsus, incertus, seu cum formidine. Tertia ratio sumitur ex huiusmodi consensu. Tunc enim scire aliquid putamus, cum arbitramur illud non posse aliter se habere: cum autem putamus id posse aliter se habere, quanuis in reiveritate sit necessarium, solam habemus opinionẽ. Signũ ergo est, quod scibile & opinabile sint diuersa obiecta. ¶ In tertia particula. (Quomodo igitur.) mouet duas dubitationes quę ex dictis resultant. In tertia enim proxima ratione insinuauit, quod possit de eodem subiecto alius habere scientiam, alius vero opinionem, dum alius, id quod est necessarium existimat esse necessariũ, alius vero opinarur esse contingens. Prima ergo dubitatio est, cum ante dictum sit obiectum scibile esse necessarium, opinabile vero esse contingens, quomodo fieri potest vt de eodem vnus habeat scientiam alius opinionẽ. Definitio opinionis.

Secunda dubitatio est. Si de eodem habetur scientia & opinio, quomodo non inde sequitur quod opinio sit scientia. Videtur enim id consequi: si enim obiectum scientiæ & opinionis est idem, & tam opinio quam scientia reducitur ad propositiones immediatas, vt Paulo ante dicebamus, videtur subsequi opinionem esse scientiã. Quod autem opinio reducatur etiam ad causas immediatas, probat quia non solum possumus opinari ipsum esse, scilicet, lunam ecclipsari: sed etiam propter quid: nam potest quis habere opinionem quod causa ecclipsis Lunæ est nubecula illa anteposita. ¶ In quarta particula. (An si existimauerit quidem) respondet primo ad secundam quæstionem quæ est facilior. Vbi notandum est, quod cum perfectio sit ex integra causa, imperfectio autem ex defectu cuiuscunque circunstantiæ, ad perfectionẽ scientiæ requiruntur duo, scilicet, & quod obiectum ipsum sit in rei veritate necessarium, & quod ita existimetur: sed ad rationem opinionis sufficit alterum illorum, scilicet, aut quod medium sit contingens, aut quod existimetur esse tale. Et ideo dicit Aristot. quod cum quis existimauerit medium necessarium: quia intelligit eius definitionem per quam ipsum demonstrat, tunc scit illud: si autem aliquis non intelligat eius definitionem nec illud per propria principia demonstret, habebit solum opinionem: & sic scientia & opinio quanuis sint de eadem re, non sunt idem. ¶ In quinta particula. (Opinio nanque) soluit primam dubitationem quomodo videlicet stet, ꝙ obiectum scientiæ sit necessarium, obiectum vero opinionis sit contingens, & nihilominus sint idem. Atque intentio eius est ostendere, quod sunt eadem res incomplexe significata, tamen non sunt idem obiectum complexe significabile, quod est proximum obiectum assensus: nam de quantitate habemus scientiam, quod accidit substantiæ, quia non est de intrinseca ratione illius: & habemus opinionẽ quod realiter distinguatur ab illa. Itaque propositiones sunt diuersæ, sed subiectum earum est idem. ¶ At pro intelligentia literæ notandum est, fuisse quosdã philosophos vt Democritum & Empedoclem & alios quos refert Aristo. 4. meta. tex. 21. & infra, qui putabant non esse aliam rerum veritatem quam quæ est in apparentia sensus: vt si res mihi gustata iudicatur amara, est amara, & si tibi iudicatur dulcis, est dulcis. Ex quorum opinione vt infert illic Arist. sequitur, ꝙ idem est verũ & falsum: nã vinum esse dulce, est verum, quia sanus ita iudicat: & est falsum, quia infirmus ita iudicat. Et præter hoc alia quę multa id genus inconuenientia, quæ illic cõgerit Arist. infert etiam nunc, quod secundum illos nulla posset esse opinio: nã si talis est res qualis mihi apparet, nullo modo possem opinione mea decipi, & per consequens esset scientia. ¶ Soluit ergo Arist. primam dubitationem dicens quod sciẽtia & opinio possunt esse aliquo modo eiusdem, vt pote in diuersis hominibus: quia de eadem conclusione, putà Luna est ecclipsabilis, Astrologus habet scientiam, & rusticus potest habere opinionẽ. Non tamen possunt esse omnino eiusdem, quia idem homo non potest habere eiusdem conclusionis simul scientiã & opinionem: nisi sicut potest habere simul & opinionem veram & opinionem falsam. Interponit parenthesim quod non potest opinio eadem simul esse vera & falsa, vt dicebãt illi philosophi, videlicet quod idem simul est verum & falsum: nam tunc præter alia absurda sequitur quod nulla est opinio: sed omnis assensus est scientia. At potest, inquit, tamen habere quis opinionem veram & simul opinionem falsam de eadem, sed non de eadem pro- Solutio primi dubij.

propositione. Exemplum Arist. est, vt opinio quæ asserit diametrum esse commensurabile costę, ita est falsa, vt nullatenus possit esse vera. Potest tamen cum illa simul esse alia opinio vera de eadem diametro, vt puta quod Diametrus excedit costam. Ad hunc igitur modum potest simul esse scientia & opinio de eodē homine per diuersas propositiones: vt si quis iudicet hominem necessario esse animal, & simul iudicet animal conuenire homini inquantum homo est substantia, habet quidem scientiā de homine, scilicet quod est animal saltē, quia de quo tamen habet opinionem falsam: quia homo non est animal inquantum substantia, sed inquantum homo. Et ita errat in propter quid. Et eadem ratione pōt habere scientiam de homine quod sit risibilis quia est animal rationale: & opinionem quod distinguitur à sua quantitate. Sed tamen de eadem conclusione non potest magis quis habere scientiam & opinionem, simul quam habere simul opinionem verā & opinionem falsam. Vbi notato, quod secundum Aristo. tantum repugnant scientia & opinio eiusdem conclusionis propter certitudinem vnius & incertitudinem alterius, quantum repugnat vt idem assensus sit simul verus & falsus. Nam per scientiam, inquit, iudicamus rem non posse aliter se habere, & per opinionem iudicamus rem posse aliter se habere: quæ sunt repugnantia. ¶ Et ita tandem concludit, quod in diuersis hominibus potest esse scientia & opinio de eadem conclusione: in eadem tamen nequaquam. ¶ Excusat se tandem Aristo. a tractatione aliorum habituum de quibus meminit. 6. Ethicor. cap. 3. quæ sunt intellectus, scientia ars, prudentia, & sapientia. Enimuero de scientia solum hic dictum est dialectice, quatenus est finis demonstrationis. At vero de ipsa & intellectu ad libros de anima pertinet exactius dicere. Et de sapietia ad libros metap. de prudentia vero & arte, ad philosophiam moralem.

Scientia & opinio repugnant.

De Solertia. Cap. XXVII.

SOlertia vero quædam est coniectatio medij in tempore admodum breui: veluti si quispiam hoc viso, lunam eā partem quæ est versus solem lucidam sem per habere cito pceperit, propterea id ipsum effici, quod lumen ex sole suscipit lumina, aut si viso paupere diuitem adeunte, hocillū propterea facere, quod mutuo argentum accipi intellexerit, aut si cognouerit, cur hi sunt amici, quia sunt eiusdē hominis inimici: omnes enim medias causas, qui vidit extrema, cognouit. Lucidā partē versus solē habere sit. a. solis lucere lumine sit. b. luna sit. c. igit ipsum b. id solis lucere lumine, cōpetit. c. ipsi inquā lunæ: at ipsum. a. lucidā inquā semper versus solem habere partem, ipsi inest: quare fit, vt. a. per. b. medium ipsi competat. c.

INhoc demum capite. xxvij. postremoque primi libri comparat scientiam ad solertiam: quæ etiam deficit à ratione scientiæ: quia non procedit ex simpliciter necessarijs, sed ex coniecturis. Facit hic autem mentionem de solertia, propterea quod non simpliciter coincidit cum aliquo illorum quinque habituum quos. 6. Ethicorum posuit. Est enim solertia pars quædam prudentiæ, vt. 1 2. q. 49. articulo. 4. docet Sanct. Thom. Prudentia nanque est virtus cōsiliatiua practica, scilicet circa operationes. Solertia vero est quædam vis facile & de repente inueniendi causam rei, vt patet in exemplis Aristo. vt si ignarus philosophię videat lunam illuminari in illa parte quæ est versus solem, inde coniectet lunam recipere lumen à sole: aut si videns pauperem ingredientē domum diuitis coniectet causam esse vt argentum ab illo mutuet. Vnde sicut facilitas & subtilitas vt quis facile ab alio doceatur, dicitur docilitas, ita perspicacitas vt quisque per se de repente media inueniat dicetur solertia: & habet locum in necessarijs & contingentibus, practicis & speculatiuis, & potest nonnunquam deficere & deceptionem facere, & ideo proprie non est virtus. At veroqa solertia non solu per effectus facile cōiectat media & causas, sed etiam ex causis infert effectus. Aristot. posuit exemplum solertiæ in demonstratione propter, quid, scilicet, quicquid recipit lumen à sole illuminatur in parte quæ est versus solem, luna recipit lumen à sole: ergo illuminatur in parte quæ est versus solem: quanuis solers prius per effectum indagauit causam sic argues, quicquid illuminatur in parte quæ est versus solem recipit lumen a sole (vt patet in istis inferioribus) sed luna illuminatur in parte quæ est versus solem: ergo recipit lumen à sole. Itaque ex istis inferioribus fecit de luna coniecturam.

Solertia.

Quæstio octaua.

Vtrúm scientia & opinio adeo differant, vt eis repugnet esse in eodem subiecto.

IN hac quæstione non solum titulus vt iacet disputandus est, sed alij nonnulli loci textus, sunt examinādi. Quapropter arguit primo. Fides est habit⁹ medius inter scientiam & opinionem: deficit enī a scientia, quia nō est euidens, & excedit opinionē, quia est certa: vt ait S. Tho. 1. 2. q. 67. ar. 3. ergo insufficieter Arist. de habitibus tractauit, nullam faciens mentionē fidei. ¶ Et cōfir. Fides est assensus certus & ineuidens, sed assensus certus & ineuidens nulla authoritate aut ratione sufficienter producitur: ergo insufficienter tradidit media, quibus habitus intellectus generatur. Probatur minor. Aut ratio vel authoritas conuincit intellectum, & tunc generabit assensum euidentem: aut non conuincit, & tunc sola producetur opinio. ¶ Secundo arguitur cōtra definitionem opinionis quam posuit Arist. videlicet quod opinio est assensus propositionis immediatæ non necessariæ. Opinio non solum est propositionis immediatæ, sed cuiuscunque propositionis contingentis, tam mediatæ quam immediatæ: ergo definitio nō est bona. ¶ Et confir. quia nulla videtur posse dari prima opinio: nulla enim videtur esse immediata propositio, nisi quia aut terminis est per se nota, aut ex experientia: quæ proinde nec est opinio, nec potest ponere opinione sed scię tiam. Et confir. secundo. Opinio non solum est assensus propositionis contingentis, aut quæ existimatur esse cō tingens, sed etiam assensus propositionis quam opina-

mur esse necessariam: nam existimare aliquid esse necessarium, non solum contingit per certitudinem, sed per opinionem. Quinimo quicunque opinatur quantitatem distingui are quanta, opinatur illud esse necessarium: nã si distinguitur: necessario distinguitur: & si nõ distingui tur, necessario non distinguitur: ergo huiusmodi assensus est opinio & tamen neque est propositionis contingentis, neque eius quæ existimatur esse contingens. ¶ Hinc sumitur tertium argumentum principale: quod facit Dur. 1. q prol. ad probãdum, quod scientiæ & opinioni nihil repugnet esse in eodem subiecto: nam si aliquid obstaret, aut esset ex parte obiecti: quia. s. per scientiam iudicamus rem nõ posse aliter se habere, & per opinionem iudicamus posse aliter se habere, vt hic ait Arist. & hoc non, quia vt modo arguebamus possumus per opinionem iudicare rem non posse aliter se habere, sed esse necessarium, aut esse repugnãtia ex parte mediorum ex quibus procedunt, & hoc non, quia ad eandem conclusionem potest applicari, & demonstratio & ratio probabilis: imo sæpe mathematici & maxime astrologi ad conclusionem demonstratam afferunt etiam rationes probabiles, vt postquam astrologus per ecclipsim lunæ quæ fit circulariter, demonstrauit terram esse rotundam, adducit eam rationem probabilem, quod sicut cœlum est rotundum, eandem figuram habeant elementa & per cõsequens terra. Veluti theologi ad conclusiones fidei afferunt sæpe rationes apparentes naturales. ¶ Et confirm. Quia possent mihi adduci duo media ad eandem cõclusionem necessariam: alterum quod est necessariũ, & ego certo scio esse tale, alterum quod opinor esse necessariũ in quo casu nihil videtur repugnare quod medium illud quod scio esse necessarium causet scientiam, & alterum causet opinionem: postquam per vtrunque iudico conclusionem esse necessariam. ¶ Quod si quis dicat scientiam & opinionem repugnare propter certitudinem vnius & incertitudinem alterius, arguitur sic. Certitudo & incertitudo solum differunt, sicut perfectum & imperfectum: perfectum autem & imperfectum nõ repugnãt, nam forma substãtialis ignis & calor in eodem subiecto sunt. Et hac ratione videtur Sanct. Tho. concedere. 3. p. q. 9. ar. 3. ad secundum, quod scientia per demonstrationem, & opinio per rationem probabilem sunt in eodem subiecto. ¶ Confir. secundo. Aut formido opinionis est passio ab ea distincta, vt secundum S. Tho. risibilitas distinguitur ab homine, aut est priuatio certitudinis quæ est ipsemet assensus opinatiuus. Si primũ, possent tot rationes probabiles adduci, vt tota corrũperetur formido, aut saltẽ Deus supernaturaliter posset illã ab assensu separare, & per cõsequẽs tunc posset opinio simul esse cũ scientia. Si vero formido nõ distinguitur ab opinione, sequeretur quod æqualiter dum intenditur opinio intenderetur formido: quod est contra experientiam: nam quãto plures rationes adducuntur intendentes opinionem, tanto minori formidine assentimur. ¶ Quarto principaliter arguitur. Fides & scientia possunt esse simul: ergo fides & opinio, quia tanta videtur repugnantia inter euidentiam & cognitionem obscuram, quanta est inter certitudinem & incertitudinem. Antecedens tamen patet. Primo in beatis, in quibus verisimile est durare fidem cum visione: sicut alias virtutes permanebunt quibus gloriã meruerunt. Et secundo in Paulo rapto vsque ad tertium cœlum. Et tertio id patet in philosophis Christianis qui simul habent scientiam & opinionem quod Deus est. ¶ Quinto principaliter arguitur. Si habẽti habitum opinionis alicuius conclusionis afferatur demonstratio eiusdem, illa demõstratio generabit habitum scientiæ, qui si mul erit cum habitu opinionis, sed non est minor repugnantia inter habitus scientię & opinionis quã inter actus ergo neque actus repugnant. ¶ Quod si dicas demõstrationes non generare habitum scientiæ antequam corrũpant habitum opinionis, arguitur contra. Nã, vt in prædicamentis cap. de qualitate dictum est, vnica demõstratio sufficit generare habitum scientiæ, quia conuincit intellectum. Sed habitus opinionis cum habeat partes non potest nisi successiuè corrumpi: ergo per aliquam morã erunt simul habitus ambo: alias daretur vltimum instans esse rei permanentis, scilicet, habitus opinionis. ¶ Et cõfir. Habitus intellectus corrumpunt se sicut habitus voluntatis contrarij: sed quando intemperatus incipit in actibus sese temperantiæ exercere, actus illi, vt patet ad experientiam, non statim corrumpunt habitum intemperantiæ, vnde sequi videtur simul esse habitum temperantiæ & intemperantiæ, & per consequens eadem ratione habitum scientiæ & opinionis. ¶ Sexto tãdem arguitur contra id quod diximus solertiam non esse virtutem, eo quod est indifferens ad verum & falsum. Prudentia est virtus, vt habetur. 6. Ethi. cap. 5. Sed prudentia est indifferens ad verum & falsum nam est circa singularia vt illic subditur cap. 7. circa quæ contingit errare: vt patet, quia non repugnant virtuti prudentiæ, vt aliquãdo prudens erret in suis consilijs propter incertitudinem rerũ humanarum circa quas versatur: ergo quod sit indifferens ad verum vel falsum, nõ repugnat rationi virtutis. ¶ Et cõfir. Prudentia est virtus, & solertia est pars illius, vt ait. Sanct. Th. 2 2. q. 49. ar. 4. ergo solertia est virtus.

Quæstio hæc, vt est vltima. ita

& inter præcipuas est huius libri. Vbi constituimus sex conclusiones: non solum quibus ad titulum quæstiones, sed ad argumenta pro textus expositione respondeatur. Faciemus nãque duos articulos. In primo erunt tres cõclusiones de fide: & in altero de opinione totidem ¶ Vn de circa materiam primi argumenti sit prima conclusio. 1. Concla. Apud Aristotel. quinque tantum inueniũtur intellectuales habitus, quibus nõ potest subesse falsum, atque adeo habent & nomen & rationem virtutis. Hi sunt, scientia. Intellectus. Sapientia. Prudentia, & Ars: quos. 6. Ethico. cap. 3. connumerat. Cõclusio hæc manifesta erit his qui Aristo. doctrinam perlustrauerint. Atqui tres priores habitus versantur circa necessaria: nempe. Intellectus circa prima principia. Scientia vero, circa conclusiones: Sed sapientia, in vna significatione est habitus comprehendens cõclusiones & principia: & in alia est scientia altissimarũ causarũ: qualis philosophis est Metaph. & Christianis Theologia. Alij duo habitus esse possunt circa cõtingentia. Prudentia nãque vt loco citato docet Arist. cum sit circa agibilia, putà circa actus immanentes, qualia sunt opera virtutum, & de vniuersalibus est & de singularibus: considerat nanque rationes legesque vniuersales, quas ad singulares applicat actiones. Ars vero est circa factibilia quæ transeunt in exteriorem materiã. Quibus non potest subesse falsum eo modo quo in responsione ad vltimum explicabitur. Quo circa illi tres habitus sunt speculatiui: hi vero duo sunt practici. Subiungit demum illic Aristo. opinionem & suspitionem, quæ excludit a ratione intellectualis virtutis, eo quod indifferẽter se habeant ad verum, & falsum. Et eadem ratione exclu 2. Concla. ditur hic solertia. ¶ Secunda conclusio. Neque Aristote. neque alij philosophi naturales cognouerunt aliquem habitum vel assensum fidei qui specie differret ab opinione. Ad cuius intelligentiam notandum est duplicem Fides diuina & hũa. esse fidem. Alia enim est diuina, qua per reuelationem Christi

Christi seruatoris nostri assentimur sacrę scripturę. Alia vero est humana, qua absque formidine assentimur veritatibus aliquibus humanis citra euidentiam, vt ego sine vlla prorsus formidine assentior Romam esse, quam non vidi, & insulas quas nostri inuenerunt. ¶ Et inter has duas species fidei: præter quam quod prima est de rebus pertinentibus ad religionem, & secunda de veritatibus humanis, est etiam essentialis differentia, quod fidei catholicæ non potest subesse falsum: nam Deus qui est prima veritas nec falli nec fallere potest: fidei autem humanę potest subesse falsum. Ex qua differentia Sanct. Tho. 2.2.q.4.ar.5.ad secundum colligit, quod fides catholica est virtus. Fides autem humana non est virtus.

Probatur ergo conclusio. Fidem diuinam nec Arist. nec aliquis philosophorum cognouit: quia non cognouerūt homines tali reuelatione diuina aliquid cognoscere. Fides autem humana nō differt specie ab opinione. Quod probatur. Nam cuicunque fidei humanæ quantumcunque certissimæ potest subesse falsum, saltem non repugnat ex natura assensus. Etenim quantumcunque absque vlla formidine ego credam Romam esse in Italia, & patrem meum esse mortuum quem tamen non vidi mori, nihilominus non repugnat fidei quam habeo, illud esse falsum: quia nec de huiusmodi veritatibus habet experientiam, nec euidentiam per reductionem ad prima principia: ergo nō differt specie ab opinione. Et ideo, vt S. Th. loco modo citato egregie adnotauit. Aristo. 6. Ethic. sub nomine opinionis comprehendit quamcunque fidē humanam: quam excluſit a ratione virtutis, eo quod quamcunque sit certissima, non repugnat illi subesse falsum. ¶ Differunt autem in doctrina Arist. fides & opinio secundum magis & minus. Vnde primo Topi. cap. 5. Fides: inquit, videtur esse vehemens opinio, ideſt, assensus certus siue verus sit, siue falsus. Quo fit vt apud Aristote. formido ad modum loquendi doctorum huius temporis non sit de intrinseca ratione opinionis, sed hoc solum q̄ sit assensus indifferens ad verum & ad falsum: vt ar. 2.q. 2. explicabitur. ¶ Quod si quis objiciat illud. 2. de anima text. 157. opinionem sequitur fides, vbi videtur ponere distinctionem inter opinionem & fidem: respondetur quod non intendit talem distinctionem, sed accipit fidem pro assensu: & vult dicere, quod bene sequitur, si quis habet opinionem, quod habeat etiam assensum: nā opinio ipsa est assensus. Quam differentiam ponit inter opinionem & phantasticam imaginationem, quę non est assensus. ¶ Ex quo sequitur primo, quod non valet hæc consequentia, est assensus certus: ergo verus (licet hoc tempore inter dialecticos censeatur bona.) Enimuero Mahumetici ita certo assentiūt suis erroribus, vt nos nostræ fidei: & aliqui Iudęi ita certo credunt, quod Messias non venit, quam nos contrarium. Vnde Arist. 7. Ethi. ca. 3. quidam inquit suis falsis opinionibus non minus assentiunt, quam alij suæ scientiæ. Et illos assensus falsos Arist. appellasset fidem: & ita sunt Latine appellandi quicquid enim appellamus opinionem, Latine possumus nuncupare fidem. Dicimur enim adhibere fidem alicui, licet eius authoritas solam nobis adgeneret opinionem: & ecōuerso fides etiam appellatur opinio. Tametsi inter Christianos ex accommodatione vsus, solam reuelatione sacræ scripturæ appellamus fidem. Defini. fidei ¶ Sequitur secundo, quod hæc definitio fidei, assensus uerus certus & ineuidens nō comprehendit fidem humanam: quippe quæ indifferens est ad falsum: sed solum conuenit fidei catholicæ, vt pote cui non potest subesse falsum. Imo est nobis certior q̄ scientia: propter ipsam enim negamus hanc consequentiam, omnis essentia diuina est est Pater: Filius est essentia diuina: ergo filius est pater: quam philosophi naturales reputarent euidentem. ¶ Solutum ergo satis est primum argumentum, non enim Arist. insufficienter tractauit de habitibus intellectus, siquide fides catholica, supra naturalis est, & illi incognita, fidem autem humanam nomine opinionis comprehendit. ¶ Pro materia confirmationis est tertia conclusio. Tam fides diuina quam humana, imo & opinio, generatur in nobis ratione aliqua aut authoritate, cum pia affectione voluntatis. Quæ licet videri posset ad rem præsentem non pertinere, posita est tamen: tum quia neoterici fere hic tractant, tum etiā, quia neque est adeo impertinens proposito. Hanc conclusionem probat Sanct. Thom. 2.2.q.1.ar.4. hac ratione. Intellectus non potest alicui assentire nisi altero duorū modorum, videlicet aut conuictus ab obiecto, aut voluntate eum inclinante ad vnam partem, sed ad ea quibus assentimur per fidem, vel per opinionem, non simpliciter intellectus cōuincitur: ergo illis assentiret ex inclinatione voluntatis. Minor supponitur à Sanct. Thom. tanquā nota: probatur tamen, quia cum non sit nisi duplex potētia. s. rationalis & irrationalis, vt. 1. Ethi. author est Arist. nō est nisi duplex modus quo posset aliqua potētia passiua moueri, scilicet aut ex necessitate, vt potētia irrationalis: aut libere, vt potentia rationalis. Minor autem patet: quia intellectus regulariter non conuincitur simpliciter nisi ab euidentia, scilicet, ab experientia, vel ex principijs per se notis, vel per reductionem ad illa, vt reducit scientia. Existimo profecto si qui tenent fidem posse produci à sola ratione hanc rationem perpendissent, forsan non contradixissent Sanct. Tho. ¶ Et confirmatur cōclusio experientia: experimur enim quod vbi non est euidētia rei multum refert affectio, vt alij magis credant Augustino, alij Hieronymo, alij Thomæ, alij alijs. ¶ Et de fide catholica secundo probatur conclusio, ex illo. 2. ad Corinth. 10. in captiuitatem redigentes intellectum in obsequium Christi: captiuare nanque intellectū munus est voluntatis. Ad quod etiam pertinet illud Lucæ. 17. Adauge nobis fidem: quo verbo non solum petebant Apostoli, claritatem fidei ex rationibus aut miraculis, sed quod voluntatem eorum inclinaret & afficeret ad credēdum. Qua de causa Sanct. Thom. 2.2.q.4.ar.2. docet, quod quanuis fides formaliter inhæreat intellectui, tamen per quandam redundantiam est etiam in voluntate nam vtranque, inquit, potentiam necesse est esse perfectam ad credendū. ¶ Et cōfir. ratione. Credere est quod dammodo actus obedientiæ & meriti: obedire autem & mereri ad voluntatem pertinet. Nec satisfacit responsio dicentium satis esse ad rationem meriti, quod credere sit antecedēter in potestate volūtatis, quatenus libere quis audit prædicatores: non enim hoc solum est meritoriū: sed hoc quod est captiuare intellectum ad credendum illud quod non est euidens. ¶ Offerunt se tamen in cōtrarium argumenta nōnulla exigua. Primum ex his quæ paulo ante dicebamus. Experimur nanque aliquādo citra euidentiam sola authoritate alicuius conuinci ad credendum. v.g. quod Roma est, quod modo Cæsari cum Gallo bellum sit, quibus renuente voluntate assentimur. Argumenta ¶ Secūdo arguitur. Aut affectio pia voluntatis est actus quo volumus id quod asseritur esse verum, aut actus quo volumus asserentem esse veracem, aut actus quo volumus assentire. Non primum, nam cum audio nuntium: obijsset parentem, aut Turcā litora nostra inuasisse, nolem esse verum, & tamen absque formidine credo. Et eadem ratione arguitur contra secundum membrum: quia stat eum qui mihi id nunciat esse inimicum: quem nollē esse veracem, & tamen illi credo. Sed quod neque sit ter

3. Conclu. Fides ex pia affectione.

tium arguitur. Primo quia alias stare in nostra potestate assentire cuicunque propositioni, quod est contra Arist. 2. de anima. (in diuisione Commento.) 15 4. dicentem in nostra esse potestate phantasiare cum volumus, opinari vero non. Et est contra experientiam: quia non est in potestate mea modo assentire astra esse paria aut imparia. Et præterea, quia experimur nos sæpe exire in actū fidei: quam primum audimus Deum esse hominem, aut alium articulum naturaliter sine tali volitiõe, qua volumus assentire. ¶ Ad primum respondetur: quod opinio Sanct. Thom. intelligitur regulariter, & per se ex natura rei: nil tamen vetat quin aliquando sit tam vehemens authoritas, vt citra euidentiam conuincatur intellectus sine inclinatione voluntatis. ¶ Ad secundum respõdetur, quod pia affectio voluntatis est volitio aut actualis aut habitualis, qua volo assentire cum non sim ratione conuictus: nihilominus volitio hæc & propensio voluntatis, non nunquam cõtingit ex volitione qua vellem id quod asseritur esse verum: nam ea quæ multum optamus facile credimus (quod est aliud argumentum fidem dependere à voluntate.) aliquãdo contingit ex amore quo afficimur erga asserentem. Vnde sectę philosophorum ortum habere nonnunquam solent. Enimuero postquã aliquis afficitur alicui doctori, æquali ratiõe facilius venit in eius sententiam, quam in sententiam alterius. Nihilominus aliquando, vt probant argumenta aduersus duo priora membra, sine istis assentimur propter vehementiam authoritatis renuente voluntate. ¶ Primum argumentum aduersus tertium membrum, vehementius militaret aduersus Occham. Sunt enim aduersus Sanct. Th. duæ extremæ opiniones. Prima est Holcoth in. 1. q. 1. videlicet quod sola authoritas vel ratio sufficit ad generationem fidei, quod si intelligat de fide humana, & quãdo est vehementissima authoritas, nos non negamus.

Alia est Occham in. 2. dist. 25. vbi videtur tenere, quod solum imperium voluntatis sine authoritate aut ratione sufficit ad credendum. Contra quem militat authoritas Arist. & experientia. Nos vero respondemus, quod non est in nostra voluntate simpliciter assentire vbi nulla est anthoritas aut ratio. Sed dicimus, quod imperium voluntatis facit, quod aliqua authoritate aut ratione moueatur: quæ per se non posset nos cõuincere. Et ideo nõ possumus assentire quod astra sint paria. Ad postremum respondetur, quod quando quis primo recipit fidem, tunc requiritur motus voluntatis in actu, postquã vero quis iã habet habitum, tunc ex habituali motu voluntatis statim assentit, nec requiritur quod voluntas de nouo inclinet & determinet intellectum. ¶ Tandem hic notãdum est, quod citra euidentiam multo plus mouet authoritas ex genere suo quam ratio quæuis probabilis: nam ratio probabilis non fundatur in aliqua euidentia: authoritas vero sepæ nititur experientiæ aut euidentiæ dicentis. Cum enim homo fide dignus aut decem aut viginti dicunt aliquid se proprijs oculis videsse, profecto nõ possumus non credere, nam licet illud non sit nobis euidẽs, est tamen euidens esse credibile: vnde ad fidẽ saltẽ humanam minus requiritur imperium & affectio voluntatis quam ad opinionem: quod notandum est apud Sanct. Th. ne quis credat doctrinam eius esse, ad solum actum fidei requiri imperium voluntatis, cum requiratur etiã ad opinionem. Sed iam vltra limites dialecticæ in materiam mergimur fidei. Satis ergo de fide. ¶ Vnde ad confirmationem respondetur, quod Aristotel. non negasset ad fidem, & opinionem requiri motum voluntatis, sed tamen ipse non tractauit nisi de principijs habituum quæ sunt in intellectu, scilicet, de propositionibus, & de terminis ex quibus ratiocinatio construitur.

Resp̃sio nes.

Occham.

Authoritas.

Descendendo ergo ad materiam opinionis, pro secundo argumento est prima conclusio. Sicut inter propositiones euidentes, ita & inter opiniones est aliqua opinio mediata, & aliqua prima & immediata quæ non indiget probari per aliam. Hæc primo probatur ex doctrina Aristo. in hoc libro. Hac enim de causa capi. 18. text. 25. non solum ex rationibus demonstrationis, sed dialecticæ etiam probauit non esse p cessum in infinitum in principijs, nempe vt ostenderet, quod non modo in demonstrationibus, verum & in syllogismis dialecticis & probabilibus, sit deuenire ad primum principium. ¶ Secundo probatur conclusio exemplis. Potest enim prima opinio multis modis generari. Aliquando ex terminis ipsis: propositis nanque his propositionibus, mater diligit filium, pauper cupit diuescere, & cognitis terminis statim generatur earum opinio: sicut cognitis terminis huius, omne totum est maius sua parte, statim generatur eius euidentia. Secundo generatur prima opinio ex præmissis euidentibus per ineuidẽtiam consequentiæ, quæ ex terminis ipsis est ineuidens, vt ex hoc quod omnes quotquot vidi insulanos occidẽtis sunt deformes, infero omnes insulanos esse deformes: & ex hoc quod Germani quos vidi sunt proceri corpore, infero Germanos esse magnæ staturæ. Et tertio ex coniecturis cuius exempla ponit Aristo. de solertia. Video pauperem adire diuitem, opinor statim eleemosynam petere. His ergo modis & alijs plurimis generatur opinio. Quod vero sint aliæ opiniones mediatæ patet, cum opinor quantitatem distingui à re quanta, Deum non posse producere infinitum: quæ quidem opiniones inferuntur ex alijs principijs cognitis etiam per opinionem. ¶ Ex hoc sequitur solutio secundi argumenti, videlicet, quod quando dixit Aristo. opinionem esse assensum propositionis immediatæ non necessariæ, nõ intendit adæquatè definire opinionem, vt excluderet opinionem mediatam: sed meminit solum propositionis immediatæ, tum quia manifestum est, si propositio immediata est opinio, illam quæ inde sequitur esse opinionem, tum etiam forte vt assignaret differentiam inter opinionem & scientiam, quod propositionis immediatæ vnde sequitur scientia non est scientia sed intellectus, propositionis vero immediatæ vnde sequitur opinio est pariter opinio, vt conclusio. Et per hæc etiam patet solutio primæ confirmationis. Definitio ergo opinionis quæ colligitur ex Aristo. est, quod sit assensus verus vel falsus obiecti contingentis. ¶ Sed pro solutione secundæ confirmationis est secunda conclusio in hac materia cõsideranda. Contingens in definitione opinionis non accipitur vt sit solum conditio ex parte obiecti, sed etiam ex parte subiecti, scilicet, ex parte intellectus. Conclusio est S. Thom. 1. 2. q. 67. articul. 3. Quod est dicere, ad hoc quod aliquis assensus sit opinionis satis est, q̃ sit de obiecto quod in rei veritate est cõtingens, vel q̃ æstimetur esse contingens, ad hunc sensum quod non euidẽter iudicetur esse necessarium. Itaque licet ego assentiã propositioni necessariæ, si tamen non euidenter iudico esse necessarium, licet opiner esse necessariam, reputat hic ab Aristot. assensus obiecti cõtingentis ex parte subiecti: quia cum solum opinor esse necessarium, in existimatione mea forte non est necessarium: & hoc quod dico forte Aristo. appellat contingens. Et hæc est propria significatio huius aduerbij, forte. Quod non animaduertunt, qui putant non fecisse hic Aristote. mentionem de omni opinione, sed solum de illa quæ est obiecti contingentis,

Articul. 2. Prima conclusio.

Prima opinio.

Ad secũdum argumẽtum.

Definitio opinionis.

Secunda cõclusio.

gentis, aut quæ existimatur esse contingens, de quorum numero est Durandus in prima quæstione prologi. Nã Arist. loquebatur secundum propriam significationem nominis. Itaque quod doctores dicunt opinionem esse assensum cum formidine, Arist. appellat assensum contingentem. Nam in Arist. non est illa particula, cum formidine, sed doctores exponentes verbum, contingens, excogitarunt illam. Imo vero quanuis sit assensus propositionis contingentis, si cognita sit per experientiam, vt Petrus scribit, eo non est opinio, quia est assensus sine formidine: & qui ita assentit non diceret forte esse verum, sed esse euidens. Quo ergo naturam opinionis tandem concludamus dicenda sunt duo. Primũ, quod in doctrina Arist. de intrinseca ratione opinionis non est formido ad modum quo loquuntur nunc moderni. Nam iudiciũ quo assentio nunc Romam esse, est opinio: & tamen proprie loquendo non est cum formidine, nisi appellemus formidinem hoc quod non repugnat illum assensum esse falsum, cum non sit euidẽs. ¶ Secũdo dico, quod postquam iam abijt in vsum ponere distinctionem essentialem inter fidem humanam & opinionem, hoc demus vsui dialecticorum. s. quod opinio sit habitus de cuius intrinseca ratione est assentire cum formidine. Fides autẽ humana est assensus certus, ineuidens, siue verus siue falsus. Nihilominus licet loquamur vt plures, liceat sapientibus sentire cum paucis, & loqui ad modum quo loquitur Arist. Eo vel maxime quod S. Tho. 1. 2. q. 67. arti. 3. licet opinionem dicat esse assensum cum formidine, tamen nomine formidinis forsan comprehendit quamcunque fidem humanam: propterea quod non repugnet illi esse falsum: & ideo quando ponit fidem esse medium inter scientiam & opinionem: solum intelligit de fide catholica. Et ita profecto omnes philosophi & antiqui doctores loquuntur. ¶ Sit ergo tertia conclusio huius articuli qua ad titulum quæstionis respondetur: Scientia & opinio de eadem conclusione, nec secundum actus, nec secũdum habitus esse possunt simul in eodem intellectu. Probatur prima pars. Assensus certus & euidens, & assensus incertus & ineuidens formaliter repugnãt, vt ait Arist. sicut duo assensus contrarij: sed duo assensus contrarij esse non possunt simul: ergo nec scientia & opinio. Et experientia ipsa magistra id euidentius docet quam vt pluribus testibus opus sit: nemo enim hoc potest mente concipere, vt possit quis certe & euidenter iudicare hoc esse verum, & formidare an ita sit. Dixerim de eadem cõclusione, nam de eadem re possumus diuersas conclusiones formare, vt de Deo quis potest habere scientiam naturalem, quod est vnus sicut habuit Arist. & fidem quod est Trinitas, & opinionem quod non potest infinitum producere. ¶ Inde sequitur secunda pars conclusionis, nam cum habitus sint propter actus, si actus simul esse nõ possunt, fit vt neque possint esse habitus. ¶ Et confirmatur hoc. In moralibus habitibus, experientia constat, quod nullus potest esse habituatus simul ad duo contraria: sed prius actus. v. g. temperantiæ corrumpunt habitum intemperantiæ, quam generent habitũ temperantiæ. Sed scientia & opinio secundum actus contrariantur: ergo nullus potest simul habere habitus ad huiusmodi contrarios actus inclinantes. Hæc tamen secunda pars latius patebit in solutione ad quintum argumentum. ¶ Hinc sequitur corollarie, quod fidei eodem modo repugnat esse simul, & cum scientia, vt ait S. Tho. 1. 2. q. 67. articu. 3. & cum opinione. Cum enim sit assensus obscurus, repugnat claritati scientiæ: & cum sit certus, non secum patitur opinionis formidinem.

Fides hũa.

p. Conclu.

Duo igitur argumenta priora eorumque confirmationes soluta sunt. Ad tertiũ principale quod est Durandi respondetur, quod non solum opinio qua iudicamus obiectum esse contingens repugnat scientiæ, sed illa etiam qua cum formidine assentimur obiectum esse necessarium: quod Durãdus, alias nobilis author, minus attente considerauit, credens Aristotelem solum ponere repugnantiam opinionis cum scientia primo modo: cum tamen hoc quod est cum formidine ne iudicare obiectum esse necessarium Arist. censeret contingentiam ex parte subiecti: vt in secunda cõclusione secundi articuli explicatum est. Et quando id Arist. non dixisset, experientia quisque comperiet non posse simul euidenter sciri aliquid esse verum & cum formidine assentiri illi. Si enim quis per vnum assensum euidenter scit vnam partem contradictionis, non potest per alium habere formidinem alterius partis. Quinimo nec scientia & fides humana stant simul, quippe cum fides humana non faciat tantam certitudinem eo quod potest esse falsa. ¶ Vnde ad aliam probationem & simul ad primã confirmationem conceditur, quod possunt simul adduci duo media ad eandem conclusionem, vnum demonstratiuum, & aliud probabile: non tamen generabunt duos assensus sed vnum scientificum. Ratio enim probabilis adiuncta demõstrationi confirmat assensum scientificũ. Et hoc est quod prætendit S. Th. 3. p. q. 9. ar. 3. ad. 2. vbi insinuat quod ratio probabilis concurrit cum demõstratione ad assensum scientiæ. ¶ Eodẽ modo cum Christianus docetur Theologiã, rationes probabiles quas adducit ad veritates creditas, neque generant opinionem, neque corrumpunt habitum fidei, (vt aliqui neoteroi gratis timent) sed iuuant habitum fidei ad producendum assensum fidei clariorem. ¶ Ad secundam confirmationẽ in nulla via tenendum est quod formido distinguatur ab opinione. Nam, vt in prædicabilibus cap. de proprio dictum est, non distinguitur secundum S. Tho. omnis passio a suo subiecto, sed illa solum quæ est potentia ad producendum vel recipiendum aliquod accidens: formido vero non est potentia: sed priuatio certitudinis quæ est de intrinseca ratione opinionis, & ipsamet opinio. Quare nec rationes probabiles si adducerentur infinitæ, nec Deus ipse potest separare formidinem a tali assensu, manente in genere assensus, sicut nõ potest facere equum nõ carere rationẽ. Negatur nihilominus, quod æqualiter dum intenditur opinio, intendatur formido: imo hæc est natura priuationis, vt quanto plus intenditur in ratione positiui, tanto plus remittatur in ratione priuatiui. ¶ Cũ dicimus formidinem non posse separari ab opinione. Intelligitur proportionabiliter vel ad doctrinam Arist. vel ad modum loquendi dialecticorum huius temporis. Si enim ponatur distinctio essentialis inter opinionem & fidem humanam, tunc non potest manere assensus vel habitus opinatiuus sine formidine. Tamen in doctrina Aristo. aliter dicendum est, videlicet, quod assensus opinatiuus quem ego modo habeo. v. g. quod Cæsar debellauit Geldrenses, cuius rumorem audiui: si fama crebrescat authoritas dicentium, manebit ipse sine formidine certus, quia formido secundum Arist. non est de intrinseca ratione opinionis: & ideo idem assensus, qui modo est opinio, potest effici fides humana, cui hoc solum erit intrinsecum quod potest esse falsus. ¶ Dubitant hic autem iuniores quid nam sit formido: arguentes, quod opinio non sit assensus vnius partis contradictionis cũ formidine alterius. Primo, quia stat quempiam assentire quantitatem distingui a re quanta, quando nihil cogitet de

parte contradictoria. Item quia si quæreret quid est habere formidinem de altera parte, necesse esset respondere, aut quod esset assensus alterius partis, quod est impossibile, nam duo essensus duarum contradictoriarum esse non possunt simul: aut esset respondendum, quod formido partis negatiuæ est quod assensus affirmatiuæ sit formidolosus, quod esset per circulum respondere de re.

Formido. ¶ Dicendum est autem omissis opinionibus, quod formido non potest melius explicari quam si dicas, quod est priuatio certitudinis. Vnde hoc est assentiri vni parti cum formidine alterius, quod est intellectum non ita esse determinatum ad hanc partem, quin fluctuet quoddã modo circa aliam. ¶ Ad quartum principale negatur, ꝙ scientia & fides possint esse simul. Et ad primam probationem respondet Sanct. Tho. 1.2.q.67.art.3. quod cũ non stent simul assensus euidens, qualem habent beati, & assensus ænigmaticus, qualis est assensus fidei, (est enim fides argumentum nõ apparentium, ad Hebræ. 11.) nulla est causa vt habitus fidei maneat in patria. Fides enim data est nobis in hac vita, vt ex parte & in ænigmate cognoscamus Deum, cum autem aduenerit visio cessabit fides, vt ait Apostolus. 1. ad Corinth. 13. Et quanuis sententia hæc verisimilior sit. ¶ Sunt qui dicunt posse illic manere habitum fidei non ad producendum assensum obscurum, qui nõ se compatitur cum visione: sed ad producendum assensus euidentes, sicut dictum est rationem probabilem cum demonstratione producere scientiam. Nihilominus non est par ratio, quia visio articulorum fidei producitur in patria, a solo Deo cum intellectu, quo circa habitus fidei illic esset otiosus sine actu. ¶ Ad aliud de Paulo in raptu conceditur, quod simul dum videbat arcana Dei permanebat in illo habitus fidei, vt ait San. Thom. 2.2.q.175.arti.3. quia visio illa non erat permãsura sicut beatifica, & ideo semper durabat in statu merẽdi: nihilominus tamen non potuit talis habitus elicere simul assensum obscurum eorum quæ Paulus videbat.

¶ Ad tertiam vero probationem respondetur, quod philosophus Christianus non habet assensum obscurum fidei huius propositionis, Deus est, aut Deus est vnus, sed habitus fidei simul cum rationibus naturalibus producunt vnicum assensum illius qui est certissimus certitudine fidei, & clarus propter rationes naturales. ¶ Ad quintum principale. Dialectici huius temporis respondent, ꝙ demonstrationes nõ generabunt habitum scientiæ, quo aduſque corrumpant habitum opinionis, & tunc dicendum est, quod licet actus scientiæ & actus opinionis repugnent & subsequẽter habitus & habitus, nihilominus actus scientiæ stat cum habitu opinionis in illa mora temporis quo corrumpitur, sicuti in virtutibus moralibus.

¶ Existimo tamen aliter esse dicendũ vt diximus in prædicamentis cap. de qualitate, videlicet quod vna demõstratio, quippe quæ intellectum conuincit, sufficit generare habitum: nam statim experitur se homo habilem ad assentiendum quotiescunque proponatur conclusio: & ideo in eodem instanti corrumpitur habitus opinionis, non tamen per vltimum sui esse, sed per primum non esse, quod est primum esse habitus scientifici. Dico, quod corrũpitur habitus in genere habitus formidolosi, nãsustinendo ꝙ formido nõ sit de intrinseca ratione habitus forsan manebit vt simul cum demonstratione producat scientiam, vt dictum de ratione ꝓbabili. Et ideo non datur vltimum instans rei permanentis, sed primum instans in quo habitus desinit esse, aut in quo desinit habere formidinem. ¶ Vnde ad confirmationem respõdetur: ꝙ nõ est eadem ratio de habitu scientiæ & de habitibus moralibus, nam actio moralis nec vna nec quatuor sufficiunt generare habitum: & ideo sunt simul cum habitu contrario quoaduſque illum corrumpant, demonstratio vero vnico actu generat habitum. ¶ Ad sextum tandem cõceditur, ꝙ prudentia sit virtus. Distinguitur tamen, quod sit indifferens ad verum & falsum. Si consideretur enim vt est habitus intellectualis, conceditur, ꝙ potest illi subesse falsum speculatiuum. Si autem cõsideretur inquantum est virtus moralis monens appetitum ad agendum, negatur ꝙ possit illi subesse falsum. Exempli gratia. Dux prudens in bello post maturum cõsilium elicit hoc iudicium, aggrediendum est modo, quia coniecturæ humanæ ita persuadebant: dico ꝙ licet forsan iudicia speculatiua fuerint falsa: quia, scilicet, putabat dormire hostes, aut sine armis esse, nihilominus illud iudicium prudentiale, aggrediendum est, erat verum, quia ad eius veritatẽ sufficiebant coniecturæ, nec requirebatur euidentia, ꝙ hostes dormirent, sed hoc altioris est negotij. Solertia quia non est virtus moralis, sed est habitus mere speculatiuus: quia non facit euidentiam rei & per cõsequens est indifferens ad falsum: non est virtus: nam virtus intellectualis non est nisi quæ ex intrinseca ratione est determinata ad verum, quod est obiectum intellectus.

Reue-

Primi Posteriorum finis.

Reuerendi Patris Dominici Soto Segouiensis Theologi, ordinis Prædicatorum, in secundum librum Posteriorum Commentarij.

De quatuor quæsitis. CAP. I.

QVAE QVAERUNTUR, totidem numero sunt, quot sunt ea q̃ sciuntur. Quærimus autẽ quatuor: vel an hoc illud, vel cur hoc illud sit, vel omnino ne sit, vel quidnã quic quam sit. Nam cùm libe an hoc sit quippiam plura complectentes, vt deficiat an nõ deficiat sol quærimus, ibi an hoc illud sit quærimus. Cuius indicium est: hoc enim inuento, solem inquam ipsum deficere, statim quærere cessamus. At cum principio solem deficere, scimus, non vtique vtrum deficiat quærimus. Cùm autem scimus hoc illud esse, tum propter quid hoc illud sit quærimus. Deficere nanq; solem, terramque moueri sciẽtes, cur deficiat, cur moueatur, quærimus. Atque hæc quidem hoc pacto, quædam verò aliter quæruntur. Quærimus enim, sit an non sit Centaurus, sit an non sit Deus: sit autem necne, simpliciter dico: non aũt albus sit, necne. Hoc igitur percepto: Deũ inquam esse, item hominẽ esse, quid sic posteà quærimus: vt quid sit Deus, quid sit homo. Hæc igitur, ac tot sunt, quæ quærere consueuimus, quæque iam inuenita scimus.

Textus primus.

QVænam fuerit Arist. intentio in hoc libro nondum habent expositores ꝓ certo. Alexander em̃ Aphrodisæus credidit materiam huius libri esse de definitione quæ est medium demonstrationis, propterea, quod bona pars libri in hoc consumitur, vt ostendatur quomodo sit inuestiganda definitio. Philoponus censet intentionem esse tractare de medio demonstrationis quod importat causam conclusionis: & quia inter quatuor genera causarum definitio importat causam formalem, tractatur hic potissimum de definitione. At vero, vt author est hic San. Thom. intentio Aristote. hic est tractare de principijs: puta de medio, quod est principium incomplexum, & de principijs etiam complexis. Enimuero quantum ego conijcere possum distinguuntur hi libri hoc modo, ꝙ cum in primo tractatum sit quomodo conclusio demõstretur ac cognoscatur per principia, resoluendo ea vsque ad immediata, intendit in hoc tractare quomodo principia ipsa immediata cognoscãtur.

Intentio.

VErum est tamẽ, ꝙ latius atque adeo potissimum tractat hic Arist. de medio demonstrationis. s. de, quod quid est, expressum ꝑ definitionẽ qđ est principium incõplexum: & de ꝓpter qd. Vñ quẽadmodum in libris priorum. tex. 129. postq̃ tractauit de forma syllogistica, dedit artẽ inueniendi medium in vnaquaq; figurã. vt syllogismus haberet formam syllogistica, ita modo postq̃ in superiori libro dictum est de principijs demõstratiõis, quẽadmodũ sint necessaria, & ꝑ se, nec ꝓcedãt in infinitum. &c. docet in hoc scdo libro quomodo sit inuestigãdum medium, vt principia sint ꝓpria ꝑ se & necessaria. ¶ Atqui liber hic apud Argyropylum distribuit ꝑ decẽ & octo capita, quę in diuisiõe Cõmentatoris cõtinẽt tex. 27. Possumus autẽ eum, vti superiorẽ fecimus, in sex mẽbra partiri. Nempe in duobus primis capitulis cõtinentibus duos textus, cõstituit Arist. hãc cõclusionem, ꝙ ois quæstio de aliqua re est de medio & causa illius rei, quæ est velut præambula ad materiã totius libri. In octo sequentibus, octo cõplectentibus text. multis verbis disputat an definitio, vel qđ quid est. i. quidditas, significata ꝑ definitionẽ ponitur per demonstrationẽ cognosci. Atque in tribus sequentibus, quæ cõtinent sex textus, idẽ disputat de, ꝓpter quid. In duobus sequentibus qui sex alios textus attingunt, docet quomodo oporteat venari, quod quid est. i. inquirere definitionem quidditatiuam. In duobus alijs ꝓximis, quæ quatuor textus complectentur, docet quomodo generaliter oporreat inquirere, propter quid, id est, causam quancunque conclusionis. In vltimo tandem capitè quod est vnicus text. agit breuiter quomodo principia complexa manifestentur.

Diuisio.

Igitur cùm intentio Arist. in hoc libro sit tractare de medio demõstratiõis, præmittit in hoc primo membro hanc conclusionẽ: Quod ois quæstio quæ de re aliqua quæritur est formaliter, aut virtualiter de medio. Qua de causa in hoc primo capite ꝓponit statim numerum quæstionũm quas de aliqua re percõtamur, dicẽs. (Ea quæ quæruntur totidem numero sunt quot sunt ea quæ sciunt.) Boetius vertit (quęstiões sunt æquales. &c.) Et licet parum referat, exactior tñ est & melior trãslatio Argyropyli, non solum, quia Græcè est, zetoumena, quod est, quæsita: verum etiã, quia quæstio solum dicitur de cõplexo ꝓpositionali: vt vtrum luna eclypsetur: quæsitum vero, seu id qđ quæritur, non solum est ꝓpositio, sed prædicatum ipsum quod quæritur an conueniat subiecto. v. g. definitio ipsa quæritur an cõueniat subiecto: & esse, quæritur de Cetauro, an Centaurus sit. Et hoc est quod asserit Arist. videlicet ꝙ tot sunt ea quæ quęrun tur, quot sunt ea quæ sciuntur. ¶ Subiungit ea quæ quæruntur esse quatuor, videlicet, an hoc sit illud cur hoc sit illud: an hoc sit, & quid hoc sit. Boetius vertit, quia, propter quid. &c. Sed illa particula, quia, vt sæpe admonuimus: facit æquiuocationem & obscuritatem: quare non debet accipi hic causaliter, aut quod, quia, sit quæstio de effectu, sed debet accipi vt sit coniunctio, nã quæstio de, quia, non quærit nisi solum de veritate propositionis

Conclusio.

tionis de,est,tertio adiacente, vt vtrum homo sit risibilis,quod patet in verbis Arist. Dicit enim,ꝙ prima quæstio plura cõplectitur scilicet subiectum & prædicatum: vt vtrum sol eclypsetur, quo inuento cessat prima quæstio. Sed postquam scimus ꝙ sol eclypsatur, aut ꝙ terra mouetur in terræmotu, sequitur secunda quæstio, cur sol eclypsetur:cur terra concutitur. ¶ Proportionabiliter se habent aliæ duæ quæstiões,scilicet,an sit,& quid sit. Percepto nanque quod res sit:puta,quod Deus sit,sequitur secunda quæstio,quidnam sit. ¶ Ponit autem differentiam inter quæstionem,an res est,& quia est,dicens ꝙ quæstio an res sit,est quæstio simplex:nam,est,secundum adiacens,dicit esse simpliciter:est,vero tertium adiacens,dicit esse compositum & secundum quid, vt esse risibile,esse album.&c. ¶ Notandum est in his quæstionibus,quod duæ illarum sunt de re simplici,vt, an res sit, & quid sit: duæ autem sunt compositæ,quia,& propter quid. Neque tamen proponuntur ab Aristote eo ordine quo suapte natura interrogantur:nam, vt inquit Boetius in principio prædicabilium,primum quod de re percontamur est an res sit,puta an sit sol,mox quid sit, deinde an sol eclypsetur,ac postremo propter quid eclypsatur. Imo vt visum est in primo capite primi libri text. 2. duo priora prærequiruntur ante scientiam. Aristot. vero ante posuit quæstiones compositas:quia composita sunt nobis notiora, vel forte quia solæ propositiones sunt quas simpliciter scimus. ¶ Est hic dubium quomodo sint tot ea quæ quæruntur,quot sunt ea quæ sciuntur. Quærimus enim an res sit,& quid sit:hæc tamen non sciuntur propriè,quia nec demonstratur rem esse, nec definitio: sed vtrunque præsupponitur ante scientiam,vt modo docebamus. ¶ Respondetur,quod Arist. accepit scire pro hoc quod est cognoscere id quod inuestigando inuenimus,licet non demonstretur. Posuit enim supra capit. 8. tex. 25. differetiam inter dignitatem & positionem, qualis est definitio, ꝙ dignitas nec interrogatur nec scitur, sed per se ipsa cognoscitur,definitio vero interrogatur à discipulo,& à doctore explicatur: & licet non demõstretur,inuestigatur tamen per diuisionem vt infra videbitur,& pariter an res sit interrogatur.

Dubium.

Quòd omnis quæstio sit de medio. CAP. II.

EQVIDEM CVM aut num hoc illud sit, aut omninò nũ sit quærimus, ibi an medium eius vllum extet quærimus. Cum verò vel nũ hoc illud sit, vel omninò num sit,idquevel simpliciter vel ex parte iam quidem scimus: at vero vel q̃re sit vel quid sit quærimus,ibi quod nam mediũ sit quærimus. Porrò vel hoc illud esse,vel omninò hoc esse,vel simpliciter, vel ex parte dico:ex parte quidem, vt num luna deficiat,augeaturve (aut eñ sit hoc illud, aut non sit,in talibus quæritur) simpliciter vero, vt est luna necne:est nox necne. Fit igitur,omnibus vt in quæstionibus, aut num sit medium, aut quodnam sit medium quæratur. ¶ Causa enim est medium,ea verò in omnibus quæritur, deficit luna,est ne huius aliqua causa:postea cognito hoc,causam inquam alienam esse, quænam illa sit causa quærimus. ¶ Causa enim tam vt quicquam sit simpliciter,quàm vt quippiã eorum quæ vel per se,vel per accidens competũt sit,ipsum medium est. Ac simpliciter quidem esse subiectum ipsum,vt lunam aut solem, aut terram,aut triangulum:quippiam verò esse,vt defectionem,vt medium obtinere, non obtinere,æqualitatem,inæqualitatem, & huiusmodi dico. In his enim omnibus idẽ quid est, ac propter quid est,esse patet: quid est lunę defectio? priuatio lunatis lucis, ob interpositionem terræ:propter quid hæc defectio est:aut cur luna deficit? quia lux eius obijciente se terræ destituitur:quid concentus est? numerorũ inter acutum & graue proportio:cur inter se graue atq; acutum consona sunt? quia numerorum inter sese suscipiunt rationem acutum ipsum & graue:est ne inter acutum & graue cõcentus? consistit ne ratio ipsorũ numeris? quod simul atq; percepimus, quænam sit illa ratio quærimus. ¶ Equidem nil nos quàm medium ipsum quæ rere, satis ea docent, quorum medium percipi sensu potest:nam lunæ defectionem exiguam, dum sensu non contingimus,sit lunæ defectio necne,quærimus:quod si in ipsa luna essemus, neque si fiat,neque cur fiat defectio, vtiq; quæreremus,sed simul vtrunque se nobis vltrò offerret atque patefieret. Etenim ex sensus perceptione,& vniuersale ipsum notum nobis fuisset:sensu nanque terram nunc sese obijcere lunæ,cognoscceremus:pateret enim visu,nunc lunam deficere: atque ex hoc ipsum emersisset vniuersale. Vt igitur dicebamus,idem scire est quid sit propter quid sit quicquam. Et hoc aut simpliciter & non aliquid eorum quæ insunt, aut aliqd eorũ quæ insunt,veluti duo recti, aut maius vel minus:& huiusce modi. Patet igitur, omnia quæruntur medij quæstionem esse. Text. 4.

IN hoc secundo capite quod tres habet particulas,ostendit quod omnes quatuor quæstiões formaliter aut virtualiter sunt de medio & causa rei. Et in diuisione Commentatoris duæ primæ particulæ comprehenduntur sub primo text. & in tertia incipit secundus textus. Probat ergo omnem quæstionem esse de medio,tribus rationibus. Primo inductione. Vbi notandum est,ꝙ de propositione immediata & per se nota nulla est quæstio:non eñ quærimus vtrum quodlibet sit vel non sit,qa id cadere nõ põt sub dubio:ergo cũ quęrim⁹,qa.i. an hoc sit hoc, puta vtrum sol eclypsẽ, licet formaliter nõ quæramus medium & cãm, quærimus tñ virtualiter vtrum sit aliquod medium & causa cur eclypsetur. Cuius signum est,ꝙ statim postq̃ scimus solẽ eclypsari quęrim⁹ propter

propter quid eclypsatur, quod est quærere, quod est illud medium seu quæ est illa causa cur sol eclypsatur. Eadem ratione si esset nobis per se notum aliquam rem nullius esse quidditatis & essentiæ, certè non quæreremus an sit: nam res quæ nullius est quidditatis, vt, chimæra esse non potest. Igitur cum quærimus an res sit, virtualiter quærimus an res sit alicuius quidditatis & essentiæ. Cuius signum est, quòd postquàm scimus rem esse, statim quærimus quid sit, id est, quæ est illa essentia. ¶ Vbi adnotandum est, quòd quærere an res sit, non est quærere an actu existat, sed est quærere an res vera sit: nam in hyeme scimus rosam esse, quia est in suis causis naturalibus: & ideo quærere an sit, est quærere an sit alicui° quidditatis. ¶ Et hoc est quod ait Aristo. (cum vero vel num hoc illud sit.) id est, cùm scimus hoc illud esse per quæstionem, quia, vel simpliciter hoc esse, per quæstionem, an est, ex parte tunc scimus, quia virtualiter in prima quæstione scimus aliquam esse causam illius veritatis: & in secunda virtualiter scimus aliquam esse quidditatem rei. Cum verò postea scimus, quare, id est, propter quid hoc sit illud, formaliter scimus quæ est illa causa: & cum scimus quid est hoc, formaliter scimus quæ est illa quidditas. Sicut enim scire p̄opter quid, se habet ad scire, quia, ita scire quid, se habet ad scire, an sit. Concludit ergo Aristote. quod si in quæstione, quia, virtualiter quærimus an sit aliqua causa propter quam: & in quæstione, propter quid, formaliter quærimus quæ sit illa causa: & in quæstione, an est, virtualiter quærimus an sit aliqua quidditas rei: & in quæst. quidem, formaliter quærimus quæ sit illa quidditas, colligitur vt omnis quæstio sit de causa, propter quid, aut de medio quod est, quid. Per medium vniuersaliter intelligit Aristo. quidditatem quæ exprimitur per definitionem. Ingeniosè ergo Arist. quatuor quæstiōes reducit ad duas, scilicet, quia, ad propter quid: &, an est, ad quid est. ¶ In secunda particula (causa enim est medium. &c.) probat eandem conclusionem ratione. Et intendit has duas quæstiones ad quas alias reduxerat virtualiter reducere ad vnam quæ est de medio, scilicet, quid est. Est ergo ratio hæc. Causa & medium idem sunt: sed in omnibus quæstionibus quæritur causa rei: ergo in omnibus quæritur medium. Minor est nota ex dictis: probat autem maiorem dicens, quod causa tam vt quicquam sit simpliciter, tam vt sit aliquid eorum quæ per se aut per accidēs competunt, est medium. Exponit terminos, quod esse simpliciter est quod exprimitur per, est, secundum adiacens pertinens ad quæstionem, an est, scilicet, lunam esse, solem esse. &c. Esse autē compositum est id quod explicatur per, est, tertium adiacens, siue prædicatum per se prædicetur, siue per accidens, quod pertinet ad quæstionem, quia, vt sol eclypsatur: triangulus habet tres angulos æquales. &c. Et quod in his eadem sit causa & medium, probatur: quia si quæratur quid est defectio, id est, eclypsis lunæ (quæ est quæstio de medio) respondebitur quod est priuatio lucis propter interpositionem terræ. Sed si rursus quæratur, propter quid luna eclypsatur (quæ est quæstio de causa) itidem respondebitur, quod propter interpositionem terræ inter solem & lunam. Et si quæratur quid est concentus, id est, consonantia: respondebitur, quod est proportio numerorum inter acutum & graue. Et si rursus quæratur, propter quid acutum, & graue bene consonant, itidem respōdebitur, propter ea, quòd est inter illa proportio numerorum. Proportio numerorum idem est quod proportio rationalis: quæ ex eo ita vocatur, quòd inter numeros omnis proportio est rationalis: nam saltem vnitas est pars aliquota omnium numerorum: in quantitate autem continua vt inter diametrum & costam, est proportio irrationalis: & consonantia inter voces est, quia habent proportionem rationalem: & dissonantia, quia habent proportionem irrationalem. Si ergo ad quæstionem, quid est, & propter quid est, idem respondetur, sequitur quod medium & causa idem sunt. ¶ Restat hic tamen dubium quod Aristo. ponit hic exemplum de definitione passionis: & tamen passio non demonstratur de subiecto nisi per definitionem subiecti. Respondetur, ꝙ proxima causa per quam passio demonstratur de subiecto est definitio ipsius passionis, sed illa definitio demonstratur postea de subiecto per definitionem subiecti. Exē pli gratia. Risibile demonstrabitur de homine hoc modo, omne animal aptum natum ridere est risibile: omnis homo est aptus natus ridere: ergo est risibilis: sed minor rursus demonstratur per definitionem subiecti hoc modo, omne animal rationale est aptum natum ridere: omnis homo est animal rationale: ergo est aptus natus videre. ¶ In tertia particula vbi incipit text secundus (Equidem nil nos) probatur tertio conclusio à signo quod est huiusmodi. In his quorum medium & causam sensu percipimus nec quærimus an res sit, nec quærimus, quia, scilicet, an hoc sit hoc: ergo signum est quòd quæstio an est & quæstio quia, reducantur ad quid est. Probatur antecedens, vt si quis esset positus in luna & videret quod dum terra objicitur illi eclypsatur, nec quæreret, an sit eclypsis, nec an luna eclypsetur, nec propter quid: quia manifesta est illi causa & quidditas eclypsis. At quia posset quis dicere quòd scientia non est singularium, & ille talis solum haberet & experientiā singularium. Respondet, quòd ex singularibus per inductionem haberet scié tiam vniuersalem, scilicet, quòd quotiescunque terra interponitur Luna eclypsatur. ¶ Et sic concludit, quod quæstio, propter quid, & quæstio, quid, virtualiter reducuntur ad vnam quæstionem: & cum aliæ duæ quæstiones superius reductæ sunt ad has, sequitur quod omnes reducantur ad vnam, quæ est de medio, scilicet, de quid ditate quæ exprimitur per definitionem. Quæ est conclusio in hoc primo membro intenta. Nihilominus in subsequentibus, seorsum disputat de quod quid est, & propter quid, & in his duobus fere versatur tota disputatio huius libri.

An res sit.

Omnis quæstio est de medio.

Quòd demonstr. & definitio non sint eiusdem, disceptatio. CAP. III.

HIS ita determinatis dicendum esse videtur, quonam pacto ipsum quid est ostē datur, quisque disquisitionis eius modus: quid denique, & quorum definitio sit: atque dubitandum esse videtur anteà, idque initium faciendum, quod maximè dicendis accommodatum fiet. Dubitauerit itaq; quispiam, vtrum fieri possit, vt idem rationeq; eiusdem, definitione demonstratiōeq; sciatur: an idipsum fieri nequeat. Et enim definitio ipsius quid est, esse videt. Omne autem

autem quid est, vniuersale est, atque affirmatiuum. At ratiocinationum alias negatiuas, alias non vniuersales esse patet: vniuersæ nanque ratiocinationes de secundo schemate negatiuæ sunt: de tertio verò, vniuersales non sunt. Deinde nec eorum omnium est definitio, quæ prima affirmatiuè figura monstrantur: quare omnem triangulum, tres duobus rectis æquales habere, aliaq; similia sunt. Huius autem ratio est, quia id scire quod demõstrari potest, nil aliud est quàm demonstrationem eius habere: quare si talium est demonstratio, patet eorundem & definitionem non esse. Nam si sit, etiam per definitionem sciret quispiam, demonstrationem non habens: nihil enim vtrunq; simul non habere vetat. Inductione etiam idem satis ostendi crediq; potest. Nihil enim vnquam eorum quæ vel per se, vel per accidens insunt, definiendo cognouimus. Præterea si definitio substantiam explicat atque declarat, alias non substantias esse patet: perspicuum igitur est, non omnis eius definitionem esse, cuius est demonstratio. ¶ Quid ergo est ne eius omnis demonstratio cuius est definitio? At videtur non esse: vna enim eademq; etiam huius erit ratio. Constat enim vnius ea ratione, qua vnum est, scientiam vnam esse: quare si id scire quod demonstrari potest, nil aliud quàm demonstrationem eius habere est, aliquid sanè impossibile eueniet. Is enim, qui definitionem habet, sine demonstratione profectò sciet. Præterea demonstrationũ principia definitiones sunt, quorum demõstrationes non esse demonstratum est prius. Etem aut principia demonstrantur, & principiorum sunt semper principia, moduſq; nullus vnquã occurrit: aut in primis stetur necesse est, quæ quidem & definitiones sunt, & demonstrari nõ possunt. ¶ At si nõ omnis eiusdem, alicuius ne saltem eiusdem definitio demonstratioq; est? an neque hoc esse potest? Non eius enim demonstratio est, cuius est definitio. Etenim definitio est ipsius quid est, substãtiamq; declarat: demonstrationes autem idipsum subijcere sumereq; videntur. Mathematicæ nanque, quid est vnitas, quid par, quid impar accipiunt, cæteræq; demõstrationes similiter. Adde, q̃ omnis demonstratio aliquid de aliquo vt esse, aut nõ esse demõstrat: at in definitione nihil de aliquo prædicatur: veluti neque animal de bipede, neque hoc de animali, nec item figura de plano. Non enim planum figura est, neque figura planũ. Præterea differt, quid & hocillud est ostendere: at definitio quidem quid est patefacit: demonstratio verò quippiam inesse cuipiam, vel non inesse monstrat. Diuersorum autem diuersa demonstratio est, nisi hoc pars illius existat. Quod quidem sic dico, vt si triangulum omnẽ duobus rectis tres æquos habere demonstratũ sit, etiam æqui crurum tres æquos duobus habere constet. Hoc nanque partis, illud totius rationem habet. At quid est, & hoc illud est, non ita sese habent: quippe cùm alterum ad alterũ partis non habeat rationem. Patet igitur, nec eius omnis demonstrationem esse cuius est definitio: nec cuius omnis definitionem esse, cuius est demonstratio: quibus efficitur, vt omnium cuiusquam eiusdem vtrunque haberi nõ possit: quare perspicuum est neque idem esse definitionẽ demonstrationemq;, neq; alterum in altero esse. Nam ea quæ subijciuntur, similiter profectò sese haberent. Sed de his hactenus, satis enim de hisce diximus dubitando.

INcipit secundũ membrum principale, in quo postquam determinatum est omnem quæstionem esse de medio aut de propter quid, ostendere intendit manifestè his octo capitulis, quod id quod est medium demonstrationis, demonstrari nõ possit. At in quinque prioribus procedit arguendo ad partem negatiuã, & in alijs tribus determinando veritatem. In hoc ergo capitulo agit de definitione explicante quod quid est, in sequenti incipit agere de quidditate explicante definitionem, quod in diuisione Commentatoris est pars text. secundi. Proponit ergo tria examinanda in subsequentibus, scilicet quo pacto quod quid est manifestetur, & quis sit modus inquisitionis illius, & quorum sit definitio. Subiungit autem accommodatissimum esse principium, si primum disputetur si eadem res sub eadem ratione possit & definitione & demonstratione sciri. Est enim intentio in hoc capite ostendere differentiam inter definitionem, quæ explicat quod quid, & demonstrationem, quæ explicat propter quid. Atque adeo in tribus particulis disputat tria dubia. Primum est, vtrum cuiuscunque est demonstratio sit etiam definitio, id est, vtrum quicquid demõstratur, definiatur: & arguit quod non, quatuor rationibus. Prima est quod quid est, id est, definitio prædicatur affirmatiuè & vniuersaliter de definito: sed non omnis syllogismus concludit affirmatiuè, vt patet in secunda figura, neque omnis vniuersaliter, vt patet in tertia: ergo non cuiuscunque est demonstratio est definitio. ¶ Secunda est ibi (deinde. &c.) qua probat, quod nec in prima figura concludente vniuersaliter & affirmatiue, cuiuscunque est demonstratio, sit definitio. Et ratio est, inquit, quia aliquid esse demonstratione scibile, est quod tunc solum sciatur quando habetur eius demonstratio: ergo illud non erit definitione scibile, alias sine demonstratione per definitionem sciretur. ¶ Tertia ratio est ibi (inductione, &c.) & ratio ea. Ea quæ sciuntur sunt conclusiones in quibus aliquid per se aut per accidens prædicatur: nam per se quarto modo, vt ædificator ædificat, est propositio scibilis, & nihilominus est accidentalis in prædicando, licet sit per se in causando. Conclusionis (inquit) autem non est definitio, sed solum subiecti: ergo non cuiuscunque est demonstratio est definitio. ¶ Postrema ratio est ibi (præterea si. &c.) & est confirmatio præce-

Primum dubium.

præcedentis, definitio substantiam, id est, quidditatem & essentiam subiecti significat: id autem, quod demonstratur est accidens, scilicet, passio: ergo illius quod demonstratur non est definitio. ¶ In secunda particula textus, (quid ergo.) disputat secundam quæstiunculam, vtrum econuerso quicquid definiatur demonstretur. Et arguit ad partem negatiuam duabus ratiõibus: quarum prima est eadem quæ supra secundo loco tacta est. Vna res non habet nisi vnum modum determinatum quo sciatur, nam debet procedere demonstratio ex propositionibus per se eiusdem generis, vt supra dictum est: si ergo aliquid est scibile per demonstrationem, illud non scitur nisi dum demonstratur: & tamen si haberet definitionem posset sciri per definitionem sine demonstratione, & sic sequeretur vnum impossibile, scilicet, quòd illud non esset scibile nisi per demonstrationem, & quod esset scibile alia via. ¶ Secunda ratio est ibi (præterea) quæ talis est: Definitio est principium primum demonstrationis, vt dictum est capit. 8. tex. 25. primorum autem principiorum non est demonstratio, alias esset processus in infinitum: ergo non cuiuscunque est definitio est demonstratio. ¶ In tertia particula (an si non omnis) disputat tertiam quæstionem, scilicet, esto non quicquid demonstratur definiatur, nec econuerso vniuersaliter, an saltem particulariter detur aliqua res cuius sit simul & definitio & demonstratio. Et arguit, quòd non tripliciter. Primo definitio est ipsius quod quid est, explicans essentiam rei: sed quid est, vt primo libro dictum est, supponitur ante demonstrationem (supponit enim mathematicus quid est vnitas) ergo fieri nequit vt eiusdem sit definitio & demonstratio. ¶ Secunda ratio est ibi (adde q.) Demonstratio aliquid de aliquo demonstrat, puta conclusionem in qua vnum prædicatur de alio: in definitione autem neutra pars prædicatur de alio, cum enim dico animal rationale, neque animal de rationali, neque econuerso prædico, quia vbi non est verbum, nõ est prædicatio. ¶ Tertia est ibi, (præterea differt) quæ talis est: Differunt quæstio qa est, scilicet, an hoc sit illud, & quæstio quid est: & definitio ostendit quid est, demonstratio vero hoc esse illud: diuersorum autem diuersa est demonstratio, id est, ratio qua manifestantur, nisi vnum sit pars subiectiua, id est, species alterius, sicut isosceles est species trianguli, quorum proinde eadem est ratio scientię: sed nec definitio est species demonstrationis: neque ecõuerso, sed sunt omnino diuersæ rationis: ergo cuius est demonstratio non est definitio neque econuerso.

Secundum dubium.

Tertium dubium.

Quod quid est nõ esse demõstrabile. CAP. IIII.

QVI D ergo, prorsusne ipsius quid est ratiocinatio demonstratioq; nulla existit, qualiter iam dediſſe videbamur? Patet enim ratiocinationem quidem aliquid per medium de aliquo semper ostendere, ipsum autem quid est esse, & hocipso quod est prædicari. Hæc autẽ conuerti necesse est. Nam si. a. sit proprium ipsius. c. patet. b. quoque ipsius. c. &. a. rursus ipsius. b. proprium esse. Quo fit vt omnia conuertantur, mutuamque prædicationem suscipiãt. At verò si tam. a. competit ipsi. b. vt quid est ipsius, quàm. b. competat identidem ipsi. c. necesse est tum. a. de. c. prędicetur, vt quid est ipsius: quod si non hoc pacto bis illud quispiam sumpserit, nulla sanè necessitas omninò compellet, vt. a. de. c. vt quid est ipsius dicatur: vt si. a. quidem vt quid est ipsius. b. competere dixeris. b. verò non eodem modo de quolibet. c. prędicaueris: quare nõ solùm. a. de. b. dicatur oportet, vt quid est ipsius, sed. b. quoque de. c. modo eodẽ prædicetur necesse est. Hæc cùm ita sint, si in vtroque ratiocinationis interuallo ipsum quid est quidditasque sumatur, quidditas nimirum anteà quàm concludatur in ipso medio ratiocinationis termino collocabitur. ¶ Atque omnino si fieri potest vt ostendatur quidnam sit homo, sit. c. quidem homo. a. verò quid est ipsius. siue. d. animal bipes, siue aliquid aliud est. Siquidem igitur iusta ratiocinatio fiet, necesse est. a. de quolibet. b. prædicetur. Hoc autem vt constat, alia media definitione opus est, quæ quidem etiam quid est ipsius hominis erit. Sumitur igitur id profectò, quod demonstrare oportet. b. nanque definitio ipsius hominis est. Id autem ipsum in duabus propositionibus primis, immediatisque considerare oportet. Maximè enim id quod dictum est elucescit. Qui igitur per ea quæ conuertuntur, quid anima, quidve homo, vel aliarum quiduis sit conantur ostendere, ij petunt id sine dubio, quod initio quærunt, demonstrareque nituntur, vt si quid animam esse, quod est sibi videndi causa: id verò numerum esse seipsum mouentem. Is enim necesse est postulet adeò, animam numerum esse seipsum motu cientem, vt idem sit anima numerusque seipsum mouens. Non enim si. a. quidem ipsum. b. b. verò. c. ipsum sequatur. a. definitio erit ipsius. c. sed de ipso tamen verè dicetur, vt patet. Neque si rursus. a. ratione substantiæ. b. competit, de omnique eo prædicatur. a. continuò definitio erit ipsius. c. Quanquam enim animalis esse, de hominis esse dicitur: omne enim animal rationis particeps, substantiæ veræ est animæ particeps, quæ est principium sentiendi quemadmodum & omnis homo est animal, non tamen hoc dicitur pacto vt vnum sit. Si igitur quispiã non hoc pacto terminos sumpserit, nunquam. a. sanè quidditatem ipsius. c. substantiamque esse concluserit. Sin autem hoc acceperit modo, tum anteà profectò. b. ipsius. c. definitionẽ sumpserit esse. Quare non demonstrabit, sumit enim id quod initio quærebatur.

In quarto

IN quarto capite quod in diuisione Commentatoris est tex. 3. habetque duas particulas, post quàm in superiori disputauit, ꝙ non idem cognoscitur per demonstrationem & per definitionem, disputat, ꝙ ipsum quod quid est, id est, quidditas significata per definitionem non demonstratur. Neque vero incidit hæc quæstio cum præcedentibus: nam in superiori capite solum est posita differentia inter definitionem & demonstrationem, ꝙ videlicet sint diuersæ rationes notificandi aliquod ignotum, cum definitio explicet quid, & demonstratio propter quid. Hic vero disputatur vtrum ipsum quod quid est significatum per definitionem, possit de suo proprio subiecto demonstrari. Et similiter capite vndecimo idem percontabitur de propter quid, an sit demonstrabile. ¶ Arguit vero ad partem negatiuam quatuor præiactis fundamentis, proposita tamen prius quæstione, vtrum ipsius, quod quid est, sit demonstratio, id est, vtrum demonstretur de suo subiecto. Primum suppositum est, ꝙ ratiocinatio. i. syllogismus demonstrat aliquid per medium. Secundum, ꝙ quod quid est, prædicatur de suo subiecto in eo quod quid & conuertibiliter. Ratione primi, passio non dicit, quod quid est subiecti: & ratione secundi, genus nõ dicit totum, quod quid est, speciei. Tertium quod inde sequitur est, ꝙ si quod quid est, demonstrandum esset de subiecto necesse est vt medium & extremitates essent termini conuertibiles: nam cum demonstratio constet ex propositionibus directis, debent in præmissis prædicata conuerti cum subiectis, aut esse eis superiora: si vero. a. scilicet maior extremitas sit superior ad. b. medium, à fortiori erit superior ad. c. de quo directè prædicatur. b. & si. b. medium sit superius ad c. à fortiori. a. quod prædicatur de. b. erit superius ad. c. quare. a. non conuertetur cum. c. & per consequens nec erit quod quid est illius, vt patet ex secunda suppositiõe. Quartum fundamentum est quod ad demonstrandum, quod quid est, de suo subiecto non satis est demonstrare, quod quid est, vere & vniuersaliter prædicari de subiecto, sed est demonstrandum ꝙ prædicatur quidditatiuè: ex quo sequitur necessarium esse vt tam maior extremitas prędicetur quidditatiuè de medio, quam medium de minori: nam si non sit vtraque præmissa quidditatiua, nõ necessariò inferent ꝙ conclusio sit quidditatiua. Exempli gratia. Quanuis bene sequatur, omne animal est album: omnis homo est animal: ergo omnis homo est albus: tamen quia album, non prædicatur quidditatiuè de animali, non sequitur vt quidditatiuè prædicetur de homine: & quanuis sequatur, omne album est coloratum, omnis homo est albus: ergo omnis homo est coloratus: tamẽ quia album non prædicatur de homine quidditatiuè, non sequitur vt coloratum prædicetur de illo quidditatiuè. ¶ Ex his igitur quatuor fundamentis scire sanè infert, quod quid est, non demonstrari de suo subiecto: nam sequeretur ex dictis, ꝙ in tali demonstratione peteretur principium: quia si, quicquid est, in maiori quidditatiuè debet prædicari de medio, & medium in minori etiam quidditatiuè, necesse est vt medium ipsum dicat etiam quod quid est: vnde in minori prædicabitur, quod quid est, de suo subiecto, & per consequens ante conclusionẽ iam supponitur id quod demonstratio intendit concludere & demonstrare: quæ est petitio principij. ¶ In secunda particula (Atque omnino) Subdit exempla. Sit enim inquit. c. homo. a. vero quod quid est eius, putà animal bipes, aut alia quidditatiua definitio: necesse est tunc vt vtraque præmissa sit vera & directa & quidditatiua, quod medium etiam. b. sit definitio hominis, quare in minori, scilicet. c. est. b. prædicatur quod quid est de suo subiecto, quod intenditur demonstrari. ¶ Quod si quis arguat: nihil prohibere quin maior extremitas sit vna definitio, & medium sit alia: Respondetur, quod hic non est quæstio de quod quid est, in ordine ad definitionem: nã de definitionibus postea dicemus quod vna potest demonstrari de alia, & ita forsan vna definitio potest per aliam definitionem demonstrari de subiecto. Sed quæstio est de quidditate ipsa significata: quæ cum in minori iam prædicetur de subiecto significata per suam significationem quidditatiuam, iam supponitur id quod intenditur demonstrari. Vel secundo dicendum, ꝙ definitio quidditatiua non est nisi vna in rigore, quæ si in minori prædicatur, iam non demonstratur. Sed prima solutio propius ad mentem Aristote. accedit. ¶ Et hac de causa subdit secundum exemplum de anima cui attribuit duas definitiones, scilicet anima est causa sibi ipsi viuendi, corpus enim viuit per animã, & anima per se eo modo quo forma dicitur viuere: & maximè, quia anima separata viuit vita intellectiua: & item anima est numerus seipsum mouens: quæ in re idem prorsus significant, nisi ꝙ hæc datur secundum Platonem qui omnes substantias appellabat numeros. Non est locus hic disputandi an propriè anima moueat se, hoc enim ad philosophiam pertinet, vbi ostenditur ꝙ nihil eadem ratione potest esse mouens & motum. Ait ergo quod si quis faciat hanc demonstrationem, omnis numerus seipsum mouens est sibi ipse causa mouendi: anima est numerus seipsum mouens: ergo est sibi ipsa causa mouendi: is, inquit, necesse est vt postuletadeo, id est, petat certè à respondente, & supponat quod anima est numerus seipsum mouens, siquidem definitio petitur & supponitur: & per consequens iam in initio petit quidditatem ipsius animæ quam intendit demõstrare. ¶ Colligit tandem per modum epilogi, quod quãuis si. a. prædicetur de. b. &. b. de. c. necesse sit vt. b. prædicetur de. c. tamen si ambæ præmissæ non sint quidditatiuæ, & extremorum conuertibilium non inferent, qđ quid est, de suo subiecto. Vt quanuis omne animal sit substantia sensibilis: & omnis homo sit animal: & proinde sequatur, ꝙ omnis homo est substantia sensibilis: non tamen sequitur, ꝙ illa sit definitio hominis, quia animal non prædicabitur conuertibiliter de homine.

Quatuor suppositiones.

Quòd neque per diuisionem, quod quid est, demonstretur. CAP. V.

AT nec diuisione hoc illius definitionem esse colligi potest, qualiter in resolutionum figurarum est dictum. Nunquàm enim in diuisione fit, vt cùm hæc sint, necessario illa sequãtur, sed sit perinde atq; cũ quispiã inducit: non em demõstrat. Nã nec interrogare cõclusionẽ, nec si data sit, ideo ipsam esse oportet, sed ipam esse cũ illa sint necesse est, etiam si is qui rãdet minimè Text. 4.

minimè assentiatur. Etenim si quis hoc roget pacto, homo animatus an inanimatus est? deinde animatum esse sumat, ratiocinationem nullam facit. Rursus animal omne aut gressibile, aut aquaticum est? si esse gressibile sumat, nullam ratiocinationem profectò facit: nec hominem hoc esse totum, animal inquam gressibile, necessario ex dictis emergit, sed hoc quoq; perinde vt illa sumit. Atque nihil omnino refert, siue in multis siue in paucis hoc pacto fiat, est enim idem. Fit igitur hisce qui hoc procedunt modo inutilis hic diuisiõis vsus, etiam ad ea quorum alioqui fieri ratiocinatio poterat. Quid enim prohibet: vt illud totum verè quidem de homine dicatur, minimè tamen quid sit homo declaret? Quid insuper obstat, vt aut addatur substantiæ quippiam, aut auferatur, aut prætermittatur? Atque hæc quidẽ eueniũt: sed soluere contingit, si qs vniuersa ea quæ hoc ipso quid est prædicantur sumat, & adhibita diligentia post primi diuisiõem alteriusve postulationem ipsius rursus postulati distributionẽ deinceps faciat. Atq; adeò vt nihil prętermittatur quod quidem est necessarium. Si omne cadit in diuisionem, & nihil deest: id verò est necessarium: indiuiduũ enim iam esse oportet. At quanquàm id fieri põt, nulla tamen hoc pacto vnquam efficitur ratiocinatio, sed si noscere diuisio facit, alio quodam id facit modo. ¶ Atq; hoc quidem non est absurdum. Neq; enim is qui vtitur inductione, fortasse demonstrat, non tum tamen aliquid facit: ratiocinationem autẽ non dicit, qui definitionem ex diuisione dicit: nam vt in cõclusionibus quæ sine medijs inferuntur, si quispiam dixerit hoc necesse est esse, cùm ista sint, fit vt interrogetur propter quid, sic & in definitionibus, cùm per diuisionem inuestigantur, fieri potest. Nam cùm hæc conficitur definitio hominis, animal mortale, pedes habens, bipes, ac alis vacãs: cur hoc in vnaquaq; partium additione sit nimirum interrogatio fieri potest. Dicet enim atq; ostendet, per diuisionem vt putat, omne animal aut immortale esse aut mortale. Talis autem oratio tota nõ per ratiocinationem esse ostenditur. Quare etiam si definitio per diuisionem demonstraretur, nunquàm tamen per ratiocinationem conficitur.

POstquam in superiori capite ostensum est, quod quid est demonstrari non posse, in hoc quinto, quod apud Commentatorem est vnicus textus quartus duasque habet particulas, probatur ꝙ neque via diuisionis possit demonstrari, quod quid est, tribus rationibus. Prima est hæc. Diuisio non est necessaria consequentia, vt. s. ex præmissis sequatur conclusio, nisi aliqd detur & admittatur à respondente, sed demonstratio debet necessario conuincere velit nolit respondens: ergo via diuisionis, quod quid est, non demonstratur. Minor per ea quæ dicta sunt patet. Sed probat maiorem exemplis. Si enim quis inuestigans genus hominis quærat a respondente, animatus ne sit an inanimatus, licet respondens concedat esse animatum, non necessario concludit, quod quid est. Primo, quia concludit esse animatum ex concessione alterius. Et præterea, quia adhuc solum habet genus definiti. s. ꝙ homo est animal. Sed si rursus per diuisionem inquirat differentiam petens, sitne animal gressibile, an aquaticum, an volatile, & accipiat esse gressibile, adhuc non est euidens, animal gressibile esse totã definitionem. Nec refert inquam in paucis id fiat aut in multis, nam licet rursus quærat sitne gressibile pẽnatum aut sine pennis, & accipiat, ꝙ est sine pennis: non concludit euidenter ꝙ illa sit tota definitio: propter duo. Primum, (Quid enim, inquit, prohibet?). i. quia licet sit certum omnia illa conuenire homini, non tamen per diuisionem fit euidens vt illa prædicentur in quid, quod requiritur ad, quod quid est. Et præterea, (Quid insuper, inqt, obstat). i. neque est euidens talis ne definitio superflua sit an diminuta. ¶ Argute comparat viam arguendi per diuisionem, ad modum arguendi per inductionem. Vt enim ex tribus aut quatuor singularibus puta iste AEthiops est niger, & iste & iste, nõ infertur omnem AEthiopem esse nigrum, nisi respondens admiserit non esse plures singulares aut ita esse in omnibus, ita & in diuisione, non sequitur, hoc est gressibile aut aquatile: nõ est aquatile, ergo gressibile, nisi respondens dederit non esse plures species animalis. ¶ In secunda particula, (Atque hæc quidem.) respondet obiectioni cuidam. Dicit enim quis posse demonstrari, quod quid est, via diuisionis, si diligenter omnia diuidantur quæ prædicantur in, quid: vt si inquirens genus hominis incipiat à generalissimo, scilicet, an est substantia vel accidens, & habito quod sit substantia, quærat an sit corpus vel spiritus: & habito tandem ꝙ sit animal, quærat differentiam, puta an sit gressibile, aquaticum, vel volatile: & habito ꝙ sit gressibile, an sit bipes aut quadrupes: & dato ꝙ sit bipes, an sit pennatum an sine pennis. ¶ Respondet Aristote. concedendo per hanc viam posse aliquo modo notificari, quod quid est, non tamen erit ratiocinatio, id est, euidens demõstratio, sed erit aliqualis cognitio qualis fit per inductionẽ: quæ non concludit euidenter vniuersalem, cum non possint omnia singulariter demõstrari: facit tamen aliquam fidem illius. ¶ Et præsertim neque inductio nec diuisio demonstrat propter quid, nam habito per inductionem aut diuisionem ꝙ homo sit gressibilis &c. restat interrogatio, cur sit gressibilis, quia neutra reddit causam.

Quod quid est non demõstrari ex suppositione. CAP. VI.

SED FIERI NE potest vt ipsum qd est accommodatum substantię, demonstretur? Ex suppositione tamen, hoc pacto, vt sumatur id quidem proprium quod ex hisce constat, Text. 5.

constat, quæ hoc ipso quid est prædicantur, definitionem esse: hæc autem sola dicto prædicari modo, totumque quod, ex hisce constat, proprium esse: id est enim illius nimirum ratio. An & hic rursus sumitur definitio. Necesse est enim, per medium ipsum ostendere. Præterea quemadmodum nec in ratiocinatione sumitur quid est ratiocinari. Semper enim tota vel pars est propositio, ex quibus ratiocinatio constat: sic neque definitionem oportet in ratiocinatione inesse, sed seorsum à propositionibus esse. Atque vt si quis ambigat, si ratiocinatio sit confecta necne, obuiandum est asserendo ratiocinationem esse extructam: id enim ratiocinatio: sic & ad eum qui dicit non definitionem esse conclusam, asserendum est definitionem esse conclusam: id enim nobis supponebatur esse ratio, definitioue. Quare necesse est & sine ratiocinationis & sine definitionis ratione, aliquid per ratiocinationem conclusum esse. ¶ At enim neque sic bene sese habebit ipsius quid est probatio, si ex suppositione etiam quispiam ipsum ostendit, hoc pacto, si ratio mali est diuisibile esse: quibus autem est contrarium, eorum & ratio contraria est rationi contrarij, atque bonum est malo contrarium: & indiuisibile diuisibili, ratio boni nimirum est indiuisibile esse. Et hic enim sumens definitionem, ostendit. Sumit autem definitionem, ad ostendendam definitionem. At sit aliquid aliud. Et in demonstrationibus enim aliquid de alio dici sumitur: non tamen ipsum: neque id cuius est eadem ratio, neque quod cõuertitur. Ad vtrosque autem quorum alter diuisione alter tali ratiocinatione ostendit, eadem est dubitatio, cur homo simul animal bipes gressibile, non autem animal seorsum, & bipes seorsum sit: nulla nanque necessitas cogit, vt ex ijs quæ sumuntur vnum efficiatur quod prædicetur: sed erit forsitan, perinde atque idẽ homo & musicus est & grammaticus.

Text. 6.

Text. 5. CApitulũ hoc apud Commentatorem secatur in tẽxtus duos qui sunt quintus & sextus. In quo Aristote. pergit ostendere, quod quid est, non bene demõstrari ex suppositione. Et primo arguit, quòd nõ demõstretur suppositа definitione definitionis. Exempli gratia. Si quis supponat, quod definitio est oratio cõstans ex his quæ prædicãtur in eo quod quid, continens totum quod prædicatur in eo quod quid, scilicet, genus & differentiam. itaque sola definitio hoc modo prædicetur, illam vero quæ hoc modo prædicat, esse proprium, id est, propriam & adæquatam definitionem: Vtrum ex hac suppositione demonstrabit, quod quid est, hominis de homine. ¶ Et probat, quod licet suppositio hæc sit vera, tamen quia hoc supponit non inde demonstrare potest, quod quid est. Primo, quia iste videtur assumere definitionem: cum tamen si quod quid est, sit demonstrabile, deberet etiam hæc definitio definitionis demonstrari: & per consequens non est illud primum principium. Præterea quemadmodum in syllogismo. f. omne animal est substantia: omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia, non sumitur definitio syllogismi tanquam præmissa, ita si definitio hominis demõstranda est de homine non debet sumi tanq̃ præmissa definitio explicans quid sit definitio. Sed debet, inquit, talis definitio esse extra demonstrationem, vt si quis neget illam consequentiam esse in barbara, debet illud probari per definitionẽ syllogismi de barbara, quam quilibet debet habere in mente sine demonstratione. Et eodem modo, si quis negaret, animal rationale, esse definitionem hominis, probandum esset: quia constat ex genere & differentia: quæ veruntamen probatio non est demonstratio, sed est examinatio an illa sit definitio, per regulam & legem definitionis. Intendit Aristot. in summa dicere, quod huiusmodi probatio: Huic orationi animal rationale, conueniunt leges definitionis: ergo est definitio, licet sit bona, tamen non est demonstratio ipsius, quod quid est, de homine. In text. 6. (Ait enim.) ostendit, quòd neque definitio quidditatiua vnius possit demonstrari per suppositione definitionis alterius. Vbi ad intelligentiam exempli Aristote. notandum est, q̃ cum omnia appetant bonum, & videamus omnia appetere vnitatem, quia omnis res quãta resistit suæ diuisioni, philosophabantur Platonici vnitatem & indiuisibilitatem esse de genere bonorum: diuisionem vero & pluralitatem de genere malorum, quia tendit ad corruptionem. Ait ergo Aristote. si supponatur, quòd ratio, id est, definitio mali sit, esse diuisibile, vtrum ex hac suppositione demonstrari possit, quod ratio & definitio boni sit esse indiuisibile: & videtur quod sic, nam contrariorum contrariæ sunt definitiones: sed bonum & malum sunt contraria, sicut diuisibile & indiuisibile: ergo si esse diuisibile, est definitio mali, esse indiuisibile est definitio boni. ¶ Respondet, quod nec iste modus arguendi sit demonstratio. Quod probat tripliciter. Primo, quia tam assumitur in antecedenti definitio contrariorum, & definitio mali: & per consequens, si definitio omnis potest demonstrari, illa non sunt prima principia. Secundo ibi, (At sit aliquid aliud.) Quasi dicat, non solum iste non demonstrat, quia accipit pro primo principio definitionem, sed quia assumit idipsum quod debet demonstrare: nam in demonstrationibus, licet accipiatur pro medio quod quid erat esse, tamen concluditur: aliud de alio, vt risibile de homine: tamen in propositio idem vel eiusdem rationis supponitur, quod concluditur: supponitur enim, malum esse diuisibile, & eiusdem prorsus rationis est, quod bonum sit diuisibile. ¶ Tertio id probat, quia, inquit, tam ille qui demonstrat per diuisionem q̃ ille qui demonstrat ex suppositione adhuc tenetur rñdere cur animal & bipes & gressibile sint vnum. Quod est dicere: ad hoc quod aliqua faciat definitionẽ non sufficit quod singula prædicentur de definito, sed quod omnia faciant per se vnum. i. dicant vnam naturã. Nam album & musicum, licet dicantur de homine, nõ tamen constituunt definitionẽ: quia sunt diuersa accidẽtia quæ non faciunt vnum nisi per accidens: ergo licet per diuisionem concludatur q̃ homo est animal, & q̃ est gressibile, & q̃ est bipes, nondum demonstratur an hæc omnia dicant vnam naturã hominis: & pariter cum supponitur malum esse diuisibile, nondum ostenditur q̃ diuisibilitas dicat quidditatiuã naturam mali, an vero accidens.

Text. 6.

Quòd

Quòd quid est non demonstratur.

CAP. VII.

Text.7. HAEC cum sint quonã pacto is qui definit substantiã, & ipsum quid est ostendet rei definiendæ. Neque enim vt is qui demõstrat, ex hisce quæ concedũtur notũ faciet ipsum: vt cùm illa sint, necessario aliquid aliud sit: hoc enim est demonstratio: neque etiam vt is qui per singula nota inducit vniuersa, ex eo sic se habere, quia nihil singulorum sese aliter habet: non enim quid esse, sed esse aut non esse ostendit. Quis igitur alius modus restat non enim sensu vel digito demonstrabit. ¶ Præterea quonam pacto ipsum quod est ostendet, necesse est eũ eum qui scit quid est homo, aut aliud quoduis, & esse etiam scire. Id enim quod non est in ratione, nemo scit vnquam quid est, sed quidnã oratio vel nomẽ significat. Cũm dico hippocẽtaurus, bene quidem percipimus: fieri verò nequit, vt quid hippocentaurus sit sciamus. At verò si quis quid est ostenderit, & esse quoque ostendet: & quonam modo, ratiõe eadem ostendet: nam vnum quiddã definitio ipsa declarat, & demonstratio etiam vnum: quid autem est homo, & hominem esse, diuersa sanè, non eadẽ sunt. Deinde etiam dicimus vnum quoduis, ni si sit substantia, necessariò per demonstrationẽ esse ostendi: esse verò rei nullius est, vt patet, substantia: id enim quod est, non est genus. Demonstratio igitur id est, quo quippiam ostenditur esse: quod quidem etiam nunc ipsæ scientiæ faciunt. Geometra namque quid significat quidem triangulus sumpsit, esse autem ipsum demonstrat. Quomodò igitur ostendet ipse definiens quid est triangulus? sciens ergo quispiã definitione quippiam quid est, an sit illud nescit: at nũquam fieri potest. Patet autem per ipsos etiam definitionum quæ nunc assignantur modos, eos qui definiunt non ostendere esse, nam etsi est è medio æquale aliquid, at cur sit ipsum definitum, & cur hoc circulus sit quæretur. Poterit enim illud dicere quispiam, definitionem orichalci etiam esse. Neque enim id esse posse quod dicitur, ipsæ definitiones in superfaciunt manifestum: neque illud, & non aliud esse cuius inquiunt definitionem esse, sed propter quid semper dicere licet. ¶ Si igitur is qui definit, alterutrum aut quid sit aut qd ipm nomen significat ostendit (si modò illa ipsius quidem definitio est) erit ipsa profectò oratio idem quod nomen significans. At hoc absurdũ est sanè. Primò nanque & non substantiarum, & eorum quæ non sunt in ratione rerum erit vtique definitio. Nam & ea quæ nõ sunt, significare nomine licet. Deinde omnes oratiões definitiones erunt, sine discrimine vllo. Fieri nãq; potest, vt cuius orationi nomen ponatur. Quare definitionibus omnes omnia dissereмus loquemurq;. Et Ilias ipsa definitio erit. Præterea nulla scientia nomen hoc indicare significareque demonstrat: ergo nec definitiões idipsum indicant. Ex his igitur nec idem esse definitionem ratiocinationemque videtur. Et insuper neque definitionem demonstrare quidnam sit quicquam, fierique nõ posse vt ipsum quid est demonstratione definitioneve vnquam percipiatur, aut cognoscatur.

IN capite hoc septimo postquã in superioribus per singulos modos cognoscendi facta inductione ostensum est, quod quid est, non posse demonstrari, addit adhuc rationes communes ad id manifestandum. Continet hoc caput tres particulas, quarum prima pertinet ad textum superiorem sextum, aliæ duæ ad textum septimum. ¶ Colligit ergo ex dictis in prima particula, ꝙ cum ostensum sit, quod quid est, nec demonstrari per terminos conuertibiles, nec per diuisionem, nec ex suppositione: non restat nisi vt forte demonstretur inductione. At vero inductio, inquit, non demonstrat quid hoc sit, nisi quod sit, aut sit tale. Est enim inductio velut si quis digito ostendat, hic Aethiops est niger, & hic & hic, qui licet ostendat rem esse talem, non tamen demonstrat sitne illud quidditas an accidens illius. ¶ In text. 7. (Præterea quonam pacto.) probat prius tribus rationibus cõmunibus, ꝙ quod quid est, non euidenter ostendatur demonstratione, & deinde obiter addit vnum verbum de definitione. Prima ergo ratio est hæc: Quicunque ostendit, quod quid est, debet prius scire illud esse, nam vt. 2. capit. dictum est, quæstio quid est, supponit quæstionẽ, an est, quod modo etiam probat: quia id, inquit, quod non est in ratione, id est, quod non est actu vel saltem in causis naturalibus non potest sciri quid sit, sed solum sciri potest quid nomen significat. Scimus enim ꝙ Hippocentaurus significat monstrum pro medietate virum & pro medietate equum: at quia non scimus illud esse, fit vt nec sciamus eius quidditatem. Hippocentaurus idem est quod equum stimulans, ab hippos quod est equus, & centein, quod est stimulare: quo nomine dicti sunt populi Thessaliæ, & eo ꝙ equis velocissimis vtuntur. Vnde Poetæ fingunt monstra esse pro medietate viros & pro medietate equos. Hoc suopposito format Aristo primam rationem. Cum tam definitio qua demonstratio constet ex his quæ sunt per se, non potest esse vna definitio, nisi vnius definibilis: nec vna demonstratio nisi vnius scibilis: sed esse hominem, & quod quid est, hominis, diuersa sunt: ergo demonstratio quæ demonstrat esse putà hominem esse risibilem, non demonstrabit quid est hoc. ¶ Notandum est hic sententiam esse Aristot. id quod aliqui putant esse inuentum S. Thom. scilicet, quod esse & essentia in creaturis distinguantur ad hunc saltem sensum, quod

Textus. 7.

Esse & essentia.

quidditas hominis est perpetua, esse autem est illi temporale à Deo productum: in Deo autem sunt idem, vt latius ca. 4. Prædica. q. 1. explicuimus. ¶ Secunda ratio est ibi, (Deinde etiam dicimus) & fere est confirmatio superioris. Demonstratio solum demonstrat, quia est, id est hoc esse illud, quia demonstrat prædicatum conuenire subiecto, definitio autem ostendens, quid, nihil dicit de esse aut non esse: ergo, quod quid est, non ostenditur per demonstrationem. Ostendit autem maiorem exemplo, qa mathematicus, inquit, supponens quid est triangulus, demonstrat illum esse, scilicet, super datam lineam rectam triangulum collocare. Ait autem in maiori, quòd demõstratio non demonstrat quid est nisi forsan diceretur, ꝙ esse & substantia. 1. quidditas essent idem, nam tunc qui demonstraret, esse, demonstraret quidditatem. Sed tamẽ illud, inquit, est falsum: quia ens, nõ est genus. Sensus est, quod si esse & quidditas essent idem, cum ens significet esse, ens prædicaretur in, quid, & per consequens esset genus: quod est falsum. Hoc est quod S. Thom. significauit 1. par. q. 3. arti. 5. dicens, quod cum in Deo esse & essentia sint idẽ, si Deus poneretur in genere, genus eius esset ens: & ideo cum ens non sit genus, Deus non ponitur in genere. Quomodo ens non prædicetur inquit, capitu. 4. Prædi. q. 1 exposuimus. ¶ Tertia ratio est, ibi (Patet autem.) Ait enim quod ex definitionibus ipsis q ibus vtimur in scientijs constat definitionem non dicere, esse. Cum enim dicitur, circulus est figura a cuius centro ad circunferentiam omnes lineæ rectæ sunt æquales, non asseritur talem figuram esse: sed restat quærere, an sit: nã similiter definire possumus illud quod nõ est: vt orichal cum, id est, montem æneum. Oros enim idem est quod mons, & chalcos, æs. Cum enim demonstratio solum demonstret rem esse, scilicet, esse talem, sit vt per demonstrationem non concludatur quod quid est. ¶ In tertia particula capituli, (Si igitur his) quia dixerat definitionem significare quidditatem & essentiam rei, respondet cuidam obiectioni. Posset enim quis dicere: quod non omnis definitio explicat naturam & quidditatem definiti: nam aliqua est solum explicans significationem nominis: quę dicitur definitio quid nominis. Dicit ergo quod definitio quid nominis non est proprię definitio, nam illa solum est vna oratio significans idem quod significat nomen, quæ non explicat naturam rei, magis quam nomen ipsum, vt si quis dicat nomen, Camelus, significare animal gibbosum, coloris bouis, non significat magis genus aut quidditatem Cameli, quam nomen Camelus, licet per accidentia camelum describat. ¶ Et quod talis oratio simpliciter non sit definitio, probat tripliciter. Primo, quia tunc sequeretur quod accidentium & non entium esset definitio; nam accidentia & Chimæram ipsam possumus hoc modo definire: & tamen non entium sicut non est scientia, vt dictum est lib. 1. text. 5. ita neque est definitio: sed neque accidentia simpliciter definiuntur: quia non habent simpliciter quidditatem vt habetur. 7. Metaph. text. 15. ¶ Secunda ratio est ibi, (Deinde.) sequeretur enim, inquit, omnes orationes etiam historiam longam esse definitionem: nam cuiuis orationi quantuncunque longæ posset imponi vnum nomen: vt historia Troiana quam scripsit Homerus dicitur Ilias: Ilium nãque nomen est Troiæ. ¶ Tertia ratio est ibi, (Præterea nullæ.) quæ talis est: Scientia non ostendit quid nomina conclusionis significent, sed quæ est causa veritatis conclusionis: ergo nec definitio explicat quid nomen significat, sed quæ est rei significatæ natura: patet consequentia, quia id quod exprimitur per definitionem, est subiectum scientiæ. Colligitur ergo, vt definitio quid nominis non sit simpliciter definitio, sed secundum quid. Facit tandem Aristotel. epilogum eorum quæ dicta sunt qui est clarus.

Ens non est genus.

Difinitio.

Quòd vna definitio per aliam demonstretur.

Cap. VIII.

VERVM cõsiderandum est rursus, quidnam horũ dictum bene, & quid nõ bene recteque sit & quid sit definitio: & vtrùm aliquo modo ipsius quid est demõstratio dfinitio existit, an vero nullo sit modo. Cum itaque scire quid est, & scire causam ipsius si est, idem sit, vti diximus: fieri potest, vt quid est ostẽdatur: cuius quidem hæc ratio est. Etenim quædam vtique causa: & hæc aut est eadem aut alia, & si sit alia, aut est demonstrabilis, aut indemõstrabilis. Si igitur alia sit, demonstrarique potest, cum causa sit medium, & prima figura ratiocinationis ostendatur necesse est: nam id quod ostenditur, vniuersale est, & affirmatiuum, vt patet. Vnus igitur is est modus, quem nunc inquisiuimus, per aliud inquam ipsum quid est ostẽdi; nam medium ipsorum quid est necesse est esse quid est, & propriorum idemtidem proprium: quare definitionum eiusdem rei alia ostendet, alia non ostendet. Atque hisce modus demõstratio ipsius quid est, vt anteà diximus, non est, sed ratiocinatio quædam ad differendi modum accommodata.

POstquàm in quinque superioribus capitulis dispuratum est, an, quod quid est sit demonstrabile, in tribus subsequentibus examinando ea quæ dicta sunt determinat, quænam sit in hac parte rei veritas. In hoc ergo cap. 8. ostendit quòd quamuis vna definitio potest syllogistice concludi per aliam, tamen talis syllogismus non erit demonstratio. Proponit ergo, quod examinãda sunt ea quæ dicta sunt, & vtrum definitio ipsius quod quid est, sit aliquo modo demonstratio illius. Ponit hanc conclusionem, Quod quid est, potest ostendi per aliud, quod quid est: supponit autem primo, quod scire quod quid est, est scire causam ipsius, an est: ostensum enim est capit. 2. quod scire an res sit virtualiter est scire aliquam esse causam sui esse, & scire quid est, est scire quæ sit illa causa: sicuti scire, quia est virtualiter est scire aliquam esse causam quare hoc est hoc: & scire propter quid, est scire illam causam. Secundo supponit, quod inter causas quædam est eadem, id est, intrinseca ipsi rei: vt materia & forma: & quædam est alia, id est, extrinseca, vt efficiens & finalis. Dicit ergo, quod per definitionem

Text. 8.

Vna definitio demonstratur per aliam.

portantem

portantem causam finalem possumus ostendere definitionem importantem causam efficientem vt si dicas, omnis habitus ordinans hominem ad fœlicitatem est operatiuus secundum rationem: omnis virtus est habitus ordinans hoiem ad fœlicitatē: ergo oīs virtus est habitus operatiuus secundum rationem. In quo syllogismo vna definitio quidditatiua est medium ad demonstrandum aliā. Non tamen inquit ex omni causa necesse est procedere per demonstrationem: quando videlicet non est causa adæquata, vt ex febri non semper sequitur agitatio pulsus, putà cum homo prope mortem tenuissimum habet pulsum. Subiungit autem quòd modus iste non est demonstratio: sed est quædam ratiocinatio disserendi modo, id est, syllogismus dialecticus. Intellige quòd non est demonstratio demonstrans propriè quod quid est: quia licet consequentia sit optima & ex præmissis necessarijs demonstretur conclusionem esse necessariam, & per consequens sit demonstratio demonstrans cōclusionem esse veram, non tamen demonstratur quòd prædicatum dicatur in quid, & sit definitio explicans adæquatè, quod qd est, subiecti. Sed solum demonstratur conditionaliter, quod si medium est definitio finalis subiecti, maior extremitas erit etiam definitio formalis eius: quod autem medium sit definitio non demonstratur, sed supponitur. Et hæc expositio ad intelligentiam subsequentium est animaduertenda.

De quid est & quod est. CAP. IX.

QVOautem modo fieri potest, vt quid est ex demonstratiōe eliciatur deinceps dicamus oportet, hinc rursus initio sumpto. Nam quemadmodū quærimus propter quid est, priùs esse habentes, interdum verò & simul nota nobis hæc fiunt, sed nunquam fieri potest, vt anteà cognoscamus cur est, quàm percipiamus esse: sic pari ratione, neque quid est, quærere atque cognoscere possumus sine perceptione ipsius esse. Fieri enim nequit, vt qđ est vnquàm sciamus, si ignoremus si est: habemus autem si est nonnunquā per accidens, nonnūquàm aliquid habentes ipsius rei: veluti tonitruū esse scimus, habētes sonum quendam nubium esse: & defectionem lucis, esse quādam priuationē: hominem item quoddam animal esse: & animā etiā id esse, quod ipsum se motu ciet. Quæ igitur p accidens esse scimus, necesse est ad eorum quid est percipiendum, nullo modo nos quicquam habere: neque enim illa esse scimus: atq; quęrere quid est, non habentes esse, perinde est ac si nihil prorsus quæratur: quorum autem habemus aliquid, eorum quid est facilius percipere possumus. Quapropter vt habemus ipm esse, sic & ad ipsum quid est percipiendum sumus dispositi. ¶ Quarū igitur rerū aliquid habemus ipsius quid est, earū hæc sunt exēpla. Sit defectus, p quo. a. Luna pro quo. c. interpositio vel obiectio terræ, pro quo est ipsum positum. b. Quærere igitur, vtrùm deficiat Luna necne, nil aliud est quam ipsum. b. quærere si sit necne: at idipsum non secùs habet, quam si quæras, vel num rō eius sit, & vt hoc si sit, & illud dicamus esse: vel vtrius partium contradictiōis sit rō: habendine duobus rectis ęquales, an non habēdi? quod cùm inueniremus, & esse simul, & ꝓpter quid sit scimus, si modò sit medium: si verò nō sit, esse quidem scimus, propter quid autem ne scimus: atque idipsum patefieri hoc exēplo potest. Sit nanque. c. Luna. a. defectio. b. nō posse cùm est tota refecta lumine vmbrā efficere, intercedente manifesto corpore nullo. Si igitur. b. quidē ipsi, c. insit. a. verò competat ipsi. b. Luna quidem deficere notum sit nobis: cur aūt deficit, nōdum est notum. Atque defectionem quidem esse scimus. sed quid est defectio nescimus. At cùm. a. quidem ipsi inesse. c. patet, quæritur autem propter quid ineſt, nil aliud tum q̄ qdnā ipsum. b. obiectione terræ, an cōuersio Lunæ, an lucis eius extinctio sit quæritur. Hoc autem alterius extremi ratio est, vt hoc in exē plo ipsius. a. Est enim defectus obiectio terræ. Pręterea quid tonitruum est? extinctio ignis in nube: propter quid tonitat? quia ignis in nube extinguitur: nubes sit. c. tonitruum. a. ignis extinctio. b. Igitur ipsi. c. nubi inquam. b. ipsum ineſt: extinguitur enim ignis ī nube: at huic. a. ipsum ineſt tonitruum, seu sonus: atq;. b. ratio ipsius est. a. primi inquam extremi. Quòd si rursus huiꝰ alium medium sit. id est hisce rōnibus erit, quæ restant. Quo igitur pacto sumitur ipsum quid est, quoque notum sit, satisiam dixi mus. Quare ratiocinatio quidē ipsius quid est, demonstratioq; non fit per ratiocinatiōem tamen & demonstrationem innotescit. Quocirca neque sine demonstratione fieri potest vt cognoscatur ipsum quid est, cuius quidē alia causa est: neque rursus ipsius est demonstratio, vt in dubitationibus etiam diximus.

IN capit. hoc nono qđ vt est obscurissimum, sic diuersissime à doctoribus exponitur. Aristote. intendit adhuc tractare hanc conclusionem quam in calce capituli proximi concluſit. ſ. ꝙ contingit quod quid est, concluditin demonstratione, nō tñ demonstrari: quia videlicet demōstratur verē competere subiecto: non tamen demonstratur esse quidditatiuā definitionē. Et ex inconsideratione huius sensus, nunquam satis sunt capitula hęc exposita. ¶ Atqui sunt in hoc capite tres particulæ: quod tamen apud Cōmētatorem totum est sub textu. 8. In prima particula supponit tria. Primum est, ꝙ quemadmodum nunquam de aliqua propositione quæ- Tria suppo sita.

rimus propter quid, nisi sciamus quia, id est, ipsam esse veram, aut saltem demonstrances propter quid homo est risibilis, simul demonstramus ipsum esse risibilem, nunquam tamen scimus propter quid non scientes illud esse verum, ita nec scire possumus de aliqua re quid sit, nisi prius aut saltem simul sciamus ipsam esse. ¶ Secundum suppositum est ibi, (Habemus autem.) Et est hoc, quod rem esse aliquando scimus solum per aliquod accidens ipsius, aliquando vero per hoc quod scimus aliquam eius partem. Nam ponit exemplum primi: est tamen ad propositum exemplum: vt scimus intelligẽtias esse, non in se sed ab effectu per hoc ꝙ mouẽt orbes. Exemplum secundi est, inquit, vt si qs de tonitruo sciat saltem genus, puta esse sonum quem audimus, & de eclypsi sciat esse priuationem lucis, & de homine esse animal, licet non sciat plene differentias definitionis. ¶ Tertia suppositio est. Quando scimus rem esse solum per accidens, nihil habemus proprium ad inquirendum quod quid est illius: hac enim de causa ignoramus, quod quid est, intelligentiarum. Veluti si homines nunquam solem per se vidissent, puta qui nunquam sursum leuassent caput, nec aliquam vnquam de illo habuissent notitiam: præterquam, quod videntes terram illuminari, cõiectasent aliquid esse sursum quod est causa huius lucis, tunc homines non essent dispositi ad sciendum quid est sol, qa nec propriè tunc scirent an sit sol, sicut modo naturaliter non propriè per se scimus esse intelligentias. Cum autem scimus rem esse per aliquid ipsius, vt cum scimus sonum quem audimus esse tonitruum, & eclypsim esse priuationem lucis, dispositi sumus ad inuestigandum quidditatẽ. ¶ In secunda particula, (Quarum igitur rerum.) probat hanc conclusionem intentam, videlicet quod aliquando, quod quid est, demonstratur quidem competere subiecto in illis saltem quæ cognoscimus esse per aliquid proprium illorum, tamen nunquam demonstratur hoc esse quod quid est. Et ponit exẽplum de, quod quid est, passionis. Cum enim propriè passio sit accidens subiecti, habet etiam suam definitionem quidditatiuam distinctam à definitione subiecti, licet dependentem ab illa. Sit enim, inquit defectus, id est, eclypsis, pro qua, a. id est, pro maiori extremitate: luna pro qua. c. id est, pro minori extremitate: & interpositio terræ sit pro quo positum est. b. id est, sit medium: tunc cum quærimus an luna eclypsatur (quod est quærere quia) virtualiter quærimus an sit. b. id est, an sit terræ interpositio, quod est quærere quid est eclypsis: ergo demonstrare quod luna eclypsatur est virtualiter demonstrare, quod quid est eclypsis, puta quod est terræ interpositio. Itẽ quærere vtrius partium contradictionis sit ratio, habendine tres angulos æquales duobus rectis, an non habendi, est quærere quæ pars contradictionis est vera, triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis an contraria: & cum scitur illa ratio, simul scitur pars affirmatiua, cur triangulus habet tres. &c. ¶ Concludit ergo Arist. quod quando propositio ostenditur per verum medium, tunc simul scitur, propter quid & quia. Si tamen non sciatur per medium verum, sed per signum à posteriori, tunc scitur quia, id est, scitur conclusionem esse veram, non tamen scitur, propter quid. Cuius exemplum vt intelligas notato, quod cum luna est plena in oppositione solis: tunc si non eclypsetur & nulla nebula interponatur inter nos & ipsam, est adeo clara, vt homo causet vmbram post se sicut in sole. Quod ergo luna non impedita per nubem non causet vmbram non est causa, sed est effectus & signum quod luna eclypsatur. Qui ergo ostendit lunam eclypsari, hoc modo, quotiescunque luna non impedita per nubem non causat vmbram, aliquo nostro interposito, eclypsatur: modo non causat vmbram: ergo modo eclypsatur, is demonstrat lunam eclypsari, non tamen propter quid. Resumit igitur, quod cum scimus. a. ipsi inesse. c. id est hanc esse veram luna eclypsatur, quærimus autem, propter quid, virtualiter quærimus definitiõem quidditatiuã eclypsis, puta quid sit eclypsis: sitne interpositio terræ inter ipsam & solem, vt est rei veritas: an sit conuersio lunæ, vt aliqui falsò putabant, dicentes lunam à se intrinsecè pro medietate esse lucidam & pro alia medietate obscuram, & eclypsim esse quod vertebat ad nos partem obscuram: an sit extinctio lucis: vt alij decepti opinabantur, videlicet quod sicut candela modo lucet modo extinguitur, ita luna modo luceret propter copiam exhalationum quibus nutriebatur eius lumen, modo extingueretur propter earum defectum. ¶ Subiungit secundum exemplum de tonitruo dicens, quod idem virtualiter est quærere, quid est tonitruum, & quærere propter quid tonat. Et quanuis vera definitio tonitrui secundum Aristo. 2. Meteo. capite nono, sit sonus factus ex repercussione exhalationis calidæ ad latera nubis, quemadmodum castanea sonitu exilit a prunis cum aer internus calefactus mouetur intra castaneam, ponit nihilominus exemplum secundum opinionem aliorum, vt sit extinctio ignis in nube, ad modum quo ferrum candens immensum aquæ strepitum facit. Vnde dicit, quod in hoc syllogismo, vbicunque extinguitur ignis: est tonitruum: in nube extinguit ignis: ergo in nube est tonitruum: cum formaliter demõstratur propter quid est tonitruum, virtualiter demonstratur quod quid est tonitrui. ¶ In tertia particula (quare ratiocinatio) Colligit tandem conclusionem Aristot. dicens quod ipsius quod quid est, est quidem ratiocinatio, sed non demonstratio: innotescit tamen per ratiocinationem & demonstrationem. Quæ verba videntur repugnare, dum prius asserit quod ipsius propter quid, non est demonstratio: & statim subdit, qđ innotescit tamen non solum per syllogismum, sed per demonstrationem. Quæ proinde verba exponuntur communiter hoc modo. s. ꝙ ipsum quod quid est, non quidem demonstratur tanquam conclusio: innotescit tamen per demonstrationem: quia est medium demonstrationis. ¶ Non tamen hoc plane videtur satisfacere. Primo, quia medium demonstrationis non innotescit per demonstrationem: sed facit innotescere conclusionem. Præterea, quia hoc modo quodcunq;, quod quid est, & quæcunque definitio, etiam si non haberet aliam causam, innotesceret per demonstrationem: cum tamen statim subiungat Aristo ꝙ solum, quod quid est, cuius est alia causa innotescit per demonstrationem. ¶ Sensus ergo manifestus est, vt ex superioribus colligitur, & statim capite sequenti subiungitur, quod inter ipsa, quod quid est, & definitiones quidditatiuas est aliqua quæ nullam habet priorem causam, & talis definitio & quod quid est, non innotescit per demonstrationem: sed supponitur tanquam immediatum principium: & talis est definitio subiecti quæ datur per genus & differentiam intrinsecam, vt animal rationale: sed aliud est quod quid est quod habet aliam causam, puta aliam quidditatem per quam demonstretur: vt est definitio passionis de qua hactenus posuit Aristote. exemplum: sicut enim demonstratur passio de subiecto, ita definitio passionis per definitionem subiecti: vt omne animal rationale est aptum natum ridere: omnis homo est animal rationale: ergo. Et pariter in rebus quæ habent causas finales, & efficientes, & materiales, materialis demonstratur per formalem, nam talis est dispositio materiæ qualis requiritur ad formam: & formalis

Conclusio.

Tonitruum

Sensus Aristo.

formalis demõstratur per finalem, quæ est sicut primum principium indemonstrabile, cum finis sit prima causarum. Et hoc est dicere, quod quid est, cuius est alia causa, innotescere per demonstrationem. Nunquam tamen ipsius, quod quid est, etiam habentis causam, est demonstratio ad hunc sensum, quòd per talem demonstrationem demonstretur illud esse quod quid est, id est, definitionẽ quidditatiuã nam quanuis per definitionẽ subiecti demonstretur definitio passionis de eodem subiecto, id est, demonstretur necessarium esse, vt homo sit aptus natus ridere, non tamen demonstratur, quod illa sit definitio quidditatiua: sed aliundè per leges definitionis id debet constare. Et pariter, quemadmodum superiori capite diximus, licet vna definitio demonstretur per aliam, non tamen demonstratur, quod illa explicet quod quid est, & sit definitio. Sum hic paululum moratus, quia est hoc principale punctum huius libri.

De definitiõe quid est & propter quid. Cap. X.

Text. 9. EST autem quorundam quidem alia quædam causa, quorundam autem nõ. Quare patet ipsorũ quid est, quædam vacare medio, principiaque esse, quę quidẽ & esse, & quid sunt supponere, vel alio modo manifesta facere oportet, quod Arithmeticus facit: nam & quid sit vnitas, & vnitatem esse supponit. Eorum autem quæ medium habent, & quorum aliqua causa alia à substantia est, fieri vt per demonstrationem ipsum quid est, vt diximus, declaretur, non demonstretur.

Text. x. ¶ Cùm autem definitio dicatur esse oratio ipsius quid est: patet quandam definitionem orationem esse quæ id explicat, quod nomen significat, quæque nominis interpretationem complectitur: veluti quid trianguli nomine significetur: quem quidem postquàm esse tenemus, quærimus deinde propter quid sit. Difficile autem est hoc pacto sumere ea quæ nescimus esse, causamque difficultatis antea diximus: nam neque si sint, an non sint scimus, nisi per accidens. At enim oratio est vna dupliciter: alia namque coniunctiõe vna est, vt Ilias: alia quia vnum de vno declarat non per accidens. Vna igitur hæc est definitionis, quam diximus, definitio: alia autem est definitio, oratio quæ declarat propter quid est. ¶ Quare prior significat quidem, sed nõ ostendit: posteriorem autem patet quasi demonstrationẽ esse ipsius quid est, positione tantùm à demonstratione differentem, interest enim propter quid tonitat, atque quid est tonitruum dicitur: quippe cùm ad primum hæc accommodetur reddi tio, quia in nubibus ignis extinguitur: ad secũdùm hæc competat, sonus, cùm extinguitur in nubibus ignis. Quare eadem ratio diuerso dicit modo. Et illo quidẽ modo cõtinua est demonstratio, hoc aũt est definitio. Præterea est tonitrui definitio, sonus in nubibus, atq; hæc demõstrationis ipsius quid est conclusio: eorum autẽ definitio quæ medijs vacant, indemonstrabilis est ipsius quid est positio. Est igitur definitio vna quidẽ oratio ipsius qd est indemõstrabilis: alia verò ratiocinatio ipsius quid est, à demonstratione differens casu: & tertia, demonstrationis ipsius qd est conclusio. Patet igitur ex hisce quæ diximus, quo pacto est, & quo pacto non est ipsius quid est demonstratio, & quorũ est, & quorũ non est: quotq; modis præterea dicit definitio, quoq; pacto ipsum quid est ostẽdit, & quo pacto etiam non ostendit: atq; quorum est, & quorum non est: insuper quomodo sese ad demonstrationem habet: quo denique modo fieri põt, & quomodo fieri nequit, vt eiusdẽ definitio demonstratioque sit.

CAput hoc decimum in diuisione Cõmentatoris continet text. nonum & decimum. In text. 9. colligit ex superioribus distinctionem quã iam nos modo explicabamus, dicens, quòd ipsorum quod quid est, aliud est medio vacans, id est, immediatum quod nõ innotescit per demonstrationem, aliud vero est mediatum, quod per aliud quod quid est demonstratione innotescit: non tamen demonstrari potest esse quod quid est, vt etiam nunc exponebamus. Itaque colligenda est hæc cõclusio ex dictis, ꝙ quemadmodum inter principia cõplexa alia sunt immediata & indemonstrabilia, alia vero mediata & demonstrabilia, ita est & inter ipsa, quod quid est, significata per definitiones. Cum quo tamen stat certa conclusio, quod quid est, nunquam demonstrari, ad hunc sensum, quòd demonstretur ipsum esse quod quid est. i. quidditas talis subiecti. ¶ In tex. 10. (Cum autem definitio.) postquam dictum est de quod quid est, si gnificato per definitionem, transit ad definitionẽ ipsam significantem quod quid est. Vbi intendit distinguere quotuplex est definitio, & quę sit definitio quidditatiua, quæ simpliciter dicitur definitio. Ait ergo quòd definitio definitionis dupliciter potest dari, vno modo in genere vt comprehendat tam definitionem quidditatiuam q̃ quid nominis, & hoc modo dicendum est, ꝙ definitio est oratio ipsius quod quid. i. est oratio significans rem significatam per nomen, siue explicet naturam eius, siue non. Et talis est duplex: alia enim est quid nominis, scilicet, quæ solum declarat significationem nominis: vt si dicamus, quòd triangulus est illa figura quæ habet tres angulos: qua data adhuc restat quærere quid est triangulus. Et repetit quod quærere definitionem quidditatiuã in his quorum esse non proprie cognoscimus, est difficile: quasi dicat, quod dare definitionem quid nominis intelligentiarum erit facile: sed definire quid sit intelligentia, est difficile: quia naturaliter non proprie per se cognoscimus ipsas esse, & per consequens nec eas habere

Text. 9.

Text. 10.

habere quidditates. ¶Atque insinuando differentiam inter has definitiones dicit, ꝙ definitio quid nois est quidē vna per accidēs: nam pōt interpretatio nois fieri per plura quæ non faciunt vnum: sicut historia Homeri pōt dici interpretatio huius nois, Ilias, sed definitio quidditatiua debet esse vna per se: nā genus & dria explicant vnā per se naturā. Cōcludit ergo, ꝙ vna definitio definitionis potest esse illa gñalis data: sed in particulari alia est definitio definitionis quidditatiuæ. Est enim oratio explicans propter quid est. i. explicans naturā rei quæ sumitur pro medio in demōstratione propter quid. ¶In secunda particula tex. (Quare prior significat.) ponit essentialē differentiā inter definitionem quid nominis & quid rei. s. ꝙ prima significat quidē naturam rei non tñ illam ostēdit, & ideo nihil conducit ad demonstrationē. Definitio vero quid rei, quia explicat naturā rei, adeo est necessaria demōstrationi, vt sit ipsamet demonstratio sola positiōe differens. Nā si quæratur, inquit, quid est tonitruum, respondetur ꝙ est sonus cum extinguitur ignis in nube: si autē quæratur, propter quid tonat, rñdebitur, propterea ꝙ extinguitur ignis in nube: vbi apparet idem rñderi ad quæstionē quid est, & ad quæstionem propter quid est, & per cōsequens eadem est & definitio & demōstratio nisi ꝙ definitio datur in recto. s. est sonus &c. & demonstratio fit per modum causæ i. propterea ꝙ extinguitur, &c. Vel potest intelligi, sola positiōe differens, vt in text. 11. libr. 1. dictum est, videlicet ꝙ non deficit definitioni vt sit demonstratio, nisi dispositio in modo & figura. ¶At quia dixerat definitionem esse fere demonstrationē, subiungit ꝙ aliquando est etiam conclusio, puta qñ talis definitio habet aliam priorem per quam demonstretur. Vnde colligit triplex genus definitionis. Alia enim est definitio quæ nullo modo est demonstrabilis, puta illa quæ non habet priorem, vt animal rationale. Alia vero est definitio quæ est fere ipsa demonstratio, vt definitio passionis quæ est proxima causa ipsius. Alia vero est definitio quæ est conclusio demonstrationis. Quod si intelligat esse aliquam definitionem, quæ tantum potest esse cōclusio & non principium, insinuat definitionem, quid nominis, de qua iam modo dictum est, ꝙ cum non explicet naturam rei, non est medium demonstrationis, sed potest concludi de subiecto cuius significationem explicat. Definitio autem passionis ita potest esse medium, vt possit etiam in demonstratione concludi modo exposito in calce superioris capituli. In fine tandem Aristo. facit epilogum eorum quæ dicta sunt in octo capitulis, quæ sunt secundum membrum huius libri.

Definitio quidditatiua.

Triplex definitio.

Quòd per omne genus causæ demonstratio fiat. CAP. XI.

Text. xj.

VM autem tum arbitremur scire cum causam nouimus, quatuor verò causæ sint: vna quidditas: alia autem, quę cùm illa sunt, hoc esse necesse est, & tertia quæ primum mouit: & quarta gratia cuius cætera fiunt: omnes hæ per demonstrationis mediū ostendūtur. Nam hæc cùm quia illud sit, necesse est hoc esse, nō vna propositione sumpta, sed duabus minimū est. Hoc autem est, cùm medium vnum habēt: hoc igitur vno sumpto conclusionem esse necesse est: patet autem & hoc pacto. Cur rectus is angulus est, qui in semicirculo designatur? quo nam existente rectus est ille? sit itaque rectus. a. dimidium duorum rectorum. b. angulus denique qui est in semicirculo designatus. c. Vt igitur. a. id est rectus competat ipsi. c. id est angulo qui est in semicirculo designatus, causa est ipsum. b. nam duorum quidem rectorum dimidium æquale est ipsi. a. Ipsum autem c. æquale est ipsi. b. angulus enim in semicirculo designatus, duorum rectorum dimidium est: cùm igitur. b. duorum rectorum sit. a. competit ipsi. c. quod quidem est rectum cum angulum esse, qui est in semicirculo designatus. Quidditas autem est idem quod hoc, ex eo sanè, quia hoc significat ipsa ratio. At vero quidditatem etiam causam esse mediam, an teà demonstrauimus. ¶Idem fit cùm quæritur propter quid aduersus Athenienses Persicum bellum exarsit: quæ causa fuit, vt Athenienses bello vexentur? quia contra Sardes ipsi cum Eretrienſibus irruerūt: hoc enim primùm mouit. Sit itaque bellum. a. priores irruisse. b. Athenienses. c. b. igitur, priores inquam irruisse, ipsi. c. id est Athenienſibus ineſt. a. quoque. b. ipsi competit. Medi nanque lacesiti bellum aduersus eos agitant, qui priores iniuriam intulerunt. a. igitur, id est, bellum vexarique bello. b. ipsi ineſt, id est hisce qui priores bellum gessere. b. verò ipsi. c. id est Athenienſibus ineſt: hi nanque tractare bellum cœpere, Medosque laceſsiuere: medium igitur & hoc in loco causa est, eaque quæ primùm mouit. ¶Ea verò quorum causa est id quod alicuius est gratia, eundem subeunt modum. Ceu propter quid deambulat? vt valeat: cur domus est? vt conseruetur supellex: nempe valetudinis deambulatio, supellectilis conseruandæ gratia domus est. Atq; inter hæc, propter quid post cœnam ambulare oportet, & cuius oportet gratia, nihil interesse videtur, sit itaq; deambulatio post cœnā. c. nō natare cibum cùm occupet locum, pro quo est b. valere fit. a. cōpetit igitur deambulatiōi post cœnam, id efficere, cibum inquam sumptū in ore ventris nō supernatare, atque idipsum sanitatem cōseruet: sic enim videtur. b. igitur, cibū inquam haud natare. c. ipsi id est, deambulationi post cœnam ineſt: at. a. valetudinem inquā conseruare. b. ipsi competit. Quæ igitur est causa, vt. a. gratia cuius cętera fiunt, ipsi competat. c. nempe. b. ipsum est, nō supernatare inquam cibum: atque hoc est tanquam ipsius ratio, nā

a. hoc

a.hoc aſsignabitur pacto. Cur autem. b.cõpetit ipſi.c.quia ſanum eſſe id nimirum eſt,ſic in quam ſeſe habere.¶Verum mutentur ratiocinationes oportet.Magis enim hoc pacto ſingula eluceſcent.Ordo autem generationis ac ortus verſo modo ſeſe in his & in mouẽtibus cauſis habet.In illis enim primo mediũ fiat oportet,in his autem.c.ipſum extremũ primo,deinde id vltimum gratia cuius cætera fiunt.

Tex.xij.¶Fieri aũt poteſt,vt idem & alicuius gratia,& ex neceſsitate ſit:veluti, propter quid per laternam penetrat lumen? etenim id q̃ minores partes ſubtilioreſve habet,per meatus maiores amplioreſve penetrat neceſſario: ſiquidẽ lumẽ ſit,quia tranſit,& cuiuſnã gratia vt nè deuiemus,pedeſque etiam offendamus. Num verò vt eſt in hiſce quę ſunt,ſic etiam eſt in hiſce quæ fiunt? vt ſi cũ ignis extinguitur tonitat, neceſſe eſt ſtrepitus ſonusq; fiat: & vt Pythagorici dicunt,terroris gratia: quo pertineant ij qui in Tartaro degunt.¶Atque plurima talia ſunt,præſertim in hiſce quę natura talia fiunt,& conſtat. Alia nanque natura alicuius gratia,alia neceſsitate facit. Neceſsitas autẽ duplex eſt:alia enim eſt ſecundum naturam & appetitionem:alia violenta, quæ quidem præter appetitionem eſt. Hæc neceſsitates extant: cum lapis nunc ſurſum, nunc deorſum mouetur:nam tam & ſi neceſsitate lapis vtroque motucietur,non eadem tamen neceſsitate.In his autem quæ proficiſci à mente ſolent quædam à caſu nunquam ſunt: vt domus, vt ſtatua,neq; neceſsitate, ſed alicui⁹ gratia ſunt: quædam ſunt etiam à fortuna,vt ſanitas atque ſalus:maximè verò in quibus fit,vt ſic & aliter ſeſe habeant,cum generatio à fortuna non eſt. Quare ſi finis ſit bonus, ea quæ ad illum conſequendum efficiuntur,alicuius gratia fiunt: & aut à natura,aut ab arte:à fortuna vero nihil cuiuſquam fieri gratia ſolet.¶Eadem autẽ cauſa eſt in hiſ quæ ſunt, & in ijs quæ fiunt, & in ijs quæ fuere, & in ijs item quæ fient futuraque ſunt.Medium.n.ipſum cauſam eſſe conſtat,verum differentia quædã eſſe videtur.Eorum.n. quę ſunt,eſt:eorum quæ fiunt,fit:eorum quæ fuere,fuit:eorum denique quæ fient,erit,nam vt hæ patefiant exemplo,cum interrogamur. cur fuit,vel ſit,vel erit, vel eſt Lunæ defectio? quia vel fuit,vel ſit,vel erit, vel eſt terra inter Solem & Lunam,accommodatiſsimè reſpondemus.Quid eſt glacies? & accipiatur aquam congeletam ipſam eſſe:atque ſit aqua quidem c.congelata autem. a. cauſa deinde collocetur in medio q̃ ipſum occupat. b. abſentia ipſius caloris omnimoda.b.igitur ipſi.c.ineſt.a. quo que.b.ipſi competit atque fit glacies, cum ipſum.b.fit,& fuit cum fuit eritque cum erit. Eà igitur quæ hoc pacto eſt eſt cauſa, fit, & eſt,&. fuit,& erit,vna cum eo cuiuseſſe cauſa dicitur.

HOc eſt tertium mẽ- Tex.11,
brum huius libri in quo poſtquã diſputatum eſt de quod quid eſt, in tribus ſubſequentibus capitulis diſputatur generaliter de propter quid. Enimuero non idem,quod quid eſt,quod eſt quidditas & intrinſeca natura ſubiecti,poteſt eſſe medium demonſtrationis,verum quodcunque aliud genus cauſæ.Atqui in diuiſione commentatoris capitulum hoc vndecimum continet vndecimum textum & duodecimũ:habet nihilo minus particulas ſex. Proponit ergo primo, quod cum tunc ſcite arbitremur cum cauſam nouimus, quatuor ſunt genera cauſarum per quas poteſt concluſio demonſtrari. Vna quidem & digniſsima eſt quidditas, quæ importat cauſam formale. Eſt enim alia forma partis quæ dicit forma Phyſica: vt anima eſt forma materiæ:& alia forma totius quæ dicitur Metaphyſica: vt quidditas rei quam ſignificat definitio,quam appellamus, humanitatem,æquinitatem,&c. Alia vero eſt cauſa materialis, vt partes reſpectu totius quæ cum ſint vnitæ,neceſſe eſt totum eſſe. Et tertia eſt cauſa efficiens. Et quarta gratia cuius,ideſt,finalis. Et ſubdit, quod hæ omnes per demonſtrationis medium oſtenduntur. Non intelligit quod omnes concludantur in demonſtratione, ſed quod conſtat has omnes eſſe cauſas, cum ſingulæ poſsint eſſe demonſtrationis mediũ. ¶Subiungit ſingulorũ generũ exẽpla. Et in prima particula ponit exemplũ de cauſa materiali, quæ eſt infinita. Atqui exẽplũ facile eſſet hoc,omne materiale eſt corruptibile,omne lignũ eſt materiale: ergo omne lignũ eſt corruptibile. Ponit tñ exẽplum vt ſolet in mathematicis,q̃ eſt huiuſmodi,omnis angulus qui eſt medietas duorum æqualium duobus rectis eſt rectus: omnis angulus ſemicirculi eſt medietas duorum æqualium duobus rectis:ergo omnis angulus ſemicirculi eſt rectus. Boetius,pro angulo recto,vertit,lineam rectam: ſed nec attingit literam Græcam nec mentem Ariſtote. Triangulus ſemicirculi eſt ille qui deſcribitur intra ſemicirculum, cuius vnum latus eſt diameter ipſe ſemicirculi,& alia duo procedunt ab extremis eiuſdem diametri vſque ad circunferentiam circuli, & angulus qui fit in contactu circunferentiæ dicitur angulus ſemicirculi. ¶Et eſt notandum, quod non ſolum vbi illa duo laterа quæ procedunt ab extremis diametri ſunt æqualia vt hic: ſed etiam ſi ſint inæqualia,vbi cunque concurrant in circunferentia circuli vniuerſaliter faciunt angulum rectum vt hic.

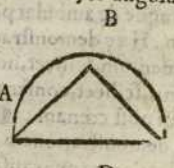

¶Sanctus Thomas claritatis & breuitatis gratia id probauit particulariter, vbi illa duo latera ſunt æqualia. Si enim ille triangulus diuidatur per lineam a. b. vſque ad. d. in duos triangulos æquales, patet, quod angulus quem talis linea perpendicularis fecerit in centro diametri, ſcilicet in. d. eſt rectus: & cum ille parvus triangulus æquiualeat duobus rectis, ſequitur quod alij duo puta. a. & medietas. b. quæ ſunt æquales,non valeant niſi alium rectum:ex quo ſequitur

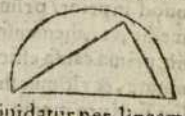

Forma duplex.

Demonſtratio per materiam.

quod medietas. b. sit medietas recti, & per consequens totus. b. sit rectus. At vero demonstratio Aristot. procedit vniuersaliter de quocunque angulo semicirculi, q̃ sit rectus, quæ est trigesima conclusio. Euclidis libr. 3. cuius probatio est illic quam hic affert Arist. videlicet, quod omnis talis angulus circunferentiæ circuli, æqualet alijs duobus qui fiunt in extremis diametri: quod longum esset modo declarare: & cum omnes tres simul æquualeant duobus rectis, sequitur vt angulus semicirculi sit medietas duorum æquualentium duobus rectis, & per consequens sit rectus. ¶Est ergo demonstratio Aristot. omnis angulus qui est medietas duorum æqualium duobus rectis est rectus: omnis triangulus semicirculi est medietas duorum æqualium duobus rectis: ergo omnis angulus semicirculi est rectus, quę quidem demõstratio procedit ex causa materiali: quia pars est causa materialis respectu totius, & demonstratur illum angulum esse rectum, per hoc quod est medietas illorum.

¶Vnde sequitur solutio argumẽti quod quis posset hic facere ex Aristo. 3. metap. dicẽte, quod mathematici nõ demonstrant per causam materialem. Solutio inquam est, quod non demonstrant per materiam sensibilem: sed bene per partem & totum. Ait enim. 7. metaphysi. text. 35. quod continuitas est quædam ratio materiæ intelligibilis vt in. 1. q. 7. adnotauimus. ¶De demonstratione per causam formalem, idest, per definitionem ex genere & differentia, excusat se Aristo. ponere exemplum eo quod ex superioribus satis superque constat. ¶Igitur in secunda particula. (Idem fit cum quæritur.) adiungit exemplum demonstrationis per causam efficientem de bello Persico quod Athenientibus fuit atrocissimum aduersus Medos: cuius causa fuit quod Athenienses in fauorem sociorum suorum Cretensium, aggressi sunt Sardenses qui erant amici Medorum: appellat more suo. a. maiorem extremitatem. b. medium. c. minorem, vt fiat hæc demonstratio. Quicunque prius Medos bello lacessiuerint necesse est vt à Medis vicissim bello vexentur. Athenienses prius Medos bello lacessiuerunt: ergo necesse est Athenienses à Medis bello vexentur. ¶In tertia particula. (Ea vero quorum causa) subiungit exemplum de demonstratione per causam finalem. Etenim deambulare post cœnam est causa efficiens digestionis cibi: & digestio est causa finalis de ambulationis: sed digestionis finis adhuc est bona valetudo. Hæc igitur demonstratio, quicunque dat operam ne cibus stomacho supernatet conseruat valetudinem: quicunque deambulat post cœnam dat operam ne cibus stomacho supernatet: ergo quicunque de ambulat post cœnam conseruat valetudinem. Hæc demonstratio dicitur per causam finalem, nam medium, scilicet, non supernatare cibum, est ratio cur finis, scilicet, conseruatio valetudinis conueniat deã bulanti post cœnam. ¶Subiungit autem differentiam inter demonstrationem per causam efficientem & demonstrationem per causam finalem, dicens. (Verum mutentur, &c.) id est, differt inter has demonstrationes, quod in priori prima causa efficiens debet accipi pro medio, vt Athenienses prius aggressos fuisse Medos: sed hic prima causa efficiens debet accipi pro minori extremitate, & vltimus finis pro maiori, & prima ratio illius finis pro medio. ¶In quarta particula vbi incipit text. 12. (Fieri autem potest) addit Aristoteles, quod aliquando contingit vt aliquis effectus & fiat ex necessitate causæ efficientis & pariter ex necessitate finis. Ponit exemplum de lumine transparente per laternam secundum opinionem quam supra recitauimus eorum, qui opinabantur lumen esse quoddam tenuissimũ corpus: vitrum vero & pariter cornu laternæ habere pauisimos poros per quos penetrat lumen: hoc enim est falsum: quia nec lumen est corpus, nec cornu habet foramina, sed solet Aristotel. adducere exemplu aliorum. Ait ergo quod lumen transparere per laternam prouenit ex necessitate causæ efficientis: nam cum lumen sua pte natura, vt illi dicebant, sit corpus tenuissimum & mobile, necesse est ipsum per foramina transmeare. Fit etiam ex necessitate finis, nempe vt homines beneficio luminis non errent noctu: nec pedem offendant. Subdit secundum exemplum Pythagoricorũ qui putabant tonitruum fieri ex necessitate causæ efficientis: quia videlicet ignem extinctum in nube necesse est strepitum facere, & simul ex necessitate finis, quia, scilicet. Iupiter tonitruis & fulminibus vtitur ad deterrendum eos qui sunt in tartaris, prauos homines. ¶In quinta particula, (atque plurima.) ostendit adhuc latius quomodo hæc contingant frequentissime, & in his quæ sunt à natura & in his quæ fiunt à proposito. Differenter tamen: natura enim nunquam agit à casu, sed semper prõpter finem, vt late probat Aristoteles. 2. Physico. Opus nanque naturæ est opus intelligentiæ. Licet enim dentes anteriores sint acuti, & molares obtusi ex necessitate agentis: tamen agens mouetur à prima causa propter finem, scilicet, vt anterioribus scindamus cibum, & molaribus masticemus: vnde molares à molendo dicuntur. ¶At quia dixerat, ea quæ fiunt ex necessitate agentis fieri à natura, ne quis vniuersaliter de omni necessitate intelligeret, subiungit duplicem esse necessitatẽ: aliam scilicet quæ est ab intrinseco, & illa est naturalis: aliam vero quæ est ab extrinseco: quæ dicitur violentia. Lapis enim si dimittatur, necessario descendet: & si sursum proijciatur necessario ascendit: non tamen eadem necessitate: descendit enim necessitate naturali, & ascendit necessitate violentiæ. ¶In his autem inquit, quæ à mente proficiscuntur, id est, quæ fiunt à proposito, aliqua quidem semper fiunt ex necessitate finis: vt domus & statua & vniuersaliter omnia quæ fiunt ab arte: alia vero sunt quæ fiunt à fortuna, putà præter intentionem agentis, ut sanitas atque salus. Sanitas est quæ fit ab intrinseco: etenim quanuis infirmus sæpe sanetur ab arte, nonnunquam tamen sanatur à fortuna: fiunt nanque à fortuna illa quæ fiunt præter intẽtionem agentis, vt si infirmus ad extinguendã sitim magnum potum aquæ frigidæ bibens febrim præter intentionem extinguat, & ita euadat. Salus autem est quæ fit ab extrinseco: vt si quis pluuiam timens ad domum festinet, & ita præter intentionem manus hostis fugiat, qui iam prope accedebat ipsum occisurus. Concludit tandem Aristoteles, quod quando finis est bonus, ea quæ fiunt propter ipsum, fiunt propter finem: nam intentio naturæ & artis semper sunt ad bonum, si enim natura corrumpit aquam, non est nisi vt generet ignem. Illa autem quæ fiunt à fortuna, cum fiant præter intentionem agentis, possunt & bona esse & mala. ¶In sexta particula, (eadem autem causa,) post quam exempla posuit omnium quatuor generum causarum, pergit illa applicare ad demonstrationes. Vbi notandum est, quod inter causas aliæ sunt quæ sunt simul cum suis effectibus, videlicet quibus positis ponuntur effectus, & demptis, demuntur secundum eandem differentiam temporis: vt interpositio terræ est causa ecclipsis: aliæ sunt quæ non sunt simul necessario cum suis effectibus: vt pater meus fuit causa mei. De istis secundis dicet statim capitulo sequenti. De primis vero ponit hic conclusione. Per causas quæ simul fiunt cum suis effectibus vniuersa-

Demonstr. per causam effici.

Demonstr. per finem.

Tex. 12.

Molares.

Fortuna.

uersaliter demonstratur effectus secundum exigentiã eiusdem temporis: vt si causa est, effectus est: si causa fit, effectus fit: si causa fuit, effectus fuit: si causa erit, effectus erit. Vt si interrogetur, cur nunc est ecclipsis Lunæ? quia est interpositio terræ, cur fit ecclipsis? quia interponitur terra. Quandiu durat motus quo Luna intrat vmbram terræ, terra dicitur interponi, & ecclipsis fieri: quando iam tota intrauit, ecclipsis est, quia interpositio est: post quam vero exiuit vmbram, si quæratur cur heri ecclipsa fuit Luna? quia terra fuit interposita: cur eras ecclipsabitur? quia eras interponetur: causam ergo fieri non est potentiam acquirere ad causandum, vt quando ædificator acquirit artem: sed est actu incipere applicari ad opus. ¶ Subiungit aliud exemplum de glacie quam Boetius transfert crystallum, quæ est aqua congelata propter exhalationem caloris, est enim glacies, quia calor est prorsus ab aqua exhalatus: est autem glacies in fieri quãdo calor est in motu exhalationis, fuit glacies quia fuit exhalatio, eritque glacies quando erit exhalatio, vnde format hunc syllogismum. Quoties cunue calor exhalatur ab aqua cõgelatur: nunc calor exhalatus est ab aqua ergo nunc aqua congelatur.

De fieri & facto. Cap. VII.

Tex. xiij. SED in hisce quę simul nõ sunt, an nè continuò in tẽpore quemadmodum nobis videtur, alia aliorũ causæ sunt, ceu factum facti fiens fientis, futurumque futuri. At constat in his ab eo ratiocinationem extruendam esse, quod posteà fuit: principia autem & horum sunt ea, quæ prius fuerunt. Quapropter idem & in hisce quæ fiunt seruandus est modus. Sed ab eo quod ante fuit, non extruitur ratiocinatio: vt quoniam hoc fuit, hoc quod est posterius ortum est, similiter & in futuro. Siue nanque determinatum: siue in determinatum fuerit tempus: non erit vnquam vt cum hoc fuisse vere dicatur, & illud vere fuisse dicatur posterius in quam ipsum. In medio enim tempore falsum erit profecto, hoc ortum fuisse dicere altero iam orto. Eadem est & in futuro penitus ratio, neque quoniam hoc fuit, hoc erit. Medium enim simul semper emergat oportet, vt sit factum factorum, futurorumque futurum, & cęterorum similiter. Ad id quod fuit & id quod erit, fieri nequit vt ortum habeãt simul prętereà fieri nõ potest, vt aut indeterminatum, aut determinatum sit ipsum medium tempus. Falsum enim erit, in medio illud dicere tempore.

Tex. xiij. ¶ Cõsiderandum est autem, quidnam sit quod cõcinet, vt in rebus post factum esse, sit fieri. At patet facto fiens non hærere? nec enim facto factum etiam hæret: sunt enim fines ac indiuidua: nãvt punctum puncto non hæret, sic neque facto factum. Ambo nanque sunt in diuisibilia: nec igitur ob idipsum facto fiẽs hærere põt: fiens. n. diuisibile, factum indiuisibile constat esse, vt igitur linea sese habet ad punctum, sic fiens ad factum: nã in eo q̃ fit, infinita sunt facta. Magis autem de his clarius in vniuersalibus de motu libris est dicendum. ¶ Etenim quomodo sese habeat medium, cum deinceps fit generatio, ideo vsque sumatur: nã & in his ipsis medium, & primum medio vacare necesse est: velut. a. fuit, cum sit factum. c. verum. c. posterius. a. antea fuit: atque. c. principiũ est, ex eo quia ꝓpinquius est eo puncto, q̃ est principium temporis. Item. c. fuit, quoniã. d. fuit: orto igitur. d. necesse est. c. fuisse. c. vero orto, necesse est. a. prius ortum fuisse. Atque si medium hoc acceperis modo, ad id tandem accesseris, quod medio vacat. ¶ At vero non semper ob infinitionem medium incidit? nõ enim factum facto hæret, vt diximus, attamen à medio incipiendũ est, & ab eo quod nunc est primum. Idem & in futuris seruandum est: nam si verũ est. d. fore, verum sit prius oportet. a. fore huius autem causa est ipsum. c. etenim si erit. d, prius. c. ipsum erit: & si. c. rursus erit. a. prius erit. Similiter autem & in his ipsis infinitio diuisionis existit: futurum nanque futuro non hæret: atque principium & in ijs sumendum est, quod medio vacet. Nec autem in ipsis operibus ita sese habent, vt diximus: nam si domus extructa est, lapides incisos fuisse necesse est. Ad id quam ob rem? quia necesse est fundamenta fuisse, si domus est facta. Si verò fundamenta iacta fuere, necesse est lapides ante fuisse. Rursus si domus erit, pariratione muri prius erunt: quod quidem per mediũ modo demonstratur eodem, iacientur enim fundamenta prius.

IN capite hoc duodecimo quod apud Commentatorẽ continet text. tertiumdecimum & quartumdecimum, & à nobis in quatuor particulas diuisum est, prosequitur Aristot. dicere de causis quæ non sunt simul cum suis effectibus, ideſt, inter quas & effectus non est mutua conuertentia. ¶ Capitulum ab omnibus fere censetur difficillimum, cui subinde multas ac varias expositiones attribuunt. Existimo tñ nõ esse adeo difficile. ¶ Notandum est igitur primo, ꝓ dum dicitur causam nõ esse simul cũ suo effectu, nõ accipitur causa materialiter pro re illa quæ est causa: nullum. n. est dubium quin inter rem illã, quæ fuit pater meus, & me, nulla sit consequentia: non enim sequitur. Paulus est ergo Dominicus est, aut fuit vel erit, quia potuit me nõ genere. Sed accipit causa formaliter, ꝓ eo tepore quo causat. Et adhuc isto mõ sunt causæ, quæ nõ sunt simul cum effectibus. In illo enim tẽporis articulo quo pater generat,

rat, filius nõdum est vsque ad tempus quo animatur fœtus. ¶ Secundo notãdu est, ꝙ inter has causas quæ non sunt simul cũ suis effectibus, aliquæ sunt quas consequũtur effectus, nõ statim sed in tepore determinato à natura, posita nanque seminatione sequitur animatio foetus post sex agesimum diem. Et posita potione debite secundum artem, sequitur sanitas in aliquo certo tempore, dũ modo sit potio quæ possit prçualere morbo, & non impediatur. Sed aliæ sunt causæ quas non consequuntur effectus in tempore determinato a natura: vt cum cẽdũtur lapides, iam quodammodo incipiunt esse causa domus: & cum ponuntur in fundamento: & tamen stat domum non fore. ¶ Petit ergo statim Aristo. quæstionem vtrũ in istis, vt nobis videtur. s. in superioribus, sint aliæ aliorum causæ secundum eandem differentiam temporis, vt. s. præteriti sit causa præteriti, & præsens præsentis, & futura futuri. Vtitur Argyropilus hoc participio, fiens, passiue, videlicet, vtrũ id ꝙ modo fit, sit causa eius ꝙ etiam modo fit. At vero antequam formaliter respondeat promittit Arist. hanc cõclusionem, quod videlicet in huiusmodi causis quanuis rerum generatio procedat a causis ad effectus, tamẽ ratiocinatio, i. syllogismus necesse est incipiat ab his quæ postea sunt. i. quod procedit a posteriori ad prius. s. domus est, ergo fundamenta sunt, fundamenta sunt, ergo lapides scisi sunt. Nã a priori, inquit, ad posterius consequentia non valet. Hanc secundã partem probat dupliciter. Primo, quia si effectus ponatur fieri in tempore determinato, puta tali die, vt est in naturalibus. s. seminatio hominis facta est: ergo sexagesima die filius est, non sequitur: nã in tempore medio, scilicet, decimo die, antecedens est verum & consequens falsum. ¶ Quod si quis arguat contra, quod saltẽ consequentia naturali sequitur, seminatio est: ergo foetus sexagesima die animatus erit. Respondetur ꝙ Arist. hic non intendit negare in naturalibus esse bonas consequentias de materia si causæ non impediantur, sequitur enim sol oritur ergo occidet: sed solũ vult dicere, quod quantum est ex natura ordinis temporis nõ sequitur per locum intrinsecum in huiusmodi causis, causa actu causat: ergo effectus actu fit. Facta ergo seminatione, antecedens est verum, scilicet, quod causa in genere causę respectu filij iã est posita, & tamen effectus non est. ¶ Nec etiam sequitur in tempore indeterminato. Fundamentũ iactum fuit, ergo domus aliquando erit. Concludit ergo quod huiusmodi consequentia mutua non est, nisi vbi medium & causa simul emergit. i. consequitur cum effectu. s. vt si causa sit præterita, effectus sit præteritus: & si effectus est futurus, causa sit futura: vt dictum est in calce superioris capitis. ¶ Addit secundam probationem ibi. (Præterea fieri.) Ait enim quod inter illud instans in quo ponitur causa & illud in quo sequitur effectus, non potest signari vnum tempus determinatum, scilicet, vna hora, aut tempus indeterminatum quodcunque in quo illa consequentia sit bona à causa ad effectum. ¶ In secũda particula, vbi incipit textus. 14. (considerandum est autem.) postquam ostendit in istis quod à causa ad effectum non sequitur: reuertitur ad explicandum quomodo a posteriori valeat syllogismus ad prius. Et quia demonstrator si demonstrat a priori debet incipere à causa immediata, dubitat hic vtrum in istis possit dari causa immediata effectus. Et dubium oritur ex quadam eius doctrina. 6. physic. text. 4. & infra: vbi ostendit: quod in his quæ fiunt motu successiuo, motus ipse vt calefactio diuiditur sicut tempus in quo fit. Et quemadmodum in tempore, quæcunque pars temporis est diuisibilis, quia tempus est ex genere quantitatis, instantia vero continuantia partes sunt indiuisibilia: ita & in motu, calefieri, quia dicit, motum est quid diuisibile, sed calefactum esse est indiuisibile: nam in quolibet instanti est aliquod calefactum esse, id est, aliquis certus gradus caloris acquisitus, qui non erat in alio. Vnde sicut duo instantia non possunt esse immediata, ita neque duo calefacta possunt esse immediata. Non enim possunt signari duo certi gradus caloris, scilicet, vt vnum, & duo, qui acquirantur immediatè, sed in medio tempore fuit acquisitus gradus cum dimidio, & ante illum gradus cum vna quarta, &c. Item sicut tempus non continatur instanti: nam continua sunt quorum vltima sunt vnum, & instans non habet vltimum, cum sit indiuisibile, sed per instans continuantur partes temporis: ita nec fieri & factum esse proprie continuantur, sed vnum factum esse, scilicet, gradum & vnum esse acquisitum continuat fieri præteritum cum fieri futuro. ¶ Et hoc est quod ait. (An patet facto fiens non hærere, &c.) id est factum esse, non continuari huic quod est, fieri nec vnum factum alteri facto: sed facta esse sunt indiuidua, id est, indiuisibilia sicut puncta lineæ, fieri autem, sunt diuisibilia sicut est linea. ¶ Remittit se tamen ad libros Physicorum: puta ad sextum ibi latius hæc patent. ¶ Igitur in tertia particula. (Etenim quomodo.) ex his format dubium cum in his successiuis, fieri, quod est causa ipsius, factum esse, non possit esse illi immediatum, nec vnum factum alteri facto, quommodo dabitur in his immediata causa vltimi effectus? Et responsio stat in hoc, quod instans præsens est sicut principium tam temporis præteriti quam futuri, quia continuat ambo: & ideo respectu præteriti, causa vel effectus simpliciter posterior, censetur prior: quia est propinquior huic instanti, quod est principium. Simus ergo nunc instanti quo domus iam est facta (qui est vltimus finis) & detur prima causa puta lapides fuisse descissos, quæ sit. a. & secunda puta parientes fuisse erectos, sit. c. & domum esse nunc factam, quæ sit demonstratio a posteriori quod est huic instanti propinquius ad prius, scilicet, si domus est facta, parietes sunt erecti: & si parietes sunt erecti, lapides fuerunt descissi: ergo de primo ad vltimum si domus est erecta, lapides sunt descissi. Quod si sit aliud medium inter. c. &. a. scilicet, fundamenta esse iacta fiat alia demonstratio: si parietes sunt erecti fundamenta sunt iacta: & si fundamenta sunt iacta lapides sunt descissi: ergo, &c. Quoadusque inquit Aristoteles, veniatur ad id quod medio vacat, id est, ad causam immediatam. ¶ Sed in quarta particula. (At vero num.) mouet dubium, cum in istis vt dictum est videatur esse processus in infinitum: quia inter duo facta esse mediant infinita, sicut inter quæcunque duo instantia, videtur quod nunquam sit deuenire ad immediatum. Respondet nihilominus quo in ipsis operibus non ita res se habet sicut in successione motus: nam incipiendum est respectu præteriti ab instantia præsenti: in quo domus est extructa, & illa causa quæ huic est proxima est immediata. Et proportionabili modo se habet res in futuris. Sumendum enim est aliquod vltimum instãs in quo effectus est factus, & causa illi proxima syllogizandum est versus instans præsens: nam in futuro ea causa quæ instanti præsenti est proxima, est remotior & mediatior respectu vltimi finis, econuerso ad præteritum. Ex quo sequitur conclusio intenta in hoc capite, videlicet, quod in causis quæ non sunt simul cum suis effectibus demonstratio debet incipere ab vltimo fine, & procedere ad causam primam & immediatam.

Conclusio.

Text. 14.

Conclusio.

De

De circulari demõstratione. CAP. XIII.

Tex. xv. SED quoniã in hisce quæ fiunt, generationem quandam modo circuli conuerti videmus, fieri potest vt id ipsum sit, si medium & termini mutuò se sequantur. In ijs enim consistit ipsa conuersio. Atq; id ipsum in sermonibus primis ostendimus, conuerti in quã ipsas conclusiones. Hoc est. n. circuli modo ratiocinationẽ cõuerti. In rebus aũt ipsis hoc videtur fieri mõ: Humida facta pluuia terra, vapor necesse est oriatur: quo quidẽ orto, nubẽ constare necesse est: qua facta fieri aquam, qua orta terra pluuia necesse est humectetur, hoc aũt id erat, q̃ initio sumpsimus. Quare modo circuli conuersio fuit: quicquid. n. ex hisce sumpseris, aliud sequitur quidẽ, & illud cum sit, aliud item est; quod rursus cum sit, primum ipsum emergit.

Tex. xvj. Sunt autem rerum nõnullæ quæ fiunt vniuersaliter: semper enim & omnes, aut eodem modo sese habent, aut eodem fiunt pacto. Nõnullæ sunt rursus quę semper quidẽ eodem modo non fiunt, fiunt tamen plerũque: nã nõ omnis quidẽ mas hõ barbã emittit: fit tamen plerunque, vt homo mas barbam emittat, talium igitur & medium esse plerũque necesse est, nã si tã. a. de. b. quam. b. de. c. vniuersaliter prædicetur, &. a. de. c, necesse est & semp & de quolibet prædicari. Id enim est vniuersaliter prædicari, de omni semperq; dici. At supponebatur. a. plerunque de. c. prædicari, necesse est ergo mediũ etiam ipsum. b. cõditionem eandem subire, ac esse plerunque. Erunt igitur & eorũ quæ sunt plerunque, ea medijs vacãtia principia, quæ plerunque sic sunt, vel fiunt.

Hoc capitulum. xiij.

In dissone Commentatoris continet alios duos textus, scilicet, 15. & 16. in text. 15. postquam in superiori capite visum est, quomodo in causis directe ordinatis demõstratio incipiat ab illa quæ est proxima effectui, & procedat vsque ad primam & immediatam, determinat quomodo sit facienda demõstratio circularis in causis circularibus. Etenim secundo de generatione text. 63. docet, quod sicut motus eoeli, qui est causa omnium inferiorum est circularis, ita contingit aliqua circulariter generari. Exempli gratia, ex terra made facta officio solis eleuatur vapor, ex qua condensata nubes resoluitur in pluuiã: qua rursus terra made facta eleuatur alius vapor, vnde iterũ fit nubes: & ita fit circulus. Ait ergo Arist. quod potest eleuatio vaporis demõstrari ex descensu pluuiæ hoc modo: Si vapor eleuatur, made facta fuit terra: & si made facta fuit terra, a pluuia fuit made facta: & per consequens de primo ad vltimum, si vapor est eleuatus, causa fuit pluuia. Et econuerso descensus pluuiæ demonstratur ex eleuatione vaporis. Enimuero si descendit pluuia, condensata fuit nubes: & si cõdensata fuit nubes, eleuatus fuit vapor, & per consequens de primo ad vltimum, descensus pluuiæ factus est ex eleuatione vaporis. ¶ Est tamen hic duplex dubium: vnum naturale ex. 2. metaphy. text. 5. vbi ait Aristot. quod in causis tam efficientibus quam materialibus quam finalibus est deuenire ad primam causam, in circulo autẽ non datur prima. ¶ Alterum dubium est dialecticum ex supradictis libro. 1. cap. 5. vbi dictum est, quod non datur circulus in demonstrationibus. ¶ Ad primum respondetur, quod in causis per se non cõtingit circulus: est enim causa efficiens pluuiæ calor solis, qui producitur a sole, & non econuerso: & causa materialis per se pluuiæ non est solus vapor, imo ex quocunq; elemento potest generari aqua mediate vel immediate, neque ex omni vapore generatur semper aqua. Sed præterea respondetur, quod illa pluuia numero ex qua generatur vapor nõ potest postea generari ex eodem vapore genito: sed est solum circulus in eadem specie, vt ex. a. aqua generetur. b. vapor, & ex. b. vapore. c. aqua, & ex. c. aqua. d. vapor. &c. ¶ Vnde rñdetur ad secundum dubium, vt diximus quæstio. 2. quod solum prohibetur circulus in eisdem causis numero, vt. a. demonstretur per. b. & b. per. a. tamen in eisdem secundum speciem nihil vetat dari demõstrationem circularem: & maxime quando præmissæ & conclusio conuertũtur: vt dictum est ca. 9. text. 29. quẽ locum citat hic Arist. dicens id ipsum in sermonibus primis ostendimus. Duplex dubium.

Text. 16. ¶ In text. 16. (sunt autem rerum &c.) ostendit quomodo fiat demonstratio in his quæ nõ fiunt semper, sed frequenter: qualis est generatio pluuiæ ex vapore: nam hac de causa annectit hunc textum superiori tice, ita vt & semper fiunt aut fiant, & in omnibus subiectis eiusdem speciei, vt hominem esse risibilem, solẽ quotidie oriri & occidere. Alia vero sunt quæ fiunt frequenter, licet nonunquam deficiant: vt masculum certo tempore barbam emittere. Et dicit quod proportionabiliter debet accipi medium, vt ville liter ad concludẽdum effectus quæ sunt de omni & semper, sumatur medium quod conueniat omni & semper: sed ad concludendum effectum qui conuenit frequenter, sumendum est medium quod conuenit frequenter. Nam si effectus, inquit, conueniat frequenter, & medium omni & semper, contingeret præmissas esse veras & conclusionem falsam: vt si tam. a. maior extremitas de. b. medio, quam. b. de. c. minor necessario prædicetur, fit vt necessario. a. conueniat ipsi. c. si vero admittas solum illi conuenire vt plurimum, tunc quando non conuenerit, dabuntur præmissæ veræ & conclusio falsa.

De inuestigatione quod quid est. CAP. XIIII.

Tex. 17. AT enim quonã pacto ipsum quid est ad ratiocinationis terminos ac cõmodetur: & quomodo vel est ipsius, vel nõ est demõstratio definitione satisantea pertractauimus: nunc dicendum esse videtur, quonam pacto venari nos ea oportet, quæ hoc ipso quid est prædicatur. Eorum

rũ itaque semper cuicunque cõpetũt, quædã extendũt se quidem ad plura, nõ tamẽ gen⁹ egrediũtur suum. Atque ea se ad plura extẽdere dico: quę quanquã vniuersaliter cuiq; cõpetũt, nũ tñ soli, sed etiam alijs insunt. Est. n. quoddam quod omni cõpetit trinitati, & etiã nõ trinitati. Esse enim ipsũ, & trinitati, & etiã nõ numero competit: at impar esse & ipsum cui⁹ trinitatis, & alijs etiam pluribus, quinario nempe competit: non tamen genus hoc egredit: quinarius enim numer⁹ est, & extra numerũ impar nihil est. ¶ Talia igitur eousq; sumenda sunt, quousq; tot fuerint sumpta primo, vt vnumquodque quidem illorũ pluribus cõpetat, cũcta autem simul non ad plura se extendant: hanc. n. necesse est substantiã esse rei definiendæ: velut omni trinitati cõpetit, vt sit numerus, vt sit impar, vt si primus: idque vtroq; modo, & quia nõ mensuratur numero, & quia nõ ex numeris constat: id igit iam ipsa trinitas est, numerus inquã impar primus, atque hoc pacto primus. Horum enim prima cæteris etiã vniuersis imparibus insunt, vltimum dualitati etiam competit: at vniuersa simul nulli prẽter trinitatem numero competunt. ¶ Cùm autem necessaria quidẽ sint, ea quæ hoc ipso quid est prædicantur vt antea patefecimus: vniuersalia nãque necessaria sunt, trinitati verò vel cuius alij sic competunt ea quæ sumuntur, hoc mõ necessario quidẽ trinitas ea quæ diximus erit. Substantiam autem hęc eius esse, rationem ve ex hisce patere potest. Nam si id quod assignauimus, non sit ipsius ratio trinitatis: necesse est ipsum quasi genus quoddã ipsius esse, aut nomine vocitatum, aut nomine carens. Igitur nõ trinitati modo, sed præter ipsam alijs etiã competet. Genus enim huiuscemodi ponatur esse naturæ, vt insit potẽtia pluribus, atq; ad plura sese extendat, quod si istud præter indiuiduas alij nulli competit rei, id erit profecto ipsa ratio trinitatis. Nam & hoc etiam supponatur, id cuiusque substantiam esse, quod vltimũ de indiuiduis tali dicitur modo. Quare similiter, & in quibus uis alijs id erit cuiusque ratio, quod hoc extenditur modo.

Primũ documentũ.

Tex. xviij. ¶ Oportet autem cũ notum aliquod quispiã tractat, genus in ea diuidere quę sunt prima atque indiuidua specie, veluti numerum in dualitatem trinitatem ve: deinde illorum eniti definitiones accipere, vt rectæ lineę, & circuli, atque anguli recti, post hoc sumpto quidnam sit genus, vtrum quãtitas an qualitas, proprios affectus per communes primos contemplari: nam ea quæ ijs accidunt quæ cõponuntur, ex indiuiduis, ex definitionibus innotescẽt: ꝓpterea ꝙ definitio simplexq; principium est omnium: & ea quæ simplicibus accidunt per se quidem ipsis solis, per ipsa vero cæteris competunt.

Tex. xix. ¶ Atqui diuisiones quę per differentias ꝓficiscuntur, vtiles ad hoc pacto vestigãdas definitiones sunt: ipsas tamẽ non ostendere, dictum est prius: vtiles autem erunt hoc pacto solum ad ratiocinãdum ipsum quid est. Atque videbitur ipsa diuisio nihil facere prorsus, sed vniuersa statim sumere: perinde atque si eadẽ ab initio sine diuisione quispiam sumeret. ¶ Refert aũt ea, quæ prædicãtur, primũ an posteriu⁹ prædicentur: veluti si animal mite bipes: an bipes animal, mite dicatur. Etenim si ẽ duobus omnis definitio constet, & vnũ quid sit ipsum animal mansuetum, atque rursus ex hoc & differẽtia fiat vnũ, homo inquã, vel quic quid tandẽ id sit ꝙ vnũ efficitur, necesse est diuidentem petere semper. ¶ Præterea hoc pacto dũtaxat fieri põt, vt nihil eorũ permutet quæ sunt in definitione ponẽda sumpto nãq; gñe primo si accipiatur aliqua diuisionum inferiorum, nõ omne cadet in illã: ceu nõ omne animal aut cõtinuarum aut diuisarum alterũ est, sed volatile animal omne: huius est. n. hæc differentia. Prima autem animalis ea est differentiã, in quã omne animal cadit: & cuiusque cæterorũ similiter generum, & eorũ quæ sunt extra animal. Et eorũ quæ sub ipso sunt collocata. Ceu volucris ea est differentia prima, in quã omnis volucris cadit, & pisces itidem ea in quã omnis piscis. Hoc igitur si ꝓficiscatur quispiã pacto, sciat nihil prorsus prętermisisse: ꝙ si non hoc modo procedat, & prætermittere eũ necesse est, & id ipsum quoque nescire.

2. Docu.

3. Docu.

4. Docu.

Tex. xx. ¶ Non autem oportet eum qui definit ac diuidit, omnia scire quę sunt: quanquã nonnulli cẽsent fieri non posse, vt quisquã vnquam differentias ad vnumquodque cuiusq; sciat, nisi scierit vnumquodque: sine vero differentijs nunquam fieri posse, vt quicquã sciat. A quo nãque non differt quippiã, idem quod illud inquiunt esse: à quo vero differt, ab eo diuersum esse. Primo igit hoc est falsum: non. n. quauis differentia sunt res diuersæ. Complures. n. in sunt rebus eisdem specie differentiæ, sed non per substantiã, neq; per se. Deinde cũ quispiam acceperit ea quæ opponuntur, & differentiã, & omne, aut in hanc partem, aut in illam cadere dixerit, sumpserit que in altera parte rem eam quam quærit esse, & id ipsum cognouerit, nihil refert si sciat nec ne de quibus aliæ differentiæ prædicantur. Patet enim eum habiturum esse rationem substãtiæ, si sic

profi-

proficiſcens ad ea tandem peruenerit, quorum velterius non eſt differentia. ¶Omne autem in ipſam diuiſionem cadere, ſi ſint ea oppoſita quorum non eſt medium quicquam, poſtulatio non eſt. Neceſſe eſt enim omne in altero ipſorum eſſe, ſi illius eſt differentia.

Tex. xxj. ¶Ad extruendam autem probandã ve per diuiſiones definitionem, hæc tria ſunt obſeruanda. Primum, vt ea ſumãtur, quæ hoc ipſo quid eſt prædicantur: ſecundũ, vt hæc ita diſponantur, vt primum primo, ſecundũ ſecũdo in loco ponatur: tertium, vt hęc omnia ſint. Atque primum iſtorum erit, ſi poſſumus quẽ admodũ ad accidens ratiocinari, ipſum inquã competere, & per genus probare. ¶Secundum fiet, ſi ipſum primum ſumpſerimus: hoc autẽ erit, ſi id accipiatur quod tale eſt, vt ipſum quidem omnia deinde ſequantur, omnia autem ipſum ecõtra non ſequantur: neceſſe eſt enim aliquid eſſe tale: quo ſumpto, idem iam erit & in inferioribus modus. Id enim erit, ſecundum quod cæterorũ eſt primum: & id etiam tertiũ, quod eſt hærentium primum: ſupero nanque ſublato, id quod hæret cæterorũ erit primum, vt patet. Et in cęteris eodem modo. Patebit autẽ hæc omnia eſſe, quod erat tertium: ſi ſumpſerimus primũ ipſum per diuiſionem, omne aut hoc animal eſſe, eſſe autem hoc: & rurſus totius differentiam, huius verò extremi nonvlterius differentiam eſſe: vel etiam ſtatim, cum vltima differentia ab ipſo toto non differre id ſpecie. Patet enim, neque plus quàm oportet quicquam additum eſſe: omnia nanque ſumpta, hoc ipſo quid eſt prędicantur: neque quicquam deeſſe: nam aut genus aut differentia eſſet. At genus eſt ipſum primum, & hoc cum differentijs ſimul eſt ſumptum: differẽtiæ etiã vniuerſæ ſunt ſumptæ, nulla enim prorſus poſterior eſt. Specie nanque differret ipſum extremum. At hoc dictum eſt non differre.

Tex. xxij. ¶Quærere autem oportet, inſpiciendo primum ad ea quæ ſunt ſimilia, & nullam inter ſe differentiam habent, quidnam idem habeant vniuerſa, deinde ad alia quæ ſub eodem cum illis genere collocantur: & ſunt quidem eiuſdem inter ſe ſpeciei, ab illis autem ſpecie ſunt diuerſa. Atque ſi in ijs accipiatur aliquid penitus idem, & in alijs ſimili modo, rurſus conſiderandum eſt, ſi in ijsquę ſunt ſumpta, ſit aliquid idem, quouſque ad vnam rationem fiat acceſsio. Hæc enim erit ipſius definitio rei. Quod ſi non ad vnam rationem, ſed ad duas vel plures itur, patet id quod quęritur nõ vnum quid eſſe, ſed plura. ¶Veluti ſi quæratur quidnam ſit magnitudo animi, cõſiderandum eſt in aliquibus quos quidem ſcimus eſſe magnanimos, quidnam habeant vnum omnes, eo pacto quo tales eſſe dicuntur. Ceu ſi Alcibiades fuit magnanimus, & Achilles, ac etiã Aiax quid vnum omnes habeant. Atque id eſt eos contumeliam non ferre: nam primus, intulit bellum: ſecundus iratus, ſe à ſocijs defendendis ſeiunxit: tertius, ſibi mortem conſciuit. Rurſus in alijs conſiderandum eſt, vt Lyſandro ac Socrate, quidnam & iſtis inerat vnum. Atque id eſt æquabiliter ſeſe habere in ſecundis atque aduerſis rebus fortunę. His ſumptis, conſidero quidnamidem habeãt hæc, æqualibitas inquã in rebus fortunæ, & pati cum illata contumelia eſt, non poſſe. Quod ſi nihil habeant idem, duæ profecto magnanimitatis ſpecies erunt. Omnis autẽ definitio vniuerſalis eſt ſemper. Medicus enim ſalubre non cuidam oculo, ſed aut omni, aut ſpecie determinato definit.

Quod ſpecies facilius quam genera definiatur. Cap. XV.

ATque facilius definire ſingularia quam vniuerſale eſt. Quapropter æquiuocationes enim in vniuerſalibus magis latent, quam in ijs quæ non differunt. Vt autem in demonſtrationibus ratiocinandi forma, ſic in definitiõibus diluciditas inſit oportet: quę quidem fuerit, ſi ſeorſum id definiat quiſpiam ꝙ in pluribus generibꝰ eſt, per ea quæ in vnoquoque dicuntur: veluti ſimile non omne, ſed id quod in coloribus & figuris eſt: & acutũ ſimiliter, quod eſt in voce: & ſic ad ipſum commode proficiſcatur, cauens nè æquiuocationem offẽdat. Quod ſi neq; differere trãſlationibꝰ oportet, patet neq; definire oportere, aut trãſlationibꝰ aut hiſce quę per translationẽ dicunt. Erit enim neceſsitas, vt translationibus differatur.

HOc eſt quartum mẽbrum atque adeo potiſsimum huius libri in quo poſtquam in ſecundo viſum eſt non poſſe, quod quid eſt, demonſtrari, tradit in his duobus capitulis Ariſto. modum quo venari inueſtigareque poſſumus genus & differentiam quibus conſtituitur quidditatiua definitio. Atqui in diuiſione Commentatoris capitulum hoc decimum quartum vſque ad ſex textus attingit. In primo qui eſt numero decimus ſeptimus conſtituit ſtatim qualia debent eſſe illa ex quibus definitio quidditatiua componitur: habetque tres particulas. In prima propoſita prius intentione quę eſt dicere quo pacto nos oporteat venari quod quid eſt præiacet diſtinctionẽ. Eorum, inquit, quæ ſemper & vniuerſaliter de quolibet ſuppoſito ſubiecti prædicantur,

alia sunt superiora quæ videlicet excedunt subiectum non tamen transgrediuntur genus generalissimum subiecti, alia sunt quæ transgrediuntur genus ipsius subiecti. Exempli gratia de ternario prædicatur ens necessario & vniuersaliter, transgreditur tamen generalissimũ ternarij, quia nõ solum quantitati sed qualitati & substãtiæ conuenit: at vero impar numerus superior quide est quam ternarius: quia competit quinario & alijs non tamen excedit generalissimum, quia solum dicitur de numero. Idem exemplum est de his prædicatis, animal, corpus respectu hominis. ¶ In secunda particula, (talia igitur.) subdit quales esse debent partes definitionis. Est ergo conclusio. Definitio quidditatiua constituitur quando componuntur plures partes quæ essentialiter prædicãtur quarum singulæ sunt superiores ad definitum, collectio tamen omnium conuertitur cum ipso. Exemplum est si dicas, ternarius est numerus impar vtroque modo: primus numerus enim alijs conuenit quam ternario & pariter numerus impar & pariter numerus vtroque modo primus, numerus enim dicitur vno modo primus, qa non mensuratur numero, ideſt, cuius numerus non est pars aliquota sed sola vnitas, & isto modo nõ solum ternarius sed quinarius & septenarius est numerus primus: alio modo dicitur primus, quia non componitur ex pluribus numeris & isto modo inter impares solus ternari⁹ est primus: nam quinarius componitur ex ternario & binario, ternarius vero solum ex binario & vnitate quę nõ est numerus. Sed tamen isto modo etiam binarius est primus, est enim binarius isto modo primus inter pares, & ternarius primus inter impares. Ait ergo Aristot. quod singulæ particulæ sunt superiores ad ternarium, tamen omnes simul conuertantur cum ternario: quia per hoc quod est primus secundo modo separararatur ab alijs imparibus, & per hoc est quod impar separatur à binario. ¶ Est tamen hic dubium ex Aristotel. 7. metaphysi. text. 43. vbi ait, quod vltima differentia conuertitur cum specie, ex quo sequitur quod non est necesse vt quælibet pars definitionis per se sit superior ad definitum.

¶ Respondetur, vt diximus in prædicabilibus capitulo de differentia, quod inuenta vltima differentia illa quidem conuertitur cum specie: sed quia est difficillimum vltimas differentias singularum specierum inuenire, illam solet temper Aristotel. per plures communes circunscribere. Sicut qui opinantur intelligentias aut corpora cœlestia esse animalia rationalia (quos forte secutus est Porphyrius) dicunt hominem esse animal rationale mortale, quorum quælibet pars excedit definitum & omnes simul conuertuntur cum illo. ¶ In tertia particula, (cum autem necessaria) probat id quod intendit in hoc primo text. videlicet, quod talis prædicatorum compositio sit definitio quidditatiua. Et ratio est hæc. Talis collectio prædicatorum conuenit quidditatiue vniuersaliter subiecto, id est, omni eius indiuiduo & semper (semper enim loquitur de vniuersali posterioristi co) & conuenit etiam conuertibiliter: ergo est definitio. Antecedens supponit ex dictis, & probat consequentiam: nam dato opposito quod non est definitio, sequitur quod erit genus postquam quidditatiue prædicatur, & per consequens conueniet alijs a ternario, cuius contrarium supponitum est, quod si non est genus sequitur vt sit definitio, quia non est aliud quidditatiuum prædicatum. ¶ In text. 18. (oportet autem.) constituto qualia debent esse ea ex quibus definitio quidditatiua componitur, incipit tradere modum quo sit inquirenda. Et tradit duos modos scilicet via diuisionis in quatuor textibus, & via cõpositionis in text. 22. ¶ Atqui primum documentum quod hic raro intelligitur, & est nihilominus initium inquirendæ definitionis est, quod cu quis tractat aliquod totum, id est, cum inquirere vult definitionem alicuius specie siue specialissimæ siue subalternæ, quæ dicitur totum eo quod componitur ex genere & differentia, sta tuere debet primum omnium in quo sit prædicamento. Quod facturus est diuidendo genus, ideſt, quodcunque prædicamentum à generalissimo procedendo vsque ad indiuidua in specie, scilicet, specialissimas species videlicet per arborem prædicamentalem: vt quantitatem in continuam & discretam: discretam in numerum parem & imparem: & parem in numerum primum (qualis est (qualis dualitas & compositum ex numeris) quaternarius & alj) & eodem modo imparem, & ita venietur ad dualitatem & ternarium quæ sunt duæ species specialissimæ. Et tunc cuiuscunque speciei inuestiganda est definitio, ideſt, proprietates, vt dinoscatur illa species quæ proponitur definienda in quo sit prædicamento. vt puta quid sit linea recta, quid circularis. Transfert se ad species quantitatis continuæ, vt ostendat eandem esse rationem in continuis & in discretis. ¶ Post hoc inquit sumpto per huiusmodi diuisiones & proprietates, quidnam sit genus speciei definiendæ, videlicet, ad quod prædicamentum pertineat: sit ne quantitas an qualitas, &c. per effectos communes illius prædicamenti inuestigandæ sunt propriæ differentiæ illius speciei. Exempli gratia, vestigare quis intendit definitionem hominis, perpendat primum sit ne substantia, an quantitas, aut qualitas, id autem cognoscet per modos intrinsecos & per proprietates prædicamentorum, puta sit ne per se an in alio. (Nam ea, inquit, quæ his accidunt quæ componuntur ex indiuiduis, ideſt, simplicibus.) ex definitionibus innotescent, scilicet, simplicium: nam definitio simplex principium est omnium inferiorum, & quæ simplicibus per se accidunt, ratione ipsorum simplicium conueniunt compositis. Simplicia hic vocat superiora genera, composita vero inferiores species, quippe quæ ex superioribus generibus addita semper differentia componuntur. Exempli gratia, esse per se est modus intrinsecus qui per se primo conuenit substantiæ: corpori autem & animali & homini conuenit inquantum sunt substantiæ: esse subiectum diuisionis secundum trinã dimensionem per se conuenit corpori: sed animali & homini conuenit inquantum sunt corpora: & ita deinceps. Habito ergo, quod homo est substantia postquam est per se, inquirendum est sit ne corpus an spiritus: cognoscetur autem esse corpus: quia est subiectum trinæ dimensionis, quo habito inquirendum est sit ne animatum an inanimatum: cognscetur per proprietatem animati quæ est per se moueri: & habito quod sit animatum, videndum est quod, an sit animal, per sensibile, quod per se conuenit animali: & deinde videndum sit ne rationale an irrationale, per hoc quod est vti ratione aut non vti ratione. Et hoc modo definitio simplex, ideſt, superioris est causa innotescendi compositæ: id est, inferioris. ¶ In text. 19. (atqui diuisiones.) addit ad maiorem explicationem alia tria documenta: post primum ergo iam dictum. Secundum documentum est quod diuisiones generum debent fieri per differentias proximas oppositas: vt numerus diuidatur per parem & imparem. Nam si fieret diuisio per singulas species abiret in infinitum, aut saltem non possemus illas comprehendere, vt paret in speciebus animalis. At ne videatur sibi ipsi contradicere, quippe qui dixerat capi. 5. quod quid est, non demonstrari per diuisionem: respondet, quod per diuisionem non demonstratur quod quid est, ad sensum suprædictum, sed

Text. 18.

Primum documentum.

Text. 19.

Documẽ

inueſtigatur: non enim per diuiſionem cõcluditur quod animal rationale ſit quidditatiua definitio hominis: quia nec demonſtratur illas partes eſſe genus & differentiam ſed ſupponitur quod proprium ſubſtantię ſit eſſe per ſe, & proprium corporis ſit eſſe ſubiectum diuiſionis: & ita ex ſuppoſitionibus peruenitur ad hoc quod homo ſit animal rationale: an vero illæ partes ſignificent eſſentiã hominis philoſophus naturalis examinat, aut metaphyſicus. ¶ Tertium documentum eſt. (refert autem, &c.) id eſt, differt quo ordine partes definitionis ponantur, illa enim quæ contrahitur debet præcedere, quæ contrahit debet ſubſequi: vt genus debet præcedere differentiam: & inter differentias, illa quæ contrahitur. Ponit tamen primum exemplum de differentijs quarum vtraque poteſt per alteram contrahi, vt manſuetum & bipes, quod vnumquodque eſt commune homini & aliquibus brutis nihilominus cum dicitur, homo eſt animal manſuetum bipes, denotatur quod manſuetum conſtituat cum animali vnum genus quod cõtrahitur per bipes, diſtinguẽs hominem ab equo qui eſt quoque animal manſuetum: ſed cum dicitur, homo eſt animal bipes manſuetum, ecõuerſo maſuetum contrahit bipes diſtinguens hominem a vulture. ¶ Quartum documentum eſt ibi, (præterea hoc) vt patet in diuiſione nihil ommittatur eorum quæ intrant definitionem. Vbi notandum eſt, quod omnes differentiæ ſuperiorum generum formaliter aut virtualiter pertinent ad definitionem ſpeciei: nam vt in arbore Porphyriana dictum eſt, differentia diuiſiua ſuperioris generis eſt inferioris conſtitutiua. Si ergo quis diuideret ſuperius genus per differentias remotas diuiſiuas inferioris generis, vt ſi quis diuideret ſubſtantiam per greſsibile, reptile, & volatile, & aquaticum, prætermitteret multas ſpecies ſubſtantiæ quibus illæ differentiæ non competerent: nam illæ ſolum ſunt differentiæ animalis: & ideo cum illæ differentiæ non diſtinguerent totam eſſentiam ſubſtantiæ, non ſufficerent ad inueſtigandum definitionem cuiuſcunque ſubſtantiæ. Ponit exemplum de animali, quod non debet immediate diuidi per animal continuarum alarum (qualis eſt ves pertilio) & animal diuiſarum (quales ſunt aliæ aues) quia animal nõ cadit, ideſt, non comprehenditur totum ſub illis ſpeciebus quæ ſolum ſunt differentiæ animalis volatilis: ſed animal prius diuidendum eſt per volatile, greſsibile &c. Et ita concludit procedendum eſſe in diuiſione per differentias immediatas: ¶ In tex. 20 (non autem oportet.) reſpondet duabus falſis opinionibus. Prima erat dicentium neminem poſſe cognoſcere differentiam quidditatiuam alicuius ſpeciei, niſi cognoſcat omnia rerum genera & ſpecies: nam hoc non differre ab illo, eſt eſſe idẽ cum illo, & differre ab illo, eſt eſſe diuerſum: vnde illi inferebant quod nemo poteſt ſcire à quibus homo differat quin cognoſcat omnia entia a quibus differt. Diluit autem hunc errorem dupliciter. Primo, quia multæ ſunt differentiæ accidentales rerum quæ ad earum quidditatem nihil pertinent, quas proinde impertinens eſt cognoſcere ad cognoſcendam quidditatem: vt ad cognoſcẽdum quid eſt homo, nihil refert ſcire, quid eſt album, aut magnum, aut ſimile, &c. Et præterea cum quiſpiam diuiſerit genus per differentias contrarias, & acceperit illam qua conſtituitur ſpecies, non indiget comprehendere alia omnia quæ comprehenduntur ſub contraria differentia: vt diuiſo genere per rationale & irrationale, & habito quod homo eſt animal rationale: nihil amplius ea oportet ſcire vniuerſa quæ continentur ſub irrationali. ¶ Secunda opinio erat dicentium, quod qui vtitur huiuſmodi diuiſione neceſſe eſt vt poſtulet & petat à reſpondente genus quod diuiditur contineri ſub aliquo membro diuiſionis: quo inſinuabant illud noneſſe neceſſarium. Dicit ergo Ariſtoteles, quod qui diuidit genus per immediatas, & oppoſitas differentias non neceſſe habet hoc petere, quia neceſſarium eſt vt genus ſub aliqua oppoſitarum differentiarum contineatur, omne enim animal aut rationale eſt aut irrationale. Secus ſi diuiſio fieret per poſitiuas differentias: vt animalium: aliud greſsibile, aliud volatile, aliud reptile, aliud aquaticum: non enim eſt euidens non eſſe alias ſpecies animalis nobis forſan ignotas. ¶ In text. 21. (ad extruendam autem.) excluſis erroribus eorum quæ non requiruntur ad diuiſionem qua quæritur quidditatiua definitio ponit tria quæ requiruntur. Primum, vt ſumantur ea quæ quidditatiue prædicantur. Secundum, vt diſponantur in definitione ordine iam dicto in tex. 19. Poſtremum eſt, vt ponantur in definitione omnia quæ requiruntur ad explicandum quidditatem & eſſentiam definiti. Atque primum inquit obſeruabitur ſi ratiocinemur ad genus quemadmodum ad accidens, id eſt, ſi per definitionem generis poſitam in. 1. Topic. capit. 4. examinemus an id quod ponitur loco generis ſit genus, ſicut per definitionem accidentis examinamus, an aliquid ſit accidens. ¶ (Secundum autem fiet.) id eſt, ſecundum obſeruabitur, ſi inter differentias illa præcedat quæ ſequitur in conſequentia ad omnes alias, non autem aliæ ſequuntur ad ipſam: nempe ſi fuerit ſuperior ad alias: vt ſi dicas, homo eſt animal greſsibile bipes, ſequitur enim hoc eſt bipes: ergo greſsibile: quare bipes contrahit greſsibile & non econuerſo: ſicut ſequitur, eſt greſsibile: ergo animal & non econuerſo. ¶ Patebit autem hæc omnia eſſe, &c.) id eſt, tunc definitio conſtabit ex omnibus quæ pertinent ad eius quidditatem ſi in diuiſione a generaliſsimo incipientis nullum inter medium prætermittamus, ſed vt dictum eſt per inter medias ſemper differentias diuiſio deſcendat. ¶ Concludit ergo dicens: (manifeſtum enim eſt. &c.) concludit in quam, quod iſto modo conſtituetur adæquata & conuertibilis definitio quæ nec plus, nec minus continet quam requiritur: nam ſi ſola prædicata quidditatiua ſumantur, non continebit plus: quia quicquid quidditatiue prædicatur de ſpecie, aut eſt genus aut differentia illius. Ait differentiam prædicari inquid, non ſi ſeorſum accipiatur, nam tunc ſolum prædicatur eſſentialiter: ſed quia pertinet ad quidditatem rei, & ideo addita generi tota definitio prædicatur in quid: quod autem talis definitio non contineat minus, patet per id quod modo dicebamus ſi in diuiſione nihil prætermittatur, cum enim ventum fuerit ad vltimam differentiam, quæ amplius diuidi non poteſt, illa demum adæquate conuertetur cum definito. ¶ In textu. 22. (quærere autem.) tradit Ariſtoteles aliam ſecundam artem venandi definitionem modo compoſitiuo. Ait enim, quod ad iudicandum rei alicuius aut formæ definitionem debent primo ſimilia conſiderari & diſſimilia: & deinde videre an aliqua ſit vna ratio communis omnibus illis, quod ſi fuerit, ſignum eſt quod conuenit illis vna definitio. Si vero non reducantur niſi ad duas aut plures, non comprehenduntur ſub vna definitione. Exempli gratia. Conſidero vnum hominem eſſe rationalem, & alium, & omnes, & video equum homini diſſimilem, eſſe hinnibilem, & pariter vniuerſos: quæ rationes non comprehenduntur ſub vna, ſicut albedo & nigredo comprehenduntur ſub vna ratione viſibilis: & ideo homo & equus habent diuerſas definitiones. Exemplum Ariſtotelis eſt de magnanimitate (ceu ſi Alcibiades fuit magnanimus &

Documẽtũ.

Documẽtũ.

Tex. 20.

Text. 21.

Tex. 22.

Achiles & Aiax.) Boetius vertit Alcides, qui est Hercules: tamen in Græco non est nisi Alcibiades, qui cum Athenis ægre ferret Niciam sibi honoribus præferri, ad Lacedæmonios defecit, cum quibus propriæ patriæ bellum intulit. De Achille vero nota est historia, qui cum in expeditione esset Græcorum aduersus Troiam, ob ereptam sibi ab Agamemnone Brisei idem bello abstinuit. Aiax alter fuit Oileus. Hic autem est Thelamonius: qui cum petisset Achillis arma defuncti & Vlysi potius à iudicibus fuissent decreta, iniuriam ferre non potens sese interemit. In rei veritate non fuit vera in his virtus magnanimitatis, cum primus patriam bello petiuit, alter patriã in necessitate deseruit, & tertius occidit se: sed tamen cum omnes id fecissent ex animi magnitudine, quia scilicet, non ferebant alios honoribus se anteire, dicit Aristotel. quod eadem erat ratio magnanimitatis in omnibus: quæ est æstimari se magni. Et pariter in Lysandro & Socrate: quanuis Socrates longanimis fuit in toleran dis iniurijs. Lysander vero, vt est apud Plutarchum, accerrimus in illis propulsandis: ex eadem tamen ratione magnanimitatis vtrumque procedit. Vnde cõcludit Aristotel. quod cum definitio non sit particularis sed vniuersalis: nam medicus inquit non definit quid est salubre huic oculo, sed cuicunque eodem morbo laboranti, fit vt quanuis magnanimitas in istis diuersa videatur, tamen propter eandem rationem communem vna est omnium definitio.

Capit. 15. **In capite decimoquĩto quod** in diuisione Commentatoris ad eundem text. 22. pertinet, docet Aristotel. quod isto modo compositiuo facilius inuenire possumus definitionem speciei quam generis: & ideo oppositio modo ad diuisionem a singularibus ideſt, ab speciebus specialissimis ad vniuersalia ascendere oportet. ¶ Quod probat dupliciter: primo, quia in specie specialissima, quippe cum non sit per differẽtias essentiales amplius diuisibiles, minus latent æquiuocationes: in generibus autem latent æquiuocationes, eo quod diuiduntur per differentias inæqualiter perfectas vt capite de genere expositum est: æquiuocatio autem impedit rei cognitionem. Enimuero ratione ipsam animalis, puta esse sensibile, non tam perfecte cognoscimus in communi quam cum illam cognoscimus in qualibet specie. ¶ Secunda ratio est, quia quemadmodum in demonstrationibus necesse est præsupponere aliqua per se nota ex quibus ad ignotiora procedat demonstratio, ita in definitionibus à notioribus & facilioribus oportet pcedere: sed facilius est genus vniuersale per rationes particularium specierum cognoscere: ergo ab illis incipiẽ dũ est. Probat minorem exemplis: qui enim inquit vult notificare quid est simile, facilius explicabit secundum rationem specificam, quæ est in coloribus in quibus eadem dicuntur similia quæ eundem habent colorem, aut in figuris quarum similitudo consistit in hoc quod constent ex æqualibus angulis: & pariter acutum euidẽtius cognoscitur si ostendatur in vocibus, aut in saporibus, aut quantitatibus: alia est enim ratio acuti in sapore, alia in voce, alia in quantitate. ¶ Dubium posset hic esse ex dictis Aristotel. ex. 1. Physico. vbi ait, quod ex vniuersalioribus procedendum est ad minus vniuersalia: hic vero dicit oppositum. Facillime tamen hoc diuiditur per communem distinctionem, scilicet, quod vniuersaliora sunt notiora naturæ: minus autem vniuersalia sunt notiora nobis: & ideo ordine naturæ incipiendum est ab vniuersalioribus addendo semper nouas differentias: & componendo nouas species, sicut natura operatur prius

Dubium.

producens vitam animalis quam vitam hominis: sed quantum ad cognitionem nõstram procedimus à compositis resoluendo illa simpliciora principia. ¶ Tandem in fine capitis, (quod si neque.) addit Aristoteles vltimum documentum, quod videlicet sicut de re non est disserendum per metaphoras, alias committeretur æquiuocatio, vt si quis arguat, quicquid habet caput est animal: arbor habet caput: ergo arbor est animal (nam caput metaphorice dicitur de radice arboris) ita nec definiendum est per metaphoram, vt si quis definiat hominem quod sit arbor inuersa, aut quod arbor est homo inuersus: caput enim arboris est radix: quæ cum sit sub terra videtur homo cuius caput est in terra & pedes sursum elauati: & econuerso homo apparet arbor euulsa cuius radices in altum prominent. ¶ Dubium autem est circa doctrinam horum duorum capitum. Cum Aristotel. duas hic vias tradiderit inuestigandi quod est, scilicet, diuisionis & compositionis, vtram istarum recitauerit tanquam propriam. Enimuero Commentator in prologo de anima, comment. 5. dicit inter antiquos ties fuisse in hac parte sententias. Hippocratis enim, inquit, opinio fuit, quod quid est, inquirendum esse demonstratione. Plato vero censuit vestigandum esse via diuisionis. Aristotel. autem sententia fuit inuestigandum esse via compositionis. Et idem affirmat illic Sanct. Thom. lectio. 1. hic autem videtur Aristotel. approbasse viam diuisionis, cum dixit text. 19. diuisiones non demonstrare quidem quod quid est, vtiles tamen esse ad illud inuestigandum. ¶ Ad hoc dubium respondetur tria. Primũ quod Aristotel. non reprobat viam diuisionis: imo asserit esse vtilem saltem ad inquirendum genus. Secundus est, quod diuisio sine compositione non sufficit, sed simul dum superiora diuiduntur componuntur inferiora: nam differentia diuisiua superioris est constitutiua inferioris. Cum enim inuestigamus definitionem hominis, ex prima diuisione substantiæ in incorpoream & corpoream omittimus in corpoream, & eligimus substantiam corpoream, & postea diuiso corpore in inanimatum & & animatum, colligimus substantiam corpoream animatam, cui post addimus sensibilem, ac denique rationalem. Et hanc forte Aristotel. appellauit viam compositionis. ¶ Sed tertio dicimus, vt iam modo dicebamus, quod in definitionibus procedendum est à notioribus nobis puta ex compositis speciebus ad simplicia & superiora genera,

Documẽti

Dubium.

Quòd diuisio & analogia cõducuntur ad inuestigandum propter quid.

CAP. XVI.

VT autem facultatem mediorum ad ea demonstrãda quæ proponuntur habeamus, perueſtigare oportet & ea quę animantibus apertis inſpiciũtur, & ipſas quoque diuiſiones.

nes. Atque ſic perueſtigare oportet, ſuppoſito genere communi omnium: ceu ſi animalia ſint ea quæ conſiderantur, quæ nam omni cõpetunt animali. Quibus ſumptis, rurſus identidem perueſtigare oportet, quæ nam cætero rum primo cuilibet inſunt? veluti ſi id ſit auis, quænam omnem auem ſequuntur? & ſic ſem per quæ nam propinquiſsimo competunt? Patet enim, nos poſſe iam dicere propter quid inſunt ea, quæ competunt hiſce quæ ſub ipſo communi ſunt collocata: vt propter quid homini competunt, aut equo? ſit autem animal quidem. b. pro. a. vero ponantur ea quæ animal omne ſequuntur: pro. c. c. d. vero animalia ſingula collocẽtur. Patet itaque propter quid. a. competit ipſi. c. propter. b. nanque competit. Et ſimiliter cæteris. Eadem autem eſt ſem per & in alijs ratio, atque nunc ſic dicimus per tradita nobis nomina communia rebus.

Text. xxiij. ¶ Oportet autem non ſolum in his ipſis dicto modo conſiderare, ſed etiam ſi aliquid aliud videatur commune competẽs, & ipſum accipere: deinde ſumere, & ea quæ ipſum ſequitur, & ea quæ hoc ſequuntur? veluti cornigeris competit omaſum habere, ſuperioribuſque vacare dentibus. Sumantur igi tur hæc, & rurſus accipienda ſunt ea quibus cõ petit, ſequiturque gerere cornua. Patet enim propter quid illis competunt, ea quę diximus nam ob id ipſum illis inerunt, quia cornua gerunt. ¶ Et in ſuper alius modus perueſtigandi per ſimilitudinem rationis: non enim poteſt vnum quippiam idem ſumi, quod quidem & ſepium & ſpina & os appellare oportet: inerunt autem & his, atque ſequẽtur aliqua, qua ſi talis ſit vna quædam natura.

Textus. xxiiij. ¶ Eadem autem ſunt non nulla eorum quæ proponuntur multipliciter: quædam enim ex eo ſunt eadem, quia medium idem habent: veluti quia ſunt omnia antiperiſtaſis: atque horum nonnulla ſunt eadem genere, quæcunque differentias habent ex eo, quia ſunt diuerſorum, vel alio modo: vt propter quid reſonat, aut propter quid apparet, & propter quid Iris exiſtit: vniuerſa enim hæc idem ſunt propoſitum genere: omnia nanque ſunt planè reflexio, ſed ſpecie ſunt diuerſa. ¶ Quædam autem differunt ex eo, quia medium eſt ſub alio medio veluti propter quid Nilus decreſcente menſe magis affluat aquis, quia menſis decreſceus ſimilis magis hyemis eſt: propter quid menſis decreſcens ſimilis magis hyemis eſt? quia Luna decreſcit. Hæc enim ſic inter ſe habent, vt patet.

Hic incipit membrum quintum huius libri, in quo poſtquam oſtenſum eſt quomodo ſit inueſtigandum quod quid eſt, docetur in his duobus capitulis quommodo inueſtigandum eſt, propter quid id eſt, quodcunque medium ad demonſtrandum quancunque concluſionem. Atqui in hoc capi. 16. ſunt tres particulæ. Prima pertinet ad eundem tex. 22. Secunda eſt tex. 23. &. 3. eſt text. 24. ¶ Eſt ergo primum documentum in prima particula, quod ad inueſtigãdum propter quid cuiuſcunque paſsionis oportet habere præ oculis omnes diuiſiones a generaliſsimo vſque ad ſpecialiſsima, & deinde conſiderare ea quæ ſunt propria cuicunque generi, vt ſcilicet ea quæ ſunt propria ſubſtantiæ inquantum eſt ſubſtantia, & ea quæ ſunt propria animali inquantum eſt animal, & ea quæ ſunt propria animalibus inquantum aues, &c. Quo habito facile quãcunque paſsionem generis ſuperioris poſſumus demonſtrare de quacunque eius ſpecie. His ergo conſideratis facile quicunque poteſt paſsiones ſuperioris generis de ſingulis eius ſpeciebus demõſtrare, ſumpto pro medio illo genere quod eſt proprium ſubiectum illius paſsionis: vt ſi ſenſibile, aut dormire & vigilare quis velit de homine aut de equo demonſtrare, accipiat animal, pro medio quod eſt. b. & dormire & vigilare pro. a. quod eſt maior extremitas, & homo aut equus aut bos pro. c. d. quæ ſunt minores extremitates: & ita tandem fiet demonſtratio, omne animal dormit viciſsim & vigilat, omnis homo eſt animal, ergo. Et eodem modo, habere tres angulos æquales duobus rectis, demonſtrabitur de iſoſcele & de æquilatero, ſumpto pro medio triangulo cui primo conuenit illa paſsio. ¶ In textu. 23. (oportet autem.) qui duas habet particulas dicit primo, quod nõ ſolum id oportet obſeruare vbi tale genus eſt nominatum, ſed etiam vbi non eſt ei nomen impoſitum. Exempli gratia: animal habens cornua, eſt quoddam genus animalium comprehẽdens multas ſpecies, quod quidem non habet nomen impoſitum quidditatiuũ (poſſumus id tamẽ appellare cornigerum) conſiderare ergo oportet quæ ſint propria tali generi animalium: vt puta eſſe omaſum, ideſt, inteſtinum craſſum, habens plures ventriculos propter neceſſitatem ruminationis: item carere dentibus in ſuperiori mandibula, quippe quorum materia conuertitur in cornua. Si ergo de boue aut de ceruo quis voluerit demonſtrare huiuſmodi paſsiones, talis erit tunc demonſtratio, omne animal cornigerum caret dentibus in ſuperiori mandibula: omnis bos eſt animal cornigerum, ergo omnis bos caret dentibus in ſuperiori mandibula. ¶ In ſecũda particula, (& inſuper.) oſtendit præterea inueſtigare propter quid, reducendo paſsionem ad aliquod mediũ quod non eſt ſimpliciter cõmune ſed analogum: vt animal habens ſepium, aut ſpinam, aut os, non eſt ſimpliciter vniuocum genus ſed analogum: vt enim os ſe habet ad animal terreſtre, ita ſpina ſe habet ad piſcem, & ſepiũ ad ſepiam: ſepia genus quoddam piſcis eſt, & etiam ſeps ſepis eſt genus ſerpentis. Accipitur ergo ſepium pro eſſe ſerpentum quod non eſt omnino ſpina. Si ergo aliquam paſsionem communem his tribus generibus animalium velit quiſpiam demonſtrare, debet ſumere pro medio vnum nomen analogum ad illa tria. ¶ In tex. 24. (eadem autem, &c.) qui duas itidem continet particulas, docet inueſtigare propter quid, in rebus ſimpliciter diuerſi generis quibus conuenit aliquo modo vna ratio, quæ licet non ſit generica, eſt tamẽ accidentalis: ſicut per hoc medium quod eſt Antiperiſtaſis, ideſt, reciprocatio ſeu re-

Text. 23.

Text. 24.

percussio, demonstantur multa diuersorum generum: vt propter quid echo resonat? propter repercussionem motus aeris quo multiplicantur species soni: propter quid apparet imago in speculo? propter reflexionem specierum visualium: propter quid apparet iris in nubibus? propter refractionem radiorum solarium ad latera nubis. Omnia enim hęc media sunt reciprocationes quędam licet specie diuersa. ¶ In secunda particula, (quædam autem, &c.) concludit tandem quomodo in assignatione propter quid, media aliquando ordinate procedant vt. a. sit propter. b. &. b. propter. c. vsque ad causam immediatam: vt propter quid Nilus decrescente mense, ideſt, properante ad finem, magis affluat aquis, quia mensis decrescens magis similiatur hyemi. i. magis est humidus. Sed propter quid finis mensis magis est humidus? quia luna decrescit: quæ cum habeat aquarum dominium, ipsa crescente, decrescunt aquę: ipsa vere decrescente, aquæ econtrario crescunt.

DE CAVSIS ET effectibus.

CAP. XVII.

AMbiget aũt quispiã đ causa: & de eo cui⁹ est causa, sit ne tũ causa, cũ est id cuius est causa, veluti cũ frõdes decidũt sit ne tũ ipsa defluendi frondes causa, latitudo inquam foliorũ, siquidem id illius sit causa, vel cum deficit luna, sit ne tum interpositio terræ? Nam si non est, aliqua alia erit ipsorum causa: sin simul sunt causa & id cuius est causa: ceu si intercedit terra, deficit luna: aut si latitudo est foliorum defluunt frõdes: tum mutuò profecto demonstrabuntur. ¶ Sit enim. a. frondes deponit. b. planta cuius sunt folia lata. c. vitis. Si igitur. a. cuilibet cõpetit. b. omnis enim planta, cuius folia sunt lata, frondes deponit. b vero ipsi. c. competit: latas enim frondes quælibet vitis habet. a. etiam ipsi. c. competit: omnisque vitis frõdes suas deponit. Atque causa. b. medium est, vt patet. At licet etiã per foliorum defluxum, lata vitem habere folia demõstrare. Sit enim. d. lata habere folia, abijcire frõdes. e. vitis autẽ. f. Et igitur cuilibet ineſt. f. omnis enim vitis abijcit suas frondes. d. vero cuilibet competit. e. omnis nanque planta quæ frõdes deponit, habet folia lata: omnis ergo vitis habet folia lata, atq; causa est foliorum defluxus. ¶ Quod si fieri nequit vt sint sibi mutuò causæ, causa nanque prior est eo cuius est causa: & deficiendi quidem causa est in medio terram esse: huius autem non est causa deficere luna: atque demonstratio quæ fit per causam, est propter quid: demonstratio vero quæ non per causam fit, est ea qua quippiam tantum esse ostenditur: qui per defectum terram in medio esse percipit, is scit quidem id ipsum esse, propter quid autem est non cognoscit: atque deficere lunam nõ esse causam vt sit in medio terra, sed hoc econtra causam esse vt deficiat luna, inde perspici potest: in ratione nanque deficiendi ineſt, in medio terram esse. Quare patet, per hoc illud, sed non per illud hoc innotescere. ¶ An fieri potest, vt vnius plures sint causæ: nempe etiam fit, vt idem primo de pluribus prædicetur. Sit. a. quod quidem tam. b. quam. c. competat primo, quorum alterum in sit. d. alterum ipsi competat. e. inerit igitur ipsum. a. illis vtrisque. e. inquam &. d. Atque vt insit quidem ipsi. d. causa est ipsum. b. vt cõpetat autem ipsi. e. causa est ipsum. c. quare si causa est, necesse est & rem esse. Si vero res est, non est necesse id esse quod est causa: sed causam quidem esse, non tamen omnem.

¶ An si semper id quod proponitur vniuersale est, causa quoq; tota quędam est, & ideſt cuius est causa, vniuersale etiã est: veluti folijs spoliari toti cuidã ineſt đterminato, & si species sunt illi⁹, & his vniuersaliter aut plãtis, aut huiusce modi plãtis cõpetit: quare & medium in his, & id cuius est causa, æqua sint oportet, & conuertãtur: veluti ꝓpter quid arbores folijs spoliãtur, quid si id ipsum ob congelationem esse oportet, & si congelatio no cuiuis ineſt, sed arbori, folijs arborẽ spoliari oportet. ¶ At quęret quispiam rursus si fieri possit, vt non eadem eiusdem sit vniuersis causa, sed diuersa necne. An si per se quidem est demonstratum, & nõ per signũ, aut per accidens id fieri nequit? quippe cum ipsum medium extremi sit ratio. Sin vero non hoc pacto est demõstratum, fieri potest. ¶ Fit autem & id cuius, & id cui est causa aliqua, per accidẽs vt consideretur: non tamen è numero eorum esse videntur, quæ proponũtur: quod si ita non est, similiter habebunt & medium. Si enim ęquiuoca sint, mediũ habebunt ęquiuocum, si sint vt in genere, medium habebunt similiter, veluti propter quid etiam mutato ordine similitudinẽ subeunt rationũ, est enim alia causa in lineis, & in numeris, atq; eadem alia quidem est vt linearum rationẽ subit, eadẽ autem, vt tale habet in crementum. & eodem in omnibus modo. Vt color autẽ colori, figuraq; figurę sit similis, alia erit alia causa: simile nanque in his est ęquiuocũ, in figuris enim, in similitudine forsitã rationum cõsistit

quæ

quæ inter latera sunt, & angulorum æqualitate: in coloribus autem, in eo quòd vnitas ipsius sensus sit aliqua, aut aliquo tali: ea verò quæ similitudine rationum eadem sunt, medium idē tidem similitudine rationum idem habebunt. ¶Causa autem, & id cuius est causa, atque id cui est causa, ita sese vt mutuò se sequantur habent: nam si hoc sumas per singula, id cuius est causa ad plura sese extendit: velut externos angulos quatuor rectis æquales habere, ampliùs extendit se quàm aut triangulum aut quadratum: quòd si omnia sumas, æquatur: sunt enim quæcunque quatuor rectis æquales externos angulos habent. Similiter sese habet & medium. Est autem ipsum medium extremi, ratio primi, quocirca scientiæ omnes per definitionem fiunt: veluti spoliati frondibus, simul & sequitur vitem, & excedit: & ficum item, atque excedit: sed non omne superat, sed æquatur. Si igitur primum medium sumpseris, ratio illud erit abijciēdi folia: erit enim primum quidem medium versus extremum alterum, tales inquam vniuersas esse, deinde mediū huius succum congelari, vel aliquid aliud tale. At si quispiam interrogauerit quid est defluere folia: congelari respondebimus eius succum, qui in seminis coniunctione consistit. ¶In figuris autem hoc pacto quispiam assignabit, quærentibus quonam pacto se sequuntur causa & id cuius est causa: ponatur. a. cuilibet inesse. b. ipsum autem. b. cuique competat eorū quæ sunt d. a. igitur vniuersale hisce fuerit, quæ sunt. d. Etenim id vniuersale dico, quod non conuertitur: id autem vniuersale vocito primum, cum quo vnumquodque quidem non conuertitur: vniuersa autem conuertuntur, atque æquantur. b. igitur causa est, vt. a. cunctis hisce competat quæ sunt. d. oportet ergo ipsum. a. ad plura sese extendere, quàm ipsum. b. quod si ita non est, cur magis hoc erit illius causa? quòd si. b. non omnibus competit. e. erunt vniuersa illa vnum quid aliud ab ipso. b. alioquin quo nam pacto dicere licebit. a. quidem ipsum omni cō petere. e? ipsum autem. e. non omni competere. a? Cur verò non erit aliqua causa? nam ipsum. a. cunctis competit. d. at ipsis etiam. c. & ipsa igitur vnum quid erunt: atque id considerare oportet: & fit. c. Fieri igitur potest, vt eiusdē, sed nō eiusdem specie, plures sint causæ: veluti vt longæ sint vitæ quadrupedes quidem causa est, ipsas bili vacare: volucres autem, ipsas esse siccas, aut aliquid aliud. ¶Quòd si non statim accedunt ad indiuiduum, & si non solùm vnū, sed plura sunt media, plures etiā & causæ sunt. Vtrum autem mediorum sit singulis causa, id ne quod est versus vniuersaliter primum, an id quod versus singula collocatur? Patet igitur, ea esse quæ propinquissima sunt vnicuique, cui est causa. Nam vt primum sit sub vniuersali, hoc est causa, veluti vt. a. competat ipsi. d. causa est ipsum. c. vt igitur. a. competat ipsi. d. causa est ipsum. c. vt autem. a. competat ipsi. c. causa est ipsum. b. at vt huic insit, id ipsum. At enim de ratiocinatione quidem demonstratio neve, quidnam vtrunque sit, & quo fit modo, satis iam patuit: & simul etiam demonstratiua scientia: est enim idem.

Text. 26.

IN capitu. xvij. secundum sectionem Commētatoris sunt duo textus, nempe vigesimusquintus & vigesimussextus. Sunt tamen in primo particulæ nouem, & in secundo alia decima. In hoc cap. postq; in superiori ostendit quomodo, propter quid, & generaliter quodcunque medium sit inuestigandum, mouet vnam quæstionem circa modum se habendi ipsius propter quid, id est, causæ ad suum effectum. Quærit nanq; vtrum quotiescunque effectus est, tunc etiam causa sit. Atqui hinc tandem colligit in octaua particula conclusionem huius capitis præcipuā, scilicet, quòd inter causam primam & effectum & eius proprium subiectum est mutua conuertentia. ¶Quod si quis dubitet hanc quæstionem superius esse determinatam text. 13. &. 14. vbi dictum est aliquas esse causas quæ simul sunt tempore cum suis effectibus, vt sunt interpositio terræ & eclypsis: aliæ verò quæ tempore præcedunt effectus, vt sunt lapides & fundamenta respectu domus, & generatio respectu prolis. ¶Ad hoc respondetur, quòd quæstio quę hic mouetur pēdet ex illa quæ illic determinata est. Dictum enim est illic, ꝙ in inuestigatione causarum incipere debet syllogismus ab effectibus, vt domus est, ergo fundamentum est: fundamentum est, ergo parietes sunt, & non ẽconuerso. Quærit ergo modo vtrum vniuersaliter hoc sit verum, ꝙ ex effectu semper inferatur causa, & ideo non proponit quæstionem vtrum effectus tunc sit quando est causa: sed econuerso. (Est ne tunc causa cum est id cuius est causa.) Quapropter arguit ad partem affirmatiuam in causa quæ nō semper est simul tempore cum suo effectu, vt habere lata folia est causa quod folia cadant, & tamen non quandocunque est latitudo est casus, vt patet in Augusto. Arguit ergo Aristote. ad partem affirmatiuam, ꝙ etiam in his, vbi est minor apparentia, quandocunque est effectus sit simul causa. Et arguit dupliciter. Primo, causa & id cuius est causa debent esse simul, vt patet de eclypsi & interpositione terræ: sed habere lata folia est causa huius quod est folia cadere: ergo quando cadunt folia simul tunc est ipsa causa putà latitudo foliorum: aut si tunc latitudo foliorum non est, alia est causa illius casus. ¶Secunda ratio est ibi, (sit enim. a.) & est hæc, causa & effectus alterutrum demonstrantur, scilicet, effectus per causam, & econuerso: ergo sunt simul. Consequentia est nota & probatur antecedens. Sit a. maior extremitas, frondes deponere. b. vero medium, lata habere folia: &. c. minor extremitas sit vitis: sequitur tunc a causa ad effectum, omnis planta lata habens folia deponit folia: vitis lata habet folia: ergo deponit folia. Et econuerso ab effectu ad causam etiam sequitur, quæcunque planta deponit folia, lata habet folia: vi-

Text. 25.

Dubium.

3. Particul. tis deponit folia: ergo lata habet folia. ¶ In tertia particula, (Quòd si fieri.) soluit vnum argumentum quod posset fieri contrà hoc. Non potest ex duobus vnum esse causa alterius & econuerso (intelligito in eodem genere causæ) quia causa est prior, natura saltem, quàm effectus: ergo eadem ratione non potest vnum demonstrari per aliud, & econuerso. Respondet negando consequentiam: quia quando causa demonstratur per effectum nō demonstratur propter quid conclusiōis, sed solum quia id est, ipsam esse veram: vt qui demonstrat terram nunc interponi quia luna modo eclypsatur, non demonstrat causam illius interpositionis, sed solum quòd interpositio est. Quod autem eclypsis sit causa interpositionis & non econuerso, probat egregie (quæ probatio est notanda) quia inquit in ratione deficiendi, id est, in definitione eclypsis ponitur interpositio & non econuerso: est em
4. Particul. eclypsis defectus lunæ ex interpositiōe terræ. ¶ In quarta particula, (an fieri potest.) soluit quæstionem propositam præmittens prius quòd idem effectus potest procedere ex pluribus causis remotis, licet vnica sit causa proxima: vt esse uituperabile procedit ex vtroque extremo virtutis, scilicet, ex auaritia & prodigalitate: sit ergo. a. id est, vituperabile quod conuenit. b. &. c. id est, auaritiæ & prodigalitati: & per. b. conuenit. d. id est, auaro: & per c. conuenit. d. id est, prodigo. Tunc inquit, ex quacunq; istarum causarum sequitur effectus, tamen ex effectu nō sequitur quæcunque causa. Non enim sequitur, est vituperabilis: ergo auarus: quia potest esse prodigus. ¶ In
5. Particu. quinta particula textus, (an sit semper.) respondet for-
Conclusio. maliter ad quæstionem ista conclusione: Quando effectus conuenit alicui toti, id est, alicui causæ per se primo vniuersaliter, tunc erit mutua conuertibilitas inter causam & effectum: vt causa proxima huius quod est vituperabile, est facere contra rationem, quod est commune cuicunque vitioso: tunc sequitur, iste est vituperabilis: ergo agit contra rationem. Ponit exemplum Aristot. in causa proxima casus foliorum arboris, quæ est congelatio humidi foliorum: nam latitudo solum est causa remota, quia videlicet arbores habentes talia folia habent multum humidi, quod dum congelatur deficit virtus ad retinendum folium, & ideo cadit: vnde folia lauri licet sunt lata, non cadunt: quia propter calorem non con-
6. Particul. gelantur. ¶ In sexta particula, (At quæreret quispiam.) tractat secundam hanc quæstionem: quæ pertinet ad maiorem explicationem superioris, an videlicet contingere posit quod eiusdem effectus non sit semper eadem causa, sed diuersæ. Et respondet ibi, (an sit per se.) supposita distinctione, quòd causa alicuius effectus alia est per se & propria, alia vero per signum & per accidens. Conclusio ergo est, quòd causa per se & propria non potest esse nisi vnica: nam causa per se debet esse definitio ipsius effectus, causæ vero per signum & per accidēs possunt esse plures. In exemplo superiori conclusio est manifesta: causa enim per se huius quod est esse vituperabile, est facere contra rationem: quæ quidem est vnica ratio in omni vitioso: auaritia autem quæ peccat per defectum, & prodigalitas quæ peccat per excessum, sunt signa & causæ per accidens, quòd fiat contra rationem, per accidens enim est quòd qui agit contra rationem faciat hoc vel illo modo: nam infinitis modis potest quis
7. Particul. agere contra rationem. ¶ In septima particula, (fit autem) exponendo dictam conclusionem docet quomodo medium demonstrationis debeat proportionari extremitatibus, supposito prius hoc fundamento, quòd tam id cuius est causa, id est, maior extremitas cuius medium est causa, quam id cui est causa, id est, quam minor extremitas, cui medium est causa: vt conueniat illi maior extremitas, per accidens considerari potest: vt si dicamus, musicus ædificat, tam causa quam effectus consideratur per accidens: est enim musicus causa per accidens, domus: & domus, effectus per accidens musici. Addit vero, quòd huiusmodi propositiones non sunt de numero eorum quæ proponuntur, id est, non sunt problemata quæ per se habent demonstrari. ¶ Hoc igitur supposito subiungit, quòd qualis fuerit habitudo maioris extremitatis ad minorem, tale debet esse medium. Hoc est, si effectus qui est maior extremitas sit æquiuocus, id est, proueniens ex diuersis causis, medium debet esse illa causa ratione cuius conuenit tali minori extremitati: si vero maior extremitas sit eiusdem generis cum minori extremitate, medium debet esse eiusdem generis. Ponit prius exemplum secundi: vt si iste effectus qui est, commutata proportione se habere demonstrandus sit de quatuor lineis, aut de quatuor numeris (vt sicut duo ad vnum, ita sex se habent ad tria: ergo sicut sex ad duo, ita tria se habent ad vnum) debet sumi pro medio hic terminus, quātitates proportionabiles: nam quanuis linea & numerus sint diuersæ species quātitatis, tamen illud medium propter quod illis conuenit permutatim proportionari, est vna ratio eiusdem generis communis illis. Exemplum autem primi est in coloribus & figuris: vt si similitudo debeat demonstrari de coloribus, aliud medium debet sumi quam si demonstretur de figuris: ratio enim similitudinis in colorib⁹ debet sumi in ordine ad sensum: quia, scilicet, eodem modo afficiunt sensum: vt albedines disgregant, nigredines congregant visum: sed ratio similitudinis in figuris consistit in æqualitate angulorum & laterum. ¶ In octaua particula (causa autem.) ex dictis 8. Particul.
colligit hanc conclusionem principaliter intentam in Conclusio
hoc capite. Passio & proprium eius subiectum à propria principalis.
& per se causa conuertuntur: vt si est risibile, est animal rationale: & si est animal rationale, est homo, & econuerso. Medium vocat causam, passionem verò id cuius est causa, sed subiectum id cui est causa. Vnde subiungit, quòd si pro subiecto sumantur singulæ species primi subiecti talis passionis, tunc passio excedit talia subiecta: vt sensibile cuius proprium subiectum est animal: superius est ad hominem & equum. Ponit autem exemplum vt solet in mathematicis, omnes nanque simul angulos extrinsecos quatuor rectis æquiualere, est passio superior ad triangulum & quadrangulum, imo ad singulas species figuræ rectilineæ: non enim solum triangulo & quadrangulo, sed pentagono & exagono & alijs omnibus rectilineis illud conuenit, vt ex. 31. & 32. cōclusionibus Euclidis libro primo colligitur. Si tamen dicas omnis figuræ rectilineæ anguli omnes extrinseci æquiualent quatuor rectis, tunc æquatur: id est, talis passio conuertitur cum figura rectilinea. Et similiter, inquit, se habet medium talis passionis, quòd, scilicet, excedit
singulas species figuræ rectilineæ. ¶ Inde infert corol Corollariū.
larium, quòd medium extremi ratio est primi, id est, medium quo maior extremitas conuenit minori, est definitio primi, id est, maioris extremitatis: & ideo omnes scientiæ demonstrant per talem definitionem. Vt verbi gratia, frondibus expoliari, est passio superior ad vitem & ficum & ad alias plures arbores & plantas, non tamen omnes superat, sed æquatur alicui: quia datur aliquod primum subiectum, id est, aliquod genus arboris cui primo conuenit illa passio, quæ poterit demonstrari de tali subiecto per proprium medium: puta per hoc, quòd est, humidum congelari. Omnis enim arbor cuius humidum congelatur, spo-
liatur

liatur frondibus: sed illud idem quòd est humidum congelari est definitio huius, quod est frondibus spoliari, siue frondes fluere. Si enim quæratur quid est frondes fluere, respondebitur, quod est succum gelari vbi folium semini arboris coniungitur. ¶ In nona particula, (in figuris autem) docet quomodo hæc omnia in modo & figura exerceantur, docet inquam quomodo passio communis quæ potest habere plures causas remotas, per illas, tanquam per diuersa media, demonstretur de diuersis speciebus diuersorum generum, quibus illæ causæ proprie conueniunt. Exempli gratia, longæ vitæ proxima & propria causa est bonitas complexionis: & ideo propriè demonstratur hoc modo, Omne animal bonæ complexionis est longæ vitæ in suo genere, Petrus est bonæ complexionis: ergo. At vero causa bonæ complexionis alia est in quadrupedibus, pura parum habere choleræ & fellis, vt est in ceruo: in auibus autem, multum habere siccitatis: quæ subinde causæ sunt remotæ longæ vitæ. Si ergo a.i. longam habere vitam, ponatur inesse. b.i. huic medio quod est, carere cholera, &. b. cuicunque eorum competat quæ sunt. d.i. omnibus speciebus quadrupedis (quadrupes enim sit. d.) fit vt. a. vniuersale sit hisce, scilicet, speciebus. d. Vniuersale autem, inquit, idem est quod superius ad aliud: sed vniuersale primum est id quod est superius ad singula, conuertitur tamen cum omnibus simul: vt licet vniuersale hominis sit quodcunque superius vsque ad generalissimum, tamen vniuersale primum, solum est animal, quod conuertitur cum disiuncto ex omnibus speciebus animalis. Quare d. est vniuersale primum omnium specierum quadrupedis. a. vero est vniuersale, quod etiam conuenit auibus. Et hoc est quod ait, quod. a. est superius quam b. quod conuertitur cum. d. nam. si. b. non esset inferius non esset causa ipsius. a. loquitur enim de causis inadæquatis & remotis. Quod si rursus. b. i. carere cholera non omnibus competit. e. i. speciebus auis (. e. enim est auis) conuenit. a. speciebus. e. per aliud medium quam b. illud ergo erit. c. scilicet siccitatem habere. Quare eiusdem, scilicet, longæ vitæ sunt plures causæ non quidem primæ & proximæ, sed erunt causæ quibus ille effectus conueniat distinctis speciebus & generibus animalis. Et ita de ceruo ostenditur habere longam vitam hoc modo, omne quadrupes parum habens choleræ est longæ vitæ: ceruus est huiusmodi: ergo. Maior vero demonstrabitur per proximam causam sic, omne animal bonæ complexionis est longæ vitæ: omne quadrupes parum habens choleræ est huiusmodi: ergo. ¶ In decima & postrema particula, (Quod si non statim.) quæ est textus vigesimusextus, mouet & soluit dubium circa ea quæ dicta sunt. Dubium autem est hoc. Cum dictum sit vniuersalem passionem non statim accedere ad induiduum, id est, non primo conuenire speciebus specialissimis, sed per causas intermedias, vt modo dicebamus, quæritur vtrum causa proxima, cur illud vniuersale conueniat illis speciebus specialissimis, debeat sumi ex parte ipsius vniuersalis primi, id est, ipsius passionis, an ex parte potius singularum specierum quibus inest. Et respondet, quod debet sumi ex parte ipsarum specierum quibus inest, vt causa proxima ipsius vniuersalis, scilicet, longam habere vitam, est bona complexio: sed causa proxima cur longa vita insit ceruo, est carentia choleræ. Et hoc est, quod ait. Quod. a. scilicet longa vita competat. d. scilicet, ceruo, causa est. c. scilicet carentia choleræ: quod autem. a. competat ipsi. c. causa est b. scilicet, bona complexio, quæ causatur ex carentia choleræ. a. vero per seipsum competit ipsi. b.

1. Particul.

Vniuersale primum.

Text. 26.

DE PRINCIPIORUM cognitione.

CAP. XVIII.

DE PRINCIPIIS autem, & quo pacto nota nobis euadant, & quis habitus ea cognoscendi sit, hinc patefiet, si prius ea de re dubitauerimus. Fieri itaque non posse, vt demonstratione quisquam scientiam consequatur: si prima principia medijs vacantia non noscat, prius est dictum explicatumque. Dubitauerit autem quispiam eorum quæ medijs vacant, cognitio eadem sit necne: & vtrum scientia vtriusque sit, necne: aut alterius quidem scientia, alterius autem aliquid aliud genus, & vtrùm habitus eorum non insint, sed fiant, aquirantur que: an verò insint quidem, sed lateant. ¶ Et quidem si ipsos habemus, absurdum est sanè. Fiet enim, vt nos certiore, quam vlla demonstratio est, cognitione præditos esse ignoremus. Sin vero quas prius non habemus, inde acquirimus, quonam pacto cognoscimus dicimusque quorum antecedēs notitia nulla est? Id enim fieri nequit, vt de demōstratione etiam dicebamus. Constat igitur fieri non posse, vt hos, aut habeamus (non enim sanè ignoramus) aut ignari nullumque eorum habentes habitum, consequatur. ¶ Necesse est itaque vim quidem nos aliquam potentiamq; habere, non talem verò quæ his ipsis exactior certitudineque præstabilior sit. Videtur autem id ipsum animalibus cunctis inesse: vim enim quandam insitam discernendi habere, quam quidem vniuersi sensum appellant. Insito autem animalibus sensu, in quibusdam formæ sensibilis mansio fit, in quibusdam non fit. In quibus igitur non fit, hisce præter ipsum senti re cognitio aut omnino nulla, aut eorum circa quæ formę mansio non fit, nulla est. In quibus aūt fit vt causa sentiūt vnum quid in anima habeant, in ijs cū multa talia fiūt. differentia quæ dā emergit: itaq; quibusdā è talium visorū mā siōe ratio fit, quibusdā nō fit. ¶ Ex sensu igitur fit me-

Text. 27.

fit memoria, quemadmodum dici solet: è memoria verò sæpius eiusdem rei facta, experientia nascitur. Plures enim memoriæ, numero vna experientia est: ab experientia verò illa genita, ex omnibus notitia fit: vniuersali quidem in anima iam consecuto, quod est vnum præter multa, quodque in omnibus illis vnum ineſt, principium artis atque scientiæ: artis quidem, si circa generationem sit: scientiæ verò, si sit circa id quod eodem modo semper existit. Neque igitur determinati habitus insunt, neque ab alijs ad cognoscẽdum magis aptis habitibus, sed à sensu, vt diximus, fiunt: velutiin prælio facta fuga, cùm constitit vnus, constitit & alius, & alius deinde, donec ad principiũ est ventum. Anima certè talis est, id pati vt possit. ¶ Quod autem dictum est anteà, sed non diluci dè dictum est, id rursus dicamus. Nam cùm eorum quæ eandem impromiscuamque in omnibus rationem habent, vnum constiterit, principio vniuersale quidem in anima est, primùm tum in anima nascitur vniuersale. Etenim sentitur singulare quidem, sensus autem ipsius vniuersalis vt hominis, nõ autem Calliæ hominis est. Rursus in his ipsis stat, quousque & ea quæ partibus vacant, & ipsa stent vniuersalia: veluti tale animal, donec stet animal, & in hoc modo eodem. Necesse est igitur, vt ex hisce patet, ipsa prima inductiõe cognoscere. Sic enim & sensus efficit in nobis ipsum vniuersale. ¶ Cùm autem mentis habituum, quibus verum perspicimus, quidam veri perpetuo sint, vt intellectus atque sciẽtia: quidam autem interdum falsum suscipiant, vt opinio, subducendæq; ratiõis vis, nullũq; aliud genus exactius scientia sit quàm intellectus, atque principia notiora sint demõstrationibus, scientiaq; cum ratione sit omnis: hæc inquam cùm ita sint, scientia quidẽ principiorum nõ erit: sed cùm fieri nequeat, vt aliud quicquam verius scientia quàm intellectus ipse sit, intellectus profectò principiorum habitus erit. Quod ex eo quoque perspicuum fuerit, quia demonstrationis principium non est demonstratio. Quare neque scientiæ scientia. Si igitur præter scientiam, nullum aliud genus verum habemus quàm intellectum, intellectus sanè scientiæ principium erit: atque principium quidem est ipsius principij: scientia autem, ad rem omnem sese habet similiter.

CAPITVLVM hoc decimumoctauum, atq; adeo postremum, quod apud Commentatorem est textus vigesimusseptimus, in sexq; diuiditur particulas, sextum est atque vltimum membrum huius secundi libri. In quo post longam disputationem qua traditus est modus cognoscendi principia incomplexa, scilicet, quod quid & propter quid est, breuiter ostendit quomodo cognoscantur principia complexa, quæ prima sunt & immediata: nam si sint mediata, in primo libro monstratum est probanda esse per resolutionem ad immediata. Atqui hoc (inquit) cognoscetur si de re ipsa prius dubitauerimus. Supponit ergo primum ex priori libro, quòd nulla demonstratio sufficit generare scientiam, nisi prima ipsa principia: in quæ omnes præmissæ resoluuntur, cognoscantur. Quo suppo sito mouet tres quæstiones, in hoc capite terminandas. Tres quæstiones. Prima est, vtrum eadem sit cognitio omnium principiorum id est, vtrum idem sit modus cognoscendi omnia. Secunda, vtrum vtriusque (scilicet, generis principiorum mediatorum & immediatorum) sit scientia, an alterius (scilicet mediatorum) sit scientia, aliorum vero (scilicet immediatorum) sit aliud genus cognitionis, putà intellectus. Tertia quæstio est. Vtrum cognitio primorum principiorum sit aliquis habitus à natura genitus, qui latet nos antequam ipso vtamur an sit potius habitus vsu & exercicio acquisitus vti habitus scientiæ. ¶ In secunda particula, (Si igitur ipsos.) disputat tertiam quæstionem pro vtraque parte. Et quod non sit habitus naturalis probat, quia si est à natura genitus, necesse est vt nos lateat & sit occultus antequam habeamus rationis vsum: absurdum autem est, inquit, vt habitus intellectus, cum sit certior illo qui acquiritur per demonstrationem, lateat nos, & tamen habitus ipsæ scientiæ non lateat habentem: dictum enim est in primo libro, quòd sciens aliquam conclusionem, scit se scire illam. At quòd non sit acquisitus per artem arguit: quia tunc habitus primorum principiorum deberet generari ex præexistenti cognitione sicuti scientia ipsa, omnis enim cognitio, id est, iudicium propositionis ex præexistente fit cognitione: vt in fronte statim primi libri propositum & expositum est: si tamen sint prima principia, repugnat vt eorum cognitio ex præexistente fiat cognitione. Et ita concludit dicens, (Constat igitur. &c.) id est, cõcluditur vtramque partem esse falsam, scilicet, & quòd talis habitus sit à natura, quia tunc nullo eum tempore ignoraremus: & rursus falsum est, vt eum prius non habentes postea acquiramus: quia non apparet, ex qua priori cognitiõe generetur. ¶ In tertia particula, (Necesse est itaque.) soluit eandem tertiam quæstionem per hanc conclusionẽ. Cognitionem primorum principiorum præcedit in nobis à natura vis aliqua & potentia qua principia cognoscimus: non tamen præcedit aliquis habitus qui sit certior ipsis principijs, sicut habitum scientiæ præcedit habitus intellectus. Explicat autem statim quænam sit ista præcedens virtus & potentia. Est enim sensus & intellectus. Vnde distinguit dupliciter inter animalia. Omnibus enim inquit in vniuersum animalibus communis est potentia sensitiua qua discernunt obiecta quibus nutriuntur. Cum enim omne animal alimento aliquo nutriatur, datus est illi sensus quo nutrimentum percipiat. Est tamen prima differentia, quòd in aliquibus animalibus manet aliqua impressio sensibilis in absentia obiecti. s. in animalibus perfectis memoriam habentibus: in alijs vero aut nulla impressio manet, sicut in his quæ nõ mouentur localiter, aut fortè non manet: nisi qñ obiectum est vehementissimum, vt in aliquibus animalibus imperfectis. Et in istis nulla est cognitio sensitiua: nisi in Conclusio.

præsentia

præsentia obiecti. Secunda differentia est inter animalia habentia memoriam, & licet omnia reseruent species sensibiles in absentia obiecti, bruta quidem, quæ intellectu carent non conferunt vnum singulare ad aliud: quare nō possunt elicere vniuersale ex singularibus: homines vero qui sunt virtutis intellectiuæ, possunt vnum ad aliud singulare comparare, non solum in intellectu, sed quodam modo etiam per virtutem imaginatiuam, quæ altior est quam in brutis, vt in. 2. de anima videtur. ¶ His ergo suppositis, in quarta particula, (Ex sensu igitur,) probat Aristotel. conclusionem, dicens ex sensu fieri memoriam, quemadmodum dici solet, vt habetur. 1. Metaphysic. capitu. 1. ex memoria vero fit experientia: (quæ non est aliud quam memoria sæpe eiusdem rei frequentata: (ab experientia vero homo per intellectum abstrahit vniuersale, quod est vnum præter multa: vt in prologo prædicabilium quæstione prima satis expositum est. Illa igitur cognitio vniuersalis, si sit circa generationem, id est, circa factibilia contingentia, est principium artis: si vero sit circa id quod eodē modo semper existit, est principium scientiæ. ¶ Concludit ergo, (Neque igitur.) id est, habitus principiorum neque sunt determinati, id est, naturaliter geniti, neque ex alijs certioribus generantur: sed à sensu hoc modo fiunt. Veluti in prælio dum ex his qui victi fugiunt vnus pedem sistit, & item alter, & tertius, reparato agmine, fit principium integrādi bellum. ¶ In quinta particula, (Quod autem, &c.) explicat amplius hanc rationem. Vbi notandum est, quòd si sensus non percipere nisi singularia determinata sub ratione singularium, putà Calliam & Socratem, non vtique posset abstrahi vniuersale, quia in illis nulla ratio vniuersalis lucet: sed tamen sensus percipit singularia vaga, scilicet, hunc hominem, hoc animal, hanc substantiam &c. Et ideo cum illic iam luceat ratio vniuersalis, intellectus ages ex sensu abstrahit illam rationem vniuersalem a singularibus, scilicet, homo animal. &c. ¶ In sexta dnum & postrema particula, (Cum autem.) respondet Aristot. ad priores alias duas quæstiones. Et solutio ad ambas stat in hoc, scilicet, & omnium primorum principiorum eadem est cognitio: non quidem scientia, sed intellectus probat duabus rationibus. Prima, habitum intellectus alij sunt quidem perpetuo, id est, semper veri: vt intellectus & scientia (prætermittit sapientiam, quam. 6. Ethico. istis annumerauit, eo & cum includat intellectum & scientiam, per istos intelligitur) alij vero sunt qui possunt esse falsi: vt opinio & assensus, quem generat syllogismus falsigraphus & dialecticus (quos vocat vim subducendæ, id est, decipiendæ rationis.) Habitus ergo principiorum, cum sit necessarius, nō potest esse opinio: ergo vel est intellectus vel scientia, rursus cum principia sint notiora quàm scientia, & intellectus sit certior quam scientia, fit vt habitus principiorum non sit scientia, sed intellectus. Secunda ratio est ibi (Quod ex eo.) Principiorum primorum demonstrationis non est demonstratio, alias demonstrationes irent in infinitum, scientia vero generatur per demonstrationem: ergo habitus principiorum non est scientia: cum ergo præter scientiam nullus alius sit habitus necessarius quam intellectus fit vt habitus principiorum sit intellectus. Inter obscuritatem prolixitatemque huius operis cum nauigauerim, haud scio vnde plus damni acceperim: vtcunque tamen, Deo debetur & emerserim, cui laus in æuum sit perpetua.

Abstractio vniuersalis.

Finis Commentariorum Fratris Dominici Soto Theologi in libros Posteriorum Aristote.

SALMANTICAE,
In ædibus Dominici à Portonarijs S.C.M. Typógraphi.
M. D. LXXI.